ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

HARATCH

(Fondé en 1925) [illegible] Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 1 ԱՊՐԻԼ DIMANCHE 1 Avril 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2460

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Ձեր կարծիքով, Եկեղեցին իսկապէս վերջացուցա՞ծ է իր դերը, այլ եւս անելիք չունի՞ գաղութներու մէջ:

— Ինչո՞ւ այդ հարցումը կ'ուղղէք մեզի, երբ դուք ալ ծանօթ էք իրականութեան: Եկեղեցին դեր ունի՞ թէ ոչ,— տեսական խնդիր մըն է որու մասին կարելի է օրերով խօսիլ ու վիճիլ: Գործնականին մէջ, խնդիրը այս է,— Եկեղեցին կը կատարէ՞, կրնա՞յ կատարել իր դերը: Այսօր Զատիկ է, եւ դուք անհամար բազմութիւն կը տեսնէք ժամուն դուռը: Բայց միշտ այսպէ՞ս է:

— Աւագ - հինգշաբթի օրն ալ այսպէս էր, ինչպէս եւ Ծաղկազարդին, Ծնունդին...

— Այո, միշտ այդպէս կ'ըլլայ տօնական օրերուն: Իսկ միւս կիրակիներ՞ը: Չէ՞ք յիշեր, 1924ին, 25ին, 26ին անցուդարձը կը խափանուէր Ժան-Կուժօն փողոցին մէջ, ժամաւորներու բազմութեամբ: Ցետոյ արագ - արագ նօսրացաւ բազմութիւնը, եւ վերջին տարիներս ոչ իսկ եկեղեցին կը լեցուի: Ուրեմն, կիրակնօրեայ բարեպաշտութիւնն ալ եկած յանգած է 50 կամ 150 հաւատացեալներու, որոնց մեծ մասը կիներ են: Առաջ գոնէ իբրեւ տեսնելու համար կուգային: Արդեօք այդ փափա՞քն ալ մարեցաւ...

— Բա՞ն կը դիմանայ Փարիզին, ձեր բառերով՝ լուսացնցուղ կամ լպրծուն պողոտաներուն: Արբնթաց երթեւեկ, հեւ ի հեւ կեանք, անհամար հրապոյրներ եւ փորձութիւններ, չքեղութիւն, վայելք, պար, կին, սինեմա...

— Եւ միայն Փարիզի ժամը չէ որ պարպուած է: Եկեղեցիներ շինուեցան նաեւ Առնուվիլի եւ Ալֆորվիլի մէջ. տեսա՞ծ էք, աւելի բախտաւո՞ր են: Մեր գիտցածը այն է որ, սրճարանները աթոռ չեն կրնար ճարել յաճախորդներուն, իսկ եկեղեցիներու աթոռներուն վրայ որբեւայրիներն անգամ հազիւ կը նային...

— Ամէն տեղ ալ պատճառը մէկ է,— օտարութիւն, փորձանաւոր միջավայր, հազարումէկ հոգեր: Ի՞նչպէս կարելի է դարմանել այս չարիքը: Մամուլը պարտականութիւններ չունի՞ այս մասին: Գոնէ մի՛ հալածէք փիլոնաւորներն ու վեղարաւորները, որպէսզի ժողովուրդը չպաղի:

— Կրօն եւ եկեղեցի հաւատքի, համոզումի հետ կապուած բաներ են: Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ քաղաքական կազմակերպութեան մը օրկանը բարեպաշտութիւն քարոզէ: Հաւատացեալները իրենք են որ պիտի ունենան այդ նախանձախնդրութիւնը: Մնաց որ, ոչ քարոզիչ կը պակսի, ոչ ալ կրօնաթերթ: Ինչ կը վերաբերի վեղարաւորները հալածելու մեղադրանքին, եւրոպական իմաստով հակակղերական պայքար մը չէ որ կը մղուի: Այդպիսի պայքար մը կրնար օգտակար ըլլալ, որպէսզի ամէն մարդ իր չափը գիտնար եւ մենք ազատէինք բազմաթիւ անախորժութիւններէ եւ կաշկանդումներէ: Եղած - չեղածը՝ ընդվզում մըն է վեղարաւոր փորձանքներու դէմ, այն ալ՝ չափազանց անհանդուրժելի պարագաներու տակ: Եթէ ուզէիք արդար ըլլալ, պիտի խոստովանէիք որ մենք շատ ետ ենք մնացեր նոյն իսկ 1860ի սերունդին վրայ: Քանի կը շփուինք եւրոպական եւ ամերիկեան միջավայրին հետ, այնքան կը չուարինք, կ'անճրկինք: Չէ՞ք տեսներ, հասարակ վարդապետներ եւ եպիսկոպոսներ դարձեր են իշխանաւոր, եւ դէպի կղերապետութիւն կ'առաջնորդեն տարագիր բազմութիւնները: Բայց թողունք այս խնդիրը, որ շատ հեռուները կրնայ տանիլ մեզ: Ուրեմն կ'ընդունիք որ, ժողովուրդը եկեղեցիէն ալ պաղեր է, հետզհետէ կ'ուծանայ եւ հետեւաբար կը փրթի հայկական միջավայրէն:

— Բուն բառով, կ'օտարանայ կը կորսուի՛, կը հալի: Շատ չանցած պիտի նմանինք Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ կամ Թրանսիլվանիոյ Հայերուն:

— Ընդունեցէք որ մենք թանկագին աւանդութիւններ ունինք անոնց վրայ: Անոնք միայն եկեղեցիով կը շնչէին, անով կ'ոգեւորուէին ու կ'ապրէին: Չունէին ուրիշ իտէալ: Եւ երբ աստիճանաւոր կղերը, կաթողիկոսներ եւ եպիսկոպոսներ մենամարտի բռնուեցան զանազան պատրուակներով, պառակտելով, դայթակղեցնելով, մոլորեցնելով կամ անհաւատեցնելով ժողովուրդը, ամէն բան փլաւ: Այսօր ի՞նչ է մնացեր այդ բազմութիւններէն եւ հին փառքերէն: Արդ, մենք ունինք ուրիշ ազդակներ, աւելի հարազատ եւ կենդանի ներշնչարաններ, արմատախիլ բազմութեանց միտքն ու սիրտը լեցնելու, զանոնք ամբողջելու, հայկականութեան կապելու համար: Ունինք հայրենիք մը մանրանկար, ունինք ազգային - քաղաքական տենչեր եւ ճիգեր: Ունինք, մեռելնե՛ր անհամար եւ ցիրուցան, ամէն ճակատի վրայ...

— Մեր բոլոր մեռելները մէկ Զատիկի դեր չեն կրնար կատարել: Ժողովուրդը Յիսուս - Քրիստոս պաշտելով դիմացաւ մինչեւ հիմա, անոր խաչելութեան եւ յարութեան հաւատքովը կանգուն մնաց, յաղթեց դարաւոր փոթորիկներուն:

— Ճի՛շդ ատոր համար է որ չի դիմանար այսօր: Երէկ, իսլամական երկրի մէջ, խաչին ապաւիններ էինք: Այսօր փռուած՝ քրիստոնեայ աշխարհին պողոտաներուն վրայ, արդէն կորսնցուցեր ենք մեր հաւատարմակցութիւնը: Մինչդեռ եթէ աւելի գիտակցութեամբ եւ ջերմութեամբ կապուած ըլլայինք մեր ազգային իտէալներուն, եթէ մեր մեռելներուն խաչելութիւնը ունենար ա՛յն իմաստը ինչ որ ունի ձեզի՝ հաւատացեալներուդ համար Զատիկը, մենք տասնապատկած պիտի ըլլայինք մեր դիմադրական կարողութիւնը: Ժողովուրդ մը որ Ապրիլ Տասնըմէկ տեսաւ, ի՞նչպէս կրնայ արդարանալ եւ դիմանալ, երբ օրացոյցի զարմանական սուրբերու անուններուն չափ ալ չի յիշեր անոր յիշատակը, երբ անոր վրայ կը նայի իբրեւ հին-հին դարուց պատմութիւն...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ԹՈՇԱԿՆԵՐԸ ԱԼ ՊԻՏԻ ԿՐՃԱՏՈՒԻՆ

Չորեքշաբթի օր վերջնապէս պիտի խմբագրուին այն օրէնք - հրամանագիրները որոնց տրամադրութեամբ 2ուկէս միլիառ ֆրանք պիտի խնայուի պետական եկամտացոյցէն: (Բայց աւելի քան չորս միլիառ ֆրանք է):

Այս առթիւ, Հանրապետութեան նախագահը եւ նախարարները բարի օրինակ հանդիսանալու համար, որոշած են կրճատել իրենց թոշակները: Նախարարներուն համար կրճատումը պիտի ըլլայ հարիւրին 15, իսկ Հանրապետութեան նախագահին համար՝ հարիւրին 20: (Ականջը խօսի Բարեգործականի վարիչ – պատուիրակին):

*** Նախկին պատերազմիկներու Դաշնակցութիւնը, որ 3,500,000 անդամ ունի, պատուիրակութիւն մը ղրկելով վարչապետ Գ. Տումէրկի, յայտնեց թէ նախկին ռազմիկները վճռած են ուժ տալ դահլիճին խնայողական քաղաքականութեան, բայց չեն կրնար ընդունիլ որ ջնջուին թեթեւ վիրաւորներու կենսաթոշակները կամ 60ի տեղ 65ի վերածուի հանգստեան կոչուելու տարիքը: Միութիւնը ձգտելով դառնալ խորհրդատու մարմին մը կառավարութեան համար, կազմած է ծրագիր մը որուն շնորհիւ մէկ միլիառ ֆրանք եւս պիտի խնայուի: Այս ծրագրին համաձայն, կենսաթոշակէ պիտի զրկուին այն այրիները որ կրկին ամուսնացած են, պիտի ջնջուին կարգ մը գեղծումներ եւ նախկին պատերազմիկներու կազմակերպութեանց սահմանուած նպաստները:

ՀԻԹԼԷՐ ՉԻ ԳՈՀԱՆԱՐ 250,000 ԶԻՆՈՒՈՐՈՎ

Ամերիկեան հեռագրական գործակալութեան մը թղթակիցը յաջողած է տեսակցութիւն մը ունենալ Հիթլէրի հետ, սպառազինութեանց կրճատման մասին: Հիթլէր յայտարարած է.

— Ես երբեք չեմ կրնար ընդունիլ որ Գերմանիոյ սահմանուի միայն 250 հազար զինուոր: Երբ ես համոզուիմ թէ այսինչ ուղեգիծը ճիշդ է, մինչեւ ծայրը կ'երթամ: Ես ինչ որ կ'ըսեմ, բաց կ'ըսեմ: Օրինակ, ես չեմ կրնար այնպէս ցուցնել թէ կը գոհանամ 150,000 զինուորով, երբ մեր բանակին հիմը, յետոյ գաղտնապէս 150,000 հոգի եւս զինելու համար: Չկայ մէկը որ այնքան համատարած զինաթափութիւն ուզէ որքան ես: Մենք պիտի նախընտրէինք արտադրական նպատակներու յատկացնել մեր հարստութիւնները, բայց, պատասխանատու ըլլալով մեր երկրին բարօրութեան համար, ես չեմ կրնար Գերմանիան ենթարկել օտար յարձակման մը վտանգին կամ օդանաւերու արշաւանքին: Ատոր եւ միայն ատոր համար, մենք կ'ուզենք ունենալ բանակ մը որ բաւէ մեր ազգային պաշտպանութեան: Մենք վսեմ իտէալներ ունինք եւ իմ գլխաւոր հոգս է իրականացնել զանոնք յամրաբար եւ որոշ մեթոտով: Չորս տարի պէտք է ինծի, իրագործելու համար ինչ որ սահմանած ենք, իբրեւ առաջին մասը մեր ծրագրին: Ցետոյ չորս տարի եւս պէտք է, ծրագրի երկրորդ մասին համար: Մեր նպատակն է ստեղծել աւելի մեծ, աւելի ամուր, աւելի բարեբախտ Գերմանիա մը »:

Հիթլէրականներ կը մարզուին ամերիկեան 19 քաղաքներու մէջ

Ամերիկեան հանդէս մը, « Թուտէյ » (Այսօր), որուն խմբագիրը եւ մեկենասը նախագահ Րուզվէլթի մտերիմներէն են, երկար պրպտումներէ յետոյ երեւան հանած է թէ գերմանական բանակէն ընտրուած սպաներ հիթլէրական մարտական խումբեր կը մարզեն Մ. Նահանգներու 19 քաղաքներուն մէջ: Միայն Նիւ Եորքի մէջ հաւաքուած են 400 զինուորներ: Թերթը կ'ըսէ թէ այս ձեռնարկը Մ. Նահանգներու գերմանական հիւպատոսներուն պաշտպանութիւնը կը վայելէ: Կազմակերպութիւնը բաժնուած է երեք խումբերու, մէկը՝ արեւելքի, երկրորդը՝ միջին արեւմուտքի եւ երրորդը՝ արեւմուտքի համար: Բոլորն ալ կը գտնուին Շիքակոյի կեդրոնին հրամանատարութեան տակ: Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, զինուորական կազմակերպութեան անդամներուն թիւն է 6000: Նիւ Եորքի մէջ կը գործեն 24 խումբեր, « Նոր Գերմանիոյ բարեկամներ » անունով: Անդամները հաւատարմութեան երդում ըրած են, յանձն առնելով չմտնել որ եւ է գաղտնի կազմակերպութեան մէջ: Անդամատոմսերուն վրայ տպուած է ամերիկեան դրօշը՝ հիթլէրական կեռ խաչով: Ունին նաեւ իրենց օրկանը « Ամերիկեան Պահակ », որուն խմբագիրը Պերլինի հիթլէրական պաշտօնաթերթին թղթակիցն է:

Խստութիւն Աթէնի Հայերուն դէմ

« Նոր Օր »ի մէջ կը կարդանք (25 Մարտ).—

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ ինքնութեան թուղթ չունեցող հայ աշխատաւորները իրենց գործերէն կը հանուին ոստիկանութեան հրահանգով:

Ուրիշ արհեստով պարապող Հայերու ալ, որոնք ինքնութեան թուղթ ունին եւ արտօնուած են աշխատելու, հաղորդուած է թէ, հպատակ չըլլալնուն, թոյլ չպիտի տրուի որ իրենց արհեստը ի գործ դնեն:

Կը տեղեկանանք թէ ոստիկանութեան վերին իշխանութիւնը կը խորհի խստութիւններ ի գործ դնել ոչ - հպատակ Հայերու հանդէպ: Քանի մը օր առաջ, ոստիկանութեան ընդհանուր տնօրէնի թիկնապահը իրեն ներկայացած յանձնախումբի մը յայտարարած է.

— Հայերը շատ կը զբաղեցնեն մեզ: Ինքնաշարժի վարիչներու գործադուլին ուժ կուտան ընդհանրապէս հայ մեքենավարները: Մերինները չէին բաւեր կարծես, Հայերն ալ նեղութիւն կը պատճառեն:

*** Նոյն շաբթուան ինքնաշարժի վարիչները գործադուլ հռչակած ըլլալով, արիւնալի խռովութիւններ ծագեցան: Այս առթիւ ձերբակալուեցան 200 հոգի, որոնց մէջ կը գտնուին երկու Հայեր, Ճիվան Կեսարեան եւ Սարգիս Գոյմճեան:

Ընդհանուր ներում Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ հանրապետութեան նախագահը « Գուրպան Պայրամ »ի առթիւ 40 բանտարկեալներու ներում շնորհած է, որոնց մեծամասնութիւնը տարիքոտ եւ հիւանդոտներ են: Ներման արժանացողներուն մէջ կը գտնուին չորս Հայեր Անտիոքի շրջանէն.— Մուսա Անթաքեան, Ճըպրաիլոս Քարտաշեան, Ցովսէփ Քէհեան եւ Զաքարիա Շուլճեան:

Նախագահը պատրաստած է նաեւ ուրիշ ներման հրամանագիր մը, որով ազատ պիտի արձակուին ցոյցերու հետեւանքով բանտարկուածները:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ

Զատկի տօնին առթիւ, « Յառաջ »ի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ չորեքշաբթի օր:

Ի՞նչ նոր ծրագիրներ կ'որոճայ Իտալիա

Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ հետ կնքուած պայմանագիրները եւ Մուսոլինիի վերջին ճառը նորէն յարած են քաղաքական շրջանակներու հետաքրքրութիւնը: Ինչպէս տեսան ընթերցողները, ճառէն մասնաւորապէս ազդուած են Թուրքերը:

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ մօտերս Լոնտոն պիտի երթայ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, զանազան խնդիրներ քննելու համար: Իտալական կառավարութիւնը չուզեր անտարբեր մնալ ճիշդ այն պահուն երբ նոր բանակցութիւններ սկսած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, զինաթափութեան մասին: Հռոմի մէջ տիրող կարծիքն այն է թէ Ֆրանսա յաջողած է իր տեսակէտը քաշել Անգլիան եւ թէ զինաթափութեան խնդիրը շեղած է իր սկզբնական ուղղութենէն: Մինչ Իտալիա կ'ուզէր պահպանել եղած վիճակը, արտօնելով Գերմանիոյ վերազինումը, Ֆրանսական ծրագիրը կը սահմանափակուի միայն աստիճանական զինաթափութեամբ: Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը Լոնտոն երթալով, տեղւոյն վրայ պիտի ուսումնասիրէ այս հարցը:

Միեւնոյն ատեն, իտալական կառավարութիւնը լրջօրէն կը զբաղի Միջին Եւրոպայի կացութեամբ: Մուսոլինի կ'ուզէ լրացնել դանուբեան պայմանագրութիւնները, տնտեսական անջատ համաձայնութիւններ գոյացնելով Գերմանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ: Հռոմի մէջ անհրաժեշտ կը գտնեն Գերմանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ աջակցութիւնը, կեդրոնական Եւրոպայի տնտեսական վերակազմութեան համար: Արդէն իսկ Հռոմ կը գտնուի Գերմանիոյ փոխ - վարչապետ, Ֆոն Փափէն, բանակցութիւններ վարելու համար:

Երեք ամբաստանեալները բուն ոճրագործնե՞րն են

Ոստիկանութիւնը եւ Ապահովութեան Տեսչութիւնը կը շարունակեն քննութիւնները, երեւան հանելու համար դատաւոր Փրէնսի սպանութեան հեղինակները: Հարցաքննիչ դատաւորներն ալ Զատկի արձակուրդ չպիտի ունենան, որպէսզի գործին ընթացքը չխանգարուի:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, լուրջ կասկածներ կը ծանրանան այն երեք անձերուն վրայ որոնք ձերբակալուած եւ գիշեր - ցերեկ հարցաքննութեան ենթարկուած էին: (Լուսաց, Վանթուռա եւ Սփիրիթօ): Երեքն ալ Տիժոն պիտի փոխադրուին, ամէն բան տեղւոյն վրայ ստուգելու համար: Ամբաստանեալները կը շարունակեն ուրանալ, բայց շատ մը հակասութիւններ երեւան հանուած են իրենց հարցաքննութեան ատեն: Տիժոնի դատաւորները կը կարծեն թէ բուն դաւադիրները առնուազն վեց հոգի են:

Այս երեքին ձերբակալութենէն յետոյ, նորէն մէջտեղ ելաւ խորհրդաւոր վկայ մը որուն անունը սկզբնատառով կը յիշեն եւ որ շատ կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդած էր նախապէս: Այս վկան փետրուար 20ին (սպանութեան օրը) կանգ կ'առնէ Տիժոնի շոգեկառքի ճամբուն վրայ, ինքնաշարժին վառելանիւթը սպառած ըլլալով եւ կը մօտենայ կառքի մը որուն բոլոր լոյսերը մարած էին: Երեք հոգի, որոնց մէկը շոգեկառքի գծին վրայ կը գտնուէր, կ'ազդարարեն իրեն ճամբան շարունակել: Երեքն ալ սպառնալից երեւոյթ մը ունէին, որով խոհեմութիւն կը սեպէ ճամբան շարունակել: Վկան չէ կրցած պահպանել ինքնաշարժին թիւը, բայց միտքը պահած է վաճառանիշը:

Թերթերը կը գրեն թէ ամբաստանեալներէն Լուսաց — «Պապօն »ը — իր պանդոկէն բացակայ եղած է փետրուար 20ի գիշերը:

Այս միեւնոյն գործին համար կը հետապնդուին երկու օտարականներ, որոնց մասին ծանր կասկածներ կան:

Նոր խուզարկութիւններ կատարուեցան Մարսէյլի մէջ, ուր արձակուած են շատ մը բախտախնդիրներ:

Ուրիշ ամբաստանութիւններ եւ հետապնդումներ

Հարցաքննիչ դատաւորները առջի օր քննութեան ենթարկեցին Տօքթ. Վաշէն եւ երեսփոխան Փրուսթը: Առաջինը, որ 20,000 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն, երկար բարակ պատմեց իր յարաբերութիւնները՝ անոր հետ, ըսաւ թէ ջղային հիւանդութիւն ունէր, հալածախտէ բռնուած էր եւ թէ կինը միշտ միասին կուգար: Անգամ մը Սթավիսքի անհետացաւ ճամբան եւ Տիկինը մինակը եկաւ իրեն ներողութիւն խնդրելու համար: Բացարձակապէս հերքեց թէ կեղծ վկայական տուած է: « Քսան հազար ֆրանքի չէքը երեք տարուան դարմաններուս հաշիւն է »:

Իսկ երեսփոխան Փրուսթ, որ վտարուած է արմատական - ընկերվարական կուսակցութենէն եւ որուն անունով երկու միլիոն ֆրանքի չէք մը տրուած է, բացատրեց թէ չէքին երկու տառերուն մելանը չի նմանիր միւսներուն մելանին եւայլն:

*** Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը առջի օր կրկին լսեց երկու գաղտնի ոստիկաններ եւ ներքին գործերու նախորդ նախարարը, Ֆրօ: Գաղտնի ոստիկաններէն Սիմօն, որ քանի տարիէ ի վեր կը ծառայէ Ապահովութեան Տեսչութեան մէջ, ըսաւ թէ քաղաքական ազդեցութիւն մը միշտ կը խափանէր Սթավիսքիի դէմ եղած հետապնդումները: Այլապէս, խաչագողը ձերբակալուած պիտի ըլլար անցեալ դեկտեմբերին, երբ Թիսիէ, Պայոնի գրամատան տնօրէնը, կը խոստովանէր թէ կեղծ մուրհակներ ծախած է: Իր պատմութեան համաձայն, Սթավիսքի նոյն իսկ Փարիզ չվերադարձաւ եւ կրնար որ եւ է ատեն ձերբակալուիլ, փոխանակ Շամոնի երթալու եւ անհետացած ըլլալու: Աւելի յառաջ տանելով իր մեղադրանքները, վկան ըսաւ թէ չորս գաղտնի ոստիկաններ՝ Հէնէ, Պայառ, Բոլոնյանի եւ Մոնթագս Սթավիսքիի բարեկամներն էին Ապահովութեան Տեսչութեան մէջ:

*** Պ. Ժոռժ Կոլիէ, Տիկին Սթավիսքիի փաստաբանը որ այժմ բանտարկուած է, յայտարարեց թէ « ամբողջովին պիտի լուսաբանէ գործը », եթէ Փարիզի փաստաբանական կաճառին նախագահը զինքը ազատ կացուցանէ արհեստին պարտադրած գաղտնապահութենէն: Կը կարծուի թէ փաստաբանը, որ շատ ընկճուած է, բերանը պիտի բանայ, եթէ նոյնիսկ արտօնութիւն չստանայ:

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՄԻԼԻՈՆԱՏԵՐԸ ՊԻՏԻ ՅԱՆՁՆՈՒԻ՞

Ինչպէս գրած էինք, Պոլիս հասած է Սամուէլ Ինսըլ, Ամերիկացի փախստական միլիոնատէրը, իր վարձած զբօսանաւով: Կանգ առնելու օրինաւոր ժամանակը անցած ըլլալով, նոր պայմանաժամ տրուեցաւ: Ամերիկեան հիւպատոսը խնդրած է թրքական կառավարութենէն: Ձերբակալել եւ իրեն յանձ—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐԱՔՍԻ ԽԱՂԵՐԸ

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

Վեց տարեկան էի, երբ առաջին անգամ տեսայ Արաքսը:

Ծնողներս Ս. Թաչի տօնին ինձ մօրեղբօրս տունը տարան Արաքսից անդին՝ Հայթաղ գիւղում:

Մօրեղբօրս կինն էր վախճանած, գնում էին առաջին մեռելոցին:

Մի զառ մարթեցին ու խորովեցին, երկու չիշ օղի առին հետները, կաթնաթը, խաշած ձու ու պանիր, որ հայրըս փաթաթեց հացերով ու տեղաւորեց խուրջինի մէջ ու ձգեց իր ձիու թամքին, մի երկրորդ ձի մայրս նըստեց ու ինձ թարքն առաւ:

Ու ճամբայ ընկանք դէպի Արաքս, որից պէտք էր ժամ առաջ ձիերով անցնել. գետը կամուրջ չունէր:

Աշուն էր. թռչուններու չուն սկըսուած, տեղ տեղ գիւղացիք նոր ցանուած ցելերն էին ջրում եւ հասունքի առջեւ ագռաւները ցատկոտում էին որդեր որսալով:

Դեղնած դաշտը, չոր խոզաններն ու հաւաքուած բամբակն ու կանեփը նուրբ բուրմունք ունէին. մեռնող խոտերի ու տերեւների բուրմունքը:

Աշնան անձրեւներից յետոյ՝ ճամբաները երթեւեկից կարծրացել, կապտել էին, ու նրանց վրայ հովի շնչով խաղում էին չոր տերեւները: Մեղմ եղանակ էր, այչող երկինք, երբեմն մեր գլուխների վրայից սահում անցնում էր ամպի մի մեծ ստուեր, որ ծածկում էր ճամբայ ու դաշտ, ապա արեւը՝ աշնան իր բոլոր քաղցրութեամբ հանդարտ չոյում էր մեր դէմքն ու ծոծրակը:

Հօրս տրամադրութիւնը տօնական էր: Սովորաբար նա քիչ էր ուրախանում. ցնծութեան յախուռն պոռթկումը նրան անծանօթ էր կեանքի նոյն իսկ բախտաւոր ժամերին: Տօն օրերին, կամ ուխտի ու այցի այսպիսի ճամբորդութեան ժամերին նրա հոգին ծըփում էր սանս ներքին մեղմ կրակով եւ իր երջանկութեան մէջ պատրաստ էր աշխարհին բարիք ու քաղցրութիւն պատճառել, ծանօթ թէ անծանօթ:

... Ես անհամբեր էի տեսնել Արաքսը:

— Մայրիկ, հեռո՞ւ է Արաքսը:

— Չէ՛, բալա, մօտ է, ա՛յ շուտով Ալիջան կը հասնենք:

Ալիջան Արաքսի աջ ափի գիւղն էր: Նրա դէմ յանդիման՝ հակառակ ափին Մարգարա գիւղն էր: Այս երկու գիւղի բնակիչները վարժ լուղորդներ էին ու մի ափից միւսը ճամբորդներ էին անցկացնում ամէն անգամ, երբ Արաքսը քանդում ու ցրիւ էր տալիս իր կամուրջը:

Մեր յոյսը Ալիջանցիներն էին: Դըրանք մեր գաւառի «ծովագնացներն էին»:

Հեռուից լսուեց նախ խուլ ու անորոշ, ապա յստակ ու միապաղաղ թնդիւն, որ կամաց — կամաց դարձաւ մի անծայր շառաչիւն:

— Լսո՞ւմ ես, բալա, Արաղն է:

Միրտս թունդ ելաւ:

Որչափ աչքս կտրում էր աջ ու ձախ ջուր էր, անծայրածիր ջուր: Հասանք. ցած իջանք ձիերից:

Մո՛վ ...

Եւ այդ ծովը կանգնած չէր, թափ առած գնում էր մէկ ափը քերելով, միւս կողմը հանդարտ ու փռուած, կեդրոնում յորձանք, հեռուն շառաչիւն, ալեկի հեռուն թաւալող, բըլթնման ալիքներ, որոնք իրար մէջքին էին բարձրանում խուճապով, իրար տրորում, մի վայրկեան դաշտանում, կրկին բարձրանում ու ամէնքը միասին, խաբքերի անտեսանելի ուժից մղուած՝ հեւ ի հեւ, իրար կոխկրտելով, մռնչելով, մերթ ուռած՝ մերթ ղալարուն: Գնում են հա գնում: Յըլացուցիչ որոտը դաշտերն է բռնել:

Շատ մի նայիր, հայեացքդ են բռնում, քաշում, «աչքերդ են տանում» եւ գիւթուած ու գերի՝ ինքդ էլ ուզում ես ալիքների մէջ նետուել եւ ծփանքի հետ օրօրուել ու գնալ: Նայում ես ու յանկարծ ցնցւում մի ուժեղ շառաչիւնից, լսւում է ահագին ճղփիւնը. հակառակ ափն է փլչում ու մի արտի ամբողջ կէսը քաշւում ալիքների մէջ:

Այն հին վիշապն է ցնծում իր աւերածով:

Ես չլմած էի. այս ճամբորդութիւնը խնդագրութիւն էր թւում ինձ. վըխչապի թեկունքով պիտի անցնէինք առանց կամրջի: Լուռ էի ու ոչնչացած. ծնողներիս կամքն էր իմ նաւակն ու կամուրջը:

Ալիջանցիք հասան. երեք հոգի են. ջլուտ, արեւառ, կարմիր տղամարդիկ: Լողորդներ են: Չիբերի ու արեւի շողերի տակ թրծուած նրանց բրոնզէ բազուկները, կիսամերկ կուրծքը, այդ յազթ, ուղղաձիգ իրանները հաւատ են ներշնչում: Հօրս հետ երկար բանակցում են, գետի որոտը չի թող տալիս լաւ լսել: Յաճախ ժպտում են, երբ հայրս երկիւղ կամ կասկածներ է արտայայտում: Արաքսի զաւակները — ներն ու խնդրութիւնները գիտեն. ինքնավստահ են ու համարձակ. ձեռքով հեռուն են ցոյց տալիս:

— Ա՛յ, էն կողմը գետը յորձանք չունի. պառաւ մօր պէս փէշերը ծովին տուած փռուել ու հոսում է լայն, ու հանդարտ. հակառակ ափը եառ(*) չունի, հեշտ է ելնել, ասում են լողորդները:

— Մենք մեր բանը գիտենք, ուստա՛, արխէյին կաց:

— Ես ջհանդամը, էս կինն ու էս երեխաս, ասում է հայրս երկչոտ ու աղերսագին:

— Քէֆդ քէօք պահիր, ուստա՛, քըսան տարի է էս գործի մէջ ենք, դէպի պէս ձեզ թացնենք, դնենք մէկէլ ափը:

Ձիերը ձաշ տալով՝ ոտքով գետն ի վեր դնացինք ու կանգ առանք. ձիերը քիչ հանգստացրինք, ապա նորէն հեծանք: Մէկ լողորդ հօրս ձիու սանձը բռնեց, միւս երկուսը մեր ձիու երկու կողմը անցան:

— Պինդ բռնեցէք ձեզ ու ջրին չնայէք, այլ ա՛յ, հակառակ ափի էն ծառերին, որ աչքերդ ջուրը չտանի, պատուիրեցին լողորդները:

— Բալա՛, աչքերդ պինդ փակիր, սա՛յ մայրս ու պինդ բռնիր մէջքս:

Աչքերս պինդ փակեցի ու գրկեցի մօրս իրանը:

— Եա՛ Տէ՛ր Ցիսուս, ու հայրս խաչակնքեց երեսը:

Եւ ջուրը մտանք, վիշապի գիրկը:

Ոտներս թրջուեցին. ձիերը վայրկենապէս ծածկուեցան ջրով, դուրս մնաց միայն նրանց գլուխները, ու փնչացնում էին ռունգներից, լայն, խոր շնչով ու գնում հա՛ գնում լողորդների քաջալերանքով:

Աչքերս փակ՝ դողում էի ամբողջ մարմնով: Ինձ թւում էր, թէ իմ տակը ծի չկայ, որ ես տարւում եմ ցուրտ ջրերի երեսից, որ ծնկներիցս շատ բարձր էր. լսում էի միայն ձիերի փնչոցը, հօրս բարձրաձայն աղօթքն ու աղաչանքը, յորձանքների ճղփիւնը:

Ե՞րբ կը հասնենք ափին ... եւ կը հասնե՞նք արդեօք:

Աչքերս բացի. մանուկ հետաքրքրութիւն. ուզում էի գետը տեսնել, իմ երազ Արաքսը: Նայեցի...

Ու յանկարծ գետը պտըտուեց, իր ընթացքը փոխեց դէպի հակառակ կողմը, գլուխս շուռ եկաւ, ինձ թւաց, թէ մենք գետի հետ գնում ենք դէպի անդունդը. թուլացայ, նուաղեցի, մօտ էի ընկնելու:

— Մայրի՛կ, ... մայր՛իկ ... ճչացի մարած ձայնով:

Մայրս հասկցաւ վտանգը. վայրկենապէս ձեռքը թեկուզիս տարաւ ու յետեւից գրկեց պինդ պինդ:

— Աչքերդ փակիր, բալա, աչքերդ փակիր:

Փրկութիւնն էր...

Աչքերս վերստին փակեցի. մի վայրկեան մոռացայ թէ ո՞ւր եմ. ի՞նչ է դառնում շուրջս. տարւում էի տաբերքի հետ, որոտը հեծած, եւ մասն էի տարերքին: Վիշապը տանում էր ինձ:

Ես էլ չկայի ... ...

— Տեսա՞ք ինչպէս լաւ եկանք:

Լողորդի ձայնն էր:

Ուշքի եկայ. աչքերս բացի. հասել էինք միւս ափը:

Հայրս զուարթ էր:

— Փառք քեզ, Տէ՛ր Աստուած, մըրմնջում էր նա, հազար բերան փա՜ռք քեզ:

— Երեխիս աչքերը ջուրը տարաւ. լաւ որ իմաց տուեց, ասաց մայրս խնամոտ ու յուզուած ձայնով, մի կըտոր հաց էինք տուել աղքատին, քաղցածին, առաջներս ընկաւ:

— Գառնիկ է, քուրիկ, կը մեծանայ ու կը հասկանայ, որ գետն անցնելիս ջրի հոսանքին չեն նայի:

Ինձ ցած բերին ձիուց. ես սրթսըրթում էի ապրած անհնարին խռովքից, ու լուռ էի, էլ չէի նայում Արաքսին, նրա տեսքն ինձ հաճելի չէր:

Ու այսպիսի վտանգներով մեր հայրերը գնում էին իրենց հարազատներին սփոփանքի մի տաք խօսք տանելու. կեանքը տակաւին չէր թանձրացել զարշահոտ ու հեղձուցիչ նիւթի մէջ. հոգի կար եւ հինաւուրց սասցուածքի պէս՝ «Եւ հոգի Աստուծոյ շրջէր ի վերայ ջուրց»...

Մանուկներ էինք — ոչ միայն ես այլ եւ ծնողներս:

Այն ժամանակից՝ զարեր են անցել:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

(«Իմ Գիրքը» Ա.)

(*) Ափի բարձր հողաբումբ, որի տակ ջուրը ճանդում է կամաց կամաց:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԴԱՍԷՐ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ

JEAN DHUBERT-ին

Զարս ծագերու մըրրիկներու
Անցքին վըրայ չարաիրմայ,
Ինչպէս մոխիր ազգ մը ցանցիր
Այսօր որպէս ալիք մը վէս
Կը մըրրնչէ ու կը յառնէ
Վըրիժաքով կածկածումով
Աննուենն դէմ տիագնաղէմ
Ու դէպի վեր, դէպի երեր
Կը խոյանայ ու կը բընդայ,
Իր գահերուն անիւն անհուն
Հեծեծագին սեղմած կըրծքին:

Իր արիւնն յորդ յուռահաղո՜րդ,
Որ դարէ դար հոսեր է յար
Եփրատին պէս փըրփըրադէզ,
Անապատէն ու սարերէն
Ջուրի տակէն, հողի մէջէն,
Կը շառաչէ ու կը շաչէ
Եւ տխարկու կոհակներու
Ալեխռով գալարներով
Կը փոթորկի ու կը յորդի
Ցասմով մըրմուռ, բոցոտո՜վ հուր
Տիեզերքի դէմ զինդ ոգի:

Ու կը յառնեն հեռուներէն
Մէզի մէջէն տեհորէն,
Արարատէն մինչեւ Տաւրոս
Եւ Տէր — Զօրէն մինչեւ Գանտոս,
Տիգրիսի վէս յորդումին պէս
Կըմախք հագած ու ամպամած
Մարտիրոսներ, Սրբուհինե՜ր,
Մէն մին շալկած խաչն իր բեւեռ,
Որ զինդ անտառ փոթորկահար՝
Կ'այլեկոծին, կը ցարձաոի՜ն
Ինչպէս ովկէան յեռանորման
Կը կոհակուին, կը հեղեղուի՜ն
Ուղեմոլար, աղեգալա՜ր,
Կը հառաչեն, կը հեծեծէ՜ն
Եւ ծամերն ու պատանքնե՜րը
Աստուածացած հովին տըւած,
Վէրքերը բաց, յա՜յն յա՜յն բացած
Լուռ ու աւեր միջոցն ի վեր՝
Խաւարին տակ մերկ ու մինակ
Կատաղօրէն ու դառնօրէ՜ն,
Աչքերը վեհ, բազուկներ ջախ
Անապատան Արարչութեան
Սըրտին մըխած, խըղճի՜ն խըրած,
Կատաղօրէն, տխազնօրէն
Կ'աղաղակեն ու կը կանչեն,—
Արդարութի՜ւն, արդարութի՜ւն...

Լայն ու ծըփուն միջոցն անհուն
Կը կայծկըլտայ ու կ'որոտայ
Արեան ծարաւ արնաբաքաւ
Երկրի վըրայ դիւտիրմայ,
Կարծես կը զգայ ու կը գըրա՜յ,
Որպէս հըսկայ ալ կը բըրդայ,
Ձայնով անլուր աղեկտո՜ւր
Կը հեծեծէ ու դառնօրէ՜ն կ'արձագանգէ,—
Արդարութի՜ւն, արդարութի՜ւն...

Ու երկիրն ալ անխըռըդկալ
Գերի սուրին ու սըլինին,
Կը սկսի լալ ու լուռ սըգալ,
Մո՜ւթ ու մոլար, աղեգալա՜ր
Գալա՜ր գալա՜ր, լեղապատա՜ռ
Նորէն դառնալ ու չարանա՜լ
Եւ հոգեհան բոցի ճըման
Խիղը ծըզած ու պորտաբաց
Անվերջ պար գալ ու քըրքըջա՜լ...

Անդին սակայն, յուսամատեան
Սերունդ մ'անհուն կը մըրրնչէ՝,
Ակռանե՜րը կը կըրճըտէ,
Ու կը պըրկէ ու կը ցըցէ՝
Բռունցքն տնանի ինչպէս հըսկայ
Արեւմտքին, Արեւմտքի՜ն
Եւ Հարաւին ու Հիւսիսի՜ն,
Ճակատագրի՜ն դէմ գայրացին,
Ու կը սպառէ անտո՜ւն նըժդեհ
Իր չանթարձակ եւ ուժանակ
Արշալոյսին, մե՜ծ գալիքին,
Իր մեծ զարկի թուր — կայծակի՜
Անեղ թափին ու բո՜ց շողքին:

ԱՐՏԱՇԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԶԱՏԻԿԸ

Ո՞վ է որ կը բանայ գարնան դռները, ինչպէս արշալոյսը, կը հարթէ արեւին ճամբաները: Ո՞վ է որ խոնաւ եւ տաղտապագին բնութեան երակներուն մէջ, կեանքի գետեր կը ներմուծէ, ինչպէս ճարտար բժիշկ մը արիւն կը պարգեւէ իր մահամերձ հիւանդին:

Ո՞վ է որ մեռ աստղերուն կը նուիրէ նոր լոյս եւ նոր դոյն, ինչպէս սէրը ժպիտ կը շնորհէ կոյսին:

Ո՞վ է որ կեանք կը բաշխէ մեռելներուն եւ հոգի կը սփռէ անդամալոյծ բնութեան. — Զատիկը. հրաշափառ Զատիկը, գարնան բանալին:

Արեւելքէն արեւմուտք, եւ հարաւէն հիւսիս լոյսի եւ յոյսի օղակներ կը սփռուին, եւ հազարաւոր միլիոնաւոր կուրծքերէ կը ժայթքին ուրախութեան հառաչանքներ: Մէնի սուդած պարտէզներ, Լիւքսէմպուրկ, Թիւիլըրի եւ ուրիշներ, մերկանալով իրենց մոխրագոյն շապիկներէն, հագած են կանանչ հագուստներ, ոսկի կոճակներով զարդարուն:

Փարիզն մինչեւ արուարձանները, հոյակապ ապարանքներու դեղապատ ճոյն պատուհանները բացուած են ընդունելու համար Զատիկն օրհնաբեր եւ կենսատու շունչը: Մեծածաւալ եւ լուսաժպիտ պողոտաներու երկայնքին ցնծութիւնն է որ կ'երթեւեկէ:

Զանգակները՝ Նոթրը — Տամէն մինչեւ Սէն — Տընի կը հնչեն բերկրութենէ եւ աշխոյժէ պայթելու աստիճան: Մինչ Սէն Տընիի տաճարին օդատափառ հիւրը իր տխուր եւ դարաւոր քունը կը ննջէ: Բոլոր երկիրներու անհամար զանգակներուն ղօղանջը դառնալով հարիզոնէ հարիզոն կը գէ կ'անցնի երկրագունդին սահմանները, եւ տատանելով մոլորակէ մոլորակ կը հասնի մինչեւ յաւիտենականին լուսաչէն ակունքները:

Սակայն, ափսո՜ս, լուռ են Անիի հազար եւ մէկ եկեղեցիներուն զանգակները: Լռութեան դատապարտուած են, եւ այսօր իսկ քանդումի եւ նախատինքի ենթակայ, Սիսի տաճարներն ու զանգակները: Տիգրաններու եւ Լեւոններու սուրերները կը տարածուին Մասիսէն մինչեւ Միջերկրական, եւ մրափող մարդկութիւնը զանոնք կը նշմարէ իբրեւ ուրուներ:

Ճերմակ, կարմիր, կանանչ, կապոյտ, դեղին եւ վարդագոյն հաւկիթներ, նորօրինակ ծիածանի մը նման կ'ողողեն հրապարակը: Գոյնզգոյն լոյսեր, թռչուններու պէս կը պարուրեն մթնոլորտը: Իսկ ո՞րո՞նք են Հայուն սիրած եւ փնտռած գոյները: Մի հարցնէք, գոցեցէք ձեր աչքերը եւ պիտի գտնէք զանոնք ձեր հոգիին ծիածանին մէջ շողշողուն:

Փարիզաբնակ Հայը՝ աշխոյժով եւ ցնծութեամբ չէ որ կը մասնակցի այ ծափահարթեան ոստանին զատկական [illegible] ներուն: Իր զանգակը չի հնչեր եւ ծածկուած է սեւ քօղով: Փարիզ՝ ամբողջ իր եռուզեռ կեանքով ու [illegible] խարհիկ շքեղութեամբ՝ Հայուն [illegible] մար կը ներկայացնէ, կեանքի անծայրածիր անապատին մէջ՝ հովիւ [illegible] ուեր մը:

Սակայն, ե՞րբ կը հասնի [illegible] Զատիկը: Այն ատեն, երբ հայ [illegible] խարհային բարոյական ցուրտը [illegible] մեղմանայ, Հայիլի թոռներուն բոց [illegible] վառ կրակին ներքեւ եւ խռովութեան նոպայի մը մէջ կը նահանջէ ապիրատ թշնամին:

Այն ատեն միայն կը հնչեն Անիի եւ Սիսի զանգակները: Նուագի եւ յոյսի կամարներ կը տարածուին Արարատէն Տաւրոս, եւ Միջերկրականէն Փարիզ: Հաւկիթները կը գունաւորուին, եւ սրտերը կ'ոգեւորուին: Եւ սասրակ[illegible] ներ կը բացականչէ. — Զմայլելի [illegible] սարան:

Եւ բիւրաւոր բիւր երջանիկ բերաններէ կը լսուի.

— Զատիկ է այսօր, օրհնեալ է Հայուն Յարութիւնը: Փա՜ռք հին եւ նահատակ ժողովուրդին: Կեցցէ՜ երկնատուր հայ ազգը:

ԳՐԻՄԻԹԵԼ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Անձնիւր պահ, քու փառքդ եւ քու դեղեցկութիւնդ կը խօսի ինձ:

Քու տեսիլդ կ'իջնէ սրտիս մէջ եւ ինչպէս արբ լոյսով, ես կը լեցուիմ քեզմով:

Դուն՝ իմ էութեան հուրն ես —

Հոգիս Անհունն է, դու Բացարձակ անոր:

×

Իմ երգերս՝ քու դալարիքներուդ հիւսկէններն են:

Նայուածքս՝ հրեղէն ժայթքում մըն է արշալոյսներէդ բռնկած:

Սէրս՝ հոգւոյդ մէկ ճառագայթն է:

Դուն կը ցոլաս ամէն շարժումիս, ամէն մտածումիս, ամէն նիրհիս մէջ.

Ես քու նկարիչդ եմ, դուն իմ տաղանդս:

×

Դուն երազներուս այգեստանն ես.

Դուն մոգական փթթում մըն ես ժամանակի պարապութեան մէջ:

Իմ արիւնս՝ քու երակներուդ հոգին է եւ իմ յանդգնութիւնս՝ քու զօրութեանդ հոսանքը:

Իմ բարբառս՝ քու էութեանդ խեկ է եւ քու մրրիկներդ իմ բառերուս շեշտերն են. —

Ես քու հերոսդ եմ, դուն իմ սէրս:

×

Դուն համակ կեանք ես, համակ խորհուրդ:

Դուն լո՛յս ես արուեստ:

Դուն կը հոսիս դարերու մէջէն եւ կը բարձրանաս ժամանակին հետ:

Դուն պահանջ ես մեծ ու հզօր:

Աչքերուս մէջ հրդե՛հ ես դուն, ձայնիս մէջ որոտ:

Մկաններս կը լարուին ու հոգիս կ'արձակուի դէպի քեզ. —

Ես քեզ հետապնդող եմ, դուն իմ կարապե՛տս:

Ա. ՄՈՓՈՒՆԵԱՆ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ

ԽՄԲ. — Այս շաբթու լոյս կը տեսնէ մեր աշխատակից Հրաչ Զարդարեանի առաջին վէպը, «ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»: Այս առթիւ ճանի մը էջ, իբրեւ նըմոյշ. —

Անցած գիշեր, Տրդատը այնքան ճնճնաց որ անհնարին եղաւ քնանալ:

Վառեցի լամբարը և մօտեցայ մահճակալին: Վերմակը տարածեցի վըրան, բարձր շտկեցի որ կիսարթուն վիճակէ մը յետոյ՝ հանդարտ քուն մը սկսի: Ճնչառութիւնը անկանոն էր եւ փոքրիկ դէմքին մկանները պըրկուած: Ոտքը որ ծալլուած էր, յանկարծ բացուեցաւ այնպիսի ուժգնութեամբ որմէ ամբողջ մարմինը ցնցըւեցաւ:

— Տրդա՛տ, իմ փոքրիկս. քնացի՛ր, քնացիր, ես հոս եմ, տե՛ս:

Մեղմութեամբ ճակատը շոյեցի առանց ամբողջովին արթնցնել ուզելու: Տաքու ճնչառութիւնը կանոնաւորուեցաւ եւ բաղդատաբար, հանդարտ քուն մը սկսաւ: Անկողինիս մէջ հազիւ էջ մը կարդացեր էի որ պզտիկ բռունցքը վերմակէն դուրս հանեց եւ սկսաւ չարժել.

— Մենեցէ՛ք, ծեծեցէ՛ք, կ'ուզե-ե՛մ:

Նորէն ելայ, թեւիկը դրի վերմակին տակ եւ մեղմութեամբ շարունակեցի փայփայել ճակատն ու մազերը: Իմ փոքրութեանս գիտէի որ մեծ մօրս ձեռքը, այսպիսի րոպէներու, բարեբար, գրեթէ մոգական ազդեցութիւն կը գործէր. հրաշքով, իմ ամէն կարգի, մանկական խռովքներս կը վանէր: Այս անգամ ես նոյն արդիւնքը չկրցայ ձեռք ձգել: Տրդատը, երկու անգամ, նորէն իր անձկութեան մեծ ճիչը արձակեց: Այն ժամանակ տաք պզտիկ մարմինը թեւերուս մէջ:

— Տրդա՛տ, Տրդա՛տ, իմ պզտիկ մանչս, իմ աղա - աղաս, արթնցի՛ր, տե՛ս, ես հոս եմ. ե՛ս եմ:

Թարթիչները, արունքները կը շարունակէին կուչմարին սարսռուով դողալ գրկիս մէջ: Դէմքը կը պահէր միշտ վիրաւորուած ու զարմանակալ կրարքիս կծկումները: Վերջապէս կոպերը բարձրացան: Ահաւոր էր աչքերուն արտայայտութիւնը: Անդրմոլորակային: Կայծն բիբերուն լոյս սառած էր: Սա պզտիկ մարմնին մէջ, աստուածային մեքենայի բնական կարգուսարքը՝ խանգարուած: Ճանաչողութիւնը՝ ինկած մեծ գիտակցութեան գիրկը, թերեւս կը ծածանէր ատեղային տարածութիւններու միջեւ: Իսկ ատեղ՝ մղձաւանջային դժնեռակալ վհուկները, ծամածռութեան վիհեր կը բանային:

— Տրդա՛տ, Տրդա՛տ, արթնցի՛ր:

Սկսայ համբուրել այդ աչքերը, այտերը, ճակատը, խոնաւ մազերը: Դէմքին յարձակողական պրկումը, ստիպմանաբար, հալեցաւ: Ցաւի ու սարսափի արտայայտութիւնը — այս անգամ մարդկային եղբերու մէջ — կծկեց իր մանուկի դէմքը:

— ... Բարունկ սակառին մէջ պիտի նետէր նորէն... Բեզի, երկաթ թեւերով կապեր էին ծառին... Հեռուէն մարդ տեսայ՝ սկսայ պոռալ... Ինծի չէին լսեր...

— Հանդարտէ՛, տղա՛ս, հանդարտէ. երազ է: Տե՛ս, ոչ հնամանառ կայ, ոչ մարդ, ես եմ: Գիտես որ երազները սուտ բաներ են:

Քանի մը ամիսէ ի վեր, միշտ միեւնոյն հնամանառը, գրեթէ կանոնաւորապէս, ամէն օր, իր երազները կը յաճախէր:

— ... Բարունկ սակառին մէջ պիտի նետէր զիս:

— Այսօր պիտի ձգեմ որ անկողինս պառկիս. իմ քովս: Կը խոստանա՞ս որ պիտի քնանաս:

Թռչունի պէս կծկուեցաւ կուրծքիս: Սրունքներուն, գլխուներուն, թեւերուն մատղաշ միսերէն տաքութիւն կը ծորէր: Արդէն քնաթաթախ աչքերը, շատ չանցած, փակուեցան: Բայց ճնչուած ճնչառութենէն, դէմքին կծկըւած վիճակէն զգացի որ այս անգամ ալ, գէշ մանուկի անուշ քունը չէր: Իրաւ ալ, ընդասս չարժումէ մը յետոյ, բացաւ աչքերը:

— Նորէն պիտի գար՝ փախայ ... Սակառը որ տեսնամ՝ գիտեմ որ սեւ մօրուքով մարդն ալ եռեւէն դուրս պիտի ելլայ...

— Սեւ մօրուքով մարդը կուգայ՝ որովհետեւ կը վախնաս: Քանի անգամ ըսեր եմ. եթէ բարի ու քաջ սրտով քնանաս՝ ոչ ոք կուգայ երազդ: Լա՛ւ. մի՛ քնանար անմիջապէս. Գրքերդ պատկերները գիտէ. ա՛ռ:

— Քնանալէս առաջ չեմ վախնար, բաբա՛: Ցետո՛յ... սակառը խորունկ յաթով լեցուն է...

— Ես հոս չե՞մ: Իմ վրա՞ս ալ վստահութիւն չունիս:

— Քեզի միշտ ծառին կը կապեն. կամ հեռուէն կը վազե՛ս, կը վազե՛ս, չես հասնիր...

Անհնարին կ'ըլլար անցեալ օրուայ դէպքը մոռցնել տալ: Ժանգոտած զամի պէս միտքեր էր սիրտը: Մէկ քանի անգամ, կատակով անդրադարձայ այդ դէպքին եւ ծաղրեցի իր յուզումը: Խնդալով ու իր իրաբանցումը կեղծելով.

— Ծեծեցէ՛-է՛ք, ծեծեցէ -է՛ք... Ամօթ չէ՞... Կ'ուզես որ հօրեղբայրդ ծեծեն:

— Ի՞նչ ինչու ...

— Ըսել է, դուն քու բաբադ հարուած մը տանելու չա՞փ ալ ուժով չես կարծեր:

Ինչպէս միշտ, մանկ բըստ աչքերը մեծ բացած եւ ոչ շատ բաւարարուած: Ալ չխօսեցաւ: Բայց մը վերջ, կրօնափոխութեան գիրքը — բուն պատկերները բոլոր միւսներէն կը նախընտրէր — կեցուց կուրծքին եւ սկսաւ թերթել: Էջերը, մէկը միւսին եռեւէն, անդադրօրէն կը դարձնէր:

— Բոլորն ալ դժոխք պիտի երթան իշտէ. բոլո՛րն ալ .. պոռթկաց յանկարծ, կատղած բայց արցունքոտ ձայնով:

... Անպիտա՛ն, անպիտա՛ն պզտիկ: Ի՞նչ ընէի որ մոռնար ... Հազար անգամ համբուրեր էր արդէն, այտիս վրայ, միշտ միեւնոյն տեղը, նոյն նըշանակալից տեղը... Իբր թէ առանց դիտաւորութեան: Իմ ընդունած անզօրութիւնս կը չարչրկէր զինք, մանաւանդ կամովին ըլլալուն հանգամանքովը: Իր համակրպումի ուժերէն վեր էր այդ: Ինք համոզուած է որ այդ մօրքը կրակի վրայ պիտի նետեցնեն բոլորս. բոլորս պիտի մեռցնեն այնպէս ինչպէս երբ դայլը, գամբռի տեղ, փարախը կը մտնայ, մեծ մօրը պատմած հէքեաթին պէս: Ամէնէն մեծ ցաւը հոն է որ իր պզտիկ բայց ամբողջ, ամբողջ բնազդական էութիւնը կը զգայ այդ եւ ես՝ ո՛չ: Ոչինչ աւելի յարմար կերպով առեղծուած է զոհ երթալու չարիքի ու գաւանանութեան, որքան ես: Ինք գիտէ, ինք կը զգայ այդ բոլորը եւ ես՝ ո՛չ: Ես եղած եմ միայն ծառին կապուելու համար, կամ հեռուէն կրնամ վազել անընդհատ, եւ երբեք չհասնիլ պէտք եղած տեղն ու ժամանակին: Ինք այս բոլորը ինչպէ՛ս, ինչպիսի՛ սուր կերպով կը զգայ: Լեզու չունի, - բան լուսնի ... Ի՞նչպէս հասկցնէ այդ մեծ կըտանգը ինծի, հը՞, ինչպէ՞ս հասկցնէ ... Ահա առաջին անգամ, էժմանակ Բարիին կռնակէն, գաւաճան Զարը կը դաշունահարէ ... Եւ մանուկի կար մեր երեւակայութիւնը, կոյս բնազդներու պայթումին վրայ, խոյանքներ ունի որ մինչեւ երկինք կը հասնի ... Ի՞նչպէ՞ս հասկցնէ, հը՞, ինչպէ՞ս ...

Հիմա համոզուած էի որ անդարմանելիօրէն անհալուն պիտի մնար այդ զգացումին: Այդ խնդրին հետ կապուած վերաբերումը ոչ միայն ոչինչ կը մեղմացնէր, այլ պարզապէս անհամբերելի էր իրեն:

— Վստա՞հ ես ատ բանին:

— Բոլո՛րն ալ դժոխք պիտի երթան. կրկնեց այն բացարձակ հաւատքի վճռով որ մանուկները գիտեն ունենալ:

— Լա՛ւ, ... կը տեսնա՞ս ինչ լաւ մանչուկ ես: Անոնք ամբողջ դժոխքը ունին, եւ չես ուզեր որ ես մէկ հատ հարուած տանեմ: Ա՛լ չեմ սիրեր քեզ ...

— Ուզածիդ պէս պիտի ըլլա՛յ, բաբա՛. քաջ պիտի ըլլամ ասկէ յետոյ:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԻՐԱԿԻՆ

Մութն ու լռութիւն, ամբողջ գիւղը ոտքի է. քնացող մարդ չկայ։ Օրրատոքէն երախան անգամ, այդ առաւօտ ննջ եւ արթնցեր է։ Քուն չունի։ Լալկանութիւն արթնցեր է։ Քուն չունի։ Մօրը փափուկ թեւերուն մէջ, բայց, բուրդէ կախուող կերպասներով փաթթուած՝ կը ճռռեղէ։ Մայխափ կարմիր վարդի մը պէս կը հոտուըտան գայն։ Կը համբուրեն։ Եւ երբեմն ալ կը չարչարեն որ լայ։

Ցանկարծ, երկինքը կը բացուի ու լոյսը՝ ճերմակ սաւանի մը պէս վար կ'իյնայ։

Առաւօտ է։

Մեծէն մինչեւ պզտիկը ժամ կ'երթան։

Մենք ալ մօրս հետ լուռ կը խառնուինք կարաւանին։

Խաւոտն մը կայ փողոցներուն մէջ։ Մեանք ձեռքի սեղմումներ կ'ընեն, ուանք ալ կ'ողջագուրուին օրուան ալօթքը ըրթներուն։

Ուրախութեան օր։

Բոչուններուն գեղգեղանքներն իբար կը խաչաձեւեն։ Ծառերը պճնըւած նոր հարսերու պէս, կարծես, պանիր մը կը փափսան։ Հոն՝ դիմացի լեռներու կատարէն փչող զեփիւռին այխներէն, կ'ըսես, սա մօտակայ կացանները, որ չինական պարիսպներու պէս հպարտ կը մնան, նոր լեզու կ'ելլեն։ Բառեր կը չինեն իրենք իրենց։ Կը թոթովեն բարեւի մը յարմար եղանակովը։

Հոն ուր այլ եւս կանդ կ'առնենք, եկեղեցին է։ Ներսէն մինչեւ դուրսը, ամբոխը լճացած կը մնայ։ Կը կենանք։ Աստղանդող եղանակներն անգամ, տեղ, անլսելի կը դառնան։

— Բայց ոչ, պէտք է առաջ անցնիլ։ Դոնէ մէկ ոտքերնիս եկեղեցիէն ներս ըլլայ։ Բան մը լսենք։ Տեսնենք Ցիսուսի գերեզմանը, որ երկու օրէ ի վեր կը մնայ տաճարին առջեւ, պլպլացող լոյսերու մէջտեղ։

Մայրս էր։

Ցողնութիւնը մեր աչքին, արմկեցինք ամբոխը։

×

Մատաղի կատարէն՝ արեւը հետզհետէ կը բարձրանայ։ Երբ պահ մը կենաս ու դէպի վեր նայիս, կ'ըսես, սիրուն աղջկան մը պէս, մազերն ուսին թափած՝ հետդ կը խաղայ։ Աչքերդ կը շլացնէ։ Կը ծաղրէ քեզ։ Քանի կը բարձրանայ, այնքան աւելի կը շատնայ լոյսը, ճառագայթները կ'ընդարձակուին, ու շողը մեղմ անձրեւի մը պէս լուռ կը մաղուի վար։

Փողոցները, որոնց ծայրերը կը հասնին մինչեւ մօտակայ դաշտերը, ուռենիներու տեղատարափին տակ կը հեւան անվերջ։

Դռները կը ճռնչեն, տղաք եւ աղջիկներ մէկը միւսին ետեւէն՝ գեղեցիկ եւ հպարտ, կարմիր հաւկիթով ուռած գրպաններով՝ դուրս կը նետուին։

Հրապարակը, ուր ամբոխը լճացած կը մնայ, գեղին սիրտն է, հոգին է կ'ըսես։

Հոն՝ խրախճանքը իր առջեւ կարմիր հաւկիթներու դէզ մը ունի։ Մօտը, խումբ խումբ, նոյնպէս հաւկիթ կը զարնեն։ Անդին, խումբ մը մամիկներ իրենց կոնակները կարմիր արեւին տուած, գեղին տղոց եւ աղջիկներուն խօսքը կ'ընեն։ Հունա, տղոց քարերուն վրայ, քանի մը ծերունիներ երթեւեկող երիտասարդներուն կը նային։

Կը պատմեն ու կը հիանան։ Մէկ ալ տեսնես, խրախճանքը իր սրտին խորքէն հրճուանք մը կը զգայ։ Կը հպարտանան, ու կարգով, կը սկսին մէկին եւ միւսին գովքն հիւսել։

Վարէն պզտիկներու պոռչտուք մը փրթաւ։ Հաւկիթի կռիւ կար։ Մէկը միւսին խոժոռ, չար կատուներու պէս իրար կը ճանկռտէին։ Կուլային ...

Պապիկները, իրենց զատուարի գիրին մէջ, այդ օրը, պահ մը մոռնալով կեանքին ձմեռը, ապրեցան զարնանանուշ երջանիկ ժամ մը, այս չարաճճի ժառանգներուն հետ՝ սիրով, հաճոյքով։

×

Արեւը՝ ամչկոտ աղջկան մը պէս լուռ կը վազէ հեւալէն։

Խաղնիք է արդէն։ Դիմացի բարտիներն իրենց անդէն պահակներու դիրին մէջ, տաուերի բարակ սիւներ կ'երկարին դռներուն առջեւ։ Պապիկները մըշախէն բաժնուած տուն կուգան օրօրուելէն։ Քթախոտը ձեռքերուն՝ պատանիներն ալ կը բաժնուին իբարմէ։ Երգիքներէն մուխը դուլա՜յ դուլայ բարձրանալ կը սկսի։ Մութը սեւ պատատի մը պէս գետին կը փըռուի։ Եւ ամբոխը յաղթանակի երգերուն հետ՝ օրուան վայելքը գէմքերուն՝ կը ցրուի գեղին փողոցներուն մէջ հանդարտ, հպարտ։

×

Իրիկուան թանձր ստուերներուն տակ, որ չորս կողմը բռներ կեցեր են, գեղջկական անուշ երգերու եղանակ մը կը յուռի։

Գեղին լայն ու կարճ փողոցները, գետ ցերեկուան խռնչէնքէն չթափած ահա, նորէն կը սկսին հեւալ ապազայ դոփիւններու վախէն։ Եւ իրիկուան այս մութին, ուր բնութիւնը նոր հարսի մը պէս՝ կարծես, սեւ շղարշ մը դէմքին առաջին քուղը կը սկսէր, գեղացին ինքը, ուրախ, Ցարութեան վայելքը սրտին՝ փողոց կը վազէր։

Հոն՝ ուրկէ մեղմօրօր եղանակ մը ծայր կուտար, հետզհետէ կ'ընդլայնէր։ Եւ ծովի մը փրփրադէղ ալիքներուն պէս անվերջ, կ'երթար հեռո՜ւն ու կը փշրուէր դիմացի ժայռերուն մամռապատ կրծքին վրայ։

Լուսինը, պատուհանէն նայող գեղատի աղջկան մը պէս՝ յանկարծ, Մատաղի կատարէն գլուխը վեր կ'առնէ։ Կը ժպտի։ Աստղերը լուսաւոր ջահերու պէս վար կը կախուին։

Լոյս է, ե՛ւ ամէն կողմ։

Գարը, չըքնանկի մը պէս՝ անվերջ կը դառնայ։

Հիմա երբ պահ մը լուռ, լուսնի պայծառ ցոլքերու ստուերէն կենաս ու հայիս ամբոխին, որ պարին շուրջը սեղմուած կը մնայ, մայխաւն ցորենի արտի մը պէս գեղեցիկ կ'ալեկոծի ինքնին։ Բակին մէջ, խումբ խումբ աղջիկներ մազերու հիւսքիններ ուսերուն, նաղանքներով կը շրջին։ Այտերը, կ'ըսես, կակաչներով են ներկուած, ու շրթները խաղողի պտուղին ալ թարմ, կարուած նուռի մը գոյնը ունին։ Մօտը, քիւերուն վրայ համբիշի մը հատիկներուն պէս, կարգով, սեւ ստուերներ են կախուած։ Եւ ամանք ալ, կիսապատերուն ետեւէն, սիրոյ աղօթք մը շրթներուն՝ ամբոխին կը նուիրեն։

Դեղին պարմանիներն են ասոնք։

Գարը, անվերջ նաղանքներով կը դառնայ։ Ոտքերն աւելի ուժգին կը զարնուին գետին։ Ու եղանակները տեղատարափ անձրեւի մը պէս կ'ողողեն գիւղը ամբողջ, խաղաղ բնութիւնը համայն։

×

Լուսինը կը շտապէ։ Աստղերը կը մարմրին։ Գարը կը կաղայ կարծես։ Բակը սկսած է դողալ արդէն։ Եւ ամբոխը անհուն ուրախութեան մը մէջ, լուսնին եւ աստղերուն հետ՝ հե՜ղ մըն ալ կը կրկնէ օրուան յանկերգը ուժգին.

— Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց ···

ԾԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Զատիկ

Անցեալ կիրակի, Ծաղկազարդի առթիւ, գրած էինք թէ քրիստոնէական տօները պարզապէս ծեփ մըն են նախաքրիստոնէական կամ հեթանոսական տօներու վրայ։

Այսպէս եւ Զատիկը։

Քրիստոնէական տօն մըն է հիմա, — սակայն առաջ, արեւելեան ժողովուրդներու համար, Զատիկը, ինչպէս Ծաղկազարդը, գարնան տօնակատարութիւնն էր միայն։ Եբրայեցիները, Եգիպտացիներուն նման, ամէն տարի, առաջին տերեւներուն հետ կը տօնէին բնութեան զարթօնքը։ Այդ տօնը կը զուգադիպէր եբրայական տարւոյն առաջին ամսուն, որ կը կոչուէր, Մովսէսի օրով, Աբիպ, յետոյ Նիսան։ Ելից թուականէն վերջ, այսինքն երբ Եբրայեցիները հեռացան Եգիպտոսէն, գարնանային այս տօնը դարձաւ տեսակ մը գոհաբանութիւն, որովհետեւ Եգիպտոսի մէջ, գարնանային այդ տօնին, հաւանաբար մը կոտորած էր Եգիպտացւոց ժառանգները, խնայելով Եբրայեցւոց ժառանգներուն, որոնք, հրէական ծանօթ կէրպոյին շնորհիւ, մէկուսացուած էին Եգիպտացիներէն։ Այնուհետեւ Եբրայեցիները պեսախ կոչեցին իրենց գարնանային տօնը, (Գալիլեացւոց գաւառաբարբառով՝ պասխ), յաւերժացնելու համար յիշատակը համեմաբակէն ազատումին եւ Եգիպտոսէն հեռացման։ Գոհաբանական տօնը հետզհետէ նոր գոյն առաւ, այնպէս որ կոչուեցաւ նաեւ Բազարջակերաց տօն, — Եգիպտոսէն հապճեպով հեռանալու ժամանակ, գրեթէ հալածական եւ խուճապահար, Եբրայեցիները ստիպուած էին հրաժարիլ խմորուած հաց ուտելէ։ Առիթս սակայն յետոյ աւանդութիւն մը դարձաւ եւ գրեթէ բոլորովին փոխեց տօնին նախնական դոյնը։ Այսուհանդերձ Ղեւտացւոց գիրքը (Գլ. ԻԳ. 10) կը մատնէ տօնակատարութեան նախնական ձեւը եւ իմաստը, — գարնան առաջին բերքը (գարի) նուէր տանիլ տաճարին։

Ուրիշ փաստ մը եւս այն, որ տօնին զուգադիպող ամսուան անունը, Աբիպ կը նշանակէ դալար հասկ ցորենի կամ գարիի, ինչ որ նուէր կը տարուէր տաճարին։

Հայերը ի՞նչ տօն ունէին Զատկին տեղ, — չենք գիտեր։ Քրիստոնէական ծեփը ծածկած է ամէն հին հետք եւ ազգային աւանդութիւն։ Սակայն կը թուի թէ Հայերը եւս Զատիկով կ'ողջունէին գարունը եւ իրենց տօնը կը բաղկանար ընդհանուր զուարճութիւններէ, — կը յորդէր գինին, գիւղացին ու քաղցին պար կը բռնէին, կը կարթէին, կ'երգէին ու կը հրճուէին։ Այսպէս մինչեւ վերջերս Նոր - Ջուղայի մէջ սովորութիւն է Զատիկը տօնել ... հեթանոսական եղանակով մը. —

«Նոր - Ջուղայի կուսանքները Զատկի օրուան պատրաքէն ետքը՝ սկսած մուտքը կ'օրհնեն եւ ապա ճոխէն եկեղեցի երթալով՝ դաշտն դուրս կը պարեն, պարագլուխ ունենալով նոյն օրուան պատարագիչ քահանան շուրջառակիր։ Նոյնը կ'ընեն առանց քահանայի ամէն կիրակի մինչեւ Հոգեգալուստ երեկոյեան ժամերգութենէն առաջ եկեղեցին գաւիթին մէջ աշխարհական կինկերով միասին»։ (ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ, տարի 1900, էջ 45)։

Ինչպէս պէտք է ենթադրել, գարնան այս տօնը կը սկսէր Ծաղկազարդին, կը շարունակուէր Զատկին, թերեւս կը վերջանար Կանաչ կիրակի, (Կանաչ կիրակիի հայկական աւանդութիւնները՝ գալ կիրակի, իր օրով), կամ Հոգեգալուստին, համաձայն երկրին բերքատուութեան եղանակին։

Հիթլէրի մասին

La Revue des Deux Mondes պարբերականին մէջ Փիէր Ֆրէտէրիքս կարեւոր ուսումնասիրութիւն մը ունի Հիթլէրի մասին։ Կը ներկայացնէ Գերմանիոյ հաւաճնորդին կեանքն ու նկարագիրը, պայքարները եւ վերելքը, ճարտասանական կարողութիւնը եւ ամբոխին մէջ հոգեկան ախտաւիճակ (psychope) ստեղծող իր արուեստը։

Դեռ պատանի, երբ մնաց Հիթլէր եւ սկսաւ Վիէննայի մայթերը չափել անգործ ու անօթի։ Այդ օրերէն կը մնայ առելութիւնը, տեսակ մը վրէժխնդրութիւն, Հանդէպ Հրեաներուն։ Այսօր Հիթլէր ընկերային բոլոր թշուառութիւններուն միակ պատասխանատուն կը համարի Հրեաները։ Վիէննայի մայթերուն վրայ մատնուելէ յետոյ իր առաջին ընդվզումին, պատերազմը կը սանի զինք երկրորդ ցնցումի մը։ Ընդհ. պատերազմին՝ կը գտնուէր պաւարիական գունդի մը մէջ, — կը վիրաւորուի եւ կ'իյնայ հիւանդանոց։ Նոյեմբեր 10ին Փասեւալքի հիւանդանոցին մէջ բուրժուական պատուելի մը իրեն կը հաղորդէ թէ Գերմանիա հանրապետութիւն հռչակուած է եւ զինադադար եղած։ Սաստիկ կը յուզուի Հիթլէր, կը նետուի անկողնին վրայ եւ կը սկսի լալ յուսահատ եւ երկար լացով մը։

Իր պատրանքներն էր, որ կ'ողբար այդ խորունկ լացով։

Ահա պարագաները, որ, կարելի է ըսել թէ օրօրոցէն, զինք դարձուցին թշնամի Հրէից, թշնամի խորհրդարանի, թշնամի Մարքսի վարդապետութեան։

Ներքին կեանքին մասին չկան ծանօթութիւններ։ Շըւռիկ մը համաձայն Հիթլէր կը սիրէր իր մէկ բարեկամին քոյրը, որ եղերն դարձաւ իր նըշանածը։ Սիրային այդ կեանքը, սակայն, ոչ բոցավառեցաւ, ոչ ալ երկար տեւեց։ Ճիշդ է թէ Հիթլէր շատ մաքուր է բարոյապէս։ Եւ համեստ իր կեանքով։ Վարչապետարանին չորրորդ յարկը անշուք սենեակ մըն է ընտրած իր բնակութեան համար։ Անընդհատ կ'աշխատի, այցելուները կ'ընդունի առանց արարողութեան։ Ոգելից ըմպելի չի խմեր բնաւ, ոչ ալ կը ծխէ։ Միս շատ քիչ անգամ կ'ուտէ։ Օժտուած է խօսքի կախարդութեամբ։

Զայնը խեղդուկ, արտասանութիւնը դեղջուկ, երբ կը խօսի՝ ժլատ է շարժումներու մէջ, աւելի կը սիրէ քննել ունկնդիր բազմութեան զարկերակը։ Դէմքը ոչինչ ունի իբրեւ գեղեցիկ, եւ ոչինչ իբրեւ բիրտ, կամակոր մարդու ճակատ մը, յամառ խոյընդոտներուն վրայ յամենալու ատիճան։ Մութ շագանակագոյն մազերու խուրձ մը ճակտին է նետած, բանալով ճակատը ալ կողմէն։ Պատկառանքի չրջանի լուսանկարները զինք կը ներկայացնեն կախուած ու երկար պեխերով, բայց 14 տարիէ ի վեր կարճեցուած են պեխերը այնպիսի ձեւով մը, որ տտիթ դարձած է ծաղրանկարիչներու արամիտ խաղերուն։ Աչքերը բոց ունին։ Մարմինը ճարպոտ չէ, ոչ ալ նիհար։ Միջահասակ բանուորի կազմուածքը մը, առողջ եւ ջլապինդ։

Ճարտասանական մարզանքներ չէ կատարած, սակայն երբ, առաջին անգամ, Միւնիխի մէջ բեմ բարձրացաւ խօսելու, խոյս տուին հակառակորդները։ Առիթ մը եղաւ այս՝ հաստատելու ճարտասանի իր ձիրքերը։ Այնուհետեւ զարգացուց իր ձիրքերը, եւ դարձաւ ճարտասան մը բառին բովանդակ առումով։ Ցաճախ կը ցցուի տասնեակ հազարներով բազմութեան մը առջեւ եւ առանց նօթագրութեան կը խօսի մէկ ժամ, երկու ժամ։ Ցաջողութեամբ կրնայ ինքզինք մոռել ընել տալ ամբողջ երեք ժամ, առանց ձանձրացնելու։

Ցօսելու հրաշալի խաղեր եւ վարպետութիւններ ունի։ Երբ հարկ ըլլայ երկնցնել, կը բանայ խօսքի հրովէտի զարակ մը, — երեւակայական դիտողութիւններ իրեն դէմ, որոնց կը պատասխանէ արտայայտութեան ուժգնութեան փոփոխական աստիճաններով՝ վերջապէս յարմարել ունկնդիրներու բազմութեան։ Խորհրդարանին մէջ պետական մարդ է, երկրագործներուն առջեւ՝ հողի մարդ։ Շատ քիչ անգամ կը սիրէ խօսիլ կատակերգական եղանակով, կը նախընտրէ յուզական ձեւը, որուն սիրահար են Գերմանացիք։ Բազուկները կը բարձրացնէ, ձեռքերը կը կծկէ, մազերը կը թոթվէ ու կը բանայ ճակատին վրայ, ուր կ'ուռին երակները, ձայնը կը խեղդուի հետզհետէ, դող մը կը պատէ մարմինը, դող մը զոր գիտէ եւ կը յաջողի փոխանցել ունկնդիրներուն։

Տանթէի կմախքը

Անգլիական մարդաբանական կաճառը վերջերս հրատարակեց գեղեցիկ հատոր մը, աւելի քան 200 էջ, խորագիրը Dantis Ossa։ Ուսումնասիրութիւն մըն է այս, Տանթէի ոսկերուտիքին մասին։ Հեղինակը, ծանօթ մարդաբան Ֆապիօ Ֆրասէթթօ, որ այս գործին վրայ կ'աշխատէր 1921էն ի վեր, երբ տեղի կ'ունենար Տանթէի մահուան 600ամեակը (Տանթէ ծնած է 1265ին եւ մեռած 1321ին)։

Ոսկրաբանական քննութիւն մը կատարելով, Ֆրասէթթօ կ'աշխատի ցոյց տալ թէ Տանթէ կը նմանի՞ իր այն նըկարներուն, որ ցոյց կը տրուէին մինչեւ այժմ։ Միեւնոյն ատեն Ֆրասէթթօ վերահրահատութեան կ'ենթարկէ Գրոքայի քննութիւնները Տանթէի ոսկերոտիքին մասին։

Տանթէի ոսկերոտիքը, դժբախտաբար, ամբողջ չէ, — կը պակսին սառնին ծնօտը եւ բոլոր ակռաները։ Ստորին ծնօտին կորուստը անհրաժեշտ տարր մըն է նման քննութեանց համար, երբ հարկ է լուծել մանաւանդ Աստուածային կատակերգութեան հեղինակին արուեստի պատճառաբանական կարգ մը հարցերը։ Կը պակսին նաեւ երեք ողնոսկրեր վիզէն եւ պաչէն, մէկ կողոսկր, քանի մը ափոսկր եւ մատոսկր, ինչպէս նաեւ ներքանի ոսկրեր։

Գանկին տարողութիւնը՝ 1700։ Բաղդատեցէք, — Փեթրարքայի գանկը՝ մօտաւորապէս 1,700, Ռաֆայէլի գանկը՝ 1335, Ֆոսքոլոյի գանկը՝ 1,476, Վոլթայի գանկը՝ 1,730։

Գանկին տարողութենէն մեկնելով, Տանթէի ուղեղը կը կարծուի որ կը կշռէր 1,540 կրամ։ Ոսկերոտիքին քննութենէն մեկնելով, Տանթէի ամբողջ մարմինը կը կշռէր 60 քիլօ։

Ամենադժուար փորձն է ճշդել թէ որքան իրականին կը համապատասխանէին Տանթէի նկարները։ Դժուար որովհետեւ Տանթէի գանկը ծերութեան տարիքն ունի, — մեռած ըլլալով 55 տարեկան, գանկը կը կրէ ծերութեան հետքեր։ Միւս կողմէ ծնօտին պակասը դժուար է փոխարինել որ եւ է ձեւով եւ գէմքին տալ իրական արտայայտութիւնը։ Այսուհետ պէտք է դիմել նկարներու օժանդակութեան։ Տանթէ ունի նաեւ բազմաթիւ կիսադիմակներ, որոնք եւս կըրնան նպաստել գիմանշութեան, եւ սակայն մեռելական այդ դիմանկարները բոլորն ալ վաւերական չեն։

Ֆրասէթթօ, յետոյ կողմնակի փաստական տուեալներու վրայ հիմնուելով կը հաստատէ նաեւ Տանթէի ցեղային կապակցութիւնը։ Ըստ Ֆրասէթթոյի, Տանթէ կը պատկանէր միջերկրականեան ցեղին։

«ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԿԸ ԳՐԵՆ»

Գրոլետարական գրականութեան հանգամանքին ձախողութենէն յետոյ մարեցաւ աղմուկը, զոր յարուցին ոմանք այս վերջին տարիներուն։ Ցարժման համակիր կարգ մը գրական քննադատներ դիտել տուին թէ ձախողութեան պատճառն այն էր, որ պրոլետարական գրականութիւն մշակողներ պրոլետարներ չէին։

Գիրքը, որ կը հրատարակուի հիմա, կազմուած է իրական պրոլետարներու, բանուորներու առեղծագործութիւններով։ Խորագիրն իսկ ՆԷԹ ոչ յանձնապաստան, դէթ պատասխան մըն է անոնց որ կ'ուրանան պրոլետարական գրականութեան մը ապագայ որ եւ է ժամանակաշրջան։ Բանուորը կը գրեն ···, արդարեւ բանուորներ են հեղինակները այս ժողովածուին բերած ստեղծագործութեանց։ Ցառաջաբան մը գրած է Խօժէն Տապի, որ խանդավառ չի թուիր, թէեւ կը չարէ սովորական նախազատութիւններ, — թարմ եւ անվարժ հագիներու արտայայտութեան անկեղծութիւն, խմացական մարզանքներէ ձերբազատ։

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգ. Ժ. Մ.

— •• —

ԳԼՈՒԽ Ա.

Գտիկ, երկաթեայ սնտուկ մը կար ալխատանոցին մէջ. Ճօն գրպանէն բանալի մը հանեց եւ բացաւ անոր դռնակը, քաշեց պողպատէ դարակներէն մէկը, վերցուց այնտեղ դրուած թուղթերը եւ Վասալարոյի նամակը պահեց անոր մէջ։ Ցետոյ ետ հրեց դարակը եւ կղպեց սնտուկը։

Այդ գործողութեան ամբողջ տեւողութեան, Գարա մասնաւոր հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր անոր շարժումներուն. կարծես արտասովոր բանի մը ականատես կ'ըլլար։

— Գիտի ուզէի միասին գալ, բայց դժբախտաբար կարեւոր գործ մը ունիմ, ըսաւ Գարա։ Դարձեալ կը խնդրեմ, առէք ձեր տարճանակը ու եթէ իմ «բանջելի» հայրենակիցս որ եւ է նշան տայ իր արինոտ ... ծրագիրը գործադրելու, ցոյց տուէք զայն. կը բաւէ, աւելին ընելու պէտք չպիտի ունենաք։

Երբ Գարա հիւրանոցը մտաւ հրաժեշտ առնելու համար Տիկին Լէքսմընէն, այս վերջինը բարձրացաւ դաշնակին առջեւէն եւ ցաւ յայտնեց որ իրենց հիւրը այդքան կ'աճապարէր։ Անկեղծ չէին անոր բառերը. Գարա կասկած չունէր այդ մասին. պատուբանքներով տարուող մարդ չէր ան։

Քանի մը վայրկեան տեւեց անոնց խօսակցութիւնը։

— Երթամ նայիմ ձեր կառքը պատրա՞ստ է, ըսաւ Ճօն եւ դուրս ելաւ սենեակէն։

Լռութիւն տիրեց։

—Ձեզ կարծեր որ ուրախ էք իմ այցելութեանս համար, ըսաւ Գարա։ Այդ համարձակութիւնը տաժանելի էր Տիկին Լէքսմընին համար որ կարմրեցաւ։

— Մինչ ուրախ եմ ձեզի կամ իմ ամուսնոյս բոլոր բարեկամները տեսնելու համար, պատասխանեց։ Գարա խոնարհութիւն մը ըրաւ.

— Մեծ բան է ի հարկէ ձեր ամուսնոյն բարեկամը ըլլալ, ըսաւ ան։

Ցետոյ, կարծես միտքը նոր բան մը ինկաւ եւ շարունակեց.

— Կ'ուզէի գիրք մը առնել միասին. արդեօ՞ք ձեր ամուսինը թոյլ պիտի տար։

— Երթամ բերեմ ...

— Ո՛չ, ձանձրոյթ մի՛ առնէք ինծի համար ... ես ճամբան գիտեմ ...

Առանց սպասելու Տիկին Լէքսմընի թոյլտուութեան՝ Գարա հեռացաւ անոր քովէն. Գրէյս խորհեցաւ թէ անիկա պէտք եղածէն աւելի իբաւունքներ կուտար ինքնիրեն։

Վայրկեան մը վերջ Գարա վերադարձաւ՝ գիրք մը թեւին տակ։

— Ճօնէն հրաման չառի, բայց շատ կը հետաքրքրուիմ այս հեղինակով ... Օ՜հ, այստե՞ղ էք արդէն ... Կրնա՞մ Մեքսիկայի վրայ գրուած այս հատորը առնել. վաղ առտու կը վերադարձնեմ ...

Եւ Գարա մեկնեցաւ։

Ճօն եւ Գրէյս դուռին մէջ կեցած դիտեցին Գարայի ինքնաշարժը որ հետզհետէ անյայտացաւ մութին մէջ։ Ցետոյ անոնք հիւրանոց վերադարձան։

— Վի՞շտ մը ունիս, սիրելիս, հարցուց Գրէյս՝ ձեռքը ամուսնոյն ուսին վրայ դնելով։

Ճօն ժպտեցաւ։

— Դրամի՞ն մասին է որ կը խորհիս, հարցուց դարձեալ անձկութեամբ։ Լէքսմըն նախ փորձուեցաւ յայտնել անոր՝ նամակինպարունակութիւնը, բայց խորհելով որ եթէ տեղեկանար ճշմարտութեան, թերեւս թոյլ չպիտի տար որ ժամադրութիւնը յարգէր, ուրիշ արդարացում մը գտաւ։

— Կարեւոր բան մը չկայ, ըսաւ. մինչեւ Գէյթըն Թրէյսի պիտի իջնեմ շոգեկառքին սպասելու համար. քանի մը փորձեր պիտի ստանամ։

Ձեր ուզեր տանիլ իր կնոջ եւ նոյն իսկ այդ անմեղ սուտը գարշելի էր իրեն համար։

— Շատ հաճելի երեկոյ մը չունեցար, ըսաւ Ճօն. Գարան շատ անհամ էր այսօր։

Գրէյս մտածկոտ նայեցաւ իր ամուսնոյն։

— Գրեթէ չէ փոխուած, դիտել տըւաւ։

— Զափազանց գեղեցկագէմ տղամարդ է, այնպէս չէ՞, ըսաւ Ճօն հեգնութեամբ. չեմ հասկնար թէ ի՛նչ գտար իմ մէջս, երբ անիկա ոչ միայն հաբուստ էր, այլեւ թերեւս մարդերուն ամէնէն գեղեցիկը ...

Գրէյս թեթեւ սարսուռ մը զգաց։

— Ես տեսած եմ Գարային նկարագրին մէկ կողմը որ մասնաւոր գեղեցկութիւն մը չունի։ Օ՜հ, Ճօն ես կը վախնամ այդ մարդէն։

Ճօն ապշած նայեցաւ իր կնոջ։

— Կը վախնա՞ս, Աստուա՛ծ իմ, ինչո՞ւ այդպէս կը խօսիս. վստահ եմ որ անիկա ամէն ինչ կ'ընէ քեզի համար ...

— Այո՛, արդարեւ. ճիշդ ատոր համար է որ կը վախնամ, պատասխանեց Գրէյս ցած ձայնով։

Տիկինը պատճառներ ունէր վորս յայտնած չէր իր ամուսնոյն։ Առաջին անգամ Րէմինկթըն Գարային հանդիպած էր Սելանիկի մէջ, երկու տարի առաջ, երբ իր հօրը հետ կը ճամբորդէր Պալքաններուն մէջ։ Գրէյսի հայրը, որ նշանաւոր հնագէտ մըն էր, իր վերջին քննական պտոյտը կը կատարէր այնտեղ այդ օրերուն։ Ամերիկեան հիւպատոսին հացկերոյթին ատենն էր որ ծանօթացած էր անոր։

Շատ մը պատմութիւններ կային այդ տարօրինակ Ցոյնին մասին որ Արամազդի դէմքը ունէր, չնորհալի շարժուձեւեր ինչպէս եւ անսպառ հարստութիւն մը։ Կ'ըսէին թէ անոր մայրը Ամերիկուհի մըն էր զոր Ալպանացի աւազակներ առեւանգած եւ յետոյ ծախած էին Ալպանացի ցեղապետի մը. այս վերջինը նոյն իսկ իր կրօնքը փոխած էր անոր սիրոյն։ Գարա իր ուսումը ստացած էր Եէյլի եւ Արֆըրտ համալսարաններուն մէջ։ Տուրացցօէն քառասուն մղոն հեռու՝ լեռնոտ շրջանի մը թագաւորն էր ան գրեթէ։ Գերագոյն պետն էր այդ կողմերուն եւ ունէր սքանչելի բնակարան մը՝ խալացի ճարտարապետի մը ձեռքով շինուած. տունին շինութեան յատուկ կարգ մը նիւթեր ինչպէս նաեւ կահ կարասին բերել տուած էր աշխարհիս ամէնէն կարեւոր կեդրոններէն։ Ալպանացիները «Գարա Բուժօ» կը կոչէին զինքը որ կը նշանակէ «Սեւ Հովանիներին». սրբոյ իմաստ մը չունէր այդ յորջորջումը, քանի որ մորթը Անգլիացիի մը մորթին չափ սպիտակ էր, իսկ մազերը ոսկեգոյն։

Անիկա սիրահարեր էր Գրէյսին։ Գրէյս նախ խնդացեր էր անոր սիրային յառակնութիւններուն վրայ, բայց յետոյ սկսեր էր վախնալ՝ տեսնելով որ անիկա արտասովոր խանդով մը փարած էր իրեն։

(Շար.)

նել փախստականը: Որպէսզի կարելի ըլլայ գոհացում տալ, Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը պէտք պիտի վաւերացնէր Թուրքեւամերիկեան առեւտրական եւ հիւպատոսական դաշնագիրը: Փախստականը մինչեւ այժմ դիմած է պուլկարական կառավարութեան, որպէսզի ապաստան տան, բայց անօգուտ:

Բուլղէրթ նոր լիազօրութիւններ կը ստանայ

Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը մարտ 29ին քուէարկեց օրինագիծ մը, որով լիազօրութիւն կը տրուի Նախագահին՝ փոփոխելու մաքսային սակացոյցները եւ առեւտրական բանակցութիւնները կատարելու պետութեանց հետ:

Ինչպէս կը յիշուի, Պ. Բուլղէրթ ինք խնդրած էր այս լիազօրութիւնը, որպէսզի կարենայ գլուխ հանել տնտեսական վերակազմութեան ծրագիրը:

Այս առթիւ ժողովը ուրիշ բանաձեւ մըն ալ քուէարկեց, որով Նախագահին կ'արգիլուի օգտուիլ իր մաքսային լիազօրութենէն, պատերազմական պարտքերու մասին սակարկութիւններ կատարելու համար: Բանաձեւը յատկապէս կը շեշտէ.— «Այս օրէնքը գործադիր իշխանութեան իրաւունք չի տար ջնջել կամ որ եւ է ձեւով զեղչել օտար ազգերու պարտքերը»:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի վարչութիւնը Մեռելոցի առթիւ վաղը, երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին կազմակերպած է այցելութիւն մը ընկ. ՄԱՏԱԹԻԱ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻ դամբարանին: կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները: գտնուիլ ժ. 2.30ին մէթրօ Porte d'Italieի դիմացի անկիւնի սրճարանը:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

Կը տօնէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ը

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼ 9ԻՆ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Salle Géographieի ՄԷՋ 184, Bld St. Germain

Բացման խօսք.— Երջ. վարչութեան նախագահ Տիկ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ կողմէ

Ողջոյնի խօսք, — Պ. Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

գեղարուեստական նոխ բաժին սիրայօժար մասնակցութեամբ՝

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Տիկիններ՝ Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆ — ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ եւ Ա. ԳԵՒՈՆԵԱՆ (երգ)

Օրիորդ Զ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ)

Mlle X. *(պար)*

Գ. Ռ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)

ՄՈՒՏՔ՝ 3 ՖՐԱՆՔ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

ԵՐՐՈՐԴ ԹԻՒԸ, ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ.

Ռ. Բերբերեան.— *«Նոր Նախիջեւանի գաղութի անցեալն ու ներկան»*: Յ. Ճ. Սիրունի.— *«Երեմեան գրադէտը»*: Յ. Ջուբեան.— *«Մայեաթ Նովա»*: Մ. Պարսամեան.— *«Վահան Թէքէեան»*: Վ. Փափազեան.— *«Հայկական բարենորոգումները»*: Ա. Խոնդկարեան.— *«Օպպօզիցիան Հանրապետ. Հայաստանում»*: *«Մուրատի յուշատետրը»*: Հմ. Մանուկեան.— *«Արամ»*: ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— *«Վարպետ Մինաս»*: Զ. Միրզայեան: *«Թէ ինչո՞ւ միացանք իթթիհատին հետ»* Աչեան: ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ: *Վռամ. եպ. Մանկունի: «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»*:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 Փր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 Փր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 Փր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Dameme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

Տպարանը փոխելու հետեւանքով «Վէմ»ի ներկայ թիւը լոյս տեսաւ որոշուած ժամանակէն ուշ:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ԱՊՐԻԼ 15Ի ՑԵՐԵԿԸ, «ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ» ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ա. ՄԱՐՎԱԶԵԱՆԻ

«ԳԻԾԷՆ ԴՈՒՐՍ» նոր դրամը

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կարող դերձակուհի Տիկին ԳՈՀԱՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ. **12 rue Saint Sulpice.** *Փարիզ. Մէթրօ՝* **Odeon.** *կը կարէ ամենավերջին նորաձեւութիւնով՝* Manteau, Robe de Soir, Robe de Mariage *եւ* Robe d'Après midi:

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԶԵՂՉ ՔՐԻԶԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ

Կարող գնորդներու դիւրութեան համար, եթէ կը փափաքին, կերպասը կը կարէ իրենց վրայ յարմար գնով: Կ'ընդունի Կիրակի եւ շաբթուայ բոլոր օրերը: Դիլերներն ալ կարելի է: Կը ղրկենք վերջին նորաձեւութեան թուղթեր օտար երկիրներ բնակողներուն:

ԹԱՏՐՈՆ ՌԸՆԷ ՄՕՊԷԼ

8-10, **Rue l'Orient (Dans la Rue Lepic) Métro: Blanche**

ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, 8 ԱՊՐԻԼ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 9ԻՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՌԱՅԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ Ի ՊԱՏԻՒ

ԱՐՄԵՆԱԿ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ

փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի՝

ԲԱԲԱՆ Կ'ՈՒԶԵՄ...

եւրոպական ծիծաղաշարժ քէօմետիա 3 արար

Սիրայօժար մասնակցութեամբ փարիզահայ սիրուած դերասաններու

Ծիծաղի, քրքիջի եւ զուարթութեան Կիրակի մը անցնելու համար բացառիկ առիթ մը թատերասէրներուն:

Տոմսերը նախօրօք ապահովել բոլոր ծանօթ հասցէներէն եւ A. Sarafiant, 8, rue Domat, Paris (5):

Տոմսերու գինները՝ 15, 10 *եւ* 7 *ֆրանք:*

ԳՈՒՇԱԿՈՒՀԻ Տիկ. ՄԱՐԻԱ ՋԻՆԻ Դիմել ամէն օր (Կիրակին մէջը) ժ. 3-7 բացի Եշ.է: 62, rue **de Rochefoucauld** - *բակին խորը.Բ. յարկ. աջ կողմ: Մէթրօ՝ Pigalle:*

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Tricots | TERZIAN

Tél.: Central 93-75 3, rue Poissonnière. Paris (2)

Nouvelle Série d'Été: Tricots d'enfant et maillot de bains d'anfant

à partir de 4 frs. Gillet et pullover femme, etc. etc.

Լաւ տեսակի ապրանք, խիստ աժան գիներ եւ ուղղամիտ աշխատելակերպ. ահա՛ այս յատկութիւնները որ կազմեցին **Tricots TERZIAN** *Տան համբաւը: Արագ առաքումներ Ֆրանսայի ամէն կողմը:*

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ, ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՈՆԱՐ

(Զուիցերիայէն հրաւիրուած)

Կը խօսին՝

ՏԻԿ. ԱՆԱՅԻՍ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին մասին յաջորդով:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

21 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ Գ. ԹԱՂԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

22 *ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ*

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԿՈՒԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 9-12 եւ կէս օրէ վերջ 2էն 8: կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

ԱՐԹԻՆԵԱՆԻ ՓԼԱՔՆԵՐԸ

COLUMBIA *ամենավերջին սքանչելի փլաքները յաջողեցանք Զատկի առթիւ ունենալ, որոնք* exclusivité *են մեզի, երգուած նշանաւոր արուեստագէտներէ՝*

Սաֆիա, Լէյթալիա, Մաճմուրէ Հանըմներէ, եւ Եէսարի Ասըմ, Հաֆուզ Պուրհան պէյերէ, *եւլն., որոնք են.—*

Եօ Եօ եւ արեւելեան գեղեցիկ եղանակներու քսան նոր տեսակներ:

ԱՐԹԻՆԵԱՆ **26 rue Lesage. Paris**

Métro Belleville Tél. Ménil. 61-85

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris

Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant Ա. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ *chir. dent. D.E.D.F.*

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Ակռայ կը քաշենք առանց ցաւի, միայն մէկ վայրկեան քուն՝ Somnylով: Քուրոն եւ պրին. ատամնաշար՝ շատ թեթեւ քրոմէ-մետաղով, կը վերափոխենք ձին ատամնաշարեր: Երախաներու ատամներու շտկում:

կ'ընդունի 9-12 եւ 2-7 Հեռախօս Inv. 27-95

28 Avenue d'Orléans

Métro Denfert Rocherau ou Mouton Duvernet

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՐՍԱՆԻՔՆԵՐՈՒ, ՆՇԱՆՏՈՒՔՆԵՐՈՒ, ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒ եւ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒ համար դիմեցէք «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին որ կը նուագէ հայկական, եւրոպական, կովկասեան եւ արեւելեան եղանակներ: Մատչելի գին բոլորին համար: Դիմումները կատարել նախօրօք, անձամբ կամ նամակով. Գ. ՕՆՈՒՍԵԱՆԻ, 15, Rue Pourtour, Clamart, Seine.

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Երեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարսիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon (Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՄԱՅՐԱՆՈՑ

Villa ANNETTE

6, rue de d'Atlas, 6

(Buttes Chaumontի *պարտէզէն 25 մեթր հեռու)*

Tél. NORD: 46-65

Վիրաբուժական գործողութեանց եւ ծննդաբերութեանց ընդարձակ սրահներ՝ արդիական ամէն յարմարութիւններով. լուսաւոր օդաւէտ, գեղեցիկ սենեակներ:

Կ'ընդունինք Assurance Socialeի *հիւանդներ:*

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ

Մէթրօ՝ **Belleville et Simon Bolivar.** *Հանրակառք՝ թիւ 5, 26:* *Օթօպիւս՝* N. BF. BN.

ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

Իզմիրի եւ Պոլսոյ ՉԷՕՐԷԿներ քիլօն՝ սկսեալ 12 ֆրանքէն

ԳՈՒՐԱՊԻԷ, ՔՈՒԼՈՒՐԱՔԻԱ » » 12 ֆրանքէն

ԲԱԿԼԱՎԱ, ՔԱՏԱՅԻՖ մէկ կտորը 75 սանթիմ.

Ինչպէս նաեւ ամէն տեսակ արեւելեան անուշեղէններ ամենաաժան գիներով: Դիմեցէք՝

MAISON S. LAMBROU

20, Rue de la Huchette, 20, Place St. Michel

Téléphone: ODÉON 33-29 LIVRAISON à DOMICILE

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ:

---

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւլն. դիմել **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie,* K. *Bicêtre. Metro: Porte d'Italie*

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton:** 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ***) Tél. Pigalle 67-69**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

:::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ԱՊՐԻԼ

MERCREDI 4 Avril 1934

10րդ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2461

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ "ԲՈԼՈՐՏԻՔԵԱՆ"Ի ՄԸ ՀԵՏ

— Մենք համակիրներս աւհագին դեր կը կատարենք, աջակցելով այս կամ այն կուսակցութեան, համաձայն մեր համոզումներուն եւ ուժին։

— Չէք ցաւիր, անշուշտ, եթէ աւելի պատկերալից բառ մը գործածենք, բնորոշելու համար ձեզ։ Տրապիզոնի մէջ ունէինք ընկեր մը, ողբացեալ Սեդրաք Եսայեանը (հայրը՝ կոմիսար Արսէն Եսայեանի)։ Հաստն եւ խելօքիկ այս քաղաքացին, որ իր 25–30 ընկերներուն հետ ծովը նետուեցաւ 1915ին, ոտքերէն եւ թեւերէն քարեր կապուած, «համակիրներ»ը կը կոչէր «բոլորտիքեան»։ Այսինքն մարդիկ որ այս կամ այն կուսակցութեան շուրջը կը յածին, ժպիտներ կը փոխանակեն, երբեմն ալ նիւթապէս կ'օգնեն, բայց կը խուսափին ո՛ եւ է պատասխանատուութենէ։ Ճի՞շդ է այս բնորոշումը։

— Կոչեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք։ Քիչ մը վիրաւորական է բառը, բայց ոչինչ։ Դառնանք բուն հարցին։ Կրնա՞ք պնդել թէ որ եւ է արժէք չունի համակիրներու գոյութիւնը։

— Այդ ըսել չենք ուզեր։ Ոչ միայն կ'ընդունինք, այլ եւ գիտենք որ համակիրները դրական դեր կը կատարեն շատ մը շարժումներու մէջ, կը նպաստեն ժողովրդականացնելու զանազան գաղափարներ, եւ, կապ ունենալով հակամարտ հոսանքներու հետ, կ'օգնեն հարթելու բազմաթիւ թիւրիմացութիւններ։ Բայց, չի բաւեր, մանաւանդ ներկայ պարագաներուն մէջ։ Ընդհանրապէս բընազդական է ձեր համակրանքը, եւ փորձի չի դիմանար։ Օր մը այսպէս, օր մը այնպէս։

— Կրնայի՞ք աւելի բացորոշ խօսիլ։

— Օրինակ· երբեւ համակիրներ Դաշնակցութեան կամ ուրիշ հոսանքի մը, դուք մեզի կամ անոնց հետ կը քալէք մինչեւ որոշ տեղ մը, իսկ վճռական պահուն, կա՛մ կը քաշուիք, «բանաւոր բացակայ» արձանագրուելով, եւ կամ ճամբայ կը փոխէք։ Կարճ խօսքով, չունիք որոշ տեսակէտներ, գոնէ հիմնական հարցերու մասին։

— Ըսել կ'ուզէք թէ պարտաւոր ենք նոյնութեամբ ընդունի՞լ որ եւ է կուսակցութեան ծրագիր – կանոնագիրը։

— Ո՛չ. այդ պարագային համակիրներ չպիտի ըլլայիք, այլ անդամներ կամ ընկերներ։ Մենք շատ լաւ կը հասկնանք ձեր դիրքը եւ լաւ է որ այդպէս ալ մնաք։ Միայն թէ, պիտի ուզէինք որ քիչ մը նուազ երերուն ըլլայիք։ Պահեցէք ձեր դատելու եւ շարժելու անկախութիւնը, ինչպէս եւ ձեր վերապահումները։ Բայց, տարրական պայման է որ ձեր համակրանքը ամրապնդուած ըլլայ գիտակցութեամբ, ոչ թէ տերեւի պէս աղդուի օրուան հովերէն։ Այսպէս, ճամբան բարեկամի մը կը հանդիպիք, թերթ մը կը տեսնէք, ճառ մը կը լսէք,— եւ իսկոյն ձեր Դաշնակցական բարեկամին հանդիպելով, կ'աղաղակէք սրտառուչ շեշտով մը.— «Եղբայր, ձեր եւ մեր կուսակցութիւնը ինչո՞ւ թշնամութիւն կ'ընէ Հայաստանի։ Եղած – չեղած այս է որ ունինք. ի՞նչ կը շահիք թըշնամութենէն»։ Արդ, իբրեւ համակիր, գիտնալու էք թէ Դաշնակցութիւնը թշնամի չէ Հայաստանի եւ չի կրնար ըլլալ։ Այդպիսի բան մը պիտի նշանակէր անձնասպանութիւն։ Ուրեմն...

— Բայց չէ՞ որ ձեր թերթերէն մէկը «Վայաստան» կոչեր է Հայաստանը։

— Այդ ալ սուտ է։ «Վայաստան» բառը գործածած էր փախստականներէն մէկը, տխուր մանրամասնութիւններով, եւ պաշտօնակից մը փոխ առաւ զայն իբրեւ խորագիր, չակերտներու մէջ։

—Բայց կ'ըսեն թէ պատակառումներու պատասխանատուն Դաշնակցութիւնն է, որ կը յամառի պահել Մայիս 28ը, եռագոյնը, «Մեր հայրենիք»ը, Փետր. 18ը... Սխալ չհասկնաք, ես հակառակ չեմ այդ բաներուն։ Լսածս է որ կ'ըսեմ։

— Ահա թէ ո՛ւր է ձեր տկարութիւնը։ Չունենալով որոշ համոզումներ, կը շուարիք զարմանազան «կ'ըսեն թէ»ներու առջեւ։ Մինչդեռ, Դաշնակցութիւնը չառնեց տուած է այդ բոլորին պատասխանը։ Եւ դուք որ կ'ընդունիք թէ լաւ բաներ են անկախութեան տօներն ու խորհրդանշանները, ինչո՞ւ նորէն վարանումներ կ'ունենաք։ Մնաց որ, նոյն իսկ այդ պղտիկ, տարրական բաներուն համար բանակցութիւններ կատարուած, բանաձեւեր մշակուած են, որպէսզի թիւրիմացութիւններ հարթուին։ Դաշնակցութեան մեծաշնորհը չեն այդ խորհրդանշաններն ու տօները։ Բայց երբ ուրիշները տէր չեն ըլլար, դուք պիտի հանդուրժէի՞ք որ անոնք թանգարան նետուէին իբրեւ անպէտ կամ «միւզիք»։ Եւ սակայն,... չարիքին աղբիւրը ուրիշ տեղ է։ Այդ բոլորը պատրուակներ են գործակցութենէ խուսափելու համար։ Եթէ Դաշնակցութիւնը առտու մը յայտարարէր թէ պատմութեան յանձնած է այդ բոլորը, յանուն համերաշխութեան, կացութիւնը նորէն պիտի մնար անփոփոխ։ Իրականին մէջ, քաղաքական տեսակէտներու պայքար մըն է որ կը մղուի։ Մեր հակառակորդները իբրեւ թէ պղծմութեամբ ձեռք քաշած են այն բոլոր բաներէն որ ազատութիւն կը պատճառեն Երեւանի, գիտնալով հանդերձ որ այդ իշխանութիւնը ամէն բան չէ։ Երեւանը ինքն ալ կ'ըսէ.— «Մենք Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք»։ Այստեղ է որ «բոլորտիքեան»ները տմոր դիրք պիտի բռնէին, ոչ թէ թշնամութիւնները սրելու, այլ հայրենատիրութիւնը առողջ գետնի վրայ դնելու եւ գաղութներուն ինքնապաշտպանութիւնն ու ինքնավարութիւնը ապահովելու համար։

— Ուրեմն մե՞նք ալ գործօն դեր ստանձնենք։

— Գործօն կամ կրաւորական, կարեւորը այն է որ հաստատ համոզումներ ունենաք ձեր համակրած հոսանքին հիմնական տեսակէտներուն եւ առօրեայ քաղաքականութեան մասին եւ գիտակցօրէն կապուիք այն սրբութիւններուն որոնք ամէն բանէ առաջ ժողովուրդին սեփականութիւնն են։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքեւպուլկար յարաբերութիւնները

« ԹՐԱԿԻՈՅ ՕՐ »Ը ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ ԱՅՍ ՏԱՐԻ

ՖԻԼԻՊԷ, 28 մարտ (Ցառայ).— Ամէն տարի Էտիրնէի գրաւման տարեդարձին Պուլկարիա տեղափոխուած Պուլկարներ կը տօնեն «Թրակիոյ Օր»ը։ Այս տարի, սակայն, կառավարութիւնը արգիլեց որ եւ է ցոյց ու հանդիսութիւն։ Այնպէս որ, գրեթէ ամէն տեղ, բաւականացան հոգեհանգիստ կատարելով։ Այտոսհանդերձ, Խասքովոյի ինչպէս եւ Սթարա Զակորայի մէջ, հակառակ կառավարութեան խիստ հրահանգին, փորձեցին հրապարակային հանդիսութեան կամ ցոյցի ձեւ տալ։ Այսպէս, Խասքովոյի մէջ, զինուորականութիւն, աշակերտութիւն (առանց ուսուցիչներու) ինչպէս նաեւ Թրակիացի թէ տեղացի Պուլկարներու բազմութիւն մը հանդիսութիւն կատարեց։ Իսկ զանազան տեղեր եղան բողոքի հաւաքոյթներ՝ գրուած արգելքին դէմ։

Անշուշտ, կառավարութիւնը այդ արգելքը դրած էր ընթացք տուած չըլլալու համար հակաթուրք արտայայտութեանց որոնք, ամէն տարի, բաւական բուռն կ'ըլլան։ Դեռ վերջերս էր որ Թրակիացիները, իրենց համագումարին առթիւ, Թուրք սահմանին մօտ, կրակոտ ճառեր ծաւալեցին։ Պոլքանեան ուխտէն աւելի, որ եղաւ մուտն չէին, աւելի փափուկ հանգամանք առաջած են պուլկարեւթուրք յարաբերութիւնները։ Անցեալ օր, մութին, Ֆիլիպէի մօտ՝ Քուլլէնէ գիւղին մզկիթին բակը ռումբ մը պայթեցաւ։ Գիւղը կիսով թըրքաբնակ է։ Թրքական վարժարանի ուսուցիչը հեռախօսով գէպքը անմիջապէս կը տեղեկացնէ Ֆիլիպէի Թրքական հիւպատոսին։ Ուսուցիչը «Թուրան» ին մըն է, ու այս պարագան բաւական անհաճոյ տպաւորութիւն գործած է, քանի որ տեղական իշխանութեանց անտեսում կը նշանակէ, մինչ տեղացի Թուրքերը, անխռով, պուլկարահպատակներ են։

«Թրակիա» թերթը, որուն խմբագրականը գրկած եմ «Ցառաջ»ի, ունի ծաղրանկար մը «օրծուան առթիւ»։ Հողակոյտերու վրայ սեւ խաչ մը, որուն կռթնած է Թէվֆիք Րիւշտին, սուին ու գաւաթ մը գինի ձեռքը, ու կ'ըսէ.

— «Գալով տօնին, միայն մենք՝ ողջերս կրնանք իրապէս տօնել զայն»...

Պուլկարիա վերանորոգման կը սպասէ

Պուլկարիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, արտաքին նախարարութեան նըմասնաւոր ցոյցին վճարման թեան առթիւ, վարչապետ Գ. Մուշանով հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ պալքանեան դաշինքի մասին.

— Մենք աւելորդ համարեցինք այդ դաշինքը եւ այսօր ալ աւելորդ կը համարենք։ Դաշինքը իր յղացման ձեւով կը ձգտի խաղաղութիւնը ամրապնդելու, բայց միւս կողմէ կը կազմէ խոչընդոտ մը՝ դաշնագիրներու խաղաղ սրբագրութեան համար, ինչպէս նախատեսուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ։ Ցարիլ այդ դաշինքին՝ մեզի համար պիտի նշանակէր կամաւորապէս հրաժարիլ այն յոյսէն որ հիմնուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 19րդ յօդուածին հանդիսաւոր տրամադրութեան վրայ։ Այդ տրամադրութիւնը հիմնուած է այն գաղափարին վրայ թէ դաշնագիրները յաւիտենապէս անփոփոխ չեն կրնար ըլլալ եւ թէ խաղաղութեան շահն իսկ կը պահանջէ որ կացութիւնը յարմարցուի նոր հանգամանքներուն եւ ժողովուրդներու աճներեւ պահանջներուն։ Այս հաւկացողութեամբ, կրնանք ըսել թէ Աթէնքի դաշինքը չի համապատասխաներ Ազգերու Դաշնակցութեան հիմնական սկզբունքներուն եւ անոր ուխտի ոգիին։

Փոխադարձ այցելութիւններ

Գ. Եէվթիչ, Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը, Էնկիւրի պիտի այցելէ ապրիլի կիսուն։ Այս այցելութենէն յետոյ, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ Պուքրէշ պիտի երթայ, պաշտօնապէս փոխարինելու համար այն այցելութիւնը զոր Գ. Թիթուլէսքօ կատարեց անցեալ հոկտեմբերին։ Այս այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ ապրիլի վերջերը կամ մայիսի սկիզբը, զուգադիպելով Լեհաստանի արտաքին նախարարին Պուքրէշ այցելութեան։

Պալքանեան նոր ժողովը Պոլսոյ մէջ

Պալքանեան յաջորդ խորհրդաժողովը պիտի գումարուի Պոլսոյ մէջ։ Պուլկարիոյ և Եուկոսլավիոյ պատուիրակները առաջարկեցին մէկ տարի յետաձգել ժողովը, բայց Յունաստանի պատուիրակը մերժեց, անյարմար գտնելով կանոնագրին խախտումը։ «Եթէ թիւրիմացութիւններ եւ դժգոհութիւններ կան, աւելի լաւ է որ ժողովը կանոնաւորապէս գումարուի եւ ջանայ հարթել զանոնք»։ Այս յայտարարութեան վրայ, միաձայնութեամբ մերժուեցաւ յետաձգումը։

Թուրքիա յանձնեց փախստական միլիոնատէրը

Պոլսոյ ամերիկեան դեսպանին պահանջման վրայ, Թուրք ոստիկաններ յունական նաւէն հանեցին փախստական միլիոնատէրը, Ինսըլը, երբ կը փորձէր ճամբան շարունակել դէպի Սեւ ծով։ Միլիոնատէրը խեղճացած կուլար (70 տարեկան է այս հռչակաւոր զեղծարարը)։ Երկու ոստիկաններ թեւը մտնելով Սիրքէճի հանեցին եւ անկէ դատարան առաջնորդեցին։ Խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր ճամբուն վրայ, խափանելով երթեւեկը։ Կարճ հարցաքննութենէ մը յետոյ, իրեն ցոյց տուին ձերբակալման հրամանագիրը եւ Շիքակոյի դատարանին փաստաթուղթերը որոնց համաձայն չորս անգամ խարդախ սնանկութիւն յայտարարած է եւ 553,000 տոլար բաց ձգած։ Վճռագիրը կը շեշտէր թէ յանցանքը քրէական է եւ հետեւաբար ամբաստանեալը չի կրնար վայելել քաղաքական փախստականի առանձնաշնորհը։ Սակայն դատարանը յայտնեց թէ պատ է, մինչեւ որ նախարարական խորհուրդը որոշում տայ։ Առոր վրայ, միլիոնատէրը առաջնորդուեցաւ պանդոկ մը, խիստ հսկողութեան տակ։

Մինչ այս գործողութիւնները կը կատարուէին, յունական նաւուն հրամանատարը հիւպատոսարան երթալով, բողոքեց Գ. Ինսըլի ձերբակալութեան դէմ։ Միլիոնատէրին յոյն փաստաբանները պատուիրած էին որ եւ է գնով չյանձնել փախստականը եւ նոյն իսկ զէնքով դիմադրել։ Միլիոնատէրը մէկ ամսուան համար վարձած էր յունական նաւը եւ կ'ուզէր Ռումանիա երթալ։ Իր եռեւէն հասած էր նաեւ Տիկ. Գուլյումճօղլու, միլիոնատէրին երխատարդ եւ գեղեցիկ բարեկամուհին, բայց ոստիկանութիւնը չարտօնեց որ Պոլիս ցամաք ելլէ։

Միլիոնատէրը, որ շարունակ հիւանդոտելով կեցած էր ամիսներ առլէլ Յունաստանի մէջ, նորէն սրտի հիւանդութենէ բռնուեցաւ։ Մասնագէտ բժիշկներ կը հսկեն իր վրայ, կարելի եղածին չափ ... ձգձգելու համար իր առաքումը դէպի Նիւ Եորք։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԳԼՈ՞ՒԽ ԹԷ ԳԼԽԱՐԿ »

»»»·«««

Հայաստանի մէջ մտաւորականներ կան, որոնց շատ սիրելի է սա տարազը,— ձեւով ազգային, խորքով միջազգային։

Արտասահմանի մէջ ալ հայ մտաւորականներ կան, որոնց վայել է սա տարազը,— ձեւով աշխարհական, խորքով կղերական։

Այս մարդիկը կամ կաթողիկոս պիտի ընտրեն, կամ եպիսկոպոս պիտի խաղցնեն,— ուրիշ գործ չունին։ Եպիսկոպոսի մը սիրոյն կը յօժարին նոյնիսկ փողոց իջեցնել իրենց կինը։

Երեւի այս մարդոց նուիրուած է հետեւեալ ոտանաւորը, զոր գրած է Ղազարոս Աղայեան (տպուած Թիֆլիզի «Մամուլ» օրաթերթին մէջ, 1911, թիւ 6, արտատպուած Երեւանի Գրական թերթին մէջ, 20 փետր. 1934)։

Երբ որ ընտրութեան լինէք ժողովում,
Դուք գլխարկ կ'ընտրէք եւ ոչ թէ գըլուխ,
Ի՞նչ է վեղարը, եթէ ոչ գլխարկ,
Որ պարփակում է մի գլուխ դատարկ։
Կ'ուզէք ընտրեցէք մի աշխարհական,
Թող լինի անգամ մի մեծ գիտնական,
Բայց չէ՞ որ նա էլ վեղար պիտ' կրի,
Եւ ինչ որ սեւ է, նրան համակրի։
Ուրեմն էլ ի՞նչ հարկ ժամանակ կորուստ,
Թէ վեղարներից ո՞րն է բութ կամ սուր։

Որքան գիտենք, պատգամաւորները բաւական չեն սեպեր վեղարաւոր կաթողիկոսները։ Արդ, պէտք է խնդրել որ իրենք քով քովի գան եւ իրենց մէջէն ընտրեն նաեւ կաթողիկոս մը «աշխարհական եւ մեծ գիտնական»։

Այո՛, այո՛, պէտք է մէկը ընտրել անպայման։ Հայաստանի գործերը շատ լաւ կ'երթան Էջմիածնի կաթողիկոսին ընտրութենէն ի վեր։ Լաւ է որ արտասահմանի գործերն ալ շտկուին։ Սուրիան ունի արդէն իր կաթողիկոսը,— նոյնիսկ մէկի տեղ երկուք։ Եւ Սուրիոյ կաթողիկոսներուն առատաբարութեամբ՝ լա՛ւ կ'երթան Սուրիոյ հայ գաղութին գործերը։

Կաթողիկոս մըն ալ ընտրենք, որ Փարիզ նստի։ Կարելի՞ է միթէ Լոյս-Քաղաքին մէջ հայ կաթողիկոս մը չունենալ։ Եթէ կը վշտանան Ամերիկայի Հայերը, յօժար ենք որ կաթողիկոս մըն ալ Նոտի Պոսթըն։

Կարծեմ Աղա – Նազարը թեկնածու է Պոսթընի հայ կաթողիկոսութեան։ Ջօպանեանն ալ հայտէ հայտէ կաթողիկոս կ'ըլլայ Փարիզի հայութեան։

Եւ թող Աղայեան կրկնէ նոր թեկնածուներուն համար եւս.

Ի՞նչ է վեղարը, եթէ ոչ գլխարկ
Որ պարփակում է մի գլուխ դատարկ։

ԱՐԵՒՈՐԴԻ

. Պոլսէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը պահպանէն արգելարան փոխադրեց փախստական միլիոնատէրը, մինչեւ որ տուեն յանձնելով ամերիկեան դեսպանին թէ իր տրամադրութեան տակ է ամբաստանեալը։ Ազգ. Մեծ Ժողովը ապրիլ 2ին վաւերացուց Թուրքեւամերիկեան դաշնագիրը որ կնքուած էր 11 տարի առաջ եւ ամերիկեան Ծերակոյտին կողմէ վաւերացուած՝ անցեալ փետրուարին։ Ուրեմն, միլիոնատէրը Ամերիկա պիտի փոխադրուի առաջին առթիւ, թէեւ իր յոյն փաստաբանը անկարելին կը փորձէ, օրինական ճեղք մը գտնելու համար։

Թրքական կառավարութեան ընթացքը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Մ. Նահանգներուն մէջ եւ անշուշտ պիտի նպաստէ թրքական փոխառութեան, որուն համար պատուիրակութիւն մը կազմուած է արդէն։

Երեք կասկածելիները ամե՞ղ են

Մէկ օրէն միւսը նոր յայտնութիւններ կը սպառուին դատաւոր Փրէնսի սպանութեան հեղինակներու մասին։ Համաձայն վերջին տեղեկութեանց, այն երեք կասկածելիները որ ձերբակալուած էին իբրեւ հեղինակ կամ մեղսակից, կրցած են համոզել թէ իրենք ուրիշ տեղ կը գտնուէին փետր. 20ին, երբ սպաննուեցաւ դատաւորը։ Այսպէս, Քարպոնէ զօրաւոր փաստ մը գտած է որ կը յայտարարէ թէ ամբաստանեալը Մարսէյլ կը գտնուէր փետր. 20ին եւ միասին նստած էին սրճարան մը։ Միւս կողմէ, Քարպոնէի փաստաբանը կ'ըսէ թէ իր փոխանորդեալը ձերբակալուած է միայն անոր համար որ շատ կարեւոր փաստաթուղթ մը ունի Ապահովութեան Տեսչութեան կարգ մը պաշտօնեաներուն եւ նախարարի մը դէմ։ Այդ փաստաթուղթէն մէկ պատճէն կը գտնուի իր քով, իսկ բնագիրը պահուած է ապահով տեղ մը։

Երկրորդ ամբաստանեալը, Լուսաց, նոյնպէս յաջողած է ապացուցանել թէ ուր կը գտնուէր փետր. 18–23։ Բուն սպանութեան օրը, փետր. 20ին, Մոնթէ Քառլօ է եղած, ուր իր կասքը զարնուեր է հանրակառքի մը։

Ամբաստանեալները Տիժոն կը փոխադրուին այսօր, հարցաքննուելու եւ կարգ մը վկաներու հետ դէմ դիմաց հանուելու համար։

Սպիտակ Ռուսերը ոգեւորուած են Հիթլէրով

Հակաբոլշեւիկ Ռուսերու կազմակերպութիւններուն համագումարը բացուեցաւ շաբաթ օր, Փարիզի մէջ։ Այս առթիւ «Վոզրոժտէնիէ», միապետականներուն օրկանը, խմբագրականով մը կը բացատրէ թէ իր ներկայացուցած հոսանքները զօրացած են վերջին տարուան ընթացքին, մասամբ այն պատճառով որ Գերմանիան «վերանորոգուեցաւ ազգային յեղափոխութեամբ»։ Համագումարը մասնաւորապէս համախմբած է նոր սերունդին ներկայացուցիչները, «տարիքի եղբայրները անոնց որ պետական իշխանութեան յենարանը կը կազմեն բարենորոգուած երկիրներուն մէջ, ինչպէս են Գերմանիան եւ Իտալիան»։

Աւելի տեղ բաց, Անգլիոյ մէջ յաւելում

Անգլիոյ ելմտական տարին լրացաւ մարտ 31ին, 31,148,000 ոսկիին յաւելում ցուցնելով հասոյթներու գլխուն մէջ· (իբր 2400 միլիոն ֆրանք)։ Այս յաջողութեան արժէքը իմանալու համար, պէտք է յիշել թէ անցեալ տարեշրջանին ելմտացոյցը 32, 278,000 անգլ. ոսկի բաց մը կը ցուցնէր։ Ընդհ. հասոյթը որ 684,770,000 ոսկի կը նախատեսուէր, իրականին մէջ եղած է 724,567,000, իսկ ծախքերը որ կը գնահատուէին 697,480,000 ոսկի, եղած են միայն 693,419,000։

Այս յաջողութեան վրայ, նոր տարեշրջանին հասոյթի յաւելումը կը նախատեսուի 40–50 միլիոն։ Կը կարծուի թէ գոնէ մասամբ պիտի վերահաստատուին թոշակներու կրճատումները որ եղան 1931ին, ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար։ Իսկ Ամերիկացիները կը սպասեն որ պատերազմական պարտքերը վճարուին, երբ տրամադրելի դրամ կայ...

Ուսուցիչնե՞րն ալ պիտի ընդդիմանան

Թերթերը կը գրեն թէ բարձրագոյն վարժարաններու ուսուցչական միութիւնն ալ պիտի յարի Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան, ինչ որ կը նշանա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՂԱՔԻ ՄԸ ՃԻԳԵՐԸ

Նստած ենք Մարսէյլի հանրածանօթ սրճարաններէն մէկուն անկիւնը։ Ամէն կողմ անծանօթ դէմքեր հաստ փորերով եւ կարճլիկ հասակներով․ թնծոտ եւ երբեմն ալ համակիր նայուածքներ որ կը բխին անհասկնալի լեզուէ մը եւ անտարակոյս օտարական հանգամանքէն։

Նստած ենք երեքով՝ ընկ. ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան, Գարեգին Ճաւշամեան եւ ես։ Կը խօսինք ամէն բանի մասին, տիրող թշուառութենէն, անգործութենէն, զանազան տագնապներէն, քաղաքական անստուգութենէն եւ հետզհետէ ուրուագծուող փոթորիկներէն։ Անհուն եւ անսահման առատութիւն նիւթի, ներկայ աղքատիկ իրականութեան մէջ։ Այսպէս կը խանդավառէ եւ կը յուսադրէ մեզ իր անհաւաք հատուցումով եւ արդարութեան իրական յաղթանակով։

Խօսակցութիւնը ինչքան ալ մխիթարական եւ յուսատու՝ անընկճելի եւ յաւիտենական հաւատքի տեսակէտէն՝ եւ ինչքան ալ հաճելի՝ թափանցելու համար հայ հոգիի թաքուն դանձերուն, այնուամենայնիւ պէտք է հրաժարիլ անկէ, քանի որ տարբեր նպատակի համար էր իմ ներկայութիւնը անոնց մէջ։ Այլեւս առանց վարանելու կը յայտնեմ ցանկութիւնս՝ Համազգայինի Մարսէյլի մասնախումբին եւ հայ ազատագրութեան ու տառապանքին անդուգական եւ տաղանդաւոր երգիչ Ա. Ահարոնեանի խնամատարութեան մասին քանի մը տեղեկութիւններ ստանալու։

Անոնք թէեւ շփոթած այս անակնկալէն, բայց եւ այնպէս կուտան անհրաժեշտ տեղեկութիւնները զորս համառօտելով կը ներկայացնեմ ստորեւ։

Համառօտ ակնարկ մը նետելէ յետոյ փետրուար 11ի նախօրէին վրայ, վեր հանելէ յետոյ այն մեծ խանդավառութիւնն ու շահագրգռութիւնն զորս արթնցուցած էին Ահարոնեանի անձն ու ընտրած նիւթը՝ Հայ Մշակոյթը, կը յայտնեն թէ Մարսէյլի առժամեայ կեդրոնական վարչութիւնը մեծ ակնկալութիւն ունէր այդ բանախօսութենէն ուր պիտի խօսէր հայ ժողովուրդի մէկ սիրուած զաւակը՝ սիրուած նիւթի մը մասին։

Բազմամարդ ժողով եւ խանդավառ ընդունելութիւն, որմէ զգացուած թերեւս, Ահարոնեան իր նախաբանին մէջ ըսաւ — «Չեմ գիտեր թէ ես ձեր հոգւոյ մէջը կամ թէ չկամ, սակայն դուք իմ հոգւոյ մէջն էք»։ Ներկաներու հոծ բազմութիւնը եւ այն աննկարագրելի խանդավառ մթնոլորտն որուն մէջ ընդունեցաւ Ահարոնեան, ապացոյց է որ ինքը եւս կ՚ապրի հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ, հակառակ բոլոր չարանենգ թամբասանքներուն, հակառակ զազրելի եւ թունոտ խայթկրութեան զոր ի յայտ բերին կարգ մը տարրեր, աւելորդ անգամ մը եւս ցուցադրելով իրենց մտքի ողորմելի աղքատութիւնը եւ հոգիի ու բարոյականի անբուժականելի անկումը։

Արդիւնքը յայտնի է։ Բանախօսութիւնը լաւարտած, երբ գումար կը հիւսէր հայ մշակոյթին, մեր ցեղային առանձնայատկութիւններուն ու մտաւոր-հոգեկան արժէքներուն, մեր հայրենիքի բնասուր գեղեցկութիւններուն, անդնդախոր ձորերուն եւ երկնասլաց լեռներուն,— Հայոց աշխարհի լեռները խումբ խումբ են չորժում — երբ իր յորդահոսան եւ պերճախօս լեզուով փառքը կը հիւսէր հայ քաղուկին եւ արիական քաջութեան որուն հետեւանքով արաբական տիրապետութիւնը հանգիստ օր չտեսաւ մեր հայրենիքի մէջ, երբ կ՚ոգեկոչէր Բիւզանդիոնի հայազգի կայսրերը, նշանաւոր զօրավարները եւ այն բազմաթիւ հայածին գունդերը որոնք իրենց քաջութեան շնորհիւ կարողացան կերտել բիւզանդական փառքի շրջանը՝ եւ վերահաստատել մեռնող կայսրութիւնը, ու երբ խուռն բազմութիւնը ուշադիր երկիւղածութեամբ մտիկ կ՚ընէր այս բոլորը, յանկարծ կանգ կ՚առնէ բառերու պարուրող ալիքը, եւ «Հայոց ժողովուրդ» բառերը կիսատ կը մնան Ահարոնեանի բերնին մէջ։ Կ՚ընկրկի հայ խօսքի եւ գրչի մեծ վարպետը, եւ ուշակորոյս կը փոխադրուի դուրս, խոր յուզման եւ մտատանջութեան մատնելով իր ունկնդիրները։

Ահարոնեանի ընկերները եւ բարեկամները նախաձեռնութեամբ կը կազմուի Խնամատար Մարմին մը որ չի վարանիր անհրաժեշտ նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւններն ստանձնել։

Խնամատարութեան նիւթական հոգը կազմակերպուած է շատ պատուաւոր կերպով։ Ընկերներ եւ բարեկամներ կը կարգադրեն անհրաժեշտը։ Մինչեւ հիմա ծախսուած է մօտաւորապէս 13.000 (տասներեք հազար) Ֆրանքի մօտ գումար մը։ Մասնագիտական այցելութեան հրաւիրուած են յայտնի եւ կարող բժիշկներ՝ Փրոֆ. Տիներ (սիրտ), Փրոֆ. Օլմէր (թոք), Փրոֆ. Ռօժէ (վիզ), Փրոֆ. Սէտան (աչք), Փրոֆ. Սիմոն (կոկորդի), Փրոֆ. Օտիպէր (ընդհանուր)։ Անոնցմէ զատ խնամող բժիշկներ եղած են Տօքթ. Թրապլիւ եւ Տօքթ. Մելքոնեան։ Խնամատար մարմինը որ եւ է գովեստէ վեր կը դասէ Տօքթ. Մելքոնեանի պատրաստակամութիւնը որով յանձն առաւ մինչեւ այսօր ձրիաբար եւ անձնուիրութեամբ անհրաժեշտ խնամքը տանիլ։ Նոյնպէս գովելի է Տօքթ. Ա. Շահպազեանի ցոյց տուած հոգածութիւնը։ Ամէն օր կանոնաւոր կերպով պէտք եղած խնամքը կը տանի։ Խնամող ձեռքեր անպակաս են նաեւ իգական սեռէն, ինչպէս Տիկ. Տիկ. Շահլամեան, Սէրէնկիւլեան եւ Օր. Վարանդեան։ Մշտապէս հիւանդին սնարին քովն է նոյնպէս Տիկ. Ահարոնեան։ Խնամատար Մարմինը շնորհակալութեան խօսք ունի նոյնպէս բժշկական ուսանող Գ. Ենովք Տիկիրեանի որ հիւանդութեան սկզբնական օրերուն մեծ օգտակարութիւն ցոյց տուաւ։

Անհրաժեշտ ծախքերէն զատ, խնամատար Մարմինը, յանձնառու կ՚ըլլայ ամսական հազար Ֆրանք յատկացնելու, մինչեւ յառաջիկայ սեպտեմբեր։

Այս առթիւ, խնամատար մարմինը պարտք կը սեպէ յայտնել թէ փետր. 11ի հանդէսի հասոյթէն ո եւ է գումար չէ ծախսուած Ահարոնեանի հիւանդութեան համար, այլ 3000 (երեք հազար) Ֆրանքի գումար մը ղրկուած է արդէն Պէյրութի ճեմարանին։

Համազգայինը եւս օրէ օր ծաւալ կը գտնէ Մարսէյլի գաղութին մէջ։ Այժմէն մասնախումբեր կան.—

Պօմօն՝ 70 անդամներով։
Սէն — Ժեռոմ՝ 30 անդամներով։
Ս. Մարկրիթ՝ 16 անդամներով։
Մարսէյլ քաղաք՝ 80 »

Համագումար 196 անդամներ։ Ցոյց կու տայ թէ այս թիւը պիտի կրկնապատկուի, որովհետեւ կեդր. վարչութիւնը կ՚աշխատի քաղաքի մասնախումբը աւելի զօրացնել եւ նոր մասնախումբեր կազմել Սէն — Լու, Գուրկ. Օտոօ, Սէն Թ՚Անթուան, Էքս, եւ Կարտան։

Այս մասնախումբերու կազմութենէ յետոյ, պիտի ձեռնարկուի ներկայացուցչական ժողովի մը գումարման, կեդրոնի հանդէպ իր պարտականութիւնները սահմանելու եւ այս շրջանի կարիքներու մասին մտածելու համար։

Ներկայացուցչական ժողովէն է որ պիտի ընտրուի Մարսէյլի եւ շրջաններու համար Խնամակալ Յանձնաժողով մը՝ կապուած ուղղակի Համազգայինի կեդրոնին։

Տեղական կարիքներու գոհացման համար, Առժամեայ կեդրոնական վարչութեան անդամները ունին կարգ մը գրական առաջադրութիւններ, որոնց իրագործումը կախում ունի գաղութին համակրութենէն։ Հայ մշակոյթին բարեկամներուն կը մնայ պէտք եղած աջակցութիւնը ընծայել այս խիստ օգտաշատ կազմակերպութեան։

Տ. ԹԱԴԵՈՍԵԱՆ

«ՎԻԶՍ ԷԼ ԿՏՐԻՆ, ՁԻՄ ՃԱՆՉՆԱՑ ՁԷԴ ՎԱՐԴԱՊԵՏ»

ԽՄԲ.— Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը վերջերս հրահանգ մը ուղղելով Ամերիկահայ թեմի հոգեւոր հովիւներուն, կը պատուիրէր հպատակիլ առաջն. տեղապահ Մամբրէ վրդ. Գալֆայեանին (Մարսէյլի բարի ծաղիկը, որ հայերէն ոճգամ չի գիտեր)։

Օրինաւոր վարչութեան կապուած հովիւներէն Մշեցի Մովսէս Քահանայ (Տիրոյեան) հրապարակայինն բողոք մը ուղղած է այս հրահանգին դէմ հետեւեալ վերնագրով.—

«ԱՐՁԱՆԱԳՐԵՑԷՔ ԶԻՄ ԲՈՂՈՔ-ԿԴ ՄԱՄԲՐԷ Ծ. Վ. ԻՍԿԻ ԶԻՄ ՃԱՆՉՆԱՑ»։

Կը հրատարակենք իր բառերով, իբրեւ հարազատ ձայնը գիւղական տէրտէրի մը.—

Թերթերի մէջ կարդացի էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի պատուէր - հրահանգն անխտիր ենթարկուելու Մամբրէ Ծ. վրդ.-ի տեղապահութեան եւ անոր նախագահութեան տակ գործող Կեդր. Վարչութեան։

Ես զայդ պատուէր չիմ ընդունիր եւ կը բողոքիմ առաջի Աստուծոյ եւ իմ զայրոյթն կը յայտնիմ նման որոշման մը դէմ։

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը խօմ Աստուած չէ, ամէն բան չէ՛, էդ որոշումը չի համապատասխանիր հայ եկեղեցւոյ խաղաղութեան եւ քանդի՛չ է, պառակտիչ է, շինարար չէ, հակաօրինական, հակասահմանադրական է։

Ես գիւղական քահանայ մըն եմ 65 տարեկան, 1900 թ.ին ձեռնադրուած եմ հանգուցեալ Մելքիսեդեկ արք. Մուրատեանէն. եւ ուխտած եմ հաւատարիմ ծառայել ազգիս եւ եկեղեցւոյս։ Եւ այդ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի որոշումը կամայական է. Երեւանի անհատուած չէքթաններ մասին կը տեսնիմ էսոր մէջ, իմ քահանայական կարգ եւ իմ ուխտս թոյլ չեն տար ինձ ընդունելու զայդ պատուէր։

Տեսած իմ շատ իմ նեղութիւններ… իմ Աստուծոյն աղօթած իմ եւ կռուած իմ — իմ ազգիս եւ կրօնիս համար, տեսած իմ էդ անհաւատ եւ անօրէն տեսած եմ էդ անհաւատ եւ անօրէն բոլշեւիկները, եկեղեցին եւ ազգ հալածողներ, սիրտս լեցուած… եկած իմ Ամերիկայի այս կողմեր, մի օր կուզիմ մի օր տեսնիմ՝ բայց մինչ հաւատարիմ ու հաստատ մնացած իմ իմ ուխտիս։

Եղած իմ հնազանդ եկեղեցական իշխանութեանց, քանի չէ ունիմ նամակներ։ Էս վերջի երկու տարին ամերիկահայերուն խառնուեցաւ իրար, եկայ գացի Նիւ Եորք մեր հանգուցեալ Առաջնորդի յատուկ հրաւէրով երբ անցած եւ երեսփոխան Ամերիկահայոց բարձրագոյն մարմինին գումարուած անցեալ տարուայ (1933 թ.) սեպտ. 2, 3, 4ի օրերը Նիւ Եորքի մէջ։

Գասամութիւնս երկար չեղնի, ես խաղի չեղեցայ օրինաւորապէս սկսուած եւ շարունակուած ժողովէն, աչօքս տեսայ մեր հոգեւոր պետի խառնակիչ ընթացքն, երանի ոտքս կոտրած լինէր որ չգնայի եւ աչքով չտեսնէի այն ամէն անցուդարձը. տեսայ զէդ ներկըւած մօրուք Մամբրէ վրդ.-ի աչքեր սրմայ եւ երեսներ կարմիր…։ Մեղա՛յ տէր Աստուած. մեղա՛յ, եւ հիմի էլ մեր Ս. Էջմիածնի մեծերը՝ կը հրահանգեն զուէք Մովսէս որ զայդ ամբարիշտ եւ գայթակղեցուցիչ մարդն ընդունէ իբր քո մեծը, մեր ազգը երկու մասի բաժնող, հայ հաւատացեալներին զատորանէ զատօրան քշող տեղապահ ճանչնայ, իսկի չիմ ընդունիր այդ որոշումները…

Փոշին լեցուի գլխիս վրայ, մարդ աշխարհէս վերջացի՞ր է, ալ խելացի մարդ չմնա՞ց, որ …։ Ամերիկայի շրջանին մէջ ունինք երեք հատ եպիսկոպոսներ, որոնք քաղաքական կուսակցութիւնից հեռու են, ամէ՞նքն էլ գէշ են, էս ի՞նչ օրուայ մնացինք, մեղայ տէր Աստուած։

Ես չիմ ճանչնայ զայդ հրահանգ՝ վիզս էլ կտրին, չիմ ընդունիր զէդ վարդապետ, հեռ հաւիս մը չունիմ, բայց քանի որ աչօքս տեսայ գիշեր տակնուվրայութիւն, ազգի պառակտիչ, լինելու պատճառ բաժանմունքի հրահրողը, եւ այլն ազգակործան գործերը, չիմ ճանչնայ զէդ վարդապետ իբրեւ տեղապահ։

Կը ճանչնամ եւ կը խոնարհիմ սահմանադրական օրինաց համաձայն ընտրուած օրինաւոր զիմ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն։ Եթէ մեր Վեհափառ Հայրապետն էդ անհաւատներից պրծէր, նա էլ ինձ իրաւունք կը տար, ես լաւ գիտիմ Վեհափառի ազգի եւ կրօնի ունեցած սէրը, եւ իւր բարի սիրտը. ծնկաչոք կը համբուրիմ եւ կը խոնարհիմ նորին Սր. Օծութեան ծունկին, վասնզի մեր հանգուցեալ Խրիմեան Հայրիկի պէս քաջ եւ արի կաթողիկոս մըն է, բայց ի՞նչ անես՝ ժամանակներ վատ է…

Ես մէկ խոնարհ սրտով յարգանքներ ունիմ Լուսաւորչի գահին վրայ բազմողին, ոտքն ալ ձեռքն ալ ծունկն ալ խոնարհաբար համբուրողն իմ։ Էդ մի քանի ազգ եւ եկեղեցին ծախող եպիսկոպոսներ ի՞նչ օյին ուզին կը խաղան։ Տաճկաստանի մէջն ալ, էդպէս էր, մենք կը հաւնայինք Պոլսից եկած հրամաններ՝ բայց մեր գործ գիտէինք. մեր ազգ այսպէս օրեր շատ տեսած է, էս մէկն էլ կ՚անցնի։

Մշոյ ժողովրդեան ցաւը՝ Պոլսոյ պատրիարք չէր հասկնար. ամերիկահայ եկեղեցիի ներքին խնդիրներ էջմիածին ի՞նչ կրնայ հասկնայ եւ ի՞նչ կրնայ ընել։

Եթէ մեր եկեղեցական պաշտօնեայ մը գիւր եկեղեցւոյ եւ կրօնի դաւանութեան ծխոր դէմ մեղանչէ, էջմիածին իրաւունք ունի դատի քաշելու եւ պատժելու։ Ինչո՞ւ մեր նախկին Առաջնորդը, որ մեր եկեղեցւոյ կանոններն ոտքի տակ առաւ, պատարագի շարականութիւն փոխեց, օգտուած խաբուս արդիւնք չհաղորդելով հայրապետական տեղապահի անունը, սարկաւագ եւ եկեղեցւոյ հոգեւոր պաշտօններ (անշուշտ բացառութեան յարգելի է) ձեռնադրեց անօրինական կանոնով. քահանայից դասակարգի իշխանութիւն տուաւ, բան մը էլ չըսին. էդ իրենց սիրելի Մամբրէ Ծ. վարդապետն եպիսկոպոսական չաթալ թագ կը դնէ եւ Հրաշափառով պատարագ կ՚ընէ, բան չեն ըսեր. ինծի ալ իսկի բան մը չեն կրնայ ընելու։ Ես ահա 34 տարի է հաւատարմօրէն ծառայած իմ ազգիս եւ իմ եկեղեցիիս, այս վերջին մէկ քանի տարիներին զիմ ուխտ չիմ դաւաճանիր։

Ձիմ Վեհափառ Հայրապետն կը ճանչնամ եւ կը խոնարհիմ իր ծունկին, զիմ Մայր Աթոռն կը յարգիմ եւ կը խոնարհիմ, իմ հաւատքս անխախտ է միայն թէ էդ Մամբրէ Ծ. վրդ. տեղապահութիւն չի՛մ ընդունիր։

Նորին Ս. Օծութեան Վեհափառ Խորէն Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց կրնայ զիս սպաննել, ապա է եւ զիմ արիւն թող հալալ եղնի հայ ազգին եւ հայ ս. եկեղեցւոյն, բայց այդ մէկ անարժան վարդապետն չի՛մ ճանչնայ եւ չիմ խոնարհի նրան։

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի որոշումը, աւելի մեծ չի կրնայ ըլլալ քան զիմ ազգն ու եկեղեցին, զիմ քահանայական ուխտ չիմ դրժիր, այս որոշումս ի գիտութիւն հաւատացելոց Հայոց զաւակաց կը յայտարարեմ։

Մնամ սիրոյ ողջունիւ աղօթարար

ՄՈՎՍԷՍ ՔՆՅ. Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Մշոյ Մկրագոմ գիւղացի)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Օտար ազգերու մէջ արուեստագէտը ընկերային սանդուղին ամենաբարձր աստիճանին վրայ է կանգնած։

Մօտիկ անցեալին մէջ ան գնահատուած էր թագաւորներէ, եւ անոնց կը հաւասարէր իր հմայքով, անոնց բարեկամութիւնը եւ ընկերութիւնը պատիւ մըն էր։

Այս մտածումները կը թափառէին գանկիս տակ, երբ «Վիքթոր Հիւկօ» … սրահներուն մէջ խռնուած երեւելի տասնոր բազմութիւնը դիտելէն ետք, կը հաստատէի որ ոչ մէկը մեր փարիզահայ ունեւոր «քաղաքակիրթ» …ներէն բարեհաճած էր գէթ կէս ժամ զոհել, գոնէ աչք մը … ով մը քաջալերելու համար մեր … արուեստագէտները, … ընկերութիւնը, որ կը ձգէ քանի մը տարիէն ի վեր, յամառօրէն, …ներով փաստել թէ Հայը միայն … եւ մարգարիտ վաճառական չէ, … խառու չէ, այլ եւ արուեստագէտ։

Մանաւանդ որ հանդէսը … էր գնահատելի եւ … պատակի մը համար.— Տաղանդ… պատճառով անգործ ընկերներուն … րոյ չափով նպաստներ յատկացնել գոյացած գումարէն։

Հանդէսը սկսաւ ցերեկէն վերջ … մը 4ին, եւ տեւեց մինչեւ կէս գիշեր։

Ծրագրի վարչութիւնը եղած … տալ հաւաքոյթին ընտանեկան … գամանք մը, ստեղծելով տաք, … ժական մթնոլորտ, ուր իւրաքանչիւր … անկաշկանդ զուարճացաւ։ Մանաւանդ … եան նուագախումբը մինչեւ կէս գիշեր յարաշարժ զոյգերուն վրայ … դնեց իր հնչեղ ներդաշնակութիւնները։

Նշանակելի եղաւ երիտասարդ … բանդակիչ Մակոբ (Մ. Ցովհիննէս…) … ցուցադրութիւնը եւ գիրքը հանդէսի … գաւեշտական բաժինին մէջ։

Լրագրական հսկայ էջի մը պատ… ուածքէն ան իր գլխին վրայ պատկ… բացուց՝ շատ ճարտարօրէն՝ շարք մը … քաղաքական անձերու դէմքերը, … կայացնելով հանր. նախկին նախագահ Տումէրկը, օդանաւորդ … բալլոն, Կանտին, Չարլի Չէփլինը, Մամուլեանը, Հիթլէրը եւն։

Հասարակութիւնը բուռն ծափերով պահանջեց քանի մը կրկնումներ։

«Ամփիոն» Թատրոնէն «Թէյատ» եւ Տոլիւ» — երկու … իրենց ծիծաղաշարժ պարախաղերով երկարօրէն զուարճացուցին … ուած հասարակութիւնը։

Բեմին վրայ պատկերացուած … մը կրպակէն երկու երգիչներ Գ. Սէլուֆէեանի երկու շնորհալի …րինորդները — անձնաւորեցին … գեցին շատ զուարճալի … երգեր։

Հանդէսի վերջաւորութեան … մերիկեան անուրջի գրաւեցան … առարկաներ,— Օր. Թամիրեանի … ստորագրուած նկար մը, երիտասարդ … արուեստագէտ — խեցեգործ Թ. Կա… նաչեանէ ստորագրուած լամբար մը եւ Օր. Վ. Ճամպազ … նուիրուած … մը, իր աշխատանոցէն երեք մեծ … լուսանկար ունենալու իրաւունքով։

Անուրջը կատարուեցաւ ծանօթ …

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Առիկա չի բաւեր ալ։ Ուժեղ ըլլաս որ ի՞նչ պիտի ընեմ…

Երկար լռութիւն։ Կը մտածէ։

— Ուրիշ ի՞նչ պէտք է ընեմ…

Ուռեցած ձայնը տագնապ կը հատի։

— Կը տեսնա՞ս, երկու պայման եւս կայ որպէսզի շատ, շատ սիրեմ քեզի։ Նախ՝ միտքդ պիտի դնես որ երբ ուժեղ ըլլաս՝ մէկ բանի համար է՝ ուրիշներէն եկած հարուածը ստանալու համար միայն։

— Չեմ ուզե՛ր, չեմ ուզե՛ր… պայթեցաւ լալով։— Քեզի՞ զարնեն, մամայի՞ս զարնեն… Ես ալ պիտի զարնեմ… ես ալ պիտի զարնեմ, բէՏմէ պիտի առնեմ, խոհանոցին դանակը փորերնին պիտի խոթեմ… (Յանկարծ ոտքը նոր սաստկութիւն ստացաւ)։ Մամաս կ՚ուզե՛մ, մամաս կ՚ուզե՛մ…

Չհասկցայ թէ, «Մամայի՞ս զարնեն» ը ո՞ր մամային համար էր, մե՞ծ մամային, թէ … Երկու թաթիկներով, միեւնոյն ատեն, ձեռքս իրեն կը քաշէր։ Արցունքէն պղտոր բիբերը կը պահանջէին, կը պաղատէին. «Թէ՛ վրիժառու պիտի ըլլամ, եւ թէ՛ պիտի սիրես ինծի»։

— Լա՛ւ, լա՛ւ… խե՛նթ. ես կատակի համար ըսի։ Հըլէ թողէ կը ինծի գրկնայ, մամայիդ գրկնայ… ես անոնց խե՛ղը կ՚առնեմ։ Չտեսա՞ր որ կատակի համար ըսի, հը՞, չտեսա՞ր… խե՛նթ։ Տէ՛ քնացիր հիմա, մինակ թէ քնացիր հիմա ալ։ Քու պատճառովդ ես ալ չեմ քնանար. վաղն ալ յոգնած պիտի ըլլամ։

— Կը քնանամ, նա, կը քնանամ… (Արագ մը գոցեց կոպերը՝ ամփոփուած դէմքին վրայ ու չարաճճիկ, հեկեկանքէ դեռ ցնցուող ձայնով)։ Առաջուան պէս պիտի սիրե՞ս, բաբա՛, իբա՛…

Ժառանգական սա սարսափը՝ բառականին չփրուելու, եղած սէրը կորսնցնելու։ Արդէ՛ն, արդէ՛ն։

Աչքերուն առջեւ երկու մատ սեւցեր էր եւ փոքրիկ դէմքը կը կրէր ցնցումին ամբողջ աւերը։… Ի՞նչ դժուար բան է առեւծ կորիւն… Այս աշխարհիս մէջ՝ ես զրպարտէ չունիմ… Մէկ հատ միայն. Ջնջել այդ աչքերուն սեւը, ջնջել այդ դալուկը…

Յանկարծ տեսայ որ կոպերը բացուեր են։

— Չե՞ս քնանար հապա։

— Գիրքս ինծի տուր, բաբա՛։

— Արա՜է…ճ՞ն… ի՞նչ կայ… ի՞նչ եղաւ ցաղա_ա_ա՛ս… Լսեցի, այս անգամ, քովի սենեակէն, մօրս ձայնը։ Ներս մտաւ խռովուող ու կարսուած ակնարկներով։ Բալքայուած տուն որ պզտիկ հով մը կրնայ աւերակի վերածել։

— Ան մարդը, մուրլալը, նորէն ջաղայիս երազը եկեր է։ Բռնած ես։ Ինծի կուգայ թէ ժամեր կայ որ կ՚ուզեմ արթննալ՝ չեմ կրնար։ Ցոդնութիւնը՝ կոկորդիս նստեր կը խեղդէր։ Վախ, մամայ քանար քու չըլլիդ ծուռ չտեսնար։ Առջիդ սատկիմ։ Եկուր իմ ծոցս, իմ աչան տղաս, իմ մէտ՛իմ խալլրուս։ Եկուր որ մինչեւ առաւօտ ես հէքեաթ ըսեմ քեզի. առ մուճուար մարդը իտոտ ունի նը՝ թող նորէն երազդ գայ տեսնամ։

Մայրս երազի այդ հնամաշառը կ՚առնէր իր ամբողջ հոգիովը։ Անոր համար, կենդանի ու չորս կողմը թափառող չարագործ արարած մըն էր։ Խեյագարի թափով, սեղմեց Տրդատը կրծքին ու գեղեւուն քայլերով տարաւ իր սենեակը։ Ինչպէս յաճախ, փէտացած մատները սկսաւ տանիլ ու բերել մեղմութեամբ թոռանը մազերուն մէջ։ Պզտիկ ձայնով մը, հօրը մէջքէն դուրս եկած, ընկճումի անյատակ հորին մէջէն, աչքերը տաժանքով բարձրացուց մեծ մօրը։

— Նո՛ր մը պատմէ, մամա՛, կ՚ըլլա՞յ։

— Հա՛ խալրուս, հա՛, նոր մը։ Ան Ան մէկը երբեք չեմ պատմած. հիմա՛ պիտի պատմեմ որ ալլահ պէս քնանաս, իմ սրտի կտորս, իմ մէտում ձագուկս, ես քոռնա՛մ, քոռնա՛մ ես։

Կար՝ չի կար, կար՝ չի կար, արեւի պէս թագաւոր մը կար։ Բոլորը՝ մեծ ու պզտիկ կը սիրէին զինքը։ Պզտիկները անոր անունը աղօթելու ատեն կ՚ըսէին, իսկ մեծերը՝ գինի խմելու ատեն։ Բայց թագաւորը ինքը՝ գինի չէր խմեր, եւ պալատականները երբ կը խօսէին անոր հետ՝ մարդ չէր գիտնար թէ ո՛ր մէկն է թագաւորը։ Ան՝ քիչ խօսող թագաւոր էր. երբ իրեն բան մը ըսէին՝ աչքերը վար կ՚առնէր, երբեմն ալ կը կարմրէր։ Չգիտցողները կրնային խաբուիլ՝ փայլուն համազգեստով ու բարձր խօսող պալատական մը՝ թագաւորին տեղը առնել։ Ան թագաւորը ծպտուած կը պտտէր, երկու հետեւորդի հետ, քաղաքին ու գիւղերուն մէջ։ Սիրտին ուզած ատենը, նշան կ՚ընէր վէզիրին եւ ասոր կամ անոր դրամ բաշխել կուտար։ Օր մը, երբ շատ մը ջրկիրներու, բեռնակիրներու, գիւղացիներու հետ խօսած էր, ամբողջ օրը թափառելէ յետոյ չափազանց յոգնած՝ որոշեց գիշերը հեռու խանի մը մէջ անցընել։ Պառկելէ առաջ, խնդրեց հետեւորդներէն որ երթան խանին տէրը առջեւը բերեն։

— Ինծի լա՛ւ մտիկ ըրէ, եղբա՛յր, ըսաւ թագաւորը կալուածատէրին որ սարսափած կեցած էր շէմքին, ճակատը մինչեւ ծունկին դպած։ Հա, առ մէկ թագաւորը այսպէս էր. բոլոր իր նմաններուն «եղբայր» կ՚ըսէր։

— Ինծի լաւ մտիկ ըրէ։ Այս գիշեր քու խանիդ մէջ պիտի քնանամ, բայց չեմ ուզեր որ ինծմէ մեծ մարդ գտնուի հոն։

— Թագաւորը ապրած կենայ, պատասխանեց շուարած տանտէրը, ո՞ր գետնին տակը անցնիլ է որ Ձերդ Բարձրութենէն աւելի բարձր կրնայ ըլլալ։

— Առջանը կ՚ըսեմ իշտէ, չափազանց յոգնած եմ եւ քնանալ կ՚ուզեմ. չըլլայ որ ինծմէ մեծ մարդ գտնուի։

Տանտէրը շփոթած դուրս կ՚ելլայ. թագաւորին երկու հետեւորդները ետեւէն։ Ինչ որ յայտնի մարդ կայ խանին մէջ դուրս կը վռնտեն։ Անոնց մէջ՝ հեռու երկրէ եկած օտար շատ մեծ մարդ մը, գիւղերու ու քէրվաններու տէր մեծահարուստ մը, ազդեցիկ պաշտօնեայ մը եւ շատ մը ուրիշներ։

Թագաւորը հազիւ երկու ժամ աչքը կը գոցէ, կ՚ուզէ՞ս որ պզտիկ մը, մէկ ձանի վրայ, սկսի լալ ու պոռալ։ Ի՞նչ կ՚ընեն՝ ձայնը չի կտրեր։ Թագաւորը կ՚արթննայ, կը պատրաստուի մեկնիլ եւ կանչել կուտայ խանին տէրը։ Առատ առատ պարտքն ու պախշիշը վճարել տալէ յետոյ.

— Ես քեզի չըսի՞ որ ինծմէ մեծ մարդ չգտնուի հոս, կը զայրանայ ու կ՚ըսէ տան տիրոջը։

Ապա կը հրամայէ որ իր սենեակը յատկացնեն լացող պզտիկին։ Մանուկը կը բերեն եւ կը պառկեցնեն սենեակին ու անկողնին մէջ որ — ի՜նչ խօսք կ՚ուզէ — խանին ամէնէն լաւն էր։ Թագաւորը աչքովը կը տեսնայ ու կը մեկնի իր երկու հետեւորդներուն հետ։

Տրդատը շատոնց քնացած էր, բայց մայրս, վախէն, մէկ հէքեաթը լրացնելէն յետոյ՝ անմիջապէս կը յարձակէր յաջորդին վրայ։ Փէտացած մատները, մեղմութեամբ, կ՚երթային ու կուգային թոռանը մազերուն վրայ մինչ կը փնտռէր ուրիշ մը։

— Կար՝ չի կար, կար՝ չի կար…

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

(Վերջ)

կարէլ Գ. Ս. Խաչատրեանի եռանդուն ջեկավարութեամբ, եւ արագօրէն քամերացաւ մօտ 900 Փր.ի։ Երեք պարզեւներն ալ շահեցաւ լուսանկա—րիչ Գ. Ա. Խնասմեանն։

Հանդէսը եղաւ բացառիկ յաջողու—թիւն մը, իր խնկառատութեամբ եւ գեղեցկութեամբ։ Շատեր ցանկու—թիւն կը յայտնէին՝ որ արուեստա—գէտները յաճախ կազմակերպեն նմա—նօրինակ հանդիպումներ։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Շաքի գիւղին ջրաելեկտրակայանը

oooo

Սիսիանի շրջանին մէջ, Շաքի փոք—րիկ գիւղին մօտ ներկայիս կը շին—ուի ջրաելեկտրակայան մը, որ պիտի ունենայ 1800 ձիու ուժ։ Կայանը ա—ռաջին տարին պիտի հայթայթէ 1200 ձիու ուժ։

Հոն ուր Բազարչայ վտակը զօրա—ւոր ջրվէժ մը կը կազմէ, կը սկսի կա—յանին փապուղին 450 մեթր երկարու—թեամբ։ Այս ջրվէժին ուժն է որ պի—տի օգտագործուի ամառն գինով ելեկ—տրական ուժ ստանալու համար։ Կա—յանին ճնշումը 57 մեթր է։

Շաքի կայանին շինութիւնը սկսած է 1931ի վերջերը եւ կ'աւարտի այս ամառ։ Կայանը շահագործման կը յանձնուի այս տարուան վերջերը։

Կայանին ընդհանուր արժէքը, հաշ—ուելով նաեւ ելեկտրագործական սար—քաւորումը, հաւասար է 1,100,000 ռուբլիի։

Շաքիի կայանը առաջին անգամ ե—լեկտրական ուժ պիտի մատակարարէ Զանգեզուրի տարբեր թաղած հարիւ—րաւոր գիւղերուն ու գիւղատնտեսա—կան հասարակական կայաններուն, ինչ—պէս նաեւ տեղական արդիւնաբերու—թեան։

ՉՔՈՍԱՐՇԱՒՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի պրոլետարական զբօ—սաշրջիկներու Միութիւնը ծրագիր մը պատրաստած է 1934 տարուան հա—մար։ Այդ ծրագրին համաձայն, այս տարի Թուրիս պիտի մեկնին 200 բան—ուորներ, պտըտելու եւ գիտնելու զա—նազան վայրեր։

Հայաստանի պրոլետարական զբօ—սաշրջիկներու Միութեան գործունէու—թիւնը ուժեղացնելու համար, եկամ—տական գործավարութիւնը 500 ռուբլի յատկացուցած է։ Իսկ խորհրդարանը 40,000 ռուբլի յատկացուցած է, որ—պէսզի Երեւանի մէջ հիմնուի զբօսաշր—ջիկներու կեդրոնական կայան մը։ Այդ կայանին մէջ պիտի կեդրոնացուին զբօսաշրջիկներու վերաբերեալ բոլոր աշխատանքները։ Կայանը պիտի ունե—նայ նաեւ Կարմիր Անկիւն, Գրադա—րան, զբօսաշրջիկներու հանգստեան սենեակ։

Ամառուան եղանակին զբօսաշրջիկնե—րու հանգրուաններ պիտի ստեղծուին Սեւանի, Դիլիջանի, Ղարաքիլիսայի, Լենինականի, Արթիկի եւ Ալլահվեր—դիի մէջ, իւրաքանչիւր հանգրուան 15, 20 մարդու համար։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Երեւանի մէջ փետրուարի սկիզբը բացուեցաւ Ե. Չարենցի գրական գործունէութեան ցուցահանդէսը, ուր այցելուներուն առջեւ կը պարզուին պրո—լետ բանաստեղծին գրական արտադրութիւնները, իր մասին գըր—ուած քննադատականները, արժէքա—ւոր ձեռագիրները եւն.։ Մշակոյթի եւ պատմութեան թանգարանին մէկ սեն—եակն ամբողջովին յատկացուած է բանաստեղծին։

Այս սենեակին մէջ դասաւորուած ձեւով ցոյց կը տրուին ստեղծագոր—ծութիւններ, քննադատականներ, կեն—սագրական յօդուածներ, հրապարա—կագրական էջեր, երեսնամեակին նը—ւիրուած գրութիւններ, ձեռագիրներ, նամակներ, նկարներ եւ մատենախօ—սութիւն։

⁂ Երեւանի մէջ վերջերս բացուե—ցաւ նաեւ այլապէս հետաքրքրական ցուցահանդէս մը։ Արհեստագործա—կան - տնեսական թանգարանին բա—ցած ցուցահանդէսն է այդ, որ նուիր—ուած է մշակութեանց օգտակար թռ—չուններու ցուցադրութեան։ Այդ ցու—ցահանդէսը, որ բացուած է մանաւա—նդ դպրոցականներուն համար, իրական դաստիարակութիւն մըն է, որ կը բացատրէ կարգ մը թռչուններու բերած օժանդակութիւնը մշակու—թեանց վնասակար միջատներու եւ մանր կենդանիներու դէմ կատարուած պայքարին մէջ։

⁂ Մշակոյթի եւ պատմութեան թանգարանի գեղարուեստական բաժի—նը շուտով կը բանայ ցուցահանդէս մը, նուիրուած նկարիչ Եղիշէ Թադէ—վոսեանի գործերուն (400 էթիւտ), արդիւնք նկարիչին 47 տարուան աշ—խատանքին։

⁂ Մշակոյթի եւ պատմութեան թանգարանի գեղարուեստական բա—ժինը թէ. Զարդարեանէն ստացաւ ի—տալացի յայտնի նկարիչ Կորեջոյի գործերէն հին նկար մը պատճէնը (18րդ դարէն)։ Նկարիչ Կորեջօ ապ—րած է 16րդ դարուն։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հանրակառքի նոր արկած մը պա—տահեցաւ Երեւանի մէջ, մարտ 12ին։ Թիւ 12 հանրակառքը, երբ վար կ'իջ—նէր Աբովեան փողոցէն, կը բախի թիւ 14 հանրակառքին։ Բախումէն վնաս—ուեցան թիւ 12 հանրակառքին վարոր—շարժային վակոնը եւ թիւ 14 հանրա—կառքին վարաշարժային վակոնն ու կցորդ վակոնը։ Արկածին հետեւան—քով առտուան ժամը 9էն մինչեւ ժամը 1 կանգ առաւ հանրակառքի երթեւե—կը։

Արկածին լուրն առնելով՝ դէպքին վայրը կը հասնին հանրակառքի վար—չութեան տնօրէնը Եուզբաշեան, հա—մայնական տնտեսութեան գործավար Եաղուբեան, դատախազ Թուչիկեան, ոստիկանական տեսչութեան կողմէ Դուրգարեան եւ Խաչատրեան։ Արկա—ծը արդիւնք է հանրակառքի մեքենա—վարներուն անփութութեան։ Այսպատ—ճառով ձերբակալուած են Վիգապ Թովմասեան եւ Գարեգին Առաքել—եան։

⁂ Երեւանի ոստիկանութիւնը երե—ւան հանեց քաղաքի մաքրագործու—թեան ընկերութեան մէջ դրամական գեղծարարութիւն մը։ Ամբաստան—ուած են նոյն ընկերութեան տնօրէն Գառնիկ Մխիթարեան, հաշուապահ Հմայեակ Դովլաթեան, գործակա—տար Հ. Կոթողեան։ Իւրացումներու գումարը կը հասնի 80,000 ռուբլիի, իսկ արժեգիներու մէջ կատարուած գեղծումը՝ 280,000ի։

Երեք գեղծարարներն ալ ձերբակալ—ուած են։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

ԿԱՐՏԱՆ, 26 մարտ, (Յառաջ) — Ժողովրդապէս տարիէ մը ի վեր կը — թանիրաց Միութեան հովանաւորու—թեան տակ եւ կարգ մը սիրողներու մասնակցութեամբ կազմուած է «Անդ—րանիկ» թատերախումբը։ Խումբին կազմութեան շրջանէն մինչեւ այսօր գրեթէ ոչինչ գրուած է մամուլին, այն կասկածով թէ չծնած պիտի մեռ—նի։

Սակայն բոլոր մտավախութիւնները զուր անցան եւ թատերախումբը ար—դէն հիմ բռնած է գաղութին մէջ, ջերմ համակրանք շահելով։ Թատե—րախումբին նպատակն է 1.— զարկ տալ հայ թատրոնի տարածման, պար—բերաբար կազմակերպել ներկայա—ցումներ, ազգային — յեղափոխական կեանքէ։ 2.— Կարելի եղածին չափ նորահաս երիտասարդութիւնը կա—պել «Անդրանիկ» թատերախումբին եւ անոր միջոցաւ սորվեցնել մեր հե—րոսական անցեալէն քաղուած դր—ուագներ։ 3.— Ձգել որ պատահա—կան դերասաններ մուտք գործեն գա—ղութին մէջ, եթէ անոնց ներկայա—ցումները անհատական հանգամանք ունին։ Անատակելու պարագային՝ խա—չաձեւումի կ'ենթարկուին։

Այսքան գեղեցիկ եւ օգտակար ա—ռաջադրութիւններով հիմնուած թա—տերական միութիւն մը անշուշտ լայն համակրանքի եւ վստահութեան պիտի արժանանար։ Եւ փաստը մէջտեղն է։ Իր տուած բոլոր ներկայացումները, «Արտաշ», «Սեդրակ» (Բարերդի յեղափոխական կեանքէ առնուած), «Ուշ լինի, նուշ լինի», «Երեք քա—ջեր» ու «Վարդանանց պատերազմը» քաջալերուեցան լայն հասարակու—թեան կողմէ։

«Վարդանանց պատերազմը» ներ—կայացուեցաւ մարտ 25ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Ե. Դ. Տան մէջ։ Ներկայ էր խուռն բազմու—թիւն մը, այնպէս որ տեղի չգոյու—թեան պատճառով, շատեր ստիպուե—ցան ոտքի վրայ մնալ։

Ներկայացման իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Գ. Խ. Զախանեան (Վարդան), Տիկ. Ս. Վարդանեան (Զարուհի՝ Վարդանի կի—նը), Օր. Մարի Գալայճեան (Շուշա—նիկ), Շ. Բրուտեան (Վրոյր), Ա. Ա—ռաքելեան (Վասակ Սիւնի), Գ. Զա—տրճեան (Ներշապուհ Արծրունի), Ս. Գինոսեան (Յովսէփ կաթողիկոս), Գ. Հեպոյեան (Ղեւոնդ երէց), Գ. Գաս—պարեան (Առանձար Ամատունի), Գ. Թովմասեան (Զանգակ երէց), Կ. Նա—ւօեան (Վահրամ զինակիր), (Յազ—կերտ, պարսից Արքայ), Կ. Գէորգո—եան (Միհրներսեհ հազարապետ), Լ. Գ. (Դենպետ), Նշան Նազաչեան (Մոգպետ), Մ. Մաթօեան։

Ընդհանուր առմամբ խաղը շատ յա—ջող անցաւ, հակառակ անոր, որ դե—րակատարներուն մէջ առաջին անգամ բեմ ելլողներ կային։ Ժողովուրդը մեկնեցաւ խիստ գոհ տպաւորու—թեամբ, փափաք յայտնելով որ յա—ճախ տրուին այսպիսի գեղեցիկ ներ—կայացումներ։

Լեւոն Գեղունի

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Կոչ բոլոր Մարաշցիներուն

ooooo

Լիոնի Մարաշցիներու «Վերաշինաց Միութիւն» հայերէն եւ հայատառ թուրքերէն կոչով մը կը ծանուցանէ թէ ձեռնարկած է Նոր Մարաշը շինել Հայաստանի մէջ։ Կոչը կ'ըսէ —

Նոր Մարաշ մը շինելով կը վերա—կանգնի մեր աւերակուած հայրենիքը եւ այժմ մեր կարօտեալ հայրե—նակիցները հոն համախմբելով թէ նոր բոյն մը կը ստեղծուի բոլոր Մարաշ—ցիներուն եւ թէ ինչպէս Մարաշցիներ այլասերումէ, նոյնպէս մոռացութենէ փրկած կ'ըլլանք մեր սիրելի ծննդա—վայր Մարաշի անունը։

Հայրենակիցնե՛ր, պիտի ցուցնենք բոլոր Հայերուն եւ մարդկութեան թէ որքա՛ն ալ մեզ հալածեն, որքա՛ն ալ մեզ կոտորեն եւ որքան ալ մեր օճախը քանդելով մեզ թափառական դարձ—նեն, մենք դարձեալ պիտի հաւաք—ուինք, դարձեալ պիտի շինենք մեր բոյնը, այս անգամ Հայաստանի մէջ։

Ցուցնենք բոլորին թէ որքան ալ զոհ տուած է, Մարաշցին չէ մեռած եւ չպիտի մեռնի, ուրեմն կեցցէ՛ Նոր Մարաշը։

Հայրենակիցնե՛ր, միանակ Մարաշ—ցիներս չենք որ այս ճամբան բռնած ենք։ Մեզի պէտքուքիայէն տեղահան—ուած գրեթէ բոլոր Հայերը միեւնոյն պայմաններու տակ եւ միեւնոյն պա—հանջները զգալով, տարիներ առաջ որոշած են նոր աւաններ շինել Հա—յաստանի մէջ՝ իրենց Հայր. Միու—թիւններու ձեռնարկով, ինչպէս Արաբ—կիրցիներ, Մալաթիացիներ, Սեբաս—տացիներ, Թոքաթցիներ, Խարբերդ—ցիներ, Եօզկատցիներ, Հաճընցիներ, Կէմէրէկցիներ, Զէյթունցիներ, Թո—մարզացիներ, Սէօլէզցիներ, Կեսարա—ցիներ, Հիւսէյնիկցիներ, Տիգրանա—կերտցիներ եւն.։ Անոնցմէ շատերը անմիջապէս գործի անցնելով արդէն շատերը տեղաւորուած են իրենց նոր աւաններուն մէջ։

Մենք ալ կրնանք մեր Նոր Մարաշը ունենալ իբր անցեալի յիշատակ գաւէ եւ աւելի փառաւոր վերջին ապաստա—նարան մը բոլոր Մարաշցիներուն եւ ընդհանրապէս Հայերուն համար։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՀԱՄԱՐ

ooooo

ԼԻՈՆ 29 մարտ.— Լիոնի գաղու—թին համար վարձու մատուռ մը ունե—նալու նպատակաւ, տրուած վարչա—կան որոշման համաձայն, Աբ. Տէր Վարդան քհնյ. Ժամկոչեանը ուղղար—կուած էր Փարիզ եւ իր արուարձան—ները։ Ժամանակին 42 օրուան աշխա—տանքները արդիւնաւորուած են հե—տեւեալ վայրերու մէջ.— Փարիզ, 4206 Փր. Իսի լէ Մուլինօ 1510, Բուր—պրվուա 203, Գանեօ 287, Բաշան—Ժանթիյի 259, Շավիլ - Վիրոֆլէ 648, Արմանթօյլ - Գուա - Քոլոնպ, Անիէռ 1007, Կարկան Վիլվիկէնոի 234, Սէվ—րան 182, Առնուվիլ 428, Ալֆորվիլ 763.50, Անկիէն 574, ընդհ. գումար՝ 10,301,50 Փր.։

Գարոզ կը զգանք շնորհակալու—թիւններ յայտնել Գեր. Քիպարեան սրբազանին եւ պատ. վարչութեան, այս նուիրական ձեռնարկին հանդէպ համակիր վերաբերում ցոյց տուած ըլլալնուն համար։

Մանաւանդ սրտագին շնորհակալու—թիւններ մեծ ու փոքր բոլոր նուիրա—տուներուն։

Առաջադրուած նպատակին հասնե—լու համար սակայն գոյացած գումա—րը անբաւարար ըլլալով, Տէր հայրը իր գծնումները պիտի շարունակէ մը—նացեալ արուարձաններու ու Փարիզի մէջ։

Վստահ ենք թէ բարեպաշտ ու ազ—նիւ հոգիներ իրենց այրի կնոջ լուման չպիտի զլանան Լիոնի հայութեան մատուռ մը ունենալու համար։

Հայրապետական պատուիրակ Լիոնի Շրջանին

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՊԻՍԿ-ՓԷՐՏԱՀՃԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹՕՇՆԵԼԷՆ ՎԵՐՋ (վէպ)։ Գրեց՝ Գ. Գեղարքունի։ Հրատ. Հրանտ—Սամու—էլ։ Փարիզ, 1934։ Գին 10 Ֆրանք։

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉ ԸՆԵԼ

»»»·«««

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդա—ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 մարտ).

— «Գերագոյն Հոգեւոր խորհուր—դի վերջին ձախող կարգադրութիւնը, որով կը հրամայուէր ամերիկահայ գաղութին անվերապահօրէն ենթար—կուիլ «տեղապահ» Մամբրէ վրդ. Գալֆայեանին, աւելորդ անգամ մը ցոյց տուաւ, թէ էջմիածինը ներկա—յիս ի վիճակի չէ խղճի մտօք եւ հայ եկեղեցիի շահերուն համապատասխան կարգադրութիւններ ընելու այսպա—սախման մէջ։ Ամէնէն միամիտներն անգամ տեսան, որ խորհրդային Ձե—կայի ճնշման տակ էջմիածինը խար—կադրուած է կողմ դառնալ, փոխանակ երկու կողմերէն ալ վեր մնալու, եւ անկողմնակալ միջամտութեամբ կամ միջնորդութեամբ փորձելու օր առաջ վերահաստատել եկեղեցիի միաձոյլ ամբողջութիւնը։

Աւելորդ է բացատրել, թէ եթէ էջ—միածինը չկարենայ սրբագրել իր ներ—կայ յոռի ընթացքը, աւելի ճիշդը՝ ե—թէ խորհրդային կառավարութիւնը վերջապէս ազատ չձգէ կաթողիկոսը՝ զէթ տրտասահմանի թեմերը կառա—վարելու հայ ժողովուրդի ճնշող մե—ծամասնութեան կամքին եւ հայ եկե—ղեցիի դարերու աւանդութիւններուն համաձայն, մեր գաղութները պիտի մնան պառակտուած վիճակի մէջ։ Միակ ելքը ներկայ պայմաններու մէջ թերեւս այն է, որ մեր գաղութները իրենք իրենց գլխուն ճարը տեսնեն, այսինքն՝ իրենք միջոցներ գտնեն ի—րաւախոհութեան բերելու հակամարտ կողմերը եւ վերահաստատելու եկեղե—ցիի միութիւնը։

Իսկ որքան ատեն որ միջոցները գտ—նուած չեն, որքան ատեն որ կռուող կողմերը ընդհանուր լեզու գտած չեն, բնական է որ ամերիկահայ գաղութի ճնշող մեծամասնութեան կամքը ներ—կայացնող Ազգային կեդր. Վարչու—թիւնը, եկեղեցիի միութեան ամենա—ջերմ բաղձացողն ըլլալով հանդերձ, հարկադրուած պիտի ըլլայ պահել իր առանձին գոյութիւնը՝ իր անջատ եր—գաբարձութիւններով եւ քահանաներ—րով եւ չպիտի ենթարկուի թէեւ էջ—միածնէն նանչցուած, բայց գաղութի փոքրամասնութիւնը միայն ներկայա—ցնող Մամբրէ վրդ. Գալֆայեանին կամ անոր եռեւ կեցող վարչութեան։

Հայ եկեղեցին, ինչպէս յայտնի է, միշտ եղած է գերազանցապէս ժողո—վրդական եւ ժողովրդապետական կազմակերպութիւն մը։ Եւ էջմիածի—նը ոչ մէկ իրաւունք ունեցած է եւ ու—նի ոչ եւ է թեմի սեւէ Առաջնորդ կամ վարչութիւն պարտադրելու, եթէ այդ Առաջնորդին կամ վարչութեան դէմ է թեմի ժողովուրդի մեծամասնութիւ—նը։

Արդ՝ կամ ժողովուրդի մեծամաս—նութեան կամքը պէտք է յարգուի էջ—միածնի կողմէն եւ կամ, եթէ ժողո—վուրդի մեծամասնութեան որուն կող—մը ըլլալը վէճի առարկայ է, պէտք է որ ժողովուրդին պատեհութիւն տր—ուի աւելի որոշ եւ աներկբայելի կեր—պով արտայայտելու իր կամքը։ Իսկ եթէ այդ նպատակայարմար համ կա—րելի չէ ո եւ է պատճառով, պէտք է որ կողմերը փոխադարձ համաձայնու—թեամբ կարգադրեն վարչական վէճերի խնդիրները, փոխանակ էջմիածնի վը—րայ ձգելու այդ բեռը, որ ան չի կր—նար տանիլ իր ներկայ գերութեան մէջ։

Ինչպէս ցոյց կուտային էջմիածնի ուղարկուած իր վերջին պաշտօնական գրութիւնները, ամերիկահայ գաղու—թի մեծամասնութիւնը ներկայացնող Ազգային Վարչութիւնը ամենայն ան—կեղծութեամբ կ'ուզէ, որ օր առաջ վերջ գտնէ եկեղեցիի ներկայ պառակ—տումը։ Սակայն, եկեղեցին սեպհակա—նութիւնը փախած չերեւիր իր անհաշտ մտայնութիւնը եւ ամէն մեքենայու—թեանց եւ նոյնիսկ բռնութեանց կը դիմէ՝ պառակտեալ վիճակի մէջ պա—հելու զայն այսուհետեւ եւս։ Ան է որ յոխ անգամ չուզեր եկեղեցիի միու—թեան մասին»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», օրկան Զ. Ո. Միու—թեան, գրական, պատմական, ու—սումնասիրական բովանդակութեամբ եւ որբերու չարժման նուիրուած պատկերազարդ ամսագիր։ Դ. տարի թիւ 8 — 9, (յունուար — փետր.), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՄԵՐ ԲԱՑՄՈՒԹԻՒՆԸ (Խմբ.), ԹՈ—ՔԱՆՏԻՆ ԴԷՄ (Տօքթ. Լ. Գրիգոր—եան), ԻՆՉՊԷՍ ԳՐԵԼ «ԻՆՔՋԻՆՔ»Ը (Յ. Անասեան), ԻՆՉ ԿՈՐՋԷՔ ՄԵՋ—ՄԷ (Միսաք Միրզէ), ՆԱՄԱԿԱՆԻ (Ա. Ալեանդեան), ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ (Նայենի), ՈՐԲԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԸ (Մա—մուլ), ՈՐԲԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԷՆ (Աբ—շակ), ԵՐԱԶՍ (Ն. Խաչիկեան), ԿԱ—ՂԱՆԴԸ ՃԵՊԵԼ ՄՈՒՍԱՑԻ ՄԷՋ (Ճէ—պէլ — Մուսացի), ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒ—ԹԵԱՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ (Կ. Յ. Բասմաջեան), ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ... (Շ. Նարդունի), ՄՈՒՐԱՏԻ ՑՈՒՇԵՐԸ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսա՝ 15 Ֆրանք, արտասահման՝ 20 Ֆրանք։ Դիմել՝ Ա. Գարիկեանի, 17 Ավընիւ Ֆելիքս Ֆօրի, Փարիզ։

ԵՐԿՈՒՆՔի Ապրիլի բացառիկ թիւը, 48 էջ, լոյս կը տեսնէ 2 շաբաթ վերջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգ. Ժ. Մ.

— oo —

ԳԼՈՒԽ Ա.

Ազջիկը հասկցուցեր էր թէ չէր կըր—նար փոխադարձել անոր սէրը եւ անի—կա աւելորդ յոյսեր պէտք չէ ունենար այդ մասին։

Եւ սակայն դէպք մը որուն վերյի—շումն անգամ կը տարսափեցնէր զայն հիմա, երեւան հանած էր Գարայի խիզախ ու վայրի խառնուածքը։

Հացկերոյթին յաջորդ օրը Կրէյս չէր հանդիպած Ցոյնին։ Բայց երկու օր վերջը երբ ընդհանուր կառավա—րիչին պարահանդէսէն վերադարձին հուկայէն կ'անցնէր, անծանօթներ յանկարծ կեցուցեր էին իր կառքը, դուրս քաշկռտեր էին զինքը հակա—ռակ իր ճիչերուն եւ անուշահոտ բա—ղադրութիւններով թաշկինակ մը գնե—լով մարեցուցեր էին։ Ցարձակողները ուրիշ կառքի մը մէջ պիտի նետէին զինքը, եթէ Անգլիացի նաւաստներ ո—րոնք պատահմամբ եկած էին այդ պահուն, օգնութեան չհասնէին։

Կրէյս ներքնապէս համոզուած էր որ Գարան մեղսակից էր կին ճարելու այս միջնադարեան փորձին մէջ. եւ սակայն այս մասին բան չէր ըսած իր ամուսնոյն։ Մինչեւ իր ամուսնութիւ—նը անիկա կանոնաւոր կերպով նուէր—ներ կը ստանար Գարայէն, որուն էի—մաղոյի հասցէին կը վերադարձուէին անոնք միեւնոյն կանոնաւորութեամբ։ Իսկ հարսնիքէն քանի մը ամիս յետոյ Կրէյս լրագիրներէն իմացեր էր թէ «յունական ազնուականութեան այդ առաջնորդը» խաշոր բնակարան մը գներ էր Քէտօկրն Սքուէրի մօտիկը. բայց ամէնէն աւելի զարմանք եւ ցաւ պատճառող պարագան այն էր որ Գա—րա ծանօթացեր էր իր ամուսնոյն՝ հա—գիւ մեղրալուսինը բոլորած։

Բարեբախտաբար անոր այցելու—թիւնները հազուադէպ էին, բայց ձօնի եւ այս տարօրինակ մարդուն մտերմութիւնը մեծ տանջանք մըն էր Կրէյսի համար։

Գարատու՞ր էր ան իր ամուսնոյն յայտնել իր վախերն ու կասկածները՝ մեռաանելորդ ժամուն։ Խորհեցաւ այդ մասին։

Երբ Ճօն դաշնակին մօտ գրուած բազկաթոռին մէջ նետուեցաւ՝ քիթը բերանը կախ ու մտածկոտ երեւոյ—թով, Կրէյս բուռն փափաք մը ունե—ցաւ ամէն ինչ պատմելու։ Եւ հաւա—նաբար պիտի խօսէր, եթէ իր ամու—սինը այդքան մտահոգ արտայայտու—թիւն մը չունենար։ Փոխեց խօսակ—ցութեան նիւթը եւ քանի մը բառեր արտասանեց անոր վերջին հատորին մասին որ եթէ նոյն իսկ չհարստա—ցնէր զինքը, առ նուազն պիտի ապա—հովէր կարեւոր եկամուտ մը։

Ժամը տասնըմէկին քառորդ մնա—ցած Ճօն ոտքի ելաւ. վերարկուն հա—գաւ եւ անորոշ՝ ապսեց քանի մը բոպէ։

— Բան մը մոռցա՞ր, հարցուց կի—նը։

— Գարային խօսքը մտիկ ըրի՞մ, հարցուց Ճօն ինքնիրեն։ Ամէն պա—րագայի մէջ շատ ալ հաճելի չէր հան—դիպում ունենալ վայրենիի մը հետ որ կեանքիդ կը սպառնայ. իսկ տանդ զէնքի երթալ կը նշանակէր փորձու—թեան ենթարկել նախախնամութիւնը։ Ամբողջ եղածը յիմարութիւն էր ար—դէն... յիմարութի՜ւն փոխառութիւն ընել... յիմարութի՜ւն փոխառութիւն ընելու ստիպուած ըլլալ... Եւ սա—կայն չէ՞ որ Գարայի պէս մէկու մը խորհուրդով կատարած էր իր շահա—դիտական ձեռնարկը... Ճօնի մաքին մէջ յանկարծ ստեղծուեցաւ այդ կա—պակցութիւնը՝ շահադիտութիւն - Գա—րա...

Եւ սակայն Գարան չէր բրած ուս—մնական արժեթուղթ գնելու թելա—դրութիւնը։ Ան պարզապէս խօսած էր անոնց փայլուն ապագային մասին...

Ճօն վայրկեան մը խորհեցաւ. յե—տոյ աշխատանոցը գնաց, քաշեց գրա—սեղանին դարակը, դուրս հանեց շա—բաթուշակ պիստոնինիկը եւ նետեց գր—պանը։

— Ուշ չեմ մնար. հոգիս, բսաւ կը—նոջը, համբուրեց զայն եւ կորսուեցաւ մութին մէջ։

X

Գարա բազմած էր իր փարթամ ննջ—նաշարժին մէջ ու քթին տակէն եղա—նակ մը կը մռլտար։ Մեքենավարը դժուշութեամբ կը տանէր կառքը ան—ծանօթ ճամբէն։ Անձրեւ կուպար տա—կուէն։ Գարա պատուհանին մշուշը սրբեց ու քանի մը անգամ դուրս նա—յեցաւ. կարծես մէկու մը կը սպա—սէր այդ ամայի ճամբաներուն վրայ։ Ցետոյ թեթեւ ժպիտով մը յիշեց թէ փոփոխութիւններ մտցուցած էր իր նախնական կարգադրութեանց մէջ եւ ժամադրավայր նշանակուած էր Լուի—սի կայարանին սպասման սրահը։

Այստեղ էր աւհասակ որ Գարա հանդիպեցաւ կարճահասակ եւ մինչեւ ականջները վերարկուին մէջ փաթթը—ւած մարդու մը, որ կեցած էր կրակին առջեւ։ Գարա ներս մտաւ, նշան մը ըրաւ անոր ու մարդը հետեւեցաւ ի—րեն։

Ապահովաբար Անգլիացի չէր այդ անծանօթը. գռեհիկ, ոսկրոտ ու նի—հար այտերով մարդ մըն էր։ Ունէր շատ անկանոն, գրեթէ գիտախուս մօ—րուք մը։

Գարա եւ մարդը քալեցին քարափին ամէնէն հեռաւոր ծայրը ուր մութ էր։

— Ըսածներս ըրի՞ր, հարցուց Ցոյ—նը խստօրէն։

Արաբերէն խօսեցաւ անոր հետ ու մարդը պատասխանեց նոյն լեզուով։

— Ձեր բոլոր հրամանները կատար—ուած են, էֆէնտի, ըսաւ ծառայի մը պէս։

— Ատրճանակ ունի՞ս...

Մարդը հաստատական նշան մը ը—րաւ եւ ցոյց տուաւ գրպանը։

— Լեցո՞ւն է...

— Վսեմաշուքդ Տէ՛ր, ի՛նչ արժէք ունի ատրճանակը եթէ լեցուն չէ...

— Լաւ մտիկ ըրէ՛. չպիտի զար—նես. պարզապէս ատրճանակը ցոյց տուր. որպէսզի վստահ ըլլամ, պար—պէ՛ նայիմ...

Մարդը ապշած՝ հնազանդեցաւ ու պարպեց ատրճանակը։

— Ինծի տուր փամփուշտները, ը—սաւ Գարա, ձեռքը երկնցնելով։

Գրպանին մէջ նետեց կապարները, աչքէ անցուց զէնքը եւ վերադարձուց մարդուն։

— Միա՛յն պիտի սպառնաս, շարու—նակեց Գարա, ատրճանակով փողը կը դնես անոր սրտին վրայ եւ ... այդ—քան, ուրիշ ոչինչ ...

— Ձեր ըսածին պէս կ'ընեմ, էֆէն—տի, բայց...

— Բայց մայց չկայ, ընդհատեց Գա—րա խստութեամբ. իմ հրամաններս պիտի գործադրես առանց առարկու—թեան ... յետոյ պիտի տեսնես թէ ինչեր պիտի պատահին...

(Շար.)

կէ թէ բոլոր քաղաքային պաշտօնեաները միացեալ ճակատ պիտի կազմեն եւ պիտի մերժեն թոշակներու կրճատումը։ Մինչեւ հիմա բարձրագոյն վարժարաններու ուսուցիչները կը մերժէին միանալ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան, որուն անդամ են նախնական դպրոցներու ուսուցիչները. բայց վերջերս որոշեցին այդ խնդիրը կարգադրել մասնաւոր համագումարի մը մէջ որ տեղի պիտի ունենայ Հոգեգալուստին։ Եթէ միացումը վճռուի, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը պիտի դառնայ գերագոյն ղեկավարը ամբողջ պետական պաշտօնէութեան, նախագահութեամբ Լէօն Ժուհոյի։

«Արքայան տարին» փակուեցաւ

Պապը ապրիլ 2ին հանդիսաւորապէս փակեց «Արքայան Տարին»։ (Քրիստոսի մահուան 1900ամեակը, որ սկսաւ անցեալ տարի)։ Այս առթիւ փակուեցաւ նաեւ Ս. Պետրոսի Արքայան Դուռը։ Արարողութեան ներկայ էր անհամար բազմութիւն մը, ոչ միայն Իտալիայէն, այլ եւ աշխարհի բոլոր կողմերէն։ Համաձայն աւանդութեան մը, Պապը Մայր Եկեղեցի առաջնորդուեցաւ դահաւորակով մը եւ ծնրադրեց խոստովանութեան խորանին առջեւ, մինչ երեք կանոնիկոսներ կը ներկայացնէին Քրիստոսի Չարչարանքի երեք թանկագին նշխարները,— երկաթ գեղարդը որով ծակեցին Քրիստոսի կողը եւ որ Իննովկենտիոս Պապին զրկուած է Սուլթան Պայազիտ Բ.ի կողմէ, 1492ին, բուն խաչին մէկ բեկորը եւ Վերոնիքայի քօղը։

Զատկի կիրակի օրն ալ սուրբերու կարգը դասուեցաւ Տօն Պօսքօ, որ եղած է անձնուէր կրօնաւոր եւ հայրենասէր։ Արարողութեան ներկայ էր նաեւ Իտալիոյ գահաժառանգը։

ՁԱՏԿԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Զատկի Ա. եւ Բ. օրերը ինքնաշարժի արկածներու հետեւանքով մեռան 7 հոգի եւ վիրաւորուեցան 24 հոգի։ Արկածներէն մէկը պատահեցաւ Շավիլի արուարձանին մէջ։ Ինքնաշարժ մը ծառին զարնուելով, ուղեւորներէն մէկը մեռաւ, իսկ ուրիշ մը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ յուսահատական վիճակի մէջ։

Երեք հոգի սպաննուեցան Մարսէյլի մէջ

Կիրակի գիշեր երեք Ֆրանսացի երիտասարդներ սպաննուեցան Մարսէյլի մէկ սրճարանին մէջ, գնդակներու տարափի մը տակ։ Պահ մը կարծուեցաւ թէ այս խորհրդաւոր դէպքն ալ կապ ունի Սթավիսքիի գործին հետ. բայց յետոյ ստուգուեցաւ որ կնոջ խնդիր է։ Զոհերէն մէկը սիրուհի մը ունէր որուն սիրահարած էր նաեւ իր հակառակորդը։

ԲԱԽՏԸ ԵՐԲ ԺՊՏԻԼ ՍԿՍԻ

27 տարեկան հողագործ մը, Փօլ Տըլամ, որ մէկ միլիոն ֆրանք շահած էր ազգ. պարգեւախաղի Դրդ վիճակահանութենէն, մէկ միլիոն եւս շահած է, ութերորդ վիճակահանութեան ալ մասնակցած ըլլալով։ Հողագործը չէ փոխած իր սովորութիւնները եւ կը շարունակէ արտ վարել։

** Լիւքսէմպուրկի վիճակահանութեան մեծ պարգեւը, 2,800,000 ֆրանք շահեցան երկու հանրապետական պահակներ, ղօնապանի մը հետ որ մէկուն եղբայրն է և կը ծառայէ Արուեստագէտներու Տան մէջ (Քամփանեը Փըրմիէռ, ուր երբեմն ներկայացումներ կուտար «Հայ Ժողովրդական Թատրոնը» եւ ուր 150 արուեստագէտներ կը բնակին)։ Երկրորդ պարգեւն ալ, դարձեալ 2,800,000 ֆրանք, շահեցան չրջուն վաճառորդ մը եւ իր քեռայրը Մարսէյլի մէջ։

„ՅԱՌԱՋ”Ի ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ
ԻՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

« Յառաջ » բաժանորդներուն սահմանուած տոմսերէն ոչ մէկը շահեցաւ, դժբախտաբար։

Ինչպէս գիտեն ընթերցողները, զնած ենք նաեւ հետեւեալ երեք տոմսերը, Երդ շերտէն, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ։

Երդ շերտ թիւ	28,474	շարք Y.
- - -	54,726	- X.
- - -	81,172	- R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՑԱԶՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն։

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Դ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ։

ՊՕՄՕՆԷՆ (Մարսէյլ) Պ. Լ. Կարապետեան. Տէր եւ Տիկին Վ. Կարապետեան եւ զաւակունք. Այրի Տիկին Վ. Տէրտէրեան (Հալէպ). Այրի Տիկին Ե. Տէրտէրեան եւ զաւակը. Տէր եւ Տիկին Գ. Սրապեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Տէրտէրեան. Տէր եւ Տիկին Մ. Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Թ. Օհանեան՝ շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՏԻԿԻՆ ՖԻԼՕՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

ԵՐՐՈՐԴ ԹԻՒԸ, ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ.

Ռ. Բերբերեան.— «Նոր Նախիջեւանի գաղութի անցեալն ու ներկան»։ Յ. Ձ. Սիրունի.— «Երիմեան գրագէտը»։ Յ. Զարեան.— «Մայեաթ Նովա»։ Մ. Պարսամեան.— «Վահան Թէքէեան»։ Վ. Փափազեան.— «Հայկական բարենորոգումները»։ Ա. Խոնդկարեան.— «Օպպօզիցիան Հանրապետ. Հայաստանում»։ «Մուրատի յուշատետրը»։ Հմ. Մանուկեան.— «Արամ»։ ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— «Վարպետ Մինաս»։ Զ. Միրզայեան։ «Թէ ինչո՞ւ միացանք Իթթիհատին հետ»— Աչեան։ ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ։ ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ։ ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ։ Վռամ. եպ. Մանկունի։ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	60 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ։

Տպարանը փոխելու հետեւանքով « Վէմ »ի Երկրորդ թիւը լոյս տեսաւ ուշացած ժամանակէն ուշ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Եոզկատի Իւրնէճ գիւղացի խարբ հայրս՝ Կարապետ Պէշիշեան եւ իր որդին՝ Եռվքը 1914էն առաջ մեկնած են Ամերիկա իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Մէնթէշեցի (Եոզկատի շրջան) Հաճի Սարեանի, հասցէ՝ Saryan Roger c/o Mr. Vincent de l'Estrande Miramont par Mirande. Gers, France.

— Կը փնտռեմ Հայաստանի Նախիջեւան քաղաքէն Ստեփան, կինը՝ Մարիամ, զաւակները՝ Աղնիւ, Ճիվան եւ Ալպէր Մաթոսեանները, որոնք կը գտնուէին եղեր Isère նահանգին մէջ։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Ղազար Մարկոսեանի, 11, rue de la Fare. Marselle.

— Բագրատ Ճերմակեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Զուարթ Ճերմակեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզի արուարձաններուն մէջ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Pakarad Djermakian, Armenian Couvent, Jerusalem, Palestine.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Օրտուցի Յովհաննէս Թորոսեան, հօր անունը՝ Նշան, մօր անունը Իսկուհի Թորոսեան, եւ հօրեղբօրորդի Նշան Թորոսեան, հօր անունը՝ Կարապետ որոնք 1919ին Օրտուի որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս։ Օրտուի մէջ Յովհաննէս կը տառապէր սրտի ցաւէ եւ կը դարմանուէր ... մշկիներու կողմէ։

Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն ... վեր որ եւ է լուր չունիմ իրենց մասին։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի. St. Arroman par Mirande. Gers. France.

— Պարգեւ Նաճարեան (Պալու Մատէնցի) կը փնտռէ իր հօրեղբօր որդին՝ Ղազար Նաճարեանը, որ ... հետ Ֆրանսայէն քանի մը ... առաջ կը թղթակցէր։ Կը խնդրուի իմացնել Յառաջի։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (89)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Գերմանիա այդպէս կը շարժի՝ Թուրքիոյ հետ զինակցելէ առաջ, Արեւելքի մէջ իր ազդեցութիւնն ու ուժը աւելցնելու համար։ Այս կերպով, Գերմանացիներու խնդիրը երկու մասի կը բաժնուի։ Առանցմէ առաջինն է՝ Գերմանացիները Արեւելքի մէջ, իսկ երկրորդը՝ Գերմանացիները թուրք բանակին մէջ։

« Գերմանացիները Արեւելքի մէջ խնդրին բնոյթը հետեւեալն է.— *Գերմանացիները կ'ուզեն Արեւելքի մէջ փոխարինել Ռուսերը*։ Իրենց բոլոր խօսքերը, նոյնիսկ շարժումներն ու վերաբերումները կը փաստեն թէ այս այսպէս է։ Բոլոր այն Գերմանացիները որոնք պատերազմէն առաջ Թուրքիա եկան, իրենց առաջին մտահոգութիւնը ըրին ձեռք առնել Օսմանեան պետութեան սահմաններուն մէջ բնակող քրիստոնեայ տարրերը։ Նոյնիսկ, Կովկասի մէջ քրիստոնեայ տարրերէն զատ, ուրիշ իսլամ տարրերու միջեւ եւս կը տարածեն Թուրքիոյ համար վնասակար քաղաքական մտածումներ։

« Գանք բանակին մէջ Գերմանացիներու հարցին։ Թուրքիոյ իրենց հետ գործակցաբար պատերազմիլը, անոնք կը նկատեն յանձնարարելի պատեհութիւն մը։ Իրենց նպատակը այն է որ Թուրքերը արիւն թափեն, իսկ իրենք ոչ։

Իրենք բնաւ փափաք չունին արիւն թափելու։ Այն սպաները որոնք թրքական բանակին մէջ են մտած, որեւէ անձնազոհութիւն եւ օգտակարութիւն ցոյց չեն տուած։ Անոնք կը ցանկան մէկ բան— իշխել բանակին, և հետապնդել քաղաքական մասնաւոր շահեր։ Երբ դժուարին կացութեան կը մատնուին, հոն կը փախչին՝ ամենափոքր առիթներն իսկ օգտագործելով։ Ասոր համար՝ ի հարկին սուտ խօսք կը խօսին։

« Գալով պատերազմի զանազան ճակատներուն, առնենք, նախ, Կարնոյ բանակը։

« Վերջին պատերազմին ցաւալի վերջաւորութեան գլխաւոր պատճառներէն ու ազդակներէն մին կը կազմեն այն սխալներն ու անկարողութիւնը, զոր ցոյց տուաւ հրամանատարութիւնը՝ կռիւներու առաջին շրջանին։ Կովկասի ճակատը կանգուն մնալու անկարող վիճակի մը մատնուած էր, որովհետեւ, կլիման գէշ կ'ազդէր, սընունդը թերի էր, փոխադրութեան միջոցները պահանջին բաւարար չէին, հաղորդակցութիւնը ապահովուած չէր, ճակատ կը ղրկուէին հիւանդկախ ուժեր, պատերազմի սկզբնաւորութեան՝ անհրաժեշտ կարեւորութիւնը ընծայուած չէր առողջապահական պէտքերուն »։

Այս կէտերը, զորս ուշադրութեան կը յանձնէին Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյն ու իր ընկերները, որ եւ է արդիւնք կրնայի՞ն տալ այլեւս։ Այդ բոլորը հարկ էր մտածել պատերազմի սկսելէ առաջ եւ բաց աչքով շարժիլ։ Անօգուտ բան էր այդ կէտերը մատնանշել այն շրջանին երբ պատերազմը իր ամէնէն բուռն թափին մէջ էր։ Մենք որ՝ ըսելէ վերջ թէ Գերմանացիները յանձնարարելի պատերազմ կը նկատեն, կը խուսափին արիւն թափելէ, որ եւ է տեղ անձնազոհութիւն ցոյց չեն տար, կրկին մեր սահմաններէն դուրս՝ Լեհաստան, Ռումանիա եւ Մակեդոնիա բանակներ չղրկուեցա՞ն միթէ՝ Գերմանացւոց օգնելու։ Քանի որ Իթթիհատ եւ Թէրագգը կեդրոնը պատերազմի սկզբնաւորութեան իսկ հասկցած էր թէ՝ Գերմանացիները կը ձգտին Արեւելքի մէջ ազդեցութիւն ձեռք ձգել, քրիստոնեայ տարրերը սիրաշահիլ եւ անոնց տանը կը խառնշտկեն զանոնք, թող, ուրեմն բաւականային լոկ մեր սահմանները պաշտպանելով եւ արգիլէր ըլլային հեռաւոր վայրեր զօրաբանակներ ղրկուելուն։ Միթէ՞ Պաղտատին եւ Իրաքի սահմանները պաշտպանելու համար բաւարար ուժ ունէինք ու ելանք մինչեւ Լեհաստան զօրք ղրկեցինք։ Ոչ։ Մենք այնպիսի վիճակի մը մէջ էինք որ մեր սահմաններէն մէկ հատիկ գիւղաւոր չէինք կրնար հեռացնել։ Ուրեմն մեծ սխալ մը չէ՞ր զօրաբանակներ ղրկել օտար ճակատներ։ Անկասկած այս բոլորը կ'ընէր Էնվէր փաշան, իսկ Իթթիհատ Թէրագգըի ընդհանուր կեդրոնը չէր կրնար արգիլել ըլլալ անոր։ Բայց, թէ Էնվէր փաշան եւ թէ Իթթիհատ Թէրագգըն հաւասարապէս պատասխանատու նկատուեցան։

Սկիզբը գրեր էինք թէ Թէշքիլաթը Մախսուսէն ծնունդ առած էր Էնվէր փաշայի եւ Իթթիհատ Թէրագգըի միջեւ ծագած հակառակութենէն։ Այդ հակառակութիւնը ամէն տեղ երեւան կուգար։ Մինչ մէկ կողմէ Էնվէր փաշա գիտութեամբ թէ անգիտութեամբ կ'օգնէր Գերմանացիներու Արեւելքի մէջ զօրանալուն, պատերազմի մասնակցելէն քանի մը ամիս վերջ՝ Իթթիհատ եւ Թէրագգըի ամէնէն առաջաւոր դէմքերը վնասակար նկատած էին այդ ազդեցութիւնը եւ աշխատած էին արգիլել ըլլալ անոր։ Աւելին եւս ցոյց չէ՞ր տար երկու կողմերու ընդդիմամարտութիւնը։

Էնվէր փաշա եւ իրեն հետ բազմաթիւ անձեր, իրենց երբեմնի գրաւումի ցանկութիւններէն դեռ հրաժարած չէին, հակառակ անոր որ Կովկասի ճակատը արդարացուցած չէր իրենց յոյսերը։ Այդ ցանկութիւնները առժամաբար յետաձգուած էին։ Որոշուած էր առաջին առթիւ իսկ իրականացնել զանոնք Ռուսիոյ Թուրքերը Թուրքիոյ միացնելու գաղափարը այնքան հաստատ էր իրենց մէջ որ, անոր իրականացման համար ծրագիրներ իսկ պատրաստած էին։ Երբ տարի վերջ, երբ Ռուսիա, մեր պատերազմելու իբրեւ հետեւանք, պառակտուեցաւ, Ռուսիոյ Թուրքերուն հարցը կրկին երեւան ելաւ։ *Անոնք որոնք տակաւին էին Ռուսիոյ Թուրքերու կացութեան, Իթթիհատ եւ Թէրագգըի ընդհանուր կեդրոնին ներկայացուցած էին տեղեկագիրներ, որոնցմով կը պարզէին թէ ինչպէս կարելի է օգտուիլ պատմական այն պատեհ առիթէն, որ ստեղծուած էր Թուրքիոյ պարտութեամբը։ Անոնք, իրենց այդ տեղեկագիրներուն մէջ կ'ըսէին—*

(Շար.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏ

Պաշտօնաթերթ Հ.Մ.Ը.Մ.ի (Սկաուտ Միութեան)

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ ... 25 ֆրանք, Սուրիա, Յունաստան եւ Պալքաններ՝ 20. միւս բոլոր երկիրներ՝ 30 ֆր.։ Զեղչ ... հատը՝ 1.25 ֆր.։ Հասցէ.— M. Kurkdjian, 39, rue Maubeuge, Փարիզ (9)։

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 5 Avril 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2462 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՆՈՐԸՆԾԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Դուք Դաշնակներդ, կապիտալիստական իմփերիալիզմի լաքէններդ ...

— Հայերէն խօսէ, բարեկամ, Կեդրոնական կամ Պէյրութեան գացած ես:

— Ի՞նչ նշանակութիւն ունի լեզուն ... Դո՛ւք, սեւ ռէակցիայի, ֆաշիզմի եւ Հիթլէրիզմի ագէնտներդ ...Մեր Կոմկուսի Կենտկոմներով, պատկոմներով, մարզկոմներով, շրջկոմներով, շրջգործկոմներով եւ քաղբաժիններով պիտի ջախջախե՞նք ձեզ: Իրաւունք ունի ընկեր Ստալինը, դուք պրովոկացիոն միջոցներով, ֆրանսական իմփերիալիզմի հրամանով կը կռուիք Սուրիոյ ժողովուրդներու ազատագրական պայքարին դէմ... Դուք պատերազմ կը պատրաստէք Ս. Միութեան դէմ... Դուք պուրժուա – նացիոնալիստական տենդէնցներով եւ աւանդութիւններով կը խափանէք հայ աշխատաւորութեան վարքագիծը...

— Կարելի չէ՞ այդ բոլորի մասին խօսիլ զատ–զատ եւ հայերէն: Մանաւանդ որ, ընթերցողներու հետ է ձեր գործը եւ անոնք հազիւ տարրական հայերէն մը կը հասկնան:

— Ձեր նացիոնալիստական պսիգոլոգիան է որ չըմբռներ մեր սոցիալիստական լոզունգները: Բանուորը շատ լաւ կը հասկնայ մեր տերմինոլոգիան...

— Ի՞նչ է, վերջապէս, ձեր միտքը. ճա՞ռ խօսիլ, փրփո՞ւր թափել թէ տեսակէտ պարզել: Թխածոյ խօսքերն ու լոզունգները մէկդի դրէք եւ դէմ դիմաց խօսինք, եթէ կ'ուզէք՝ մինչեւ առտու:

— Մէկ տարի ալ խօսինք, բան դուրս չի գար: Բայց քանի որ հանդիպեցանք, խօսինք:

— Դուք իրար խառնեցիք շատ մը հարցեր: Ուրկէ՞ սկսինք, որպէսզի կարելի ըլլայ եզրակացութեան մը յանգիլ:

— Սկսինք համաշխարհային յեղափոխութենէն: Չէ՞ք ընդունիր որ Ս. Միութիւնը աւանդապահն է համաշխարհային յեղափոխութեան, հետեւաբար երբ դուք պայքար կը մղէք անոր դէմ, կը ծառայէք կապիտալիստական ռէակցիային, որ պատերազմ կը սարքէ պրոլետարիատի հայրենիքին դէմ: Եւ քանի որ...

— Ներողութիւն: Նախ առաջին հարցը լուսաբանենք: Այո՛, Ս. Միութիւնը, բառ բառով Գ. Միջազգայինը — կամ Կոմինթէրնը, ինչպէս կ'ըսեն — յառաջապահն է համաշխարհային յեղափոխութեան: Ան կ'ուզէր մէկ անգամէն բոցավառել ամբողջ աշխարհը, բայց կէս ճամբան մնաց: Կը յիշէ՞ք, 1923ին, Գերմանիան ալ պիտի դառնար խորհրդային: Նոյն իսկ ամսաթիւը նշանակեր էին ձեր վարպետները: Բոլորովին հակառակն եղաւ: Գերմանիան Մարքսի հայրենիքն էր, այսօր դարձած է անոր գերեզմանը:

— Այո՛, եւ սակայն արթո՞ւն է Գերմանիոյ պրոլետարիատը: Կուգա՞յ ժամանակը եւ քար քարի վրայ չի մնար:

— Կրնայ ըլլալ: Խնդիրը այն է որ համաշխարհային յեղափոխութիւնը ձախողած է այսօր, տեղի տալով յետաշրջական ալիքի մը, որուն առջեւ Մոսկուան անգամ ստիպուած է փոխել իր գործելու եղանակները: Ան այսօր աւելի շատ իր գոյութեան մասին կը մտածէ, քան համաշխարհային յեղափոխութեան: Չէ՞ք տեսներ. հետզհետէ կ'իւրացնէ քաղքենի պետութեանց բոլոր բարքերը, կը մասնակցի անոնց ժողովներուն, դաշինքներ կը կնքէ, զիջումներ կ'ընէ, մինչեւ իսկ «ֆրակ» եւ «սմոքինկ» կը հագնի, կարդինալներու հետ կը ճաշէ, փառքիշաններ կը դիմաւորէ, փաշաներ կը հիւրասիրէ, պալատական արարողութիւններ եւ «պալօ»ներ կը սարքէ...

— Ի՞նչպէս կը համարձակիք հեգնել առաջին յեղափոխական պետութիւնը...

— Մի՛ ընդմիջէք, խնդրեմ: Անողոք իրողութիւններ պարզել՝ չի նշանակեր ծաղրել: Ըսել կ'ուզենք թէ՝ Մոսկուան, այդ աշխարհասասան ուժն անգամ հարկադրուած է նկատի առնել իրականութեան պահանջները, եւ ամէն հարցի մասին իր տեսակէտներն ունենալով հանդերձ, ելքեր փնտռել: Արդ, դո՞ւք ինչու դաս չէք առներ այս իրատես քաղաքականութենէն, երբ կը փորձէք մարզանքներ կատարել այս տկլոր ժողովուրդի գլխուն:

— Կառավարութիւնը ուրիշ, մենք ուրիշ: Մենք յեղափոխականներ ենք, եւ կը հետեւինք Երրորդ Ինտէրնասիոնալի հրահանգներուն:

— Այդ հէքեաթը ուրիշներուն պատմեցէք: Նոյն իսկ այդպէս ըլլալով, դուք նորէն ծիծաղելի կը դառնաք, որովհետեւ ձեր յեղափոխական առաջնորդներն ալ ձեզի պէս չեն մտածեր: Որ եւ է տեղ համարձակա՞ծ էք ճիշդ ներկայացնել այս ժողովուրդին կացութիւնը՝ ռուս, ֆրանսացի կամ գերմանացի բոլշեւիկի մը: Փորձեցէք եւ պիտի տեսնէք որ անոնք անգամ կը խնդան ձեր վրայ, երբ լրիւ լուսաբանութիւն տաման: Օրինակ, դուք հաւատացած էք թէ Դաշնակցութիւնը գաղտնի համաձայնութիւն կնքած է նոյն իսկ Ճափոնի հետ, պատերազմ սարքելու համար Ս. Միութեան դէմ: Եւ այսպէս ալ կը պատմէք ձեր օտար ընկերներուն: Այդ միեւնոյն ծանծաղամտութիւնն է որ ըսել կուտայ ձեզի՝ թէ Դաշնակցութիւնը պայքար կը մղէ Սուրիոյ ազատագրութեան դէմ:

— Եթէ սխալ է, ինչո՞ւ դուք ալ թռուցիկներ չէք տպեր, բողոքի միթինկներ չէք սարքեր ֆրանսական իմփերիալիզմին դէմ, ինչո՞ւ չէք մասնակցիր գործադուլներուն, ինչո՞ւ չէք պաշտպաներ տեղւոյն աշխատաւորութեան շահերը ...

— Մենք ինչացո՞ւ ենք այդ օտար երկրին մէջ: Արդար ինք անկամ այդպիսի աջակցութիւն չսպասեր հայ գաղթականութենէն: Իսկ ձեր Մոսկուան թոյլ պիտի տա՞յ որ, օրինակ, Թիֆլիս, Երեւան կամ Օտէսա հաստատուած օտարականներ բողոքի միթինկ մը սարքէին խորհրդային իշխանութեան դէմ: Համբերեցէք, աւելի բաց պիտի խօսինք:

Ծ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՀԻԹԼԷՐ ԵՒ ՊԱՊԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

ՑԱՆՈՒՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ...

Ցարաբերութիւնները նորէն լարուած են Հիթլէրի եւ Վատիկանի միջեւ, իբրեւ հետեւանք ազդեցութեան պայքարի մը որ պարբերաբար կը սաստկանայ:

Հիթլէր կ'ուզէ միեւնոյն կազմակերպութեան մէջ լուծել կաթոլիկ երիտասարդական միութիւնները, բայց անոնք յաջողած են պահել իրենց ինքնուրոյն գոյութիւնը, շնորհիւ Հռոմի աջակցութեան: Անցեալ կիրակի օր ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Պերլինի մէջ, հիթլէրական եւ պապական երիտասարդներու միջեւ: Կաթոլիկ երիտասարդական միութեան անդամներէն 1800 հոգի, 14–16 տարեկան պատանիներ հաւաքուած էին իրենց դաշտին մէջ, ստուգանութեան արտօնութեամբ: Երկու հարիւր հիթլէրական երիտասարդներ խանգարեցին համախմբումը, գրաւելով անոնց դրօշները եւ ուրիշ նշանութիւններ պատռելով: Այս դէպքին առթիւ, Պերլինի կաթոլիկ առաջնորդը բողոքագիր մը ուղղեց կառավարութեան, եւ հրապարակաւ շնորհաւորեց կաթոլիկ երիտասարդները: Իսկ Աւագ Ուրբաթի քարոզին մէջ սրացներ արձակեց հեթանոսական (հիթլէրական) գրականութեան դէմ:

Այս չէր բաւեր, այժմ Պապն ալ ձեռագիր ողջոյն մը ղրկած է Գերմանիոյ կաթոլիկ երիտասարդական միութեանց, շնորհաւորելով անոնց անձնուիրութիւնը եւ հաւատարմութիւնը հանդէպ Քրիստոսի փոխանորդին: Պապը շերմապէս կը դնահատէ հաւատացեալ երիտասարդներուն կրած զոհողութիւնները եւ անոնցմէ գործունէութիւնը եւ կը շեշտէ.— «Մեր հովուական պատասխանատուութեամբ գիտենք Գերմանիոյ կաթոլիկ երիտասարդութեան կացութիւնը: Ձեր ընկերակցութիւնները պէտք է միշտ գիտնան թէ ձեր դատը մեր դատն է: Մենք հայրական սիրով կ'առաջնորդենք ձեզ ընդ հովանեաւ Ցիսուսի Քրիստոսի խաչին որ կը շողայ ձեր դրօշներուն վրայ»:

Պապին նամակը չհրատարակուեցաւ Պերլինի մէջ: Հիթլէր ուշադրութեամբ կը հետեւի այս պայքարին եւ եւէքներուն եւ հաւանական է որ փափութիւններ կատարել տայ կրթական նոր նախարարին միջոցաւ: Պայքարին խորութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ յիշել հիթլէրական տեսաբանի մը, Ռոզէնպէրկի հետեւեալ խօսքերը.

— «1933ի վերջը քաղաքական երիտասարդութիւնը ինքնին հալեցաւ գերման երիտասարդութեան մէջ: 1934ի վերջը նոյնը պիտի ըլլայ կաթոլիկ երիտասարդութեան համար: Երբ ազգային – ընկերվարական մը թուխ համազգեստ կը հագնի, այլեւս կը դադրի կաթոլիկ կամ բողոքական ըլլալէ»:

«ՍՐԲԱԶԱՆ ՏԱՐԻՆ», ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԵՑԱՒ

Պապը նոր կոնդակ մը հրատարակեց որով մէկ տարի եւս կ'երկարաձգէ «Սրբազան տարին», յառաջիկայ կիրակիէն մինչեւ 1935ի Կարմիր Կիրակին: Պատճառաբանութիւնը այն է թէ՝ բազմաթիւ ուխտաւորներ չեն կրցած օգտուիլ վերջացող տարուան արտակարգ հանդիսութիւններէն, որոնք պիտի կրկնուին:

Իտալիոյ ազդեցութիւնը Հապէշիստանի մէջ

Ճափոնցիները ինչպէս ամէն տեղ, Հապէշիստանի մէջ ալ եռանդուն աշխատանքներ կը կատարեն, իրենց ազդեցութիւնը տարածելու եւ շահաստաններ ճարելու համար: Այս նպատակով, խնամութիւններ ալ կը կնքեն: Այսպէս, վերջերս Հապէշիստանի Լեժ իշխանը պիտի ամուսնանար ճափոնուհի օրիորդի Մասաքատօ Քուրոտայի մէջ, բայց չարամիտներ կ'ըսեն թէ... Իտալիան խանգարած է պսակը:

Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիա չի հանդուրժեր որ մրցակից մը դառնայ Հապէշիստանի մէջ: Մուսոլինի այդ երկիրն ալ ենթակայ կը համարէ իր ազդեցութեան, դրացի ըլլալով իտալական Սոմալիի: Ճափոնական թերթերը Իտալիոյ անունը չեն տար, սակայն բացէ ի բաց կը գրեն թէ «օտար պետութիւն մը խանգարած է հապէշ իշխանին ամուսնութիւնը: Եթէ այս խնամութիւնը կատարուէր, Հապէշիստանի առեւտրական հրապարակը պիտի իյնար Ճափոնի ազդեցութեան տակ, ինչ որ ծանր հարուած մը պիտի ըլլար Իտալիոյ համար: Արդէն իսկ ճափոնական գաղութ մը տեղաւորուած է Հապէշիստանի մէջ եւ ճափոնական ապրանքները լայնօրէն տեղաւորուած են, շնորհիւ իրենց աժանութեան: Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին ճափոնական ազդեցութիւնը այնքան ծաւալած է որ իտալական ապրանքները չեն կրնար մրցիլ:

⁂ Իտալական մամուլը վերջերս շատ կը գրադի հապէշական բանակին վերակազմութեամբ, որ յանձնուած է պելժիական պատուիրակութեան մը, 1930էն ի վեր: Մինչեւ հիմա մեծ յառաջդիմութիւններ կատարուած են, բոլոր զինուորները լաւ մարզուած եւ սպառազինուած են եւ արքայական անձնապահ գունդ մըն ալ կազմուած է: Կայսրը կ'ուզէ ամէն գնով զօրացնել իր ազդեցութիւնը, ամբողջովին իր ձեռքին մէջ կեդրոնացնելով իշխանութիւնը եւ ջնջելով աւատապետութեան մնացորդները: Միւս կողմէ, կասկածելով Եւրոպացիներու ընչաքաղցութենէն, կ'ուզէ զօրաւոր բանակ մը ունենալ, որ եւ է արշաւանքի դիմադրելու համար:

Անգլիոյ ձախ աշխատաւորականներուն որոշումը

Անգլիոյ անկախ աշխատաւորական կուսակցութիւնը, որ ձախ թեւը կը ներկայացնէ, իր վերջին համագումարին մէջ 64ի դէմ 102 ձայնով որոշեց հեռանալ Գ. Միջազգային ընդհանուր ուղղութեան, բայց չմիանալ անոր, պահելով իր անկախութիւնը:

ՀԱՑԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ ԱԶԱՏ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի քաղաքապետը յանձնաժողով մը կազմեց, որպէսզի ցորենի և ալիւրի գիները ուսումնասիրելով, 2 փրանք նշանակեն հացին քիլօն: Յանձնաժողովը համաձայնութեան մը յանգած չըլլալով, քաղաքապետը որոշեց ազատ ձգել հացի վաճառումը, գնոր տնօրինութիւն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼՑԱԾ Է ԵՐԵՔ ՄԻԼԻՈՆ

Գերմանիոյ վիճակագրական տեսչութիւնը ուշագրաւ տեղեկագիր մը հրատարակեց 1933 յունիս 16ի մարդահամարի մասին: Համաձայն այս տեղեկագրին, Գերմանիոյ բնակիչներուն թիւն է 65,188,626, մինչ 1925ին 62,40, 619 էր: Ուրեմն, աւելցած են 2,778,000 հոգի կամ հարիւրին 4·5: Այս գումարին 31,662,380ը այրեր են, 33,526,246ը կիներ: Եթէ Սարի շրջանն ալ հաշուենք, յաւելումը կը հասնի երեք միլիոնի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՏԻԿՆԱՑՔ ԶԻՆՈՒՈՐԵԱԼՔ»

»»»·«««

«Երիտասարդ Հայաստան»ն կը գանգատի թէ բոլորը վարակուած են «ազգային քնախտ»է մը:

Եւ ճարահատ՝ օգնութեան կը կանչէ հայ կինը.

— «Գուցէ դեռ կարելի է զարմանել ազգային քնախտը, հա՛յ կին... Իջի՛ր ասպարէզ: Իջիր կամքով, հըպարտօրէն: Շարժեցո՛ւր խարազանդ ամբարիշտ լռամայրիներու գըլխուն... Շաչեցուր խարազանդ ան–գթօրէն»:

Ինչպէս կ'երեւայ, «Երիտասարդ Հայաստան»ին հարեւանցի կը կարդայ հայերէն թերթերը: Այլապէս, պիտի գիտնար թէ՝ հայ կինը շատո՛նց ասպարէզ իջած է: Գոնէ Ամերիկայի մէջ:

Եւ, ոչ միայն խարազանը կը շաչեցնէ, այլեւ փողոցէ փողոց մտն գալով, մարդ կը վախցնէ, ցոյցեր կը կազմակերպէ, քարեր կը տեղացնէ, բիր կը շարժէ եւ բերանը լայն–լայն բացած՝ կը մռնչէ, «քէծ գէլէն ալ պէքէր»:

— «Տղա՛յ, հըլէ հոս էկօ, աս կէնճուկ կոտրտելիքները հիմա ասէ պիտի անցնին (խօսքը բանաստեղծներուն մասին է) եւ այս քարերով անոնց պապուն բերանը...»

Այս՝ անգիր դպրութիւնն է:

Ահա եւ գրաւորը, վսե՜մ ոճով:

Պոսթընի մէջ կազմուեր է «Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւն» մը եւ ժողովին մէջ արտասո՜ւեր ճառ մը խօսեր է Տիկին Վեհանուշ Թորոսեան:

Ճառը ամբողջութեամբ տպուած ըլլալով ռամկավար «Պայքար»ի մէջ (20 մարտ), կրնաք բացայայտապէս վստահ ըլլալ անոր վաւերականութեան մասին:

Հատուած մը, եթէ կը նախընտրէք.

— «Մենք եկեղեցասէր տիկիններս, որ Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցւոյ ԿԱՄԱՒՈՐ ԵՒ ՈՒԽՏԵԱԼ ԵՒ ՀԱՒԱՏԱՒՈՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՆ ԵՆՔ, ՀԱՐԿ Է ՈՐ ԿԱՏԱՐԵՆՔ ՄԵՐ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՍՕՐՒԸՆԷ ԵՒ ՄԻՇՏ»:

Լսեցէք, տակաւին.

— «Ժամը հնչած է ուրեմն, գիտակցելու այս պարտականութեան, կենալու պատնէշին վրայ եւ ցուցադրելու մեր գիտակցութեան խորութիւնը»:

Անշուշտ կ'ուզէիք չափել այդ «խորութիւնը»:

Դժբախտաբար... արիւն կը հոտի: Հարցը, նորէն, Ղեւոնդ արք.-ի մասին է: Այս առթիւ, մարտակոչ մը եւս.

— «ՆԱԽ ԳՏՆԵՆՔ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ԵՒ ՋԱՆԱՆՔ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵՆՔ ՏԵՂԸՆ ՈՒ ՏԵՂԻՆ: Մօր մը պարտականութիւնը չէ դատապարտել իր բոլոր զաւակները, երբ անոնցմէ միայն մէկը յանցաւոր է եւ ոճրագործ»:

Կը կասկածիմ թէ չհասկցաք վերջին նախադասութեան իմաստը:

Շատ մը կիներ — «մեզմէ ոմանք» — համարձակե՞ր են դեկտ. 24ի սպանութիւնը վերագրել «կուսակցական հակամարտութեանց»:

Ի՞նչ ահաւոր մեղք:

Ո՛չ, ո՛չ: «Անաչառ եւ հաւատարիմ զինուորի մը մեծագոյն պարտականութիւնն է խօսիլ ճշմարտութիւնը»:

Հապա՛, հապա՛:

— «Ինչո՞ւ համար եկեղեցասէրներ եղած ենք, երբ հայ եկեղեցիին պատիւն է որ բռնաբարուեցաւ եւ հայ եկեղեցիին մեծագոյն պաշտօնեան էր որ սպաննուեցաւ եւ մենք տակաւին կը վարանինք անոր պաշտպան կանգնելու»:

Հապա՛, հապա՛: Եկեղեցին պատի՞ւ ունի եւ պատուախնդիր «եկեղեցասէրներ»: Իսկ ազգը՞: Իսկ անոր պատի՞ւը, որ փողոցէ փողոց կը քաշքշուի «կամաւոր եւ ուխտեալ եւ հաւատաւոր» կիներով:

Նորէ՞ն գոհ չես, «Երիտասարդ Հայաստան»:

Վ.ԱՐԴԳԷՍ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՃԱՌԻՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Թուրք երեսփոխան – հրապարակագիրներէն յետոյ, այժմ ալ եգիպտացիները ... բանասեղծութիւն կը փորձեն, Մուսոլինիի ծանօթ ճառին առթիւ, որ Իտալիոյ քաղաքական եւ տնտեսական ծաւալման ճամբան կը ցուցնէր Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ: Թուրք ծանօթ գրող եւ երեսփոխան Եղիա Կիւնտիւզ կը գրէ «Միլլիէթ»ի մէջ, խօսքն ուղղելով բանաստեղծ տ'Անունցիոյի եւ այլազանական խաղեր փորձելով.

— «Իտալացի մը լաւ մարդ մըն է: Այս մէկը քառասուն միլիոնով բազմապատկէ. քառասուն միլիոն Իտալացին զատ զատ եւ միասնաբար մէյմէկ լաւ մարդեր են: Իտալացին շատ աշխատասէր է. շատախօս է. շատ մաքուր սիրտ ունի. շատ խաղաղասէր է. շատ ճարտար է. շատ համեղուած է. շատ զգայուն եւ խանդավառուող է:

Երբեմն գինով, հրձիգ եւ կայսր Ներոնի Իտալիան եւ այսօրուան Իտալիան իրարու հետ բնաւ կապ չունին: Ինչպէս որ ոչ մէկ կապ կայ Վիրգիլիոսի եւ քու հեստրի եւ միսսին միջեւ...:

Իս նանչցայ քարակոփ ու արմնադիր իտալացի վարպետներ որոնց ուղեղին մէջ քու ստանաւորներէդ տող մը, յանդերէդ մէկն իսկ չկայ:

Կը կրկնեմ որ Իտալացի մը լաւ մարդ մըն է: Իտալացի մը երեք թերութիւն միայն ունի որոնք են.

1. Իտալացի մը շատ շուտ եւ դիւրաւ կը հաւատայ:

2. Իտալացի մը շատ շուտ եւ դիւրին կը վախնայ, որովհետեւ փափուկ ստեղծուած է:

3. Իտալացի մը որ եւ է կերպով իր հաւատացած, վախցած մարդուն շատ շուտ կ'ապաւինի:

Ահա այս երեք թերութիւններուն հետեւանքով է որ քառասուն միլիոն Իտալացիներ մերթ ընդ մերթ թշուառ եւ փէրիշան եղած են:

Դէմք քիչ մը շատախօս, դէմքը քիչ մը կախ, քիչ մը մեծ մեծ նետող մէկը տեսածին պէս, իսկոյն կը հաւատայ եւ անոր կ'ապաւինի:

Երեք մարդիկ միայն գիտեմ որոնք Իտալիան չեն խաբած. Գարիպալտի, Կարփալտին եւ Միլանոյի բանուորը...:

Ասոնցմէ զատ քանի հոգի որ Իտալիոյ ամպիոնը մագլցած են — գլուխը դուռն ըլլալով — այս քառասուն միլիոն լաւ մարդիկը խաբած են: Վերջին խաբողները երկուք է.— Գէնիկացի եւ Իգնացիօ:

Սուրբ Պետրոս այս լաւ մարդիկը երրորդ անգամ ալ խաբուելէ պահպանէ:

Մէֆիսթոյի կերպարանքով ի՞նչ անկիւն մը քաշուեր կեցեր ես: Եթէ լաւ ու հարազատ Իտալացի մըն ես, ինչո՞ւ Սուրբ Պետրոսի չես օգներ երրորդ խաբէութենէ մը ազատելու համար հայրենակիցներդ որոնք մէյմէկ լաւ մարդիկ, խաղաղութեան եւ բարեկրթութեան մէյմէկ լաւ ազդակներ են:

Բարեւ ըրէ Պալպոյին որուն թէքնիքը կը գնահատեմ եւ շատ կը հաւնիմ իր աղուոր մօրուքին»:

400 տուն մոխիր դարձած Եգիպտոսի մէջ

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ հրդեհ մը մոխիր դարձուց 400 բնակարաններ, Քաֆրէլտի մէջ: Վեց հոգի այրեցան: Բազմաթիւ վիրաւորներ կան որոնց վիճակը շատ ծանր է:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ, ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՀՆԳԱՄԵԱՑ ԾՐԱԳՐԻՆ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Հարկ է խոստովանիլ որ Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագիրը լուրջ ու երկար ուսումնասիրութեանց արդիւնք է։ Ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքէն յետոյ, որու մասին խօսեցայ նախորդ յօդուածով, Էնկիւրի, անցեալ տարի, հրապարակ դրաւ, յանկարծ, ընդարձակ ծրագիր մը։ Համաձայն այդ ծրագրին, կը հրաւիրուէին բաւական թիւով օտար մասնագէտներ՝ Թուրքիոյ բոլոր պահանջներն ու կարելիութիւնները ուսումնասիրելու եւ ընդհանուր ծրագիր մը պատրաստելու համար։ Այսպէս, ամերիկացի մասնագէտներ պիտի ուսումնասիրէին երկրին ելմտական վիճակը, առեւտրականը, արտադրողականը եւ հաղորդակցութեան միջոցները, հանքերը, ճարտարարուեստը եւն.։

Այդ մասնագէտներէն ոմանք եկան Թուրքիա։ Անոնց մէկը, օրինակ, Սըմըրվիլ, բաւական մնաց Էնկիւրի։ Ուսումնասիրութիւններ կատարեց ու տեղեկագիր պատրաստեց։ Այս անձը, որ մասնագէտներու յանձնախումբին փոխ-տնօրէնն էր, իր ուսումնասիրութեան արդիւնքը ներկայացուց Հայէնսի, որ Ամերիկայի տնտեսագէտներէն մին կը նկատուի ու քաբինէտ՝ նախագահ Րուզվէլթի։ Ընդհ. պատերազմի ընթացքին ան վարած է Մ. Նահանգներու երկաթուղիներու ցանցը, եւ գրած է «Ամերիկեան երկաթուղիներու պատմութիւնը ընդհ. պատերազմի ընթացքին»։ Ծանօթ է նաեւ Եւրոպայի մէջ։ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ պաշտօնուած էր իրեն քննել թէ ինչու Դանուբի եւ Հռենոսի վրայ նաւագնացութիւնը կը նուազի։ Ան քննած է նաեւ դանուբեան երկիրներու տնտեսական վիճակը։ Րուզվէլթ, նախագահ ընտրուելէ վերջ, ուզած է անոր կարծիքը թէ ինչ պէտք է ըլլայ Ամերիկայի տնտեսական քաղաքականութիւնը։

Սըմըրվիլէն զատ տեղեկութիւններ պատրաստեցին նաեւ Միւլլէր եւ Բիսթ։ Եւ սակայն, ինչպէս որ, այդ մասնագէտներուն պարտականութիւնն էր մանրակրկիտ քննութիւններ կատարել Թուրքիոյ մէջ, պարտիլ, ուսումնասիրել, տեղեկութիւններ քաղել, չափումներ ունենալ իրազեկ պաշտօնական մարմիններու հետ, առեւտուրներ ձեռք ձգել եւ տեղեկագիրներ պատրաստել։ Այդ ուսումնասիրութեանց մաս կը կազմէին, նաեւ, երկրին բնական աշխարհագրութիւնը, կլիման, երկրագործական պայմանները, անտառները, լուկանը, փոխադրութեան միջոցները, վարկիխնդիրը, արտաքին առեւտուրը եւն.։

Այդ ուսումնասիրութիւնները կատարուեցան, տեղեկագիրները պատրաստուեցան, տրամադրուեցան, անշուշտ, Հայէնսի, բայց, մինչ կը սպասուէր որ գործի ձեռնարկուէր, յանկարծ բարձրացած աղմուկը դադրեցաւ եւ մէջտեղ ելաւ ... Մոսկուայի պատուիրակութիւնը։

Եւ ուսումնասիրութիւնները վերջացան։ Հինը փակուեցաւ, քով-վրայ եղաւ, ու նոյն ձեւի մեծատառ յայտարարութիւնները սկսան ռուս մասնագէտներու ուսումնասիրութեան մասին։ Մնացեալը դեռ թարմ է յիշողութիւններու մէջ։ Մանաւանդ որ, անկէ ի վեր ամեն մէկ կը յեղյեղուէին մեքենաներու, կազմածներու, վարկի, միլիոններու միօրինակ լուրերը։ Նոյն իսկ, դեռ վերջերս, Թուրք մամուլը հրատարակեց այն համաձայնագիրը, որ ստորագրուած է Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ՝ ըլլալիք վարկի կամ փոխատուութեան մասին։

Ուրեմն՝ Էնկիւրին, որ 1927ին «Ճարտարարուեստի քաջալերման» օրէնքը հիմնեց ու 1932ին զայն չեղեալ համարեց, 1933ին ձեռնարկեց «լայն ուսումնասիրութեան» մը՝ ամերիկացի մասնագէտներուն միջոցաւ, ու որոշեց «տնտեսական ծրագիր» մը պատրաստել։ Բայց նոյն տարին իսկ, «ի լինելութեան» այդ ծրագիրն ալ լքուեցաւ ու մէջտեղ դրուեցաւ ճարտարարուեստական հնգամեայ ծրագիրը(*)։

Անշուշտ բաւական մեծ է տարբերութիւնը «տնտեսական»ին ու «ճարտարարուեստական»ին։ Առաջինը կ'ընդգրկէ լայն աշխատանք մը։ Ու կը վերաբերի երկրին ամբողջ տնտեսութեան։ Երկրորդը, զոր այժմ կը կիրարկեն, յատուկ է լոկ ճարտարարուեստին։

Այս առթիւ, հարկ է յիշել վերջերս հրատարակուած այն լուրը թէ՝ Թուրք վարիչներու միջեւ գոյութիւն ունի չյայտնուած տարակարծութիւն մը ծրագրի մասին։ Անոնցմէ ոմանք, Մահմուտ Ճէլալի գլխաւորութեամբ, կը պաշտպանեն ամերիկեան օժանդակութեամբ ու ղեկավարութեամբ կիրարկելու տեսակէտը։ Քէմալ ու Ըսմէթ կը հակին ռուսականին։ Անշուշտ, այս երկու տեսակէտները լոկ արհեստագիտութեան կամ ուրիշ առաւելութիւններու ընահատումին արդիւնքը չեն։ Այլ՝ անոնց միջեւ կայ հիմնական տարբերութիւն մը՝ ձեռք ձգուելիք արդիւնքի մասին։

Հարկ է բնորոշել կամ մատնանշել, որ Էնկիւրիի մշակած ճարտարարուեստական ծրագիրը պետական ձեռնարկի հանգամանքն ունի։ Ուշինկթընէն թէ Մոսկուայէն գալիք վարկը — մեքենայ ըլլայ թէ դրամ — չի գար անհատներու անունով, այլ կը տրուի Ռուսիոյ (պետութեան) կողմէ Թուրքիոյ (Թուրք պետութեան)։ Զանոնք պիտի բանեցնէ պետութիւնը, ու արտադրութիւնը իրն է որ պիտի վաճառէ կամ սպառէ։

Արդէն, սակայն, տեսակ մը պետականացում է։ Մոսկուա, իր օժանդակութեամբ, կ'երեւի, երկու նպատակ կը հետապնդէ։ Առաջին՝ Թուրքիան օժտել ճարտարարուեստով մը, որ գոհացնէ իր խաղաղութեան թէ պատերազմի շրջանի պահանջները, եւ, հետեւաբար, հետզհետէ նուազ ենթակայ ըլլայ տնտեսապէս օտար շուկաներուն, եւ, երկրորդ, սկսի կիրարկել պետականացումի դրութիւնը։

Էնկիւրի, անշուշտ, անծանօթ չէ Մոսկուայի այդ նպատակին։ Բայց, կ'ուզէ առիթը օգտագործել՝ իր մէջքը շտկելու համար։ Ցաւը տարի է նոյն քաղաքականութիւնը ունեցան՝ երկուքն ալ։ Ու, առ այժմ, Էնկիւրի վնասող մը չեղաւ։ Խորհրդային Ռուսիոյ ապագան այնքան անստոյգ է որ Թուրքիա պատճառ չունի անմիջական թափանցումի մը սարսափն ապրելու։

Մահմուտ Ճէլալ, ապահովաբար, իր հակումը դէպի Ամերիկա կը բացատրէ այլ տեսակէտներով ու նկատումներով։ Ինք, Քէմալը կամ Ըսմէթը իրար գերազանցող թթու ազգայնամոլներ են, եւ հետեւապէս, հիմք չկայ ենթադրելու թէ իրենց միջեւ, եթէ իրապէս նախընտրութեան տարբերութիւն մը կայ, առիթը արդիւնք է գաղափարական տարբերութեան։

Ոչ։ Մահմուտ Ճէլալի անունը հրապարակ եկաւ երբ Իշ Պանքասըն հիմնեց ու յետոյ դարձաւ տնտեսական գործավար։ Բայց իր գործունէութիւնը կը սկսի շատ կանուխէն, ինչպէս Թէվֆիք Րիւշտիինը։ Թ. Րիւշտին մէկն է եղած Էնկիւրիի այն պատուիրակներէն, որոնք, զինադադարի օրերուն, Պոլսոյ մէջ գաղտնի բանակցութիւններ կը վարէին Կոմսարիոսի մարդոց հետ՝ փոխադարձ համաձայնութեամբ պատերազմը հաշուեյարդարի ենթարկելու համար, ու յետոյ, խարելով, յարձակման անակնկալին առջեւ դրին Աթէնքը։ Իսկ Մահմուտ Ճէմալ Միլլիական Էնկիւրիի անունով խօսք ու ծանր տղայարարութիւններ կ'ընէր Պապը Ալիի կողմէ ետկրէհիր մեկնող երկու նախարարներուն՝ բռապահական չէզոքով պահանջելով որ վերջ տան իրենց դաւաճանական քաղաքականութեան։

Ուրեմն, էութեամբ կամ ըմբռնումով, Մահմուտ Ճէլալ թէ Քէմալ կամ Ըսմէթ նոյն խմորն ու նոյն ալրանքն են։

Եւ, տնտեսական գործավարին այն նախընտրութիւնը, որով կ'ուզէ ամերիկեան օժանդակութեան ու վարկին յենիլ, հարկ է բացատրել, ապահովաբար, զուտ տնտեսական առաւելութիւններով։

Այսպէս կամ այնպէս, սակայն, Էնկիւրի արդէն իսկ գործադրութեան դրած է Մոսկուայի հետ կնքուած համաձայնութիւնը։ Մեքենաներէն մաս մը եկան. նոր պիտի գան ուրիշներ։ Ու տարուէ տարի պիտի լրանան, նախագծուած ծրագրի համաձայն, գործարաններու շինութիւնները։

Համաձայն այդ ծրագրին, Կեսարիոյ մէջ պիտի հիմնուի «քօմպինէ» գործարան մը, որուն յատակագիծերը լրացած են։ Այդ գործարանը պիտի աւարտի 1935ին։

Ուրիշ «քօմպինէ» գործարան մը եւս պիտի շինուի Նազիլլիի մէջ։ Ճէլալ պէյ, նոյն քաղաքին մէջ խօսած իր ճառին մէջ կ'ըսէր, սակայն, «Թէ՛ այժմէն անկարող եմ ըսելու որ ե՛րբ պիտի սկսուի անոր շինութեան»։

Նախատեսուած է նաեւ բամպակի երկրորդ գործարանի մը շինութիւնը։ Նազիլլիին պիտի դրուի նաեւ բամպակեղէնի հիւսուածեղէնով։ Իսկ Էրէյլիի մէջ պիտի հիմնուի հիւսուածեղէնի ուրիշ գործարան մը։

Ցեմոյ՝ կանեփի թելի եւ մարինոսի բուրդի գործարաններ պիտի կառուցուին, առաջինը Գասթեմունիի եւ երկրորդը Պրուսայի մէջ։

Ծրագիրը կը նախատեսէ նաեւ քօքի եւ «սըմիքօքի» համար Զոնկուլտաքի մէջ գործարաններ հիմնել։ Այս կերպով, անոնք կը խորհին «լուծել վառելիքի խնդիրը» եւ «փրկել անտառները»։

Ցիշած ըլլալու համար ծրագրին գլխաւոր կէտերը, աւելցնենք թուղթի գործարանի մը նախատեսութիւնը, արուեստական մետաքսինը եւն.։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(*) Մեքենայի ճարտարարուեստը Թուրքիոյ մէջ 1850էն վերջ սկսած է։ Նախ՝ զինուորական զէնքերու եւ հիւսուածեղէններու գործարաններ հիմնուած են։ Աստնք Համիտի շրջանին որ եւ է յառաջդիմութիւն չեն ունեցած։ Բացուած են, Փաշապաղչէի մէջ, թուղթի, շիշի, մոմի գործարաններ, բայց առեւ մը վերջ գոցուած են։ Որովհետեւ, չեն կրցած մրցիլ եւրոպականներուն հետ։ 1908ին հրատարակուած է «Ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքը», քիչ մը շարժում ստեղծուած է, բայց կրկին կարելի եղած չէ արդիւնք ձեռք ձգել։

Ուրեմն, նորութիւն մը չէր ն'ւ «քաջալերանք»ը իբրեւ օրէնք եւ իբրեւ ... ձախողութիւն։

Վ. Ի.

ՊՂՏՈՐ ԴԱԻԵՐ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՄԷՋ

›››·‹‹‹

ԽՄԲ.— Ծանօթ Մալաթիացի մը, որ գիրք մըն ալ գրած է իր ծննդավայրին սարսափներուն մասին «Հայրենիք»ի մէջ մեկնակցումներ կը կատարէ Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան գլխուն բացուած փորձանքի մը մասին։ Նկատելով որ Մալաթիոյ Կրթասիրացը Ֆրանսայի մէջ ալ մասնաճիւղեր ունի, անոնց ուշադրութեան կը յանձնենք այդ գրութեան գլխաւոր մասերը.—

Ինչո՞ւ Չեկայի գործակալները կը նկրտին ամէն գնով չէզոքացնել Դաշնակցականներն ու Դաշնակցութեան համակիրները Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան մէջէն։

Առանց ժողովի հրաւիրագիր ղրկելու, քանի մը մասնաճիւղերու մէջէն ընկերութեան բաղկացուցիչ ամենագոհարեղ ընկերները՝ թէկուզ անոնք ըլլան փոքրամասնութիւն՝ հաւաքաբար անդամազրկելու բաբբարոս արարքը որ եւ է օրինաւոր հիմք ունի՞ Կրթասիրացի ծրագիր կանոնագրին մէջ։

Ինչպէս բոլոր Հայրենակցականներուն, նոյնպէս ալ Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան գաղափարն հայրենիքը Ամերիկահայ գաղութը եղած է ու է։ Չենք ժխտեր այն իրողութիւնը, որ մասնաւորապէս յետպատերազմեան շրջանին տարագիր միւս գաղութներն ալ, առանձնապէս Ֆրանսան, ունին որոշ թիւով մասնաճիւղեր բայց առանց ամենափոքրիկ չափով իսկ մեղանչելու ճշմարտութեան դէմ, համարձակօրէն կարելի է ըսել որ Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան երեսուն տարուան կեանքի ընթացքին ունեցած աւելի քան 205.000 տոլարի գոյացման գլխաւոր աղբիւրը եղած են Ֆիլատելֆիոյ, Նիւ Եորքի, Պոսթընի, Քլիվլէնտի եւ Ուստրի մասնաճիւղերը, առանց կորսնցնելու Պրէնըլինի, Տիթրոյթի, Ֆիչպըրկի, Պըրհմն Նաեւ Ֆրէզնոյի, Սէնթ Լուիսի եւ Փրովիտէնսի մասնաճիւղերը։

Արդ, եթէ այս ամէնէն շատ գոհարերոց մասնաճիւղերու բաղկացուցիչ տարրերը նկատի ունենանք, կը տեսնենք (եթէ հարկ ըլլայ անուններ ու թուանշաններ կուտանք) որ անոնց մէջ Դաշնակցականներն ու Համակիրները մեծամասնութիւն կը կազմեն, եւ անոնց մէջ ալ թէեւ փոքրամասնութիւն են, բայց միշտ պարտականութեան գիտակից ու գոհարերող տարր մը եղած են։

Արդարութեան արձագանգ ըլլալու համար, հաճոյքով կը յիշատակենք որ անցնող 25—30 տարիներու ընթացքին թէեւ եղած են գաղափարի ու մասնաւորապէս գործելակերպի շուրջ տարակարծութիւններ, որոնց հետեւանքով նաեւ կարճատեւ պայքարի շրջաններ, բայց ընդհանուր առմամբ համայն Մալաթիացիները, Դաշնակցական թէ Ռամկավար, Հնչակեան թէ չէզոք, միշտ կողք կողքի գործած են, ու զոհաբերելով իրենց ճակատներու զատ քրտինքը՝ հաւաքական ճիգերով Կրթասիրացը հասցուցած են ներկայ նախանձելի բարձրութեան։

Արդ, ամբողջ երեսուն տարիներ միասնաբար ապրող ու գործողները ինչո՞ւ այսօր պիտի պառակտուին...

Ո՞ր չարագէտ ու նզովուած ձեռքն է որ նահապետական մեծ ընտանիքի մը անդամները իրար հետ կը թշնամացնէ։ Ո՞ր ճիւաղն է որ կաթիլ կաթիլ թոյն կը սրսկէ զարկնոյութեան մէջ երկիցս խաչուած մեր հայրենաբաղձ, մեր հայրենապաշտ այլեւ դժբախտաբար դիւրախաբ հայրենակիցներուն մէջ...

Պատասխանը պարզ է ու մէկին։ Բոլշեւիկեան չար ոգին եւ զայն մարմնացնող Չեկան։

Երբեք թէչուառ են անոնք որոնք ինչ որ յետին նպատակներով կամաւոր կոյր կը ձեւանան ու պատէ պատ կը զարնուին շօշափելի փաստեր գտնելու համար։

Ըստ Կրթասիրացի ծրագիր կանոնագրին, կարելի՞ է ընկերութենէն վտարել իր բաղկացուցիչ մէկ տարրը։ Բացարձակապէս ոչ։

Կրթասիրացի կեդրոնական վարչութիւնը կը գործադրէ՞ կանոնագիրը։ Դժբախտաբար ոչ. որովհետեւ ցաւով կ'ըսենք հոս, որ անոր կը պակսի ոչ միայն իր կոչումին վսեմ գիտակցութիւնը, այլ եւ այն, որ իր ամբողջական կազմով ըլլալով հակադաշնակցական, ան կը միտի ամբոխին առաջնորդուելու, քան առաջնորդելու զայն։

Ըստ Կրթասիրացի կանոնագրին, ամէն մէկ Մալաթիացի կրնայ անդամակցիլ ընկերութեան, առանց կուսակցական եւ յարանուանական խտրութեան, երբ կ'ընդունի անոր նպատակը եւ կը կատարէ իր վրայ դրուած պարտականութիւնը։

Ընկերութեան բաղկացուցիչ Դաշնակցական հատուածը տասնեակներէն չափով գործած ու զոհաբերած է անցեալ երեսուն տարիներու ընթացքին, որ եթէ փաստեր հարկ ըլլայ կարելի է ընկերութեան հաշուեքննիչ յանձնախումբի տեղեկագրէն ճշդել անուններով ու թուանշաններով։

Կրթասիրաց ընկերութեան բարոյական թէ ֆիզիքական բովանդակ հարստութիւնը կը պատկանի համայն Մալաթիացիներուն։

Բայց, երբ Հակադաշնակցական «Միացեալ ճակատը», կուսակցական կիրքով ու ատելութեամբ լեցուած, իբրեւ իրաւատէր հաստուած զուրս կուգայ եւ իր մեծամասնութիւն կազմած մասնաճիւղերուն մէջ ապօրինական զգուելի հաւատաքննութեամբ անդամակցութենէ կը զրկէ Դաշնակցականներն ու համակիրները, ապա այս վերջինները նոյնքան եւ աւելի իրաւունք ունին հանրային դատաստանին ներկայանալու իբրեւ իրաւատէր եւ պահանջելու որ յարգուի իրենց իրաւունքը։

Ժամանակն է որ գիտակից Մալաթիացիներ, ուր որ ալ գտնուին, բողոքի ու զայրոյթի ձայն բարձրացնեն ու օրինաւոր բոլոր միջոցներով պաշտպանեն Մալաթիացին՝ Մալաթիացիի դէմ լարող դաւադիր խառնակիչներուն դէմ։

Կրթասիրացը քաղաքական կուսակցութիւն չէ, Կրթասիրացը բոլշեւիկ քարոզչութեան կրկէս չէ, Կրթասիրացը Չեկայի տարբերի սպասաւորութեան համար որ եւ է առնչութիւն չունի։ Ցանկալի ինչի՞ քաղաքական պայքարի թատր կը զարձնեն մեր հայրենակցական յանուան ինչի՞։

Հակադաշնակցական ճակատի նորագոյն նէնիշէրինները պէտք է գիտնան թէ իրենք չեն կրնար կողոպտել որ եւ է Մալաթիացիի երեսուն տարուան զոհողութեամբ շահուած բարոյական արժանիքը։ Այդ բարոյական անգնահատելի հարստութիւնը անբաժանելի է։ Անդամակցութեան հարցը թէ բառ ձեւի եւ թէ բառ էութեան կանոնագրային է։

Ամբոխավարութեամբ մեծամասնութիւն ստեղծելով՝ երբեք կարելի չէ կոխկռտել ընկերութեան ծրագիրն ու կանոնագիրը։

Կրթասիրացի կեդրոնական վարչութիւնը, եթէ կ'ուզէ մնալ իր կոչումի բարձրութեան վրայ, եթէ իր սէրը հանդէպ Կրթասիրացին ճշմարիտ է, աւելի մեծ է քան կուսակցական կիրքն ու ատելութիւնը, պէտք է ու պարտաւոր է մամուլով բեկանել ընկերութեան կանոնագրէն չելած մասնաճիւղերու անխիղճ ու անարդար որոշումները, պարտաւոր է հաստատել թիւն ու վերահաստատել բռնադատուած իրաւունքը ամէն անոնց, որոնք ամբողջ քառորդ դար իրենց միջամտութեամբ, իրենց ճակատներու քրտինքը եւ արդար վաստակը ի սպաս դրած են ընկերութեան զօրացման ի խնդիր։

Նիւ Եորքի ցաւալի օրինակութենէն վերջ աւելի քան երկու ամիս Կրթասիրացի անդամ Դաշնակցականներն ու համակիրները, հակառակ անարժան հակառակորդներու կողմէ իրենց հասցուած վիրաւորանքին, անխարդախ մնացին, զգացին անմեղ արտայայտութիւններն անդամ, հաւատալով թէ առելութեան սանձարձակ խառնակիչները առաւել կը զգաստանան, կը սպասէ թոյնն ու մաղձը, ու կը կուտան իրենց զգուելի արարքներուն։

Բայց ի զուր։ Առաջիններուն դասը համբերող ու առնական կեցուածքը փոխկանութեան վերածուեցաւ։ Եւ երկցս թշուառ ճիհատականներ աւելի քան առաջ դարձեն իրենց կոյր ատելութեան մէջ, որ նոյն իսկ սկսան կոչուել Դաշնակցական ու համակիրներու հասարակական բարոյական արժանիքները։

Սակայն, ո՞ւր էին այսօրուան մեր ջարդարարները, կարմիր խառնակիչները, հայաստան ճաղաւելները, երբ Մալաթիոյ Կրթասիրացը կը գտնուէր իր լինելութեան շրջանին մէջ, եւ երբ աշխատանք ու քրտինք էր հարկաւոր զայն հասցնելու իր այսօրուան վիճակին։

Ի՞նչ դժբախտ հեղնութիւն է այն որ իրենց զաւանած վարդապետութեան սխալականութիւնը մխող կարմիր խառնակիչները սոլոսկելով Կրթասիրացին մէջ՝ իրաւատէրի ծիրանին ու հագած եւ ուրիշի սեփականութիւն կը կողոպտեն։

Կրթասիրացի անդամ Ռամկավար հայրենակիցներ, եթէ ձեր տեսողութ...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԵԹՈՒՄ ՊԱՏՄԻՉԻ "ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ„Ը

Հեթում պատմիչ մեր Ռուբինեան հարստութեան համբաւաւորագէմքերէն Հեթում Ա. Թագաւորի եւ Սմբատ Գունդստաբլի եղբօր՝ Օշին Պայլի որդին էր, տէր Կոռիկոսի գղեակին եւ սպարապետ Հայոց։

Հակառակ իր այս բարձր դիրքին՝ Հեթում պատմիչ իր միւս երկու անուանակիցներուն — Հեթում Ա. եւ Հեթում Բ. Թագաւորներու — նման աբեղայութեան ու հայ ժողովուրդը զգելով՝ 1305ին Կիպրոս անցաւ, ուր Պրեմոնստրատեանց յաւիտ կրօնաւորներու վանքը մտաւ, եւ անոնց միաբանութեան մէջ մտնելով՝ «Անտոն» կոչուեցաւ։

Տարի մը ետք այս տարօրինակ կրօնաւորը Հռոմ անցաւ. անկէ ալ Աւինեոն, ուր փոխադրուած էր պապական աթոռը։ Այստեղ մեր Անտոնը Պապին ներկայանալով՝ հրահանգ ստացաւ գրել Արեւելքի մէջ իր շրջած վայրերուն եւ հանդիպած ազգերուն պատմութիւնը, նկատելով որ Հեթում ճամբորդած է մինչեւ Թաթարիստան։ Բայց որովհետեւ «եղբայր Անտոն» բաւական լաւ Ֆրանսերէն չէր գիտեր, իրեն օգնական տրուեցաւ Ֆալկոն անունով կրօնակից մը, որ Poitiersի Պրեմոնստրատեանց վանքին մէջ Անտոնի տուած տուեալները գրի առած է, կազմելով Histoire du grand empereur de Tartarie nommé Grand Khan, որուն վրայէն 1307ին կատարուած լատիներէն մէկ թարգմանութիւնը առաջին անգամ տպուեցաւ 1529ին։

Այս լատին թարգմանութիւնը հիմ ծառայեց Հ. Մկրտիչ վ. Աւգերեանի հայերէն թարգմանութեան, նկատելով որ Հեթում-Անտոնի պատմութեան հայերէնը գոյութիւն չունի, եւ տպուեցաւ Վենետիկ, 1842ին։ Աւգերեանի թարգմանութեան վերնագիրն է. «Հեթում պատմիչ Թաթարաց. յեղեալ ի լատին օրինակէ ի հայ բարբառ, ի ձեռն Հ. Մկրտիչ աթոռակալ վարդապետի Աւգերեան։ Վենետիկ, ի տպարանի Ս. Ղազարու, յամին 1842, ՌՄՂԱ»։

Հեթում պատմիչ գրած է նաեւ շատ հետաքրքրական ժամանակագրութիւն մը, այս անգամ հայերէն, որուն հիմը դրած էր երբ տակաւին Կիպրոսի Պրեմոնստրատեանց վանքը կը գտնուէր։ Անիկա 220 տարուան հայկական եւ մերձաւոր ազգերու քաղաքական կեանքը ներկայացնող համառօտ ժամանակագրութիւն մըն է, որուն վերնագիրն է. «Ժամանակագրութիւնք երկոց հարիւր եւ մէկ ամաց, կարճ ի կարճոյ հաւաքեալ ի զանազան պատմութեանց հայ, փռանկ եւ աւարի։ Շարագրեալ Պարոն Հեթմոյ, Տեառն Կոռիկոսոյ։ Եւ արար զայս բանս ի թուին Հայոց ՉԽԵ(1). եւ յամի մարդեղութեան Տեառն ՌՄՂԶ»։

Այս վերնագրին նայելով՝ հեղինակը մտադրած է «երկեք հարիւր եւ մէկ ամաց» ժամանակագրութիւնը ներկայացնել, բայց դժբախտաբար թերի ձգած է գործը։

Հեթումի «Թաթարաց պատմութեան» յիշեալ հայ թարգմանիչը՝ հիմնալի գաղափարն ունեցած է իր թարգմանութեան կցելու նաեւ հեղինակին հայերէն ժամանակագրութիւնը, որ թանկագին տեղեկութիւններ կուտայ մեզ։

Ինչպէս կ'երեւայ, Հ. Մկրտիչ Աւգերեանի ձեռք անցուցած եւ հրատարակած ժամանակագրութիւնն ալ ամբողջական գործ մը չէ, այլ տեղ տեղ կրճատուած եւ համառօտուած ձեռագիր մըն է։ Օրինակ՝ 1232 թուականէն մինչեւ 1258 թուականը մեծ ոստում մը ըրած է։ Այսպէս նաեւ 1258ի մէջ կատարուած կարեւոր դէպք մը, Լեւոն Թագաւորի եղբօր՝ Լեւոն մարաջախտի մահը, չյիշատակելէ ետք՝ անցած է 1274 թուականը։ Նոյնպէս ցատկած է 1276—1279ի, ինչպէս նաեւ 1283—1288ի դէպքերու վրայէն, առանց բառ մը խօսելու։ Յաջորդ էջերու մէջ կան նաեւ չնշանակուած դէպքեր. հակառակ անոր որ 1288էն աղբին դրուած են տարեթիւերը։

Արդ, այսօր ուրախ եմ յայտարարելու, որ շնորհիւ Արտաւազդ եպ.ի ջանքերուն եւ հրատարակութեան՝ Հալէպի Ս. Քառասնից եկեղեցւոյ ձեռագիրներէն 1319ին գրուած ժամագիրք մը, որ մեր Աւշին Թագաւորի գործածութեան համար գրուած է, կ'ամբողջացնէ այս ցանկալի պակասները։ Ձեռագիրը քննած են նաեւ Կիլիկիոյ Սահակ եւ Բաբգէն կաթողիկոսները։

Արտաւազդ եպ.ի հրատարակութիւնը հետեւեալ վերնագիրը կը կրէ. «Նկարագիր Օշին Թագաւորի ձեռագիր Ժամագրքին», որ տպուած է 1933ին, Անթիլիասի Դպրեվանուց տպարանին մէջ, Բաբգէն կաթողիկոսի յառաջաբանով։

Այսքան ծանօթութիւններէ ետք՝ տանք հիմա այն պակասները, որոնք չեն գտնուիր Աւգերեանի հրատարակութեան մէջ.—

1233 (ՈՁԲ).— Մեռաւ բրինձ Անտիոքայ՝ Պէմունդ կոյրն։ Եւ եկաց որդին՝ Պէմունդ խեղն։ Լուսկու պարոնն տուին գկէանին բերդն ի Պերութայ տէրն եւ ի Ճրնուրգին։

1238 (ՈՁԷ).— Ըռէտրակունն՝ Տառն Ճամն է առ զՎալան քաղաքն յառնուրինոց։

1339 (ՈՁԸ).— Ըռէ տնաւարն եւ այլ կոմսերն եկին յայսկոյս ծովու եւ կռուեցան ընդ Մարա հեծելն, մօտ խէչ Ղազէոյ. եւ անուրէնքն յաղթեցին քրիստոնէից, եւ եղեւ մեծ կոտորումն։

1240 (ՈՁԹ).— Արարին սէր քրիստոնեայքն ընդ սուլտանն Դմըշխոյ եւ առին սիրով յանաւրենաց զՏէբերիայ Ֆաւրթն, զՍաֆէթ, եւ զԱրուաթ մի զամէն երկիրն. եւ Պոնթ Օրմի զամէն ջարդն չինեաց զԱսխալան. եւ զորձաւ ոչ տնաւարն յետ աշխարհն։

1241 (ՈՁԻ).— Պերութայ սկսաւ շինել զԱրսուֆ բերդն։ Եւ ըմբռուբրին խալէքն բռնեցին զծովն (զ)ալն խալէքն, որ զկայինաւր սունքն տանէին ի Հռոմ։

1244 (ՈՂԳ).— Եղեւ կրկին սէր ընդ սեհլն քրիստոնեայքն եւ ընդ Դմըշխոյ սուլտանն։ Եւ զարձոյց սուլտանն ի քրիստոնեայքն զԵրուսաղէմ իր ամէն երկրովն յանկոյս Յորդանանու զարդ զՆէբլուսով եւ զնաբլուսն Երթարգմիքն մասն յաշխարհն խառ ատգեմի, եւ պատերազմեալ խառ կրեցին զսէհլէն քրիստոնեայքն, ի կալան բազում իշխանք։

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

(Շար.)

(1)

(1) Կարդա՝ ՉԽԵ (745 = 1296), որ կը համապատասխանէ ՌՄՂԶ թուին, ինչպէս ճիշդ կերպով ունի Արտաւազդ եպ.ի բնագիրը։

թիւնը խափան չէ մեթացած, ժամա– նակ է որ գաղրիք մեղսակցելէ բա– ղաքական արժանիքներու այս ... կեղծարարներուն.

Մի մոռնաք որ դուք այժմ կ'ողջա– գուրէք ոչ թէ հանդուրժող Ջեկայի գործակալներուն ... ... գործիք ծառայեցնելէ ետք: Հիմա ձեր գործիք ծառայեցնելէ Դաշնակցականնե– րու պատճառով վերջ, միայն արմէկ մը չէ ... ... պիտի շպրտեն ձեզ քաղցի կորիզ մը պէս: Անոնք գիտեն ու փառաւոր են որ դէմ Անոնք Դաշնակցականները չէգոզացնելէ վերջ Դաշնակցականները համայնավա– րական Հայրենակցականը համայնավա– րութեան անօթի դարձնելու համար ...

Սթափեցէք. քանի ուշ չէ:

Ընկերութեան կեդրոնական վար– չութիւնը, Միհնոց իր կողմէ, ... դաշնակցական, ներկայ պարագային յանուն կրթասիրաց միութեան ու գաղթականաց ... վարչութեան պարտաւոր է պաշտպանել կարմիր խաղաղութեան ... ու ... Հայաստանի ... ապագան Երեւան ...

Եթէ յանկարծական ... ...

ԳԷՈՐԳ ՄԵԼԻՏԻՆԵՑԻ

մէն բանէ առաջ պէտք է անտեսապէս ուժեղ ըլլալ:

Ու այսօր, ինչ որ սորվեցաւ ան աղէտներէն՝ միակ ապահովութիւնն են թէ օր մը, եթէ Տէրը իրեն օգնէ ու ոտքի կանգնի, պիտի պայքարի ոչ թէ ... ու անծանօթ համամասի մը, այլ սուրբ ու անծանօթ գինուորին գե– րեզմանին համար: Հողամասի մը հա– մար, որուն ճամբաները կը տանին արգասաբեր դաշտերու, եւ պուլկար ստեղծագործական ոգիին համար հե– քիաթական աշխարհներ.

Մենք մեր հողերուն վրայ չէինք, բայց, այսուհանդերձ, կը գտնուինք հայրենի երկրին մէջ ու մեր պարտա– կանութիւնն է կանգ չառնել, ու ըլլալ այն ինչ որ էինք,— հարուստ առաջ– նորդներ, երախտագէտ զաւակներ, լաւ քաղաքացիներ եւ արժանաւոր յաջորդները անոնց, որ ինկան յանուն Պուլկարիոյ:

Այսօր, այլ եւս, Պալքանեան պա– տերազմին հասած արեան գետերը արցունք չեն պատճառեր մայրերուն, այրիներուն եւ որբերուն: Այդ արիւ– նը վերածուած է կենդանի կրակի եւ կ'այրէ բոլոր Պուլկարներու սրտերը: Այդ գիտեն եւ թշնամիները եւ այդ պատճառաւ մեզ կը պաշարեն փշաթել ցանցերով ու սուիններով: Բայց ինչ իմաստ ունին այդ արգելքները ոգիին, ուժին առջեւ, այն անձնանքին առջեւ, որով կ'ուզեն մարդկօրէն ապրիլ ու ձգտիլ իրական խաղաղութեան ու յա– ռաջդիմութեան: Ազգերու համար, տարիները սովորական օրեր են: Ան– ցած տարիները լաւ չէին. լաւ պէտք են ըլլալ անոնք որ կուգան. իսկ սոփ– կա կախուած ունի բուն իսկ ազգէն: Քաջ ազգ մը որ ոչ միայն իրաւունքը այլեւ կարելիութիւնը ունի մշակել եւ բարձր ազգերու կարգը դասուելու: Իսկ մենք առաջ պիտի հասնինք եթէ հետեւինք հերոսներու ճամբուն ու կատարենք անոնց կտակը: Անոնք, յա– նուն ազգային լուսաւոր ապագային, իրենց կեանքը տուին խորհելի առ– ջեւ: Գործը կրնա՞նք անկատար թո– ղուլ: «Թրակիոյ Օրը» տօնն է Պուլ– կարին հպարտ ու անընկճելի ոգիին: Այդ ոգին պէտք է վերարծարծուի՝ արդէնօփի զարմանալի չարը եւ պետու– թիւնը օժտէ ամուր եւ արգասաբեր ...

Աշխատինք ու համբերութեամբ բա– ղաանք պուլկարական վերելքին:

«ԹԵՐԵՎԱՐԲԵԱԼ» ԹՐԱԿԻՈՅ ՕՐԸ

00000

Սոֆիայի «Թրակիա» թերթը հե– տեւեալ խմբագրականը գրած է.—

Կիրակի, 25 մարտ, ամբողջ երկրին մէջ, Թրակիայի գաղթականութիւնը պիտի տօնէ պուլկարական երբեմնի քաղաքութեան ամենամեծ տօնը,— խորհելի գրաւման տարեդարձը: Ամէն տարի, Թրակիացին կը խոնար– հի յիշատակին առջեւ արդարացան ին– կածներու, որոնք զոհուեցան խորհ– նէլի առջեւ եւ շրջակայքը, բնիկ Պուլկարիոյ մէջ: Մեր անմոռանալի հայրենիքը Պուլկարին ... ... կապուած է հազարաւոր քաղցր յուշերով մեր ... ... Ան անոր յիշա– տակներուն մէջ է, գիտակցութեան մէջ է. իր ... ... մէջ փառաւոր ... ... է լոկ ու կը վերածուի կենդանի ուժի մը, որ գինքը կը կանչէ զաւակներն ու ... հեկեկանքը

Պուլկարիոյ նոր պատմութեան որ կողմն ալ դառնանք, պիտի կարդանք անհամար կռիւներ, Թրակիոյ գաշտե– րուն վրայ, պուլկար անպարտելի ո– գիին եւ անոր հիացմանց մասին՝ ի ... ... Իսկ ազգ մը, որ այդպիսի պատմութիւն ունի, ինչ– քան ալ անարժան առաջնորդներ գին– քը առաջնորդեն, երբեք պիտի չմոռ– նայ զայն ու թոյլ պիտի չտայ որ կոխ– նուին նախկին աղետալի սխալները: Պուլկարը եւ Թրակիա, հասաւ Պոլ– սոյ պատերուն առջեւ որպէս աղա– տարար գերի եղբայրներու: Ան չկր– ցաւ պահել այնքան արիւնով ...ուած հողը, որով ... չէր կրնար ... ... պէտք ունի, քանի որ ոչ ոք ... ... սովորեցուցած թէ պետու– թիւնը ... ունենալու համար, ա–

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՍՊԱՀԱՆԻ ՄԷՋ

»»» «««

Սպահանէն (Նոր Ջուղա) հասած նամակները կը քաղենք հետեւեալ տե– ղեկութիւնները.—

Այնան Թավրիզ հասած փախստա– կաններէ մի մասը, կառավարութեան կարգադրութեամբ, ... Սպահան ... էլ մերկ, բոկոտն, օրուայ հացի կարօտ, դիմեցին Նոր Ջուղայի համայնական Խորհրդի օգնութեան: Համայնականը, Ջուղայ հասնող խմ– բերը տեղաւորեց վանքին կից շէնքի սենեակներում եւ հասցրեց առաջին օգնութիւնը, բաժանելով անկողնակալ եւ աշխատելով հոգալ նաեւ միւս պէտքերի (զգեստ, կօշիկ) նուազա– գոյնը: Սակայն, երբ փախստական– ների թիւը հասաւ 72ի, համայնականի ոչ նիւթական միջոցները եւ ոչ էլ սենեակները հնարաւորութիւն չէին տալիս պատսպարելու եւ պահելու

այդ բազմութիւնը, մանաւանդ, որ ցրտերն էլ սկսւում էին եւ նրանց հետ նոր կարիքների դուռ բացւում:

Համայնականը դիմեց ազգային– հանրային հաստատութիւններին եւ եկեղեցական խորհուրդներին, որոնց ներկայացուցիչներից կազմուեց յա– տուկ գաղթականական մարմին եւ այս մարմնին յանձնուեց փախստականնե– րին օգնելու գործը: Մարմինը անմի– ջապէս անցաւ հանգանակութեան, որ շօշափելի դրամական արդիւնք տուաւ: Հաւաքուեցին նաեւ զգեստ– ներ, վերմակներ, ներքնակներ, ոս– րոնց կարիքը շատ մեծ էր: Կուսանաց վանքին կից շէնքում, նախկին գոր– ծարանի սենեակները յատկաց– ուեցին փախստականներին: Ցանձնա– խմբի նախաձեռնութեամբ կազմա– կերպուեց նաեւ մի ներկայացում, փախստականների օգտին: Հանրային բարեգործական մարմինները իրենց կողմից տուին որոշ գումար եւ այդ– պէսով հնարաւոր եղաւ մինչեւ այ– սօր օգնութիւն հասցնել փախստա– կաններին: Սկզբում նպաստ էին ստա– նում բոլորը, սակայն ամիսների ըն– թացքում մի մասը անցաւ աշխատան– քի եւ դարձաւ ինքնապահ. բայց ա– մէնքն էլ ապրում են ընդհանուր բնա– կարանում:

Նոր Ջուղա հասած 72 հոգուց 69ը ներգաղթողներիցն են, առաջինից մինչեւ վերջին կարաւանին պատկա– նող: Սրանցից 37ը Ցուծաստանից են, 23ը Պուլկարիայից, 6ը Ֆրանսայից եւ 3ը Ռումանիայից: Փախստականներից 6ը ընտանիքով են, որոնց թիւը 18 հոգի է, իսկ մնացած 54ը մենակ մարդիկ են: Մէկը 65 տարեկան, 19ը 30–40 տարեկան, 41ը 20–30 տարեկան եւ 5ը մինչեւ 10 տարեկան: 66 այրե– րից 42ը մասնագէտ արհեստաւորներ են:

Այժմ Ն. Ջուղայում մնացել են 64 հոգի, որոնցից 34ը խիստ կարիքի մէջ են եւ ստանում են օրական հացի դրամ միայն եւ ապաստան: Նպաստ– ից զրկուածները այս ու այն գրա– ... արհեստաւորները՝ հազիւ են քարշ տալիս իրենց գոյութիւնը:

Ձմեռը այս տարի խիստ է եւ փախս– տականները զուրկ են ոչ միայն տաք, այլ եւ տանելի զգեստներից:

Գաղթականական Ցանձնախումբ– բը մինչեւ այժմ ծախսել է շուրջ 8000 ռիալ եւ այժմ կեցած է դրամական կարիքի առջեւ: Այսպէսով օգնու– թեան կարօտ փախստականները անելի են մատնուած: Ցանձնախումբը ցարդ շատ եռանդուն աշխատանք է կատա– րել եւ այժմ էլ շարունակում է նիւ– թական միջոցներ ստեղծել, սակայն տարակուսելի է, թէ պիտի կարողա– նա՞յ պահանջուած գումարը տեղումս ձեռք բերել: Եթէ դրսից օգնութիւն չստացուի, փախստականների կացու– թիւնը շատ ծանր պիտի լինի:

Փախստականներին ... այժմ չի թոյլատրւում այստեղից հեռանալ, իսկ երբ թոյլատրուի, պէտք կը լինի մեծ գումար, նրանց իրենց ...տեղերը հասցնելու համար.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով.

«ԴԱՇՏԵՐՋՈՂՇԱԿՈՒՄ»Ը ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

»»» «««

Խումբ մը անծանօթներ թռուցիկ մը հրատարակած են Պէյրութի մէջ, սովորական ցնդաբանութիւններով: Ստորեւ կ'արտատպենք տրուած որո– շումները, իբրեւ զուարճալիք.—

Ա.— Ամէն քաղաքի, գիւղի, թաղի մէջ ստեղծել Ձէյթունէք, Հնչակեան– ներէ, Ռամկավարներէ, Հօկեաններէ, Համայնավարներէ եւ «Ամբոցծական– ներէ կազմուած միացեալ ճակատի կոմիտէներ՝ պայքարելու դաշնակ ոճրագործութեանց եւ սարսափի քա– ղաքականութեան դէմ:

Բ.— Պայքարի ենթարկել դաշնակ թերթերը, գիրքերը, խանութպանե– րը, դպրոցներն ու բոլոր ձեռնարկնե– րը.

Գ.— Եկեղեցիներէն, դպրոցներէն, ազգային մարմիններէն, Հայրենակ– ցական միութիւններէն, գաղթակա– նաց տեղաւորման յանձնաժողովէն, ազգային խնամատարութենէն, գա– ւառական ժողովներէն դուրս վտարել բոլոր դաշնակները:

Դ.— Անթիլիասի կաթողիկոսական դպրոցէն դուրս վտարել դաշնակ պրո– պականտ ծառայող ուսանողները:

Ե.— Պահանջել Պէյրութի դաշնակ ճեմարանի փակումը:

Զ.— Պահանջել դաշնակ ոճրա– գործներու խիստ պատժումը:

Է.— Բողոքել դաշնակ ոճրագոր– ծութեանց հանդէպ կառավարու– թեանց քաջալերող դիրքին դէմ:

Քանի մը խօսք ալ՝ Կոմիտէին բաղ– կացուցիչ տարրերու մասին.—

Մենք, խումբ մը Հայերս, հիմնո– ւելով ժողովրդական լայն խաւերու ներկայացուցած անյետաձգելի պա– հանջին վրայ դաշնակ ոճրագործու– թեանց դէմ պայքարելու համար՝ ըս– տեղծեցինք«Սուրիոյ մէջ Դաշնակ Տէ– ռորի դէմ Պայքարող Ամբողջական Կեդ– րոնական Կոմիտէ» մը: Այս մեր կեդ– րոնական կոմիտէն պիտի աշխատի արագ ժողովուրդի լաւագոյն զա– ւակներուն հետ ձեռք ձեռքի տուած, որովհետեւ անոնց թշնամին մեր ալ թշնամին է, մեր թշնամին ալ անոնց թշնամին:

Սոյն Կոմիտէն կազմուած է, առանց կուսակցական խտրութեան, Ձէյթօ, Հնչակ, Ռամկավար, Հօկեան, Համայնավար եւ «Ամբոցծականներէ, դաշնակ ոճիրին դէմ բողոքող եւ պայ– քարող բոլոր տարրերու միացեալ ճա– կատի հիման վրայ: Ան, վճռական– պէս կը դատապարտէ անհատական տեռորը, անոր գործունէութեան ե– ղանակը պիտի ըլլայ զանգուածային:

ՆԱՄՈՒԼ

«Հ. ԿՈՉՆԱԿ» ՓՈՂՈՑ ԻՋԱԾ

0000

«Աւոարէ՞ց» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 մարտ).

— «Որ «Հ. Կոչնակ» իջած է փո– ղոցը եւ դարձած է արդէն փողոցին ինքն իսկ — այլ եւս ոչ մէկ տարա– կոյս:

Ու այս փողոցն է որ «քրիստոնէա– կան» կեղծ ջերմեռանդութեամբ եւ աղօթքի փարիսեցիութեամբ՝ կ'երթայ միանալու փողոցի հրձիգ խու– ժանին, արծարծելու համար քաղա– քացիական կռիւը մեր բշուառ ... մայնքին մէջ:

Ու իր սնանդուկ եւ աղօթասաց խուժանավարութիւնը կ'աշխատի վարագուրել եկեղեցականի մը պա– տմական սպանութեան վրայ թափ– ուող կեղծաւոր արտասուքով:

Եթէ ապրէինք հրաշքի դարու մը մէջ, եւ եթէ մեծ խաչեալը մտնէր «Հ. Կոչնակ»ի խմբագրական գրա– սենեակին, անկասկած գայլոյթով մը պիտի բացագանչէր.

— Վա՜յ ձեզ փարիսեցիներ...վա՜յ ձեզ կեղծաւորներ...

Շատեր միամտութիւնը կ'ունենան հարցնելու «Հ. Կոչնակ»ին.

«Բայց մինչեւ ե՞րբ»...

Այս հարցումը ընողները եթէ քիչ մը ճշդութիւն կրէին եւ «Հ.Կոչնակ»ի մղիչ բաժնոն շարժառիթներու խորը մտնէին, պիտի տեսնէին թէ այդ հար– ցումը սխալ հասցէի կ'ուղղուի. ա– րդիւնքը անոր հատուածական շա– հուն չծառայեր մեր համայնքի խա– ղաղութիւնը: Միջազգային հրձիգ– ներուն նման ան ալ իր ակնկալու– թիւնները ունի քաղաքացիական պա– ռակտումէն: Այն տարբերութեամբ, որ անոր շարժառիթները ուրիշ ան– կիւնէ մը կուգան:

Մեզի համար գաղտնիք մը չէ բնաւ որ «Հ. Կոչնակ» բոլոր հոգիով կը բաղձայ միշտ պառակտուած տեսնել Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հա– մայնքը, այդ պառակտումէն իր որսը ընելու համար:

Մեզի համար գաղտնիք մը չէ բը– նաւ, որ քանի մը կեղտոտ տոլարնե– րու նպաստի փոխարէն անոր գրասեն– եակը գետեղուած է արարած մը, որ պառակտութիւն ունի նախադաշ– նակցական խմբակի մը ադտոտ տիկը պայթեցնելու շարաքէ շաբաթ «Հ. Կոչնակ»ի սիւնակէն:

Երբ գիտենք այս ճշմարտութիւն– ները այլ եւս միամիտ չենք, եւ ըն– թերցող հասարակութիւնն ալ միա– միտ չպիտի ըլլայ հաւատալու, թէ «Հ. Կոչնակ» քրիստոնէական եղբայ– րասիրութեան նուիրուած թերթ մըն է: Ոչ ոք պիտի հաւատայ թէ բարե– խղճութիւն եւ պարկեշտութիւն կոչ– ուող արլանքները մաստ կը զոլեն այն կեղծաւոր փարիսեցիներու յար– կէն ներս, հոգ չէ թէ որքան բարձր տարածեն իրենց ձեռքերը դէպի եր– կինք.Շատ աւելի փտանգաւոր են այս ֆոզարկեալ խռովութիւն սերմանող– ները, քան Գ.րդ Միջազգայինի երբ– ձիգները, որոնք գոնէ նակատսպաց կուգան կռուի դաշտ:

«Հ. Կոչնակ» իրեն հարցուած ուղղող միամիտներուն կը պատասխանէ.

— «Այդ հարցումին պատասխանը կախեալ է «չէզոք» հանդիսատեսներու եւ պարկեշտ Դաշնակցականներու դիրքէն»...

Եթէ կախեալ է անձնցմէ, ապա ու– րեմն անոնց կարծիքն ու համոզումը այն է, որ «Հ. Կոչնակ» խռովութիւն– ներու տեւականացման ցանկութիւն ունենալու դիտումով կը դրդապատէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Լօյօլայի պագարինութեամբ, մոռնալով իր բաժնոն շարժառիթները: Ու անոնց առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ լռել նոյնիսկ «Հ.Կոչնակ»ի սեւ. երգին, որ Ս. Գրքի դրօշին տակ, իր միսիոնարներով, աւետարանի տառա– քեալներով, վաշխառուներով ու կա– պալառուներով խումբ մը կազմած՝ «քրիստոնէարար» կ'երթայ խառնու– լու հրձիգ կապառներին:

Այս ճշմարտութիւնները լրիւ գիտ– նայր վերջ կուտայ պառակտումին»:

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կը տեղեկանանք թէ ընկեր Ջաւէն Վարպետեանի դժբախտութիւնը ունեցած է կորսնցնելու իր եղբայրը՝ Պ. Կարապետ Վարպետեանը՝ ցաւալի արկածի մը հետեւանքով: Ուրբաթ օր Պ. Վարպետեան խոհանոցին մէջ մեք– րայով կը հալեցնէր պէնզինով, երբ այս վերջինը կրակ առաւ յանկարծ: Հաւանական հրդեհի մը առաջքն առ– նելու միտքին մէջ, պէնզինը թափեցաւ վրան եւ հագուստն ու դէմքը օխյան այրիլ: Իր զաւակները ծիրայր եւ Լուսաբեր օգնութեան հասան. բայց իրենց կարգին այրուածներ ստացան: Պ. Կարապետ Վարպետեանի մարմնին զանազան մասերը, մանաւանդ դէմքը այրեցան եւ ծանր վիճակի մէջ փո– խադրուեցաւ Իսի — լէ — Մուլինօ՝ փրբի Մէնաժ հիւանդանոցը, ուր Զատկի կիրակի օրը հոգին աւանդեց:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ու– նենայ վաղը, ժամը 3.30ին Իսի – լէ – Մուլինօ, 67 Ավրնիւ Կամպէթա: Մարմինը պիտի ամփոփուի Իսի լէ Մուլինոյի գերեզմանատունը:

Մեր ցաւակցութիւնները իր եղբօր եւ պարագաներուն:

Համառօտ, երկարատեւ գրաւէ– ար, դժբախտութիւնն ունեցած է կոր– սնցնելու իր հայրը, Ցովհաննէս Կէ– լէնեան, որ տարիներ առաջ հաստատ– ուած էր Մ. Նահանգներուն մէջ:

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրներէն սկաուտ — ազգային պետ Պ. Գրիգոր Ցակոբեան դասն կորուստ մը ունեցաւ զրկուելով իր կրտսեր զաւկէն, ծաղ– կահասակ Սեդայէն որ զոհ գնաց անո– ղոք հիւանդութեան մը: Ցուղարկաւո– րութիւնը կատարուեցաւ շաբաթ օր, մասնակցութեամբ ազգականներու, բարեկամներու եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ան– դամներու

*** Պերլինի մէջ յանկարծամահ ե– ղած է Պ. Ցովհաննէս (Անէս) Իփլիք– ճեան, ծանօթ առեւտրականը: Մահ– րամանութիւնները յաջորդով:

*** Պաւիրեյի մէջ մեռած է ուսուցիչ Պ. Ցովսէփ Պուլամճեան, որ պաշ– տօնավարած է Պոլիս (Կեդր. վար– ժարան), Փիլիպա եւ Եգիպտոս եր– թալէ առաջ՝ Դպրոցասէրի մէջ: Մաս– նագէտ էր բնական գիտութեանց:

Մեր ցաւակցութիւնները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ

Թարգ. Ժ. Մ

— •• —

Ես մեռեր պիտի ըլլամ ... Այս բո– լոր ըրածներուս համար պատճառներ ունիմ, այդ մասին վստահ եղիր

— Բայց ինչէ ան կ'ապրէ՞, հարցուց մարդը դողալով

— Անիկա չի կրակեր, պատասխա– նեց Գարա. արդէն անոր ատրճանակը լեցուն չէ. . Հիմա գնա՛... Դեռ շատ պիտի քալես... ճամբան գիտե՞ս...

— Այս անգամէն անցայ:

Գարա վերադարձաւ իր ննջասենեակը որ կանգ առած էր քանի մը քայլ հե– ռու եւ յոռնարէն լեցուած հրաման մը տուաւ մեքենավարին.

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Օգնական ոստիկանապետ Թ. Ք. Մէրէտիթի գրասենեակը Նիւ Սքոթ– լէնտ Եարտի ընդհանուր Ոստիկանու– թեան շէնքին մէջ չէր: Անիկա մաս– նաւոր յարկաբաժին մը ունէր Ուայթ– հոլի վրայ՝ առեւտրական նախարա– րութեան ճիշդ դիմացը: Դուռին վրա– յի նշանատախտակը ցոյց կուտար թէ այնտեղ կը գտնուէր «ընդհանուր դա– տախազին մասնաճիւղը».

Հազար ու մէկ զբաղում ունէր Թ. Ք. որ, պէտք է ըսել, ծանօթ էր աշ– խարհի բոլոր ոստիկաններուն: Լոնդ– ներ կային թէ անիկա Սքոթլէնտ Եար– տի «ապօրէն» բաժինն վարիչն էր. հաւանաբար սխալ էր այդ կարծիքը ինչպէս ամէն բամբասանք: Համա– ձայն չատախօսներուն, եթէ մէկը կորսնցնէր իր դրամարկղին բանալին, Թ. Ք. կրնար հայթայթել զոյգ մը որ կրնար կէս ժամուան մէջ բանալ զայն:

Եթէ անգլիարնակ կասկածելի ան– հատի մը դէմ ոստիկանութիւնը չյա– ջողէր որ եւ է փաստ գտնել եւ եթէ այդ մարդուն արտաքսումը անհրա– ժեշտ նկատուէր, միշտ Թ. Ք. Մէրէ– տիթն էր որ կը ձերբակալէր եւ ա–

ռանց աղմուկի երկրէն կը վտարէր յանցաւորը

Եթէ փոքր պետութեան մը դեսպա– նը եւս կանչուէր իր կառավարութեան կողմէ եւ գտնուէր իր հայրենիքին մէջ՝ կեղծ արժեթուղթեր շրջաբերու– թեան հանած ըլլալու ամբաստանու– թեամբ, զարմանալ օգնական ոստիկա– նապետին գրասենեակէն մէկն էր որ պիտի երթար Ն. Վսեմութեան բնա– կարանը եւ դրամարկղէն պիտի ա՛թրա– ցնէր անհրաժեշտ ապացոյցները:

Եւ սակայն Թ. Ք. Մէրէտիթ օրի– նական զբաղումներ ալ ունէր: Ինքն էր որ ներքին գործերու նախարարու– թեան գործերը բուռն կերպով քննա– դատելով, պատճառ եղած էր նախա– րարին հրաժարման. նոյնպէս ինքն էր որ գտած էր կարգ մը ոճրագործներու եւ կեղծարարներու հետքերը եւ ձեր– բակալած էր զանոնք:

Մարտ 3ի գիշերը Մէրէտիթ նստած էր իր գրասենեակին մէջ: Տեսակցու– թեան կանչած էր ոստիկան Մինսերը:

Արտաքինով երիտասարդ մարդու մը տպաւորութիւնը կը թողուր ան: Դէմքը գրեթէ մանկական արտայայ– տութիւն մը ունէր: Բայց եթէ մօտէն դիտէիք իր աչքերը եղերող կնճիռնե–

րը, պիտի հասկնայիք թէ Մէրէտիթ քառասուն տարեկան մէկն էր: Պատա– նեկութեան շրջանին բանաստեղծի պէս բան մըն էր ան. գրած էր չարք մը ոտանաւորներ որոնց վերյիշումը հիմա կը տխրեցնէր զինքը:

Շատ փափկանկատ բայց յամառ էր: Խիստ էր անոր լեզուն, այն աստիճան որ նախարարներէն մէկը հետեւեալ ակնարկը ըրած էր իր մասին անձնա– կան, բայց յետոյ ...ուած նամակի մը մէջ.

— Մե՛ղք որ Մէրէտիթ պետական պաշտօնատարէ մը պահանջուած լրջու– թիւնը չունի յաճախ իր գործերուն մէջ:

Այո՛, բարկութեան տեղ բուռն էր անոր խօսելու, արտայայտուելու ձե– ւը. կը գործածէր այնպիսի բառեր կամ նախադասութիւններ որոնք ոչ լսուած, ոչ ալ գրուած են:

Բազկաթոռին մէջ նստած, խիստ դէմքով մը նայեցաւ ոստիկան Մինսը– րին.

— Բայց ընելիք բան չկար, Թ. Ք., բողոքեց այս վերջինը

Մէրէտիթ կը պահանջէր իր պաշ– տօնակիցներէն որ սկզբնատառերով կանչէին զինքը:

— Ընելիք բան չկա՞ր ... Կրողի՛ն մենծը... Դո՛ւն, դուն անուշապուր ես, պոռաց Մէրէտիթ կատաղու– թեամբ:

— Ես ոստիկան եմ, պատասխանեց միւսը:

— Ոստիկա՞ն ... անուշապուրին ... ես... ցե՛խ ես, ցե՛խ գաղտ– նի ոստիկան ըլլալիք մարդ չես դուն...

Մէրէտիթ յուսահատութեամբ նա– յեցաւ Մինսըրին որ կը խնդար: Այս վերջինը ոստիկանութեան մէջ մտած էր այն օրերուն երբ իր պետը տա– կաւին դպրոցական մանուկ էր:

— Ո՛չ խելք ունիս, ո՛չ ալ ... ...ութիւն. ... ... Թ. Ք. ...կու տարեկան տղու մը չափ անմեղ ես եւ գիւղական քահանաներուն պէս ...ում ... գնա՛ տիրացու եղիր

Մինսըր պատասխան չտուաւ: Թե– րեւս բերանը պիտի բանար, բայց այդ վայրկեանին ներս մտաւ ընդհանուր ոստիկանապետը

Գորշագոյն մազերով մարդ մըն էր ան, յղկած երեւոյթով եւ արծուե– ռանց: Իր զոյգ մը թափանցող աչքե– րը կը փայլէին թաւ յօնքերուն տակ. ամէնքն ալ կը վախնային անկէ, բացի Թ.Ք.էն որուն համար կարեւորութիւն

տալու արժանի ոչ մէկ բան կար այս աշխարհին մէջ, իսկ շատ քիչ բան այս աշխարհէն անդին:

Ոստիկանապետը գլուխով չոր բա– րեւ մը տուաւ Մինսըրին

— Ի՞նչ նորութիւններ ունիս նա– յինք Գարայի մասին, հարցուց Մէ– րէ...

— Շա՛տ քիչ. այդ գործը յանձնած եմ Մինսըրին, պատասխանեց Թ.Ք.

— Բան մը չգտա՞ւ

— Մինսըր գտած է ինչ որ կարելի էր գտնել, բայց Թ. Ք.: Հրաշք չենք կրնար գործել. Սըր Ճօրճ, ոչ ալ կըր– նանք հինգ վայրկեանէն կծիկին ծայ– րը բռնել...

- Ըհը՞... բրաւ սըր Ճօրճ հէյլի.

— Մինսըր իր կարելին ըրած է, շա– ... ... ոստիկանապէտ ... բայց անիմաստ է ամբողջ եղածը, քանի որ շատ քիչ տեղեկութիւն ու– նինք այդ մարդուն մասին:

Սըր Ճօրճ նստեցաւ բազկաթոռին մէջ ու երկնցուց իր նիհար սրունքնե– րը: Ցետոյ ձեռքերը իրարու միացու– ցած՝ դէպի ձեղունը նայեցաւ:

(Շար.)

ԾՈՎԱԿԱԼ ՄԸ ԽԵՂԴՈՒԵՑԱՒ ԳԵՏԸ ԻՅՆԱԼՈՎ

Ծովային նախարարութեան ջրօդանաւերէն մէկը Սէն գետը ինկաւ երէք_շաբթի կէս օրէն յետոյ, Ալյօն աւանին մէջ: Ուղեւորներէն դեր — ծովակալ Մառթէն խեղդուեցաւ, մէկ ժամ ջուրին մէջ մնալէ յետոյ: Չէր կրցած դուրս ելլել խցիկէն: Մեքենավարը եւ օգնականը փրկուեցան:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԲԱՄՊԱԿԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Եգիպտոսի առեւտրական շրջանակներուն մէջ խոր յուզում պատճառեց գերմանական կառավարութեան մէկ որոշումը, որով առժամապէս կ'արգիլուի օտար հիւսուածեղէնի եւ մասնաւորապէս հում բամպակի ներածումը: Վերջին վիճակագրութեանց համաձայն, Գերմանիա 2,300,000 ոսկիի հում բամպակ կը գնէր Եգիպտոսէն: Գերմանական հրապարակը շատ կարեւոր շահաստան մըն էր եգիպտական բամպակին համար եւ վերջերս մեծ ջանքեր թափուած էին աւելի զարկ տալու համար: Ուրեմն, հաստատուած արգելքը ծանր վնասներ պիտի պատճառէ Եգիպտոսի, որ ստիպուած է ուրիշ միջոցներ փնտռել, մէկուկէս միլիոն ոսկիի առեւտրական բացը գոցելու համար:

ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԵԼ

Դատական իշխանութիւնը որոշեց թոյլ չտալ որ արհեստով լուսանկարիչներ երեւան դատական պալատի նրբանցքներուն մէջ, ամբաստանեալներ լուսանկարելու համար: Պատճառը այն է որ միջամտէպեր կամ փախուստներ կը պատահին, եւ շատ մը ամբաստանեալներ կը մերժեն ներկայանալ, որպէսզի իրենց լուսանկարները չերեւան թերթերուն մէջ:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Աւստրիոյ նոր սահմանադրութենէն դուրս ձգուած է այն յօդուածը որուն համաձայն աքսորի կը դատապարտուէին Հապսպուրգեան գերդաստանին անդամները: Այս յօդուածը ի զօրու էր 1918էն ի վեր: Այս փոփոխութեամբ, կայսերական անկեալ գերդաստանին անդամները մեքենաբար կը վերստանան իրենց անհատական իրաւունքները: Միապետականները կ'ուզեն օգտուիլ այս առիթէն, անոնց իշխանական իրաւունքներն ալ վերահաստատելու համար:

⁂ Փետրուարի յեղափոխութեան կազմակերպիչներէն Տէյնաշէք յաջողեցաւ փախչիլ բանտէն, երկու հիթլէրականներու հետ, շնորհիւ բանտապահի մը մեղսակցութեան:

ՀԱՐՍՆՑՈՒ ԿԸ ԾԱԽԵՆ ԱՃՈՒՐԴՈՎ

Ո՞ւր — Գերմանիոյ մէջ: Պերլինի թերթերէն մէկն է որ կը պատմէ: Փրուսիլի Օլպուրկ գիւղին մէջ, անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, ամուրիներ կը ... բրած են, ամէն տարի զարնան աճուրդով ծախել հարսնցուները: Ամէն տարի միեւնոյն շրջանին աճուրդի կը հանուին 17 տարեկան եւ աւելի մեծ աղջիկներ: Գիւղին տղաքը կը հաւաքուին վաճառատեղին, որուն աճուրդի կազմակերպիչն է ամուրիներու ընկերակցութեան նախագահը: Գիները ալ չափազանց մատչելի են: Աճուրդը կը սկսի քսան փֆէնինկէն, որ կ'արժէ 1 ֆր.20 եւ հազիւ երեք մարքի կը բարձրանայ: Ընդհանրապէս 1.80 — 2 մարք է բարձրագոյն գինը: Աճուրդը շահելէ յետոյ, երիտասարդը մէկ տարի ալ կը դառնայ աղջկան, ինք միայն իրաւունք ունի անոր հետ պտտելու կամ պարելու: Տարին լրացած նարօտը կը կապուի:

Փարիզ եւ շրջակայքը

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ կէս օր ընկ. Օննիկ Կարապետեանի բնակարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Դիւան

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Բէնտիրեանի ճաշարանը, 14 rue François Garcin: *Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ընթերցարան-Գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսերով:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՋՕ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Պ. Գարակէօզեանի սրահին մէջ 45 rue de la Défense

Մուտք՝ 5 Ֆրանք:

Հաղորդ. միջոց.— փոխ. վ. կէրսայլէն առնել 25 եւ 32 թիւ ինքնաշարժները եւ իջնել կայ. ...:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

21 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ Գ. ԹԱՂԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

Կը տօնէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ը

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼ 8ԻՆ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Salle Géographieի ՄԷՋ 184, Bld St. Germain

Բացման խօսք.— Երջ. վարչութեան նախագահ Տիկ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ կողմէ

Ողջոյնի խօսք.— Պ. Հ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ, Ա ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին սիրայօժար մասնակցութեամբ՝

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Տիկիններ՝ Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆ — ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ եւ Ա. ԳԵՒՈՆԵԱՆ (երգ)

Օրիորդ Զ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ)

Mlle X. *(պար)*

Պ. Ռ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)

ՄՈՒՏՔ՝ 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ.

ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած՝ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ 1 Bld. Carnot

Կը ներկայացուին՝ **ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ** *(պատկեր)*

եւ **ՊԷՊԷՔՕ** *(զաւեշտ 3 արար)*

կը մասնակցին տեղւոյն սիրողները: *Մուտք՝ 3 ֆր.*

Փարիզի Գրական Ակումբ *այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131,* rue Paul Berruel *(նախկին* rue Cambron, *131) Մէթրօ՝* Vaugirard. *Կը խօսի՝ Պ. Լեւոն Բաշալեան: Նիւթ՝* եղիշէ Չարենցի Արուեստը. *Մուտքը ազատ է:*

Matinée - Soirée Dansante

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ իր օժանդակութեան Սնտուկին

Հովանաւորութեամբ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կը նախագահէ Պ. ՊՕՂՈՍ ԷՍՄԷՐԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, 8 ԱՊՐԻԼ ԺԱՄԸ 4էն 12

Salon de l'AERO-CLUB DE FRANCE*ի մէջ* 6 rue Galilée (Métro: Boissière)

Orchestre - Attractions *մասնակցութեամբ* Mlle Rosi Mac Donald*ի Շաթըլէի թատրոնէն: — Անակնկալներ —* Buffet *զիւրամատչելի գիներով* Bridgeի *սեղաններ:* *ՄՈՒՏՔ՝ 15 ֆրանք: ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ՝ 10:*

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

15 ԱՊՐԻԼ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋԸ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ԻՆ

«ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ» սրահին մէջ

26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

Ռ. ՍԱՐՎԱՉԵԱՆԻ

«ԳԻԾԷՆ ԴՈՒՐՍ»

ընտանեկան յուզիչ տրամ չորս արար

կը մասնակցին՝ տիկիններ *ԼԻՒՍԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՔՆԱՐԻԿ-ՄԱԳԴՈՆԱԼՏ,* Օրիորդներ՝ *ՍԻՄԱ, ՑԱՍՄԻԿ,* պարոններ՝ *ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ, Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ:*

Տեղերու գիները՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք:

Սահմանափակ թիւով բէզերվէներ:

Տոմսերու համար դիմել դիմել՝ Գրատուն Հրանդ-Սամուէլ, (51, rue Mr. le Prince), Տպարան Նաւասարդ (61, rue Mr. le Prince) *եւ Պ. Լ. Գեւոնեանին* (17, rue Dameste Paris 13

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

ԵՐՐՈՐԴ ԹԻՒԸ, ՃԵՏԵՒԵԱԼ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ.

Ռ. Բերբերեան.— *«Նոր Նախիջեւանի գաղութի անցեալն ու ներկան»:* Յ. Ճ. Սիրունի.— *«Երիմեան գրագէտը»:* Յ. Զարեան.— *«Մայեաթ Նովա»:* Մ. Պարսամեան.— *«Վահան Թէքէեան»:* Վ. Փափազեան.— *«Հայկական բարենորոգումները»:* Ա. Խոնդկարեան.— *«Օպպօզիցիան Հանրապետ. Հայաստանում»: «Մուրատի յուշատետրը»:* Հմ. Մանուկեան.— *«Արամ»:* ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— *«Վարպետ Մինաս»:* Զ. Միրզոյեան: *«Թէ ինչո՞ւ միացանք իթթիհատին հետ»—* Աջեան: ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ: ԴՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ: *Վաւ. եպ. Մանկունի: «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»:*

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Dameste, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

Տպարանը փոխելու հետեւանքով «Վէմ»ի ներկայ թիւը լոյս տեսաւ որոշուած ժամանակէն ուշ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏ

Պաշտօնաթերթ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի(կիսամսեայ)

Տարեկան բաժնեգին Ֆրանսա՝ 25 ֆրանք, Սուրիա, Յունաստան եւ Պալքաններ՝ 20, միւս բոլոր երկիրները՝ 30 ֆր.: Զատէ հատը՝ 1.25 ֆր.: Հասցէ.— M. Kurkdjian, 39, rue Maubeuge. *Փարիզ (9):*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Եոզկատի Իւրնէճ գիւղացի խորթ հայրս՝ Կարապետ Քէշիշեան եւ իր որդին՝ Ենովք. 1914էն առաջ մեկնած են Ամերիկա: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Մէնթէշէցի (Եոզկատի շրջան) Հաճի Սարեանի, հասցէ՝ Saryan Roger c/o Mr. Vincent de l'Estrande Miramont par Mirande. Gers, France.

— Կը փնտռեմ Հայաստանի Նախիջեւան քաղաքէն Սահփան, կինը՝ Մարիամ, զաւակները՝ Ազնիւ, ծիծ... եւ Ալպէր Մաթոսեանները, որոնք գտնուին եղեր Isère նահանգին մէջ: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Ղազար Մարկոսեանի, 11, rue de la Fare. Marseille

— Կը փնտռեմ եղբայրս Օրաւ... ցի Յովհաննէս Թորոսեան, հօր անունը՝ Նշան, մօր անունը Իսկուհի Թորոսեան, եւ հօրեղբօրորդի Նշան Թորոսեան, հօր անունը՝ Կարապետ, որոնք 1919ին Օրաւէ ... փոխադրուած են Պոլիս Օրաւ... մէջ Յովհաննէս կը տառապէր ... ցաւէ եւ կը դարմանուէր ... ժշկիններու կողմէ:

Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն ... վեր որ եւ է լուր չունիմ իրենց ... սին: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի, St. Arroman par Mirande. Gers. France

---

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (90)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

«Իբրեւ հետեւանք մեր հերոս զինուորներուն յաջողութեանց եւ իբրեւ արդիւնք ընդհ. պատերազմին, կոտրեցաւ Ռուս ցարականութեան ձեռքը, որ արգելք կ'ըլլար իսլամ — Թուրք հողամասերուն ազատ բարգաւաճման — նը:

Վաղը անծանօթ է մեզի: Այսօր՝ Հիւսիսի եւ արեւելքի, Կովկասի բոլոր իսլամ — Թուրք բազմութիւնները ուժ մը կը ներկայացնեն: Հետեւաբար կրնան իրենց ձգտումները հրապարակ հանել: Դարեր շարունակ սպասելէ վերջ, երանի թէ նախապէս գիտցուէր թէ նման պատեհ առիթ մը պիտի ներկայանայ՝ առաւելագոյն չափով օգտուելու համար անկէ: Կասկած չկայ, որ այս պատեհութիւնը երկար չպիտի տեւէ: Որովհետեւ, ռուս բազուկները կրկին կը միանան եւ կը մղուին իրականացնել իրենց ազգային ձգտումները արտայայտող ծրագիր — ները: Եւ կամ, ռուս զանգուածները, իրենց ուժեղ միծամասնութեամբ ու միացեալ ջանքերով, մեր արեւելեան եւ արեւմտեան հատուածները, նոյնիսկ հարաւային կողմերը ճնշելուն մէջ օգուտ մը նկատելով, կրնան վերադառնալ իրենց երբեմնի քաղաքականութեան: Արդէն, թշնամիներու ճնշման ենթարկուելու յարմար ալ — խարհագրական դիրք մը ունին արեւմուտքի եւ արեւելքի իսլամ — Թուրք զանգուածները: Որովհետեւ իրենց տեղերը ընդարձակ են ու, բնականօրէն, իրարմէ հեռու ըլլալով չեն կրնար օգտուիլ, մինչեւ ազգի հանգամանք ստացած որ եւ է ցեղի տարրերը այսպէս ցրուած եւ իրարմէ բաժնուած չեն: Աչքի առջեւ բերենք Գերմանացիներուն, Անգլիացիներուն, Իտալացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն այն մայրենի հողերը, ուր անոնք կը բնակին այսօր Անոնք եւս, անցեալին մէջ իսկ երբ նահապետական կեանք մը կ'ապրէին, կը գտնուէին իրենց այժմու վայրերը: Կը տեսնուի թէ՝ այն վայրերը ուր անոնք անջատ անջատ կը բնակին, աւելի պզտիկ են քան իսլամ — Թուրքերուն 15 — 20 ցեղախումբերուն մէկուն վայրը: Ցեղախումբերու այսպէս ցրուած վիճակը կը դժուարացնէ անոնց մերձեցումը եւ արգելք կ'ըլլայ անոնց ընկերային մակարդակի բարձրացման: Այս վիճակը ուրիշ տեսակէտով եւս վնասակար է: Մեծաթիւ ժողովուրդներ, յորդելով, կը մտնեն այն զանգուածներուն միջեւ որոնց հողերը ընդարձակ են եւ, ոչ միայն արգելք կ'ըլլան անոնց յառաջդիմութեան, այլեւ անոնց ազգային բարգաւաճումը կը դժուարացնեն:

Գրեթէ բոլոր իսլամ — Թուրք տարրերը այս փորձանքին ենթակայ են: Աչքի առջեւ բերենք արեւմուտքի իսլամ — Թուրք զանգուածները: Սկսելով Վոլկայի աւազանէն մինչեւ Ենիսէյ գետի երկայնքին տարածուող վայրերը քանի մը դար առաջ միայն Թուրք բնակիչներ ունէին, մինչդեռ այսօր նոյն այդ վայրերը Ռուսերու տիրապետութեան տակ են, եւ ընիկ իսլամ — Թուրքերը այդ օտար տարրերուն կողմէ շրջապատուած են: Արեւմտեան զանգուածներէն միայն Ղազքըրներն են որ մասամբ հաւաքական կեանք կ'ապրին: Այդ ալ համեմատական է: Հիւսիս, հիւսիս արեւմտեան կողմէն՝ անոնց խմբաւորումը եւս աւրուած է Ռուսերու գրաւման հետեւանքով, եւ այդ աւերումը գացած է մինչեւ ներսերը:

Վոլկայի աւազաններու իսլամ Թուրքերը եւս բաժնուած են հարիւրաւոր պզտիկ մասերու եւ խեղդուած են ռուսական այնպիսի մեծ զանգուածներու միջեւ, որոնք արգելք կ'ըլլան անոնց բարգաւաճմանը: Բայց մանաւանդ աւելի հիւսիս՝ Սիպերիա բնակողները 9 — 10 մասերու բաժնուելով ձգմուած են այն տարրերուն միջեւ որոնք օտար կը մնան իրենց ընկերային բարգաւաճմանը:

Արեւմտեան զանգուածները, իրենց դիմադրելու կարողութեամբ, թէեւ կրցած են աղատիլ այլասերումէ, բայց անոնց յառաջիկայ բարգաւաճումը դժուար է: Ահա այս վիճակը կը ներկայացնէ փորձանք մը, որ արդիւնքն է Թուրանի իսլամ — Թուրք համախմբումներուն միջեւ օտար տարրերու թափանցումին եւ մուտքին եւ մանելու կարելիութեան: Եւ որովհետեւ այս խմբաւորումները, պաշտպանութեան տեսակէտէն, բուն զանգուածին չեն միացուիր եւ ազգի հանգամանք չեն ստանար, ենթակայ են վտանգաւոր վիճակներու:

Երէկ, Թուրքիստանի եւ նոյնիսկ Կովկասի եւ Խրիմի շրջանին մէջ բնակող Թուրքերը եւս ենթակայ էին ռուսական գրաւման: Բայց, հոդ վտանգը դեռ այնքան մեծ չէր. Որովհետեւ, ազգային մեծ արթնութիւն մը ի վիճակի է դուրս թափելու այն օտար մասնիկները որոնք կը գտնուին իսլամ — Թուրք խմբաւորմանը մէջ: Մեր այսօրուան պարտականութիւնն է այդ վտանգը փնտռել եւ, օգտուելով ներկայացած պատեհ առիթէն, անկէ ազատիլ ու մեր դիրքը ամրացնել: Պատմութեան մէջ, բոլոր պաշտպանութիւններն ու փրկութիւնները ձեռք ձգուած են, միշտ, առոր նման ազգային փորձանքներու յաջորդող պատեհ առիթներուն: Գերման տարրերը միացան՝ Ֆրանսական վտանգին առջեւ, իսկ իտալականները արթնցան աւստրիական եւ Ֆրանսական ճնշումին տակ:

Այսօր, նոյն կացութեան մէջ կը գտնուին Ռուսիոյ Թուրք — իսլամ տարրերը: Տարբերութիւնը այն է որ անոնք քիչ մը աւելի ցրուած են. Այս պատճառաւ ալ, գործը կրնայ քիչ մը դժուարանալ: Բայց, հարկ է շահուիլ այդ դժուարութիւններէն: Այժմու ցրուած վիճակը կրնայ արգելք ըլլալ քաղաքական միացման մը հաստատման: Այժմ հարկ չկայ այդպիսի միութեան մը: Անկէ առաջ պէտք է որ Թուրք — իսլամ տարրերը իրենց այժմու կացութենէն բարձրանան եւ հասնին վիճակի մը ուր կարենան կազմել «իսլամ — Թուրք ազգ մը»: Անկէ վերջ մը որ այսպիսի տոկուն ազգ մը կը գտնուի, այլեւս շատ բնական կը դառնայ քաղաքական այնպիսի վիճակ մը որով ան իր գոյութիւնը պահպանէ եւ միջազգային ամուր դիրք մը ստանայ: Մինչեւ այդ՝ անհրաժեշտ է որ ամէն մէկ տարր չմոռնայ իր ազգային պարտականութիւնները:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameste, PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Պելճիքա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 6 ԱՊՐԻԼ VENDREDI 6 Avril 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2463

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ՊՈԼՇԵՒԻԿԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Ուրեմն դուք խրատունք չէ՞ք տար որ հայ աշխատաւորութիւնը կառչի արաբ աշխատաւորութեան հետ կողք կողքի, Սուրիոյ ազատագրութեան համար:

— Հարցը խրատունքի մասին չէ, այլ գիտակցութեան եւ ըմբռնման. Ի՞նչ իմաստ ունի 8–10 կամ 40–50 հայ կարմրուկներու ներկայութիւնը՝ այն թունդ ազգայնական պայքարին մէջ որ կը մղուի Սուրիոյ մէջ, հոգատարութեան լուծը թօթափելու համար: Ոչ միայն բան չաւելցներ, այլ եւ ծիծաղելի կը դարձնէ ձեզ: Տակաւին չենք խօսիր հետեւանքներու մասին: Եւ այդ հետեւանքները ժողովուրդն է որ կը կրէ: Ձեր խենդուկրակ մարդանքները ոչ միայն միտք եւ սիրտ կը պղտորեն, այլ եւ յօնք շինելու տեղ աչքերը կը հանեն: Ո՞ր Հայը կրնար հակառակ ըլլալ ոչ թէ Արաբին, այլ աշխարհի ամէնէն անծանօթ ժողովուրդին ազատագրութեան: Սակայն, ուրիշի մասին խորհած ատեն, ինչո՞ւ կը մոռնաք բուն հայ աշխատաւորութեան շահերը: Մեր ձեռքը չէ որ եւ է դեր կատարել այս գործերուն մէջ, իսկ դերք բանել՝ այն ալ կարմիր դրօշի տակ...

— Կարմիր դրօշն է որ պիտի լուծէ այդ բոլոր հարցերը:

— Թող այդպէ՛ս ըլլայ: Շատ աւելի զօրաւորներ բռնած են կարմիր դրօշը: Անոնք ունին անսպառ միջոցներ եւ վիթխարի կազմակերպութիւններ: Եթէ անոնք ուզեն, կրնան ճամբան հարթել: Ձեր ի՞նչ գործն է կարաւանին գլուխն անցնիլ, հայերէն թռուցիկներ ցրուել, ծիծաղելի կանչեր արձակել եւ ճակատ ճեղքել: Եւ յետոյ, վատութիւն է ձեր բրածը. որովհետեւ, դուք ամէն չափ ու սահման կորսնցնելով, ոչ միայն օտարները կը մղարկենք մեր ներքին գործերու մասին, այլ եւ զանոնք օգնութեան կը կանչէք, պայքարելու համար հայկական «նացիոնալիզմ»ին դէմ: Չմոռնանք ձեր միւս զարշելի հէքեաթն ալ,— Սուրիոյ մէջ անկախ Հայաստան հաստատելու Դաշնակցական ծրագիրը, որ տարին տասներկու ամիս կը կրկնուի ձեր բոլոր թերթերուն մէջ, «Խորհ. Հայաստան»էն մինչեւ յետին թռուցիկին մէջ, եւ կ'արծարծուի նոյն իսկ պատասխանատու գործիչներու կողմէ: Այդ բոլորը կրնան աղէտի մը յանգիլ օր մը, առանց թիզ մը յառաջ տանելու համաշխարհային յեղափոխութիւնը...

— Հապա ի՞նչպէս կ'ուզէք որ տարածենք մեր գաղափարները: Մենք յեղափոխական պայքարը ձեզի պէս չենք հասկնար, մենք պրոլետարիատին շահերը պիտի պաշտպանենք միջազգային գետնի վրայ...

— Չունիք աւելի հարազատ պրոլետարիատ քան տարագիր եւ աշխատաւոր բազմութիւնները. եթէ կ'ուզէք՝ նոյն իսկ Հայաստանի ժողովուրդը: Ձեր եռանդը յատկացուցէք անոնց բարօրութեան: Ինչո՞ւ Հայաստան չէք երթար, քանի որ այնտեղ իրականացած է ձեր փառաբանած կարգուսարքը: Գացէք հոն, մտէք ժողովուրդին մէջ, տարածուեցէք մինչեւ հեռաւոր գիւղերը: Ի՞նչ գործ ունիք այս օտար եւ քաղքենի պողոտաներուն վրայ...

— Մենք ամէն երկրի մէջ ալ դեր ունինք, իբրեւ անդամները համատարած Կոմկուսին:

— Հէքեաթ մըն ալ այդ: Ի՞նչ կը ներկայացնէք դուք, օրինակ, Ֆրանսայի մէջ, ուր համայնավար կուսակցութիւնը մինչեւ 120 հազար անդամ կը հաշուէր Թուրի պառակտումէն քանի մը տարի վերջը, իսկ այսօր իջած է 35–40,000ի: Թող ըլլայ 60,000 անդամ, 40 միլիոն ժողովուրդին մէջ: «Մենք ալ կանք» ըսելո՞ւ համար խառնուեր էք անոնց բջիջներուն, թէ Մարսէյ Գաչէնն ու «Իւմանիթէ»ն Դաշնակցութեան դէմ լարելու, նոյն իսկ ոստիկանութեան եւ կառավարութեան միջոցաւ Դաշնակցութեան լուծումը պահանջելու, «օրէնքէ դուրս», «սահմանէն դուրս» աղաղակելու համար: Յեղափոխական գործե՞ր են ատոնք: Խ. Հայաստանը բան մը կը շահի՞ այս մանկապարտէզի խաղերէն: Բան մը կը շահի՞ արտասահմանի հայ աշխատաւորութիւնը: Կը շահի՞ համաշխարհային յեղափոխութիւնը:

— Մեր Մեր գործունէութեան շնորհիւ է որ ի դերեւ կ'ելլեն ձեր դաւերը՝ Խ. Միութեան դէմ: Մենք ենք որ երեւան կը հանենք ձեր զինուորական պատրաստութիւնները՝ իմպերիալիստներուն, Սպիտակ Ռուսերուն, Տէթէրինկներուն, Հիթլէրներուն հետ՝ ընդդէմ մեր խորհրդային հայրենիքին...

— Նոյն իսկ ձեր դատին համար լաւ է որ մոռնաք, միանգամ ընդ միշտ մոռնաք այդ ցնդաբանութիւնները, որոնք չափազանց երկար տեւեցին: Կոմինտէրնին միջազգային լրտեսական ցանցը բաւական է, մեր «դաւեր»ուն հետեւելու համար: Ձեր տեղը Երեւանն է. գացէք եւ հոն ծաղկեցուցէք ձեր կարողութիւնները: Այնտեղ շատ սուղի կը նստիք Երեւանի համար, որ միշտ պէտք ունի աջակցութեան:

— Մեր գործերէն մէկն ալ այդ աջակցութիւնը ապահովելն է:

— Ընդհակառակն, ձեր միջամտութիւնն է որ կը խանգարէ այդ աջակցութիւնը: Ահա վեց ամիս կ'ըլլայ որ հանգանակութիւն բացուած է Հօկով եւ Բարեգործականով, եւ գումարը 100.000 ֆրանքը չանցնիր: Թերթերը գրեցին թէ ատ հաշուով հազար անգլ. ոսկի ղրկուած է Երեւան: Քանի՞ բնակարան կը շինուի այս հանգանակութեամբ, մէկ բնակարանը հազար տոլար հաշուելով (երկու ընտանիքի համար): Ա՞յս է ձեր զանգուածային շարժումը: Հիմակ ալ սկսեր էք Հայր. Միութիւնները պառակտել, աղոսկելով, դուռեր լարելով, ճեղքեր բանալով... Կը հասկնանք ձեր միտքը. բայց, զգո՛յշ. ծառին ճիւղերը կտրելով կտրելով, առտու մը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

14 ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ - ՕՐԷՆՔՆԵՐ

2,760,000,000 ՖՐԱՆՔ ՊԻՏԻ ԽՆԱՅՈՒԻ

ՈՒՐԻՇ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԼ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ

Նախարարական խորհուրդը վաւերացուցած ըլլալով հրամանագիր — օրէնքներու առաջին շարքը, պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց զանոնք: Այս առաջին մասը կը բաղկանայ 14 հրամանագիրներէ, որոնք անմիջապէս գործադրելի են եւ որոնց շնորհիւ կառավարութիւնը կը յուսայ 2,760 միլիոն ֆր. խնայել. (Նիւթացոյցին բացը չորս միլիառ ֆրանք է):

Այս խնայողութիւնը պիտի կատարուի հետեւեալ տնօրինութիւններով.— Տասը առ հարիւր պիտի կրճատուի պետական պաշտօնեաներու թիւը: Հաշւի եղած է թէ 60–80.000 պաշտօնեաներ պիտի արձակուին: Հարիւրին 5–10 վար պիտի դրուի բոլոր քաղաքային եւ զինուորական պաշտօնեաներու թոշակներէն, առանց նկատի առնելու նուազագոյն չափ մը որ ազատ կը մնար տուրքէ եւ որ տարեկան 12,000 ֆրանք էր: Պիտի ջնջուին կրկին թոշակները (պետական ռոճիկ եւ հանգստեան թոշակ) եւ բնակարանի համար եղած մասնաւոր վճարումները: Այսպէս, եթէ ե՛ւ այրը ե՛ւ կինը վճարում կը ստանան բնակարանի մը համար, այսուհետեւ միայն այրը պիտի ստանայ: Պիտի փակուին 19 վարչական գրասենեակներ եւայլն:

Ելեւմտից Նախարարութեան նիւթացոյցին վրայ եղած կրճատումներով պիտի գոյանայ 628 միլիոն ֆրանք, նպաստներու կրճատումէն 32 միլիոն, վարչական բարեփոխումներէ եւ պաշտօնեաներու կրճատումէն՝ 750 միլիոն, հանգստեան թոշակի պայմաններու փոփոխութենէն՝ 500 միլիոն, կրկնակ պաշտօններու եւ կարգ մը վարչական գրասենեակներու կրճատումէն՝ 190 միլիոն, թոշակներու զեղչէն՝ 360 միլիոն, ուրիշ վարչական փոփոխութիւններէ՝ 300: Համագումար 2760 միլիոն:

Թոշակներու կրճատման ենթակայ են նաեւ հանրապետութեան նախագահը եւ նախարարները: Նախագահին թոշակը պիտի կրճատուի հարիւրին 20 համեմատութեամբ. իսկ նախարարներուն թոշակը՝ հարիւրին 15: Կարգ մը թոշակներու համար կրճատումը պիտի ըլլայ մինչեւ հարիւրին 15, 20 եւ 25: Բոլոր հանգստեան թոշակները պիտի կազմեն պաշտօնական ռոճիկին հարիւրին 50ը, ըլլայ քաղաքային եւ թէ զինուորական պաշտօնեաներու համար, որոնք երբեմն մինչեւ հարիւրին 65 ստացած են: Այս կրճատման փոխարէն, այսուհետեւ հանգստեան կոչուած պաշտօնեաները անմիջապէս պիտի ստանան իրենց թոշակին հարիւրին հարիւրը: Մինչեւ հիմա միայն 65 տարեկան եւ աւելի տարեց պաշտօնեաները իրաւունք ունէին սահմանուած թոշակը ամբողջութեամբ ստանալու, երբ հանգստեան կը կոչուէին: Միւսներուն համար դրամը կը պահուէր մինչեւ որ 65 տարեկան ըլլային:

Շուտով պիտի հրատարակուին նաեւ հրամանագիր — օրէնքներուն երկրորդ մասը: Այդ օրէնքներով պիտի կրճատուին նախկին զինուորներու եղած վճարումները, պիտի ջնջուին պատերազմի այրիներու թոշակները. եթէ այդ կիները ամուսնացած են, եւ պիտի բարեփոխուի ընկերային ապահովագրութեան օրէնքը: Այս տնօրինութիւններով ալ կը յուսան խնայել 1,500.000.000 ֆր., հետեւաբար եւ չորս միլիառ ֆրանք զեղչել ծախքերը:

Եթէ յիմարութիւն տրուած չըլլար...

Վարչապետ Տումէրկ, որ օդափոխութեան գացած էր Զատկի առթիւ, վերադարձէն անմիջապէս յետոյ հանրապետութեան նախագահին վաւերացման ներկայեց հրամանագիրները, մասնաւոր նամակով մը.

Այդ նամակին մէջ, վարչապետը, կը շեշտէ.

— « Եթէ խորհրդարանը այս բացառիկ իրաւասութիւնը տուած չըլլար կառավարութեան, համաձայն երկրի բաղձանքին, եւ եթէ կառավարութիւնը վարանէր զայն գործադրելու, շատ չանցած պիտի փակուէին պետութեան սնտուկները, պիտի դադրէին բոլոր վճարումները, սնանկութեան պիտի մատնուէին բոլոր յանձնառութիւնները: Եւ կամ, հարկ պիտի ըլլար նոր թղթադրամներ շրջաբերութեան հանել, աչք առնելով անոր հետ կապուած խառնակութիւնը. որովհետեւ այդ միջոցը երբեք չի լուծեր խնդիրները, այլ զանոնք յետաձգելով եւ ծանրացնելով, ա՛ն ալ կ'առաջնորդէ սնանկութեան, որ աղբիւրն է բոլոր ընկերային զայրոյթներուն եւ քաղաքական ցնցումներուն: Արդ, որուն այս ժամուն մեր ելմտական կացութեան ամբողջութիւնը էական պայման է թէ Ֆրանսայի եւ թէ Եւրոպայի բարեկարգութեան համար: Բոլոր [illegible] երկիրները կ'ըմբռնեն այս պարագան: Ֆրանսան չէր կրնար անոնցմէ պակաս պայծառատես ըլլալ:

Իրար չխաբենք. խնդիրը միեւնոյնն է ամէնէն խոնարհ տան, ամէնէն համեստ ձեռնարկին կամ ամէնէն հզօր պետութեան համար: Խնդիրը այս է, երեք բառով — Ի՞նչ ունինք: Ի՞նչ կը շահինք: Ի՞նչ կը ծախսենք: Բնական օրէնքը կը պահանջէ հաւասարակշռութիւն հաստատել այս երեքին միջեւ. այլապէս, հետեւանքը սնանկութիւն է:

Արդ, չկայ Ֆրանսացի մը որ չգիտնայ թէ պատերազմէն ի վեր, մինչ դրամագլուխը եւ շահերը կը պակսէին, ծախքերը աւելցան, ահագին փոս մը բանալով ծախքերու եւ ելեմուտներու գումարներուն միջեւ: Պատերազմէն առաջուան չափ հարուստ ըլլալու համար մէկ ֆրանքով որ կորսնցուցած է իր արժէքին չորս հինգերորդը, պէտք է որ ֆրանսական դրամագլուխը եւ գործառնութիւնները բազմապատկուին հինգով. մինչդեռ այդպէս չէ: Եւ ընդհակառակն, ծախքերու յաւելման յայտարարը հինգ չէ, այլ 10: Այս անհամեմատութիւնն է որ կը ջախջախէ մեզ: Ի՞նչ ըրին մեր մշակները, բանուորները, արհեստաւորները, պաշտօնեաները, քաղքենիները, հասութատէրերը որոնց թոշակները, շահերն ու եկամուտները կրճատուեցան, յանձն առնելով տագնապին հետեւանքով: Փոխառութեան չդիմեցին անոնք, որովհետեւ գիտեն թէ փոխառութիւն կը յաջորդէ վաշխառութեան, թէ շատ չանցած վաշխառուն կը մերժէ որ եւ է վարկ եւ թէ կրկնակի փոխառութիւնները սնանկութեան կ'առաջնորդեն: Չունենալով միջոց աւելցնելու իրենց եկամուտները, անոնք կրճատեցին իրենց ծախքերը, ջնջեցին աւելորդը, նոյն իսկ խնայեցին անհրաժեշտը: Ուրիշ քաղաքականութիւն չկայ պետութեան համար ալ, եթէ չուզեր առտու մը սնտուկը պարապ գտնելով, դադրեցնել ամէն վճարում: Մեր ներկայ դժուարութեանց պատճառը այն է որ, տարիներով մարդիկ չեն յաջողած ծախքերը յարմարցնել հասոյթներուն »:

Վարչապետը յետոյ բացատրութիւններ տալով հրահանգուած տնօրինութեանց մասին, գիտել կու տայ թէ պետական պաշտօնեաներու թիւը մէկ երրորդ համեմատութեամբ աւելցած է 1914էն ի վեր եւ թէ հազարաւոր պաշտօններ որ եւ է արդարացում չունին: Գալով պաշտօնեաներու կրճատման, անոնք առանձնաշնորհեալ պիտի համարուէին, եթէ այս ընդհանուր տագնապին մէջ պահէին իրենց թոշակներու այն համեմատութիւնը որ նշանակուած է 1930ին «850.000 պետական պաշտօնեաներէ 450,000ը, այսինքն կէսէն աւելին այսօր ազատ կը մնան 1933 դեկտեմբեր 23ի օրէնքին տրամադրութենէն (տուրք): Տարեկան 12,000 ֆրանքէն պակաս թոշակ ստացող պաշտօնեաները մինչեւ հիմա ազատ համարուած են որ եւ է տուրքէ, մինչդեռ 1930էն ի վեր կ'օգտուին ապրուստի հարիւրին 20 աժանութենէն, այնինչ բանուորներն ու գիւղացիները, որոնք իրենց պէս վաղուան ապահովութիւնը չունին, գրեթէ կէս առ կէս կորսնցուցած են իրենց վաստակը: Հարիւրին 5 զեղչելով այդ պաշտօնեաներուն թոշակները, անոնք նորէն պիտի պահեն գնելու կարողութիւն մը որ շատ վեր է 1930էն եւ նոյնիսկ 1914էն »:

∴ Ֆրանսայի պետական պաշտօնեաներու թիւը [illegible]9,000 էր 1914ին, իսկ 857.000ի կը հասնէր 1933ին.

Նոր ծրագիր՝ գործազրկութեան դէմ

Վարչական այս կարգադրութեանց հետ, դատական նախարարը հրամանագիր մը հրատարակեց, որով կը ջնջուին կարգ մը ատեաններ եւ պաշտօններ, արձակելով շատ մը պաշտօնեաներ:

Իսկ աւելի կարեւոր ծրագիր մը կազմած է աշխատանքի նախարարը, Պ. Մառքէ, պայքարելու համար գործազրկութեան դէմ: Նախարարը Ֆրանսայի աշխատաւորական քարտէսը կազմած է, որ ցոյց կու տայ 350,000 գործազուրկներուն բաժանումը: Այս թիւին վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ մասնակի անգործները, մանր արհեստաւորները, ճարտարագէտները, միջին դասու գործատէրերն ու առեւտրականները որոնք արձանագրուած չեն գործազրկութեան նպաստի համար: Այսպէս, Սէնի նահանգը ունի 180,000 գործազուրկ, որոնց 33,000ը շինութեանց բանուորներ, 32,800ը մետաղագործական եւ մեքենական, 35,000ը հասարակ բանուորներ, 9200ը հանդերձեղէնի, 2000ը հիւսուածեղէնի, 5000ը նաշխեղէնի եւ 53,000ը զանազան արհեստներու: Միւս նահանգներն ալ նոյն համեմատութիւնը կը ներկայացնեն աւելի կամ պակաս:

Արդ, աշխատանքի նախարարը կը պահանջէ ընկերային ապահովագրութեանց պահեստի գումարին 75 առ հարիւրը յատկացնել հանրօգուտ շինութեանց, աշխատանք ճարելու համար անգործներուն: Ընկերային ապահովագրութեանց անդամավճարներու գումարը 1932ին եւ 1933ին բարձրացած էր 3200 միլիոն ֆրանքի, որուն 1600ը միայն ծերութեան բաժինը: Աշխատանքի նախարարին հաշիւով, կարելի է տարեկան մէկուկէս միլիառ ֆրանք վարկ ստանալ այս գումարէն, հանրօգուտ շինութիւններ կատարելու համար:

∴ Հանրօգուտ շինութեանց նախարարն ալ ծրագիր մը կազմած է, գոցելու համար երկաթուղիներու բացը որ կը հասնի չորս միլիառ ֆրանքի: Շատ մը երկաթուղային գիծեր պիտի ջնջուին, եւ անոնց տեղ հանրակառքեր պիտի հաստատուին:

Դժգոհութեան ձայներ

Հրամանագիրներու վաւերացման լուրը հազիւ լսած, թղթատարական պաշտօնեաներու Դաշնակցութիւնը բացառիկ ժողով մը գումարեց, բողոքելու համար թոշակներու կրճատման դէմ: Վարչական խորհուրդին յանձնարարուեցաւ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, համաձայն կացութեան պահանջներուն: Հաւանական է գործադուլ հռչակել մէկ — երկու ժամուան համար, իբրեւ ցոյց:

ՊԻ. ԴԱՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆ ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ

Վարշաւայի խորհրդային դեսպան Անտոնով պաշտօնանկ ըլլալով, յաջորդ նշանակուեցաւ Աթէնքի դեսպան Պ. Դաւթեան, որ նախապէս Թեհրանի դեսպան էր:

ՊԱՐՏՔԴ ՎՃԱՐԷ, ԵԹԷ ՈՉ...

Մ. Նահանգներու ծերակոյտէն յետոյ, երեսփ. ժողովն ալ քուէարկեց օրինագիծ մը, որուն համաձայն Ամերիկայի մէջ արժեթուղթեր չպիտի կրնան ծախել կամ գնել այն օտար պետութիւնները որոնք չեն վճարած իրենց պարտքերը: Օրէնքը մինչեւ 10,000 տոլար տուգանք եւ 2 — 5 տարի բանտարկութիւն կը տրամադրէ անսաստողներուն:

ՍՈՒՐԻԱ — ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Համաձայն «Քոմմէրս տիւ Լէվանի» տեղեկութեանց, Սուրիայէն Պարսկաստան երկարելիք երկաթուղիին աշխատանքները առաջին 15 քիլոմեթրի վրայ պիտի սկսին այս ամսու սկիզբները: Եթէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող բանակցութիւնները յաջող վերջաւորութիւն մը ունենան, գիծը պիտի անցնի Իրաքէն, իսկ եթէ կարելի չըլլայ համաձայնութիւնը, ֆրանսական կառավարութիւնը բանակցութեանց պիտի սկսի Թուրքիոյ հետ:

Յայտնի չէ թէ ինչ վիճակի մէջ են բանակցութիւնները եւ Թուրք կառավարութեան հետ ինչ տեսակցութիւններ ունեցաւ մարզպանը: Պ. տը Մարթէլ Էնկիւրի չմեկնած լրագիրները գրեցին թէ՝ Թուրք կառավարութեան հետ պիտի բանակցի Սուրիա — Պարսկաստան գիծը Թուրք հողամասէն անցընելու համար, սակայն, իր վերադարձէն յետոյ, ոչ մէկ տող գրուեցաւ այդ մասին:

ՅԱՐԳԱՆՔ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Զատկի Կիրակին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիի արարողութիւններէն յետոյ, խումբ մը Հայեր ծաղկեպսակ մը դրին հայ զինուորի յուշարձանին առջեւ: Այս առթիւ Պ. Արամ Թիւրապեան, ֆրանսահայ կամաւորներու պատուիրակը՝ պատերազմի միջոցին՝ ճառ մը խօսեցաւ, համակրանք յայտնելով Ֆրանսայի եւ պաշտպանելով հայկական իրաւունքները: Բանախօսը դիտել տուաւ թէ (հայերէն) եօթը տարիէ ի վեր հայ կամաւորներու յուշարձանը ծաղիկի երես չէ տեսած եւ հրաւիրեց մասնաւորապէս ներկայ տիկիններն ու օրիորդները որ կիրակի եւ տօն օրերը ծաղիկներով պատուեն յուշարձանը:

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՑԱՒԱԼԻ ԱՐԿԱԾԸ

Բնիկ Եէնիշէհիրցի Արթին Այվազեան, որ պանանի առեւտուրով կը զբաղի Քոլոնպի մէջ, իր բեռնակառքով կիրակի առաւօտ կ'երթայ զօքանչը փոխադրելու հիւանդանոցէն: Պուլվար Մալիզապէն անցած ատեն, կառքը կը զարնէ ուրիշ բեռնաշարժի մը որ մայթին վրայ կ'իյնայ, գետին փռելով 60 տարեկան ֆրանսացի երկրաչափ մը:

Մարդը վայրկենապէս կը մեռնի: Ոստիկանութիւնը Այվազեանը կը ձերբակալէ իբրեւ պատասխանատու եւ ուղղակի բանտ կ'առաջնորդէ: Իսկ զօքանչը ուժգին ցնցումներու մատնուելով, տուն կը փոխադրուի:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ՔԱՑՔՇՈՒՔՆԵՐԸ

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ.— ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԾԱԳԻ ԿՈՒՏԱՆ.— ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ԼՍԷ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ.— ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԸ ՑԱՆՁՆԵՆ։

Նախորդ յօդուածով ամփոփեցինք Հիքմէթ պէյի ճառին այն մասերը, որոնք կը վերաբերէին Թուրքիոյ պարտութեան եւ անկման պատճառներուն։

Քաղաքական ի՛նչ կացութեան մէջ էին համաձայնական պետութիւնները, այդ շրջանին։

Ամէն մարդ կը յիշէ զինադադարի գինովութեան օրերը։ Անգլիա եւ Ֆրանսա — օրուան ախոյեանները — շատ նպաստաւոր կացութեան մը մէջ կը գտնուէին։ Համայնավարական յեղափոխութեան շնորհիւ, Ռուսիա դուրս ձգուած էր շարքերէն։ Իսկ Թուրքիա ամբողջովին խորտակուած ըլլալով, անոր ոչնչացումը շատ պարզ եւ բնական հարց մը դարձած էր։

— « Սեվրի դաշնագիրը եթէ գործադրուէր, կ'ըսէ Հիքմէթ պէյ, Թուրքերը միջնադարեան Չերքեզներու վիճակին պիտի մատնուէին։ Դաշնագիրը այս նպատակով պատրաստուած էր։ Սակայն երբ գործադրութեան դժուարութիւններն ու անկարելիութիւնները հասկցուեցան, սկսան կամաց կամաց տեղի տալ։ Երկու պատճառ կարելի է վերագրել այս բանը։ Նախ այս երկու պետութիւններուն (Անգլիա եւ Ֆրանսա) մայր հայրենիքներուն աշխարհագրական դիրքը, իսկ երկրորդ, իրենց կացութիւնը գաղթավայրերու մէջ »։

Անգլիա այդ օրերուն հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէր.— Գերմանական նաւատորմը ոչնչացած ըլլալով, անգլիական մայր հայրենիքը վտանգի մը առջեւ չէր գտնուեր։ Չէր փափաքեր նաեւ որ ուժեղ Ֆրանսա մը գոյութիւն ունենայ։ Գերմանիա գոնէ Ֆրանսայի չափ ուժ ներկայացնելու էր։

Միւս կողմէ Հնդկաստան եւ Եգիպտոս վարակուած էին ազգային ազատագրութեան գաղափարներով՝ ներշնչուած Թրքական անկախութենէն։ Հետեւաբար Անգլիա կ'աճապարէր որպէսզի Սեվրի դաշնագիրը գործադրուի նոյնութեամբ։

Իսկ Ֆրանսա, դարձեալ դուռ դրացի մնացած էր 65 միլիոննոց Գերմանիոյ հետ, որ կրնար ժամանակի ընթացքին կենդանանալ։ Ֆրանսա, տակաւին պատերազմի ընթացքին, Գերմանիոյ բաժանման գաղափարը սնուցած է, եւ այս նպատակով Ռուսիա ղրկած այժմու վարչապետ Պ. Տումէրկ։ Ռուսիա եւ Ֆրանսա, գաղտնի համաձայնութեամբ մը որոշած էին, հաշտութեան անջատ դաշնագիրներ կնքել գերմանական կայսրութեան բաղկացուցիչ պետութիւններուն հետ։ Սակայն Ֆրանսա չէ կրցած համոզել Անգլիան եւ Ամերիկան այս նպատակին շուրջ։ Ասոր վրայ Ֆրանսացիները սկսած են Թուրքիոյ հետ հասկացողութեան գալու փորձեր կատարել, որպէսզի ազատօրէն կարենան զբաղիլ Գերմանիոյ հետ։

Միւս կողմէ, Ֆրանսական գաղթավայրերու բնիկները արդիական գաղափարներէ զուրկ էին։ Թրքական օրինակէն չէին կրնար վարակուիլ։ Հետեւաբար Ֆրանսա աճապարանք մը ցոյց չէր տար

Այս պատճառները որոշապէս ցոյց կուտան թէ՝ զինադադարի սկիզբները, Թուրքիոյ բնաջնջման համար գոյացած համաձայնութիւնները ի վերջոյ ինչո՞ւ անհոտացողութեան յանգած են։

Իտալիա կը պահանջէր Անատոլուէն իր բաժինը։ Սակայն զինադադարէն յետոյ ներքին քաղաքական տագնապներու մատնուած ըլլալով, չէր կրցած իր պահանջները արժեցնելու կարող կառավարութեան մը տիրանալ։ Հետեւաբար սկսած էր Թուրքիան սիրաշահելու աշխատիլ.

Միւս կողմէ Ռուսիան բոլշեւիկեան յորձանքին յանձնուած, պատերազմական վիճակի մէջ էր իր նախկին զինակիցներուն հետ, եւ կ'աշխատէր եւրոպական աշխատաւորութիւնը ըմբոստութեան մղել՝ համաշխարհային յեղափոխութիւնը բռնկեցնելու համար։

Գերմանիա ընկճուած, սկսաւ բաքանչացումով դիտել Թրքական ընդդիմութիւնը. Անգլիա սկսաւ մտատանջուիլ այս շարժումէն, մինչ Ֆրանսա պատճառ մը չունէր իրար անցնելու։ Անգլիա կուտայ հակահարուածը՝ առանձնելով Գերմանիոյ պաշտպանութիւնն ու հովանաւորութիւնը։

Վերլուծելով Ցունաստանի եւ Հայաստանի կացութիւնը, Հիքմէթ պէյ կ'աւելցնէ.

— « Ցունաստան, համաշխարհային պատերազմի ընթացքին Համաձայնականներուն հետ էր։ Կոստանդին Թագաւորը գերմանասէր, իսկ Վենիզէլոս անգլիասէր ըլլալով, տեւական հակառակութեան մէջ էին. ընդհ. պատերազմի մէջ չքաշկռտուեցան։ Վերջին ամիսներուն միայն քանի մը զօրաբաժինով յարձակեցան Պուլկարներուն վրայ. Հետեւաբար, Ցունաստան չյոգնած բանակ եւ ժողովուրդ մը ունէր։ Համաձայնականները Թուրքիան ճզմելու համար երբ ուժ մը փնտռելու ելան, անմիջապէս Ցունաստանը գտան։ Եւ հաւատացին թէ՝ փոքրիկ Ցունաստան մը կրնար Թուրքին նման մեծ անցեալ ունեցող ժողովուրդ մը ճզմել։ Ասիկա յառաջ եկաւ մեր պատմութիւնը չգիտնալէն։

Հայաստանի գալով, օտարներուն ծախուած իրենց պետերուն ձեռքը կատարեալ գործիք մը եղան։ Այն առենուան ղեկավարները Դաշնակներն էին։ Անոնք, իրենց ազգը ամէնէն արիւնոտ պատահարներու մէջ քաշկռտելու չվարանեցան, եւ իրենց ժողովուրդը ոտնակոխ ըրին։ 1919ի աշնան եւ 1920ի գարնան հարաւային Ռուսիան անցած էր Տէնիքինի անունով զօրավարի մը վարչութեան։ Հայկական բանակն ալ այս զօրավարին հրամանին ենթակայ զօրաբանակի մը վիճակը ունէր։ Հայաստանի հետ զբաղիլը մեզի համար կարեւորութիւն ներկայացնող բան մը չէր։ Թրքական զօրաբաժին մը (Փըրթա) Հայաստանը ոչնչացուց »։

Զինադադարի պայմանագրութեան համաձայն, նոյեմբեր 13ին համաձայնական նաւատորմը մտաւ Պոլիս։ Երկաթուղիները, հեռագիրները ենթարկուեցան հսկողութեան։ Շուտով տէր դարձան երկրին եւ ամէն կողմ մասնաւոր մարմիններ ղրկեցին։ Զէնքերը գրաւեցին եւ նոյեմբեր 23ին, Ֆրանսայի արեւելեան բանակներու ընդհ. հրամանատար զօրավար Ֆրանշէ Տէսփրէ յաղթական մուտք գործեց Պոլիս։ Զինադադարի եօթներորդ յօդուածին տրամադրութեան համաձայն, Համաձայնականները գրաւման տակ առին ուզուած որ եւ է վայր։ Անգլիացիները գրաւեցին Ուրֆան, Մարաշը, Այնթապը, Ատանան։

Սակայն հաշտութեան բուն պայմանները պիտի որոշուէին Եւրոպայի մէջ։ Ամերիկայի հանրապետութեան նախագահն ու Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ վարչապետները ձեռնարկեցին հաշտութեան դաշնագիրներու պատրաստութեան։

Հոս Հիքմէթ պէյ կը քննէ Ամերիկեան եւ եւրոպական քաղաքական ուղղութիւնները։ Ուիլսընի սկզբունքները պարտուած ժողովուրդներու հանդէպ։ Համաձայնականներու խոստումները՝ փոքր ժողովուրդներու ազատագրութեան մասին։ Հոգատարութեան հարցին ծագումը, եւն.։ Եւ կ'անցնի Փարիզի հաշտութեան համաժողովին։

Խորհրդաժողովը կը բաղկանար երկու մասէ։ Մին, մեծ պետութիւններու միջեւ, որ որոշումներ կուտար, իսկ միւսը յատկացուած էր լսելու փոքրերու պահանջները

Յունուար 30ին կը տրուի հետեւեալ որոշումը.—

Հայաստան, Սուրիա, Պաղեստին, Միջագետք եւ Քիւրտիստան կ'անջատուին Օսմ. կայսրութենէն։

Փետրուար 3ին կ'ունկնդրեն Վենիզէլոսը, որ կը ներկայացնէ հետեւեալ պահանջը.—

Թրակիան եւ Մէյս կղզիէն դէպի հիւսիս, այսինքն Նեղուցները երկարող գիծին արեւմուտքը տալ Ցունաստանի։

Այս պահանջը իրարանցումի կը մատնէ Իտալացիները, որովհետեւ այս հողամասը Իտալիոյ խոստացուած բաժինը կը ներկայացնէր։ Անգլիա կը յորդէ յունական պահանջին եւ հետեւեալ պատասխանը կուտայ Իտալացիներուն.— « Պայմանագրութեան համաձայն ձեզի կուտանք Անթալիան։ Սէն Ժանի պայմանագրութեամբ թէեւ Իզմիրը խոստացած էինք, բայց Ռուսիոյ համաձայնութիւնը պայմանադրական էր »։

Ի վերջոյ, մեծ պետութիւնները կ'որոշեն Ալաշէհիր, Այվալըք, Սօմա եւ Գուշատասըն ընդգրկող հողամասը տալ Ցունաստանին։ Այս տեսակէտին հաւանութիւն կը յայտնեն Անգլիա եւ Ֆրանսա։ Իտալիա՝ դէմ, իսկ Ամերիկա վերապահութեամբ կ'արտայայտուին։

26 մարտ 1919ին կը լուծուի Հայաստանի պահանջները։ Խօսքը տանք Հիքմէթ պէյի։

— « Հայաստանի հանրապետութեան նախագահ Ահարոնեան պահանջեց Երեւանի, Կինցի, Թիֆլիսի, Էրզրումի, Վանի, Սըվազի, Խարբերդի, Ատանայի, Ճէպէլպէրէքէթի եւ Գոզանի նահանգները։ Հոս տարբերութիւն մը երեւան կուգայ։ Ցոյները իրենց պահանջած հողերը չպիտի գրաւէին։ Մինչդեռ Հայերը վերադիր կը պահանջէին որ, մեծ պետութիւնները այդ հողամասերը գրաւեն, քանի տարի հոգատարութիւն հաստատեն եւ վերջը Հայաստանին յանձնեն։ Երկուքին ալ ախորժակը մեծ էր »։

Միւս կողմէ Մահմուտ Շէրիֆ փաշա եւս Քիւրտերուն կողմէ պահանջներ կը ներկայացնէ։ Այս միջոցին Ֆրանսացիները կը հրաժարին Մուսուլէն, եւ գաղտնի համաձայնութեամբ մը կը թողուն Անգլիոյ, քարիւղէն բաժին առնելու պայմանով։ Ֆրանսա այս կարգադրութիւնը կ'ընէ Սուրիոյ մէջ առանձին մնալու համար։

Մարտ եւ Ապրիլ ամիսներուն կը քննուի Նեղուցներու հարցը։ Կ'ուզեն որ Նեղուցներու եւ Հայաստանի հոգատարութիւնը յանձնուի Ամերիկայի։

— « Նեղուցները, կ'ըսէ Հիքմէթ պէյ, մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն Անգլիոյ համար։ Բայց տարօրինակ բան պիտի ըլլար, եթէ Հայաստանի հոգատարութիւնը միայն յանձնուէր Ամերիկայի։ Որովհետեւ Հայաստանի մէջ միայն պատերազմ կար, իսկ օգտուելիք ոչ մէկ բան։ Ամերիկա չէր ցանկար այս բաները, որովհետեւ յորձանքին խառնուիլ չէր ուզեր։ Բայց ուզեցին սիրտը առնել։ Այս ձեւով թէեւ զինքը կը սիրաշահէին, բայց իրականութեան մէջ բան մը տրուած չէր ըլլար։ Հոգատարութիւնը առանձնած պարագային, Ամերիկա ուժ մը պիտի ըլլար Ռուսիոյ դէմ եւ Անգլիա հանգիստ պիտի ընէր։ Այդ առենները սակայն, հարցին լուծման ամենադիւրին ձեւը այս էր, որովհետեւ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա իրարու կը նախանձէին »։

ՀՐ. ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՀՈՅԱԿԱՊ ԹԱՏՐՈՆ ՄԸ

ooooo

Մարտ 1ին Մոսկուայի մէջ, Կոմունայի հրապարակին վրայ կատարուեցաւ հիմնարկէքը կարմիր բանակին նուիրուած թատրոնին, որուն շինութիւնը պիտի լրանայ 1936ին միայն։

Շէնքը իր ներքին կազմաւորումով կը համապատասխանէ թատրոնի մը պահանջներուն, արտաքին ձեւաւորումով կը հանդիսանայ տեսակ մը յուշարձան, որ կ'արտայայտէ կարմիր բանակին դերն ու արժէքը։ Այսպէս, շէնքը արտաքնապէս կը ներկայացնէ հնգաթեւ աստղ մը, բոլորովին տարբեր թատրոնի շէնքերու արտաքինէն

Շինութեան սկսելէ առաջ, մասնաւոր մարմին մը քննութեան առաւ բոլոր յատակագիծերը, զորս ներկայացուցեր էին Ռուսիոյ ճարտարապետները։ Ցանձնախումբը ընտրեց այն յատակագիծը, զոր պատրաստած էին Հայ մը, Հալաբեան, եւ Ռուս մը, Սիմբիրցեւ.

Ցատակագիծը ընդունուելէ յետոյ, շինութեան պետ նշանակուեցաւ ճարտարապետ Շապօշնիկով, գլխաւոր ճարտարապետ նշանակուեցաւ Հալաբեան, իսկ վերջինին փոխանորդ՝ Սիմբիրցեւ։

Ճարտարապետական այս նորաձեւ յատակագիծը իրականին մէջ փորձ մըն է դասական ոճը օգտագործելու արդիական ձեւով մը։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

''ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ,,

ooooo

Տարի մը անցաւ այն օրէն ի վեր, երբ Փաթէ — Նաթանի Ժուանվիլի Սթուտիօին մէջ ներկայ կ'ըլլայինք «Թշուառներ»ուն առաջին տեսարաններուն լուսանկարումին։

Այսօր Վիքթոր Հիւկոյի զմայլելի գործին երկրորդ թարգմանութիւնը (առաջինը համր ժապաւէնով եղած), Ռ. Պէռնարի միջոցով արդէն կատարուած գործ է։

Ինը հազար մէթր երկայնութեամբ եւ երեք դրուագներու բաժնուած այդ հսկայական աշխատանքը — նոյն իսկ իր տկար կողմերով, եւ այդ անխուսափելի էր — պատկառանք եւ գնահատութիւն կը պարտադրէ միայն, տրուած ըլլալով հեղինակին գրական անմերձենալի գագաթները, եւ հեղինակութեան այն սուրբ էջերը՝ ուր բառը — Հիւկոյական ճախրանքն ու փոթորիկը — միայն կրնայ տիրաբար ազդել, առանց օգնութեան պատկերի մը, գիծի մը, եւ անկարելի իսկ պատկերաւորելու.

Պատասխանատու գործ էր մօտենալ վիպական հսկային սահմռկեցնող երեւակայութեան արտադրութեան, ու փորձել զայն պատկերներու վերածել։ Կարելի է ըսել թէ Ռ. Պէռնար յաջողած է իր ձեռնարկին մէջ։

Նիւթը կարելի եղածին չափ խտացնելու համար, բեմադիրը զանց առած է կարգ մը տեսարաններ, որոնք մանրամասնուած էին նախորդ ժապաւէնին մէջ, ուր ժապաւէնը չէր խըրնայուած։ Այս իսկ պատճառով Հիւկոյական ոգերգութեան ցնցող, մարմրող մթնոլորտին վերարտադրութիւնը զգալի վնաս կրած է.օրինակի համար՝ զանց առնուած են այն տըպաւորիչ տեսարանները, որոնք կը կազմեն Ժան Վալժանի եւ Քօզէթի գիշերային փախուստը կամուրջին վրայէն՝ հետապնդուած ոստիկան Ժավէրէն եւ անել փողոցին մէջ պարփակուած, Ժան Վալժանի պատէն վեր մագլցումը, ու Քօզէթի հետ վանքին պարտէզ իջնելը.՝ կամ յեղափոխականներուն վրէժխնդրութենէն Ժան Վալժանի ներողամտութեամբ ազատելէն յետոյ, Ժավէրի ունեցած խոկումի տեսարանը, իր նշանաւոր նամակը գրելէ առաջ, ուր անձնասպանութեան պատճառը կը բացատրէ արդարութեան կամ Քօզէթի եւ Մարիուսի ամուսնութենէն յետոյ իր սենեակին մէջ մենաւորիկ Ժան Վալժանի սրտակեղեք վայրկեանները, երբ ան Մօնֆէրմէյլի մէջ փոքրիկ Քօզէթին գնած պուպրիկին առջեւ ծնրադիր, կը փայփայէ զայն, իր տառապակոծ ծերունիի միակ սիրոյն վերջին գուրգուրանքը տալով անոր, տեսարան մը՝ ուր Հիւկոյի մարդկային հոգիներուն խորախորհուրդ ծալքերուն թափանցելու կարողութիւնը կը հասնի իր հզօրագոյն աստիճանին։

Այս անտեսումները ցաւալի են՝ այլապէս յաջողած Ռ. Պէռնարի ժապաւէնին մէջ, ուր չորրորդ դրուագի մը յաւելումով կարելի պիտի ըլլար ամբողջ ժապաւէնին վրայ սփռել այն գոհարները՝ որոնք վէպին մէջ կը կազմեն հոգեկան վիճակներու, հակապատկերներու, հոյակապ խոյանքներու անթիւ շարքը։

«Ծովէն աւելի մեծ տեսարան մը կայ. երկինքն է, Երկինքէն աւելի մեծ տեսարան մը կայ. հոգիի մը ներքինն է», գրած է Հիւկօ «Թշուառներ»ուն «Փոթորիկ գանկի մը տակ» գլուխին մէջ։

Այդ «հոգեկան ներքիններուն» ու խաւարներէն մէկ քանին են՝ որ անուշադիր ձգուած են։

Բայց եւ այնպէս Պէռնարի կատարած աշխատանքը պատիւ կը բերէ ոչ միայն բեմադիրին եւ Փաթէ Նաթանին, այլ եւ Ֆրանսական շարժանկարի արուեստին։

Հիւկոյի «Թշուառներ»ուն աշխարհածանօթ պատմութիւնը չվերյուշեմ այստեղ։ Անոր հայերէն թարգմանութիւնը Պոլիս եւ գաւառներու տարիներ շարունակ հիւկոյական ոգիի զօր շունչին տակ թրթռացուց խելալով գինովցած սերունդ մը

Մարդկային սիրտն ու միտքը ցնցող, յուզող ու խանդավառող այդ գործը անոր կը ներշնչէր Միրիէլ մը անբիծ զգացումներուն անվերապահ յղացումը, Կավրոշի մը զմայլելի անձնազոհութեան օրինակը, պատկառանքը Ժան Վալժանի մը նահատակութեանցն ու տխուր հոգիին, ու քէն մը այն խոշոր անարդարութիւններուն դէմ, որոնք «Թշուառներու»ն կը վերածեն մարդ արարածները.

Եւ այսօր դարձեալ ան իր մարդկային տիպարներով կը մնայ անմահ յանկուցիչ, փոթորկոտ ու դեռահաս ցօրէն փիլիսոփայական վէպը, ըլլալով մարդկային էութեան խորհուրդներուն եւ հոգիի դժուարըմբռնելի յուզումներուն ջինջ հայելին։

Ռ. Պէռնար Հիւկոյի գործը վերածած է երեք գլխաւոր դրուագներու «Փոթորիկ գանկի մը տակ», «Թէնարտիէները» եւ «Ազատութի՛ւն, սիրելի՛ ազատութիւն»։

Անկարելի է նոյն իսկ հակիրճ տողերով նկարագրել այն բոլոր պատկերները — գրեթէ միշտ յաջողած — որոնք խտացած են այդ երեք գլուխներուն մէջ, տալով գործին ամէնէն տարրական մասերը նախ, եւ պարզելով զանոնք՝ որչափ կարելի է Հիւկոյական տեսիլքին մթնոլորտով

Բանաստեղծական տարրեր, ընկերաբանական մտածումներ, փիլիսոփայական խորհրդածութիւններ պարունակող այդ գրական կոթողին բոլոր երեսներն ալ լուսանկարել անկարելի էր։

Գրական պատկերներ կան որոնց նոյն իսկ ամէնէն հնարագէտ բեմադիրին երեւակայութիւնը կը ջլատէ, պատկերներու վերածումի փորձի մէջ։

Եւ Հիւկոյի գործը լեցուն է այդ բաներով

Ռ. Պէռնար շրջապատուած էր ժապաւէնի ամէնէն յայտնի դէմքերով, որոնց խաղը եւ ըմբռնումը գլխաւոր տարրերէն մէկն է իր գործին յաջողութեան։

Harry Baur ի Ժան Վալժանը փոխն ի փոխ ահաւոր է եւ սրտակեղեք. հեզ է եւ խորապէս համակրելի։ Իր խաղը կը հասնի յաճախ կատարելութեան։ Ան կ'ապրի թիապարտը եւ քաղաքապետը նոյն բնականութեամբ ու ուժգնութեամբ. ան հսկայ առանցքն է որուն շուրջը կը թաւալին ողբերգութեան միւս հերոս դէմքերը։

Henry Krauss որ առաջին անխօս ժապաւէնին Ժան Վալժանն էր եղած, այս անգամ տպաւորիչ Միրիէլ եպիսկոպոսն է մարմնաւորած։

Շ. Վանէլի Ժավէրը ցնցող է ...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԵԹՈՒՄ ՊԱՏՄԻՉԻ ''ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ,,Ը

1245 (ՈՂԴ).— Թագաւորն Հայոց Հեթում էառ զՊռանկանա ի Հոռոմոց սուլթանէն, քարքարմոփեւ։ Սուլտանն Խիաթատինին դարձն պաշարեցին զՏարսոս։ Որոց էին դաւրագլուխք Շամսատին սահիպն և Կոստանդին տէր Լամբրոնին։ Ինաւանդ Պապն արար ժողով ընթրական ի Լիոն քաղաք, եւ բանադրեալ՝ հանեալ ի ժառանգութենէ Ֆարիկ ըմբրուրին։

1246 (ՈՂԵ).— Թագաւորն Հայոց Հեթում առաքեաց զեղբայր իւր՝ զՊարոն Սմբատ Գունդստապլն՝ ի Կիուկ խանն։ Եկաց Թագաւորն Կիպրոսի՝ Հենրի, յետ մահուան մաւրն իւրոյ՝ Ալին Թագուհւոյն։

1247 (ՈՂԶ).— Սուլտան Մարա էառ ի քրիստոնէից՝ զՏապարի եւ զԱսխալան։

1248 (ՈՂԷ).— Լոյի՝ ռէ տը Ֆրանցն՝ եկն յաւկոյս ծովուն ի Կիպրոս։

1249 (ՈՂԸ).— Ըռէ տը Ֆրանցն էառ զՏամիաթն։ Ի յԱմս սկսաւ առաջին Շմորն ընդ ծրնուէզքն եւ ընդ Պիզանքըն

1250 (ՈՂԹ).— Ի Թուակս Հայոց՝ ՈՂԹ, ի Ցունիսն ԻԹ, կատարեցաւ ի սրոյ պապն իմ՝ տէրն Լամբրոնին։ Ըռէ տը Ֆրանցն խանկրեցաւ եւ բռնեցաւ ի Մարա սուլտանէն, եւ ի նոյն ժամ սպանին Մըրցիք զիրենց սուլտանն. եւ ազատեցին զռէ տը Ֆրանցն, եւ առին գին՝ ՃԹ մարկ արծաթոյ։

1251 (Չ).— Պէմունդ՝ բրինձն Անտիոքայ՝ վախճանեցաւ, եւ փոխանորդեաց զնա՝ որդի նորա Պէմունդն։

1252 (ՉԱ).— Ըռէ տը Ֆրանցն շինեաց զձաֆն ձուլիան, Սայետոյ տէրն պսակեցաւ ընդ Ֆիմի, դուստր Թագաւորին Հայոց՝ Հեթմոյ։ Վախճանեցաւ Թագուհին Զապէլ։

1253 (ՉԲ).— Ըռէ տը Ֆրանցն վերստին շինեաց զՍայտէ։ Հեռի՝ Թագաւորն Կիպրոսի՝ վախճանեցաւ։ Հեթում՝ Թագաւորն Հայոց՝ գնաց ի Մանկոյ խանն. Եւ առուանացուցին զդուստրն նորա՝ զՍիպլին՝ (ընդ) Պէմունդ, բրընձին Անտիոքայ եւ կոմսին Տրապալըսոյ։

1254 (ՉԳ).— Ըռէ տը Ֆրանցն դարձաւ ի յիւր աշխարհն։ Վախճանեցաւ Քուռամ, որդի ըմբրուրին։ Ցայտնեցան ազաճարիքն, եւ Իսլամ պէկն։

1256 (ՉԵ).— Սկսաւ կռիւն ընդ ծընուէզքն եւ ընդ Վնիտանքն յԱքա։ Հեթում Թագաւորն Հայոց եկն ի Մանկոյ խանէն, եւ արշաւեաց զաւրաւք ի գաւառն Հոռոմոց, ի Մուռանտինն եւ յայլն։ Զհաւրեգոյց զանդրանիկ որդին իւր՝ զԼեւոն։

1258 (ՉԷ).— Վնիտանքն խանկրեցին զծնուէզքն յԱքայ, եւ փլուցին զիրենց պուրճն։ Հուլաւուն խանն էառ զԱլամութ, եւ կոտորեաց զհաշիշքն։ Հուլաւուն էառ զԲաղտատ։ Վախճանեցաւ Թագաւորեղբայրն Հայոց՝ Պարոն Լեւոն մարաջախտն։

1259 (ՉԸ).— Թագաւորն Հայոց Հեթում գնաց ի Տրապալըիս, յաղագս նութեան իւր փեսային՝ Բրընձին։ Եւ ձիաւորեցոյց զորդին իւր՝ զՊարոն Թորոս։ Եւ ձեռնադրեցաւ եղբայր նորա՝ Տէր Ցոհաննէս՝ եպիսկոպոս։ Եւ առին զՄունղաս բերդն յանուրինաց։ Եւ ի սոյն ամի՝ զաւրքն Հայոց պաշտպանեալ կոտորեցին զՀաւուազոց սուլտանին հեծելն, որ պաշարեալ էին զՄունղաս.

1260 (ՉԹ).— Հուլաւունն էառ զՀալապ պատերազմաւ, եւ զԴամասկոս ընդ ձեռամբ արար։ Եւ ի սոյն ամի Խութուզ սուլտանն կոտորեաց զՔիթպուղայն։ Հեթում Թագաւորն Հայոց գնաց ի յՈւէն, հետեւեալ ի Ճախին։ Պունտուխտարն եղպան զԽութուզ սուլտանն. եւ ինքն նստաւ սուլտան Մըրայ։ Ծուլիան, Սախտու տէրն, ծախեց Դամբլաւն՝ զՍախտէ եւ զԲիաֆոըթն։ Թուրքմանքն բռնեցին զՊեռութ տէրն, եւ ծախեցին ԻՌ (20000) կարմիր։

1261 (ՉԺ).— Պալիանար՝ Սուֆինուէրն ծախեց զԱրսուֆն, Սպիթլուն։ Վախճանեցաւ Թագուհին Կիպրոսի՝ Բլաժանան։ Եւ եղեւ պայլ Կիպրոսի՝ Ռեկ Տըլուսինեան։ Պալիալաւցն էառ զԿոստանդինուպոլիս ի Ֆրանկնոյն։ Ի նոյն ամի Հեթում Թագաւորն Հայոց փեսայացոյց զԿոստանդին, զորդի տեառն Սարվանդիքարին, ի դուստրն իւր՝ յՌիթայն։ Եւ ի նոյն ամի մեռաւ Ճաւֆրի, տէրն Սարվանդիքարին։

1262 (ՉԺԱ).— Ըռէջլան էառ զՄարաշն ազարով։ Վախճանեցաւ Թագաւորահայրն Հայոց՝ Կոստանդին Աւագ Պարոնն։ Հեթում Թագաւորն Հայոց գնաց ի Մանիսանն, եւ խանկրեաց զՔարաման։ Ի սոյն ամի կալուեցաւ Պարոն, Թագաւորորդին Հայոց՝ Լեւոն. որ եւ ի նմին ժամու խառնեցաւ Լամբրուն ընդ Թագաւորութիւնն Հայոց։ Ի սոյն ամի ծնաւ անդրանիկ դուստր Լեւոնի Թագաւորին՝ Զապլունն։

1263 (ՉԺԲ).— Հեթում Թագաւորն Հայոց, եւ Ռուզնատին սուլտանն եւ Արղուչէքն ժողովեցան յԱրակլիայ, վասն բերդերոյն եւ սինաւոին բաժանելոյ։ Վնէսայեցն Ծ խալէ եւ Դ աբիթ պաշարեցին զՍուր, եւ ոչ կարացին առնուլ։ Եւ ձնուէզքն ի խալէ շահեցան զիրենց կարմունն կէսն որ ի Վնիժէն կուգային։ Ըռէջլան Թագեցին։ Թագաւորն Սիկլիոյ եմուտ ի բոյլն, եւ խանկրեաց զՄէժաֆրէ։

1264 (ՉԺԳ).— Պունտուխտար սուլտանն Մըրայ էառ զԱրսուֆն՝ յՌոպիթլէն։ Տուրպայն աղարեց զՊիրն։

1265 (ՉԺԴ).— Վախճանեցաւ Պարոն Աւշին Թագաւորեղբայրն Հայոց, տէր Կոռիկոսայ, ԻԵ ի Դեկտեմբերի, յՈւրբաթ։ Ի սոյն ամի ծնաւ Թագաւորորդին Հայոց՝ Հեթում։

1266 (ՉԺԵ).— Պունտուխտար սուլտանն Մըրայ էառ ի Դամբլէն՝ զՍաֆէթ եւ զԱրսուֆ։ Սըմըլմաւթն զաւրաւք անհամբեաց կոտորեաց զզաւրս Հայոց ի Մառի, եւ կալաւ զԹագաւորի որդին Հայոց՝ զՊարոն Լեւոն, եւ սպան զմիւս որդին՝ զՊարոն Թորոս. եւ աւերեաց յերկիրն Հայոց. գերեաց եւ այրեաց մինչեւ ի Բարձրբերդ յԱտանայ(1)։ Վախճանեցաւ զաւրեղբայր Ճաւֆոն՝ Սիր Ծուանն։ Եւ ի սոյն ամին ծնաւ դուստր Թագաւորին Հայոց՝ Ֆիմի։

1267 (ՉԺԶ).— Ճնուէզքն ԻԶ կալէ այրեցին զԱրքայոյ մինայն. եւ գաւոնոյն՝ առին Վնիտանքն ի Նոցաւն Ե զալէ։ Վախճանեցաւ Թագաւորն Կիպրոսոյ՝ Կէլոն, եւ Թագաւորեցաւ Թագաւոր Կիպրոսոյ՝ կոլանեան։

Ն. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) Ազգերեան տպագրութեան մէջ կը շարունակուի. «զՍիս այրեցին. եւ զաւագ եկեղեցին (եւ) բացին (.) բազգաւորաց եւ զիշխանաց գերեզմանս, եւ հանեալ այրեցին հրով եւ հողմով»։

Այս սրբագրութիւնը կատարուած է Եգիպտոսի թուրք Մամլուքներէն բէյբարս էլ Բօնդուկտարին է, որ կ'ապացուցանէ, թէ թուրքն աշխարհիս ամենէն հին «քաղաքակիրթ» ազգն է։ Եւ առանց կը յաւակնին Հայոց պատմութիւն ալ գրել...։ Ն. Ց. Բ.

գարութեան այդ անդրդուելի գործակալը երեք դրուագներուն մէջ իր վրայ կը դամէ հանդիսատեսին ուշադրութիւնը, արթնցնելով առելութեան զգացում մը, որ վերջապէս կը փոխարկուի արգահատանքի, երբ ան զղջումի եկած, գետամոյն կ՚ըլլայ։ Ցաւալի է՝ կը կրկնեմ որ Ռ. Պէռնար աւելի լայնօրէն չէ մտեցած այդ հոգեբանական տագնապին, եւ անոր եղերական եզրակացութեան քանի մը զինական տպաւորիչ տեսարաններով՝ փոխարէն ջուրի մը շարժումին կարճ տեսիլքին։

Ch. Dullin՝ Թէնարտիէն զմայլեցուցիչ է իրապէս։ Անոր ինքնայատուկ տաղանդը եւ ֆիզիքական մասնայատկութիւնները զայն կը դարձնեն տիպար մը, եւ իր բոլոր երեւումները կը խորացնեն ոճրագործութեան մթին ստուերները՝ հակադրուած Քոզէթի եւ Մարիուսի լոյս — դէմքերուն։

Marg Moreno արժանաւոր կինն է Թէնարտիէին, եւ հաւասար անոր տաղանդին՝ ստեղծելու համար անողորմ մեգերան, որուն թաթերուն մէջ պաչ մը կը տապլտկի փոքրիկ Քոզէթը.

Այս վերջինը իր մանկական տարիքին, յայտնուեցաւ ութամեայ Կապի Թրիքէի դէմքով — մանուկ դերասան մը, որ արդէն 3—4 դեր ստեղծած է շարժանկարի մէջ։ Բացառիկ տաղանդ մը, որուն խաղը արդէն հասունութեան արժանիքներն ունի, այնքան անկեղծ եւ ներազդու։

J Gaël մանկամարդ ու գեղանի Քոզէթին մարմնացումն է երկրորդ եւ երրորդ դրուագին մէջ։ Իր դէմքը գարնանային արշալոյսի մը հանգունակ կը լուսաւորէ պատկերները՝ երբ կը յայտնուի։

Florelle որ գերազանցօրէն աշխարհիկ երգերու գրաւիչ հերոսուհին է, այս անգամ ստանձնած էր Ֆանթինի ծանր դերը, ուր յայտնուեցաւ իր տաղանդին մէկ տարբեր երեսով։ Իր տառապանքը ճիշդ էր, եւ իր մահը խորապէս յուզիչ [illegible]

J. Servais՝ Մարիուսը յաջող կարելի է համարել՝ թէեւ աւելի մանրակերտ ուսումնասիրութիւն մը, եւ 6 բանդներու աւելի շէշտող աշխատանք մը պիտի կրնար տալ անոր Հիւկոյի երեւակայած զմայլելի տիպարը, որուն «հոգիէն աստղերը կ՚անցնէին, եւ հովը հագուստին ծալքերէն»։

Կավրոշի արտաշարժ տիպարը ստեղծած էր փոքրիկ Է. Ժընվրուա, տաղանդաւոր պատանի մը, որ կ՚ապրի իր դերը գիտակից կերպով եւ ուժգնօրէն. Պատնէշներուն առաջ իր դիւցազնական մահը — կիսաւարտ երգը բերնին— խանդական դերասանի մը արժանի խաղ մըն է։

Մեծատաղանդ դերասան Max Dearsy զուարճալի կերպով եւ նրբօրէն կազմած էր արքայական եւ ազնուական Ժիլլընորմանի դէմքը, ժպիտի մը նոթը բերելով մռայլ պատկերներու հրմշտուքին մէջ։

Օ. Տըմազիի արտայայտ էփոնինը շնորհաւորելի է։

Վերջացնելէ առաջ քանի մը թիւեր որոնք կրնան գաղափար մը տալ կատարուած գործին մեծութեան եւ դժուարութեան մասին։

Գործին առաջին պատկերին լուսանկարումը սկսած է 1932 դեկտ. 6-ին Նախնական աշխատանքները նկատի ունենալով, գործը տեւած է մէկ ու կէս տարի շարունակաբար։

Առաջին մասը իրագործուած են ժուանվիլ, Փաթէ Նաթանի աշխատանոցին մէջ, իսկ երրորդ մասը Անթիպի մէջ, ուր շինուած է թաղամաս մը, ուր կ՚անցնին զօրավար Լամարքի թաղումին եւ պատնէշներուն տեսարանները։

Այդ գլխաւորներէն զատ շինուած են 60ի մօտ տեսարաններ (décors) փողոց, անտառ, հրապարակ, եկեղեցի, բնակարան, Փարիզի կոյուղիները եւն.։

Հինգ ամիսներ պէտք եղած են անոնց շինութեան համար։

Անխօս դերասաններու թիւը եղած 8,904։ Անթիպի մէջ հարկ եղած է անոնցմէ 3000ին համախմբումը յեղափոխութեան տեսարաններուն համար։

Գործածուած են 3000 հագուստ, 300 ձի, 600 հրացան, բազմաթիւ կառքեր եւն.։

Առաջին մասը կը բաղկանայ 3173 մեթր ժապաւէնէ, երկրորդը ունի 2378 մեթր, եւ վերջինը 2483։

Մէկ խօսքով, պատկառազդու եւ արժէքաւոր գործ մը, որով կրնան պարծենալ Ֆրանսական շարժապատկերը եւ Փաթէ Նաթան ընկերութիւնը։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱԿ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

»»» · «««

ԼԻՈՆ, 2 ապրիլ (Յառաջ). — Հ.Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի կոմիտէի երեկոյթը տեղի ունեցաւ կիրակի երեկոյեան ժամը 9ին, ընկ. Գ. Քէնտիրեանի ճաշարանին մէջ։ Հակառակ շաբաթ իրիկուընէ սկսած գինարբուքներուն եւ անձրեւ գիշերներուն, ընկերներ եւ համակիրներ փութացած էին քաջալերելու կոմիտէին ձեռնարկը։

Ճաշարանը շատ նեղ կուգար հանգիստականներուն համար։ Երեկոյթը բացաւ ընկ. Միրզէն։ Քանի մը խօսքերով վերյիշումն ըրաւ անցեալին, ոգեկոչեց ներկան եւ թելադրեց չընկրկիլ եւ չվհատիլ, այլ շարունակել ճանապարհը որ ձգուած էր մեր առջեւ։

Ցոյնկայս «Մշակ Բանուորը» երգուելէ վերջ, օրուան սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Վահրամ Սէֆէրեանը, որ յուզիչ խօսքերով բաղդատեց անցեալի Զատիկները եւ ներկայինը։ «Կացութիւնը որքան ալ դժուար ըլլայ, պէտք չէ ընկրկինք, այլ հպարտօրէն կուրծք տանք եկող ու անցնող փոթորիկներուն։ Ապրինք, Հայ ապրինք, արժեցնելու համար մեր ցեղային առաքինութիւնները»։

Երեկոյթին ներկայ էին Լիոնի գրեթէ բոլոր խոստմնալից ուժերը, որոնք սիրայօժար իրենց մասնակցութիւնը բերին հանդէսին։ Ընկ. Ա. Մելքոնեանը ջութակին թրթռուն լարերուն վրայ մեզ փոխադրեց «Կիլիկիա», դէպի հայրենի լեռներն ու սարալանջերը։ Կտոր մը նուագեց իր հեղինակութիւններէն որ, մաս կը կազմէ «օփերեթ»ի մը։ Նուագած կտորը խոր հիացում պատճառեց ներկաներուն։ Ընկ. Ա. Մելքոնեանէն թէ Դաշնակցութիւնը ու թէ հայ ժողովուրդը սպասելիքներ ունի։ Այս մէկալը, վայրի ձայնով օժտուած երգչուհին, (ընկ. Սաքօին հարցուցէք) Օր. Ծով. Տէր Գէորգեանը իր ծովի պէս տարածուն ձայնով երգեց «Բարի լոյսը» եւ «Պճենկօ»։ Երգեցին Գ. Գ. Արամը (Կարմիր վարդը), Վ. Զախուրեան (Անտունի), Թորամանեան (Հայաստան)։ Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու։ Ընկեր Մելիքը, եւ Գ. Եզինը իրենց աշխարհին յատուկ (Մուշ), գեղեցիկ երգիծական պատմուածքներով աւելցուցին հանդէսին փայլը։

Երգեցին նաեւ ընկերներ Փօղհարեան (Հայրիկ, հայրիկը), ընկ. Ա. Հարէլեան (Մոկաց Միրզէն), խորապէս յուզելով։ Արտասանեցին փոքրիկներ Քէնտիրեան եւ Կէրճինեան։ Օրուան տօնին առթիւ խօսք առաւ ընկեր Ա. Մելքոնեան, որ ծանրացաւ մեր արուեստին եւ մշակոյթին պահպանման վրայ։ «Եկած ենք երկիր մը որ լոյս ու գիտութիւն կը բաշխէ աշխարհին, եկած ենք ոչ թէ հոս մնալու այլ վերադառնալու համար եւ քանի որ օր մը վերադառնալու խոր հաւատքն ունինք, բան մը առնենք այս տեղէն, արժէքաւոր բան մը տանինք մեր հետ, եւ անով զարդարենք մեր երկրի մշակոյթն ու արուեստը»։ Ընկ. Գ. Քէնտիրեանը, իրեն յատուկ շեշտերով, համեմատեց Քրիստոսի Յարութեան տարեդարձը եւ մեր ցեղին յարութեան տարեդարձը եւ ցաւ յայտնեց որ 1934 տարի առաջ խաչուած մեռած Քրիստոսի մը համար բոլորս կը միանանք տօնելու, բայց կ՚անճրկինք մեր մէկ միլիոն նահատակներուն տօնը, «Օրը մեր բոլորի», առանց Հրէի եւ հեթանոսի խտրութեան տօնելու ... Տարեց ընկերոջ մը փափաքին վրայ որ նոյն արհաւիրքին ականատես եղած է, ընկ. Մ. Միրզէն համառօտակի պատմեց թէ ինչպէս Խարբերդի բանտին մէջ իրենք զիրենք վառեցին 19—20 հերոս ընկերներ, գլխաւորութեամբ Հիւսէյնիկցի ընկեր Կարօին։ Ականատեսները կը պատմեն — ըսաւ ընկերը — թէ երբ կրակին բոցերը իրենց զարհուրելի լեզուովը կը լիզէին ինքնակամ մեռնողներու մարմինը, երբ դիակներու բոցավառ ճարճատումը պատած էր բանտին չորսափակն ու անկէ դուրս, երբ բարբարոս խուժանը վայրի քրքիջով մը կը դիտէր այս դժոխքը, յանկարծ, բոցերու մէջէն կիսահալ դիակ մը ոտքի կեցաւ։ Ձայն մը հզօր ու սարսռազդեցիկ արձագանգեց պատէ պատ.

«Այն կրակի լեզուները որ կը խանձեն իմ մարմինը, վաղը պիտի խանձեն գալոց սերունդներու սիրտերն ու հոգին, ու եթէ, ապրողներուն մէջ մէկ հատ իսկ խանձուած հոգի գտնուի, այդ բաւական է որ մեր իտէալը ապրեցնէ, արժեցնէ»։ Ընկեր Կարօին ձայնն էր։ Խանձուած սրտով երիտասարդներ կա՞ն մեր մէջ։ Եթէ կան, ուրեմն Կարօները ոչ միայն կ՚ապրին իրենց յիշատակով, այլ եւ գործով»։

Համազգայինի վարչութեան անդամներէն Գ. Հ. Թադէոսեանը խօսք առնելով պարզեց ընկերութեան ծրագիրը, սերունդը հայ պահելու տեսակէտով եւ հրաւիրեց որ իւրաքանչիւր անհատ իր նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւնը բերէ այդ հիմնարկին։ Խօսք առաւ նաեւ Զ.Ռ.Մ.ի ընկերներէն Մ. Կէնճեանը որ յիշեցնելով յառաջիկայ ազգահանդէսը, հրաւիրեց խումբերով ներկայ ըլլալ, յարգելու համար մեռնողներու յիշատակը։

Երգեր, արտասանութիւններ, խմբական երգեր այնքան շատ ու բազմազան էին որ կարելի չէ մէկիկ մէկիկ գրել։ Այս առթիւ ներողութիւն կը խնդրեմ անոնցմէ որոնց անունը չյիշեցի։

Երեկոյթը տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը 3ը, վառ ուրախութեան եւ տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ։ Այս առթիւ քաշուեցաւ Հ. Յ. Դ. Դրամագլխի անունով հրապարակ հանուած տոմսերը, որոնցմէ զանազան առարկաներ շահեցան հետեւեալ թիւերը, — 36,227, 68, 236, 309, 467, 195, 421, 310, 231։

Ստանալու համար դիմել 45 Rue Bonnel ընկ. Կէնճեանի խանութը.

Արթուն - Պահակ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ

oooo

Հունգարական թերթերը կը հաղորդեն, որ անձնասպանութեան համաճարակ մը աւերներ կը գործէ ներկայիս Հունգարիոյ մէջ։ Անձնասպանութեան դէպքերը այնքան շատցած են, որ կրօնական ընկերակցութիւն մը դիմած է կառավարութեան՝ խնդրելով ծանր օրէնքներ դնել, արգիլելու համար համաճարակը։ Այսպէս կը թելադրէ մասնաւոր օրէնքով մը քաղաքացիական ամէն իրաւունք զրկել եւ մինչեւ մահ խնամակալի մը հսկողութեան տակ պահել բոլոր անոնք որ կը փորձեն անձնասպան ըլլալ։ Միեւնոյն ատեն կը պահանջէ կառավարութենէն խստիւ պատժել բոլոր այն գրողներն ու հրապարակագիրները, որոնց գործերն ու յօդուածները անձնասպանութեան կը մղեն իրենց ընթերցողները։

ԷՌԻՕՆ ԵՒ ՔԷՄԱԼԸ

»»» · «««

Լէսիվ Ֆրանսերէն երգիծաթերթը սուր եւ կծու հեգնանքով մը գրուած տոմս մը նուիրած է Էռիոյի, որ վերջերս մեծ—մեծ ճառեր կ՚արտասանէ Մուսթաֆա Քէմալի մասին։ Տոմսին խորագիրն է «Ժողովրդավար մը»։ Ահա այդ տոմսը.—

«Էռիօ, անցեալ շաբթու ճառ մը խօսած ատեն Լիոնի մէջ (որովհետեւ միայն ճառ խօսելու համար Լիոն կը մնայ), յայտարարեց թէ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա, Թուրքիոյ Հանրապետութեան Նախագահը, «իրական հանրապետական մըն է»։

Սիրելի փրօֆէսօրս, Ներոնն ալ այդպէս էր։ Փաստ որ այդ Ժողովրդավարը երբեք չհամարձակեցաւ ցրուել իր օրերու խորհրդարանը։

Ըստ Էռիոյի, իրական Հանրապետականը պէտք է սահմանել այսպէս.— Երկրի մը վեհապետը, կողքինները — ժողով մը, եւ երեսփոխանները այնքան ազատ ընտրուած, որ մէկ հատիկ ընդդիմադիր չի կրնար ապրիլ այնտեղ, եւ երկրին մէջ ով որ ֆէս կրէ, կախաղան կը բարձրանայ։ Ահա ձեզի ժողովրդականութիւն։

Պ. Էռիօ, երբ մարդ պարզամիտ է, եւ այնքա՜ն պարզամիտ, լաւ է որ երբեք չհամբորդէ։ Աւելի լաւ է որ իր տունը մնայ, սենեակէն դուրս չելլէ, եւ պատրաստէ գիրք մը, — Ճամբորդութիւն մը սենեակիս շուրջ։ Վստահ եղէք որ մեծ յաջողութիւն կ՚ունենայ։

Արդարեւ, Պ. Էռիօ, դուք միայն այդ ճամբորդութիւնը կրնաք կատարել եւ միայն այդ նիւթին շուրջ կրնաք գրել։ Ուրիշ բան չէք գիտեր»։

ՄԱՄՈՒԼ

ՑԵԽՈՏՈՒԱԾ ԱԴԱՄԱՆԴՆԵՐ

oooo

Ֆիլատելֆիայի անկուսակցական «Հայ Միրտ» շաբաթաթերթը խմբագրականի մը մէջ, այս խորագրով կը գրէ (28 փետր.).

— «Ամբոխավար գրագէտներու, կղերականներու, մտաւորականներու կողմէ կը դատուին եւ կը դատապարտուին պաշտելի հերոսներ, անձնուրաց գործիչներ, ականաւոր գիտուններ եւ բազմավաստակ գրագէտներ։ Առանց բացորձ ալ առանց բացառութեան, գերեզմանի մեռելներէն մինչեւ ծննդեան մանուկները զզուելի, զարշելի, եպերելի ոճրագործներ են երէկ կը պատկանէին եւ կամ պիտի պատկանին հալածուող կուսակցութեան եւ կամ ազատ մտածողներու դասակարգին։ Այս է օրուանս տիրող հոգեբանութիւնը

Աննախապաշար հայուն հոգին կը խռովի եւ սիրտը կը սառի իր երակներուն մէջ երբ կը լսէ անլուր հայհոյանքներու տարափը եւ անարգանքի երէշային արարքները որ կ՚ուղղուին, հայ դատին համար, հայ ազատագրութեան համար իրենց մատղաշ կեանքերը կախաղաններու վրայ, պատերազմի մէջ, բանտերու մութ նկուղները զոհող կտրիճներուն հասցէին։ Այս բոլորը կը պատահին այս օրեր տիրող խելագար պայքարի պահուն «զարգացած» մարդոց եւ խելառած կիներու կողմէ։ Այսպէս կը կանգնեն կոթողը այդ պաշտելի հերոսներուն անմահ յիշատակին։

Եկեղեցւոյ ոճիրին մասնակից կը նկատուին Ռոյնըէս անցեալին ու ներկայի հայ գրականութեան տիտան դէմքերը որոնք հալածեալ կուսակցութեան կը պատկանին։ Անխնայ կ՚անարգուին գրագէտներ, որոնց բազմաթիւ անմահ գործերը դարաւոր ժառանգութիւն մը պիտի մնայ հայ սերունդին։ Հեղինակներ՝ որոնց երկերը պիտի ապրին որքան ապրի աշխարհիս վրայ հայերէն գրել կարդալ գիտցող մարդ։ Զօրդարեան, Խաժակ, Սիամանթօ, Ակնունի, Որբերեան, եւ ուրիշ բազմաթիւ դէմքեր, որոնք սատարած են մեր գրականութեան՝ կ՚ամբաստանուին։

Աւետիս Ահարոնեանի ենթարկուած ուղեղային կաթուածը մեծ ուրախութիւն պատճառեց հանրածանօթ ինտէլիկենտ շրջանակներու մէջ։ Խանդագին կը հրճուին անոնք, փողոցներու մէջ զիրար կը շնորհաւորեն ցնծութեամբ։ «Անէծքին պատիժն է» կ՚ըսեն։ Կը սփռեն նախապաշարում մատղաշ մտքերու եւ հոգիներու մէջ։ Տգէտ շրջանակներու իմաստուն առաջնորդներու գործած աւերները են անոնք որ սրբութեան անունով կը ճառեն եւ առաքինութեան անունով առաքինութիւն կը սպաննեն մինչեւ որ երկուքն ալ անյայտանան նոր սերունդէն։

Ցեխոտուած այդ ադամանդներու կարգին են նաեւ խումբ մը անբասիր եկեղեցականներ, որոնք ամբաստանուած են ծանօթ ոճիրով։ Ասոնք մեծ մասամբ քրիստոնէական նկարագրով հայ ժողովուրդին ծառայեր են, իրենց բարձրագոյն մտաւորական կարողութիւնները ի սպաս դրած են տարիներու ընթացքին իրենց ցեղին բարոյական եւ մտաւորական բարձրացմանը համար, եւ սակայն կը հալածուին, կը նախատուին անիրաւաբար, որովհետեւ յանդգնած են խումբէն տարբեր խորհելու, մերժած են մասնակցիլ սնոտի ցոյցերու եւ արտաքին սգահանդէսներու, քարոզած են սէր, համերաշխութիւն եւ անյիշաչարութիւն պահպանուած հայութեան։ Այս ոճիրը բաւ է իրենց դատապարտութեան համար։ Խաչը կը հանեն զանոնք իրենց քարոզած Յիսուսին պէս, հայանուն հրէաներու ձեռքով։

Մի՛ ցեխոտեր քու ադամանդներդ, հա՛յ ժողովուրդ, ազնուականի մը պէս զուրգուրա՛ անոնց վրայ, յիշելով որ ադամանդը ցեխի մէջ ինալով իր փայլէն ու արժէքէն բան մը չի կորսնցներ»։

ՀՍԿԱՅ ՀԵՌԱԴԻՏԱԿ ՄԸ

»»» · «««

Աշխարհի չորս կողմերէն 4000 գիտնականներ ներկայ գտնուեցան, վերջերս, աշխարհի ամենամեծ հեռադիտակին պատրաստութեան։ Այս հեռադիտակը, որ հինգ մէթր երկարութիւն ունի, պիտի զետեղուի Նիւ Եորքի մօտ, Ուիլսընի լերան վրայի դիտարանին մէջ։ Հեռադիտակին ոսպնեակը պատրաստելու համար մասնաւոր կաղապարի մը մէջ հալեցուցին 40,000 լիպրա ապակի։ Հալեցուած ապակին շատ դժուար կը պաղի, — օրական հազիւ մէկ — երկու աստիճան։ Այնպէս որ հազիւ թէ տասը ամիսէն պաղի ամբողջ ոսպնեակը։ Պաղելէն վերջն է, որ ոսպնեակը պիտի դրուի դիտարանին տրամադրութեան տակ։

Ներկայ գիտնականներուն կարծիքով, պատրաստուած ոսպնեակը մեծ արդիւնքներ պիտի տայ։

Աշխարհիս ամենամեծ ոսպնեակն է Ուիլսընի լերան դիտարանին հին ոսպնեակը։ Նոր ոսպնեակը ատկէ չորս անգամ աւելի մեծ է։ Այնպէս որ հեռադիտակը պիտի կարենայ երեւան հանել բիւրաւոր աստղեր եւ միգամածներ, մինչեւ այժմ անծանօթ կամ արդի հեռադիտակներու տեսողութենէն վեր։

Հեռադիտակին շինութիւնը պիտի արժէ 5 միլիոն տոլար։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգ. Ժ. Մ.

— •• —

— Պէտք է տեղեկութիւններ հաւաքէք Բէյմինկթըն Գարտ անունով մարդու մը մասին որ հարուստ ձայն մըն է, բնակարան մը վարձեր է վերջերս Քէտօկըն Սքուէրի մէջ. անշուշտ մասնաւոր դեր մը չունի Լոնտոնի ազնուապետական շրջանակներուն մէջ. հետեւաբար այստեղ հաստատելու պատճառներ ալ չի կրնար ունենալ, չի սիրեր մեր կլիման, ընդարձակ կալուածներ ունի եղեր Պալքաններուն մէջ. կ՚ըսեն թէ լաւ ձի կը նստի, վարպետ նշանառու է, ինչպէս նաեւ օդանաւորդ...

Թ. Ք. գլխու նշան մը ըրաւ իր ստորադաս պաշտօնակցին որ գոհունակ արտայայտութիւնով մը դուրս գնաց։

— Հիմա որ առանձին ենք, սկսաւ Թ. Ք. գրասեղանին վրայ նստելով եւ գրպանէն սիկարէթին տուփը հանելով, խնդրեմ ըսէք թէ ինչո՞ւ այդ ատեան կը հետաքրքրուիք այդ կարգի երեւելիներով։

— Կը հետաքրքրուիմ պաշտօնիս բերումով, ըսաւ Սըր Ճօրճ։ Այսինքն կ՚ուզեմ տեղեկութիւններ հաւաքել արտասովոր մարդոց մասին։ Տարօրինակ դիմում մը ստացանք իրմէ, երեւի կը վախնայ որ իր կեանքը վտանգի տակ է — պատճառները անծանօթ են մեզի — եւ կը փափաքի հեռաձայնի մասնաւոր թել մը հաստատել իր տունէն մինչեւ ընդհանուր ոստիկանութիւնը։ Բացատրեցինք իրեն թէ աւելորդ էր, քանի որ միշտ կրնար հեռաձայնով յարաբերութեան մտնել ամէնէն մօտակայ ոստիկանատան հետ. չգոհացաւ։ Թշնամի հայրենակիցներ ունի եղեր որոնք օրին մէկը կրնան իր կոկորդը կտրել...

Թ. Ք. հաստատեց այդ բոլորը։

— Գիտեմ, գիտեմ, ըսաւ համբերութեամբ. եթէ բարեհաճիք քիչ մը եւս պարզելու գաղտնիքը, կրնամ ներշնչուիլ, Սըր Ճօրճ...

— Ներշնչուելու բան չկայ, ըսաւ ոստիկանապետը ոտքի ելլելով. կը յիշեմ Մակեդոնացիներուն մահափորձը որ կատարուեցաւ Լոնտոնի մէջ, քանի մը տարի առաջ եւ չեմ ուզեր որ այդ տեսակ դէպք մը պատահի դարձեալ. եթէ մարդիկ արեան վրէժ լուծել կ՚ուզեն, թող դուրս ելլեն այն շրջանէն որուն ապահովութիւնը յանձնուած է ինծի...

— Ի հարկէ այդպէս է, թող երթան ուր որ կ՚ուզեն։ Բայց եթէ ձեր ամբողջ տեղեկութիւնը այդքան է, ես կրնամ աւելի ճոխացնել զայն։ Անհագին փոփոխութիւններ ըրել տուած է Քէտօկըն Սքուէրի բնակարանին մէջ. այն սենեակը որուն մէջ կ՚ապրի, կը նմանի ամրակուռ դրամարկղի մը...

Սըր Ճօրճ աչքերը չորս բացաւ։

— Դրամարկղի՛...

— Այո՛, այո՛. գող չի կրնար մտնել այնտեղ. տախտակամածն ու ձեղունը ծածկուած են շատ կարծր բաղադրութեամբ մը, դուռը իր սովորական փականքէն զատ ունի պողպատէ ուրիշ կղպանք մը, զոր ինք անձամբ կը գոցէ ամէն գիշեր անկողին երթալէ առաջ եւ անձամբ կը բանայ առտուն։ Կարելի չէ պատուհանին հասնիլ. վերջապէս սենեակը այնպէս մը շինուած է որ կրնայ դէմ դնել որ եւ է պաշարումի։

Սըր Ճօրճ չափազանց հետաքրքրուած էր։

— Ուրի՞շ...

— Կեցէք նայիմ, ըսաւ Թ. Ք. ձեղունը նայելով... այո... սենեակին կահ կարասին շատ պարզ է. խոշոր վառարան մը կայ, զարդարուն մահճակալ մը եւ պողպատեայ դրամարկղ մը՝ պատին մէջ հիւսուած զոր փողոցը պտտող ոստիկանը կրնայ տեսնել դուրսի կողմէն։

— Ինչպէ՞ս իմացաք այս բոլորը, հարցուց Սըր Ճօրճ։

— Որովհետեւ այդ սենեակէն ներս մտած եմ մեքենայութեամբ մը՝ շնորհիւ Գարտի սպասուհիին որ, ինչպէս կ՚երեւի, շատ ալ հաւատարիմ չէ իրեն։

Թ. Ք. թուղթի կտորի մը վրայ գծեց անոր անունը եւ շարունակեց.

— Չմոռնամ ըսելու որ սպասուհին վաղը գործէն պիտի ելլէ եւ նոր տեղ մը պէտք է ճարենք իրեն։

— Կասկածելի որ եւ է...

— Ո՛չ կասկածելի բան չկայ բնաւ. արտասովոր ոչինչ, բացի կատարուած փոփոխութիւններէն։ Գարտ ըսեր է թէ նպատակ ունի տարուան երեք ամիսը Անգլիա, իսկ ինը ամիսը արտասահման անցընելու. շատ հարուստ է, ծանօթներ չունի, բայց կ՚աշխատի ամէն գնով իշխանութեան տիրանալ։

— Ուրեմն անոր վերջը կախաղանն է, դիտել տուաւ ոստիկանապետը։

— Ձեր կարծեր, հարուստ մարդիկ շատ քիչ անգամ կը կախուին... Կախաղանը դրուած ուղղակի չունեցողին համար է, ո՛չ թէ ունեցողին...

— Հետեւաբար դուն ալ վտանգի տակ ես, ըսաւ Սըր Ճօրճ խնդալով, որովհետեւ գրպանդ միշտ ծակ է...

— Անհաւասարիկ արդար [illegible] մը, ըսաւ, Թ. Ք... «գրպանդ ծակ է» ըսիր եւ միտքս ինկաւ... այսօր ձեր Լէքամըրը տեսայ, կը ճանչնաք... կարծեմ շատ նեղ վիճակի մէջ է... Ռումանական արժէթուղթերու զեղծումին գործերէն մէկը։ Իր մելամաղձոտ բնաւորութեան պատճառով զոր մարդիկ կ՚ունենան երբ սիրահարած են — թէեւ անոր սիրահարութիւն չի կրնար ըլլալ, քանի որ ամուսնացած է — կամ պարտական են, Լէքամըրին տակաւին ինքզինքը չէ գտած։

Այդ վայրկեանին սենեակին մէկ անկիւնէն հեռաձայնը հնչեց յանկարծ. Թ. Ք. վերցուց մեքենան եւ մտիկ ըրաւ։

— Հեռուէն է, ըսաւ ոստիկանապետին դառնալով. թերեւս հետաքրքրական լուր մը կայ...

Սպասեց. յետոյ խաղաղ ձայն մը խօսեցաւ գործիքին մէջէն.

— Դո՞ւն ես, Թ. Ք...

— Այո՛, ես եմ, պատասխանեց Մէրէտիթ.

— Ես ձեր Լէքամըրն եմ...

— Ձայնդ չճանչցայ... ի՞նչ կայ նորէն ... պատմութեանդ հանգո՞յցը չգտար...

— Անմիջապէս այստեղ եկուր, շարունակեց ձայնը որուն մէջ անձկութիւն կար. մէկը զա՛րկի, մեռցուցի ...

— Վա՛յ ապուշ, վա՛յ ... Աստուած իմ, պատասխան տուաւ Թ. Ք. շունչը կտրած ...

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՍԱՐՍԷԼԻ Հըայր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ կէս օր ընկ. Օննիկ Կարապետեանի բնակարանին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Աղբիւր Սերոբ, Հրազդան եւ Քրիստափոր միացեալ խումբերու ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32. Ave. Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը։ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Քէնտիրճեանի ճաշարանը, 14 rue François Garcin։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ընթերցարան-Դրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսերով։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿԻՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՋՕ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Գ. Գաբալէօղեանի սրահին մէջ 45 rue de la Défense

Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Գ. ԲԱԼԱՑՍԱՆ, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Բ. ՔԻԻԹՆԵՐԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ։

Մուտք՝ 5 Փրանք։

Հաղորդ. միջոց.— փորթ վէրսայլէն առնել 23 եւ 32 թիւ ճամբակառքերը եւ իջնել կաթ տ'իսի։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՌՈՍՏՈՄ խումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 131. Fbg. du Templeի սրճարանին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, «Ներկայ Թուրքիոյ շուրջ» նիւթի մասին.

Կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները ու բոլոր հայրենակիցները։

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԸ ԻՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

« Յառաջ » բաժանորդներուն սահմանուած տոմսերէն ոչ մէկը շահեցաւ, դժբախտաբար։

Ինչպէս գիտեն ընթերցողները, գնած են նաեւ նետուելիք երեք տոմսեր, 9րդ շերտէն, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՋԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ։

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՅԱՌԱՋԻ ՀԱԿԱՆ ԿՏՐՈՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն։

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Café Marronnierի սրահին մէջ 28 Ave. Livry

Նախագահութեամբ՝ ԱՐԺ. ՏԷՐ ՎԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ԽՕՅԵԱՆի

Կը խօսի յայտնի պատմագէտ եւ բանասէր Պ. Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Կը նուագէ Թառիստ ԱՍԳԱՐ, երգ Մ. ԿԻՒԼԵԱՆ

Սէվրանի հայ երիտասարդներու կողմէ կը ներկայացուի՝ «ՊԱՇՏՕՆՍ ԽՄԲԱԼ Է» եւ «ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ»

Դպրոցական պզտիկներու կողմէ երգ, արտասանութիւն եւլն.։

Շոգեկառք՝ Կառ տիւ Նօրէն ժամը 19.49 եւ 20.28 իջնել Սէվրան։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՅԻՍԻԻ ՎԱՍՊ. ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վասպ. Ապրիլեան ջարդերու 19րդ տարեդարձին առթիւ, 1915-1934

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Ժող. Տան մէջ

կը խօսի փարիզէն հրաւիրուած ծերունազարդ ղեկավարներէն եւ Հայ կամաւորներու ու Մարտիկներու Միութեան Նախագահ

ԳՆԴԱՊԵՏ ՏԻԳՐԱՆ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին, մասնակցութեամբ Վասպ. ԱՐՇԻՒ ֆանֆառի, ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. Խաչիկեանի։

Տղաքներու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք։

Ծանօթ.— Հանդէսէն վերջ հրապարակային խնջոյք Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, ժամը 8էն մինչեւ 12 ի պատիւ Գնդապետին։

Մուտքը ազատ է։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

Կը սօնէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ը

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼ 8ԻՆ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Salle Géographieի ՄԷՋ 184, Bld St. Germain

Բացման խօսք.— Երջ. Խնամակալութեան Նախագահ Տիկ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ կողմէ

Ողջոյնի խօսք.— Պ. Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին սիրայօժար մասնակցութեամբ՝

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Տիկիններ՝ Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆ — ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ եւ Ա. ԳԵՒՈՆԵԱՆ (երգ)

Օրիորդ Զ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ)

Mlle X. (պար)

Պ. Թ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)։

ՄՈՒՏՔ՝ 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ։

ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած՝ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ 1 Bld. Carnot

Կը ներկայացուին՝ **ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ** (պատկեր)

եւ **ՊԷՊԷՔՍ** (զաւեշտ 3 արար)

Կը մասնակցին տեղւոյն սիրողները։ Մուտք՝ 3 Ֆր.։

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 3 rue Paul Berruel (Նախկին rue Cambron, 131) Մեթրօ՝ Vaugirard։ Կը խօսի՝ Պ. Լեւոն Բաշալեան։ Նիւթ՝ Եղիշէ Չարենցի Արուեստը։ Մուտքը ազատ է։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԷԼՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու միութեան կողմէ, ապրիլ 15ին։ Մանրամասնութիւնները յետոյ։

Matinée - Soirée Dansante

կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ իր ցգնութեան սնտուկին

Հովանաւորութեամբ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կը նախագահէ Պ. ՊՕՂՈՍ ՆՍԷՄԵՐԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, 8 ԱՊՐԻԼ ԺԱՄԸ 5էն 12

Salon de l'AÉRO-CLUB DE FRANCEի մէջ 6 rue Galilée (Métro: Boissière)

Orchestre - Attractions մասնակցութեամբ Mlle Rosi Mac Donaldի Շամբրլէյի Քառորդէն։ — Անակնկալներ — Buffet գիւրամատչելի գիներով Bridgeի սեղաններ։

ՄՈՒՏՔ 15 ֆրանք։ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ՝ 10։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

15 ԱՊՐԻԼ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋԸ ԺԱՄԸ ՃԻՇՏ 3ԻՆ

ՍԱԼԻՆ «ՊԷՇԻՆԿԹԱՇԼԵԱՆ» սրահին մէջ

26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

Ա. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ

«ԳԻԾԷՆ ԴՈՒՐՍ»

ընտանեկան յուզիչ դրամ չորս արար

կը մասնակցին՝ Տիկիններ ԼԻՒՍԻ ՓԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՔՆԱՐԻԿ-ՄԱԳԴԱՆԱԼՅ, Օրիորդներ՝ ՍԻՄԱ, ՅԱՍՄԻԿ, պարոններ՝ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ, Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ։

Տեղերու գիները՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք։

Սահմանափակ թիւով քէգերվէներ։

Տոմսերու համար դիմել դրմէլ՝ Գրասեան Հրանդ-Սամուէլ, (51, rue Mr. le Prince), Ֆլօրիա ճաշարանը (61, rue Mr. le Prince) եւ Պ. Լ. Դեւօնեանին (17, rue Damesme, Paris 13)։

"ԵՐԿՈՒՆՔ"

ՕՐԳԱՆ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Դ. ՏԱՐԻ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Երիտասարդութեան միակ պարբերաթերթը, որ կ'ապրի եւ կը տեւէ 4 տարիէ ի վեր։ Ապրիլեան սաներու, վտարանդեան երիտասարդներու բեմը.— ԵՐԿՈՒՆՔ կը հրատարակէ նիւթեր հայ որբերու պատմութեան, յուշեր աքսորէ եւ ջարդէ ազատած բեկորներու կեանքէն, ուսումնասիրութիւններ Հայոց գրականութեան եւ պատմութեան մասին, յօդուածներ յեղափոխեալ երիտասարդ սերունդի մը նկարագրին կազմութեան համար, առողջապահական եւ մարզական հրահանգներ, վերագնահատութեան փորձեր մեր անցեալին ու ներկային վրայ, որբերու նամակներ, որբերու ազարակի աշխատանքները։

Վերջապէս բեմ մը, ուր պէտք է հաւաքուին մեր գաղութներու բոլոր երիտասարդները։

Տարեկան բաժնեգին.— 15 Ֆրանք՝ Ֆրանսա, 20 Ֆրանք՝ արտասահման։

Դիմել՝ A. KAPIKIAN, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏ

Պաշտօնաթերթ Հ. Մ. Ը. Մ. Սկաուտական ...

Տարեկան բաժնեգին Ֆրանսա՝ 25 ֆրանք, Սուրիա, Յունաստան եւ Պալքաններ՝ 20, միւս բոլոր երկիրները՝ 30 ֆր.։ Զեռքէ համար՝ 1.25 ֆր.։ Հասցէ.— M Kurkdjian, 39, rue Maubeuge, Փարիզ (9)։

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ԵՐՋԱԿԱՅԻ եւ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Երզնկայի եւ Շրջակայից Հայր. Միութեան առժամեայ յանձնախումբը ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջակայից երկսեռ բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին 40, Րիւ տը Պէլվիլ։ Օրակարգ.— Ծրագիր-Կանոնագրի վաւերացում եւ վարչութեան ընտրութիւն։

Առժամեայ վարչութիւն

Փարիզ, 4 Ապրիլ 934

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պարտիզակցի Տիկ. Դշխուհի Գաբրիէլեան (Ծնեալ Քիւթիւնճեան), հայրը՝ Օնիկ (սպաննուած), մայրը՝ Մարիամ (մեռած) կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Կարապետ եւ Յակոբ եւ իր քոյրերը՝ Թագուհի եւ Մաքրուհի։ Տեղահանութեան միջոցին տարագրուած է իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն հետ Գոնիա, ուր կորսնցուցած է իր եղբայրը Կարապետ։ Իսկ իրենք տարագրուած են Սուրիա, այդ շրջանին մէջ ալ անյայտացած է իր եղբայրը Յակոբ եւ իր երկու քոյրերը։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել S. Kaprielian c/o Pharmacie Melikian, Tcharrah Vezarat-Djeng, Téhéran, Perse (Via U. R. S. S.)։

— Կը փնտռեմ Հայաստանի Նախիջեւան քաղաքէն Սահփան, կինը Մարիամ, զաւակները՝ Աղնիւ, Ճէյմս եւ Ալպէր Մաթոսեանները, որոնք կը գտնուին եղեր Isère նահանգին մէջ։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Ղազար Մարկոսեանի, 11, rue de la Fare, Marseille.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Օրտուի Յովհաննէս Թորոսեան, հօր անունը՝ Նշան, մօր անունը Իսկուհի Թորոսեան, եւ հօրեղբօրորդի Նշան Թորոսեան, հօր անունը՝ Կարապետ, որոնք 1919ին Օրտուի որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս։ Օրտուի մէջ Յովհաննէս կը աշակերտէր Միւէ ... սար։ Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն ի վեր որ եւ է լուր չունինք իրենց մասին։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի, St. Arroman par Masseube, Gers, France.

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (Գ.)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Օսմանեան Բալամ-Թուրք հսկայ զանգուածը կը բաժնուի երեք մասերու,— Հարաւայիններ, արեւելեաններ եւ արեւմտեաններ։ Այս երեք մասերուն միջեւ, հին ժամանակներէ ի վեր, անկեղծ սիրոյ եւ յարաբերութեան շրջաններ գոյութիւն ունեցած են։ Իսկ այժմ անոնք ընկերային կապեր ունին։ Հարաւային եւ արեւելեան մասերուն միջեւ, վերջերս, մամուլի միջոցաւ, աւելցած են կրօնական, աղանդային կապերն ու յարաբերութիւնները։ Հակառակ իրենց միջեւ գտնուած հեռաւորութեան եւ կատարուած քարոզչութեանց, Օսմանեան Թուրքերը հետզհետէ իրարու կը մօտենան ինքնաբերաբար։ Սակայն անտարբերելի ճշմարտութիւն մըն է։ Իսկ այսպիսի հսկայ ու բնական շարժում մը հանդէպ Օսմանեան պետութիւնը պարտականութիւններ ունի։

Այդ պարտականութիւնները կը բաժնուին երկու մասերու, որոնցմէ մին այսօրուան, իսկ միւսը վաղուան կը պատկանին։ Այսօրուանները՝ «առժամեայ պարտականութիւններ», իսկ վաղուանները՝ «առաւել ևս արդար իսկ գործ դրուելիք» են։

Առժամեայ պարտականութիւնները հետեւեալներն են.—

1. Պոլսոյ մէջ պէտք է կազմել մարմին մը, որ բաղկացած ըլլայ Բալամ-Թուրք տարրերու վիճակին տեղեակ անձերէ։ Այդ մարմնին գործը պիտի ըլլայ քննել այն դերը զոր պիտի ունենայ շարժման կեդրոնը, ինչպէս նաեւ ճշդել անհրաժեշտ աշխատանքներն ու միջոցները։ Այդ մարմինը պէտք է անմիջապէս գործի ձեռնարկէ։ Այն խնդիրները զորս ան ամէնէն առաջ պիտի լուծէ, ինչանկուած են երկրորդ յօդուածին մէջ։

2. Օսմանեան կազմակերպութեան իբրեւ հետեւանք, պատասխանատու մը առաջած են Բալամ-Թուրք տարրերը։ Անոնց հետ ուղղակի յարաբերելու համար՝ կամ մեր դեսպանատուն կից եւ կամ կեդրոնական վարչութեան մը ենթակայ մէկմէկ պաշտօնէութիւն հաստատել Կովկասի, Խիվայի, Պուխարայի, Թուրքիստանի, Ուֆայի, Ղազանի Սիպերիոյ, Ալթայի, Ատրպէյճանի, Քեաշկարի մէջ եւ այդ պաշտօնէութեանց զգացողական եւ նիւթական միջոցներ բացորոշապէս ճշդելով, անմիջապէս ձեռնոց գործի մղել։

Այդ պաշտօնէութեանց պարտականութիւններն են.

ա) Ջանալ որ մեր ազգային եւ քաղաքական ձգտումներուն համապատասխան ձեւով կազմուին ու բիւրեղանան այն երկրայր տարրերը, որոնք, քաղաքական եւ զգացողական տեսակէտ, տէր են եղած բարգաւաճման պատեհութեան մը։

բ) Այս նպատակներուն իրականացման համար ճամբայ կազմակերպել, հրատարակութիւններ ընել, գործօն տարրերու հետ շփման մէջ ըլլալ, եւ բոլոր միւս աղբակներէն օգտուիլ։

գ) Թուրք-Բալամ տարրերու միջեւ գոյութիւն ունեցող բոլոր քաղաքական եւ ազգային հոսանքները հետապնդել եւ այդ բոլորէն տեղեակ պահել կեդրոնը։

3. Թերթերէն եւ մասնաւոր միջոցներէ առաջցուած տեղեկութեանց համաձայն, թէեւ Կովկասի կարգ մը Բալամ-Թուրք տարրերուն մէջ դինուորական կազմակերպութեանց ձեռնարկուած է, բայց կը հասկցուի որ այդ գործը դանդաղ կ'ընթանայ անփորձութեան պատճառաւ։ Ահա մեր եղբայրներուն այս բարեգէպ ձեռնարկներուն պէտք է առիթողաբար օժանդակութեան հասնիլ՝ պաշտպանութեան կեդրոնին կողմէ։

Գալով առաւելաբար ի գործ դրուելիք պարտականութեանց, անոնք կը վերաբերին Բալամ-Թուրք տարրերու փոխյարաբերութիւններու զարգացման։ Անոնք եւս կը բաժնուին երկու մասերու — «գիտական պարտականութիւններ» եւ «գործնական պարտականութիւններ»։

Գիտական պարտականութիւնները կարելի է ամփոփել սա նախադասութեան մէջ — «Թուրք տարրերուն եւ համախմբումներուն յատուկ ընկերային հաստատութիւնները գիտականօրէն քննել»։ Գիտական այս քննութիւնները մասնագիտական գործ մը ըլլալուն, համալսարանին, գիտական խորհուրդներու, ընկերաբաններու եւ պատմագէտներու յատուկ պարտականութիւն մըն է։ Միայն այսպիսի գիտական քննութեամբ է որ տարրերու հողամասերու խակութիւնը, անոնց միջեւ գոյութիւն ունեցող տարածութիւնը եւ այդ տարածութիւնը յառաջ բերող միացեալ ու զանազան հաստատութիւններ երեւան կ'ելլեն։ Այս տարրերը եւ հողամասերը իրարու մօտեցնող միացեալ, եւ զանոնք իրարմէ հեռացնող զանազան հաստատութեանց երեւան գալէն, ու միացման ու զանազանութեան կէտերը բացայայտօրէն ստանալէ վերջ է որ մեր պարտականութեանց ազդեցութիւնը կ'աւելնայ։ Ընդհանուր պարտականութիւնները կէտ նպատակ պէտք է ունենան միացեալ հաստատութեանց ուժեղացումը եւ զանազան հաստատութեանց միացումը։ Այդ կէտերը առաւելապէս կը դիւրացնեն տարրերու եւ հողամասերու միջեւ յարաբերութիւնները եւ շփումները։ Ասոր համար ալ՝ առայժմ պէտք է դիմել հետեւեալ միջոցներուն,—

1. Որպէսզի անոնց պատկանող երիտասարդները, ուսանողները Թուրք վարժարաններու եւ համալսարաններուն մէջ ուսանին, թէ Թուրքիոյ եւ թէ խնդրոյ առարկայ երկիրներու կառավարութեանց կողմէ դիւրութիւններ պէտք է ընծայուին։

2. Օսմանեան կայսրութեան եւ այդ հողամասերուն միջեւ ճամբորդութիւններ կազմակերպել։

3. Գիտական եւ ցեղային խնդիրներու համար խորհրդակցութեանց համար կազմել համագումարներ՝ բոլոր Բալամ-Թուրք գիտուններու եւ պատուիրակներու մասնակցութեամբ։

4. Հողամասերու եւ տարրերու միջեւ եթէ հնարաւոր է առեւտրական յարաբերութիւն հաստատել, Բալամ-Թուրք կեդրոններու ամսոյ մէջ ընդհանուր տօնավաճառներ, տարեկան ցուցահանդէսներ կազմակերպելու աշխատիլ։ (Անոնք կազմակերպելու աշխատիլ, ժամանակի կը կարօտի անոր իրականացումը)։

(Շար.)

Le Gérant H STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 7 ԱՊՐԻԼ

SAMEDI 7 Avril 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2464

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԱՂՋԿԱՆ ՄԸ ՀԵՏ

— Շարունակ մեր երեսին կը զարնէք թէ չենք մասնակցիր համրային կեանքին: Ո՞վ սաեցեց Կ. Խաչը, ապահովելով անոր անապանութիւնը ամէն տեղ, հակառակ այնքան խոչընդոտներու:

— Բայց ո՞վ ուրացաւ Կ. Խաչը կամ ուրիշ ձեռնարկներ: Մեր գանգատը այն է թէ հայ կինը եւ աղջիկը հարեւանցի կը նային, քաշելով կ'անցնին համրային ասպարէզէն, մինչդեռ այնքան պահանջներ աշխարհ, խանդավառ ձեռքերու կը սպասեն: Շատ ալ մի զարմանաք Կ. Խաչով: Տարիներ առաջ՝ Ազգանուէրը ունէինք...

— Մի՛ մոռնաք որ այն ատեն հող ունէինք, տուն — տեղ եւ աւելի քան երկու միլիոն ժողովուրդ՝ համախումբ եւ հաստատուն: Իսկ այսօր, հազար ցամաքի վրայ ցրուած, քարէ քար կը զարնուինք պատառ մը հացի համար, քամելով օտարութեան մրուրը:

— Չենք անտեսեր այդ բոլորը եւ դեռ աւելին: Եւ սակայն, նոյն այդ անողոք իրականութիւնը պիտի մղէր ձեզ եւ մեզ՝ բաղմապատկելու որ եւ է ճիգ որ կը կատարուի արմատախիլ բազմութեանց բարօրութեան համար: Օրինակ, ի՞նչ կը ներկայացնէ ձեր Կ. Խաչը, Փարիզի կամ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ:

— Շիտակը չեմ հետաքրքրուած, բայց կը կարծեմ թէ անդամներուն թիւը հազարի կը մօտենայ:

— Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ իրականին մէջ շատ պակաս է: Գիտէք որ մօտ 60,000 ժողովուրդ ունինք Ֆրանսայի մէջ: Եթէ կէսը կիներ եւ աղջիկներ ըլլան, եւ այդ կէսին 25,000ը վեցչնէք իբրեւ անչափահաս, անտարբեր կամ ուրիշ հոգերով տարուած, անդին հինգ հազար սիրտեր եւ ձեռքեր...

— Ի՞նչ արժէք ունին թուղթի վրայ եղած հաշիւները: Ձեր ո՞ր կազմակերպութիւնը կրցած է հազարներու հասնիլ, միեւնոյն գաղութին մէջ:

— Ճիշդ է, բայց եռանդուն աշխատանքը, յարատեւութիւնը եւ մանաւանդ կենդանի գործը հրաշքներ կը գործեն: Միւս կողմէ, Կ. Խաչի նպատակն ու առաջադրութիւնները գերազանցապէս մարդասիրական ըլլալով, պատրուակ չեն կրնար դառնալ զանազան հակամարտութեանց կամ կաշկանդումներու:

— Մենք ալ կը տուժենք զանազան մրցակցութիւններէ, տեսակէտի տարբերութիւններէ կամ չկամութիւններէ:

— Ձեր գլխաւոր մրցակիցը Տիկնանց Կ. Խաչն է, որ կը կոչուի «պետական»: Բայց ան ամփոփուած է իր պատեանին մէջ, տարապէս կապուած է Կարմիր Խաչի ծրագրին եւ չի խանգարեր ձեզ: Մանաւանդ որ, Փարիզէն դուրս ալ եղած չունի: Դուք բուն ժողովուրդին մէջ ըլլալով, աւելի լայն ասպարէզ կը գտնէք: Մեր կարծիքով, դժուար չէ նեթէ ոչ գործակցութիւն, գոնէ մերձեցում հաստատել երկուքին միջեւ: Մէկը միւսին լրացուցիչ թեւը կրնայ դառնալ:

— Հապա կուսակցական հակամարտութիւննե՞րը ...

— Ներելի չէ աղդուիլ առօրեայ տագնապներէն: Ժողովուրդի կատարուած գործերով կը դատէ ամէն բան: Ծխականներն ու հանգոյցները միայն հայկական դժբախտութիւններ չեն: Երբ դուք տասնի տեղ յիսուն գասընթացք ունենաք, երբ ձեր ծաղկոցներուն մանուկները հարիւրներով համրուին, երբ կարենաք աւելի բազմաթիւ չքաւորներ եւ հիւանդներ խնամել, երբ ձեր ձեռքը հասնի ամենուն ալ անդին, աւելի կարօտ վայրեր ...

— Ինչո՞ւ նկատի չէք առներ նիւթական միջոցները: Գիտէ՞ք ինչ դժուարութիւններ կը քաշենք նուազագոյն ծրագիր մը գործադրելու համար: Մի՛ մոռնաք որ մենք ալ աշխատաւորներ ենք, եւ աւելցած ժամանակը միայն կրնանք տրամադրել:

— Թոյլ տուէք բաղդատութիւն մը կատարել, պատահաբար: Կ'ընդունի՞ք որ Պուլկարիոյ հայ գաղութը աւելի ծանր կացութեան մը մէջ կը գտնուի, նիւթական տեսակէտով: Թիւն ալ մեր գաղութին կէսն է, 30-35,000: Արդ, միասին կարդանք անոնց Կ. Խաչին (Գթութեան Խաչ) վերջին տեղեկագիրը.— 1929-30ին անդամներու թիւը եղած է 559, երկրորդ շրջանին՝ 764, երրորդին՝ 811, իսկ 1932-33ին՝ 991: Տարեկան մուտքը 51,800 լեւայէն բարձրացած է 145,695 լեւայի, նոյն չորս տարուան ընթացքին: Այս տեղեկութիւնները չե՞ն ապացուցաներ թէ տեղական պայմանները երկրորդական են, երբ կամքն ու աշխատանքը չեն պակսիր: Ուրիշ բաղդատութիւն մը,— Ամերիկայի պայմանները շատ կը նմանին Ֆրանսայի: Գաղութին կիներն ու աղջիկներն ալ աւելի զարգացած կամ բախտաւոր չեն: Արդ, ինչո՞ւ անոնց Կ. Խաչը կրնայ տարին 10-13-15,000 տոլար ճարել եւ հարիւրներ կամ հազարներ տոլարներ ղրկել աւելի կարօտ գաղութներու, նոր սերունդին փրկութեան, Թրքահայ բեկորներու ապաստարութեան կամ ուրիշ կարեւոր ձեռնարկներու համար, իսկ ձեր Կ. Խաչը հազիւ կը հասնի մեր գաղութին տարրական պէտքերուն ...

— Եթէ այդ բաղդատութիւնները կ'ընէք ապացուցանելու համար թէ Պուլկարիոյ, Ամերիկայի կամ Ցունաստանի մէջ աւելի շատ կ'աշխատին, անիրաւ էք: Մենք ալ դժգոհ ենք այս վիճակէն, եւ կարելին կը փորձենք, բայց, ի՞նչ օգուտ, երբ քաջալերութիւնը կը պակսի:

— Քաջալերման՛ բուն աղբիւրն ալ դուք ձեր մէջ պիտի գտնէք, կարելի եղածին չափ դրդուելով ձեր քոյրերուն բարի նախանձը, պարտականութեան հրաւիրելով, ասպարէզ քաշելով զանոնք: Եւ յետոյ, ինչո՞ւ չէք հետեւիր Ամերիկայի օրինակին, ձեռնարկ մը կատարելով անճար գաղութի մը մէջ: Վաղը ձեր «Օր»ն է, եւ անշուշտ պիտի ուզէիք նոր առաջադրութիւններ յանձնել ժողովուրդի ուշադրութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԶՈՀՈՂՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՈԼՈՐ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ

ՁԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՏԱՐՐԵՐՈՒ ԽԼՐՏՈՒՄԸ ԵՒ ԲՈՂՈՔԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Աշխատաւորական շրջանակներու մէջ դժգոհութիւն պատճառեցին Տումերկի կառավարութեան 14 հրամանագիր — օրէնքները, որոնց շնորհիւ 2,760,000,000 ֆրանք պիտի խնայուի: Յառաջիկայ չորեքշաբթի պիտի հրատարակուին միւս հրամանագիրները, ամբողջովին փակելու համար ելմտացոյցին բացը որ կ'անցնի չորս միլիառը: Ձախակողմեան տարրերը, եւ մասնաւորապէս ընկերվարականներն ու համայնավարները խորապէս դժգոհ են հրատարակուած օրէնքներէն եւ կ'արծարծեն բողոքի շարժումները, նոյնիսկ ընդհ. գործադուլի հրաւէր ուղղելով: Երկուքն ալ գիտել կուտան թէ հրամանագրուած կրճատումները չպիտի կրնան ապահովել ելմտական վերականգումը, այլ պիտի խանգարեն զայն, քանի որ թոշակներու կրճատումով պիտի նուազի պաշտօնեաներու գնելու կարողութիւնը: Կ'ըսեն նաեւ թէ՝ գործատէրերը օգտուելով պետական պաշտօնեաներու թոշակներու կրճատումէն, պիտի փութան անմիջապէս կրճատել բանուորներու աշխատավարձը: «Իւմանիթէ» ընդհ. գործադուլի կը հրաւիրէ բոլոր դժգոհները, մայիս 1ի համար, յանձնարարելով միացեալ ճակատ կազմել եւ ցոյցեր սարքել «կառավարութեան դէմ որ կը կողոպտէ ձեզ»: Թղթատարական պաշտօնեաներու կարմիր Դաշնակցութիւնը գործադուլ սարքած է ապրիլ 13ի համար եւ կը յանձնարարէ առնուազն մէկ ժամ դադրեցնել ամէն աշխատանք:

Պ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, ունկնդրութիւն խնդրած է վարչապետէն, բացատրելու համար իրենց ընդդիմութեան պատճառները: Միեւնոյն ատեն պիտի պարզէ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ծրագիրը՝ իբրեւ դարման տիրող տագնապին:

Պետական պաշտօնեաներու դաշնակցութեան գիւանը բացառիկ նիստ մը գումարեց հինգշաբթի առտու, քննելու համար 14 հրամանագիր — օրէնքներուն հետեւանքները եւ իրենց բռնելիք դիրքը: Որոշուեցաւ արտակարգ նիստի հրաւիրել միութեան ազգ. խորհուրդը, այսօր իսկ:

Հինգշաբթի օր փոստերանոցի բանուորներէն 300 հոգի ցոյց մը կատարեցին հաստատութեան մէջ: Կէս ժամ ուշացնելով օրուան աշխատանքը, ճառեր խօսեցին եւ բանաձեւ մը քուէարկեցին, որով «ապօրէն» կը հռչակեն ապրիլ 3ի հրամանագիրները եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնեն հետեւելու դիմադրութեան որ եւ է ձեւի »: Հեռախօսի կեդրոնին մէջ ալ բազմաթիւ պաշտօնեաներ աշխատանքը դադրեցնելով, ցոյց մը կատարեցին հաստատութեան բակին մէջ:

Այս կարգի բազմաթիւ ցոյցեր կատարուեցան եւ դեռ կը կատարուին պետական պաշտօնէութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, Փարիզ թէ գաւառ:

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը խոշոր միթինկ մը սարքած է այսօրուան համար: Պաշտօնեաներու ընդհ. դաշնակցութեան քարտուղարը խստօրէն կը դատապարտէ հրատարակուած հրամանագիրներուն «հակընկերային» հանգամանքը, անփոխարինելի համարելով զանոնք: Այս առթիւ գիտել կուտայ թէ 8000 ֆրանքի հանգստեան թոշակ մը 5800ի պիտի իջնէ, 14,000 ֆրանքը՝ 9300ի եւայլն: Ինչ կը վերաբերի 80,000 պետական պաշտօնեաներ արձակելու որոշման (10 առ հարիւր), քարտուղարը կը յայտարարէ թէ անկարելի է գործադրել զայն:

Հրատարակուած հրամանագիրներուն համաձայն, թոշակներու կրճատումը պիտի կատարուի ապրիլ 1էն, եւ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

Մինչեւ 20,000 տարեթոշակի համար հարիւրին 5. 20,000 — 30,000ի համար՝ 6. 30,000 — 50,000ի համար՝ 7. 50,000 — 80,000ի համար՝ 8. 80 հազարէն հարիւր հազարի համար՝ 9. 100,000էն վեր թոշակներու համար՝ հարիւրին 10: Նախարարական թոշակներուն համար՝ հարիւրին 15, Հանրապետութեան Նախագահին համար՝ հարիւրին 20

«Միւս բոլոր միջոցները սպառած են»

Կառավարութիւնը նախատեսած ըլլալով համապատասխան ընդդիմութիւնը, հրամանագիրներուն հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը յայտարարութիւն մը ուղղեց պետական պաշտօնեաներուն: Յայտարարութիւնը ուշադրութեան կը յանձնէ կացութեան չափազանց ծանրակշիռ հանգամանքը, որ հարկադրած է այս միջոցներուն դիմելու եւ կ'ըսէ.

— «Ելմտական անհրաժեշտ վերականգնումը ապահովելու համար, իրարու յաջորդող դահլիճները ջանացած են ամենախիստ խնայողութիւններ կատարել բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Երկու տարիէ ի վեր, աւելի քան երկու միլիառ ֆրանքի կրճատումներ կատարուած են ազգ. պաշտպանութեան նախահաշիւներուն մէջ եւ 300 միլիոն՝ հանրօգուտ շինութեանց գլուխէն, պարտաթուղթերու փոխման շնորհիւ ապահովուեցաւ 1500 միլիոն ֆրանքի խնայողութիւն մը: Վերջապէս 4000 միլիոն ֆրանքի յաւելուածական հասոյթ մը նախատեսուած է տուրքերու յաւելումէն եւ հսկողութեան խստացումէն: Հակառակ այս ջանքերուն, չորս միլիառ ֆրանքի բաց մը կը մնայ: Անհրաժեշտ է գոցել զայն, որովհետեւ պետութիւն մը ինչպէս անհատ մը չի կրնար անվերջ ապրիլ իր եկամուտներէն աւելի ծախսելով. իսկ փոխառութեան դիմել ամսավերջի վճարումները կատարելու համար՝ կը նշանակէ շարունակ բարձրացնել տոկոսը, ինչ որ ծանրագոյն անպատեհութիւններ ունի տնտեսական եւ ելմտական տեսակէտով:

«Միւս բոլոր միջոցները սպառած ըլլալով, կառավարութիւնը հարկադրուած է կրճատում մը խնդրել պետական պաշտօնեաներէն՝ իրենց թոշակներուն եւ կենսաթոշակներուն վրայ: Ուրիշ ելք չունէինք բայց եթէ 1. ընդունիլ այս ծրագիրը. 2. փակել հանրային սնտուկները եւ կամ 3. նոր թղթադրամ հանել: Կառավարութիւնը համոզուած է թէ պաշտօնեաները պիտի հասկնան հրատարակուած հրամանագիրներուն բացարձակ անհրաժեշտութիւնը: Այն պահուն երբ ժողովուրդին բոլոր դասակարգերը այնքան դառնօրէն կը զգան տագնապին հետեւանքները, երբ գործադրկութիւնը այնքան ծանրօրէն կ'ազդէ բանուորութեան վրայ եւ վճարումներու ընդհատումը այնքան անողորմաբար կը հարուածէ հողագործական աշխարհը, անոնք պիտի ընդունին հարիւրին 5-10 կրճատումը որ կը պահանջուի իրենցմէ եւ որ վար իր մնայ սպառնացող ծախքին նուազումէն »:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ...

>>>.<<<

Ի՞նչ պատկերներ, ի՞նչ պատկերազարդ պատմութիւններ, Սթավիսքիի սարքած գործերուն առթիւ:

Ու դեռ «սկիզբն է երկանց»:

Պայմանաւ որ, երկուքը իսկապէս տեղի ունենան, եթէ ոչ բնական ճամբով, գէթ գիտական — մեքենական միջոցներով:

Ուշադրութիւն ըրա՞ծ էք,— ամէն անգամ որ ակնառու անձնաւորութիւն մը հարցաքննութեան կը կանչուի, իր նախաբանը կամ վերջաբանը կ'ըլլայ.

— Սանթիմ չեմ առած... Նիւթապէս (կամ անձնապէս) չեմ օգտուած այդ մարդէն...

— Կամ, Ալեքսանտրը կը ճանչնայի, բայց չէի գիտեր թէ Սթավիսքի կը կոչուի.

Ու վերջապէս.

— Այո՛, այդ չէքը ես գանձած եմ, բայց առնելիքներուս հաշիւն է: Հաշուտ կապած էի, պարտք ունէր: (Կամ — տան բժիշկն էի, իրաւունքս էր):

Անշուշտ ամէն մարդ իր ուզած եղանակով կը բացատրէ այս յայտարարութիւնները:

Մինչեւ հիմա, մեքենագիր աղջիկ մըն էր — նախկին վարչապետ Փոլ Պոնքուրի քարտուղարուհին — որ յայտարարեց թէ հինգ հազար ֆրանք առացած է «կանոնական աշխատանքի համար»:

Մէկ ալ՝ փիպագիր Ժոզէֆ Քէսէլը, որ բացատրեց թէ 75,000ֆրանք առացած էր ամսագիր մը հրատարակելու համար, բայց յետոյ վերադարձուց, իր ծրագրէն հրաժարած ըլլալով:

Վերջերս, խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը մանաւորապէս քրտնեցուց Պ. Տալիմիէն:

Այս նախկին նախարարը միամտութիւնն ունեցած է յանձնարարական նամակ մը գրելու Սթավիսքիի հանած պարտաթուղթերուն տեղաւորման համար, տեղի տալով իր բարեկամին՝ «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէն Պ. Տիւպարիի աղաչանքին:

Սթավիսքիի մեղսակիցները նամակը շրջաբերականի վերածելով, օգտագործեր են իրենց ուզածին պէս:

— Այս նամակը դո՞ւք էք գրած, կը հարցնեն քննիչները:

— Այո՛, բայց անձնական, բարեկամական էր, ոչ թէ շրջաբերական:

— Անձնական նամակի մը կոչականը կ'ըլլայ «Սիրելի բարեկամս», մինչդեռ գրուած է «Պարոն տնօրէն», որով պաշտօնական հանգամանք ունի:

— Նամակները կը խմբագրեն գրասենեակի գրագիրները:

— Բայց նախարարները կը ստորագրեն:

— Բայց ոչ գիշերուան ժամը 12էն յետոյ: Մնաց որ, եթէ այդպէս չգրուէր, Ոկատի չէին առներ:

— Ճիշդ այդ էր որ կ'ուզէինք հասկնալ ...

Պ. Տալիմիէի չար բախտէն, «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնն ալ, որ այժմ բանտարկուած է, իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ.

— Երեսուն տարուան բարեկամս է Պ. Տալիմիէն եւ միշտ եղակի կը խօսէինք: Կը խոստովանիմ թէ դիմում կատարեցի, բայց չեմ հասկնար թէ ինչո՛ւ այդպէս գրած է նամակը...

Եթէ Սթավիսքին մեռած չըլլար, անշուշտ ինքնին կը լուծուէին այս «ինչո՛ւ»ները.

Վ.ԱՀԷ

Պէյրութի գաղթակայանները պիտի խանդուին

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ Պուրճ Համուտի քաղաքապետութիւնը որոշած է մինչեւ ապրիլի կէսը քանդել այդ շրջանի հիւղակները: Քաղաքապետութիւնը իր յայտարարութեան մէջ կը շեշտէ նաեւ որ, եթէ, մինչեւ որոշուած թուականը չքանդուին այդ տախտակեայ ու թիթեղեայ «պարաքները», կառավարութիւնը պիտի ստիպուի բռնի միջոցներով փլցնել եւ այդ նպատակի համար եղած ծախքերն ալ գանձել հիւղակներու տէրերէն:

Եթէ այս անակնկալ որոշումը գործադրուի, մօտաւորապէս 800 ընտանիքներ պիտի մնան անտուն եւ անպատսպար: Մեծ մասը օրուան հացի կարօտ վիճակ մը ունին եւ անկարող են իրենց անձնական միջոցներով տեղաւորուելու:

Այս որոշումը խոր յուզում պատճառած է մեր տարաբախտ հայրենակիցներուն եւ չեն գիտեր թէ՝ ի՞նչ ընեն: Դիմումներ կատարուած են Ազգերու Դաշնակցութեան տեղաւորման յանձնախումբի ներկայացուցիչ Պ. Պիւրթիէի, Ազգային Առաջնորդարան եւ Պուրճ Համուտի Քաղաքապետութեան, խնդրելով որ միջոցներ ձեռք առնուին՝ երկարաձգելու համար պայմանաժամը: Միեւնոյն ատեն հանրագրութիւններ պատրաստուած են:

Առայժմ թէեւ նոր կարգադրութիւն մը չկայ Ամանոս գաղթակայանին համար, սակայն նկատի ունենալով նախապէս տրուած որոշումը մինչեւ 1935 փլցնելու համար բոլոր հիւղակները, կը վախցուի որ այս օրերս նոր կարգադրութիւններ ըլլան նաեւ այդ շրջանին համար:

Ցաղթականները չեն հանդուրժեր վերաքննութեան

Ապրիլ 4ին ուշագրաւ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Ռումանիոյ երեսփ. ժողովին մէջ: Պատասխանելով արտաքին քաղաքականութեան եւ մասնաւորապէս դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին եղած հարցումներու, շատ երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Թիթուլէսքօ, արտաքին նախարարը: Ըսաւ թէ՝ տարբեր բաներ են Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ վերաքննական շարժումները: Իտալական վերաքննութիւնը հիմնուած է այն տեսակէտին վրայ թէ դաշնագիրները յաւիտենական չեն, մինչդեռ հունգարական վերաքննութիւնը գործնական իմաստ ունի եւ կը ձգտի յօշոտել դրացի պետութիւնները, աւելցնելու համար Հունգարիոյ հողային ստացուածքը:

Այս զանազանումը կատարելէ յետոյ, Պ. Թիթուլէսքօ բացատրեց թէ չարդարացներ իտալական վերաքննութիւնը ընդդէմ հունգարականին, այլ երկուքն ալ անընդունելի եւ վնասակար կը գտնէ: Բայց, եթէ առաջինը սխալ տեսակէտ է, երկրորդը յանցապարտ ըմբռնում մըն է Ռումանիոյ համար: Այդ պատճառով, որքան ալ դառն ըլլայ Իտալիոյ վերաքննական շարժումը, չի կրնար ազդել Իտալիոյ եւ Ռումանիոյ բարեկամական յարաբերութեանց վրայ: Իր կարծիքով, միակ ելքն է պահպանել իրերու ներկայ վիճակը եւ տնտեսական գործակցութիւն հաստատել Դանուբի աւազանին պետութեանց միջեւ: Այս գործակցութեան համար Ռումանիա պատրաստ է անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու որ եւ է ատեն:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Պուքրէշի զինուորական ատեանը ապրիլ 5ին արձակեց իր վճիռը, վարչապետ Տուքայի սպանութեան առթիւ: Երեք գլխաւոր ամբաստանեալները դատապարտուեցան ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի, իսկ 49 հոգի անպարտ արձակուեցան:

Այս մեղմ վճիռը զարմանք պատճառած է եւ կը վախցուի որ նախարարական տագնապ մը ծագի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

''ԿՏՐԵԼ ԲՈԼՈՐ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԳԼՈՒԽԸ...,,

Ուսկի՞ց ներշնչուած է Հիթլէր, ցեղային գերիշխանութեան այս ուշացած առաքեալը։

Մուսոլինի իր ամբողջ ներշնչումը կը ստանայ հռովմէական քաղաքակրթութեան պատմութենէն։ Իսկ Հիթլէ՞ր։

Կը բաւէ արագ ընթերցում մը կատարել գերման փիլիսոփաներէն, որոնք երեւան եկան Բարենորոգչական շարժումէն ետքը, եւ հարցումը կը գտնէ իր պատասխանը։ Հիթլէր աշակերտ մըն է Ֆիխտէի, Հէգէլի, Ֆրէտրիխ Շլէգէլի, Կարլ Լամպրէխտի, Այպրէխտ Վիրթի, Լանգէի, Վոլթմանի, Ռայմէրի, Կլաուս Վակնէրի եւ Ֆոն Գէրնհարտի։ Վերջապէս բոլոր անոնց, որոնք կազմեցին համագերմանութեան փիլիսոփայութեան դպրոցը։

Կ'արժէ ներկայացնել այս փիլիսոփաները, քաղուածքներ տալով անոնց յատկանշական գործերէն, որոնք ներշնչարանը կը համարուին Հիթլէրի։

×

Ահա Ֆիխտէն։

Կարծես Ֆիխտէն է, որ Եհովայի մը վրէժխնդրութեամբ, կը հրամայէ Հիթլէրի կոտորել կամ երկրէն վտարել Հրեաները։

Ֆիխտէ ծնած է 1762ին։ Ծնողքը աղքատ էր։ Եւ Ֆիխտէ ստիպուած էր սագերու հովուութիւն ընել։ Սուր յիշողութեամբ եւ պիրկ ուշադրութեամբ օժտուած, լսելով դոց կ'ընէր քարոզները, որ կ'արտասանուէին եկեղեցիին մէջ։ Օր մը, հարուստ կալուածատէր մը, որ չէր կրցած կիրակնօրեայ քարոզին հասնիլ, ծանօթներու յանձնարարութեամբ՝ իր մօտ կը կանչէ սագերու հովիւը, Ֆիխտէն, եւ կրկնել կուտայ քարոզը։ Այնուհետեւ կալուածատէրը կը ստանձնէ պատանիին ուսման հոգը եւ կը ղրկէ բարձրագոյն վարժարան։ Ֆիխտէ Ենայի, յետոյ Լայփցիկի մէջ կ'ուսանի աստուածաբանութիւն եւ փիլիսոփայութիւն։ Բարերարը կը մեռնի, ծնողքը չի կրնար օգնել, եւ Ֆիխտէ կը մատնուի խոր թշուառութեան։ Մայրը կը խնդրէ զաւկէն, որ քարոզչութեան հետեւի։ Ֆիխտէ կը մերժէ յամառութեամբ, ուսուցչական պաշտօն մը կը գտնէ Ցուրիխի մէջ։ Այստեղ կը նըշանուի աղջկան մը հետ, որ իր դիրքով մեծապէս կը նպաստէ ապագայ փիլիսոփային յառաջացման։ Նշանածին նիւթական օժանդակութեան շնորհիւ, կը ճամբորդէ, ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ։ Լայփցիկի մէջ կը հրատարակէ իր առաջին գործը, Քանթի փիլիսոփայութենէն առաջնորդուած։ Յաջողութիւն կը գտնէ, եւ այնուհետեւ կը նուիրուի Քանթի փիլիսոփայութեան վերլուծման, այնպէս որ յաճախ կը պարծենար թէ իրմէ զատ ոչ ոք կրնայ Քանթը հասկնալ. իր ուսումնասիրութիւնները եւ յաջորդաբար հրատարակած գործերը մեծ աղմուկ կը հանեն, մանաւանդ իր կրօնական գաղափարներուն պատճառով կ'ենթարկուի աստուածաբաններու թշնամութեան։ Կը կռուի նոյն իսկ ուսանողներու հետ, որոնք կը յարձակին իր տան վրայ, փախուստի մատնելով զինք։ Եւ երբ, ամբաստանուած ըլլալով թէ անաստուածութիւն կ'ուսուցանէ Ենայի համալսարանին մէջ, Վայմարի կառավարութիւնը կը միջամտէ, Ֆիխտէ խիստ լեզուով մը կը յարձակի Վայմարի կառավարութեան վրայ, առանց խնայելու նոյն իսկ Կէօթէին։ Կը ճամբուի. կ'անցնի Պերլին։ Կը ծագի պատերազմը։ Ենայի ճակատամարտէն վերջ Պերլին կ'իյնայ եւ Ֆիխտէ կ'ապաստանի Քէօնիկսպէրկ, համալսարանին դասախօս կը նշանակուի։ Այս քաղաքը եւս թշնամիին ձեռքը կ'իյնայ շուտով եւ Ֆիխտէ կը ստիպուի ապաստանիլ Քոփէնհակ։ Հաշտութենէն յետոյ կը վերադառնայ Պերլին։ Երբ անկախութեան պատերազմը կը սկսի, կը վարակուի տարափոխիկ հիւանդութեամբ մը, զոր կինը իրեն փոխանցած էր՝ ժանտէն անձնուէր խնամելու ատեն վիրաւորները, ու կը մեռնի 27 յունուար 1814ին։

Ունի բազմաթիւ գործեր։ Ուժեղ անհատապաշտ մը,— ինչպէս եւ հիմնադիրն եմ նոր դաւանութեան մը, — յառաջդիմութեան դաւանութեան կ'երգէր։ Այստեղ զանց առնելով ուժի եւ ներքին եսերու պաշտամունքին նըւիրուած իր ուսումնասիրութիւնները որոնք իրապէս ներշնչած են Հիթլէրը, թարգմանաբար կուտանք իր մէկ յօդուածը Հրեաներու մասին։ Այդ յօդուածը, Ֆիխտէի երիտասարդութեան օրերուն գրուած, շատ որոշ եւ յստակ ապացոյց մըն է Ֆիխտէի եւ Հիթլէրի գաղափարական հարազատութեան։ Կարծես Ֆիխտէ կը հրամայէ եւ Հիթլէր կը գործադրէ.—

×

«Եւրոպայի գրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ համատարած կ'ապրի թշնամի եւ հզօր ժողովուրդ մը, որ յաւիտենական պայքար մը կը մղէ բոլոր միւս ժողովուրդներուն դէմ, եւ նոյն իսկ, կարգ մը երկիրներու մէջ, ամենայն խստութեամբ կը ճնշէ ու կը հարստահարէ իրմէ տարբեր քաղաքացիները,— հրեայ ժողովուրդն է այդ։ Զեմ հաւատար, որ այս ժողովուրդը սարսափ կը ներշնչէ ոչ թէ որովհետեւ կը կազմէ ազգ մը մեկուսացած բայց ամրապէս միացած, այլ որովհետեւ այդ ազգը կազմուած է ատելութեամբ մը հանդէպ մարդկային սեռին։ Անհաւատալի ժողովուրդ մը որուն յետին անհատը կը կարծէ թէ իր նախահայրերը կ'ապրէին շատ աւելի հին թուականի մը, քան մեր նախահայրերը, եւ իր ցեղին հիմնադիրը կը ճանչնայ նահապետ մը աւելի հին քան մեր ցեղին նահապետը,— աւանդութիւն մը զոր մենք եւս ընդունած ենք։ Այս ժողովուրդը բոլոր միւս ազգերուն մէջ կը հաւատայ տեսնել ժառանգորդները անոնց որ զինք վտարեցին իր անենչալի հայրենիքէն, այսպէս դատապարտուած ապրելու շնորհիւ աղտոտ առեւտուրի մը, որ կը թուլցնէ մարմինը եւ կը սպաննէ ազնուական զգացումներու կարողութիւնը։ Կրօնքով եւ օրէնքներով՝ այս ժողովուրդը վարուած է մեր հանդիսութիւններէն ու զուարճութիւններէն։ Եւ ինք եւս մեկուսի կ'ապրի մեզմէ. ի՞նչ կը սպասէք այլ եւս այսպիսի ժողովուրդէ մը, եթէ ոչ այն որ կը տեսնենք։ Պետութեան մը մէջ, որուն գերագոյն վեհապետն իսկ իրաւունք չունի ձեռքէս խլելու հօրենական խրճիթս, ուր ես կրնամ արժեցնել իմ ազատութիւնս ամէնէն ազդեցիկ նախարարին իսկ դէմ, առաջին հասած Հրեան կրնայ անխնայ կողոպտել զիս, եթէ փափաքի։ Այդ իրողութեան վկայ էք դուք բոլորդ. չէք կրնար ուրանալ, եւ սակայն ներողամտութեան անուշ խօսքեր կ'արտասանէք, «մարդու եւ քաղաքացիի իրաւունքներուն» մասին կը խօսիք, մինչ կը վնասէք մարդոց ամէնէն նախնական իրաւունքներուն։ Դուք չէք գիտեր թէ ի՛նչպէս գթութիւն ցոյց տաք անոնց որ չեն հաւատար Քրիստոսի, ընդհակառակն անոնք որոնց ամբողջ մեղքն այն է որ Քրիստոսի կը հաւատան տարբեր ձեւով մը, կ'ենթարկէք հրապարակային նախատինքի, կը խլէք անոնց ձեռքէն պատուով շահուած հացն ալ։ Բայց գիտէ՞ք, թէ ի՞նչ է պետութիւնը պետութեան մէջ»։ Հրեաներուն,— որոնք մաս կը կազմեն ուրիշ պետութեան մը, աւելի զօրաւոր եւ ամուր քան ձեր բոլոր պետութիւնները,— երբ քաղաքացիական իրաւունք կը շնորհէք՝ թողլով որ ըլլալին ձեր հետ, չէ՞ք կարծեր որ անոնք այսպէս մինչեւ կ'ունենան ամբողջովին ճզմելու ձեր քաղաքացիները։

Թող ոչ ոք անները ոգիով մը թուալուած համարի այս տողերը։ Կ'ընդունիմ, որ պէտք է Հրեաներուն շնորհել մարդոց բնական իրաւունքները, թէեւ անոնք կը մերժեն ճանչնալ մեր իրաւունքները, վասնզի Հրեաներն ալ մարդ են, եւ իրենց անարդարութիւնը չարտօներ մեզ որ հետեւինք իրենց՝ անարդարութեան մէջ։ Մի չարչարէք Հրեաները,— տարբական պարտականութիւն մըն է այդ։ Եթէ երէկ հշտացաւ փորը եւ այսօր անօթի ես, բայց միայն այսօրուան հացդ ունիս, անօթի Հրեային տուր այսօրուան հացդ ալ, եթէ Հրեան երէկ ալ չէ կերած,— լաւ գործ է այդ։ Սակայն Հրեաներուն քաղաքացիական իրաւունք շնորհե՞լ,— ատիկա կարելի է մէկ պայմանով միայն,— մէկ գիշերուան մէջ կտրել բոլոր Հրեաներուն գլուխը եւ անոնց տալ նոր գլուխ մը, որ երբեք հրէական գաղափար մը չպարունակէ։ Հրեաներուն դէմ մեզ պաշտպանելու համար, մէկ միջոց միայն կը տեսնեմ,— իրենց հայրենի երկիր գրաւել Աւետեաց երկիրը եւ բոլորը այնտեղ ճամբել»։

×

Հակահրէական պայքարի այս տողերը գրուած են 1793ին։ Բայց կարծես Հիթլէրն է որ կը խօսի։

Ֆիխտէի փիլիսոփայական գիրքերուն մէջ կարելի է գտնել նաեւ տողեր, որոնք կ'ոգեկոչեն հզօր «առաջնորդ» մը, որ պիտի հովուէ գերման ժողովուրդը բռունցքով։ Ոմանք Մաքիավէլն է, կ'ըսեն, այդ «առաջնորդը»։ Գերմանիոյ արդի առաջնորդը յաւակնիս կը պաշտանի Ֆիխտէի ոգեկոչած մարդուն.—

«Մեռելներուն մէջէն թող ոտքի կանգնի մարդ մը, որ ոչ անձանօթ մըն է, ոչ ալ համբաւաւոր մէկը, որպէսզի ցոյց տայ ճամբան որուն պիտի հետեւինք»։

Այսպէ՛ս կ'ոգեկոչէր Ֆիխտէ շուրջ մէկուկէս դար առաջ։ Հիթլէր, Ֆիխտէի ոգեկոչած գաղափարներուն ծանօթ, յանկարծ կը ցցուի մէջտեղ՝ ցոյց տալու համար ճամբան, որուն պիտի հետեւին Գերմանները։

Մեր այս յօդուածով ուզեցինք հաստատել թէ Հիթլէր կ'առաջնորդուի գերման փիլիսոփաներու գերմանապաշտութեամբ,— նախ տուինք Ֆիխտէի հակահրէական քարոզը։ Յաջորդական յօդուածներով, պիտի ներկայացնենք Հիթլէրի ցեղապաշտութեան աղբիւրները, իր վարդապետութեան դէմ յանդիման դնելով ԺԹ. դարու գերման փիլիսոփաներուն փառաբանութիւնը գերման ցեղին մասին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

''ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ,,

»»»-«««

«Միացեալ ճակատ» . .

Բայց որո՞ւ դէմ։ Որո՞ւ դէմ պատնէշներ կը տեղան թուղթէ թնդանօթներ չարելով։ Գաղափարներու քամուքը...

Մարդիկ որ ոչ ազգութիւն կը ճանչնան, ոչ հայրենիք ունին, ոչ ալ ցեղային սրբութիւն, տենդագին լծուած են խլրդային աշխատանքի, մէկ առաջադրութեամբ,— քանդել, ոչնչացնել ցեղային սրբութիւններու միակ պաշտպան կազմակերպութիւնը — Դաշնակցութիւնը։

Բայց ի՞նչն է որ պիտի քանդէք։ Աղիւսէ շինուած ճարտարապետութի՞ւն մըն է որ բահ ու բրիչ առնելով յարձակիք քանդելու։

Ո՞վ է Դաշնակցականը, եւ ո՞վ կ'ուզէք ոչնչացնել։

Դուք գաճաճներ, չէք գիտեր թէ ի՞նչ կ'ընէք եւ ինչո՞ւ է որ կ'ընէք։ Դուք վերջապէս կը ստիպէք որ ցեղը իր բաշերը ցցէ եւ գոռայ ձեր երեսին.— «Սահման քաշեց գէն իւրեանց»։

Այս տողերը գրողը Դաշնակցական չէ։ Վահագնեան ցեղին չաւաւիղներէն է որ պարտք կը սեպէ ըսել թէ բաւական է այսքան աւեր եւ աւերածութիւն։ Վերջ տուէք անտեղի հակամարտութեանց։ Այս ցեղը կազդուրուելու, վերանորոգուելու պէտք ունի։ Յոգնած է այս արի արանց ժողովուրդը. քիչ մը խնայեցէք իր ուժին որ չորս հազար տարիէ ի վեր կը պայքարի։

Կարելի չէ հանդուրժել, երբ մէկը Դաշնակցականը Հայաստանի թշնամի կը հռչակէ, իսկ ինքզինքը բարեկամ։

Ս. Ահարոնեանները Հայաստանի թշնամի կը հռչակուին, երբ անոնք իրենց սիրտ են տուած, երբ Արարատի շուշնչով են կեանք առած եւ անոր տառապանքով թրծուած են. իսկ իրենք բարեկա՛մ Հայաստանի որուն շուքին են տեսած, ոչ ոսկեզող արեւն են վայելած, ոչ քրտնած եւ ոչ արգնած։

Մինչեւ այնպէս ինչպէս անծանօթ մէկը գար եւ երեսս ի վեր պոռար թէ դուն ապիրատ, (Աստուած) զաւակդ չես սիրեր, չես կրկծար որդւոյդ եւ։ Ա՛հ, անհանդուրժելի այս։

Այս գոյնզգոյն մարդիկը կը ստիպեն որ Դաշնակցութենէն հեռու մնացողները, չէզոք բազմութիւնները զան իրենք զիրենք յանձնեն Դաշնակցութեան...

Դաշնակցական մը չըլլալուս համար աւելի ուժով կը պոռամ,— Վերջ տուէք այս խաղերու «միացեալ ճակատներուն»։ Վերջ տուէք Հայաստանի բարեկամ եւ թշնամի որակումներուն։ Մենք հանգիստ եւ կազդուրուելու պէտք ունինք։

Մարդ գլխու պտոյտ կ'ունենայ, երբ կը մտածէ այս խառնիճաղանճ կացութեան մասին։

Դաշնակցականը կը մատնեն, կը հալածեն, կը քարկոծեն, բայց հայ ժողովուրդն է որ կը տուժէ։ Չեն հանդուրժեր Դաշնակցութեան, եթէ նոյն իսկ ան դրախտ մը կերտած ըլլայ։ Դաշնակցութիւնը երբ բարեգործ մը դառնայ, անոնց աչքին չար կ'երեւայ։ Ինչպէս որ ձիու մը աչքին կանանչ ակնոց դնելով ամէն ինչ կանանչ խոտ կը կարծէ ուտելու համար։

Դաշնակցութիւնը երբ հայ ցեղին պահպանման համար վառարան մը, «Համազգային» հիմնէ, ոճրագործութեան բոյն կը համարեն։ Ազգային եւ վարչական ընտրութիւններու ժամանակ Դաշնակցութիւնը քուէ չահի — չեղա՛ւ, չեղաւ, խարդախութիւն կայ,— կ'ըսեն։ Հակառակ անոր որ ամիսներ առաջ «ալիքս» կազմած, թուռցիկներ ցրուած և հայ բանուորութիւնը Դաշնակցութեան դէմ լարած են, չահողը դարձեալ Դաշնակցութիւնը կ'ըլլայ։ Ինչո՞ւ համար այս հալածանքը Դաշնակցութեան դէմ. այդ բոլոր Հայերը, բոլոր չէզոքները լաւ գիտենք։

Երբ Համազգայինի Մարսէյլի մասնաճիւղը կը հրաւիրէր Ա. Ահարոնեանը խօսելու համար, չարաթներ առաջ խայտառակ թռուցիկներով հրապարակը ողողեցին, որպէսզի հայ բանուորութիւնը չերթայ քաջալերելու այս «ոճրագործ» կազմակերպութիւնը, եւ սակայն բոլորովին հակառակն եղաւ։

Միացեալ ճակատ, բայց ո՞վ որու դէմ։

Մի ստիպէք որ անպատճառ նետուինք Դաշնակցութեան գիրկը, մեր «ալատ» խօսքը ըսելու համար։ Մենք պատնէշէն դուրս ենք եւ սրտցաւ Հայու խօսք է որ կ'ուղղենք բոլոր «միացեալ ճակատներուն», որպէսզի վերջ տան այս քայքայիչ քարոզութիւններուն։

Ի աէր...

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՆ Է
ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ
ՀԱՅ ԿԻՆ ԵՒ ՕՐԻՈՐԴ, ՈՒԺ ՏՈՒՐ
ՔՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆԴ.
Մանուկ մը աւելի փրկելու, վէրք մը աւելի դարմանելու համար

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԻՓԼԻՔՃԵԱՆ

ՊԵՐԼԻՆ, 2 ապրիլ.— Մեր փոքրաթիւ գաղութը մի ծանր կորուստ կրեց այս օրերս։ Յանկարծամահ եղաւ Յովհաննէս (Անէս) Իփլիքճեան, գաղութիս բարեխիղճ եւ յարգուած անդամներից մէկը, որ յաջողած էր կարեւոր դիրք գրաւել Գերմանիոյ ծխախոտի ճարտարարուեստին մէջ։

Հազիւ քառասունեւչորս տարեկան անապասելի մահը խլեց նրան իր հարազատներից, բարեկամներից եւ ընկերներից, խոր եւ անկեղծ վիշտ պատճառելով ամէնքին. անխտիր իր յուղարկաւորութեանը ներկայ եղան մի քանի հարիւր Հայ եւ Գերմանացի բարեկամներ ու ծանօթներ եւ խոր կսկիծով հողին յանձնեցին մահը այդ ազնիւ մարդու, որի յիշատակը դեռ երկար պիտի ապրի շատերի սրտում։

Հանգուցեալը բնիկ Իզմիրցի էր. Միջնակարգ եւ բարձրագոյն ուսում մը Գերմանիայում (Դրեզդէն, ... տեղեաց յետոյ, վերադառնում է ... րենի քաղաքը։ Բայց շատ չանցած պատերազմի նախօրէին կրկին գալիս է Գերմանիա եւ հաստատւում Պերլին, երեւան բերելով աչքի զարնող ընդունակութիւն՝ առեւտական մարզի մէջ։ Սկսելով համեստ պաշտօնից՝ տեղւոյս «Մուրատտի» ծխախոտի գործարանում, հանգուցեալը կարճ ժամանակի մէջ իր ձեռքն է առնում նրա ղեկավարութիւնը, նշանակալով բաժնետիրական այդ խոշոր ձեռնարկութեան ընդհանուր տնօրէն։ Այդ դիրքի մէջ եւ մնում է մինչեւ մահ։

Հանգուցեալ Իփլիքճեան միեւնոյն ժամանակ օգտակար մասնակցութիւն է բերել միշտ գաղութիս եւ առհասարակ հանրային գործերին, լինի անձնական աշխատանքներով թէ նիւթական աջակցութեամբ։ Եկեղեցի, դպրոց, հանրային ուրիշ ձեռնարկներ շարունակ ջերմ վերաբերմունք են գտել իր կողմից։ Նա երբեք չի զլացել իր օգնութիւնը՝ ուր եւ ինչ չափով որ պէտք է եղել։ Երկար տարիների ընթացքում ու բացառիկ կանոնաւորութեամբ կարեւոր ամսավճարներ է մուծել գաղութիս զանձարկղը եւ այդպէսով մեծապէս նպաստել տեղւոյս հանրային ձեռնարկների գոյութեան։

Հանգուցեալը իր գործօն մասնակցութիւնն է բերել նաեւ Գերմանահայ ընկերութեան աշխատանքներին, լինելով մէկը նրա հիմնադիրներից (1914 թուականին)։ Անցեալ տարի եւս, 1933ին, նա սիրով ընդունեց մի առաջարկը եւ մտաւ Գերմանահայ ընկերութեան վարչական կազմի մէջ ու մինչեւ մահ կենդանի մասնակցութիւն ցոյց տուաւ նրա աշխատանքներին։ Հանգուցեալի նիւթական զոհաբերութեան ու եռանդին ենք պարտական մի զգալի չափով, որ կարելի եղաւ վերջերս հրապարակ հանել ... յութիւն եւ Արիականութիւնը անուանով գերմաներէն ժողովածուն։

Իփլիքճեան ոչ միայն ... թեան, այլ եւ մտաւորական մարդ էր ... կենդանի հաւաքագրութիւն եւ հետա...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԵԹՈՒՄ ՊԱՏՄԻՉԻ ''ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ,,Ը

1268 (ՉԺԷ).—Պունտուխտար սուլտանն Մսրա էառ զՃափն եւ փլոյց զԴիափաւրքն։ Եւ դարձեալ էառ զԱնտաք եւ փլոյց։ Զեռնադրեցին Կաթողիկոս զՏէր Յակոբ։ Ազատեցաւ թագաւորորդին Հայոց ի Մսրայ։ Ըռիջաւէն խանկրեաց զԹուաստինն եւ եւ ... մ ... գնաց

1269 (ՉԺԸ).— Փլան ի շարժէ Սարվանդիքարն եւ Համուսն։ Եւ ի սոյն ամի ծնաւ դուստր Լեւոն թագաւորին Հայոց՝ Սպիլն։

1270 (ՉԺԹ).— Ըռէ տը Ֆրանցն պաշարեաց զԴունիզ, եւ անդ մեռաւ։ Եւ թագաւորեաց որդի նորա՝ Ֆիլիպն։ Վախճանեցաւ թագաւորն Հայոց Հեթում, եւ տիրեաց որդի նորա Լեւոն Պընդուխտար սուլտանն էառ զԹրաան յՈսպիթլէն, եւ զՋասսիլպըլանկն ի Դամըլէն, եւ զՃպլաքարն ի Բրընձէն, եւ զՄունֆաւրթն յԱլամանեացն, եւ բերդն մի ի Հաչիչեցն։ Տաճիկ զալէք ԺԴ կոտորեցան ի Կիպրոս, եւ բռնուեցան ի Տաճկացն ԳԽ (3000) ծառայ։ Սիր Օտաւարտ՝ որդի թագաւորին Ընկլիզաց՝ եկն ի յԱքա։ Ընտրեցին Պապ Հռովմայ՝ զարժանաւորն Գրիգորիոս, որ եկեալ էր յաղաւթաւորութիւն՝ հետ Սիր Աւտուարտին, եւ կայր յԱքայ, եւ անտի եկեալ տարան զնա ի Հռոմ։ Մընա որդի թագաւորին Վեւոնի՝ Թորոսն։

1272 (ՉԻԱ).— Հաչիչիքն զարկին Սիր Աստուարտին Ե դանակ զարկ ի յԱրքայոյ բերդն. եւ ի սոյն ամի անցեալ գնաց յիւր աշխարհն։ Ծնաւ որդի թագաւորին Լէոնի՝ Ռուբէն։ Մոլովոնին տէրն Սիր Լեւոն, ու Ապըլղարիպն մտեցին ու բռնեցին ի Փարվանայն, ու ի Թաթարն. ու գնաց Պարոն Սմբատ Գունդուստապլն ի Թաթարն, ի յԱրղու, ի վերայ Լեւոն թագաւորին։ Ի սոյն ամի զարկին Հաչիչիքն Պարոն Վահրմայ։ Լեւոն թագաւորին փեսայն մտեց Սիբիկի ու գնաց ի Փարուանայն ու ի Թաթարն՝ ի յԱրղու, ի վերայ իր Պարոնին Թաղն։

1273 (ՉԻԲ).— Գրիգոր Պապ արար ժողով ընթրական ի Լիոն. քաղաք։ Վախճանեցաւ Գէմունդ Բրինձ, յաղթեալ նորա։ Ի սոյն ամի ծնաւ դուստր Լէոն թագաւորին Հայոց՝ Զապլուն։

1274 (ՉԻԳ).—Պունդուխտար սուլտանն եմուտ զաւրաւք՝ յերկիրն Հայոց, եւ խլեաց զՄասկանդարայն, եւ աւերեաց զամենայն երկիրն, ի Մարաշ մինչեւ ի Կաւռիկոս։ Վախճանեցաւ Ճուլիան, Սայիտոյ տէրն(1)։

1276 (ՉԻԵ).— Թագաւորին Հայոց՝ Լէոնի ծնաւ Սմբատն եւ Սպիլն, խնգիւք։

1277 (ՉԻԶ).— Ըռէ Զառլին Զ խալէ եկին յԱքայ եւ առին զԱքայոյ, ընդ Ըռէ Զառլին զինաց. եւ կոչեցաւ Ըռէ Զառլն՝ թագաւոր Երուսաղեմի։ Եւ ի սոյն ամի ծնաւ թագաւորն Հայոց Լէոնի՝ Կոստանդինն։

1278 (ՉԻԷ).— Թագաւորին Հայոց Լէոնի՝ ծնաւ Ռիթայն ու Թիֆանուն, խնդիւք։

1279 (ՉԻԸ). — Թագաւորին Հայոց՝ Լէոնի՝ ծնաւ Ներսէսն։

1282 (ՉԼԱ).— Մանկու Տամուր, եղբայր Ապաղա խանին, պատերազմեցաւ մուղալ զաւրաւք՝ ընդ Ալֆի, Մսրա սուլտանին, ի դաշտն Համսա. կոտորեցան յանաւրինաց բազումք։ Եւ ապա՝ Մուղալն ի փախուստ դարձաւ։ Եւ յայնմ փախստի կորեան ի զաւրացն Հայոց՝ աւելի քանզԲԹ(2000) այր(1)։

1283 (ՉԼԲ).— Թուրքմանքն տիրեցին Մանուէին, յետ Ե ամի պաշարման նորա։ Եւ վախճանեցաւ Ապաղա խանն, եւ իւր եղբայրն՝ Մանկօ Տամուրն։ Եւ Ահմատն՝ խան նստաւ։ Եւ ի սոյն ամի ծնաւ թագաւորին Հայոց՝ Լէոնի՝ Ալչինն եւ Ալինախն, խնդիւք։

1284 (ՉԼԳ).— Եւ եղեւ թագուհին Անամուրին։ Վախճանեցաւ թագաւորն Կիպրոսի՝ Ուգէն Սղաղանիա։ Եւ թագաւորեաց որդի նորա՝ Ճուանն։

1285 (ՉԼԴ).— Փոխեցաւ ի Քրիստոս, ամենագովելին հոգւով եւ գեղեցիկ տեսքով, առաքինի մայրն իմ՝ Կեռան թագուհին Հայոց, յաղուեստանի ԻԹ։

1285 (ՉԼԴ).— Սպանաւ Ահմատ խանն, եւ Արղունն՝ որդին Ապաղային՝ եղեւ խան։ Վախճանեցաւ թագաւորն Կիպրոսի՝ Անուանն։ Եւ թագաւորեաց իւր եղբայրն՝ Հիւին։ Ալֆի սուլտանն Մսրա էառ զՄարգատն յՈսպիթլէն.

1286 (ՉԼԵ).— Վախճանեցաւ Ֆիլիպ, Ըռէ տը Ֆրանցն։ Եւ թագաւորեաց որդի նորա՝ Ֆիլիպն։ Վախճանեցաւ թագաւորն Արականաց՝ Փեռն, եւ թագաւորեաց իւր որդին՝ Ալթուսն։ Հեռի՝ թագաւոր Կիպրոսի՝ գնաց ի յԱքայ, եւ բռնութեամբ էառ զԱքայոյ պարոնութիւնն յէ Զառլին զորաւուցն. եւ անտի գնաց ի Սուր, եւ անդ թագաւորեցաւ՝ թագաւոր Երուսաղեմի։

1287 (ՉԼԶ).—Ալֆի սուլտանն Մսրայ՝ էառ զԼատիկն ի Բրընձէն։ Եւ ի սոյն ամի կարգուեցաւ Պարոն Թորոսի քոյրն՝ ընդ թագաւորն Կիպրաւսոյ։ Սիկիլիոյ.?) զալէքն խանկրեցին ծովով զոէ Զառլին որդին եւ զիւր իշխանն.

1288 (ՉԼԷ).— Փոխեցաւ ի Քրիստոս բարեպաշտ թագաւորն Հայոց՝ Լէոն, ի փետրուարի Զ.։ Եւ նստաւ յաթոռն՝ Պարոն անդրանիկ որդին իւր Հեթում։

Այստեղ՝ 1288 թուականի կէսէն մինչեւ 1294ի կէսը պատմած դէպքերը նոյն են Ալգեբեանի բնագրին հետ. ուստի՝ 1294էն կը շարունակենք, լուռ Արտաւազդ եպիսկ.-ի յիշեալ ձեռագրին.

1294 (ՉԽԳ).— Սպանաւ Քեղաթուն խանն. եւ նստաւ Պայտուն խան։ Եւ ի սոյն ամի սպանաւ Պայտուն, եւ նստաւ խան՝ Խազան, որդին Արղունին։ Եւ ի նոյն ամին գնաց թագաւորն Հայոց՝ Հեթում՝ առ Պայտուն. եւ գտաւ խան՝ զԽազանն։ Եւ ի նոյն ամի մեռաւ մարաջախտն Հայոց՝ Պարոն Ալչին, որդի Պարոն Կոստանդեա, Լամբրունին տիրոջն։ Եւ ի սոյն՝ կարգեաց զքոյր իւր, զըՌիթայն. եւ եղեւ Ըմբրուգտս ամենայն Կոստանդինուպաւլսի։ Եւ ի սոյն ամի փախեաւ Պարոն Հեթում, Կաւռիկոսոյ տէրն, եւ իւր աղբայրն՝ Պարոն Ալչինն։

1296 (ՉԽԵ).— Հեթում թագաւոր Հայոց՝ ետ զՊարոնութիւն ի յիր աղբայրն՝ ի Պարոն Թորոս։ Եւ ի նոյն ամի գաւ եղեւ նմա իշխանացն, որ էին գլուխք՝ Պր. Ալչին սինիջալն, որդի Պր. Սմբատ Գունդուստապլին, եւ Պր. Ալչին Բակուրեանց, որ էր աւպատալար Դարպասին, եւ այլ բազում իշխանայք եւ ձիաւորք։ Հեթում թագաւոր Հայոց եւ իւր աղբայրն՝ Պր. Թորոս ետուն զՊարոնութիւն՝ ի Պր. Սմբատ, եւ ինքեանք գնացին ի Կոստանդնուպաւլիս։ Եւ ի սոյն ամի մեռաւ Պայխօ, ընդդէմ Խազանին։ Խազան թուլցաւ պար. երեկ ի վերայ իր, եւ կոուեցաւ ընդ իր առաջնաւորն, որ կոչի Արապ։ Խանկրեաց զինք Սուլամիշն, եւ փախոյց յԱշրափին որդին յաւելի Ջրի կզզի մի։ Կոտորեցան բըն ... ունկուս ընդ Կիլիկիոյն, եւ ապստամբ պայլն, ու ԾԶ (56) ոգի ի յայլոց ի քաղաքն Կոստանդինուպաւլիս առեալ՝ առ աւար բազում։ Եւ ի սոյն ամի սպանաւ սուլտանն Քիթպուղայն. եւ նստաւ սուլտան՝ Լաճինն, տէրն Ալէփին։ Եւ ի սոյն ամի եղեւ պատերազմ մեծ ընդ Ֆրանկաց թագաւորին հեծելն եւ ընդ Ընկլիզաց թագաւորին հեծելն

Հոս կը վերջանայ Ծլին թագաւորի ժամագրքին կցուած ժամանակագրութեան բնագիրը։

Ինչպէս կը տեսնուի, Հեթում Պատմիչ իր թափառական կեանքին մէջ Ֆրանսայի հողին վրայ հաստատուելէ ետք ալ՝ շարունակած է իր ժամանակագրութիւնը, անշուշտ մինչեւ իր մահը, որ տեղի ունեցած է 1310ին։ Ջենք կրնար ուրիշ կերպ մեկնել այն հատուածին գոյութիւնը, որ կը ներառէ 1307ի դէպքերը, Ալգեբեանի հրատարակութեան մէջ.

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

(Մ ... ը)

1) Այս երկու հատուածները կան Ալգեբեանի հրատարակութեան մէջ։

[illegible]րութիւն ունէր գիտական եւ գրական հարցերի շուրջը ու [illegible] ընթերցող էր «Յառաջ»ի: Եւ որովհետեւ նիւթական միջոցների ու մտաւորական հետաքրքրութեան հետ միասին ունէր եւ զգայուն սիրտ՝ քանիցս յայտնել էր հիացմունք եւ ջերմ պատրաստակամութիւն, չխնայելու իր գործուն աջակցութիւնը նման գործերի իր սրտին մօտ էին մանաւանդ բազ գերմանահայ ժողովուրդների մշակութային կապի ու փոխադարձ ճանաչողութեան խնդիրները: Ցաւալ պէտք է շատ, որ իր մահով անկատար պիտի մնան մտածուած ու ծրագրուած մի քանի գործեր:

Անհատական կեանքում խիստ դըժբախտ եղաւ այդ բարի, ազնիւ Հայը: Դեռ երեք տարի առաջ, կորցրեց իր կեանքի ընկերը, անհունօրէն սիրած կինը, գրեթէ ծաղիկ հասակում: Այնուհետեւ բոլորովին խորտակուած էր երկեանքը: Նա մաշուած թախիծն էր կրում իր մէջ, մինչեւ որ ինքն եւս իջաւ ցուրտ գերեզման, կատարեալ որբ վիճակում թողնելով երկու մանկահասակ զաւակներ.

Հանգիստ ազնիւ մարդու, բարի Հայու եւ անկեղծ բարեկամի ոսկորներին:

Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ

×

Հանդուցեալին յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ արտասովոր բազմութեան մը ներկայութեան: Ներկայ էին գործարանի աշխատաւոր — աշխատաւորուհիները մօտ 400 հոգի, բազմաթիւ բարեկամներ եւ յարգողներ. Պերլինի հայ գաղութէն առաւթիւ մը. Տրէզդէնէն Տիկին Մուրատտի, Համպուրկէն Տէր եւ Տիկին Գասմաճեան, իսկ Պրիւսէլէն Տէր եւ Տիկին Մարբեան:

Դամբանական խօսեցան Դր. Մ.վ. Շահլամեան, իբր հոգեւոր պաշտօնեայ յիշելով հանգուցեալին «պահապան ամենայնի»ն զոր ամէն իրիկուն յարատեւօրէն չէր կրնար ըլլալ ան, Գ. Տքթ. Կրինֆիլտ հայ գաղութին կողմէ գերմաներէն, Գ. Տքթ. Արա. Աբեղեան համալսարանի մտութեան կողմէ հայերէն եւ գերմաներէն, Գ. Ջահոոթեա՝ գործաւորներուն կողմէ:

Մարմինը ամփոփուեցաւ Պերլին — Թանտորֆի Վիլմէնսդորֆէն գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ, զոր ներկաները ծածկեցին բազմաթիւ ծաղիկներով. Իմ բախտ բարեկամ հանգիստ քեզ:

Հպարտ էր հանգուցեալը իբր Հայ ըլլալուն համար. միշտ պաշտպան հայ անունին եւ օժտուած սրբ ոգիով: Հայ քրիստոնեայի հաւատքով կապուած էր իր ցեղին եւ կրօնքը կը նոյնանար իր մէջ ազգին հետ, այլ անկեղծ հաւատք մը աւելի բարձր կը համարէր եկեղեցական կարգերէ. Ազգային գործի համար իրեն դիմողներէն ոչ մէկը ձեռնունայն կը վերադառնար: Եւ հայ հարուստներուն մէջ քիչ կան իրեն պէս մարդիկ, որ, առատաձեռն տալով հանդերձ, ջերմապէս հետաքրքրուին ազգային կեանքով. Ո եւ է կուսակցութեան չէր պատկաներ, այլ չէզոք եւ ազնիւ Հայ մըն էր. բարձր եւ գիտակից Հայ մը որուն օրինակելի անձնաւորութիւնը անմոռանալի պիտի մնայ ամէն անոնց որ առիթը ունեցած էին զինք մօտէն ճանչնալու:

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԴՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԸ

>>>·<<<

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբի շաբաթական տասնօրեակները վերջերս ընդհատուած էին, սրահի մասին ծագած դժուարութիւններու հետեւանքով: Այդ դժուարութիւնները այժմ հարթուած են, եւ այս շաբաթ օրէն սկսած հաւաքոյթները կը վերսկսին. Այսուհետեւ Ակումբի հաւաքոյթները տեղի պիտի ունենան իւրաքանչիւր ամսու առաջին երկու շաբաթ օրերը եւ յաջորդող ուրբաթ օրերը, նախկին տեղը, Պիօբէրտի հաստատութեան սրահը: Հաւաքոյթներու մասին, առաջուան պէս տեղեկութիւններ պիտի հաղորդուին մամուլին:

Այսօր, շաբաթ, ապրիլ 7, Ակումբի հաւաքոյթին պիտի դասախօսէ Գ. Լեւոն Բաշալեանեցիչէ Զարենցի արուեստը նիւթի մասին: Նիւթը եւ դասախօսին անձը, անշուշտ, Ակումբի հաւաքավայրը կը համախմբեն, բացի անդամներէն, նաեւ շատ հիւրեր: Նիւթը մանաւոր հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ, մանաւանդ երիտասարդ բանաստեղծներու համար:

Ակումբին յաջորդ հաւաքոյթը պիտի նուիրուի հռչակաւոր զօրավար եւ Ռուսաստանի պետական դէմք Մ. Լորիս — Մելիքեանին: Պիտի խօսի Ակումբի անդամ դերասան Գ. Ա. Շահխաթունին: Դասախօսութեան առիթ ծառայած է վերջերս Մոսկուայի մէջ լոյս տեսած կենսագրական — վիպական հատոր մը՝ Լորիս Մելիքեանի մասին՝ «Թաւշէ դիկտատոր» անունով:

Ի միջի այլոց, Ակումբի հաւաքոյթի մէջ դասախօսելու հրաւիրուած է Սեւրի Մուրատ — Ռափայէլեան վարժարանի տեսուչ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան, որ մայիս 5ին պիտի խօսի պատմական նիւթի մը մասին:

Շուտով տեղի պիտի ունենայ Ակումբի անդամներու եւ համակիրներու տարեկան հաւաքոյթ — ընթրիքը:

Տ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Եղանակը տաքցած ըլլալով, շինարարական աշխատանքները տենդագին վերսկսան Երեւանի մէջ:

Այս տարուան շինարարական եղանակին պիտի կառուցուին առաւելապէս հանրային եւ գիտական հաստատութեանց շէնքերը: Վերսկսած է արդէն պետական թատրոնի, հնչունչարժանկարի, հին բոլշեւիկներու տան, (որ թատրոն մը եւս պիտի ունենայ), թղթատարական տան, հանրային գրադարանի, վաճառանոցի շինութիւնը:

Սկսած է նոյնպէս, նոր շէնքերէն, բարձրագոյն գիւղատնտեսական դպրոցին (Թամանեանի նախագիծով), Մարքսիզմի եւ Լէնինիզմի կաճառին (Մարգարեանի նախագիծով), Դրքի պալատին (Պէնի նախագիծով), պատանեկան թատրոնին (Բունիաթեանի նախագիծով) շինութիւնը:

Բնակարանային շինութեանց վարչութիւնը իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է այն շէնքերուն վրայ, որոնք թերաւարտ կը մնան անցեալ տարուընէ:

Այս տարի քաղաքային խորհուրդը Երեւանը կանաչազարդելու, փողոցները սալարկելու եւ մաքրելու համար պիտի ծախսէ 3,592,000 ռուբլի: Սկըսած է բարեզարդել Ղուկասեան հրապարակը: Պիտի սալարկուին Լէնինի, Աբովեանի հրապարակները, պիտի կանաչազարդուին Աղիզբէկովի եւ Շահումեան հրապարակները: Նորփողոց մը պիտի բացուի Շրջանային անունով, 140 մեթր երկար, Նալբանդեան փողոցէն մինչեւ Տէրեան փողոցը, անցնելով Անասնաբուժական վարժարանին քովէն եւ կարելով Աբովեան պողոտան: Շահումեանի արձանին շուրջը, 20 մեթր տարածութեան վրայ, վանդակորմով մը բաժնուած, պիտի պատրաստուի ծաղկանոց մը: Աշխատանքի պալատը եւս պիտի ունենայ պարտէզ մը: Այս նըպատակով Ղարաքիլիսայէն, Գաթուղէն ու Բոզուէն վաղոններով ծառեր եւ արեւադարձային ծաղիկներ կը բերուին Երեւան:

ՋԵՐՄԱԽՏԻ ԴԷՄ

Ջերմախտ կամ ճահճատենդ կը նըշանակէ մալարիա: Հայաստանի առողջապահական իշխանութիւնը, փըճացնելու համար մժեղները, որոնք ջերմախտը կը տարածեն դաշտի աշխատաւորներուն մէջ, անցեալ տարի օգտնաւով դեղեց բոլոր այն ճահիճները, որոնք վարակուած են մժեղներով: Ջերմախտի մասնագէտ եւ մալարիայի դէմ պայքարի վարիչ բըժիշկ Միրզոյեան 1933ին օդանաւով Փարիզեան կանաչ շաղ տուաւ Ղուրդուղուլի բամպակամշակութեան յատկացուած հողամասին ճահիճներուն վրայ (Ղուրի — Արազի եւ Խվէջիլարի ճահիճները): Այդ փորձերը կրկնուեցան նաեւ հոն ուր ճահիճներ կային: Արդիւնքը քաջալերական եղաւ

1932ին Մոլլարաղալի գիւղատնտեսական կայանը 615 օր կորսնցուց, իսկ օդանաւով ճահիճները դեղելէ յետոյ, այսինքն անցեալ տարի՝ միայն 61 օր: Արտաշատի գիւղատնտեսական կայանը 1932ին կորսնցուց 206 օր, 1933ին՝ 15 օր: Ղուրի — Արազի գիւղատնտեսական կայանը 1932ին կորսնցուց 2428 օր, 1933ին՝ 146 օր: Խվէջիլարի գիւղատնտեսական կայանը 1932ին կորսնցուց 305 օր, 1933ին՝ 60 օր:

Ճահճատենդի դէմ պայքարը պիտի շարունակուի այս տարի եւս, աւելի տարածուն ձեւով մը:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ ԼԷՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

oooo

Մարտ 11ին սկսաւ գործել, Լէնինականի մէջ, ռուսական մնայուն թատերախումբ մը: Այս մնայուն թատերախումբը իր ներկայացումները պիտի տայ Կարմիր Բանակի Նորակառոյց տանը մէջ: Խումբը կազմուած է Մոսկուայի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու դերասաններէն: Ներկայիս 22 հոգի: Այս տարուան իրենց խաղացանկին մէջ կան «Մարտական ընկեր», «Աւերիչ նրախան», «Թարթիւֆ», «Անմեղ մեղաւորներ», «Թշնամիներ» եւայլն.

Թատերախումբը ներկայացումներ պիտի տայ Լէնինականի զօրանոցին, ռուսական զօրաբաժնին, ինչպէս նաեւ երկաթուղիի եւ հիւսուածեղէնի ռուս բանուորներուն համար:

⁂ Ապրիլ 1ին Մոսկուայէն Երեւան գնաց ռուս պարախումբ մը, որ 2 տարի առաջ անգամ մըն ալ այցելած էր Երեւան: Խումբը կը կրէ նշանաւոր պարուհի Իզիտորա Տունքանի անունը:

ՆԱՐ — ԴՈՍԻ ԵՐԿԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ

Պետական հրատարակչականը սկըսած է լոյս ընծայել Նար—Դոսի ամբողջական գործերը: Արդէն լոյս տեսած են առաջին եւ երկրորդ հատորները: Առաջին հատորին մէջ կը մտնեն Մինաս Փափաչեան, խմբագիրը, Անհետ կորածը, եւ ուրիշ քանի մը պատմուածքներ, որոնք նորութիւն են գրքէ, որովհետեւ արտատպուած են «Նոր — Դար», «Տարազ» եւ «Նոր Հոսանք» պարբերականներէն, այժմ հազուագիւտ: Նորութիւն է նաեւ Զաքուննամ(?) վէպը, որ կը գրաւէ ամբողջ երկրորդ հատորը: Այս վէպը լոյս տեսած է 1890ին, «Նոր — Դարի» մէջ եւ առաջին անգամ է որ կը հրատարակուի առանձին հատորով: Բ. հատորին մէջ կ՚երեւի Գ. Վանանդեցիի յառաջաբանը:

Գ. հատորը պիտի բովանդակէ Սպանուած աղաւնին, Պայքար գործերը:

Այս երեք հատորներուն բովանդակած նիւթերը վերամշակուած են հեղինակին կողմէ:

Դ. հատորը պիտի բովանդակէ Մահը վէպը:

Ե. հատորին մէջ պիտի դրուին Նար-Դոսի թատերական գործերը եւ բանաստեղծութիւնները, հէքիաթները եւ աւանդութիւնները, նամակները եւ կիսատ մնացած գրութիւնները: Այս հատորին վերջը պիտի դրուին լոյս տեսած երկերուն մասին ծանօթութիւններ, գործերու ժամանակագրական տախտակը, մատենախօսութիւներ:

Դ. եւ Ե. հատորները խմբագրած է Թ. Զարեան: Հինգ հատորները ամբողջ կը հրատարակուին մինչեւ այս տարուան վերջը:

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ԿԵԴՐ. ՏՈՒՆ

«Խորհրդային Հայաստան» կը հրատարակէ Երեւանի թղթատարական կեդր. տան նախագծին պատկերը: Երեւանի թղթատարական այս տունը, որ շինութեան մէջ է, պիտի բաղկանայ 5 յարկէ, ուր պիտի տեղաւորուին քաղաքին կեդրոնական նամակատունը, հեռագրատունը, միջքաղաքային հեռախօսական կայանը, լրագիրներու առաքման վարչութիւնը, քաղաքին տեղեկատուութեան դիւանը, ինքնավար հեռախօսներու կեդրոնը: Չորրորդ յարկը մասնաւորապէս պիտի յատկացուի հեռասփիւռի (ռատիօ) վարչութեան:

Շէնքին գլխաւոր ճակատը, որ անկիւն մը պիտի կազմէ, պիտի ուղղուի դէպի Լէնինականի հրապարակը: Այդ ճակատին վրայ պիտի զետեղուի երքուկէս մեթր բարձր եւ երեքուկէս մեթր լայնքով ժամացոյց մը: Գրասենեակներուն մէջ պիտի դրուին ելեկտրական ժամացոյցներ, որոնք պիտի միացուին քաղաքային ժամացոյցին հետ, ժամական տարբերութեան տեղի չտալու համար:

Երբ շէնքը պատրաստ ըլլայ, Երեւանի հեռախօսային ցանցը անմիջապէս պիտի վերածուի ինքնավար հեռախօսական ցանցի: Այն ատեն 300 հեռախօսական կէտեր եւս պիտի աւելնան ցանցին վրայ: Շինութեան անհրաժեշտ ամէն ինչ ապահովուած է, այնպէս որ կը յուսացուի թէ շէնքը «շահագործման կը յանձնուի գալ ոկտեմբերին:

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ՞Կ ՍՈՒՏ ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԹԷ ԱՅՍՕՐ

oooo

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ ռամկավարներու Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան «Դաշնակցական յայտարարութեան» մասին, զոր արտատպեր էինք անցեալ շաբթու (29 մարտ).

— «Սխալ ակիտակի վրայ, Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ՝

«Համայնավար Հայերը ազգային կուսակցութիւն մը չեն եւ պէտք չէ որ մասնակցին մեր ազգային ներքին հարցերուն, նկատի առնելով մանաւանդ որ, անոնք իրենց ուղղութիւնն ու գործունէութեան հրահանգները կը ստանան ամերիկեան Ուոքըրզ Փարթիէն, որուն մէկ հատուածն են եւ որ կոմունիստ կազմակերպութիւն մըն է»: («Պայքար» 9 մարտ):

Այս իրողութիւնը հարկաւ բնաւ նորութիւն չէ ո՛չ մեզ, ոչ ալ հայ կեանքով քիչ շատ հետաքրքրուողի մը համար:

Բայց կատարեալ նորութիւն մըն է այդ ծանրակշիռ խոստովանութիւնը ռամկավար պաշտօնական մարմնի մը բերնին մէջ:

Տասներեք տարիներէ ի վեր, «հայ համայնավարները» կը գործեն հայ կեանքի մէջ, «իրենց ուղղութիւնն ու գործունէութեան հրահանգները ստանալով օտար համայնավար կուսակցութենէն», բայց ռամկավարները ոչ միայն թեական ու դիական համարած են այդ. այլեւ բանիւ եւ գործով աջակցած են այդ հայ համայնավարներուն, գործակցած են անոնց եւ «լորձնաշուրթն փառաբանած» են զանոնք:

Կասկածէ դուրս է, ի հարկէ, որ «հայ համայնավարները ազգային կուսակցութիւն մը չեն եւ պէտք չէ որ մասնակցին մեր ներքին ազգային հարցերուն»: Բայց ինչո՞ւ ռամկավարները իրաւունք կուտան այդ նոյն հայ համայնավարներուն վարելու հայ հայրենիքի եւ ժողովուրդի ճակատագիրը, ու կը զլանան անոնց մասնակցութեան իրաւունքը գաղթահայ համեմատաբար աննկարեւոր գործերու, նոյնիսկ հայ եկեղեցականի մը ստացութեան «դատի»ն մէջ...

Միւս կողմէ, հայ համայնավարները արտասահմանեան որ եւ է երկրի մէջ չեն ներկայանար իբրեւ կուսակցութիւն, այլ լեցուած են «Հօկ»ի շարքերը եւ կը գործեն անոր անունով: Արդ, ինչո՞ւ ռամկավարները կը շարունակեն գործակցիլ «Հօկ»ին...

Ետոյ՝ տարիներ շարունակ ռամկավարները, սկզբնական աշխատանքի լծուած, կը պայքարին Դաշնակցութեան դէմ, մեղադրելով զայն «հակահայաստանեան» քաղաքականութեան մէջ, շատ լաւ գիտնալով ի հարկէ, թէ այդ քաղաքականութիւնը ուղղուած է ոչ թէ Հայաստանի, այլ համայնավար րէժիմի դէմ, որ օտար է եւ հետեւաբար ոչ կամք եւ ոչ ալ իրաւասութիւն ունի «մասնակցելու մեր ազգային ներքին հարցերուն»: Արդ, ասկէ յետոյ ռամկավարները ի՞նչպէս պիտի արդարացնեն իրենց պայքարը «հակահայաստանեան» Դաշնակցութեան դէմ եւ մանաւանդ ի՞նչպէս պիտի արդարացնեն իրենց գոյութեան իրաւունքը, երբ Դաշնակցութեան պէս կը մտածեն հայ համայնավարներու մասին, բայց հայ համայնավարներու պէս կը գործեն Դաշնակցութեան դէմ...

Այս հարցումները կրնան անպատասխան մնալ ի հարկէ, բայց իրողութիւնն այն է, որ ռամկավարները կրկին կեղծ դերի մէջ դրած են իրենք զիրենք ու հայ կեանքի մեծագոյն ու կենսական հարցերուն կը մօտենան կուսակցական ամէնէն նեղ հաշիւներով ու ամէնէն թշուառ մտահոգութեամբ:

Իրողութիւնն այն է, որ ռամկավարները «դարձի եկած են» պահ մը ապաստանի համար միայն: Ամերիկայի մէջ հայ համայնավարները նեղը լծած էին ռամկավարները, հակադաշնակցական պայքարի առաջնութեան դափնին խլած էին անոնցմէ եւ Դուրեանի դիակը զիւթապէս եւ բարոյապէս շահագործելու գործին մէջ աւելի ճարպիկ փրթած:

Կասկածէ դուրս է նաեւ, որ հայ համայնավարներու ագրեսիւ(?) գործունէութիւնը Ամերիկայի մէջ վտանգած է «բարեկամ» ռամկավարներու գոյութիւնը, պառակտած անոնց շարքերը ու նաեւ ըստ արժանւոյն վարկաբեկած անոնց դերն ու անունը յաչս հայ գաղութի ստուար մեծամասնութեան եւ ամերիկեան հանրային ու կառավարական շրջանակներուն»:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԽՆԱՆՔ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԵՒՍ...

>>>·<<<

ՖԻԼԻՊԷ, 25 մարտ (Յառաջ).— Տարին չլրացած, ահա երկրորդ կսկիծ մը: Երէկ կորսնցուցինք երիտասարդ ընկեր մը եւս,— Գէորգ Գազանճեան: Բնիկ Թոստաթցի, երեսուն տարեկան, Գէորգ ուսումը առած է Գոլիօ եւ տասը տարիէ ի վեր կը մնար Ֆիլիպէ: Կուրացին ութ օր առաջ բորբոքում մը ունեցաւ: Մեկնեցաւ Սոֆիա՝ գործողութեան ենթարկուելու համար: Ու մինչ կը սպասէինք իր վերադարձին, գոյժը եկաւ...

Ուրեմն, մինչ կը գրեմ այս քանի մը տողերը, անդին, Սոֆիայի մէջ, հողին կը յանձնեն բարձրահասակ, թուխ ու քաջառողջ Գէորգը, որ համակ շարժում ու ժպիտ, եւ բոլոր հաւաքոյթները ոգեւորողն էր: Ընկերական, հեզ, պատրաստակամ ու զոհաբերող, Գէորգ անբաժանելին էր Հրանտ Մալաքեանի, որ, անցեալ տարի, պտոյտէ մը վերադարձին, ինքնաշարժի արկածին զոհ գնաց եւ մահուան վիշտը կը կրծէր իր սիրտը, որովհետեւ իր քշած ինքնաշարժին զոհն էր եղած իր սրտակիցը.

Ու հիմա, քանի մը ամիս վերջ, ինքն ալ նոյնքան ցաւագին կերպով կը փակէ իր աչքերը՝ յաւիտենականութեան մէջ վերագտնելու համար իր «պաթէ»ն (Հրանտը), քանի որ՝ կեանքը, անողոք ու միշտ դաժան, այնքան ժլատ եղաւ ապրելու արժանի այդ իրապէս անփոխարինելի տղոցը.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ

Թարգ. Ժ. Մ.

— •• —

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Առտուն կանուխ խումբ մը մարդիկ հաւաքուած էին Գէսթըն Թրէյսիի տան աշխատանոցին մէջ: Ճօն Լէքսմըն կինոյը հետ նստած էր բազմոցին վրայ՝ գունատ եւ տխուր: Գիւղին ոստիկանը քննութիւններ կը կատարէր նրբանցքին մէջ, իսկ Թ. Ք. Մէրէտիթ սեղանին առջեւ նստած գրի կ՚առնէր տրուած տեղեկութիւնները:

Հեղինակը ընդհանուր գիծերով պատմեր էր օրուան անցուդարձերը եւ բացատրեր էր նախորդ օրուան իր տեսակցութիւնը՝ վաշխառուին հետ:

— Նամակը պահա՞ծ ես, հարցուց Թ. Ք.:

Լէքսմըն գլխու նշանով մը հաստատական պատասխան տուաւ:

— Ուրախ եմ, շարունակեց ան զօհունակ հառաչով մը. առիթը կրնայ քեզի կարգ մը դժուարութիւններէ փրկել, խեղճ բարեկամս. յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ, ըսէ նայիմ:

— Գիւղ հասայ, ըսաւ Լէքսմըն մարդ մարդասանք չկար. անձրեւը չէր դադրած տակաւին. ժամադրավայրը հասայ հինգ վայրկեան առաջ. այնտեղ ինծի կը սպասէր Վասալարօն: Ի հարկէ շատ ամօթ զգացի որ այդ պայմաններուն մէջ կը հանդիպէի իրեն, բայց եւ այնպէս չէի ուզեր որ ան տունս գայ եւ վախցնէ կինս: Ամէնէն ապուշ բանը այդ դէպքին տակն անցնելիք սարքանակն էր որ ամէն քայլ առնելուս սրունքիս կը զարնուէր, կարծես ազդարարելու համար թէ ըրածս յիմարութիւն էր...

— Ո՞ւր հանդիպեցար Վասալարօյին:

— Ճամբուն միւս կողմն էր. երբ ինծի տեսաւ, մօտեցաւ, նախ շատ զուարթ էր, թէեւ քիչ մը գրգռուած, բայց յանկարծ տարօրինակ կերպով փոխուեցաւ իր վարմունքը, հեռացեալ կատղեցաւ: Կարծեմ գումար մը խոստացայ իրեն առ հաշիւ, սակայն աւելի փրփրեցաւ եւ յետոյ յանկարծ սարքանակը բռնեց քթիս՝ սարսափելի սպառնալիքներ տեղացնելով: Այդ պահուն էր որ յիշեցի Գարայի ազդարարութիւնը

— Գարա՞յի, հարցուց Թ. Ք.:

— Այո, այն մարդը որուն միջոցաւ ծանօթացայ Վասալարոյին. չափէն աւելի հարուստ մարդ մըն է...

— Ետո՞յ...

— Յիշեցի անոր ազդարարութիւնը, շարունակեց Լէքսմըն եւ խորհեցայ թէ կ՚արժէր տպաւորութիւն գործել այս մարդուն վրայ. հետեւաբար դուրս քաշեցի սարքանակս, սպառնացի եւ... սեղմեցի ձգանը... սարքանակը չորս անգամ պայթեցաւ, մինչեւ որ ես սթափեցայ եւ մատս վերցուցի ձգանին վրայէն... մարդը գետին փռուեցաւ առանց բառ մը արտասանելու. նետեցի զէնքը եւ ծունկի եկայ անոր քովը. հասկցայ թէ մահացու կերպով վիրաւորուած էր եւ ազատելու յոյս չկար. գնդակները մտած էին իր սրտին մէջ...

Լէքսմըն առտուա մը դղաց եւ գլուխը առաւ երկու ձեռքերուն մէջ. Կէէյս զուրցութեամբ թեւը նետեց անոր ուսին եւ քանի մը բառեր փրսփսաց: Լէքսմըն սթափեցաւ:

— Մեռած չէր... բաներ մը ըսաւ բայց չհասկցայ... չիտակ գիւղ դառնալ, ոստիկան մը գտնալ եւ գիւղը վերցնել տալ...

Թ. Ք. ոտքի ելաւ, դուռը բացաւ եւ կանչեց գիւղին ոստիկանը.

— Ներս եկուր, ըսաւ անոր. բնականաբար գիակը զգուշութեամբ վերցնել տուիր եւ հաւաքեցիր ինչ որ կար մօտիկները...

— Այո, պարոն, պատասխանեց մարդը. վերցուցի գլխարկն ու գաւազանը, եթէ այդ մասին է ձեր ակնարկը:

— Իսկ սարքանա՞կը...

— Սարքանակ չկար, պարոն, բացի Պարոն Լէքսմընի զէնքէն:

Ոստիկանը գրպանէն հանեց զայն եւ տուաւ օգնական ոստիկանապետին:

— Ես կը հակեմ այս բանաստեղծական վրայ, ըսաւ Թ. Ք. զուն զնա, օգնականներ առ հետդ եւ լաւ փնտռտուք մը կատարէ պատահութեան վայրը. սարքանակը դտիր եւ ինծի բեր. թերեւս ճամբուն եզերքը՝ փոսի մը մէջ նետուած է. զտնողին չէկ ոսկի կը տուէր...

Ոստիկանը բարեւեց եւ դուրս ելաւ:

— Հանեցէք, ըսաւ Թ. Ք. զրասեղանին մօտենալով, չե՞ս տեսներ, Լէքսմըն, որ տարօրինակ երեւոյթներ կան այս գործին մէջ: Ի հարկէ պարոց ունենալը զարմանալի չէ. նոյնպէս, զարմանալի չէ որ փոխատուն իր դրամը ետ ուզէ. բայց ինչո՞ւ այս անգամ անիկա մեծարումի կը սպասէ պայմանաժամէն առաջ. եւ կը պահանջէ սպառնալիքով: Սովորական վաշխառու մը իր յաճախորդներուն մօտ չերթար լեցուն սարքանակով: Ետոյ, եթէ անիկա կ՚ուզէր քեզ վախցնել, այսինքն, քեզ փարկարեկել բարեկամներուդ առջեւ, ինչու համար ժամադրավայր ընտրեց մութ եւ ամայի անկիւն մը, փոխանակ տունդ գալու ուր կրնար աւելի մեծ բարոյական ճնշում բանեցնել վրադ: Վերջապէս ինչո՞ւ սպառնական նամակ կը գրէ քանի որ գիտէ թէ այդպէսով յանցաւոր է օրէնքին առջեւ եւ գիտէ թէ այդ նամակը կրնայ ազատել քեզ կարգ մը անախորժութիւններէ:

Թ. Ք. մատիտը ակռաներուն զարկաւ ու յանկարծ շարունակեց.

— Նայիմ սա նամակը...

Ճօն Լէքսմըն ոտքի ելաւ, մօտեցաւ դրամարկղին, բացաւ փականքը ու փոքրիկ բանալին անցուց պողպատէ դարակին որուն մէջ պահուած էր նամակը. բանալին ձեռքին մէջ էր տակաւին երբ Թ. Ք. զարմանքի արտայայտութիւն մը նշմարեց անոր դէմքին վրայ

— Ի՞նչ կայ, հարցուց դաղտնի ոստիկանը:

— Դարակը շատ տաք էր, ըսաւ Ճօն:

Եւ ետին դարձաւ կարծես չափելու համար հեռաւորութիւնը որ կը բաժնէր դրամարկղը վառարանէն:

Թ. Ք. ինքն ալ ձեռքը դրաւ դարակին վրայ. այո, շատ տաք էր:

— Բաց, ըսաւ անոր:

Լէքսմըն բանալին դարձուց եւ դուրս քաշեց դարակը:

Ցանկարծ կարմիր բոց մը տեսնուեցաւ. որ տեւեց միայն քանի մը երկվայրկեան ու մարեցաւ՝ եւ մուխի ամպով մը պատեց դրամարկղը:

— Ձեռք մի՛ դպչիր, հրամայեց Թ. Ք. որ զգուշութեամբ վերցուց դարակը ու լոյսին տակ՝ նայեցաւ: Բարակ մոխիր մը կար անոր մէջ եւ այրուցքներ՝ ներքին վրայ:

(Շար.)

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ ՑՈՑՆԻՓՈՒԼԿԱՐ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Պուլկարիոյ հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Խումբ մը անհատներ կը փորձէին գիշերանց գաղտնի անցնիլ յոյնեւպուլկարական սահմանը, Տարըտէրէի մօտ։ Պուլկար պահակները նշմարելով, քանի մը անգամ հրամայեցին որ կենան. բայց անծանօթները կրակ բացին պահակներուն վրայ, որոնք պատասխանեցին եւ քանի մը փախստականներ սպաննուեցան. Անմիջապէս քննութիւն կատարուեցաւ եւ հաստատուեցաւ թէ խումբ մը Փոմաքներ են (իսլամացած Պուլկարներ) որոնք ազդուելով խարդախ պրոպագանտէ մը, կը փորձէին գաղտնապէս հեռանալ Պուլկարիայէն։

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Ալապամայի ածխահանքերը փակուեցան, իբրեւ բողոք նախագահ Ռուզվէլթի այն որոշման դէմ որ կը հրամայէր շաբաթական աշխատանքը վերածել 35 ժամուան եւ օրական 1.20 տոլար աւելցնել աշխատավարձը։

Հանքատէրերը այս կերպով փողոց նետած կ'ըլլան 15.000 բանուորներ հ'րսուի թէ ուրիշ նահանգներու հանքատէրերն ալ պիտի միանան բողոքի ցոյցին, անգործութեան մատնելով 35.000 բանուորներ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՃԱՌԸ

Ընթերցողները կը յիշեն Թուրք մամուլին խրատանգամը՝ Մուսոլինիի վերջին ճառին առթիւ։ Լաւատեղեակ շրջանակներէ կը հաղորդեն թէ Հռոմի թրքական դեսպանը այս մասին երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Պ. Մուսոլինիի հետ։ Կը սպասուի որ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ լուսաբանութիւններ տրուին այս տեսակցութեան մասին։

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ ԶՐԿՈՒԱԾ

Աւստրիոյ կառավարութիւնը հպատակութենէ զրկեց հինգ ընկերվարական առաջնորդներ, որոնք Փրակա փախած էին փետրուարի դէպքերուն հետեւանքով։ Առնէ են Օթթօ Պաուէր, ընկերվարական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութեան նախագահ, Եուլիուս Տէօյչ, անդամ խորհրդարանի եւ հրամանատար ընկերվարական պաշտպանողական զօրքին, Հայնց, նոյնպէս վարիչ այդ զօրքին, Քէօնիկ, նախագահ երկաթուղիի պաշտօնեաներու Միութեան եւ հրապարակագիր Աւոլֆ Շթուրմթալ։

ԱՆԳԼԻԱ՞Ն ԱԼ ՊԱՐՏԱԶԱՆՑ Է

Գրած էինք թէ ամերիկեան խորհրդարանը օրինագիծ մը քուէարկած է, որով պարտազանց պետութիւններուն կ'արգիլուի արժեթուղթերու առեւտուր կատարել Մ. Նահանգներուն մէջ։

Այս որոշումը ծանր տպաւորութիւն գործած է նաեւ Անգլիոյ մէջ, որ առ հաշիւ վճարումներ կը կատարէ պատերազմական պարտքերու վրայ, սպասելով վերջնական կարգադրութեան։ Ցայտնի չէ թէ նոր օրէնքը բացարձակ պարտազանցներո՞ւն կը վերաբերի (ինչպէս է Ֆրանսան), թէ բոլորին ալ։ Կառավարութեան անդամները կը խուսափին որոշ պատասխան տալ այս հարցին եւ կը գոհանան ըսելով թէ նախագահ Ռուզվէլթի հայեցողութենէն կախում ունի խնդիրը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Մեր աշխատակցին շաբաթական տեսութիւնը յետաձգելու հարկադրուած ըլլալով, քաղուածարար կուտանք մէկ — երկու անմիջական լուրեր.—

Վաղը, կիրակի, տեղի կ'ունենան Քուփ տը Ֆրանսի երկու վերջըներ մըցումները, որոնք իրարու դէմ պիտի հանեն՝ Փարիզի մէջ՝ Սէթ եւ Լիլ, Լիոնի մէջ՝ Մարսէյլ եւ Ռուպէ։ Մարսէյլ, Սէթ եւ Լիլ, փրոֆէսիոնէլ խումբերու դասաւորման մէջ գրեթէ իրարու հաւասար են, եւ կարգով կը գրաւեն երեք առաջին տեղերը, իսկ Ռուպէ որ երկու վերջին տարիներու մինչեւ վերջին մըրցումը հասաւ առանց երբեք կարենալ յաղթել հաւաքատոր բաժակը (1932ին պարտուելով Քաննէն, իսկ 1933ին ալ Էքսէլսիորէն) երկրորդ դասակարգին դասաւորման մէջ վեցերորդ է։ Բայց իր այդ աննպաստ կացութիւնը երբեք չի նշանակեր թէ Մարսէյլ դիւրութեամբ պիտի յաղթէ իրեն։ Ռուպէ կրնայ շատ լաւ անակնկալ մը պատճառել կիրակի օր յաղթելով Մարսիլիոյ։

** Կիրակի օր հեծելանիւի մեծ մրցում մը տեղի ունեցաւ Իտալիոյ մէջ, 75 հազար հոգիի ներկայութեամբ եւ 283 քիլոմէթրի վրայ։ Մրցումին մասնակցեցան 35 իտալացի ախոյեաններ, որոնց մէջ կը գտնուէին Ճիրարտէնկօ, Պինտա, Կամուզօ, Կուէռա, տի Փաքօ, Օլմօ, Պարալ, Ֆիէօլէնրէսի։ 35 հեծելանուորդները միասին հասան որոշեալ հանգրուանը եւ Իտալիոյ 1933տարուան հեծելանիւի ախոյեանը՝ Կուէռա առաջին հանդիսացաւ։

** Վաղը, կիրակի, տեղի կ'ունենայ հեծելանիւի մեծ մրցում մը, Փարիզ Պրիւքսէլ 393 քիլոմէթր երկարութեան վրայ։ Պիտի մասնակցին 142 մրցակիցներ, ֆրանսացի, պելճիքացի, գերմանացի, հոլանտացի, զուիցերիացի եւ աւստրիացի նշանաւոր հեծելանուորդներ։ Անցեալ տարուան շահողն է պելճիքացի Պարթէլէմի։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄԶՕ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Գ. Գարակէօզեանի սրահին մէջ 45 rue de la Défense

Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Բ. ՔԻԹՆԷՐԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ։

Մուտք՝ 5 Փրանք։

Հաղորդ. միջոց.— փորթ վ.էրսայլէն առնել 23 եւ 32 թիւ. ծանրակառքերը եւ իջնել կաթ տ'իսի։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ կէս օր ընկ. Օնիկ Կարապետեանի բնակարանին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Ադրիւր Սերոբ, Հրազդան եւ Քրիստափոր միացեալ խումբերու ժողովը յառաջիկայ երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32. Ave. Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ընթերցարան-Դրագարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

Փարիզի Գրական Ակումբ Այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 5 rue Paul Berruel (Նախկին rue Cambron. 131) Մէթրօ՝ Vaugirard։ Կը խօսի՝ Պ. Լեւոն Բաշալեան։ Նիւթ՝ եղիշէ Չարենցի Սրուեստը։ Մուտքը ազատ է։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՌՈՍՏՈՄ խումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 131. Fbg. du Templeի սրճարանին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, «Ներկայ Թուրքիոյ շուրջ» նիւթի մասին։

Կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները ու բոլոր հայրենակիցները։

"Մանուկներու Օր,,ը Անիեռվիլի մէջ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Անիեռվիլի մասնաճիւղը «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ» Օրը կը տօնէ Անիեռվիլի մէջ այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Maison Beckի սրահին մէջ (կայարանին դիմաց)։

Տեղի կ'ունենայ հանդէս-պարահանդէս. ճոխ ու մանկապարտէզի բանախօսութիւն, երգ, նուագ եւ արտասանութիւն։ Եւրոպական եւ Արեւելեան պարեր մինչեւ լոյս, մասնակցութեամբ ԵՓՐԱՏ նուագախումբի։

Մուտք 5 ֆրանք։ Անգործներու 3 ֆրանք։

Matinée - Soirée Dansante

կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ իր օգնութեան ֆոնտին

Հովանաւորութեամբ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կը նախագահէ Պ. ՊՕՂՈՍ ԷՍՄԷՐԵԱՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 4էն 12

Salon de l'AERO-CLUB DE FRANCEի մէջ 6 rue Galilée Métro: Boissière)

Orchestre - Attractions մասնակցութեամբ Mlle Rosi Mac Donaldի Շաթըլէյի թատրոնէն։ — Անակնկալներ — Buffet զիւրամատչելի գիներով Bridgeի սեղաններ։ ՄՈՒՏՔ՝ 15 ֆրանք։ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ՝ 10։

Հայ Կարմիր Խաչի Օրը Նիսի մէջ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Փալիսօն Արմանթինի սրահին մէջ (Մասէնա)

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ, մեներգ, հայկ. պարեր եւ նուագ։

Մուտքը ազատ է։

Հանդէսէն վերջ տեղի կ'ունենայ մասնաճիւղիս կազմակերպած վիճակահանութիւնը. որուն 30 թիւերը պիտի շահին գեղեցիկ նուէրներ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՏԷՍԻՆԻ ՎԱՍՊ. ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վասպ. Ապրիլեան ինքնապաշտպանութեան 19րդ տարեդարձին առթիւ, 1915-1934

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. ժող. Տան մէջ

կը խօսի փարիզէն հրաւիրուած ինքնապաշտպանութեան ղեկավարներէն եւ Հայ կամաւորներու ու Մարտիկներու Միութեան Նախագահ՝

ԳՆԴԱՊԵՏ ՏԻԳՐԱՆ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին, մասնակցութեամբ վասպ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ ֆանֆառի, ղեկավարութեամբ Պ Ժ. Խտրկեանի։

Նախօրէներու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք։

Ծանօթ.— Հանդէսէն վերջ հրապարակային ինչուլ. Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, ժամը 8էն մինչեւ 12 ի պատիւ Գնդապետին։

Մուտքը ազատ է։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Café Marronniereի սրահին մէջ 28 Ave. Livry

Նախագահութեամբ՝ ԱՐԺ. ՏԷՐ ՎԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ԽՈՑԵԱՆԻ

Կը խօսի յայտնի պատմագէտ եւ բանասէր Պ. Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Կը նուագէ Թառիստ ԱՇԳԱՐ։ Երգ. Ս. ԿԻՒԼԵԱՆ

Սէվրանի հայ երիտասարդներու կողմէ կը ներկայացուի՝

«ՊԱՇՏՕՆՍ ԽՈՒՄԲԱԼ Է» եւ «ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ»

Դպրոցական պզտիկներու կողմէ երգ. արտասանութիւն եւայլն։

Ճամբորդ՝ Կառ տիւ Նորէն ժամը 19.49 եւ 20.28 իջնել Սէվրան։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

Կը տօնէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ը

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Salle Géographieի մէջ 184, Bld St. Germain

Բացման խօսք.— Երց. վարչութեան նախագահ ցիկ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ կողմ.

Ողջոյնի խօսք.— Պ. Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին սիրայօժար մասնակցութեամբ՝

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Տիկիններ՝ Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆ — ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ եւ Ա. ԳԵՒՈՆԵԱՆ (երգ)

Օրիորդ Զ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ)

Mlle X. (պար)

Պ. Ռ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)։

ՄՈՒՏՔ՝ 5 եւ 3 ՖՐԱՆՔ։

ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած՝ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ակումբին մէջ 1 Bld. Carno.

Կը ներկայացուին՝ **ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ** (պատկեր) եւ **ՊԷՊԷՔՍ** (վոդեւիլ 3 արար)

կը մասնակցին տեղւոյն սիրողները։ Մուտք՝ 3 ֆր.

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ

9ՐԴ ՇԱՐՔԻ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ

ԱՄԲՈՂՋ, ԿԷՍ, ՔԱՌՈՐԴ ԵՒ ՄԷԿ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ԿՐՆԱՔ ԳՆԵԼ ԱՅՍՕՐ ԻՍԿ, 7 ԱՊՐԻԼ, ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ Ժ. 9Ը

ՈՉ ՈՔԻ ՉԻ ՄԵՐԺՈՒԻՐ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ, բայց խուճապի տեղի չտալու համար. կը խնդրուի գնումը չյետաձգել վերջին վայրկեանին։

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ՄՈՒՏՔՆ Է՝ 2, Ave. RENÉ BOYLESVE

A. GODOVANNIKOFF

30, Quai de Passy, Paris (16)

Tél. Jasmin: 0'-50 Métro: Passy

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամպարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւայլնի համար **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie*. K. Bicêtre. Metro: Porte d'Italie

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE. Tél. Nat. 31 - 59

Ներածում եւ արտածում ամէն տեսակ նպարեղէններու, Պուլկարական փաստուրմա, Պոլսական եւ Յունական ամէն տեսակ գոնսերվաներ, ձիթապտուղ, Իզմիրի չամիչ, թուզ, Հերմոն պանիր, բաստեղ եւ հալվաներ։

Raki ERIVAN. p. r.

Ներկայացուցիչ **NIEL** Հերմոն պանիրի ընկերութեան։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վիէնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիր եւ սկաուտ ազգային պետ Գրիգոր Ցակոբեանի եւ պարագաներուն, իրենց 14ամեայ սիրելի աղջկան՝

ՍԵԴԱ ՑԱԿՈԲԵԱՆԻ

ցաւալի մահուան առթիւ։

ՍՐԳԻԿԱՑԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Սրգիկայի եւ Շրջակայից Հայ Միութեան առժամեայ յանձնախումբը ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջակայից ներկայ բոլոր հայրենակիցները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին 40, Rue de Pte Vitr։ Օրակարգ.— Ծրագիր կանոնագրի վաւերացում եւ վարչութեան ընտրութիւն։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (92)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Ահա այս ու ասոր նման առաջարկներով եւ տեղեկագիրներով Իթթիհատ եւ Թէրաքքըի վարիչներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէին ռուսիական Իսլամներուն վրայ, եւ, Ռուսիոյ կազմալուծումին իբրեւ հետեւանք ներկայացած պատեհ առիթը չփախցնելու համար կը յանձնարարէին անմիջապէս գործի անցնիլ։ Եւ սակայն, այն պահուն երբ այս գաղափարները կրկին հրապարակ էին հանած, գործը գործէն անցած էր։ Ռուսահաւ, ընդհ. պատերազմը իր վերջին շրջանը կ'ապրէր Բոլշեւիզմը, որ Ռուսիոյ մէջ կը հաստատուէր, ամէն պարագայի աւելի ազդեցիկ եւ ուժով էր, քան՝ այն քարոզչութիւնները զորս պիտի ընէր Պոլսոյ Իթթիհատ Թէրաքքըն՝ Ռուսաբնակ Թուրքերուն միջեւ։ Թերեւս աշխարհ այն

առեն դեռ հասկցած չէր թէ ինչ բան է բոլշեւիզմը, և Թուրքիարնակ կարգ մը ռուսիացի Թուրքեր, իրենց ցեղակիցներուն այլեւս ազատ մնալուն համոզուած՝ կը կարծէին թէ պատեհ առիթ մը ներկայացած է զանոնք միացնելու, եւ այդ ուղղութեամբ կը ջանային Իթթիհատ եւ Թէրաքքը կառավարութիւնը արթնցնել։ Բայց, մէկ կողմէ բոլշեւիզմը, եւ միւս կողմէ 5—6 ամիս յետոյ ընդհ. պատերազմին արդիւնքը արգելք էր եղած ռուսաբնակ Թուրքերը միացնելու նման մեծ պարտականութիւն մը Թէշքիլաթը Մախսուսէի Պոլսոյ կեդրոնին յանձնուելուն։

Աւելի վերջ, երբ բոլշեւիքները նահանջեցին Կովկասեան ճակատէն եւ Թուրք բանակը սկսաւ յառաջանալ, համաձայնական պետութիւններէն առաջ Օսմանցիները(*) եղան որ ուզեցին արգելք ըլլալ Կովկասի Թուրքերուն Օսմանեան պետութեան հետ միացման։

Գերմանացիները, որոնց հետ չորս տարի ուս ուսի պատերազմ մղեցինք, այս կերպով գործնապէս ցոյց տուած էին թէ ինչ կը նշանակէ զէնքի ընկերակցութիւնը եւ թէ ինչու մեզ պատերազմի մղած էին։ 1918ի մայիսի վերջաւորութեան, 3000 հոգինոց ուժ մը, որ Հարաւային Ռուսիա կը գտնուէր եւ կը պատկանէր գերման բանակին եւ Պավարիացիներէ կազմուած էր, Թուրք բանակէն առաջ Բագու հասնելով ուզած էր Բագուն գրաւել եւ մեզ կատարուած իրողութեան առջեւ դնել։ Բայց, Թուրք զինուորները, Էնվէր փաշայի եղբօրը՝ Նուրի փաշայի հրամանատարութեան տակ, աւելի առաջ հասնելով հոն յաղթած էին

անգլիացի հրամանատար Տընսթէրվիլի 1500 հոգինոց ուժին,— զոր Անգլիացիները Իրաքի ճակատէն ինքնաշարժներով ղրկած էին՝ հասկնալով որ Բագուի քարիւղի հանքերը ձեռքէ կ'երթան,— ու յաջողած էին քաղաք մտնել։ Ասոր վրայ, զօրավար Տընսթէրվիլ Կասպից ծովու վրայով ետ դարձած էր, իսկ Գերմանացիները համարձակելով Բագու մտնել, ստիպուած էին քաշուիլ Հիւսիսային Կովկաս. Զօրավար Ֆոն Քրէս, որ ընդհ. պատերազմի ընթացքին մեր բանակին մէջ մեծ դիրքեր գրաւած էր, այդ միջոցին կը հրամայէր գերմանական այդ պավարիական գունդին, որ Սեւաստոփոլէն շոգենաւ գրաւած՝ Փոթիի նաւահանգիստը հանուած եւ Բագու ղրկուած էր։

Այս դէպքը եւս կը փաստէր թէ եթէ նոյնիսկ պատերազմը շահէինք, Կովկասը Թուրքիոյ միացնելու պիտի հակառակէր Գերմանիան՝ ընդհ. պատերազմի մեր Թշնամի պետութիւններէն առաջ։

Այն առեն պիտի հասկցուէր թէ՝ Գերմանիոյ օժանդակութեամբ հզօր Օսմանեան պետութիւն մը կազմելու մասին Էնվէր փաշայի ծրագիրը գործ—

ծող Գերմանիոյ օժանդակութեամբ ջուրը ինկած էին, եւ, այդ նպատակին համար թափուած հարիւր հազարաւոր Թուրք արիւնները հոսած էին Գերմանիոյ շահերուն համար։

Թարգ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. ԹԱՐԳՄ.— Հոս կը վերջացնենք «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ի թարգմանութիւնը, որովհետեւ երկրորդ մասը, որ կը սկսի ասկէ յետոյ, կը վերաբերի Պալքանեան ճակատին, ինչ որ չի շահագրգռեր մեզ։

(*) Ինչպէս յետագայ տողերէն ալ կը հասկցուի, բնագրին մէջ «Օսմանցիներ» բառը վրիպակ պէտք է ըլլայ, եւ զայն պէտք է հասկնալ «Գերմանացիները»։

Վ. Ի.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գարտիզակցի Տիկ. Դշխուհի Գաբրիէլեան (Տնեայ Թիւթիւնճեան), հայրը՝ Օնիկ (սպաննուած), մայրը՝ Մարիամ (մեռած) կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Կարապետ եւ Յակոբ եւ իր քոյրերը՝ Թագուհի եւ Մաքրուհի։ Տեղահանութեան միջոցին տարագրուած է իր եղբայրներէն եւ քոյրերէն հետ Գոնիա, ուր կորսնցուցած է իր եղբայրը Կարապետ իսկ իրենք տարագրուած են Խաթմայ, այդ շրջանին մէջ ալ անյայտացած են իր եղբայրը Յակոբ եւ իր երկու քոյրերը։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել S. Kaprielian c/o Pharmacie Melikian, Tcharah Vezarat-Djeng, Teheran, Perse (Via U. R. S. S.):

— Կը փնտռեմ եղբայրս Օրմանցի Յովհաննէս Թորոսեան, հօրս անուն Նշան, մօր անուն Իսկուհի Թորոսեան, եւ հօրեղբօրորդի Նշան Թորոսեան, հօր անուն՝ Կարապետ, որոնք 1919ին Օրմանի որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս։ Օրմանի մէջ Յովհաննէս կը սորվէր ներքի գործ եւ կը զարմանուէր բժիշկներու կողմէ։

Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն ի վեր որ եւ է լուր չունին իրենց մասին։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի. St. Arroman par Mirande. Gers. France.

Le Gérant: M. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) - R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ԿԻՐԱԿԻ 8 ԱՊՐԻԼ — DIMANCHE 8 Avril 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2465 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Մեր թերթերը չափազանցութեան չե՞ն երթար, չարունակ սպառնալով թէ ժողովուրդը հայերէն թերթ եւ գիրք չի կարդար կամ կը կարդայ եւ չի վճարեր:

— Ընդհանրապէս տակաւին ոչ մէկ թերթ կրցաւ լիովին պատկերացնել այդ ողբերգութիւնը: Աւանդական ընթերցասիրութիւնը բան չապացուցաներ: Եթէ թուանշաններով ծանօթանայիք հայերէն թերթի եւ գրքի սպառման քանակին, պիտի սարսափէիք խեղճութենէն: Եւ այս՝ ամէն գաղութի մէջ: Կը թուի թէ օրէ օր աւելի ետ կ'երթանք, նոյնիսկ բաղդատելով Պոլսոյ հետ:

— Հապա ի՞նչպէս կը դիմանան այսքան թերթեր...

— Մի՛ հարցնէք: Նախ որ, նուազագոյն չափին իջեցուցած են իրենց առօրեայ ծախքերը: Եթէ վեց խմբագրի պէտք ունին, կը գոհանան երկու-երեքով, որոնք ստիպուած են բանուորի պէս աշխատիլ,— գրել, թարգմանել, սրբագրել, փորձ կարդալ, նամակներու պատասխանել եւն.: Աշխատանքի բաժանումը երեւակայական է: Պիտի ըլլաս ինչ որ կրնաս, պիտի մաչեցնես ինչ որ ունիս. Երկրորդ, շատ քիչերը կը վճարեն աշխատակիցներու, այն ալ ողորմելի սակերով: Մեծագոյն մասը ապաւինած է աշխատակիցներու բարեհաճութեան, որ ինչքան ալ սրտագին ըլլայ, չի կրնար գոհացնել օրուան պահանջները: Աշխատակիցն ալ պիտի ապրի, չէ՞. Արդ, եթէ ապրուստը գրիչին կապուած է, կը վհատի. իսկ եթէ նիւթապէս անկախ է, կը գրէ իր ուզած ատենը, կամ հաճոյքին իր նախասիրութեան: Այս պայմաններուն մէջ, կրնա՞ս կազմակերպուած, տեւական աշխատակիցներու ցանց մը ապահովել, գոնէ ութ-տասը գլխաւոր բաժիններու համար:

— Բայց թերթերը իրենց բաժանորդներէն եւ հատավաճառէն զատ ունին ծանուցումներ: Շատ մը թերթեր չորրորդ էջը ամբողջովին եւ երրորդէն ալ մէկ-երկու սիւնակ ծանուցում կը հրատարակեն:

— Եթէ գիտնայի՛ք թէ ինչ եկամուտ կը բերեն այդ ազդերը... Շատերը կը տպուին «ազգասիրաբար», մնացած մասը համար արգային որ եւ է չարժումի, կամ պայմանաւորուած՝ խեղճ ու կրակ սակագիններով: Ցաւոք, նոյնիսկ հայ առեւտրական ազդերը մեծ բան մը չեն ներկայացներ, թէ քանակով եւ թէ եկամուտով: Եթէ կան բախտաւոր թերթեր, անոնք ալ մեծ մասամբ կը պարտին օտար առեւտրական ազդերու: Օտարը գիտէ գնահատել ծանուցումին արժէքը, եթէ նոյն իսկ երկու յաճախորդ շահի: Մեր մէջ ծանուցումն ալ ազգասիրական գործ կը սեպեն...

— Չէ՞ք ընդունիր որ այսքան թերթ շատ է մեզի պէս ժողովուրդի մը համար:

— Ձեզ վիճիր: Բայց թշուառութեան բուն պատճառը այդ չէ: Եթէ 25—30,000 հոգինոց գաղութի մը մէջ կարելի ըլլար 5—8000 բաժանորդ ապահովել եւ յաւագոյն թերթը հրատարակել, անշուշտ ատոր կանուխ ու ուրիշները չպիտի համարձակէր թերթ հանել: Ցաւիքը այն է որ, նոյն իսկ 50—60,000 ժողովուրդի մէջ այդքան թերթ չապրիր, իսկ 120,000ի մէջ երեք-չորս թերթի սպառումն ալ տասը հազարի չի հասնիր, հաւաքաբար: Այո, շատերը կը կարդան: Կարելի է ըսել թէ ամէն թերթ երկու-երեք ձեռքէ կ'անցնի, այսինքն կրկնապատիկ, եռապատիկ ընթերցող ունի.. թուղթի վրայ: Եւ նկատեցէք որ հազարաւորներ օտար թերթ կ'առնեն ամէն օր, յաճախ երկու երեք հատ, կանխիկ վճարելով եւ ընդհանրապէս բան չհասկնալով. բայց երբ կարգը հայերէն թերթին կուգայ... Այստեղ ալ կանխակալ կարծիքներն ու օտարամոլութիւնը աւեր կը գործեն:

— Բայց օտար թերթերը շատ մը առաւելութիւններ ունին, լուրեր, պատկերներ, այլազան բաժիններ...

— Պէտք է խիղճ ունենալ եւ այդ առաւելութիւնները բաղդատել հայկական մամուլի պայմաններուն հետ: Ոճիր-արկածներու պատկերազարդ նկարագրութիւնները, օտար պոռնիկներու ցնդական պատմութի՞ւններն են որ պիտի լեցնեն այս տարագիր ժողովուրդին, մանաւանդ անոր երիտասարդութեան հոգին: Հայկական մամուլը աւելի բարեխիղճ է նոյն իսկ միջազգային լուրերու տեսակէտէն: Դուք ստիպուած էք 8-10 օտար թերթ թղթատել, օրուան լուրերը իմանալու համար:

— Ձեր տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ շատ աւելի թշուառ է պարբերական հրատարակութեանց եւ գիրքերու հրապարակը:

— Կը տարակուսի՞ք: Պատահաբար յիշենք մէկ-երկու օրինակներ: Ամէնքդ ալ կ'ընդունիք մանկական հրատարակութեանց անհրաժեշտութիւնը: Արդ, Ամերիկայէն ընկեր մը ձեռնարկեց մանկական հանդէս մը հրատարակելու, երկու տարի առաջ. Նախ կը հրատարակէր ամիսը երկու անգամ, յետոյ շաբաթաթերթի վերածելու մտադրութեամբ: Երկու տարուան փորձէն յետոյ, ստիպուեցաւ ամսաթերթի վերածել: Ընտիր թուղթ, գեղեցիկ բովանդակութիւն, պատկերներ,— եւ սակայն, պիտի հաւատա՞ք, եթէ ըսենք թէ Փարիզի մէջ նոյն իսկ տասը բաժանորդ կամ կանոնաւոր գնորդ չգտնուեցաւ այդ հրատարակութեան (Արփի): Կը կարծէ՞ք թէ աւելի բախտաւոր պիտի ըլլար, եթէ Փարիզի մէջ տպուէր այդ ամսագիրը: Կրնանք ատոր վրայ չափել գրքի հրապարակը: Եւրոպայի մէջ որ եւ է գրքի գրադատականը կամ ազդը տասնեակ հազարաւոր յաճախորդներ կ'ապահովէ: Մեր մէջ՝ արիւն-քրտինք մտնելով, հազիւ կը յաջողիս 3-400 գիրք տեղաւորել 1500-2000 տպագրութենէ: Եւ պէտք է գիտնալ որ տեղաւորելը անպատճառ ծախել եւ դրամ առնել չի նշանակեր: Կրնաս սպասել ամիսներով եւ տարիներով: Օտարին հետ համեմատութիւնները պահելով հանդերձ, այնպիսի ընդվզեցուցիչ պարագաներ կան որ ... Կը բացատրենք ուրիշ առիթով մը, եթէ խնդիրը կը հետաքրքրուիք:

Շ.

Վ ԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ ԶԷՆՔԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ԽԻՍՏ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱՔՍԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կառավարութիւնը շարունակելով իր հետապնդումները քաղաքացիներու եւ քաղաքական կազմակերպութեանց գաղտնի սպառազինութեան մասին, մասնաւոր հրամաններ տուաւ Ֆրանսայի բոլոր մաքսային իշխանութեանց, որպէսզի թոյլ չտան որ զէնք փախցուի սահմանակից երկիրներ:

Մաքսային պաշտօնեաները խիստ եւ լրիւ խուզարկութիւններ պիտի կատարեն կարելի եղածին չափ յաճախ: Ուրիշ խօսքով, ճամբորդներու, նաւերու եւ ինքնաշարժներու բեռները պիտի քննուին հատ-հատ, փոխանակ դասադասով զարնելու անտուկին զանազան մասերուն: Մաքսային իշխանութիւնը կ'առարկէ թէ կարելի չէ միշտ կատարեալ խուզարկութեան ձեռնարկել, որովհետեւ բեռներու փոխադրութիւնը կ'ուշանայ եւ խճողումներ կը պատահին: Բայց եւ այնպէս կարելի եղածին չափ շատ եւ լրիւ խուզարկութիւններ պիտի կատարուին, ամէն անգամ որ մաքսային պաշտօնեայ մը կասկածներ ունենայ:

Փարիզեան թերթերը կը շարունակեն զարմանազան պատմութիւններ պատմել, զէնքի մաքսանենգութեան մասին: Պահպանողական թերթերէն մինչեւ համայնավար «Իւմանիթէ»ն կը գրեն թէ արգիլուած զէնքեր, նոյնիսկ հրացաններ եւ գնդացիրներ կը ներածուին սահմանակից երկիրներէ, ի պէտս քաղաքական կուսակցութեանց: Թերթերը վերջերս լուր մը տարածեցին գաւառական թերթէ մը, որ կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի մաքսային պաշտօնեաները ինքնաշարժ մը լեցուն հրացան բռնած են Զուիցերիոյ սահմանին վրայ: Ինքնաշարժին վարիչը դիւանագիտական անցագիր մը ցոյց տուած էր, բայց հաստատուեցաւ որ կեղծ է: Հրացանները պիտի փոխադրուէին Հիւսիսային Ֆրանսա

Հակառակ տրուած խիստ հրահանգներուն, մաքսային իշխանութիւնները գիտել կուտան թէ զէնքի մաքսանենգութիւնը կրնայ շարունակուիլ զանազան ձեւերով եւ անշառ-անշառ, եւ յետոյ կեդրոնացուիլ երկրին զանազան մասերուն մէջ:

Ձախակողմեան թերթերը կը զանգատին թէ ազգայնականներն են որ զէնքեր կը հաւաքեն եւ կը գնեն, հանրապետութեան դէմ գալելու համար, իսկ աջակողմեան թերթերն ալ իրենց խօսակարգը կը մեղադրեն միւսները...

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՀԱՆԳՍՏԱՑՈՒՑԱԾ Է ԷՆԿԻՒՐԻՆ

«ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ Է»

Գրած էինք թէ Հռոմի թրքական դեսպանը բացատրութիւններ խնդրած է Պ. Մուսոլինիէն, անոր մարտ 16ի ճառին առթիւ, որ կ'ըսէր թէ Իտալիոյ ծաւալման ճամբան Ասիան եւ Ափրիկէն են:

Դեսպանը իր տեղեկագիրը հաղորդած ըլլալով Էնկիւրի, Ազգ. Մեծ Ժողովը գոհունակութեամբ լսեց արտաքին գործոց Թէվֆիք Րիւշտի պէյի յայտարարութիւնը, որուն համաձայն Հռոմի թրքական դեսպանին բացատրուած է թէ Իտալիա եւրոպական պետութիւն կը համարի Թուրքիան, հետեւաբար Պ. Մուսոլինիի խօսքերը կապ չունին անոր հետ: Արտաքին գործոց աւելցուց թէ Պ. Մուսոլինի անձամբ նոյնիմաստ հաւաստիք մը տուած է դեսպանին, միեւնոյն ատեն իր անկեղծ բարեկամութեան զգացումները եւ հիացումը յայտնելով Նոր Թուրքիոյ հանդէպ:

*** Անցեալ օր արտատպած էինք Թուրք երեսփոխան եւ գրող Աղա Կիւնտիւզի մէկ երգիծանքը՝ ուղղուած իտալացի բանաստեղծ Կապրիէլէ տ'Անունցիոյի: Երկրորդ «բաց նամակով մը», որ կը կրէ «Իտալիա եւ Անթալիա» խորագիրը, Աղա Կիւնտիւզ կը գրէ

— «Իտալիան չեմ ճանչնար. միայն անգամ մը Նափոլին տեսած եմ. շատ կը նմանի մեր Ղալաթիոյ: Բայց Իտալիոյ մասին շատ գովասանք լսած եւ կարդացած եմ: Գեղեցիկ վայր է եղեր եւ վերածնունդը անկէ ելած է: Մանաւանդ բնական գեղեցկութիւնը աննկարագրելի է եղեր:

Կը ըսեն թէ իտալացի ես, եւ բանաստեղծ ես, աւելի լաւ գիտես: Ժամանակին, եւրոպացի ճերմակները Իտալիա կ'երթան եղեր, բանաստեղծ դառնալու համար: Նափոլէոն Պոնափարթն անգամ գեղեցիկ Իտալիոյ վրայ արշաւեց. կռուազան Տոլֆուսի փափկանկատ հայրենակիցներն անգամ ժամանակին ուզեցին բնակիլ Իտալիոյ հարաւը:

Ես աչք չունիմ ո եւ է մէկու գեղեցիկ կամ տգեղ հայրենիքին: Որովհետեւ մարդ եւ Թուրք եմ: Թուրք ըլլալուս համար, շատ կը սիրեմ Թուրքիան, եւ ոչ միայն անոր թիզը, այլ մէկ մատնիկ հողն իսկ չեն կրնար ուրիշներուն նուիրել: Մարդ ըլլալուս համար ալ, չեմ կրնար աչք ունենալ ուրիշի հողին:

Միայն կ'ուզեմ ըսել թէ Թուրքիա կոչուող մեր հայրենիքը շատ գեղեցիկ է. մանաւանդ Միջերկրականի եզերքները, մասնաւորաբար եւ մանաւանդ Անթալիան... Քեզի նման բանաստեղծ մը անգամ չի կրնար նկարագրել այդ վայրերու գեղեցկութիւնը: Անթալիան չկա՞յ մի: Կ'երդնում թէ իւրաքանչիւր թիզ հողին մէջ բուռ մը ոսկիի ծոյլ կայ: Բնական գեղեցկութեանց խօսքը չեմ ըներ. Տնտեսական, ճարտարարուեստական եւ առեւտրական տեսակէտով ալ դրախտ է: Իւրաքանչիւր գետակը կը բաւէ ելեկտրական գործարան մը բանեցնելու: Իւրաքանչիւր թիզ հողը ընտանիք մը կը հարստացնէ: Քանի՞ փարա կ'ընեն Պէնկազի, Տրիպոլիս, Թօպրուք: Թունուզին, Մարոքին, Աղեքսանդրիոյ, Պէյրութի խօ՞սքը կ'ըլլայ:

Անատոլու՝ կը նշանակէ ասդենական եւ անդենական դրախտներուն դրախտը: Եթէ բանաստեղծականութիւնդ թուլցած է, մեզի եկուր: Այսուհետեւ գեղեցիկ Իտալիա ճամբորդելու նորոյթը անցած է այլեւս: Հիմա նորոյթ է Անատոլու ճամբորդելը: Մենք հիւրասէր ենք եւ պիտի տեսնես որ երկու երեք օրէն պիտի երիտասարդանաս: Ձայնդ պիտի բացուի, յանգերդ պիտի շատնան, ոճդ ալ համերական պիտի ըլլայ:

Եկուր. քեզ պատրաստած գեղեցիկ եւ հարուստ հայրենիքիս ամէն կողմը: Կ'ուզես սաւառնակով եկուր,— ինչպէս գացիր Ֆիումէ,— կ'ուզես շոգենաւով եկուր, կ'ուզես առագաստանաւով, նաւակով կամ լողալու գօտիով... Անթալիա աչքերը յառած հորիզոնին եւ գրկաբաց, քեզի նման մեծ բանաստեղծի մը կը սպասէ: Մեզ տխուր եւ կարօտով մի՛ թողուր»:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ

Երէկ գիշեր սկսաւ ամառնային ժամացոյցը: Մէկ ժամ առաջ տարէք ձեր ժամացոյցը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ

»»». «««

Պէյրութի «Լիբանան»ը, որ իրարու ետեւէ տէր փոխեց, գարշելի Սամուէլ Թումաճանէն մինչեւ «Քաջարի» Միհրան Ազատխանը, սեւով ճերմակի վրայ կը գրէ, մարտ 3ին, Ա. Ահարոնեանի հիւանդութեան առթիւ.

— «Այժմ, ԿՈՅՐ ԱՇՈՒՂԸ փոխադրուած է հիւանդանոց, իսկ իր ընկերները անմխիթար, իշամեղուներու նման կը բզզան խեղճ Աւօի մահիճին մօտ»:

Անշուշտ չէք սպասեր որ... պատարին վերլուծումներ կատարեմ:

Եւ որպէսզի չստիպուիք հայհոյել, փոխ կ'առնեմ «Ցուսարեր»ի երկտողը.

— «Նշանակենք տեղ մը՝ չմոռնալու համար: Օր մը պէտք պիտի ունենանք»: (26 մարտ):

Դեռ աւելի գարշելին, աննկարագրելին, անբացատրելին:

«Հայրենիք»ը լաւ գտած է խորագիրը,— «Գարշապատում»:

Լաւ կ'ըլլար որ երբեք եւ երբեք չգրուէր: Ոչ միայն մարդկային միտքին ուժերը, այլեւ գրիչն ու տպագրական մեքենան անգամ կ'ըմբոստանան:

Բայց քանի որ գրած եւ տպած է, կ'օրինակեմ նոյնութեամբ.

— «Բազմաթիւ «Հայեր», որոնք Թուրքի եւ բոլշեւիկի չափ ատելութիւն ունին հայ ժողովուրդին հանդէպ, այս օրերուս ժողովուրդն զրոյցներ կը պատրաստեն, զանոնք իրենց արտաքնոցներու մէջ կ'ազատեն եւ ամերիկեան փոստով կ'ուղարկեն իրենց ճանչցած գրողականներու հասցէներուն: Կը ղրկուին այդ ծրարները բնակարաններու, օֆիսներու, անգամ եկեղեցիներու հասցէով: Այս անգամ եկեղեցիներու հովիւներուն, նոյնինքն եկեղեցւոյ հասցէով:

Մարգարէ ըլլալու չէ, կռահելու համար, որ այս նողկալի արարքներու հեղինակները հոգեւոր զաւակներն են բոլոր անոնց, որոնք նիւթեցին եւ վարեցին զազիր պայքար մը ընդդէմ հայ եռագոյնին:

Դժուար, ի՞նչ կ'ըսեմ, անհնարին է պատշաճ բառեր գտնել որակելու համար այս գարշելի, քստմնելի, անարգ արարքը:

Ոչ միայն Հայը, այլ օտարն իսկ չի կրնար զսպել իր նողկանքը ի տես այս գարշելի արարքներուն:

— Կենդանիներու մէջ չունը նկատուած է անմաքրասէր կենդանի մը,— կ'ըսէր ստոիկեանական պաշտօնատար մը, որուն ներկայացուած էր տրցակ մը այդ գարշելի պահարաններէն.— Սակայն, եթէ ձեր չունին անկիւն մը յատկացնէք ձեր տան ներքնայարկի մէջ եւ լաթ մը փռէք հոն իրեն համար, չունը կը հասկնայ եւ չաղտոտեր իր անկիւնը փռուած լաթը: Անոնք ի՞նչ տեսակ մարդիկ են... Սակայն, ներեցէք այս կոշտ համեմատութեան, չէ՞ որ անոնք ալ Հայեր են»... (20 մարտ):

Մնացեալը դուք բացատրեցէք:

ՎԱՀԷ

ՅԱՌԱՋ-Ի ԹԵՐԹՕՆՆԵՐԸ

«Թէքֆիլաքը Մախտուսէ»ն վերջացած ըլլալով, երեքշաբթի կը սկսինք հրատարակել ՆՈՐ ԷՋԵՐ՝ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, Դ. էջին մէջ: Իսկ «ՀԱՅՈՒ ՄՕՐԻՆ ՀԵՏՔԸ» պիտի շարունակուի Չորրորդ էջին մէջ:

Ազգային Վիճակահանութեան նոր պայմանները

Ազգ. պարգեւատրումի 9րդ շրջանի վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի երեքշաբթի, 10 ապրիլ, իսկ տասներորդը ապրիլ 24ին: Ասով կը վերջանայ 1933ի շրջանը 1934ի համար, նոր թղթածրարներ կատարուած են: Այսպէս իւրաքանչիւր շրջան տոմսակներ 6 բիւր պիտի կլլէ (200,000ի փոխարէն 400,000): Օրէնքին սրբագրութեամբ պարգեւներու համեմատութիւնը պէտք է ըլլայ հարիւրին 60: Ուրեմն, պարգեւներու թիւն ալ պիտի աւելնայ:

Այսպէս, իւրաքանչիւր շրջան պիտի ունենայ մէկ պարգեւ՝ հինգ միլիոն ֆրանքի, 20 պարգեւ՝ մէկ միլիոնի, 40 պարգեւ՝ 300,000 ֆրանքի, 80 պարգեւ՝ 100,000 ֆրանքի, 400 պարգեւ՝ 50,000 ֆրանքի, 400 պարգեւ՝ 25 հազար ֆր.ի, 4000 պարգեւ՝ 10 հազար ֆրանքի, 40,000 պարգեւ 1000 ֆր.ի եւ 400 հազար պարգեւ՝ 200 ֆրանքի, այսինքն ինչպէս անցեալ տարի, 10 տոմսակնոց իւրաքանչիւր տետրակին 200 ֆրանք:

Նոր շրջանի վիճակահանութեան առաւելութիւններէն մէկն ալ հատուցումի պարգեւը պիտի ըլլայ (քոնսոլասիոն): Այսպէս, 100,000 ֆրանքի պարգեւներ պիտի տրուին անոնց որոնց թիւերը կը համապատասխանեն հինգ միլիոնը շահող թիւին, բայց կը պատկանին տարբեր շարքերու: 50,000 ֆրանք պարգեւ պիտի ստանան նաեւ այն տոմսերը որոնք միեւնոյն շարքէն ըլլալով, վերջին թիւը մէկ թիւ վեր կամ վար կը մնայ հինգ միլիոնը շահող թիւէն: Վերջապէս, որպէսզի միեւնոյն շարքէն քանի մը թիւեր չկարենան շահիլ քանի մը հատ մէկ միլիոնոց պարգեւներ, մէկ միլիոնի քան պարգեւները պիտի տրուին այն տոմսերուն որոնք միեւնոյն թիւը ունին, բայց կը պատկանին տարբեր շարքերու:

Պետական պաշտօնեաներու խլրտումը

Ոստիկանական Տեսչութիւնը արգիլեց խոշոր միթինկ մը, որ սարքուած էր այսօրուան համար, Ժիմնազի մարզարանին մէջ, նախաձեռնութեամբ Աշխատանքի Դաշնակցութեան: Արգիլուեցաւ նաեւ համայնավարներու սարքած միթինկը: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը այս առթիւ նոր յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կը մեղադրէ համայնավար կուսակցութիւնը եւ անոր հովանաւորած Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, իբրեւ պատասխանատու այս արգելքին եւ իբրեւ մեղսակից ֆաշականութեան:

Միւս կողմէ, բողոքներն ու ցոյցերը կը շարունակուին թոշակներու կրճատման դէմ, սահմանափակ շրջանակի մէջ: Լիոնի, Մարսէյլի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ թղթատարական պաշտօնեաները տասը վայրկեան դադրեցուցին ամէն աշխատանք:

Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը վարչապետին ներկայացաւ ուրբաթ օր, առաւօտեան պատուիրակութեան մը հետ եւ մէկուկէս ժամ խօսեցաւ, ներկայացնելով պետական պաշտօնեաներու գանգատները: Պ. Տումէրկ բացատրեց թէ ուրիշ ելք չկար եւ թէ մասնաւորներու օրինաւոր շահերէն վեր կայ Ֆրանսայի շահը:

Սելանիկի ազգային վարժարանը կը փլի

«Հորիզոն»ի մէջ կը կարդանք (1 ապրիլ).—

Մարտ 31ի իրիկունը ահաւոր ճարճատիւն մը արձագանգեց Հայոց եկեղեցիին եւ Գամարա փողոցին մէջ: Դրացիները իրար անցած դուրս թափեցան եւ տեսան որ ազգային վարժարանի հին շէնքէն կը բարձրանայ փոշիի ամպ մը եւ շէնքը կէսն ու կէս մը փուլ եկած է իր ձախ կողմին վրայ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Կարմիր Խաչ, լոյսի վառարան, մշտահոս կենդանի աղբիւր, անապատի ովասիս եւ լուսատու փարոս, մշտավառ կանթեղ որ 24 տարիներ լոյս ես ցաներ ամենամութ անկիւնները, փունջ մը ծաղիկանթառամ՝ վշտաչարչար ժողովուրդի մը ծոցէն ելած եւ անոր արցունքներով շաղախուած, Կ. Խաչ, նուէմի ջրվէժ մը մշտահոս որ կը թափի ազգի մը խորը…

Կ. Խաչ, բարութեան եւ գթութեան կոթող, որուն վրայ կերտուած է ցաւի եւ օրհնութիւններու հաւատամքը, Կ. Խաչ հաստարմատ կաղնի, որ 24 տարիներ քու հովանին շուքին տակ պատսպարեր ես բոլոր յոգնածներն ու տառապածները, ծպիտ ես բերեր դալկահար շրթունքներու, յոյս ես տըւեր մթամած սրտերու եւ սպեղանի ես դրեր կոտտացող վէրքերու…,

Կ. Խաչ, եթէ դուն չըլլայիր քու սփոփիչ գթութեան շէնքը ուր պատսպարէիր եղերաբախտ հայորդիները, բայց օտար յարկերու տակ ոքացող անտէր անտիրունջ, հիւծող ու մաշող հիւանդներուն մայրական խնամք եւ գուրգուրանք ես շռայլեր, յոյսի շող մը սպրդեցնելով անոնց մութ հոգիէն ներս…

Կ. Խաչ, միակ վսեմ ապաւէնը ուր հայ կինը կը յայտ պիտի բերէ իր գըթածութեան հոգին, իր անկոտրում կամքը, տոհմիկ առաքինութիւնները, անըմբռնելի կորովը, իր ջանքերն ու ճիգերը եւ իր անձնազոհութիւնը…

Կ. Խաչ, դուն դարձեր ես ամէն նկատումներէ, ամէն սին ու ճղճիմ հաշիւներէ, դուն անհաս բարձունքներու վրայ ես։

Եթէ հզօր եւ քաջատուր ազգեր նպաստաւոր պայմաններով եւ լայն միջոցներով կազմեցին Կարմիր Խաչեր, հայ կինը ոչինչէն ստեղծեց իր Խաչը, ճղակոտոր եղած ցեղին բեկորներուն սրտաճմլիկ տեսքէն խըռովեցաւ եւ չվհատած միայն իր սեփական ուժերուն, իր անսպառ հաւատքին, յամառ աշխատանքին, պողպատէ կամքին եւ անձնուիրութեան վրայ։ Եւ Հայ Կ. Խաչը աճեցաւ, բարգաւաճեցաւ, ճիւղաւորուեցաւ ու տարածուեցաւ ուր որ վտարանդի Հայ կար. կոխոտելով բոլոր չկամութիւններն ու արգելքները, անդուլ ու անդադար աշխատելով, դիւերը ցերեկին խառնելով, յաճախ աննպաստ պայմաններու տակ տունէ տուն, դուռէ դուռ իյնալով, եւ շատ անգամ նախատինք, թուք ու մուր կըլլելով։ Եւ յանուն գթութեան, յանուն գաղափարի, հերոսութեան մօտեցող գերմարդկային ճիգերով յաղթեց բոլոր դժուարութիւններուն եւ 24 տարիներ կրցաւ կանգուն ու բարձր մնալ։

Կ. Խաչը լոյսի վառարաններ բացաւ, մանուկներ պաշտպանեց, որբեր պատսպարեց, սերունդ դաստիարակեց եւ հիւանդի մահճին մօտ սփոփիչ հրեշտակի դեր կատարեց։ Եւ այսօր իր ճամբան գտած է այլեւս եւ գեղեցիկ հպարտութեամբ ու բնական մեծ պարտականութեան մը բովանդակ հմայքովը, կանգնած է իրեն գիտակից ուխտաւոր իր մեծ եւ վսեմ գործին։

Պատիւ քեզի, Հ. Կարմիր Խաչ։

Հայուհիներ, ձեր անունը դըպցուածներուն կը դիմեմ. եթէ ձեր մէջ հզօր է ցեղին յարատեւութեան ոգին, եթէ ձեր սրտին խորը պահուած է անմեռ կայծը, ապա ուրեմն, վառեցէք, հրահրեցէք այդ կայծը, նեցուկ ու թիկունք եղէք, քաջալերեցէք Կարմիր Խաչը, կուռ շարքերով մտանակցեցէք անոր։ Թող մինչ պլպլայ այդ կենսատու կայծը, յաւերժակի նման լուսաւորելով ամենամութ անկիւնները, մինչեւ որ գեղեցիկ օր մը բուն խաչ մեր հայրենիքին մէջ երթանք կազմելու Կարմիր Խաչեր։

ՆԱՐԿԻԶ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

ՈՎԱՍԻՍ ՄԸ

«Եւ որքան ալ ուժասպառ ու ճըզմուած ըլլան մեր հոգիները՝ երբեմն հարցնենք մենք մեզի.— «Ի՞նչ կ'ըսեմ եսՙ։ Ապա թէ ոչ ի՞նչ օգուտ անվերջ հոլովումը բոլոր ուժեղ եւ կուռ ճառերուն, թելադրանքներուն եւ կամ լաւատոյն գրուածքներուն։

ԻՆՉ ԵՆՔ ԵՒ ԻՆՉ Կ'ԸՆԵՄ ԵՍ։

Թող այս ըլլայ նոր օրերու մեր հանգանակը»։

×

Եթէ վեց ամիս առաջ, դասախօսութեան մը առթիւ չերկեցի սոյն էական գիծը զնել մեր, հայ կնոջ կեանքին մէջ, այսօր աւելի ուժգնօրէն կ'ըրկրկեմ զայն։

Երբ տասը տարի առաջ գեռ լիովին անգիտակից այն աղէտին որուն մէջ գահավիժեր էին մեզ յեղակարծօրէն, մենք հաստատ յոյսերով կը տաբուբերէինք, վաղանցիկ համարելով այդ անձոր փոթորիկները, երբ տասը տարի առաջ թարմ էին տակաւին մեր ոյժերը, այն ատեն մէկ տարին տասը տարուան չափ երկար կը թուէր։ Իսկ այժմ, մեր իւրաքանչիւր տարին մէկ օրուան պէս կը սուրայ գահավէժ, նոյնքան գահավիժօրէն բանալով փոսեր փորձութեան եւ կազմալուծման։

Եւ այժմ, աւելի քան երբեք եւ ամէն բոպէ, մեր ուժասպառ ժողովուրդը պէտք ունի փրկարար ձեռքերու, առողջ մտքերու եւ ուղիղ սիրտերու, դորովով ու գութով ղեկում Հայ սիրտերու։ Ամէն շարժում որ անկեղծ ու նուիրուած խանդով ու եռանդով կը ձգտի սոյն փրկարար նպատակին՝ միակ իրական բարիքն է մեր ազգային ամբողջութեանը համար։ Եւ միմիայն այսպիսի ուժերու յարատեւ եւ աններկուն գործակցութեամբն է որ մեր ժողովուրդը պիտի կարենայ ընդ մէջտ տոկալ, հասնելու համար փրկարար նաւահանգիստ

Ազգերու կեանքին մէջ դժբախտ շրջաններ շատ են եկեր ու անցեր, առաւել, կամ նուազ դառն հանդամանքերով։

Ճիշդ է որ ոչ մէկը մեր աննպաստ պայմաններուն մէջ չի գտնուիր եւ այսչափ երկարատեւ տաժանքով մը։ Ոչ մէկը չէ տեսեր քաղաքական բարդութիւններու այս դերադոյն աստիճանը, ուր քանդումի գործը անարգել կը կատարուի դուրսէն ու ներսէն, ամէն կողմէ, վատօրէն օգուտ քաղելով հայրենազուրկ, հազար անգամ կոտտըրտուած եւ տարագիր ժողովուրդի մը անտէր ու անդէն վիճակէն։ Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, փրկուեր են բոլոր այն ժողովուրդները որոնց մէջ տիրական է եղեր հաւաքական ճիգը։

… Եւ դուն, Հայ կին, քու սիրական համբերատար եւ անհատական երջանկութենէդ դուրս, քու հոգիէդ ու ցաւերէդ անկախ, երբ կը նուիրուիս այսպիսի վսեմ նպատակներու համար կազմուած միութեան մը, որչափ ալ համեստ ըլլայ իր ծրագիրը, ինչպէս է Կ. Խաչի նման գեղեցիկ կազմակերպութիւն մը, գիտես թէ ճշմարիտ բարիքի գաղափարն է որ կը նուիրագործես։

Այն քաղցր ու խոր վայելքը զոր կը զգաս, կարո՞ղ ես փոխարինել աշխարհի բոլոր գանձերուն հետ՝ ամէն անգամ որ հիւանդ մը կամ չքաւոր մը սփոփելու գործին կը սատարես. ամէն անգամ որ կը տեսնես թէ քու օժանդակութեամբդ շնորհիւ յաւէտ հեռու մը կ'ապրի եւ նոր շունչ մը կ'առնէ եւ կը մխիթարուի. ամէն անգամ որ այս համայնական կեդրոնէն քու մէջ հայ մանկանց հայերէն խօսիլ, հայերէն կարդալ ու երգել կը սորվեցնես. երբ հայ կինն ու հայ օրիորդը կը բոլորուին օգտակար գործի մը շուրջ, ջանալով ծրագիր եւ միջոց արտօնել հայ կնոջ զարգացման, նկարագրի ազնուացմանը համար։

Այս նպատակներու իրականացման գործակցած ըլլալու հոգեկան վեհ գոհունակութիւնը չէ՞ բարձրացներ քու անձը քու իսկ աչքերուդ առջեւ. զգալով որ հոն է փրկութեան իրական դորձը, մանաւանդ մեզի նման ցաւատանջ ժողովուրդի մը համար։

Գթութեան, կրթութեան եւ հայ ներունդի պահպանման սոյն մեծ նպատակին ծառայող Կ. Խաչի Միութեան նուիրուած, անձնուրաց հոգեով նուիրուածներու էութեանը մէջ այնպէ՞ս պաշտամ մը կայ ղէպի ծըլմարիտ գեղեցկութիւնները՝ որ միմիայն մեծ հոգիներուն է տրուած ըմբռնել։ Եւ գերիվեր է սովորական այլուրներու հոգերով տարուած անհատներու կամ բազմութիւններու սահմանափակ հաւկցողութիւնէն եւ ճաշակէն։ Այդպիսիները չեն կրնար ըմբռնել անձկութիւնն ու հպարտութիւնը բոլոր անոնց որ գիտակցելով մեր անզօր իրականութեան կ'ուզեն գէթ մեղմացնել չարիքը եւ ամէն բան կը գործեն յաճախ, պարզապէս ուրիշներու երջանկութեանը համար։

Անոնք չեն խօսիր, այլ կը գործեն յարատեւօրէն։ Եւ կը հասնի՞ն իրենց նպատակին, որչափ ալ դանդաղ ըլլայ դէպի յաղթանակ տանող ընթացքը եւ ճամբան փշալից։

Ինչպէս ամէն իրական եւ դրական օգուտ տուող կազմակերպութիւն այս Կ. Խաչն եւս այսպիսի կերտած է սերունդներ գրեթէ 25 տարիներէ ի վեր. եւ ահա վեց եօթը տարի է իր ուժեղ ցանցը տարածեր է Ամերիկայէն դուրս եւս՝ Ֆրանսա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Միջագետք, Եգիպտոս, Պաղեստան, Թուպա եւն., եւ կը տարածուի քանի պահանջքը կայ։

Ամբողջ գրականութիւն մըն է այն, ամէն տարի կանոնաւորապէս հրատարակած իր տեղեկագրերով եւ կատարած անհամար ազգօգուտ գործունէութեամբը, որուն մանրամասնութիւնները, օրը օրին լոյս կը տեսնեն թերթերու մէջ։ Բացի հրատարակութիւններէն՝ անտիպ եւ աներբ գործունէութիւն մըն է անհամար սրտերու մէջ, կատարուած փրկարար գործերու արտագրուած եւ գեղեցիկ գրուած ներով։

×

Հայ կին, երբ կ'ըմբռնենք թէ ժողովուրդներու ամէնէն դժբախտ ու տառապեալն ենք, ոչ մը չէ այս, այլ գիտակցիլը կէս մը յաղթել կը նշանակէ, իսկ կամքն ու դրդումներու թիւնը միակ միջոցներն են այդ յաղթանակը պսակելու։

Ուրեմն, ո՛վ, մի՛նչ, մեր համերաշխ կամքով ու լուրջ գիտակցութեամբ նուիրուելով այս միութեան, ոչ թէ խօսելով այլ գործով՝ ովասիսներ կը կազմենք անապատներէն անդին մեր բազմաթիւ ճամբաներուն վրայ։ Անոնք են որ կը կը կազդուրեն յոգնատանջ ու ծարաւի տարագիրները, ամէն անգամ որ անապակ ու զով աղբիւր մը գտնեն եւ դալարագեղ ծառի մը հովանիին տակ հանգչին։

Եւ այսպէս, նոր ոյժ եւ նոր լոյս մը իրենց հոգւոյն եւ երակներուն մէջ՝ քալեն ու քալեն ովասիսէ ովասիս, մինչեւ հասնին հոն, ուր պէտք է որ հասնին։

Հայ կին, թոթափէ՛ քու անհատական եւ ընտանեկան հոգերուդ առթած թախիծն ու թմրութիւնը, խորհէ որ հազար հազարաւորներ կան քու շուրջդ, քու արիւնէդ՝ որոնք քեզմէ շատ աւելի թշուառ են եւ անզօր։

Մտամբերով քեթէ՛, փոքր՛ հոգը, կենսատու ակ մը դառնալու յոյսով։ Փոքր՛ հոգին սիրով ու թեւիկ մը տալէ, այն վաղը ծառ մը պիտի ըլլայ ու երեւակին ու զմրուխտ, թռչունները գուարթօրէն պիտի երգեն հոն սէրը կեանքին, ու մահամերձ բազմութիւններ իրենց ճամբուն վրայ պիտի օրհնեն քեզ, օրհնէ՛ն քեզ ու վերածնած թեւերով թռչին ու անցնին դէպի նոր կայաններ։

Հայ կին, սերունդներու փրկութեան գործն է որ ամէն քայլիդ եւ ամէն տեղ կեցած է ճամբուդ վրայ։ Եւ Կ. Խաչի, Հայ Կարմիր Խաչի նման բազմակողմանի եւ իրապէս ազգօգուտ նպատակներով կազմուած Միութեան մը մէջ է քու բուն տեղդ, բուն գըլուխդ, անկեղծ ու ամէն բանէ գեր իվեր գործ մը, «Հայ Խաչ» կեանքի դպրոց։

Հոն պիտի սորվիս յանուն փրկութեան գաղափարին գործելու նուիրումը, յանուն մշտադալար եւ ազնիւ բարձրահաս ովասիսներու։ Այնտեղ է քու պարտականութեանդ ասպարէզը. Այնտեղ է որ վառ պիտի պահես հայ կեանքի ճրագները։ Դուն պիտի ըլլաս ուղեւորական վահանը ընդդէմ քու ցեղիդ հրապը առ յաւէտ խաւարել ձգտող բոլոր մահացու խորշակներուն։

Թօթափէ՛ ալ անհոգ ու գաղապարութիւն համեստութիւնդ եւ լոյս աչխարհ նետէ քու սրտիդ ծալքերուն մէջ թաքնուած կամքը եւ գործի հզօր կորովդ։

Ու տես այն բազմաթիւ ու թարմ եւ նոր ուժերը որոնք գունդագունդ կը դիմեն ու կը լծուին այս մեծ ու գեղեցիկ ուխտին։

ՖԼՈՐԱ ԱՆԱՀԻՏ

×

Աճօրում մի փունջ մնացող վարդերի,
Կոզքին ընդհատած տողեր մի քանի,
Նըրա մօտը թաշկինակ ճմլած,
Արցունքից թրջուած։

Ի՞նչ է կնոջ հոգին այստեղ բազուցեր.
Ինչե՞ր են տեսել երեկ այդ վարդեր.
Ո՞վ է մինչեւ լոյս գիշերն ողբացին
Լացել նրանց գլխին…

ՕԼ. ՉԻՒՄԻՆԱ

Թարգ. ԱՐ. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

«ԻՄ ԴԱՒԱՆԱՆՔՍ»

Որքա՞ն գեղեցիկ է եւ խաւարի նման անել այն հանդամանքը ուրկէ ներկայիս կոչուած է քալել ամէն գիտակից Կ. Խաչուհի։

Փոթորիկ է հայ գաղթային կեանքը եւ սեւ օրեր կ'ապրի։

Մասնութիւն, տնիր, հալածանք, դըպրոցութիւն։

Եւ այս ամէնքը որո՞ւ դէմ,— Եղբայր եղբօր դէմ։

Արդեօ՞ք օրհասական ժամու մը խելակորոյս յուսահատ է, թէ յաւիտենական անէծք մը, որ կը թառի չարաչուք բուի մը նման հազար անգամ խաչեալ ցեղիս գլխուն։

Ի՛նչ բարոյական անկում. ի՛նչ վէրք է այս՝ որուն մահաբեր թարախը այսքան առատ կը հոսի ցիրուցան գաղութներու մէջ։

Ահա այս մահու չափ տխուր կեանքին մէջ է որ կը գործէ Կ. Խաչը։ Ան հոն է ուր կայ ափ մը հայութիւն։

Մանր է անոր կատարած աշխատանքը.

Մամուլը յաճախ կ'արձանագրէ շատ մը գեղեցիկ գործեր, որոնց պէտք ունի գաղթահայը։

Եւ այսօր, Կ. Խաչի օրուան առթիւ, պատմեմ այն ինչ որ կ'ընէ Կրընօպլի փոքր մասնաճիւղը, 1928էն ի վեր։

Բացի մարդասիրական ձեռնարկներէ, մեր մասնաճիւղը ունի 1931 Մարտ 1էն ի վեր հայերէնի դասընթացք մը փոքրիկներու համար։

Երեք տարիէ ի վեր այս դասընթացքէն կ'օգտուին յիսունի չափ փոքրիկներ, կը կարդան ու կը գրեն մեր անուշ լեզուն։

Կ. Խաչը լուռ ու մունջ կ'աշխատի անսպառ կակիծը արտին, ի տես եղբայրասպան ղասերու։ Ան կ'աշխատի մաքուր հայ մեծցնել հայ երախան, անոր տալով անբիծ Հայու նկարագիր մը։

Դուք կը լսէք այս յիսուն փոքրիկներուն բերնէն դաւանանք մը որ գոց են սորված եւ որ կը կոչուի «Իմ դաւանանքս»։—

Ես Հայ եմ, ազնիւ ցեղիս զաւակը,
Ես Հայ եմ եւ հպարտ եմ Հայ ըլլա-
լուս,
Ամէն Հայ իմ հարազատ քոյրս ու եղ-
բայրս է. Խեղճ տեսնելու իմ հայրենիքին՝ ամբողջ քոյրս
ու եղբայրս.
Լաւ գիտեմ ազգիս պատմութիւնը,
Կը սիրեմ ազգս եւ պատրաստ եմ անոր
ծառայելու։

Աղօթք մըն է այս փոքրիկներուն դաւանանքը, եւ ամենամաքուր աղօթքներուն։

Այս դաւանանքին կարօտը կը քաշէ գաղթահայը։

Եւ Կ. Խաչն է որ կը գնէ այս աղօթքը իւրաքանչիւր հայ փոքրիկի շրթներուն վրայ։

ՀԵՐՄԻՆԷ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՏՕՆՆ Է ԱՅՍՕՐ

ՏԻԿԻՆ,

ՕՐԻՈՐԴ,

ՊԱՐՈՆ,

ԻՆՉՈ՞Վ ԿԸ ԿԱՏԱՐԷՔ ՁԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՒԵԼԻ ԶԱՐԳԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՅՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ, ՈՐ ԱՅՆՔԱՆ ՓՐԿԱՐԱՐ ԴԵՐ ՄԸ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ԿՈՉՈՒԱԾ Է, ԱՅՍՏԵՂ ԵՒ ԱՄԷՆ ՏԵՂ։

Ն. ՀԱՑԱՍՅԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԱՐՆԱՆԱՑԻՆ

Լուսացաւ գարնան արեւն առաջին,
Համբոյրով առած իր զորքն անհամար,
Վըռան զարնելով լեռների լանջին
Բոցերացաւ բոլոր երկինքն ու սարը։

Գարունն արեւից ցած իջաւ կաքաւ,
Ձիւնը գարնան ծամբէքը բացին
Զմեռն էլ դաշտից, ծերունի ...

Թռաւ իր վերջին արցունքը ...

Սեւ-սեւ դաշտերը մշուշից ելան,
Գարունը եկաւ՝ կռունկի կանչով
Հեչեցին ծովից ծամբէքը կեանքի
Գարնանացանը քայլեց շառաչով

Բայց, տեսա՞ք ինչպէս այն ...

Զմրան դիակը՝ ձիւնի պատանով
Գարունն իր կեռէքէ կանչով ...
Թաղեց ու անցաւ մեր դաշտերը ...

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

Զ. Ռ. Մ.-Ի ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Զատիկի առթիւ հաճելի ցերեկոյթ մը կազմակերպած էր Զ.Ռ.Մ.Միութիւնը Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը Պիւէթի թաղին մէջ, Շոմանձոնի սրահը։

Բարեկամներու եւ համակիրներու բազմութիւնը լեցուցած էր սրահը, որուն չորս կողմը շարուած սեղաններուն վրայ կը տեսնուէին ամանակեան կարմիր հաւկիթը, չէօրէկն ու պատուղներ։

Պաշտօնական հանդէսէ մը անմիջապէս առաջ ժամանակին հաւաքոյթ մըն էր։ Ներկաներու կողմէ յատկապէս երգուած «Մասիսը» նուագախումբէն վերջ, սրահը սեղանատիրութիւնը ընտրուեցաւ մեր ընկերներէն դերասան Ե. Պրիգորեանը, իր սրամիտ ֆանթէզիներով զուարճացուց ներկաները։ Ետքը պարոնդրեց որ բոլորն ալ իրենց բաժին բերեն խնճոյքին գեղարուեստական բաժնին, ինչ որ հաճոյքով կատարեցին ընկերները եւ ընկերուհիները ինչպէս նաեւ ծանօթ բարեկամներ։

Թատրոն Պ. Թուրէն, եր նուագ թէ երգերուն ընկերացաւ եւ թէ վարեց հայկական եւ եւրոպական պարերը։ Հաւկիթախաղը պատճառ էր բոլոր սեղաններուն վրայ, եւ խաղերը, երիտասարդներ, անկիւն մը զմայլած հաւկիթ զարնելով 90 ֆրանք հաւաքեցին, որով պիտի կարենային սերկունքի վեց բաժնեգին նուիրել, ... դպրոցներէ Զ.Ռ.Մ.-ի բաշխուելիք պաշտօնաթերթը խնդրող ...

«Միրախուութեան օր մըն է, ճառ խօսիլ չկայ» ըսաւ ընկեր Շ. Նարդունին, երբ սեղանապետը իրեն հրամայեց որ քանի մը խօսք բոլորին ուղղէր։ Բայց բացառութիւն մը եղաւ Զ.Ռ.Մ.-ի բարեկամներէն Պ. Շ. Միսաքեանի, որ տեղի տալով ներկաներու փափաքին, քանի մը կարճ եւ գեղեցիկ խօսքերով խորհրդածեց ... ծանօթ սերունդին դերը, այս մանկավարժներուն։ Երգերու եւ պարերու մէջ իրիկուն եղաւ եւ սրահի առաստաղի վրայ հայկական եռագոյնի կարմիր լոյսերուն տակ, մամիկներով եւ պատիկներով շրջապատուած, հին հայնելի օրերու պատրանքը ապրեցան քանի մը ժամուան համար։ Ներկաները լաւատեսութեամբ խմբուին

«ՅԱՌԱՋ»-Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԸՆՏԱՆԻՔԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

(Մոսկուայի «Պրոֆոտիկ» հրգիծաթերթէն)

Ութամեայ Միշան հիւրեր հրաւիրած էր։ Ան շատ անգամներ խոստացած էր իր բարեկամներուն՝ զանոնք իր տունը հրաւիրել, ու վերջապէս կատարած էր իր խոստումը։ Որոշուած ժամուն հիւրերը հասան։ Հինգէն ինը տարեկան տղաք էին։

Քիչ մը լռելէ յետոյ, ինճամեայ Իրոչքան Միշային հարցուց թէ եղբայր կամ քոյր ունի՞։ Միշա մտատանջ պատասխան տուաւ, բայց խօսակցութիւնը չշարունակուեցաւ։ Բոլոր հիւրերը բանուորներու տղաքներ էին ու իրենցմէ ոչ ոք քոյր կամ եղբայր ունէր։

Տղաքը երբ կերան իրենց համար բերուած նախընթրիքը, նոյն մասապայուսակը ձեռքին մարդ մը։ Պայուսակը դրաւ սեղանին վրայ, յոգնած ձայնով մը բարեւեց Միշային մայրը եւ ամենակէն դուրս ելլելու պատրաստուեցաւ։ Միշա, ուղղելով ցոյց տալ ինքզինքը իր հիւրերուն, կանգնեցաւ անոր դէմը։ Մարդը նուրբ խօսքերով փաղաքշեց Միշան, բան քանի մը հաճելի բառեր միւս տղոց ետ, ու ելաւ դուրս։

Անոր հետեւեցաւ Միշային մայրը։

Երբ անոնք դուրս ելան, եօթնամեայ Քաթիան հարցուց.

— Միշա, ո՞վ էր այս մարդը։

— Հայրս, պատասխանեց Միշա, շարժելով ուսերը։

— Այո՞։ Իսկ մեզի թէյ տուողը մա՞յրդ էր։

— Այո՛։

— Ո՞ւրեմն։

— Ի՞նչպէս, տակաւին։

Քաթիա թոթվեց ուսերը։

— Բայց, մայրերը եւ հայրերը միասի՞ն կ'ապրէին առանց

Հիմա, տակաւին, Միշան սկսեկաւ իր եկեր իր կարգին։ Ան՝ լայն լայն բացաւ աչքերը, ու մօտ մնաց որ իր կերած կարկանդակը խեղդէր զինքը։

— Քու հայրդ ու մայրդ միասին չե՞ն ապրիր։

— Անշուշտ ոչ։ Հայրս շատոնց թողած է մեզ։ Մայրս ամէնէն աւելի երկու անգամ… ոչ, երեք անգամ դանդաղեցաւ անկէ։

— Իմ հայրս ալ գնաց, յետոյ վերադարձաւ ու կ'ուզէր զիս տեսնել, բայց մայրս չձգեց որ անոր քովը երթամ,— ըսաւ Իրոչքան։

Քաթիան պտտեց յօնքերը եւ շշնչաց.

— Ախ, ես գիտեմ թէ ինչ պէտք է ընել անանկ հայրերուն որոնք փախած կուտան։

Սվէյթիք, ամենափոքրիկ հիւրը եւ, հետեւաբար, ամենայիմարը, ուրախութեամբ ըսաւ.

— Մայրիկս մեզ թողուց վերջ, ամէն անգամ ինծի խաղալիք եւ շաքարեղէն կը բերէ։ Շատ ուրախ է։ Մայրիկս ինծի յանձնարարեց որ զինքը մոռնամ, բայց ես պիտի չմոռնամ զինքը, որովհետեւ լաւ կը յիշեմ։

Միւս տղաքը իրարու նայեցան. իսկ Իկօրը ըսաւ.

— Ես եւս մայր չունիմ։ Կ'ապրիմ հայրիկին ու ժենիա մօրքուրին հետ։ Հօրեղբայր Պօլեան կ'ապրի մեծ մայրիկին հետ, իսկ մեծ հայրիկը բոլորովին մինակ։ Մենք անոր չենք այցելեր։

— Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ։ Մեծ մայրդ մեծ հօրդ հետ չապրի՞ր,— հարցուց Իրոչքան զարմացած։

— Ըսի քեզի թէ ան հօրեղբայր Պօլեային հետ կ'ապրի։ Մեծ հայրիկս ուրիշ տեղ մնացած է։

— Լաւ, ըսաւ Քաթիա, իսկ ո՞վ կ'ապրի Միշայենց տունը։ Անոր մայրը հօրեղբօ՞րը հետ, թէ հայրը՝ մօրաքրոջը հետ։

Միշա ջանաց պաշտպանել առն պատիւը

— Կ'երդնում յանուն Լէնինի որ ես մայր ու հայր ունիմ։

— Առանկ չէ։

— Կ'երդնում յանուն Լէնինի որ այդպէս է։

— Լաւ չէ Լէնինի անունով երդնուլ՝ քանի որ կը ստես։

Իրոչքան միջամտեց եւ գրաւեց ուշադրութիւնը.

— Թերեւս յանցաւոր չէ. գուցէ չի գիտեր։ Ես կը ճանչնամ աղջնակ մը որ հայր ունէր։ Միշա միեւնոյն հայրը։ Անգամ մը եկաւ ուրիշ մարդ մը ու այն ատեն ըսին աղջկան — «Ահա հայրդ»։ — «Մի՞ւս հայրիկը»։ — «Ոչ, ան քու հայրդ չէ, ան քու Վասիա հօրեղբայրդ է»։ Հիմա աղջիկը չի գիտեր թէ ինչ ընէ։ Ան վարժուած էր միւս հօրը. անոր խօսքը մտիկ կ'ընէր։ Ու հիմա ահա երկու հայրիկներ… Թերեւս նոյնն է եւ Միշային պարագան։ Մեծերը միշտ կ'ուզեն մեզ խաբել։ Մեզի չեն արտօներ որ զիրենք խաբենք, բայց իրենք…։ Երբ հայրս մեզ թողուց, ըսաւ. «Շաբթուան մը համար կ'երթամ, խաղալիք պիտի բերեմ քեզի»։

— Բերա՞ւ, հարցուց Իրոչքան։

— Ոչ, անշուշտ։ Բայց, այդ չէ կարեւորը։ Ան խոստացաւ վերադառնալ շաբաթ մը վերջ, ու հայրս այս ամառ վերադարձաւ։ Երբ մեզ թողուց, ես մանկապարտէզի էի, իսկ այժմ երկրորդ դասարանն եմ։ Թերեւս Միշային հայրն ալ այդպէս ըրաւ։ Հիմա, անոնց տունը «հայրիկ ու մայրիկ» են։ Ցետոյ պիտի երթան եւ պիտի ըսեն. «Մենք հայրիկ ու մայրիկ չենք. մենք հօրեղբայր եւ մօրաքոյր ենք»։

Միշային աչքերը արցունքով լեցուեցան. կ'ուզէր ճչալ եւ իր օգնութեան կանչել։ Բայց, ճիշդ այն պահուն հնչեց հեռախօսը։ Մտաւ Միշային մայրը եւ ըսաւ.

— Իկօր, ժենիա մօրաքոյրը քեզ կը կանչէ. երթաս տուն։ Իսկ Տանիան եկած է Իրոչքային համար։ Տղաք, գացէք հագուեցէք։

Երբ հիւրերը գացին ու ամենակին օդը մաքրուեցաւ, Միշա գնաց հօրը քով եւ ըսաւ.

— Հայրի՛կ, հայրի՛կ, մեզ պիտի չձգես, այնպէս չէ՞։

— Ոչ, պիտի չձգեմ։ Ինչո՞ւ կը հարցնես։

— Իրա՞ւ։

— Այո։

— Ու բոլորովին իրա՞ւ է որ դուն իմ հայրս ես։ Իմ հօրեղբայրս ես բնաւ։ Եթէ այդպէս է՝ բան ինծի.

Միշային հայրը, ցնցուած, ձեռքէն թերթը.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Կանաչ կիրակի

Բանաստեղծական ի՞նչ գեղեցիկ անուն:

Զատկէն վերջ կիրակիները զանազան անուններ ունին: Առաջին կիրակին կը կոչուի Նոր կիրակի կամ Կրկին կիրակի, երկրորդ կիրակին՝ Կանաչ նազարիկ, կիրակի կամ Ցօն աշխարհամատրան, երրորդ կիրակին՝ Կարմիր կիրակի:

Այս անուններէն ոմանք կը մատնեն նախաքրիստոնէական աւանդութեան մը գոյութիւնը: Երկրագործ ժողովուրդներու յատուկ գարնանային տօնի մը հեռաւոր յիշատակը, ինչպէս կը դրէինք Զատկի տօնին առթիւ:

Արդարեւ, գարնանային հեթանոսական տօնի մը հետքը կը կրէ Հարսնաձէյրան հայկական աւանդութիւնը, որ կը կատարուի Մոկաց գաւառին մէջ, կանաչ կիրակի օրը:

«Այդ օրը մի առանձին շարժում է պատում գաւառի ու Աստուծի միջեւ. Տանուտէր բաց է, Աբրիամենց բարձունքներ, մարգագետնի վրայ, ծառերի տակ, քարի գլխին, առուի ափին ցողով ընկողմնած դրուած է գեղի հարսի փեսացուի: Վէտուշ սնոյի գեղեցկութիւնն այսօր ի ցոյց է դրւում չքնաղութեան: Տանտիկինը բաց է անում ճաշի սեղանը, փռելով հացն ու կերակուրը կանաչ մարգի վրայ: Զուարթ տրամադրութեան տակ, որ լցնի, փիւ, գետի եզերքին: Մոկսի ամբողջ հայութիւնն այնտեղ է, քաղաքացի ամէն այցելուի հրամցնի գինին ու աղաղը եւ իր ձեռքով նրան պարգեւ ...ցնում խմելուց եւ իր սրտի գեղուտնը յայտնելուց յետոյ պարտական է փոխադարձաբար հարսին էլ հրամցնել, նոյն բաժակից: Դրա համար ա ընդունում է նրա ձեռքի շիշն ու գաւաթը: Այցելուն տալիս է հարսի մազա, որ ինչքան թանգ եւ առատ ցոյց պատրաստուած ու բերուած լինի, այնքան մեծ է նրան յարգանքը դէպի հայոց գնալու իր գաղթից, ինչքան քաղցր ու աւուշ լինի, այնքան մեծ է ճանաչում այցելուի յարգանքը դէպի հայոց շնորհն ու գեղեցկութիւնը: Նուագածու խումբը ածելիս, սկսում է երգն ու պարը, կեր ու խում: Այսօր ամէն իրաւունք հարսներինն է, չոստղան հարսները խօսում, պարում, զուարճանում են, սրախօսում, երգում են, աշխատելով ցոյց տալ իրենց գեղն ու շնորհք» (ՄՈՒՐՃ ամսագիր, 1903, Թիֆլիս, Թիւ 12):

Այս աւանդութիւնը, հարսնաձէյրան, որ Թարգմանի հարսները դիտել կամ հարսնցուն զբօսանքը, շատ կը նմանի Բիւզանդիոյ շրջանի խըտըրէլլէզին, որ կը կատարուի ոչ թէ կանաչ կիրակի օրը, այլ Ապրիլ 23ին: Խըտըրէլլէզ կը ծագի խըտըրիլիաս անունէն (Եղիա մարգարէին տօնը), որ թրքական է. Թուրքերուն հետ Հայերն ալ կը տօնեն խըտըրէլլէզը, սակայն Հայերուն տօնախմբութեան եղանակը բոլորովին տարբեր է Թրքականէն: Այդ օրը ամբողջ գիւղը կը թափի դաշտերուն վրայ, ջուրերուն եզերքը, — սեղան կը բանան մարգագետիններու վրայ, ու մինչ խորովածը կը ծըխայ, արխեղն ու երգը կը թնդան, ծափն ու գաւը կը թնդան, աղջիկներն ու տղաքը կը պարեն, մինչեւ իրիկուն:

Մոկաց գաւառի հարսնաձէյրան աւանդութիւնը, թէեւ գարնանային տօնի մը գոյնը ունի եւ կը կատարուի կանաչ կիրակի օրը, Ե. Սամուէլեան կը կոչէ հեթանոսական հին աւանդութեան մը, Անահիտի պաշտամունքին: Հին Հայերը մասնաւոր օր մը ունէին, երբ իրենց գերագոյն նուիրաբերութիւն իրենց Անահիտ աստուածուհւոյն, աղջիկները կը յանձնուէին այրերուն, այսպէս ուզելով Անահիտի նուիրել իրենց կուսութիւնը: Եւ փոխարէն նուէրներ կ'ընդունէին այրերէն: Հարսնաձէյրանի աւանդութեան մէջ ալ, ճիշդ է թէ, նոր հարսները գինի կը մատուցանեն երիտասարդներուն՝ առանց ծածկելու իրենց շնորհն ու գեղեցկութիւնը գինիով տաքցած այրերէն, սակայն խելքի աւելի մօտիկ է կանաչ կիրակիի այս աւանդութիւնը կապել գարնանային տօներուն, երկրագործ ժողովուրդի մը զուարճութիւններուն, որոնք կը սկսին ձմրան լուծը հազիւ փարատած:

⁂ Զատկի տօնին մասին մեր գրած տողերուն առթիւ, ընկ. Մ. Գարամանեան կը գրէ թէ, իր մանկութեանը, Ակնի մէջ ևս սովորութիւն էր, Զատկին օրը, եկեղեցիին առջեւ, պար բռնել կիներով, աղջիկներով եւ պատանիներով: Ուրիշներ ևս մեզի հաստատեցին թէ Նոր - Ջուղայի աւանդութիւնը ծանօթ էր նաեւ իրենց գաւառներուն մէջ:

Քանի դեռ կը յիշեն, կը խնդրուի մեր բոլոր ընթերցողներէն, որ, ամփոփ եւ պարզ նկարագրեն ու խմբագրութեանս ղրկեն իրենց գիւղերուն ու գաւառներուն հին սովորութիւնները, տօնախմբութիւնները եւ աւանդութիւնները: Հայ մշակոյթի պատմութեան համար թանկագին առարկաներ են անոնք: Ինչպէս քանի մը տարի առաջ այս ձեւով հայ ժողովրդական երգեր հաւաքեցինք ՅԱՌԱՋի էջերով, այնպէս ալ հիմա այս էջերուն մէջ կ'ուզենք հրատարակել եւ կորուստէ փրկել մեր հին կեանքի պատմութեան այդ պատառիկները:

ԱՂԻՔ ԵՒ... ԽԵՆԹՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս Հ. Վէնսան Փրանսական Գիտութեանց Ակադեմիային Ներկայացուց կարեւոր զեկոյց մը:

Աղեմանրէ (ֆօլիպասիլ) կը կոչուի այն մակաբոյծը, որ աղիքներու բորբոքում մը կը պատճառէ: Այս հիւանդութեան ենթակաները երբեմն խենթութեան նոպաներ կ'ունենան, — կը նշանակէ թէ աղեմանրէին թոյնը կ'ազդէ ջղային դրութեան վրայ: Հ. Վէնսան քանի մը փորձեր կատարելով կը հաստատէ որ աղեմանրէին թոյնը երկուութիւն (տուալիթէ) ունի, նոյն թոյնը երբեմն կը ներգործէ միայն աղիքներուն վրայ (անթէրօթրոփ), երբեմն միայն ջղային դրութեան վրայ (նէօրօթրոփ), — եւ առա կ'ըսե — կսին հոգեախտաբանական նշաններ:

Փորձերուն այս արդիւնքէն մեկնելով, Հ. Վէնսան կը հետեւցնէ թէ պէտք է ուշի ուշով քննել հոգեկան հիւանդութեանց ենթականերուն աղիքներու վիճակը. Բարեբախտաբար չինաղարմանումը կ'ազդէ ոչ միայն աղետալին, այլեւ իրմէ ծագած հոգեկան հիւանդութեան վրայ:

Այս առթիւ յիշեցնենք որ քանի մը տարի առաջ Փրոն կը հրատարակէր կարեւոր աշխատութիւն մը, — ստամոքսին եւ աղիքներուն ազդեցութիւնը ջղային դրութեան վրայ: Եւ կը քննէր բազմաթիւ մատենագրականներու եւ գրողներու նկարագիրը, զուգահեռաբար իրենց մարսողական գործարաններուն վիճակին:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՒՈՎ

Երիտասարդ քննադատ մը, Ժօռ Փուլանժէ, կարեւոր հարց մը կը շօշափէ Թանի մէջ — երիտասարդութեան քուական արժէքը գերմանական եւ ֆրանսական ազգերու մէջ:

Գերմանիա 36 միլիոն բնակիչ ունէր 1850ին: 1914ին՝ 68 միլիոն: Պատերազմին կորսնցուց 1,950,000 հոգի: Անկից զատ գրաւեալ հողամասերուն հետ կորսնցուց 7,500,000 հոգի: Այսուհանդերձ 1925ին Գերմանիոյ բնակչութեան թիւն էր դարձեալ 62 միլիոն հինգ հարիւր հազար:

Ֆրանսա 35 միլիոն բնակիչ ունէր 1850ին: 1914ին կորսնցուց 1,380,000 հոգի: Պատերազմէն վերջ վերագրաւեալ հողամասերու բերած բնակչութեամբ միասին, 1926ին, կ'ունենար 40,220,000 բնակիչ:

Ինչպէս կը տեսնուի, Գերմանիա թուապէս կ'աճի շարունակ, եւ հակառակ վերջին տարիներու մեծ կորուստին: Հարցը այդ չէ, սակայն Գերմանիոյ արեան աճումին հետ, որակն ալ կրած է այնպիսի փոփոխութիւն մը, որ մտահոգութիւն կը պատճառէ Ֆրանսացիներուն:

Արդարեւ, Գերմանիոյ բնակչութեան մէջ փոխուած են ծնեւ ծերութեան եւ երիտասարդութեան բնական յարաբերութիւնները: 1900ին ծնունդներու թիւը մէկ միլիոնով աւելի էր մահերու թիւէն, — ուրիշ խօսքով ամէն տարի 2,000,000 մանուկներ կուգային փոխարինելու մէկ միլիոն ծերունիներ: Այնպէս որ տարուէ տարի երիտասարդներուն թիւը շատցաւ բաղդատմամբ ծերերու թիւին: 1925ին յիսունէնց Գերմանացիներու թիւն էր 11,717,000, այսինքն բնակչութեան հարիւրին 19,4ը: Ընդհակառակն քսան տարեկաններուն թիւն էր 28,763,000, այսինքն բնակչութեան հարիւրին 46ը:

Անցնինք Ֆրանսա: 1926ին յիսունէններուն թիւն էր Ֆրանսայի բնակչութեան հարիւրին 26, քսանէինց տարեկաններուն թիւը՝ հարիւրին 39:

Այս համեմատութիւնները ցոյց կուտան որ գերման ազգը ձերկայիս աւելի երիտասարդ է քան ֆրանսական ազգը:

Երկու ազգերու երիտասարդութեան թուական այս տարբերութիւնը ի՞նչ պատճառներէ կը ծագի եւ ի՞նչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ ազգային քաղաքակրթութեան մէջ: Այդ մասին յաջորդ անգամ:

ՄՈԼԻԷՌ ... ԲԱՆԱԳՈՂ

Պատերազմէն առաջ գրական ծանր վէճ մը ծագեցաւ Ֆրանսական գրական շրջանակներու մէջ: Փիէր Լուիս, այս գեղապաշտ գրողը, որ խոր հմտութիւն ունի գրական — պեղագրական հարցերու մէջ, կը յայտարարէր թէ բանագող մըն է Մոլիէռ: Աղմուկ մը փրթաւ ամէն կողմէ: Շատեր յարձակեցան Փիէր Լուիսի վրայ, ոմանք հայհոյեցին նոյն իսկ, — ազգային փառք մըն էր որ կը կործանէր: Փիէր Լուիս պնդեց իր տեսակէտին վրայ, բայց հակառակորդները բերան բանալ չէին տար: Թան, իր սիւնակները գնելով Փիէր Լուիսի տրամադրութեան տակ, առաջարկեց անոր նայն ազատութեամբ պարզել իր քննութեանց արդիւնքը եւ հաստատել Մոլիէրի բանագողութիւնը: Փիէր Լուիս տուաւ իր առաջին յօդուածը, բայց լոյս չտեսաւ շարունակութիւնը: Ըսին թէ վճռուեցաւ կատարուած յարձակումներէն եւ ա՛լ չշարունակեց: Երբ մեռաւ, շատեր յուսացին իր թուղթերուն մէջ գտնել Գոռնէյլ — Մոլիէր հարցին ուսումնասիրութեան նօթերը: Դժբախտաբար Փիէր Լուիսի ձեռագիրները հոգածու ձեռք մը չունեցան, այնպէս որ մինչեւ այժմ կարելի չեղաւ գտնել բազմաթիւ գրութիւններ.

Ֆ. Լաշէվր, որ մասնագէտ մըն է Փիէր Լուիսի գործերուն, կը վերարծարծէ այս հարցը, մէջտեղ հանելով Փիէր Լուիսի տեսակէտներուն:

Ի՞նչ կ'ըսէ Փիէր Լուիս:

Պիլիթիսի երգերուն հեղինակը կը պնդէ թէ Գոռնէյլ նախապէս սովորութիւն ունէր գրելու առանց ստորագրելու: Այդ շրջանի իր գործերէն են Ցոն ժուանը, Թարթիւֆը, Մարդատեացը, Կիներու դպրոցը, եւ ուրիշներ: Ետքոյ Մոլիէրն է, որ իր ստորագրութեամբ, իբրեւ հեղինակ, հրապարակ կը հանէ զանոնք:

Էմիլ Անրիօ, քննութեան առնելով Լաշէվրի աշխատութիւնը այս հարցին մասին, կը մերժէ Փիէր Լուիսի տեսակէտները: Պիլիթիսի երգերուն հեղինակը այնքան կը հիմնար Գոռնէյլի վրայ, որ Գոռնէյլ կը տեսնէր ամէն կողմ: Եթէ անպատեհութիւն մը կը տեսնէր Գոռնէյլ իր գործերը ստորագրելուն մէջ, նոյն անպատեհութիւնը չունէ՞ր Մոլիէր՝ տէր կանգնելով այդ գործերուն: Փիէր Լուիս կը պնդէ թէ Մոլիէր կարողութիւն չունէր նման գլուխ — գործոցներ գրելու: Եւ ցոյց կուտայ գրագիտական այնպիսի նըրբութիւններ, որոնք յատուկ են կամ ինքնատպութիւնը կը կազմեն Գոռնէյլի: Միւս կողմէ, Էմիլ Անրիօ եւս կ'ընդունի որ խնամութիւն մը կայ Գոռնէյլի եւ Մոլիէրի գործերուն միջեւ, այնպէս որ կ'աւելցնէ թէ Գոռնէյլ թերեւս զաղանապէս կոկեց, ձեւի բերաւ Մոլիէրի գործերը, մանաւանդ տաղաչափութիւնը, — այնքան զգալի է Գոռնէյլի ձայնը Մոլիէրի ոտանաւորներուն չափականութեան մէջ:

Այս առթիւ աւելցնենք, որ ոմանք, իրենց կարգին, կը պնդեն թէ Մոլիէրի Ֆրանսիոն գործը կը պատկանի Շարլ Սորէլի:

Խրման գիշեր... նոյով

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Եթէ Երաժշտական Միութիւնը իր համերգ — պարահանդէսը ԱԹման գիշերը նշանակելով՝ կ'ուզէր մեր հին օրերու յիշատակով ապրեցնել, գեղեցկօրէն յաջողեցաւ իր մտածումին մէջ: Անցեալի ոգեկոչումը, միջոցով մը որ յուզիչ է ու հաճելի, ուղղակի սիրտին զարնող, երգը՝ մարդու առաջին լեզուն: Ու ի՛նչ անուշ ու ճոխ է Հայուն երգը: Եթէ մեր ազգային մշակոյթի բոլոր ձեւերը անբաւական ըլլան, միայն հայ երգը կրնայ վկայել մեր քաղաքակրթութեան գեղեցկութեան համար: Մեր ժողովուրդի հոգին լրիւ կայ հոն իր բոլոր ցոլացումներով, իր պայծառ ու տաք լոյսերով ու իր մթին խորութեամբ:

Վ. Սարգիսեան կուտայ մեզի այդ երգը, իր բոլոր երանգներով, հարազատօրէն, խղճմտօրէն:

Քիչ եմ տեսած ղեկավարներ — Կոմիտասը չեմ տեսած — որոնք իրենց անձով, իրենց շարժումներով, այդքան ազանչելապէս արտայայտեն խումբի երգած եղանակի ոգին: Եթէ կարելիութիւն ըլլար ժողովուրդին՝ տեսնել Պ. Սարգիսեանը դիմացէն երբ ան կ'առաջնորդէ խումբը, ես վստահ եմ որ շատեր իրենց աչքերով պիտի լսէին, այդ երգը դեկավարի անձին վրայ: Եղանակը կ'երգուի իր աչքերուն, իր դէմքի մկաններուն, իր մատերուն ու բազուկին մէջ: Երբեմն երգը նախ իրմէ կ'ելլէ, ապա, կը ծաւալի երգիչներուն կուրծքերուն տակ ու անկէ դուրս կուգայ, ղեկավարի քմայքներուն հպատակ:

Այս՝ միայն մեծ արուեստագէտի մը յատկանիշն է: Շարաթ գիշեր Պ. Սարգիսեան դարձաւ մեզ ընծայեց աննման վայրկեանի պահեր: Մանաւանդ վերջին բաժինը, յաղթերգները ուր խումբի բոլոր մասերը երեւան եկան իրենց ամբողջ թափով, միաձոյլ ու ներդաշնակ, ու տուին այդ առողջ, լայն ծիծաղը որ կայ հոն, այդ երգերուն մէջ, որ կայ հայ հոգիին մէջ. Ի՜նչ գեղեցիկ է այդ թափը, չէնչող ու խանդավառ, որ այնքան ակար է ու տժգոյն հայ մշակոյթի միւս մարզերուն մէջ, եւ որ հոս կը հոսի, ապառաժներէն վար թաւալող ջրվէժի մը նման:

Մեներգները, մէջ ընդ մէջ, նոյնպէս յաջող էին: Նորահաս ուժեր, մարզուած ղեկավարին ձեռքին տակ, կրնան ձգտիլ աւելի բարձր կարելիութիւններու, եթէ առիթը տրուի անոնց:

Օր. Սիմոնեանի ձայնը իր մեղմ — ղային հնչականութեամբ խոր սարսուռ մը կուտայ հոգիներուն, փայլուն մետաղի մը զուլալ հնչումը մորթին: Օր. Անէմեան, քնքուշ եւ պայծառ կը թրթռացնէ հոգիի ամենանուրբ լարերը: Պ. Պասէհնեան, գեղեցիկ թէնոր մըն է, շատ հաճելի ու գրաւիչ ձայնով որ եթէ կոկուի ու եւրոպական խմաստով կրթուի, անպայման կ'ունենանք լաւ երգիչ մը:

Կ'ըսէի թէ Երաժշտական Միութիւնը յաջողեցաւ իր նպատակին մէջ: Արդարեւ, շատ մը ունկնդիրներու հոգիին մէջ այդ երգերը ծնցուցին անպայման այս ԱԹման գիշերով, զգայնութիւններ ու մտածումներ որոնք պէտք է սնուցանել ու այսպէս արծարծել մերթ ընդ մերթ:

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Ց. Գ. — Հանդէսին ներկայ էին Պ. Վ. Խօրասանճեան, ծանօթ բարերարը եւ Հ. Հանրապետութեան նախկին վարչապետ բժիշկ Հ. Օհանջանեան, ինչպէս նաեւ օտար եւ հայ դէմքեր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ

Պարտէզի մը մէջ տղաքներ փոքրիկ,
Ու պստամիկներ քնքոյշ, անուշիկ,
Կը խաղային ժիր խաղե՛ր զանազան
Մերթ ամէնը մէկ, մե՛րթ բաժան, բաժան:

Կը վազվզէին, կը ցատկռտէին,
Կը ճլլային, երգե՛ր կ'երգէին:
Իրենց մէջէն մօտը, ծառի մը տակը
Եկա՛ւ նստելու տղաց մէկ պզտիկ:
Տղաքը իսկոյն մօտեցան անկոչ,
Ու համբուրեցին ձեռքերը դողդոջ:
Պապը յուզուեցաւ տղոց շարժումէն
Ու երկու արցունք ինկան աչքերէն:
Հանեց գրպանէն նամակ մը խոշոր,
Խնդրեց որ կարդան զայն իրեն բոլոր:
Տղաքը կարգով առին նամակը
Բայց անոնց մէջէն չելան շիտակը...
Ու ամօթահար՝ առհեցան մէկ կողմ:
Միա՛յն Արամն էր որ մնաց իր քով
Ու քա՛ջ, քա՛ջ կարդաց նամակը բոլոր
Միեչ ծերունին անշարժ կը նայէր անոր:
— «Ապրի՛ս զաւակս, շա՛տ երկա՛ր ապրիս.
Որ բարի լուրեր տուիր ծերուկիս,
Ա՛յս ժամացոյցը թո՛ղ քուկդ ըլլայ,
Ա՛լ ինծի պէտք չէ, տե՛ս, շա՛տ ծերացայ.
Ամէ՜ն անգամ որ դուն լսես անոր
Թիքթաքը ուժգին ու կանոնաւոր՝
Յիշէ՛ ծերունին պապդ ալեւոր
Որ օրհնեց քեզի երջանի՜կ մէկ օր:
Իսկ դուք, մանուկնե՛ր, ըսաւ միւս տղաց,
Դո՛ւք ալ չէ՞ք երբար ճանաչած, դպրոց
Որ չի կարդացիք նամակս քա՛ջ, քա՛ջ,
Փախա՛ք, նեղացա՛ք, թողլով զիս ապշած...
— «Ա՜հ, մենք հայերէն կարդալ չենք գիտեր
Ըսաւ անոնցմէ մէկը ամեներ.
Մենք փրանսական դպրոցը կ'երթանք
Ու փրանսերէն սաեւում կը կարդանք,
Հայերէնն այնքա՛ն չէ ալ կարեւոր,
Մենք պէտք է սորվինք ուսումներ, նո՛ր, նո՛ր»:
— «Լռէ՛ դու, որդեակ, ապերա՛խտ տղայ,
Թէ մենք մեր լեզուն, Աստուա՛ծ ալ վկայ,
Դարերէ ի վեր կանգուն ենք պահեր,
Հուրի՛ ու սուրի՛ մէջէն պահպաներ,
Անոր գոյութեան համար ենք կռուեր,
Ու մեզմէ շատեր կռուի մէջ ինկեր:
... Ինչպէս դրօշ մը եռգին է ցեղին՝
Նո՛յնն է նաեւ լեզուն այդ ազգին.
Ու զինուորը որ չի ուզեր մեռնիլ
Դրօշին համար կամ իրեն լեզուին՝
Վա՛տ մըն է տղար, դաւաճա՛ն մըպիղծ,
Որ չունի պատիւ, չունի սէր եւ իղձ:
Սերունդէ սերունդ, ամէն հայր ու մայր
Իր լեզուն պահեց իր զաւկին համար,
Դուն ալ նոյն մեծնաս ու ըլլաս մե՜ծ հայր՝
Պիտի չունենա՞ս քու զաւկիդ համար
Իբրեւ վե՜հ ընծայ դարաւոր ու նոյն
Լեզուդ հայկական վսեմ ու շողշող:
Օ՛ն, զուրգուրա՛ դուն քու լեզուիդ վրայ,
Ջերմին փափաքով սորվէ՛, զուրգուրա՛,
Իբրեւ սէ՛րբ աւանդ սորվեցո՛ւր նաեւ
Քու զաւկներուդ սիրով մշտապէս,
Եւ թո՛ղ ապրի դեռ մեր լեզուն երկա՜ր
Մինչեւ դառնանք մենք կրկին մեր աշխարհ».
Տղաքը բոլոր լռին ու խոհուն՝
Լսեցին պապուն խօսքերը զգուն.
Ուխտեցին սիրել ջերմեռանդօրէն
Մեր չքնաղ լեզուն, սորվիլ լրջօրէն
Ու զինուորի պէս պաշտպանել միշտ զայն
Սերունդէ սերունդ, փուրգուրալ վրան:

ԱՐՄԱՒԵՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՂՐՕԼԸՍ Թարգ. Ժ. Մ.

— Հասկցայ, ըսաւ Թ. Ք.:

Անիկա մոխիրէն զատ տեսաւ այն վտանգը որուն ենթարկուած էր հիմա իր բարեկամը. չէ՞ որ անոր ի նպաստ ապացոյց մը անվերադարձ ոչնչացած էր...

— Այդ նամակը, գրուած էր քիմիական մասնաւոր բաղադրութեամբ հինուած թուղթի մը վրայ որ անմիջապէս կ'այրի ազատ օդին մէջ. հաւանաբար եթէ քանի մը վայրկեան վերջը դնէիր զայն դարակին մէջ, քու աչքիդ առջեւ պիտի վառէր, երեւակայէ՛ն սկսած էր միայն երբ դարակը բացիր... Ո՞ւր է պահարանը...

— Գարան կրակին մէջ նետեց զայն, պատասխանեց Լէգամըն. եւ աչքերովս տեսայ:

— Ուրեմն այդ փաստն ալ չունինք հիմա, դիտել տուաւ Թ. Ք. յուսահատ ձեւով:

Ու երբ ժամ մը վերջ գիւղին ոստիկանը վերադարձաւ եւ յայտնեց թէ հակառակ իր երկար փնտռտուքներուն առեւանգողը չէր գտնուած, Թ. Ք. համոզուեցաւ որ ճիշդ էին իր շարաաբատիկ գուշակութիւնները իր սիրելի բարեկամին մասին:

Ցաղորդ առտուն ձօն Լէգամըն առաջնորդուեցաւ Լուիսի բանտը՝ կանխամտածեալ սպանութեան ամբաստանութեամբ.

×

Լոնտոնէն հեռագրով Պէսթըն Թրէյսի կանչուեցաւ ոստիկան Մէնըրը:

— Մասնաւորաբար քեզ կանչել տուի, Մէնըրս, որովհետեւ տակաւին կը հաւատամ թէ իմ գրասենեակս ամէնէն խելացին դուն ես, երեւիդ ըսել չըլլայ... ըսաւ Թ. Ք. Մէյէսիթ:

— Շատ երախտապարտ եմ ձեզի, պարոն, որ կարդացրեցէք իմ վէճս Ռսթիկանապետին հետ, սկսաւ Մէնըրս. բայց Թ. Ք. ընդմիջեց զայն:

— Ամէն մեծաւորի պարտականութիւնն է պարտկել իր ստորադասներուն անկարողութիւնը, այդպէսով միայն կարելի է պահպանել հանրային բարոյականը: Ան կարդաց նայիմ:

Մէյէսիթ ոստիկանին տուաւ սպանութեան մանրամասնութիւնները զորս համառօտ կերպով գրի առած էր թուղթի մը վրայ:

— Լէգամըն դէմ եղած փաստերը շատ ծանր են, շարունակեց ան. դրամ փոխ առեր է այդ մարդէն որ իր գրպանին մէջ ունէր անոր ստորագրութիւնը: Զեմ գիտեր թէ սպանեալը ինչու միայն բերեր է մուրհակը. դժբախտաբար պիտի ըլլայ ձեռնի համար՝ իր պատմութեան հաւաստացող երդուեալներ գտնել. Մէկ միջոց կայ մեզի համար, պէտք է գտնենք Ցոյնին առեւանգողը, շատ յոյս չունինք, բայց պարտաւոր ենք փնտռել, եթէ կ'ուզենք յաջող դուրս գալ այս գործէն...

Մէյէսիթ ժամնէշէ առաջ տեսակցեցաւ Տիկին Լէգամընի հետ: Անոր յոգնած աչքերէն յայտնի էր թէ քնացած չէր ամբողջ գիշերը. ամգոյն էր եւ չափազանց հանդարտ:

— Քանի մը բաներ կան զորս պէտք է ձեզի պատմեմ, ըսաւ Պրէյս ներս մտնելով հիւրանոցէն որուն դուռը փակեց:

— Անշուշտ Գարայի մասին, չէ՞, հարցուց Թ. Ք.:

Պրէյս զարմացած նայեցաւ անոր.

— Ինչե՞ն հասկցաք...

— Բան մը չեմ հասկցած դեռ...

Մէյէսիթ ընդհանրապէս հանդարտ նագխտութիւն կը ծախէր, սակայն տեսնելով Տիկին Լէգամընի տառապանքը, հրաժարեցաւ այդ փափաքէն:

— Իրաւ կ'ըսեմ, բան չեմ գիտեր տակաւին, բայց շատ մը ենթադրութիւններ կրնամ ընել:

— Նախ եւ առաջ, սկսաւ Պրէյս, պէտք է գիտնանք որ Գարան կ'ուզէր հետս ամուսնանալ եւ, հիմնուելով այն պատճառներուն վրայ զորս ձեզի պիտի յայտնեմ, չափազանց կը վախնամ այդ մարդէն:

Պրէյս մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչպէս հանդիպած էր անոր Սեյանէփի մէջ, Գարան ինչպէս կատղած էր իր մերժումէն եւ ինչ յարձակում գործած էին իր վրայ:

— Ձեր ամուսինը գիտէ՞ր այդ բոլորը:

— Ոչ, երանի թէ պատմած ըլլայի, երանի թէ...

Պրէյսի արտայայտութեան մէջ աւաղանք եւ խղճահարութիւն կար:

Թ. Ք. կարեկցութեամբ նայեցաւ անոր. յետոյ հարցուց.

— Գարան երբ եւ ի՞նչ խօսեցա՞ւ ձեզի հետ ձօնի նիւթական վիճակին մասին:

— Երբեք:

— Ձեր ամուսինը ինչպէ՞ս ծանօթացաւ Վասալարոյին.

— Ատիկա կրնամ ըսել: Անգլիոյ մէջ առաջին անգամ Գարայի հանդիպեցանք գիւղը ուր մեր մեղրալուսինէն անմիջապէս յետոյ օդափոխութեան գացած էինք. ան ալ մեր պանդոկը կ'ապրէր: Իսկ Վասալարօն այնտեղ գացեր էր մեզմէ առաջ. ամէն պարագայի մէջ անոնք ծանօթ էին իրարու: Գարան ներկայացուց զայն ձօնին, մնացածը հասկնալի է: Ի՞նչ կրնամ ըսել ամուսնոյս հիմա...

— Ոչինչ, ըսաւ Թ. Ք., ինչ կը վերաբերի ձեր պատմութեան, հիմա այլեւս օգուտ չունի որ իրեն յայտնէք զայն. չեմ կարծեր որ Գարան կապ ունենայ այս գործին հետ, պարապ տեղը ցաւ պիտի պատճառէք իրեն. ես պէտք եղածը կ'ընեմ:

Տիկին Լէգամըն ուժով սեղմեց անոր ձեռքը: Այդ վայրկեանին զաղտնի ոստիկանը նոր ուժ մը եւ նոր հաւատք մը առաւ ու վճռեց ամէն գնով լուծել այս խորհրդաւոր հանելուկը:

Մէնըրս իրեն կը սպասէր ինքնաշարժին մէջ: Քանի մը վայրկեան վերջ անոնք հասան սպանութեան վայրը: Հետաքրքիր բազմութիւն մը հաւաքուած էր: Տեղական ոստիկանի մը յանձնուած էր հետաքրքիր գիւղացիները հեռու պահելու հոգը: Փնտռտուք եղած էր արդէն: Երկու ճամբաներ իրար կը կտրէին, այնտեղ գրեթէ ուղիղ անկիւն մը կազմելով. ճիշդ այդ անկիւնէն ներս կը մտնէր բաց դաշտ մը որուն եզերը հաւանաբար կը գտնուէր ագարակ մը: Ցանկապատին վրայ բաւական լայն տեղ մը բացուած էր մուտքին համար, որուն առջեւ կ'երեւային երկաթեայ թելեր, եւ սակայն անկարելի չէր ցատկել անոնց վրայէն՝ դաշտին մէջ անցնելու համար: Այդ մուտքն էր որ ամէնէն աւելի գրաւեց Թ. Ք.ի ուշադրութիւնը: Շրջակայ բոլոր դաշտերուն մէջ փնտռտուք կատարուած էր. ճամբաները եզերող չորս փոսերը ամբողջովին մաքրուած էին. բայց այս բոլոր ջանքերը ապարդիւն մնացին եւ ոչնչական ոստիկանապետը խորհեցաւ թէ հետքեր կրնային գտնել մացառներուն ետեւը՝ դաշտին մէջ:

(Շար.)

Երբ ձարձատիւնը կը կենայ, քանի մը յոյն թաղեցիներ կը փութան հետաքրքրուիլ, թէ մի գուցէ փլատակներուն տակ մէկը մնացած կրնայ ըլլալ: Ոչ եւ է ձիչ հուայն չեն լսեր, մանաւանդ որ օրը, բարեբախտաբար շաբաթ ըլլալուն, կէս օրէ վերջ դպրոցը փակ էր, եւ, ոչ մէկ աշակերտ կամ ուսուցիչ կը գտնուէր շէնքին մէջ: Այլապէս, գոհեր եւս սգալու առիթը պիտի տրուէր Սելանիկի Հայերուն:

Տնտեսուհին ալ, որ դպրոցին վարի յարկը կը բնակի, դուրսը կը գտնուէր այդ պահուն եւ իրական վտանգէ մը ազատեցաւ.

Դպրոցը այս վիճակին մէջ անգործածելի է եւ պէտք պիտի ըլլայ հիմէն քանդել զայն: Վերի յարկը բոլորովին կէած է եւ սանդուխն ու առջեւի պատին մէկ մասը փլած են:

Պաւսկական երկաթուղին Թուրքիայէն պիտի անցնի

Ինչպէս յայտնի է, բանակցութիւններ սկսած էին մէկ կողմէ Ֆրանսայի եւ Պաղեստինի կառավարութեան միջեւ եւ միւս կողմէ Ֆրանսայի եւ Թուրք կառավարութեան միջեւ, Սուրիա — Պարսկաստան երկաթուղիին շինութեան մասին: Իրաքի եւ Թէհրանի կառավարութեանց հետ սկսած բանակցութիւնները կը վարէր Իրաքի Ֆրանսական հիւպատոս Պ. Լէփիսիէ, իսկ Թուրքիոյ հետ սկսած բանակցութիւնները կը վարէր Էնկիւրիի Ֆրանսական դեսպանը:

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ առաջինը ձախողած է իր բանակցութեանց մէջ, Սուրիայէն Պարսկաստան երկարելիք երկաթուղին Իրաքէն անցնելու ծրագրին շուրջ: Անգլիական կառավարութիւնը, իր շահերուն համապատասխան չէ գտած այդ գիծի Իրաքէն անցնիլը:

Իսկ Էնկիւրիի հիւպատոսը զանազան դժուարութիւններէ վերջ կրցած է համաձայնութեան գալ Թուրք կառավարութեան հետ, այս վերջինոյն սահմանէն անցնելու համար դէպի Պարսկաստան երկարելիք գիծը:

Դեռ յայտնի չեն մանրամասնութիւնները Ֆրանսայի և Թուրքիոյ միջեւ գոյացած այս վերջին համաձայնագրին: Միայն որոշ է որ երկաթուղին պիտի անցնի Թրքական սահմանէն եւ երկու բանակցող կողմերը համաձայնած են պայմաններու մասին:

Ֆրանսայի պատասխանը Զինաթափութեան մասին

Նախարարական խորհուրդը վաւերացուց այն յուշագիրը, որ կը պատասխանէ Անգլիոյ պահանջած յուսարանութիւններուն, ապահովութեան եւ ուրիշ հարցերու մասին: Այս յուշագրով, Ֆրանսա յանձն կ'առնէ բանակցիլ Անգլիոյ հետ, անոր վերջին ծանուցագրին հիման վրայ: Պ. Հէնտըրսըն, զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը, Փարիզ եկած է, խորհրդակցելու համար այս մասին: Զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը կը գումարուի ն — րեքշաբթի օր: Կը կարծուի թէ ապաառնութեանց կրճատում չպիտի ըլլայ, այլ զանազան պետութիւններ յանձն պիտի առնեն եղած վիճակին մէջ պահել իրենց սպառազինութիւնները, համաձայն խառնական ծրագրին: Նոյն իսկ այս վիճակին մէջ Ֆրանսա երաշխիքներ կը պահանջէ ապահովութեան մասին.

ԱՐԻԱՆ ԾԱԳՈՒՄ ՊԻՏԻ ՓՆՏՌՈՒԻ ՄԻՆՉԵՒ 1800 ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Գերմանիոյ հիթլերական կազմակերպութեան Գերագոյն Ատեանը որոշեց պրպտումներ կատարել մինչեւ 1800 յունուար 1, թեկնածուներու արիական ծագումը ստուգելու համար, որպէսզի հրէական արիւն խառնուած չըլլայ. 870 ազգաբաններ կամ ցեղագիրներ գործի ձեռնարկած են ներքին նախարարութեան մէջ, թեկնածուներու ճիւղահամարը կազմելու համար: Ատոնց կարծիքով, 1800էն առաջ հրէական արիւն խառնուած չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ այն թուականին էր որ Հրեաները ազատագրուեցան եւ սկսան ամուսնութիւններ ընել հեթանոսներու հետ: Միեւնոյն կարգադրութեամբ, կուսակցութեան անդամ չեն կրնար ըլլալ անոնք որ կ'ամուսնանան Հրեաներու կամ ոչ — արիականներու հետ: Դարձեալ, այն ազատ—ոյմնագիրները որոնք չեն հրաժարած 1933 յունուար 30էն առաջ, չեն կրնար անդամ ըլլալ ազգային — ընկերվարական կուսակցութեան:

Պուլկարիոյ Թոմաքները կը փախչին

Ինչպէս գրած էինք, խումբ մը Թոմաքներ (իսլամացած Պուլկարներ) Պուլկարիայէն Ռումանիա փախած առեն, սահմանապահ զօրքի կրակին հանդիպեցան եւ վեց հոգի սպաննուեցան: Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Թոմաք ժողովուրդին մէջ: Ռոտոփի շրջանին մէջ կը գտնուին 90,000 Թոմաքներ, որոնք դժգոհ են իրենց վիճակէն եւ կ'ուզեն խմբովին Թրքական Թրակիա կամ Ռումանիա գաղթել, անսալով Թրքական գրգռութեանց:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

Ատամնաբոյժ Անտոն Բաչայեանի կառքը արկածի մը հանդիպեցաւ Փոխփոռ փողոցին մէջ: Պ. Տելեմաք Իսմիրլեան, իր զօքանչը եւ կինը թեթեւապէս վիրաւորուեցան, իսկ Պ. Բաչայեան ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով հիւանդանոց փոխադրուեցաւ

Փարիզ եւ շրջակաները

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Կիր. առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ կէս օր ընդ. Օննիկ Կարապետեանի բնակարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Ազբիւր Սերոբ, Հրազդան եւ Քրիստափոր միացեալ խումբերու ժողովը վաղը, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32. Ave. Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

ԵՐԶՆԿԱՅԻ եւ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Երզնկայի եւ Շրջակայից Հայր. Միութեան առժամեայ յանձնախումբը ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջակայից երկսեռ բոլոր հայրենակիցները այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին 40, Բիւ տը Պէլվիլ: Օրակարգ.— Ծրագիր-Կանոնագրի վաւերացում եւ վարչութեան ընտրութիւն:

Առժամեայ վարչութիւն

Փարիզ, 4 Ապրիլ 934

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameane, PARIS (13e)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :: R. Seine 276.289

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	-
Բալքան Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ԱՊՐԻԼ [illegible] 10 Avril 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2166

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ Կ'ՈՒԶԷՆ ՅԱՆԳԻԼ...

1933 դեկտ. 24ի դէպքէն ի վեր, առաջին անգամ է որ Հայկական խռովութեանց մասին լուր մը կ'երեւայ եւրոպական թերթերու մէջ:

Կը նշանակէ թէ՝ խսկապէս ծանր են եղած Պոստընի եւ Շիքակոյի խռովութիւնները (Տես «Վերջին Ժամ»ը):

Մնաց որ, հեռագիրը իր չոր ու ցամաք վիճակին մէջ ալ շատ բան կը պատմէ.— Ինը վիրաւոր եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ՝ Պոստընի մէջ: Եօթը վիրաւոր եւ հինգ ձերբակալութիւն՝ Շիքակոյի մէջ...

Վերջերս փողոցային ցոյցերն ու ընդհարումները սովորական դարձած են Մ. Նահանգներու զանազան քաղաքներուն մէջ, իբրեւ հետեւանք ջղագրգիռ մթնոլորտի մը որուն վրայ անդադար իւղ կը թափէ հակադաշնակցական խմբակցութիւնը:

«Միացեալ Ճակատ» կոչուած արշաւախումբ մը անսպառ դրամագլուխի վերածելով Ղեւոնդ սրբ.ի սպանութիւնը, երեք ամիսէ ի վեր թոյն կը սրսկէ սանձակոտոր խուժանավարութեամբ:

Եթէ մէկը ժամանակ ունենար հաւաքելու այս առթիւ խօսուած ճառերն ու եղած հրատարակութիւնները, պիտի շշմէր անոնց պարզած անբարոյականութենէն:

Այսքան պղծութիւն, կիրք եւ գարշանք՝ ոչ իսկ Ջարդարարներու հասցէին արտասանուած եւ գրի առնուած էին, տարիներէ ի վեր:

Զգիտի հաւատաք, եթէ ըսենք թէ եղան գրիչներ որ Թուրքէն ալ աւելի գազան, հրէշ եւ ճիւաղ հռչակեցին Դաշնակցութիւնը, հիններով եւ նորերով, մեռածներով եւ ողջերով:

Ամէն մէկ ճառ որ կը խօսուէր, ամէն մէկ տող որ կը գրուէր այս առթիւ, ուղղակի կամ անուղղակի հրաւէր մըն էր եւ է՝ խոյանալու «Դաշնակ»ին վրայ, անարգելու, գզելու, ոչնչացնելու զայն:

Շատ մը «բողոք»ի ժողովներ այնքան գրգռիչ եւ սրիկայական տեսարաններ պարզեցին որ, «Միացեալ»ի հրամանատարները իրենք ալ սարսափեցան:

Այդ հրամանատարներէն ամէնէն զգուշին, պատուելիներու «Կոչնակ»ը, վերջերս խեղճացած՝ յորդոր կը կարդար թէ պէտք չէ «սահմանէն դուրս ելլել, թէ եղած սանձարձակութիւններէն տուժողը հայ ժողովուրդն է» եւ թէ «ծայրայեղութիւնները կըրնան ծանր հետեւանքներու հասնիլ»:

— «Ժողովրդային յուզումնալից շրջաններու մէջ, երբ մարդիկ կարծես խելք գործածելէ դադրած՝ միայն զգացումներով կը շարժին, բնական է որ ծայրայեղութիւններ տեղի ունենան... Սակայն ժողովուրդին քանիմաց դասին պարտականութիւնն է լրենց ազդեցութիւնը գործածել եւ չթողուլ որ անպատասխանատու անհատներ անխորհուրդ եւ անխոհեմ վարմունքներու ենթարկին»:

Եւ այս այն թերթն է, որ մէկը միւսէն թունահոտ խմբագրականներ հրատարակեց, ազդարարելու համար թէ Դաշնակցութիւնը «պատերազմ» է հռչակած «ազգին դէմ»...

Պատուելիներու օրկանը պարտք սեպած էր խելքի կանչելու նաեւ կիները.— «Հայ կինը երբեք կորսնցնելու չէ արդարութեան զգացումը»:

Արդարեւ, կարգ մը կիներ ալ, կորսնցուցած՝ խղճի եւ ամօթխածութեան ամէն զգացում, փողոցէ փողոց եւ տուներու մէջ փայլեցան այս ճակատին վրայ, անպատմելի գռեհկութիւններ գործելով:

Անոնք էին — հայ մայրեր եւ քոյրե՛ր — որոնք մէկ - երկու անգամ ղարանի կեցան փողոցներու անկիւնը, անարգելու, հրմշտկելու, բիրերով եւ քարերով խոշտանգելու համար բանաէն դառնալու փոխադրուած ամբաստանեալները: Այն աստիճան որ, ոստիկանութիւնը հարկադրուեցաւ ամուր շղթաներ կազմել:

Հակադաշնակցական մամուլը յաւելեալ եւ ճոխացեալ մանրամասնութիւններով, բոլշեւիկեան պարծանքով եւ գարշելի չարախնդութեամբ կ'արձանագրէր այս «քաջագործութիւնները»:

Դեռ վերջերս, Նիւ Եորքի Դաշնակցական ժողովին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ կատարեալ բարեկարգութեամբ եւ մեծ յաջողութեամբ, հակադաշնակցական մամուլը շողիքոտ նկարագրութիւններ կը հրատարակէր խայտառակ ցոյցի մը ակնարկելով:

Մինչ ամերիկեան թերթերը կը գրէին թէ երեք հարիւր հոգի շարուած էին ճամբուն վրայ, հակառակորդ մամուլը հազարի, նոյն իսկ երեք հազարի վերածեց բազմութիւնը, եւ գրեց ու գրեց բանե՛ր որոնք սահմանուած էին ոտքի վրայ քուն բերելու:

Եւ բոլոր նկարագրութեանց մէջ, մարդիկ պատի՛ւ կը սեպէին ըսելու թէ՝ Դաշնակներու բռնած եռագոյնը «բզքտուեցաւ», թէ «գոյն բռնողներու աչքերը սեւցան», թէ եռագոյնը «ցեխերուն մէջ նետուեցաւ», թէ փողոցը «ռազմադաշտ»ի փոխուած էր...

Ուրեմն, պատրա՛ստ գետնի վրայ ինկած էին կուսակցական մոլեռանդութեան, հանրային անբարոյականութեան, խուժանային խաչակրութեան հունտերը:

Եւ ահա երկու նոր դէպքեր, երկու տարբեր քաղաքներու մէջ, հաւասարապէս ծանրակշիռ եւ արիւնալի:

Հեռագիրը մանրամասնութիւններ չի տար: Այնպէս որ, կարելի չէ ճշդել թէ ո՛ր կողմն է եղած նախայարձակը կամ պատասխանատուն:

Հաւանաբար եկեղեցիները գրաւելու փորձ մըն է կատարուած, քանի որ, անցեալ սեպտեմբերէն ի վեր, գաղութը երկուքի բաժնուած ըլլալով, երկու Առաջնորդարան եւ երկու Ազգ. Վարչութիւն իրենց միջեւ բաժնած են եկեղեցիներն ու ազգ. հաստատութիւնները:

Սպասելով մանրամասնութեանց, կ'ուզէինք իմանալ թէ ո՛ւր պիտի յանգի այս փոթորիկը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՍԹԸՆԻ ԵՒ ՇԻՔԱԿՕՅԻ ՄԷՋ
Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն ապրիլ 9 թուականով.—

Պոսթընէն կը հաղորդեն թէ հայկական եկեղեցիին հակառակորդ խմբակցութիւնները իրարու վրայ նետելով Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան պատասխանատուութիւնը, կռուի բռնուեցան: Հակառակորդները դանակներով զինուած իրարու դէմ նետուեցան փողոցներուն մէջ: 9 հոգի վիրաւորուեցան: Ոստիկանական կարեւոր ուժեր վերահաստատեցին բարեկարգութիւնը եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեցին: Ոստիկանի մը ակնոցը փրթաւ:

Շիքակոյի մէջ ալ խռովութիւններ ծագեցան նոյն պատճառով: Չորս կիներ եւ երեք այրեր վիրաւորուեցան եւ հիւանդանոց փոխադրուեցան: Չորս կիներ եւ այր մը ձերբակալուեցան:

⁂ Նոր Յորքերու համաձայն (անթել), 250 ոստիկաններ արտասովոր ռումբերով յարձակեցան ցուցարարներուն վրայ: Հազարաւոր Հայեր խռնուած էին Պոսթընի եկեղեցիին յարակից փողոցներուն մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ Կ'ԱՒԵԼՑՆԷ ԻՐ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պոլսէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի.— Դահլիճը որոշեց աւելցնել ծովային եւ օդային ուժերը: Այս առթիւ անհրաժեշտ վարկերը պիտի նախատեսուին ելմտացոյցին մէջ որ շուտով կը ներկայացուի Ազգ. Մեծ ժողովին:

Թուրքերը կը տրտնջան, Իտալացիները կը շոյեն

Գրած էինք թէ իտալական կառավարութիւնը հանգստացուցիչ հաւաստիքներ տուած է Հռոմի թրքական դեսպանին, Մուսոլինիի ճառին առթիւ: Այս առթիւ արտաքին գործավարն ալ յայտարարութիւններ ըրաւ Ազգ. Մեծ ժողովին մէջ:

Հակառակ այս հաւաստիքներուն, թուրք մամուլը կը շարունակէ բողոքել այդ ճառին դէմ, մանաւանդ որ, իտալական մամուլը վերջերս գրած էր թէ Թուրքիա Պալքանեան ուխտին հետ ստորագրեր է նաեւ պայմանագիր մը որով յանձն կ'առնէ Ցունաստանի վերադարձնել Տոտեկանէս կղզիները:

Ճիշդ այս բանավէճի ընթացքին ստորագրուեցաւ առեւտրական դաշնագիր մը, 1929 օգոստոս 3ի տասնամեայ պայմանագրին փոխարէն, մեծ գոհունակութիւն պատճառելով երկու երկիրներուն: Իտալական մամուլը գնահատանքով կ'արձանագրէ այս իրողութիւնը, շեշտելով թէ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ գործակցութիւնը անհրաժեշտ է, պահպանելու համար հաւասարակշռութիւնը՝ Մօտաւոր Արեւելքի եւ արեւելեան Միջերկրականի մէջ: «Իտալիա եւ Թուրքիա հակամարտ շահեր չունին, կ'ըսէ «Մէսաճէրօ», ընդհակառակն, երկու երկիրները ամէն պատճառ ունին գործակցելու ծովային երթեւեկի եւ առեւտրական փոխանակութեանց համար: Անտ թէ ինչու Էնկիւրիի մէջ ստորագրուած նոր դաշնագիրը անկասկած սքանչելի արդիւնքներ պիտի տայ»:

Ինչպէս կ'երեւայ, իտալական թերթերն ալ կ'ուզեն փարատել Թուրքերու կասկածները՝ Մուսոլինիի դիտումներու մասին:

Ըսմէթ փաշա պիտի պատասխանէ Մուսոլինիի

Իզմիրէն կը հեռագրեն.— Մ. Բէլալ Իզմիր մեկնեցաւ, ուր Ըսմէթ փաշա մեծ ճառ մը պիտի խօսի Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մասին, մանաւանդ ծանրանալով Մուսոլինիի վերջին ճառին վրայ:

Իտալիոյ դերը Արեւելքի մէջ

Անցեալ դեկտեմբերին արեւելեան ուսանողներու համաժողով մը գումարուեցաւ Հռոմի մէջ: Իբրեւ արդիւնք, կազմուած է մնայուն գրասենեակ մը որուն կեդրոնը կը գտնուի Հռոմի մէջ եւ որ իր առաջին ժողովը սարքեց անցեալ շաբթու: Արաբներու պատուիրակը այս առթիւ պարզեց կազմակերպութեան երեք նպատակները.— մտաւոր համերաշխութիւն մը հաստատել եւ զարգացնել ընկերական ոգին՝ արեւելեան ուսանողներուն միջեւ, դիւրացնել ուսանողներու բնակութիւնը՝ Եւրոպայի մէջ, քաջալերել Արեւելքի եւ Արեւմուտքի մերձեցումը: Պոմպէյի համալսարանէն ուսուցիչ մը խօսեցաւ Հնդկաստանի տենչերու մասին, ուրիշ Հնդիկ մը բացատրեց ուսանողներու պատասխանատուութիւնը՝ խաղաղութեան մասին:

Իտալական մամուլը կը գնահատէ այս ձեռնարկը, իբրեւ սկզբնաւորութիւնը Արեւելքի եւ Արեւմուտքի գործակցութեան, այնպէս ինչպէս բացատրած էր Մուսոլինի, համագումարին բացման առթիւ:

Արդեօք հայ ուսանողներն ալ որ եւ է կապ ունի՞ն այս ձեռնարկներուն հետ.

Նախկին ռազմիկներն ալ զոհողութիւն կը պահանջուի

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏՈՒՄԵՐԿԻ ՑՈՐԴՈՐՆԵՐԸ

Երէկ, երկուշաբթի, նախկին ռազմիկներու պատուիրակութիւն մը հրաւիրուեցաւ վարչապետ Պ. Տումերկի քով, որ խնդրեց կամաւոր զոհողութիւններ ընել, օգնելու համար ելմտացոյցին հաւասարակշռութեան: Նախկին ռազմիկները նախորդ օր ժողով գումարելով, որոշած էին ընդդիմանալ իրենց հանգստեան թոշակներու կրճատման: Բայց կը թուի թէ պիտի համակերպին եւ կառավարութիւնը վաղն իսկ, չորեքշաբթի, հրապարակ պիտի հանէ հրամանագիր — օրէնքներու նոր շարքը, լրացնելու համար չորս միլիառ փրանքի խնայողութիւնը: (Անցեալ շաբթուան հրամանագիրներով կրճատուած էր 2,760,000,000 փրանք): Կը կարծուի թէ հարիւրին 3 ընդհանուր զեղչ մը պիտի կատարուի բոլոր հենաթոշակներուն վրայ, բացառութիւն համարելով հարիւրին հարիւր անկարները (իբրեւ հետեւանք պատերազմի վէրքերու): Այս կրճատումէն պիտի գոյանայ 125—150 միլիոն: Պիտի կրճատուի նաեւ հանգստեան թոշակներու գումարը, որ 1,360,000,000 փր. է ներկայ ելմտացոյցին մէջ: Այսպէս, կը կարծուի թէ 500,000 նախկին պատերազմիկներ, որոնք տարեկան 1200 փր. կը ստանան, այսուհետեւ պիտի ստանան միայն 500, իսկ երբ 500,000 հոգի ալ կը ստանան տարեկան 500 փր., պիտի զրկուին որեւէ նպաստէ: Կը յուսացուի 500 միլիոն փրանք խնայել այս կրճատումներով: Իսկ ազգ. վիճակախաղութեան եկամուտը, որ 600 միլիոն փրանքէն պակաս չէ եղած, ելմտացոյցէն պիտի հանուի եւ պիտի յատկացուի նախկին ռազմիկներուն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԻՆ ԳԼԽՈՒՆ

»»»·«««

«Միացեալ ճակատ»ի կարմիր եւ դեղին խաչակիրները կը շարունակեն մուր եւ փրփուր տեղալ Դաշնակցութեան եւ Դաշնակցականներու գլխուն, այստեղ եւ ամէն տեղ:

Բայց, միայն Դաշնակցութեա՞ն դէմ:

Ճակատը նակատ է կազմած նաեւ «ճակատ»ին դէմ, որ կը նարնատի ինքն իր մէջ:

Ձէ՞ք յիշեր վէճը.— Ռամկավարները «Դուրեան յանձնախումբ» մը կազմեր էին Հնչակեաններուն հետ, ժողովներ սարքելու, տոլար ժողվելու եւ... դատական ծախքերը հոգալու համար:

«Բանուոր», Ամերիկայի բոլշեւիկներուն օրկանը, առեր մը կարաւանին պոչ կազմելէ յետոյ, բաժնուեցաւ եւ ուրիշ յանձնախումբ մը կազմեց:

Այս առթիւ, ծանր մեղադրանքներ կ'ուղղէր Ռամկավարներուն, պատմելով թէ «ԱՌԱՏ ԴՐԱՄ ԿԸ ԿՈՐՁՆԷ» յանձնախումբին «ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԱԾ ՄԱՆՐՈՒՑՈՒՄՆԵՐԷՆ» եւ կ'ուզեն «չաղ — չաղ» ամսականներ ապահովել:

Իսկ «Պայքար», Ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, «ԹԵՐԹԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԱՒԵԼՑՆԵԼՈՒ ՆԿԱՏՈՒՄՆԵՐ» վերագրեց «Բանուոր»ի խմբակին:

Միւս կողմէ, Ռամկավարներու Շրջ. Վարչութիւնը պաշտօնական յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կ'ազդարարէ թէ «համայնավար Հայերը ազգային կուսակցութիւն մը չեն, հետեւաբար պէտք չէ որ մտնանկցին մեր ազգային կեանքին», թէ անոնք Ամերիկայի կոմունիստ կազմակերպութեան «մէկ հատուածն են»:

Այս նամբուն վրայ, Ռամկավարներուն օգնութեան կը հասնի «Երիտասարդ Հայաստան»ը, կարմրած Հընչակեաններուն օրկանը, որ կատաղի հակադաշնակցական է իր ծնած օրէն, եւ որուն աչքին «Նոր Երկիր»ն ալ իբրաւունք չունի Հնչակեան կոչուելու:

Ձէ՞ք ուզեր կարդալ իր վերջին յայտնութիւնները. (Խօսքը բանուորականներու մասին է).

— «Այսպէս ըրին անոնք երէկ, ներգաղթի հարցին մէջ, երբ ինքնագլուխ ճամբայ ելան եւ ամբողջ ամերիկահայ գաղութէն հազիւ հազ կրցին չորս հազար տոլարի գումար մը փրցնել, եւ յետոյ, այդ գումարն իսկ անցուցին «Բանուոր» թերթին կոկորդը, հակառակ այս ու այն կողմէն եղած բողոքներուն եւ հաշիւներու փնտռտուքին:

Այսպէս ըրին անոնք մուտք գործելով Հօկի եւ պետական Կարմիր Խաչի մէջ, եւ բացառապէս Խորհ. Հայաստանի նիւթապէս օգնելու եւ անոր շինարարական աշխատանքներուն նպաստելու կոչուող այս երկու հաստատութիւնները քանդեցին ու այդ հաստատութիւններու գանձը դատարկեցին «Բանուոր» թերթի հաշւոյն:

Այդպէս կ'ընեն անոնք այսօր ամերիկահայութեան մէջ կատարուած ծանօթ ոճիրի մը հետ կապուած աշխատանքներու եւ շարժումներու մէջ: Երէկուան պայքարին մէջ Ղեւոնդ սրբ. Դուրեանը կապիկ չինող այս խմբակին մարդիկը, այսօր՝ անոր դիակին շուրջ պար կը դառնան, կոկորդիլոսի արցունքներ կը թափեն եւ կը ջանան իրենց կեղծ ելոյթներով՝ հայ ղանգուածի համակրութիւնը իրենց կողմը առնել, ու դրամ քաշել, դրամ՝ կարգ մը դատարկապորտ ծոյլեր ապրեցնելու համար»:

Կրնայի՞ք ըսել, խնամիներու այս «գաղափարական» պայքարին մէջ, ո՞րն է ամէնէն թշուառը կամ թըշուառականը.— հայ — լուսաւորչական ռամկավա՞րը, բոլշեւիկ բանուորակա՞նը թէ սոցիալ — դեմոկրատ հընչակեանը...

ՎԱՐԴԳԷՍ

Պետական պաշտօնեաներու խլրտումները

Առաջին 14 հրամանագիրներու հրատարակութենէն ի վեր ժողովները, բողոքները եւ խորհրդակցութիւնները իրարու կը յաջորդեն: Զօրաշարժի ենթարկուած են պետական պաշտօնեաներու բոլոր կազմակերպութիւնները, թղթատարականէն մինչեւ ուսուցչականը: Եւ սակայն, տիրող կարծիքը այն է թէ ընդհանուր գործադուլ չպիտի հռչակուի, բացի համայնավարական խմբակցութեանց խլրտումներէն: Պետական պաշտօնեաներու Դաշնակցութիւնը յանձնարարեց իր ազգ. խորհուրդին՝ գործունէութեան միջոցներ մշակել, մէջն ըլլալով նաեւ գործադուլը, բայց առ այժմ բողոքը պիտի ունենայ համատարած պրոպագանտի մը հանգամանքը, ընդդէմ տուրքէ խուսափողներու: Արդարեւ, հազարաւորներ կան որ տուրք չեն վճարեր կամ պակաս կը վճարեն, ինչպէս կը խոստովանէր վերջերս ելմտական նախկին նախարար մը: Պետական պաշտօնեաներու դաշնակցութիւնը ի հարկին հրապարակ պիտի հանէ այս պարտազանցներուն անունները եւ պիտի պահանջէ անոնց տուրքերով գոցել ելմտացոյցին բացը, փոխանակ իրենց թոշակները կրճատելու:

Եղած բողոքներուն եւ հեռախօսի կեդրոնին մէջ կատարուած ցոյցի մը հետեւանքով, կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ կարգ մը լուսաբանութիւններ հրատարակել, 14 հրամանագիրներու մասին: Միւս կողմէ, կ'ըսուի թէ ի հարկին խստութեան պիտի դիմէ:

Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ, որ վերջացաւ կիրակի օր, ընդհ. քարտուղարը նորէն յարձակեցաւ համայնավարներուն վրայ, զանոնք պատասխանատու հռչակելով կիրակի օրուան միթինկին խափանման: Ընկերվարականները մեծ զգուշութիւններ ձեռք առած էին կիրակի օր, ապահովելու համար իրենց միթինկին բարեկարգութիւնը: Որ եւ է դէպք չպատահեցաւ.

Մահ Արմենակ Մանիսալեանի

Պուքրէշի մէջ իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ առեւտրական Պ. Արմենակ Մանիսալեան, որ կարեւոր դեր կատարած է ռումանահայ ազգ. կեանքին մէջ:

Ծնած 1874ին Էկինի, եւ իր ուսումը ստացած Պոլիս, Պէրպէրեանի մէջ, հանգուցեալը իր պատանի հասակին գացած էր Ռումանիա՝ գործակցելու Մանիսալեան եղբարց առեւտրական տան: Շնորհիւ իր յամառ աշխատանքին, Արմենակ Մանիսալեան կրցած էր հետզհետէ դէմք մը դառնալ առեւտրական տան. Շնորհիւ իր յամառ աշխատանքին Արմենակ Մանիսալեան կրցած էր հետզհետէ դէմք մը դառնալ առեւտրական հրապարակի վրայ, եւ վայելել պաշտօնական շրջանակներու վստահութիւնն ու համակրանքը: Անձնական Մանիսալեան տան բերած իր գործակցութենէն, Արմենակ Մանիսալեան դեր կատարեց նաեւ երկրին տնտեսական կեանքին մէջ, մանաւանդ պատերազմի շրջանին, երբ նախագահն էր Արմտիքի վաճառականներու ընկերակցութեան, եւ իր այդ հանգամանքով իր աջակցութիւնը կը բերէր երկրին՝ դժուարին վայրկեաններու մէջ: Մանիսալեան անդամակցած է նաեւ Առեւտրական Սենեակին եւ Սակարանի Խրատարար Մարմնին, իր բոլոր պաշտօններուն մէջ ալ օգտակար հանդիսանալով իր ազգակիցներուն: Մանիսալեան տան փլուզումէն յե—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ»

ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ ԵՒ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐ

Ուրեմն, ճարտարարուեստականացման իր հնգամեայ ծրագրով, Թուրքիա միանգամ ընդ միշտ կը լուծէ «երկրագործութի՞ւն թէ ճարտարարուեստ» հարցը, որ տարիներ շարունակ զբաղեցուց մամուլն ու վարիչները: Աւելորդ է նշանակել թէ երկրագործութիւնը մէկ կողմ թողուած է: Ինկիւբի երկուքն ալ կը նկատէ իբրեւ միջոց եւ ոչ թէ նպատակ: Իրեն համար նշանակէտը Թուրքիոյ «ազգային տնտեսութիւնն» է: Իսկ տնտեսութիւն մը ոչ առանձնապէս ճարտարարուեստ է, ոչ ալ՝ առանձնապէս երկրագործութիւն: Մնաց որ, եթէ ան կը ձգտի տնտեսական արտադրութեանց բարդացումին, ատիկա կարելի է լոկ հաւասարակշիռ գործունէութեամբ մը՝ արտադրական զանազան ճիւղերուն մէջ: Այսինքն հաւասարապէս ուժ տալ եւ ճարտարարուեստին եւ երկրագործութեան: Որպէսզի ազգային տնտեսութեան կառքը կարենայ քալել, հարկ է որ երկու ձիերն ալ հաւասարապէս քաշեն ու յառաջանան:

Այս պարագան ստիպողութիւն մըն է մանաւանդ հիմա, տնտեսական տագնապի այս շրջանին, երբ ամէն մէկ երկիր ինքնաբաւարարման քաղաքականութիւնը որդեգրելու ստիպուած է:

Իտալիոյ գլխաւոր ձգտումներէն մէկն եղաւ իր փորը իր ցորենով կշտացնել: Ու յաջողեցաւ: Թուրքիա, որ այնքան մտահոգ է իր առեւտրական եւ, հետեւաբար, պետական պիւտճէներուն անհաւասարակշռութեան պատճառաւ, աւելի մեծ պատճառներ ունի ինքնաբաւարարման քաղաքականութեան հետեւելու, իր հարստութիւններէն ինք օգտուելու, եւ իր ունեցածը սահմաններէն դուրս չհանելու համար:

Այդ է պատճառը որ, Թուրքիոյ տնտեսական գործավարը, իշխանութեան գալու իր առաջին իսկ օրէն, ջանաց անշեղ քալել այդ ճամբան, եւ եթէ չյաջողեցաւ Թուրքիան իր խղոմը տապկել — երկրին հողագործականօրէն թէ ճարտարարուեստականօրէն յետամնացութեան պատճառաւ — այսուհանդերձ մաքսային սահմանները խստօրէն նեղցուց՝ յաճախ դժգոհութեան պատճառ դառնալով:

Որպէսզի աւելի պարզ ըլլայ թէ ինչ է Ինկիւբիի տեսակէտը այս մասին, յիշեցնեմ այն բանաձեւը, զոր ներկայացուց Լոնտոնի Տնտեսական Խորհրդաժողովին: Թուրքիա, իր պատուիրակութեան միջոցաւ, այդ խորհրդաժողովին ներկայացուց յիշատակագիր մը, որ կը վերաբերէր համաշխարհային տագնապի մասին իր ըմբռնումին եւ կը պարզէր, մասամբ, իր ազգային տնտեսական ծրագիրը: Կարելի չըլլալով զայն ամբողջովին տալ այստեղ, մէջ կը բերեմ գլխաւոր կէտերը, իբրեւ Թրքական «ազգային թէզ»:

Այսպէս, այդ ծրագիր — յիշատակագրին մէջ կ'ըսուէր թէ՝ «Որպէսզի միջազգային տնտեսական ընդարձակութեան հիմը անխախտ մնայ, հարկ է որ, բոլոր ազգերը, բարօրութեամբ ապրեցնող մտայնութեամբ մը միասնաբար աշխատին»: Այս տեսակէտը նոյնութեամբ արտայայտած էր Մ. Քէմալ՝ Ազգ. Ժողովի բացման առթիւ:

Այդպիսի տեսակէտ մը յայտնած էր նաեւ վարչապետ Ըսմէթը՝ ըսելով.— «Աշխարհի մէջ ձեռք առնուելիք բոլոր միջոցները պէտք է հիմնուած ըլլան այն տեսակէտին թէ բոլոր ազգերը իրաւունք ունին բարօրութեան մէջ ապրելու»:

Ուրեմն, Թուրքիա կը հետապնդէ Տնտեսական սիստէմ մը, եւ ամէն առթիւ կը փնտռէ միջազգային գործակցութիւնը ու զայն կը կիրարկէ ամէն տեսակ խորհրդակցութիւններով ու հասկացողութիւններով»:

Աւելին համաձայն Ինկիւբիի տեսակէտին, «Երկրային պայմաններուն մէջ միջազգային գործակցութիւն մը կարելի է տնտեսապէս կազմակերպուած անկախ եւ հաւասարակշիռ ազգերու միջեւ. այդ պարագային է որ գործակցութիւնը արդիւնաւոր կ'ըլլայ: Այդ համոզման մղումովն է որ, պետութիւնները, քաղաքական հանգամանքներէն եւ պատասխանատուութիւններէն անջատ, ունին նաեւ տնտեսական դեր մը»:

Ինկիւբի եւ իր ներկայացուցիչները կը խորհին նաեւ թէ՝ «պետութիւնը՝ միայն տնտեսական խնդիրներու եւ տեւէն քաշքշուող ուժ մը չէ, այլ շարժող ուժ մը»: Կը հաւատան թէ «պետութիւնը տնտեսութեան ուղղութիւն ու թափ տուող ուժ մըն է եւ այդ կոչումն ունի»: Ու կը խորհին թէ «միայն այս սկզբունքին կիրարկումովն է որ միջազգային տնտեսական եւ առեւտրական յարաբերութիւնները պտղաբեր կ'ըլլան»:

Ստոյգ կ'երեւի որ այդ քանի մը տողերուն մէջ խտացած է նաեւ առհասարակ պետականութեան մասին Ինկիւբիի ըմբռնումը: Թէեւ պէտք է ըսել որ Ինկիւբին այդ մասին այնքան կարծիք ունի որքան... Քերթ ու գրող:

Աւելին: Այդ ըմբռնումին մէջ կարելի է գտնել նաեւ այն քաղաքականութիւնը զոր պիտի գործ դնէ ան՝ իր հնգամեայ ծրագրով, եւ որուն ակնարկեր էի նախորդ յօդուածիս մէջ: Այսինքն՝ պետականացած ճարտարարուեստ մը:

Հոս եւս, սակայն, Ինկիւբի շատ ստոյգ ու անկայուն է: Հնգամեայ ծրագրի մասին խօսուածներն ու գրուածները եթէ նկատի առնէք, զարմանալի հակասութիւններ կը տեսնէք: Ի՞նչ պիտի ըլլայ հոդ անհատին դերը, ձեռնարկը, այդ ձեռնարկին սահմանները, պետական թէ անհատական ձեռնարկներու փոխյարաբերութիւնները եւն.: Ասոնք կէտեր են որոնք խոր ուսումնասիրութեան կը կարօտին: Այդպէս պիտի գայ ճշդել ամէն ինչ: Իսկ Ինկիւբի կը բաւականանայ խորհելով թէ «այդ սկզբունքը (պետութեան մասին) ոչ միայն չի մերժեր անհատական ձեռնարկը, այլ անոր կեանք կուտայ. մենք հաւատացած ենք տնտեսական կազմակերպութեան անհրաժեշտութեան, որ արգելք կ'ըլլայ անհատական ձեռնարկներուն փոխադարձ փճացումին»:

Անշուշտ, այս վերջինը կապ չունի այն ծրագրին հետ զոր մէջտեղ դրած է Ինկիւբի. Ուրիշ բան է պետութեան անունով եւ անոր նախաձեռնութեամբ ճարտարարուեստ հիմնել, ուրիշ բան՝ անհատական նախաձեռնութեամբ հիմնուած ճարտարարուեստներուն մէջ փոխադարձ շահերու պաշտպանութեան հսկել:

Ինկիւբի առաջինն է զոր կ'ընէ:

Եւ, ինչպէ՞ս ըսուեցաւ, կը հետապնդէ թէ խաղաղութեան եւ թէ պատերազմական շրջանի յատուկ նպատակներ:

Մէհմէտ Ասըմ «Վաքըթ»ի խմբագրապետը, գրելով այս մասին, կը յիշէր թէ ինչպէս տողթ. Նէջէթ Էօմէր պէյ, ընդհ. պատերազմին, Սուրիոյ ճակատէն խօսելով ըսած էր.— «Ատեն մը եկաւ երբ բանակը մեծ նեղութեան մատնուեցաւ: Պատճառը պարկի պակասն էր ու կարելի չէր ըլլար արմտիք փոխադրել: Անմիջապէս զգացի որ պարկի պակասը աղէտ մը կրնայ ըլլալ: Նոյն իսկ, քանի մը ընկերներու ըսի.— Եթէ պարկ չգտնենք, լոկ այդ պատճառաւ կրնանք պարտուիլ: Եւ վերջապէս այդ կարծիքս իրականացաւ: Որովհետեւ եկաւ օր մը, երբ կրակի ճակտին զինուորները կերակրելու համար ցորենի փոխադրութիւնը անկարելի եղաւ. մինչդեռ բանակը ցորենէ զատ ամէն բան ունէր դիմադրելու համար»:

Իսկ Մէհմէտ Ասըմ իր կողմէ կ'աւելցնէ.— «Ուրեմն, հարկ չկայ ճարտարարուեստի մասին աւելի խօսելու անոնց որոնք ընդհանուր պատերազմի աղէտը ապրեցան. Այսօր եթէ տնտեսական տագնապ գոյութիւն չունենար եւ մեր երկիրը պէտք չունենար իր հում նիւթերը բանեցնելու իր սահմաններուն մէջ, մենք դարձեալ պիտի պատրաստէինք ճարտարարուեստական ծրագիր մը, մղուած լոկ ազգային պաշտպանութեան պահանջէն»:

Ուրիշ յօդուածագիր մը, «Միլլիէթ»ի մէջ կրկնելով նոյն տեսակէտը, կ'աւելցնէր թէ «Մեր ճարտարարուեստականացման քաղաքականութիւնը բնական հետեւանքն է երկաթուղիի քաղաքականութեան: Սկսելով Էնկիւրիէն՝ Անատոլուի արեւմուտքը, հարաւը, հիւսիսն ու արեւելքը ամէն տարի քիչ մը աւելի երկարող երկաթուղիին ցանցը լոկ լաւ մտածուած ու լաւ գծուած ճարտարարուեստականացման քաղաքականութեամբ մը կրնար կատարելագործուիլ ու սպասուած արդիւնքը տալ»:

Այդ տեսակէտէն, ուշագրաւ էր նաեւ ներքին նախարար Շիւքրի Գայայի ճառը զոր խօսեցաւ «Ինայօղլու»-թեան չարաթծի առթիւ՝ Ինկիւբիի մէջ: Գործավարը նախ յիշեց թէ ինչպէս երկրագործական երկիրները կը ճարտարարուեստականանան, իսկ ճարտարարուեստի երկիրները կը հողագործականանան, ըստ իրեն «ներկայի ամենէն ուշագրաւ դէպքը ասիկա է»:

Ետոյ գիտել կուտար թէ «ազատ փոխանակութեան դրութիւնը որ աշխարհի տնտեսութիւնը կը բաժնէր երկու մասի — տնտեսապէս յառաջադէմ եւ իշխող, եւ տնտեսապէս յետամնաց ու ենթակայ երկիրներու,— այժմ սկսած է անհետանալ: Անկէ զատ, ամէն երկիր սկսաւ իր ապրանքը գործածել: Բայց կայ տարբերութիւն մը: Ճարտարարուեստ ունեցող երկիրները, գործածելով տեղական ապրանք, բաց կ'ունենան: Թուրքիա նոր ճարտարարուեստականացնելով, մուտք կ'ունենայ: Որով հարկ է հասկնալ թէ իրապէս ազգային, ճշմարտօրէն կենսական դատի մը առջեւ ենք»:

Այս կրկնակ պահանջներէն մղուած Թուրքիա, ուրեմն, մէջտեղ է դրած իր հնգամեայ ծրագիրը: Զմոռնանք, սակայն որ, տնտեսական կեանքի մէջ, պետութիւններ գլխաւորաբար չորս շրջաններ կը բոլորեն: Այսպէս.

Ա.— Երկրագործութեան բարգաւաճման շրջան: Այս շրջանին, երկիրը իր երկրագործական արտադրութիւնները կ'արտածէ եւ փոխարէն օտար արտադրութիւններ կը ներածէ:

Բ.— Երկրագործութեան եւ ճարտարարուեստի խառն գործունէութեան շրջան: Այսինքն, երկիրը իր արտադրութեան մէկ մասը կը բանեցնէ եւ կը գործածէ, բայց կրկին օտար արտադրութիւններու պէտք կ'ունենայ:

Գ.— Այն շրջանը, երբ երկրագործութիւնը կը շարունակուի, բայց, ազգային ճարտարարուեստը կը գոհացնէ երկրին զինուորական պէտքերը.

Դ.— Այն շրջանը, երբ ազգային ճարտարարուեստը իր արտադրութիւնները կը հանէ օտար շուկաներ, եւ անոնց փոխարէն, ոչ թէ աշխատուած, այլ հում նիւթեր կը ներածէ:

Թուրքիա այժմ կը գտնուի երկրորդ շրջանին մէջ: Այսինքն՝ դեռ նոր կը մտնէ այդ շրջանէն ներս:

Եւ եթէ ամբողջովին իրականացնէ իսկ իր հնգամեայ ծրագիրը, կրկին պիտի մնայ հոն, քանի որ իր ճարտարարուեստական արտադրութիւնները պիտի չըլլան այն քանակութեամբ որ այլ եւս պէտք չզգացնեն օտար ապրանքներու ներածման:

Թուրքիա, երբ դեռ աշխարհը մեքենականացած չէր, իր արտադրութիւններովը կը պարծէր: Բայց, երբ եկաւ մեքենականութիւնը, ան չկրցաւ մեքենային յառաջդիմութեան հետեւիլ ու մնաց վերոյիշեալ չորս շրջաններէն առաջինին՝ երկրագործութեան մէջ: Իսկ այն ալ շատ յետամնաց ձեւով...

Արդ, Թուրքիա իր ծրագիրը գործադրութեան դնելով պիտի կարենա՞յ անցնիլ յաջորդ շրջանին,— երրորդին, ինչպէս ինք կը կարծէ, ու կը պնդէ: Թէեւ, ինչպէս ըսի, իրենը քայլ մըն է դէպի երկրորդը, քանի որ Մահմուտ Ալի Նազիլլիի (բամպակեղէնի գործարանի համար ճշդուած վայր մը) մէջ խօսած ճառով կը խոստովանէր թէ «կրկին պէտք պիտի ունենանք բամպակեղէն ներածելու»... ինչպէս եւ ուրիշ նիւթեր:

Փորձենք քննել այդ ծրագրին յաջողութիւնը ապահովող պայմանները:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԻՆ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

Արտասահմանի մէջ ծաւալած հակադաշնակցական պայքարները բոլոր պարագաներու տակ դրական գործ մը կը կատարեն,— անոնք կը բիւրեղացնեն հայ քաղաքական միտքը իր բոլոր շերտաւորումներով:

Այս պայքարներու հետեւանքով այսօր երկու հակընդդէմ բանակներ որոշապէս ճակատած են իրարու դէմ,— Բոլշեւիզմն ու Դաշնակցութիւնը:

Բոլոր միջին հոսանքներն ու խաւերը, պահելով հանդերձ իրենց անուանական գոյութիւնը, խմբուած են կամ բոլշեւիկեան եւ կամ դաշնակցական ճակատներուն վրայ:

Բազմաթիւ են տարբերութիւնները Բոլշեւիզմի եւ Դաշնակցութեան միջեւ: Սակայն որոշիչ դեր կը կատարէ, այս բոլոր տարբերութեանց մէջ հիմնական հարց մը, որ ճակատագրական նշանակութիւն ունի մեր ժողովուրդին համար:

Մեր խօսքը — անկախութեան մասին է.

Տակաւ առ տակաւ այս կենսական հարցը կը դառնայ առանցքը բոլոր պայքարներու եւ տարբերութեան անհաշտելի կէտը Դաշնակցութեան եւ Բոլշեւիզմի միջեւ:

Դաշնակցութեան հետ են հայ ժողովուրդի բոլոր այն տարրերն ու հոսանքները, որոնք կեցած են մեր երկրի անկախութեան տեսակէտի վրայ:

Բոլշեւիզմի հետ են, ընդհակառակն, այն բոլոր տարրերն ու հոսանքները, որոնք այս կամ այն պատճառաբանութեամբ այդ տեսակէտը չունին:

Ծաւալած պայքարներու այս թաքուն իմաստը աստիճան առ աստիճան պիտի պայծառանայ եւ յստակօրէն ցցուի ամէնուն առջեւ:

Տարակոյս չունինք, որ վաղը, վճռական ժամին, երբ ռազմաճակատներու վրայ քաշուին միջազգային կռիւները եւ անցքեր տեղի ունենան նաեւ մեր հողերուն վրայ,— բաժանումը հայ ժողովուրդի տարբեր ուղղութեամբ եւ հոսանքներու միջեւ պիտի կատարուի միայն այս որոշիչ գծով,— Անկախականներ եւ Հականկախականներ:

Առաջինները պիտի անցնին դաշնակցական բանակը, իսկ երկրորդները՝ բոլշեւիկեան:

Մեր ժողովուրդի համար ճակատագրական արժէք ունեցող այս աշխատանքն է, որ Բոլշեւիզմը այնքան հմուտ կերպով այսօր կը տանի գաղթաշխարհի մէջ: Թերեւս չափազանցութիւն չըլլայ եթէ ըսենք, որ ռուսական տիրապետութեան գաղափարը մեր հողերու վրայ երբեք այնքան մոլեգնաբար քարոզուած չէ մեր մէջ, որքան այսօր: Եթէ անցեալին մէջ «ռուսասիրութիւն»ը լոկ տրամադրութիւն էր մեր մէջ, այսօր քաղաքական առաջադրութիւն դարձած է: Եթէ այդ գաղափարը երէկ կ'արտայայտուէր իբրեւ անձեւ զգացում, այսօր հրապարակ դրուած է իբրեւ ձեւաւորուած միտք: Հայութեան սիրտէն ճակատագրական կռիւ ունեցող գաղափար մը յամառաբար կը տեղափոխուի նաեւ անոր ուղեղը՝ հիմնական հարցի մը մէջ պառակտելով մեր ժողովուրդը:

Քաղաքականապէս բոլոր «Միացեալ»ները ճիշդ այս մթին դերը կը կատարեն այսօր. անոնք գիտակցաբար խողովակը կը հանդիսանան ռուս տիրապետութեան ճակատագրական գաղափարի՝ Մոսկուայի ղեկավարութեամբ կռուելով մեր երկրի անկախութեան դէմ եւ առ այդ քայքայելով ու պառակտելով մեր փրկութեան ամէնէն յուսատու զէնքը հայութեան քաղաքական միտքը:

Եւ ողբերգութիւնը հոն է, որ ռուսասիրութիւնը ճիշդ այն ատեն կ'աճի ու կը ծաւալուի գաղթաշխարհի մէջ, երբ այդ նոյն զգացումը, անկախութեան գաղափարի ծաւալումին զուգահեռ, տակաւ առ տակաւ կը մարի մայր երկրի մէջ: Ճաշակած ըլլալով անկախութեան քաղցրութիւնը (թէեւ կարճատեւ շրջանի մը մէջ) եւ լիովին պարպած ըլլալով օտար տիրապետութեան դառնութեանց բաժակը (մանաւանդ բոլշեւիկեան լուծին տակ),— բնաշխարհի հայութիւնը, գրեթէ իր ամբողջութեանը մէջ, այսօր աւելի ջերմօրէն քան երբեք եւ երբեք աւելի պայծառ գիտակցութեամբ քան այսօր՝ փարած է իր հողի անկախութեան երազին:

Այս բաժանումը Սփիւռքի եւ Հայրենիքի միջեւ անկարող է իր աղետալի հետեւանքները չունենալ մանաւանդ վաղը, վճռական ժամին:

Ըսինք, որ քայլ առ քայլ, գաղութային հայութեան այն մասին մէջ, որ իսպառ ուծացած է իր հայրենիքէն եւ ամբողջն կապուած է օտարութեան տնտեսական եւ հոգեկան բազմաթիւ կապերով, «ռուսասիրութիւն»ը, իբրեւ ծրի «ազգասիրութեան» ամէնէն դիւրին ճամբան, տակաւ առ տակաւ ձեւ ու մարմին կ'առնէ:

Սակայն միաժամանակ, զուգահեռ այս աշխատանքին, տարագիր հայութեան ստուար մասին մէջ կը խորանայ ու կը ծաւալի անկախութեան գաղափարը, դառնալով հայ ժողովուրդի քաղաքական անմերժելի պահանջը:

Անազատ ազգ մը իր անկախութեան տիրանալու համար պէտք ունի երեք հիմնական նախապայմաններու.

Ա. Անկախութենէ զուրկ ազգ մը նախ ինք ձգտում պիտի ունենայ իր անկախութեան տիրանալու.

Բ. Այդ ձգտումին պէտք չէ որ դէմ ըլլան զինք օգնող եւ իրեն դրկից ժողովուրդները,— ազատ կամ անազատ.

Գ. Այդ ձգտումին պէտք չէ որ հակառակ ըլլան այն մեծ ույժերը, որոնք աշխարհագրօրէն կապուած ըլլալով մաքառող երկրին՝ բազմաթիւ այլ շահերով կապուած են անոր:

Երբ կան այս նախապայմանները՝ ինքնին դիւրացած է պայքարին գործը. երբ չկայ անոնցմէ ո եւ է մէկը՝ բացակայող նախադրեալին համար — մէկ չափով դժուարացած է նաեւ նպատակին իրագործումը:

Պայքարը առաւելագոյն չափով ապահովագրուած կ'ըլլայ հիւանդագին ցնցումներէ, երբ իր յաջողութիւնը երաշխաւորող երեք հիմնական ազդակներու միջեւ կը պահուի այն յարաբերականութիւնը, ինչ որ քիչ վերը մատնանշեցինք. Այլ խօսքով՝ անհրաժեշտ է, որ նախ ազգ մը ինք ձգտում ունենայ անկախ ըլլալու. Երկրորդ՝ նախապայման է, որ այդ ձգտումը հակառակ չըլլայ կենսական շահերուն այն ժողովուրդներու, որոնք զինք կը շրջապատեն, եւ, վերջապէս, երրորդ՝ հիմնական պահանջ է, որ նաեւ աւելի մեծ ույժեր համակիր վերաբերում ունենան տուեալ երկրի անկախութեան նկատմամբ:

Այսպէս է սակայն տեսութեան, բայց ոչ իրական կեանքի մէջ: Նաեւ հոս, այս հիմնական հարցի մէջ, օրէնքը իր անխուսափելի շեղումներն ունի: Պատմութիւնը բազմաթիւ դէպքեր գիտէ, երբ ազգեր տիրացած են իրենց անկախութեան՝ առանց մեր մատնանշած երեք ազդակներու ներդաշնակ համագործակցութեան, եւ առանց անոնց միջեւ [illegible] բնականոն յաջորդականութեան: Ինչպէս եւ ընդհակառակն: Պատմութիւնը արձանագրած է բազմաթիւ այլ, ճշմարտապէս ողբերգական դէպքեր, երբ անկախութեան պայքարի կրկէսը նետուած ազգեր ջարդուած ու փըրուած են՝ մեր մատնանշած ազդակներու համագործակցութեան պակասին եւ անոնց միջեւ հաստատուած յաջորդականութեան խախտումին հետեւանքով:

Այս վերջին ազգերու թիւին կը պատկանինք նաեւ մենք:

Հայկական արիւնալի Ազատամարտը հարուածներ ստացաւ ոչ թէ մէկ, այլ երեք կէտերու վրայ ալ:

Ա. Ազգովին հայ ժողովուրդը անկախութեան ձգտում չունեցաւ, եւ ազգովին ալ յանուն անոր չմաքառեցաւ.

Բ. Մեզ հետ կողք — կողքի չմաքառեցան, յանուն իրենց հայրենիքներու ազատութեան, նաեւ այն ժողովուրդները, որոնք դրկից էին մեզ, անոնցմէ ոմանք մինչեւ իսկ զէնք առին մեր դէմ.

Գ. Բարդ շահերով մեր երկրին կապուած մեծ ույժերը հակընդդէմ ձգտումներ ունեցան մեր անկախութեան հարցին մէջ՝ մեծապէս դժուարացնելով մեր պայքարի գործը:

Այսպէս էր երէկ: Եւ այդ պատճառով մենք առինք աւեր հայրենիք մը սահմանէն անդին եւ անազատ երկիր մը՝ սահմանէն այս կողմ:

Այս ծանրագոյն տուրքը ինքնին բաւական պիտի ըլլայ համոզելու համար, որ հայ երկրի անկախութեան հարցը ճակատագրօրէն կնճիռ մըն է ոչ միայն մեզի, այլ եւ մեզ օգնող ժողովուրդներու ու մեզմէ հզօր թէ եւ բաժան, սակայն շահերով մեզի կապուած աւելի մեծ ու հզօր ույժերու համար:

Եզրակացութեան դիմելէ առաջ հոս մատնանշենք այն փոփոխութիւնները որ վերջին մէկ — մէկուկէս տասնամեակներուն տեղի ունեցան մեր պայքարի երեք ճակատներուն վրայ ալ.

Ա. Անկախութեան ձգտումը այսօր հայ ժողովուրդի մէջ շատ աւելի հզօր զգացում մըն է եւ շատ աւելի ծաւալուն գաղափար մը քան երէկ:

Բ. Այսօր մեզ օգնող ու մեզ բախտակից գրեթէ բոլոր ժողովուրդները հաւասարապէս լծուած են անկախութեան պայքարի.

Գ. Մեծ ուժերէն անոնք, որոնք երէկ կողմնակից էին մեր անկախութեան, սակայն աշխարհագրօրէն բաժան էին մեզմէ, այսօր աշխարհագրօրէն դրկից դարձած են մեզի:

Այս փոփոխութիւնները խոշորագոյն չափով կը նախորոշեն արդէն մեր ունենալիք դերը: Ասոնցմէ իւրաքանչիւրը կարող է հիմէն փոխել մեր Դատի ընթացքը եւ խորապէս անդրադառնալ մեր ճակատագրի վրայ: Օրինակ, մեր հարեւանները այսօր անվերապահօրէն կողմնակից են անկախութեան: Ոչ միայն մեր ընդդիմութիւնը, այլ մեր վերապահումներն իսկ կարող են հարկադրել, որ վաղը մեր այդ հարեւանները իրենց պայքարը փոխանակ մեզ հետ շարունակելու, մեր վրայէն շարունակեն:

Բազմաթիւ բարդ շահերով մեր երկրին կապուած մեծ ույժերը, որոնք չհաշտուած են Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական ճակատագրով, վերջնապէս վաղը պիտի ճշդեն իրենց դիրքը մեր հանդէպ համաձայն այն վերաբերումին, որ մենք ունինք դէպի մեր երկրի անկախութեան հարցը:

Մենք իսկ ներքնապէս կամ ոյժ պիտի դառնանք եւ կամ փոշիանանք իբրեւ ազգ ու հաւաքականութիւն համաձայն այն դիրքի, որ կ'ունենանք անկախութեան նկատմամբ:

Մեր դարը կ'ընթանայ անազատ ազգերու ազատագրութեան նշանաբանին տակ:

Եթէ պիտի լուծուի մեր հարցը, եթէ պիտի փրկուի մեր ժողովուրդը այդ պիտի ըլլայ միայն անկախութեան ճանապարհով: (Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»-էն).

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՕՐՈՒԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վիրաբուժութիւնը օրէ օր կը յառաջդիմէ եւ նորանոր յաջողութիւններով կը կատարելագործուի: Ջանք կը թափուի գործողութեանց համար գտնելու դիւրին եւ նուազ վտանգաւոր միջոցներ:

Ամերիկայի եւ Անգլիոյ մէջ գրեթէ ընդհանրանալու վրայ է նոր դրութիւն մը, որ կը կայանայ առանց արիւնահոսութեան գործողութիւն կատարելուն մէջ: Այդ նպատակաւ գործածուած է ելեկտրական սանդ կոչուած մեքենայ մը, որ վիրաբուժական գործողութիւնը կը կատարէ, միեւնոյն ատեն արգելք հանդիսանալով արիւնահոսութեան:

Անգլիոյ մէջ վիրաբուժական խնամքով կատարուած գործողութեան մը շնորհիւ կարելի եղած է բանալ աչքերը [illegible] անուն կոյրի մը, որ երկար տարիներէ ի վեր կորսնցուցած էր իր տեսողութիւնը:

Այդ գործողութեան ընթացքին կոյրին աչքերուն մէջ զետեղած են 300է մօտ ասեղներ, որոնցմով կարելի եղած է յաջողութեամբ գլուխ հանել այդ դժուարին ու փափուկ գործողութիւնը:

Ամիրնով անուն ռուս բժիշկ մը, որ երկար տարիներէ ի վեր մեծ համբաւ հանած է սրտերու վրայ կատարած իր յանդուգն ու վտանգաւոր գործողութիւններով, վերջերս յաջողած է կենդանացնել մեռած շուն մը, անոր վրայ կատարելով վիրաբուժական նորօրինակ գործողութիւն մը:

Ռուս բժիշկը կը պնդէ թէ կարելի է սրտին վրայ կատարուած ներարկումով ողջնցնել այն անձերը, որոնք սրտի կաթուածէ մեռած են:

Աւելորդ է ըսել թէ Տոքթ. Ամիրնովի այս հրաշալի փորձերը մեծ հետաքրքրութիւն յառաջ բերած են բժշկական աշխարհին մէջ:

⁂ Վերջերս Լոնտոնի մանուկներու յատուկ հիւանդանոցի մը մէջ սկսած են բանեցնել շնչառական նոր մեքենայ մը, որ նախապէս Ամերիկայի մէջ արդէն գործածութեան դրուած էր, եւ որուն շնորհիւ կարելի եղած էր փրկել կեանքը շատ մը մարդոց մասնաւորապէս փոքր տղոց:

Գործիքը կը բաղկանայ տեսակ մը խցիկէ, որուն մէջ ամբողջ մարմինը փակուած կը մնայ, բացի գլուխէն: Ան կը ստիպէ հիւանդին շնչառական շարժումներ ընել, խցիկին ներքին ու արտաքին օդին միջեւ գոյութիւն ունեցող մթնոլորտային ճնշման տարբերութեան հետեւանքով:

Այդ մեքենան ամէնէն աւելի գործնական օգտակարութիւն մը կը ներգործէ շնչառական մկաններու անդամալուծութեան պարագաներուն մէջ: Կարելի է զայն գործածել 5—6 շաբաթ, առանց ամենափոքր վտանգի:

Վերոյիշեալ գործիքով կը դարմանուին մանուկներու անդամալուծութիւնը, մուխէն կամ կազերէ առաջ եկած շնչահեղձութիւնները, ելեկտրական զօրաւոր հոսանքներուն պատճառաւ մահացու արկածները, [illegible] թունաւորումները, [illegible] շնչահեղձութիւնը, ինչպէս նաեւ շնչառական անդամալուծութեան ենթակայ նորածինները:

⁂ Ամերիկայի մէջ վերջերս շինուեցան բոլորովին նոր դրութեամբ վիթխարի հրասայլեր, որոնք շրջուն հսկայ բերդերու նման տակաւին եւ [illegible] Հրասայլերէն իւրաքանչիւրը իր մէջ կրնայ բովանդակել 650 սպառազէն զինուոր, եւ կատարել [illegible] հազար հետեւակազօրքերէ բաղկացած

րանակի մը գործը

✻ Վերջերս Ֆրանսայի օդային ուժերուն մէջ աւելցուցած են Թռչող մարտանաւ մը, որ շինուած է երեք գնդացիրով եւ արագ ռմբակոծութեան յատուկ խուցը սաւառնակով մը: Այս նոյնը օդանաւը Ֆրանսայի մէջ մինչեւ հիմա շինուածներուն ամէնէն խոշորն է, եւ կրնայ 14 տակառաչափ բեռ փոխադրել. Ան կրնայ Թռչիլ ջուրերու վրայ, եւ ի հարկին ռմբակոծել թշնամի մարտանաւերը: Իր գնդացիրները պիտի գործածուին հետապնդող օդանաւերու դէմ: Ունի 2400 ձիու ուժ եւ ժամը 155 մղոն արագութիւն: Եօթը վայրկեանի մէջ կրնայ մէկ մղոն բարձրանալ:

ՀՐ. ՏԵՐՈՍԿԻ

«Թրակիոյ օրը» Պուլկարիոյ մէջ

>>>·<<<

ՖԻԼԻՊԷ, 2 ապրիլ (Յառաջ).— Գրած էի թէ պուլկար կառավարութիւնը այս տարի արգիլեց հանդիսաւոր հանգամանք տալ Էտիրնէի անկման տարեդարձին, որ միանգամայն էրբեւ «Թրակիոյ Օր» կը տօնուի տարիներէ ի վեր: Աւելցուցեր էի նոյնպէս, որ հակառակ այդ արգիլքին, մայրաքաղաքի ինչպէս նաեւ այլ քաղաքներու մէջ, այդ օրը տօնուեցաւ քաղաքացիներու եւ զինուորականութեան կողմէ:

Այսպէս, Սոֆիայի մէջ, ուր հոգեհանգիստն իսկ արգիլուած էր, հոգեհանգիստ կատարուեցաւ Էտիրնէցիներու յիշատակարանին առջեւ: Անտօն Թրաեանովսքի եպիսկոպոսը ճառ մը խօսեցաւ ու յիշեց Թրակիան: Էտիրնէի առջեւ ինկողներու յիշատակը վեր առաւ նաեւ Յ. Սթեաանով: Բոլոր ներկաները, բազմաթիւ զինուորականներ ու զինուորական ջոկատներ, ինչպէս նաեւ ազգային դրօշակներով Թրակիացիներու [illegible] ծնկաչոք յարգանք մատուցին զոհերու յիշատակին: Հրապարակ ճառ մը խօսեցաւ նաեւ զօրավար Սոլարով,— «Հոն ուր ջուր է հոսած, կրկին պիտի հոսի, պատրաստ ըլլանք»: Հոգեհանգիստէն վերջ, պահեստի սպաները, զինուորականներ եւ զինուորական ջոկատներ անցք մը կատարեցին զօրավարին առջեւէն: Իսկ գիշերը զինուորական ակումբին մէջ Էտիրնէի երեկոյթ մը տրուեցաւ:

Գուրկալի մէջ, գրուած արգելքը աւելի շահագրգռութիւն ստեղծեց դէպի տօնն ու Թրակիան: Թրակիացի գաղթականները, շարք շարք, մեկնեցան եկեղեցի՝ հոգեհանգիստի: Հոն ճառ մը խօսեցաւ բարձրաստիճան եկեղեցականներէն մին: Հոգեհանգիստին ներկայ էին Գուրկալի պահակազօրքին հրամանատարը, նահանգապետը, քաղաքապետը եւն.: Պաշտօնական մարմիններու ներկայացուցիչները շնորհաւորեցին Թրակիացիներու միութիւնը եւ մաղթանքներ ըրին Թրակեան դատին համար:

ՍԹ. Զակորայի մէջ, հակառակ արգելքին ու ոստիկանական խիստ միջամտութեան, Թրակիացիներ եւ տեղւոյն բնակչութենէն մեծ թիւ մը իրենց յարգանքը մատուցին ինկածներու յիշատակին: Հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ քաղաքէն դուրս, զօրանոցներու քով: Ընտրուած էր գարծաղիկ մարմին մը՝ բոլոր հայրենասիրական միութիւններէն ընտրուած: Ցոյց մը տեղի ունեցաւ մասնակցութեամբ զինուորներու, զինուորականներու, միութիւններու եւ աշակերտներու: Ճառեր խօսեցան հազարապետ Իւվազով եւ բժիշկ մը ու վեր առին Էտիրնէի գիւղացիներուն արժէքը: Յաջորդ օրը, կիրակի, հոգեհանգիստին, խօսեցաւ զօրավար Սթարչէվ եւ Էտիրնէի եւ Չաթալճայի յաղթութիւնները պանծացուց: Յետոյ, զօրանոցին հրամանին տակ, անցք մը տեղի ունեցաւ որուն մասնակցեցան եւ պահեստի սպաները: Գլխաւոր պողոտային վրայ, քաղաքային վարչութեան պետը ոստիկաններու միջոցաւ ուզեց կասեցնել այդ հսկայ բազմութիւնը որ հայրենասիրական երգերով կը յառաջանար: Բազմութիւնը չաղդուեցաւ նոյն իսկ օդը պարպուած հրացաններէն: Ցոյցը փակեց Նախկին քաղաքապետը ու դէմ խօսեցաւ դրուած արգելքին. Իր ճառը ուզեց ընդհատել քաղաքային իշխանութիւնը, բայց ան շարունակեց:

Ծաւալովայի տօնակատարութեան մասին գրած էի նախորդով: Ծամպոլի մէջ արգիլուած էր նոյն իսկ քահանային խօսիլ այդ օրուան մասին եկեղեցիին մէջ: Ծամպոլը զոհեր տուած է Էտիրնէի առջեւ, ինչպէս Սթ. Զակորան: Գնդապետ Նէյթէրով, որ հեծելազօրքի 4րդ վաշտին հրամանատարն է, ըսած է,— «Հոն Պուլկարներ են ինկած եւ ոչ թէ Թուրքեր»:

Զարմանալի ուշագրաւ է այն պարագան, որ «Թրակիոյ Օրուան» իրենց մասնակցութիւնը բերին, նախ, եկեղեցականներ, հրաշունչ ճառեր խօսելով: Մարդ ակամայ կ'անդրադառնայ մեր եկեղեցականներու մեծ մասին ու խորապէս կը ցաւի: Յետոյ՝ զինուորականութեան պաշտօնական մասնակցութիւնը: Իսկ տեղ տեղ՝ նոյն իսկ նահանգապետներ եւ քաղաքապետներ անգամ:

ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

oooo

Ինչպէս գրեցինք, նկարիչ Ս. Խաչատրեան վերջերս նկարահանդէս մը բացած էր Փարիզի մէջ, ցուցադրելով կարգ մը գործեր, զորս արտանկարած էր Պարսկաստանի հին պալատական շէնքերու մոռացութեան դատապարտուած նկարներուն վրայէն:

Լուվրի Թանգարանին տեսուչներէն Գ. Միժան այցելելով նկարահանդէսին, իր հիացումը յայտնեց: Եւ այս առթիւ ըսաւ թէ Լուվրի Թանգարանին տնօրէնութիւնը կը փափաքի գնել կարգ մը նկարներ, պայմանով որ հայ մեկենաս մը նիւթապէս օժանդակէ:

Նկարահանդէսը պիտի տեւէ մինչեւ յառաջիկայ կիրակի օր: Նկարահանդէսին մասին գնահատական տողեր նուիրեցին ֆրանսական եւ անգլիական թերթերը, Տէպա, Փարի Միտի, Լ'Էքօ տը Փարի, Գօ — ց'Ար, Տէյլի Մէյլ, Նիւ Եորք Հէրըլտ, Լը Թան, Լ'Էնթրանսիժան: Փարի Միտի կը հրատարակէ նաեւ արտանկար մը: Արուեստի քննադատ մը, Կրօ, խօսելով այս նկարահանդէսին մասին եւ յիշեցնելով հայ նկարիչին 1932ի ցուցահանդէսը եւս, գնահատութեամբ կը խօսի պարսկական արուեստին, Խաչատրեանի կրած դժուարութիւններուն, անոր արուեստագէտի զգայնութեան եւ երեւակայութեան վրայ, որով կրցած է մաշած ու կիսովին կորսուած արուեստ մը վերականգնանցնել իր լրիւ գեղեցկութեան մէջ:

— «Երեք դարերու իրենց քունէն արթնցուցի հանոյքի եւ սիրոյ տեսարանները, կ'ըսէ Խաչատրեան, որպէսզի միջոցն ունենան հիանալու այն պանծալի ժամանակաշրջանին վրայ, ուր կ'ապրի պարսիկ ժողովուրդը Փէհլէվի հարստութեան տակ»:

Էնթրանսիժանի մէջ այս ցուցահանդէսին մասին կը գրէ Արսէն Ալէքսանդրը, որ «Ջերմեռանդ եւ նրբաճաշակ արուեստագէտ» կ'անուանէ Խաչատրեանը:

Թանի մէջ կը գրէ ծանօթ քննադատ Թիէպօ — Սիսոն, որ Խաչատրեանի մասին խօսելով, կ'ըսէ.— «Խաչատրեան այս արտանկարները պատրաստած է անհատ ճշգրտութեամբ, ճարտարութեամբ եւ խղճմտութեամբ: Վերահաստատուած է Պարսկաստանի ամէնէն փայլուն անցեալին այս վկաները իրենց պայծառութեան, իրենց գոյներու անհուն շնորհին մէջ»:

Աշխատակից մը «Յառաջ»ի մէջ գրած ըլլալով ցուցադրուած նկարներու մասին, զանց կ'ընենք ֆրանսացի քննադատներու երկար մէջբերումները:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԸ

>>>·<<<

Վերջին վիճակագրական տուեալներու համաձայն Պարսկաստանի հայութեան թիւն է մօտ 80,000, որմէ 20,000ը կ'ապրի զանազան քաղաքներու մէջ: Դպրոցներու թիւը այս քաղաքներու մէջ 18 է, 216 ուսուցիչներով եւ 4440 աշակերտներով (2297 մանչ, 2143 աղջիկ): 51,324 անձ կ'ապրին 125 գիւղերու մէջ, որոնցմէ միայն 55ին մէջ կան դպրոցներ. աշակերտներուն թիւն է 2220 (1662 մանչ եւ 558 աղջիկ): Ուսուցիչներու մեծագոյն մասը զուրկ է պատրաստութենէ: Դպրոցներէ զուրկ 70 գիւղեր ունին 33,366 բնակչութիւն:

Դպրոցներէ զուրկ գիւղերը մեծ մասամբ կը գտնուին Սպահանի նահանգին Բիրիա, Գեավազ, Կապլա — Բարուար եւ Ղարաս Մասլըքի գաւառներուն մէջ:

Հնդկաստանի հին եւ նոր բոլոր բարերարները իրենց ամբողջ բարերարութիւնը կեդրոնացուցած են Ջուղայի վրայ, պզտիկ տեղ մը շինելով 24 եկեղեցիներ, որոնցմէ 13ը դեռ կը պահեն իրենց պայծառութիւնը: Հնդկահայ բարերարները միտէ հանած են 1605 թուին իրենց հայրերուն հետ Թէհրան — Սուլթանապատ — Սպահան ճամբուն վրայ թափուած գիւղացիութիւնը որ ամբողջ պարսկահայութեան թիւին 55 առ 100ը կը կազմեն:

Օրուան գիրքեր

>>>·<<<

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» Թիւ 1. Գին՝ 15 Ֆր.:

2. ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի, (հեծախօսութի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» Թիւ 2: Գին 10 Ֆրանք:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

>>>·<<<

Մեզի ղրկուած կոչէ մը կը տեղեկանանք թէ հանգուցեալ Միսաքայ Նուպարեանի համար Մարսէյլի Սէն Փիէռ գերեզմանատան մէջ վարձուած գերեզմանին հնգամեայ պայմանաժամը կը լրանայ քանի մը ամիսէն.

«Որպէսզի կարելի ըլլայ ապահովել մշտնջենական շիրիմ մը, նուազագոյն 10,000 ֆրանքի պէտք կայ: Նկատի առնելով սակայն որ Ցորկինեան հանգանակութեանց ունեցած է միայն 3449.30 ֆրանք, այս վերջին պարտականութիւնը կարենալ կատարելու համար կոչ կ'ուղղենք հանգուցեալին բարեկամներուն եւ աշակերտներուն, եւ մասնաւորապէս Իզմիրցի հայրենակիցներուն, որ իրենց նուէրներով ժամ առաջ հնարաւոր ընծայեն մշտնջենական հողի մը գնումը, յիշեալ Սէն Փիէռ գերեզմանատան մէջ, եւ կանգնումը համեստ դամբանի մը, յաւերժացնելու համար յիշատակը անոր որ եօթանասուն տարի անընդհատ եւ անվհատ ծառայեց հայ լեզուին, ճոխացնելով զան իր առձեռն բառգիրքերով եւ ֆրանսական թարգմանութիւններով»

Նուէրները ուղղել գանձապահին հասցէին՝ Տոքթ. Ալլահվէրտի, 27 րիւ տէ Սապլօն, Փարիզ.

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գրական առաջին մրցանակը

Հ. Գ. Ընկերակցութեան վարչութիւնը սահմանած է գրական մրցանակ մը հետեւեալ պայմաններով:

1. Գրական մրցանակի նիւթն է վէպ մը, անտիպ կամ տպագրուած: Վերջին պարագային պէտք է լոյս տեսած ըլլայ 1 ապրիլ 1934էն նոյեմբերին վերջը 1934:
2. Մրցումին կրնան մասնակցիլ միայն ընկերակցութեան անդամները: (Մեր կանոնագրին համաձայն ընկերակցութեան կրնան անդամակցիլ Ֆրանսա եւ արտասահման գտնուող բոլոր հայ գրողները):
3. Մրցանակի գումարն է 1000 ֆր.:
4. Հեղինակը ազատ է նիւթի ընտրութեան մէջ:
5. Ներկայացնելու պայմանաժամն է մինչեւ 30 նոյեմբեր 1934:
6. Ներկայացուած երկը եթէ արդէն լոյս տեսած է պէտք է յանձնել 3 օրինակ, ձեռագիր ըլլալու պարագային մէկ օրինակ եւ դիւրընթեռնլի:
7. Մրցումին արդիւնքը պիտի յայտարարուի դեկտեմբերի վերջը:
8. Յանձնուած երկերու քննութեան համար կազմուած է ժիւրի մը, ծանօթ գրողներէ:

✻ Ընկերակցութեան հասցէն կը մնայ անփոփոխ (261 Ֆօպուրկ Սէն Մարթէն, Փարիզ (10):

Բացակայ անդամներէն կը խնդրուի 1934ի անդամավճարը, ինչպէս նաեւ անցեալ տարուան անդամատոմսը ղրկել վերի հասցէին:

Վարչութիւն

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉ Է ՉԵԿԱՆ

«Հայրենիք» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 մարտ).

— «Չեկայի յանձնախմբի յիշատակութիւնը մեր կողմէն չափազանց կը ցցայնացնէ մեր հակառակորդները, որոնք գործիք են դարձած Չեկայի ձեռքը:

Չեկայի մասին մեր ըրած մերկացումներուն թողուցած տպաւորութիւնը փարատելու համար, մեր հակառակորդները փորձ կ'ընեն ծաղրի ենթարկելու եւ բացարձակապէս ժխտելու մեր մեղադրանքները եւ կամ երբեմն ալ շնականօրէն կը յայտարարեն, թէ Չեկան Խորհրդային կառավարութեան գաղտնի ոստիկանութիւնն է, թէ ամէն կառավարութիւն իրաւունք ունի ինքնապաշտպանութեան համար ոստիկանութիւն պահելու եւ թէ նոյն իսկ Չեկան տեսակ մը պահապան հրեշտակն է որ կը կատարէ Հայաստանի վերաշինումը:

Սակայն, այսպէս ըսողները կամ բացարձակապէս գաղափար չունին Չեկայի մասին եւ կամ գիտեն, թէ ան ի՞նչ տեսակի հաստատութիւն մըն է, բայց կը կեղծեն՝ իրենց տկար դիրքը ծածկելու եւ Չեկայի ազգադաւ խաղերը դիւրացնելու համար:

Նախ եւ առաջ, Չեկան գաղտնի ոստիկանութիւն մը չէ ամերիկեան իմաստով եւ կը ծառայէ ոչ թէ պետութեան կամ ժողովուրդին, այլ միմիայն Խորհրդային կառավարութեան, բոլշեւիկեան կուսակցութեան:

Երկրորդ՝ Չեկան հետախուզութիւն եւ հետապնդում միայն չի կատարեր, այլ տեսակ մը գերագոյն իշխանութիւն է, որ առանց դատի եւ դատաստանի կրնայ ձերբակալել, բանտարկել, աքսորել եւ գնդակահարել իր ուզած մարդիկը:

Երրորդ՝ Չեկան, օրէնքէ վեր իշխանութիւն մը ըլլալով լրտեսական ծաւալուն ցանցի մը հսկողութեան եւ հետապնդումին ենթարկած է բոլոր քաղաքացիները: Ան ստեղծած է փոխադարձ կասկածի, լրտեսութեան եւ մատնութեան անտանելի վիճակ մը, ուր՝ հայրը կը վախնայ իր հարազատ զաւակէն, ամուսինը իր կնոջմէն, ուսուցիչը իր աշակերտէն եւն.:

Չորրորդ՝ Չեկան խտրութիւն չի գիտեր միջոցներու մէջ: Ան փրովոքացիոններ կը սարքէ, ոճիրներ կը կազմակերպէ, դաւադրութիւններ կը գործէ, խռովութիւններ առաջ կը բերէ՝ իր մութ նպատակները կարենալ իրագործելու համար:

Հինգերորդ՝ իր գոյութեան սկիզբէն մինչեւ այսօր Չեկան, ինչպէս յայտնի է, կոտորած է տասնեակ հազարաւոր մարդիկ ժողովուրդի բոլոր խաւերէն, բանտարկած եւ աքսորած է հարիւր հազարաւոր անձեր եւ փտեցուցած զանոնք հիւսիսային սառնամանիքներու մէջ: Չեկան այսօր ալ կը հետապնդէ, կը բանտարկէ եւ յաճախ կը սպաննէ բոլոր անոնք, որ կը յանդգնին քննադատել բոլշեւիկները:

Վեցերորդ՝ Չեկան հայկական կազմակերպութիւն մըն ալ չէ, այլ օտար իշխանութեան մը հլու հնազանդ գործիքն է, որ իր բոլոր հրահանգները կը ստանայ Մոսկուայի իր կեդրոնէն, օտար իշխանութեան շահերը կը հետապնդէ եւ իր օտար կեդրոնի մութ նպատակները կը հետապնդէ,— նպատակներ, որոնք յաճախ տրամագծօրէն հակառակ են հայ ազգի շահերուն:

Եւ եօթներորդ, վերջապէս, Չեկան կը գործէ ոչ միայն Խորհ. Միութեան սահմաններուն մէջ, այլ եւ արտասահմանի մէջ, ուր իրեն գործակից դարձուցած է զանազան երկիրներու մէջ գործող բոլշեւիկները, իսկ վերջիններուս միջոցաւ ալ անոնց համակիր տարրերը»:

ԸՆԿ. ՄԱՏԹԻՍ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆ

>>>·<<<

Օտար հողը, հայրենիքէն հալածաւոր միլիոններ հետ, վերջերս ծածկեց նաեւ մեր այս լաւ [illegible], որուն թարմ հողակոյտին վրայ, [illegible] այցի գացինք «Ռոստոմ» խումբի եւ չքաւորներու քանի մը ընկերներ.

Թիէի գերեզմանատան մէջ, Օհան Կարօէն քիչ անդին հանգչող ընկերոջ գերեզմանին վրայ, իր վշտահար այրիին լուռ արցունքներուն հետ, անգամ մը եւս ապրեցանք անհետացող ընկերոջ մտերմութիւնը:

Ընկերը ծնած էր Կարնոյ՝ Օձնի գիւղը եւ մեծցած քաղաքին մէջ: Յաճախած է Սանասարեան վարժարանը, ուր աշակերտած է Ռոստոմի: Տարագրութեան ժամանակ կը կորսնցնէ իր ընտանիքին մեծամասնութիւնը որոնց վրէժը առնելու համար, իր [illegible] Նոյեմբերի [illegible] բանակին մէջ: Նախ քան այդ, եղած է Արմաշի գիւղատնտեսական վարժարանը եւ յետոյ Հայաստան գացող [illegible] մէջ:

Տասը տարիէ ի վեր հաստատուած էր Փարիզի մէջ, ուր իր յամառ աշխատանքին շնորհիւ, տուն մը բաւական լաւ դիրք մը շինած էր, իր [illegible] կօշիկի աշխատանոցը [illegible].

Կը պատկանէր Ռոստոմ խումբին, ուր փարիզական զանազան աշխատանքներ տարած է: Ննջեցութեամբ՝ համեստ, խելօք ընկեր մըն էր, բառին բովանդակ առումով: [illegible] եւ մաքուր [illegible], [illegible] փափաքով: Իր բնակը, գործը եւ տունը միշտ բաց եղած են բոլոր ընկերներուն առջեւ:

Կը թողու պզտիկ աղջիկ մը, որ իր մանկական շնորհալի ապրելով յաճախ մեր երեկոյթներուն զարդը եղած է:

Ընկերոջ հողակոյտէն հեռացած [illegible], մեր [illegible] մէջ կը կրկնենք այն ուխտը զոր միշտ կ'ընենք մեր [illegible] վրայ:

Այս, այն բախտաւոր օրը — որուն հասնելու մեզի հետ մեր եւ [illegible] — երբ այս [illegible] խոստացան [illegible] Հայրենիքի [illegible] Հայրենիքի մէջ [illegible] համար հսկայ յիշատակարան մը, որուն վրայ պիտի գրենք.

«Յիշատակին [illegible]»

Հողը թեթեւ վրադ, սիրելի Մատթ:

Հրանդ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

1.— ԱՐԵՒԻՆ ԽԱՒԱՐՈՒՄԸ

1914ին կալոց ատենն էր, մեծ մայրս սափորը առաւ եւ ըսաւ որ երթամ Մահուկ — Աղբիւրէն պաղ ջուր մը առնեմ կալը: Գեղեցիկ սափոր մըն էր. մայրս մէկ տարի առաջ Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետ ուխտի գացած եւ այդ սափորը ինծի նուէր բերած էր: Անմիջապէս վազեցի Մահուկ — Աղբիւր, սափորը պաղ ջուր լեցուցի եւ գացի կալերը: Մեծ հայրս դիս տեսնելուն պէս եկաւ սափորը ձեռքէս առաւ եւ զիս ալ տարաւ կամին վրայ նստեցուց, ձեռքս երկար փայտ մը տուաւ որու ծայրը խթան մը կար. (Դերջանի բարբառով «ժաւռաւ» կ'ըսէինք այդ երկար փայտին): Ու սկսայ ես ալ կամնել: Երբ եզները կենային, կը խթանէի: Այդ միջոցին արեւը խաւարեցաւ: Ես մասամբ կամին վրայ ձգեցի եւ գացի մեծ հօրս քով ու ըսի.— Ահա երեկոյ է, ես տուն կ'երթամ:

— Չէ զաւակս, ըսաւ մեծ հայրս, արեւը խաւարեցաւ եւ հիմա կը լուսնայ:

Իրապէս ալ լուսցաւ: Քիչ յետոյ մեծ հայրիկիս քով մեծահասակ Ակօ քեռիս եկաւ եւ արեւի խաւարման մասին հարցեր տուաւ: Մեծ հայրիկս պատմեց իր քահանայ հօրը կարդացածները: Թէ ինչպէս մայրը մահուկը պիտի մոռնայ, թէ ողջերը կ'երթան գերեզմանի մեռելներուն կը ձայնեն որպէսզի դուրս գան ու իրենք երթան անոնց տեղը պառկին: «Ահա այս գալը ճիշդ ան է, խնամի Ակօ, ըսաւ մեծ հայրս»:

2.— ԴՊՐՈՑԻ ՊԱՏԻՆ ՓԱԿՑՈՒԱԾ ԱԶԴԸ

Կիրակի օր մըն էր. հառաջէս երկար լուաշ հաց մը առած տունէն դուրս կ'ելլէի: Փողոցային շան Ֆիլ՛էն եկաւ հացը ձեռքէս յափշտակելով փախաւ: Ես սկսայ լալ: Մէկ ալ մերոնց Խաչիկը եկաւ քովս, ականջէս ի վար ըսաւ որ շատ կոճակ ունի, երթանք Հալէէն (Հայրապետ) հոլ գնենք կոճակով: Հոլը լսելուս պէս վեր ցատկեցի: Մեր երդիքէն Չախոյենց երդիքը վազեցինք. Հալէն գտնելու յոյսով, բայց զարմանալի բան, տղաք չկային ամէն օրուան հաւաքատեղին: Մենք բարձրացանք Մղաեանց երդիքը, անկէ ալ Թաղոյենց երդիքի վրայէն իջանք եկեղեցիին փողոցը ու յետոյ Տ. Աղամենց ձիթհանի երդիքը բարձրացանք: Դարձեալ ոչ ոք գտանք մեր խաղընկերներէն: Այս անգամ ուղղուեցանք դէպի դպրոց, ուր գտանք, բացի մեր ընկերներէն շատ մը հասակաւոր մարդիկ ալ: Կառավարութեան կողմէ ազդարարութիւն մը փակցուած էր պատը որով կը յանձնարարուէր բոլոր զինուորցուներուն ինքնաբերաբար Երզնկա երթալ եւ ներկայանալ զինուորական իշխանութեան:

Ամիս մը վերջը կալերը զատուած էին. չկային որոնք դէզեր ու մէկ տեղ: Իւրաքանչիւր տուն պատրաստած էր իր ձմրան պաշարը: Աշնան առաւօտ մը խումբ մը երիտասարդներ Թաղոյենց կալերը հաւաքուած, կը պատրաստուէին մեկնիլ Դերջանի Սարիքայա գիւղէն դէպի Երզնկա: Անոնց մէջ էին հօրեղբայրներս: Եւ ահա այսպէս Դերջանի բոլոր հայ գիւղերէն երիտասարդութիւնը խմբովին կը դիմէր Երզնկա: Արձանագրութիւնը «Կեավուր օղլուտով» կը սկսի: Հայ երիտասարդութեան դիւր չի գար պետական պաշտօնեաներուն զոհէրկ խօսքերը: Շատերը խոյսն կը վերադառնան իրենց հայրենի գիւղերը, յոյս ունենալով որ մօտ օրէն կը գրաւուի Կարինը, յետոյ Դերջանը: Բայց չեղաւ ինչ որ կը յուսային: Կառավարութիւնը տեսնելով հայ երիտասարդներուն վերադարձը դէպի իրենց գիւղերը, Մամախաթունէն պաշտօնի կը հրաւիրէ Բարսինեկցի Հաճի Տէրվիշը, իբրեւ լիազօր զինուորագրութեան: Եւ այս հրէշը կը սկսի բոլոր փախստականներուն տուները այրել: Օրին մէկն ալ, մեր Սարիքայա գիւղը եկաւ Հաճի Տէրվիշը: Երբ մեր գիւղն եկաւ, մեծ հայրս մեծ յոյս ունէր իր վաղեմի ծանօթին վրայ, յուսալով թէ բարեկամ պիտի վարուի դէպի մեր գիւղը: Բայց հրէշը եկած՝ հօրեղբայրս Եղիազարը, երբ փախստական կը պահէնէր: Մինչդեռ ան զինուոր էր Մամախաթունի մօտերը եւ ճամբաներու վերաշինութեան կ'աշխատէր: Հաճի Տէրվիշը այդ չէր ուզեր գիտնալ: Որոշած էր վառել մեր տունը որ ախոռին կից էր: Բոլոր կենդաններ դուրս հանեցին ախոռէն, գացին մեր մարագէն քանի մը խուրձ խոտ բերին դրան առջեւ դիզեցին եւ պիտի այրէին մեր տունը: Մեծ հայրս շատ աղաչեց Հաճի Տէրվիշին որ գոնէ երեք ժամ միջոց տայ, մինչեւ որ երթայ հօրեղբօրս բանակատեղիէն պաշտօնագիր մը բերէ: Վերջապէս բարեհաճեցաւ երեք ժամ միջոց տալ իր վաղեմի ծանօթին: Խեղճ պապս 90 տարիներու բեռին տակ կքած, հետիոտն գնաց հօրեղբօրս բանակատեղին, ուրկէ պաշտօնագիր մը բերաւ, որու շնորհիւ մեր տունը զերծ կը մնար այրուելէն: Հաճի Տէրվիշը շատ մը հայերու տուները վառեց, ձեռք ձգած բոլոր երիտասարդները ձեռնակապ գոց: Բայց իր չարագործութիւնը անպատիժ չմնաց: Օր մը իր պիղծ դիակը գտան Բարսինեկի մօտերը: Իսկ հայ գիւղերն ալ հանգիստ չունեցան, միշտ ենթակայ եղան կեղեքումներու:

3.— ՍԱՐՍԱՓԻ ԳԻՇԵՐԸ

Թուականը պատերազմի կատաղի շրջանն էր: Գոնիայի բանտէն ազատ արձակուած հրէշները իբրեւ կամաւոր ճակատ կը մեկնէին: Բայց փոխանակ ճակատ երթալու, իրենց վրէժը հայ գիւղերէն կ'առնէին: Անցած են 18 երկար տարիներ, բայց երէկուան պէս կը յիշեմ սարսափի գիշերը: Մեր Սարիքայա գիւղը բերնէ բերան լեցուեցաւ այդ հրէշներով իրենց հանդիպած աղամարդերը անխնայ կը ծեծէին: Գիւղին բոլոր աղամարդիկը պահուեցան. գիւղը ոչ ոք մնացած էր, միայն «Քէհեան» ու գզիրը մնացեր էին: Իւրաքանչիւր տուն 5—6 հոգի բաժնեցին այդ հրէշներէն, գիշեր մը մնալու պայմանով: Մեր տունն ալ վեց հոգի բերաւ գզիրը եւ առաջնորդեց հիւրանոցը: Ես եւ մեծ մայրիկս մնացած էինք մէջտեղը. ես ութ տարեկան էի, իսկ մեծ մայրս 80 տարեկան. մենք պիտի սպասարկէինք մեր հրէշ հիւրերուն: Ելանք գացինք հիւրերուն մօտ: Հրէշներէն մէկը մեծ մայրիկիս ըսաւ որ պէտք է վեց համորթեա եւ ջուրէն ալ ձաւարէ փիլաւ եփես: Մեծ մայրս ըսաւ.

— Ամենայն սիրով, ինչ որ կը փափաքիք, պատրաստ ենք ընելու:

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

տոյ կը վարէր տնօրէնութիւնը Արմտիքի վաճառականներու ընկերակցու — թեան, թէեւ մեծապէս ընկնուած եւ առողջութեամբ ալ տուժած :

Հանգուցեալը գլխաւոր հիմնադիրն էր այն հիւանդանոցին՝ զոր պատե — րազմի ընթացքին բացին Հայերը Պուքրէշի մէջ եւ որ մեծապէս ծառայեց հայ անունան շուրջ համակրանք ստեղծելու : Ինքն էր նաեւ Ռումանահայ որբանո — ցին :

Տասը տարի մաս կազմեց Թեմ. Գործ. Մարմնին՝ վարելով անոր ատենա — պետութիւնը : Իր մեծագոյն օգտակարութիւնը բերաւ երբ նախագահ Ռումա — նահայ Միութեան, 1922 — 1927, իր կապերուն, իր վայելած համակրանքին եւ վստահութեանը շնորհիւ յաջողելով Հայերը զերծ կացուցանել օտարահպա — տակներու նկատմամբ ի գործ դրուած սեղմումներէն. թոյլտուութիւն մը որուն պտուղները մինչեւ այսօր ալ կը վայելէ հայ տարրը :

Արեւմայի կռիւ լրագրավաճառներու միջեւ

Կարգ մը թերթեր ցրուիչներու միջոցաւ կը ծախուին, փողոցէ փողոց եւ բանուկ հրապարակներու վրայ. Կիրակի իրիկուն քսան հոգի վիրաւորուեցան Էթուալի հրապարակին վրայ, կռիւ մը ծագած ըլլալով հակառակորդ ցրուիչ — ներու միջեւ : Երկու կողմէն ալ տասը հոգի ծանր վէրքեր ստացան, ապակյա — տակի քարերով, դմելիներով եւ գաւազաններով : Կառաւարներուն թիւը հա — րիւրի կը հասնէր : Ցրուիչներուն մէկ մասը ազգայնական թերթեր կը ծախէր, միւս մասը՝ ընկերվարական թերթ մը : Պահ մը կռիւը այնքան սաստկացած էր որ, բազմաթիւ անցորդներ, այր թէ կին, ստիպուեցան հարեւան շէնքերը ա — պաստանիլ, որպէսզի քար մը չիյնայ իրենց գլխուն : Բարեբախտաբար ոստի — կանութիւնը ժամանակին հասաւ եւ ցրուեց կռուարարները : Ազգայնական ցրուիչները կը պատկանէին հռչակաւոր Բաթիի խմբակցութեան :

Շաբաթ օրն ալ կռիւ մը ծագեցաւ Երիտասարդ Հայրենասէրներու եւ հա — մայնավարներու միջեւ, Քլիշիի կողմը : Այս կարգի խառնակութիւններ յա — ճախադէպ են փնտրուար են դէպքերէն ի վեր, որովհետեւ թէ ազգայնական եւ թէ ձախակողմեան թերթերը իրարու հետ մրցումի ելած ըլլալով, կ'աւել — ցնեն շրջուն լրագրավաճառներու թիւը, շաբաթ կէս օրէն յետոյ եւ կիրակի :

Մուրճ, մանգաղ, կեռ. խաչ եւ Կէօթէ

Մայիս 1ին, 25 միլիոն Գերմանացիներ պիտի գործածեն նոր խորհրդա — նշան մը, որ կը ներկայացնէ համայնավարական մուրճ — մանգաղը, հիթլէ — րական կեռ խաչը, գերմանական արծիւը եւ Կէօթէի գլուխը : Հիթլէրի պաշ — տօնաթերթը կը պանծացնէ նոր նշանչանին գեղարուեստական արժէքն ու խորհուրդը : Կէօթէի գլխուն աջ կողմը պիտի գտնուի մուրճը, ձախ կողմը՝ մանգաղը, տակը՝ գերմանական արծիւը, իր ճանկերուն մէջ բռնած կեռ խա — չը : Արծիւին թեւերը պիտի բռնեն մուրճ — մանգաղը : Տրուած բացատրու — թեան համաձայն, Կէօթէի գլուխը կը ներկայացնէ մտաւոր աշխատանքը, մանգաղը՝ գիւղացիին խաղաղ սուրը, իսկ մուրճը՝ աշխատանքէն բրտացած ձեռքով բանուորը : Այս խորհրդանշանով, հիթլէրական Գերմանիան կ'ուզէ ներկայացնել մտքի եւ ձեռքի աշխատաւորներու միութիւնը : Կը կարծուի թէ առնուազն 25 միլիոն Գերմանացիներ պիտի կրեն այս նշանչանը, մայիս 1ին, ի պատիւ Աշխատանքի տօնին :

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԱՐԿԱԾԻ ԶՈՀ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսէն կը գրեն մեզի.— Ուրբաթ օր հողին յանձնուեցաւ հայ երիտասարդ մը, Յակոբ Քէօմիւրեան, զոհ հեծելանիւի արկածի մը, Մարսէյլ Վալանսի ճամբուն վրայ :

Ցաւագնօրէն երիտասարդ մըն էր հազիւ 30ը բոլորած : Երեքշաբթի օր Քրէի տօնավաճառէն վերադարձին երկու հայ երիտասարդներ տեսնելով արլածը, վայլանս փութացած եւ անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրած էին վիրաւորը : Չկրցեց դիմանալ իր ծանր վէրքերուն, լքեց երիտասարդը մեռաւ օտար հողի վրայ :

Գործազրկութիւնը Ֆրանսայի մէջ

Պաշտօնական տեղեկագրին համաձայն, մարտ 31ին նպաստընկալ գործա — զուրկներու թիւն էր 345,780, որոնց 275,330ը այր, 70,450ը կին : Նախընթաց շաբթու այս թիւն էր 347,050, ուրեմն մէկ շաբթուան մէջ պակսած են 1267 հոգի : Անցեալ տարի միեւնոյն ժամանակամիջոցին նպաստընկալ գործազուրկ — ներու թիւն էր 314,190 : Ուրեմն, այս տարի աւելցած են 31,593 գործազուրկ — ներ : Սէնի նահանգին մէջ գործազուրկներու թիւն է 172,649 որոնց 98,488ը միայն Փարիզի մէջ : Իսկ միւս նահանգներու մէջ կան 173,134 գործազուրկ — ներ, որոնց 145,538ը այր, մնացեալը կին :

Մարտ 26էն 31 Ֆրանսա մտած են միայն 64 օտար աշխատաւորներ, իսկ մեկնած են 663 հոգի :

⁂ Քաղաքապետական պաշտօնաբերթը հետեւեալ կերպով կը ներկա — յացնէ օտար բանուորներու թիւը՝ միայն Սէնի նահանգին մէջ.— Նպարեղէն 8588, շինութիւններ՝ 56,545, հանդերձեղէն՝ 27,978, պաշտօնեաներ՝ 36,108, տնային ծառայողներ՝ 23,986, հողագործներ՝ 1364, ուրիշ պաշտօնեաներ՝ 78,639 : Համագումար՝ 233,208 : Աշխատանքի նախարարը անցեալ օր հաղոր — դած ըլլալով թէ 180,000 գործազուրկներ կան Սէնի նահանգին մէջ, թերթերը կը հարցնեն.— Օտար բանուորներու վրայ հոկողութիւնը իսկապէս այնքան խի՞ստ է որքան պէտք է...

Գուլկարիոյ Փոխանմներուն փախուստը

Նոր լուրերու համաձայն, յոյնեւպուլկար սահմանին վրայ պատահած դէպքը շատ աւելի ծանր հանգամանք ունի : Երեք փոխաք ընտանիքներ կ'ու — զէին Թուրքիա երթալ Ցուենատանի ճամբով : Պուլկար սահմանապահները կրակի բռնեցին փախստականները, սպաննելով 11 այր եւ կին : Երեք այրեր, իրենց կիները եւ վեց մանուկներ ձերբակալուեցան, իսկ հինգ հոգի յաջողե — ցան փախչիլ :

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱ՞Ծ Է ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պէյրութի «Լիբանան» թերթը կը գրէ թէ կառավարութիւնը արգիլած է Հայաստանի ներգաղթի արձանագրութիւնները :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Կիրակի օր տեղի ունեցան *Փըթի Փարիզիէնի* կազմակերպած փութպոլի Ֆրանսայի Բաժակի *Դըմի Ֆինալի* երկու մրցումները, մէկը՝ Փարիզի (Սթատ Քոլոմպ) եւ միւսը՝ Լիոնի մէջ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան : Ֆութպոլ Գլիպ Սէթի հակառակորդն էր Օլէմփիք Լիյոնան որ պարտուեցաւ 0ի դէմ 1 նշանակէտով : Իսկ Օլէմպիք Մարսէյլի հակառակորդն էր Րասինկ Գլիւպ Ռուպէ, որ նոյնպէս պարտուեցաւ 0ի դէմ 1 նշանակէտով : Ֆինալի մրցումին մնացին երկու Միջերկրականեան զօրաւոր խումբերը : Արդէն այս երկու խումբերը ախոյեանական մրցումներուն դասաւորման մէջ ալ, գլուխը կը կը գտնուէին :

⁂ Գաւով համաշխարհային բաժակին, Ամսթէրտամի մէջ 40,000 հոգիի ներկայութեան Հոլանտա յաղթեց Իրլանտայի 5ի դէմ 2 նշանակէտով :

⁂ Փարիզ—Պրիւքսէլ հեծելանիւի մրցումն ալ նոյնքան հետաքրքրական ե — ղաւ, օլիմպիադի 6 ազգերու նշանաւոր հեծելանորդները դէմ առ դէմ կը գտնուէին : Պրիւքսէլի 30 քիլոմէթր մնացած վեց պելճիքացի հեծելանորդներ կարգը խանգարելով մտան, Պրիւքսէլ, բայց Ֆրանսացի Պօնտուէլ առաջին յայտարարուեցաւ : Հեծելանորդը 393քիլոմէթր ճամբան կտրած էր 11 ժամէն (ժամական 34 քիլոմէթր 795 արագութեամբ

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏխումբը հովանաւորութեամբ ՋԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏի մահուան 15ամեակը եւ իր ծննդեան 60ամեակը Ապրիլ 29ին Կիրակի օր։

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրելի որդւոյն ԺԻՐԱՅՐի (5 տարեկան) եղերական մահուան առթիւ, որ Մարտ 24ին իր տարեկիցներով խաղացած միջոցին արկածով ջուրը իյնալով խեղդամահ եղաւ : Մեր մասնաւոր շնորհակալութիւնն է ըր Գ. Գ. Յ. Ու- ցունեանի, Վ. Հովիւեանի, Մ. Ցօնապետեանի եւ Կ. Բարունակեաններու, ո- րոնք ամէն վտանգ արհամարհելով ինծ հետ ջուրը մտնելով փոքրիկին դիակը ջուրէն հանելով կրցինք փառաւոր թաղում մը կատարել։

Մեր խորին շնորհակալութիւնները նաեւ Գ. Գ. Ը. Մինասեանի, Հ. Թո- րոսեանի, Վ. Հովիւեանի, Մ. Ցօնապետեանի, Յ. Ղարիպեանի, Այրի Տիկին Այան- եանի, Լ. Յովսէփեանի եւ Կ. Արզարեաններու, որոնք մեր այսքան ծոգեկան ցաւալի կացութեան մէջ 5 օր շարունակ ճաշ տուին մեզի։

Վիէն, Սգակիր ծնողք՝ *Տէր եւ տիկին ՄԱՐԴԱՐԵԱՆ*

Զ Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղին պարգեւաբաշխութիւնը յե — տաձգուած է ապրիլ 14ին : Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն :

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պարտիզակցի Տիկ. Դշխուհի Գաբրիէլեան (Ծնեալ Թիւթիւնճեան), հայրը՝ Օնիկ (սպաննուած), մայրը՝ Մարիամ (մեռած) կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Կարապետ եւ Յակոբ եւ իր քոյրերը՝ Թագուհի եւ Մաքրուհի: Տեղահանութեան միջոցին տարագրուած է իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն հետ Գոնիա, ուր կորսնցուցած է իր եղբայրը Կարապետ. Իսկ իրենք տարագրուած են Համմամ, այդ շրջանին մէջ ալ անյայտացած են իր եղբայրը Յակոբ եւ իր երկու քոյրերը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել S. Kapnelian c/o Pharmacie Melikian, Tcharrah Vezarat-Djeng, Teheran, Perse (Via U. R. S. S.):

— Կը փնտռեմ եղբայրս Օրտուցի Յովհաննէս Թորոսեան, հօր անունն՝ Նշան, մօր անուն Իսկուհի Թորոսեան, եւ հօրեղբօրորդի Նշան Թորոսեան, հօր անուն՝ Կարապետ որոնք 1919ին Օրտուի որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս: Օրտուի մէջ Յովհաննէս կը սպասարկէր մէկ-քի ցուէ եւ կը դարմանուէր բժիշկներու կողմէ:

Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն ի վեր որ եւ է լուր չունին իրենց մասին: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի, St Arroman par Mirande, Gers, France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՑԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ. Ժ. Մ.*

— oo —

— Օհ, այս ի՞նչ է, ըսաւ յանկարծ Մէնսըս գետնէն բան մը վերցնելով զոր Թ. Ք. անմիջապէս խլեց :

Ոտքնամակի փամփուշտ մըն էր. դաւադիրը ամբացուց հոն ուր գտնը- ուած էր փամփուշտը եւ շարունակեց իր փնտռտուքը անդադար

— Վախնամ բան չպիտի կրնանք գտնել այստեղ, ըսաւ Թ. Ք. կէս ժամ աշխատելէ յետոյ. ծնօտը առաւ ձեռ- քին մէջ ու մտածեց :

— Մէնսըս, ենթադրէ պահ մը որ երեք հոգի ներկայ էին այստեղ — Լէքսմընը, վաշխառուն եւ ուրիշ մը, ու ենթադրէ նաեւ որ այդ երրորդ անձն էր թելադրած ժամադրավայրը եւ խօսակցութեան կը հետեւէր անտե- սանելի կէտէ մը. այդ պարագային չի՞ կրնար ըլլալ որ անիկա պահուը- տած ըլլար այս մացառներուն ետեւը՝ առանց երկու խօսակիցներէն տես — նուելու...

Մէնսըս մտածեց :

— Այո, այդ երկու մացառներուն ետեւէն ալ կրնար դիտել անցուդար — ձը՝ առանց նշմարուելու :

— Այրիս, խելացի ես վերջապէս, ըսաւ Թ. Ք... մտքէս ալ անցաւ առի- կա. մի մոռնար, Մէնսըս որ առաջին անգամ ըլլալով ինծի պէս մտածե — ցիր...

Մէնսըս խնդաց

— Այո, այդ երրորդ անձին համար աւելի անյարմար տեղ չկայ, շարու — նակեց Թ. Ք. հետեւաբար անիկա այս անկիւնը եկած կրնայ ըլլալ որ եւ է ուղղութենէ, բնականաբար սա ճամ- բէն չէ եկած, որովհետեւ Լէքսմընին սպասող Յոյնը պիտի տեսնէր զինքը՝ երբ մացառներուն վրայէն դաշտին մէջ ցատկէր. ուրեմն այս դաշտը ու- րիշ դուռ մըն ալ ունի ուրկէ ներս մտ- նելով ու ցանկապատին քսուելով ե- կած է այս անկիւնը եւ... դուռնէն մինչեւ հոս երկարող ճամբուն վրայ նետած ըլլալու է իր սիկառէթը...

— Սիկա՞ռէթը...

— Այո, առանձին ըլլալով անիկա իր սիկառը պիտի ծխէր մինչեւ վեր- ջը.

— Կարելի է ճամբան նետած է...

— Պարապ խօսքեր մի ըներ, ըսաւ Թ. Ք. եւ իր առօրադասին հետ սկը- սաւ քալել ցանկապատին եզերքէն

Դաշտին գլխաւոր դուռը կը տես — նուէր արդէն, հազիւ տասը քայլ մը- նացեր էր այնտեղ հասնելու համար, երբ Թ. Ք. գտաւ սիկառէթ մը որուն կէսը ծխուած էր միայն. թաց էր ան. ուշադրութեամբ վերցուց :

— Եւ ինչ լաւ տեսակի սիկառէթ... գրպանի դանակով մը կտրուած. ծխողը ծխամորճ ալ կը գործածէ եղեր...

Ցանկապատին գլխաւոր մուտքէն դուրս ելան. քալեցին ու հասան երկ- րորդ քառուղի մը որուն ճամբաներէն մէկը կ'երկարէր Լուխոի կայարանը : Թ. Ք. յանկարծ նշմարեց ինքնաշարժի մը անիւներուն հետքը :

— Ուրեմն կառքը այստեղ հասնե- լուն ետ դարձեր է, ըսաւ ու քանի մը քայլ եւ յառաջացաւ. ինքնաշարժը հոս կանգ առեր է, յայտնի է. ահա- ւասիկ մեքենային իւղին հետքը...

Թ. Ք. վար ծռեցաւ.

— Լուցկիներ... ուրեմն կառքը վարողը լուցկի վառեր է... մէկ, եր- կու, երեք, չորս, հինգ, վեց... եթէ առանց օդով մէկ սիկառէթը երկու լուցկի ուտէ, կը նշանակէ երեք սի- կարէթ.

Օ՛հ, ահաւասիկ սիկարէթի մը ծայրը... ընդհանրապէս մէկ սիկա — րէթը տասներկու վայրկեան կը տեւէ, բայց այս օգին՝ հազիւ ութը վայր — կեան... հետեւաբար ինքնաշարժը այստեղ մնացեր է քսանըչորս վայր — կեան, ի՞նչ ըսիր, Մէնսըս...

— Կարելի է այդպէս եզրակացնել եթէ ձեր փնտռած ինքնաշարժն է, ը- սաւ ոստիկանը :

— Իմ փնտռածս որ եւ է ինքնա — շարժ է, ըսաւ Թ. Ք. :

Կառքի ուրիշ հետք չգտան, որով- հետեւ մինչեւ լոյս անձրեւ եկած էր :

Մէրքէտիթ իր առօրադասին հետ կայարան վերադարձաւ, Լոնտոնի շո- գեկառքը առնելու համար :

— Ծիտակ Քէտօկըն Սքուէր կ'եր — թաս եւ կը ձերբակալես Գարայի մե- քենավարը, հրամայեց Մէրքէտիթ ոս — տիկանին :

— Ի՞նչ ամբաստանութեամբ

— Որ եւ է ամբաստանութիւն, մինչեւ հոն հասնիս մտքդ բան մը կ'իյնայ հարկաւ... Իմացած եմ որ մեքենավարը Ցուէստոան պիտի եր- թար այս առտուան նաւով. եթէ այդ- պէս է, հիմա արդէն Փուլոներ հասած է. իսկ եթէ տակաւին չէ մեկնած, գրաւեցուր զինքը մինչեւ որ ես գամ :

Թ. Ք. բազմաթիւ զբաղումներ ու- նէր այդ օրը եւ հազիւ իրիկուան ուշ ատեն Գէմթըն Թրէյսի հասաւ. Հեռա- գիր մը կը սպասէր իրեն այնտեղ. բա- ցաւ ու կարդաց.—

«Մեքենավարին անունը Գուչ. եղած է սպասաւոր անգլիական Ակումբին մէջ, Պոլիս : Մեկներ է այս առտու հիւանդ մօրը քով...

— Հիւանդ մօրը քո՞վ... հարցուց Թ. Ք. ինքնիրեն. պարա՛պ խօսք, Գարան աւելի վարպետ՝ ստախօս կը կարծէի...

Թ. Ք. Մէրքէտիթ կը գտնուէր Ճօն Լէքսմընի աշխատանոցը. ճիշդ այդ վայրկեանին սպասուհին դուռը բացաւ եւ յայտնեց թէ պարոն Գարան տեսնել կ'ուզէր :

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Թ. Ք. զգուշութեամբ ծալեց հե- ռագիրը եւ գրպանը դրաւ : Թեթեւ խոնարհութեամբ մը ընդունեց Գարան եւ աթոռ մը հրամցուց անոր.

— Կարծեմ իմ անունս գիտէք, ըսաւ Գարա հանդարտ շեշտով մը. խնդիրը Լէքսմընին մէկ բարեկամն եմ :

— Այդպէս ըսին, պատասխանեց Թ. Ք... բայց առոր համար կենալու պէտք չունիք...

Գարա չէր սպասեր այդ հեգնոտ վերաբերումին, ժպիտով մը քաշեց աթոռը եւ նստաւ գրասեղանին քով.

— Զարմացած եմ որ ես էի Լէքս- մընը այդ մարդուն ներկայացնողը եւ կերպով մը պատասխանատու եմ ե- ղածին :

— Եթէ ես ձեր տեղը ըլլայի, ըսաւ Թ. Ք. դիմացինին աչքերուն մէջ նա- յելով, առոր համար գիշերը անքուն չէի մնար. շատ անգամ երբ մէկը կը սպաննուի, ուրիշի մը միջոցաւ ներ- կայացուած է ոճրագործին. հազուա- դէպ է որ ոճրագործը բոլորովին ան- ծանօթ մէկը սպաննէ...

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ԱՊՐԻԼ 1934 — 11 Avril 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2467

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՀԱՍՈՒՆ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՀԵՏ

— Այլեւս աւելորդ չե՞ն հայաջինջ տարաժիններու նկարագրութիւնները, յուշերն ու պատմութիւնները որոնց լայնօրէն տեղ կու տաք «Յառաջ»ի մէջ: Արդէն 19 — 20 տարի է անցեր, ի՞նչ օգուտ արծարծումէն...

— Նախ որ, հակառակ անցած տարիներուն, շատ քիչ բան գիտենք տակաւին: Քանի պրպտենք եւ փորենք, այնքան աւելի պիտի ըմբռնենք այդ աննախընթաց Արհաւիրքին, ամբողջ ժողովուրդի մը անճիտման անսահմանելի խորութիւնն ու տարօղութիւնը: Յետոյ, ուշադրութիւն չե՞ք ըներ, պատմողները բոլորովին տարբեր տարբեր են. ճիշդ անոնք որ, տակաւին 8 — 10 տարեկան, տեսան ամէն բան, եւ հաստ — հաստ ողջ մնացած ըլլալով, իսկ այժմ արդէն չափահաս, կրնան լիովին պատկերացնել Զարհուրանքը:

— Բայց, չէ՞ որ ծանր տպաւորութիւն կը գործեն, մղձաւանջի մը պէս կը հալածեն ընթերցողը, քուն կը խանգարեն...

— Միայն այդ իրողութիւնը բաւական էր, արդարացնելու համար անոնց հաւաքումը, խմբագրութիւնն ու հրատարակութիւնը: Ի՞նչ, կը կարծէք թէ չա՞տ երկար տեւեց մղձաւանջը. շատ յատերու ոչ միայն ջիղերը, այլ եւ սիրտերը թմրիլ սկսած են արդէն...

— Գէշ կ'ազդեն նաեւ մեր բարոյական կորովին վրայ: Շարունակ «Ջարդեցի՛ն, ջարդուեցա՛նք» ըսելով — ըսելով պարտուողութիւն կը պատճառեն, արգահատանքի եւ խեղճութեան տպաւորութիւն կը գործեն:

— Այդ ալ ճիշդ չէ: Եթէ ուշադրութեամբ հետեւած ըլլաք, պիտի տեսնէք որ, համատարած ահուսարսափի դժոխքին մէջ, ի՜նչպիսի առաքինութիւններ ալ երեւան ելեր են,— մայրեր, քոյրեր, նոյն իսկ պատաւ մամիկներ որ ամէնէն յուսահատական պահերուն սիրտ են տուեր դէպի սպանդանոց քշուած բազմութիւններուն, ուրիշներ որ խումբ խումբ գետը կամ կրակը նետուած են, իրենց պատիւը փրկելու համար, պատանիներ որ մինչեւ վերջին փամփուշտը կռուեր են, իրենց քրոջը կամ մայրիկին պատիւը փրկելու համար: (Կարգալ Դերջանի սարսափները, Գ. էջ): Ամբողջ կոտի մըն է Մշեցի մամիկին օրհնասական աղաղակը.— «Լաօ՛, չմոռնաք զմր արուն, զմր արուն, զմր արուն»: (ԻՄ ՏԵՍԱԾՆԵՐՍ 1915 – 1924, Լ. Տօնիկեան): Հպարտութիւն մը չզգացի՞ք կարդալով պատմութիւնը Իգմիրցի մանկամարդ կնոջ, որ երբ իր ծծկեր երախան գրկած կը հանուի Կեսարիոյ եւ Տէր Զօրի ճիւաղին, Ջէքի պէյի առջեւ, անձնատուր ըլլալու համար, կ'ոռոտայ սատուածային ցասումով.— «Ձեզի պէս «ալչաք»ները ոչ թէ ամուսին, շունս անգամ կոչել չեմ գիտանիր: Ահաւասիկ ես եւ զաւակս, շատ կատարէ ինչ շնութիւն որ մտածեր ես»: Եւ գազանը նախ երախան կը զարնէ մօրը կուրծքին վրայ, յետոյ երկուքը մէկտեղ գետին կը փռէ: (ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ԱՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ, Սամուէլ Սահակ, «Յառաջ», մարտ 15–27): Տակաւին դէզերով ունինք այս կարգի դրուագներ: Եւ դէզերով ձեռագիր, տետրակ – տետրակ, շրջանէ շրջան: Անշուշտ ձեր աչքէն չէ վրիպած պատմողներուն այնքան բնական եւ անպաճոյճ, առով իսկ հարազատ ու վաւերական շարադրութիւնը: Գիտէք որ շատերը դպրոց իսկ չեն տեսած, կամ կէս ձգած են...

— Կարելի չէ՞ր գրքի ձեւով հրատարակել այս յուշերը, իբրեւ նիւթեր պատմութեան համար, փոխանակ ցրուելու օրաթերթի մէջ որ երկու ժամուան կեանք ունի:

— Անշուշտ աւելի լաւ կ'ըլլար, եթէ ունենայինք ազգ. հաստատութիւն մը, այս կարգի բոլոր յուշերը հաւաքելու, խմբագրելու եւ պարբերաբար հրատարակելու համար, իբրեւ Դիւան Ժամանակակից Պատմութեան: Դժբախտաբար ցնորքի մը չափ անմատչելի է կամ հեռաւոր՝ այդ ծրագիրը: Ուրեմն, մենք մեր կրցածն է որ կ'ընենք, որպէսզի չմոռցուին եւ չկորսուին: Բոլոր անոնք որ ձեռագիրներ յանձնած են մեզի, միեւնոյն ատեն բաղձանք յայտնած են գրքի վերածելու զանոնք: Ան որ միջոց ունի, «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուելէ յետոյ գրքի ալ կը վերածէ: (Կէս առ կէս աժան է այս միջոցը, քանի որ շարելու ծախքէն ազատած կ'ըլլայ): Մենք սիրով պիտի սատնձնէինք այս գործն ալ, եթէ մեր միջոցները թոյլատու ըլլային: Ամէն պարագայի մէջ, գրել, գրել տալ, հաւաքել եւ հրատարակել ալ աշխատանք մըն է որ ահագին դեր կը կատարէ, յիշողութիւնները թարմացնելու, ներշնչելու եւ ներշնչուելու, հոգեկան հաղորդակցութեան կապերը ամրապնդելու, ոգին վառ պահելու համար. Նոյն իսկ Ջարդէն ողջ մնացածը կրնայ սայթաքիլ, այս լքած ու պղտոր տարածքներուն վրայ: Օրաթերթին կեանքը կարճ է: Բայց օրաթերթը ունենալով սպառում՝ լայն խաւերու մէջ, իբրեւ առօրեայ ընկեր, կը ներգործէ ուղղակի, կը վարակէ անմիջականօրէն եւ ալիք – ալիք.

— Քանի որ Յուշեր ունիք ամէն շրջանէ, գիւղ կամ քաղաք, ինչո՞ւ անոնց հայրենակիցները միջոցներ չեն մտածեր, զանոնք ամփոփելու եւ գրքի վերածելու համար:

— Կը մտածեն թէ ոչ, մեր գործը չէ: Մենք մեր պարտականութիւնը կը կատարենք, ուրիշներն ալ թող մտածեն իրենց մասին: Մենք ուրախ ենք որ բարի նախանձ մը ստեղծուած է «Միութեան» բեկորներուն մէջ, իրենց գիտցածները գրի առնելու համար: Արդէն հինգ – վեց տետրակներ կարգի կը սպասեն: Նոյն իսկ շատերը անհամբեր են, անգամ մը գրած եւ յանձնած ըլլալով: Ի հարկէ ստիպուած ենք նկատի առնել օրաթերթի պայմանները, միեւնոյն ատեն զգուշանալով սրտաբեկութիւն պատճառել ո եւ է մէկուն:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն   Ժ Ա Մ

ՊՈՍԹԸՆԻ ԵՒ ՇԻՔԱԿՕՅԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Եւրոպական թերթերուն մէջ նոր տեղեկութիւն չկայ Պոսթընի եւ Շիքակոյի դէպքերու մասին, որոնց առաջին լուրը տուած էինք երէկ: Բոլոր թերթերն ալ, «Նիւ Եորք Հէրըլտ», «Շիքակօ Թրիպիւն», «Թայմզ», «Տէյլա» եւայլն միեւնոյն ձեւով կը պատմեն: Վիրաւորներու թիւն ալ նոյնն է: Շիքակոյէն «Թրիպիւն»ի կը հեռագրեն թէ հայ գաղութը ոստիկանական խիստ հսկողութեան տակ է:

Ինչպէս կ'երեւայ, այս առթիւ ալ «գործօն» դեր կատարած են կարգ մը հայ կիներ, քանի որ Շիքակոյի հինգ ձերբակալեալներէն չորսը կիներ են եւ միայն մէկը այր...

«Նիւ Եորք Հէրըլտ», որ առաջին լուրը տուած էր երկուշաբթի օր, երէկ նոր հեռագիր մը կը հրատարակէր Շիքակոյի մասին, միեւնոյն տեղեկութիւններով,— ոստիկանութիւնը արտասովոր ուժեր գործածելով, յաջողեցաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը, չորս կին եւ մէկ այր ձերբակալելէ յետոյ:

Երկու խռովութիւնները ծագած են Զատկի տօնին առթիւ (հին տոմար), կիրակի՝ Պոսթընի, իսկ երկուշաբթի՝ Շիքակոյի մէջ:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄԸ
ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՃԱՌԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մուսոլինիի պատասխանը Հռոմի թուրք դեսպանին

Ինչպէս գրած էինք, ապրիլ 5ին Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ հարցումներ եղան Մուսոլինիի ծանօթ ճառի մասին: Թուրք թերթերը ընդարձակ մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն այդ մասին: Տեղի անձկութեան պատճառաւ, այսօր կու տանք միայն արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի յայտարարութեանց հիմնական մասը.

— «Ներքին քաղաքականութեան առթիւ եւ մասնաւորաբար Իտալիոյ ընտրութիւնները նախորդող արտասանուած այս ճառին արտաքին քաղաքականութիւնը շօշափող մասերուն մէջ, Ափրիկէի հետ կը խօսուէր նաեւ Ասիոյ մասին: Շատ լաւ գիտէք թէ մեր երկիրը, որ թէ՛ իր աշխարհագրական կացութեամբ եւ թէ՛ իր ճակատագրով եւրոպական պետութիւն մըն է, Ասիոյ մէջ ունի հայրենիքէն անբաժանելի հողեր, թանկագին բարեկամներ եւ մեծ շահեր:

Այս տեսակէտով, մեր սովորութիւնն է շահագրգռուիլ մասնաւորաբար Միջերկրական եւ Կեդրոնական Եւրոպայի վերաբերեալ ամէն տեսակ քաղաքական գործունէութեամբ: Արդէն, եթէ ճառը չշօշափէր ալ այս պարագաները, մենք նորէն պիտի շահագրգռուէինք արտաքին քաղաքականութեան մասին Իտալիոյ վարչապետին ըրած յայտարարութիւններով, նկատելով որ ճառախօսը կը ներկայացնէ Միջերկրականեան մեծ պետութեան մը գաղափարները, եւ մեր երկրին մարմինը կը գտնուի Միջերկրականի եւ ծովեզերեայ երկու մեծ թերակղզիներու մէջ:

Միեւնոյն ատեն, այդ ճառին մէջ կային զինաթափութեան համաժողովին եւ ապառազինման վերաբերեալ խօսքեր, արժանի գրաւելու բոլորին շահագրգռութիւնը եւ ուշադրութիւնը:

Մէկ խօսքով, ուշադրութեամբ կարդացինք Իտալիոյ վարչապետին ճառը որ կարեւոր է իմ յիշած բոլոր այս պատճառներով: Հետեւեցանք նաեւ միւս շահագրգռուող պետութեանց եւ թերթերուն այս ճառին առթիւ ըրած խորհրդածութեանց:

Ամէնէն առաջ ուզեցինք լուսաբանութիւն առնել Հռոմի կառավարութենէն, որուն կապուած ենք բարեկամութեան եւ չէզոքութեան դաշնագրով եւ որուն հետ լաւ յարաբերութեանց մէջ ենք»:

Կ'ամփոփեմ Հռոմի մեր դեսպանէն ստացուած մարտ 30 թուակիր հեռագիրը.

«Այսօր, ժամը 4ին, շատ փափկանկատութեամբ եւ անկեղծութեամբ ընդունուեցայ Պ. Մուսոլինիի կողմէ: Անոր ընթացքին եւ խօսքերուն մէջ մեծ փափկանկատութիւն մը եւ անկեղծութիւն մը կար: Պ. Մուսոլինի այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ.

«Անկեղծօրէն եւ վճռապէս կը հաւատեմ ձեզի թէ ճառիս մէջ բնաւ չեմ ակնարկած Թուրքիոյ, եւ տակաւ վայրկեան մը անգամ չէ անցած միտքէս: Ասիոյ մասին խօսած ատեն, ուզեցի շեշտել մեծ Ասիոյ կարգ մը երկիրներու հետ գործակցութիւն մը: Ես բազմաթիւ անգամներ ըսած եմ ձեզի թէ Թուրքիոյ իրական մէկ բարեկամն եմ եւ որեւէ յետին նկատում չեմ սնուցաներ: Բարեկամ եղած ժամանակ՝ իրական բարեկամ կ'ըլլամ: Մասնաւորաբար խոր համակրանք ունիմ Թուրքիոյ եւ անոր յեղափոխական վարչաձեւի մասին զոր միշտ գնահատած եմ: Վստահ եղէք թէ ձեզ եւրոպացի կը նկատեմ, եւ եթէ որոշած ըլլայի միայն հարեւան երկիրներու մասին խօսիլ իմ ճառիս մէջ, վստահ եղէք թէ շատ բարեկամաբար պիտի խօսէի Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մասին: Առաջին անգամ մեր ստորագրած բարեկամութեան դաշնագրէն ի վեր, քաղաքականութիւնս եւ բարեկամութիւնս բնաւ չէ փոխուած, միշտ նոյնն է: Արդէն, պայմանաժամը դեռ չլրացած, երկարաձգեցի մեր միջեւ գտնուող բարեկամութեան դաշնագիրը: Երբ որոշեմ լուրջ եւ շատ բաց բարեկամութիւն մը չմշակել, ոչ կ'երկարաձգեմ, ոչ ալ դաշնագիր կը կնքեմ: Թուրքիոյ հետ իմ բարեկամութիւնս անկեղծ, ուղղամիտ եւ յատակ է: Կրնաք վճռապէս ապահով ըլլալ ատոր»:

Նախկին ռազմիկները
արտակարգ ժողով կը գումարեն

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 3 ԸՆԴՀ. ՋԵՂՉ ՊԱՀԱՆՋԵՑ

Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի օր նախկին ռազմիկներու կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետ Պ. Տումէրկի, լսելու համար կառավարութեան առաջարկները: Վարչապետը բացատրեց թէ ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար անհրաժեշտ է որ նախկին ռազմիկները հայրենասիրաբար յանձն առնեն հարիւրին 3 կրճատում՝ իրենց կենսաթոշակներուն եւ հատուցման գումարներուն վրայ: Այսպէս, 1. խիստ վերաքննութեան պիտի

(Յուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

»»». «««

Առաջին անգամ չէ, որ կ'իմանամ նման գայթակղութիւններ,— բազմաթիւ մեծահարուստ Հայեր, մեռնելէ յետոյ, իրենց հարստութիւնը կտակ ձգած են օտարներուն, նոյնիսկ... Թուրքին:

Եւ հիմա նոր պատմութիւն մը:

Բարեգործականի «բարի ծաղիկներէն», Պ. Սինապեան, նախկին *նազըր* (թրքական նախարար), նախկին *էքսէլանս*, նախկին *էֆէնտի*, նախկին .. արքունապետ Նուպար փաշայի, մեռաւ վերջերս:

Թէ որքան Հայ էր այս... *ախթարման*, տեղը չէ յիշատակել:

Գիտէինք որ, Բարեգործականի *քօմ իլ ֆօ* մարդոցմէն ըլլալով, անոր նշանակուած էր Ազգային Մատենադարանին, զոր հիմնեց Պօղոս Նուպար փաշան: Եւ իբրեւ անօրէն, կը ստանար երեք հազար ֆրանք ամսական, երե՜ք հազա՛ր ֆրա՛նք, (այսինքն *լօթըրի նասիօնալ* կը շահէր ամէն ամսագլուխ): Որովհետեւ պաշտօնը, որ տրուած էր իրեն, *սինէքիւր* մըն էր պարզապէս: Այսինքն, շաբաթը երկու օր եւ օրը երկու ժամ Բարեգործականի մէկ աթոռին վրայ նստելու ձանձրոյթին փոխարժէք ստանալու պաշտօն ունէր: Տեղը չէ յիշատակելու, դարձեալ, թէ Ազգ. Պատուիրակութեան մէջ, ժամանակին, ուրիշ *սինէքիւրիսթ*ներու հետ ո՞ր ժամերուն շուք ընելու հրաւիրուած էր Ֆոպուրգ Սէնթ Օնորէի կամ Րիւ Փօքքատորի շէնքին մէջ, եւ որքա՞ն կ'արժէր իր շուքին մէթրը:

Օրուան գայթակղութիւնն այն է, որ Սինապեան *էքսէլանս*ը իր *էքսէլանս* մատենադարանը կտակեր է Ֆրանսայի Ակադեմիային.

Ֆրանսական մատենադարանները շատ հարուստ են, պէտք ունի՞ն այդպիսի հարուստ նուէրներու, ուրիշ հարց է: Խնդիրն այն է թէ ազգային հարստութենէ մը ամիսը երեք հազար ֆրանք ամսական առնելէ յետոյ, այս մարդը ի՞նչ կտակեց ազգին: Ի՞նչ տուաւ ազգին, որ շատ բան տուաւ իրեն:

Յաճախ մեր մամուլը գանգատեցաւ որ մեր ազգային հարստութիւնները օտարներուն ձեռքը կ'անցնին: Գիտենք թէ Հայաստան շատ սիրող, Հայաստանի բարեշինութեան համար երդուընցող եւ ներգաղթ կազմակերպող Բարեգործականը, իր դրամագլուխին արտագաղթը շարունակելով, օտարին պիտի թողու այդքան հարստութիւն: Հաւանական կը նկատենք, որ վաղը Ազաթօն պէյն ալ իր հարստութիւնը կտակէ Մոսկուայի, Մալէզեանն ալ, անգլիացի օրիորդի մը օրինակին հետեւելով, իր փիսիկին կտակէ հարստութիւնը:

Բայց Մալէզեաններու, Սինապեաններու հարստութիւնը իրենց *պապական քէսէէն* ժառանգ մնացած չէ, այլ այս թշուառ հայ ժողովուրդին լումաներով է կազմուած: Որո՞ւ հարստութիւնը որո՞ւ կը կտակեն:

Պատասխան կ'ուզենք:

Այս գայթակղութիւնները բացատրութիւն կ'ուզեն:

ԱՐԱՋ

Նոր կարգադրութիւն
հայ եւ ռուս գաղթականներու համար

ԻՆՔՆՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԸ

ԽՄԲ.— Ֆրանսայի երեսփ. ժողովը եւ ծերակոյտը վերջերս օրէնք մը քուէարկեցին Նանսէնեան նոր տուրքի մասին, որ պիտի հրատարակուի շուտով: Այս առթիւ Հայ Գաղթ. Գրասենեակի վարիչ ընկ. Ա. Խատիսեան հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ մեզի.—

Այս օրէնքին հիման վրայ, ռուս եւ հայ գաղթականներ, որոնք կ'օգտուին Նանսէնեան անցագրէն, իրենց տեղափոխութեան ընթացքին եւ ստիպուած են երկու տարին մէկ անգամ լիճնութեան թուղթ առնել, այս տարի մայիս 1էն պիտի վճարեն յաւելուածական տուրք մը: 100 ֆրանքնոց անձնագրի համար պիտի վճարեն տարեկան 25 ֆր., իսկ 20 ֆրանքնոցի համար՝ 12.50 ֆրանք: Ըստ կառավարութեան հրահանգի, որ պիտի հրատարակուի, մեր Գաղթ. Գրասենեակները իրաւունք պիտի ունենան աղքատներուն տալ վկայականներ, որոնց հիման վրայ անոնք կամ կէսը պիտի վճարեն (տարին 6 ֆրանք) կամ բոլորովին ազատ պիտի ըլլան վճարումէ: Հաշիւ եղած է թէ տարեկան այս տուրքը պիտի արտադրէ, Ռուսերու համար՝ մօտաւորապէս մէկ միլիոն ֆր., իսկ Հայերուն՝ մօտ 200,000 ֆրանք: Այս գումարը պիտի բաժնուի Ռուսերու եւ Հայերու բարեգործական հիմնարկութիւններու միջեւ: Ամբողջ գումարին կէսը պիտի ուղարկեն Ժնեւ, Նանսէնեան գրասենեակին, որ զայն պիտի բաժնէ զանազան երկիրներու մէջ գոյութիւն ունեցող ընկերութիւններու մէջ, իսկ միւս կէսը պիտի բաժնուի բացառապէս Ֆրանսայի մէջ: Ուրեմն կը յուսացուի թէ Ֆրանսայի մէջ գործող հայկական բարեգործական ընկերութիւնները տարեկան պիտի ստանան մօտաւորապէս 100,000 ֆրանք նպաստ: Եթէ գաղթականներու մեծագոյն մասը ձգտի ազատիլ այս յաւելեալ տուրքէն, գումարը շատ աւելի պակաս պիտի ըլլայ: Նոյնը եւ Ռուսերու համար, որոնք տարեկան կը սպասեն մօտաւորապէս 500,000 ֆրանք, քանի որ ռուս գաղթականներու թիւը հինգ անգամ աւելի մեծ է, քան Հայերու: Ռուս եւ հայ գաղթականներու բարեգործական հիմնարկութիւնները (դպրոցական, Կարմիր Խաչ, որբանոցներ, փոխադարձ օգնութիւն, մանկապարտէզներ, անկարներ եւն.), տագնապի հետեւանքով զրկուած ըլլալով իրենց սովորական եկամուտներէն, յաճախ կը ստիպուին փակել իրենց դուռները ամէնէն արդար պահանջներու եւ կարիքներու առջեւ: Ուստի այս նոր տուրքը — *ինքնօգնութեան տուրքը* — պէտք է ողջունել, իբրեւ նոր միջոց մը պահպանելու մեր ազգօգուտ եւ կարեւոր հիմնարկութիւնները: Քանի որ մենք չունինք ոչ ազգային, ոչ ալ պետական որ եւ է պարտաւորիչ տուրք, այս է միակ միջոցը աջակցելու մեր հիմնարկութիւններուն: Կը մնայ որ բաժանումը ըլլայ արդար եւ առանց որ եւ է կողմնակցութեան: Այս տեսակէտէն ալ միջոցներ խորհուած են: Առաջին անգամ տուրքը պիտի բաժնուի 1935 յունուարին եւ տարին երկու անգամ:

Երկու անհամ կատակներ

Սելանիկի «*Հորիզոն*»ը ապրիլ 1ի թիւով կը ծանուցանէր թէ ազգ. վարժարանի շէնքը փլած է: Այս առթիւ կու տար շատ բնական մանրամասնութիւններ, որոնք ոչ եւ է կասկած չէին ձգեր դէպքի մասին, թէեւ թերթին բաւական կրնար շփոթութիւն պատճառել:

Նոյն թերթին ապրիլ 3ի թիւէն կ'իմանանք թէ լուրը... ապրիլ 1ի կատակ էր:

Աւելի անվնաս խաղ մը փորձած էր «*Նոր Օր*»ը, գրելով թէ Պ. Գ. Կիւլպէնկեան Աթէնք հասած եւ այսինչ պանդոկը իջած է:

Պիտի թելադրէինք մեր երկու պաշտօնակիցներուն՝ զգուշանալ այս անհամ խաղերէն որոնք շատոնց «տէմոտէ» եղած են:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

Յաճախ կարդում ենք թերթերում, մանաւանդ «Յառաջ»ում հայ արինների կամ արինուշների մասին։ Ընթերցողը չի կարող երեւակայել թէ այս հատ-հատ յօդուածները որքան են մեզ հետաքրքրում։ Չափազանց ուրախանում ենք լսելով մեր եղբայրների եւ քոյրերի յառաջադէմ գործերը այս մարզում, մանաւանդ երբ մրցում են օտարների հետ եւ յաճախ յաղթանակում։ Գովելի մի գործ է որ այսօր մեր հայրենակիցները անում են — կրթում հայ զաւակներին սկաուտական ոգով։

Ինձ աւելի է հետաքրքրում հայ արինուշների կեանքը. այն կեանքը որ Էլլէն Բիւզանդ նկարագրում է։ Երանի թէ ես էլ բախտ ունենայի ներկայ գտնուելու այն տեսարանին ուր հայ քոյրերս կայարանում ձեռք ձեռքի տուած, պարելով ու թռչկոտելով գընում էին բանակատեղի։ Հոգիս հրճուում է երբ միայն կարդում եմ նրանց մասին, ապա եթէ տեսնեմ, եթէ շընչեմ նրանց շնչած օդը եւ քայլեմ այն վայրերը ուր ոտք են կոխել ... Վերջապէս հայ կինն եւս ապացուցեց իչու այսպիսի մարզերում. այժմ եղբայր ու քոյր, արի եւ արինուշ կողք կողքի կը քայլեն։

Դառնանք մեր նիւթին։

Կալկաթայում հայ սկաուտական կեանքը սկսել է Հ. Մ.-ճեմարանում։ Որոշ թուական չեմ կարող ասել նրա սկզբնաւորութեան համար, միայն գիտեմ որ նախապատերազմեան տարիներում արիներ ունեցել է մեր ճեմարանը։ Այս երկարատեւ կեանքի մասին դժուար թէ կարողանամ գոհացուցիչ տեղեկութիւններ տալ, բայց կարող եմ ասել որ սկաուտական կեանքը, միայն մի քանի տարի յետոյ իր ծննդեան օրուանից այնպէս յառաջացաւ որ 1917 փետր. 8ին արժանացաւ Թագաւորական գնդանշանին։ Այդ ժամանակուայ լուսանկարը այսօր ունենք դպրոցում. նրա մէջ ներկայ են մի քանի նշանաւոր անձնաւորութիւններ Բէնգալի նահանգապետի հետ, իսկ սրանց շուրջ կանգնած են հայ արինները մէջտեղ պահած մրցանիշը։ Չորս տարի յաջորդաբար մեր արինները արժանանում են այս մեծ փառքին, սակայն օտար արիների նախանձը թոյլ չի տար երկար շարունակելու։ Ընկերութիւնը (Բոյ Սկաուտ Ասս.) տեսնելով սկաուտական ոգին փճանում է շնորհիւ այդ մրցանիշին, վերացընում է այս սովորութիւնը։

Սրանից յետոյ շարունակւում է միեւնոյն կեանքը։ Ունենում ենք մի քանի լաւ ղեկավարներ, որոնք յառաջացնում են մեր տղաներին։ Մինչեւ 1927 ունեցել ենք երկու խումբեր, մէկը մեծերից, իսկ միւսը փոքրերից, բացի գայլիկներից։ Բայց քանի որ աշակերտութեան թիւը հետզհետէ նւազում էր, ուստի երկուսը միացրին եւ այսպէս շարունակւում է մինչեւ մեր օրերը։ Երկու, երեք տարի սրանից առաջ մեր արիները յետադիմական նշաններ էին ցոյց տալիս, թէեւ ունէին աւելի կարող տղաներ քան ունենք այսօր, բայց վերջերս շնորհիւ լուրջ աշխատանքի վերականգնում ենք։ Ունենք 25 արիներ եւ մօտաւորապէս 18 գայլիկներ դպրոցի աշակերտներից որոնց թիւն է 88։ Անցեալում ինչպէս եւ այժմս մեր արիները Կալկաթայում եղել են միշտ յառաջադէմ եւ ոչ յետամնացներից։ Արդար խղճով կարող ենք ասել որ բոլոր օտար խմբերից մեր արիները առաջին տեղն են բռնում իրենց նկարագրով, իրենց ֆիզիքական թէ հոգեկան առողջութեամբ։ Սա մի առանձնաշնորհ է որ վայելում ենք ընդհանուրի մէջ։ Մրցումների մէջ ոչ թէ վատ արդիւնք ենք տուել, այլ շատ լաւ։ Երեք տարի յաջորդաբար արժանացանք սպորտի մրցանիշին։ Փողոցում խմբով քայլելիս օտար արիների նախանձն ենք գրգռում, որոնք դառնալով իրենց ընկերներին, ասում են յաճախ.

— Նայեցէք հայ արիներին, ինչպէս աշխոյժ են, զինուորներու պէս կը քայլեն։

Տեղը չէ այստեղ մեզ գովելու, այլ ճշմարտութիւնն եմ ասում։ Մեր այս փոքր խմբով յաճախ յաջողում ենք ցոյց տալ օտարին հայու ընդունակութիւնը իր ձեռնարկած գործում։

Յոյս ունենք ապագայում, շնորհիւ լուրջ աշխատանքի աւելի բաւարար արդիւնքներ տանք։ Ունենք մի անգլիացի առաջնորդ եւ մի հայ օգնական։

Այս տարի ունեցանք մեր բանակատեղին։ Վերջին երկու տարին չէինք ունեցած։ Անհամբեր սպասում էինք այն օրին որ նորից խումբով դուրս ենք գնալու։ Եւ եկաւ այն օրը երբ 44 տղաներ, որոնք կազմում էին մեր արինների եւ գայլիկների խումբերը, երկու առաջնորդների հետ պատրաստուեցինք թողնելու մեր դպրոցը դէպի բանակավայր։

Հոկտեմբեր 4ն էր. Հնդկաստանի մուսոնի վերջին օրերից մէկը, երբ ամէն րոպէ անձրեւը անխուսափելի էր։ Ամբողջ օրը ամպամած եւ մի քանի անգամ անձրեւ եկած, վերջապէս երեկոյեան պարզեց. Անհամբեր սպասում էինք թողնելու րոպէին։ Ամէնքիս երեսին փայլում էր ուրախ ժպիտը, վերջապէս եկաւ այն րոպէն երբ պիտի թողնէինք։ Մայր չունէինք որ մեզ խրատէր, զգուշացնէր վտանգներից, ազգական չունէինք որ մեզ բարի ճանապարհ մաղթէին, այլ ունէինք մեր առաջնորդները, որոնք մեզ առաջնորդելու էին դէպի սպասուած վայրը։

Երեկոյեան ժամը 6ին թողեցինք դպրոցը դէպի կայարան։ Ճանապարհին քայլում էինք արտակարգօրէն ուրախ, աշխատելով ցոյց տալ օտարներին թէ գնում ենք բանակատեղի։ Մեր առջեւից արիներից մէկը տանում էր հայկական դրօշը. մեր պանծալի եռագոյնը Կալկաթայի փողոցներում ծածանում էր ազատօրէն եւ այսպիսով մեզ աւելի ոգեւորում։

Հասանք կայարան. Նստանք վարձած վակոնը եւ սկսանք տեղաւորել։ Տեղեր պատրաստեցինք գայլիկների համար, եւ ուրիշ օգտակար պատրաստութիւններից յետոյ սպասեցինք գնացքի շարժման։

Գնացքը շարժուեց. մեր ոտքերի տակ դղրդում էր հսկայ կայարանը։ Բայց ոչ ոք չկար մեզ ձեռք շարժելու, վերջին հրաժեշտը տալու։ Անցնում ենք կայարանից կայարան. մեր առջեւ բացւում են մութ տեսարաններ. փոքրիկ անտառներին հետեւում են յանկարծակի դաշտերը եւ բրինձի մեծ արտերը։

Ծառերը քնում են, միայն երբեմն արթնանում անհանգստութիւնից, տերեւները աւելի յայնացնում եւ նորից աչքերը փակում։ Ես էլ ձանձրոյթից սկսայ աչքերս փակել. եւ չգիտեմ ինչպէս երբ մէկ էլ բացի, արդէն արեւը ծագել էր։

Գնացքը շարունակում էր իր արագընթաց վազքը. մօտ ենք հասնելու Բըրհամպուր կայարանը, ուր պիտի իջնենք։ Արդէն ճանապարհորդում ենք Մադրաս նահանգում, երկու ժամուայ ճանապարհ ունենք կտրելու. ուտում ենք մեր նախաճաշը եւ պատրաստւում թողնելու գնացքը։

Անցնում ենք գեղեցիկ տեսարանների միջով. աջ կողմերս է արեւելեան լեռնաշղթան, որ մեզ հետ կարծես վազելով տեղ տեղ կտրւում է մասերի, իսկ մեր ձախ կողմն է Հնդկաստանի ամենագեղեցիկ լճերից մէկը, Չիլկա անունով։ Իսկապէս լիճ չէ այդ, այլ մի անծայրածիր խորութիւն, որ ջուր է առնում Բէնգալի ծովախորշից։ Երջակայ տարածութիւնն իր ջուրն առնում է այդ լճից, որից օգտագործւում են բրինձի դաշտերը. բայց այդ լիճը նաւարկութեան համար անյարմար է, քանզի բաւականին խորութիւն չունի, իսկ երբեմն նաւակներ գնում են այնտեղ ձկնորսութեան համար

Անցնում ենք այդ լճի կողքով. մեր առաջնորդն որ աշխարհագրութիւնից շատ տեղեակ է, սկսում է բացատրել մեզ թափթփած անծանօթ ժայռերի մասին։ Եւ իսկապէս որ տարօրինակ ժայռեր էին. կարծես փտած, բայց պարունակում էին ամէն տեսակի ծովային խեցիներ։ Սա ցոյց է տալիս որ ժամանակին այդ կողմերում գոյութիւն է ունեցել մի ծով, ինչպէս այսօր գիտնականները յայտնում են թէ աշխարհիս ամենաբարձր լեռան՝ Էվերեստի տեղ եղել է ժամանակին ջուր։

Թողնում ենք այդտեղը եւ անցնում նոր տեսարաններ. մեր երկու կողմերն են բրինձի դաշտեր։ Մարդ ապշում է թէ ինչպէ՞ս բնիկը կարողանում է հարիւրաւոր մղոններով բրինձ մըշակել։ Ամէն քայլափոխում բրինձ եւ բրինձ, կարծես վախճան չկայ։ Զարմանալի չէ՞ արդեօք որ 320 միլիոն ժողովրդից երեք չորրորդը ապրում է յոկ բրինձով։

Մօտ ենք կայարանին. անցնում ենք մի քանի բլուրներ որոնց միջով վազում է գնացքը կարծես յոգնած՝ աշխատում է հասնել հանգստավայր։ Կէս ժամ եւս եւ հասնում ենք. հազիւ մի քանի րոպէ ունենք մեր կապոցները վար առնելու։ Բոլորս միմեանց օգնելով ամէն բան դուրս ենք բերում վակոնից եւ շարում գետնին։

Երկար ճանապարհ ունենք քայլելու. փոքրերին տեղաւորում ենք սայլերի մէջ, իսկ մեծերս խումբով ընկնում ենք քայլել դէպի բանակատեղը։ Կալկաթայից մինչեւ այդտեղ, մէկ գիշերուայ մէջ անցել ենք 380 մղոն. այժմ գտնւում ենք Հարաւային Հնդկաստանում։ Ծովը մօտ է մեզ, երկու ժամից յետոյ շնչելու ենք նրա զով օդը։ Ճանապարհը երկար է, բայց հեշտ քայլելու համար. երգում ենք, սուլում, կատակներ անում որպէսզի յոգնածութիւնը շատ չզգանք։

Երկու ժամ քայլելուց յետոյ, հասանք Գոպալպուր, որ հիմնուած է ճիշդ ծովեզերքում։ Երկու անգամ միեւնոյն նպատակի համար եղած եմ այդտեղ, բայց այս անգամ նա գրեթէ փոխուած էր, այսինքն աւելի զարգացած։ Մի գիւղաքաղաք է, շատ յարմար արձակուրդների համար։ Եւրոպացիք, գլխաւորապէս Անգլիացիք, միշտ անցնում են իրենց արձակուրդները այնտեղ, ուր յարմարութիւն կայ ծովային լողանքի։ Իսկ շատերը մնայուն կեանք են վարում։

Վերջապէս հասանք մեր ցանկացած վայրը. մեզ ընդառաջ եկան օտար արիներ որոնք նոյնպէս եկել էին բանակումի համար։ Պատրաստի կար մի փոքրիկ տուն, որ բաղկացած էր 5 սենեակներից։

Ե. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

»»» · «««

Այս անգամ խօսինք մեր ակումբներու մասին։

Այս համեստ բայց կարեւոր հաստատութիւնները, երկրէ երկիր, քաղաքէ քաղաք տարբեր հանգամանք, տարբեր բովանդակութիւն, տարբեր անուանում ունին։

Այս հաստատութիւնները անկարեւոր կամ երկրորդական համարուած են։ Այդ իսկ պատճառաւ, մասնաւոր խնամքի, մասնաւոր թելադրանքի, մասնաւոր դրադումի առարկայ չեն դարձուցած զանոնք, ոչ մեր մամուլը, ոչ ալ մեր կուսակցական մարմինները։

«Յառաջ» յաճախ կը խօսի կեդրոնացած ճիգերու, համագործակցութեամբ աշխատելու, համազգութային միաւորներ ստեղծելու մասին եւ իրաւամբ։ Մեր շրջապատը կը փոխուի, ամէն կողմ հարուածային ձեռնարկներ կ'ըլլան, «ֆեդերասիոններ» կը հիմնուին, վիթխարի գործեր կը կատարուին, մինչ մենք կը տեղատնանք, կը ստորաբաժանուինք, կը պառակտինք, կը մեղկանանք եւ չենք կրնար թօթափել հնութեան փոշին, չենք կրնար որ եւ է ձեռնարկի համազգութային հանգամանք տալ։

Նախ եւ առաջ, մենք Դաշնակցականներս պիտի շարժինք, նախ մենք ապացոյցը պիտի տանք համագործակցութեան օգտակարութեան եւ պիտի ստեղծենք համազգութային միութիւն մը բոլոր Դաշնակցական ակումբներու։

Փոքրիկ ակնարկ մը մեր ակումբներուն վրայ, — եւ ամէն բան կը բացատրուի

Ամէն տեղ պատահականօրէն հիմնուած են, տեղական նախաձեռնութիւններով, առանց ՎԵՐԻՆ թելադրանքի կամ ցուցմունքի, տեղ մը ընթերցարան, տեղ մը սրճարան, ուրիշ տեղ մը գրադարանի հանգամանքով։ Կան վայրեր կուսակցական հանգամանքով, օրինակ «Հ. Յ. Դ. Տուն», կան վայրեր ուր Մշակութային Միութիւն են, — Եգիպտոս՝ Հ. Յ. Դ. Երիտ. Միութիւն, Մարսիլիա՝ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւն, Պուլկարիա՝ «Բարգէն Սիւնի ընթերցարան», Ռումանիոյ մէջ՝ «Րաֆֆի Մշակ. Միութիւն»։ Այսպէս կը տիրէ անցանկալի այլազանութիւն մը, քիչ մը շատ «ապակեդրոնացում» որ ունի իր բացասական կողմերը։

Պուլկարիոյ մէջ անգամ, մէկ քաղաքէ միւսը համանմանութիւն չկայ։ Չկայ նաեւ համագործակցութիւն։

Կացութիւնը այլ է Ռումանիոյ մէջ, Հ. Յ. Դ. Մեկուսի Կոմիտէի թելադրանքով հիմնուեցաւ «Րաֆֆի» Մշակութային Միութիւնը, կանխորոշ ծրագրով, ունեցաւ իր մասնաճիւղերը՝ Քոնսթանցա, Սիլիսթրէ եւ Փազարճըք։ Ուրեմն, միատեսակ ծրագրով, միատեսակ կազմակերպութեամբ Ռումանիոյ քաղաքներու մէջ կը գործեն մեր ակումբները, որոնք թէեւ կուսակցական չեն, իրաւապէս եւ իրապէս, սակայն կը գործեն Դաշնակցութեան բարոյական հսկողութեան տակ եւ կը ձգտին ստեղծել համախմբուած մտածողութիւն եւ գիտակից կուսակցական տարրեր։

«Րաֆֆի» Տնօրէն Խորհուրդը գիտէ որ, ամէն կիրակի եւ հինգշաբթի որոշեալ ժամերուն այդ ակումբները կը կատարեն իրենց դերը, հայ միտքը, հայ խօսքը, հայ կեանքը կը ծանօթացնեն իրենց բաժներէն։

«Րաֆֆի» Տնօրէն Խորհուրդը գիտէ թէ, երգչախումբերը, թատերախումբերը կը կատարեն իրենց դերը եւ գրադարանները ինչպիսի գիրքեր պիտի տարածեն եւ թերթերը պարտադրաբար պիտի կարդալ տան նախ անդամներուն։

Արդ, դաշնակցական մամուլը պիտի ունենայ ցանկը բոլոր մեր ակումբներուն։ Եւ «Յառաջ»ը, որ դարձած է կեդր. օրկան մը իր Փարիզ հրատարակուելու հանգամանքով, ունի բազմաթիւ թղթակիցներ եւ աշխատակիցներ, Ամերիկայի ու Ասիոյ միջին կապն է, եւ կրնայ ստանալ բոլոր երկիրներէն ցանկը մեր ակումբներուն, ընթերցարաններուն։ Արդ, չի կրնա՞ր թելադրել որ այդ ակումբներէն ամենակարեւորը յայտարարուի Կեդր. Մարմին, որ մշակէ ընդհանրական յարաբերութիւն, կարենայ յառաջ բերելու համար միատեսակ գործունէութիւն եւ համագործակցութիւն բոլոր ակումբներու։

Ռումանիա, Պուլկարիա, Եգիպտոս եւ Ռումանիա դիւրաւ կրնան յարաբերուիլ, եթէ «Յուսաբեր», «Նոր Օր», «Հորիզոն», «Ազատ խօսք», «Աբաղ» եւ «Ազդակ» տրամադրեն իրենց էջերը, տպեն տեղեկագիր, վիճակագրութիւն, ինչ որ փոխադարձ ծանօթացումի համար անհրաժեշտ պայման է։

«Դաշնակցական ակումբներ» վերնագրին տակ «Յառաջ» կրնայ Ֆրանսայի բոլոր ակումբներու ցանկը եւ հասցէները տալ։ Նոյնը «Հայրենիք» օրաթերթը։

Անգամ մը որ կրցանք ձեռքի տակ ունենալ ցուցակը եւ հասցէները բոլոր մեր ակումբներուն, գրադարաններուն եւ ընթերցարաններուն, դիւրաւ կրնանք որոշել Կեդր. Շրջանը, ուր անոր կեդր փարիզի հանգամանք, ներքին յարաբերութիւն մը մշակել եւ կազմել Դաշնակցական Ակումբներու միացեալ ցանցը։

Այս գործին իրականացման համար կը դիմենք նաեւ մեր սիրելի ընկեր Շաւարշ Նարդունիին, որ մեր երիտասարդ սերունդի սիրելի արտայայտիչն է։ Ան կրնայ օժանդակել այս գործին նախնական քայլերուն մէջ, կոչ ընելով բոլոր Ակումբներու վարիչներուն, փոխադարձ կապ հաստատելու գործին, որպէսզի այդ ակումբները միատեսակ, միաժամանակ, միաձոյլ, միակամ գործեն, Դաշնակցութեան եւ Ջ.Ռ.Մ.ի հետ, ամէն տեղ տօնեն Ապրիլեան սգատօնը, Մայիս 28ը, Մշակոյթի Օրը։ Ազգային ոգին բարձր պահող, հոգ չէ թէ անչափահաս, կամ տարէց, բայց խանդավառ երիտասարդութիւնը, բոլորն ալ քաղաքականօրէն տակաւին որբ, կազմենք ճակատ բոլոր տեսակի թշնամիներուն դէմ։

Կազմակերպենք Դաշնակցական Ակումբները։

Կապ հաստատենք Ակումբներու միջեւ, կատարենք կուսակցութեան մըշակութային բարոյական գործը, առանց աղմուկի, առանց կարեւորութիւն տալու հակառակորդներու վըլվըլուկին

Գ. ՔԷՍՏԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՂՋՆԱԿԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ooooo

Վերջերս Լոնտոնի մէջ կատարուեցաւ փոքրիկ երաժիշտներու մրցում մը։ Անգլիոյ բոլոր կողմերէն մինչեւ 15 տարեկան 2500 աշակերտներ մասնակցեցան մրցումին, որ էր կտոր մը նուագել յանպատրաստից։ Թրինիթի երաժշտական քոլէճը, որ մասնաճիւղեր ունի ամէն կողմ եւ նմանօրինակ հաստատութեանց ամէնէն խստապահանջն է, միամիայն ծրի դասի 12 մրցանակ սահմանած էր։

Այդ 12 բախտաւոր յաջողածներէն մէկը եղած է 9ամեայ հայ աղջնակ մը, Սօնա Արտոնց, որ ռեռովոր կերպով բարձր նիշ մը առած է, 99 (հարիւրի վրայ)։

Միւս կողմէ, իբրեւ բացառիկ վարձատրութիւն մը, Սօնա ճուէր ստացած է նաեւ Շոփէնի գործերուն գեղակազմ մէկ հատորը։

ՄԵՆՔ ԱԼ ՁԱՅՆ ՈՒՆԻՆՔ

0000

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Թերթերէն կ'իմանամ թէ Ամերիկայի մէջ կիներն ալ փողոց իջեր են, քաղաքական խնդիրներու կը խառնուին, եպիսկոպոսի մը համար կուլան եւ մազ կը փետտեն։

Ես ալ կին մըն եմ որ գիտեմ արտասուել, երբ ցեղիս բիւրաւոր վէրքերը կ'արիւնոտին եւ մենք չենք կրնար սպիացնել։

Բայց իմ արցունքներս Ղեւոնդները չեն որ պիտի խլեն, այլ մէկ միլիոն անթաղ սիրելիները, Հայաստանի բանտերուն մէջ խոշտանգուած դըժբախտները եւ այն մայրերը որ ազգին ու հայրենիքին ազատագրութեան համար հարազատ զաւակներ պատրաստեցին ու նուիրեցին։ Թող ամէն հայ կին գիտակցի թէ իրենց արցունքի շիթերը որոնց եւ ինչ բանի համար պէտք է թափել։ Կ'արժէ՞ դժբախտ սպանութեան մը առթիւ չափ ու սահման կորսնցնել, խոր խրամատներ բանալով հայ ժողովուրդին արդէն լըքծուն կեանքին մէջ։ Ղեւոնդ արք. իր կոչման հաւատարիմ չգտնուեցաւ եւ քաղաքականութիւն խաղաց։ Երանի թէ իր դժբախտութիւնը դաս մը ըլլար բոլոր աքեմաւորներուն, որպէսզի քաղաքականութիւն չխաղան։

Այսօր Ամերիկայի գաղութը մէկ մէկու դէմ լարուած են այնպիսի ատելութեամբ մը որ կարծես իրարու դարաւոր ոխերիմ թշնամիներ ըլլային։

Դուրեան արք. պատճառ եղաւ որ Ամերիկայ հայ կիներն ալ ասպարէզ նետուին, ազգամիսա ցոյցերու եւ միթինկներու մասնակցին։ Ապա ուրեմն ես ալ որպէս ձեր սեռակիցը պիտի ըսեմ թէ անկեղծ չէք ձեր արտայայտութեան մէջ, երբ ողբ ու կոծ կ'ընէք եպիսկոպոսի մը համար։ Եթէ իսկապէս անկեղծ հայրենասէրներ էք, պէտք է նախ ըմբռնած ըլլայիք թէ հանգուցեալ արքեպիսկոպոսը անգիտացաւ ժողովուրդին շահերուն վայել ընթացք մը բռնել եւ ի վերջոյ տուժեց իր կեանքին գնով։ Եթէ մենք կիներս մեզ այնքան քաջ կը զգանք որ հանրային գործերուն խառնուինք, ուրեմն թոյլ տուէք ձեզի ըսելու թէ ձեր բռնած ընթացքին հակառակ, հարիւր հազարաւորներ կան որոնք ձեր տեսակէտը չեն ընդունիր եւ եպիսկոպոսի մը սպանութեան համար հրապարակ չեն գար, հայ ժողովուրդին գերագրգռուած վիճակին վրայ իւղ լեցնելու։ Ո՞ւր էիք, հայ մայրեր, երբ Նիքոլայի ցուցահանդէսին մէջ ձեր պաշտած եպիսկոպոսը արիւնով գրկուած եռագոյնը վար կ'առնէր։ Այն ատեն ձեզմէ ոչ ոք զայրացաւ եւ ըմբոստացաւ այս արարքին դէմ։ Այսօրուան բողոքի միթինկներու մասնակցող կիները պէտք է խորապէս ուսումնասիրեն ստեղծուած կացութեան պատճառները եւ ըստ այնմ շարժին։

Մեզի չ'իյնար քաղաքական գործերու միջամուխ ըլլալ։ Եթէ գործը, պէտքերը փոխուած են եւ հայ կինն ալ կ'ուզէ իր ձայնը լսելի ընել, հարիւր հազարներ են այն կիները որոնք իրենց կորիճները կարմիր հեղեղատին զոհ տալէ վերջ, զաւակիր թշնամիին դէմ դասալիք չդառնալու համար իրենց զոհողութեան պաշտպանեցին եւ միշտ բարձր բռնեցին հայ դրօշը, որ մեր միակ պատիւն է։ Ասոնց մէջ թերեւս դուք չէիք գտնուեր եւ ատոր համար է որ հայկական դրօշին անարգուիլը ձեզ երբեք չհետաքրքրեց։ Ո՞րն է աւելի նուիրական. մէկ միլիոն նահատակներու արիւնով գնուած եռագո՞յնը, թէ անոր սրբութիւնը անարգող մը։

Այս լարուած վիճակը մեզ շատ հեռուները կը տանի։ Լաւ է որ այժմէն ամփոփուինք եւ լրջօրէն մտածենք կացութիւնը դարմանելու մասին։ Պէտք է վերջ գտնէ Ամերիկայի խռովեալ վիճակը, որ դէպի անդունդ կը տանի մեզ ազգովին։ Եկէք, հայ մայրեր, համերաշխութեան շաղախ մը պատրաստենք եւ վերջակէտ մը դնել այս քաոսային վիճակին։

Հակառակը մի պնդէք, միայն ու միայն այս է մեր իրաւունքի սահմանը։ Եթէ ոչ, շատեր տարբեր կը խորհին եւ երբեք թոյլ չեն տար որ դուք իրաւունք ունենաք Դուրեանի մը մահուր երգուած ընելու, իսկ հակառակը պաշտպանողները՝ ոչ։ Մենք (ես) շատ բան գիտենք, բայց յանուն համերաշխութեան կը լռենք։ Ես այդ եռագոյնին համար իմ կեանքիս անբաժան ընկերը զոհ տուած եմ 1918ի յեղափոխութեան շրջանին, իրաւունք չունի՞մ քիչ մը աւելի բարձր խօսելու։ Եւ ինծի պէս հազարներ կան։ Մեր կիներուս պատիւն ու շահը կը պահանջէ քիչ մը աւելի լուրջ ըլլալ եւ ծիծաղելի չդառնալ։

ՍԻՐԱՆՈՅՇ Ս. ԲԱՂԻԿԵԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ

ԽԱՒԱՔԱՐՏԷ ԹԱԳԸ

»»» · «««

Գ. Ժան Սարմանի այս գործը (Լա քուրօն տը քարթօն) որոշ ժամանակ մը — մօտ տասը տարի առաջ — Օտէոնի բեմին վրայ ապրելէ յետոյ վերջին անգամ Քոմէտի Ֆրանսէզի բեմին վրայ յայտնուեցաւ, հրապարակներու հոծ բազմութեան մը առջեւ։

Երիտասարդ հեղինակին այս գործը կը կրէ որոշ տպաւորութիւն եւ ազդեցութիւններ Շէյքսփիրեան դպրոցէն ըլլալով հանդերձ նոր ուղղութեան եւ հոգեբանութեան համակիր։

Այդ իսկ պատճառով, ան — մանաւանդ երրորդ եւ չորրորդ արարներուն — կը մթագնի եւ կը կորսնցնէ իր միութիւնը, դառնալով երկարաձգուած ու անբնական հոգեբանութիւններու հանգոյց մը, որուն եզրակացութիւնը մեզ չի գոհացներ

Եւրոպական գահի մը ժառանգին — Իշխան Օթիչէլի — պատմութիւնն է այս։ Իր հօր հեղինակութեան տակ ճնշուած, ան կ'երազէ ապրիլ իր կեանքը, ազատ՝ պարզ մահկանացուի մը պէս։ Կ'ուզէ կեանքը եւ սէրը ճանչնալ։

Իր հօրը հրամանները զուր կ'անցնին։ Ան որոշած է — կեղծ անունի մը տակ — խառնուիլ հասարակ մարդկութեան, բաժնելով անոնց յոյզերը եւ ուրախութիւնները։

Վիլիէ կեղծանունով — երկրորդ արարին — արդէն շրջուն թատերախումբի մը կը հետեւի, ապրելով անոնց մտերմութեան մէջ, գնահատելով մէկ քանին, մանաւանդ երկու կիները՝ Ֆաննի եւ Մառի, որոնց առաջինը ամուսնացած է։

Գրաւ մը զինքը կը պարտադրէ — հակառակ իր Ֆաննիի համար զգացած անտարբերութեան — զայն գըրաւել, եւ ստիպել իր թեւերուն մէջ իյնալու ..

Բայց Մառիի մասին իր զգացումները տարբեր են։ Զայն կը սիրէ իր զգացումներուն բոլոր թարմութեամբ։ Ֆաննիի պատրաստակամութիւնները զինքը չեն գրաւեր։

Մառի նոյնպէս անտարբեր չէ Վիլիէի հմայքին եւ իր բնականին սիրող նկարագրին.

Պանդոկի մը սրահին մէջ, ներկայացումէ մը յետոյ է՝ որ կը հասնի Քոնսթան Զորբորգի — իր հօր — մահուան լուրը, յայտնուելով նաեւ որ գահաժառանգը արտասահման կ'ապրի եւ կը թուի թէ հրաժարած է գահէն։

Եւ ոչ ոք կը կասկածի, որ նոր թագաւորը հոն է, ներկայ, եւ ստիպուած անտարբեր ձեւանալ այդ գոյժին առջեւ։

Իր հարեւանցի տխրութիւնը ծածկելու համար կ'ենթարկուի, ու բռնադատուած զուարթութեան մը մէջ բեմական թագ ու ծիրանի մը հագնելով, թագաւորի դեր մը կը խաղայ դերասաններուն առջեւ՝ որոնք զինքը կը ծաղրահարեն։ Մառի ալ զուարճացողներէն մէկն է։

Ու ինք կը տառապի ներքնապէս այդ վիճակէն։ Մառի իբր ճշմարիտ կ'ընդունի ինչ որ կեղծիք է։

Հետեւեալ օրը պատշգամին վրայ խօսակցութիւն մը աւելի կը բարդացնէ թիւրիմացութիւնը. Վիլիէի սիրային խոստովանութիւնը զարմանալ Մառիի կողմէն կ'ընդունուին իբրեւ խաղ, եւ կը մերժուի։

Յուսահատ եւ սրտաբեկ, Վիլիէ կը մեկնի գաղտնօրէն իր երկիրը, ուր թագաւորի «արհեստը» կը սպասէ իրեն։

Երեք տարիներ անցած են։ Թատերախումբ մը հասած է Վիլիէի մայրաքաղաքը, եւ Մառի անոնց մէջն է։

Իր սէրը չէ մեռած, եւ կ'ուզէ զայն տեսնել։ Զայն հրաւիրել կուտայ պալատ։ Տեսակցութիւնը տպաւորիչ է։ Հին օրերու յուշերը կ'արթննան։ Մառի կը պատմէ թէ խումբին երիտասարդ սիրահարը զինքը գրաւած է արդէն — Վիլիէի հակառակորդն էր ժամանակին — եւ միասին կ'ապրին

Թագաւորին սրտին մէջ նախանձն է որ կ'արթննայ այժմ։

Խոստովանութիւններու ընթացքին կը յայտնուի որ եթէ ան նուազ անկեղծ ըլլար, պիտի սիրուէր։

Իր հեքիաթն ու կեղծ ձեւերը իրական հմայքն էին։

Այդ լուսաբանութեան առջեւ իր սէրը կը մեռնի։ Տարօրինակ զգացում մը՝ իր ցաւը ծաղրելու — այդ կնոջ զգացումներուն հետ խաղալու ցանկութիւնը — զինք կը մղէ քանի մը տարի առաջ խաղացած դերը կապկելու։

Խաւաքարոտ Թագը եւ ծիրանին պահած է դեռ։ Զանոնք կը հագնի եւ Մարիի առջեւ կը կեցնէ իր ցասն ու նկարագիրը. Կը խնդայ այժմ. իր պալատականները, արարողապետը կը գալարեցնէ, եւ երբ այդ կատակին բուն տպաւորութեան տակ կը նկատէ Մարիի վրայ վերստացած տիրապետութիւնը, յանկարծ կը հրամայէ անոր սիրահարը ներս մտցնել, ու Մարիին կ'առաջարկէ իրենց երկուքին մէջ ընտրութիւն մը ընել։

Երիտասարդ դերասանը, Վէնետ լաքար վիրաւորուած եւ նուաստացած է Թագաւորին առջեւ։

Այս վերջինը սակայն կը սպասէ, կ'ընդունի որ իր անցեալ սիրոյն յիշատակը կուրծքին՝ մեռնի, սիրահարին ձեռքէն արձակուած գնդակով մը։ Ատրճանակ մը կուտայ անոր ձեռքը կը հրամայէ կրակել՝ նուաստացնող խօսքերով։ Հարուածը կը մեկնի։ Վիրաւոր է, բայց Մարի խոյանքի մը մէջ կը նետուի իր բազուկներուն մէջ։ Ընտրած է ան։

Թագաւորը փորձը թուական կը նկատէ. Ետ կը մղէ Մարին, եւ կը յայտնէ թէ կատակերգութիւն մըն էր իր խաղացածը։ Զզուանք միայն ունի իր կեղծիքին յաջողութեան մասին։

Յիշատակի մոխիր մը մնացած է իր միակ սէրէն։ Իր երիտասարդութիւնն իսկ մեռած է։

Ու կը հեռացնէ Մարին։ Իր գահին դժուարութիւնները կը մնան իրեն։

Եօնէլ՝ Վիլէէի դերին մէջ ճգնեցաւ ապրեցնել Թագաւորին հակասական զգացումները, յեղաշրջումները, եւ անըմբռնելի ցանկութիւնները։ Օր. Մ. Թիխոն, Մարիի նոյնքան դժուարին հոգեբանութիւնը ջանաց հասկնալի դարձնել, իր սովորական նուրբ եւ զգայուն խաղարկութեամբ։ Պ. Պ. Լըտոռ, Տօրիվալ, Շամպրեօյլ, Տիպոսկ եւն. գեղեցիկ ամբողջութիւն մը կազմեցին, տալով այդ գործին իրենց տաղանդին լաւագոյնը, իրենց արժանիքով լրացնելով եւ գեղեցկացնելով շարք մը տկարութիւններ։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մեծ Սարդարապատը ոռոգելու համար

Հայաստանի ջրային տնտեսութիւնը կը շարունակէ աշխատիլ Մեծ Սարդարապատի ոռոգման ծրագրին շուրջ։

Մեծ Սարդարապատի մէջ ոռոգելի հողերուն տարածութիւնն է 102.800 հեկտար։ Այս դաշտին սահմաններն են՝ արեւմուտքէն Արփաչայի գետը, արեւելքէն՝ Գառնի գետը, հարաւէն՝ Փոքր Սարդարապատի գլխաւոր ջրանցքը, հիւսիսէն՝ Արագած լերան լանջերը, որոնք կը գտնուին ծովի մակերեւոյթէն 1500—1700 մէթր բարձրութեան վրայ։ Մեծ Սարդարապատի տարածութիւնը, իբրեւ Արարատեան դաշտի նախալեռնային մաս, ընդարձակ հեռանկարներ ունի արհեստագործական մշակութեանց՝ մասնաւորապէս բամպակի, շաքարի, ճակնդեղի, ինչպէս նաեւ բազմամեայ մշակութիւններու զարգացման համար։

Ծրագրուած է Մեծ Սարդարապատի մէջ ոռոգել 35,000 հեկտար բամպակի դաշտ, 21,700 հեկտար պտղատու տարածութիւն, 10,700 հեկտար այգի։

Յետագային, Մեծ Սարդարապատի ոռոգման համար կ'օգտագործուի Սեւան — Զանգի ջրաանցուղը։ Ընթացիկ տարուան վերջը պատրաստ կ'ըլլայ Մեծ Սարդարապատի ոռոգման նախագիծը.

ԲՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԵՐ

Երեւանի բժշկական վարժարանի դասախօսներէն Ա. Յակոբեանի մէկ յօդուածէն.—

1930 նոյեմբերին Հայաստան եւս օժտուեցաւ բնաբուժական հիմնարկութեամբ մը (ինսթիթութ փիզիօթէրափիէ), շարք մը գաւառային բաժանմունքներով։

Հայաստանի բնաբուժական հիմնարկութիւնը, գործնական եւ հետազօտական աշխատանքներէ զատ, պէտք է աշխատի նաեւ ժողովրդականացնել բնաբուժական դարմանումի մեթոտները, մասնաւորապէս ծանօթացնելով արդիւնաբերական վայրերու աշխատաւորութեան, որպէսզի, առանց աշխատանքէ կտրուելու, գործաւորը կարենայ օգտուիլ նոր մեթոտներու բարիքներէն։

Երկրին կլիմայաբուժական կայանները օժտել բնաբուժական դարմանումի մեթոտներով, այնտեղ կազմակերպելով բնաբուժական դարմանատուներ։ Եւ այս նպատակով՝ պատրաստել մասնագէտներ

Բնաբուժութիւնը նախընթաց պատմութիւն չունի Հայաստանի մէջ։ Ներկայիս, սակայն, բաւական զարգացած է այս հիմնարկութիւնը, այնպէս որ վերջին երկու տարուան ընթացքին բնաբուժական դարմանում ստացան 63.000 հոգի։

Լէնինականի մէջ կը գործէ երկու սենեակէ բաղկացած դարմանատուն մը, որ օրական կ'ընդունի 250 հիւանդ։ Արթիկի, Ղափանի եւ Ալլահվերդիի մէջ եւս սկսած են գործել բնաբուժական նման դարմանատուներ։ Ալլահվերդիի բանուորներուն բնաբուժական դարմանումին նպաստելու համար Մանեսի մէջ բացուած է մասնաւոր դարմանատուն մը։ Դիլիջանի բնաբուժական դարմանատունը ունի լուսաբուժական եւ ելեկտրաբուժական, (մասնաւորապէս անդրմանիշակագոյն ճառագայթներու յատուկ) գործիքներ, անարեւ օրերուն՝ արհեստական արեւաբուժութիւն կատարելու համար։

Բնաբուժական հիմնարկութիւնը, իր կազմութենէն ի վեր շատ կարճ ժամանակ անցած ըլլալով հանդերձ, բաւական աշխատանք կատարած է նաեւ մասնագէտներու պատրաստութեան համար։ Լէնինականէն, Արզնիէն, Արթիկէն, Ղարաքիլիսայէն 4 բժիշկներ մասնագիտական դասընթացքներու հետեւած են Երեւանի մէջ։

Բնաբուժական հիմնարկութիւնը ուսումնասիրութեան առարկայ դարձուցած է կարգ մը հիւանդութիւններ, քննած է Հայաստանի կլիմայաբուժական վայրերը եւ կազմակերպած է շարք մը դասախօսութիւններ։ Այդ դասախօսութիւններէն տպագրուած են, բանուորներուն մէջ տարածելու համար, Ա. Յակոբեանի Ջղային հիւանդութիւնների բուժումն Արզնու կլիմայաբուժական վայրում եւ Հայաստանի կլիմայաբուժական վայրերի շինարարութիւնն ու նրա զարգացման հեռանկարները, բժիշկ Սաղեանի Դիլիջանի կլիման աշխատութիւնները եւ այլ գրքոյկներ։

Բնաբուժական հիմնարկութեան կլիմայաբուժագիտութեան ճիւղը, իր արդի դեռ շատ փոքր բաժանումով, կը գործէ 1933 օգոստոսէն ի վեր։ Կազմակերպած է գիտական արշաւներ, որոնց մասնակցած են Մոսկուայէն եւ Օտեսայէն հրաւիրուած կլիմայաբոյժներ։ Կատարուած ուսումնասիրութիւնները, հաւաքուած նիւթերու հարստութիւնը նկատի առնելով, ծրագրուած է յառաջիկային բանալ ցուցահանդէս մը։

Հայաստանի առողջապահական գործավարութիւնը կ'աշխատի աւելի եւս զարգացնել կլիմայաբուժական աշխատանքները, երկրին կլիմայական եւ բնական հարստութիւններուն օգտագործումը։ Յունուար 1էն սկսեալ, Հայաստանի բնաբուժական հիմնարկութիւնը կոչուեցաւ Հանրապետական կլիմայաբուժական եւ բնաբուժական հիմնարկութիւն։

Ձիւն կը տեղայ

Խորհ. Հայաստան կը հրատարակէ հետեւեալ հեռագիրները.

ՄԱՐՏՈՒՆԻ, 22 Ապրիլ.— Անսպասելի կերպով գարնանային եղանակին յաջորդեցին ձմեռնային օրեր։ Մարտ 22ի գիշերը 20 սանթիմեթր բարձրութեամբ ձիւն տեղաց։

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ.— Մարտ 21ի գիշերը ձիւն տեղաց եւ դաշտերը ծածկուեցան թանձր խաւով։ Ձիւնը կը շարունակէ տեղալ։ Գարնանային ցանքը կանգ առաւ։ Հեռախօսային հաղորդակցութիւնը քաղաքին ու գիւղերուն միջեւ կտրուեցաւ։ Միջոցներ ձեռք առնուեցան վերահաստատելու հեռախօսային հաղորդակցութիւնը։

ԱԽՏԱ.— Մարտ 21ի գիշերը, սաստիկ հովէ մը յետոյ, ձիւն տեղաց։ Ձիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ լոյս։ Տեղ տեղ ձիւնին բարձրութիւնը կը հասնի մինչեւ քսան սանթիմեթր։

ՆՈՐ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐՆԵՐ

Կրթական գործավարութիւնը վերջերս փրոֆէսէօր տիտղոսը տուաւ Ղորղանեանին, Տէր Ղեւոնդեանին, Մնացականեանին, Լեկկերին։ Օգնական փրոֆէսէօր տիտղոսը տուաւ Ստեփանեանին, Սողոմոնեանին, Կոտլիարեւսկիին, Բուդաղեանին, Զաքարեանին, Կազարեանին, Տէր Գրիգորեանին։ Դիմում կատարուեցաւ վաստակաւոր գործիչ տիտղոսը տալու համար Վ. Դ. Կարգանեանին, Պէթհովէնի եւ Մոցարտի մասին կատարած իր խոշոր աշխատութիւններուն առթիւ։

Այս առթիւ Երաժշտանոցին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսներու եւ ուսանողներու հանդիսաւոր հաւաքոյթ մը։ Կրթական գործավարութեան կողմէ Խօջամիրեան ներկայացուց Երաժշտանոցին կարեւորութիւնը երաժիշտներ պատրաստելու տեսակէտով եւ Հայաստանի մէջ երաժշտութիւնը տարածելու նպատակով, եւ աւելցուց որ Երաժշտանոցը մեծ դեր խաղայ պետական օփերայի կազմակերպութեան մէջ։

ԱՐԱԳԱԾԻ ԴԵՂԻՆ ՁԻՒՆԸ

Արագած լերան վրայ վերջերս դեղին ձիւն տեղաց։ Այս դեղին ձիւնը ուսումնասիրելու եւ քիմիական քննութեան ենթարկելու համար, Մարտ 12ին ջրա — օդերեւութաբանական մարմնին կողմէ բնագէտ Գրիգորեանի ղեկավարութեան տակ արշաւախումբ մը մեկնեցաւ Ալագեազ։ Սակայն արշաւախումբը Ղոչաբուլաղ հասնելէ յետոյ, (Արագած կայարանէն 15 քիլոմէթր հեռու), կէս ճամբէն ետ դարձաւ, որովհետեւ Արագածի ձիւնհալքին պատճառով չէր կրնար դահուկներով բարձրանալ մինչեւ կայան։ Ուստի, դեղին ձիւն ուսումնասիրելու համար, ջրա — օդերեւութաբանական մարմինը որոշեց դեղին ձիւն առնել եւ պահել մասնաւոր ամանոթներու մէջ, քննութեան ենթարկելու համար յետագային։

Նոյն մարմինին տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, Արագածի վրայ դեղին ձիւն տեղացած է անգամ մը 1933ին, իսկ երկու անգամ՝ այս տարի։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կրթական գործավարութիւնը հրահանգ տուած է երաժիշտ Ցարօ Ստեփանեանին պատրաստել Սասունցի Դաւիթի օփերան։ Խօսքերը պիտի պատրաստէ Դ. Դէմիրճեան։ Կրթական գործավարութիւնը բանակցութիւն կը վարէ Լէնինկրատի երաժշտանոցին փրոֆէսէօրներէն Կուշնարեանի հետ, որմէ խնդրած է գրել օփերա մը հայերէն լեզուով։

✻ Երեւանի համայնական թանգարանը ձեռնարկեց մաքէթներու ձեւով հաւաքել ու պահել հին ու մեռնող Երեւանը իր արժէքաւոր բեկորներով, հին տուներով, թաղերով, փողոցներով, եւն.։ Արդէն հաւաքած է բաւական թուով հնութիւններ, ինչպէս՝ խաներու եւ ցարերու օրուան պատմական մնացած դրօշներ, զէնքեր, տուներու եւ թաղամասի մաքէթներ, Երեւանի բերդին բանալիները, եւն.։

✻ Հայերէն լեզուով ձեռնարկուած է Լէնինի հատընտիր գործերուն հրատարակութեան, ամբողջ վեց հատորի մէջ։ Լոյս տեսաւ արդէն երրորդ հատորը, որ կը բաղկանայ երկու մասէ,— առաջին մասը կը պարունակէ «Իմպերիալիզմը եւ պատերազմը», երկրորդը՝ «Բուրժուական յեղափոխութենէն դէպի պրոլետարական յեղափոխութիւն»։

✻ Լոյս տեսաւ Շիրվանզադէի երկերու ժողովածուին Ցրդ եւ վերջին հատորը։ Ամբողջ այս գործերը կը կազմեն 160 պրակ։ Պիտի հրատարակուի նաեւ հատընտիր գործերէն հատոր մը, 50 պրակ։

Լոյս տեսաւ նոյնպէս Սունդուկեանի երկերու ժողովածուին մէկ հատորը.

Մայիսին լոյս կը տեսնէ Ե. Թումանեանի երկերու ժողովածուին մէկ հատորը, 50 պրակ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՕԿԸ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 մարտ).

— «Դաշնակցութեան դէմ իրենց պայքարին ուժ տալու ճիգով, ռամկավար կոչուած պառաւներու «կուսակցութիւնը», շատ մը գաղութներու մէջ կ'աշխատի ձեռք անցընել Հօկերու վարչութիւնը։ Ռամկավարները կ'ուզեն թափանցել Հօկերու ղեկավար շրջանակներուն մէջ, պարզապէս անոնց ունեցած անդամներու համրանքը շահագործելու համար յօգուտ իրենց կուսակցական նպատակներուն։ Անոնց այս աշխատանքը բացատրող պատճառը շատ պարզ է։ Ռամկավարները կուսակցական սեփական զանգուած չունին որ եւ է տեղ։ Անոնց «ակումբ»ները կամ մեր հասկցած լեզուով՝ մասնաճիւղերը կը բաղկանան փոքրաթիւ անձերէ, եւ, իրենց կուսակցական նեղ շրջանակէն դուրս, ժողովրդական խաւերու մօտ, յարգ ու համակրանք չեն վայելեր։ Առանձին են։ Ուղղակի իրենց օժանդակող բազմութիւններ չունին։ Եւ ամէն տեղ կը ներկայանան իբրեւ վանցառելի փոքրամասնութիւն մը։ Եւ որպէսզի կարենան իրենց շրջապատի այդ պարապութիւնը լեցնել, անոնք անհրաժեշտօրէն պէտք ունին հակադաշնակցական այլ հոսանքներու գործակցութեան։ Գործակցութիւն մը, սակայն, որուն մէջ իրենք կ'ուզեն միշտ ունենալ վարիչի դեր, որպէսզի իրենց գործակից եւ իրենց երեսը ներմակ հանելու սահմանուած այդ ուժերը ներկայացնեն իբրեւ իրենց սեփական դրամագլուխը։

Այս ուղղութեամբ անոնք փակած են Հօկերու օձիքին։ Այսպէս կամ այնպէս, Հօկը հակադաշնակցական կազմակերպութիւն է։ Անոր անդամները — մեծ մասով՝ ոչ — կուսակցականներ — հարիւրին ութսուն համեմատութեամբ, Հայաստան երթալու փափաքով տոգորուած, ակամայ, կը գտնուին հակադաշնակցական ճակատի վրայ։ Եւ ամէն առթիւ, իբրեւ զանգուած, կը շահագործուին Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարներու մէջ, իրենց հակադաշնակցական ղեկավարներուն ձեռքով։ Ռամկավարները կրնա՞յին անտեսել իրենց չպատկանող բայց հակադաշնակցական պայքարի մէջ իրենց համակարծիք այս ուժը, գաղութներու մէջ։ Կրնա՞յին ձեռնածալ նստիլ եւ Հօկերը չառնել իրենց մականին տակ, իրենց ցանկութեան համաձայն եւ իրենց կուսակցական շահերու ուղղութեամբ զանոնք շահագործելու համար։ Ի հարկէ ոչ։ Եւ այդ ճիգը, բերդը ներսէն գրաւելու այդ ծրագիրը անոնք աշխատած են գլուխ հանել ամէն տեղ ուր ասպարէզը ազատ գտած են, ամէն տեղ, ուր անոնք կրցած են մեկուսացնել իրենցմէ չեղող, բայց Հօկերը ժառանգութեան իրաւունքով վայելել ձգտող միւս տարրերը։

Սելանիկը մէջտեղն է։ Հոն, մինչեւ այսօր, Հօկի վարչութիւնը մեծ մասով գտնուած է ռամկավարներու կամ ռամկավարամիտներու ձեռքը։ Այս տեղի ռամկավարները կրցած են թափանցել Հօկէն ներս եւ չէզոքացնել՝ իրենց հակառակորդ որոշ տարրեր։ Կրցած են ձեռք առնել, մէկ խօսքով, Հօկի ղեկավարութիւնը։ Այս է պատճառն ալ, որ ազգային մարմնոյ վերջին ընտրութեանց նախօրեակին, անոնք, լայն բերնով համարձակեցան յայտարարել, թէ Դաշնակցութիւնը, այդ պայքարին մէջ իր դէմը ունի «Ռ. Կուսակցութի՜ւնը» միայն։ Համարձակութիւնը ուժ կ'առնէր այն իրողութենէն, որ Հօկը, ամբողջութեամբ պիտի քուէարկէր — եւ քուէարկեց — իրենց ի նպաստ։ Մինչդեռ Սելանիկցի ո եւ է Հայու համար բացարձակօրէն պարզ էր այն փաստը, թէ ռամկավարները, իբրեւ «կուսակցութիւն», խոշոր զէրօ մըն են այս համայնքին մէջ, որ իրենց անդամներով, իրենց եօթը պորտով եւ բոլոր համակիրներով, յիսուն ձայն իսկ չեն կրնար կեդրոնացնել իրենց թեկնածուներուն շուրջը։

Ի հարկէ, Սելանիկը միակը չէ իբրեւ օրինակ։ Իրողութիւնը նոյնն է այն բոլոր գաղութներու մէջ, ուր Հօկը կազմակերպութիւններ ունի։ Ռամկավարները, ոչ մէկ տեղ, այդ գաղութներու մէջ չեն յանդգնած առանձին չափուիլ Դաշնակցութեան հետ։ Այլ, միշտ ապաստանած են Հօկի շուքին տակ, անոր ունեցած ուժը իբրեւ իրենց «սեփականութիւնը» շահագործելու եւ «ժողովուրդը ռամկավարներուն հետ է» կարենալ ըսելու համար։ Խնդիրը հոն է սակայն, որ յաճախ, տան հաշիւը սխալ դուրս կուգայ շուկային մէջ եւ ռամկավարներու կրած պարտութիւնը կ'անդրադառնայ նաեւ Հօկին վրայ, ինչպէս պատահեցաւ անցեալ շաբթու, Սելանիկի մէջ ռամկավարներու պարտութեամբ սկսաւ ու պարտուեցաւ նաեւ Հօկը»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՏԵՐԵՒ ՄԸ ԵՒՍ

ՎԱԼԱՆՍ (8 ապրիլ).— Զատիկը կարմիր եղաւ մեզի համար։ Երէկ կսկիծով հողին յանձնեցինք մեր տարաբախտ ընկերոջ՝ Յակոբ Կօշկակարեանի կինը իր ծաղիկ հասակին մէջ։ Ապրիլեան արհաւիրքէն հալածական զոյգ մը, հազիւ բոյն դրած այս օտար ափերու վրայ. ահա չար բախտը կը տրորէ Հայու օճախ մը եւս։ Ընկ. Յ. Կօշկակարեան, մէկը հիմնադիրներէն Զ. Ռ. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղին, ամուսնացած էր 1928ին։ Անխնայ հիւանդութիւնը գաղթի բոյն դրած՝ կարճ ժամանակէն խլեց մեզմէ հայ մայր մը եւս։

Յուղարկաւորութեան ներկայ եղան աւելի քան երեք հարիւր հոգի։ Այս ընտանիքը սիրուած էր անխտիր բոլորին կողմէ։ Ներկայ եղան եւ Ֆրանսացիներ. Ի յարգանս ընկերոջ՝ ծաղկեպսակ մը ղրկուած էր Հ. Յ. Դ. Վալանսի «Քրիստափոր» ենթակոմիտէին կողմէ։

Հէք կինը իր ետեւ կը թողու երկու մանուկներ հազիւ 2 եւ 4 տարեկան։ Քու զաւակներուդ ապագան թող քեզ մխիթարութիւն ըլլայ, ո՛վ հայ մայր։ Թող [illegible] մեր տարաբախտ ընկերոջ։

Գաւառացի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Կերակուրները տարինք, կերան — խմեցին. երբ կարգը եկաւ պառկելու՝ մեզի ըսին, որ վեց ձեռք անկողին պիտի բերենք, բայց պայմանաւ որ անոնց մէջ, մինչեւ այսօր, ոչ ոք պառկած ըլլայ։ Այս խօսքը մեծ մայրիկս սարսափի մատնեց։ Խեղճ կինը սկսաւ ողբալ. «Ո՞ւրկէ պիտի կարենայ գտնել այդ քանի անկողինները, քանի որ ամբողջ գիւղը լեցուած է իրենցմով։ Հրէշներէն մէկը որ քիչ — շատ մարդու կը նմանէր, դարձաւ մեծ մայրիկիս եւ ըսաւ.— Գնա՛, մայրիկ, գնա, ինչ որ ունիս այն բեր։

Եւ մենք տունէն վեց ձեռք անկողին տրամադրեցինք այդ մարդագայլերուն։ Այդ գիշերը մենք փախթներու վրայ պառկեցանք, բայց նորէն հանգիստ չթողուցին. գիշերանց մերիններուն պարտադրեցին իրենց համար համբու պաշար պատրաստել եւ առտուն կանուխ մեկնեցան։

Երկու ամիս եղած էր մարդագայլերուն մեր գիւղէն հեռանալը։ Օրին մէկը մեր շուներէն շրջապատուած, մարդ մը տեսայ, կարծես դիմագիծը ինծի ծանօթ էր. հագուստները պատառ պատառ, ոտքերը տրեխ չէր։ Մայրիկէս պատառ մը հաց կ'ուզէր որպէսզի անօթի փորը կշտացնէր։ Այս այն մարդն էր որ երկու ամիս առաջ մեծ մայրիկէս «մարդ չպառկած» անկողին կ'ուզէր... Մեզի պատմեց թէ ինչպէս ռուսական թնդանօթները ժանգարի պէս հնձեր էին իր բոլոր ընկերները եւ միայն ինքը ազատած էր։

1915ի փետրուարի սկիզբն էր։ Մեր գիւղը բերին պարենակիր անկեալ ձիեր որոնք մեր կենդանիներուն հետ պիտի խնամուէին. Վերակացուներու տան իր կարողութեան չափ պիտի խնամէր պետական անկեալ ձիերը, ի հարկէ, անոնց հետ ալ 2—3 զինուորներ։ Բարեբախտաբար սպան Պոլսեցի հայ երիտասարդ մըն էր, իսկ գիւղն ալ զուտ հայաբնակ, որով գիւղացին ծանրութիւն չէր զգար։ Այս երիտասարդը Բասէնէն հինգ հայ զինուորական փախստականներ բերած էր մեր գիւղը։ Երիտասարդները բոլոր Շապին — Գարահիսարցի էին, բայց ոչ ոք գիտէր թէ զինուորական փախստական են։ Շատերը կը կարծէին թէ ձիերու հոգատար պաշտօնեաներ են։ Բայց երկար չմնաց հայ սպան. հրամանատարին կարգադրութեամբ պէտք է հեռանար հայ գիւղէն։ Մեկնելէ առաջ սպան ներկայացաւ մերոնց ըսելով թէ այս հինգը փախստականներ են, այլ եւս միասին չի կրնար առնել եւ պէտք է գիւղը մնան։ Մերոնք սիրով ընդունեցին եւ տղաքը մեր գիւղը մնացին. իսկ սպան զրկուեցաւ Բաղտրին։ Տղաքը Հէյլէկ լերան վրայ գտնուող տնակի մը մէջ կը մնային ցերեկը, իսկ գիշերը գիւղ կուգային։ Անոնցմէ ալ կը յիշեմ, երկու Սարգիս, Զարեհ, Վահան եւ Խորէն։ Վերջինը մեր տունը կը կենար եւ կը պատմէր մեզի թէ երբ Ռուսը գրաւէ Դերջանը, երկաթուղի կը շինէ եւ մէկ ժամէն Շապին — Գարահիսար կը հասնինք։ Այս տղաքը մինչեւ ջարդին երեք շաբաթ մնացած, եղբայրներուս՝ Օվանի եւ Նիկոյի առաջնորդութեամբ Կոտեր գիւղը մեկնեցան։ Անկէ Ուլուխնոց Սաքօի եւ Մուսոյենց Փաշիկի օգնութեամբ աբեմտեան Եփրատը կ'անցնին ու կը մեկնին դէպի իրենց ծննդավայրը. Գալով սպային՝ Բողոսին քանի մը շաբաթ կը մնայ եւ գործուած չարիքներուն գիտողութիւն կ'ընէ։ Զանազան զրպարտութիւններ վերագրելով, Կարինի զինուորական ատեանը կը փոխադրեն եւ կը կախեն։ Որքան կը ցաւիմ իր անունը չգիտնալուս։ Յետոյ եկաւ անտանելի Հարիւրապետ Գանիկ էֆէնտին, ան ալ երկար չմնաց մեր գիւղը, փոխադրուեցաւ Դվինիկ եւ ճամբան սպաննուեցաւ։ Այս ոճիրը քիւրտ աւազակներուն վերագրուեցաւ, մինչդեռ բուն հեղինակը Թուրք կառավարութիւնն ինքն էր։ Այսպէսով վերջ կատար շատ մը հայ զինուորականներու կեանքին։

4.— ՀԱՅ ԱՐԵԱՆ ԾԱՐԱՒԻ ԳԱԶԱՆԸ

Ամէնէն վերջը հայրենի գիւղս եկաւ խոկալէս գազան մը որ հայ արեան ծարաւի էր։ Այս հրէշը ուզեց հայ գիւղացիին պատիւը անարգել։ Բայց ի զուր ջէհանյին առաջարկեց որ Մգտեսոց հարսը իրեն յանձնուի։ Հայ գիւղացին չէր կրնար հանդուրժել այս անարգանքին։ Անմիջապէս հարսը տեղափոխեցինք, որպէսզի գազանին ձեռքը չիյնայ։ Հրէշը հարսին փախուստէն վրէժը լուծեց 12 անմեղ երիտասարդներէ։ Իբրեւ զինուոր հաւաքեց, Մամախաթուն դրկելու պատրուակով եւ Խուլձորի եւ Խումլարի կանանչ արտերուն մէջ գնդակահարել տուաւ։ Ասոնց մէջ էր նաեւ հարսին ամուսինը։ Գիւղէն վացին, սայլերու վրայ դրին անմեղ զոհերուն արիւնլուայ դիակները եւ գիւղ բերելով եկեղեցին շարեցին։ Ամբողջ գիւղը ողբաց երիտասարդներուն եղերական մահը։ Դերջանի հայ ժողովուրդը տակաւին չէր մոռցած իր մէկ սիրելի զաւկին Տիգրան Մեղրիկեանի կորուստը եւ ահա 12 զոհեր եւս։ Այս առթիւ երկու խօսք Տ. Մեղրիկեանի (Շրջիկ) մասին։ Հ.Յ.Դաշնակցութեան Դերջանի շրջանին գործիչը եւ միեւնոյն ատեն վաստակաւոր ուսուցիչ էր։ Ծանօթ էր նաեւ Բաբերդի շրջանին։ Իր սպանութիւնը հետեւեալ պարագաներուն մէջ տեղի ունեցաւ.— Ջըխոց գիւղը քաշուած էր որպէսզի կառավարութեան աչքին չզարնէ. Այնտեղ Թուրքեր կը գրէ հայ գիւղերը ցրուելու համար, որպէսզի երիտասարդները պատրաստ ըլլան պաշտպանելու հայրենի գիւղերը։ Դժբախտաբար դաւաճանի մը մատնութեամբ ողբացեալ Շրջիկը կը ձերբակալուի Թուրքիկ գիւղի պահուն։ Զինուորները կ'ըսեն թէ մեր գիւղը պիտի տանին, բայց Թերբիսէք ըսուած գիւղին մօտ կը սպաննեն եւ դիակը գետին մէջ կը նետեն։ Իր աղջիկը մեր գիւղը եկաւ եւ իմանալով որ չէ եկած, կ'երթայ Կողեր, հոն ալ չէր գացած։ Մէկ ժամ վերջը Թուրքերը կուգան լուր կուտան մեր գիւղացիներուն թէ Մեղրիկեան էֆէնտին սպաննուած է այս ինչ տեղը։ Իր սաները զոյգ մը եզ կը լծեն սայլին եւ տարաբախտ վարժապետին պաշտօնակից Խոճիկեանն ալ միասին առնելով, կ'երթան զոհին դիակը կը բերեն եւ կը թաղեն իր սիրած Սարիքայա գիւղին գերեզմանատունը։ Մեղրիկեանը Համիտի օրով ալ շատ հալածուած է։ Եթէ չեմ սխալիր, իր կեանքն ու գործը «Դրօշակ»ի մէջ գրուած է իր պաշտօնակից Յովհաննէս Սահակեանի կողմէ.

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

նըրարկութիւն կենսաթոշակները եւ նախկին ռազմիկներու տոմսերը: Այս գլուխէն կը նախատեսուի 150 միլիոն փրանք:— 2. Ջրի խնամքներու ծախքը պիտի կրճատուի նոր կանոնագրով մը.— խնայողութիւն՝ 25 միլիոն.— 3. Պատուոյ Լեգէոնի եւ զինուորական շքանշանի թոշակները պիտի կրճատուին հարիւրին 20 (30 միլիոն).— 4. Նախկին ռազմիկներու հանգստեան թոշակին մատակարարութիւնը պիտի ստանձնէ պատերազմիկներու Ազգ. Գրասենեակը, կառավարութենէն ստանալով 500 միլիոն փրանքի միանուագ գումար մը եւ ազգ. վիճակահանութեան ամբողջ արդիւնքը: Այս կերպով պետական նիւթացոյցը պիտի շահի 856 միլիոն փրանք: (Այս նոր կարգադրութիւնը ի զօրու պիտի ըլլայ 1934 յուլիս 1էն):— 5. Իբրեւ նախկին ռազմիկներու եւ պատերազմի զոհերու նպաստ՝ նիւթացոյցի հաւասարակշռութեան համար, 3 առ հարիւր համեմատութեամբ դրոշմաթուղթ պիտի փակցուի բոլոր թոշակներուն վրայ: Այս տուրքէն ազատ են բացարձակապէս անկար ռազմիկները (հարիւրին հարիւր վիրաւոր, ինչպէս կ'ըսեն): Շահ՝ 206 միլիոն: Համագումար խնայողութիւն՝ 1267 միլիոն, որով ամբողջովին կը փակուի նիւթացոյցին ացը (չորս միլիառ):

Տեսակցութիւնը շատ սիրալիր էր, բայց նախկին ռազմիկները վերապահեցին իրենց պատասխանը, յայտնելով թէ Ազգ. խորհուրդը բացառիկ նիստ պիտի հրաւիրեն, որովհետեւ ան է միակ իրաւասու իշխանութիւնը: Ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի, որով պատասխանի կը սպասուի ուրբաթ օր: Կառավարութիւնը լաւատես է արդիւնքի մասին. թէեւ նախկին ռազմիկներու դաշնակցութիւնը իր վերջին համագումարին մէջ որոշած էր բացարձակապէս ընդդիմանալ որ եւ է կրճատման եւ ի հարկին քաղաքական գործունէութեան դիմել: Նախկին ռազմիկներու պատուիրակութեան վրայ ազդելու համար, Պ. Տումէրկի ունկնդրութեան ներկայ էին նաեւ մարաջախտ Փեթէն, կենսաթոշակներու նախարար Ռիվոլէ, որ ռազմիկներու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարն է, եւ նիւթական նախարարը:

Մինչ այս մինչ այն, հակասական տեղեկութիւններ կը հասնին զանազան շրջաններէ: Հօթ Սավուայի նախկին ռազմիկները ընդհ. ժողով գումարելով, որոշեցին առաջարկել կեդր. վարչութեան որ ընդունի կառավարութեան պահանջած զոհողութիւնները: Լիոնէվիլի ռազմիկներն ալ նոյն բանաձեւը քուէարկեցին, յանուն 32,000 անդամներու: Իսկ փիւէնէ – Օրիանթալի ռազմիկները հեռագիր մը ուղղելով Պ. Ռիվոլէի, պահանջեցին պահել ռազմիկներու անձեռնմխելի իրաւունքները:

Ձախակողմեան տարրերու խլրտումները

Ձախակողմեան տարրերը, եւ մասնաւորապէս ընկերվարականներն ու համայնավարները կը շարունակեն գրգռել հանրային կարծիքը, կառավարութեան քաղաքականութեան դէմ: Երկուշաբթի օր նոր ցոյցեր տեղի ունեցան հետախօսի կեդրոնին մէջ: Երբ առաւօտ ժամը 8ին գործի սկսան, բանուորները սկսան պոռալ — «Անկցի՛ն սովամահութեան հրամանագիրները», «Ձեռք ընդունիր թոշակներու կրճատումը»: Ամէն ինչ հանդարտ անցաւ մինչեւ կէսօր, երբ նոր ցոյցեր տեղի ունեցան որոնք տեւեցին 15 վայրկեան: Կ'ըսուի թէ ամէն օր պիտի կրկնուին այս կարգի ցոյցերը:

Պետական պաշտօնեաներու Դաշնակցութիւնը տաքը տաքին եւ երկար պատասխան մը հրատարակեց, կառավարութեան տուած յայտարարութեանց դէմ:

Պաշտօնեաներու ընկերվարական դաշնակցութիւնն ալ ժողով գումարեց, որոշելու համար իր բռնելիք դիրքը:

Անտոլ Տէլմա, ուսուցիչներու ազգ. Սէնտիքային ընկերվարական քարտուղարը, բուռն յայտարարութիւն մը հրատարակեց, յայտնելով թէ ամէն միջոցի պիտի դիմեն, պայքարելու համար «անարդար եւ տխմար» հրամանագիրներուն դէմ եւ «քշելու համար Ֆաշական կառավարութիւնը»:

Համայնավարները միթինկ մը սարքած են ապրիլ 20ի համար, Օթէլ տը Վիլի մէջ: Կ'ըսուի թէ դաւաններէն ալ պատուիրակներ պիտի գան:

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը եւ պահպանողական թերթերը միաժամանակ կը գրեն թէ Լիոնի մէջ անծանօթ մը խորտակելով գինավաճառի մը խանութը, 30 հրացան եւ 30 ատրճանակ թռցուցած է, բոլորն ալ նոր դրութեամբ: Անշուշտ քաղաքական նպատակներով:

Պ. Արամ Գօյաճեան, Մերիէմզուլի եւ Զիչէք ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ ՄԵՐԻՒՄԴՈՒԼԻ)

դառնաղէտ մահը:

Թաղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Ջորեքշաբթի առաւօտ ժամը 10.30ին իր բնակարանին մէջ 13, rue d'Orcel, Paris (18). Մէթրօ Barbès:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Երուանդ Յարութիւնեան 50 փրանք կը նուիրեն «Համազգային» Միութեան, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Մաքրուհի Պօյաճեանի մահուան առթիւ:

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինօյի ՄՈՒՐԱՏ խումբը հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան 15 ամեակը եւ իր ծննդեան 60 ամեակը Ապրիլ 29ին Կիրակի օր:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Յ Դ

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ԱՆԻԷՌ Գուա Քոլոմպի «Վիշապ» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերը.— Քրիստափոր խումբը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Ռամավ Ակումբին մէջ, «Աղասամ» խումբը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Ռամավ Ակումբին մէջ:

Իսկ Շառի Ռոստոմ խումբը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն:

ՀԱՆԴԻՍ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած ԳՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. ՅԱՒՐՕՍ խումբի կողմէ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Ferme des Noues à Goussainville, Salle de Réunion*ի մէջ*

Կ'երգեն Տիկ. Ս. Խաչատրեան, Օր. Հ. Գնեզեան եւ Պ. Ս. Սպարթալեան:

Կ'արտասանեն՝ Օր. Սամանեան, Պ. Տիլանեան *եւ ընկերներ*՝ Ս. Կարապետեան *եւ* Կ. Սամանեան:

Նուագ թառի վրայ

Մուտք 3 ֆրանք

Շոգեկառք կայ տիւ Նորէն ժամը 1.17 եւ 1.27 եւ իջնել *Goussainville*ի կայարանը:

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փարիզի

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingenieurs Civils*ի սրահին մէջ* 19, Rue Blanche

Metro: Blanche *կամ* Trinité

Բանախօսութիւններ՝ Սահակ կաթողիկոսի, Թլկատինցիի, Ռ. Զարդարեանի, Ռ. Որբերեանի *եւ* Գ. Պէշկէօթիւրեանի *մասին*:

Գեղարուեստական նոխ բաժին սիրայօժար մասնակցութեամբ՝

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Տիկիններ Թերզիպաշեան *եւ* Սիրարփի Ամուէրեան (*Հօդանի քոնսէրվաթուարէն*): *Օրիորդներ*՝ Աստղիկ Առաքելեան *եւ* Էլիզ Մուսեան,

Պ. Պ. Դ. Մէջիթէրեան, Ա. Կոթիկեան *եւ* Ա. Գմբէթեան:

Նուագախումբ *Արիս* եւ Թառիստ *Արզար* իր թառով:

Պարերու մրցում, ղեկավարութեամբ փրօֆէսէօր *Պաղտասարեանի*:

ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Դին այրերու համար *10*, իսկ կիներու համար *7.50* ֆրանք:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ

ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ,

ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ ԿԻՐԱԿԻ 13 ՄԱՅԻՍ ՍԱԼ ՀՕՇԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Կը խնդրուի միւս միութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

"ԵՐԿՈՒՆՔ"

ՕՐԿԱՆ Ջ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Դ. ՏԱՐԻ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Երիտասարդութեան միակ պարբերաթերթը, որ կ'ապրի եւ կը տեւէ 4 տարիէ ի վեր: Ապրիլեան սաներու, Վաճանգեան երիտասարդներու բեմը,— ԵՐԿՈՒՆՔ կը հրատարակէ նիւթեր հայ որբերու պատմութեան, յուշեր աքսորէ եւ ջարդէ ազատած բեկորներու կեանքէն, ուսումնասիրութիւններ Հայոց գրականութեան եւ պատմութեան մասին, յօդուածներ յեղափոխեալ երիտասարդ սերունդի մը նկարագրին կազմութեան համար, առողջապահական եւ մարզական հրահանգներ, վերագնահատութեան փորձեր մեր անցեալին ու ներկային վրայ, որբերու նամակներ, որբերու ազարակի աշխատանքները:

Վեհօրէն բեմ մը, ուր պէտք է հաւաքուին մեր գաղութներու բոլոր երիտասարդները:

Տարեկան բաժնեգին — 15 *ֆրանք՝ Ֆրանսա*, 20 *ֆրանք՝ արտասահման*:

Դիմել՝ A. KAPIKIAN, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Հ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՆՉԷ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ԲՈԼՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

Այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը

ԿԱՐԵՒՈՐ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հրաւէր բոլոր հայ ֆութպոլիստներուն

Փարիզահայ ֆութպոլիստներու խորհրդակցական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին La Chope du Nord*ի մէջ*, 7, Bld. Denain (Gare du Nord): *Բոլոր հին եւ նոր ֆութպոլիստները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ այս խիստ կարեւոր ժողովին, ուր պիտի որոշուի հայ ֆութպոլիստներու կացութիւնը:*

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ Փարիզի Ֆութպոլի Համագաշնակցութեան Ներկայացուցիչը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆութպոլի Առժամեայ Յանձնախումբ

Վ. Փափազեան, Մ. Աստուրեան, Հ. Յակոբեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Յակոբեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի աղջկան՝

ՍԵԴԱ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ազգային-ականուտ պետ Պ. Գրիգոր Յակոբեանի իր աղջկան դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ՀԱՅԱԾ ՄՈՒՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԸՍ

Թարգ. Ժ. Մ.

Գաղտնի ոստիկանին այդ տարօրինակ եւ անփոյթ վերաբերումը զարմանալ զարմացուց Գարան. անիկա աւելի պաշտօնականութիւն կը սպասէր այդ մարդէն:

— Վերջին անգամ ե՞րբ հանդիպեցաք Վասալարոյին, հարցուց Թ. Ք. զուարթ շեշտով մը:

— Կարծեմ շաբաթ մը առաջ, պատասխանեց Գարա:

— Լաւ խորհեցէք...

Ցոյնը մօտեցաւ քանի մը քայլ ու խնդալով ըսաւ.

— Կարծեմ...

— Ինչ որ է, կարեւորութիւն չունի, ընդմիջեց Թ. Ք... Ուրիշ հարցում մը եւս — դուք ո՞ւր էիք երէկ գիշեր երբ պարոն Լէքամըն նամակ մը ստացաւ. այդ մասին փաստեր կան, օրինակ սպասուհիին եւ ցրուիչին յայտարարութիւնները...

— Այո, այստեղ էի երբ պարոն Լէքամըն նամակ մը ստացաւ, պատասխանեց Գարա, լաւ մը խորհելէ յետոյ:

— Նամակ մը որուն թուղթը դեղին էր եւ քիչ մըն ալ հաստկեկ, այնպէս չէ՞...

Գարա վարանեցաւ.

— Ոչ գոյնին, ոչ ալ տեսակին մասին երդում չեմ կրնար ընել շիտակը:

— Իսկ ես կ'ենթադրէի թէ պիտի կրնայիք երդում ընել, քանի որ դուք էիք որ վառեցիք պահարանը...

— Ես որ եւ է պահարան չվառեցի, ըսաւ Ցոյնը:

— Ինչ որ է, շարունակեց Թ. Ք., երբ Պ. Լէքամըն նամակը ձեզի կարդաց.

— Ի՞նչ նամակի մասին է ձեր խօսքը, հարցուց Գարա յօնքերը բարձրացնելով:

— Պ. Լէքամըն սպառնական նամակ մը ստացաւ Վասալարոյէն, կրկնեց Թ. Ք., եւ այդ նամակն էր որ ձեզի կարդաց եւ յետոյ, ինչպէս դուք ալ գիտէք, դրամարկղին մէջ դրաւ զայն:

Գարա գլուխը թօթուեց եւ խնդաց.

— Կարծեմ կը սխալիք. ճիշդ է որ կը յիշեմ թէ անիկա նամակ մը ստացաւ, բայց ինծի չկարդաց անոր պարունակութիւնը, ոչ ալ ինծի տուաւ...

Գաղտնի ոստիկանը աչքերը կէս մը փակեց եւ ուժեղ շեշտով մը ըսաւ.

— Եթէ ձեզ դատարան տանէին, պիտի համարձակէի՞ք երդում ընել թէ անիկա նամակը չկարդաց ձեզի կամ դուք չկարդացիք, պիտի կրնա՞յիք երդում ընել որ Լէքամըն նամակ չստացաւ.

— Բնականաբար, պատասխանեց Ցոյնը:

— Պիտի կրնա՞յիք երդում ընել թէ Վասալարոն չէք տեսած շաբաթէ մը ի վեր....

— Անշուշտ....

— Պիտի կրնայի՞ք երդում ընել թէ անոր չհանդիպեցաք երէկ գիշեր Լուխի կայարանին քարափին վրայ, կամ անկէ բաժնուելէ յետոյ Լոնտոնի ճամբան չբռնեցիք, բայց նորը Պէօթըն Թրէյսի չվերադարձաք...

Գարա անշարժ մնաց.

— Պիտի կրնայի՞ք երդում ընել թէ քառուղիին անկիւնը չսպասեցիք, առաջին մէջ չմտաք եւ չգիտցաք ինչ որ կ'անցնէր կը գտնէր այնտեղ...

— Այո, կրնամ երդում ընել, ըսաւ Ցոյնը:

— Իսկ երդո՞ւմ ձեր Լոնտոն մտնելուն մասին..

— Լոնտոն հասայ տասնին կամ տասնըմէկին...

Թ. Ք. խնդաց:

— Կրնայի՞ք երդում ընել թէ ժամը տասներկուքուկէսին առաջ Կէյտ-Ֆիրտէն չանցաք եւ ձեր ինքնաշարժին քարիւղը չնորոգեցիք:

Ցոյնը ինքզինքը գտած էր հիմա. ուղիղ ելաւ.

— Շատ վարպետ մարդ էք, պարոն Մէքէնտիթ... կարծեմ այդպէս է ձեր անունը...

— Այո, Մէքէնտիթ է անունս. պէտք չեմ ունեցած փոխելու զայն այնքան յաճախ որքան դուք կը փոխէք ձերինը...

Թ. Ք. նշմարեց կրակը որ կը վառէր դիմացինին աչքերուն մէջ: Իր վերջին խօսքը շատ ազդած էր անոր վրայ:

— Պէտք է երթամ, ըսաւ Գարա. այստեղ եկայ Տիկին Լէքամընը տեսնելու եւ միտքս չէր անցներ ոստիկանի մը հանդիպիլ...

— Սիրելի Պ. Գարա, ըսաւ Թ. Ք. ոտքի ելլելով եւ սիկարէթ մը վառելով, այդ տեսակ տխուր հանդիպումներ դեռ շատ պիտի ունենաք...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք...

— Ինչ որ ըսի. շատ անգամ պիտի ուզէք «այնինչ»ին հանդիպիլ եւ պիտի հանդիպիք «այնինչ»ին եւ այս վերջինը պիտի ըլլայ միշտ ոստիկան մը...

Թ. Ք.ի բարկութիւնը իջած էր արդէն:

Երկու կարեւոր ապացոյցներ կան զորս պէտք է ունենամ՝ Լէքամընը լուրջ փորձանքէ մը ազատելու համար. անոնց առաջինն է նամակը որ այրուեր է, ինչպէս դուք ալ գիտէք...

— Այո, ըսաւ Գարա:

— Ի՞նչպէս գիտէք, հարցուց Թ. Ք. յանկարծ:

— Մէկը ըսաւ, միտքս չէ թէ ով ըսաւ...

— Ոչ, ինձմէ եւ տիկին Լէքամընէն զատ մարդ բան չի գիտեր այդ մասին...

— Բայց դուք հարցուցէք ինծի թէ նամակը վառողը ե՞ս էի...

— Ես հարցուցի պահարանին մասին՝, ըսաւ Թ. Ք. խնդալով:

— Իսկ երկրորդ ապացոյցներ ո՞րն է, հարցուց Ցոյնը:

— Ատրճանակը...

— Պարոն Լէքամընի՞ ատրճանակը

— Ոչ, անիկա հոս է. մենք կ'ուզենք Ցոյնին ատրճանակը...

— Կը ցաւիմ որ օգտակար չեմ կրնար ըլլալ, ըսաւ Գարա եւ մօտեցաւ դուռին: Թ. Ք. հետեւեցաւ անոր

— Կարծեմ Տիկին Լէքամընը պէտք է տեսնեմ անգամ մը...

— Չեմ կարծեր, ըսաւ Թ. Ք.:

— Ա՞ն ալ ձերբակալուած է, հարցուց Ցոյնը:

— Դուք մի խառնուիք, պատասխանեց Թ. Ք. խստութեամբ եւ զայն առաջնորդեց դէպի իր ինքնաշարժը:

— Նոր մեքենավար մը ունիք այս գիշեր...

Գարա բարկացած ինքնաշարժ մտաւ:

— Եթէ ձեր միւս մեքենավարին նամակ գրէք, միմոռնաք իմ յարգանքներս մատուցանելու եւ իմ կողմէս հարցուցէք թէ ինչպէս է մայրիկը...

Գարա պատասխան չտուաւ: Ինքնաշարժը համբայ ելաւ. եւ ինք բարձրահարթին վրայ ընկողմանած կատաղօրէն հայհոյեց:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Պելճիքա	200 »	100 »	
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ԱՊՐԻԼ — JEUDI 12 Avril 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2468

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԶԳՈ՛ՅՇ

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի, 29 ՄԱՐՏ)

— —

Այն հին ու երանելի օրերուն, երբ տակաւին միտոն կար մեր Հակառակորդներուն ճակտին, ժուռնալներութիւնը կը նկատուէր սուրբի արհեստ մը։ Կը մատնէին՝ գաղտնաբար, իսկ երբ բռնուէին՝ ուրանալով կ'ուրանային իրենց գործած արարքը։

Մատնիչը — այն հին ու երանելի օրերուն — միշտ կը շնչէր երկու մահուան խիղճին սարսափին տակ, — փիզիքական մահ՝ մատնուածին կողմէ, եւ բարոյական մահ՝ հանրութեան կողմէ։

Մատնութիւնը բարք չէր հանրութեան համար եւ մատնիչը հանդուրժելի անդամ չէր այն հաւաքականութեան մէջ՝ ուր ինք կը գործէր։

Բացառութիւններ էին արտաւորները, ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս հոտած հանրութենէն։

Այլ է պատկերը այսօր։

Մեծ պատերազմէն ասդին հիմնապէս փոխուած են բարքերը, մանաւանդ մեր մէջ.

Բանաստեղծը ([illegible]) կ'ըսէր.

Մի ժամանակ իմաստունը էշ էր նստում շրջելիս.
Մեր օրերին փողոցները այլ պատկեր են ցոյց տալիս:
Տակն ու վրայ եղան հիմա
Հին քարերը երկրի վրայ···
Այժմ արդէն էշերն իրենք ձի են նստում շրջելիս,
Իմաստունը բոպիկ ոտով հազիւ եաց է քարշ գալիս··

«Իմաստունին տեղ դրէք բարոյապէս պարկեշտ Հայը, եւ բանաստեղծին գծած պատկերը Հայերէն կը դառնայ այն ապականութեան, որ պատերազմէն վերջ վիճակուեցաւ մեզ։

— «Մենք պիտի ընենք գովելի մատնութիւնը՝ մեր կռնակը տուած հայ ժողովուրդին», — իր յունուար 26ի թիւով բարձրաձայն կ'աղաղակէր «Եր. Հայաստան»։

Ու բացառիկ երեւոյթ չէ այս։

Ինչպէս խորքին մէջ բացառիկ երեւոյթ չէ նաեւ այն պաշտի ծառայելը, որ Աթէնքի Կարապետը տուած է յոյն կառավարութեան.

— «Երախտապարտ պիտի ըլլայինք Ձեզի հանդէպ, Վսեմափայլ Տէր, եթէ անմիջապէս կերպով ջախջախէիք Դաշնակցական ահաբեկչական կազմակերպութիւնը, որ հիւլէն հիւրընկալ հողը յարմար վայր կը նկատէ քաղաքական ոճիրներ գործելու համար»

Սեւով ճերմակի վրայ այս աղերսանքը կ'ուղղէր գաղութի մը «Հոգեւոր պետը» զինք հիւրընկալող կառավարութեան պետին՝ «իր» հօտի մէկ մասին դէմ

Ազդահար «Վաղրթ», որ երբեք չէր ակնկալեր, թէ հայ ժողովուրդը իր անկումին մէջ երբեւէ կարող է Դրամը Սիասրի բարքերը հարազատել, իր յունուար 13ի թիւով կը գրէր.

«Այս ուղղութեամբ որոշելը լաւ է։ Բայց խնդիրը որոշում տալուն մէջ չի կայանար, այլ տրուած որոշումը ի գործ դնելուն եւ ի գործ դնել տալուն մէջ։ Այն որոշումը տուողները արդեօք պիտի կարենա՞ն յարգել տալ իրենց որոշումը»։

Որո՞ւ էր բարեկիրթ ակնարկը։

«Վաղրթ» կը ներշնչէր ոչ միայն Դաշնակցականներու վտարման խնդիր յարուցանել, այլ եւ այդ վտարումը ի գլուխ հանել. ոչ միայն Դաշնակ կազմակերպութեան ջախջախումը պահանջել, այլ եւ այդ ջարդը իրագործել։

Իսկ անդին, Ֆիլիպէի «խումբ մը Հայեր», արձագանգելով «Վաղրթ»ի եւ նորայրական այցելութիւն տալով «Պոստի» թուրք լաթի խմբագրութեան՝ յանուն «հայ ժողովուրդի» կ'ողջագուրուէին եւ կը համբուրուէին ջարդարարներու հետ ընդդէմ Դաշնակցութեան···

«Թովկէի մատնութիւնը», որու անունէն կը պատճառայ «Եր. Հայաստան», ոչինչով կը տարբերի ստորական մատնութենէն, որու ճամբան շահատակ ինկան Արամեանցներն ու Եասեանները։

«Միացեալ»ի վերջաւոր եւ անվերջ անդամները գրաւոր եւ բանաւոր հետեւեալ ցուցմունքները կուտան իշխանութիւններուն այն երկիրներու մէջ, ուր հիւրընկալուած ենք մենք.

Ա.— Դաշնակցութիւնը յեղափոխական կազմակերպութիւն մըն է, որ կը գործէ յեղափոխական զէնքերով.

Բ — Դաշնակցութիւնը ընկերվար եռանդ մըն է, որ իր բնակած երկիրներու մէջ ընկերվարութիւն կը քարոզէ.

Գ.— Դաշնակցութիւնը ոճրագործ խմբակ մըն է, որ շարունակ ոճիրներ կը կազմակերպէ.

Դ.— Դաշնակցութիւնը կ'ուրանայ դրօշը այն երկիրներու, ուր ինք կը բնակի.

Ե — Դաշնակցութիւնը տեւական խռովութեանց կը մղէ հայ ժողովուրդը այն վայրերուն մէջ, ուր մուտք գործած է։

Այս ամբաստանութիւնները թէ՝ հաստատելու եւ թէ անոնց ընթացք տալու համար, «Միացեալ»ին անդամները.—

ա. Ցակամէ յանուանէ ցուցմունքներ կ'ընեն.

բ. Խուզարկութիւններ կատարել կուտան Դաշնակցականներու տուներու եւ խանութներու մէջ.

գ. «Փաստեր» կը հայթայթեն ոստիկանութեանց.

դ. Դաշնակցական ձեռնարկներու դէմ իշխանութիւնները կը նախապաշարեն.

ե. Հետամուտ կ'ըլլան ձերբակալութեանց.

զ. Կեղծ մատնագրումներով վտարումը կը պահանջեն այն Դաշնակցականներու, որոնք այս կամ այն պատճառով հաճելի չեն իրենց։

Այսինքն լրիւ կերպով կը սպառեն հայրենիք լրտեսներու եւ մատնիչներու ծառայութեանց ցուցակը

Դժուար է մատնանշել մատնութեան եւ լրտեսութեան արարք մը, որ խորթ ըլլայ «Միացեալ»ի անդամներուն.

ՆՄԱՆ ԱՐԱՐՔ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ։

Դաշնակցութիւնը «Միացեալ»ի անդամներէն այսօր կը պաշտպանուի ճիշդ այնպէս, ինչպէս իր առաջին օրերէն կը պաշտպանուէր ոստիկանական լրտեսներէն եւ ցարական մատնիչներէն։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԵՏԱԿԱՆ ԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

— —

Բողոքի ընդհանուր ցոյցեր ապրիլ 16ին

Ժողովները, բողոքներն ու ցոյցերը կը շարունակուին ամէն կողմ, հրամանագիր — օրէնքներուն դէմ։

Պետական պաշտօնեաներու Դաշնակցային Միութիւնը (Քարթէլ) առջի օր ժողով գումարելով, հետեւեալ որոշումները տուաւ, բողոքելու համար այդ հրամանագիրներու «ընդվզեցուցիչ անարդարութեան դէմ»—

1. Պէտք է նահանգներու եւ մեծ կեդրոններու գլխաւոր քաղաքներուն մէջ համախմբուին բոլոր պետական պաշտօնեաները, գործօն թէ հանգստեան կոչուած։ Այդ համախմբումը տեղի պիտի ունենայ կիրակի օր, 15 ապրիլ, եւ յետոյ ցոյցեր պիտի սարքուին փողոցներու մէջ։ Փարիզի մէջ համախմբումը պիտի կատարուի Խրաքանչիւր արհեստակցութեան կամ դաշնակցութեան համար առանձին — առանձին, իրենց յարմար գտած թուականին։

2. Բողոքի ազգային օր պիտի հռչակուի երկուշաբթի, 16 ապրիլ, որու միջոցին ցոյցեր պիտի կատարուին աշխատանքի վայրին մէջ, համաձայն կեդրոնի հրահանգներուն։

3. Անմիջապէս տեղական եւ յայտարարութիւններ պիտի հրատարակուին, մերկացնելու համար հարկային խարդախութիւնները, սեղանաւորական գայթակղութիւնները, ինչպէս եւ կառավարութեան էական քաղաքանութեան անհեթեթութիւնը, որ աւելի պիտի ծանրացնէ բոլոր աշխատաւորներու, բանուորներու, գիւղացիներու եւ առեւտրականներու վիճակը։

Պետական պաշտօնեաներու մեծամասնութիւնը այս «Քարթէլ»ին կապուած ըլլալով, կարելի է գաղափար կազմել սարքուած բողոքին տարողութեան մասին։ Միւս կողմէ, կը վախցուի որ աջակողմեան եւ մանաւանդ ֆաշական տարրեր փորձեն խափանել այս ցոյցերը։ Այդ պարագային ընդհարումներն անխուսափելի են։

Պաշտօնեաներու ազգ. աջնոր(?)ը ալ իր կարգին ուժգին բողոք մը հրատարակեց հրամանագիր — օրէնքներուն եւ մանաւանդ 80,000 պետական պաշտօնեաներու կրճատման դէմ։ Բողոքագիրը կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այս զանգուածային արձակման հետեւանքներու մասին, որոնց առաջինը պիտի ըլլայ գործազրկութեան սաստկացումը։

Պետական պաշտօնեաներու ինքնավար դաշնակցութիւնն ալ յինչոյց մը հրատարակեց, կրկնելով իր բողոքները։

Երեքշաբթի օր եւ չորրորդ անգամն ըլլալով, հեռախօսի կեդրոնին պաշտօնեաները նոր ցոյց մը կատարեցին հրամանագիր — օրէնքներուն դէմ։ Ինչպէս կ'երեւայ, յատուկ ազդանշան մը կը հնչեցնեն եւ ամէն օր պիտի շարունակեն 10 — 15 վայրկեան, «անկցի՛ն «սովամահութեան հրամանագիրները»» աղաղակելով։

Նախկին ռազմիկները առ այժմ հանդարտ են, սպասելով իրենց ազգ. խորհուրդի արտակարգ նիստին։ Շատ մը գաւառական կեդրոններու միութիւնները հեռագիրներ ուղղած են վարչապետին, հաւանութիւն յայտնելով կենսաթոշակներու հարիւրին երեք կրճատման համար։

Մինչ այս մինչ այն, նախարարները սկսած են գործադրել կրճատումներն ու արձակումները։ Նոր — ընկերվարական Մառքէ, աշխատանքի նախարարը, որոշեց ապրիլ 20էն արձակել ընկերային ապահովագրութեան վարչութեան 26 տնօրէններ, յայտնելով թէ արդէն հանգստեան թոշակ կը ստանան, 11,000էն մինչեւ 31,000 ֆրանք։

Յետոյ, նախարարը խիստ շրջաբերական մը ուղղեց իր նախարարութեան պաշտօնեաներուն, յանձնարարելով որ ամէն մէկը միայն եւ միայն իր պաշտօնով զբաղի։ Նախարարը կ'ըսէ թէ բազմաթիւ պաշտօնեաներ մէկ օր պաշտօնատուն հանդիպելէ յետոյ, կ'երթան անհատ գործատէրերու քով կ'աշխատին, «ինչ որ այպանելի է որ եւ է առեն, իսկ յանցապարտ՝ այնպիսի ժամանակ մը երբ հազարաւոր բանուորներ գործէ զրկուած են»։ Նախարարը կը պատուիրէ դրասենեակի վարիչներուն՝ խիստ հսկողութիւն կատարել, նախ լուրջ ազդարարութիւն մը ուղղել եւ յետոյ, եթէ չհպատակին, պաշտօնանկ ընել զանոնք։

ՎՃՌԱԲԵԿ ԱՏԵԱՆԻՆ Ա. ՆԱԽԱԳԱՀԸ

ԾԱՆՐՈՒԹԻՒՆ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՏԱԽԱԶԸ

Սթավիսքիի գործին խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը երեքշաբթի օր վերսկսաւ իր աշխատանքները, լրացուցած ըլլալով Զատկի արձակուրդը

Վկայութեան կանչուած էին վճռաբեկ ատեանի Ա. նախագահը, Պ. Լէքուվէ եւ հանրապետութեան պաշտօնանկ դատախազը, Փրէսառ (նախկին վարչապետ Շոթանի քեռայրը)։ Բայց հազիւ Պ. Լէքուվէն կրցան լսել։ Թերթերը կը գրեն թէ այս վկայութիւնը ջախջախիչ ամբաստանագիր մըն է Պ. Փրէսառի դէմ։ Յանձնաժողովը կ'ուզէր լուսաբանուիլ Պ. Լէքուվէի երկու տեղեկագիրներուն — յունուար 27 եւ փետրուար 27 — հակասութեանց մասին։ Վճռաբեկ ատեանի նախագահը բացատրեց թէ հակասութիւնը երեւութական է եւ եթէ շատ խիստ գրած է երկրորդը, պատճառը այն է որ սպաննուած դատաւորը, Պ. Փռէնս նորութիւններ պատմած էր իրեն որոնք աննպաստ էին Պ. Փրէսառի համար։ Յունուար 13ին, Պ. Փռէնս կը յայտնէ Պ. Լէքուվէի, խոր յուզումով. — «Ծղծի խայթէ մը ազատեցայ»։ Պ. Լէքուվէ չհասկցաւ.

— «Այդ օրն իսկ իր մահավճիռը ստորագրած եղաւ, առանց գիտնալու»։

Յետոյ պատմեց թէ ինչպէս ստացած էր Կրիփուայի տեղեկագիրը եւ նախկին ոստիկան Փաշոյի նամակը։

(Վկային յայտարարութեան համաձայն, եթէ ժամանակին ընթացք տրուած ըլլար այս տեղեկագրին, Սթավիսքի կրնար ձերբակալուիլ 1930ին)։ Այս փաստաթուղթերը յանձնուած էին հանրապետութեան դատախազին, որ ուզեց ծանօթանալ տեղեկագրին, «զայն ցուցնելու համար»։ Որո՞ւ. անշուշտ ընդհ. դատախազին կամ դատական նախարարին։ Առաւ մը նորէն կը խօսուի տեղեկագրի մասին եւ նոր նամակ մը կը ստացուի Պ. Փաշոյէն։ Հանրապետութեան դատախազը կը պատասխանէ թէ տակաւին եզրակացութեան չէ յանգած։ Ամեն մը վերջը, դատախազը կը խնդրէ Պ. Փռէնսէն այս փաստաթուղթերը վերստին դատաւորել Սթավիսքիի թղթածրարին մէջ։ Վկան (Լէքուվէ) Պ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉՈՐՍ ԿԻՆ ԵՒ ՄԷԿ ԱՅՐ

»»»·«««

Զափազանց յատկանշական կէտ մը ուշադրութիւնս գրաւեց, Շիքակոյի վերջին դէպքին առթիւ (ապրիլ 8–9)։

Հեռագիրը կ'ըսէր. — ՉՈՐՍ կիներ եւ երեք այրեր վիրաւորուեցան եւ հիւանդանոց փոխադրուեցան։ ՉՈՐՍ կիներ եւ մէկ այր ձերբակալուեցան։

Այս նախադասութիւնը նոյնութեամբ կ'երեւար թէ Փարիզի ամբիկեան թերթերու եւ թէ Ռուբէյի գործակալութեան հեռագիրներուն մէջ։

Ի՞նչ կ'ապացուցանէ այս իրողութիւնը։

— Այս անգամ ալ, ինչպէս Ղեւոնդ արք.ի ոգահանդէսներուն եւ մանաւանդ ամբաստանեալներու դէմ սարքուած խայտառակ, թրքավարի ցոյցերուն մէջ, յառաջապահի դեր կատարած կամ ճակատի առաջին գիծերը գրաւած են կիները։

Ուրիշ ինչպէս կրնայիք բացատրել, երբ եօթը ծանր վիրաւորներէն չորսը, եւ հինգ ձերբակալեալներէն դարձեալ չորսը կիներ կ'ըլլան։

Մինչեւ հիմա լսե՞ր էիք որ ժամուն դուռը կռիւ ծագէր եւ կին վիրաւորուէր կամ ձերբակալուէր։

Ուրեմն, տիրաբար եւ ներսաբար խօսքէն գործի անցած են «զինուոր — եալ կանայք», համաձայն «Ընկերական Տիկնանց Միութեան» կոչին, որ հրատարակուեցաւ Պօսթընի ռամկավար պաշտօնաթերթին մէջ.(Պայքար, 20 մարտ)։

Կոչը կ'ըսէր.

— «Մենք, եկեղեցասէր տիկին — ները, որ Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցւոյ ԿԱՄԱՒՈՐ ԵՒ ՈՒԽՏԵԱԼ ԵՒ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՆ ԵՆՔ, հարկ է որ կատարենք մեր ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ պարտականութիւնը այսուհետեւ եւ միշտ։

«··· Նախ գտնենք ոճրագործները եւ զանոնք դատապարտենք ՏԵՂՆ ՈՒ ՏԵՂԸ»։

Դեռ աւելի բանկագին վկայութիւն մը։

Պոստոնեցիներու «կոչնակ»ը, այդ Թաւոր Պետրոսը, խեղդուելով իր իսկ պղտորած ջուրերուն մէջ, կ'աղաղակէր քրիստոնէակա՞ն բարեմտութեամբ (17 մարտ).

— «Երբ անմեղունակ զաւակը կը տեսնէ թէ մայրը իր բնական հանդարտութիւնը, աչքերուն անուշութիւնը, դէմքին սիրունութիւնը կորսնցուցած՝ չափազանց կը գրգռուի եւ վէճի կը բռնուի էրկանը կամ զրացիին եւ կամ երբեմնի իր բարեկամին հետ, եւ երբ կը տեսնէ թէ հայրն ու մայրը իրենց քրոջն ու եղբօրը հետ սիրալիր յարաբերութիւնները խզած՝ թոյն կը փչեն անոնց դէմ, տարիք բարոյական ի՞նչ աւերներ են որ կը գործեն նորահաս մանկան կեանքին մէջ։

Հետեւաբար հայ կիներ այս աւերածեալ օրերուն մէջ՝ ջանալու են որքան կարելի է հանդարտ մնալ, եւ չափաւորութեան, խոհեմութեան սահմաններէն դուրս չելլել···»։

Ուրեմն, հասկցաք թէ ինչո՛ւ Շիքակոյի եօթը վիրաւորներէն չորսը եւ հինգ կալանաւորներէն դարձեալ չորսը կիներ կ'ըլլան։

Ցնծա՛, հայ կին։ Եւ դեռ «կանացի» պատմութիւն մըն ալ կայ որ ոչ իսկ ականջիդ պիտի համարձակէի փսփսալ···

ՎԱՀԷ

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԸ

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն համար Ցրդ. վիճակահանութենէն գնուած երեք տոմսակներէն մէկը նով կը վերջանայ. ուրեմն շահած է 200 (երկու հարիւր) ֆրանք։

Ի՞նչպէս բաժնէինք այս գումարը. Որոշեցինք երկու տոմսակ գնել 10րդ վիճակահանութեան համար, միեւնոյն պայմաններով։ Հետեւաբար, անհրաժեշտ է պահել կտրօնները։ (Խոշոր պարգեւ մը շահելու պարագային, բաժանորդներն ալ պիտի օգտուին)։

Փռէնսի յայտարարութիւնները լսելէ յետոյ, գիտել կուտայ թէ իր խօսքերը շատ ծանրակշիռ հանգամանք ունին։ Պ. Փռէնս կրկին կը պնդէ իր յայտարարութեանց ճշգութեան վրայ եւ կ'աւելցնէ. «Տուն ծանօթագրութիւններ եւ փաստաթուղթեր ունիմ որոնց շնորհիւ կրնամ ճշդել իմ խօսակցութիւններս Պ. դատախազին հետ»։ Վկան խորապէս պղտոուած էր Պ. Փռէնսի յուզումէն եւ անկեղծ շեշտէն։ Պ. Փռէնսի յուզումը այնքան ուժգին էր որ ինք (Լէքուվէ) նախընտրեց նոյն օրը չստանալ իր յայտարարութիւնը։ Համաձայնեցան որ Պ. Փռէնս տուն պիտի երթար, գեկոյց մը պիտի խմբագրէր եւ իրեն պիտի յանձնէր փետր. 18ին, շարք մը փաստաթուղթերու հետ որոնց չուէթիւնը չէր պարզած։ Փետրուար 18ին վկան այս իրողութիւնները հաղորդեց դատական նախարարին, որ խնդրեց դատախազէն հաւկնալ թէ ինչո՞ւ ընթացք չէ տրուած Կրիփուայի տեղեկագրին։ Նոյն օրը Պ. Փռէնս գրեց իրեն թէ Ֆոնսիէօի տեղեկագիրը հանրապետութեան դատախազին քով մնացած է մինչեւ չաբաթ, թէ կ'ուզէ տեսնել այդ փաստաթուղթերը եւ հետեւաբար պիտի սպասէ մինչեւ չորեքշաբթի, երբ ազատ կ'ըլլայ, խոստացած զեկոյցը գրելու համար։ Երեքշաբթի օր Պ. Փռէնս Տիժօն կանչուեցաւ։ Չորեքշաբթի օր իմացանք իր մահը եւ անհետացումը այն փաստաթուղթերուն զորս միասին տարած էր, ճամբան քննելու համար։ Պայուսակին մէջ գտնուեցաւ միայն իր հրաւիրագիրը.

Իր յայտարարութիւններէն յետոյ, վճռաբեկ ատեանի նախագահը պատասխանեց նաեւ բազմաթիւ հարցումներու որոնք կարկուտի պէս կը տեղային։ Այս առթիւ երեւան եկաւ թէ սպաննուած դատաւորը շարունակ Պ. Փռէսառին կը վարնէր իր հաճոյակատարութիւնը։ Վկան ինքն ալ շեշտեց թէ հանրապետութեան դատախազը «ոչ» ըսել չէր գիտեր։ Այս առթիւ, Պ. Լէքուվէ դառնօրէն գանգատեցաւ թէ շատ մը քաղաքական դէմքեր բարոյական ճնշում կը բանեցնեն դատաւորներուն վրայ։ Քննիչներէն մէկը գիտել տուաւ թէ վկան ինքն ալ ազատ չէ մնացած այդ ազդեցութիւններէն, յանձնարարականներ ստացած ըլլալով Փուանքարէէն, Պարթուէն եւայլն։

⁂ Հարցաքննիչ դատաւորին հրամանով ձերբակալուեցաւ նախկին ոստիկան եւ Պայոնի հաշտարար դրամատան պաշտօնեայ Անթուան Տիկուան, որ 30,000 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն եւ 1931ին Պայոնի դրամատունը աւանդ ձգած է խաչագողին գոհարեղէնները, 12 միլիոն ֆրանք առնելով անոր հաշւոյն։ Արդ, մասնագէտներ կ'ըսեն թէ այդ գոհարեղէնները ոչ իսկ երկու միլիոն կ'արժեն։

Միեւնոյն օրը հարցաքննուեցաւ ծերակուտական Ժան Օտէն, որ յայտնեց թէ մերժած է իրաւագէտ փաստաբանի դեր կատարել Սթավիսքիի պանազան գործերուն համար եւ սանթիմ չէ ստացած։

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՍՂՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Նախարարական խորհուրդը միջոցներ կը խորհի, ապրուստի սղութիւնը կասեցնելու համար։ Մասնաւորապէս պիտի քննուի նպարեղէններու խնդիրը, որ ամէնէն աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմուեցաւ որուն անդամ են Պ. Պ. Էռիօ, Թառտիէօ եւայլն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՌՈՒՑԻԿ ՆՈՐՍԷՆ ՆՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԵՆԿԻՒՐԻ ԿՐԿԻՆ ՀՌՈՄԻ ՍԱՐՍԱՓԻՆ ՏԱԿ

— oo —

Մուսթաֆա Քէմալի Թուրքիան, որ մէկ–երկու տարիէ ի վեր, շնորհիւ իր նոր բարեկամութեանց, բոլորովին ապահով կը զգար ինքզինքը, յանկարծ սարսափի կը մատնուի կրկին։ Ու այդ սարսափին իբրեւ հետեւանք, գործավարներու խորհուրդը իր ապրիլ 7ի նիստին մէջ որոշած է աւելցնել երկրին նաւային եւ ցամաքային ուժերը։ Այս առթիւ յաւելուածական նոր վարկեր պիտի քուէարկուին, խախտելով եկամտացոյցին հաւասարակշռութիւնը, զոր հազիւ յաջողած էին ձեռք բերել։

Գաղտնիք չէ թէ այդ սարսափին պատճառն է Մուսոլինիի վերջին ճառը, արտասանուած մարտ 18ին Հռոմի Օփերային մէջ, Փաշական Բ. հնգամեայ ընդհ. ժողովին առթիւ։ Պանծացնելէ վերջ երկրէն ներս Փաշականութեան իրագործած հրաշքները, Մուսոլինի իր տեսակէտները պարզեց արտաքին քաղաքականութեան մասին, ու իբրեւ եզրակացութիւն, հետեւեալ յատկանշական խօսքերն լսաւ.

«Իտալիոյ պատմական նպատակակէտները են Ասիան ու Աֆրիկէն։ Ընելիք շատ քիչ բան կայ կամ գրեթէ չկայ հիւսիսի մէջ, ոչինչ՝ արեւմուտքի մէջ։ Արագ հաղորդակցութիւններ Իտալիան կը կապեն Աֆրիկէի եւ Ասիոյ»։

Եւ որպէսզի այս խօսքերը յոռետես մեկնութեանց տեղի չտան, Իտալիոյ դիկտատորը բացատրեց.

«Իտալիա հողային աշխարհակալութիւն կատարելու միտք չունի. թո՛ղ իմանան անոնք որ մօտն են եւ անոնք որ հեռուն են։ Մեր նպատակն է հոգեկան եւ բնական տարածում մը, փութացնելու համար Աֆրիկէի եւ Ասիոյ հարստութեանց օգտագործում մը, որպէսզի ծաւալին քաղաքակրթութեան բարիքները։ Այժմ որ Միջերկրականը վերստացած է իր կարեւորութիւնը Արեւելքի եւ Արեւմուտքի հաղորդակցութեան մէջ, այդ իրաւունքն ու պարտականութիւնը աւելի քան երբեք կը պարտադրուին Իտալիոյ»։

Այս բացատրութիւնները ո՛չ մէկ կերպով կը մեղմացնեն սակայն իր միտ բանին, որ աւելի եւս կը շեշտուի իր ճառին վերջաւորութեան.

«Կ'ուզենք, կը պահանջենք որ չտեսնենք, յափրացածները ու պահպանողականները չխափանեն Փաշական Իտալիոյ հոգեկան, տնտեսական եւ քաղաքական ծաւալումը։ Ամբողջ ժողովուրդը համաձայն է այս մասին։ Համափաշականութիւնը մեռած է»։

Աշխարհի բոլոր թերթերն ալ արձանագրեցին այս ճառը, եւ առաջին մէկ–երկու օրերուն զանազան մեկնութիւններ տալէ վերջ, խնդիրը փակեցին։

Այդպէս չեղաւ Թուրքիոյ համար։ Ընդհակառակն։ Թուրք թերթերը առաջին օրերուն շատ խրախ չանցան։ «Իտալիան մեր բարեկամն է, Ասիա ըսելով Անատոլուի չակնարկեր անշուշտ» գրեցին։ Բայց քանի օրերը սահեցան, սարսափը պատեց Էնկիւրիէն մինչեւ Պոլիս, ու այսօր օրակարգի առաջին խնդիր դարձած է իտալական վտանգը։ Հռոմի Թուրք դեսպան Վասըֆ պէյ բացատրութիւն ուզեց ուղղակի Մուսոլինիէն՝ հանդարտեցնելու համար յուզուած Թուրք հանրային կարծիքը։ Իտալիոյ վարչապետը կտրճ կապեց՝ յայտնելով թէ ինք Թուրքիան եւրոպական պետութիւն կը նկատէ, որով Ասիան երբեք Անատոլու չի նշանակեր։

Թուրքերը գիտեն սակայն թէ Մուսոլինի ինչ կը մտածէ եւ կը ծրագրէ իրենց մասին։ Դաշտօնական հաւատիքներու պէտք չունին՝ հասկնալու համար թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ Հռոմի մէջ եւ թէ Իտալիան որո՞ւ դէխուն պիտի անցընէ ի վերջոյ Թրքական համբաւաւոր «քիւլահ»ը։ 1911ի դէպքը տակաւին շատ թարմ է Էնկիւրիի այսօրուան վարիչներու մտքին մէջ։ Այն ատեն ալ Իտալիան սիրապէտ խօսքեր կը շռայլէր Պապը Ալիին եւ իր զարաւոր բարեկամութեանն կը ճառէր։ Բայց ասիկա արգելք չեղաւ որ առաւօտ մը յանկարծ ռմբակոծէ Տրիպոլիսը եւ զինուոր ցամաք հանէ ափրիկեան եզերքներուն վրայ։ Արդիւնքը յայտնի է։ Թուրքիան ի սպառ քշուեցաւ Աֆրիկէէն, ուր կառչած կը մնար դեռ, Տրիպոլիսն ու Պէնկազին պահելով իբրեւ յիշատակ Օսմանեան սուլթաններու հին օրերու աշխարհակալութեան։

Ասիկա երէկի պատմութիւնն է։

Նոր օրերու Թուրքերուն համար գաղտնիք չէ թէ Իտալիա տարիներէ ի վեր ինչ հակայ պատրաստութիւններ կը տեսնէ Անատոլուի եզերքներէն քանի մը մղոն միայն հեռաւորութեան վրայ։ Անոնք շատ լաւ գիտեն թէ Հռոդոսի մէջ մթերուած ռազմանիւթերը, զինուորական օդանաւերը, այնտեղ կատարուած պատերազմական ձեռնարկները Թուրքէն զատ ուրիշ պետութեան մը դէմ ուղղուած չեն։ Այդ պատճառով ալ դեռ մինչեւ երէկ Էնկիւրիի վարիչները յարգանքով կը վերաբերուէին Իտալացիներուն հետ։ Մինչ մէկ կողմէ ռուսական սարսափը Էնկիւրին դրած էր Մոսկուայի թաթին տակ, միւս կողմէ իտալական սարսափը Թուրքիան ենթարկած էր Հռոմի հրամաններուն։

Ինչպէս հանգուցեալ Օսմանեան կայսրութիւնը, նոյնպէս նոր Թուրքիա երբեք չէ ունեցած անկախ քաղաքականութիւն եւ չի կրնար ունենալ։ Միայն իր արտաքին քաղաքականութեան տուն տուող հզօր պետութիւններն են որ կը փոխուին երբեմն, համաձայն միջազգային քաղաքականութեան ստացած երեւոյթներուն։ Մինչեւ երէկ, ինչպէս ըսինք, Մոսկուան եւ Հռոմը իրենց ձեռքին մէջ բռնած էին նոր Թուրքիոյ ղեկը։ Վերջերս սակայն Հռոմ քշուեցաւ ասպարէզէն՝ տեղի տալով Փարիզին։ Այս է որ չկրցաւ մարսել Մուսոլինի։ Ու այսօր ինչ որ տեղի կ'ունենայ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ — կարելի է ըսել նաեւ արեւմտեան ճակատին վրայ — Ֆրանսա-իտալական մրցակցութեան պայքար է սոսկ։

Իտալիան յաջողած էր երէկ դերակէզ դիրք մը ստեղծել իրեն համար Պալքաններու մէջ — մէջն ըլլալով Թուրքիան Փոքր համաձայնութեան դիմաց — որ ենթարկուած է Ֆրանսայի — ուզած էր ուրիշ խմբակցութիւն մը՝ Հունգարիա, Ալպանիա, Ցուլասիասն, Թուրքիա եւ Պուլկարիա, իր հովանիին եւ հակակշիռին ենթակայ։ Այս դժուարին գործը գլուխ հանեց այն ատեն, երբ Ֆրանսա շատ զբաղած էր գերմանական վտանգով եւ չէր կրնար հետաքրքրուիլ մօտաւոր արեւելքով։ Երկար չտեւեց իր այս յաջողութիւնը։ Ֆրանսական դիւանագիտութիւնը աւելի ճարպիկ գտնուեցաւ, մանաւանդ գիտցաւ աւելի հրապուրիչ խայծեր հրապարակ նետել, ու չուշացաւ քաղելու անոր պտուղները։ Օսմանեան Հանրային պարտքէն Թուրքիոյ ինկած բաժինը, 107 միլիոն ոսկի ոսկեդրամէն 8 միլիոնի վերջիւղը պարիկ խայծ մը չէր անշուշտ։ Մանաւանդ որ Ֆրանսա հողային ցանկութիւններ չունի Թուրքիոյ մէջ։ Էնկիւրիի համար Ֆրանսական պաշտպանութիւնը ընդդէմ իտալական վտանգին երկնատուր պարգեւ մըն էր, որ հասաւ ճիշդ ժամանակին։ Նման երկնատուր շնորհներ պակաս չէին եղած, երբ հելլէն բանակը գրաւած էր Անատոլուն, Իզմիրէն մինչեւ Սաքարիա։

Լօզանի դաշնագրով, Թուրքիա կարեւոր գումար մը կը սատնձնէր իբրեւ իր բաժինը Օսմանեան Հանրային պարտքէն. Տարիներով չկամութիւն ցոյց տուաւ Էնկիւրին՝ այդ պարտքը վճարելու, ձգձգեց, սակարկեց եւ ի վերջոյ 1928ի յուլիսին յաջողեցաւ կարեւոր զեղչ մը ձեռք բերել։ Այս անգամ դարձեալ չվճարեց — բացի մէկ մասնավճարէ — եւ 1933ի գարնան հարիւրին 80 նոր զեղչ մը եւս շնորհուեցաւ իրեն։ Գաղտնիք չէ անշուշտ, որ Օսմ. Հանրային Պարտքի բաժնետէրերը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ Ֆրանսացիներ են։

Իտալիա հասկցաւ անմիջապէս թէ Թուրքիոյ կատարուած այս զիջումին նպատակը քաղաքական է. Ֆրանսա այս ձեւով կ'ուզէր Թուրքիան առնել շարքին մէջ այն պետութեանց, որոնք, ինչպէս Ֆրանսան, հակառակ են դաշնագիրներու վերաքննութեան եւ կողմնակից յստապատերազմեան դոյավիճակի պահպանման։ Այս շարքին մէջ կը մտնեն Փոքր համաձայնութիւնը — Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա —, Լեհաստան, Պելճիքա եւայլն։ Մինչդեռ Իտալիան գլուխն անցած է շարժումի մը, որուն նպատակն է վերաքննել դաշնագիրները — ինչպէս Գերմանիան — եւ սահմանային սրբագրութիւններ կատարել տալ ի հաշիւ կարգ մը պետութեանց, որոնք անիրաւուած են։ Այս շարքին ամէնէն կարկառուն ներկայացուցիչն է Պուլկարիան, որ կատարելապէս ենթարկուած է Իտալիոյ ազդեցութեան եւ անոր ապաւինած՝ իր հողային պահանջներուն համար բարձր կը պոռայ երկու տարիէ ի վեր։

Անցեալ տարուան գարնան երբ մէկ կողմէ շշուկներ կը շրջէին թէ Իտալիա պիտի յարձակի Թրքական եզերքներուն վրայ, միւս կողմէ Պուլկարիոյ մէջ հակաթուրք ցոյցեր տեղի կ'ունենային — Թագկրատի Թուրք գերեզմանատան դէպքը։ Միեւնոյն ժամանակ Մուսթաֆա Քէմալ յանկարծակի կը մեկնէր դէպի Ատալիա, որուն պաշտպանութեան համար մեծ ծախքեր կատարուած են տասը տարիէ ի վեր։ Էնկիւրիի վարիչները սարսափած էին այն ատեն մանաւանդ անոր համար, որ իտալական զօրաւոր նաւատորմ մը՝ Անատոլուի եզերքներէն ոչ–շատ հեռու, մեծ ռազմափորձեր կատարած էր՝ քիչ մը դղրդագին կերպով։

Ուրեմն ճիշդ տարի մը վերջ, Թուրքերը դարձեալ իրարանցումի ենթարկուած են եւ կը վախնան իտալական յարձակումէ մը։ Մուսթաֆա Քէմալ փութացած է Իզմիր եւ Ըմէրթ փաշա ճառով մը կ'ուզէ պատասխանել Մուսոլինիի՝ Միջերկրականի եզերքներէն։

Անցնող տարուան ընթացքին, Յունաստանի հետ իր բարեկամական յարաբերութիւններուն զարկ տալով, Թուրքիա կնքեց զինուորական (պաշտպանողական եւ յարձակողական) դաշնագիր մը, որ գաղտնի կը պահուի։ Աթէնք եւս ենթակայ ըլլալով իտալական վտանգին — կղզիներու խնդիր — ջերմօրէն բռնեց Էնկիւրիի երկարած ձեռքը։ Եւ անցեալ հոկտեմբերին, երբ Էնկիւրիի մէջ Ցալտարիսն ու Ըմէրթ փաշան կը կնքէին Թուրքեւհելլէն զինուորական դաշինքը, անդին Իտալիոյ աչքին տակ Թրքական եւ հելլենականմիացեալ նաւատորմները ցոյց կը կատարէին Ատալիոյ առջեւ։ Եւ սակայն Թուրքեւհելլէն միացեալ նաւատորմները խիստ անզօր են իտալական նաւատորմին դիմաց, որ մեծապէս զօրացած է Անտուրիայէն ստացած սրէթնօթներով եւ նոր մարտանաւերով։

Առաջին անգամը չէ որ Մուսոլինի հրապարակով եւ հանդիսաւոր կերպով կը սպառնայ Թուրքիոյ։ Մուսոլինի անգլեւթուրք վէճին ատեն ալ նման ճառ մը խօսած էր, յայտնելով թէ Իտալիան աչքերը ուղղած է դէպի Արեւելք։ Այն ատեն ալ Թուրքերը ահուդողի մատնուեցան եւ Իտալիան առիթէն օգտուելով՝ կարգ մը տնտեսական շահաբեր պայմանագրութիւններ կնքեց Թուրքիոյ հետ։ Մանաւանդ Միջերկրականի եզերքի կարգ մը նաւահանգիստներու եւ երկաթուղիներու շինութեան մենաշնորհն առաւ։ Իտալացի ճարտարապետներ եւ 100.000 բանուորներ պիտի կրնային մտնել Թուրքիա՝ այդ աշխատանքները կատարելու համար։

Զենք գիտեր թէ այս անգամուան սպառնալիքը ինչ նոր շահեր պիտի ապահովէ Մուսոլինիի երկրին։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

(Թ. եւ վերջին մաս)

Ծովը ալեկոծ էր, փրփրում, բայց չէինք վախենում այդ ձայնից, նոյն իսկ փոքրերը փոյթ չէին անում, այլ սպասում սուլիչի հնչիւնին որ ներս թափեն։ Երկու րոպէ վարժեցինք առողջ պիտի հսկէին եւ սովորեցնէին մեզ ալիքների հետ կռուել։ Հասաւ բոպէն. ներս թափեցինք. փոքրերը աւազների հետ խաղում էին, իսկ մեծերս առաջին օրից սկսանք խորը գնալ։ Ի՜նչքան գեղեցիկ է լինում ալիքների հետ մեր բարձրանալը եւ ապա իջնելը. կամ սուզուել խորը, երբ ալիքները կոտրուելու էին։ Բայց անզգուշութեան ժամանակ փրփրոտ ալիքները ոլորում էին, քաշէ տալիս նաւակին եւ ապա ձգում մօտաւորապէս ափը։ Դեռ անփորձ էինք, եւ այս անփորձութեամբ մենք այդ օրը դառն ու աղի ջուր խմեցինք։

Մօտաւորապէս կէս ժամ լողացինք. լողալուց յետոյ ունեցանք մեր պատրաստած թէյը։ Ժամը չորսն էր, տղաներին ուղարկեցինք ծովափը շրջելու, իսկ խմբապետներս աւագ խմբապետի հետ սկսանք կարգադրութիւններ անել, կերակուր պատրաստել գիշերուան համար։ Քիչ յետոյ բաց օդում վառեցինք չորս կրակներ եւ սկսանք եփել որոշած կերակուրը։ Իսկապէս կարծես բոլորս էլ հմուտ խոհարարներ լինէինք։ Մէկ ժամից վերջ արդէն պատրաստ էր։ Այնքան լաւ էինք եփել մեր անփորձ տեղով որ հպարտանում էինք եւ աքանչանում մեր հմտութեան համար։ Ի հարկէ նանի եփած չէր, բայց կարծեմ աւելի լաւ էինք պատրաստել քան մեր դպրոցի հնդիկ խոհարարը։ Տղաները մեծ ախորժակով կերան, ինչպէս ասում են մատներն անգամ լիզեցին։

Մեր օտար եղբայր արիներից հրաւիրուած էինք իրենց խարոյկի համար։ Վերադառնալու էին յաջորդ առաւօտեան, ուստի այդ գիշեր ունեցան իրենց ամենամեծ խարոյկը, հրաւիրուած էին նաեւ գիւղացիները։ Կերակուրից յետոյ շտապեցինք այնտեղ. տեղացին բազմութիւն կար, մենք եւս աւելացանք։

Մօտաւորապէս երկու ժամուան երգեցողութիւնից եւ զուարճութիւնից յետոյ բարի գիշեր մաղթելով հեռացանք մեր վայրը, որ մօտաւորապէս 200 քայլ հեռու էր։

Ցողնութիւնը շատ էր ազդել. Մանաւանդ որ անցած գիշեր հանգիստ քուն չէինք ունեցել։ Անկողինները պատրաստելուց յետոյ պառկեցինք։ Այսպէս առաջին գիշերը ունեցանք խաղաղ, հանգիստ եւ անուշ քուն։

Ահա մէկ օր բանակումի կեանքից։

Առաւօտ, ժամը հինգուկէսը։ Հընչում է փողը արթնանալու համար. մի վայրկեանում բոլորս վեր ենք ցատկում եւ սկսում միմեանց ողջունել։ Փոխում ենք գիշերուան հագուստները եւ հագնում մարզականը եւ ապա գնում դուրս, շրջան կազմում ուր մեր առաջնորդը կարդում է մեզ համար աղօթք։ Աղօթքից յետոյ խումբ խումբ գնում ենք մարզանքի։ Սիրուան խոհարարները ազատ են։

Կէս ժամ ունենք մարզանքի համար։ Բոլորս անցնում ենք ծովափը եւ ըսկսում գրեթէ մեր առօրեայ մարզանքները։ Բայց այստեղ մենք վայելում ենք մաքուր օդ, որ կարծես միայն մեզ համար լինէր։ Բոպիկ ոտքերով, աւազի վրայ շատ հաճելի է լինում վազելը, ուստի սկսում ենք թռչկոտել, յաճախ լինկնում ջուրը, կանգնում եւ այսպիսով վերջացնում մեր հմարգանքը։

Իսկ ի՞նչ են անում խոհարարները բանակատեղում։ Նրանք պատրաստում են կրակը եւ սկսում են եփել որոշած կերակուրը, թէյը եւն., մինչ այս, մարզանք անողներս վերադառնում ենք տուն եւ սկսում լուացուել, մաքրուել եւ հագնուել։ Սրանցից յետոյ դուրս ենք տանում գրեթէ ամէն բան — մեր անկողինները փռում ենք արեւի տակ, մեր հագուստները դուրս տանում եւ յետոյ սկսում ենք սենեակները մաքրել։

Արին պիտի մաքրասէր լինի, եւ մենք աշխատում ենք լաւ մաքրել։ Ամէն բանի համար մրցում կայ, ամէն գործի համար թուանշան։

Ժամը ութն է. ամէն խումբ իր սենեակում, կերակրի սեղան պատրաստած է եւ պնակներ դրած սպասում է փողի հրաւէրին։ Հնչում է փողը. բոլորս նստում ենք կերակրի։ Խմբապետները սկսում են բաժանել կերակուրը, ամէն մէկին տալով հաւասար բաժին։

— Ո՞վ չի ստացել, ձայնում է խմբապետը

— Հայկազը, նրան մոռացել էք։

— Խմբապետ, ես կարագ չեմ սիրում, ինձ մի տալ, աւելցնում է մէկ ուրիշը

Կամ նորս է գալիս աւագ խմբապետը եւ հարցնում.

— Ի՞նչ պակասութիւն կայ այստեղ։

— Ոչինչ, շնորհակալ ենք, պատասխանում են բոլորը։

Եւ այսպէս մինչեւ վերջանում է կերակուր ուտելը։

Խումբ խումբ շտապում ենք պնակները լուանալ, իսկ աւելորդ սպասները մնում են հերթապահ խումբին, ինչպէս նաեւ բանակատեղի մաքրելը, եւ այլ գործեր կատարելը, որոնք իր օրուան պարտականութիւնն է։

Ժամը ինն է, առաջնորդը աւագ խմբապետի հետ պիտի քննէ ամէն մէկ սենեակ, ամէն մի արի։ Ով կեղտոտ է, ում հագուստները պատռուած կամ տաանց կոճակի եւ կամ որ եւ է անկողին անմաքուր, թուանշան կը կորուի

Քննութիւնից յետոյ շտապելով չըջան ենք կազմում դրօշների ձողերի շուրջ։ Երկու խմբապետներ մօտենում են ձողերին, քանդում կապերը եւ մի վայրկեանից յետոյ բոլորս բարեւի կանգնած խանդահոռում ենք մեր պաշտելի եռագոյնին, մինչ նա մեր գլխին ծածանում է։ Այդ րոպէին կարծես մենք զգում էինք Հայոց աշխարհում, այն կտոր մը հողի վրայ ուր դարեր շարունակ իր ժողովուրդը կռուեց եռագոյնի համար, կռւում է եւ պիտի կռուի։

Հրճւում էինք մենք, երբ տեսնում էինք բրիտանական կայսրութեան դրօշի կողքին բրթռում է հայ եռագոյնը, որի հետ նաեւ բրթռում են հայ արիների սիրտերը, որովհետեւ արժանացան գէթ մի քանի օր ապրել հայ դրօշին շուքին տակ։

Այս արարողութիւնից յետոյ պատրաստուում ենք դուրս գնալ սովորելու սկաուտական բաներ։ Ամէն օր գրեթէ ունենում էինք մի նոր առարկայ։ Աւելի լաւ է վերցնենք մէկը նրանցից։

Այսօր ունենք մրցում։ Աւագ խմբապետը մի օգնականի հետ վաղուց գնացել է ճանապարհը պատրաստելու։ Մենք եւս պատրաստուում ենք գնալ խումբ խումբ։ Նախ ասեմ որ մեր խումբը բաժանուած է չորս խմբակներից։ Դժբախտաբար օտարներից օրինակուած, եւ միջավայրից ազդուած մեր խմբակներին կոչում ենք անգլիերէն անուններով, ինչպէս նաեւ ամէն մի հրաման։

Առաջին խումբը սկսում է գնալ, իսկ երկրորդը 10 րոպէ յետոյ սկսում է հետեւել եւ այսպէս մինչեւ վերջին խումբը (իմ խումբս)։

Վեց հոգի ենք. սկսում ենք վազել փնտռելով աղեղներ, խաչեր, նամակներ եւ այլ նշաններ։ Սաստիկ շոգ է, աւազն այրում է, մանաւանդ երբ մեր ոտքերը խրւում են աւազի մէջ։ Շտապում ենք անցնել ստուերոտ տեղեր կամ ծովեզրի մօտով գնալ, որպէսզի զովացնենք մեր ոտքերը։

Ծուռով թաղնում ենք աւազոտ վայրերը եւ անցնում անտառներ. դժուարանում է մեր ճանապարհը. մեծ զգուշութիւն է պէտք ուղին չկորցնելու համար։

— Խմբապետ, ահա այս խուղին, ծառի ճիւղը կտրած է դէպի այս կողմը։

— Ո՛չ, ո՛չ, այդ պատահական կտրուած է, գտէք ճիշդ ուղին։

— Ահա ես գտայ. այս կողմ, խմբապետ

Եւ իսկապէս գնում, տեսնում եմ կտրուած ճիւղերով շինուած աղեղ կամ ճիւղը թեքուած մէկ կողմը։ Ճանապարհներս շարունակում ենք։ Բարձրանում ենք մի բլուր. նորից ցած իջնում, անցնում արտերի մի ջով, դարձեալ բարձրանում բլուրները։ Եւ ահա մի նամակ, որ յայտնում էր, եթէ այս ուղղութեամբ գնանք՝ կը գտնէք թաքցրած պտուղներ։ Ցողնած եւ ծարաւ լինելով, այդ պտուղները մեզ շատ են զովացնում։ Անցել են միւս խմբակները այս կողմով, բայց կամ չեն գտել պտուղները կամ խղճացել են մեզ։

Շարունակում ենք ուղին որ տանում է մեզ դէպի բանակը։ Ամբողջ երեք ժամ է տեւել, այժմ յոգնած սպասում ենք կերակրի, որ մեր «հրամուտ» խոհարարները պատրաստել են մեզ համար։ Բայց նախքան կերակուրը, բոլորս շտապում ենք լողանալու։ Ծովը մօտ է, հազիւ 50 քայլ հեռու, եւ մեզ գրկաբաց ընդունում է իր ալեաց մէջ։

Քսան րոպէ լողանում ենք, թարմանում եւ ապա պատրաստւում կերակրի համար։ Ժամը 1ին կէսօրէն վերջ.

Միեւնոյն խանդավառութիւնը, միեւնոյն ոգեւորութիւնը, մինչ առաւօտ էր։

Կերակրից յետոյ մէկ ժամ ունենք հանգստանալու. բոլորս տարածում ենք մեր անկողինները եւ պառկում հանգստանալու։

Իսկ կան ոմանք որ զբաղւում են լուանկար վերցնելով։ Այստեղ պիտի ասեմ որ բոլորիս փափաքն էր հայ դրօշի հետ նկարուել։ Շատերս եթէ ոչ բոլորս ունեցանք այդ բախտաւորութիւնը. ոմանք բարեւի կեցած, ոմանք ձեռքերում պահած։ Իսկ այն յաղթանակ որ մենք ունէինք դէպի եռագոյնը, մեծ էր որքան Մասիս, լայն որքան Հայաստանի ծաղկաւէտ դաշտերը եւ հաստատուն որքան հայ ցեղը։

Դրօշին եռագոյներ չունէինք, եւ ինչո՞ւ պիտի ունենայինք այդ խաղաղ վայրում. բայց ոմանք մեզանից զանգատում էին թէ ինչո՞ւ եռագոյնը չի ծածանում այնպէս ինչպէս ծածանում է բրիտանական դրօշը, ինչո՞ւ վերջինը բրթռում է քամու հետ իսկ մերը ոչ։ Եւ իրենք իրենց գտնելով տալիս էին պատասխանը թէ մեր դրօշը թէեւ գեղեցիկ է միայն բայց շատ հաստ կտորից շինուած լինելով թեթեւ քամու հետ չի ծածանում։

Ժամը չորսն է. սուլիչը հրաւիրում է մեզ կրկին լողալու։ Այս անգամ պիտի նախ աւազի վրայ խաղալ ֆութպոլ կամ այլ խաղեր եւ ապա անցնենք ջրի մէջ։ Լողանալու ընթացքում ունենում ենք մեծ հաճոյք. աշխատում ենք կռուել ալիքների հետ, որոնք անխնայ գլորում են մեզ ցամաք քաշէ տալիս յատակին կամ թափով ուղարկում դէպի ափ։

Ժամը չորս եւ կէսին ունենում ենք մեր թէյը, իսկ հինգին երկու փողահարներս կանգնում ենք դրօշների ձողերի շուրջ եւ հնչեցնում դադարի փողը, որից յետոյ կամաց սահում են դրօշները մինչ տղաները իրենց տեղերում պատուի են կենում։

Սրանից յետոյ բոլորս պարապ ենք, հանգիստ. գնում ենք ծովեզրը դիտելու բնութեան սքանչելիքները։ Արեւը խորքում երեւում են ձկնորսական նաւակներ. տատանւում են ալիքների հետ, մի րոպէ չքանում տեսողութիւնից, միւս րոպէին ալիքների վրա հեծած պարում են կեանքի ու մահուան պարը։ Արեւը մտնում է իր «գաղտավայրը». սաղերը ձիքէ՜ հրաշալի... ների պէս սկսում են այստ յայս այս ապա լուսաւորում եւ մի քանի րոպէ յետոյ միլիոնաւոր լամպերով կախուած են երկնքից։

Ժամը վեցն է. բոլորս էլ զբաղւում ենք, բացի այն խմբակից որ նշանակուած է օրուան արտակարգ գործերը վարելու։ Այդ խմբակը բաղկացած է վեց արիներից, զբաղուած է պատրաստելով խարոյկը, նաեւ պարտաւոր է պատրաստել ցանկը այն տղաների որ կ'ուզեն երգել։ Աւագ խմբապետը շրջում է մէկ կողմից միւսը եւ հրաւիրում արիներին մասնակցելու երգերին։

Ժամը եօթին սուլիչը հրաւիրում է մեզ խարոյկի համար։ Մօտենում է մեր առաջնորդը, ձեռքերը պարզում կրակի վրայ եւ ապա ասում.

— Եղբայր արիներ, բանակի խարոյկը կը վառի։

Դրանից յետոյ սկսում ենք երգել թէ հայերէն, թէ անգլիերէն երգեր խաղալ, զուարճանալ։ Ունենք ընդամէնը մէկ ժամ խարոյկի համար։ Այդ մէկ ժամում այնպիսի մի մթնոլորտ ենք ստեղծում մեր շուրջը որ գրեթէ մոռանում ենք ամէն տխրութիւն։ Բոլորս պարտաւոր ենք երգելու կամ անելու մի զուարճալիք, եւ մէկս միւսի յետեւից ցատկում ենք վեր, երգում կամ խաղում մեր դերը, ապա նստում եւ սպասում միւսին։ Այսպէս անընդհատ երգում ենք թէ բոլոր խմբով եւ թէ խմբակներով, իսկ երբեմն նաեւ հրաւիրելով մեր առաջնորդներին մասնակցելու մեզ, կամ առանձին երգելու։

Զանց առնելով ուրիշ մանրամասնութիւնները ահա այսպէս տասնեկու օրուան ընթացքում, բոլորս իրարու հարազատ եղբայրներ ապրեցինք միասին եւ երազեցինք այն օրը երբ բախտ պիտի ունենանք հաւաքուելու միասին այն սուրբ վայրը որ կոչւում է հայրենիք...

Ե. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՍԽՐԱՑԻՆ ՄՈԼՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

»»»·«««

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք —

Միութեան եւ դաշնակից հանրապետութիւններու քրէական օրէնսդրութեան հիմնական սկզբունքներու երրորդ յօդուածին հիման վրայ ԽՍՀՄի Կեդրոնական Գործադիր Կոմիտէն կ'որոշէ.—

Առաջարկել դաշնակից հանրապետութիւններու Գործադիր Կոմիտէներուն՝ դաշնակից հանրապետութիւններու քրէական օրէնսգրութիւնը լրացնել հետեւեալ բովանդակութիւն ունեցող յօդուածներով.— Տղամարդու տղամարդու հետ սեռային յարաբերութիւն ունենալու պարագային ազատազրկում՝ երեքէն մինչեւ հինգ տարի ժամանակամիջոցով։

Այն արարքներու համար, որ կը կատարուի բռնութիւն գործադրելով կամ ենթակային կացութիւնը օգտագործելով, մեղաւորը կ'ենթարկուի ազատազրկման՝ հինգէն մինչեւ ութ տարի ժամանակով։

ԽՍՀՄ-ի Կեդր. Գործ. Կոմ. նախագահ՝ Մ. Կալինին, Քարտուղար՝ Ենուկիձէ։

Մոսկուա, 4 մարտ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Գերազանցօրէն կանացի առաքինութեան՝ Գթութեան Օրն էր որ կը տօնէին մեր քոյրերը, բոլորուած Ֆր. Կ. Խաչի վարչութեան շուրջը:

Սալ տը Ժէօկրաֆիի սրահը լեցուած էր համակիր ու հաւատաւոր հասարակութեամբ մը, ուր հայ կիները մեծամասնութիւն մը կը կազմէին

Ֆրզ. Վարչութեան ատենապետուհի Տիկ. Շ. Միսաքեան հանդէսը բացաւ հակիրճ զեկոյցով մը, ուրկէ յայտնուեցաւ թէ Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր համեմատաբար կարճ կենսաշրջանին — հինգ տարի —, կատարած է խորապէս գնահատելի աշխատանք մը, լուռ — մնջիկ, յամառ ու բոլորանուէր, ամոքելով բազմատեսակ ցաւեր ու հոգեր, իր մտահոգութիւնը եւ հոգածութիւնը տարածելով նոյն իսկ տարրական մարդասիրութեան սահմաններէն հեռու գտնուող կրթական գործին վրայ:

Հետեւեալ թիւերը եւ տեղեկութիւնները կը հաստատեն այդ գերազանցօրէն մարդկային ու ազգային գործին կարեւորութիւնը, մանաւանդ այս օտար աստղերուն տակ:

Հինգ տարի առաջ քանի մը տասնեակ անդամուհիներով կազմուած Կ. Խաչը այսօր Ֆրանսայի մէջ ունի 600 գործօն անդամ, հետեւեալ մասնաճիւղերով.— Փարիզ, Արֆորվիլ, Իսի, Անիէն, Առնուվիլ, Լիոն, Տեսին, Սէնթ Էթիէն, Սէն Շամօն, Կրընոպլ, Ռոման, Վիէն, Վալանս, Մարսէյլ, Կարտան եւ Նիս: Իր տարեկան ընդհ. պիւտճէն է 75,000 Ֆր. բաժնուած հետեւեալ ձեռնարկներուն վրայ.— Փարիզի մասնաճիւղը, Իսիի օգնութեամբ, կը պահէ դարմանատուն մը Իսիի մէջ ուր կարօտ հիւանդներ կանոնաւորաբար կը ստանան ձրի դարման ու դեղ: Իր հիմնարկութենէն ի վեր Իսիի մէջ հայ մայրերու կ'օգնէ՝ օգտուելու համար Ֆրանսական առողջապահական հաստատութիւններէն. դրամական օժանդակութիւններ կ'ընէ բազմանդամ կարօտ ընտանիքներու եւ օդափոխութեան գացող չքաւոր երախաներուն: Ալֆորվիլի մասնաճիւղը տարիներէ ի վեր կը պահէ հայերէնի դասընթացք մը ամսական 750 ֆրանք պիւտճէով: Կ'օգտուին 80ի չափ մանուկներ: Առնուվիլի մասնաճիւղը ունի բժշկական այցելութիւն կարօտ հիւանդներու եւ դպրոցի երախաներու համար եւ կ'օգնէ մանկապարտէզին: Անիէնի մասնաճիւղը նոյնպէս կը զբաղի երախաներու հայերէնի դաստիարակութեամբ: Կրընոպլ, Լանսի, Սէնթ Էթիէն, Սէն Շամօն եւ Վիէն ունին հայերէնի դասընթացքներ: Վալանսի վերակազմուած մասնաճիւղը ձեռնարկեր է դարմանատուն մը հաստատման: Ռոման, Նիս եւ Մարսէյլ կանոնաւոր կերպով կ'այցելեն հիւանդանոցներու մէջ դարմանուող մեր հայրենակիցներուն եւ նիւթապէս կ'օգնեն անոնց: Այդ նպատակով քանիցս Մարսէյլի մեր մասնաճիւղը կարեւոր գումարներ տրամադրեց տեղական հիւանդանոցի վարչութեան, հայ հիւանդներու համար: Լիոնի, Կարտանի եւ Տեսինի, ինչպէս եւ մեր բոլոր մասնաճիւղերը կ'օգնեն կարօտ հիւանդներու, չքաւորներու եւ անգործ բազմանդամ ընտանիքներու.

Ցերեկոյթին գեղարուեստական բաժինը սկսաւ օրիորդ Զ. Շահխամեան, իր ջութակին վրայ շատ վարժ ու գնահատելի թմբռնումով վերարտադրելով կոնչէրտօ մը Վիվալտիին, ցոյց տալով երանգներու զգայնութեան հետ ամուր թէքնիքի մը փաստերը:

Հասարակութեան գնահատանքի ծափերուն վրայ, համակրելի արուեստագիտուհին նուագեց «Մինծոնակը» եւ «Հովուի սրինգը» անծանօթ հեղինակէ մը, որուն արտասուչ եւ խորհրդաւոր մեղեդիները խորապէս տպաւորիչ եղան: Պ. Օսկար Ֆըրիտլէնտէր դաշնակի վրայ կ'ընկերանար օրիորդին:

Պ. Հրաչ Զարդարեան քանի մը տպաւորիչ խօսքերով ծանրացաւ գործին կարեւորութեան վրայ շեշտելով որ եթէ օտարներուն մէջ Կ. Խաչը զուտ մարդասիրական գործ մըն է, մեր մէջ կը ներկայանայ ազգային նկարագրով, կոչուած ցեղին պահպանումին բարոյական ու ֆիզիքական աշխատանքին զօրավիգ ըլլալու: Բացատրեց թէ հաւաքի գեղեցիկ ապացոյց մըն է հայ կիներուն կատարած ներկայ գործը, անշեղ, անվարան եւ անսասան ուղեգիծով մը: «Մենք կը հաւատա՞նք» վերջացուց երիտասարդ բանախօսը:

Տիկին Լ. Գէօզեան դաշնակի ընկերակցութեամբ իրեն յատուկ զգայնութեամբ եւ հայրենի թմբռնումով երգեց «Շուշանը», «Սախօն», եւ «Զինչ ու զինչը», համակրանքի բուռն ծափերով գնահատուած՝ ինչպէս իր բոլոր երեւումներուն մեր ազգային հանդէսներուն մէջ:

Տպաւորիչ ու ծանր լռութեան մը մէջ լսեցինք Պ. Ռաֆայէլ Զարդարեանէն իր ողբացեալ հօր եւ աղնուական գրագէտ Ռ. Զարդարեանի «Բագինին փառաբանութիւնը»:

Կարճ դադարէ մը յետոյ, Պ. Ա. Խոնդկարեան եկաւ քանի մը ցնցող նախադասութիւններով բացատրելու Կ. Խաչին հոգեբանութիւնը, նմանցնելով մեր ներկայ գոյամիջնակը պատերազմական կեանքի մը, եւ այդ իսկ պատճառով արդարացնելով եւ շեշտելով այդ տեսը գործին անհրաժեշտութիւնը: Անդրադառնալով այն կարգ մը յարձակումներուն որոնց երբեմն առարկայ կ'ըլլայ Ֆրանսահայ Կ. Խաչը, ան նկատեց թէ պատերազմական շրջանին թշնամիներն իսկ յարգանք կը տածեն այդպիսի մարմիններուն հանդէպ, մինչդեռ մեր հակառակորդները այդ տարրական առաքինութիւնն ալ չունին:

Յայտնութիւն մը վերապահուած էր մեզի. այդ եղաւ երգչուհի Տիկին Գէորգեանի առաջին երեւումը մեր մէջ

Տիկնոջ «Քէլէր — ցոլերը», «Անուշ գարունը», Ռախմանինովի «Մի՛ երգեր» եւն. եկան յայտնելու թէ ան օժտուած է շատ ախորժալուր ու ջինջ ձայնով մը, քնքոյշ նկարագրով, եւ իր ձայնը վարելու գնահատելի կարողութեամբ: Յայտնուեցաւ ինձ թէ ան իբրեւ դաստիարակ ունի մեր տաղանդաւոր երգչուհի Օր. Մ. Բաբախանը: Չեմ զարմանար:

Ինչպէս միշտ, համոյքով ունկնդրեցինք մեր համակրելի Շահխաթունին մէկ — երկու պատմուածքները, «Կոյրը եւ շունը», եւն., որոնց գիտէ տալ ինքնայատուկ եւ տպաւորիչ նկարագիր մը:

Վերջին խօսքը եղաւ Պ. Ա. Ջամալեանի, որ ընդհանուր ակնարկով մը նշանակեց ինը տարուան մէջ կատարուած գործը, հայ կնոջ դերը ազգապահպանման գործին մէջ, եւ հրաւէր կարդաց բազմապատկել ճիգերը:

Հերքեց այն անհիմն փսփսուքը՝ թէ Կ. Խաչը Դաշնակցական է: Անոր անդամներուն կէսէն աւելին անկուսակցական տիկիններէ եւ պարոններէ կը բաղկանայ: Նոյնքան անհիմն է թէ անոր անդամները Ռուսահայեր են, մինչդեռ մեծ մասով Թրքահայեր են անոնք: Բանախօսը հրաւիրեց բոլորը պայքարել այդ բաժանարարական մտայնութեան դէմ:

Ֆրզ. Վարչութիւնը որոշած է այս տարի ամէն տեղ կրկնապատկել իր անդամներուն թիւը: Հայ կինը, այստեղ ալ, պարտականութիւն ունի շեշտելու իր գործունէութիւնը, որպէս զի Ֆր. Կ. Խաչը կարենայ իր առաջադրած նպատակներուն հասնիլ:

Հանդէսէն յետոյ եղան նոր անդամներու, անդամուհիներու եւ բարեկամներու արձանագրութիւններ:

X

ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյն օրը Փարիզի Հայ Ռուս. Միութիւնը կատարեց՝ ի նպաստ իր անտունին, Աէրօ Քլիւպի շքեղ սրահին մէջ՝ պարահանդէսի ցերեկոյթ մը, ժամը չորսէն մինչեւ կէս գիշեր:

Սրահը լեցուած էր երիտասարդ զոյգերով, որոնց կենսուրախ երեւոյթը եւ ծիծաղները սրտապնդիչ բան մը ունէին

Համակրանքի մթնոլորտ մը կար սրահին մէջ, եւ չենք վարանիր շնորհաւորելու Ռուս. Միութեան վարչութիւնը, այդ ձեռնարկին համար:

Երկար ատեն է որ ուսանողները թմրած էին, առանց շարժումի եւ կեանքի՝ գրեթէ անծանօթ հայ գաղութին:

Այսօր անոնք յուսատու կենդանութիւն մը ցոյց տալու կը ձգտին եւ իրենց շուրջը ստեղծուած է համակրութիւն մը, որ պէտք է գիտնան քաջալերել աւելի սերտ յարաբերութեան գաղութի կեանքի բեմին վրայ, ուր իրենց տեղը միշտ կայ եւ կը մնայ՝ իբրեւ ապագայի խոստումներ:

Եղան քանի մը միջանկեալ տեսարաններ, ինչպէս Պ. Մակօ Աղաս արուեստագէտներու երեկոյթին ցուցադրած իր ծպտումները՝ իբրեւ Տումէրկ, Պալպօ, Հիթլէր եւն.: Իր խաղը եւ անոր կարեւորութիւնը բացատրող տեսակ մը ելոյթը — իր կողմէն — անիմաստ էր եւ անտեղի՝ մանաւանդ Ֆրանսերէն, օտար հիւրերու առջեւ...

Օր. Մաքսոնալտի երկու երեւումները գեղեցիկ ու ներդաշնակ պարերով հաճելի էին:

Շնորհաւորելի համախմբում մը, որուն բազմապատկումը ցանկալի է, ուսանողներուն եւ հայ հասարակութեան կապերը ամրացնելու տեսակէտէն.

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱԿ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Արտաշէս.— Գրեցէք ղրկել:

ՎԻԷՆ, Խ. Ս.— Ստացած ենք երկուքն ալ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ ԽՕՍՔԵՐԸ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՃԱՌԻՆ ՄԱՍԻՆ

«Ստիպուած ենք շատ ուժեղ գտնուիլ»

Երէկ հաղորդած էինք Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի յայտարարութեանց առաջին մասը՝ Մուսոլինիի ճառին առթիւ. Կուտանք ահա մնացեալ մասը.—

— Շատ լաւ գիտէք մեր արտաքին քաղաքականութիւնը, որ սկսաւ Մոսկուայի դաշնագրով (դաշնագիր մը որուն տրամադրութիւնները եւ տարողութիւնը միշտ ի զօրու պիտի մնան) եւ շարունակուեցաւ Լօզանի դաշնագրով, անխախտօրէն հաստատեց թէ որքան կապուած ենք խաղաղութեան դատին եւ ինչ տեսակ խաղաղութիւն մը կ'ուզենք: Արդարեւ, տասը տարիէ ի վեր մեր բոլոր առկախ խնդիրները լուծեցինք բոլոր երկիրներու հետ: Բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատեցինք մօտաւոր եւ հեռաւոր բոլոր երկիրներու հետ: Ու հաստատուած բարեկամութիւնները պահպանելու եւ անոնց հետ հաշտ ըլլալու պայմանաւ, նոր բարեկամութիւններ փնտռեցինք, գտանք եւ ըրինք:

Մեր այս քաղաքականութիւնը կը հաստատէ այն ուխտերը որոնցմով յանձն առած ենք իրարու վրայ չյարձակիլ եւ որ եւ է յարձակումի չմասնակցիլ, ինչպէս նաեւ Թուրքեւսովետ, Թուրքեւհելլէն եւ պալքանեան ուխտերը:

Խաղաղասիրական մեր անկեղծ քաղաքականութիւնը կարելի է ամփոփել երկու նախադասութեան մէջ. Ընդհանուր գործերու մէջ՝ մասնակցութիւն խաղաղութեան ձեռնարկներուն եւ կազմակերպութեանց, եւ մեր փափաքով չէզոքութիւն մը. Իսկ մեր երկրին պատկանած շրջաններուն մէջ խաղաղութիւնը պահելու եւ պաշտպանելու համար՝ շահագրգռուող պետութեանց հետ գործակցութիւն:

Կառավարութիւնը երբեք աչքէ չէ հեռացուցած այս քաղաքականութեան անհրաժեշտութիւնները, չէ անտեսած միջազգային ներկայ կացութեան հարկ դարձուցած ինքնապաշտպանութեան միջոցները որոնց վրայ կը կռթնի մեր խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը:

Այս կէտին վերաբերեալ մանրամասնութիւնները մօտ ատենէն պիտի լսէք մեր վարչապետին հեղինակաւոր բերնէն: Միայն սա կրնամ ըսել, թէ, որպէսզի կարենանք ձեր կողմէ վաւերացուած մեր յանձնառութիւնները կատարել, խաղաղութեան հետ Թուրքիոյ կապակցութիւնը պահպանել, ամենամեծ ուժին դէմ այնպէս մը ապահովել Թուրքիոյ հողերը որ անոնք ոչ միայն անձեռնմխելի ըլլան այլ եւ կարելի չըլլայ ծուռ նայիլ անոնց, որպէսզի կարենանք, Պ. Մուսոլինիին այնքան յստակօրէն եւ իրաւամբ ըսածին պէս, բնաւ չյարձակիլ, բայց ամէն հաւանականութեան դէմ դնել եւ մեր մեծ յեղափոխութեան շինարար ձեռնարկները պաշտպանել, ստիպուած ենք շատ ուժեղ գտնուելու ջանադիր ըլլալ: Ես վստահ եմ թէ մեր մեծ ազգը եւ մեծ ժողովը, ինչպէս մինչեւ հիմա, ասկէ վերջ ալ այս ճամբուն վրայ չպիտի խնայեն որ եւ է օգնութիւն եւ զոհողութիւն:

Մէկ խօսքով, այս բեմէն կրնամ բացէ ի բաց յայտարարել թէ ընդհ. կացութիւնը թէեւ վարդագոյն մը չէ, բայց մեր լաւատեսութիւնը չենք կորսնցներ ընդհ. խաղաղութեան մասին: Հետեւաբար կը յանձնարարենք մեր հայրենակիցներուն միշտ աչալրջութեամբ, բայց խաղաղութեամբ եւ առանց մտահոգութեան զբաղիլ իրենց գործերով, եւ որ եւ է կերպով չզաղրեցնել մեր տնտեսական զարգացումը:

Այս յայտարարութենէն յետոյ, երկար ճառ մը խօսեցաւ դատական նախկին գործավար Մահմուտ Էսատ պէյ, շարք մըն ալ փառաբանանքներ դուրս տալով: Ահա գլխաւոր մասերը, որոնք լուրջ մտահոգութիւններ կը մատնեն.

— «Յարգելի էֆէնտիներ, թոյլ տուէք որ, իբրեւ երեսփոխան, երկու կէտ պարզեմ բացէ ի բաց: Նախ պիտի անդրադառնամ այն կէտին, որ քաղաքական ճառերու մէջ երբեմն կը խօսուի պատմական իրաւունքներու եւ պարտականութեանց մասին: Թուրք ազգը եւ անոր բոլոր զաւակները գիտնալու են որ ունին բարձր պատմութիւն մը որուն հետ չեն կրնար չափուիլ միւս պատմութիւնները:

Եթէ պատմական աւանդութիւնները իրաւունք կը շնորհեն ազգի մը, Թուրք երիտասարդութիւնը թող շատ լաւ գիտնայ թէ այս դարին մէջ ամէնէն իրաւացին ինք կ'ըլլայ: Հռոմի կայսրութիւնը որուն յիշատակը կ'ուզեն իբրեւ յենարան ծառայեցնել շատ մը յոյսերու, իր արեւելեան թէ արեւմտեան մասերով Թուրք պատմութեան եւ Թուրք երիտասարդութեան անծանօթ վայրեր չեն

Ըսել կ'ուզեմ թէ չկայ ո եւ է ուժ որ կարենայ պատմական փաստերը Թուրք ազգին դէմ գործածել: Իբրեւ մօտաւոր պատմութիւն սա բաւէ որ, Թուրք յեղափոխութիւնը, ամենադժուար պահերու, ամէնէն աննպաստ պայմաններու մէջ, չափուեցաւ աշխարհի մեծ պետութեանց հետ եւ նոր Թուրքիան հիմնելու ընդունակութիւնը ցուցուց:

Թուրք ազգը անշուշտ պատրաստ է՝ տաս տարի առաջուընէ աւելի վճռական եւ աւելի արագ կերպով ցուցնելու իր այս կարողութիւնը: Թող ոչ ոք կասկած ունենայ այս մասին:

Երկրորդ մտածումս կը վերաբերի այն նպատակներուն զոր Թուրք յեղափոխութիւնը ցուցուցած է Թուրք ազգին: Այդ նպատակակէտները հետեւեալներն են.— Ա.— Թուրք երիտասարդութիւն, քեզի եւ զաւկիդ բոլոր սերունդներուն մեր ընելիք յանձնարարութիւնը սա է — նիւթապէս եւ բարոյապէս անպարտ զօրանալ եւ բարձրանալ. Բ.— Ազգային սահմաններու Թուրք հողերը շատ նուիրական են: Ով որ յանդգնի ոտք կոխել այս հողերուն վրայ, անպատճառ պիտի կոտրեն անոր մէջքը:

Երրորդ մտածումս կը վերաբերի միջազգային կացութեան: Մեր բարեկամական պայմաններուն մէջ անգամ, պէտք է միշտ զօրացնենք մեր նիւթական ինքնութիւնը եւ ազգային միութիւնը: Հազուադէպ ըլլալով հանդերձ, միջազգային կեանքին մէջ դժբախտաբար տեսնուած է որ պետութիւններ ճիշդ ժամանակին յարձակած են նոյն իսկ իրենց զինակիցներուն վրայ:

Մեր պատմութեան եւ նկարագրին բերումով, մենք մեր անձը կը նուիրենք եւ մեր բարեկամութիւնը կը յարգենք: Կասկած չունիմ թէ այս տեսակ բնաւորութիւն մը ի վերջոյ կը յաջողի եւ կը յաղթէ ամէն թեթեւամտութեան: Բայց անոր համար, պէտք է վերջին աստիճան բծախնդիր եւ աչալուրջ գտնուինք հաւանական անհաւատարմութեանց հանդէպ: Այս պայմաններուն մէջ օրինաւոր գոյութեան միջոցն է՝ կարեւորութիւն տալ նիւթապէս եւ բարոյապէս ուժեղ ըլլալուն. Արտաքին գործավարին խօսքերը կը ցուցնեն թէ միջազգային պայմանները այսօր աւելի քան երբեք իրաւունք կուտան իմ մտահոգութիւններուս: Այսօրուան համար ամէնէն ապահով միջոցն է արժէք տալ հաւատարմութիւն խոստացող բարեկամութեանց, խաղաղութեան մէջ երկրին զարգացման աշխատիլ, բայց միշտ զինուած եւ պատրաստ գտնուիլ:

Յարգելի էֆէնտիներ, շատ լաւ կը գնահատեմ արժէքը այն խօսքերուն, որով մեր արտաքին գործավարը կ'ուզէ որ փոխադարձաբար լաւ յարաբերութիւններ գտնուին մեր բոլոր հարեւաններուն հետ: Կ'ուզենք ամէն մարդու հետ լաւ ապրիլ: Ասիկա մեր միակ անկեղծ իտէալն է: Միայն թէ թող ամէն մարդ կասկած չունենայ թէ վախը տեղ չունի մեր այս փափաքին մէջ: Թուրք ազգը ոչ ոքէ, բացարձակապէս ոչ ոքէ կը վախնայ: Գետերը ողջ են եւ Թուրք ազգը ոտքի վրայ է: Բարեկամն ալ, թշնամին ալ թող գիտնայ ասիկա. (Ծափեր, պրաւօ, բուռն եւ երկարատեւ ծափեր):

ԱՆԿՑԻ՜Ն ԿՂԵՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Կը լսե՞ն ռամկավարները:

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Զատկական տօներու առթիւ, կարմիր մայրաքաղաքին մէջ տեղի ունեցան հակակրօնական եւ հակակղերական ցոյցեր. Դպրոցներու մէջ ներկայացուեցան հակակրօնական կատակերգութիւններ, ծիծաղելի զարդարանքով կղերականներ, «դրամատէրներու ծառաները»: Բոլոր դպրոցականները կատարած են հակակրօնական երգումներ, կրկնելով Կարլ Մարքսի ծանօթ խօսքը,— «կրօնքը ափիոն է ժողովուրդին համար»: Հակակրօնական թանգարանները բացած են նոր մասնաճիւղեր: Ռուսական մամուլը կը հաղորդէ թէ հակակրօնական թանգարաններու այցելուները շատ աւելի եղած են քան նախորդ տարիներուն: Այսուհանդերձ հաւատացեալները, իրենց կարգին, գացած են աղօթելու չփակուած եկեղեցիներուն մէջ, որոնց թիւը շատ քիչ է: Մոսկուայի թերթերը ասկից կը հետեւցնեն, որ կրօնքին ազդեցութիւնը տակաւին կը մնայ ժողովուրդին վրայ:

Անշուշտ Զատկական տօներու առթիւ, հակակրօնական ցոյցեր կատարուեցան նաեւ Հայաստանի մէջ: Ռամկավարները կրնա՞ն բացատրել թէ ինչու Մոսկուա հակակրօնական ցոյցեր կը կազմակերպէ կարմիր գիծէն ներս, կը հալածէ կղերականները ամէն կողմ, բայց կաթողիկոս կ'ընտրէ Հայոց եւ եպիսկոպոսներ կը նշանակէ արտասահմանի հայ գաղութներուն մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

5.— ՀԱՒՈՒ ՁԱՓ ԱԼ ԱՐԺԷՔ ՉՈՒՆԷԻՆՔ

Օր մըն ալ Զրխլնոցի Վահանենց մանուկը ողջ այրեցին իր պարագաներուն առջեւ: Վերջի օրերը անտանելի դարձած էր Հայերուն համար: Գիշեր մը գիւղը լեցուեցան քանի մը տասնեակ զինուորներ եւ սկսան հանդիպած շուները սպաննել, քեհեան եւ քահանաները անխնայ ծեծել, որպէսզի զէնքերը յանձնեն իրենց. Գիշերանց տունէ տուն պտտելով բոլոր պատմարզիկը հաւաքեցին: Կարգը մեր տան եկած էր: Մեծ հայրս ալ կ'ուզէին, բայց այդ գիշեր ան կը բացակայէր գիւղէն: Ցնցիններէն պահանջեցին երթալ գտնել ուր որ է: Կէս գիշերանց Հայրս եւ կնքամայրս՝ Գահարը գացին Կոզհրին եւ պապս բերին: Ամբողջ գիւղին ծեր թէ պատանի բոլորին ձեռքերը շղթայակապեցին եւ սկսան անխղճօրէն ծեծել, որպէսզի զէնքերը իրենց յանձնեն: Չյանձնելու պարագային բոլորն ալ պիտի գնդակահարուէին: Գիւղապետը չկրնալով տոկալ անտանելի ծեծին, իսկ միւս կողմէն նկատի առնելով անմեղ պատանիներուն գնդակահարուիլը, ստիպուեցաւ զէնքերը յանձնել: Այդ գիշեր Գարակեսալօրենց Վարդանն քեհեան սպաննեցին. Սրալենց Գաւօն ալ միասին առնելով հեռացան գիւղէն Այդ օրերը Հայու մը կեանքը հաւասար էր հաւու մը կեանքին Ամէն օր նոր սպանութիւններ կը կատարուէին: Ո՞վ էր հարցնողը: Յուսահատական օրեր կ'ապրէինք: Մեծ հայրս եղբօրս նամակ մը գրել տուաւ, նամակը տարինք Մամախաթուն, յանձնելու եւ Զօնկուլտաք հայրիկիս ղրկելու: Երբ Մամախաթունի գետին մօտեցանք, տեսանք որ քիչ մը հեռու արեան ճապաղիքներուն մէջ, յաղթանդամ երիտասարդ մը կը գալարուէր եւ պատառ մը ջուր կ'աղերսէր: Այս երիտասարդը Թաւէնէն տեղահանուած Հայերէն էր: Մօտեցանք մահամերձին, ջուր տուինք, խմեց, անուշ նայուածքով մեզ դիտեց եւ մեռաւ: Տեսայ որ պապս կուլար, ես ալ սկսայ լալ: Պապիկ ու Թոռնիկ եղանք անծանօթ երիտասարդին յուղարկաւորները: Իր դիակը գազաններուն տակ չձգելու համար յանձնեցինք Մամախաթունի գետին: Ո՜վ գիտէ իրմէ առաջ քանի քանիներու դիակները յանձնուած էին նոյն գետին:

Մամախաթունի մէջ նամակը նախատեսուածին յանձնելէ վերջ վերադարձանք գիւղ: Դուռ — դրկից հաւաքուած պապս շուրջ, նորութիւն կը սպասէին: Լուսահոգի պապս պատմեց ինչ որ տեսած էր եւ յետոյ ընկճուած ըսաւ.

— Այս պատերազմը հայ ժողովուրդին գերեզմանը պիտի ըլլայ: Շատ չի տեւեր, մեր գիւղն ալ կը տեղահանուի, չէ՞ք տեսներ, ինչպէս բուերը կը վայեն գիւղին շուրջ, այս կը նշանակէ ամայութիւն:

6.— ՏԱՍՆԸՀԻՆԳ ՀԱԶԱՐԻ ՋԱՐԴԸ

Տեղական Քիւրտերէն աւազակախումբ մը բոլոր Ղրաքմի մօտակայ հայ գիւղերը կողոպտելէ վերջ կարգը մեր գիւղին եկած էր: Քիւրտերը եկած Հէյպէկ լեռը դրաւած էին, բայց չէին համարձակեր գիւղին վրայ իջնել: Անոնք նախկին գիւղը կը կարծէին: Մինչդեռ ոչ զէնք մնացած էր, ոչ ալ երիտասարդ. նախիրը եւ հօտերը գիւղին շուրջ կ'արածէին. ոչ ոք կը համարձակէր Հէյպէկ բարձրանալ Քիւրտերը յափշտակելու պատրաստ էին:

Քանի մը օր վերջը գիւղը 500 զօրք եկաւ, իբր թէ հայ գիւղացին պիտի պաշտպանէին Երկու ժամ գիւղը մնալէ վերջ, զօրքին կը հրամայեն լուր տալ գիւղացիներուն որ պատրաստ ըլլան մէկ ժամէն տեղահանուելու: Տ. Աղամենց Գաբրիէլ քահանային առաջքը պայթեցին, խարազանի հարուածներու տակ ամբողջ գիւղը շրջան ընել տալով տարին եկեղեցի խորանին մէջտեղը այրեցին. Այս անհաւատ տեսարանին առջեւ մարդոց աղիողորմ ձայները կը խառնակէին երկինքի գոռերը: Իմ գրիչս անզօր է նկարագրելու այդ սարսափը: Կը լսեմ մելանոյշ ձայնը մեր Վարդերին որ կ'երգէր.

Դարձիր, ո՞վ Հայաստան, մեղեդերգ լալով,
Լալագին սիրտերը տիրոջը տալով,
Երբ որ սուրը եկաւ մեզ կտորելով,
Մեր բոլոր սիրտերը Տիրոջը տալով…
Գիշերը դուրս ելանք, օդն էր մթնած,
Վարդապետ, սրբազան բոլորն ալ կտորուած.
Ախ, հայրենիք, քո վրէժը ո՞ւր մնաց,
Մի բաղդր բաղդի ցեղը Հայաստան.
Տանկատանի Հայերը գերի մնացին,
Հայրիկներ, մայրիկներ ողջիք կոյուսին…

Երբ ձայնէն յուզուեցաւ մեր սաննը բնակող անկեալ ծխերու վերակացու Տիգրանակերտցի Օսման էֆ ին եւ մայրիկիս ըսաւ թէ կառավարութեան ծրագիրն է,— մեզ պիտի սպաննեն Կոզերու կամուրջին քով Այս կամուրջը կը գտնուի մեր գիւղէն մէկ ժամ հեռու, արեւմտեան Եփրատի վրայ, մեր նախահայրերուն կողմէ շինուած կամար աչքերով հոյակէնիկ հօսի ահեղագոռ Եփրատը: Ուրեմն հող պիտի ըլլար ամբողջ Դերջանի հայութեան գերեզմանը: Մայրս ձեռքս բռնած վերջին անգամ մեր տունը մտանք հրաժեշտ առնելու համար: Հոն գտանք մեծ հայրիկս որ ձեռքը պարկ մը բռնած ալիւր կը լեցնէր:

— Ապա, ի՞նչ կ'ընես, ըսաւ մայրիկս:

— Ի՞նչ ընեմ, զաւակս, քիչ մը ալիւր առնեմ որ տղաքը ճամբան անօթի չըլլան:

Մայրս լալով ըսաւ.

— Անհոգ եղիր, ճամբանիս շատ կարճ է, մեզ սպաննելու կը տանին...

Ամբողջ ընտանիքի բոլոր անդամներով գացինք միանալու կարաւանին որ հաւաքուած էր Զախալենց կալերը: Խումբ մը զինուորներ սկսան ամբողջ կենդանիներուն հօտը դէպի Մամախաթուն տանիլ Հոն իսկական աղմտածկապ էր ոսկերով գոմէշներու, ցուլերու եւ խոյերու համար: Սրապենց Շէկօն եւ Ակալենը առաջին աղած էին կենդանիներուն եւ զինուորներուն. Այս զոյգ գոմէշները եօթը գիւղի սիրոյեան էին. բայց երիտասարդ Համբոյէն, ոչ ոք չէին ճանչնար, իսկ Համբօն իրենց առջեւէն առջեւ սպաննեցին: Ակալենին համար ըսին թէ կաղցած է եւ սկսան գնդակի բռնել. գոմէշները փախան դէպի առու, իսկ մեր կարաւանը սկսաւ շարժիլ դէպի սպանդանոց:

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

Դատապիտներ զինել հանելու Փարիզ-Վիեննա ճեպընթացը

Ուրբաթ օր ծանր արկած մը պատահեցաւ Լինցի մօտ (Աւստրիա)։ Վիեննա — Փարիզ ճեպընթացը գիծէն ելլելով, մեքենավարը եւ օգնականը սպաննուեցան եւ 15 հոգի վիրաւորուեցան։ Արկածը հետեւանք է դաւադրութեան մը։ Երկաթ գիծը հանուած էր երկու կայարաններու միջեւ, 25 մեթր տարածութեան վրայ. Կառախումբը սրընթաց հասաւ մնացուած տեղը, վագոնները եւ երկու առաջին վագոնները անմիջապէս ելան գիծէն, իրենց ետեւէն քաշելով միւս վագոնները։ Ճամբորդները սկսան լեղապատառ ճիչեր արձակել, մութին մէջ եւ տեղատարափ անձրեւին տակ։ Աննկարագրելի էր խուճապը։ Գրեթէ բոլոր պաշտօնեաները վիրաւորուած էին։ Զոհերուն մեծ մասը կառախումբին պաշտօնեաներն են։ Ծիշդ միեւնոյն տեղը նմանօրինակ երկու դաւադրութիւններ սարքուած էին 1932ին եւ 1933ին։ Աւստրիոյ երկաթուղիներու վարչութիւնը 5000 շիլին պարգեւ խոստացած է, դաւադիրները ձերբակալելու համար դաւադիրներուն ձերբակալութիւնը։

Կարող թագաւորը սպաննե՞լ կ'ուզէին

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ ապրիլ 10ին խիստ խուզարկութիւններ կատարուեցան շատ մը սպաներու տուներուն մէջ։ Զէնքեր եւ ռումբ փամփուշտներ գտնուած ըլլալով, ութ սպաներ եւ վեց քաղաքացիներ ձերբակալուեցան։ Այս առթիւ զարմանալի զրոյցներ շրջան կ'ընեն։ Իբրեւ թէ դաւադրութիւն մը սարքուած էր, սպաննելու համար Կարոլ թագաւորը։ Բայց իրողութիւններ կ'ըսեն թէ անհիմն է այս լուրը, եւ խնդիրը կապ ունի Տիկին Լուփէսքուի հետ, որ իբրեւ թէ կը շարունակէ ազդել թագաւորին քաղաքականութեան վրայ, իբրեւ անոր նախկին սիրուհին։ Կատարուած քննութեանց հետեւանքով, քանի մը սպաներ կ'ուզէին սպաննել տիկինը։ Գլխաւոր դաւադիրն է դեր — գնդապետ Փրէքուփ, որ թագաւորին երբեմնի մտերիմն է եւ վերջերս ունինդրութեան ընդունուած էր։ Կ'ըսուի թէ մահափորձը պիտի կատարուէր օրթոտոքսներու Զատկին օրը, օրը հանելով Պուքրէշի մայր եկեղեցին։ Դեր-գնդապետին երկու եղբայրներն ալ ձերբակալուած են, ինչպէս եւ չորս ուսանողներ, որոնց գործը պիտի ըլլար խռովութիւններ յարուցանել։ Դաւադիրները բոլորն ալ Թրանսիլվանիացի են։

Նոր հեռագիր մը համաձայն, բանտարկեալներուն թիւը 150ի կը հասնի

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՆԻԷԹ Պօլս Բոյանյի «Վիշապ» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերը.— Քրիստափոր խումբը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Նաժակ Ակումբին մէջ։ «Ապառաժ» խումբը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Նաժակ Ակումբին մէջ։

Իսկ Շանթ Ռոստոմ խումբը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին ընկ. Ս. Փօլաճեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԷՆ ԺՈՒԼԻԷՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պար Թապայի սրահին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՌՈՍՏՈՄ խումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Fbg. du Templeի սրճարանին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, «Ներկայ Թուրքիոյ շուրջ» նիւթի մասին։ Կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները։

LOTERIE NATIONALE

Թ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած ենք, Ֆրանսայի Ազգային Պարգեւախաղին Թ. շրջանի վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ Երեքշաբթի, 10 ապրիլ։

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է G. շարքէն 082.993 թիւը։

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է մէկ միլիոն ֆրանք.—

Շարք G	no 51.608
Շարք S	no 76.243
Շարք H	no 28.838
Շարք T	no 65.565
Շարք Y	no 75.805
Շարք U	no 90.971
Շարք R	no 03.893
Շարք U	no 66.943
Շարք X	no 04 990
Շարք E	no 89.675
Շարք K	no 95.038
Շարք E	no 94.293
Շարք K	no 59.821
Շարք T	no 64.994
Շարք A	no 23.856

Բոլոր շարքերուն մէջ (20 հատ) 18.521 թիւը շահած է 500,000 ֆրանք։

100.000 ֆրանք կը շահին 6.175 վերջացող թիւերը։

50.000 ֆրանք կը շահին 9.597 վերջացող թիւերը։

10.000 ֆրանք կը շահին 817 վերջացող թիւերը։

200 ֆրանք կը շահին 6 վերջացող թիւերը։

Հրապարակային Բ. դասախօսութիւն

կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի Ապրիլ 15ին ժամը ճիշդ 2.30ին

120, Bld. de Belleville. Métro Belleville

Կը խօսի՝ ԳՆԴԱՊԵՏ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

նիւթ ունենալով «ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ»

Մուտքը ազատ է։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

15 ԱՊՐԻԼ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋԸ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ԻՆ

ՍԵՒՐԻ «ՊԷՆԻԿԹԱՇԼԵԱՆ» սրահին մէջ

26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Ա. ՍԱՐՎԱԶԵԱՆԻ

«ԳԻՆԼԻՆ ԴՈՒՐՍ»

ընտանեկան յուզիչ դրամ չորս արար

կը մասնակցին՝ Տիկիններ ԼՈՒՍԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՔՆԱՐԻԿ-ՄԱՔԴՈՆԵԼՏ Օրիորդներ՝ ՍԻՍԱ, ՅԱՍՄԻԿ, պարոններ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ, Ա. ԴՄԲԷԹԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ.

Տեղերու գիները՝ 10, 7 50 եւ 5 ֆրանք

Սահմանափակ թիւով ընդերվէներ։

Տոմսերու համար դիմել՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ (51, rue Mr. le Prince), Ֆլորիա ճաշարանը (61, rue Mr. le Prince) եւ Գ. Լ. Գեւոնեանին (17, rue Damesme, Paris 13).

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած փարիզի

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingenieurs Civilsի սրահին մէջ 19, Rue Blanche

Metro: Blanche կամ Trinité

Բանախօսութիւններ՝ Ցաճակ Կաթողիկոսի, Թէքէեանի, Թ. Զարդարեանի, Ռ. Որբերեանի եւ Գ. Պէշիկթաշլեանի մասին։

Գեղարուեստական ծրագիր բաժին սիրայօժար մասնակցութեամբ՝

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Տիկիններ Թէքզիպաշեան եւ Սիրարփի Աժտէրեան (Հօգանի գործերը վաթարէն), Օրիորդներ՝ Աստղիկ Առաքելեան եւ Լիլի Մուսեղեան,

Պ. Պ. Դ. Մէնթէշեան, Ա. Կոթիկեան եւ Ա. Դմբէթեան։

Նուագախումբ Արթօ եւ Թառլօ Աբգար իր թառով։

Պարերու մրցում, ղեկավարութեամբ փրոֆէսէօր Պօղոսսարեանի։

ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Գին այրերու համար 10, իսկ կիներու համար 7.50 ֆրանք։

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ ԿԻՐԱԿԻ 13 ՄԱՅԻՍ ՍԱԼ ՀՕՇԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Կը խնդրուի միութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի 25-35 տարեկան վստահելի հայ կին մը տնական գործերու եւ երկու երախաներ (7 եւ 10 տարեկան) խնամելու համար։ Թուրքերէն գիտնալը պայման է։ Գրել՝ Jean Abdalianի, quartier Colombe, Mougins (Alpes M[illegible])

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Քրիստափոր Ենթակոմիտէն, Ռոստոմի Անդրանիկ խումբը, Սէն Ժիւլիէնի Վրէժ խումբը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկեր Յակոբ Կօշկակարեանի իր տիկնոջ վաղաժամ մահուան առթիւ։

Հ.Յ.Դ.ՓԱՐԻԶԻ ՈՒԽՏԻՍ [illegible] յիշատակ իր ընկերներէն Մաթատիա Լուսիկեանի, կը նուիրէ Զ. Ո. Մ.ի գրադարաններու 10 օրինակ Միք. Վարանդեանի «Բանաստեղծ Հրապարակօս» գիրքէն եւ 5 օրինակ «Փետրուար 18»էն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Թագուհի Վարպետեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Վարպետեան եւ ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

Գ. ԿԱՐԱՊԵՆ ՎԱՐԴԵՏԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

L'ARMENIE

Անուն բաւականին ծանօթ Լոմէնի ֆրանսերէն պարբերաթերթը կը ծախուի Փարիզ, Լիոն եւ Մարսէյլ [illegible] գրասենեակներուն մէջ քէօշկերը, ուր կը ծախուին նաեւ յունարէն թերթեր։

Վարչութիւն «Լ'Արմէնի»ի

Հրաւէր բոլոր հայ ֆութպոլասէրներու

Փարիզահայ Ֆութպոլիստներու խորհրդակցական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին La Chope du Nordի մէջ, 7, Bd Denain (Gare du Nord)։ Բոլոր հին եւ նոր ֆութպոլիստները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ այս խիստ կարեւոր ժողովին, ուր պիտի որոշուի նաեւ ֆութպոլիստներու կացութիւնը։

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ Փարիզի Ֆութպոլի Համադաշնակցութեան ներկայացուցիչը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի Աժամեայ Յանձնախումբ

Վ. Փափազեան, Մ. Սասունեան, Հ. Յակոբեան

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՐԱԲԿԻՐԻ Հայրենակց. Միութեան բոլոր անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Միլորիս սրճարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ։

«ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ եւ Հրատարակչական Համազգային Ընկերութեան» Վալանսի մասնախումբը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ անդամուհիները եւ անդամագրուիլ փափաքողները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8 30ին Պ. Պաղչեանի սրճարանը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ դասախօսութիւն Լեւոն Շանթի «Ինկած Բերդի Իշխանուհին»ի մասին։ Կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին նախկին Ֆաքիւլթէ տէ Սիանսի մեծ Ամֆիթէատրին մէջ, 40, Allée Leon Gambetta.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՁԻՕԼԸՑ Թարգ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Վեց ամիս վերջ, որ մը երբ Թ. Ք. Մէրէտիթ Սրաէքսի նահանգին քարտէսը կը քննէր, ներս մտաւ Ընդհանուր Ոստիկանապետը։

Համաձայն Սըր Ճորճին, պետական պաշտօնատար մը Թ. Ք.էն աւելի կարգուբերէ օգնական մը չէր կրնար ունենալ. այդ պատճառով իսկ, առիթը չէր փախցներ երբեք անոր, այսինքն իր բառով, «տարապայմանելին» հանդիպելու։

— Ըրածդ ի՞նչ է, հարցուց Սըր Ճորճ։

— Այս տեսուած դաշտին քարտէսագրութիւն է, բսաւ Թ. Ք. առանց գլուխը բարձրացնելու։

Սըր Ճորճ անոր ետեւը անցաւ եւ ուսին վրայէն նայեցաւ քարտէսին։

— Բայց շատ հին քարտէս է, չէ՞...

— Պատրաստուած է 1876ին, սակայն այստեղ կան կարգ մը գետակներ որոնք նշանակուած չեն նորերուն մէջ, չեմ գիտեր ինչու... վստահ եմ որ այդ գետակներէն մէկուն մէջ պիտի գտնեմ փնտռածս։

— Ուրեմն տակաւին յոյս ունիս Լէքսմընի մասին...

— Երբեք չպիտի յուսահատիմ մինչեւ մահս. Թերեւս այն ատեն ալ յոյս կորած չըլլայ տակաւին...

— Քանի՞ տարի տուին, տասնըհի՞նգ...

— Այո, տասնըհինգ, բախտաւոր էր որ մահուան չդատապարտուեցաւ։

Սըր Ճորճ պատուհանին մօտեցաւ եւ դիտեց Ուայթհոլի հրապարակը։

— Իմացայ որ նորէն բարեկամացեր ես Գարային հետ, հարցուց։

Թ. Ք. հաստատական պատասխան տուաւ։

— Հարկաւ գիտես թէ այդ մարդը հերոսական ճիգ թափեց քեզ պաշտօնէդ վտարել տալու համար...

— Զարմանալու պէտք չկայ, ես ալ նոյնքան հերոսական ճիգ թափեցի զինքը կախել տալու համար... երկուքս ալ իրարմէ վար չենք մնար... Ի՞նչ ըրեր է... նախարա՞ր եւայլն տեսեր է...

— Այո՛...

— Ապո՜ւշ...

— Այո, այդ բոլորը հասկնալի են, բսաւ Սըր Ճորճ անդին դառնալով, բայց չեմ հասկնար թէ ինչու ներողութիւն խնդրեցիր իրմէ...

— Տակաւին ինչեր կան որ չէք հասկնար, բսաւ Թ. Ք. կծու ժպիտով մը, կրնայի ահագին ցանկ մը պատրաստել...

— Լիրբ անպիտան... ճաշի պիտի գա՞ս հետս...

— Ո՞ւր...

— Մեր ակումբը...

— Կը ցաւիմ, պատասխանեց Թ. Ք. քաղաքավարօրէն. մէկ անգամ ճաշած եմ ձեր Ակումբը եւ...

Օգնական ոստիկանապետը Սըր Ճորճի մեկնելէն յետոյ շարունակեց իր աշխատանքը։

Գարան շատ անսովոր մարդ էր։

Գիտէր թէ գեղեցկադէմ էր եւ հարուստ։ Շատ պատշաճ վարմունք մը ունեցեր էր, քանի որ ոչ միայն ընդունեց Թ. Ք.ի «ներողութիւնը», այլ ամէն միջոցի կը դիմէր՝ ցոյց տալու համար թէ կը փափաքէր լաւ տպաւորութիւն գործել զինքը նախատել ուզող այդ մարդուն վրայ։

Թ. Ք. ընդունեց էր Գարայի հրաւէրը շաբաթ օրուան արձակուրդը անցնելու գիւղը գտնուող անոր «փոքրիկ բնակարանին» մէջ։ Ցոյցը այնտեղ հրաւիրեր էր նաեւ նշանաւոր քաղաքագէտներ — որոնք կրնային թերեւս օգտակար ըլլալ՝ փառասիրութիւններ ունեցող երիտասարդ ոստիկանին համար — ինչպէս նաեւ գեղեցիկ աղջիկներ որոնք նուազ հետաքրքրական ու հաճելի չէին։ Գարա նոյնիսկ գերմաններ կանչեր էր եւ սրահներէն մէկը թատրոնի վերածեր էր ներկայացնել տալու համար «Անուշաբոյր Ծաղիկներ» անունով թատերգութիւնը։

Նոյն գիշերը երբ Թ. Ք. Մէրէտիթ անկողին կը մտնէր, յիշեց որ ըսած էր Գարային թէ «Անուշաբոյր Ծաղիկներ»ը իր նախընտրած կտորներէն մէկն էր. ուրեմն պատիւը եղած էր մասնաւորապէս իր հաճոյքին համար։

Գարա ուրիշ զանազան ձեւերով աշխատեցաւ բարեկամութիւն մշակել Թ. Ք.ի հետ։ Խորհուրդ տուաւ անոր որպէսզի գնէ Փոքր Ասիոյ մէջ բանող երկաթուղիի ընկերութեան մը արժեթուղթերը որոնց գինը ինկած էր, սակայն գաղտնի ոստիկանը շնորհակալութեամբ մերժեց այդ խորհուրդը եւ չգնեց. իրաւ է որ երեք շաբաթ վերջը արժեթուղթերը երեք ոսկիի բարձրացան, սակայն Թ. Ք. ցաւ չզգաց իր մերժումին համար։

Ճոն Լէքսմընի տունը ծախուած էր. վաճառման եւ կարասիներուն լռման փոխադրութեան գործողութիւններուն հսկած էր օգնական ոստիկանապետը։ Տիկին Կրէյս Լէքսմըն յարկաբաժին մը ունէր հիմա ուր կ'ապրէր առանձին։ Իր անձնական եկամուտները ինչպէս նաեւ Ճոնի գիրքերուն հասոյթը որ — դատն էր ըսել — դատավարութենէն ետք սկսած էր աճիլ, շատ ապահով վիճակ մը ստեղծած էին իրեն համար։

— Տասնըհինգ տարի, կրկնեց Թ. Ք. եւ սուլեց։

Ճոն Լէքսմընի վիճակը սկիզբէն յուսահատական էր։ Պարզ ունէր այն մարդուն զոր սպանած էր, անիկա չկրցաւ ապացուցանել սպաննուողին նամակի մը գոյութիւնը. Ցոյցի ատրճանակն ալ գտնուած չէր։ Երկու հոգի միայն լսեր էին կը հաստատէին անոր պատմութեան. մէկը՝ ներքին գործերու նախարարը, իսկ միւսը օգնական ոստիկանապետը։ Նախարարը վստահացուցեր էր այս վերջինիս որ եւ թէ գտնէր կորսուած ատրճանակը եւ կամ մը հաստատէր անոր եւ գործուած ոճիրին միջեւ, այն ատեն Լէքսմընը պիտի արձակուէր։

Անիրին վայրը շրջապատող բոլոր տարածներուն մէջ փնտռտուք կատարուած էին. նոյնիսկ անոնց մէկուն լճակը պարպելով մաղէ անցուցեր էին անոր յատակը ծածկող ցեխը. եւ սակայն ատրճանակը չկար։ Թ. Ք. դիմեր էր աւելի ազդու եւ քիչ մըն ալ ապօրէն միջոցներու։

Խորհրդաւոր երեւոյթով ելեկտրագէտ մը Գարայի բացակայութեան այցեր է անոր բնակարանը՝ Քէսթըն Սթրիթ եւ է գիտէր Սրուէք եւ առանց որ եւ է արտօնութեան ապահովելու կողմէ՝ արտաքին Ցոյցին անձնական պահարանէ՝ կարգ մը գործիքներ քննելու նպատակով։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) [illegible]

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա և գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 13 ԱՊՐԻԼ

VENDREDI 13 Avril 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2469

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ԽՄԲԱԳՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակէք խաթարել, այլանդակել, անճանաչելի դարձնել հայերէնը: Հայ բանուորներն ու գիւղացիները որոնց անունով երդում կ'ընէք տարին տասներկու ամիս, որ և է բան կը հասկնա՞ն այդ խառնիճաղանճ շարադրութենէն, պոչ-պոչի կապուած այդ բառակոյտերէն, անճարակ եւ անճոռնի բառակազմութիւններէն ..

— Մենք լեզուն ալ կ'ուզենք ազատագրել պուրժուա — նացիոնալիստական տենդենցներէն, կ'ուզենք ճոխացնել զայն եւ ստեղծել գիտական — հասարակական հարուստ տերմինոլոգիա:

— Յատուանեցէք որ ոչ միայն տարրական տրամաբանութեան, այլ եւ գիտութեան պահանջներուն կը հակառակ ձեր այդ ամբողջ աշխատանքը: Չէ՞ք յիշեր, ձեր վարպետն անգամ բմբռնած է այս կացութեան դէմ: Լէնինը չէ՞ր որ կը գրէր, տարիներ առաջ.— «Ռուսերէն լեզուն մենք փչացնում ենք: Օտար բառերը գործ ենք ածում առանց հարկի: Ինչո՞ւ ասել «դեֆեկտ»ներ, երբ կարելի է ասել թերութիւններ, կամ պակասութիւններ կամ բացեր... ժամանակը չէ՞ արդեօք առանց հարկի օտար բառեր գործածելու դէմ պատերազմ հրատարակելու... ժամանակը չէ՞ արդեօք պատերազմ յայտարարել ռուսերէն լեզուի աղաւաղման դէմ»: (Գրական Թերթ, 20 յունուար 1934):

Արդ, երբ ձեր վարպետն իսկ այսքան կը զայրանայ ռուսերէնի աղաւաղման դէմ, թելադրելով պատերազմ սարքել, դուք ինչպէս կ'արդարացնէք հայերէնի աղաւաղումը, որ չափ ու սահման չի ճանչնար, ռուսերէնն ալ գերազանցելով: Մնաց որ, դուք պարզապէս ռուսերէնը կ'ընդօրինակէք, հայերէնը վերածելով հայատառ չինարէնի: Անշուշտ մաքի ծուլութիւն ...

— Շատ յառաջ կ'երթաք: Մենք այնպէս համոզուած ենք լեզուն որ, մեր բոլոր միտքերը կրնանք արտայայտել առանց դժուարութեան:

— Որպէսզի մեր զրոյցը չճապաղի, ձեզի խօսինք օրինակներով: Առէք «Խ. Հայաստան»ի որ եւ է թիւ: Ձեր լաւագոյն օրաթերթը չէ՞, բովանդակութեամբ եւ խմբագրութեամբ: Կառավարութեան ալ բերանն է, եւ տարին առ նուազն երկու անգամ խմբագիր կը փոխէ, «գծի թեքում» կամ ուրիշ մեղքեր պատրուակելով: Ահա մարտ 29ի թիւը: Սկսինք խմբագրականէն: Վերնագիրը՝ «Կազմակերպել Տնտհաշվարկը խանութներում»: Ի՞նչ կը նշանակէ «Տնտհաշվարկ», թլփատուած եւ իրարու փակցուած երկու բառերով: Հարեւանցի շարենք ուրիշներ ալ,— Քաղկօոպ, Հայյուղ, ապրանքաշրջանառութիւն, ֆունկցիոնալութիւն, տնտհաշվարկային, առևտրական: Աչք մը նետեցէք ամբողջ թերթին վրայ,— Կուսհրատ, կուսլրատու, կուսշրջկոմի պլենում, Կոմկուս, կենտկոմ, մարզկոմ, քաղկոմ, կուսկազմակերպութիւն, Անդրերկոմի կուրսուրս, կոմպանիական բնոյթ, միջոցառում, կուսհամագումար, քաղճարտար, կուսկազմակերպիչ, կոմպրոմիսութիւն (անշուշտ նաեւ իշադրկութիւն), բանդիտ: Ահա ուրիշ թիւ մը, կարդացէք,— Ֆրոնտ, քաղբաժին, պագա, զոմաշխատութիւն, սանիտարական դրութիւն, ռեպրեսիաներ, մանուածքային, գործուածքային (Լենինականի մանարանն անգամ Լենինականի կամ մանուածքային գործարան կը կոչէք), Ֆիզկուլտուրա, էքսկուրսիա, դրակտորային բրիգադներ, շրջպատկօոպ: Եւ այս բոլորը ձեր ուղղագրութեամբ, որ նոյնքան անճոռնի է եւ որ ռամկավարներն անգամ լեզու հանեց...

— Մենք բոլորովին նոր ռէժիմ մը հաստատած ըլլալով, պէտք ունինք համապատասխան բառերու: Կ'ուզէիք որ Հայկազեան բառարա՞նը նայէինք, համաշխարհային յեղափոխութեան լոզունգներն ու տերմինոլոգիան կազմելու համար...

— Լսեցէ՛ք. տարակոյս չկայ որ ամէն դարաշրջան, ամէն ընկերային կամ քաղաքական յեղափոխութիւն իրեն հետ կը բերէ նոր ըմբռնումներ, նոյն իսկ հաստատութիւններ եւ առարկաներ, որոնք համապատասխան բառեր կը պահանջեն: Արդ, ձեր բրածը այդ չէ: Այնքան պերճախօս «բաց»ը ունինք տարիներէ ի վեր, երկնային իմաստով, բայց դուք յամառօրէն կը գրէք «դեֆիցիտ», որ ընդօրինակութիւնն է լատիներէնին կամ աղաւաղումը ֆրանսերէնի (տէֆիսի): Նոյն բառը կը գործածէք նաեւ պակասի, թերութեան համար: Ունինք «բաժին» եւ «բաժնետիրական» բառերը. դուք անտղաբար, թուրքերէն կը գրէք «փայ» եւ ... «փայատիրական»: Ունինք առողջապահականը. դուք առանց ամչնալու կը գրէք «սանիտարական», քովն ալ՝ «դրութիւն», որ կը նշանակէ «սիստեմ», մինչդեռ ձեզի համար (եւ դժբախտաբար մեզմէ շատերուն համար) կը գործածուի իբրեւ «կացութիւն» կամ «վիճակ»: Կը գրէք «ֆրոնտ», երբ ունինք հրաշալի ճակատ, «ռէնեկատ», փոխան հաւատուրացի կամ ուրացողի, «դեկրետ» — դատալիք, «ռեսուրս» — աղբիւր, միջոց. «տրանսպորտ» — փոխադրութիւն: Բայց ո՞ր մէկը յիշէինք, հազարաւորներ են, բոլոր հայացուած՝ ռուսերէնէ, լատիներէնէ, գերմաներէնէ, թաթարերէնէ, բոլորովին աւելորդ եւ զզուելի: Եթէ մաքի ծուլութիւն չէ այս, ուրեմն տգիտութիւն է, աններելի եւ քրէական, քանի որ կ'աղճատէ այնքան գեղեցկօրէն կազմաւորուած լեզու մը: Միեւնոյն ատեն մեր լեզուն այնքան ճկուն է որ, դիւրաւ կ'ընդունի նորութեանց, կը բաւէ որ ըմբռնած ըլլաք ոգին եւ օրէնքները, եւ քիչ մըն ալ օժտուած՝ գեղեցկագիտական ճաշակով: Բայց դուք ուրիշ ոճիր մըն ալ գործեցիք:

— Շատ ծանր են ձեր բառերը, պարոն, մենք դաս առնելու պէտք չունինք:

— Դասը մեզմէ մի՛ առնէք, այլ առէք ձեր վարպետէն: Լէնինի եւ միւսներուն ամէն մէկ խօսքը, իւրաքանչիւր բառը պատգամ է ձեզի համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ ԴԱՏԱԽԱԶԸ Կ'ԱՐԴԱՐԱՑՆԷ ԻՐ ԿԱՏԱՐԱԾ ԴԵՐԸ

Սթավիսքիի գործին խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը չորեքշաբթի օր լսեց հանրապետութեան պաշտօնանկ դատախազը, Գ. Փռէսար:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Վճռաբեկ Ատեանի Ա. նախագահը իր վկայութեան ընթացքին ծանրակշիռ յայտնութիւններ ըրած էր Գ. Փռէսարի մասին, որուն գլխաւոր յանցանքն է չափազանց հաճոյակատարութիւնը: «Ոչ ոք բան չի գիտեր, ինչպէս չգիտեց Գ. Լէսքուվէ, որ միեւնոյն յայտնեց թէ ան պահած է գաղտնի ատրիկան Կրեփուայի տեղեկագիրը: Եթէ ժամանակին ընթացք տրուած ըլլար այդ տեղեկագրին, Սթավիսքի կրնար ձերբակալուիլ 1930ին:

Պաշտօնանկ դատախազը երդում ընելով, յայտարարեց թէ ինք Կրեփուայի տեղեկագրէն տեղեկութիւն չունէր մինչեւ այս տարի: Եւ զարմանալի չգտաւ որ ոստիկանական պարզ տեղեկագիրներ չեն հասնիր մինչեւ հանրապետութեան ընդհ. դատախազին գրասենեակը, քանի որ ան տարին 110.000 խնդիրներ կը քննէ: Յետոյ չխտեց թէ միշտ լաւ յարաբերութիւններ ունեցած է դատաւոր Փռէնսի հետ եւ մերժեց Գ. Լէքուվէի այն վերագրումը թէ ինք ճնշում բանեցուցած է ոստիկանութեան վրայ:

Վկան այս առթիւ յիշեց թէ օգնական դատախազ Փոնթէն կրնայ հաստատել իր բառերը: Ինք անոր ներկայութեամբ հարցուցած է Փռէնսի. «Դուք ինծի յանձնեցի՞ք Կրեփուայի տեղեկագիրը», եւ Փռէնս ժխտական պատասխան տուած է: Իր վկայութեան համաձայն, Փռէնս ինք արժէք չէր տար այդ տեղեկագրին: Վկայ մը յայտնած էր թէ Փռէսար երկու անգամ նամակ գրելով Փռէնսի, յանձնարարեր է. «Որ եւ է բան չընել առանց ինծի հարցնելու: Դատաւորել Սթավիսքիի գործը»: Գ. Փռէսար վճռապէս հերքեց այս պատմութիւնը: «Ինչո՞ւ նամակ պիտի գրէի Գ. Փռէնսի զոր ամէն օր կը տեսնէի եւ որուն հետ հեռախօսի ուղղակի գիծ ունէի: Մնաց որ, Գ. Փռէնս որ եւ է նամակ չէ ցուցուցած ոչ Գ. Լէքուվէի, ոչ ալ ուրիշի մը: Այդպիսի նամակներ պաշտօնական կ'ըլլան, որոնց պատճէնները կը պահուին թղթածրարներու մէջ: Կա՞ն այդպիսի թղթածրարներ: Կարելի է ստուգել»:

Վկան նորէն պիտի լսուի: Հաւանական է որ դէմ դիմաց հանուի Վճռաբեկ Ատեանի նախագահին հետ:

Յանձնաժողովը լսեց նաեւ երեք վկաներ, երեւան հանելու համար նախկին նախարար Գ. Տալիմիէի յանձնարարական նամակին վերաբերմամբ եւ խորհրդաւոր հեռախօսի մը գաղտնիքը:

Յանձնաժողովին կողմէ պատուիրակութիւն մը տեսակցեցաւ հարցաքննիչ դատաւորին հետ: Կ'ըսուի թէ պիտի պահանջուի ջնջել Գ. Տալիմիէի խորհրդարանական ազատութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ դատական քննութեան ենթարկել:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

— —

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՊԻՏԻ ՑԱՋՈՂԻ՞

Պետական պաշտօնեաներու խլրտումները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ, եւ մանաւանդ այն խմբակցութեանց մէջ ուր զօրաւոր են ընկերվարականներն ու համայնավարները:

Ինչպէս գրած էինք, համայնավարները այսօր, ուրբաթ, մէկ ժամ գործադուլի հրաւիրած են թղթատարական պաշտօնեաները: (Իրենց կուսակիցները): Այս առթիւ հրաւէր ուղղուած է նաեւ բոլոր պաշտօնեաներուն, բայց հաւանական չէ որ անոնք մասնակցին: Պաշտօնեաներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը սպասէ կիրակի եւ երկուշաբթի օրուան բողոքի ցոյցերուն, որոնք միաժամանակ պիտի կատարուին ամբողջ երկրին մէջ:

Չորեքշաբթի օր նորէն 15 վայրկեան ցոյց մը կատարեցին Փարիզի հեռախօսի կեդրոնին պաշտօնեաները, միեւնոյն արտայայտութիւններով: Երեւի այսպէս պիտի շարունակուի մինչեւ ցնոր տնօրինութիւն:

Շատ աւելի կարեւոր ցոյց մը տեղի ունեցաւ Լիոնի թղթատարական վարչութեան մէջ: Մէկ ժամ յետաձգուեցաւ հեռագիրներու եւ նամակներու բաշխումը: Առտուն ժամը 6ին գործի ձեռնարկելով, նոյնքին պաշտօնեաները եւ ցրուիչները որոշեցին մէկ ժամ ցոյց կատարել: Եւ այդպէս ալ ըրին, մէկ ժամ ձեռնածալ նստելով կամ ման գալով: Ցոյցը խաղաղ հանգամանք ունէր, եւ մէկ ժամը լրանալէ յետոյ, բոլորը գործի ձեռնարկեցին փութոյ ջանադրութեամբ, կորսուած ժամանակը տեղը բերելու համար:

Թղթատարական նախարարութիւնը հանդարտութեամբ կը հետեւի դէպքերուն եւ կը սպասէ տեղեկագիրներուն, պատասխանատուութիւնները ճշդելու եւ ի հարկին պատիժներ տնօրինելու համար:

Ինչո՞ւ կը զայրին Ռումանները

Ռումաններու արտագաղթ եւ մանաւանդ վերջին արիւնալի դէպքը, որու ընթացքին 11 փախստականներ սպաննուեցան պուլկար սահմանապահ զինուորներու կողմէ, օրուան խնդիր է Պուլկարիոյ մէջ: Կիսապաշտօնական «Զնամէ» վերլուծելով այս խռովութեան շարժառիթները, կ'ըսէ թէ մէկ պատճառը Ռումաններուն թշուառութիւնն է, հակառակ ցորենի առատութեան, երկրորդ՝ կարգ մը պաշտօնեաներու ձախաւերութիւնը եւ գեղծարար ընթացքը, իսկ երրորդ՝ Կիւմիւլճինայի (Գոմոթինի) մէջ մղուած քէմալական պրոպագանդը, որ կը ձգտի Թրքական Թրակիա փոխադրել Ռումանները:

Ուրիշ պուլկարական թերթեր աւելի բաց կը խօսին, չհատելով թէ այս բոլորը հետեւանք են այն պայքարին զոր Պոլսոյ թուրք մամուլը ամիսներէ ի վեր կը մղէ Պուլկարիոյ դէմ:

Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարը Թուրքիոյ մէջ

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Գ. Եէվթիչ, Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը Թուրքիա պիտի մեկնի ապրիլ 15ին, կիրակի: Սահմանին վրայ պիտի ընդունուի Թէվֆիք Րիւշտի գլխաւորութեան կողմէ եւ ապրիլ 17ին Պոլսէն Էնկիւրի պիտի երթայ մասնաւոր կառախումբով մը: Կայարանին մէջ պաշտօնապէս պիտի ընդունուի Թուրքիոյ արտաքին գործավարին կողմէ եւ զինուորական պատիւներ պիտի ըլլան, ընկերակցութեամբ նուագախումբի: Նախարարը երեք օր պիտի մնայ Էնկիւրիի մէջ, ներկայ ըլլալով զանազան արարողութեանց եւ ընդունելութեանց: Ապրիլ 19ին պիտի ընդունուի Մ. Քէմալի կողմէ եւ վերադարձին երկու օր պիտի մնայ Պոլիս:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՆՇԱՆԱԿԱԼԻՑ» ԼԹՈՒԹԻՒՆ

»»». «««

Քուսէն ընդօտ արթնցողի մը տպաւորութիւնը չէ՞ք ստանար, կարդալով Բարեգործականի Դիւանին վերջին զեկոյցը, ներգաղթի մասին (9 ապրիլ).—

1. Հայաստանի վարչապետ Ս. Տէր Գաբրիէլեան «Նշանակալից» նամակով մը հաղորդած էր թէ ներկայ տարուան ընթացքին Քաղաքացի Շահվէրտեան Եւրոպա պիտի գայ, «Մի-ութեան ղեկավարներուն հետ խորհրդակցելու համար եւ թէ ապրիլին 2—3000 գաղթականներու փոխադրութիւնը եւ տեղաւորումը կրնայ ապահով ընկալուիլ»:

Ցանուարը եկաւ ու գնաց, բայց «Քաղաքացի»ն չերեւցաւ:

Ի՞նչ է կացութիւնը, «Նշանակալից» նամակէն յետոյ.—

2. «Ներգաղթի կարգադրութեանց մասին ցարդ որ եւ է տեղեկութիւն հաղորդուած չըլլալով, ոչ մեր միութեան եւ ոչ ալ Ներգաղթի Ֆոնտի կեդր. Յանձնաժողովին, ի վիճակի ենք յայտարարելու որ թերթերու մէջ եղած այլազան յայտարարութիւնները անհիմն են եւ թէ հետզհետէ կատարուած արձանագրութիւնները որեւիցէ չեն պետական հրահանգի, այլ ինքնաբերաբար կատարուած նախապատրաստական աշխատանքի մը բնոյթը ունին պարզապէս»:

Այս ամբողջ նախադասութեան մէջ փուշի մը պէս չի՞ ցցուիր «ի վիճակի ենք»ը:

Մեր գիտցածը, մարդ «ի վիճակի» կ'ըլլայ դրական բան մը ընելու կամ ըսելու: Արդ, այս պարագային, Բարեգործականը յուսախաբութեան մատնուած ըլլալով, պիտի ըսէր՝ «ՍՏԻՊՈՒԱԾ ԵՆՔ յայտարարելու»: Մանաւանդ որ, իր նպատակն է սուտ հաւատիքները ճշդել, եւ ազդարարել որ չանապարհն:

Նախադասութիւնը կը պարզէ նաեւ երկրորդ Նշանաւոր պարագայ մը:

Երեւան կուգայ որ, առտուն կառոյն արթնցողը ներգաղթի արձանագրութիւն կը կատարէ, «ինքնաբերաբար», առանց պետական հրահանգի:

Այս անպարագրելք կամ անպայմանութիւնը գաղտնիք չէր մեզի համար, բայց քանի որ Բարեգործականն ալ պաշտօնապէս կը հաստատէ, կը յանձնենք «Հայաստանը սիրող»ներու բարեխիղճ ուշադրութեան:

Ինչպէս կ'երեւայ, Բարեգործականն ալ սկսած է մտառանջուիլ այս անպայմանութեան հետեւանքներէն:

Կարդացէք եւ... արթնցէք.—

3. «Հետեւաբար, հարկ կը տեսնենք նախազգուշացնել ներգաղթել փափաքողները, որ սխալ տեղեկութեանց եւ հաւաստումներու վրայ հիմնուելով չճամբորդեն, մինչեւ որ Հայաստանի կառավարութեան եւ անոր լիազօրին կողմէ ներգաղթի մասին բացորոշ զեկուցում չըլլայ: Այն ատեն միայն յայտնի պիտի ըլլայ թէ ներգաղթը ո՞ր թուականին տեղի պիտի ունենայ, ո՞ր համայնքներէն եւ ի՞նչ թիւով գաղթականներ պիտի կրնան Հայաստան փոխադրուիլ եւլն.»:

Անշուշտ այդ «սխալ տեղեկութիւններն ու հաւաստումներ»ն ալ Դաշնակցական թերթերը կամ անոնց... «Խաւարի օգնութ»ը տարածած էր, որպէսզի Հոկի մարդիկը եւ անոնց «թոլոյատիքեան»ները վերականգն ներգաղթի անօրդը, ցանկեր կազմելով Ռումանիայէն մինչեւ Սուրիա, ինքնաբերաբար եւ առանց պետական հրահանգի...

Բարեկամաբար պիտի առաջարկէի Բարեգործականի Դիւանին, «Նշանակալից» նամակ մը եւս բերել տալ Քաղաքացի Սահակ Տէր Գաբրիէլեանէն կամ Խանջեանէն, այս «պրովակացիոն աշխատանք»ին դէմ:

ՎԱՐԴԻԳԷՍ

«ՈՉ ՈՔԻ ԲԱՆ ԿՈՒՏԱՆՔ»

Հիթլէրի պաշտօնաթերթին թղթակիցը վերջերս տեսակցութիւն մը ունեցած էր Թուրքիոյ արտաքին գործավարին հետ: Թէվֆիք Րիւշտի պէյ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է, իբրեւ պատասխան թղթակցին հարցումներուն

— Պալքանեան ուխտը միայն տեղական կարեւորութիւն մը ունի եւ նպատակն է՝ փոխադարձ ապահովութիւններով երաշխաւորել ներկայ սահմանները եւ այս ձեւով տեւական խաղաղութիւն ապահովել Պալքաններու մէջ: Անկէ զատ, ուխտը ստորագրող պետութեանց միջեւ հիմա տառանձնած պարտաւորութիւնները ամբողջովին ի զօրու կը մնան:

Պալքանները շահագրգռող տնտեսական եւ քաղաքական խնդիրներու մէջ, ոչ միայն ուխտին, այլեւ Պալքանեան համաժողովին ճշդած զանազան նախաձայնութեանց բերումով, պայմանադիր կողմերը եթէ ոչ բացարձակ եւ ամբողջական, գոնէ լայն միութիւն մը եւ գործակցութիւն մը պիտի ունենան: Այս ներքին կապը բոլորովին տարբեր հանգամանք մը ունի Փոքր Համաձայնութենէն, որ կը ձգտի հաւաքաբար եւ զօրաւոր ձեւով մը ներկայանալ արտաքին աշխարհին: Պալքանեան ուխտը աւելի ընդարձակ է, եւ ամէն բանէ առաջ մէկ արտայայտութիւնն է հակավերաքննութեան: Իմ կարծիքով, այս ուխտը շատ բնական մէկ հետեւանքն է Պալքանեան երկիրներու անկախութեան գործի զարգացումին: Քիչ մը կը զարմանաք, բայց իրողութիւնը այն է որ այլեւս անցած է աշխարհակալութեան շրջանը: Բնականաբար Պուլկարիա շատ մը պահանջներ եւ պէտքեր ունի, եւ լաւ գիտենք որ այդ երկիրը տագնապի մէջ է: Մենք շատ լաւ կ'ըմբռնենք այս վիճակը, որովհետեւ կրած ենք տառապանքներ որոնց ոչ մէկ ազգ ենթարկուած է աշխարհի մէջ: Ահա թէ ինչո՞ւ միշտ պատրաստ ենք գոյութիւն ունեցող դաշնագիրներու տրամադրութեանց սահմանին մէջ օգնելու Պուլկարիոյ եւ բարեկամութիւն ցուցնելու:

Քէմալական Թուրքիան իր քաղաքականութիւնը հիմնեց բոլոր ազգերու հետ բարեկամանալու սկզբունքին վրայ եւ իրականին մէջ յաջողութեամբ առաջ տարաւ: Ձեզի կը հաւաստեմ թէ ամբողջովին վստահութիւնս կը վերցնեմ ամէն մարդէ որ թիզ մը թրքական հող կ'ուզէ ինձմէ. որովհետեւ ոչ ոքի բան մը կուտանք, եւ տար փոխարէն ալ ոչ ոքէ բան մը կ'ուզենք:

Մենք բոլոր ազգերու կենսական շահերը կը գնահատենք: Այս ազգերը ինչ դրութիւն ալ ընտրեն իրենց ներքին կեանքին համար, մենք միշտ կը շարունակենք բարեկամութեան եւ անկեղծութեան հիման վրայ յարաբերիլ անոնց հետ: Արդարեւ, մենք ներկայիս շատ անկեղծ բարեկամ ենք թէ՛ խորհրդային Ռուսիոյ, թէ խորհրդարանական երկիրներու, թէ՛ ազգային — ընկերվար Գերմանիոյ եւ թէ ֆաշական Իտալիոյ: Եւ այսօր քէմալականութեան ներդաշնակ օրէնքները ի զօրու են Թուրքիոյ մէջ:

Հերոսական քաջք մը եւ ազատում

Երեք տասօրեակներ յաջողեցան ստոյգ մահէ փրկել 23 հոգի՝ խորհրդային «Չէլիուսքին» սառնաբեկ նաւէն, որ գիտական զննութիւններ կատարելու գացած էր, բայց աղէտի մը հանդիպեցաւ Պէհրինկայի Նեղուցին մէջ: Տակաւին 28 հոգի կը մնան սառնակոյտներուն մէջ:

Վաղը կուտանք մանրամասնութիւնները այս հերոսական արշաւին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՆՉՊԷՍ ՑԱՋՈՂԵՑԱՒ ԸՄԲՈՍՏ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

— oo —

ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ.— Մ. ՔԷՄԱԼ ՍԱՄՍՈՆ ՑԱՄԱՔ Կ'ԵԼԼԷ.— ԷՐԶՐՈՒՄԻ ԵՒ ՍԸՎԱԶԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՆԵՐԸ.— ԱԶԳ. ՈՒԽՏ.— ԳԱՂՏՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՍՈՒԼԹԱՆԻՆ ՄԻՋԵՒ.— ՊՈԼՍՈՅ ԳՐԱՒՈՒՄԸ:

1920 ապրիլ 24ին, Փարիզի Զորսերու խորհուրդը տագնապալի կացութեան մը կը մատնուի: Իտալիա Ադրիականի կարգ մը ծովեզերեայ շրջանները կը պահանջէ, մինչդեռ պետութիւնները այս տեղերը Եուկոսլավիոյ տալ կ'ուզեն: Իտալիոյ վարչապետը կը հրաժարի խորհրդաժողովէն: Այս կացութիւնը կը տեւէ մինչեւ մայիս 5, որու ընթացքին Իտալիա կը լծուի գործունէութեան: Զինուորական առաքումներ կը կատարէ Ռոտոս, Անթալիա եւ Մարմարա, իսկ Իզմիրի առջեւ կը խարսխէ իտալական զրահաւոր մը: Ուրեմն Իտալիա, Սէն-Ժանի պայմանագրութեան համաձայն, մէկ անդամէն կը գրաւէ իրեն խոստացուած երաւունքները: Անգլիացիները այսպէս կ'ըմբռնեն կացութիւնը: Ասոր վրայ մայիս 15ին յունական բանակը անմիջապէս կը գրաւէ Իզմիրը: Իտալիա իրարանցումի կը մատնուի: Անգլիական քաղաքականութեան համար մեծ յաջողութիւն մը կը համարուի այս: Բայց ունէր նաեւ իր վնասակար կողմերը: «Թուրքիոյ եւ իսլամական աշխարհին թշնամութիւնը վառարկեցաւ» կ'ըսէ Հիւմէթ պէյ: Եւ Լոնտոն անմիջապէս թրքանպաստ քաղաքականութեան մը կը ձեռնարկէ: Երբ Իտալացիները զօրք ցամաք կը հանեն Գուշատասը, Անգլիա կը բողոքէ: Արտաքին նախարարը՝ Գալֆըր ծանուցագիր մը կը խմբագրէ եւ Լոյտ Ճորճ զայն կը ցրուէ խորհրդաժողովի անդամներուն: Ծանուցագիրը կ'ըսէր թէ Թուրքիոյ հողերը չեն կրնար գրաւուիլ: Մայիս 21ին Լոյտ Ճորճ կը յայտարարէ.

— «Ցունաստանի եւ Հայաստանի ձեռքը անցած հողերէն զատ ոչ մէկ հողամասի պէտք է ձեռք դպցնել: Թուրքիա պէտք է անկախ մնայ»:

Այս քաղաքականութեան իբրեւ հետեւանք, Տամատ Ֆէրիտ փաշա կը հրաւիրուի խորհրդաժողովի: Թուրք պատուիրակութիւն մը Փարիզ կ'երթայ Տամատ Ֆէրիտի նախագահութեամբ.

—«Այս մարդը, կ'ըսէ Հիւմէթ պէյ, թէ դաւաճան էր, եւ թէ իր ապուշութեան բերումով չարիք չմնաց որ չհասցնէ: Թշնամիներուն հաճոյ թըւելու համար, խորհրդաժողովին մէջ ըսած է թէ, «ծայրայեղ խժդժութիւններ ի գործ դրած ենք Հայերու հանդէպ»: Տխմարմիտ մարդ մը: Պէտք էր ըսել.— «Հայերն ալ խըժդժութիւններ ըրած են»: Ցետոյ շարք մը պահանջներ ներկայացուցած է, որոնց մէջ ծիծաղելիներ ալ գոյութիւն ունին: Նախապատերազմեան օսմ. կայսրութեան սահմաններուն վերապարձումը պահանջած է, ինչպէս օրինակ.— Թրակիան, Պուլկարիոյ մէկ մասը, կղզիները: Իսկ միւս կողմէ ըսած է որ, Հայաստանի Հանրապետութեան հետ մեր արեւելեան նահանգներուն սահմանները ճշդելու համար կրնանք տեսակցիլ: Այս կը նըշանակէր Արեւելեան Նահանգները Հայերուն տալ: Արաբական երկիրներն ալ պահանջած եւ Հիճազի համար «ինքնավար երկիր», միւսներուն համար ալ «ինքնավար նահանգ» բացատրութիւնները գործածած է: Տամատ Ֆէրիտ խալիֆայական նկատումներով առաջնորդուեցաւ: Այդ ատենուան պայմանները չէր գիտեր: Պզտիկ բան մըն ալ խնդրեց: Պատերազմէն վերջ, Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան պետերը Գերմանիա փախած էին: Անոնց յանձնուիլը պահանջեց: Շատ ծանր նախատինքներով վտարուեցաւ խորհրդաժողովէն: Յունիս 26ին, Քլէմանսոյի ստորագրութեամբ նախատալից խօսքեր գործածուեցան Թուրքիոյ հասցէին: Քլէմանսօ, «հայկական խժդժութիւններ» բացատրութիւնը իբրեւ մարդ իսկ ընդունած էր: Տամատ Ֆէրիտ պատուիրակութիւնը վերադարձաւ նախատինքով»:

Այս միջոցին կացութիւնը յուսալից էր սակայն Անատոլուի մէջ: 1919ի ըսկիզբները ծնունդ առած էր «Արեւելեան նահանգներու Իրաւանց Պաշտպան Միութիւնը»: Նոյն տարուան մայիս 19ին տեղի կ'ունենար աւելի կարեւոր դէպք մը: Մուսթաֆա Քէմալ Սամսոն ցամաք կ'ելլէր «Երրորդ բանակի քննիչ» տիտղոսով: Հիւմէթ պէյ ինչ հիւ զարմանք կը յայտնէ թէ՝ ինչպէս եղած էր որ համաձայնական պետութիւնները եւ Սուլթանը յօժարած են Մ. Քէմալը Անատոլու ղրկել: «Այս կարգի բարձր հրամանատար մը անհրաժեշտ էր Պոլսոյ մէջ պահել»: Մուսթաֆա Քէմալ յաճախ առեր վիճաբանութիւններ ունեցած է Էնվէր փաշայի հետ, եւ շատ շատեր այնպէս ենթադրած են թէ, Մ. Քէմալ հակաիթթիհատական է: Այդ միջոցին ծանր խռովութիւններ պատահած էին Սամսոնի մէջ եւ այս խառնակութիւնները կը վերադրէին իթթիհատական ըրբոգութեանց: Անգլիացիները Ռուսիայէն եկած բազմաթիւ Ցոյներ բերած էին Սամսոն՝ պոնտոսեան կառավարութիւն մը կազմելու նպատակով, իսկ տեղացիները խռովութիւններ կը հանէին յատկապէս այս նպատակին դէմ: Մուսթաֆա Քէմալըկը ղրկեցին այս խռովութիւնները զսպելու համար:

Մուսթաֆա Քէմալի ցամաք ելլելէն յետոյ կացութիւնը կը փոխուի: Մինչ այդ պետական պաշտօնեաները, կառավարութենէն ստացուած հրահանգներուն համաձայն, կամ թշնամիներուն կ'օժանդակէին եւ կամ չէզոք դիրք մը կը բռնէին: Մ. Քէմալի ժամանումով սկսան ուժ տալ ազգ. շարժումին, եւ ժողովրդական ընդդիմութիւնը սաստկացաւ հանդէպ թշնամիներուն: Մ. Քէմալի առաջին աշխատանքը եղաւ զէնքերը փոխադրել տալ երկրին ներսերը եւ այս առթիւ բաւական նեղութիւն կրեց: Էրզրումի մէջ նստած էր անգլիացի դերոգնդապետ մը եւ անընդհատ զէնք հաւաքելով կը փոխադրէր: Այս գործունէութիւնը կանգ կ'առնէ 1919ի յունիսին, երբ Մ. Քէմալ Կարին կը հասնի եւ կ'արգիլէ զէնքերու յանձնումը: Հոս Հիւմէթ պէյ օրինակ մը կը բերէ.— «Միմիայն Քէօթահիայէն 300 վակոն փամփուշտ Իզմիթի ծոցը նետուած է: Զինուորական ընկերները կրնան դժուարաւ ասոր կարեւորութիւնը»

Մ. Քէմալ Անատոլու հասնելէն յետոյ բազմաթիւ ժողովներ գումարած է: Անոնց ամէնէն կարեւորը կը համարուի Սվազի «քոնկրէ»ն: Նախապէս տեղի ունեցած էր նաեւ Էրզրումի համաժողովը: Այս ժողովները կը վերաբերին ներքին քաղաքականութեան: Անհրաժեշտ Էրզրումի համաժողովին արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ յօդուածները.—

1.— Ազգ. սահմաններու մէջ հայրենիքը ամբողջութիւն մըն է: Անոր զանազան մասերը իրարմէ անբաժանելի են:

5.— Մեր քաղաքական վեհապետութիւնը, եւ կամ բնիկերային հաւասարակշռութիւնը խանգարող առանձնաշնորհներ չեն կրնար տրուիլ քրիստոնեայ տարրերուն:

6.— Հոգատարութիւն եւ կամ հովանաւորութիւն չընդունուիր:

Հիւմէթ պէյ կ'ըսէ թէ՝ այս որոշումները, 1919 թուականին համար, յաւիտենից համարձակ եւ շատ շատերու բացառութեամբ յիմարական բաներ էին: Բայց իրականութիւն դարձան.

Օգ. Ցէն կ'ընդունուի այս յայտարարագիրը եւ իր պաշտօնը լրացած Էրզրումի անգլիական հրամանատար Րաուլինսըն զայն կը տանի Պոլիս եւ Լոնտոն:

Էրզրումի համաժողովը միմիայն Արեւելեան Նահանգներու ներկայացուցիչներէն կը բաղկանար: Մինչդեռ սեպտ.ին Սվազի մէջ գումարուածը ամբողջ երկիրը կը ներկայացնէր: Մարբերդի կուսակալ Ալի Կալիպ պէյ, հեծելազօրքի զօրաբաժինով մը ուղած է համաժողովը կոխել եւ ցրուել: Այս խնդրին մէջ գործիք եղած է Նովիլ անունով անգլիացի գնդապետ մը: Այսուհանդերձ այս յարձակումը տեղի չունեցաւ:

Այս թուականներուն է որ գաղտնի համաձայնութիւն մը կը գոյանայ Անգլիացիներուն եւ Սուլթանին միջեւ: Այս համաձայնութեան պատճէնը չէ գտնուած, բայց Ֆրանսայի Նախկին վարչապետ Պ. Տալատիէ հրապարակած է զայն, եւ արձագանգ գտած մամուլին մէջ:

Համաձայնագրին պայմանագրութեանց համաձայն, Անգլիա կ'երաշխաւորէ Թուրքիոյ մնալիք հողերուն ամբողջականութիւնը, Նեղուցները կ'անցնին Անգլիոյ տիրապետութեան տակ, անկախ Քիւրտիստան մը կը կազմուի, եւ Թուրքիոյ մէջ ծագելիք ապստամբութիւնները ճնշելու հոգը կը վերաբերի Անգլիոյ: 1919 սեպտ. 12ին կնքուած այս համաձայնագիրը ցոյց կուտայ թէ՝ Թուրքիա կ'անցնէր անգլիական հովանաւորութեան տակ:

1920ի ամէնէն կարեւոր դէպքը պէտք է համարել «Ազգ. Ուխտ»ին Պոլսոյ Երեսփ. ժողովին կողմէ ընդունուիլը: Անկէ քիչ վերջ, Անգլիացիները (Մուսուլը առացած ըլլալով Ֆրանսացիներէն) Ատանան կը փոխանցեն Ֆրանսացիներուն:

Հիւմէթ պէյ կ'ըսէ թէ՝ «Անգլիացիները այդ շրջանին մէջ հաստատուելու նպատակ չունէին: Մինչդեռ Ֆրանսացիները այդ նպատակով եկած, հայկական հրոսախումբեր կազմեցին եւ վայրագութիւններ ի գործ դրին: Ասոր վրայ թրքական հրոսախումբեր կազմուեցան, եւ Ֆրանսացիները հարկադրուեցան պարպել Ուրֆան, Այնթապը եւ Մարաշը:

1920ի գարունը եկած էր եւ դեռ Թուրքիոյ հետ ոչ միայն հաշտութիւն չէր կնքուած, այլ եւ հաշտութեան պայմաններուն նախագիծն իսկ չէր պատրաստուած: Ասոր իբր պատճառ պէտք է ներկայացնել Թուրքիոյ զինեալ ընդդիմութիւնն ու գլխաւոր համաձայնականներուն պառակտած վիճակը: Այսուհանդերձ անհրաժեշտ էր հաշտութիւնը կնքել որ առաջ անցցին նախ Թուրքիան դնել հաշտութիւն կնքելու յօժար հոգեբանական վիճակի մը մէջ: Տարիէ մը ի վեր, Թուրքիոյ հանդէպ գործադրուած բարեացակամ քաղաքականութեան վերջ տալով, մարտ 16ին գրաւեցին Պոլիսը եւ Մալթա աքսորեցին Պոլիս գտնուող թուրք պարագլուխները: Գրաւման առիթով հրատարակութեան տուին նաեւ յայտարարութիւն մը, որուն համաձայն.—

1.— Գրաւումը ժամանակաւոր է:

2.— Գրաւող պետութեանց նպատակն է ամրապնդել «խալիֆայ»ին ազդեցութիւնը:

3.— Օսմ. պետութիւնը Պոլսէն չպիտի զրկուի

4.— Այս փափուկ վայրկեանին ամէն ոք պէտք է աշխատի անդորրութեան ապահովման: Նոր Թուրքիա կազմելու նպատակը անուղղակիօրէն զղջացուցին իրենց յայտարարութիւններով. Անատոլու ճիշդ պիտի պատժուին:

Հիւմէթ պէյ մեկնաբանելով այս յայտարարութիւնը, կ'ըսէ.—

«Ցայտարարութիւնը կը հետապնդէր հետեւեալ նպատակը.— Եթէ Պոլիս ինչէ Անատոլուին, Պոլիսը կը ձգենք Թուրքերուն: Հակառակ պարագային ձեր ձեռքէն կը փախցնենք: Հետեւաբար գացէք Անատոլուն գրաւեցէք: Այդ պարագային պիտի համոզուինք որ, Պոլսոյ մէջ կազմուած է պետութեան հեղինակութիւնը արժեցնելիք զսպիչ ուժ մը: Իսկ Անատոլուցիներուն ալ ըսել կ'ուզէր.— Եթէ ձեր գրգռութիւնները շարունակէք, ձեր ձեռքը անցած ձեր ընկերներէն հաշիւ պիտի պահանջենք»:

Որպէս փոխադարձութիւն Պոլսոյ գրաւման, կը հրամայուի ձեռք առնուած անգլիացի եւ ֆրանսացի սպաները ձերբակալել, եւ Իզմիթի եւ Ուլուգըշլայի շրջաններուն մէջ գտնուած երկաթուղիները քանդել:

Այնուհետեւ Հիւմէթ պէյ կը քննէ, նոյն թուականներուն, Եւրոպայի մէջ տեղի ունեցող քաղաքական անցուդարձերը,— Վենիզէլոսի տեսակցութիւնները Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պետական անձնաւորութեանց հետ, Անգլիոյ եւ Ցունաստանի գործակցութիւնը, Ֆրանսայի չկամութիւնները եւ Վենիզէլոսի պատրաստակամութիւնը՝ ճնշելու համար թուրք ազգ. շարժումը, եւ զայն պարտադրելու հաշտութեան:

Ցաջորդով՝ Սեվրի դաշնագիրը:

ՀՐ. ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Օր մը, կը պատմէր Թրիստան Պէրնար, ժամելով միջնորդի մը խանութը, հարցուցի թէ ի՞նչ կ'արժէր փոքր անօթի մը.

— Հարիւր քսան ֆրանք, պատասխանեց միջնորդը:

— Շատ սուղ է. ութսուն կուտամ.

— Դրեթէ ձրի է պարոն, կը ցաւիմ այս գինով տալով. բայց՝ ձեզ հետ չեմ ուզեր սակարկել:

Ոչ իսկ միտքէս կ'անցնէր ձեռքս բռնած այդ միջակ արժէքով անօթին գնել, բայց միջնորդին բարեացակամութիւնը սաստիկ գրգռեց հետաքրքրութիւնս: Գրպանէս մը միջոց վարձատրուած կը գտայ ինքզինքս, տեսնելով որ ճանչցուած է հասարակութենէն: Ուստի եւ ալ ըսի.

— Տունս կը ղրկէք, չէ՞:

— Այո, անկասկած, ինչո՞ւ չէ, բայց, ինդրեմ... ձեր անո՞ւնը ...

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ԻՐԱՐՈՒ ՊԱՏՄԵՑԷՔ

ԽՄԲ.— Անցեալներս արտատպեր էինք Հնչակեան վաստակաւոր գործիչի մը, Պ. Գիտոսս Տօնապետեանի խորհրդածութիւնները՝ Նիւ Եորքի դէպքին առթիւ:

Ուրիշ Հնչակեան գործիչ մը, Պ. Գրիգոր Եղիկեան, որ պարսկերէնռուսերէն թերթ մըն ալ կը հրատարակէ Թէհրանի մէջ (Սէտաէթը Պէշար), այսպէս ուշագրաւ խորհրդածութիւններ կ'ընէ միեւնոյն առիթով, եւ աւելի սուր խօսքերով. «Նոր Երկիր»ի մէջ: Ահաւասիկ առաջին մասը (ԽՕՍԵԹԵՐ, ՈՐ ՉԷԻ ԿԱՄԵՆԱԼ ԱՍԵԼ. 7 տարի).—

Ամերիկեան քաղաքներից մէկում սպանւում է մի մարդ, մի Հայ, մի կրօնաւոր, մի եպիսկոպոս կամ արքեպիսկոպոս:

Այդ Հայը կամ այդ մարդը սպանւում է եկեղեցում իր կրօնաւորի պարտքը կատարելիս, փայլուն եւ շքեղ հագուստների մէջ, թագը գլխին, գաւազանը ձեռին:

Նրա եպիսկոպոս կամ արքեպիսկոպոս լինելու հանգամանքը ինձ համար ոչ մի առանձին արժէք չունի:

Ինձ համար նոյնպէս արժէք չունի, թէ նա որտե՞ղ սպանւեց. եկեղեցո՞ւմ թէ փողոցում, շքեղ եւ փայլուն հագուստների՞ մէջ, թէ ֆարաջա հագած, գլխին թա՞գ թէ վեղար:

Այդ բոլորը արտաքինն է. Այդ բոլորը զարդ է: Այդ բոլորը դէկորատիւ է:

Ինձ համար արժէք ունի միայն մի հանգամանք, այն է, սպանւած է մի մարդ, մի մարդ, որ դեռ իրաւունք ունէր ապրելու, մի մարդ, որ դեռ թարմ էր ու առողջ:

Դա ցաւալի դէպք է:

Ա՛ռ հասարակ մարդ սպանելը մեղք է. ոճիր է, ինչ անունով ուզում է բացատրեն մի մարդու:

Մարդասպանութիւնը մարդասպանութիւն լինելուց չի դադարում, եթէ նոյն իսկ նրան օրինականացնեն կամ այլ եւ այլ խօսքերի անունով արդարացնեն:

Ուրեմն ամերիկեան մի քաղաքում կատարւած մարդասպանութիւնն էլ մնում է մարդասպանութիւն, եւ, ոճրագործները ճարւեն թէ չճարւեն՝ ոճրագործներ լինելուց չեն դադարում:

Բայց ամերիկեան մի քաղաքում կատարւած մարդասպանութիւնը կամ ոճրագործութիւնը ստացաւ քաղաքական — ազգային բնոյթ:

Շարժւեց հայ ամբոխը, շարժւեցին հայ օրագրողները, հայ կուսակցութիւնները, հայ ժողովրդի ղեկավարները:

Շարժւեցին սրա՛ կառավարութեանց ներկայացուցիչները, օտար օրագրողներ, օտար քաղաքական գործիչներ, օտար հոգեւորականներ:

Ի՞նչ էր պատահել:

Ըստ իս՝ սովորական մի ոճրագործութիւն, սովորական մի մարդասպանութիւն, աւելի ոչինչ:

Ըստ այդ բոլոր շարժւողների՝ կատարւել էր քաղաքական մի մեծ ակտ, մի հոկայական ընկերային դէպք, որ կարող էր մարդկութեան, գոնէ հայ ժողովրդի թշւառութեան պատճառ դառնալ:

Կազմւեց սպանւածի անունով մի հայկական միութիւն, որ պաշտօն ստանձնեց հայ ժողովրդի տասնեակ հազար տոլարները եւ լիրաները հաւաքել եւ ծախսել, պատժել տալու համար ոճրագործներին:

Աշխարհի բոլոր անկիւններում, ուր կան մի զոյգ, երկու թէկ Հայեր, եւ, ուր տեղական իշխանութիւնները արգելք չեղան, կազմւեցին բողոքի միթինկներ, խօսւեցին հրաշունչ ճառեր, որոնք բոլորն էլ վերջացան գարձեալ ամենախիստ պատիժ պահանջելով ոճրագործներին:

Աշխարհի բոլոր կողմերից բազմաթիւ հայ մարդիկ, կաթողիկոս, պատրիարք, արքեպիսկոպոս, վարդապետ, տէրտէր, ժամհար, ընկերվարական, տերացու, համայնավարական, պատւելի, ռամկավարական, սարկաւագ, կին, աղջիկ, երախայ, ծեր, ամուսնացած, ամուրի, հարուստ, աղքատ, հեռագրերով, նամակներով, յօդւածներով, ճառերով իրենց վրդովմունքը յայտնեցին կատարւած ոճիրի դէմ եւ պահանջեցին ամենախիստ պատիժ ոճրագործներին:

Կարդում էի այդ ճառերը, յօդւածները, բողոքները, հեռագիրները, եւ, չգիտէի, զարմանա՞լ, զայրանա՞լ, թէ ցաւել կամ ծիծաղել:

Ոճրի հանդէպ մարդ բնականաբար ծիծաղել չէր կարող:

Ոճրի հանդէպ մարդ ցաւ է զգում, զայրոյթ է զգում:

Ոճրի հանդէպ մարդ զարմանալ էլ չի կարող, քանի որ մեր հասարակական պայմաններում ոճիր կատարելը բացառիկ երեւոյթ չէ:

Այստեղ սակայն ոճրի հանդէպ չէի գտնւում:

Ոճիրը դադարեց ոճիր լինելուց: Նրան դարձրին քաղաքական — հասարակական ակտ.

Նրան տուին արտակարգ նշանակութիւն եւ երեւան բերին մարդկային հոգու ամենատգեղ, ամենացաւալի եւ ամենայուսահատեցնող կողմերը:

Ահա այս վերջին հանգամանքն էր, որ ինձ անհասկանալի էր թւում, եւ, ես չգիտէի զայրանալ, զարմանալ, ծիծաղել թէ ցաւել:

Մի խումբ հայ եկեղեցաւէք կանայք իրենց հեռագրով պահանջում են ամենախիստ պատիժ ոճրագործներին:

Մի ուրիշ խումբ հայ կանայք, հաւանօրէն նոյնքան եկեղեցաւէք, իրենց տան գործերը թողած, իրենց երախաների ուրիշների խնամքին յանձնած՝ մի քանի օրը մի անդամհաւաքում են ոստիկանութեան կամ դատարանի դրան առաջ թքելու, մրճելու, լինչի ենթարկելու համար ոճրագործներին:

Հայ կինը զազանացե՞լ է, թէ գիտակից է դարձել: Մահուան պատիժ պահանջող կամ լինչի ենթարկել ուզող հայ կինը յիրաւի, այնքան է վրդովւել կատարւած ոճրի հանդէպ, որ մոռացել է քրիստոնէական ներողամտութի՞ւնը, թէ նա կորցրել է ո՛չ միայն քրիստոնէական հասկացողութիւններ, այլ եւ կանացի նրբազգացութիւնը: Զգիտեմ. Եւ ուզում եմ, որ չգիտենամ:

Որովհետեւ ինձ հաճելի է հայ կանանց տեսնել աւելի լաւ դիրքի մէջ, աւելի բարձր զգացումներով օժտւած:

Ես կը կամենայի, որ նա հրեշտակային մարդասիրութիւն եւ քրիստոնէական ներողամտութիւն երեւան բերէր այնպիսի դժբախտ պարագաներում:

Եւ իր վրդովմունքը, իր արդարացի վրդովմունքը պահէր հասարակական մեծ աղէտների օրերի համար, նա իր եռանդն ու ժամանակը գործածէր քաղաքական մեծ աղէտների առաջն առնելու կամ այդ աղէտների դէմ պայքարելու համար:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ՄԷԿ ՇԱԲԱԹ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

»»» «««

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տաղկազարդ է: Հաբաշի արեւը կանխահասօրէն պտկեցուցեր է ծառերու գեռ կմախային ճիւղերը, որոնք լուռ պչրանքով կը պատասխանեն սոնքացող մշտադալար դափնեծառերուն մաշած կանանչին:

Միջերկրականը եզերող ցամաքամասերը, որոնց մէջ եւ Մարսէյլը, հարուստ են ժամանցաքիթիւններով, հի՛ն խորհրդանշան առատութեան եւ փառքի, իմաստութեան եւ խաղաղութեան.

Ու այդ դափնիներու խոնարհ ստուերը կը պահեն իրենց իմաստը գոնէ հաւատացեալներուն համար, որոնք ամբողջ շաբաթ մը ունին իրենց առջեւ, կրօնական աւագ հանդիսութեանց մէջ փնտռելու իրենց հոգեւոր մխիթարութիւնը եւ յագեցնելու հաշտութեան ու խաղաղութեան իրենց ծարաւը:

Արձակուրդի այս օրերուն, հեռաւոր գաղութներէն — մինչեւ Ցունաստանէն — Մարսէյլ հասած Հայը, հեթանոս թէ հաւատացեալ, հետաքրքիր արտորանքով կ'ուղղուի դէպի Փրատօ, Թարգմանչաց Մայր — Եկեղեցին, որուն առջեւ պահ մը կը մնայ պշուցեալ, ապա կը լեցուի զարմանքով, ի լուր այն հոգեպարար երգեցողութեան որ գաղջ ու մաքուր կը ծաւալի գեղակերտ սրբարանին կամարներէն:

Տոհմիկ արուեստի այս կրկնակ միացումը այնպիսի խոր տպաւորութիւն կը ներգործէ, որ ամէնէն անհաւատն իսկ գլխուն կուզայ պահ մը եւ ամէնէն սկեպտիկն ալ իր խորքին մէջ կը ցնցուի, ծունկի գալու ներքին խենթ մղումէ մը տարուած:

Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն:

— Եւ ընդ հոգւո՛յդ քում:

Մարսէյլի Երաժշտ. Միութեան երգիչներն են հոն, վերնատան մէջ խմբուած, որոնք կ'իրակէն կիրակէ, տզնուական վայելքի մը հրճուանքին մէջ կը վերանան ու կը վերացնեն Դեկտեմբերի կոյսի մը թրթռուն գեղգեղն է ահա, վճիտ իր հոգւոյն պէս, որ «Սուրբ, սուրբ»ը կը հնչեցնէ այնքան:

Եւ ինչ մեծ մխիթարութիւն ու յեթեւացում այն ամէն հաւատացեալներուն համար որ քաղցրութիւնը ունին տեղ գնելու այս բանաստեղծուած սրբավայրին մէջ: Ու քիչ չէ թիւր անոնց որոնք, հոգեկուռ ու արտասուաբար այս երեւոյթին առջեւ անակնկալի եկած, յարտասուս կը փղձկին չկարենալով զսպել յուզումը

Ըլլալով մէկն այդ անակնկալի եկող պատահական հեթանոսներէն, կրնամ ըսել որ կեանքիս մէջ քիչ անգամ ունեցած եմ այն հոգեկան վայելքը որ Մարսէյլի Երաժշտ. Միութիւնը տուաւ ինծ ամբողջ աւագ շաբթուան ընթացքին, եկեղեցական երգեցողութեանց իր մասնակցութիւնովը, շարաթ գիշերուան իր մասնակի համերգովը:

Մարսէյլի արարողութիւնները լսելով համոզուեցայ որ հայոց անգամ նախընտրելի է միաձայն երգեցողութիւնը դէչ պատրաստուած բազմաձայնէն: Կարելի չէ սպասել անշուշտ որ մեր բոլոր մայր եկեղեցիները օժտուած ըլլան Փրատոյին պէս թանկարժէք երգեհոնով մը, բայց առանց նուագարանի ալ միաձայն երգեցողութիւնը կրնայ վսեմին տպաւորութիւնը ձգել, եթէ միեւնոյն թծախնդրութիւնը ցոյց տրուի երգիչներուն եւ ղեկավարներուն կողմէ:

Այս կէտին վրայ կը ծանրանամ, թէ կրօնամոլի մը պէս զգալով, այլ համոզուած՝ որ եկեղեցին կրնայ լաւագոյն դեր մը կատարել մշակութային տեսակէտով:

Ժողովուրդը իր ազգ. եկեղեցին կապելու առաջին պայմանն է խնամուած երգեցողութեան: Թարգմանչաց է երկրորդական դառնալ ինչու որ գարգացած կղերը նուազեցամ վրայ է, իսկ ժողովուրդը ձանձրացած է ողբալի քարոզներէ եւ ասոր պակասը երբեք զգալի չէ իրեն համար, երբ երգեցողութիւնը յաջողապէս կը փոխարինէ զայն: Ապացոյց այն խուռներամ բազմութիւնը որ ամբողջ Աւագ Շաբթուան լեցուցած էր Մարսէյլի Թարգմանչացը, հակառակ բաւական պակասին եւ հեշտակուած պզտութիւն: Այս փաստը կը պարտինք Երաժշտ. Միութեան անձնուէր անդամներուն եւ իրենց առաջնորդ Պ. Ց. Մալաքեանի:

Գալով շաբաթ գիշերուան երգապարահանդէսին, զարմանքով նկատեցի համեստութիւնը Երաժշտ. Միութեան՝ որ կը մասնակցէր իր ամբողջ խումբով, բայց կը ներկայանար ոչ թէ համերգի անունին տակ, այլ դեղարուեստական մասնակի բաժնի մը ձեւին մէջ:

Բախտը ունեցած չեմ ներկայ ըլլալու Միութեան տարեկան մեծ համերգներուն, բայց այն ինչ որ առիթ ունեցայ մեզ ըմբռնելու շաբաթ գիշերուան էր լեցնելու իսկական համերգի մը յայտագիրը: Նիւթերու ճոխութեանէն ու այլազանութեանէն զատ, տրուած խնամքը եւ արտայայտութեան ճաշակը ալքի կը զարնէր: Կը նախանձիմ Մարսէյլի վրայ այսքան յաջող եւ յարատեւող խումբ մը ունենալու, ու կը նախանձիմ խմբին վրայ, Վ. Սարգիսեանի պէս խմբավար մը ապահոված ըլլալուն համար:

Անդամներուն մօտ նկատելի է երգելու մասնաւոր դիւրութիւն մը, որ պէտք թէ տասնեակ տարիներու ստացած եւ փորձառութիւն ունեցող երգիչներ եղած ըլլային:

Ոգեւորութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ երբ յայտագիրը փակուեցաւ Քրէյէնօսով մը լրացնելէ ետք երգչախումբը հանդիսաւորապէս իր ղեկավարին նուիրեց Միութեան անունով եւ ագամանդազարդ շքանշանով, անօրինակ խանդավառութեան եւ ծափերու մէջ.

Երկուշաբթի առտու, քայլերս ինծ նախերաբար ուղղուեցան նորէն դէպի Փրատօ, ծաղիկներով բեռնաւորուած սկաուտներուն եւ թաղերէն փութացող անհամար բազմութեան հետ, պատարագը վերջին անգամ եւ կրկին պատարագը ունկնդրելու, եւ կուռ լսելէ ետք, բաժնուեցայ Մարսէյլէն գրեթէ ակամայ, բայց անմոռանալի տպաւորութեան տակ.

ՆՈՐԱՀԱՅԱՍ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլական տեսութիւն

Ինչպէս 1924ին, այս տարի ալ երկու միջերկրականեան խումբերն են ՍէԹ եւ Մարսէյլ որ յառաջիկայ մայիս 6ին Փարիզի մէջ տեղի ունենալիք Ֆրանսայի Բաժակին վերջին մրցումը կատարելու պատիւը պիտի ունենան։ Այդ տարին, այսինքն 1924ին ՍէԹ պարտուեցաւ իր դրացիէն, որ յետոյ 1926ին եւ 27ին կրկին — ուրեմն ընդամէնը երեք անգամ — շահեցաւ բաժակը։ Այս տարի ինչ ըլլալը նախատեսել դեռ կանուխ է։ Ըսենք թէ ՍէԹ եւ Մարսէյլ առաջին դասակարգի խումբերուն դասաւորման մէջ առաջին են, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ իրենց կիրակի օրուան յաղթանակները անակնկալներ չեն, այլ իրենց իրապէս Ֆրանսայի երկու զօրաւորագոյն խումբերը ըլլալը կը հաստատեն։ Ենթադրելի է թէ այդ երկու խումբերէն մին պիտի կրնա՞յ շահիլ թէ բաժակը, թէ միեւնոյն ատեն «Չեմփիոնշիփ» խումբերուն ախոյեանութիւնը, ինչ որ իրապէս եզական բան մը պիտի ըլլայ։ Թէ ոչ այդ ախոյեանը պիտի ձգեն Լիլլէ որ նոյնպէս դասաւորման մէջ լաւ դիրք մը կը պահէ, եւ որ արդէն անցեալ տարի շահած էր զայն։

Ճիշդ ըսելով կիրակի օրուան մրցումներուն մէջ ՍէԹ Ռուպէի խիզախ ինքնապաշտպանութիւնը կը նախատեսուէր — ինչ որ կ'ապացուցանէ Մարսէյլի 1-0ով դժուարին յաղթանակը — ՍէԹի մասին լաւատես կասկածոտ էին, քանի որ Լիլ այս տարի երկու անգամ արդէն յաղթած էր իրեն, բայց բաժակի մրցումի մը մթնոլորտը բոլորովին տարբեր է ախոյեանական մրցման մը մթնոլորտէն։ Կիրակի օր ՍէԹ է որ աւելի դիւրին ընտելացաւ անոր, եւ խլեց յաղթանակ մը որուն շատ չէր յուսար թերեւս։

* Օլէմփիք Լիլուա Ֆրանսայի մեծագոյն մարզական ակումբներէն մին է։ Միայն Ֆութպոլը չէ որ ի պատիւ է հոն։ Կիրակի օր մինչ Ֆութպոլի խումբը կը ջանար Քոլոմպի մարզարանին մէջ բաժակի վերջին մրցման համար դասուիլ, իր «պասքէթ-պոլ»ի խումբը՝ աւելի բախտաւոր՝ կը յաջողէր այդ խաղին Ֆրանսայի ախոյեանութեան վերջին մրցումին հասնիլ, յաղթելով Թրուայի մէջ Փարիզի ՍԹատ Ֆրանսէ խումբին։ Լիլի հակառակորդը՝ վերջին մրցումին մէջ պիտի ըլլայ Միւլհուզի Ֆուայէ խումբը։

Ֆրանսայի երկրորդ դասակարգի խումբերուն վերջին մրցումին մէջ Փարիզի Զուիցերիացիները պարտուեցան Ռոմիլլիէ։

Փարիզի Ռուսերուն եւ Զուիցերիացիներուն քով, Հայերը ե՞րբ պիտի հասնին գոնէ պասքէթ պոլի մէջ գրաւելու արժանի տեղ մը։ Ժամանակ է «պասքէթ պոլ»ը սիրող քանի մը հայ մարզիկներ հաւաքելով գործի սկսիլ Հ.Մ.Ը.Մ.ի կողքին։

* Ըսինք թէ կիրակի օր Հոլանտա Ամսթերտամի մէջ յաղթեց Իրլանտայի, որ չունի բրիտանական միւս ազգերուն ուժը Ֆութպոլի մէջ։

Այժմ գիտենք թէ Պրազիլիա, Եգիպտոս, Շուէտ, Սպանիա, Իտալիա, Հունգարիա, Հոլանտա եւ Գերմանիա Իտալիոյ մէջ 27 մայիսին տեղի ունենալիք առաջին շրջանի մրցումներուն համար թեկնածու են, շնորհիւ իրենց առաջին յաղթանակներուն։

Այս կիրակի օր հաւանաբար Ֆրանսա աւելնայ այդ խմբակին վրայ, արդարեւ Ֆրանսա Լիւքսէմպուրկի մէջ պիտի երթայ խաղալու Մեծ Դքսութեան Ֆութպոլի խումբին դէմ, որուն յաղթել իրեն համար շատ դիւրին պիտի ըլլայ, կը կարծենք։ Նոյնպէս Չեխոսլովաքիան որ Փրակայի մէջ կ'ընդունի Լեհաստանի այցելութիւնը։ Դեռ կը պակսին քանի մը խումբեր որոնք պիտի յայտնի ըլլան մինչեւ այս ամսու վերջը։

* Անգլիոյ փրոֆէսիոնել առաջին դասակարգին մէջ այս տարի ախոյեանը հաւանաբար երթայ հանրածանօթ «Արսընալ»ին որ անցեալ շաբաթ օր իր Հայպըրիի դաշտին վրայ — Լոնտոնի մօտ — պարտութեան մատնեց դասաւորման մէջ իր հետ գացող «Հըտըրսֆիլտ»ը։ Արսընալ այժմ ունի 62 կէտ, իսկ Հըտըրսֆիլտ 48 կէտ։ Ինչպէս կը յիշուի Արսընալ Անգլիոյ բաժակին խաղերուն մէջ անցեալ ամիս պարտուեցաւ Աստոն Վիլլայէ, որ յետոյ իր կարգին տեղի տուաւ Մանչէսթրի առջեւ. ուրեմն բաժակը այս տարի պիտի երթայ կամ Մանչէսթր կամ Փորթսմութ՝ որոնք ախոյեանական խաղերուն մէջ շատ փայլուն դիրք մը չունեցան այս տարի։

Անգլիո՞յ մէջ, սպասելով այդ ապրիլ 28ի մեծ օրին, Ուէմպլիի մարզարանը այս շաբաթ օր պիտի տեսնէ եղանակին միջազգային մեծագոյն մրցումը՝ Անգլիոյ եւ Սկովտիոյ ներկայացուցչական խումբերուն միջեւ։

* Կիրակի օրուան դրօշակակիրէն — որուն խօսքը կ'ընենք քիչ անդին — ՍԹատ Ժան Պուէնի մէջ Ֆութպոլի մրցում մը տեղի պիտի ունենայ Փարիզի ամաթէօր խումբերէն ՍԹատ Ֆրանսէի եւ անգլիական համբաւաւոր «Կորնթացիներ» խումբին միջեւ. այդ վերջինը տեսակ մը ազնուական Ֆութպոլիստներու, այսինքն բառին բովանդակ առումով Ֆութպոլ խաղացողներու, ոչ իսկ սու մը պաշտող — ամաթէօր խաղացողներու խստապահանջ ակումբ մըն է որուն անդամները տարին քանի մը անգամ քով քովի կուգան, բացառիկ պարագաներու տակ մրցումներ կատարելու համար։ Իրենց բերդապահը, քանի մը տարի առաջ անգլիական մեծ խումբի մը հետ կը խաղար — փրոֆէսիոնել խումբ — առանց փոխարինութիւն ստանալու։

* Այս կիրակի օր դրօշակակիր շատ ինքնատիպ մրցում մը տեղի կ'ունենայ Փարիզի մէջ, կազմակերպուած Ֆրանսական մեծ միութեան՝ ՍԹատ Ֆրանսէի կողմէ, հովանաւորութեամբ «Լը Ժուռնալ» թերթին. արշաւը պիտի սկսի Փորթ Մոլիթոր դառնալով Ժան Պուէն մարզարանէն եւ պիտի վերջանայ դարձեալ հոն, անցնելով Փարիզի մէջէն՝ Սէնի ձախ ափէն, մինչեւ Պէրսի, վերադարձ՝ Սէնի աջ ափէն։ Իւրաքանչիւր խումբ պիտի ունենայ յիսուն վազող, որոնք պիտի կատարեն 135էն 1585 մէթրի վրայ տարածուող հանգրուաններու միջեւ վազքեր, իրենց ստացած դաւազանիկը փոխանցելով իրենց ընկերոջ։ Ֆրանսական բազմաթիւ խումբերու կարգին պելճիքական եւ անգլիական երկու զօրաւոր խումբեր պիտի մասնակցին նոյն դրօշակակիրին. մասնաւորաբար անգլիական խումբը կը թուի զօրաւոր ըլլալ, քանի որ իր մէջ պիտի հաշուէ երկու մեծ համալսարաններուն՝ Օքսֆորտի եւ Քէմպրիճի մարզիկները իրենց գլուխը ունենալով աշխարհի 2-3 լաւագոյն վազողներէն Լովլոք Նոր Զելանտացի մարզիկը, որ ուսանող է անգլ. համալսարանին մէջ։

Ժ. Ե.

Ապրիլ Տասնըմէկ

Հ. Ռ. Միութեան մասնաճիւղերը, Փարիզի եւ գաւառներուն մէջ, եռանդագին կ'աշխատին աննախընթաց շուքով մը տօնելու համար Ապրիլ Տասնըմէկը։

Փարիզի մէջ սգահանդէսը պիտի կատարուի Ապրիլ 22ին, կիրակի երեկոյ, Սալ Կավոյի մէջ։ Կը նախագահէ Գ. Քրաֆթ Պոնար, որ յատկապէս հրաւիրուած է Զուիցերիայէն։ Հարկ չկայ Գ. Քրաֆթ Պոնարը ներկայացնել մեր ընթերցողներուն, հայասէր եւ որբապաշտպան այս մեծ Զուիցերիացին անծանօթ չէ մեր ժողովուրդին։ Սգահանդէսին կը խօսին գրագիտուհի Տիկին Անայիս, Գ. Շաւարշ Միսաքեան եւ Գ. Արշաւիր Խանճեան։ Հանդէսին գեղարուեստական բաժինին իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ սիրուած տաղանդաւոր երգչուհի Հայկանուշ Թորոսեան։ Նոյնպէս, սգահանդէսին իր թանկագին մասնակցութիւնը կը բերէ Փարիզի Ֆրանսական Ազգ. Երաժշտանոցի դասախօսներէն Գ. Փոլ Ֆօշէ, որ երգեհոնով (օռկ) պիտի մասնակցի երաժշտական բաժնին։ Ֆրանսացի տաղանդաւոր երաժիշտներ պիտի նուագեն հայկական կտորներ, եկեղեցական եւ աշխարհական. — քանի մը կտորներ ալ արդի Հայաստանի երաժիշտներուն գործերէն։

Գ. Նշան Պէշիկթաշլեան պիտի արտասանէ Յովհ. Թումանեանի մէկ յուզիչ քերթուածը, «Հոգեհանգիստ»։

Այս փառաշուք եւ տպաւորիչ հանդէսին պիտի հրաւիրուին օտարներ, մասնաւորաբար մամուլի ներկայացուցիչներ։

Ամէն տարի բազմութեան խճողումը պատճառ կ'ըլլայ հանդիսականներու աթոռէ աթոռ վազքին, նստելու տեղ մը փնտռելու չփոթ դիրքով։ Այս անպատեհութիւնը վերցնելու համար, հանդէսին կարգադիր յանձնախումբը յարմար նկատեց այս տարի առաջուընէ շրջաբերութեան հանել մուտքի տոմսեր։ Եւ ծախքերը գոցելու համար, մուտքի տոմսերէն գանձել 3 եւ 5 ֆրանք։

Օթեակները եւ գեղանկարչ 5 Ֆր. Բ. եւ Գ. յարկերու պատշգամները՝ 3 ֆրանք։

Տոմսերը փնտռել Հ.Ռ.Միութեան [illegible] մօտ.—

Գիւրքճեան, 67 րիւ Ժիւլիէն Լա Քրուա

Քէշիշեան, 59 րիւ Շաթօտէօն։

Ֆլօրիա, 51 րիւ Մէօսիէօ Լը Փրէնս

Դրատում Հ. Սամուէլ, 61 րիւ Մէօսիէօ Լը Փրէնս։

«Ցառաջ»ի խմբագրատուն։

Տեղ ապահովելու համար, պէտք է այժմէն տոմսակ ճարել։

Հ.Ռ.Միութեան անդամները, նոյն կիրակի առաւօտ, ժամը տասին, առաջնորդութեամբ Ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներու Միութեան ներկայացուցիչներուն, ընկերակցութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտական խումբերուն, ինչպէս նաեւ համակիրներուն, հսկայ թափօրով մը պիտի երթայ ծաղկեպսակ մը դնել Ֆրանսայի Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին վրայ, Յաղթութեան կամարին տակ, Էթուալ։

Աննախընթաց շուքով մը, Ապրիլ Տասնըմէկը կը տօնուի նաեւ Լիոնի մէջ, 21 ապրիլ, շաբաթ երեկոյ, Գ. Թաղապետարանին մէջ։ Հ. Ռ. Միութեան մասնաճիւղը հանդէսին նախագահութեան հրաւիրած է Տոքթ. Ա. Փիգոն, նախագահ Ֆրանսական նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութեան։ Սգահանդէսին հրաւիրուած են նաեւ Լիոնի քաղաքապետութիւնը, Ռոնի նահանգապետութիւնը, Լիոնի զինուորական կառավարչութիւնը։ Կը խօսին գրագիտուհի Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ, Հ. Ռ. Միութեան կողմէ Խ. Սողիկեան։ Պատրաստուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որուն կը մասնակցի հայ եւ Ֆրանսացի արուեստագէտներէ բաղկացած նուագախումբ մը, ղեկավարութեամբ Գ.Ա. Մելքոնեանի։ Պիտի նուագուին Կոմիտասեան եղանակներ, մեներգ Օր. Մ. Տէր Պետրոսեանի, արտասանութիւն Օր. Մ. Աճէմեանի, Գ. Լեւոն Աճէմեանի եւ Միսաք Միրզէի կողմէ։

Վիէննի մասնաճիւղը Ապրիլ Տասնըմէկը կը տօնէ 22 Ապրիլ, կիրակի օրը։

Մարսէյլի մասնաճիւղը կը տօնէ Ապրիլ 28ին, շաբաթ երեկոյ։ Կը նախագահէ Գ. Մ. Վարանդեան եւ կը խօսի ընկ. Շ. Նարդունի (Փարիզէն)։ Մանրամասնութիւնները եւ միւս մասնաճիւղերու սգահանդէսին մասին քանի մը օրէն։

Վահագնեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԼԻՈՆ, 8 ապրիլ (Ցառաջ).— Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը սարքած էր երեկոյթ մը, շաբաթ երեկոյ, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ։ Հանդէսը ունէր գեղարուեստական ճոխ բաժին մը, փոքրիկներու կողմէ պարեր, երգեր, «Ցառաջ»ի մէջ երեւցած տրամախօսութիւններէն հատ մը, «Տիկինն ու սպասուհին»։ Բայց ո՞ր մէկը յիշել։ Եռագոյն հագուստ հագուած փոքրիկ հայ աղջիկներու պարե՞րը, դրօշակներով բեմին վրայ եկած փոքր տղա՞քը, կենդանի պատկերնե՞րը, թէ «Աճի մէջ մեղմօրէն ծփացող» նաւակը։ Տիկին Պըրզճեան իբրեւ հանդէսին նախագահուհի կարդաց գրութիւն մը, որ կը բացատրէր Կ. Խաչին օգտակարութիւնը։ Հանդէսին բանախօսելու համար Վալանսէն հրաւիրուած էր Օր. Տուրպախ։ Օրիորդը բացատրելով Պոլսոյ մէջ Կարմիր Խաչի բացած դարմանատան օգտակարութիւնը յիշեց. — Երբ եղբայրս մը հիւանդանոց եւ դարմանատուն բերուէր, դարմանումները յաճախ բարոյապէս կ'ազդէին հիւանդին վրայ, որովհետեւ հիւանդին հետ հայերէն կը խօսէին եւ դարմանողները հայ քոյրեր էին։ Ինչո՞ւ համար հոս ալ չունենանք փոքր դարմանատուն մը, ուր մեր հիւանդները իրենց հասկցած ձեւով բացատրէին իրենց ցաւերը։ «Կարմիր Խաչի մասին կարգ մը նախապաշարումներ կան,— «Դաշնակցական են» կ'ըսեն եւն.։ Մենք կը յայտարարենք որ չենք ենք»։ Վիրաւորի մը վէրքը դարմանած ատեն չենք հարցներ — դո՞ւն ռամկավար ես թէ Հնչակ։ Եթէ օր մը հայդուկային խումբեր կազմուին Հնչակեաններէ կամ ռամկավարներէ, մենք անոնց կողքին ենք»։ Օրիորդը թելադրեց որ մայրերը աւելի բծախնդիր ըլլան իրենց զաւակներուն հանդէպ, տանը մէջ հայերէն խօսին, ազգ. դաստիարակութիւն տան, եւ փոքր գըրուագներ պատմեն հայկական անցեալէն։

Օր. Տուրպախ երգեց նաեւ երկու գեղջկական երգեր։ Հանդէսին բացումը եւ թէ փակումը կատարուեցաւ «Մեր հայրենիք» խմբերգով՝ փոքրիկներու կողմէ եւ մասնակցութեամբ մեր Սասունցի ընկերոջ ձայնին։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ԽՄԲ.— Ընթերցող մըն ալ մեծապէս խանդավառուած, երկարօրէն կը նկարագրէ հանդէսը, մասնաւորապէս գնահատելով փոքրիկներու պարերը, երգերը եւ արտասանութիւնները։ Տեղի անձկութեան պատճառաւ ստիպուած ենք գոհանալ մեր թղթակցին նամակով։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԿԵԱԼ ԿՂԵՐ

Պուքրէշի «Արարատ»ը կը չէշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 մարտ)։

— «Չէ եղած Հայոց պատմութեան մէջ որ եւ է շրջան ուր այնքան ինկած ըլլայ հայ կղերը որքան այս օրերուն։

Պորտաբոյծ, տգէտ, անբարոյական պաշտօնեաներ շատ է ունեցած հայ եկեղեցին. անպակաս չեն եղած նաեւ մատնիչները ու դաւաճանները։ Բայց ոչ մէկ ատեն ինկածներու այսքան թիւ լեցուցած է հայ եկեղեցին։

Պահ մը ձեր միտքը բերէք սա վերջին քառորդ դարը։ Այն սքանչելի հոգեւորականներու կողքին՝ որոնք իրենց ժողովուրդին հետ Գողգոթա ելան ու իրենց մարտիրոսի արիւնը խառնեցին ցեղին արեան, եղան շատեր ալ որոնք թշնամիին քծնեցան ու անոր ծախեցին իրենց սեւ հոգին։ Եթէ ծերունին Սմփանինոս իր հօտին հետ քալեց աքսորի ճամբան՝ մերժելով Թուրքին կարեկցութիւնը, եղան ուրիշ շատեր որոնք ինկան թուրք նախադանին տակ, պակաս չեղան դաւաճաններն ալ, որոնք ծամեցին թշնամիին հացը։

Պատկերը աւելի մթագնեցաւ վիճադարէն յետոյ, մանաւանդ երբ գաղութները ինկան։ Արքեպիսկոպոսներ եղան որոնք տարիներով կեղծելէ յետոյ, յանկարծ պատռեցին իրենց երեսի դիմակը, ու սեւը նետեցին։ Եղան որ կնկան մը [illegible] տիղմի մէջ, եւ ուրիշներ ալ որ պառակտեցին թեմերը՝ աւելի դիւրաւ բուծանելու համար իրենց պորտը։ Դեռ խօսք չըրինք անոնց որ մաքառեցան հայ սրբութիւններուն դէմ, գրգռեցին եղբօրը դէմ եղբայրը, ու արիւն թափելու իսկ մղեցին իրենց հօտը։

Բայց ոչ մէկը չի հաւասարիր այն վեղարաւոր խառնակիչին որ Աթէնքի մէջ կը բազմի։ Ամբողջ քառասուն տարի է պատուհաս մըն էր ան հայ ժողովուրդի գլխուն, Ատափազարէն մինչեւ Պանտրմա, իր գայթակղալից պատմութիւններով ու բազմազան գայթակղութիւններով։ Բայց իր վերջին [illegible], տրուած հելլէն վարչապետին, այնպիսի գլուխ գործոց մըն է որ իր նախընթացը չունի բովանդակ հայ եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ։ Հայ եկեղեցւոյ բարձրաստիճան պաշտօնեայ՝ որ իբր ահաբեկիչ կը մատնէ հայ կուսակցութիւն մը եւ կը պահանջէ իշխանութիւններէն «անողոքաբար ճզմել»զայն պարզապէս անոր համար որ ան չի բաժներ իր վարած քաղաքականութիւնը։

Բառ չունինք որակելու համար իր [illegible] յանդգնութիւնը։ Ու եթէ ընդգծեցինք հոս իր պարագան, անոր համար էր որ Աթէնքի վեղարաւոր դաւադիրը ախտանշանն է վէրքի մը, որ կը կրծէ այս պահուս հայ եկեղեցին, ու կը սպառնայ դիակի վերածել զայն»։

Վերջին ազդարարութիւն

«Ալիք»ի, «Ցառաջ»ի, «Ցուսաբեր»ի եւ «Հայրենիք» ամսագրի

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 31 մարտ.— Թաւրիզում եւ շրջաններում գտնուող այն բաժանորդները, որոնք ամիսներ շարունակ կարդացել են յիշեալ թերթերը, տակաւին չեն վճարել բաժնեգինները եւ ձգձգել են, հակառակ իրենց եղած դիմումներին։

Սրանով վերջին անգամ յայտարարում եմ այդ անպարտաճանաչ բաժանորդներին, որ մինչեւ 1934 թիւ՝ Մայիս 20ը փակեն իրենց հաշիւները, հակառակ դէպքում ստիպուած կը լինիմ այդպիսիների անունները թերթերում յայտարարելու եւ օրինական միջոցների դիմելու։ Իսկ այն բաժանորդները որոնք իւրաքանչիւր ամսի վերջին իրենց հաշիւները չեն փակի, այդպիսիների թերթը անմիջապէս կը դադարեցուի։

Գործակալ՝ ԽԱՉԻԿ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

Հռչակաւոր վիրաբոյժ Լորտ Լիսթըր անգամ մը կէս գիշերուան պահուն կանչուեցաւ հիւանդի մը կողմէ։

— Ա՜խ, Պ. բժիշկ, շատ գէշ կը զգամ ինքզինքս, այն տպաւորութիւնը ունիմ, թէ պիտի մեռնիմ։

Լորտ Լիսթըր քննեց հիւանդը, եւ վերջապէս առանց գութի նշան մը ցուցնելու ըսաւ.

— Կտակդ գրեցի՞ր։

— Ո՛չ, պատասխանեց սարսափած յաճախորդը, ուրեմն կը կարծէ՞ք որ...

— Ո՞վ է ձեր նոտարը.

— Պարոն Ք... սակայն սիրելի բժիշկ...

— Անմիջապէս կանչել տուէք։

— Բայց սիրելի Պ. բժիշկ... այս տարիքիս մէջ...

— Կանչել տուէք նաեւ՝ կանչել տուէք ձեր հայրն ու երկու զաւակները։

— Ուրեմն պէ՞տք է մեռնի՞մ...

— Ո՛չ. բայց չեմ ուզեր որ այս գիշեր պարապ տեղը քունէս արթնցուած ըլլամ [illegible]...

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԷՋԵՐ ՅԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Գիւղին գերեզմանոցի քով տասնեակ մը երիտասարդներ զատեցին կարաւանէն եւ տարին սպաննեցին։ Մայրերը ուզեցին գրկել գոնէ իրենց մեռած զաւակներուն սառն դիակը, բայց իրենք ալ սպաննուեցան երիտասարդներուն քով։ Իսկ Հէյպէկի վրայ սպասող քիւրտ աւազակները կարկուտի նման գնդակներ կը տեղացնէին գիւղին վրայ, որպէս զի քիչ մը աւար ձեռք ձգեն։ Կարգ մը Քիւրտեր եւ Թուրքեր եկած էին պապայիս առաջարկելու որ իսլամանայ։ Պապուս համար, կրօնափոխութիւնը մահ կը նշանակէր։ Եւ ըսաւ.

— Քանի որ ամբողջ հայութիւնը կը սպաննուի, ի՞նչ կ'արժէ եթէ Տէրտէրանց եօթը տունը ազատի. Հայ ծնած ենք, պէտք է Հայ մեռնինք։ Ո՛չ, ո՛չ, ես չեմ ուզեր իմ նախահայրերուս անէծքը ընդունիլ։ Ինծի համար փառք է մեռնիլ պապենական հողին վրայ։

Եւ մեռաւ։ Սիրելի պապս, այսօր Հեռաւոր Պալքաններէն իմ յարգանքի խօսքս կ'ուղղեմ քեզի եւ քեզի նման բիւրաւորներու անթաղ ոսկորներուն. դուք մնացիք ճշմարիտ Հայերու պէս, միշտ բարձր բռնելով Հայ անունը։

Մեծ հայրս մեծ գործ մը չէր տեսած, ինչ որ գիտէր՝ իր քահանայ հօր քով սորված էր, բայց լաւ տոմարագէտ էր, գիտէր թէ ո՞ր տարին ձմեռը երկար պիտի տեւէ, կամ ո՞ր ամառուան անձրեւ պիտի տեղայ։ Լաւ ալ վարպետ էր քանի մը արհեստով, իսկ եղբայրս, եղբօրորդիները բոլորն ալ ջուլհակ էին։ Ահա այս էր պատճառը որ Քիւրտերն ու Թուրքերը կ'առաջարկէին որ մերոնք Թուրք ըլլան, որովհետեւ իրենց արօրը նորոգող, կապերտները հիւսող չկար այլեւս. Երբ Խուլըր գիւղը անցանք, մեծ հօրս եղբայր Թորոս պապուկը, Սարգիս պապուկը, տղան Համբարձումը, սանիկ Մինասը, Թոռն եւ անոնց հետ հարիւրներով պատանի թէ ծեր Լուսաւորչի մօտ սպաննեցին։ Այս սպաննութեանց վրայ մեր կարաւանը սկսաւ լալ, ողբալ։ Զօրքերը քիւրտերու հարուածներուն տակ մեր ձայները գոցեցուցին։ Մեզի կ'ըսէին.

— Ի՞նչ կը պոռաք, վաղը ձեզ ալ կը ղրկենք անոնց քով։

Վերջապէս հասանք սպանդանոցը, Կողերու կամուրջին քով։ Մայրս եղբօրս՝ Անանիային կնոջ հագուստ հագցուցած էր որ չճանչցուի զինուորներուն կողմէ։ Հոդ մօտաւորապէս 15,000 հոգի հաւաքուած էր, շրջապատուած զինուորներով, ժանտարմաներով եւ քիւրտ աւազակներով։ Գիշերը հոդ կեցանք։ Առտուն կանուխ սկսան ամբողջ կարաւանը կողոպտել, մինչեւ իսկ նոր շորերը կը հանէին մեր վրայէն ու կը ձգէին մերկ։ Այդ օրը հազարաւոր գիւղացիներ՝ հագած իրենց ուխտադրժութեան զգեստները, անէծք կարդալով դահիճներուն, իրենց գլուխները կը յանձնէին անհաղորդ Եփրատին, իսկ հազարաւոր մայրեր նախ իրենց սիրասուն զաւակները կը յանձնէին Եփրատի ալիքներուն, յետոյ իրենք զիրենք։ Մեր գիւղացի Սրբապենց Հայկանոյշը երկու զինուորներ կը քաշքշէին, որպէսզի իրենց տմարդական կիրքերուն գոհացում տան։ Այդ կենաց եւ մահու պայքարի միջոցին իր 15 տարեկան տղան՝ Գարեգինը մօրը չարչարանքը տեսնելով, այլ եւս չհամբերեց, պատռեց կնոջ հագուստները եւ ատրճանակի հարուածներով գետին փռեց երկու զինուորներ։ Այս արի պատանին մինչեւ վերջին գնդակը կրակեց ուրիշ զինուորներու վրայ եւ փամփուշտները սպառելէ յետոյ յանձնուեցաւ Եփրատի ալիքներուն...։

7.— ՍԱՐՍԱՓԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐԸ

Այդ գիշեր մահաբեր գիշեր մը պիտի ըլլար Դերջանի հայութեան համար։

Կէս գիշերին մեզ գնդակի բռնել սկսան, երեք ուղղութեամբ։ Կամուրջի արեւմտեան կողմէն՝ քիւրտ աւազակախումբը, Կոփերի կողմէն՝ խուժանը, իսկ Բաղառիճի կողմէն՝ զօրքը։ Քանի մը ժամէն ինկած էին բոլորը, մեծ մայրիկիս գիրկով մայրս գիս եւ եղբայրս ծածկեց, պզտիկ քոյրերս եւ Հօրեղբօրս կինը որ մեր քով էին, անհետացած էին։ Այդ գիշերուան խժդժութիւնները լաւ չեմ յիշեր։ Նոյնպէս չեմ յիշեր թէ ինչպէս ազատուած եմ սպանդանոցէն։ Երազիս մէջ հայրենի տունն էի, բոլորն ալ գիս կը սիրէին, ոմանք լաւաշ հացին մէջ կարագ փաթթած ինծի կուտան, իսկ ոմանք չոր սեր, անդին կանգնած խաղընկերներս ինծի վէգ խաղալու կը կանչէին։ Յանկարծ, կաթիլ մը արցունք երեսիս ինկաւ, աչքերս բացի եւ տեսայ որ կամուրջէն հեռու կանանչ արտի մը մէջ էինք ես, 16 տարեկան եղբայրս՝ Անանիան։

— Մարէ՛, ո՞ւր են միւսերը։

— Չկան, զաւակս, Թուրքերը մորթեցին։

— Ուրեմն, մե՞զ ալ պիտի մորթեն։

— Չէ՛, տղաս, չէ։

Մայրս լալագին կ'ըսէր.

— Բոլորը մեռան, ես ինչո՞ւ կ'ապրիմ. ի՞նչ կ'արժէ այս կեանքը. պէտք է ես ալ մեռնիմ այս գիշեր։

Իսկ Անանիային կ'ըսէր.

— Ե՛լ, տղաս, երթանք։ Սեւ ջուրին մօտ, նախ Մանուկը նետենք ջուրը, յետոյ քեզ, վերջը ես կը յանձնեմ, ու կ'երթանք կը միանանք մեր սիրելիներուն...

— Չէ մայր, մեր ողջ մնալուն մէջ նախախնամութեան ձեռքը կար։ Ինչո՞ւ չ'ինկանք որ եւ է հարուածի տակ. ինչո՞ւ 15,000 հայ ժողովուրդ մէկ գիշերուան մէջ սպաննուեցաւ ու մենք դիակներու մէջ ողջ մնացինք։

Մայրս միշտ կուլար 4 տարեկան քրոջս համար, որ դիակներուն մէջ մնացած էր։ Կը յիշեմ լուսահոգի պապուս խօսքերը.— Մայրը մանուկը պիտի մոռնայ։

Այդ գիշեր մենք որոշեցինք Քիւլպելները երթալ, որ առաջ քոյրս Ապաւին եւ տունէն կարգ մը կահկարասիներ ղրկած էինք պապուս ծանօթ քիւրտ աղային տունը։ Մենք ուղղակի Հէյպէկ լեռը բարձրացանք. լեռան յանջին նստանք կրկին, անգամ մըն ալ հայրենի աւեր գիւղը դիտեցինք ու անցանք լեռան միւս կողմը, ուր այլ եւս չէր երեւար «Դերջան»ը։ Մենք կը գտնուէինք Ղրամի չոլին մէջ։ Բաւական քալելով հասանք Քիւլպելները, գացինք Հիւսէյին քիրվային տունը, հոն գտանք հօրեղբայրս, եղբայրս՝ Օվանը եւ մերոնց Նշանը եւ Արմենակը։ Քիչ վերջը եղբօրս Անանիային քով եկաւ Հիւսէյին քիրվային տղան Կիւզէլը։ Այս տղան մեր գիւղը կարդացած էր Տըրջիկի (Տ. Մեղրիկեանի) քով։ Եղբօրս դասընկերն էր, լաւ ալ հայերէն կը խօսէր, մինչ իր դասընկերներուն մասին հարցեր կ'ուղղէր եղբօրս։ Եղբայրս պատմեց Գարեգինին քաջութիւնը, իսկ միւսներուն համար ըսաւ թէ մեռած են Թուրքի գնդակով։

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

Թանկագին նկար մը գողցուած

Երեքշաբթի գիշեր Կանտի Պելժիքա) մայր եկեղեցիէն գողցուեցաւ Վան Էյքի հռչակաւոր մէկ նկարը, «Արդարադատ Դատաւորներ», որ շինուած է 1420-ին եւ հրաշալիք մըն է Ֆլաման արուեստի։ Արժէքը 12 միլիոն ֆրանք կը գնահատուի։ Այս պատմական գործանկարները 12 հատ են, ցիրուցան եղած՝ գաբերու ընթացքին, արշաւանքներու եւ գրաւումներու հետեւանքով։ Ասոնցմէ մաս մը Փրուսիոյ Թագաւորին կողմէ գնուեցան 1815ին եւ Պելժիոյ վերադարձուեցան, համաձայն հաշտութեան դաշնագրին։ Այս ութ հատէն մէկն է գողցուածը։

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ բլլալով խոյամ՝ ճաղաճապետ մը ընտրուեցաւ Կալկաթայի մէջ։ Այս ընտրութիւնը մեծ զարմանք պատճառած է Լոնտոնի մէջ։

ՊԱՐԻԶԵԱՆ կը ... [illegible] ... զաւադրութիւն։ Ամբողջ խնդիրը անձնական փառասիրութեան փորձ մըն է, սարքուած՝ սպայի մը կողմէ, որ թագաւորին մտերիմն է եղած ժամանակին։

ՓԱՌԱՏԱԿԱՆ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐ Ինսըլ, որ վերջին պահուն ուզած էր թրքական հպատակ դառնալ փրկուելու համար, երէկ Իզմիր առաջնորդուեցաւ եւ ամերիկեան նաւ մը պիտի դրուի, Նիւ Եորք դրկուելու համար։ Փախստականը յանձնուած է Պոլսոյ ամերիկեան փոխ-հիւպատոսին։ Ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ 25 օր։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՆԻԷՐ Գուռ Բոլոնեի «Վիշապ» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Աղասաւ» խումբը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, նաև Ակումբին մէջ։

Իսկ Շաւարշ Թոոնտ խումբը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամուն։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին ընկ. Ս. Պօյաճեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ (Մարսէյլ) Ջաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պար Թապայի սրահին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՆՏԸՆ Ենթակոմիտէի (Մարսէյլ) ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՌՕՄԱՆԻ Անդրանիկ խումբի հերթական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկերվարականներու սրահին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՌՈՍՏՈՄ խումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 131, Fbg. du Templeի սրճարանին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. ՀՐԱՆՏ-ՏԱՄՈՒՆԻ, «Ներկայ Թուրքիոյ շուրջ» նիւթի մասին։ Կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները։

Հրապարակային Բ. դասախօսութիւն

կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի Ապրիլ 15ին ժամը ճիշդ 2.30ին

120, Bld. de Belleville — Métro Belleville

Կը խօսի՝ ԳՆԴԱՊԵՏ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Նիւթ ունենալով «ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ»

Մուտքը ազատ է։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած ԳՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՒՐՈՍ խումբի կողմէ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Ferme des Noues à Goussainville, Salle de Réunionի մէջ

Կ'երգեն Տիկ. Ս. Խաչատրեան, Օր. Հ. Պետրոսեան եւ Պ. Ս. [illegible]։
Կ'արտասանեն՝ Օր. Թումանեան, Պ. Չիլինկիրեան եւ ընկերներ՝ Գ. Կարապետեան եւ Կ. Թումանեան։

Նուագ Թառի վրայ։ — Մուտք 3 ֆրանք։

Կը ներկայացուի՝ ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ (զաւեշտ)

Շոգեկառք կայ տուն Նորէն ժամը 1.17 եւ 1.27 եւ իջնել Goussainvilleի կայարանը։

Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՆՉԷ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ԲՈԼՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

Այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիմոյի վերնայարկը

ԱՊՐԻԼ 11-24Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԶԷՅԹՈՒՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ, ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ, ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ եւ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 5 rue Paul Berruel (Նախկին rue Cambronne, 151 Մեթրօ՝ Vaugirard)։ Կը զրուցէ՝ Բժշկապետ Ա. Շահխաթունի։ Նիւթ՝ [illegible] եւ պետական մարդ։ Մուտքը ազատ է։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԵԿ
Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ, ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՃՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՈՆԱՐ

(Զուիցերիայէն հրաւիրուած)

Կը խօսին՝

ՏԻԿ. ՅՆԱՅՅԻՍ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին մասին յայտագրով

Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ
ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

21 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՏՈՔԹ. Ա. ՊԻՏՈՆԻ

Նախագահութեամբ [illegible]

Եւ Աերկայութեամբ ԼԻՈՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ, ՌՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԻՆ, ԼԻՈՆԻ [illegible]

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Խ. [illegible]

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

[illegible]

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մանրամասնութիւնները յայտագրով

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

15 ԱՊՐԻԼ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋԸ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ԻՆ

ՃՈՒՆԻՐԻ «ՊԷՆԻԿԹԱՇԼԵԱՆ» սրահին մէջ

26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

Ա. ՍԱՐՎԱՋԵԱՆԻ

«ԳԻՇԵՐՆ ԴԱԻՐՍ»

Ընտանեկան յուզիչ դրամ չորս արար

Բեմադրութեամբ՝ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆի

Կը մասնակցին՝ տիկիններ ԼԻՒՍԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՔՆԱՐԻԿ-ՄԱՔԴՈՆՍԼԸ, օրիորդներ՝ ՍԻՄԱ, ՑԱՍՄԻԿ, պարոններ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ, Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ Ս. ԽՈՐՈՍԵԱՆ։

Տեղերու գիները 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք։

Սահմանափակ թիւով բեմերվներ։

Տոմսերու համար դիմել՝ Դրասունք Հրանտ-Սամուէլ, (51, rue Mr. le Prince), Չրոմ... (61, rue Mr. le Prince) եւ Պ. Լ. Գեւորգեանին (17, rue Damesme, Paris 13)։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փարիզի

ԽԱՄՍԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingenieurs Civilsի սրահին մէջ 19, Rue Blanche

Metro Blanche կամ Trinité

Բանախօսութիւններ՝ Ս. Եան կաթողիկոսի, [illegible], Ս. Ցարդարեանի, Ս. Ոսկերիչեանի եւ Դ. Պէշիկթաշլեանի մասին։

Գեղարուեստական բաժին [illegible]

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Տիկիններ Աէրգիզազեան եւ Սիրարփի Աժմէրեան Լոզանի քոնսերվաթուարէն։ Օրիորդներ՝ Աննիկ Ատամեան, Լ. Սուքիաեան եւ Օր. Նաճարեան (Լուսիկ), Պ. Պ. Դ. Մէյթէրեան, Ա. Կոթիկեան եւ Ա. Գմբէթեան։

Նուագախումբ Արփա եւ Թառի Ասպար իր Թառով։

Պարերու մրցում, ղեկավարութեամբ փրոֆէսոր Փաղտասարեանի։

ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Գին այրերու համար 10, իսկ կիներու համար 7.50 ֆրանք։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝ Իսի Լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կողմէ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 253, J. J. Rousseau գործատանը մէջ։ Կը խօսի Տիկին Փափազեան առողջապահութեան մասին։ Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ։ Մուտքը ազատ է։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Արարատ Միութեան Վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ստորեւ նշանակուած հայրենակիցներուն, որոնք վարչութեան անդամ Պ. Օննիկ Վարսամեանի տան մէջ տեղի ունեցած ընտանեկան հաւաքոյթին միջոցին բրած նուիրատուութիւններ անդլոյս մանկապարտէզի օգտին։

Պ. Օննիկ Վարսամեան 20 ֆր., Պ. Պ. Սաքօ Յակոբեան, Տրդ. Տէրոյեան, Ա. Բաղումեան, Տ. Կարապետեան, Յ. Թորգոմեան, Գ. Ղազարեան, Կ. Կոճիկեան եւ Ա. Կնեաղեան 10ական ֆրանք։ Պ. Պ. Ն. Տակոեան եւ Մաստրով 5ական ֆրանք։ Գումար 110 ֆրանք։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ Տրակինեանի մէջ բնակող աշխոյժ, վստահելի եւ ընտանիքի տէր հայրենակից մը, որ գիտէ ֆրանսերէն, հայերէն, հաշուակալութիւն, մեքենագիր եւ այլն։ Կը ստանձնէ աշխատանք որ եւ է քաղաքի մէջ։ Կուտայ նիւթական եւ բարոյական երաշխաւորութիւն։

Դիմել՝ Ervand Terzianի. B. P. 31, Droguignan (Var)

ԲԱԼՈՒ քաղաքի Վեր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի կազմակերպած պարգեւաբաշխութենէն շահող են հետեւեալ թիւերը. —

618 պատի ճաճանչաւոր ժամացոյց, 731 մետաքս ծածկոց, 373 Փութպոլ, 506 սեղանի ծածկոց, 614 զոյգ մը թաւիշէ բարձ, 963 փոլատ, 638 շիշ մը օտար գօլօնիա, 581 զոյգ մը ծաղկաման, 42 վեց հատ թաշկինակ։ Առարկաները ստանալու համար դիմել Վարչութեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան 1933ի «Դոյամարտ» ցոյցի պատրաստութեան համար կը խնդրենք բոլոր այն հայրենակիցներէն, որոնք մինչեւ ցարդ սարքակութեան անծանօթ մնացին, յեղափոխական դէմքերու կենսագրականներ, եւ կարեւոր դէպքերու մասին ծանօթութիւններ ունին, ղրկել այն հասցէին Միութեան հասցէին Ի. Ashian, 49, rue Nationale Marseille.

Ի դիմաց Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «Դոյամարտ» ցուցահանդէսի Յանձնախումբ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՐԱԲԿԻՐԻ Հայրենակց. Միութեան բոլոր անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ֆլորիմօ ճաշարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ։

«ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ եւ Հրատարակչական Համագործ. Ընկերութեան Վալանսի մասնախումբը, ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ-անդամուհիները եւ անդամագրուիլ փափաքողները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Փ. Պօղոսեանի օրճարանը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ դասախօսութիւն Լեւոն Շանթի «Ինկած Բերդի Իշխանուհին»ի մասին։ Կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին նախկին Ֆաքիւլթէ տէ Սիանսի մեծ Ամֆիթատրոնին մէջ, 40, Allée Léon Gambetta

„ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ՀԱԼԱԾ ՄԱՐԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԼԸՍ — Թարգ. Ժ. Մ.

Գարսւ տուն վերադարձեր էր յաջորդ օրը. կարեւորութիւն իսկ չէր տուած այդ այցելութեան, սակայն գիշերը ուշ ատեն դրամարկղը բանալու տեսեր էր որ գիները կողոպտուեր էին։

Բարեբախտաբար անոր ամէնէն թանկագին ու անձնական գոյքերը դրամատունն էին։ Ուստապատար՝ ան չինել տուած էր ուրիշ դրամարկղ մը՝ այս անգամ շատ աւելի զօրաւոր. շինողները խոստացեր էին զողութեան մը պարագային փոխարինել իր վնասը։

Թ. Ք. Մէրէտիթ աւարտեց աշխատանքը. ձեռքերը լուաց ու երբ կը սրբուէր, յանկարծ ներս ինկաւ Մէնսրս. Ոստիկանը ընդհանրապէս այդ ձեւով չէ որ կը մտնէր դրասենեակէն ներս. գանգուր, մեթոտիկ եւ խղճամիտ մարդ մըն էր. խռովեալ ու պաշտօնական հով մը կար իր վրայ։

— Ի՞նչ կայ նորէն, հարցուց Թ. Ք.։

— Վասալարոյին բնակարանը խուզարկութիւն չկատարեցինք, պատասխանեց Մէնսրս շնչասպառ, ճիշդ հիմա երբ օթօմոպիլով Ուէսթմինսթրի կամուրջէն կ'անցնէի, միտքս ինկաւ որ...

— Ի՞նչ բան որ չխուզարկեցինք գտնելիք քանի մը գիր...

— Ոչ, պարոն, ոչ, ըսաւ Մէնսրս յայտնական չեղաւ՝ անիկա կրէյթ Ճէյմս փողոց կը բնակէր։

— Այո, Ապրիլի կը բնակէր, ճշդեց Թ. Ք.։

— Երկու հասցէ ունէր, ըսաւ Մէնսրս։

— Ինչպէ՞ս իմացար, հարցուց ոստիկանական տեսուչին՝ աւելի լուրջօրէն։

— Այս առաւօտ օթոպիւսով Ուէսթմինսթրի կամուրջէն կ'անցնէի. առջեւս երկու հոգի նստած էին, յանկարծ «Վասալարօ» անունը եւ բնակարանի անկիւնները տեսնելով...

— Շատ ալ բնական չէ քեզի համար, բայց, ինչ որ է, շարունակէ նայիմ, ըսաւ Թ. Ք.։

— Երկու անձանօթներէն մէկը որ շնորհալի մարդ մըն էր, ըսաւ. «Այդ Վասալարոն իմ տանս կը բնակէր. անոր գոյքերը քովս են տակաւին, ինչ ընելու է չեմ գիտեր...»

— Դուն ի՞նչ ըրիր այդ խօսքին վրայ...

— Վախցուցի. «Ես ոստիկան մըն եմ եւ պէտք է ինծի ընկերանաս», ըսի։

— Եւ ի հարկէ պատասխան չկրցաւ տալ, ըսաւ Թ. Ք.։

— Այո, այդպէս եղաւ. բայց քանի մը բոպէ ետք բերանը բանալ տուի. Վասալարոն Կրէյթ Ճէյմս փողոց կը բնակէր, թիւ 604 տան երրորդ յարկը. անոր կահ-կարասիները հոն են դեռ. կարեւոր պատճառներ ունէր երկու հասցէ պահելու համար...

— Ի՞նչ պատճառ...

— Վասալարօն կին մը ունէր որ գինքը լքեր էր ապահնութեան չորս ամիս առաջ. Առէյթիի հասցէն՝ գործի հասցէն էր եւ ինչպէս կ'երեւայ, շարթուան երկու, երեք գիշերը Կրէյթ Ճէյմս փողոց կը մնար... մարդուն բաց որ ամէն բան եղածին պէս ձգէ մինչեւ որ մենք երթանք...

Տասը վայրկեան վերջ երկու ոստիկանները կը գտնուէին Վասալարոյի տանը։ Տանտէրը բացատրեց թէ կարասիներուն մեծ մասը կը պատկանէր իրեն, իսկ քանի մը առարկաներ կը վերաբերէին սպանեալին։ Աւելցուց նաեւ, մեծ չէշտով մը, թէ վեց ամիսէ ի վեր վարձք չէր վճարած։

Վասալարոյի գոյքերուն մէջ կը կազմէին թիթեղէ շինուած սնտուկ մը, պզտիկ գրասեղան մը, գիրքերու դարակ մը ինչպէս նաեւ քանի մը կրտսեր ... Դրասեղանն ու գիրքերու դարակը բանալիով գոցուած էին, բայց սնտուկը փական չունէր։

Մէնսրս գրեթէ տասնհինգ վայրկեան բացաւ երկու կարասիները. դրասեղանին մէջ գտաւ բազմաթիւ նամակներ, հաշիւներ եւ այլն։ Թ. Ք. ուշադրութեամբ քննեց անոնցմէ իւրաքանչիւրը, սակայն ոչ եւ է շահեկան նիւթ չգտաւ։ Կը թուէր թէ բոլորովին անկարող էր իրենց խուզարկութիւնը եւ կարեւոր բաներ մը չպիտի գտնէին այդ թուղթերուն մէջ։ Բայց յանկարծ Թ. Ք.ի աչքին զարկաւ թիթեղէ քառանկիւն տուփ մը որ կը տեսնուէր գրասեղանին փոքրիկ դարակներէն մէկուն մէջ։

Դուրս հանեց տուփը եւ անոր մէջ գտաւ արծաթ թերթի մէջ փաթթուած թուղթի փոքրիկ կապոց մը

— Այս ի՞նչ է, ըսաւ Թ. Ք. ուրախութեամբ։

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Ցարթմուրի բանտին պարտէզը՝ անօրէնին յատկացուած շէնքին առջեւ կեցած էր կալանաւորի տարազով մէկը։ Անոր մազերը շատ կարճ կտրուած էին եւ իր թախծոտ դէմքին վրայ կը տեսնուէր երկու օրուան մօրուք մը. Ձեռքերը ետին կապած՝ հրամանի կը սպասէր աշխատանքի սկսելու համար

Ճօն Լէքսմըրն էր այդ մարդը՝ բանտարկեալ թիւ 43. Կապուտակ երկինքին նայեցաւ ու հարց տուաւ ինքնիրեն թէ այդ օրը արդեօք ինչեր վերապահուած էր իրեն.

Արդէն ետեւ օրը անոր համար սկիզբն էր ու վախճանը յաւիտենականութեան. Անիկա չէր համարձակեր խորհիլ յառաջիկայ երկար ու ցաւատանջ տարիներուն մասին եւ չէր կրնար աչքին առջեւ պատկերացնել իր կինը կամ այն տառապանքը որուն ենթարկուած էր ան. Ինք չէր պատկաներ այլ եւս այն աշխարհին զոր կը սիրէր, այն աշխարհին որուն ծանօթ էր կամ այն բոլոր բաներուն որոնք մաս կը կազմէին մարդուս կեանքին։ Ամէն ինչ փլուած ու այլափոխուած էր հիմա անոր համար. Փրինսթաունի քարահանքերուն կրանիթէ պատերուն տակ ուր կ'աշխատէր եւ իր հարկադիր կծկուեր էր շրջապատի ամայի տարածութիւններուն մէջ։

Կեանքը տանելի դարձնելու համար սկսեր էր մշակել նոր նախասիրութիւններ, որոնցմէ առաջինն էր բանտին ամէն ...ր, իսկ երկրորդը՝ գիրք զոր պիտի ստանար բանտին գրադարանէն. Այսպէս անոր համար կիրակի օրուան մտածումն էր, ներկայն՝ այն աշխատանքը զոր իրեն պիտի տային։

Այդ օրը Ճօն Լէքսմըրն պիտի ներկէր բանտապահներէն մէկուն յատկացուած անակին դուռներն ու պատուհանները. Պաշտօն մը կար է հարկէ որ բանտապահը, նախորդ օրը, շատ աղնիւ ու քաղաքավարութեամբ խօսած էր անոր հետ.

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԶԱՄԲԸ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա և գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա :	250 »	130 »	
Ամերիկա :: :: ::	200 »	100 »	
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 15 ԱՊՐԻԼ — DIMANCHE 15 Avril 1934

10րդ ՏԱՐԻ · 10e Année Nº 2471 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

... ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ՍՈՒՐԻՆ ԲԵՐԱՆԸ ՄԱՇԵՑԱՒ

Քէմալականութիւնը տենդագին աշխատանքի լծուած է, քաղաքական սերունդ մը հասցնելու համար, իր կաղապարին վրայ:

Այդ աշխատանքին յատկացուած են «Խալք Էվի»ները (ժողովրդի տուն. նախկին «Թուրք օճաղի»ները):

Նոյն ծրագրին լրացուցիչ մասը կը կազմէ Թուրք Ցեղափոխութեան դասընթացքը, որ սկսաւ վերջերս եւ որու մասին ոչ միայն լայն տեղեկութիւններ, այլեւ մանրամասն վերլուծումներ հրատարակեցինք եւ պիտի հրատարակենք տակաւին:

Երեքշաբթի օր պիտի կարդաք ամփոփումը՝ վերջին երկու դասախօսութեանց, մէկը՝ կրթական գործավարին, միւսը՝ դատական նախկին գործավարի մը, Մահմուտ Էսատի բերնով:

Ցափազանց պերճախօս է այս վերջինը, ոչ միայն տիրող հոգեբանութեան, այլեւ ծրագրուած առաջադրութեան տեսակէտով:

Մինչ կրթական գործավարը, Հիքմէթ պէյ, բաղդատաբար պարզ վերլուծումներ կ'ընէ, միւսը, Մահմուտ Էսատ փըր — փուր բերնին կ'որոտայ, կը սպառնայ, շանթ ու բոց կ'արձակէ:

Իրականին մէջ, կապելիք խենդ մըն է այս մարդը եւ միշտ մէջտեղ կը ստեղծէ: Անցեալ տարի քիչ մնաց արիւն թափել պիտի տար Իզմիրի մէջ: Թոյն, մաղձ եւ արիւն կը հոսի իր արտասանած ամէն մէկ բառէն:

Եւ սակայն, հին խօսք է,— ճշմարտութիւնը լաւ խենդերէն:

Իր վերջին «դասախօսութեան» մէջ, Մահմուտ Էսատ կ'ըսէ ճշմարտութիւններ, որոնք ամբողջ քաղաքականութիւն մը կը պարզեն:

Իր ըսելու ձեւն անգամ — խուժանային եւ մարտագոռ — էական է, տագնապալից է այդ քաղաքականութեան:

— «Թուրք երիտասա՛րդ, ո՞վ ես դուն: Խորհէ՛ անգամ մը, ո՞վ ես դուն ու ի՛նչ տեսակ պատմութեան մը տղան ես» ...

Իթթիհատի օրերէն կը սկսի այս կոչականը, բանաստեղծ Մէհմէտ Էմինները «Է՛յ Թուրք» կամ «Թուրանի որդի»ով. բայց շատ աւելի բիրտացած, զարգացած եւ զօրացած է այսօր:

Երէկ՝ տակաւին «բանաստեղծական» էին խօսքերը: Որոշ, թանձրացեալ գոյներ չունէին բառերը, եւ աւելի շատ կը ձգտէին միայն մթնոլորտ ստեղծելու, ոգի արծարծելու:

Այսօր արդէն ուղեղին — մարտակոչն է որ կը հնչէ, համալսարանի բեմէն, եւ հասարակ բազմութեան մը առջեւ.

— «Թուրք երիտասա՛րդ, շատ հեռուները մի՛ երթար, մինչեւ հին սեպուհները, պապերդ կամ հայրերդ մի՛ երթար ... Մի՛ մոռնար թէ ի՛նչ տեսակ ցեղի մը զաւակն ես: Ալփասլան, Մանազկերտի պատերազմին մէջ, միայն 20,000 հոգիով գերի բռնեց բիւզանդական 220,000նոց բանակը, իր կայսրը հետ: Գըլըճ Ասլան, Անատոլու արշաւող մէկ միլիոն խաչակիրները կոտորեց, մինչեւ որ իր սուրին բերանը մաշեցաւ»:

Այսքանը՝ իբրեւ «պատմութիւն»: Դուք ըսէք՝ հէքիաթ:

Հարցը այն է որ, այստեղ անգամ, դասախօսը չի ծամծմեր պատմական ճշմարտութիւն մը,— Թուրքին աւերելու, կոտորելու, ջարդելու առաքինութիւնը:

— «Թուրք հողերը շատ նուիրական են. անոնք որ ոտք կը կոխեն այդ հողերուն վրայ, դատապարտուած են սուրէ անցնելու: Ամբողջ աշխարհի առջեւ պիտի սպասես, մէկ ձեռքդ բռնած թուրք յեղափոխութեան խոէալին ջահը, միւս ձեռքդ՝ սուրը: Բնաւ չպիտի ձգես սուրը՝ եւ պիտի գիտնաս թէ սուրն է միակ միջոցը որ ճամբայ կը բանայ միտքին եւ տրամաբանութեան առջեւ»:

Այս միեւնոյն մարդը նոյն ոգիով կը խօսէր նաեւ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, ապրիլ 5ին, բուռն հարցադրում մը ուղղելով Մուսոլինիի ծանօթ ճառին առթիւ.

— «Ով որ կը համարձակի ոտք դնել թուրք հողերուն վրայ, անպատճառ պիտի կոտրենք անոր մէջքը»:

Եւ նոյն առիթով, կապելիք խենդը կոկորդալից կը պանծացնէ՛ր նաեւ Թրքական քաղաքակրթութիւնը, արհամարհելով նոյն իսկ հռոմէական կայսրութիւնը:

— «Թուրք ազգը եւ անոր զաւակները գիտնալու են թէ ունին շատ բարձր պատմութիւն մը, որուն հետ չեն կրնար չափուիլ միւս պատմութիւնները ... Հռոմի կայսրութիւնը, որուն յիշատակը կ'ուզեն իբրեւ յենարան ծառայեցնել շատ մը յոյներու, իր արեւելեան թէ արեւմտեան մասերով անծանօթ վայրեր չէ թուրք պատմութեան եւ թուրք երիտասարդութեան համար: Ըսել կ'ուզեմ թէ՝ չկայ ուժ մը որ կարենայ պատմական փաստերը թուրք ազգին դէմ ցոլածել»:

Հակասակա՞ն են այս երկու ճառերը: Ո՛չ. անոնք իրար կը լրացնեն:

Իրար խառնելով սուտն ու իրաւը, Մահմուտ Էսատները տիրաբար յառաջ կը տանին իրենց հիմնական քաղաքականութիւնը,— բազմութիւնները սերտօրէն կապել իրենց սեփական պատմութեան հետ, պաշտամունքի վերածել հայրենիքը, անոր հողերուն ամբողջականութիւնն ու անկախութիւնը: Կարճ,— սերունդ հասցնել, մինչեւ անգամ գլխիվայր շրջելով պատմութիւնը:

Եւ քանի որ Թրքական ամբողջ պատմութիւնը հուրի եւ սուրի ժամանակագրութիւն մըն է, Մահմուտ Էսատները տրամաբանօրէն Թուրք նոր սերունդին ալ կը յանձնարարեն «ձեռքէ չձգել սուրը» եւ ճամբէ անցընել»:

×

— Ինչո՞ւ կրկին եւ կրկին կը յիշեցնէք այս ճշմարտութիւնը:

— Ի պէտս զարգացելոց... Հաստատելու համար թէ Թուրքը առանց վերապահութեան կը պարծենայ իր պատմութեամբ — ջարդարարութեամբ — իսկ մեր մէջ մարդիկ բոշաներու նախանձը կը շարժեն, եղած — չեղած պատմութիւն, քաջութիւն, վաստակ, արիւն, խորհրդանշան, խռէալ, «անկորնչելի», «Մեծ Տեսիլք», ցեղային առաքինութիւններ, փառքեր կամ սուգեր ծաղրանկարի վերածելու համար: Բայց, չշեղինք նիւթէն... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

— —

28 ղեկավարներ կախակայուեցան

ԱՑՍՕՐՈՒԱՆ ԵՒ ՎԱՂՈՒԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ

Պետական պաշտօնեաները ուրբաթ օր սկսան առաջին շարքը խաղաղ ցոյցերուն, իբրեւ բողոք հրամանագիր — օրէնքներուն դէմ որոնց համաձայն թոշակի կրճատումներ պիտի կատարուին եւ 80,000 պաշտօնեաներ պիտի արձակուին

Ուրբաթ օրուան մէկ ժամ գործադուլը սահմանափակուեցաւ գրեթէ միայն Թղթատարական վարչութեան մէջ, առաջնորդութեամբ համայնավարական միութեանց: Շատ մը պարագաներու մէջ ընկերվարական կամ անկախ միութեանց անդամները մերժեցին միանալ համայնավարներուն, սպասելով Կիրակի եւ երկուշաբթի օրուան հրապարակային ցոյցերուն եւ բողոքներուն:

Ուրբաթ օրուան գործադուլին ամէնէն կարեւորը տեղի ունեցաւ Կրընէլ փողոցի հեռագրական կեդրոնին մէջ: Պաշտօնեաները ամէն աշխատանք դադրեցուցին ժամը 11·30ին եւ ցոյցեր կատարեցին բակին, փողոցին եւ նրբանցքներուն մէջ, մինչեւ ժամը 12·30, այնպէս որ հեռագիրներու բաշխումը մէկ ժամ ուշացաւ: Իբրեւ հետեւանք, Թղթատարական նախարարը հրամայեց կախակայել 28 ղեկավարներ, որոնց երկուքը կիներ են: Այս կախակայումները առժամեայ տնօրինութիւններ են: Վերջնական պատիժները պիտի սահմանուին իւրաքանչիւր յանցաւոր անջատ — անջատ հարցաքննուելէ յետոյ: Այս 28ին մէջ են նաեւ անոնք որ մէկ շաբաթէ ի վեր ամէն օր 15 վայրկեան ցոյց կը կատարէին

Աշխատանքները 45 վայրկեան դադրեցան նաեւ Թղթատարական կեդրոնին մէջ, առանց որ եւ է միջադէպի: Նմանօրինակ ցոյցեր տեղի ունեցան Փարիզի գրեթէ բոլոր նամակատուններուն մէջ:

Թուլուզի մէջ աշխատանքը դադրեցաւ երկու ժամ, իսկ Մարսէյլի մէջ ցոյցերը տարածուեցան փողոցէ փողոց: Լիոնի մէջ ալ կէս ժամ գործադուլ տեղի ունեցաւ.

Ինչպէս յայտնի է, բուն ցոյցերը տեղի պիտի ունենան այսօր եւ վաղը: Ընկերվարական եւ համայնավարական պաշտօնեաներու միութիւնները ժողով գումարելով, խորհրդակցեցան երկուշաբթի օրուան գործադուլի մասին, որ պիտի տարածուի ամբողջ երկրին մէջ եւ պիտի տեւէ մէկ ժամ: Հէնէն—Լիէթառի մէջ (Փա տը Քալէ) հանքագործները գործադուլ պիտի ընեն ամբողջ երկուշաբթի օրը, որովհետեւ քանի մը օր առաջ-կուրիւներ ծագելով, համայնավար մը սպաննուեցաւ արքայականի մը կողմէ:

Աչֆորվիլի մէջ, որուն քաղաքապետը համայնավար է, քանի մը օրէ ի վեր ուսուցիչները դասերը ուշ կը սկսին, իբրեւ բողոքի ցոյց:

Նախկին պատերազմիկներու խնդիրը

— ..

Պ. ՏՈՒՄԷՐԿ ՊԻՏԻ ՀՐԱԺԱՐԻ, ԵԹԷ...

Նախկին պատերազմիկներու ազգ. խորհուրդին որոշումները լսելէ յետոյ, վարչապետը եւ ելմտական նախարարը առանձին տեսակցութիւններ ունեցան մանաւոր պատուիրակութեան մը հետ: Երկու տեսակցութիւններն ալ սիրալիր էին, թէեւ տաք վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան կանխական հարցերու մասին: Կառավարութիւնը հաւանեցաւ որ վերահաստատուի տասը միլիոն ֆրանքի վարկը, պատերազմի սաներու կրթութեան եւ խնամատարութեան համար: Ուրիշ կարգ մը հարցերու մասին ալ միջին բանաձեւեր գտնուեցան: Նախկին ռազմիկները պնդեցին որ կրճատումները սկսին յուլիս 1ին, եւ ոչ թէ ապրիլէն, ինչպէս կը պահանջէ կառավարութիւնը: Ելմտական նախարարը սպառնաց հրաժարիլ, պնդելով ապրիլի վրայ: Կ'ըսուի թէ Պ. Տումէրկ ալ սպառնաց հրաժարիլ, եթէ նախկին ռազմիկները չհամաձայնէին:

Կէս օրէն յետոյ, գոյացած համաձայնութիւնը եւ նոր հրամանագիրները ենթարկուեցան դահլիճին վաւերացման, եւ պիտի հրատարակուին այսօր իսկ:

Իրազեկ շրջանակներէ կը հաւաստեն թէ Պ. Տումէրկ բացորոշապէս համակցուած է որ պիտի հրաժարի, եթէ նախկին ռազմիկները հրապարակային ցոյցեր կատարեն հրամանագիր — օրէնքներուն դէմ:

Նորանոր յայտնութիւններ

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՄԸ ԵՒՍ ԿԸ ՍԵՒՆԱՅ

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը առջի օր լսեց շատ կարեւոր վկայութիւններ, որոնք ճիշդ ութ ժամ տեւեցին: Վկաներն էին Փարիզի դատաւորներէն Կլաս, Քոլէս եւ Քոժոլ, որոնք երեքն ալ պատմեցին թէ սպաննուած դատաւոր Փրէնս իրենց հաղորդած էր իր դառնութիւնը՝ հանրապետութեան դատախազ Պ. Փրէսարի դէմ: Մասնաւորապէս Պ. Քոլէս յուզուած պատմեց թէ իր տարաբախտ պաշտօնակիցը մտերմական յայտնութիւններ ըրած էր փետրուար 15ին եւ 16ին, (սպանութիւնը տեղի ունեցաւ փետր. 20ին)

Այս վկայութիւններէն երեւան ելաւ որ ծանր պատասխանատուութեան տակ կ'իյնան դատական նախկին նախարար Պ. Ռընէ Ռընու եւ երեսփոխան Պ. Անտոէ Հէս: Այսպէս, կը յայտնուի որ 1926էն ի վեր, Սթավիսքի սովորական ամբաստանեալ մը չէ, նախկին նախարար մը (դատական) միշտ կը պնդէր որ ջնջեն իրեն դէմ հանուած հրամանագիրը, երբ արդէն փախած էր: Ուրիշ նախարար մը կը փորձէր արգիլել հարցաքննիչ դատաւորի մը աշխատանքը՝ այս գործին մէջ: Դարձեալ, երեւան կուգայ որ խաչագողը սերտ կապեր ունէր ոստիկանական արդարադատութեան եւ աշխատանքի նախարարութեան մէջ, եւ գլխէլ դատական — ոստիկանական այն բոլոր կապակցութիւնները որ անոր ձեռնտու կ'ըլլային: Երեք դատաւորները անհերքելի վկայութիւններ տուին նաեւ հանրապետութեան պաշտօնանկ դատախազին՝ Պ. Փրէսարի մասին:

Երեքշաբթի օր ուրիշ դատաւորներ ալ պիտի լսուին, Սէնի շրջանէն:

⁂ Նոր քննութեանց հիման վրայ, լուրջ կասկածներ կան թէ Սթավիսքիի թղթածրարէն անհետացած 1200 փաստաթուղթերը թռցուցեր է անոր փաստաբանը, Կոլէն, որ բանտը կը գտնուի:

⁂ Տակաւին կարելի չէ եղած ճշդել թէ ո՛վ էր որ հեռախօսով փոխել տուաւ նախարար Պ. Տալիմիէի ծանօթ նամակը, յետոյ շրջաբերականի վերածելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌ՞ՑՍ ԱԼ ՇԱՏ ՏԵՍԱՆ...

Բարեպաշտ բարեկամ մը առջի օր հեւ ի հեւ ներս մտնելով խմբագրատունէն, ադաղակեց.

— Իմացա՞ր եղածը: Այնքան ալ...

— Ի՞նչ է պատահեր, ըսի՞ր, սպանութի՞ւն, առեւանգո՞ւմ:

— Ոչ, ոչ. շատ բան կ'երեւակայէի, բայց այս մէկը..

— Սթավիսքիի գործին մէջէ՞ն ալ Հայ ելաւ:

— Ի սէր Աստուծոյ, մի՛ զուար — ճանար: Եթէ իմանա՛ս...

— Հա՛, ինչո՞ւ մէկ անգամէն չես ըսեր:

— Սի՞րտ մնաց որ պատմեմ: Էջմիածնի 1934ի տօնացոյցէն ջնջուած է Նախատօնակաց տօնը:

Այնքան յուզուած էր բարեպաշտ բարեկամս, որ ես ալ վարակուեցայ: Ցետոյ փորձեցի մխիթարել:

— Թերեւս թիւրիմացութեամբ մը դուրս գացած ըլլայ: Դուն աչքովդ կարդացի՞ր:

— Ինչո՞ւ չես հաւատար, բարեկամ առոր կատակը կ'ըլլա՞յ:

— Հիմա ամէն բան կ'ըլլայ. պաշտօնակից մը ապրիլ 1ը տօնելու համար փլցուցած էր Սելանիկի դպրոցը. ուրիշ մը՝ սպաննել տուած էր Մ. Թէմալը ..

— Տեսայ, կարդացի եւ եկայ քեզի պատմելու:

— Լաւ. ինչո՞ւ այդքան կը յուզուիս:

— Դուն ալ ամէն բանի մասին տէրվիշի պէս կը մտածես: Երբ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը տօնացոյցէն կը ջնջէ մէկ միլիոն նահատակներու տօնը, կը նշանակէ թէ ա՛լ իրաւունք չունինք տօնելու: Մեր եկեղեցականները նորէն գլուխ պիտի բռնեն, նոր փորձանքներ պիտի ծագին..

— Ի՞նչ կը կորսնցնենք եթէ եկեղեցին եւ կղերը նոյնիսկ հոգեհանգիստ չկատարեն, հաւատարիմ մնալու համար Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին: Ո՛ղջ մնայ ամենայն Հայոց ժողովուրդը:

— Եկեղեցական արարողութիւնն ալ ուրիշ արժէք ունի: Եւ յետոյ, քանի որ էջմիածնի տօնացոյցէն ջնջեր են, ժողովուրդն ալ երկուքի պիտի բաժնուի:

— Հո՛գդ. ո՛վ որ չի կրնար տարբերութիւն դնել մէկ միլիոն զոհերու յիշատակին եւ տօնացոյցին կամ վեղարին միջեւ, թող տունը նստի եւ սաղմոս քաղէ:

— Ես չեմ հասնիր այս բաներուն: Ո՞ւր պիտի երթանք այսպէս: Արդեօք դիւանագիտութեա՞ն համար ըրած են. որպէսզի Թուրքերը չվշտանա՞ն..

— Բայց չէ՞ որ ի. Հայաստանը ապատ է եւ անկախ:

— Կառավարութիւնը թող չմասնակցի. բայց ի՞նչ կ'ուզեն տօնացոյցէն: Արդեօք օգտակար չըլլա՞ր եթէ հեռագիր — աղերսագիր մը ղրկենք Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին.

— «Միացեալ Ճակատ»ին հարցուր:

Եւ բարեկամս բաժնուեցաւ սրտաբեկ:

ՎԱՐԴԳԷՍ

Ա. Ահարոնեանի առողջական վիճակը

Բժ. Օհանջանեան կը գրէ Մարսէյլէն, (11 ապրիլ). — Ահարոնեանի ապաքինումը կ'ընթանայ շատ դանդաղ, բայց միշտ փոքր բարելաւումով: Գիտակցութիւնը պարզ է: Ոտքի եւ ձեռքի շարժումները դեռ չեն վերահաստատուած. Լեզուի շարժումները կանոնաւոր են, խօսքեր եւ վանկեր արտասանելու կարողութիւնը պահպանուած, բայց արտասանած խօսքերուն եւ վանկերուն միտք եւ նշանակութիւն տալու ընդունակութիւնը կը պակսի: Դարմանումը կը կատարուի կանոնաւորապէս: Ապրիլ 15ին պիտի սկսի ելեկտրաբուժական դարմանումը:

Թուրքեւպուլկար բերբերու բանավէճը

ՈՐ՞Վ ՈՐՈ՛Ւ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Սոֆիայի «Զօրա» թերթը կը գրէ ապրիլ 7 թուականով.—

«Կիսապաշտօնական «Ճիւմհուրիէթ»ի համաձայն, Թիթուլեսքու, Մաքսիմօս եւ Եվթիչ, Էնկիւրի հաւաքուելէ յետոյ, Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ Նաւիրնէ պիտի երթան: Թուրք թերթը կ'աւելցնէ թէ այն օրէն սկսեալ որ Պուլկարիա մերժեց մասնակցիլ Պալքանեան ուխտին, Թուրքիա, Ցունաստան, Ռումանիա եւ Եուկոսլաւիա կարեւորութիւն կուտան Չարիրնէին, պալքանեան խաղաղութիւնը պահպանելու տեսակէտով:

Խաղաղութեան պահպանման համար Չարիրնէն առաջ քշելուն իմաստը որոշ է: Այդ քաղաքը ժենեւակէտ պիտի կազմէ Պուլկարիոյ վրայ կատարուելիք յարձակումի մը: Անիկա բացէ ի բաց սպառնալիք մըն է մեր երկրին դէմ, որովհետեւ Պուլկարիա անզէն է ոչ միայն նիւթապէս, այլեւ բարոյապէս: Մեր մէջ, միայն կարգ մը անհաւատարակիչներ կրնան խօսիլ Չարիրնէի եւ Թէքիրտաղի մեր կողմէ գրաւման մասին, ինչպէս գրեց երեսփոխանի հանդամանքին փաթթուած գրգռիչ մը: Փոքր Պուլկարիան միտքէն անգամ չանցըներ գրաւել այդ շրջանները որոնք Նեղուցներու շուրջը կը գտնուին:

Այս առթիւ կ'ուզենք յիշեցնել Թուրքերուն թէ իրենց գինուորները պէտք է հեռու պահեն այդ վայրերէն, ինչպէս կը տրամադրեն դաշնագիրները:

Մեզի համար մասնաւոր կարեւորութիւն մը ունի այն պարագան, որ Պալքանեան ուխտը ստորագրողները Էնկիւրիէն Չարիրնէ կը փոխադրուին եւ մեր սահմանին վրայ ցոյցի ձեւով մը կը վերջացնեն իրենց ժողովը: Եուկոսլաւ արտաքին նախարարին Չարիրնէ երթալը պիտի փարատէ բոլոր վարանումները եւ պիտի բանայ գոց աչքերը »:

Այս առթիւ «Ճիւմհուրիէթ» գլխել կուտայ.— Կարգ մը թերթեր կը սիրեն լուռ ուղտի վերածել: Արդարեւ, մեր տուած լուրը այն էր թէ գաշնագին նախարարները, Էնկիւրի այցելելէ յետոյ, հաւանաբար Չարիրնէ հաւաքուին եւ հոն խորհրդակցին »:

Ահա այս պարզ լուրն է որ մղած է «Զօրա»ն այդ ծանր հետեւութիւնները հանելու: Որպէսզի Չարիրնէն կարենայ յարձակման մեկնակէտ մը ըլլալ, պէտք է որ առաջուան նման ամրացուի: Մինչդեռ այսօր թնդանօթ մը անգամ չկայ գեղեցիկ Չարիրնէի մէջ: «Զօրա» թերթը լաւ կ'ընէ, եթէ բանայ աչքերը այն անհաւատարակիչներուն, որոնք Չարիրնէի, Թրակիոյ եւ Թէքիրտաղի վերագրաւումէն կը ճառեն: Այս կը պահանջէ իրական խաղաղասիրութիւնը »:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Պէյրութի թերթերը կը հաստատեն թէ ժընեւի ֆրանսական դեսպանը նովանաւորեալ երկիրներու անունով, թրքական կառավարութեան հետ մշակած է համաձայնութիւն մը, որով Թուրքիա կ'ընդունի որ Սուրիան Պարսկաստանի միացնող երկաթուղին անցնի թրքական հողէն:

Համաձայնագիրը պիտի ստորագրուի եւ հրատարակուի մօտ ատենէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԵԳԷԼԷՆ ՍԻՆՉԵՒ ՀԻԹԼԵՐ

Ուզելով ցոյց տալ թէ Հիթլեր կ'աշակերտի գերման փիլիսոփաներու այն խումբին, որ հիմնեց «Գերմանիա ամէն բանէ վեր» դպրոցը, նախ ներկայացուցինք Ֆիխտէն եւ իր հակահրէական պայքարը.

Այժմ Հեգել եւ իր քաղաքականութիւնը Գերմանիոյ «միութեան», իր տեսակէտները գերման ցեղին «զտարիւնութեան» մասին:

X

Հեգել(*), ծնած է 27 Օգոստոս 1770ին, Շթութկարտի մէջ: Իր ուսանողական տարիներուն, մասնաւոր սէր մը ցոյց տուաւ նախ Ռուսոյի եւ Քանթի վարդապետութիւններուն, բնութեան ուսումնասիրութեան, (գրած է նաեւ բանաստեղծութիւններ), եւ նետուած է քաղաքական հարցերու վիճաբանութեան մէջ: Ժամանակ մը դաստիարակ քաղաքէ քաղաք (Պէրն, Ֆրանքֆորթ), երբ մէկ կողմէ փիլիսոփայութիւն կ'ուսանէր եւ հետզհետէ հեղինակութիւն մը կը դառնար,—1801ին դասախօս նշանակուած է արդէն Ենայի համալսարանին մէջ: Այս համալսարանը, այդ շրջանին, վառարանն էր մտաւորական շարժման մը, որուն գլուխը կը կանգնէին Ֆիխտէ, Շէլլինկ, Շիլլէր: Այս շրջանէն կը սկսի Հեգելի բեղուն աշխատանքը: 1806ին, Ենայի ճակատամարտէն յետոյ, Հեգել կ'ապաստանի հարաւային Գերմանիա, կ'ուզէ քաշուիլ խաղաղ անկիւն մը՝ նուիրուելու համար իր փիլիսոփայական աշխատանքներուն:

Կը զգար թէ տեղի կ'ունենայ պատմական դէպք մը, որուն թէեւ հանդիսատես՝ կը նախընտրէր փիլիսոփայի հանդարտ անկիւն մը: Բոցավառեցաւ իր մէջ հայրենասիրութիւնը, երբ օտար ուժ մը, Նափոլէոն,— «տիեզերական այս ձիաւորեալ իմացականութիւնը»,— կ'արշաւէր գերմանական հողերուն վրայ: Աւելի եւս կ'աճի մեր զարմանքը, երբ կը տեսնենք, որ Հեգել պահ մը կը խորհի իր յարգանքը յայտնել Նափոլէոնի,— Հեգէ՛լ որ կը բանաձեւէր Գերմանիոյ պետական միութիւնը եւ գերման ցեղին արեան մաքրութիւնը: Ժամանակ մը խմբագիր է Պամպէրկի մէջ, յետոյ, 1808ին, տնօրէն Նիւրէմպէրկի դպրոցին, 1816ին՝ դասախօս Հայտէլպէրկի համալսարանին, աւելի վերջ՝ Պերլինի համալսարանին, երբ կը հասնի իր վարդապետութեան փառքի շրջանին: Այլ եւս հեղինակ է բազմաթիւ գործերու, եւ իր ազդեցութիւնը խորապէս զգալի ժամանակին վրայ: 14 Նոյեմբեր 1831ին կը մեռնի, վարակուելով սեւախտէ (քոլէրա):

X

Վերը գրեցինք թէ Հեգել կողմնակից էր Գերմանիոյ «միութեան»,— ներքին պետութիւններու ձուլման:

Դեռ երիտասարդ, երբ Հեգել ջերմեռանդութեամբ կ'ուսումնասիրէր հնապատմական շրջանները՝ հելլենական ու հռոմէական քաղաքակրթութիւնը, յամառ étatiste մըն էր, եւ իր իտէալը կը կազմէր դասական կամ հնապատմական (antique) պետութիւնը: Դասական պետութիւնը կը մտանէր աստուածպետութեան բարեշրջումը,— տեսակ մը աստուածային իշխանութիւն, որ իր մէջ կը ձուլէր բոլոր անհատները, ճիշդ հակառակը արդի անհատապաշտ ըմբռնումին, որ պետութիւնը կը համարի անհատական ազատութեանց մէկ պայմանագրութիւնը:

Հեգել վերջերը եւս պետութիւնը կը համարէր միակ ընկերային պայմանը,— կամ «Աստուծոյ արշաւը երկրի վրայ»: Եւ սակայն շատ բան փոխած էր նախկին համոզումներէն: Պետութեան լաւագոյն ձեւը կը նկատէր այն որ որդեգրած էր Փրուսիա:

Բայց Փրուսիա չէր կրնար ներկայացնել ամբողջ Գերմանիան: Հիմնելու համար պետութիւնը, որ ներկայացնէր բովանդակ Գերմանիան, անհրաժեշտ կը համարէր ձուլել բոլոր գերման ներքին իշխանութիւնները: Եւ ահա, այստեղ, Հեգել կը կանգնի իբրեւ ուսուցիչ մը Հիթլերի:

Գերմանիա բաժնուած էր Reicheslandeներու (պետութիւններու),— այսինքն իշխաններ եւ եպիսկոպոսներ, որոնք հողատիրական իրաւունքներ կը վայելէին նախապէս՝ առանց վեհապետական իրաւունքներ ունենալու: Բայց վեհապետական երկիրներ դարձան այդ հողապետութիւնները: Ահա այս սքանչներու դէմ կ'արտայայտուի Հեգել, եւ կ'առաջարկէ ձուլել զանոնք, ինչ որ ըրաւ Հիթլեր մէկ դար վերջ:

«Անցաւ այն շրջանը, երբ փոքրիկ պետութիւնները կրնային դիմադրել մեծերուն: Միւս կողմէ գերման պետութեանց վեհապետականութիւնը ծնունդ առաւ այն շրջանին, երբ եւս փոքր պետութիւնները չէին կրնար դիմադրել մեծերուն: Հետեւաբար գերման պետութիւնները միութենէն չանցան տարաչատման, այլ ընդհակառակն ստեղծեցին տեսակ մը նոր ու բազմաթիւ միութիւններ: Զանգուածը կտորներու չբաժնուեցաւ, այլ ընդհակառակն զանգուածին մէջ կազմուեցան նոր կորիզներ, որոնց շուրջ անջատեալ տարրեր միանալով՝ կազմեցին նոր զանգուածներ»:

Հեգել բացատրելէ յետոյ թէ իշխաններու եւ եպիսկոպոսներու շահերն էին, որ ներքին պետութիւններ ստեղծեցին Գերմանիոյ մէջ, կը յայտարարէ թէ անհրաժեշտ է այլ եւս ջնջել գերմանական այդ փոքրիկ պետութիւնները,— ստեղծել մէկ երկիր, մէկ պետութիւն:

Ի՞նչ միջոցով:

Միջոցը եւս, Հեգելի կողմէ բանաձեւուած, Հիթլեր որդեգրեց գրեթէ նոյնութեամբ

«Ճիշդ է, անշուշտ, որ ամէնքս պիտի շահինք՝ եթէ Գերմանիա դառնայ պետութիւն մը: Սակայն այսպիսի դէպք մը, եթէ նոյն իսկ ընդունինք որ պահանջ իսկ է ընդհանուր քաղաքականութեան, անհրաժեշտութիւն մըն է ընդունուած բոլորին կողմէ, դարձեալ չի կրնար կատարուիլ մտքի ուժով, այլ միայն բանի ուժով: Գերման ժողովուրդին հոծ զանգուածը վարժ է եւ ծանօթ միայն գերման ժողովուրդին անջատ անջատ գոյութեան: Իրեն բոլորովին օտար կը թըւի գերման ժողովուրդներու միացումը: Պէտք է տիրակալի մը ուժով բըռնել ու շաղուել բոլորը, դարձնել միաձոյլ զանգուած մը, բոլորին պարտադրելով որ իրենք զիրենք զգան Գերմանիոյ ամբողջականութեան մաս»:

Ի՞նչ աւելի գեղեցիկ փաստաբանութիւն, քան դիրը այդ «տիրակալին», զոր ուզեց ըլլալ Հիթլեր:

Հեգել չէր կրնար մարգարէանալ, ուստի դառնալով հելլէն քաղաքակրթութեան պատմութեան հին շրջաններուն, Գերմանիոյ ապագայ «տիրակալ»ին պատկերը գծեց՝ ցոյց տալով Թէզէոսը: Առասպելական հերոս մըն է Թէզէոս, Հերքիւլէսեան նկարագիրով: Թէեւ դիցաբանական էակ մը դարձած, Հելլէնները Թէզէոսի կը վերագրեն Ատտիկէի կազմակերպումը:

«Գերմանիոյ Թէզէոսը անշուշտ պիտի ունենայ վեհանձնութիւնը տարբաժան ժողովուրդներու ձուլումով կազմուած զանգուածին շնորհելու քիչ մը ազատութիւն հասարակաց գործերու մէջ:

Եւ որովհետեւ ժողովրդապետական սահմանադրութիւնը, այն ձեւով որ Թէզէոս տուաւ իր ժողովուրդին, կը հակասէ մեր դարաշրջանին ու մեծ պետութեանց, շնորհուած այդ ազատութիւնը պէտք է ըլլայ միայն երկրին վերակազմութեան համար: Անհրաժեշտ է որ ունենայ նկարագիրը հանդուրժելու չափ ատելութիւնը, զոր կրեցին Ռիշլիէօ եւ ուրիշ մեծ մարդիկ, երբ ջնջեցին մարդոց անհատական շահերը»:

Հեգելի այս գերպետութիւնը, անշուշտ, կոչուած է մեծ առաքելութեան մը,— կռուելու հարաւային իմացականութեան դէմ, յանուն գերման ցեղերու ազատագրութեան: Եւ ահա ցեղապաշտութիւնը:

Մեր այս յօդուածաշարքին մէջ, կարգով պիտի յիշատակենք գերման ուրիշ փիլիսոփաներ ալ, որոնք նըպաստած են Հիթլերի ցեղապաշտ վարդապետութեան կազմութեան: Այստեղ քանի մը խօսք այն նպաստին մասին, զոր Հեգել կը բերէ Հիթլերի:

Հեգել կ'ընդունի, որ գերման ժողովուրդին արեան երբեք խառնուած չէ օտար արիւն

«Այն երկիրները, որոնք ժամանակին մաս կը կազմէին հռովմէական կայսրութեան, դատապարտուեցան կրելու Բարբարոսներու լուծը: Անմիջապէս երեւան եկաւ հակադրութիւն մը նոյն այդ երկիրներու քաղաքակրթեալ բնակչութեան եւ տիրապետող ժողովուրդին միջեւ: Այդ հակադրութիւնը ի վերջոյ ծնունդ տուաւ նոր ժողովուրդներու, որոնք խառնացեղ (hybride) էին էութեամբ: Այս նոր ժողովուրդներուն իմացական կեանքը կը յատկանշուի ներքին երկուութեամբ (dualisme) մը,— իրենց ներգոյութեան (interiorité)մէջ արտագոյութեամբ մը: Այս երկուութիւնը այնուհետեւ արտաքնապէս զգալի դարձաւ լեզուին մէջ, որ բաղադրութիւն մըն է բնաշխարհիկ բարբառին, արդէն իսկ հին լատիներէնով խառն, որուն վրայ եկաւ պատուաստուիլ գերմանական բարբառը: Մինչ կրնանք բոլոր այս ժողովուրդները համախմբել «լատինական ժողովուրդներ» անունին տակ,— Իտալացիները, Սպանիացիները, Փորթուկէզները, Ֆրանսացիները: Անոնց դէմ կը ծառայեն երեք այլ ժողովուրդներ, աւելի կամ նուազ չափով մը գերմանական բառ իրենց լեզուին: Այս ժողովուրդները կրցին անեղծ պահել իրենց ներգոյութեան դրոշմը,— Գերմանիա, Սկանտինաւիա, Անգլիա: Ճիշդ է որ Անգլիա կցուեցաւ հռովմէական կայսրութեան, սակայն, ինչպէս Գերմանիա, Անգլիա եւս հռովմէական քաղաքակրթութենէն աղարտեցաւ միայն իր շըրջագիծին վրայ: Յետոյ Անգլերը եւ Սաքսոնները զայն վերստին գերմանականացուցին: Իսկ բուն Գերմանիան անեղծ եւ անարատ մնաց ամէն օտար խառնուրդէ, բացի իր հարաւային եւ արեւմտեան սահմանագլուխէն, ուր Դանուբի եւ Հռենոսի եզերքը, հողի ծոպաւէն մը կրեց Հռովմէացիներուն լուծը: Էլպայի եւ Հռենոսի միջեւ գտնուած ամբողջ երկրամասը բացարձակապէս մաքրացեղ էր»:

Յառաջիկային պիտի փորձենք գիտնալ ուրիշ փիլիսոփայ մը ի՞նչ կ'առաջարկէ ընել այդ խառնացեղ հողամասը, երբ անցնին Հռենոսէն, գրաւեն ամբողջ Ֆրանսան եւ կազմեն գերմանական գերպետութիւն մը (Հսկայ կայսրութիւն), որուն կորիզը պիտի մնայ Հեգելի բառով, gemüt-ը, գերմանական հոգւոյն ընկերային տարազը:

Ինչպէս կը տեսնուի, այստեղ եւս Հիթլեր կ'աշակերտի Հեգելի: Անապարելով անցնիլ քննելու այլ փիլիսոփաներու գործին եւ Հիթլերի աշխատանքին խնամութիւնը, դժբախտաբար պիտի չկրնամ ներկայացնել Հեգելի «Պատմութեան փիլիսոփայութեան» մէկ կարեւոր էջը,— գիրք կամ առաքելութիւնը զոր կուտայ գերմանական իմացականութեան: Ատիկա տեսակ մը հակադրութիւն է, գեղեցիկ հակապատկեր, Հելլէն եւ Հռոմէական եւ գերմանական քաղաքակրթութիւններով կազմուած

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Շփոթութեան տեղի չտալու համար, պէտք է յիշատակել այստեղ թէ Հէգելէ զատ ծանօթ են նաեւ երկու Հէքէլներ, մէկը փրանսացի, բնապատմագէտ, ծնած 1843ին Թուլոն, մեռած 1916ին, հեղինակ բազմաթիւ բուսաբանական եւ քիմիական գործերու: Երկրորդը՝ գերմանացի, դարձեալ բնապատմագէտ, ծնած 1834ին Փոցտամ, մեռած 1919ին, հեղինակ բազմաթիւ կենդանաբանական գործերու, Տարվինական, շրջափոխութեան ջերմեռանդ հաւատացեալ, — Ֆրանսայի մէջ իր վարդապետութիւնը գրական քննադատութեան վերածելու փորձ մը ըրաւ Իփոլիթ Թէն:

ՀՐԱՑՐՔ

— oo —

Սառող հեւքը տառապած հեգ ու սիրաքաղց զեփիւռին,
Փախչող ցայգուն քօղն ալեծուփ ծըւէ՛ն ծըւէ՛ն կը տանի,
Ու զարթօնքի անըրջական ծափն ու ծընծղան մեղմագին՝
Ջանգերուն հետ կը բանան փակ դըռներն ամէ՛ն տընակի:

Հորիզոնի աղեղն ի վեր արշալոյսը կը յառի,
Եւ ծամն ոսկի կը ճօճէ վեր ինչպէս երբեմն համասփիւռ,
Կ'իջնէ հեշտանքն անուշ լոյսի որպէս Արշխար հոգիի,
Ու կը շառնայ եւ ամէնո՛ւն կը բաշխուի անխտիր:

Շաղի շողի հիր ու ճերմակ թիթեռնիկներ տարօրէն՝
Դէպի եթեր թե՛ւ կը բանան, կը ծածանի՛ն, կը ծըփա՛ն,
Եւ կը մաղուի ոսկի մըշուշ վերը նուաղ ամպերէն՝
Թել - թել փախչող ըստուերներու քօղին վըրայ աղուական

Ծիլ ու ծաղիկ իրենց ճակատն յուշի՜կ յուշի՜կ կը շլանեն,
Կը ծըփա՛յ խունկն ալիք ալիք, ծաղիկներո՛ւ բուրվառին,
Սիւքը բարի հեւք ու համբո՛յր կը սփռէ քաղցրօրէն,
Եւ ամէն ճիւղ կ'ըլլա՛յ քընար ու ամէն սիրտ ալ բազխի՛ն.

Աղջըկներ կը սանտըրուին աղբիւրին քով սիրերգով,
Մանկիկ մ'իր մօր վիզը գըրկած սէր ու երա՛զ կը պատմէ.
Ու հովուուհին, թումբին վըրայ, իր բոտաիկ ուլին քով՝
Աչքերն յառած հըրայրքներու բոց բուխին, չէ՛ր կ'ըսէ·

Հիր սաւանի տակէն ուղին ա՛լ կը սթափի, կը խայտա՛յ,
Եզներ հանդարտ ու օրօրուն վըտակին քով կը կանգնին,
Կը քակուի վար իրենց դունչէն շաղիքի թե՛լ մ'արծաթեայ,
Եւ կը կապէ զիրենք մօտիկ ուռենիի մը բունին:

Ալ կը բացուի լըճին վըրայ այգուն անուրջն երփներանգ,
Աղօթողներ հեշտասարսուռ անդրաշխարհը կը մըտնեն.
Ճամբուն վըրայ կը վէտվէտի մըշակներու երթն անյանգ
Ուր կը բուրէ դեռ խըճկամանն այգաղօթքի բիւլ հալուէն

Կը դողայ լոյսն ինչպէս մերկ կոյս սարերուն վրայ սեւալար,
Ուր մեղմանուշ կը մըրմըջէ սըրինգ մ'անհիւթ ու անտես,
Ցերեկն հեռուն արծաթ թըմբուկ մը կը զարնէ խոլաբար,
Կեանքը կ'անցնի յայտ ու անյայտ ճամբաներէն հովի՛ պէս:

Սըրտիս խորէն կ'անցնին նորէն լուռ ալիքներ տենչանքի,
Ուր ծով մ'յոյզի իր ափերէն դուրս կը նետուի մոլեգին,
Նօնիներու անտա՛ռ մ'անհուն հոգիիս մէջ կը վառի,
Ուր կ'այրի՛մ ես անառատ իմ օրերուս հետ կըրկին:

Ծըղակըտոր թըմբիներուն տակ կը նըստիմ թախծադէմ,
Կը պարուրէ վարդ անուրջին մարմաջն հոգին իմ նորէն,
Կ'երթա՛ն դողով բազմիս սըխուր ուղեւորներն օդանեմ,
Մէգին մէջ դեռ ես քընացող ճամբաներէ՛ն, սարերէ՛ն:

Ու խոհերըս ինչպէս գինով ցայթաքիթեա տարփագին՝
Դէպի ցաթող բոյր արեւին ու երազին կը սուրան,
Պահն անո՛ւշ է, մատուըներըս հեշտագրգիռ կը դողին
Սիրոյ երգի ոսկելարին, եւ հուրհե՛րըս կը մըխան,
Ու յոյսերըս ալ կուլա՛ն:

ԱՐՏԱՇԷՍ

ՑԵՂԻՆ ՈԳԻՆ
ԵՒ 11 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ

«ԿԷՍ ՀԱՅ ԿԷՍ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՑԻ ԵՄ»

ԽՄԲ.— Տասնըմէկ տարեկան հայ աղջիկ մը, Սիրվարդ, որ Ցիւրիխ ծընած է եւ առաջինն է նախակրթարանի Ե. դասարանին մէջ, վերջերս առիթ կ'ունենայ կարդալու Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» (գերմաներէն բնագիրը, որ հազար էջը կ'անցնի): Խորապէս ազդուած, մեր միջոցաւ հետեւեալ նամակը կ'ուղղէ, այն վստահութեամբ թէ շուտով պիտի ստանայ պատասխանը (գրքին հերոսներու մասին):

Սիրելի հայրենակիցներս,

Տասնըմէկ տարեկան եմ, անունս է Սիրվարդ եւ կը բնակիմ Ցիւրիխ:

Հիացումով կարդացի ձեր քաջութիւնը, զոր ցոյց տուիք Մուսա լերան վրայ: Շատ երջանիկ պիտի ըլլամ հանդիպելով ձեզմէ մէկուն, եւ պատասխանէք տալու շատ մը հարցումներու, որոնք կը ծանրանան սիրտիս վրայ: Բայց գոնէ զոյգ մը հարցում կ'ուղղեմ ձեզի: Իսկուհի եւ Ովսաննա ո՞ւր են տակաւին: Ի՞նչ եղաւ վերջը Գաբրիէլ Բագրատեան: Սարգիս Կիլիկեանը իրօք տակաւին ձեր մէ՞ջ է, ի՞նչ եղած է Ժիւլիէթ: Հաշտուա՞ծ էք անոր հետ: Գիտէ՞ք, ես Թուրքերը կ'ատեմ ամբողջ սիրտովս, թէեւ տարագրութեան սարսափները չեմ կրած: Բայց հայրս շատ բաներ պատմած է հին ջարդերուն վրայ, որուն ինք ալ ենթարկուած է: Թուրքերուն դէմ ատելութիւնս անմարելի է:

Ես կէս Հայ կէս Զուիցերիացի եմ: Հայրս Հայ է, մայրս Զուիցերուհի:

Կը յուսամ, սիրելի հայրենակիցներս, թէ հիմա աւելի լաւ էք քան երբեմն [illegible] մէջ:

Շա՛տ, շատ սրտագին բարեւներ կ'ուղղեմ ձեզի:

Սիրվարդ Քիրիշճեան

ՆՈՐ ՕՐԻ ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԲԱԺԻՆԸ

Աթէնքի *Նոր Օրը* իր 12րդ տարեշրջանին առթիւ որոշած է յաճախակի յունարէն յօդուածներ հրատարակել ուր ներկայացուին հայ ժողովուրդի երախտագիտական զգացումները հանդէպ Յունաստանի: Ճշգրիտ տեղեկութիւններ պիտի տրուին, պարզելով յունահայ ամբողջ գաղութին դերը եւ հայ ժողովուրդին դրական առաւելութիւնները:

Մինչեւ այն ատեն նմոյշներ պիտի հրատարակուին հայ գրականութենէն, հեղինակներու կենսագրական ծանօթութիւններով: Անցեալ շաբթու յունարէնի թարգմանուած էր Դանիէլ Վարուժանի գեղեցիկ մէկ բանաստեղծութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳԱՐՆԱՆ ՍՐՏԻՆ ՄԷՋ

— oo —

Կռնծած գլխով ծերունի մը խորասուզուած էր երազանքի մէջ: Անոր քով, կզզիին ափը, նստած էր տասնը հօթը տարեկան պատանի մը ու կը դիտէր ծիծեռնակները, որոնք կը մտնէին ջուրին մէջ՝ ճանճ որսալու համար: Անոնց եւեւ կ'երեւէր վանք մը: Թէեւ կրակէն աւերուած էր, բայց պատանին զայն ծածկած էր կանանչ ճիւղերով, այնպէս որ ծերունին պատսպարան ունէր՝ իր վերջին օրերուն: Շուրջը ծաղկած էին վարդեր եւ ծիրանածաղիկներ: Ամէն ինչ թաղուած էր կանաչութեան մէջ:

— Տէր, բաւէ պատանին, այս երկար պահէն ու յամառ աշխատանքը՝ զոր ի գործ կը դնէք՝ ձեր գաւազանին հարուածներով տեւապէս կանչելու համար այն էակները, որոնք կ'ապրին ջուրին մէջ, շատ ծանր են ձեր ուժերուն համար: Հանգչեցէք քիչ մը. որովհետեւ, ձեր վիճակը ծանր կը թուի ձեր ուժերուն համար ու ձեր քայլերը՝ նուազ տոկուն:

Ան կը խօսէր ազնուութեամբ ու սիրով, ու չարունակեց.

— Մարդիկ կ'ըսեն թէ արծիւներէն աւելի ծեր էք, այսուհանդերձ չէք փնտռեր հանգիստը որ ծերութեան բաժինն է:

Ծերունին պատասխանեց.

— Ձեզի պիտի պատմեմ թէ ինչու անկարելի է որ հանգստանամ: Ձեզի պարտաւոր եմ ընել այս խոստովանանքը որովհետեւ ահա հինգ տարի է որ հաւատարմօրէն ու սիրով կը ծառայէք ինծի, այնպէս որ բան մը նըւազեցուցած էք մենութենէս, որ իմաստուններուն է…

«Ու հիմա, իմ յաղթանակիս սեմին, պէտք է ամէն ինչ ըսեմ ձեզի»:

— Ո՛վ տէր, մի՛ կարծէք թէ ձեզ կը հարցաքննեմ, ո՛չ: Ես ձեզի ծառայեցի առանց հետաքրքրուելու. այդ եղաւ իմ իմաստութիւնս:

— Դուք կը վախնաք, բաւէ ծերունին ու աչքերուն մէջ դայլոյթ մը փայլատակեց:

— Երբեմն, գիշեր ատեն, վրայ բերաւ պատանին, ձեր քով կը տեսնեմ մեծ ու գորշ մարդ մը. երբեմն կը տեսնեմ կարմիր գլխարկներ դրած թզուկներ, որոնք լճէն դուրս կուգան: Գորշ մարդէն իրապէս կը վախնամ… ես կը վախնամ սպիտակ ձեռքերով կիներէն, որոնք կը յայտնուին օդին մէջ… ու կը պսակուին վարդերով եւ ծիրանածաղիկներով… Ու կը պարեն հերարձակ մազերով… Անոնք բոլորն ալ գեղեցիկ են: Իմաստուն Էնկիւս, որդի Ֆարպիսի, բայց կը վախնամ, կը վախնամ անոնցմէ… կը վախնամ ձեր արուեստէն որով ձեր քով կը կանչէք զանոնք

— Ինչո՞ւ, պատասխանեց ծերունին, կը վախնաք աստուածներէն: Ու թզուկներէն, որոնք կ'երգեն: Բայց պէտք է ձեզի ըսեմ թէ ինչո՞ւ նուիրուեցայ աշխատանքի ու պահեցի՝ հակառակ իմ ծեր տարիքիս… Առանց ձեզի ես կորսուած կ'ըլլայի… գացէք այժմ ու կատարեցէք իմ վերջին հրամանս,— դուք պիտի երթաք, պիտի կառուցանէք ձեր տունը, պիտի ամուսնանաք: Ես պահած եմ բոլոր այն ոսկիները զորս առացայ մեծամեծներէն՝ զանոնք չար աչքերէ ու կախարդանքէ պահած ըլլալով… պահեցի այն օրուան համար, երբ իմ աշխատանքս վերջացած պիտի ըլլայ: Ու հիմա, երբ վախճանը կը մօտենայ, դուք պիտի ստանաք ձեր բաժինը:

«Ես իմ ամբողջ կեանքիս ընթացքին փնտռեցի գոյութեան հնարքը: Երջանիկ չէի պատանեկութեանս, որովհետեւ գիտէի թէ ան արագ պիտի թռի … երջանիկ չէի երիտասարդութեանս, որովհետեւ գիտէի թէ անկէ վերջ ծերութիւնը պիտի գայ: Այսպէս շարունակ, ես փնտռեցի կեանքին գաղտնիքը: Ես արհամարհեցի կեանքը,— որ հոս՝ երկրի վրայ՝ այնքան կարճ է,— եւ ուզեցի Աստուած ըլլալ ու պիտի ըլլամ: Ես ուզեցի յաւիտենական ըլլալ՝ հին աստուածներուն նման: Երիտասարդութեանս շրջանին հնագարեան վանքի մը մէջ գտայ հըրէական լեզուով ձեռագիր մը: Հոն կարդացի թէ կան վայրկեաններ, երբ Արեւը կը թողնէ Խոյ, ներս մտնելէ առաջ Առիւծէն, որ կը դողդղայ յաւիտենական ուժերու երգէն: Ով որ կը յաջողի տիրանալ այդ վայրկեանին, եւ ով որ կը լսէ այդ երգը, անմահ կը դառնայ, ինչպէս նոյնինքն՝ Անմահ ուժերը: Այսպէս, ես վերադարձայ Իրլանտա ու ամբողջ ժամանակս յատկացուցի այդ վայրկեանը ձեռք ձգելու. որովհետեւ, փախաքեցայ Անմահութիւնը: Այն ատեն, նուիրուեցայ կախարդանքին եւ կեանքս անցուցի պահքով ու աշխատանքով, որպէսզի աստուածներն [illegible]. Ահա քիչ առաջ այդ դիւթահրաշ աշխարհէն մէկը եկաւ ինծի հաղորդելու թէ այդ վայրկեանը կը մօտենայ: Ան ինծի շշնջաց — «Վաղը, արեւածագի առաջին ժամէն քիչ վերջ, վայրկեանը կուգայ»: Այն ատեն ես պիտի փոխադրուիմ նոր երկիր մը, հոն պիտի կառուցանեմ մարմարեայ պալատ՝ նարնջենիներու միջեւ: Իմ շուրջ պիտի հաւաքեմ գեղեցկութիւններ եւ ուժեր ու պիտի ժողվեմ իմ երիտասարդութեանս յաւիտենական թագաւորութիւններս… եւ որպէսզի լսեմ հըրաշալի երգը ամբողջովին, պէտք է որ հոս կանանչութիւնով ծածկէք: Յետոյ եկէք զիս գտնելու… Արեւածագէն յետոյ առաջին ժամուն…

— Այն ատեն իրապէս երիտասարդացած պիտի ըլլա՞ք.

— Այնքան երիտասարդ որքան դուք.

Տղան սենեակը ծածկեց վարդերով, ծիրանածաղիկներով եւ կանանչութեամբ: Ճշդուած ժամէն առաջ, ան մտաւ իր անկողինը ու սկսաւ մտածել իր հանդարտ ու լուռ կեանքին՝ իր անձնական երջանկութեան մասին ընտրեալ կինը եկաւ իր քով ու որոշ խնդուքը արձագանգեց ու թռչունները սկսան առաւօտեան գայլայլին: Ան ցատկեց ու գնաց իր տէրը փնտռելու:

Ամէն ինչ լոյսով ողողուած էր: Ծերունին նստած էր ձեռքը բռնած բազմաթիւ վարդեր ու ծիրանածաղիկներ, ու գլուխը ուսերուն: Ձախ կողմը, սեղանին վրայ կը գտնուէր ոսկիով լեցուն տոպրակ մը: Աջ կողմը՝ գետեղուած էր գաւազանը: Տղան գնաց անոր. ան չշարժեցաւ: Վերցուց անոր ձեռքերը. պաղ էին ու ծանրօրէն իյնան վար:

— Որքան խելացի գործ ըրած պիտի ըլլայ հէք ծերունին, եթէ ապրած ըլլար բոլոր մահկանացուներուն նըման, ու իր կեանքը չնուիրէր՝ մահկանացուներու միջեւ իր անմահութիւնը փնտռելու… Ան աւելի լաւ ըրած պիտի ըլլար եթէ աղօթքներ կարդար եւ համբուրէր իր աղօթագիրքը:

Այդ պահուն, թռչունները կ'արթննային՝ գարնանային երգին համար՝

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ԻՐԱՐՈՒ ՊԱՏՄԵՑԷՔ

oooo

Ինձ պիտի ասեն, որ սպաննուած կրօնական պետը շատ սիրելի էր ժողովրդին, իր հօտին իր բարքով ու վարքով, իր բարոյականութեամբ ու պարտաճանաչութեամբ:

Գուցէ եւ շատ ուրիշ բաներ պիտի ասեն:

Իսկ ես ասում եմ.— «Արդեօ՞ք ուրեմն իշխանուհին աւելի ամուր չէր կապուած իր ամուսնու հետ քան մահուան պատիժ պահանջող հայ կանայք իրենց կրօնապետի հետ»:

Կամ պիտի ասեմ.—«Արդեօ՞ք ուրեմն նահանգապետուհին աւելի շատ սիրելի չունէր սիրելու իր ամուսնուն քան հայ կանայք ունէին սիրելու իրենց կրօնապետին»:

Ինձ թւում է, որ որքան էլ մահուան պատիժ պահանջող հայ եկեղեցական կանայք սիրէին կամ կապուած լինէին իրենց կրօնապետի հետ, այնուամենայնիւ կինը աւելի ամուր է կապուած իր ամուսնու հետ:

Ամուսինն իր ամուսինն է: Նրա տան հոգացողը, նրա երեխաների հայրը, նրան սիրող ու փայփայողը, մինչդեռ կրօնապետը պատահական մի մարդ է, որին յաճախ չեն էլ ճանաչում:

Ես ընդունում եմ սակայն, որ սպանուած կրօնապետը շատ սիրուած էր, շատ ժողովրդական էր, այնուամենայնիւ դարձեալ դժուարանում եմ հաշտուել այն մտքի հետ, թէ հայ կինը պիտի մահուան պատիժ պահանջէր այդ սիրուած կրօնապետին սպանողների համար կամ պիտի մտածէր բզիկ բզիկ անել մի խումբ անմեղն մարդկանց:

Սա պահպանողականութիւն չէ, ոչ էլ ցանկութիւնը հայ կնոջը հասարակական գործունէութեան ասպարէզից հեռացնելու:

Ընդհակառակը սա միայն ցանկութիւն է հայ կնոջը տեսնելու աւելի բարձր դիրքում, երբ նա երկրպագութեան արժանի պիտի լինի.

Մահուան պատիժ պահանջել կամ մտածել Լինչի ենթարկել որոշ մարդկանց՝ հասարակական գործ չէ, այլ գազանային բնազդների բորբոքում:

Ես կը կամենայի որ հայ կինը այդպիսի դոհհիկ, վայրենի եւ գազանային զգացումներ երբեւան չունենար: Աւելի շուտ նա դառնար խաղաղութեան հրեշտակ

Այո՛, խաղաղութեան հրեշտակ:

Այդ դերը կնոջ աւելի կը սազի:

Ուզում եմ հաւատալ, որ հայ կանանց բացարձակ մեծամասնութիւնը եթէ եկեղեցասէր էլ չէ, այնուամենայնիւ մահուան պատժի կողմնակից չէ:

Եւ որ գլխաւորն է, երբեք չի ձգտում իր ձեռքերով մահուան ենթարկել անմեղ կամ գոնէ անզէն մարդկանց:

Ուզում եմ հաւատալ նաեւ, որ հայ կանանց բացարձակ մեծամասնութիւնը այնքան էլ համոզուած չի նայում այն հայ կանանց վրայ, որոնք մահուան պատիժ են պահանջում կամ կամենում են մարդկանց բզիկ բզիկ անել:

Եթէ այս հաւատքը չլինի, դժուար պիտի լինէր յուսալ հայ ժողովրդի ապագայի վերաբերմամբ:

Այս հաւատքն է, որ մեզ յոյս է ներշնչում:

Թէեւ գուցէ ուրիշները այդ երոյթի վրայ այնքան էլ ուշադրութիւն չեն դարձրել կամ արժէք չեն տուել եւ չտան:

Բայց այդ բաւական չէ: Հայ կանանց երոյթից աւելի տօսկալի երոյթներ տեղի ունեցան այդ սպանութեան շուրջը:

Թերթերի սիւնակներից, բեմերից, միթինգներում, հեռագիրներով, նամակներով շատ պատասխանատու եւ անպատասխանատու մարդիկ օրեր եւ շաբաթներ շարունակ «արիւն» պահանջեցին

— Մահ:

— Արիւն.

Քաղաքական կուսակցութիւններ եւ նրանց պատասխանատու ղեկավարներ էլ գոռացին եւ դեռ գոռում են.

— Մահ:

— Արիւն:

Սա ինձ յիշեցնում է Հռոմէական պատմութեան այն շրջանը, երբ ստրուկների ամբոխը ցիրկերում կռւող գալանների կամ գազանների դէմ կռւող մարդկանց արիւն էր պահանջում:

Ստրուկների այդ արիւնոռուշտութիւնը ցաւալի երեւոյթ էր, բայց բնական էր:

Զրկուած ամէն բանից՝ նա միայն ցիրկումն էր իրան տէր զգում, եւ, ահա նրա առաջին ցանկութիւնն էր թափել մարդկանց արիւնը, գազանների արիւն:

Եւ զուարճանալ, ծափահարել:

Այդ ստրուկների վայրենի բնազդները քաջալերելու համար ժամանակի տիրապետողները ջանում էին աւելի շատ արիւն թափել, աւելի շատ մարդ սպաննել ցիրկերում:

Եւ արժանանալ ստրուկների ծափահարութեան, գովասանքներին, գոհունակութեան, ովասաններին:

Մա՜հ:

Արի՜ւն:

Այո՛, մի մարդասպանութիւն առիթ տուեց, որ հայ ժողովրդի մի մասը, որոնց թւում եւ շատ զարգացած համարուած մարդիկ կարծես, վերեւից տրուած մի նշանի համաձայն միաձայնութեամբ արիւն պահանջեն

Եւ երեւան բերին զարհուրելի ստրկութեան հոգեբանութիւնը, ճիշդ նոյն հոգեբանութիւնը, ինչ որ ունէին Հռոմի ստրուկները ցիրկում «արիւն» պահանջելիս:

Եւ զարմանալի զուգադիպութեամբ արիւն եւ մահ պահանջողների թւում են գտնւում ընկերվարականներ, տէրտէրականներ, համայնավարներ, տէրացիներ, ռամկավարներ, պատուելիներ եւ այլ բազմապիսի եւ բազմագոյն անհատներ:

Հայ եկեղեցասէր կանանց մասին այսքան երկար կանգ առնելու պատճառն այն է, որ ամէնից ուշագրաւ երեւոյթը (Ամերիկայում կատարուած մարդասպանութեան հետ կապ ունեցող) նրանց երոյթն է:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

(3)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Արաբկիր

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

>>> <<<

Երիտասարդ մը, Ս. Բախտիկեան, խնամուած ձեւով կը ներկայացնէ Արաբկիր եւ շրջակայ գիւղերը, զոր կ'անուանէ «պատմական - ազգագրական համառօտ տեսութիւն»: Գրքին բաժանումներն իսկ կը վկայեն կարեւորութեան մասին, որ կը ներկայացնէ այս «տեսութիւնը»: Համառօտութիւն քաղաքին պատմութեան մասին, Արաբկիրցիներու զբաղումները (մանուածագործութիւն, շինութիւն, ուտելիք), տօներ եւ աւանդութիւններ, տնական բժշկութիւն, առածներ, անէծքներ, ընտանեկան սովորութիւններ ու բարքեր, բանահիւսութիւն, բառարան, գիւղերը: Կարելի էր քիչ մը եւս խորանալ այս նիւթերուն քննութեան մէջ:

Համառօտ այս աշխատութիւնն իսկ պատրաստելու առեն, հեղինակը չէ մոռցեր քրքրել զանազան աղբիւրներ, — այսպէս հատորին սկիզբը կը դնէ երկու էջ մատենախօսութիւն: Այդ շատ լաւ է,— կրնայ դաս մը դառնալ շատերու, որոնք գրքի երես տեսած չեն եւ երբ բազմաթիւ գիրքերու թըւում մը կ'ըլլայ՝ նախանձը կը խօսի իրենց մէջ:

Ճիշդ է, մատենախօսութիւնը նոր կը մտնէ մեր մէջ, եւ այսօր բազմաթիւ մտաւորականներ կան, որոնք ոչ միայն չեն կրնար մատենախօսութիւն պատրաստել ուսումնասիրութեան մը առթիւ, այլ եւ չեն կրնար կարդալ պատրաստուած մատենախօսութիւն մը:

Առանց մատենախօսութեան՝ այսօր սակայն, որ եւ է ուսումնասիրութիւն կամ գիտական գործ զուրկ է արժէքէ:

Կարելի չէ ըսել թէ Բախտիկեան սպառած է ամէն աղբիւր կամ վկայութիւն, որ կապուած է Արաբկիրի պատմութեան: Այսուհանդերձ, իր գիրքը կը պատկերացնէ հայկական բնագաւառի մը կեանքը, որ, բաբախելէ յետոյ դարեր շարունակ, կը լռէ հիմա:

Բանահիւսութեան մէջ Արաբկիր տկար է դժբախտաբար: Բախտիկեանի քաղած երգերէն, իբրեւ գեղեցիկ նմոյշ, ահա քանի մը տուն.—

Պաղչան փիշնէն հասեր է,
Ծածկէ՛, տղան մսեր է,
Աչքը քորնա՛ այն մօրը
Հարսին պագնել տեսեր է:

Թուք պատանիս, կայմիր կտաւ,
Լուսուսնկան մարը մտաւ,
Էլին աղջիկը իմ ի՞նչս է,
Զրլըրդցաւ, ծոցս մտաւ:

Մատնիքս ակը ոսկի է,
Աղուորութիւնդ ուսկի՞ է,
Եկուր բնծի պագ մը տուր,
Էլն ի՞նչ գիտի, ուսկի՞ է:

Ուռիին տակը քէլքէ է,
Քիչ կայնիմ՝ շատ փայտա է,
Երբոր դէմս էլլաս նէ
Կէնն էօմիւրիս փայտա է:

Արաբկիրի հարսը կ'երգէ իր հարը ճամբու դնելէ յետոյ դէպի պանդխտութիւն.

Առուտուին զով տանն,
Գիլգիլներուն երգած տանն,
Ծաղըս ճամբու դըրի,
Լեռներու կանանչ տանն:

Քարքոն եմ սագեր, մտեր եմ մէջը,
Խարս եմ դրեր քասնիս մէջը,
Եթիմ տի վենծցնիմ ես ասկից վերջը:

Տալգա տալգա կ'ընէ Պոլիսայ ծովը,
Ի՞նչ անուշ կու փըչէ սէվտային հովը,
Տէրը նասիպ ընէր երթայի քովը,
Առնայի մուրատս, իյնայի ծովը:

Սատամպոլայ նամբան վարէն կու բանի,
Ուրիշին գէշ խօսքէն սիրտս կու գանի,
Գիտցիր քի խմեր եմ եօթը տարուայ գինի,
Տարիքդ միտքս իյնայ նէ խելքս կու տանի:

Էջ մը Միսթրալէն

>>> <<<

Հարաւային Ֆրանսայի այս արեւաշունչ բանաստեղծը, Միսթրալ, ունի քանի մը գեղեցիկ գործեր, որոնց մէջ լաւագոյնն է Միրէյլը: Այս հրաշալիքի պատմուածքէն հատուած մը ահա.—

— Միրէ՛յլ, ոչ կը խմեմ, ոչ ալ կ'ուտեմ, տես սէրը, որ կը ներշնչես ինծի: Միրէ՛յլ, կ'ուզէի արեւուն մէջ պարփակել շունչդ որ կը գողնայ հովը: Գոնէ, արշալոյսէ արշալոյս, թող տուր որ թաւալիմ շրջազգեստիդ ֆղանցքին վրայ՝ համբոյրներու տակ ծածկելով:

— Վէնսա՛ն, սեւ մեղք մըն է այդ, շիկահերն ու աղեղուկները կ'ընթան կը յանձնեն սիրահարի մեր գաղտնիքը:

— Ո՛չ, մի վախնար որ կը խօսին մեր սիրոյն մասին, որովհետեւ ես վաղը թռչունները պիտի տարագրեմ ամբողջ Քրոյէն մինչեւ Արլ:

— Միրէ՛յլ, քու մէջդ կը տեսնեմ իրական դրախտը: Միրէ՛յլ, մտիկ ըրէ,— Ամպրուազ վարժապետին տղան կ'ըսէր, որ Թռն գետին մէջ խոտ մը կայ, անունը «խոտապաշտ խոտ»: Երկու ցօղունի վրայ երկու ծաղիկներ ունի, մէկը միւսէն զատուած, զով ալիքներուն յատակը թաղուած: Երբ իրենց սիրոյ եղանակը հասնի, ծաղիկներէն մին, առանձին, վեր կը խոյանայ ծիծղուն ջուրերէն, որպէս զի արեւին տակ փթթի իր կոկոնը: Միւս ծաղիկն ալ, տեսնելով զայն այսպէս գեղեցկացած, կը սարսռայ իր կարգին, ու սիրով լեցուած, կը լողայ որքան կրնայ՝ մօտենալու եւ համբուրելու համար զայն: Կ'աշխատի իր խոտաջօղն ազատել լուծէն, որ թանր է զինք, մինչեւ որ, ափսո՛ս, փրթի ցօղունը: Վերջապէս ազատած, բայց արդէն մահամերձ, իր գունատ շրթներուն ծայրով կը հպի իր եղբօր քրոջ...:— Մէկ հեղ համբուրէ՛մ, յետոյ մեռնիմ, Միրէ՛յլ, մինակ հեղ:

Տժգոյն էր Միրէյլ: Վէնսան, յափշտակութեան մէջ, կը նիւթար սիրականին վրայ: Գլուխը տաքցած, վայրի կատուի մը պէս, ոտքի կը կանգնի յանկարծ, կը փաթթուի Միրէյլի, սակայն կը խրտչի աղջիկը, եւ իր կլոր երանքներէն կ'ուզէ հեռացնել համարձակ ձեռքը, որ փաթթուեր է մէջքին: Տղան նորէն կը գրկէ զինք: «Ձգէ զիս», կը նեղէ աղջիկը, պայքարելով եւ գալարուելով: Սակայն այրող սէրով մը երիտասարդը կուրծքին վրայ կը սեղմէ զինք, երեսը երեսին կը դնէ: Աղջիկը կը կամքէ զայն կ'ազատի եւ կը փախչի խնդալով: Ցնոտ, աշխոյժ եւ չարաճճի կը սկսի ետեւէն ծաղրել քիթուպաչ ընելով, վերջն ալ երկուքը միասին, վերջալոյսին, կը սիրուըմին, կը փոխանակեն գողունի համբոյրներ, զորս Աստուած առատ կուտայ թագաւորներուն ու շինականներուն:

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Զարենցի արուեստը

ooooo

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբի ապրիլ 7ի հաւաքոյթին զեկուցում կարդաց Գ. Լեւոն Բաշալեան «Եղիշէ Չարենցի Արուեստին մասին»: Սրահը լեցուն էր: Զեկուցումէն առաջ ընդհանուր ժողովի նախագահ Ս. Վրացեան յայտարարեց, թէ այսուհետեւ Ակումբին հաւաքոյթները տեղի պիտի ունենան իւրաքանչիւր ամսու առաջին եւ երկրորդ շաբաթ օրերը ու յաջորդող ուրբաթ օրերը եւ խօսք տուաւ զեկուցանողին:

Գ. Լեւոն Բաշալեան յայտնեց, թէ պիտի խօսի ոչ թէ Զարենցի ամբողջական գործին, այլ միայն առաջին շրջանի ստեղծագործութիւններու մասին: Այս շրջանի գործերէն ալ պէտք է առնէ միայն մէկ մասը, որովհետեւ Զարենցի բովանդակ ստեղծագործութեան մասին խօսելու համար պէտք պիտի ըլլար յատկացնել բազմաթիւ դասախօսութիւններ:

Զարենցը մեծ բանաստեղծ մըն է: Ունի արտայայտութեան եւ բառերու բազմազանութիւն մը, որմէ զուրկ են ռուսահայ բանաստեղծները, եւ նոյն իսկ ուրիշ մեծ բանաստեղծներ, որոնց ազդեցութեան տակ կը գտնուին վերջիններս: Զարենց խորութեամբ եւ արտայայտութեան բազմազանութեամբ աւելի նման է արեւմտահայ բանաստեղծներուն՝ Դուրեան, Մեծարենց եւն., այլ եւ արեւելահայ Տէրեանի:

Ո՛րքէ կրցած է Կարսեցի այս տղան սաւանալ այդ հարստութիւնը, հայ լեզուի տիրապետութիւնը: Ան իր դաստիարակութիւնը ստացած է եւրոպական գրականութենէն, Ռուսերու միջոցաւ, այլ եւ ուսումնասիրած է արեւմտահայ բանաստեղծներու երկերը:

Զարենցի երկերը կը բաժնուին երկու շրջանի: Առաջին շրջանը 1916—21 երկրորդ՝ խորհրդայնացումէն մինչեւ հիմա: Վերջին շրջանին՝ անձնական յոյզերէ եւ ապրումներէ հեռացած՝ դարձած է իր հայրենիքի պաշտօնական բանաստեղծը: Զարենցի ի՛ր կարծիքին հակառակ նախընտրելի է առաջին շրջանի բանաստեղծը: Երկրորդ շրջանինը պակաս արժէքաւոր է եւ ոչ միայն:

Ապա, Գ. Բաշալեան կարդաց կարգ մը նմոյշներ Զարենցի բանաստեղծութիւններէն, ցոյց տալու համար անոր զանազան յատկութիւնները: Զարենց ստեղծագործութեան առաջին տարիները գտնուած է «Ճէմպոլիւտ» հեղինակներու ազդեցութեան տակ: Այդ ոգիով են գրուած, օրինակ, «Կան անսեւ հիւրեր», «Այս չէնքիս վրայ ամպեր են թառել» ստանաւորները եւն.:

Զարենցի լեզուն ճոխ է, գեղեցիկ եւ երաժշտական: Օրինակ, «Դի՛ր մատներդ կոյս աչքերիս վրայ», «Իրիկուն է վարդ» եւն.:

Զարենց տարօրինակ ինքնավստահ է եւ յանդգնութիւն ունեցող իր գերին վրայ. «Ես եմ հիմա մի պոէտ եւ իմ անունը Զարենց»:

Զարենցի գլուխ գործոցը այն քանի ստանաւորներն են, զոր ինք անուանած է Տաղարան, հետեւողութեամբ Սայաթ Նովայի: Զարենց կրցած է հայկական եւ արեւելեան ոգին խառնել եւ արտադրել նոր ոգիով մը:

Գ. Բաշալեան մանրամասն քննութեան առաւ Զարենցի յատկապէս երկու ստանաւորները, «Երազ տեսայ, Սայաթ Նովան ծոցս եկաւ սազը ձեռքին» եւ «Ես իմ անուշ Հայաստանի»: Շատ քիչ տաղ կայ մեր նոր մատենագրութեան մէջ, որ հաւասարի «արեւահամ բառն եմ սիրում» արտայայտութեան: Պէտք է հեռանալ մինչեւ Շնորհալի որուն «լուսակարկաչ» բառը կրնայ համեմատուիլ «արեւահամ»ի հետ:

Ապա Գ. Բաշալեան քննեց այս երկու ստանաւորները լեզուի, ոճի, չափի ու յանգի տեսակէտով ցոյց տալով առաւելութիւններն ու թերի կողմերը: Զարենց չափի սխալ չունի: Այս տեսակէտով շատ կը տարբերի կովկասահայ միւս բանաստեղծներէն:

Գեղեցիկ են մանաւանդ Զարենցի ներքին յանգերը, ան կը գործածէ յանգեր բանաստեղծութեան ներսը ինչ որ արեւմտահայերը չունին, դժբախտաբար

Ջերմ զգացմունքով եւ հայ մշակոյթի եւ Զարենցի բանաստեղծութեան հանդէպ անսահման սիրով համակուած դասախօսութիւնը ունկնդիրներու կողմէն ընդունուեցաւ բուռն ծափերով: Ժամանակը ուշ ըլլալով միտքերու փոխանակութիւն տեղի չունեցաւ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Օր. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՍՐԱՊԵԱՆ

եւ

Պ. ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԴԱՌՆԻԿԵԱՆ

Նշանուած

8 Ապրիլ 1934

Պանթօ — Շավիլ (Վէլիզի)

ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԸ

oooo

Պետական Երաժշտանոցի վարչութիւնը, համաձայնութեան գալով վերադաս մարմիններուն հետ, ձեռնարկեց կարգ մը բարեփոխութիւններ: Այսպէս պիտի ջնջուին Երաժշտանոցին մէջ բաժանումները եւ պիտի կազմուին երեք հիմնական բաժանումներ,— գործնական, մանկավարժական եւ տեսական — երաժշտագիտական: Այս ձեւով, ոչ միայն կը բերւին զանազան բաժանումները, այլ եւ կարելի կը դառնայ կեդրոնացնել աշխատանքները:

Անկից զատ, այս տարի Երաժշտանոցին կից պիտի բացուի հեռասփիւռային երաժշտութեան (ռատիօ) դասարան մը որ ձայնասփիւռով երաժիշտ — վարիչներ պիտի պատրաստէ Հայաստանի զանազան շրջաններու հեռասփիւռի կայաններուն համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Աղէկան գէր ստանձնողը միշտ կ'ըլլար Արմենակը: Վերջին տարիներուն իր հայրենի գիւղը ուսուցչութիւն կ'ընէր:

1200 ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ ԿԸ ՎԱՌԵՆ

300 ԱԼ ԿԸ ՄՈՐԹԵՆ

Ցզան հետեւեալ քստմնելի պատմութիւնը ըրաւ ինծի:

Ցանկութ տարի անցած է եւ իմ գրիչս կ'իյնայ գրել: Ես ալ կը պատմեմ մեծ դալիք սերունդին, աչքերս արցունքով լեցուն . .

Վժան գիւղը Սամսայի ձորին վերեւը կը գտնուի (արեւմտեան Եփրատը գիւղին առջեւէն կը հոսի): Այս գիւղը զորք չերթար մերձիններուն պէս: Գիւղին թուրքերը պարզապէս կը մորթեն Հայերը եւ դիակները կը յանձնեն Եփրատին: Արմենակը մայրէ մը վար կը ձգեն ու կը նահատակեն: Իսկ պզտիկ եղբայրը երբ կը տեսնէ որ հայերը կը մորթեն, կը փախչի գիւղէն քիչ մը հեռու ժայռերի մը տակ կը պահուի: Երբ գիշեր կ'ըլլայ, տղեկը կը սկսի անծանօթ ուղղութեամբ փախչիլ: Կը հասնի կանանչ արտ՝ որուն մէջ ուր կը մնայ մօտ շաբաթ մը. ցորեկը քաղցուկ — քաղցուած եւ սինձ կ'ուտէ, բայց վերջին օրերը տեսնելով որ անօթութեան չպիտի դիմանայ կ'երթայ գիւղ մը, Թխրահաչ Ճարփին: Գիւղ մտնելուն պէս, Թուրք լակոտները տղեկը կ'առնեն կը տանին չիտակ եկեղեցի, ուր Դերջանի Բրէզ, Տփիկ, Մանց, Հողէջ գիւղերէն, Բագառիճ եւ Վարդուկի շրջանի կանանչ արտերուն մօտ 1500 տղաքներ հաւաքած էին, 7—15 տարեկան: Այս տղաքը երկու մասի կը բաժնեն,—պզտիկները խումբ, որ իբր թէ Երզնկայի որբանոցը պիտի փոխադրէին, իսկ ՄԻՒՍՆԵՐԸ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿԸ ՓԱԿԵՆ ԵՒ ԿՐԱԿԻ ՏԱԼՈՎ ԿԸ ՎԱՌԵՆ 1200 ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ:

Այս խմբումութեան ականատես կ'ըլլան Երզնկայի որբանոցը փոխադրուող տղեկներն ալ:

Հետեւեալ օրը երկու ժանտարմաներ իրենց առջեւ խառնած ԵՐԵՔ ՀԱՐԻՒՐ մանուկներ, կ'ուղղուին դէպի Վժան: Գիշերը այդ գիւղին մէկ մարագին մէջ կ'անցընեն, իսկ առտուն կանուխ ժանտարմաները կ'երթան, տղեկները կը հանեն եւ կը շարունակեն իրենց ճամբան դէպի Երզնկա: Երբ Սամսայի ձորը կը հասնին, փաթթոցաւոր մէկը կը հանդիպի ժանտարմաներուն եւ քանի մը կը խօսին, ի հարկէ չեն հասկնար: Մէկ ալ մանուկներուն կը հրամայեն դէպի լեռնալանջը քալել: Խեղճ տղաքը, օրերով անօթի ծարաւ կը սկսին դէպի լեռ բարձրանալ: ՁՈՐԱԿԻ ՄԸ ՄԷՋ ԴԱՀԻՃՆԵՐԸ ՍՈՒՐԵՐԸ ԿԸ ՍՐԵՆ ԵՒ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ՄԷԿ ՄԷԿ ՏՂՈՑ ՎԻԶԵՐԸ ԿՏՐԵԼ: Երբ կարգը Արմենակին եղբօրը կու գայ, դահիճը սուրը բարձրացնելով կ'ուզէ մէկ զարկով տղեկին վիզը թռցնել, բայց տղեկը կը սահի եւ սուրը ուժով չիջնիր մանուկին վզին, որ անմիջապէս կ'իյնայ: Տղեկը վար կ'իյնայ: Հէքը կը կարծէ թէ մեռած է, կը ձգէ ու կը հեռանայ,

Երբ գիշեր կ'ըլլայ, լռութիւն կը տիրէ ամէն կողմ. իր վէրքը կը պատէ, կը սկսի հառաչել: Ամայի լեռնալանջին վրայ ո՞վ պիտի հոգար իր վէրքը: Հեռուէն կը լսուի Եփրատի գոռումը, որուն խառնուած էր մահամերձ տղոց «Մ'ե՜հ, մայրի՛կ, մեռնիմ կը», աղաղակը: Թէեւ մութ գիշեր էր, բայց ինքը որոշապէս կը տեսնէ մորթուած ընկերներուն դիակները, որոնք կարծես կը քնանային հրեշէն լոյսերու մէջ: Իսկ ինք ամբողջ գիշերը կը տառապի ստացած վէրքէն: Ճիշդ է որ կ'ոռնէն անիծներով յղի են գիշերները եւ երկար կը տեւեն: Այդ գիշերը տարի էր իրեն համար:

Վերջապէս հազարումէկ դժուարութեամբ կը լուացնէ անտանելի գալարումներով եւ ահա առաւօտ է: Արեւը կը ծագի Դերջանի լեռնաշղթայէն: Ինք ո՞ւր պիտի դիմէր, ո՞վ կ'ընդունէր արիւնլուայ կասվուրի մը տղան:

Այդ օրը Քրտուհիները լուծ (բանջար) հաւաքելու եկած էին ձորակին կողմը: Անոնք տեսնելով մորթուած անմեղ աղեկներու դիակները, կը սկսին լալ եւ հառաչել.

— Աստուա՜ծ, այս ի՞նչ զուլում է, ի՞նչ մեղք են գործած այս մանուկները, որ այսպէս մորթուած են...

Ցնցոյ տեսնելով Արմենակի եղբայրը, Քրտուհի մը կ'առնէ կը տանի իր տունը, անունը Մէճօ կը դնէ, երկար ատեն պատուական դեղերով կը խնամէ վէրքերը եւ կը նշանակէ իր այծերուն հովիւ: Օր մը գայլեր կ'իյնեն այծերուն մէջ եւ կը փարատեն քանի մը այծեր: Երբ իրիկունը պակաս այծերով տուն կու գայ, Քրտուհին կը սպառնայ հայ տղեկին եւ կ'ըսէ.

— Դուք չարչարանքի համար ծնած ազգ էք, պէտք է տառապիք, անիծեալ ցեղի զաւակ, վաղ առաւօտ իսկ պէտք է հեռանաս տունէս:

Հետեւեալ օրը, Մէճօն, ձեռքը փայտ մը գիւղէ գիւղ թափառելով, վերջապէս կուգայ Քիւպելներ, ուր կը կենայ ինծի պէս քիւրտ աղային քով, որուն գոմէշները կ'արածէր:

Մենք եղանք երկու անբաժան ընկերներ: Մէճօյին հետ միշտ կը խօսէինք մեր գիւղերուն վրայ: Օր մը, խօսքի բռնուած մենք մեզի մոռցած էինք, երբ մեր արածած գոմէշները սկսան իրարու հետ կռուիլ: Մենք երբեք նկատի չէինք առած մեր շուրջի անցուդարձերը, մանաւանդ որ ես ալ շատ յուզուած էի այդ օրերը: Մօրս Մամախաթունին մեկնելէն ի վեր շատ մը չար լուրեր կը հրէին բերնէ բերան,— թէ մերոնք սպաննուած են Թուրք գաղթականներու կողմէ, մեր գիւղին մօտ: Այդ օրերը մեր գիւղը Պայպուրտի թուրք գաղթականներով լեցուած էր, բայց Մէճօն միշտ ինծի յոյս կուտար թէ ինչ որ ըսեն, մերոնք սպաննուած չէ: Երբ եկայ գոմէշներուն նայելու, տեսայ որ կը կռուին: Վա՜յ Մէճօ, ի՞նչ պիտի ընենք, տես գոմէշները ինչպէս կատաղօրէն կը կռուին իրարու հետ: Ուրիշ ճար չկար: Մեզմէ մէկը պէտք էր որ գիւղ երթար, լուր տար թէ՛ Մէճօյի եւ թէ իմ աղային, որպէսզի գային եւ գոմէշները բաժնէին իրարմէ: Մէճօն ինծի պատուիրեց գոմէշներուն քով կենալ, իսկ ինքը գիւղ գնաց լուր տալու գիւղացիներուն: Պարաններով գոմէշները կապեցին [illegible]:

Այդ օրը մենք լաւ ծեծ մը կերանք Մէճօյին հետ: Կէս օրուան մօտերը գոմէշները տարինք գիւղ Ալգայիս տունին վերեւ աղբիւր մը կար, առջեւն ալ լճակ մը: Գոմէշները մտան լճակին մէջ եւ պառկեցան, իսկ ես ծառի մը շուքին տակ նստայ եւ երկար լացի: Եղբայրս Անանեան եկաւ քովս եւ սաստեց լալուս համար:

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

Այսօր կը ներկայացուի **ԳԻԾԷՆ ԴՈՒՐՍ** *նոր տարազ*

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍՏՈՐԵՒ՝ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Օտար աշխատաւորներու դէմ

Սէնի նահանգապետը ընդ առաջ երթալով զանազան հարցապնդումներու, քննութեան ձեռնարկած է, ստուգելու համար թէ իրապէս կը գործադրուի՞ օտար աշխատաւորներու վերաբերեալ օրէնքը: Քննութենէն կ'երեւայ որ հարիւրին տասը համեմատութիւնը պահուած է քաղաքապետական չենու-թեանց մէջ: Բայց եւ այնպէս, հետապնդումները պիտի շարունակուին, որ ոչ-պէսզի զեղծումներ չպատահին:

300րդ գլխատումը

Տէպլէր, պետական դահիճը, ապրիլ 13ին կատարեց իր 300րդ գլխատու-մը, կեանքին վերջ դնելով Քորսիքացի աւազակ Պասթիայի վզին: Քանի մը օր առաջ ալ գլխատած էր ծանօթ ոճրագործ Սառէն, Էքսի մէջ: (Այս մարդը որ Ֆրանսացած Հունգար մըն է, իր զոհը խեղդած էր …):

Դահիճը Նիս գնաց, ուրիշ երկու մահապարտներ գլխատելու համար:

150 ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻ ԴՐԱՄԱՏԷՐՆԵՐ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

Անցեալ շաբթու, 150 հրեայ դրամատէրներ Պաղեստինէն Պէյրութ հասան եւ մեկնեցան Դամասկոս:

Կը կարծուի թէ այս դրամատէրները կ'ուզեն հողեր գնել Դամասկոսի շր-ջաններու եւ հոն հաստատուիլ:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի ֆութպոլի Ա. խումբը այսօր Կիրակի կը մրցի S. C. Argenteuilի խումբին դէմ Ժամա-գրավայր Փորթ տը Քլիշի ժամը ճիշդ 1.30ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Զատկական տօներու առթիւ Մար-սէյլի Պոլսեցիներու Միութեան կող-մէ՝ Տիկիններ Մաալէն Եավէր, Նը-ւարդ Վարժապետեան եւ Բերրոն Ոսկեան, ու Պարոններ՝ Միհրան Աստուածատուր, Հրանդ Ոսկեան, Օննիկ Վարժապետեան, Միքայէլ Եա-վէր, Արամ Քիթապճեան եւ Համի Յակոբ Պահլէճեան, այսօր Քօնսէփ-սիօն հիւանդանոցի յարկաբաժինները այցելելով, հայ հիւանդներուն ան-խտիր բաժնեցին յոլոր ծրարներով՝ կարմիր հաւկիթներ, զատկական չէօ-րէքներ, չօքօլաներ եւ պտուղներ:

Հրապարակաւ մեր ջերմագին ե-րախտագիտութիւնը յայտնելով Պոլ-սեցիներու պատուարժան Միութեան, կը յուսանք որ յետ այսու ուրիշ քոյր միութիւններ եւս անոնց բարի օրի-նակին պիտի հետեւին, հիւանդանոց-ներու մէջ անյոյս, լքուած ու բախտէն թողուած հիւանդներուն:

Քօնսէփսիօն հիւանդանոցի հայ հի-ւանդներ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ
Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ, ԿԱՎՈՅԻ ՃՈԽ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՈՆԱՐ (Զուիցերիայէն ժամանած)

Կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԱՆԱՅԻՍ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՍՏԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնի ղեկավարութիւնը եւ երգեհոնի (orgue) բաժինը կը ստանձնէ ֆրանսացի … երաժշտագէտ *ՓՕԼ ՊՈՆԷ*, ուսուցիչ Փարիզի Պետական Երաժշտանոցի:

Կը նուագեն, առանձին եւ խմբովին, Օրիորդներ՝ *ՆԷԼԼԻ ԿՕԹԻԷ* (Թաւ ջութակ), *ԼՈՎԷՐԺՈՆ* (ալթօ), *ԿՐԻՆՃՕ* (ջութակ), *ՓՐՕՏԷԼ* (դաշնակ): Պարոններ՝ *ՓԻԷՐ ՊԱԺԷՕ* (Թաւ սրինգ.hautbois, օփերայէն) եւ *ԼԻՐՍԻԷՆ* … (սրինգ), բոլորն ալ Ա. մրցանակով պսակաւորներ Փարիզի Պետական Երաժշտանոցէն:

Կը նուագեն ծայ եկեղեցական եւ աշխարհիկ եղանակներ, եւ Հայաստանի արդի երաժիշտներու գործերէ:

Կ'արտասանէ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ *Յ. Թումանեանի «ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԸ»*

Կ'ԵՐԳԷ *ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ*

Մուտքը՝ ազատ է: *ԾԱՆՕԹ.— Տախտակներու մասնակցութեան համար 3 եւ 5 ֆր. տեղւոյն համաձայն*

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

21 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՏՈՔԹ. Ա. ՊԻՑՈՆԻ (Նախագահ նախկին պատերազմիկներու միութեան, եւ ներկայութեամբ ԼԻՈՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ, ՌՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԻՆ, ԼԻՈՆԻ ԶԻՆ. ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ:

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Խ. ՍՈՂԻԿԵԱՆ — Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մասնակցութեամբ հայ եւ ֆրանսացի արուեստագէտներէ բաղկացած նուագախումբի, ղեկավարութեամբ Ա. ՄԻԼՔՈՆԵԱՆԻ, մեներգ. Օր. Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ, արտասանութիւն Օր. Մ. ԱՃԷՄԵԱՆԻ, Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆԻ եւ ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷԻ կողմէ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ — *Կը նախագահէ՝* Մ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Յ.

Գաւառ

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմեան Թաղակոմիտէի ընդհ. ընկեր. ժողովը վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներ-կայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՀԱՆԴԷՍ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. *ՏԱՒՐՈՍ* խումբի կողմէ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Ferme des Noues à Goussainville, Salle de Réunionի մէջ

Կ'երգեն Տիկ. Ս. Խաչատրեան, Օր. Հ. Գնեալեան, Տիկին Սարգիսեան եւ Պ. Օ. Իսկիւտարլեան:

Կ'արտասանեն՝ Օր. Օսմանեան, Պ. Տիլանեան *եւ ընկերներ՝* Օ. Կարա-պետեան եւ Կ. Օսմանեան:

Կը խօսի՝ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Նուագ թառի վրայ: *Մուտք 3 ֆրանք:*

Կը ներկայացուի՝ ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ (զաւեշտ)

Շոգեկառք կայ տուն Նորէն ժամը 1.17 եւ 1.27 եւ իջնել Goussainvilleի կայարանը:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋԸ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ԻՆ

ՍԵՒՐԻ «ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ» սրահին մէջ

26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

Ռ. ՍԱՐՎԱԶԵԱՆԻ

«ԳԻԾԷՆ ԴՈՒՐՍ»

ընտանեկան յուզիչ դրամ չորս արար

Բեմադրութեամբ՝ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ

կը մասնակցին՝ Տիկիններ *ԼԻՒՍԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ՔՆԱՐԻԿ-ՄԱՔԴՈՆԱԼՏ* Օրիորդներ՝ *ՍԻՄԱ, ՅԱՍՄԻԿ,* պարոններ *ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ, Ա. ԳՄՐԷԹ-ԵԱՆ* եւ *Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ:*

Տեղերու գիները՝ 10, 7.50 *եւ* 5 *ֆրանք:*

Սահմանափակ թիւով ըեղիրվէնիր:

ՅՈՒՆԻՍ 2, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ԻՆ
Salle Gaveauի ՄԷՋ
Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սպենդիարեանի, Կոմիտաս վարդապետի, Տէր Ղեւոնդեանի եւ Գ. Մ. Ալէմշահի *բոլորովին նոր գործերը:*

Հրապարակային բ. դասախօսութիւն

կազմակերպուած *ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

Այսօր Կիրակի Ապրիլ 15ին ժամը ճիշդ 2.30ին

120, Bld. de Belleville. Métro Belleville

Կը խօսի՝ ԳՆԴԱՊԵՏ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Նիւթ ունենալով *«ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ»*

Մուտքը ազատ է:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի 25-35 տարեկան վստահելի հայ կին մը տնական գործերու եւ երկու երախաներ (7 եւ 10 տարեկան) խնամելու համար: Թուղթերէն զինուոր պայման է: Գրել՝ Jean Abdalianի, quartier Colombe, Mougins (Alpes Maritimes):

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ չափահաս կին մը միջակ տարեկան երախայ մը խնա-մելու եւ տնական գործեր կատարելու: Պահանջուցիչ վճարում: Դիմել MANIAN, 28, rue Auger, Bourg-la-Reine. (Seine).

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ԱՊՐԻԼ — MARDI 17 Avril 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2472

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԲ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԹՌՉԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎՐԱՅ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՄՐԱԳՐՈՒԻՆ

Իսթանպուլէն կը հեռագրեն ապրիլ 15 թուականով.— Լաւատեղեակ շրջաններու մէջ կը հաւաստեն թէ կառավարութիւնը Ազգ. Մեծ Ժողովին յանձնած է ծրագիր մը՝ օտար թղթատարական օդանաւերու մասին։ Կ'ըսուի թէ կարգ մը օդանաւեր բռնաբարած են պայմանագրութեանց տրամադրութիւնները իսկ ուրիշներ սաւառնած են արգիլեալ գօտիներու վրայ։ Օրինագծին տրամադրութեամբ, այն օդանաւերը որոնց վարիչները չեն համակերպիր միջազգային պայմանագիրներով նախատեսուած պայմաններուն, վար պիտի առնուին եւ վարիչները պիտի ձերբակալուին զէնքի զօրութեամբ։ Որ եւ է օդանաւ որ թրքական հողի վրայ կը սաւառնի 800 մէթրէն պակաս բարձրութեամբ կամ արգիլեալ գօտիներու վրայ, գնդացիրի պիտի բռնուի։ Երբ օտար օդանաւեր թռչին թրքական հողի վրայ, պարտաւոր պիտի ըլլան վար իջնել եւ միասին առնել թուրք վարիչ մը, որ իրենց պիտի ընկերանայ երկրին վրայ թռած միջոցին։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ ՊԱՏԻԺՆԵՐ ՏՆՕՐԻՆԵԼ

Համաձայն տրուած որոշման, կիրակի օր եւ երէկ բողոքի ցոյցեր տեղի ունեցան ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, ընդդէմ հրամանագիր օրէնքներուն։ 140 գլխաւոր քաղաքներ մասնակցեցան այս ցոյցերուն, հրապարակային ժողովներով եւ թափօրներով։ Թշնամական կանչեր արձակուեցան կառավարութեան դէմ եւ շատ մը տեղերու մէջ պարզուեցաւ կարմիր դրօշ, մուրճ—մանգաղով։ Ամբողջ երկիրը վարակուած էր ջղագրգռութեամբ, սակայն ծանր դէպքեր չպատահեցան։ Ցոյցերուն մեծ մասը վերջացաւ թափօրներով։ Ցուցարարները ուղղուեցան դէպի նահանգապետութեանց կամ քաղաքապետութեանց կեդրոնները, բողոքի բանաձեւեր յանձնելու համար։ Այս ցոյցերը փորձ մըն էին երկուշաբթի օրուան գործադուլին համար, որ տեւեց մէկ ժամ, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Գործադուլի ժամը կը փոխուէր տեղին համեմատ։

Կիրակին խաղաղ անցաւ Փարիզի մէջ, որովհետեւ պաշտօնեաները զգուշացան դրդռիչ ցոյցերէ, որպէսզի ընդհարումներ չունենան Փաշական տարրերուն հետ։ Սովորականէն կրկնապատիկ ոստիկաններ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ Տարբեր տասնոց բազրափաճաններուն միջեւ ալ ընդհարումներ տեղի չունեցան, որովհետեւ կառավարութիւնը հրահանգած էր որ ոստիկանները բրամէ հեռու պահեն հակառակորդ լրագրավաճառները։ Ամառուան ոստիկաններ գիրք բռնած էին մեծ պողոտաներուն վրայ։ Բարեբախտաբար օդը լաւ ըլլալով, հազարաւոր քաղաքացիներ նախընտրած էին դուրս երթալ։

Նախորդ օր կրկին գործադուլ սարքուեցաւ հեռագրական կեդրոնին մէջ։ Գործադուլը սկսաւ կէսօրին։ Ժամը 3ին 3—4000 պաշտօնեաներէն միայն հարիւրին 2ը կ'աշխատէին, իսկ միւսները ցոյցեր կը կատարէին բակին մէջ եւ փողոցը, կամ ժողովներ կը գումարէին յարակից սրահներուն մէջ։ Ցուցարարները պատուիրակութիւն մը ղրկեցին թղթատարական նախարարին, որ մերժեց ընդունիլ։ Այդ միջոցին կախակայուած 29 պաշտօնեաներէն ոմանք—յայտնի համայնավարներ—գործադուլի կը մղէին պաշտօնեաները։ Նախարարը հեռախօսով լուր տուաւ ոստիկանութեան, եւ երկու հոգի ձերբակալուեցան։ Ելեւմտից նախարարը հաւանեցաւ ընդունիլ պատուիրակութիւնը, բայց մերժեց անոնց պահանջը՝ անմիջապէս վերահաստատելու համար 29 կախակայուած պաշտօնեաները։ Ասոր վրայ գործադուլը շարունակուեցաւ, դադրեցնելով հեռագիրներու առաքումը եւ բաշխումը։ Այս դադարը խանգարեց նաեւ շատ մը նախարարութեանց գործերը։ Հարկ եղաւ մասնաւոր սուրհանդակով ստանալ կեդրոնական հեռագրատունը ղրկել հեռագիրները, որպէսզի այն տեղէն ղրկուին։

Այս ցոյցերուն հետեւանքով, թղթատարական նախարարը վերջնապէս պաշտօնանկ ըրաւ 23 գլխաւոր պաշտօնեաներ, եւ կարգապահական տնօրինութիւններ որոշեց ուրիշ հօթը պաշտօնեաներու դէմ, որոնց երկուքը կիներ են։ Արձակուեցան նաեւ երկու պաշտօնեաներ՝ Կառ. տը Լիոնի նամակատունէն։ Գործադուլը տեւած էր ինը ժամ։ Երկու պաշտօնեաներ ձերբակալուեցան իբրեւ խռովարար։

Երկուշաբթի օրուան ցոյցերուն մասնաւորապէս աչքի կը զարնէին թղթատար—հեռագրական պաշտօնեաները, Փարիզէն մինչեւ յետին գիւղը։ Ոստիկաններու գաղտնակցութիւնն ալ հրահանգած էր համախմբուիլ եւ բողոքի բանաձեւեր ստորագրել։

※ Ներքին գործերու նախարարին հրամանով, նահանգապետները մերժեցին ընդունիլ այն պատուիրակութիւնները որոնք բողոքի բանաձեւեր պիտի յանձնէին։

※ Բոլոր կազմակերպութիւնները եւ ձախակողմեան թերթերը բողոքի եւ գործադուլի հրաւէր ուղղելով, կը պատուիրէին ցոյցերը կատարել աշխատանքի վայրին մէջ, արժանավայել ձեւով եւ կարգապահութեամբ։ Երկուշաբթի օրուան ցոյցերուն պատասխանատուութիւնը առանձնած էր թղթատարական պաշտօնեաներու գաղտնակցութիւնը, եւ կը յանձնարարէր տառապէս հետեւիլ տրուած հրահանգներուն։

ԱՆՍՈՎՈՐ ՏԱՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր գեղեցիկ օդ մը վայելեցինք Փարիզի մէջ։ Թերթերը կը գրեն թէ այս եղանակին այսչափ տաք (29 աստիճան) չէր տեսնուած 60 տարիէ ի վեր. Քաղաքին կէսը գիւղերը թափած էր։

Նոյն երեւոյթը նաեւ Լոնտոնի մէջ։

ԴԱՏԱՒՈՐ ՓՐԻՆՍԻ ՍՊԱՆԻՉԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱ՞Ծ Է

Օր նոր, պատմութիւն նոր։ Շաբթու բնակող անգլիացի մը, Ուոթսըն, պատմած ըլլալով թէ դատաւոր Փրէնսի սպանիչը իր վարձակալներէն Գ. Կորիմոն է, ոստիկանութիւնը պաշարեց տունը եւ քննութեան ձեռնարկեց։ Գ. Կորիմօ հարցաքննուեցաւ եւ յայտնեց թէ վստահ է որ իր զարկածը Փրէնսի սպանիչն է...

Քննութիւնները կը շարունակուին։

ՄԱՀ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ԱՐՔ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆԻ

Սոֆիայի մեր թղթակիցը կը գրէ ապրիլ 11 թուականով.—

Երէկ, 10 ապրիլ, վախճանեցաւ Ստեփաննոս արք. Յովակիմեան, 88 տարեկան հասակին մէջ։

Հակառակ իր խոր ծերութեան, Նիկոմիդիոյ նախկին առաջնորդը, քաջառողջ էր, բայց վերջերս այնչափ քարոյական եւ ֆիզիքական զրկանքներ կրեց որ, օրէ օր կը ծիւրէր։ «Թեմական» կոչուած խառնիճաղանճը օրերով անօթի ձգած էր վաստակաւոր եպիսկոպոսը, իսկ վերջերս «պաշտօնանկ» ընելով, դրօշած էր որ Ռուսճուք երթայ։ Առաջնորդը մերժեց, բանի որ էջմիածինը կը շարունակէր ճանչնալ զինքը։ Բժշկական քննութիւնը հաստատեց թէ թոքատապէ կը տառապէր։

Վերջերս շրջաբերական մը հրատարակած էր, պարզելով իր դէմ սարքուած դաւերը։ Եւ Բիւրանացիները, խորապէս ազդուած, համգամակութեան ձեռնարկեր էին (ինչպէս Ալփորվիլի մէջ)։

Շուտով կը ներկայացնենք այս վաղեմի վաստակաւորին կեանքն ու գործը, Նիկոմիդիոյ բազմամեայ առաջնորդութենէն մինչեւ աքսորը։

Կաթողիկոսին նոր կոնդակը Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մարտ 16 թուակիր կոնդակ մը ուղղած է ազգ. իշխանութեանց, դատապարտելով Ղեւոնդ արք.ի սպանութիւնը։ Ահա քանի մը հատուածներ այդ կոնդակէն, որուն ամբողջութիւնը պիտի հրատարակենք առանձին, իր կարգին գրադելու համար.—

— «Ամենայն փորձ մարդասպանութեան ինքնին արժանի է դատապարտութեան, զի աէր կենաց եւ մահու՝ Աստուած է միայն, բայց գեր ի վերոյ է քան զսովորական ոճիր եւ սրբապղծութիւն մեծագոյն՝ բարձրացուցանել զձեռն ի վերայ բարձրաստիճան հոգեւոր պաշտօնէին եկեղեցւոյ ի տան Տեառն, ուր պարտ էր մատնել երկիւղածութեամբ միայն եւ բարեպաշտական զգացմամբ։

Բայց առաւել դատապարտելի է ոճիրդ, որ կատարեցաւ ի վերայ բարձրաստիճան պաշտօնէին եկեղեցւոյ, որ ըստ քարոյական պարտուց եւ հայրական սիրոյն, զոր ունէր նա առ հօտն իւր, եւ ըստ հրահանգաց մերոց առաջնորդէր ի շաւիղ խոհեմութեան եւ ազգաշահ գործունէութեան ջանալով հեռու պահել ի մոլորութեանց եւ եւ յազգավնաս գործոց։ Նզովք հասարակաց համաբնմք զայդպիսի ոճիրս անլուր, զոր ոչ տեսանեմք յընթացս դարաւոր պատմութեանց ի մեզ եւ յօտար ազգս։

․ Այսու Հայրապետական կոնդակաւ մերով, յայտնելով զխորին մեր վիշտ և զցաւ վասն տարապարտ եղերական մահուան որդւոյ մերոյ սիրելւոյ Տ. Ղեւոնդ արք.ի, դատապարտեմք զոճրագործս եւ զոճիրն, որպէս զհետեւանս մոլար մտածողութեանց եւ յորդորեմք զամենեսին, որպէս հայր հասարակաց՝ զգաստանալ, թողուլ զանօգուտ վէճս եւ զերկպառակութիւնս, հեռու մնալ մանաւանդ յանդուգն գործողութեանց, որք վնասաբերք են եւ անխուսելի անուան բարեկիրթ ազգի եւ ժողովրդեան, ոչ ի շահ բնիկ հայրենեաց՝ Խորհրդային Հայաստանի եւ կառավարութեան, հասնել մեզ ի բաժին որպէս որպէս սիրական եւ ըղձանկալի ժառանգութիւն, խաղաղ պահպանութիւն ողջոյ խորհուրդ յուսոյ եւ արժատ կենդանութեան է ըստ իմաստուն ասացուածոյ, թէ «Միաբան՝ արմատովն է ծառ, եւ տունն՝ հիմամբ»։

Ծանօթ սեղանաւոր Ռոշէթ կոկորդը կտրեց ածելիով

ԻՐ ԶԳՒԱԾ ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՎ ԿԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ՇԱՏ ՄԸ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ

Ծանօթ սեղանաւոր Անրի Ռոշէթ, որ Սթավիսքիի առաջին տպաղրութիւնը եղած է պատերազմէն առաջ, շաբաթ օր ածելիով մը կոկորդը կտրեց, Փարիզի Սըրզ առեանին առջեւ։ Սեղանաւորը երեք տարի բանտարկութեան նոր պատիժ մը կրած էր այդ ատեանէն, եւ այդ առթիւ յայտարարած էր.—«Նասրպարտեղ՞ք գիս։ Արիւն պիտի թափի այս գործէն»։

Սեղանաւորը շաբաթ օր դատարան գացած էր, իբրեւ պարզ ունկնդիր։ Ցանկարծ ածելի մը հանելով, կտրեց կոկորդը։ Արիւնը ժայթքեց փաստաբան Մօրօ Ժիաֆէրիի վրայ, որ ուրիշ դատ մը կը պաշտպանէր այդ օրը։ Անմիջապէս փոխադրեցին հիւանդանոց, բայց մեռաւ, 13 սանթիմեթր խորութեամբ վէրք մը բացուած ըլլալով։ Աջ ձեռքը բռնած էր ածելին, իսկ ձախ ձեռքը՝ նամակ մը։

Արկածալի կեանք մը ունեցած է հանգուցեալը, ճիշդ Սթավիսքիի պէս գործեր սարքելով։ Վերջին անգամ դատապարտուեցաւ սեղանաւորական թերթ մը հրատարակած եւ ընթերցողները մոլորեցուցած ըլլալով կարգ մը արժեթուղթերու մասին։ Իր խաչագողութիւնները կը սկսին 1907էն եւ ճիշդ այսօրուան պէս իրարանցում պատճառած են, խորհրդարանական քննիչ ատեաններու յանգելով։ Ինքն ալ միլիոններ շորթած է, որոնք աւելի մեծ արժէք ունէին պատերազմէն առաջ։ Ծնած էր 1878ին, լաւ ընտանիքէ։ Սեղանաւորական ասպարէզը մտաւ կանուխէն, եւ շուտով մասնագէտ մը դարձաւ խարերայութեանց։ 30 տարեկան էր երբ ձերբակալուեցաւ 200 միլիոն ֆրանքի խաչագողութեան մը համար։ Այն ատեն օրուան նորոյթն էր հանքերու շահագործումը։ 1908ին ձերբակալուեցաւ եւ երկու ամիս վերջը առժամապէս ազատ արձակուեցաւ։ 1910ին քննիչ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ Ժոռէսի նախագահութեամբ եւ այս առթիւ ալ պետական պաշտօնեաներ եւ երեսփոխաններ սեւցան։ Սեղանաւորը դատապարտուեցաւ երեք տարի բանտարկութեան, եւ 1912ին, երբ պիտի ձերբակալուէր, անհետացաւ։ Մեքսիքա փախած էր, եւ հարկ եղաւ երկրորդ քննիչ յանձնաժողով մը կազմել, իր դասերուն յետաձգումը լուսաբանելու համար։ (1914)։ Երկու տարի յետոյ, ոստիկանութիւնը Կրանվիլի մէջ (Ֆրանսա) կը ձերբակալէր փախստական զինուոր մը։ Ռոշէթն էր։ 1908ին երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ։ 1927ին նորէն ձերբակալուեցաւ, «Գուստ է Ֆինանս» թերթին խմբագրատան մէջ։ Իր ձգած նամակներով կ'ըսէ թէ «ամբողջ կեանքին մէջ զոհ մը եղած է», եւ թէ գիրք մը գրած է իր կեանքի մասին։ Ցետոյ կ'ամբաստանէ շատ մը բարձրաստիճան պաշտօնեաներ։

Նոր հրամանագիրները հրատարակուեցան

ԻՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԷՆ ԱԼ 60,000 ՀՈԳԻ ՊԻՏԻ ԿՐՃԱՏՈՒԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, ապրիլ 15ին (կիրակի) հրատարակուեցաւ հրամանագիր—օրէնքներու երկրորդ շարքը, որ կը վերաբերի նախկին ռազմիկներու թոշակներուն։

Նոր հրամանագիրները վեց հատ են։ (Առաջին շարքը 14 հատ էր)։ Անոնց գործադրութեամբ, կառավարութիւնը պիտի խնայէ 1.200.000.000 ֆրանք, որ բարդուելով պաշտօնեաներու կրճատման եւ ուրիշ փոփոխութեանց շնորհիւ գոյացած խնայողութեանց վրայ, պիտի գոցէ չորս միլիառ ֆրանքի բացը։ Նախկին ռազմիկները շատ մը առարկութեանց կարգին խնդրած էին որ կենսաթոշակներու հարիւրին 3 կրճատումը սկսի յուլիս 1էն, բայց կառավարութիւնը մերժեց եւ կրճատումը պիտի սկսի ապրիլ 1էն, ինչպէս պետական պաշտօնեաներու համար։ Վարչապետը եւ ելմտական նախարարը բացորոշապէս յայտնած են թէ պիտի հրաժարին, եթէ նախկին ռազմիկները ցոյցեր կատարեն կամ ընդդիմանան տրուած որոշումներուն։

Նոր կենսաթոշակ մը եւս պիտի անհետանայ օրուան հոգերուն վրայ, իբրեւ հետեւանք երկաթուղիներու վարչական վերակազմութեան։ Հանրօգուտ շինութեանց նախարարը ծրագիր մը կազմած է, որուն համաձայն հարիւրին 5 պիտի կրճատուին թոշակները, խնայելով 350 միլիոն ֆրանք, հարիւրին 15 պիտի կրճատուին հանգստեան թոշակները (486 միլիոն), պիտի ջնջուին երկրորդական գիծերը, արձակելով 60.000 պաշտօնեաներ (1164 միլիոն)։ Երկրորդական գիծերու շոգեկառքերուն տեղ օթօպիւսներ պիտի բանին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՈՐԴԻՔ — ՇԱՆՈՐԴԻՔ

Դեկտեմբեր 24ի դէպքը կաղզեցուց ոչ միայն դաս մը կիներ, այլեւ տաբիքն առած երեւելիներ։ Պարոնեանի բառով՝ «ազգային գօգեր»։

Կարելի չէ որ եւ է թերթ ձեռք առնել, առանց հանդիպելու մէկուն կամ միւսին քաջագործութեան։

Այդ «քաջ»երէն է Գ. Հայկ Խօճասարեան, ծանօթ ազգային երեսփոխանը։

Այս վարժապետը փետրուար 14ին ճառ մը կը խօսի Նիւ Եորքի Ս. Խաչ եկեղեցին, Ղեւոնդ արք.ի սգահանդէսին, եւ գռեհկօրէն կ'անարգէ պատանիներու կազմակերպութիւն մը, «Հայորդիք»։

«Հայրենիք»ի թղթակիցը կը գրէր, այս անարգանքին առթիւ (21 փետր.)

— «Հ. Յ. Դաշնակցութեան հայ-հոյելէ վերջ, Գ. Խօճասարեան զգուշացուց ներկայ կիները, երբ մայրեր հեռու պահել իրենց զաւակները այնպիսի կազմակերպութիւններէ, որ—պիսին է «Հայորդիք»— շանորդիք միութիւնը»։

Գ. Խօճասարեան մէկ ամիս եւ մէկ շաբաթ լռելէ յետոյ, մարտ 27ին լուսաբանութիւն մը կը հրատարակէ ուղղակի «Պայքար»ի մէջ։ Լուսաբանութիւն մը որ անմիջապէս կը յիշեցնէ թրքական առածը,— «ձօ-գիւրի գապահաթընտան պէօյիւք»։ (Զբմեղանքը յանցանքէն աւելի ծանր)։

Ի՞նչ է կ'ըսէ ազգային երեւելին։

Պարզապէս հրատարակութեան կուտայ «Հայրենիք»ի վարչութեան եւ իր միջեւ փոխանակուած նամակները։

«Հայորդիք»ը փետրուար 24ին բացատրութիւն պահանջած ըլլալով «շանորդիք»ի մասին, Հայկ Խօճասարեան փետրուար 26ին կը պատասխանէ նամակով մը, ուր կը կարդանք.

— «Ես «Հայորդիք»ը շանորդիք անուանած չեմ։ Որպէսզի յստակ ըմբռնէք թէ ինչպէս գործածուած է այդ բառը, ճշդութեամբ կ'արտագրեմ ձեզ շահագրգռող այդ հատուածը։ Ահա խօսածս.

— «Ո՞վ կրնար երեւակայել թէ հայրենիքի ազատագրութեան համար կազմուած յեղափոխական կուսակցութիւն մը, տարիներ յետոյ պիտի լքէր իր գոյութեան ծնունդ տուող միակ նպատակը, եւ իր ուժը պիտի գործածէր բուն իսկ հայրենիքի դէմ, սպեղծելով ներքին մահառիթ պայքարներ։

«Զգո՛յշ, Մայրեր, Դաշնակցութիւնը ճարպիկ է զանազան բառերով, ցեղակրօն, այլակրօն, հայորդիք, շանորդիք, հրապուրել ձեր զաւակները, մղելու համար դէպի ոճիր, դաշունահարել տալու համար ազգին արժէքաւոր զաւակները, որոնցմէ մին էր եղերաբախտ Դուրեան Սրբազան»։

Եւ այս եղաւ «լուսաբանութիւն», իսկ «Հայրենիք»ի թղթակցին գրածը՝ «չարամտօրէն այլափոխուած»։

Գ. Խօճասարեան ինքն ալ չհաւատալով իր ըսածին, վարժապետական բացատրութիւն մը եւս կուտայ.— «Շանորդիք բառը գործածուած է առանձնապէս եւ ոչ թէ իբրեւ լծորդ «Հայորդիք»ի»։

Այս տրամաբանութեամբ, կրնաք ըսել, առանց չարամտութեան.

— «Զգոյշ, հայրենակիցներ, ռամկավար, սամավար, ողջամիտ, ոչ-խարամիտ, գոմական, կոմական, խորհրդային, խլրդային ...»։

Ո՞վ իրաւունք ունի վշտանալու։ «Վարժապետն ասաց» թէ մէկը միւսին լծորդ չէ։

ՎԱՀԷ

Թոնզիի պահուած էր Փարիզի մօտերը

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԵԼՈՒ ԾՐԱԳԻՐ

Ապահովութեան ոստիկանութիւնը մօտէ յանցած գաղտնիք մը երեւան հանեց շաբաթ օր։

Ասկէ քանի մը օր ի վեր զրոյց կը շրջէր թէ խորհրդաւոր լրտեսներ կը բնակին Պարպիզոնի մէջ (Սէն—է—Մառն, Փարիզի շրջակաները)։ Ոստիկանութիւնը մեծ կարեւորութիւն տուած էր այս լուրերուն, որովհետեւ մասնանշուած վայրին մօտ կը գտնուի Ֆոնթէնէպլոյի թնդանօթաձիգներու վարժարանը։ Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, մասնանշուած վիլլային մէջ կը բնակէին... դատաւոր Փրէնսի սպանիչները։ Ամիսներ տեւեց այս խորհրդաւորութիւնը։ Տեղացիներն ալ զարմանքի մատնուած էին, որովհետեւ վիլլային բնակիչները ոչ միայն կը մերժէին որ եւ է տեղեկութիւն տալ իրենց մասին, այլ եւ նամակ ալ չէին ստանար ուղղակի ցրուիչէն։ Ամէն օր հեծելանիւ մը կուգար Փարիզէն, դէպ—դէպ կապոցներով։

Այս տեղեկութեանց վրայ, գաղտնի ոստիկաններ քննութեան ձեռնարկեցին։ Հեծելանուորդը ուրբաթ իրիկուն խանդարման մը մատնուելով, առանց լոյսի կ'երթար։ Ոստիկանները բռնեցին մարդը, որ մերժեց յայտնել իր անունը կամ որ եւ է հասցէ։ Իր պայուսակին մէջ գտնուեցան կապոց մը նամակներ՝ «Բէր Մոնիք» վիլլային անունով։ Ոստիկանները անմիջապէս պաշարեցին վիլլան։ Առտուն արշալոյսին Մէլէնի հարցաքննիչ դատաւորը հասաւ եւ բնակարան դժուարութիւն քաշելէ յետոյ կրցաւ ներս մտնել։ Կարգով հարցաքննեց կին մը, երկու գերման ծառաներ, գերման քարտուղար մը եւ լեհ քարտուղար մը։ Յետոյ առաջին յարկը բարձրանալով, դուռ մը բացին եւ մտան խառնաշփոթ սենեակ մը ուր գրասեղանին առջեւ նստած էր մարդ մը, երկու խոշոր ատրճանակներով։

— Ո՞վ էք դուք։ — Սոսրով։ — Դուք Լէոն Թրոցքին էք, ըսաւ հարցաքննիչ դատաւորը։ — Այո՛, պատասխանեց նախկին գործավարը, հեգնական

(Յուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԽՕՍՔԸ, ԵՐԳԸ, ԲԵՄԸ ԵՒ ՊԱՐԸ

— oo —

Նախորդ յօդուածներով խօսեցանք Դաշնակցական մամուլի, գրականութեան եւ ակումբներու մասին։

Այս անգամ կը խօսինք անկարեւոր, երկրորդական համարուած շարք մը հարցերու մասին, որոնք ոչ գիրքերու ոչ ալ մամուլի նիւթ կը դառնան, որոնք սակայն թէ կուսակցական հանգամանք ունին եւ թէ ազգային — մշակութային։

ՀԱՅ ԽՕՍՔԸ

Ա.— Հայ կենդանի խօսքը, գիրքերէ եւ մամուլէ անկախաբար, իր դերը ունի մեր գաղութներուն մէջ։ Տեղական մտաւորական եւ կիսամտաւորական տարրեր, պարտաւոր են, սիստէմաթիք կերպով ամէն կիրակի լսելի ընել ակումբներու բեմէն, հայ խօսքը (քաղաքական, գրական, ազգային), հայ միտքը, հայ լեզուն, հայ պատմութիւնը, որպէսզի հին եւ նոր սերունդը վարժուի հայ մթնոլորտին եւ հոն կեդրոնանայ իր ուշադրութիւնը, հոն թրծուի իր մտածումը, ապա ուրեմն ուշանայ իր օտարացումը։

Դասախօսութիւնները եւ բանախօսութիւնները մեր սեփական ակումբներու բեմէն, պարտաւորիչ պէտք է դարձնել, եթէ կ'ուզենք Հայը Հայ պահել արտասահմանի մէջ, Հայաստանի ապագայ քաղաքացի։

Եկեղեցին ժամանակին կատարած է իր դերը, այժմ աշխարհական բեմերը պիտի կատարեն այդ գործը։ Ակումբներն են որ պիտի քաշեն բազմութիւնները եւ պիտի դաստիարակեն համաձայն ժամանակի պահանջներուն։

Ուրեմն մեր մարմինները, մեր մամուլը վճռապէս պիտի պահանջեն մեր Ակումբներու վարիչներէն, դասախօսութեանց հաստատումը եւ այդ առաջադրութեամբ պիտի մշակուի նաեւ ծրագիր, աւելի ճիշդ՝ ուղեցոյց որպէսզի ըստ այնմ տարուին գործերը եւ ըլլան աւելի արդիւնաւոր։

Մենք, Թումանեանցիս, այդ ուղղութեամբ փորձեր կատարած ենք եւ համոզուած որ, յաջող եւ արդիւնաւոր կ'ըլլայ, եթէ նախաձեռնող մարմինները հաւատքը, վճռական կամքը եւ յարատեւութեան ոգին ունենան։

Ահա Պուքրէշի «Րաֆֆի» Մշակ. Միութիւնը երկու տարի է, առանց ընդհատումի, յարատեւօրէն կը շարունակէ իր կիրակնօրեայ դասախօսութիւնները եւ միշտ ալ բազմութիւն կ'ունենայ

Քոսթանցան եւս սկսաւ շարքը իր դասախօսութեանց, որ յաջողած կը համարուի, քանի որ հոն եւս միջին թիւով 70–80 ունկնդիր կ'ունենան։

Շուտով արձագանգը պիտի ըլլանք Փազարճըքի եւ Սիլիսդրէի «Րաֆֆի»ի մասնաճիւղերու դասախօսութեանց յաջողութեան

ՀԱՅ ԵՐԳԸ

Բ.— Հայ երգը, գաղութներու մէջ սկսած է մոռցուիլ։ Մէկ մասը մեր երգերէն «տէմոտէ» եղած են, հինցած եւ գործածութենէ դուրս ձգուած, մաս մը երգերու ձայնագրութիւնները չունին, կամ սոլֆեջնողները կը պակսին, նոր երգեր չկան հրապարակին վրայ, հետեւաբար ճաշի սերունդը, պարի սերունդը օտար եւ աշխարհիկ երգերով կը սնանի եւ մեր ազգային երգերը տեղի կուտան օտարութեան։

Այս պայմաններու մէջ, մեր Ակումբներու նուիրական պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ թերթերու եւ գիրքերու չափ կարեւոր, հայ երգերու, հայ երգարաններու տարածումը ապահովել, համերգներ կազմակերպել եւ ժողովրդական երգերը ընդհանրացնել ամէն գնով։

Մեր նորահաս տղաքը չեն իսկ լսած մեր երգերուն մեծագոյն մասը, գաղափար իսկ չունին Կոմիտասեան երգերու մասին, չպիտի կրնան ապրիլ եւ ապրեցնել մեր երգերը, եթէ մասնաւոր, արտասովոր միջոցներ ձեռք չառնուին։

Հայ երգը, հայ երաժշտութիւնը վտանգուած է, պէտք է փրկել։ Միայն ակումբները կրնան նուիրուիլ այդ գործին, քանի ուշ չէ, քանի տակաւին կարելիութիւն կայ։

Երկսեռ երգչախումբերը մեծ բարիք կը հասցնեն, երգերը ժողովրդականացնելու տեսակէտէն։

Բոլոր գաղութներու բոլոր Ակումբները պէտք է հայ երգարան — երգը տարածելու գործով։

Բոլոր գաղութներու, բոլոր Ակումբները պէտք է, հայ երգարաններ եւ բոլոր երգերու ձայնագրութիւնները ունենան, երգչախումբերու եւ նուագախումբերու յատուկ։ Մրցանակներ պէտք է հաստատել, նոր հայերէն երգեր յօրինող երաժիշտներու համար։ Եւ այդ երգերը տարածել բոլոր ակումբները։

ՀԱՅ ԲԵՄԸ

Գ.— Հայ բեմը եւս բացառիկ վիճակ ունի մեր մէջ, մինչ ուրիշ ազգեր եւ ժողովուրդներ ունին դերասանական խումբեր, որոնք կը ծառայեն բեմի արուեստին եւ պետութիւնը կը քաջալերէ այդ շարժումը։

Բեմը արուեստ է եւ անոր ծառայողները արուեստագէտ, հետեւաբար կը զարգանայ նաեւ թատերական գրականութիւնը, կարող թատերագիրներու երեւումով եւ լաւագոյն թարգմանութիւններով

Գաղութներու մէջ տարբեր են պայմանները։ Հայկական ԲԵՄ գրեթէ չկայ, դերասաններ շատ քիչ ունինք, նաեւ չկայ թատերական գրականութիւն։ Գաղութներու մէջ կան սիրողներ (թատերասէր) որոնք փոքր բեմերու վրայ, համեստ ուժերով, կ'ապրեցնեն հայկական կեանքը, հայ բեմը։

Համեստ բեմերու վրայ, համեստ սիրողներով, անկարելի է, Համլէթ, Օթէլլօ եւ այլապէս արժէք ներկայացնող թատերգութիւններ ներկայացնել։ Շանթի և Շիրվանզադէի թատերագրութիւններն անգամ անկարող ենք օգտագործել, գաւառական չափանիշով, համեստ, բայց հասկնալի թատերախաղեր ահագին դեր կրնան կատարել, եթէ գրուին կամ պատրաստուած ըլլան մեր պահանջներուն գոհացում տալու համար։

Տակաւին երկու տասնեակ տարիներ գուցէ պիտի կաղայ մեր բեմական գործը։ Գաղթական ենք, գաղթահայ կեանքի յատուկ թատերագրութիւններու պէտք կայ, որպէսզի դուրս նետենք «Արարօ»ի պէս ճոռոմ թատերախաղերը եւ մեր սիրողները կարենան դրական գործ կատարել արտասահմանի մէջ։

Պարոնեանի եւ Եր. Օտեանի թատերախաղերը համեմատաբար մատչելի են գաղութներու մէջ, քան Շանթի «Հին Աստուածները», Ա. Ահարոնեանի «Արցունքի հովիտը» կամ Շանթի նոր երկերը, որոնց յատուկ բեմ եւ կարող դերասաններ պէտք են։

Թատերախաղը պէտք են, որ մեր կեանքը, տառապանքը, տարեգրութիւնները, գաղթահայ բարքերը ներկայացնեն, [illegible] հասկնալի եւ մատչելի։ Նշան Պէշիկթաշլեան կրնայ մեծապէս նպաստել զուարթ բեմի գործեր տալով, ծաղրելով մեր բարքերը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐԸ

Դ.— Այս մասին քիչ բան ունինք գրելիք. Նոյնպէս արհամարհուած, նոյնպէս անուշադիր ձգուած եւ գրեթէ մոռցուած։

Մեր ակումբները չե՞ն կրնար այս գետնի վրայ եւս երգին հետ միասին հայկ. պարի տարածման գործին սատարել։

Կը հաւատանք թէ այս ՉՈՐՍ պահանջները,— հայ խօսքը, երգը, բեմը եւ պարը, իրար լրացնող, Հայը Հայ պահող կարեւորագոյն ազդակներէն ըլլալով, մեր ակումբները կրնան մեծ դեր կատարել, եթէ սակայն առաջ գայ բոլոր Ակումբներու դաշնակցութիւնը կամ համագործակցութիւնը։

Միացեալ ուժերով, միացեալ ծրագրով, միացեալ ճիգերով տանինք այս գործը, փրկելու համար մեր գաղութները օտարացումէ։

Գ. ՔԷՍՏԱՆԵԱՆ

Ե.Գ.— Հայ լրագրութիւնը եւ կամ մեր խմբագիրները որքան լաւ գործ ըրած պիտի ըլլան, եթէ գաղութներուն ծանօթացնեն նոր թատերախաղերը որ կը հրատարակուին այս կամ այն հանդէսին մէջ (օրինակ Հայրենիք ամսագիր) եւ թելադրեն զանոնք մեր սիրողներուն, առ ի գործածութիւն։ Նոյնը երգերու մասին՝ թերթերու կամ զանազան գաղութներու մէջ հրատարակուած երգեր։

Բարեկամ մը ըսաւ որ, Ամերիկա՞յի մէջ տպուած է ձայնագրուած երգարան մը, ինչպէս նաեւ Թիֆլիզ՝ խըմբերգային քառաձայն երգեր։

Ծանօթանանք մեր երգերուն եւ մեր թատերագրութիւններուն։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՋԱՐԴԵՑԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ՍՈՒՐԵՐԸ ՄԱՇԵՑԱՆ...

— oo —

«ԹՈՒՐՔ ՀՈՂԵՐԸ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ԵՆ, ԱՆՈՆՑ ՎՐԱՅ ՅԱՐՁԱԿՈՂԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ Է ՍՈՒՐԷ ԱՆՑՆԵԼՈՒ»

Պոլսոյ համալսարանին մէջ կը շարունակուին յեղափոխութեան դասախօսութիւնները։ Ապրիլ 9ին Սեւրի դաշնագրի մասին խօսեցաւ Մահմուտ Էսատ պէյ, դատական նախկին գործավարը, որ կատաղի խուժանավար մըն է։ Ստորեւ՝ ամփոփումը իր դասախօսութեան.—

Բացատրելէ յետոյ Սեւրի դաշնագրին աննպաստ յօդուածները, դասախօսը մէջբերում մը ըրաւ Իտալիոյ նախկին վարչապետ Նիթթիի մէկ գիրքէն, ուր կ'ըսուի թէ «Նոր պատմութեան ամենամեծ դէպքերէն մէկը պատահեցաւ, եւ թուրք ազգը ոտքի ելաւ։ Մուսթաֆա Քէմալը, պատմութեան հազուադիպօրէն հասցուցած այս մարդը, բուռ մը թուրքերու գլուխը անցաւ, գրաւողները ծովը թափեց եւ ստեղծեց նոր Թուրքիան որ ամէն տեսակէտով ուժեղ է»։

Մահմուտ Էսատ պէյ յետոյ անցաւ այն պատկերին զոր կը պարզէր Օսմանեան խորհրդարանը։ «Երեսփ. ժողովին թէ ծերակոյտին մէջ, ամէն հայրենասէրի համար լալիք դէպքեր կը պատահէին։ Յոյն երեսփոխան մը ժամերով կը հայհոյէր Թուրքերու հասցէին։ Հայերը կը մասնակցէին ատոր եւ նոյնիսկ արաբ երեսփոխաններ կը ծափահարէին։ Երկու միլիոն հարազատ զաւակներ կորսնցնող վիրաւոր թուրք ազգին առջեւ, ոչ-թուրք երեսփոխանները, այս լիրբ եւ անպարկեշտ մարդիկը, հրճուանքի կանչեր կ'արձակէին, թուրք ազգին բոլոր նուիրականութեանց կը հայհոյէին»։

Յիշելով ազգային ըմբոստութեան մասին որ միւս կողմէ կը կատարուէր այդ միջոցին, Մահմուտ Էսատ պէյ ըսաւ, խօսքը ուղղելով թուրք երիտասարդութեան.

— «Թուրք երիտասարդ, ո՞վ ես դուն։ Անգամ մը, ո՞վ ես դուն եւ ի՞նչ տեսակ պատմութեան մը տղան ես։ Շատ հեռուները մի երթար, մինչեւ հին սերունդները եւ պապերդ կամ հայրերդ մի երթար։ Մեծ եղբայրներդ եւ քոյրերդ չէին կրնար հանդուրժել գերութեան։ Մի մոռնար թէ ի՞նչ տեսակ ցեղի մը զաւակն ես։ Ալփասլան, Մանազկերտի պատերազմին մէջ, միայն 20,000 հոգիով գերի բռնեց բիւզանդական 220 հազարնոց բանակը, իր կայսեր հետ։ Դրլըճ Ասլան Անատոլու արշաւող մէկ միլիոն խաչակիրները կոտորեց, մինչեւ որ իր սուրին բերանը մաշեցաւ։ Թուրք հողերը շատ նուիրական են, եւ հոն ոտք կոխողները վիճակուած է սուրէ անցնիլ։ Ամբողջ աշխարհի աչքին պիտի պարզես, մէկ ձեռքդ բռնած թուրք յեղափոխութեան իտէալին ջահը, եւ միւս ձեռքդ սուրը։ Բնաւ չպիտի լքես սուրը, եւ պիտի գիտնաս թէ սուրն է միակ միջոցը որ ճամբայ կը բանայ միտքի եւ տրամաբանութեան առջեւ։

Յոյն երեսփոխան մը խօսք կ'առնէ եւ ամբողջ ուժով կը պոռայ այն խժդժութեանց մասին, որոնց ենթարկուած են եղեր իր ազգակիցները։ Եւ կը պահանջէ պատժել յանցաւորները։ Հայ երեսփոխաններն ալ կը ձայնակցին անոր, եւ փոքր կը տեսնեն թուրք ազգին պատմութիւնը։

Հալէպի թուրք երեսփոխանը չի կրնար հանդուրժել այլեւս եւ կը պոռայ. — «Օսմանեանի մէջ այս տեսակ բաներ ըսել չէք [illegible] իսլամ երեսփոխանի մը»։

Բայց ո՞վ մտիկ կ'ընէ։ Ոչ-իսլամ երեսփոխանները իրենց ձայնին ամբողջ ուժով կ'ամբաստանեն կառավարութիւնը եւ մանաւանդ թուրք ազգը.

Թուրք երեսփոխան մը կը յիշէ այն առանձնաշնորհները որ ոչ իսլամները կը վայելէին Ֆաթիհի օրերէն ի վեր։ Իսկ ոչ-իսլամ երեսփոխանները կը հեգնեն Ֆաթիհի շրջանը։ Երկու երեք լիրբ անպարկեշտներ, ճիշդ [illegible] հայհոյանքներով կ'առնեն ամբողջ թուրք ազգը, անոր միլիոնաւոր նահատակները։

Միւս կողմէ, Ահմէտ Րիզա պէյ «Թազիբէ» մը կուտայ Ծերակոյտին, ի մէջ այլոց ըսելով. «Կը պահանջեմ անմիջապէս պատժել յանձնել անոնք որոնք յանցաւոր են մեր հայ, յոյն եւ արաբ եղբայրներու ջարդին եւ տարագրութեանց մէջ»։

Այդ միջոցին կը ծագի նաեւ գահաճառի յայտարարութեան [illegible] պատասխանին խնդիրը։ [illegible] Րիզա փաշա գիտել կուտայ թէ, քանի որ պատասխանին մէջ կը յիշուին յոյն, հայ եւ արաբ եղբայրները, պէտք է յիշել նաեւ թուրք ազգին անունը։

Ահմէտ Րիզա պէյ կ'առարկէ եւ առանց ամչնալու կ'ըսէ — Թուրք անունը յիշելէն յետոյ, ինչո՞ւ ալ աւելցնենք գահաճառի պատասխանին մէջ։

Հայ ծերակուտական էֆէնտին շատ կը հաւնի Ահմէտ Րիզա պէյի, կը ծափահարէ զայն եւ կը յանդիմանէ Րիզա փաշան։

Րիզա փաշա կ'ըսէ թէ իր նպատակը սխալ հասկցուած է եւ կը խնդրէ որ էֆէնտին ներէ իրեն, բայց Հայը կը պատասխանէ թէ չպիտի ներէ։

Մեծ աղմուկ մը ծայր կուտայ եւ ի վերջոյ կ'որոշուի «Օսմանլը» բառը գործածել «հայ, յոյն եւ արաբ» բառերուն տեղ։ Միայն Րիզա փաշան է որ կը պնդէ «թուրք» բառը աւելցնելու տեսակէտին վրայ։

«ԻՆՉՊԷՍ Ի ԴԵՐԵՒ ԵԼԱՆ ԼՈՅՏ ՃՈՐՃԻ ԵՐԱԶՆԵՐԸ»

Կրթական գործավար Հիքմէթ պէյ ալ շարունակելով իր դասախօսութիւնները, պատմեց.

1922ին կացութիւնը այսպէս էր։ Ռուսիա հրապարակաւ ընդունած էր ազգ. ուխտը, իսկ Ֆրանսա՝ լռելեայն։ Միւս կողմէ հելլէն բանակը պարտուած էր Սաքարիայ առջեւ եւ կորսնցուցած յարձակման իր ընդունակութիւնը։ Բայց, Էսկիշէհիրէն Էնկիւրիի եւ Աֆիոնէն Գոնիա գացող երկու թեւերէն զատ, միւս բոլոր երկաթուղիները հելլէն բանակին ձեռքը կը գտնուէին։ Թէ երկաթուղիի եւ թէ ռազմամթերքի տեսակէտով հելլէններուն դիրքը զօրաւոր էր։ Նոյնիսկ անգլ. պաշտօնական [illegible] համոզուած էր թէ մենք չպիտի կարենանք գրաւել Աֆիոն Գարահիսարը, եթէ վեց ամիս անգամ յարձակում գործենք։

Անգլիացիներուն նպատակն էր շարունակել հելլենական դիմադրութիւնը եւ այս ձեւով Թուրքիան անդամահատել։ Երբ մէկ կողմէ յարձակումի կը պատրաստուէինք, միւս կողմէ արտաքին գործավար Եուսուֆ Քէմալ պէյ Եւրոպա գնաց, միջազգային հանրային կարծիքը շօշափելու համար։ Երբ գործավարը 1922ի Փետրուար եւ Մարտ ամիսներուն Եւրոպա գնաց, Պոլսոյ կառավարութիւնն ալ Փարիզ եւ Լոնտոն փութացուց իր արտաքին նախարարը։

Եուսուֆ Քէմալ պէյ թէեւ բարեկամական ընդունելութիւն գտաւ Փուանքարէի կողմէ, բայց պատասխանատու վարիչները զգացուցին թէ չեն կրնար հրապարակաւ պաշտպանել մեր պահանջները։ Իսկ Ֆրանսայի երկրորդ եւ երրորդ կարգի վարիչները միշտ քաջալերեցին մեզ։

Անգլիա ալ կ'ուզէր գիտնալ թէ Թուրքիոյ հետ մեր բարեկամութեան առարկան ի՞նչ է, եւ թէ նպատակ ունի՞նք թէ ոչ Պարսկաստանի վրայ ալ յարձակելու

Հիքմէթ պէյ յետոյ կարդաց Լորտ Քըրզընի կողմէ Աթէնք ղրկուած հեռագիր մը որ կը հաստատէր թէ ուղղուած օգնութիւնը պիտի փութացուի եւ կ'ըսէր թէ «ձեր բանակը հերոս է, այսքան վախկոտ մի ըլլաք»։

22 Մարտ 1922ին, համաձայնականները զինադադար առաջարկեցին մեզի եւ Յունաստանի։ Երկու կողմի բանակները հինգական քիլոմէթր ետ պիտի քաշուէին եւ բանակցութեան պիտի ձեռնարկուէր։ Եթէ երեք ամիսէն հաշտութիւն չգոյանար, զինադադարը երեք ամիս ալ պիտի երկարաձգուէր.

Զինադադարի առաջարկէն յետոյ, դաշնակիցները մեզի հաղորդեցին հաշտութեան իրենց պայմանները, որոնց համաձայն Արեւելքի մէջ Հայկ. օճախ մը հիմնուելու էր, Չաթալճան եւ Դրբզ Քիլիսէն Յունաստանի պիտի վերադարձուէր, բայց Յոյներն ալ պիտի մասնակցէին քաղաքին վարչութեան։

Յուլիս 29ին, ծանուցագիր մը տալով դաշնակիցներուն, Յունաստան ըսաւ թէ միայն զէնքով կարելի է հաշտութիւն պարտադրել Թուրքերուն։ Եւ Հելլէնները սկսան զօրք հանել Թէքիրտաղ, Պոլիսը գրաւելու համար։

Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի ընդդիմութեան վրայ, Անգլիա ստիպուեցաւ Յունաստանի հաղորդել թէ դաշնակից ուժերը պիտի դիմադրեն, եթէ հելլէն բանակը փորձէ Պոլսոյ վրայ քալել։

Վարչապետ Լոյտ Ճորճ կը խորհէր թէ Պոլիսը հելլէնական բանակին գրաւել տալով միայն կարելի է խաղաղութիւն հաստատել։ Օգոստոսի առաջին շաբթուն, ներքին գործավար Ֆէթհի պէյ Եւրոպա գնաց։ Փարիզի մէջ լաւ ընդունեցին զայն, բայց Լոնտոնի մէջ Լորտ Քըրզըն մերժեց ընդունիլ անգամ.

Օգոստոս 24ի յարձակումէն 14 օր յետոյ, Իզմիրը վերագրաւուեցաւ եւ հելլէն բանակը փճացաւ։ Եւ անգլ. կառավարութիւնը որ մեր գործավարն անգամ չընդունեց, վերէն հրամանատարութեան դիմելով հարցուց թէ ե՞րբ կրնայ ընդունիլ դաշնակից հիւպատոսները։

Զայրացած Իզմիրի գրաւումէն, Լոյտ Ճորճ յաջողեցաւ Դաշնակիցները համոզել եւ սկսաւ. 11ին մեզի հաղորդեց իր որոշումը Նեղուցներու մասին։ Միւս կողմէ սկսաւ զօրք ղրկել Նեղուցներու Անատոլուի կողմը։

Ֆրանսա անմիջապէս բողոքեց եւ Անատոլուի իր զօրքերը Ռումէլի քաշեց։ Շատ չանցած, Իտալիա ալ հետեւեցաւ անոր օրինակին։

Բայց թուրք բանակին յաղթանակը եկաւ տակն ու վրայ ընելու այդ բոլոր ծրագիրները եւ ծանր պարտութեան մը մատնելու Լոյտ Ճորճը։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ԻՐԱՐՈՒ ՊԱՏՄԵՑԷՔ

Ծիրաւ, բոլորն էլ Հայեր են այդ բողէին։ Հայեր սարկական հոգեբանութեամբ։ Ծնող ուժեղների առաջ, Թուրքի առաջ, կարմիր զինուորների առաջ, Թալիֆաների առաջ, քեմալականների առաջ։

Եւ շատ քաջ Հայերի առաջ, անզէն եւ ձերբակալուած մի շարք մարդկանց առաջ, մի քանի հայ քաղաքական-հասարակական գործիչների առաջ։

Թուրքերը այն կարծիքը ունեն, թէ Հայը քաջ կը լինի իր տանը, իր կնոջ հանդէպ, եւ, վախկոտ դուրսը, օտարների հանդէպ։

Ցաւալին այն է, որ հաստատեցին արիւն եւ մահ պահանջող Հայերը որ ճիշդ որ քաջ են իրենց տանը, իրենց կանանց առաջ, մանաւանդ երբ կանանց էլ ուղարկում էին լինչի ենթարկել տալու համար ոճրագործներին։

Ո՞րտեղ էին այն արիւն եւ մահ պահանջող քաջերը այն օրերին, երբ ամբողջ հայ ժողովուրդն էր նահատակուում։

Ո՞րտեղ էին այդ արիւն եւ մահ պահանջող հերոսները, երբ ամբողջ հայ ժողովուրդն էր արիւնաքամ լինում։

Ի՞նչ էր պատահել, որ այդ բոլորը միանգամից վրդովուեցին

Թէ տէրտէրը, թէ տիրացու, թէ վարդապետ, թէ ռամկավար, թէ ընկերվար, թէ համայնավար։

Ո՞ւմ դէմ էին ճօճում դրանք իրենց նիզակները կամ շառաչեցնում իրենց սրերը։

Մեր դարաւոր ոսոխների դէ՞մ։

Ո՛չ։

Այդ բոլորը վաղուց են ներել մեր ոսոխներին եւ նրանցից փշրանքներ են ուզում։

Այդ բոլոր քաջութիւններն ու սպառնալիքները ուղղուած էին մի քանի ուրիշ Հայերի դէմ, որոնք իրենց նման չէին մտածում։

Սա ցաւալի երեւոյթ էր։

Նոյնքան ցաւալի, ինչքան եկեղեցական հայ կանանց մահուան պատիժ պահանջելը կամ մի քանի մարդկանց լինչի ենթարկելու համար ոստիկանական կամ դատարանի դրան առաջ հաւաքուիլը.

Այս ցաւալի երեւոյթի պատճառը ի՞նչ էր։

Մի դիակ։

Մի սովորական դիակ։

Ո՛չ, ասում են մեզ, այդ դիակը սովորական չէր, այդ դիակը մի արքեպիսկոպոսի դիակ էր, մի արքեպիսկոպոսի, որ հագել էր փայլուն շքեղ հագուստ, գլխին ակնակուռ թագ ունէր, ձեռքին գաւազան եւ կրօնական պաշտամունք էր կատարում։

Տէրտէրական ժողովուրդ։

Համայնավարն էլ տէրտէրական է այս ժողովրդի մէջ, ընկերվարականն էլ, ռամկավարն էլ, պատուելին էլ, վարժապետն էլ, տիրացուն էլ։

Կարելի է բազմաթիւ մարդիկ սպանել, կարելի է մի ամբողջ ժողովուրդ նահատակել, բայց մի եպիսկոպոսի սպանել եկեղեցում, ոսկեզօծ թագը գլխին, այդ անկարելի է։

Կարելի է ներել բոլոր մարդասպաններին, բայց եպիսկոպոսին սպանողները պէտք է անպայման մեռնեն, նրա հետ ենթադրական կապեր ունեցողներն էլ պէտք է օրէնքից դուրս յայտարարուեն։

Սա է տէրտէրական-տիրացուական ժողովրդի հոգեբանութիւնը։

Սա է սրմնկացած ժողովրդի հոգեբանութիւնը.

Արիւն։

Մահ՝

Թոյլերին.

Սոցալ

Ուժեղների առաջ։

Բարեբախտաբար հայ ժողովրդի բացարձակ մեծամասնութիւնը զերծ է ազատուել սարկական այդ զգացումներից եւ գիտէ բարին զանազանել չարից, ճշմարիտը բարեկամից.

Հայ ժողովուրդը իր գլխին եկած բոլոր փորձանքներից յետոյ էլ կարողացել է իր անհատականութիւնը պահել եւ ուզում է պահել, դրա համար էլ նա աշխատում է ազատ մնալ, ազատ մտածել, ազատ գործել.

Մենք հաւատացած ենք, սարկական ազդակները երկար ժամանակ չպիտի տեւեն, ոչ էլ արիւն եւ մահ պահանջելը պիտի ոգեւորեն հայ ժողովրդի լայն խաւերին։

Հաւատացած ենք, որ հայ ժողովուրդը պիտի պահէ իր առողջ բնազդը, որով մինչեւ այսօր նա ապրել է եւ որով պիտի շարունակի երկար ապրել։

Դիակը շահագործուեց։

Գարշ սպանութեան տպաւորութեան մէջ քաղաքական — հասարակական գոյն

Եւ կեղծերը գրգռեցին, գրգռեցին մինչեւ այն աստիճան, որ հայ կին դուրս եկաւ իր տնից եւ ամերիկեան մեծ քաղաքի փողոցներում լինչ անելու պատրաստուեց։

Ինչո՞ւ համար։

Ի՞նչ շահ։

Արժէ՞ք այդ բոլորը։

Մենք շատ աւելի մեծ կորուստներ ենք ունեցել եւ այժմ էլ ունենք։ Մենք բազմաթիւ եպիսկոպոսներ ենք կորցրել եւ դեռ կարող ենք կորցնել։

Եւ այդ բոլորը տարել ենք լուռ եւ անձայն, տարել ենք համբերութեամբ տարել ենք սառնասրտութեամբ

Մի սովորական հոգեւորականի կորուստն էլ պէտք է, որ տանէինք նոյն համբերութեամբ եւ նոյն սառնասրտութեամբ։

Եւ, եթէ կարծում էինք, որ անիրաւութիւն է պատահել, թողնէինք որ դատարանը որոշի անիրաւութեան չափը եւ պատժի յանցաւորներին

Այդպէս պիտի մտածէինք բոլորս էլ եւ մեր վշտի մէջ, եթէ, իհարկէ, մի սովորական հոգեւորականի մահը մեծ վիշտ է, այո, մեր վշտի մէջ պիտի լինէինք չափաւոր, վեհապանձ, հանգիստ։

Եւ, եթէ մեր այդ վշտի պատճառները մեր եղբայրներն էին, մեր ազգակիցները, պիտի միջոց ճարէինք այդ մեր եղբայրներին կամ ազգակիցներին խելքի բերելու, խրատելու եւ ոչ թէ նրանց արիւնը պահանջելու

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Աղեքսանդրիայէն կը գրեն «Յուսաբեր»ի (4 ապրիլ) — Մէկ ամիս առաջ մեր ընկերներէն Ներսէս Նազարեան զանազան պատճառներով տկարացած կ'ըլլայ լքելու իր գործը եւ կը մեկնի Գահիրէ հոն գործ մը ճարելու։ Անյաջողութեան մատնուելով կ'անցնի Իսմայիլիէ, բայց այնտեղ ալ աշխատանք գտնելու իր բոլոր ջանքերը ապարդիւն կ'անցնին։ Ու Ներսէս, յուսահատած, կ'երթայ [illegible] ու հոն, ծառի մը կախուելով վերջ կուտայ իր դժնդակ կեանքին

Հանգուցեալին գրպանը յունարէն եւ յոյն անունով ստորագրուած թուղթ մը կը գտնուի, որով ան ուզած էր ծածկել իր Հայ ըլլալը ինքզինքը Յոյն ցուցնել։

Ներսէս Բաղէշի Նեմրութ գիւղէն էր, 25–26 տարեկան։ Մանկութեան ճաշակած էր տեղահանութեան եւ աքսորի բոլոր դառնութիւնները եւ, բերուելով Աղեքսանդրիա, ժամանակի ընթացքին կրցած էր իր համար ընկերներու լաւ շրջանակ մը ստեղծել եւ սիրելի դառնալ ամէնուն։ Երկու տարի Ապրիլեան Միութեան [illegible] պաշտօնը վարեց, ընդհանուր յարգանքի արժանանալով։ [illegible] Դաշնակցական մըն էր։ Զինք տանջող վիճակի մասին ոչինչ չէր ըսած իր ամէնէն մօտիկ ընկերներուն իսկ, ու նախընտրած էր մահով վերջ տալ իր տառապանքին։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»

ԿՈՉ

ԸՆԹԵՐՑԱՍԷՐ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

>>> · <<<

Բոլորին համար ծանօթ իրողութիւն է որ Պէյրութի Ճեմարանին կրթական եւ մշակութային գործունէութիւնը բարձրացնող, աճող գործերու ծրագիրը կը բարձրանայ. Ներկայ տարիէն կը սկսի անյետաձգելի պահանջ մըն է ունենալ վարժարանին կից, ընդարձակ աշակերտութեան գործածութեան համար ամբողջական մատենադարան մը: «Համազգային»ի Ֆրանսայի կեդր. Մարմինս համախորհուրդ Ճեմարանի տնօրէնութեան հետ, կը ձեռնարկէ ընթերցասէր հասարակութեան մատենադարանի հիմնարկութեան.

Մեր նպատակն է Ճեմարանին մէջ ունենալ որոշ ծրագրի մը համաձայն մատենադարան մը այժմ հետեւեալ բաժանումներով.—

Ա.— Միջնադար ալպոնիւթ — Ակսեալ նախապատմական շրջանէն մինչեւ մեր օրերը, մեր շրջապատող ժողովուրդներու եւ հին քաղաքակրթութեանց մասին (պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, լեզուաբանութիւն): Եգիպտական եւ հիթիթ քաղաքակրթութիւն, Ասորեստան, Յունաստան, Հռոմ, Բիւզանդիոն, Պարսկաստան, Արաբներ, Թուրանեան, Թուրքիա, Թաթարներ, Վրացիներ, եւրոպական գլխաւոր լեզուներով: Քաղաքական յիշեալ երկիրներու հին (պատմական) եւ նոր շրջանի:

Բ.— Հայագիտական գրականութիւն.— Հայկական մատենագրութիւնը նախ պատմիչներու բնագրի հրատարակութիւններ, յետոյ անոնց մասին լոյս տեսած քննական աշխատութիւններ: Ազգագրական եւ բանասիրական հանդէսներ: Հայագիտութեան շուրջ լոյս տեսած օտար լեզուներով հրատարակութիւններ:

Հայ գեղարուեստական գրականութիւն: Առաւելապէս ժամանակակից շրջան, սկսեալ Մխիթարեաններու գրականութենէն մինչեւ արդի Հայաստանի եւ գաղութներու գրականութիւնը: Երկեր եւ անոնց մասին քննադատական հրատարակութիւններ.

Գ.— Հայ մամուլ եւ հանդէս.— 1850ական թուականներէն սկսեալ հայաբնակ քաղաքներու մէջ լոյս տեսած ամսաթերթեր, հանդէսներ, օրագիրներ եւ մասնաւոր հաւաքածոներ ըլլալով ժամանակակից հանդէսներէն՝ «Հանդէս Ամսօրեայ», «Բազմավէպ», «Հայրենիք» ամսագիր, «Անահիտ» (հին եւ նոր), «Վէմ» եւն.:

Դ.— Աշակերտներու ընթերցանութեան համար գիտական հանրամատչելի գրականութիւն, առաւելապէս ֆրանսերէն լեզուով: Նոյնպէս բառգիրքեր աշխարհագրական, պատմական բովանդակութեամբ:

Ըսենք անմիջապէս թէ, արդէն Ճեմարանին մէջ հիմը դրուած է նախատեսուած մատենադարանին: Ներկայիս ան ունի 1800 հատոր գիրք: Անոր ձեւաւորման իրենց գնալի օժանդակութիւնը հասցուցին հանգուցեալ մատուցականներէն Մ. Տէրպէտէրեան եւ Օհան Կարօ, նուիրելով իրենց ամբողջական գրադարանները. Այժմ յիշեալ մատենադարանին խնամական հիմնարկութեանն ու լրացման է ձեռնարկած կեդր. Մարմինս.

Մեր առաջադրութիւնը հնարաւորութեան չափով իրագործելու համար կը կարօտինք նուիրատուութիւններու: Ամէն անոնք որ նախանձախնդիր են մեր մատաղ սերունդի դաստիարակութեան խնդրոյն, իրենց ունեցած գիրքերը փոխանակ փոշեպատ անկիւններ պահելու, կը խնդրենք որ կեդրոնացնեն վարչութեանս մօտ, որպէսզի աչքն ու ձախէն հաւաքուելիք կաթիլ կաթիլ հատորներով կազմենք որոշ գումար մը հրատարակութեանց եւ փոխանցենք Պէյրութի Ճեմարանին.

Այս առթիւ նուէրներ կ'ընդունինք Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներէն, նոյնպէս Եւրոպայի, Ասիոյ, Ամերիկայի ամենահեռաւոր անկիւններէն: Թղթատարի եւ այլ փոխադրութեան ծախքը կը ստանձնէ կեդր. Մարմինս եթէ նախօրօք մեզի հաղորդուի գիրքերուն ցանկը.

Ներկայ նպատակին համար գրական աստուածներ կեդրոնացնել գանձապահութեանս՝ թժ. Ալլահվէրտի Որդիի մօտ, 27 րիւ տէ Սապլօն, Փարիզ. իսկ գիրքերու ծրարները քարտուղարութեան ,1 րիւ տ'Աքքոտիւք Փարիզ:

Ընդունուած նուիրատուութիւններ ազգանունը եւ տրուած գիրքերու քանակը կը հրատարակուի մամուլի մէջ:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԵԴՐ. ՄԱՐՄԻՆ

Նախագահ՝ Ա. Ահարոնեան, փոխնախագահ՝ Բ. Բերբերեան, գանձապահ՝ թժ. Ալլահվերդի Որդի, քարտուղար՝ Հ. Բալուեան:

Փարիզ, 8 փետր. 1934

Յ. Գ.— Կը խնդրենք արտասահմանեան հայ մամուլէն արտատպել ներկայ կոչը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Վասպուրականի

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

***

ՏԷՍԻՆ, 10 ապրիլ (Յառաջ).— Վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտի 19րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը — 1915 — տեղի ունեցաւ ապրիլ 8ին, կիրակի ցերեկ վերջ ժամը երեքին, Հ. Յ. Դ. ժող. Տան սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Վասպ. Հայր. Միութեան: Հակառակ նոյն օրը եւ նոյն ժամուն սարքուած խաչաձեւումին, սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ

Սրահի զուրսի դրան վրայ կը ծածանէին զոյգ եռագոյնները: Իսկ ներսը բեմին կողքին ,փառաւոր հայկական եռագոյնը: Բեմին ճակատը զետեղուած էր Դաշնակցութեան երբորդութեան մեծադիր նկարը, անոր ճիշդ վարը «հայկական անկախութեան աւետաբեր» խոշոր խըզանկարը, (գծուած Օր. Տուրպախի կողմէն), որու կողքերուն դրուած էր հերոսամարտի ղեկավարներուն (Արամ, Իշխան, Վռամեան, Եկարեան եւ Շաղոյեան) եւ Անդրանիկի ու Արամի խոշոր խմբանկարները. իսկ անոնց մէջտեղը Սեբաստացի Մուրատի եւ Դ. Վարուժանի խոշոր խմբանկարը եռագոյնով միասին գծուած: Հանդէսը բացուեցաւ Վասպ. «Արծիւ» Փանփարի «Մեր հայրենիք»ով, ղեկավարութեամբ Գ. Ժ. Աւտիկեանի: Ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս ։Նախագահ ընկ. Վ. Հիւսէնը տօնակատարութեան նպատակը պարզելով ըսաւ.

— «Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջնակ տարիներու յեղափոխական կուռի դաստիարակութեամբ սնած Վանի հայութիւնը, Արամ փաշայի ղեկավարութեամբ գլուխ հանեց Վասպուրականի Ապրիլեան աննախընթաց հերոսամարտը: Հերոսամարտ մը որ ոսկի տառերով պիտի արձանագրուի հայկական ապագայ պատմութեան մէջ: Ապրիլեան հերոսամարտի տօնը, յաղթանակի տօնն է Վասպուրականի ազատատենչ, ազատական եւ հայրենասէր ժողովրդին, առանց կուսակցական խտրութեան, որովհետեւ Վասպուրականցին վտանգի պահուն կեցած է իր կոչման բարձրութեան վրայ եւ գիտցած է հայրենիքի ու ազգի շահը գերադասել կուսակցական բոլոր շահերէն: Վկայ՝ իր հերոսամարտի յաղթական վախճանը եւ հայկական առաջին ազատութիւնը»: Ցետոյ յանուն այն բոլոր հերոսներուն՝ հրաւիրեց ներկաները մի վայրկեան յոտնկայս յարգել անոնց յիշատակը:

«Արծիւ» Փանփարի «Մշակ բանուոր» քայլերգէն յետոյ, որ նոյնպէս ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, նախագահը քանի մը խօսքով ներկայացուց օրուան բանախօս՝ գնդապետ Տիգրան Պաղտասարեանի զինուորական գործունէութիւնը Վանի եւ Հայաստանի մէջ: Իբրեւ ականատես եւ ղեկավարներէն մէկը, բանախօսը մանրամասնօրէն նկարագրեց ապրիլեան հերոսամարտի դէպքերը (Բէլու, Աթանանց, Շատախ, Հայոց — Ձոր, Փեսանդաշտ, Վարագ, Արճակ, Աւերակ, քաղաքամէջ եւ Այգեստան) եւ դէմքերը (Ճէվտէթ, Արամ, Իշխան, Վրամեան: Շիրին, Կայծակ Առաքել, Գուլկարացի Գրիգոր, Եկարեան եւն.) որոնք այդ կռիւներու ընթացքին եւ անկէ առաջ մեծ դեր կատարեցին .

—«Անհունապէս ուրախ եւ հպարտ եմ, որ բախտ կ'ունենամ գտնուելու դարձեալ այն քաջ հայրենակիցներու մէջ, որ քսան տարի առաջ իրենց անվեհեր եւ հերոսական խոյանքով ոչ միայն Վասպ. այլեւ ամբողջ հայ ժողովրդի համար ամենադեղեցիկ պատմութիւնը հիւսեցին — գեղեցիկ եւ աննման ուրիշ ժողովուրդներու մէջ: Մով տեսեր էր որ հալածուած, հարստահարուած եւ բռնութեան շղթաներու տակ հեծող ժողովուրդ մը, ոտի կանգնի զինուորի նման, կռուի ամբողջ պետութեան մը դէմ, ի վերջոյ փախուստի մատնելով ամբողջ կառավարութիւնը եւ յաղթանակ չահելով իր ազատութեան դրօշը պարզէ հինաւուրց Շամիրամակերտի բերդի գագաթին վրայ: Արդար ըլլանք եւ ըսենք. Վասպուրականի հերոսական դրուագը մենք կը պարտինք յեղափոխական եւ ազատագրական այն քարոզչութեան ու դաստիարակութեան, զոր տուին մեզի մեր յեղափոխական առաջնորդները, սկսած Տէրոյեանէն, Պետոյէն, Մարտիկէն, Աւետիսէն մինչեւ Ռաֆայէլը, Շէրոյէն, Միքոյէն մինչեւ աննման Վռամեանը եւ կատաղի Իշխանը որ ինկաւ Շատախի ճամբան եւ որոնց շունչն ու ոգին թեւաւորեց մեր զէնի վերեւ ամբողջ պայքարի ընթացքին Փառք ինկածներուն եւ պատիւ վերապրող ձեզ պէս մարտիկներուն եւ զինուորներուն»: (Երկարատեւ ծափեր):

Գեղարուեստական մաս եւ խնամուած բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Օր. Օր. Կակոյեան, Ասատրեան՝ (Կորիճ ախպէր), Հիւսեան՝ (Պատերազմի կոչ), Տիկ. Հ. Ցակոբեան՝ (Զգէ, մի չինէր), Ժ. Մէրկէլեան՝ (Կովկասի քաջեր), Ա. Մարգարեան՝ (Միջնադրութիւն), (Արիւն — արցունք), «Ցեղակրօնն»երու խմբապետ Ա. Ճէլոյեան՝ (Փառք եմ առում) արտասանութիւններով: Բոլորն ալ ծափերու արժանացան: Մենէրգեց Օր. Տուրպախ «Ծար կիւլայ» երեւանի գեղջկական երգերէն, Փանփարի ղեկավար Գ. Ժ. Աւտիկեանի՝ «Մինտոնակ» սոլօն արժանացաւ ծափերու. իսկ Լիոնէն հրաւիրուած ընկ. Ն. Գրիգորեանի պանծոյով նուագած «Կռունկ» տղերք» եւ «Մենք պէտք է կռուենք» յաջ. երգերը ,ընկերակցութեամբ փոքրիկն Թուրէն Գրիգորեանի իր փիէռո — Տազին, հանդէսին մեծ փայլ մը տուին: Գեղեցիկ եւ յաջող էր նոյնպէս փոքրիկն Թուրէնի ռուսական տարազով եւ դանակներով պարած Շամիլը, որուն կ'ընկերակցէր իր հայրը պանծոյով: Հակառակ իր տարիքի անյարմարութեան, յաջող արտասանեց պզտիկն Գ. Ցակոբեան «Հայ եմ եսը: Հանդէսի ընթացքին «Արծիւ» Փանփարը կը նուագէր ազգային եւ յեղափոխական կտորներ: Հանդէսը փակուեցաւ Փանփարի «Ցառաջ նահատակաց»ով եւ ներկաները մեկնեցան սրահէն, տանելով իրենց հետ հայրենի յուշերը եւ հայ ռազմիկներու յաղթանակի պարծանքը:

Հանդէսէն վերջ ժամը 9—12, Հ.Յ.Դ. Տան Ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ ընտանեկան խնջոյք մը, ի պատիւ գնդապետ Պաղտասարեանի, սեղանապետութեամբ ընկ. Յ. Նաւոյեանի: Խնջոյքը բացուեցաւ «Աղատն Աստուած» խմբերգով, զոր երգեցին բոլորը միասին: Երգուած ազգային — յեղափոխական երգերով եւ բաժակաճառերով մթնոլորտը ելեկտրականացած էր, որ պահ մը զիրենք փոխադրուած զգացին հայրենի գաւառներ: Հոս դարձեալ փայլեցաւ փոքրիկն Գրիգորեանը իր ռուսական պարերով: Մեներգեցին Օր. Տուրպախ, Գ. Գ. Ա. Միրզոյեան՝ Քեռիի երգը, Թ. Կէնճոյեան, Տէրանէրեան, ընկերներ Համազասպ, Տէր Գալուստեան եւ ուրիշներ. իսկ գնդ. Պաղտասարեան յաջողութեամբ երգեց Վանի ժողովրդ. երգերէն «Արեւն առեր Վանայ ծովուն» եւ «Ախջի բախտաւորը»: Հերոսամարտի մասին խօսեցան ընկերներ Փիլոս եւ Հերոյեան: Գնդ. Պաղտասարեան պատասխանելով առաջարկեց խմել ներկայ Վասպուրականցիներու կենաց, որոնց մէջէն Տարօնցիները թէ մօտիկ են մեզ եւ թէ զէնքի ընկերներ եղած են սկիզբէն մինչեւ վերջը:

Միութեան կողմէն հերոսամարտի ղեկավարներու խմբանկարը աճուրդի դրուելով բարձրացաւ 185 ֆրանքի, եւ շահեցաւ ընկ. Գ. Ալթունեան, որ 5 ֆր. եւս նուէր տուաւ: Աճուրդը կը վարէին Գ. Ա. Միրզոյեան եւ ընկերներ Հերոյեան ու Առաքելեան: Աճուրդէն յետոյ սկսաւ Վանեցիական երկսեռ պարը, (Գովանտ) որուն մասնակցեցաւ եւ առաջնորդեցօրուանբանախօսը: Ընդհ. երգ ու պարի մէջ կէս գիշեր եղաւ եւ ներկաները մեծ գոհունակութեամբ բաժնուեցան այդ մտերմական եւ կենսուրախ մթնոլորտէն:

Վեհունի

Լ ԱՄՈՒԼ

ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՏՕՆԸ ՋՆՋՈՒԱԾ

>>. <<

«Աւաքէզ» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 մարտ).

— «Էջմիածնի 1934ի տօնացոյցին մէջէն ջնջուած է նահատակաց տօնը:

Նահատակաց տօնը Հայրապետական կոնդակովմը հաստատուած էր մեծ պատերազմի զինադադարէն անմիջապէս յետոյ, ի յիշատակ մեր անհամար մտաւորականներու եւ մէկ միլիոն նահատակներու: Անոր մէջ ամփոփելով նաեւ մեր հին նահատակներու փաղանգը, որոնք ազգի եւ կրօնքի պաշտպանութեան նահատակները եղած են:

Տօնի օր նշանակուած էր այն օրը (Ապրիլ 11 — 24), որ մեր մտքի եւ գրչի տիտանները աքսորուեցան Պոլսէն՝ դէպի նահատակութեան նամբան:

Այս տօնն է որ ջնջուած է գայն կոնդակով հաստատած Էջմիածնի հայրապետութեան կողմէ:

Այս տօնի ջնջման մասին որ եւ է բացատրութիւն չկայ ո՛չ տօնացոյցին եւ ոչ ալ որ եւ է ուրիշ գրութեան մը մէջ:

Քանի որ բացատրութիւն չկայ, մենք իբրեւ ջնջումի պատճառ պիտի նկատենք այն փաստարկութիւնները, որոնք տարիներէ ի վեր կը լսենք:

Օտար իշխանութեան մը ուժին յենլով՝ Հայաստանի ճակատագիրը վարող հայանուն բոլշեւիկի բացատրութեամբ, հայ հին թէ նոր «նահատակները» նայնքան մեղաւոր եղած են, որքան հայ ժողովուրդի քաղդաւորները, պարագաներ, երկուստեք ազգայնամոլական պայքարի հետեւանք: Դարմանելու համար այս վնասակար զգացումը երկու հարեւան բանուոր եւ գիւղացի ժողովուրդին մէջ, պէտք է ջնջել այդ հիւանդոտ եւ վնասակար պայքարը յիշեցնող պատճառները: Նահատակաց տօնը անոնցմէ մէկն ու գլխաւորն է:

Հանգուցեալ Ղեւոնդ Արքեպիսկ. Դուրեան, երկու տարի առաջ երբ արգիլեց Տիրայր Արքեպիսկ.ին նախագահելու Նիւ Եորքի նահատակաց տօնի հանդէսին, իր արարքը փորձեց արդարացնել այն փաստարկութեամբ, որ Թուրք կառավարութիւնը գրգռուելու առիթ պէտք չէ տրուի:

Այս վերջին բացատրութիւնը էջմիածնի Հայրապետութեան համար կարեւորութենէ զուրկ է: Վայ ու կը մնայ ուրեմն առաջին փաստարկութիւնը, իբրեւ պատճառ նահատակաց տօնի ջնջման:

Այժմ ինքնաբերաբար կը դրուի մեծ հարցական մը իւրաքանչիւր հայ մարդու մտքին առջեւ — էջմիածնի Հայրապետութիւնը կը բաժնէ՞ բոլշեւիկեան տեսակէտները նահատակաց տօնի մասին: Ան կրնա՞յ ընդունիլ թէ հին ու նոր նահատակները նոյնքան մեղաւոր եղած են, որքան հայ ժողովուրդի վայրագ ջարդարարները: Կը հաւատա՞յ թէ մեր նահատակաց տօնը ջնջելով կը փոխուի Թուրքը մեծով ու պզտիկով, ղեկավարներով ու ժողովուրդով, ու կը դադրի ջարդարարութենէ:

Կը հաւատանք առանց կասկածի որ էջմիածնի Հայրապետութեան բաժներ բոլշեւիկեան տեսակէտները: Համոզուած ենք նաեւ թէ՝ չկայ Հայ մը այս աշխարհին մէջ, որ տարբեր մտածում ունենայ էջմիածնի Հայրապետութեան մասին:

Փաստը այն է սակայն, որ տօնացոյցէն ջնջուած է Նահատակաց տօնը. սակայն կան ու կը մնան Հայ ժողովուրդին հետ որ եւ է կապ չունեցող տօներ, ինչպէս Լենինի օրուան տօնը, Նոյեմ. 27ի տօնը, որուն հետ կապուած է 25 միլիոն անմեղներու կոտորածի և զեղակահարութեան յիշողութիւնը, Պաքուի «26 կոմունարներու» տօնը, եւայլն:

Էջմիածնի Հայրապետութիւնը որ եւ է կապ կը զգա՞յ այս վերջին «տօն»երուն եւ Հայ Եկեղեցւոյ ու ազգին միջեւ: Բացարձակապէս ո՛չ:

Ուրեմն ինչո՞ւ այս անըմբռնելի վերաբերումը:

Պատասխանը չափազանց պարզ է— որովհետեւ այդպէս է իշխանութեան անփոփոխելի կամքը: Էջմիածինը պիտի ենթարկուի այս պարտադրութեան կամ... գոցէ իր դռները: Էջմիածինը նախընտրած է առաջինը... չփակելու համար իր դռները:

Այժմ որ կը մօտենանք Նահատակաց տօնի օրուան, արտասահմանի գաղութները հաւաքականօրէն կը դրուին ծանր փորձի մը առջեւ»:

ԲԱԲԱՎԼԻԱ

●●●●

Սթավիսքիի գայթակղութեան շնորհիւ, անուանի քաղաք մը դարձաւ Պայոն: Ոմանք սկսան գրել Պայոն քաղաքին պատմութիւնը, ուրիշներ փնտռեցին Պայոն քաղաքին անուան ստուգաբանութիւնը: Եւ յանկարծ վէճ մը ծագեցաւ բանասէրներուն միջեւ.

Ոմանք բանասէր մը գրեց թէ Պայոն մայրաքաղաքն է Լապուր կոչուած նահանգին. Այս փոքրիկ երկիրը ժամանակին գողերու բնակավայր մըն էր: Այդ պատճառով է, որ կոչուած է Լապուր, ինչ որ կը նշանակէ գողերու քաղաք:

Այս ստուգաբանութիւնը կատղեցուց Պայոնցիները, որոնք ընդունելով հանդերձ որ Սթավիսքի դրամաշորթ մըն է պատահաբար Պայոն ինկած, կը մերժեն ճանչնալ իրենց մէջ որ եւ է գող հայրենակից, պատմութեան բակերէն ի վեր

Եւ ահա ուրիշ բանասէր մը, թափանցելով մինչեւ 340 թուականները, կը հաստատէ որ երկիրը, ուր կը գտնուի Պայոն, կը կոչուէր Լափուրտում, լատիներէն բառ մը, որ կը կը սերի պասքերէն Լափուրտի բառէն: Պասքեան այս շրջանը կ'ասուէին չորս գետակներ, այդ պատճառով երկրամասը կոչուած է Լափուրտի կամ չորս ջուրեր:

Կը թուի թէ Պայոնցիները գոհ չեն նաեւ այս ստուգաբանութենէն: Բանասէր արբայ մը կը պնդէ թէ Լափուրտում անունը կը սերի պասքերէն լափուրտա բառէն, որ կը նշանակէ անմարդաբնակ երկիր: Լաւ, կ'ըսեն ոմանք ալ, անմարդաբնակ երկիր մը միշտ բնակավայր է գողերու:

Գայով բուն Պայոն քաղաքին անուան, կը նշանակէ սուրին, որովհետեւ առաջին անգամ Պայոնցիներն են որ գործածած են սուինը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԷՋԵՐ ՅԱՅԱՉԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Ըսաւ թէ ինչո՞ւ կուլամ, հայրենի տունը չեմ ,ինչ որ ըսեն պիտի ատանեմ, օտար տեղ է, կը ծեծեն ալ, հաց ալ չեն տար, տունէն ալ կը վանեն, ինչո՞ւ աչքերս չեմ բանար եւն.: Պատասխանեցի թէ աղային գիս ծեծելուն համար չէ որ կուլամ, այլ մայրիկիս համար, որ երեք չարաթ կ'ըսէ գնաց եւ տակաւին լուր մը չենք առած... Եւ աւելի բարձր ձայնով սկսայ լալ. Տեսայ որ եղբայրս ալ յուզուած էր, գիս ձգեց, հեռացաւ:

Այդ օրը շատ ուշ էր. աղային ոչխարն ինծի բաւ, որ գոմէշները թող ջուրին մէջ կենան, մինչեւ որ իրիկուան զովը սկսի: Հոդ իր վէրքը Աբաղու համար հայ հարս մը եկաւ,ինծի հարցուց մայրիկիս մասին: Ըսի թէ տակաւին որոշ տեղեկութիւն մը չենք առած. Հարցուցի հարսին թէ գո՞ւք ալ կողերու կամուրջէն փախած էք: Ոչ, ըսաւ, մեր կամուրջը աս գեղին էր: Եւ սկսաւ պատմել: Ինքը Ապրանքցի է, տակաւին ջարդ չեղած իր հօրը ծանօթ քիւրտ աղան կ'երթայ Ապրանք գիւղը եւ կ'ըսէ հարսին հօրը.

— Սարգիս քիրվա, ա՛ռ զաւակներդ եւ եկուր մեր գիւղը. մեր քով ապահով կը մնաս:

Սարգիսը իր եղած — չեղածով կ'երթայ Միզան, ծանօթ Քիւրտին տունը: Հոդ քանի մը օր մնալէ յետոյ ջարդը կը սկսի: Ապրանքի Հայերը ամբողջ Քէօսէ Մէմօ կոչուած հովիտը կը տանին, հարսին հօր ծանօթ աղան առանց մը պահելէ վերջ, միւսը կը փախէ եւ կ'ըսէ.

— Սարգիս քիրվա, կառավարութիւնը խիստ հրամաններ արձակած է, ո՛վ հայ պահէ, մահուան պիտի դատապարտուի, լաւ կ'ըլլայ ձեզ քովս քով փոխադրեմ, ուր աւելի ապահով կ'ըլլաք.

Քովը գիւղը Տեբնիմ մօտերն էր: Ցաջորդ օրը Սարգիսը իր ընտանիքով, Գալստանը, նաեւ երկու աղջիկները՝ Լուսաբերը եւ պզտիկը,զինուած Քիւրտի մը առաջնորդութեամբ Մազանէն դէպի Նասորդ կ'ուղեւորին: Նասորդէն արահետ մը բռնելով, դէպի անտառին խորը կը յառաջանան: Երբ բոլորովին ամայի տեղ մը կը հասնին, Քիւրտը սուրը քաշելով անմիջապէս Սարգիսը կը սպաննէ, յետոյ Գալստանին երեք — չորս տարեկան աղջիկը կ'երթայ Քիւրտին առջը կ'իյնայ որ խնայէ իրեն: Հրէշը սուրի տնկիսին հարուած մը կ'իջեցնէ պզտիկին գլխուն որ երկուքի կը բաժնէ: Վերջը կը խոյանայ Լուսաբերին վրայ եւ ծծկեր մանուկը խլելով վիզը կը կտրէ: Երախային ծծած կաթը բերնէն դուրս կուգայ: Այս ամէնուն ականատես հարսը՝ Լուսաբեր, ուրիշ ուժգին հարուած մը ընդունելով ինքն ալ կ'իյնայ: Հրէշ Քիւրտը կը կարծէ թէ մեռած է եւ ձգելով կը հեռանայ: Մէկ ժամ վերջը հարսը ուշքի կուգայ, ծնողքը մեռած էին: Վիզը մէկ կողմ հակած, արիւնլուայ եկած ճամբայէն կը վերադառնայ դէպի Նասորդ: Երբ այդ գիւղը կուգայ, ոչ ոք կ'ընդունի իր տան մէջ, իսկ հօրը ծանօթին գիւղը երթալու կը վախնայ: Ուստի կ'երթայ Թառվայ Աաչերի(*) աղբիւրին քով կը նստի: Հոն Քիւմպէյցի Խամաժիլը կը հանդիպի, կ'առնէ իր տունը կը տանի եւ նախնական դեղերով հարսին վէրքը կ'աղէկցնէ: Անգճ Հայուհէն լալով պատմեց այս քաւմնեսլի պատմութիւնը: Ցետոյ եկաւ գնաց. Ես ալ գոմէշները լճակէն հանեցի եւ տարի արօտավայրը, ուր գտայ Մէյօն, Թառվրցի Մանուկը, Ապրանքցի Գրիգորը եւ Կողերցի Սարգիսը: Այս երեքը չափահաս էին եւ թոյլ չէին տար որ քիւրտ լաճերը մեզ ծեծէին: Երբ իրիկուն եղաւ, գոմէշները գիւղ բերի, տարի ախոռը, ուր հօրեղբայրս կը կենար, գոմէշները կապեցի եւ գացի պառկելու: Կէս գիշերին մեր պառկած տեղը եկաւ եղբայրս Օվաքը եւ մեր կասկածը փարատեց մօրս մասին, տեղեկութիւն տուաւ թէ ողջ առողջ հասած է Մամախաթուն: Եղբայրս մեզի պատող եւ ուրիշ բաներ բերած էր, քիչ մըն ալ դրամ տուաւ հօրեղբօրս ու գիշերանց մեկնեցաւ դէպի Դերջան: Հոն պիտի գտնէր իր ընկերներէն Կողերցի Փալիկը:

Անցան քանի մը օրեր, մերոնք Մամախաթունէն վերադարձան, եկան Քիւմպէյները: Մայրս պատմեց մեզի ճամբան քաշած չարչարանքը: Երբ Հէյփէկի յերան սարորոտ կ'իջնեն, մեր գիւղը բնակող Թուրք զաղթականները կը շրջապատեն եւ կը սկսին խուզարկել, բայց տեսնելով որ խեղճ ու կրակ են, ազատ կ'արձակեն: Մերինները կ'երթան Սարըքայա գիւղը Մանուկ աղբիւրին վրայ եւ բարտիի մը շուքին տակ կը հանգչին: Ջուր բերելու եկած Թրքուհիի մը կը հարցնեն թէ գիւղապետը ուր կը նստի: Թրքուհին կ'ըսէ.— Վարի Թաղը, այս ինչ տեղը: Մերոնք կը հասկնան որ Թագոյենց տունն է: (Հօրաքոյրս Թագոյենց հարսն էր): Մերինները խնդրելով իրենց յուզումը, կը մօտենան գիւղապետին տան: Գիւղապետը բարի մարդ մըն է եղած. կը հիւրասիրէ եւ կը հարցնէ թէ ուրտեղացի են: Անշուշտ կ'ուրանան թէ Սարըքայացի են, կ'ըսեն թէ Ղըղըմի շրջանի հայ գիւղերէն են, եւ Մամախաթուն կ'երթան: Գիւղապետը կը խոստանայ մարդ մըն ալ ընկերացնել, որպէսզի ապահով երթան: Միւսյենց Լալան (հօր) տեսնելով գիւղապետին բարեացակամութիւնը, տեղէն կ'ելլէ, կը սկսի ձեռքի չարժումներով հասկցնել գիւղապետին թէ մենք այս գիւղէն ենք, հօրաքոյրս ալ կը մատնանշէ իբրեւ այս տունին հարսը: Գիւղապետը կը հասկնայ իրողութիւնը եւ մերոնց կ'ըսէ որ եթէ պահած բան մը ունիք, ըսէք, երթանք հանենք: Մերինները կ'երթան փնտռելու իրենց պահեստները, բայց բան մը չեն գտներ, որովհետեւ օրեր առաջ շրջանի Թուրք եւ քիւրտ գիւղերէն եկած գրաստ էին պահուած գոյքերը:

Հետեւեալ առաւօտ մերոնք ընկերակցութեամբ Թուրք գաղթականի մը, ճամբայ կ'ելլեն դէպի Մամախաթուն: Թուրքը կէս ճամբէն կը վերադառնայ, իսկ մերոնք կը սկսին աւելի արագ քալել: Ճամբան ամէն մէկ քայլին կը հանդիպին դիակներու, որոնք տաքէն հալած էին եւ կը հոտէին: Երբ կը հասնին Լուսաղբիւրի մօտ, Թուրքերը կը կանչեն դէպի ձորին կողմը եւ սպաննել կ'ուզեն: Մերոնք կը սկսին շնչասպառ փախչիլ, մինչեւ որ Մամախաթունի գետը կը հասնին եւ կ'ազատին: Ջուրը անցնելու համար կը դիմեն Թուրք նաւավարի մը:

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

(*) Թառվայ — խաչերը Դերջանի հայ թէ քիւրտ ժողովուրդի համար ուխտավայր մըն էր:

ժպիտով մը։

Պաշտօնեաները կարծեցին թէ մեծ գիւտ մը կատարած են, քանի որ Թրոցքի արտօնուած էր միայն Քորսիքա բնակելու։ Բայց կարմիր բանակին կազմակերպիչը անցագիր մը ցուցուց որ հանուած էր 1933 դեկտեմբերին, օրինապէս ստորագրուած, եւ որով Ներքին Նախարար Գ. Շոթան կ'արտօնէր Սէն-է-Մառնի նահանգին մէջ բնակելու Թրոցքի յայտարարեց.

— Այստեղ կը բնակիմ ազատելու համար սպիտակ Ռուսերու հետապնդումներէն։ Միեւնոյն ատեն կ'աշխատիմ Չորրորդ Միջազգային մը կազմել։

Հարցաքննիչ դատաւորը ստիպուեցաւ վերադառնալ, ցնոր անօրինութիւն։ Հաւանական է որ Թրոցքի Քորսիքա կամ ուրիշ տեղ մը երթայ, քանի որ Թաքստոցը երեւան ելաւ եւ իր թշնամիները արթուն են

«Ցոյց էջերէն մէջ»

Սոֆիայի Սլովօ թերթը գրած է հետեւեալը խմբագրական սիւնակին մէջ, (6 ապրիլ).—

Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարը, Թէվֆիք Րիւշտիւ պէյ, անբացատրելի արտեղութեամբ մը կը ճգնի ցուցադրել Պուլկարիոյ հանդէպ իր անբարեացակամ զգացումները։ Ուրիշ ի՞նչպէս բացատրել իր այն նախաձեռնութիւնը, որով Խորհրդի մէջ պիտի հաւաքուէին իր այն բոլոր պաշտօնակիցները որոնք Աթէնքի ուխտը ստորագրեցին։ Մենք չենք կրնար իր դիւանագիտական ծրագիրներուն խոր իմաստութիւնը գուշակել, բայց, ամբողջ այս աւելորդ աղմուկին մէջ, որ կ'ելլէ Պալքանեան աղմկայացոյց ուխտին շուրջ, երեւան կու գայ վախ մը, թէ Թէվֆիք Րիւշտիւ պէյ վստահ չէ իր գործակիցներու անկեղծութեանը, եւ, այդ պատճառաւ, կ'ուզէ զանոնք աւելի ամուր կերպով կապել՝ կարգ մը այցելութիւններով եւ ցոյցերով, որպէսզի թատերական ձեւով մը ընդգծած ըլլայ իրենց միաձայնութիւնը։ Իսկ ամէնէն ծիծաղելին այն է որ այս բոլորը տեղի կ'ունենան ոչ թէ Թուրքիոյ սահմաններու պաշտպանութեան համար որ ոչ ոքի կողմէ վտանգուած են, այլ՝ գոհացում տալու համար յաւակնութիւններուն դիւանագէտի մը, որ կ'ուզէ մեծ ասպարէզ մը չինել իրեն եւ որ ուխտին հեղինակը կը նկատուի։ Հեղինակի ինքնասիրութիւնը միակ խթանն է ամբողջ այս ջղագար գործունէութեան, որով Թէվֆիք Րիւշտիւ պէյ կ'ուզէ իր անձնաւորութիւնը բնորոշել իբրեւ առաջնակարգ դիւանագէտ մը՝ Եւրոպայի մէջ եւ, իրապէս, ի՛նչ են այդ գործունէութեան արդիւնքները Միայն կոյրերը չեն տեսներ թէ՝ շնորհիւ այդ գործունէութեան, մթագնեցան բարեկամական զգացումները Պուլկարիոյ որ մինչեւ երկու երեք տարի առաջ չափազանց լաւ կերպով տրամադրուած էր դէպի Թուրքիան։ Այսօր, այդ զգացումները զգալապէս պաղած են՝ շնորհիւ երիտասարդ եւ յաւակնոտ մարդու մը «գործունէութեան» որ իրեն նպատակ է ըրած Պալքաններու մէջ ոստիկան գործի դեր կատարել։

Այդ գործունէութեան իրական արդիւնքները ասոնք են ահա։

Միամիտներ չենք հասկնալու համար թէ ինչ նպատակ կը հետապնդուի խորհրդի ցոյցով։ Անոր նպատակն է քար մը եւս դնել Պուլկարեւ-Եուկոսլաւ մերձեցման առջեւ, որովհետեւ հոն ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Գ. Եէվթիչ (Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը)։ Պարտաւոր ենք այժմէն իսկ յայտարարելու թէ՝ մեր եւ Եուկոսլաւիոյ մերձեցման միջեւ գոյութիւն ունեցող բոլոր քարերուն ամենափոքրն ու ամէնէն անարժէքը պիտի ըլլայ ասիկա։ Բայց, Պելկրատի մէջ եւս պէտք է լաւ հաշուեն թէ՝ որեւէ իմաստ կա՞յ ենկիւրիի դիւանագէտի մը «կոյտը» ծրագրը պարելուն մէջ, դիւանագէտի մը որ շատ ուշ սկսած է Պալքանեան քաղաքականութիւն ընելու։

Տէր եւ Տիկին Գ. Ղազարոսեան եւ զաւակը (Գրզանըրճ), Տէր եւ Տիկին Կար. Ղազարոսեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Գալստեան (Գրզանըրճ), Տէր եւ Տիկին Յ. Թէմիրճեան (Կ. Պոլիս), Արժ. Տ. Վաղինակ Քհնյ. Տէր Միքաէլեան եւ ընտանիք, Այրի Տիկին Ն. Թարաքճեան եւ որդի (Մոնթէվիտիօ), Տէր եւ Տիկին Օ. Թարաքճեան (Մոնթէվիտիօ), Այրի Տիկին Ն. Փափազեան (Սլիվէն), Տէր եւ Տիկին Կ. Փափազեան (Սլիվէն), Տէր եւ Տիկին Մ. Ցովանովիկ եւ զաւակունք (Սլիվէն), Տէր եւ Տիկին Թ. Պեզիրճեան եւ զաւակունք (Աղեքսանդրիա), Տէր եւ Տիկին Կ. Փափազեան (Սելանիկ), Տէր եւ Տիկին Գ. Փափազեան (Սելանիկ), Տէր եւ Տիկին Վ. Տօնապետեան (Դամասկոս), Տէր եւ Տիկին Գ. Զաքարեան եւ որդիք (Լիւպիմէց), Տէր եւ Տիկին Լ. Զաքարեան եւ Այրի Տիկին Ա. Զաքարեան (Սուլինա), Տէր եւ Տիկին Մ. Զաքարեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Թ. Զաքարեան եւ զաւակունք (Կ. Պոլիս), ինչպէս նաեւ Յ. Թագւորեան, Գ. Պաքլաեան, Թ. Պաքլաեան, Կ. Ռիզով ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր. մեծ մօր, զոքանչին, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ Թօաութօ, 1859ին)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ այսօր, 11 ապրիլ 1934, ժամը 3ին տառապալից հիւանդութենէ յետոյ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ապրիլ 12ին, Տիֆլիսի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ։

Տիֆլիս, 11 ապրիլ 1934

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Գ. Ա. Շահխաթունիի, Տիկիններ՝ Ա. Գեւենեանի, Ա. Գէորգեան-Արզումանի, Օր. Շահլամեանի եւ Գ. Ռ. Զարզարեանի, որոնք իրենց սիրալիր մասնակցութեամբ փայլ տուին «Կարմիր Խաչի Օրի» հանդէսին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք ընկ. Ղազարոս Մարկոսեանի, որ իր ինքնաշարժով փոսի մը մէջ իյնալով, կորսնցուցած է իր մէկ թեւը։

Խումբ մը ընկերներու կողմէ
Այվազեան

Թուլուզ, 12 Ապրիլ 934

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ Ֆրանսիոյ մէջ բնակող աշխոյժ, վստահելի եւ ընտանիքի տէր հայրենակից մը, որ գիտէ ֆրանսերէն, հայերէն, հաշուակալութիւն, մեքենագիր եւ ամէնու կը ստանձնէ աշխատանք որ եւ է քաղաքի մէջ։ Կուսակցական եւ բարոյական երաշխաւորութիւն։

Դիմել՝ Ervand Terzian. B. P. 31, Draguignan (Var).

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան 1935ի «Դրօշակ» օրացոյցի պատրաստութեան համար, կը խնդրենք բոլոր այն հայրենակիցներէն, որոնք ցարդ հաստատելու անծանօթ մնացած, յեղափոխական դէմքերու կենսագրականներ, եւ կարեւոր դէպքերու մասին ծանօթութիւններ ունին մէկ ամիսէն զրկեն Միութեանս հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale. Marseille.

Ի դիմաց Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «Դրօշակ» օրացոյցի Յանձնախումբ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ՀԱՅԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Մ.

Երբ ինքնաշարժը մտնեց պարտէզին ցանկապատէն, ճօն ցատկեց անոր մէջ եւ պահուըտեցաւ։ Կառքը սկսաւ սուրալ՝ հետզհետէ աւելի արագ։ Ճօն Լէքամըն չէր գիտեր թէ ուր կ'երթար, թէեւ կառքին ուղղութենէն հասկցեր էր թէ կը սուրային դէպի ամէնէն ամայի տարածութիւնները որոնք կը գտնուէին բանտին ձախ կողմը՝ շատ հեռուն։

Յանկարծ ինքնաշարժը կանգ առաւ.

— Դուրս ելիր, պոռաց ձայն մը։

Ճօն Լէքամըն վրայէն անցին նետեց ծածկոցը եւ դուրս ցատկեց. ինքնաշարժը դարձեալ ճամբայ ելաւ եւ սուրաց դէպի այն կողմը ուրկէ եկած էր։

Ճօն կարծեց թէ առանձին էր այդ ամայի տեղը։ Ո՞ւր պիտի երթար, ի՞նչ պիտի ընէր հիմա։

Ձայն մը լսեց յանկարծ ու հոծին դարձաւ. կեցաւ զառիվերի մը գագաթը որուն ստորոտը կը տեսնուէր կանանչ դաշտ մը, այդ դաշտին մէջն էր որ կը կատարուէին Տարթմուրի ամառուան ձիարշաւները։ Բայց ձիու մը հետքն անգամ չկար այնտեղ, Ճօն Լէքամըն տեսաւ թռչունի նմանող խոշոր գործիք մը որ իր սպիտակ թեւերը բացած՝ կեցած էր դաշտին ճիշդ մէջտեղը. գործիքին քով կար օդանաւորդի տարազով մէկը։

Լէքամըն զառիվերէն իջաւ ու երբ գործիքին մօտեցաւ, ապշած մնաց...

— Գարա..., ճչաց ու մարդը խնդաց.

×

— Բայց չեմ հասկնար, ի՞նչ է միտքդ, հարցուց Լէքամըն երբ սթափեցաւ։

— Քեզ ապահով տեղ մը պիտի տանիմ, ըսաւ Ցոյնը։

— Պատճառ չկայ որ երախտապարտ ըլլամ քեզի, Գարա, ըսաւ Ճօն հաստատ ձայնով մը. մէկ բառով կրնայիր զիս ազատել.

— Սուտ չէի կրնար խօսիլ, Լէքամըն. եթէ անկարելի նամակին մասին է, իրաւ որ անոր գոյութիւնն իսկ մոռցեր էի. բայց եւ այնպէս կրցածս պիտի ընեմ քեզի եւ կնոջդ համար...

— Կնո՞ջս...

— Քեզի կը սպասէ...

Հետուէն թնդանօթի մը որոտը լսուեցաւ։

— Վիճարանելու ատեն չունինք. փախուստդ իմացեր են, շուտ, մէջը ցատկէ...

Եւ օդանաւին մէջ անցաւ. Գարա հետեւեցաւ անոր։

— Ինքնիրեն ճամբայ կ'ելլէ, ըսաւ Գարա, նոր գիւտ մը...

Վար հրեց լծակը եւ գործիքը մանչելով սողալ դաշտին մէջ։ Ցետոյ բազմաթիւ ոստումներ կատարելով սկսաւ արագանալ ու հետզհետէ վեր բարձրացաւ։ Արագաշաւ թռչունի մը պէս կտրեց ամպերը եւ հասաւ կապոյտ ծովուն վրայ։

Մեքենաներուն որոտը անկարելի կը դարձնէր երկու ճամբորդներուն խօսակցութիւնը։

Ցայտնի էր թէ Գարա վարպետ օդանաւորդ մըն էր։ Յանկարծ գրպանէն թուղթ մը հանեց եւ վրան քանի մը բառեր գրելով տուաւ Ճօնին որ կարդաց —

« Եթէ լողալ չես գիտեր, ազատարար գօտի մը կայ բազմոցիդ տակը»։

Ճօն գլխու նշանով մը հասկցուց թէ լողալ գիտէ։

Գարա ծովուն վրայ կը փնտռէր բան մը զոր անմիջապէս գտաւ։

Դիտելով այն բարձրութենէն ուր իրենք կը գտնուէին, անիկա սպիտակ կէտ մըն էր կապոյտ ծովուն մակերեսին վրայ։

Յանկարծ օդանաւը ահաւոր արագութեամբ սկսաւ վար իջնել. Ճօն Լէքամըն վախ մը զգաց։ Ամէն ինչ անհասկնալի կը թուէր իրեն հիմա. արթո՞ւն էր թէ կ'երազէր... իր բանտարկութի՞ւնն ալ երազ մըն էր արդեօք։ Կէտը որուն կ'ուզէր հասնիլ Գարան, ճերմակ ու երկար զբօսանաւ մըն էր։ Երբ օդանաւը վար իջաւ, Ճօն տեսաւ թէ նաւակ մը կը մօտենար իրենց։

— Կրնանք առաջ վայրկեան ծփալ ջուրին երեսը, ըսաւ Գարա. մինչեւ այն ատեն խուզան մեզ կ'առնեն։ Հինգ վայրկեան վերջ նաւակը որուն թիավարները Ցոյներ էին — Լէքամըն անմիջապէս հասկցաւ — մօտեցաւ օդանաւին։

Երկու ճամբորդները նետուեցան անոր մէջ ու քանի մը վայրկեան ետքը Ճօն Լէքամըն ու Գարա կեցած էին զբօսանաւին կամրջակին վրայ ու կը դիտէին օդանաւը որ հետզհետէ կը սուզէր ծովուն մէջ։

— Ահաւասիկ հազար հինգ հարիւր ոսկի եւս որ կը կորսուի, դիտել տըւաւ Գարա ծիծաղով մը. Աւելցուր երկու հազարին վրայ զոր բանտապահին տուի եւ կ'ունենաս կլորիկ գումար մը... Բայց բաներ կան որ աշխարհիս բոլոր հարստութիւնները կ'արժեն...

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹԵՐՈՐԴ

Գիշեր մը ժամը տասնըմէկին, Թ. Ք. Մէքէտիթ Տաունինկ Սթրիթէն կը վերադառնար ուրախ — զուարթ տրամադրութեամբ։

Երբ փողոցին ծայրը հասաւ՝ գաւազանը օդին մէջ պտտցնելով, պահակ ոստիկանը հանդիպեցաւ զինքը, բարեւ տուաւ եւ անխորդ ձայնը աղդարարել թէ ըրածը վտանգաւոր բան էր։

Սանդուղներէն վեր վազելով գրասենեակը մտաւ. Մէնսըր երկիւղած թերթը կը կարդար։

— Խեղճ բարեկամս, ըսաւ Թ. Ք. կարծեմ քեզ շատ սպասցուցի, այնպէս չէ՞... վաղը քեզի հետ մինչեւ Տէվըրշըր պիտի երկնանք... այնտեղի օդը քեզի համար լաւ է, Մէնսըր։ Աստուածդ կը սիրես, ուրեմն ալ գտար այդ ապուշ անունը...

— Մեղքը իմս չէ, պատասխանեց ոստիկանը։

— Ըսած եմ, նորէն կ'ըսեմ, իմաստութեան կայծ մը կայ մէջդ, ըսաւ Թ. Ք. հեզնանքով։

Ցետոյ աւելի լրջացաւ. գրպանէն հանեց կապոյտ երկար պահարան մը որուն պարունակութիւնը ձեռք բերելու համար այնքան աշխատած էր.

— Առաջնակին գտնուիլը քու գլուխ գործոցդ էր, Մէնսըր, ըսաւ Թ. Ք. սրտանց։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՐ՝ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՇՆԱԿՆԵՐ.-

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ ::	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ::	250 »	130 »	
Պելճիքա :: :: :: ::	200 »	100 »	
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
18
ԱՊՐԻԼ
18 Avril
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2473

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՒ «ՏՐԱՄԻՆԿ»Ը

1933 յունիս 1էն ի վեր, երրորդ կոնդակն է որ կը հանէ Էջմիածինէն, իբրեւ թէ խաղաղութիւն սերմանելու, բայց իրապէս միտք պղտորելու համար: (Առանց հաշուելու զանազան շրջաբերականներ եւ նամակներ):

Իրազեկներ կը պնդեն թէ կաթողիկոսը յանցանք չունի եւ իր շրջապատն է որ կը բռնանայ, զանազան թուղթեր ստորագրել տալու համար:

Այս առթիւ կը յիշուին, բուն կառավարութենէն զատ, երկու անուններ,— Արսէն եպիսկ. Ղլտճեան եւ Գէորգ արք. Չէօրէքճեան, իբրեւ չար ոգիներ:

Հարցը այն է որ, «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը»,— ինչպէս կը կոչէ «Խօսարեր»— ուղղակի կամ անուղղակի իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ, իր ստորագրութիւնը գնելով կասկածելի թուղթերու տակ:

Այդ տեսակէտէն չափազանց պերճախօս է վերջին կոնդակը, մարտ 16 թուականով. (Տես Բ. էջ):

Անշուշտ կաթողիկոսն ալ իրաւունք ունէր իր ցաւն ու դառնութիւնը յայտնելու դէկտ. 24ի դէպքին առթիւ:

Ո՞վ ցաւ չյայտնեց, առաջին օրէն իսկ:

Եւ սակայն, կաթողիկոսը Հայրապետական կոնդակի մը մէջ փոխելով իր մարդկային եւ քրիստոնէական պարտականութիւնը, կը գործածէ բառեր ու բացատրութիւններ, կը յայտնէ միտքեր, որոնք ուրիշ բանի չպիտի ծառայեն, եթէ ոչ կեր հայթայթել ամբոխին:

Առանց այդ կոնդակին ալ, մթնոլորտը այնքան թունաւորուած, խուժանային հոգեբանութիւնը այնքան յարուցած է որ, մա՛րդ չի կրնար նախատեսել հետեւանքները:

Ի՞նչ կ՚ըսէ կաթողիկոսը, իր նոր կոնդակով:

Պարզապէս «օրհնաձիր» եւ «սրբատառ» մագաղաթի մը վրայ կ՚արձանագրէ այն բոլոր տեսութիւններն ու բացատրութիւնները, որ դէկտ. 24էն ի վեր գրամարդերու ծառայեցին խուժանավարներուն, վեղարաւոր թէ անվեղար, կարմիր կամ դեղին, այր թէ կին, կուսակցական թէ «բոլորովին»:

Տորգոմ Ա. ալ կ՚ուզէ այն պատուաւորութիւնը գործել թէ Ղեւոնդ արք. Դուրեան ո՛ր եւ է մեղք չունէր, այլ « ընթանայր բստ ցուցման եւ հրահանգաց մերոց, ջան ի գործ եդեալ հեռու պահել զեկեղեցին մեր եւ զհաստատութիւն նորա ի կուսակցական պայքարաց»:

Էջմիածնի մէջ արգելափակուած եւ միայն մէկ ձայն, մէկ հրամանի լսելով, Տորգոմ Ա. ալ կը կարծէ թէ Ղեւոնդ արք. «հայրական սէր» ունէր «առ հօտն իւր», եւ զայն կ՚առաջնորդէր «ի շաւիղ խոհեմութեան եւ ազգաշահ գործունէութեան, ջանալով հեռու պահել ի մոլորութեանց եւ յազգավնաս գործոց»:

Մինչդեռ, իրականութիւնը բոլորովին հակառակն է:

Մենք այստեղ չպիտի արտատպենք նախորդ առաջնորդին «ցուցակ ծառայութեանց»ը, որ յանգեցաւ քստմնելի դէպքի մը: Ոչ ալ պիտի արդարացնենք սպանութիւնը:

Բայց, բաւակա՛ն է, բաւակա՛ն է որքան չահագործուեցաւ այս թեթեւամիտ եւ առաւ իսկ դժբախտ մարդուն դիակը:

Բաւական է որքան բերնէ բերան, բեմէ բեմ, թերթէ թերթ արձակուեցաւ սոփեստական կանչ մը,— «Ոճիրներուն ոճիրը», «աննախընթա՛ց», «ազգակործա՛ն» եւն. :

Դժբախտաբար, կաթողիկոսը ինքն ալ մոլորած է այս լպրծուն ճամբուն վրայ, երբ կը յայտարարէ իր կոնդակին մէջ.

— «Նզովէ հաստրակաց համարեմք զայդպիսի ոճիրս անլուր, զոր ոչ տեսեալ յընթացս դարաւոր պատմութեանց ի մեզ եւ յօտար ազգս»:

Կաթողիկոսը պատմութիւն չէ՞ կարդացած: Եթէ օտար ազգերու պատմութիւնը չէ սերտած, հայկակա՞նն ալ չէ տեսած, էջմիածնի կամ Երեւանի Մատենադարանին մէջ:

Այս առթիւ, ի՞նչպէս չյիշել Հնչակեան վաղեմի գործիչին, Գրիգոր Եղիկեանի այնքան կծու յօդուածաշարքը, որուն վերջին մասը արտատպած ենք այսօր:

Ցաւալին ոչ մէկ Դաշնակցական արտայայտուեցաւ Եղիկեանի բառերով ու միտքերով: Կամ եթէ կ՚ուզէր արտայայտուիլ, հզօրաւ դաշնակցական թերթ մը որ տպէր.

— «Այս ցաւալի երեւոյթի պատճառը ի՞նչ էր: Մի դիակ: Մի սովորական դիակ. Ո՛չ, ասում են մեզ, այդ դիակը սովորական չէր, այդ դիակը մի արքեպիսկոպոսի դիակ էր, մի արքեպիսկոպոսի, որ հագել էր փայլուն շքեղ հագուստ, գլխին ականակուռ թագ ունէր, ձեռքին գաւազան եւ կրօնական պաշտամունք էր կատարում:

Տէրտէրական ժողովուրդ:

Համայնավարն էլ տէրտէրական է այս ժողովրդի մէջ, ընկերվարականն էլ, ռամկավարն էլ, պատուելին էլ, վարժապետն էլ, տիրացուն էլ:

Կարելի է բազմաթիւ մարդիկ սպանել, կարելի է ամբողջ ժողովուրդ մը ճանապարհել, բայց մի եպիսկոպոսի սպանելը եկեղեցում, ոսկեշող թագը գլխին այդ աններելի է:

Կարելի է ներել բոլոր մարդասպաններին, բայց եպիսկոպոսին սպանողները պէտք է անպայման մեռնեն, նրա հետ հեռացած կապեր ունեցողները էլ պէտք է օրէնքից դուրս յայտարարուեն:

Սա է տէրտէրական — տիրացուական ժողովրդի հոգեբանութիւնը:

Սա է ստրկացած ժողովրդի հոգեբանութիւնը»:

... Բայց հարցը կաթողիկոսական կոնդակի մասին էր:

Կ՚ուզէինք իմանալ թէ՝ ո՛ւր պիտի յանգի կոնդակներու այս «տրա՛մփինկ»ը:

Էջմիածինը ի՞նչպէս կը յաւակնի դաղութ կառավարել կոնդակներով, ներշնչուած եւ յատկապէս խմբագրուած թուղթերով:

Կաթողիկոսը ինչո՞ւ կը միջամտէ այնպիսի գործերու, որոնք եպիսկոպոսի եւ վարդապետի խնդիրներ չեն, այլ կապ ունին գաղութներու ինքնավարութեան եւ ինքնապաշտպանութեան հետ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

ԿԱՐՃ ՏԵՒԵՑ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎՃՌԱՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐԷ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

Երկուշաբթի օրուան բողոքի գործադուլը չունեցաւ սպասուած յաջողութիւնը: Հազարաւոր պետական պաշտօնեաներ ընդհանրապէս մէկ ժամ դադրեցուցին աշխատանքը, բայց ուրիշ հազարաւորներ ալ շարունակեցին: « Բողոքի ազգային օր »ը մասամբ միայն յաջողեցաւ: Ծանր դէպքեր չպատահեցան, եւ Փարիզի ոստիկանութիւնը միայն մէկ — երկու անգամ միջամտեց, ձերբակալելով ութ ղեկավարներ, երբ ցոյցերը ազմկալի հանգամանք ստացան Սէն Սիւլփիսի եկեղեցական պաշտօնատան առջեւ:

Առ հասարակ, ժողովուրդը չհասկցաւ թէ գործադուլ կը կատարուի. միայն նամակներու եւ մասնաւորապէս հեռագիրներու բաշխումը, ինչպէս եւ հեռախօսի հաղորդակցութիւնը յապաղեցան քիչ մը: Տեղ — տեղ ազբահաւաքներն ալ ուշ գործի սկսան: Երթեւեկի միջոցները կանոնաւորապէս բանեցան, ջուրի եւ ելեկտրականութեան բաշխումը չխանգարուեցաւ, թէեւ պաշտօնեաները մէկ ժամ ուշ գործի սկսան:

Գաւառներու մէջ ալ առօրեայ կեանքը մեծ փոփոխութիւններ չկրեց: Շատ մը քաղաքներու մէջ — Մարսէյլ, Լիոն, Լիլ, Պոռտօ եւայլն — ինչպէս Փարիզի մէջ, գործադուլի մասնակցողներուն մեծագոյն մասը թղթատարական պաշտօնեաներն էին:

Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին Կրընէլ փողոցի հեռագրական կեդրոնին մէջ, որովհետեւ այնտեղ էր որ աշխատանքները ինը ժամ դադրեցան չարաթ օր, երբ թղթատարական նախարարը կախակայեց 29 պաշտօնեաներ: (Անոնց 23ը պաշտօնանկ եղան վերջնապէս): Գրեթէ բոլոր մուտքերը փակուած էին եւ ապակեայ դուռներուն տեղ տախտակեայ դուռներ դրուած էին: Ոստիկաններ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին: Ժամը 11·15ին իրենց կարգը լրացուցած պաշտօնեաները պաշարած էին սանդուխները եւ յաջորդ հերթապահները չէին կրնար գործի սկսիլ: Մնաց որ, իրենց ուզածն ալ այդ էր: Այս գործադուլը տեւեց մէկ ժամ: Պաշտօնեաները գիրք բռնեցին սանդուղներուն վրայ եւ բակերուն մէջ, բայց նախորդ օրերու եռանդը չունէին: Ժամը 12·15ին համայնավարները ըսին թէ գործադուլը պիտի շարունակեն մինչեւ գիշերուան ժամը 9, բայց ընկերվարականները որոշեցին վերսկսիլ աշխատանքը: Շատ մը համայնավար պաշտօնեաներ մերժեցին աշխատիլ կէսօրէն յետոյ:

Նմանօրինակ գործադուլ մը տեղի ունեցաւ Սակարանի (Պուռս) թղթատարական կեդրոնին մէջ, ուշացնելով նամակներու եւ հեռագիրներու բաշխումը: Լուվրի թղթատարական կեդրոնին մէջ պաշտօնեաները 45 վայրկեան կամ մէկ ժամ ուշ սկսան:

Գործադուլին մասնակցողները երեք տեսակ էին: Տեղ — տեղ պաշտօնեաները իրենց գործը ձգելով փողոց կ՚իջնէին. ուրիշներ պարզապէս կը նստէին իրենց տեղերը, ձեռքերը ծալլած եւ խօսքի բռնուած. իսկ երրորդ դաս մը ցանցառօրէն կը մասնակցէր:

Իրիկուան ժամը 5ին ուսուցիչներու բազմանդամ պատուիրակութիւն մը հաւաքուեցաւ քաղաքապետարանին առջեւ, բողոքագիր մը ներկայացնելու համար Սէնի Նահանգապետին: Բազմաթիւ ոստիկաններ կը հսկէին բարեկարգութեան: Հակառակ տիրող ջղագրգռութեան, ծանր դէպքեր չպատահեցան: Ցուցարարները կ՚աղաղակէին.— Մեր թոշակները լման կ՚ուզենք: Վաթսունի չափ պաշտօնեաներ խռնուած էին քաղաքապետարանին մէջ. մէկը սկսաւ ճառ մը խօսիլ. ոստիկանները միջամտեցին եւ թեւէն բռնելով պատուիրեցին որ կարճ կապէ: Միւս պաշտօնեաները համախմբուեցան իր չուրջը եւ վերարկուն բանալով, ցոյց տուին գինուորական չքանշանները: Ցուցարարներուն մէջ էր նաեւ Զիրոմսքի, ընկերվարական ծանօթ գործիչը: Քանի մը ընդհարումներ պատահեցան հրապարակին վրայ, եւ տասը հոգի ձերբակալուեցան:

Փոստատան պաշտօնեաներն ու բանուորները մէկ ժամ դադրեցնելով աշխատանքը, ճառեր խօսեցան եւ աղմկալի ցոյցեր ըրին: Աշխատանքը վերսկսելու վրայ էին, երբ իմացան թէ 11 պաշտօնեաներ պաշտօնանկ եղած են: Ասոր վրայ մէկ ժամ եւս գործադուլ ըրին:

Պաշտօնեաներու կազմակերպութիւնները եւ ձախակողմեան մամուլը գոհունակութեամբ կ՚արձանագրեն ցոյցերուն յաջողութիւնը, մասնաւորապէս շեշտելով անոր կարգապահ եւ արժանավայել հանգամանքը: Այս առթիւ կը բողոքեն կատարուած պաշտօնանկութեանց, կախակայումներուն եւ ձերբակալութեանց դէմ:

∴ Երկաթուղիի պաշտօնեաներու դաշնակցութիւնը արտակարգ ժողով մը գումարեց երկուշաբթի օր, մասնակցութեամբ 76 պատուիրակներու որոնք կը ներկայացնէին ամբողջ Ֆրանսայի եւ գաղթավայրերու երկաթուղիները: Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ բանաձեւ մը քուէարկել, բողոքելով թոշակներու կրճատման, բազմաթիւ պաշտօնեաներու արձակման եւ ուրիշ տնօրինութեանց դէմ: Այս առթիւ հրապարակային ժողովներ եւ ցոյցեր պիտի սարքուին: Պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարին, բողոքագիրը յանձնելու համար:

Մոսկուայի նոր փոխառութիւնը 3,500,000,000 ռուբլի

Խորհրդային կառավարութիւնը ներքին նոր փոխառութիւն մը հրապարակ հանեց, 3,500,000,000 ռուբլի ճարելու համար, ինչ որ 500,000,000 ռուբլի աւելի է անցեալ տարուան փոխառութենէն: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ բանուորներն են որ իմքնաբերաբար առաջարկած կ՚ըլլան այս փոխառութիւնը, եւ կառավարութիւնը պարզապէս ընդառաջ կ՚երթայ... Անհամար թռուցիկներ եւ յայտարարութիւններ հրատարակուած են, ուժ տալու համար փոխառութեան. Ամէն ջանք պիտի թափուի, որպէսզի փոխառութիւնը յաջողութեամբ պսակուի: Եթէ հաւատանք տրուած լուրերուն, այս անգամ 40 միլիոն բանուորներ արձանագրուած են, մինչ 1929ին հազիւ վեց միլիոնի կը հասնէր թիւը: Բանուորները պարտաւոր են փոխառութեան յատկացնել իրենց աշխատավարձին երեք չորրորդը, բայց թերթերը կը գրեն թէ շատ մը գործարաններու մէջ «ինքնաբերաբար» կ՚որոշուին մէկ — երկու ամսական:

Ներքին փոխառութիւնը սովորական երեւոյթ է Խ. Միութեան համար, եւ գրեթէ ամէն տարի կը կրկնուի, քանի որ կարելի չէ դրամ ստանալ արտասահմանէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՑ

Հնամենի եւ տեւապայս կղերական — տութեան վերջին նմոյշն էր Ստեփանոս արք. Յովակիմեան, որ հոգին աւանդեց Սոֆիայի մէջ, ապրիլ 10ին:

Մօտաւորապէս իննսուն տարեկան այս վաստակաւորը, որ իր 60 — 65 տարուան առաջնորդութեան երեք — չորրորդը անցուցած է Նիկոմիդիոյ մէջ, շատ կը նմանէր Սեբաստիոյ Պետրոս արքեպիսկոպոսին, նոյնպէս տաճարէգին մէջ մեծցած եւ կեանքին մեծագոյն մասը միեւնոյն թեմին մէջ անցուցած:

Երկուքն ալ առաջնորդէ աւելի բան մըն էին. տեսակ մը « խալիֆա » կամ պատրիարք:

Պարբերաբար կուգային Պոլիս, կ՚երթային Երուսաղէմ, եւ ընդհանրապէս իրենց գործերը կը կարգադրէին առանց օրուան պատրիարքին ոտքին — պէտքեան:

Թունդ աւանդապաշտ եւ հակառակ՝ գրոց — բրոցներու. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս կը սիրէր միշտ հեզնութիւններ սահեցնել իր քարոզներուն մէջ. Արմաշի եւ ապմաշականներու հասցէին:

Պատմական էր իր ոճը, բառերը հատիկ — հատիկ, երկարաձիգ եւ եղանակաւոր, միշտ ալ խառն ռամկաբանութիւններով.

— Օրմանեան սրբազան գրաբարնա գիտէ. ինկլիզճէ եւ ֆրանսըզճա գիտէ. հատտա լատինճէ ալ գիտէ...

— Ուշադրութի՛ւն պէ նանըմ...

Մանրավէպերու շտեմարան մըն էր հանգուցեալ առաջնորդը: ժողովուրդն ալ բազմաթիւ մանրավէպեր հիւսած է իր անձին շուրջը:

Կը յիշեմ երկու հատ, իբրեւ քիչ — շատ վաւերական եւ արտայայտիչ:

1915ի սարսափներուն առեն, Նիկոմիդիոյ եկեղեցին կը վերածուի պատերազմական առեստի: Ստեփաննոս արք.ին ալ կը հրամայեն որ դուրս ելլէ:

Առաջնորդը կ՚ընդդիմանայ, յայտարարելով թէ իրեն « ֆէրման » ունի Սուլթանէն:

Երբ նորէն կը պնդեն, Ստեփաննոս Արք. միջոց կը խնդրէ պատրաստուելու: Կը մտնէ առաջնորդարանի դահլիճը, կուրծքէն կը կախէ ստացած բոլոր պատուանշանները (մէկը՝ Ֆրանց Եոզէֆ կայսեր կողմէ) եւ կայս. ֆէրմանն ալ ձեռքը, կ՚աղաղակէ.

— Այս բոլորը ոտքի տակ առէք, եւ յետոյ դուրս հանեցէք զիս...

Չեմ գիտեր ի՛նչպէս կը վերջանայ պատմութիւնը: Բայց շատ չանցած Նիկոմիդիոյ առաջնորդն ալ կը խառնուի կարաւանին եւ կը քշուի դէպի աքսոր:

Այդ միջոցին քսան հազար աքսորականներ խռնուած էին Գոնեայի մէջ, վրաններու տակ: Հիւանդութիւնը աստիկօրէն ծարաւած էր: Շուները երախաներ կը բացնէին վրաններէն...

Ոստիկանները կ՚ուզեն դէպի Հալէպ քշել առաջնորդը եւ հետեւորդները. որպէսզի ժողովուրդը յու ... Ստեփաննոս արք. աջ — ձախ կ՚իյնայ, կը հրմշտկուի, կը նախատուի, բայց վերջապէս կը յաջողի մտնել կուսակալ Ճէլալ պէյին եւ իր բողոքը ներկայացնել: (Այս կուսակալը ինքն ալ հակառակ էր տեղահանութեան եւ. ետ կանչուեցաւ):

Ուրիշ մանրավէպ մը, նորէն ի պատիւ իրեն:

Զինադադարին, երբ քէմալական — ները սկսած էին ջարդել բիւթանիոյ վերակազմուած գիւղերը, Ստեփաննոս արք. անգամ մը կը դիմէ Պոլսոյ բրիտանական մարզպանին, ընկերակցութեամբ թարգմանի մը:

Նախնական խօսակցութիւններէն յետոյ, մարզպանը կը հարցնէ թէ ի՛նչ կ՚ուզէ Սրբազանը:

Ստեփաննոս արք. կը թելադրէ թարգմանին, Եշանացի, ձեռքն ալ գլխուն տակ դնելով:

— Ըսէ որ ժողովուրդիս համար բարձ մը կ՚ուզեմ, բարձ մը...

Իր յատկանշական գործերէն մէկն է եղած բաղնիքներու եւ աղբիւրներու շինութիւնը՝ իրեն կալուած դպրոցներու համար: Ուրիշ մը՝ բազմաթիւ գիւղերու անուններու հայացումը,— Արամ գիւղ, Գեղամ գիւղ, Մանիշակ գիւղ եւայլն:

Բայց, քահանայ ձեռնադրած ատեն, մասնաւոր մարմաջ մը ունէր ընտրելու ամէնէն խրթին անունները, ճիշդ Պետրոս արք.ի պէս: Այս երկու առաջնորդներն էին որ շարժման մէջ դրին Ոնոփրիոսները, Դիոնեսիոսներ, Սիլաններ, Թէոսները եւ Խէօփիլոսները:

ՎԱՐԴԳԷՍ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՇԽԱՏԱԿՑԻ ՄԸ ՍՈՒԳԸ

Ընկեր Կարօ Ղազարոսեան, (Յառաջի Վ. Իշխանեանը եւ Սօսեաց տպան), դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր մայրը, Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Ղազարոսեան, ինչպէս կ՚երեւայ երէկ հրատարակուած մահազդէն:

Դժբախտ մայրիկը ծանր հիւանդութենէ մը կը տառապէր չորս ամիսէ ի վեր եւ բժշկական բոլոր խնամքները անօգուտ անցան:

Մեր սրտագին վշտակցութիւնը՝ Յառաջի երիտասարդ աշխատակցին եւ պարագաներուն:

ՔՈՒՌՆ ՑԱՍՈՒՄ ԹՐՈՑՔԻ ԴԷՄ

« ՊԷՏՔ Է ՔՇԵԼ ՇՈՒՆԻ ՄԸ ՊԷՍ... »

Երէկ հաղորդած էինք թէ ինչպէս Փարիզէն կէս ժամ հեռու թաքստոց մը ճարած էր Թրոցքի, կարմիր բանակին կազմակերպիչը եւ Սթալինի ախոյեանը:

Այս յայտնութիւնը կատաղութեան մատնած է աջակողմեան մամուլը, որ միաբերան կը պահանջէ վտարել Թրոցքին: « Սահմանէն դո՛ւրս », կը բացագանչէ « էքօ տը Փարի »,— « Պէտք է շունի մը պէս քշել այդ մարդը », կը ձայնակցի « Լա Լիպէրթէ », շեշտելով թէ ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ Քորսիքայի դուռները փակուելու են անոր առջեւ: Ֆրանսա ոճրագործներուն համար միայն մէկ վայր ունի իր անդրծովեան ստացուածքներուն մէջ,— հողի պատառ մը Մարոնի գետին բերանը »: (Կ՚ակնարկէ Ֆրանսական Կուեանոյ աքսորավայրին): « Մաթէն » խոշոր տառերով դիտել կուտայ թէ ինչպէս Սթալինեքի խայտառակութեան, նոյնպէս այս գործին մէջ վարչական իշխանութիւնները չափը անցուցին: « Երբ ազատ ասպարէզ կուտան Սթաւիսքիներու ջոլիրին, բնական է որ ազատ ասպարէզ տան նաեւ բոլշեւիկեան ջոլիրին: Երկուքը իրարու խնամի են »: Եւ կ՚աւելցնէ.

— « Մենք պարտականութիւն չունինք տեղաւորելու շնորհազուրկ Մոսկովցիները եւ աշխատանոց մը ճարելու անոնց, որպէսզի համայնավարութեան նոր ձեւ մը ցնեն: Թող ուրիշ տեղ երթան, եւ եթէ իրենց կամքով չեն երթար, պէտք է քշել: Քորսիքան 25,000 հոգի կորսնցուց իր զաւակներէն, իբրեւ հետեւանք ռուսական դաւաճանութեան: Ողջ մնացողները չեն կրնար նոր անօրգանք մը կրել: Այլ եւս ոչ մէկ դաւաճան եւ խռովարար՝ Ֆրանսայի մէջ: Պէտք է մաքրել մեր տունը »:

Վերջին լուրի մը համաձայն, Թրոցքի հեռացած է Պարպիզոնի թաքստոցէն, անծանօթ ուղղութեամբ:

Իտալիան ալ կը զինուի

Իտալական կառավարութիւնն ալ որոշեց ընդհանուր կրճատման ենթարկել

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 18ին Մուսոլինիի խօսած ճառը որոշ դժգոհութեան ալիք մը բարձրացուց նաեւ Ֆրանսայի մէջ: Որովհետեւ բացի ուրիշ հարցերէ, որոնք առաւել կամ նուազ չափով հաճելի չէին Փարիզի դիւանագէտներուն, Մուսոլինի բացէ ի բաց կը պաշտպանէր Գերմանիան, վերազինուելու եւ միւս ազգերուն հաւասար բանակ ունենալու իրաւունք կը պահանջէր անոր համար:

Ցետոյ նաեւ կար ակնարկութիւն մը՝ ուղղուած մասնաւորապէս Ֆրանսայի դէմ, որ արգիլք կ'ուզէ ըլլալ Իտալիոյ ծաւալումին: « Կ'ուզենք, կը պահանջենք որ չտեսնեն, յափշտակածները եւ պահպանողականները չխափանեն փաշական Իտալիոյ հոգեկան, տնտեսական եւ քաղաքական ծաւալումը »:

Իսկապէս վերջին տարիներուն, Ֆրանսան չէ չտուած մրցակից մը դարձած է Իտալիոյ դէմ, մասնաւորապէս արգիլք հանդիսանալով անոր զօրացումին Մօտաւոր Ափրիկէի եւ Պալքաններու մէջ:

Ամենավերջին մրցակցութիւնն է Պալքանեան դաշինքը, որ փետրուար 9ին կնքուեցաւ Թուրքիոյ, Ցունաստանի, Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ: Տարակոյս չկայ թէ՝ Ֆրանսական դիւանագիտութեան կարեւոր մէկ յաղթանակն է այս դաշինքը: Իտալիոյ բոլոր ջանքերը անոր դէմ՝ յանգեցան միայն Պուլկարիոյ մերժումին: Այս ալ փոքրիկ յաջողութիւն մը կրնայ նկատուիլ, քանի որ առանց Պուլկարիոյ մասնակցութեան, Պալքանեան Դաշինքը չի կրնար տալ ըսպասուած արդիւնքը:

Ռումանիա եւ Եուկոսլաւիա, որոնք արդէն մաս կը կազմէին Փոքր Համաձայնութեան, դաշնադիր կողմ կը դառնան նաեւ Պալքանեան Դաշինքին: Այս ձեւով, Փոքր Համաձայնութեան ազդեցութեան շրջանակը կ'ընդլայնի՝ տարածուելով մինչեւ Ցունաստան եւ Թուրքիա: Ֆրանսական դիւանագիտութիւնը աւելի կարեւոր յաղթանակ չէր արձանագրած վերջին տարիներուն արեւելեան Եւրոպայի մէջ:

Ներկայիս Իտալիա ամէն ճիգ կը թափէ՝ աշխարհի այս մասին մէջ Ֆրանսայէն ետ չմնալու համար: Այս տեսակէտէն, յատկանշական են Մուսոլինիի վերջին չփումները Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետներուն հետ: Հռոմի մէջ, Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ կնքուած համաձայնագիրները՝ անուղղակի պատասխան մը կարելի է նկատել Աթէնքի Պալքանեան Դաշինքին: Եթէ Պուլկարիան եւ Ալպանիան ալ աւելցնենք Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վրայ, կը տեսնենք որ իտալական դիւանագիտութիւնը չատ ալ նախանձելի բան չունի Ֆրանսականէն՝ Դանուբեան աւազանին եւ Պալքաններու մէջ:

Կարեւոր է քննել Ֆրանքօ-իտալական մրցակցութեան իսկական պատճառները, հասկնալու համար այսօրուան քաղաքական անցուդարձերը, որոնք կրնան բախտորոշ դեր կատարել համաշխարհային քաղաքականութեան մէջ:

Առանց հեռուները երթալու, քննենք Մեծ Պատերազմի հետեւանքով ծագած վէճերը:

Իտալիա պատերազմի մտաւ 1915ին՝ ինպաստ Ֆրանսայի եւ իր դաշնակիցներուն՝ ընդդէմ իր իսկ նախկին զինակիցներուն՝ Գերմանիոյ եւ Աւստրօ-Հունգարիոյ (Երրեակ զինակցութիւն): Իտալիա ստիպուած չէր մասնակցելու պատերազմին, սակայն դաշնագրային խոստումներ մղեցին զայն Դաշնակիցներու կողմը բռնելու:

Հակառակ զինակիցը ըլլալուն՝ Իտալիա իր գլխաւոր հակառակորդը կը նկատէր Աւստրօ-Հունգար կայսրութիւնը, որմէ կը վախնար: Դաշնակիցներու յաղթելու պարագային, Իտալիա պիտի կրնար միանգամընդմիշտ ձերբազատուիլ ահարկու հակառակորդէ եւ մրցակիցէ մը: Պիտի կրնար իր գերիշխանութեան ենթարկել Ադրիականը: Ցետոյ նաեւ Իտալիա կ'ուզէր գաղթավայրեր ձեռք անցընել, նախ՝ իրեն պակսած նախանիւթերը (մասնաւորաբար ածուխ, երկաթ ու ատաղձ) հայթայթելու, երկրորդ՝ իր յորդառատ բնակչութեան համար բնակավայր ճարելու մտահոգութեամբ:

Երրեակ Համաձայնութիւնը (Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա) զանազան հրապուրիչ խոստումներ ըրաւ, Իտալիոյ՝ զայն իր կողմը շահելու համար (1915): Ցետոյ պատերազմի ամէնէն տաք օրերուն (1917) այդ խոստումները կրկնուեցան աւելի բացորոշ կերպով:

Իտալիոյ համար կենսական էր Ադրիականի տիրապետութիւնը: Այս ծովի երկայնութիւնն է 600 մղոն, լայնքը 100—150 մղոն, այնպէս որ սովորական թորփիլանաւ մը մէկ ծայրէն միւսը կրնայ ճեղքել զայն չորս ժամէն: Իտալական եզերքները չատ տափարակ էին՝ առանց խորութեանց, ջուրերը՝ ծանծաղ, բացի Վենետիկէն եւ Պրինտիզիէն ուրիշ կարեւոր նաւահանգիստ չունէր: Ընդհակառակն աւստրիական բաժինը՝ Թրիէսթէէն մինչեւ Սփացցա՝ չատ ռազմագիտական կէտեր ունէր, բազմաթիւ կղզեակներու շղթայով մը պատսպարուած էր, ջուրը խորունկ էր: Փոլան իր զինուորական գլխաւոր նաւահանգիստն էր: Թրիէսթէ, Ֆիումէ, Զարայի, Սփալաթոյի եւ Քաթարոյի պէս վաճառաշահ նաւահանգիստներ ունէր:

Առանց Ադրիականի աւստրիական եզերքներուն, Իտալիա ապահով չէր զգար ինքզինքը իր նոյն թերակղզիին մէջ: Այդ պատճառով ալ դաշնակիցները Լոնտոնի գաղտնի դաշնագրով (26 ապրիլ 1915) Իտալիոյ խոստացան բացի Թրէնթինոյէն, հարաւային Թիրոլէն, Կորիցիա եւ Կրատիսքա նահանգներէն, Թրիէսթէ քաղաքն ու շրջակայքը, ամբողջ Իստրիան, Տալմացիան եւ անոր շրջակայ կղզիները, Վալոնայի ծոցը եւն.:

Գալով Թուրքիայէն ստանալիք բաժնին, Լոնտոնի գաղտնի դաշնագրին 9րդ յօդուածը կ'ըսէ.

«Ֆրանսա, Անգլիա եւ Ռուսիա կը ճանչնան, որ Իտալիա իրենց հաւասար իրաւունք ունի Թուրքիոյ բաժանման մէջ, մասնաւորաբար Փոքր Ասիոյ Անթալիա նահանգի շրջանի մէջ, ուր Իտալիա արդէն մասնաւոր իրաւունքներ եւ շահեր ձեռք բերած է, ինչպէս սահմանուած է իտալօ-անգլիական պայմանագրութեան մէջ: Իտալիոյ սեփականութիւնը դառնալիք գօտին յարմար ժամանակին աւելի բացորոշ կերպով պիտի ճշդուի Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կենսական շահերուն համապատասխան ձեւով մը»:

Ետքէն՝ 1917 ապրիլին, երբ դաշնակիցները խորհրդաժողով ունէին Ս. Ժան տը Մորիէնի մէջ, Աւստրիոյ կողմէ անջատ հաշտութեան առաջարկը քննելու համար, Սոնինօ, Լոյտ Ճորճ եւ Ռիպօ կնքեցին ուրիշ գաղտնի դաշնագիր մը, որով Իտալիոյ կը տրուէր բացի Անթալիայէն, Իզմիրի շրջանը, Գոնիան, մինչեւ իսկ առանձնաշնորհներ Կիլիկիոյ վրայ (19—21 ապրիլ 1917):

Երբոր պատերազմը վերջացաւ, յաղթական դաշնակիցները աւարը իրարու մէջ բաժնեցին: Առիւծի բաժինը առացան Անգլիան եւ Ֆրանսան: Իսկ Իտալիա գոհ չմնաց իրեն տրուածէն, որովհետեւ աւելին խոստացած էին: Սակայն եւ այնպէս պէտք է ըսել թէ՝ գանգատելի չէր իր առածը: Հիւսիս-արեւելեան սահմանագլուխին վրայ եւ Ադրիականի աւազանին մէջ առացաւ հողամասեր, որոնք երիցս անգամ աւելի ընդարձակ էին քան Ֆրանսայի առացած Ալզաս-Լօռէնը, բնակչութիւնն ալ գրեթէ այս վերջինին հաւասար:

Միայն թէ չէր իրականացած Ադրիականը իտալական լիճ մը դարձնելու երազը: Ընդհակառակն, հանգուցեալ աւստրօ-հունգար կայսրութեան տեղ՝ ուրիշ նոր մրցակից մը կը ցցուէր իրեն դէմ՝ Եուկոսլաւիան, որ աւելի միատարր եւ աւելի առոգ բնակչութիւն ունէր:

Գաղթավայրերու եւ հողատարածութեանց բաշխումին մէջ անտեսուեցաւ Իտալիան: 1919ին Ֆրանսան Իտալիոյ թողուց 120,000 քառ. քիլոմէթր տարածութեամբ հողամաս մը Սահարա-տրիպոլիտեան շրջանին մէջ (Ղաթի եւ Ղատամէսի միջեւ), իսկ Անգլիան, 1920ին Ճուպա գետին աջ եզերքին վրայ, Սոմալիի արեւմտեան կողմը 90.000 քառ. քիլ. հողամաս մը տուաւ Իտալիոյ:

Իսկ Թուրքիայէն թիզ մը հող չտրուեցաւ Իտալիոյ, մինչ Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենց միջեւ բաժնեցին Պաղեստինը, Սուրիան եւ Իրաքը:

Իտալիոյ հակառակութեան գլխաւոր պատճառն այս է ուրեմն: Ուրիշ պատճառ մը այն է որ Ֆրանքօ-իտալական մրցակցութեան առարկայ մը դարձած է պալքանեան թերակղզին, ինչպէս տեսանք:

Իտալիա չի կրնար տանիլ մասնաւորապէս Ֆրանսայի ընձեռած աջակցութիւնը Եուկոսլաւիոյ: Այս վերջինը աւստրօ-հունգար կայսրութեան տեղը գրաւած է Իտալիոյ աչքին եւ արգիլք կ'ըլլայ անոր ծաւալման:

Իտալիա դժգոհ է նաեւ Ֆրանսայէն՝ Թունուզի Իտալացիներուն հանդէպ տարուած քաղաքականութեան համար: Թունուզը թէեւ Ֆրանսական գաղթավայր է, սակայն հոն Իտալացիները Ֆրանսացիներէն աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն: Ցետոյ այս հողամասը սահմանակից է Տրիպոլիսի, որ իտալական գաղթավայր է:

Իտալիոյ կողմէ Ֆրանսայի հասցէին կ'ուղղուին նաեւ ուրիշ կարգ մը մեղադրանքներ: Օրինակ, Ֆրանսա հակառակեցաւ Հապէշստան թափանցելու համար 1926ին կնքուած իտալ-անգլիական համաձայնագրին: Ֆրանսա չուզեր որ Իտալիա իրեն հաւասար նաւային ուժ ունենայ: Չուզեր որ Մարոքէն իտալական չոգենաւեր ապրանք փոխադրեն Ֆրանսա: Չուզեր որ իտալական ապրանքներ ներածուին Ֆրանսա բաւարար չափով, եւն.:

Անչուշտ ասոնք երկրորդական են: Խնդիրը քաղաքական եւ հողային է:

Գերմանիոյ բռնած անհաշտ դիրքին պատճառով, Ֆրանսա զօրաւոր բարեկամներ կը փնտռէ իր չուրջ: Նոր պատերազմի մը պարագային, որքան Անգլիոյ, նոյնքան եւ Իտալիոյ աջակցութիւնը անհրաժեշտ է Ֆրանսայի: Հետեւաբար Ֆրանսա պիտի ուզէ ո եւ է ձեւով գոհացում տալ Իտալիոյ դժգոհութիւններուն, զայն սիրաշահելու համար: Սակայն այդ գոհացումը որո՞ւ հաշւոյն պիտի ըլլայ: Ա՛յդ է խնդիրը:

Մուսոլինիի մարտ 18ի ճառը յատկանշական է այն իմաստով, որ կը հասկցնէ թէ ո՛ր կողմէն կը սպասէ այդ գոհացումը: Մուսթաֆա Քէմալի իրաարանցումը չատ հասկնալի է: Ֆրանսա ի վերջոյ բան մը չի կորսնցներ եթէ Իտալիա իրագործել ուզէ 1915ի Լոնտոնի գաղտնի դաշնագրին Անատոլուի վերաբերեալ տրամադրութիւնները:

Բայց Միջերկրականի ջուրերուն մէջ նոր պատերազմ մը կրնայ ուրիշ բարդութիւններ առաջ բերել: Դէպքերը չեն հասունցած դեռ՝ յախուռն չարժումներու համար:

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ԻՐԱՐՈՒ ՊԱՏՄԵՑԷՔ

(Հինգերորդ եւ վերջին մաս)

Մէկը, կարծեմ, նոյնպէս եկեղեցական միութիւն, գուցէ բողոքական, այդ սպանութեան մասին ցաւակցութիւն յայտնելով՝ ի մէջ այլոց ասում էր.— «Մաղթենք որ Աստուած Հայերին խելք բերի, Հայերին միջից տայ վերջ տալու նրբին երկպառակութեանց»:

Լաւ մաղթանք է, գովելի մաղթանք է:

Բոլոր Հայերը այսպէս պիտի մտածէին:

Բարեբախտաբար այդպէս մտածող Հայերի թիւը չատ է:

Եւ աւելի չատ կը լինէր, եթէ արտաքին ազդեցութիւնները չստիպէին չատ Հայերի արիւն եւ մահ պահանջել իրենց ազգականների համար:

Գոնէ ուզում եմ ինձ մխիթարել, որ արիւն եւ մահ գոչող Հայերը ինքնաբերաբար չեն գոչում, այլ գոչում են արտաքին ազդեցութեան տակ:

Դա աւելի մխիթարական կը լինէր քան հաւատալ, որ Հայերիս մէջ դեռ գոյութիւն ունի հին Հասմէի սորուկների հոգեբանութիւնը:

Գոնէ, որպէս Հայ վիրաւորական է ինձ համար իմ ազգակիցների մէջ ըստրկական հոգեբանութիւն տեսնել:

Իսկ արտաքին ազդեցութեան ենթարկւող մարդիկ կարող են չատ գտնուել բոլոր ազգերի մէջ, կարող են ուրեմն գտնել եւ մեր մէջ, մեր ժողովրդի մէջ:

Դա ժամանակաւոր երեւոյթ է: Դա կ'անցնի:

Իսկ ստրկական հոգեբանութիւնը դարերի ժառանգութիւն է եւ դարեր են պէտք ոչնչացնելու համար նրան:

Այսպէս թէ այնպէս մի սովորական կղերականի վրայ կատարւած մահափորձը ստացաւ քաղաքական — ազգային, նոյն իսկ քաղաքական — միջազգային բնաւորութիւն:

Խառնեցին գործի մէջ օտար պետութեանց ներկայացուցիչները:

Մի պետութեան ներկայացուցիչը գնաց սպանւածի դագաղի յետեւից որպէս սպակէ՝ պատճառաբանելով, որ սպանւածը իր հպատակն էր:

Իսկ ինչը պետութիւնը, բաց լրագրական անտեղեկութեանց երբ թէ իր վրայ է վերցնում սպանւածի դատի պաշտպանութիւնը:

Ո՞ւմ դէմ:

Զգիտեմ ինչո՞ւ, եւ հաւանօրէն չպիտի իմանամ:

Երկրորդ պետութեան ներկայացուցիչը իր վշտակցութիւնը յայտնեց հայ ժողովրդին նրա ունեցած ծանր կորուստի համար:

Իսկ ինչը այդ երկրորդ պետութիւնը իրաւունք տւաւ սպանւածի դիակը փոխադրել իր երկիրը եւ թաղել այդ երկրի սահմաններում:

Զգիտեմ, եւ հաւանօրէն չպիտի իմանամ:

Բայց մի քանի բան պիտի հետաքրքրի մեզ բոլորիս:

Նախ՝ ինչո՞ւ երկու իրար հետ տրամագծօրէն հակառակ պետութիւններ այնքան հոգատու եւ բարեացակամ են հանդիսանում մի հայ հոգեւորականի վերաբերմամբ, եւ մէկը նրան տանում է իր երկրում թաղելու, միւսն էլ նրա դատն է պաշտպանում, մէկի ներկայացուցիչը ողբակից է, միւսի ներկայացուցիչը վշտակից է:

Ի՞նչ է պատահել:

Ի՞նչ արժէք ունի այդ հոգեւորականը:

Ինչո՞ւ երկուսը միանգամից են գնահատում նրան երկու տարբեր տեսակէտներից մղւած:

Երկրորդ՝ երբ երկու մեծ պետութիւններ ասպարէզ են դուրս եկել մի սպանուածի չնչին պաշտպանելու կամ յիշատակը յաւերժացնելու, այլ եւս մենք ինչացո՞ւ ենք, որ իրար ենք անցել:

Մենք ինչո՞ւ ենք դրամ հաւաքում, որպէսզի պաշտպանենք սպանւածի դատը կամ աւելի ճիշդը, պատժել տանք ոճրագործներին:

Ինչո՞ւ չենք թողնում, որ այդ գլխաւոր, նուրբ եւ մարդասիրական աշխատանքը այն երկու բարեսիրտ կամ պետութիւնները անեն:

Մանաւանդ երկու պետութիւններն էլ հարուստ են, ազդեցիկ են, կապեր ունեն:

Արդեօ՞ք այն դրամը, որ հաւաքւել է եւ հաւաքւում է, աւելի լաւ չէ՞ր լինի, եթէ յատկացնէր, հէնց ենթադրենք, Ներգաղթի ֆոնտին կամ մի ուրիշ ստեղծագործող աշխատանք արդիւնաբեր դարձնելու համար:

Եթէ նոյնիսկ վերոյիշեալ երկու մեծ պետութիւնները մէջտեղ չգային, արդեօ՞ք ամերիկեան դատաստանութիւնը բաւական խստապահանջ չէ մարդասպանների համար խիստ պատիժ պահանջելու եւ կարիք է լինում Հայերիս միջամտութեան, որպէսզի այդ խիստ պատիժը պահանջի:

Կամ արդեօ՞ք Ամերիկայի դատարանը այնքան պարտաճանաչ եւ գիտակից չէ, որ արդարին զանազանի մեղաւորից եւ մեղաւորին պատժի:

Մի՞թէ մենք, Հայերս, պիտի ցոյց տանք յանցաւորին, թելադրենք մեր կամքը դատարանին եւ արիւն ստանանք:

Մի քիչ էլ աւելի խոհեմ լինենք, աւելի զգոյշ լինենք, աւելի հեռատես լինենք եւ մտածենք, արդեօ՞ք մեր հանած այն բոլոր աղմուկը մի հոգեւորականի դիակի չուրջ նրա համար չէ, որ ուրիշները օգտուեն:

Կամ գուցէ առանց հասկանալու, առանց գիտակցելու եւ ըմբռնելու, ուրիշների թելադրանքներին ենք զոհ — ծառայում եւ մեր աղմուկը պիտի իւղ քսէ ուրիշների հացին:

Եւ կամ գուցէ մեր աղմուկի ժխորի մէջ պիտի չլսուի արդարութեան ձայնը:

Սրանք մտքեր են, որոնց պիտի անդրադառնալ, սրանք հաւանականութիւններ են որոնց պէտք է նկատի առնուեն, սրանք հանգամանքներ են, որոնք պէտք է, որ ըմբռնելի դառնան:

Մինչեւ ե՞րբ պիտի չարունակենք կամ միամիտ լինել կամ ստրկութիւն երեւան բերել.

Մտածենք: Դատենք: Փորձենք ըմբռնել:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԿՈՆԴԱԿԸ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Նոյնութեամբ հրատարակութեան կուտանք այս կոնդակը, իբրեւ նիւթ պատմութեան համար: Կոնդակին թուականն է 16 մարտ 1934 հայկ. տոմար՝ ՌՅՁԳ: Թուահամարը 20:

Մեր արտատպման աղբիւրը՝ Պոլսոյ «Նոր Լոյս»ը (11 ապրիլ 1934).—

Խորէն ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ անհասանելի կամօքն Աստուծոյ Եպիսկոպոսապետ եւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, Ծայրագոյն Պատրիարք համազգային նախամեծար Աթոռոյ Արարատեան Առաքելական Մայր Եկեղեցւոյ Սրբոյ Կաթողիկէի Էջմիածնի, Առաջնորդաց մերոց եւ հոգեւոր պաշտօնէից, կեդրոնական եւ Գաւառական Վարչութեանց եւ ամենայն հաւատացելոց, ի վիճակս Հայաստանեայց առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ, որք յԵւրոպա, յԱմերիկա, յԵգիպտոս, ի Պարսկաստան, յԻրաք եւ այլուր, չնորհք սէր եւ խաղաղութիւն Տեառն, եւ ողջոյն Հայրապետական եւ օրհնութիւն ի Լուսաւորչայէն Տաճարէս Ս. Էջմիածնի, Ամէն:

Եհաս մեզ լուր բօթաբեր եղերական մահուան Տ. Ղեւոնդ արք.ի Դուրեան ի Նիւ Եորք, Առաջնորդի արեւելեան թեմին Միացեալ Նահանգաց Հիւսիսային Ամերիկայի որ ի ցունց եհան զհոգիս մեր եւ զսիրտ, համակելով ի վիշտ եւ ի ցաւ խորին: Անագան հասանել մեզ մանրամասնութիւնք դժպհի եղեռնագործութեանց, որ եկին զայց մեր համայն հոգւոյն վշտօք, արտասուաբերելով զկրօնն մեր քրիստոնէական եւ զհաւատ յաչս ամենայն աշխարհի. յապաղեցան եւ բանք մեր կսկծանաց հայրական սրտի եւ զգացմամբ պատասխանատուութեան դիպաց, որք զամօթ միայն եւ զնախատինս բերեն անուան ժողովրդեանս:

Ողբամք զմահ Տ. Ղեւոնդ արք.ի սիրեցեալ Որդւոյ Մերոյ եւ զանփոխարինելի կորուստ այնպիսի անձին, որ կարէր տակաւին կեալ զամս երկարս յօգուտ հասարակաց գործի եւ ի պայծառութիւն Եկեղեցւոյ մերոյ Սրբոյ, որ ընթանայր ըստ ցուցման եւ հրահանգաց մերոց, ջան ի գործ եդեալ հեռու պահել զԵկեղեցին մեր եւ զհաւատացեալս նորա ի կուսակցական պայքարաց, ուղղելով եւ զպաշտօն հաւատացելոց ի հեռաստանէ առ հոգեւոր մայրն մեր Ս. Էջմիածին, առ հայրենի երկիր մեր եւ բնիկ ժողովուրդ նորա:

Ամենայն փորձ մարդասպանութեան ինքնին արժանի է դատապարտութեան, զի տէր կենաց եւ մահու՝ Աստուած է միայն, բայց դեռ ի վերայ է քան զսովորական ոճիր եւ արբայզծութիւն մեծագոյն՝ բարձրացուցանել զձեռն ի վերայ բարձրաստիճան հոգեւոր պաշտօնէին եկեղեցւոյ ի տան Տեառն, ուր պարտ էր մտանել երկիւղածութեամբ միայն եւ բարեպաշտական զգացմամբ:

Բայց առաւել դատապարտելի է ոճիրդ, որ կատարեցաւ ի վերայ բարձրաստիճան պաշտօնէին եկեղեցւոյ, որ ըստ բարոյական պարտուց եւ հայրական սիրոյն, զոր ունէր նա առ հօտն իւր, եւ ըստ հրահանգաց մերոց առաջնորդէր ի չաւիղ խոհեմութեան եւ ազգաչահ գործունէութեան, ջանալով հեռու պահել ի մոլորութեանց եւ յազգավնաս գործոց: Նզովք հասարակաց համարեմք զայդպիսի ոճիրս անլուր, զոր ոչ տեսանեմք յընթացս դարաւոր պատմութեանց ի մեզ եւ յօտար ազգս:

Յանդրանիկ Կոնդակի մերում ցուցանելով զճանապարհ ազգօգուտ գործունէութեան ըստ մտաց քրիստոնէական կրօնի եւ Եկեղեցւոյ Մերոյ ուղղեալ էր առ ամենայն Առաջնորդս, առ դասս եպիսկոպոսաց եւ վարդապետաց համայն հաւատացելոց Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ զբանս զայսոսիկ.— «Զգուշացուցանեմք մանաւանդ զառաջնորդս արտասահմանեան թեմօրէից հեռի կալ եւ պահել զհաւատացեալս Ձեր ժողովուրդ ի կուսակցական պայքարաց եւ յանախորժութեանց, հայելով միայն ի բարոյական եւ ի կրօնական չինութիւն հօտից: Հայրենի երկիրս եւ համայն ազգ ի սփիւռս կարօտին խաղաղութեան առ ի բուժել զընկալեալ վէրս իւրեանց, ուստի եւ պարտ է ջան գործել վանել ի միջոյ հաւատացելոց զամենայն ինչ որ հակառակ կայ խաղաղութեան, եւ մի թողուլ զթշնամական արարս ընդդէմ մայր Հայրենեաց մերոց՝ Խորհրդային Հայաստանի եւ կառավարութեան Նորին» (Անդրանիկ կոնդակ 1 Յունիսի 1933 թ.):

Արդ, Տ. Ղեւոնդ Արքեպիսկոպոսն ընթանալով զհետ հայրապետական յորդորանաց, որպէս հարազատ որդի Մայր Աթոռոյս կատարելով զպաշտօնս մեր յօգուտ եկեղեցւոյ եւ սիրեցեալ ժողովրդեանս, յօգուտ հայրենեաց զԽորհրդային Հայաստան ասեմ, որ վերստին կոչի ի կեանս, եղեւ տարապարտ զոհ ի կատարման ազգանուէր պարտականութեանց ի ձեռն մոլորեալ եղեռնագործաց:

Այսու Հայրապետական Կոնդակաւ մերով, յայտնելով զխորին մեր վիշտ եւ զցաւ վասն տարապարտ եղերական մահուանն Որդւոյ մերոյ սիրելւոյ Տ. Ղեւոնդ Արքեպիսկոպոսի, դատապարտեմք զոճրագործս եւ զոճիրն, որպէս զհետեւանս մոլար մտածողութեանց եւ յորդորեմք զամենեսին, որպէս հայր հասարակաց՝ զգաստանալ, խուսափել զանօգուտ վէճս եւ զերկպառակութիւնս, հեռու մնալ մանաւանդ յանզուսպ գործողութեանց, որք վնասաբերք են եւ անվայել անուան բարեկիրթ ազգի եւ ժողովրդեան, ի չահ բնիկ հայրենեաց՝ Խորհրդային Հայաստանի եւ կառավարութեան, հաստատել մեզ ի բաժին որպէս զիրական եւ զթանկագին ժառանգութիւն խաղաղ պահպանութիւն որոյ խարիսխ յուսոյ եւ արմատ կենդանութեան է ըստ իմաստուն առացուածոյ, թէ «Միան՝ արմատովն է ծառ, եւ տունն՝ հիմամբ»:

Յորդորեմք զամենայն հաւատացեալս, զմտաւորականս եւ զգործիչս յասպարէզի ազգային եւ եկեղեցական հաստատութեանց՝ մշել զայլայլեալ կանոնաւոր յառաջն խաղաղութեան, խոյսել զարմատ ազգակործան երկպառակութեան եւ համակելով զսիրտ համայն զաւակաց մերոց, ի սէր Ս. Եկեղեցւոյս եւ Ս. Էջմիածնի, հայրենեաց մերոց Խորհրդային Հայաստանի, առ որս ուղղել զանխափ գուրս հաւատացելոց զաւակաց մերոց, որպէս առ կեդրոնս հոգեւոր եւ ազգային յառաջդիմութեան:

Ցաւելով եւ դժգոհելով ընդ սոսկալի արարս եւ դատապարտելով զայնպիսի յեկեղեցական գործս, մանաւանդ յարեւելեան թեմին Միացեալ Նահանգաց, որք փոխանակ քարոզիչ սիրոյ եւ գործակիցք Առաջնորդին լինելոյ ըստ կոչմանն՝ մասնակից եղեն պայքարաց ընդդէմ նորա, առաւել եւս խորացուցանելով զայն ի վնաս ազգի եւ եկեղեցւոյ:

Եւ մեք վշտագին սրտիւ աղօթեմք առ Բարձրեալն, զի զհոգի հանգուցելոյն ի լոյս երեսաց իւրոց ընկալցի, եւ զհոգի իմաստութեան եւ զգաստութեան հեղցէ ի վերայ ժողովրդեան մերոյ, ամէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏ ԼԻՍԻՑԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Ճարտարագէտ Սահակ Լիսիցեան մեռաւ մարտ 30ին, Երեւանի մէջ, սրտի երկարատեւ հիւանդութենէ մը ետք.

Ծնած է 1864ին Թիֆլիզ: Հայրը բժիշկ: Մասնագիտական բարձրագոյն կրթութիւնը Լիէժ (Պելժիա), ուր կ'աւարտէ բազմարուեստեան վարժարանը: 1887 — 1918 անընդհատ պաշտօնավարած է Թիֆլիզ, իբրեւ ջրմուղներու եւ գործնականաողջապահութեան բաժնի վարիչ՝ կատարելով ջրմուղներու ընդարձակման բոլոր աշխատանքները: Այսպէս, մեծ դեր խաղաց Անդրկովկասի քաղաքային բարեկարգութեան եւ առաւելապէս ջրմուղներու չինութեանց գործին մէջ: Երբ Ավճալայի աղբիւրներու ջուրը պակսեցաւ ըստ պահանջին, աւելցուց ջուրին քանակը՝ չինելով աւելի կատարելագործուած զտիչներ իր սիստէմով: Այս զտիչներով կը մաքրէր Կուր գետին ջուրը: 1909ին ջրմուղի համագումարին մէջ, զեկոյց մը տուաւ Նաղալօտարիի աղբիւրներուն օգտուելու առաւելութիւններուն մասին եւ մշակեց ջրմուղի նոր ծրագիր մը, որ գործադրուած է ներկայիս: Գործադրուած է նոյնպէս իր միւս ծրագիրը Կուր գետին աջ բազուկը լեցնելու եւ փողոցի վերածելու մասին: Իր ժամանակցութեամբ՝ չինուած են Անդրկովկասի զանազան քաղաքներու ջրմուղները,— Երեւանի առաջին ջրմուղը եւ Շուլավերինը: Լիսիցեանի կը պատկանի Այղըր լճին ջուրը ելեկտրականութեամբ բարձրացնելու գաղափարը: Ճարտարագէտ Լիսիցեան 1925էն ի վեր կ'աշխատէր Երեւանի մէջ, իբրեւ Երեւանի ջրմուղի վարիչ: Այս պաշտօնին մէջ կատա-

րեց զանազան բարեկարգութիւններ. տարգաւորեց առաջին բաղնիքը, չի — նեց Գետառի գոտիները 46 հազար զոյլով աւելցնելով քաղաքին տրուած ջուրին քանակը (200 հազար), մշա — կեց նոր ջրմուղի ծրագիրը եւ գոր — ծադրեց

Ճարտարապետ Լիսիցեան 1925 — 1930 կը ղտափոխէր պետական հա — մալսարանի արհեստագիտութեանց բաժնին, ապա բազմարուեստեան վարժարանին մէջ:

Հիւանդութեան պատճառով վեր — ջերս քաշուած էր գործնական ասպա — րէզէն եւ հանգստեան թոշակ կը ստա — նար·

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ

Մարտ 30ին տօնուեցաւ Լէնինակա — նի պետական թատրոնին հնգամեա — կը: Հիմնուած է 1928ին:

Այս թատրոնը Հայաստանի պետա — կան երկրորդ թատրոնն է, որ կը կոչ — ուի նաեւ Մռաւեանի անունով.

Ինչպէս ցոյց կուտայ իր խաղացան — կը Լէնինականի թատրոնը կ'աշխա — տի ներկայացնել միայն յեղափոխա — կան թատերական արուեստը: Արդա — րեւ խաղացանկին նիւթերը առնուած են Մոսկուայի եւ ռուսական մեծ քա — ղաքներու թատրոններուն խաղացան — կէն:

Ահա այդ խաղացանկը·— Ֆուր — մանովի Խռովութիւնը. բեմադրու — թիւն Գուլքաւեանի, ներկայացուած 22 անգամ: Տրէնեւովի Մոնչի'ր, Ջիննստան, բեմադրութիւն Թ. Սար — եանի, ներկայացուած 29 անգամ: Բեկում, բեմադրութիւն Վ. Աճէմ — եանի, ներկայացուած 37 անգամ: Լեռը, բեմադրութիւն Վ. Աճէմեանի, ներկայացուած 57 անգամ: Ցասումը, բեմադրութիւն Թ. Սարեանի, ներկա — յացուած 57 անգամ:

Լէնինականի թատրոնին մէջ մեծ յաջողութիւն գտած են մասնաւորա — պէս Հացը, Դաշտը, Իմ բարեկամը, Խնդութեան փողոցը, Ցասումը:

Բեմադրական լուրջ աշխատանքնե — րու շնորհիւ, թէ. Բաղդասարեանի Արխանա Անապատը (կոչուած է նաեւ Մարաք, այնպիսի յաջողութիւն գտաւ որ մինչեւ այժմ ներկայացուած է աւելի քան 80 անգամ.

Հայ հեղինակներու գործերէն յա — ջողութեամբ ներկայացուած են նաեւ Գ. Սունդուկեանի Խաթաբալան (բե — մադրութիւն Սիմոնովի), Վ. Վաղար — շեանի Նաւթը: Բայց Յակոբ Պարոն — եանի Մեծապատիւ Մուրացկանները գործին բեմադրութեան, կարելի է ը — սել թէ կը պսակէ Լէնինականի թատ — րոնին գտած յաջողութեանց շղթան: Այս բեմադրութիւնը ցոյց կուտայ Հայաստանի թատերական զարգաց — ման կարեւոր մէկ հանգրուանը:

Լէնինականի թատրոնին գլխաւոր բեմավարն է Վարդան Աճէմեան:

Գեղական այս երկրորդ թատրոնի ներկայացումներուն մէջ կը նշմար — ուի ներդաշնակութիւն մը բեմադրու — թեան, բեմայարդարութեան, դերա — սանական խաղի, երաժշտական մաս — նակցութեան:

Բեմադրութեանց յաջողութեան մէջ իր մեծական բաժինն ունի արտաքի ձեւաւորումը: Թատրոնին մնայուն նկարիչն է Վ. Շիրիշեւ, որ գործին համապատասխան ձեւով կը ստեղծէ ձեւերու, գիծերու, գոյներու ամբող — ջականութիւն մը: Իսկ բեմադրու — թեանց մեքենական յարդարման յա — ջողութեանց նպաստած է Գէորգ Աբ — րահամեան.

Թատրոնն ունի երիտասարդ եւ հին փորձուած դերասաններու խումբ մը, որ կրնայ ներկայացնել ամէնէն լուրջ եւ պատասխանատու գործերը

Երրորդ տարին է արդէն, որ Լէնի — նականի թատրոնին մէկ կարեւոր ու — ժը դարձած է դերասան Յովակ Աժէ — միկեան: Իր խաղացած դերերուն մէջ կատարելութեան հասցուցած է Բու — րինչիկը (Խնդութեան փողոց), Վիլ — հէլմ Կետվին (Դատը), Մանուկ աղան (Մեծապատիւ Մուրացկաններ): Կա — տարելութիւնը վերջերս «մասնակա — ւոր դերասան» տիտղոսը տուաւ այս արուեստագէտին:

Իր խաղարկութեամբ յայտնի դար — ձաւ նոյնպէս դերասանուհի Արաք — սեան, որ հակառակ իր պատկառելի տարիքին՝ թատրոնին նուիրած է իր ամբողջ ուժն ու եռանդը:

Հին արուեստագէտներէն պէտք է յիշել նաեւ դերասանուհի Դուրեան — Արմէնեանը: Դերասան Գամրոշի խա — ղացած դերերէն Նիկիտ աղան (Ցա — սում) եւ Ժամաւանդ Տեղոսի Հոսւկեր — մը (Խնդութեան փողոց) տիպարներ կը մնան այժմու:

Կարեւոր ուժ մըն է նոյնպէս Զօհ — րաբեան, որ նոր դերասան մը չէ, բայց շնորհալի եւ ընդունակ ար — ուեստագէտ է,— իր յաջող դերերն են Մեկոնը (Խնդութեան փողոց), Լու — կան (Ցատակում), Կլաուսը (Դատը), Արխաղով աղան (Մեծապատիւ Մու — րացկաններ):

Դերասանուհիներու շարքին մէջ իր շնորհով աչքի զարկաւ Արուս Ասր — եան: Իր դերերն են Ֆաթիման (Մա — րոք), Բայը (Մոնչի'ր, Ջիննստան), Քսենիան (Բեկում), Հիլդան (Դատ), Շողակաթը (Մեծապատիւ Մուրաց — կաններ): Ասրեան կը համարուի ակ — նառական երկրորդ թատրոնի առաջնա — կարգ դերասաններէն մէկը:

Շնորհալի դերասան է Սուրէն Սու — րէնեան, որուն Սպասինոտն (Խնդու — թեան փողոց), Անդրոսովը (Բաա — կով մարդը), Սուխովը (Դատավճիռ) կը մնան բրբեւ լաւագոյն խաղարկու — թիւններ:

Երիտասարդ ուժերէն պէտք է յիշել դերասան Գուրգէն Յակոբեանը, որ վերջերս պատասխանատու դերեր խա — ղաց,— Գայ (Իմ բարեկամ), Վասկա Պէպէլ (Ցատակում), Սեմյա (Խնդու — թեան փողոց):

Մնացեալ դերասաններէն յիշենք Արամ Բշտանի, Արամ Ասրով, Ար — ծրունի, Բուղաղեան, Գ. Յարութիւն — եան, Գ. Ղալարեան, Ասիա Բերոյ — եան, Արուս Աղնաւուրեան:

Թատրոնը դժբախտութիւնն ունե — ցաւ կորսնցնելու տաղանդաւոր դե — րասան վաղամեռիկ Բագրէն Գաբրի — էլեան, որ մեծ ապագայ կը խոստա — նար: Լէնինեան թատրոնին մէջ խաղ — ցած են նաեւ Ջանան եւ Մկրտումեան, որոնք հիմա մաս չեն կազմեր Լէ — նինականի թատերախումբին:

Լէնինականի թատրոնը յաջողու — թիւններ արձանագրած է ոչ միայն բեմադրութեան մէջ, այլ եւ հանդի — սականներու հետաքրքրութեան տե — սակէտով: Հանդիսականներուն թիւը կ'աւելնայ հետզհետէ: 1928 — 29 թա — տերական եղանակին, տրուած է 95 ներկայացում, 1932 — 33 եղանակին՝ 160 ներկայացում:

Լէնինականի լաւագոյն բեմադրու — թիւններէն, Յակոբ Պարոնեանի Մե — ծապատիւ Մուրացկաններուն մասին պիտի խօսինք առանձին:

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սեդրակ Բարխուդարեան կը գրէ Երեւ. Հայաստանի մէջ·—

Մշակոյթի պատմութեան կաճառին հնագիտական արշաւախումբը անցեալ տարի Սիսիանի շրջանին մէջ երեւան հանեց հնապատմական բնակավայրի մը հետքերը, որոնք Հայաստանի պատմական ճարտարապետութեան մէջ նորութիւններ են. Թէեւ հնա — գէտներուն ծանօթ էր այդ բնակա — վայրը, սակայն անոնք չէին նշմարած ինչ որ առանձնայատուկ էր եւ եղա — կան:

Այս բնակավայրը կը գտնուի Ղա — րաքիլիսայէն մօտ երկու քիլոմէթր հեռու եւ ցից ցից կանգնած քարերուն պատճառով կը կոչուի Ղօշունդաշ (զօրքի լեռ):

Ղօշունդաշն իր ընդհանուր գիծե — րով կը պատկանի Հայաստանի կիկ — լոպեան շրջանի շինութեանց, որոնք կը յատկանշուին մեծամեծ, անտաշ, երբեմն թեթեւակի կոփուած քարե — րու անկանոն շարուածքով,— տեսակ մը ամրութիւններ, որոնց ներսն ու դուրսը կան բնակարաններ:

Ճարտարապետական այս նախնա — կան ձեւին մասին արդէն շատ բան է գրուած, փորձեր եղած են ժամանակի եւ ձեւի տեսակէտով բնորոշել նման նախնական ճարտարապետութեանց մասնայատկութիւնները: Ուսումնա — սիրուած չէ միայն այդ շէնքերուն տանիքի ձեւը: Ծանօթ օրինակներով կարելի չէ եղած ճշդել այդ կէտը, այլ միայն կ'ենթադրուի թէ տանիքը փայտէ կը շինուէր:

Ղօշունդաշը որոշ կերպով կը ներ — կայացնէ տանիքի այնպիսի ձեւ մը, որ նորութիւն է Հայաստանի համար եւ բանալի՝ նոր ուսումնասիրու — թեանց:

Արշաւախումբը Ղօշունդաշի բեր — դաշէնքին մէջ կը հաշուէ աւելի քան 80 բնակարան, որոնք ունին նեղ ու երկար յատակագիծ, միջին հաշւով Յուկէս +3 մեթր, շինուած անտաշ քարերով, բոլորն ալ կիսագետնափոր:

Տանիքի համար ընտրուած են 3 — 3,50 մեթր երկարութեամբ քարեր եւ իւրաքանչիւր պատի վրայ զրուած են 4 — 7 քար, այն հաշւով որ ծանրու — թեան կեդրոնը մնալով պատին վրայ՝ մէկ մեթրէն աւելին կ'երկարի դէպի բնակարանին ներսը: Այսպէս երկու կողմերէն մէկական եւ աւելի մեթր ծածկուելէ յետոյ այդ «քարէ գերան — ներով», մնացած կեդրոնական մասն ալ կը փակուի սալաքարով: Այնու — հետեւ ծակերը ծուկերը կը լեցնեն խիճերով եւ կը ծածկեն հողի ծեփով մը:

«Քարէ գերաններուն» դէպի տան ներսը ցցուած ծայրերը ուղղուած են դէպի վեր, այնպէս որ տան ներսը տանիքը անկանոն կիսակամարի ձեւ ունի, ձեւ մը որ հաւանաբար յետա — գայ դարերու հայկական գլխատան նախատիպը կը հանդիսանայ:

Ասկից զատ, նորութիւն է նաեւ լաբիւրինթոսակերպ տալմէններու (գետնադամբան) ձեւը, զոր արշաւա — խումբը առաջին անգամ երեւան հա — նեց այստեղ· Դամբարաններու այս ձեւը տեսնուած է նաեւ Ֆրանսայի եւ Ռուսաստանի մէջ:

Առանձին «տոլմէններ» շատ կան Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ, բայց իբրեւ իրարու շարունա — կութիւն եւ իրարմէ միայն քարով բաժնուած «տոլմէններ» գտնուեցան միայն Զանգեզուրի մէջ:

Այս «տոլմէններուն» մասնայատ — կութիւնն այն է, որ նախ չինուած են գետնի երեսին,— մէկուն մէջ նեղ — ցեալը դնելէ յետոյ, կողքին չինեն են յաջորդին համար ճիշդ առաջինին նը — մանը եւ այսպէս շարունակաբար: Ասկից՝ կազմուեր է երկար լաբիւրին — թոս մը, իւրաքանչիւր գերեզման միւ — սէն բաժնուած քարէ պատուարով մը: Ապա այս լաբիւրինթոսին վրայ դիզեր են քարի կտորներ, որով կազմուեր է երկար քարաթումբ մը: Իսկ այս ամ — բողջ տարածութիւնը շրջապատուած է մեծ եւ ցից — ցից քարերով, զորս Լալայեան թիւրիմացութեամբ մէնհիր անուանած է:

Արշաւախումբը Զանգեզուրի մէջ ե — րեւան հանեց ոչ միայն «քարէ գերան — ներով» տանիքներ, այլ եւ «լաբիւ — րինթոսաձեւ դամբարաններ»:

Ժամանակի տեսակէտով, այս հնա — պատմական մնացորդները կը պատ — կանին կիկլոպեան կառուցումներու վերջին շրջաններուն, ժամաւորապէս առաջին դարերուն, մեր թուականէն առաջ եւ յետոյ:

Այս յայտնութիւններով, Զանգե — զուրը կը դառնայ, պատմա — հնա — գիտական եւ ճարտարապետական տեսակէտով, այդ դարաշրջանին հա — մար մասնայատուկ շրջան մը:

Մշակոյթի պատմութեան կաճառը որոշած է մանրամասն ուսումնասի — րութեան ենթարկել Ղօշունդաշի ձե — ւով բոլոր աւերակները, որ կան Զան — գեզուրի մէջ:

ՊԱՏԱՆԻ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Վերջերս Երեւանի մէջ մրցում մը կատարուեցաւ պատանի երաժիշտնե — րու միջեւ: Այս մրցումը երեւան հա — նեց փոքրիկ տաղանդաւոր երաժիշտ — ներ, ինչպէս տեսական — երգահիւ — սութեան, նոյնպէս նուագածութեան ճիւղերուն մէջ

Դաշնամուրի մրցման մէջ 12 տարե — կան Արմօ Բաբաջանեան առինամեծ թիւերն առաջացաւ:Մեծ յաջողութեամբ նուագեց Պէթհովէնի չորրորդ սոնա — թը,Մէնտէլսոնի Ռոնտօ — Կափրիչիօ — զոն, Մոցարթի 12րդ սոնաթը եւ ուրիշ դժուարին կտորներ, իր տարիքին բոլորովին անհամապատասխան: Ար — մօ Բաբաջանեան նուագել սկսած է 5 տարեկանէն: Այժմ կ'ուսանի պետա — կան Երաժշտանոցի Բ. դասարանին մէջ: Երաժշտանոցին տնօրէնութեան կարծիքով, այս պատանին օժտուած է ապագայ մեծ երաժշտագէտի մը տաղանդով:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Ցանախ ներքումներ կամ պատաս — խաններ կը ստանանք ուրիշ թերթե — րու մէջ եղած սխալներու եւ խեղա — թիւրումներու դէմ, մեր թղթակից — ներէն կամ ընթերցողներէն:

Կը յանձնարարենք բոլորին ալ՝ զա — նոնք հրատարակելու տաղտուկը խը — նայել մեզի՛ մանաւանդ որ այդ ճշդում — ները կամ ներքումները մեծ մասով ուղղուած կ'ըլլան արհեստով խառ — նակիչներու: Օգուտ ունի՞ սեւին՝ օճա — ռը, խեւին խրատը···

⁂ Այս առթիւ կը յիշեցնենք ուրիշ հրահանգ մը,— ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ԿԱՐՃ ԿԱԶՄԵԼ տեղական խառ — դէպներու նկարագրութիւնները, խոր — հրդածութիւններն ու ճառերը, եւ ԳՐԵԼ ՕՐԸ ՕՐԻՆ:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդա — ծութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մէջ (27 մարտ)·

— «Վերջերս Ամենայն Հայոց Կա — թողիկոսը Պոլսոյ Պատրիարքին գրած էր նամակ մը, ուր ցաւ կը յայտնէր Ղեւոնդ արք.ի մահուան առթիւ եւ կ'ըսէր ի միջի այլոց·—

«Ողբում ենք այդ անփոխարինելի կորուստը, այդ տարապարտ զոհի մահը. բայց առաւել եւս անդարմա — նելի վիշտ է պատճառում մեզ սփիւռ — քի մեր հոգեւոր զաւակների մէջ տի — րող երկպառակութիւնը, անհամե — րաշխութիւնը եւ մինչեւ կատարեալ թշնամութեան հասած այն մոլեռնու — թիւնը, որուն զոհն է Տ. Ղեւոնդ արք.: Մեր զոյգ կոնդակներով աշխատե — ցանք արտասահմանի մեր զաւակնե — րին զգաստութեան հրաւիրել, աշխա — տութեան կոչելով ոչ միայն Առաջ — նորդները, այլ եւ բոլոր մտքի, գրչի, խօսքի բարեմիտ ներկայացուցիչնե — րը»

Ինչպէս կը տեսնուի, Կաթողիկոսը Ղեւոնդ արք.ի կորուստը ողբալէն շատ աւելի՝ կ'ողբայ արտասահմանի մեր գաղութներու ներկայ խառնակ, պառակտեալ վիճակը: Կաթողիկոսը կը յիշեցնէ, որ երկու անգամ կոն — դակներով զգաստութեան հրաւիրած է արտասահմանի հայութիւնը:

Ցաւալի ակնարկութեամբ, որ կաթողիկոսի անունը ամէնէն աւելի շահագործող ռամկավարներն են որ իրենց զինակից բոլշեւիկներու հետ միասին ոչ միայն ստեղծեցին ներկայ խառնակ ու պա — ռակտեալ վիճակը, այլ եւ ամէն ջանք կը թափեն այժմ տեւականացնելու այդ պառակտեալ վիճակը, որ այն — քան մեծ ցաւ կը պատճառէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին·

Մի՞թէ պարզ չէ, որ երբ այդ մար — դիկը իրական յարգանք ունենային Կաթողիկոսին հանդէպ, չպիտի փոր — ձէին երբեք անհունապէս վշտացնել զայն՝ ձգտելով տեւականացնել մեր համայնքներու ներկայ պառակտեալ վիճակը, չպիտի ջանային երբեք փա — րիսեցիօրէն փուն պատրուակներ գտ — նել կամ հնարել՝ Կաթողիկոսի կամ — քը չկատարելու ու պառակտեալ եկե — ղեցիներու եւ համայնքներու միու — թեան վերահաստատումը անկարելի դարձնելու համար:

Ցաւալիշակայն չէ՞ միթէ, որ մինչ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կ'ողբայ մեր գաղութներու երկպառակու — թիւնն ու անհամերաշխութիւնը եւ զգաստութեան հրաւէր կ'ուղղէ մտքի, գրչի եւ խօսքի բարեմիտ ներկայա — ցուցիչներուն՝ անոնց աջակցութիւնը խնդրելով մեր գաղութներու խաղա — ղեցման համար, «Պայքար»ի եւ «Հ. Կոչնակ»ի խմբագիրները ամէն տե — սակ կեղծ արդարացումներ կը փնտ — ռեն՝ արգիլելու համար պառակ — տեալ հայ եկեղեցիներու եւ համայնք — ներու միութիւնը եւ, ինքզինքնին այս գաղութին ազգերը երեւակայե — լով՝ կ'ըսեն շարունակ, թէ միութիւ — նը պէտք չէ եւ թէ իրենք չեն կրնար Դաշնակցականներու հետ միեւնոյն յարկին տակ ըլլալ:

Սակայն, բարեբախտաբար, բացի Պայքարի եւ Հ. Կոչնակի անուղղելի խմբագիրներէն, ամերիկահայ մեր հայրենակիցները ոչ մէկ շահ ունին տեւականացնելու մեր եկեղեցիի եւ գաղութի ներկայ պառակտեալ վի — ճակը եւ, վստահ ենք թէ,պիտի սրտա — փին շուտով եւ օր առաջ պիտի ուզեն կատարել Կաթողիկոսին բաղձանքը, այն է՝ հայ եկեղեցիի միանականու — թեան վերականգնումը, հայ գաղութ — ներու խաղաղեցումը, եւ հայկական բոլոր ուժերու համագործակցութիւ — նը:

Այդ կը պահանջէ ոչ միայն Ամե — նայն Հայոց կաթողիկոսը, այլ եւ հայ ազգին գերագոյն շահը»:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Կիրակի օր Լիւքսէմպուրկի մէջ, Ֆրանսա յաղթեց Լիւքսէնպուրկի 6 — 1ով, ինչպէս նախատեսուած էր:

⁂ Իսկ Վիէննայի մէջ 65,000 հոգիի ներկայութեան տեղի ունեցաւ Աւս — տրիա — Հունգարիա բարեկամական մեծ մրցումը, ուր Աւստրիա յաղթեց Հունգարիոյ 5 — 2ով

⁂ Շաբաթ օր Լոնտոնի մէջ տեղի ունեցաւ Անգլիա — Սկովտիա ֆութպոլի միջազգային մրցումը, որուն շատոնց կը սպասուէր: Ներկայ էին 95.000 հոգի կայսերական լիշխաններ եւ ամբողջ նախարարները: Խաղը վերջացաւ Սկովտիոյ կրած պարտութեամբ ընդդէմ 3 նշանակէտով:

⁂ Նոյն Սթատ Պիֆալոյի մէջ տեղի ունեցաւ Անգլիա — Ֆրանսա ռըկպիի միջազգային մրցումը, 22,000 հոգիի ներկայութեան:

Անգլիա յաղթեց Ֆրանսայի ազգային խումբին 32ի դէմ 21 նշանակէտով:

⁂ Տեղի ունեցաւ նաեւ L'OEUVRE թերթին կազմակերպած փարի — Պան հեծե — լանիւի մրցումը, որուն հեռաւորութիւնն էր 275 քիլոմէթր: Կը մասնակցէին 245 ծանօթ ֆրանսացի, պելճիքացի, աւստրիացի, գերմանացի հեծելանուորդ — ներ: Յաղթանակը նուաճեց մը վերջ ֆրանսացի Ժան Նորէր շահեցաւ մրցումը ժամական 34 քիլոմէթր նամբայ կտրելով:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Թուլշա, Մ. Կ.— Ստացած ենք եւ վերապահած:

Պիտա, Անշէն Որբուկ.— Պիտի հրատարակուի:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

— Երկու զոյգ գուլպայ տուէք, ձեզ կ'անցնեմ:

Մերոնք իրենց ոտքերէն գուլպա — ները կը հանեն կուտան: Երբ, ջու — րին միւս կողմը կ'անցնին, Թուրք մը կ'ըսէ քոյրս՝ Արեգնազը խլել:Մայրս որ մահէն չէր վախնար, կ'ըսէ·— նախ զիս սպաննէ, յետոյ փորձէ աղ — ջիկս ձեռքէս խլել: Թուրքը կը տեսնէ որ չպիտի կրնայ առնել, կը թողու եւ կը սկսի հայհոյել մայրիկիս:

Մամախաթունի մէջ մերոնք կը գտնեն Դերջանի հայ գիւղերէն շատ մը ծանօթ դէմքեր, որոնց մէջ են մեր գիւղացի Տօնական Թովմասեանը եւ Կոզեցի Առաքէ. փոխանորդ Տէր Թա — գւորը, որ կը տանին եւ կը կերա — կրեն, յետոյ կառավարութեան կը ներկայանան, մերոնց համար «վէսի — կա» կը հանեն եւ նորէն քիւրտ գիւ — ղերը կը ցրուին: Հօր քեռայրս՝ Մկր — տիչը կուգայ, մօրմէս տեղեկութիւն կ'ուզէ քրոջս՝ Մաղիկին համար: Մայրս Եփրատը ցոյց կուտայ,— Հոն է Մաղիկիս գերեզմանը

Հետեւեալ օրը երկու ժանտարմա — ներու առաջնորդութեամբ, մերիննե — րը կ'ուղղուին դէպի Ղրտըմի գիւղե — րը: Ճամբան, հօրաքրոջս տղան՝ Ղա — զարը կ'ուզեն առնել: Դարձեալ մօրս ընդդիմութեան շնորհիւ կ'ազատուի:

25 ԳԻՒՂԷՆ 10 ՊԱՌԱՒ ՄՆԱՑ

Գալով Մամախաթուն ապաստա — նած Հայերուն, որքան որ գրամ կեր — ցուցին, արժէք չունեցաւ: Մերիննե — րուն Մամախաթունէն երթալէն եր — կու շաբաթ վերջը, կը տեղահանուին մինչեւ Քէմախի կիրճը եւ հոն բոլորը կը սպաննուին:

Ամբողջ Դերջանի 25 հայ գիւղերէն 10 ծեր կիներ իբրեւ աքսոր Տիգրա — նակերտ կը ղրկուին, իսկ մնացեալը բոլոր կը սպաննուին վայրագօրէն:

Իսկ մենք Քիւրտերուն մէջ էինք: Մայրս որոշեց որ Դերջանի Թուրք գիւղերը երթանք: Աւելի ճիշդ Թեր — պիւնէք պիտի երթայինք, որովհետեւ այդ գիւղին մէջ լուսահոգի պապուս ծանօթ Մուղտառ աղան կար: Ես ու մայրս ճամբայ ելանք եւ կնքահայրս, Ջախոյենց Գրիգորը, մինչեւ Հէյակէ լերան գլուխը մեզի ընկերացաւ: Հոն տառւակի մը ափը նստանք, գիտեցինք ամբողջ Դերջանի հովիտը իր գիւղե — րով: Ահա Հայերու ցանած կանաչ արտերը, որոնց տէր եղած են Թուրք գաղթականները: Ահա զոյգ գետերը, արեւմտեան Եփրատը եւ Թուզլաչայ, որ Դերջանը երեք մասի կը բաժնեն: Ահա Հէյակէ, մեր նախահայրերուն «րբավայրը», բոլորովին ամայի: Կըն — քահայրս բարի ճանապարհ մաղթեց մեզի եւ վերադարձաւ դէպի Քիւրտե — ները, իսկ մենք ուղղուեցանք դէպի Թերպիւնէք: Այս լեռը հարուստ էր իր վայրի պտուղներով: Ջանոնք ուտելով մեր ճամբան շարունակեցինք, իրի — կունը Սէյկի հասանք եւ գացինք ծա — նօթ Թուրքի մը հիւր եղանք: Հոն տե — սանք մեր տան գոյքերէն, տանէքը խոտովաննցաւ եւ բաւ.

— Եթէ այսօր վերադառնանք ձեր գիւղը, ինչ որ թերած եմ պատարատ եմ ձեզի տալու:

Մայրս պատասխանեց·

— Ի՞նչ կ'արժէ գոյքը, քանի որ բոլորը ջարդուեցան, 28 անդամներ ընտանիքէն այսօր հինգ հոգի ողջ մը — նացած ենք եւ դեռ չենք գիտեր ինչ պիտի ըլլանք: Վերջը մեր քով եկաւ մերոնց Մաթոսը եւ Թովմասենց Ար — մենակը: Գիւղերանց Քիւմպեթներէն Սէյկի եկան եղբայրս Անանիան եւ մերոնց Նշանը: Վախցեր են թէ Թուրք գաղթականները կը սպաննեն մեզ: Նորէն վերադարձան Քիւմպեթները: Առտուն կանուխ գացինք Թերպիւնէք Մուղտառ աղային տունը: Մեզ սիրով ընդունեց, մօրս բսաւ,— Գնա ազատ ալ բեր, քովս կեցէք: Մենք նորէն Քիւմպեթները գացինք: Գիւղերանց ես, պզտիկ քոյրս, եղբայրս՝ Անանիան, մայրս Թերպիւնէք գացինք, իսկ միւս — ները Քիւմպեթները մնացին: Ես Մուղ — տառ աղային գառները կ'արածէի, եղբայրս զառատու էր աղային տղուն, իսկ մայրս հացթուխ: Հօր տարահով կ'ապրէինք:

400 ՈՍԿԻՆ ԴԱՐՁԱՒ 100 ՂՐՈՒՇ

Օրին մէկը ես Սիրվի լեռնէն քսակ մը ոսկի գտայ, մայրս եւ եղբայրս Անանիան մեր քով չէին այդ օրերը, Սէյկի գացած էին, մերոնց Մաթոսը տեսնելու համար, որովհետեւ շատ հիւանդ էր. Մաթոս կատան (մեծ եղ — բայր) կը մեռնի, մերինները կը թա — ղեն եւ շաբաթ մը անցաւ մինչեւ որ եկան: Ես իրիկունը գառները գոմը տարի, յետոյ գացի քրոջս քով: Ըսի. — Արեգնազ, առ քեզի դրամ: Քսակը բանալով, մեծ ոսկի մը տուի (հինգը մէկնոց, Քոյրս բսաւ — Բեր համ — րենք: Ես ալ սկսայ համրել: Այդ մի — ջոցին աղային ծառաները ներս մը — տան եւ տեսան որ դրամի հետ կը խաղամ, անմիջապէս գացին Մուղ — տառ աղային լուր տուին: Աղան ե — կաւ ինծի բսաւ որ գտած դրամս տուր որ համրէ: Տուի եւ տարաւ համրեց. յետոյ ինծի վերադարձուց: Նոյնպէս կարգով տնեցինները համրեցին, բայց միշտ ալ քանիս դրամը կը շատնար: Նկատեցի որ դրամիս գոյնը փոխ — ուած էր, կարմիրը ճերմակ եղած էր: Ամէնէն վերջը, Մուղտառ աղան պատուիրեց որ դրամը իրեն տամ պա — հելու: Տուի: Երբ մայրս եկաւ,Մուղ — տառ աղան դրամը մօրս տուաւ. մայրս համրեց,— հարիւր դահեկան, մինչդեռ իմ գտածս 400 հնչուն էր:Թա — նի մը օր վերջը Մուղտառ Մամախա — թուն գնաց եւ շատ մը գնումներով վերադարձաւ գիւղ: Իմ դրամ գտնելս տարածայնուեցաւ գիւղին մէջ: Ծեր Թուրք մը եկաւ բսաւ թէ իր դրամն է, այս մարդը զիս խեղդել ուզեց, բայց չյաջողեցաւ:

Օր մը գառները երբ Սիրվիի լանջը կ'արածէի,տեսայ որ ծեր Թուրքը դէ — պի ինծի կուգայ, ձեռքը բռնած պա — րան մը, օղակ բրած պատրաստ: Ես հասկցայ հրէշ ծերուկին միտքը, զիս խեղդել կ'ուզէր «Օղնումի՛»ն, օգ — նութիւն» պոռալով սկսայ փախչիլ լեռն ի վեր: Այս լերան լանջը ամէն քայլիս մարդկային գիւղներու կը հանդիպէի, որովհետեւ Չխնոցի Հա — յերը հոդ մորթած էին: Ես դարձայ եւ տեսայ որ ծերուկը կուգայ դէպի ինծի: Բոլորովին յուսահատե — ցայ: Լալագին օգնութիւն կը պոռայի, բայց մարդ չկար զիս փրկելու հա — մար հրէշին ձեռքէն: Մէկ այս կողմ կը փախչէի, մէկ միւս կողմ: Հրէշը առանց յոգնելու զիս կը հալածէր: Վերջին վայրկեանին ինքզինքս մայ — ուէն վար պիտի նետէի, երբ տեսայ որ հրացանով մէկը դէպի ինծ կուգար: Արիւնս ջուր կտրեցաւ:

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

պետական պաշտօնեաներու թոշակները, խնայողութեան համար: Կրճատման չափը պիտի ըլլայ հարիւրին 20, դահլիճին անդամներուն համար, հարիւրին 12՝ ամսական 2000 լիրէի համար, եւ համեմատաբար մինչեւ հարիւրին 8 եւ 6: Այս կրճատումներով պիտի խնայուի 410 միլիոն լիրէ: Միեւնոյն ատեն, բնակարաններու վարձերը պիտի կրճատուին հարիւրին 12, իսկ առեւտրական շէնքերու վարձերը՝ հարիւրին 15:

Դիւանագիտական շաբաթ մը

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կարելի է դիւանագիտական կոչել այս շաբաթը:

Պ. Եէվթիչ, Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը, կիրակի իրիկուն ճամբայ ելաւ դէպի Էնկիւրի, պաշտօնապէս այցելութիւն տալու համար Թուրք կառավարութեան: Պելկրատի թերթերը մեծ արժէք կուտան այս այցելութեան, ոչ միայն երկու երկիրներու յարաբերութեանց սերտացման, այլեւ Պալքաններու կացութեան ամրապնդման տեսակէտով: Մանաւանդ որ, Պ. Վենիզէլոս սկսած է բուռն պայքար մղել պալքանեան ուխտին դէմ:

Երկուշաբթի օր Փարիզ հասաւ Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ պիտի մնայ մինչեւ չորեքշաբթի, կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարելով գինաթափութեան եւ ուրիշ քաղաքական խնդիրներու մասին:

Իսկ շաբաթ օր Վարշաւա պիտի երթայ Պ. Պարթու, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, պաշտօնապէս այցելելու համար լեհական կառավարութեան: Անտեղ պիտի մնայ կիրակի եւ երկուշաբթի, յետոյ պիտի անցնի Փրակա, ուր պիտի հասնի ապրիլ 26ին եւ պիտի մնայ երեք օր:

Պերլինի մէջ ալ կը սպասէին Պ. Պարթուի այցելութեան, բայց հաւանական չէ:

ԱՐԿԱԾ ՄԸ ԵՒ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ապրիլ 9ին հայ երիտասարդ մը, Տիգրան Հէօնէքեան, Պէյրութի հանրակառքին տակ մնալով, երկու սրունքները ջախջախուեցան: Հակառակ եղած դարմաններուն, երիտասարդը մեռաւ հիւանդանոցին մէջ, սրունքները կտրուելէ յետոյ: Ժամագործ էր եւ երեք քոյրեր եւ երկու եղբայրներ ունի Եգիպտոսի մէջ:

⁂ Սուրիոյ արաբական թերթերը կը գրեն թէ թրքական սահմանին վրայ սպաննուած է 17 տարեկան հայ աղջիկ մը, Սիրուհի Յովհաննէսեան, Գրիգոր անուն երիտասարդի մը կողմէ: Ջարդարարը որ Տէմիր Գափու կը բնակէր, թէեւ ամուսնացած եւ զաւակներու հայր, երկար ատենէ ի վեր կը հետապնդէր աղջիկը: Իր բոլոր դաւերը անօգուտ անցած ըլլալով, դանակի 22 հարուածներով կը սպաննէ դժբախտ աղջիկը, որ Ամերիկեան Նպաստամատոյցին կողմէ փրկուած էր 1922ին, դեռ հինգ տարեկան: Ոճրագործը անհետացած է:

Փարիզ եւ գաւառներ

ՊԱՆԵՒՕ – ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէ հրեթական ընդհ. անդամական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պանեէօի սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէի վիճաբանական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Քէնտիրեանի ճաշարանը, 14, rue François Garcin: Նիւթ՝ Բռնապետութի՞ւն թէ ժողովրդավարութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզահայ Շօֆէօրներու Միութիւնը իր նոր Վարչութիւնը կազմեց հետեւեալ կերպով.— Յ. Գալուստեան նախագահ, Խ. Փափազեան փոխ ատենապետ, Ժ. Տէր Ղազարեան ընդհ. քարտուղար, Խ. Վարդանեան օգն. քարտուղար, Խ. Ջէյրէքեան գանձապահ, Զ. Մանուկեան եւ Մ. Ժամկոչեան խորհրդականներ: Հասցէ. — 61, rue Mr. le Prince. restaurant «Floria»

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹՐԻԷՍԹԷ, Վ. Յ.— 250:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Գ. Լ.— 35:
ՔՐԷՕԶՕ, Յ. Ա.— 35:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գ. Դ.— 100.
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 550: Կարգադրէ ցինք:
ՓԱՐԻԶ, Թ. Փ.— 70.
ՊՈՏԷՍԱ, Գազ.— 200:
ՓՈՆ ԹԸՎԷՔ, Գ. Տ. Խ.— 100:
ՎԻԷՆ, Գործ.— 376.40:
ՌՕՄԱՆ, Ա. Վ.— 50:
ՀԱԼԷՊ, Հայր Մ.— 140:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 213.50:
ՔԱՆՏԻԱ, Ա. Մ.— 50
ԷՔԻԻԼԻ, Յ. Թ.— 85:
ԹԻԹՐՈՅԹ, Զ. Ակ.— 20 տոլար
ՖՕՆԹԷՆ, Համ. Եղբ.— 35
ՓԱՐԻԶ, Մ. Գ.— 70
ՊՕՐՏՕ, Գործ.— 549:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ա. Հ.— 140:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 600:
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ.— 312.40
ԿԱՐՏԱՆ, Կիւրճ.— 150.
ԼԻՈՆ, Մարկ.— 105:
ԼԻՈՆ, Ա. Կ.— 140:
ՎԻԷՆ, Լ. Տ.— 100:
ՓԷԱԺ ՏԸ ՌՈՒՍԻՅՈՆ, Թաշ.— 35
ԼԱՆՍԷՅ, Փօթ.— 35:
ՍԷՆ ԺԷՌՈՄ, Շ. Հ.— 100:
ՓԱՐԻԶ (Տ), Տօքթ. Գ.— 140:
ԺՈՒԱՅՆԷՕԶ, Ս. Մ.— 47. Կարգադրեցինք:
ՍԷՆ ԿԼՕՏ, Ռուս.— 35.
ԻՍԻ, Տէր Թ.— 70:
ԻՍԻ, Խ. Խաչ.— 100:
ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ, Կ. Կ.— 150:
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅ, Թ. Բ.— 85:
ՓԻԷՌՖԷՕ, Վարդ.— 35:
ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ), Բ. Հ.— 35
ԿՐԸՆՕՊԼԸ, Օր. Հ. Մ.— 35:
ՍԷՆ ԹՐՕՓԷԶ, Զօր.— 35:
ՊՈՄՈՆ, Հ. Աւ. Քհնյ.— 35:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Վ. Ու.— 140
ՆԷՕՅԵԻ, Իշխ. Ա.— 50:
ՍԷՎՐԱՆ — ԼԻՎՐԻ, Մ. Պ.— 140
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 632:
ՊՈՒԱ ՔՕԼՕՆՊ, Տօնէլեան.— 85.
ԼԱՆԷՍԹԵՐ, Կ. Ա.— 35:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Կիւլ.— 50:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Պ.— 35:
ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), Փիլ.— 150.
ԼԻՈՆ, Պազ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պաղտ — 280:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թէլ.— 280:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 212.
ՓՐԱԿԱ, Էկիզ.— 250:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ չափահաս կին մը մէկուկէս տարեկան երախայ մը խնամելու եւ տնական գործեր կատարելու: Գոհացուցիչ վճարում: Դիմել՝ MANIAN, 28, rue Auger, Bourg-la-Reine. (Seine).

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի 25-35 տարեկան վստահելի հայ կին մը տնական գործերու եւ երկու երախաներ (7 եւ 10 տարեկան) խնամելու համար: Գրել՝ Jean Abdalian, quartier Colombe, Mougins (Alpes Maritimes):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ՀԱԼԱԾ ՄԱՐԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ. Ժ. Մ.*

Ոստիկանը ուրախացաւ, որովհետեւ Թ. Ք.ի ստորադասեալները իսկապէս կը սիրէին զինքը եւ անոր գովասանքը դրեթէ հաւասար էր պաշտօնի բարձրացման:

Արդարեւ Մէնսըրի թելադրութեամբ վրայ էր որ Լոնտոնէն Լուիս երկաթուղ ճամբուն վրայ կատարուած էին ամէնէն մանրազնին քննութիւնները եւ այդ ճամբուն վրայ գտնուող գետակներուն մէջ փնտռած էին կորսուած հետքը:

Ատրճանակը գտնուած էր Նէթուէյի եւ Հօրսլիի միջեւ: Դիւրութեամբ հաստատեր էին անոր տիրոջ ինքնութիւնը, որովհետեւ Վասալարօ իր անունը փորագրել տուած էր անոր վրայ. արծաթազօծ եւ սուղնոց ատրճանակ մըն էր՝ սատափէ կոթով:

— Աւազակի մը նուէրը ուրիշ աւազակի մը, դիտել տուեր էր Թ. Ք.:

Այդ կարեւոր հետքը երեւան հանելէ յետոյ, մնացածը բաւական դիւրին էր:

Ոստիկանութեան գաղը աւելի եւս դիւրացաւ, սակայն, երբ Թ. Ք. Վասալարոյի թուղթերուն մէջ գտաւ անոր սպանական նամակին ժառաւոր պատճէներ, որուն տառասխալներէն կարելի էր եզրակացնել թէ նամակին շարադրութիւնը ուրիշ մը թելադրած էր եւ այս վերջինը կատարեր էր պէտք եղած սրբագրութիւնները:

Բայց գաղտնիքը բոլորովին լուծուեցաւ, երբ Թ. Ք. Վասալարոյի գաւառներուն մէջ գտաւ քիմիական բաղադրութիւններով պատրաստուած թուղթերու փոքրիկ կապոցը: Այդ թուղթերէն քանի մը հատը Թ. Ք.՝ ընդհանուր ոստիկանապետին եւ ներքին գործերու նախարարին ներկայութեան, «վառեց», պարզապէս քանի մը երկվայրկեան ելեկտրական լոյսին դիմացը բռնելով զանոնք: Նոյն եւ գարշելի հոտ մը լեցուց նախարարին գրասենեակը:

Թ. Ք. ժամացոյցին նայեցաւ:

— Արդեօք ո՞ւր է Տիկին Լէքսմըրին երթալու համար, հարցուց իր ստորադասեալին:

— Ձեզ կարծեր, որ եւ է ատեն կրնանք երթալ, ըսաւ Մէնսըր:

— Միասին երթանք...

Բայց յուսախաբ եղան: Տիկին Լէքսմըրին տունը չէր. զանգակին ալ պատասխան տուող չկար: Շէնքին դռնապանը այն տպաւորութեան տակ էր թէ Տիկինը քաղաքը չէր այդ օրը: Անիկա ընդհանրապէս կը մեկնէր շաբաթ օրերը եւ կը վերադառնար երկուշաբթի՝ շատ քիչ անգամներ ալ երեքշաբթի:

Ոստիկաններուն այցելութիւնը երկուշաբթի գիշեր մըն էր որ տեղի կ'ունենար: Թ. Ք. հանելուկի մը առջեւ էր: Դռնապանը խորհելով թէ իր օգնականը որ ցերեկները կ'աշխատէր, կրնար աւելի տեղեկութիւններ տալ, արթնցուց զայն:

Այո, Տիկին Լէքսմըրն գացած էր կիրակի — շաբաթական արձակուրդի գացողը օր մը՝ առաջ ճամբայ կ'ելլէ սովորաբար — եւ միասին տարած էր երկու պայուսակ: Դռնապանը աւելցուց նաեւ թէ Տիկին Լէքսմըրն յաճախ ուած վինակ ունէր: Երբ իրեն հարցուցին թէ ինչ ըսել կ'ուզէր, անկապակից բառեր շարեց իրարու քով.

— Այսինքն... կը հասկնաք... ինչպէս ըսեմ... տեսակ... տեսակ մը...

— Ձեզ հարցնել այս եղածներուն, ըսաւ յանկարծ Թ. Ք. մեր գտած հետքերուն մասին որ եւ է մէկը լուր ունի՞...

— Մեզմէ զատ ոչ ոք, ըսաւ Մէնսըր, բացի Թերեսա...

— «Բացի Թերեսա», ի՞նչ, բարկացաւ Թ. Ք. մի պապանձիր, եթէ լեզուիդ տակը բան մը կայ, ըսէ...

— Այսինքն, կ'ըսէի թէ Ճէյմս փողոցի տանտէրը բաներ մը ըսած չըլլայ... անիկա գիտէ թէ խուզարկութիւն կատարեցինք...

— Անիկա կրնանք դիւրութեամբ ստուգել, ըսաւ Թ. Ք.:

Ինքնաշարժ մը առին եւ գացին չիտակ Կրէյթ Ճէյմս փողոց: Տանտէրը քնացած էր, դժուարաւ արթնցուցին:

— Դուք ինծի «մարդու բան մի ըսեր» չըսի՞ք, պարոն Մէյերսիթ. եւ ալ մարդու բան չըսի արդէն, բացի այն պարոնէն որ ձեր եկած օրը ինծի եկաւ...

— Ի՞նչ կ'ուզէր, հարցուց Թ. Ք.:

— Իմացեր է որ Վասալարոն այստեղ կը բնակէր եւ եկեր է անոր պարտքը վճարելու...

— Ի՞նչ տեսակ մարդ էր...

Տանտէրին նկարագրութիւնը սարսուռ մը տուաւ օգնական ոստիկանապետին:

— Աստուած վկայ Գարան է, ըսաւ ան ու հայհոյեց:

Ցետոյ կարգին տուաւ Քէտօկըն Սքուէրի հասցէն:

Դուռը անմիջապէս բացին: Պարոն Գարան քաղաքը չէր շաբաթ օրէն ի վեր: Ծառան, որ կասկածոտ աչքով մը նայեցաւ այցելուներուն վրայ, ատկէ աւելի բան չըսաւ, որովհետեւ յանկարծ յիշեց թէ նախորդ ծառան իր գործը կորսնցուցեր էր՝ կեղծ ելեկտրագէտին հետ բարեկամանալով: Գարայի վերադարձին մասին տեղեկութիւն չունէր ան, կրնար երկար ատեն բացակայել, կրնար անմիջապէս՝ նոյնիսկ այդ գիշերը վերադառնալ:

— Աղէկ բախտագուշակ կրնաս ըլլալ, դիտել տուաւ Թ. Ք. բարկութեամբ, ուրիշ ընելիք չմնաց, ըսաւ Մէնսըրին, երբ կը վերադառնային: Հասկցիր թէ Թէվիսթօքի առաջին շոգեկառքը քանիին կը մեկնի վաղ առտու եւ հեռագրէ ձորձ պահքոկը, որ պէտքի ինքնաշարժ մը կայարան ղրկէն:

— Ինչո՞ւ այս գիշերուընէ չերթանք, ըսաւ Մէնսըր, կէս գիշերուան շոգեկառքը կ'առնենք, առտուն վեցին, եօթին կը հասնինք

— Շատ ուշ է հիմա, մէկ վայրկեանէն կայարան չենք հասնիր

Աստուած ճամբորդութիւնը դէպի Տէվընշըր, հակառակ գեղեցիկ օդին, հաճելի չէր երկու ոստիկաններուն համար: Թ. Ք. նախազգացում մը ունեցաւ թէ տխուր բան մը պատահած է: Երբ շոգեկառքը դաշտերուն մէջէն կ'անցնէր, գարնան գեղեցիկ հովի մը անուշութիւն մը տուաւ անոր:

— Նայեցէք, ըսաւ Մէնսըր, յանկարծ ցոյց տալով երկինքը, ուր սպիտակ թեւերով օդանաւ մը կը փայլէր արեւուն ճառագայթներուն տակ

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 275.226

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ԱՊՐԻԼ — JEUDI 19 Avril 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2474

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Մուսոլինիի ծանօթ ճառին առթիւ, բոլոր լաւատես յայտարարութիւններէն յետոյ, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ անհրաժեշտ կը գտնէր յիշել.

— «Կառավարութիւնը երբեք չէ անտեսած միջազգային կացութեան օրինաւորած իրաւապաշտպանութեան միջոցները, որոնց վրայ հիմնուած է մեր խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը:

«. Այս կէտին վերաբերեալ մանրամասնութիւնները մօտերս պիտի լուսէ մեր վարչապետին նեղինակաւոր բերնէն: Միայն սաչափ կրնամ ըսել թէ՝ որպէսզի կարենանք մեր յանձնառութիւնները կատարել եւ ամենամեծ ուժին դէմ պաշտպանել Թուրքիոյ հողերը, բնաւ չյարձակիլ բայց ամէն հաւանականութեան դէմ դնել, ստիպուած ենք շատ ուժեղ գտնուելու ջանք թափել»:

Այս առթիւ հրաշունչ խօսքեր արտասանեց կապելիք խենդն ալ, Մահմուտ Էսատ, յիշելով թէ անհրաժեշտ է «միշտ զինուած եւ պատրաստ գտնուիլ»: Թէեւ, միեւնոյն ամբոխավարին յայտարարութեամբ, «Թուրք ազգը ոչ ոքէ կը վախնայ» եւ «ոչ մէկ ատեն պարտուած է»:

Այս հանդիսաւոր յայտարարութեանց զուգրնթաց, հեռագիրը կը հաղորդէր թէ Էնկիւրի որոշած է աւելցնել ծովային եւ օդանաւային ուժերը, նոր վարկեր պահանջելով խորհրդարանէն:

Իսկ առջի օր, նոր հեռագիր մը կը ծանուցանէր թէ օրինագիծ մը կազմուած է, օտար օդանաւերու մասին: Օրինագծին տրամադրութեամբ,

— «Ո՛ր եւ է օտար օդանաւ որ թրքական հողի վերեւ կը սաւառնի 800 մեթրէն պակաս բարձրութեամբ կամ արգիլեալ գօտիներու վրայ, գնդացիրի պիտի բռնուի: Երբ օտար օդանաւեր թռչին թրքական հողի վրայ, պարտաւոր պիտի ըլլան վար իջնել եւ միասին առնել թուրք վարիչ մը, որ իրենց պիտի ընկերանայ երկրին վրայ թռած միջոցին»:

Օրինագիծը խստութիւններ կը պարունակէ նաեւ թղթատարական օդանաւերու մասին: «Այն օդանաւերը որոնց վարիչները յեն համակերպիր մասնաւոր պայմանագիրներով նախատեսուած պայմաններուն, վար պիտի առնուին եւ վարիչները պիտի ձերբակալուին զինու զօրութեամբ»:

Ուրեմն Թուրքիան ինք ալ չի հաւատար կնքուած թուղթերուն եւ ուխտերուն, եւ, ապահովութեան միակ երաշխաւորութիւնը կը գտնէ ուժերու վերակազմութեան եւ բազմապատկութեան մէջ:

Արդար ըլլալու համար, պէտք էր յիշել թէ՝ Թուրքիան միշտ արթուն եղած է այս տեսակէտէն:

Հաւատարիմ ատանալով եւ անոնց աւանդապահիկը չուայլելով հանդերձ, Թուրքը գիտցած է միշտ չոր պահել վառօդը, եւ խափին ու արօրին դրամը յատկացնել հրացանի եւ թնդանօթի:

Աւտր համար էր որ կրցաւ դիմանալ յունական արշաւանքին, եւ «ծովը թափել թշնամին», ինչպէս ուխտած էր:

Զինադադարին, յաղթական Դաշնակիցներու ամէնէն զօրաւոր յէջանին ալ, Անատոլուն անսպառ շտեմարան մըն էր զէնքի եւ ռազմանիւթի: Պակասը լրացուցին յաղթականները իրենք, ոչ միայն խեղկատակութեան վերածելով զինաթափութիւնը, այլ եւ նորանոր սպառազինութիւններ ճարելով: Այս գետնին վրայ եւս անոնք մրցումի ելան իրարու հետ:

Տասներկու տարի անցած է թրքական յաղթանակէն ի վեր, եւ Էնկիւրի անընդհատ կը սպառազինուի: 200–220 միլիոն ոսկիի եկամտացոյցին 60–70 միլիոնը միշտ կ'երթար ազգ. պաշտպանութեան: Ու թէեւ նախահաշիւը կրճատուած է քանի մը տարիէ ի վեր, իջնելով մինչեւ 175–180 միլիոնի, բայց նորէն առիւծի բաժինը կը ստանէ ազգ. պաշտպանութիւնը:

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը գիտել կուտար թէ «քաղաքական կացութիւնը վարդաստան մը չէ»:

Հետեւաբար, 12 տարիէ ի վեր եղած սպառազինութիւնները, պատերազմական ահագին աւարներն ու օդանաւային յաւելումներն ալ անբաւական կը համարուին այժմ: Օրուան նշանախօսքն է՝ «շատ ուժեղ գտնուիլ»: Ուրիշ խօսքով՝ զինարշաւ: Ինչպէս միւս բոլոր ազգերուն համար:

X

Անշուշտ ծիծաղելի պիտի ըլլար բերան առնել մեր անունը՝ յարաճուն սպառազինութեանց այս պատկերին առթիւ:

Եւ նոյնքան միամտութիւն պիտի ըլլար, տրուած տեղեկութիւններէն եզրակացնել թէ այսօր – վաղը անակնկալ մը պիտի պայթի Թուրքիոյ գլխուն, եւ շագանակներ պիտի հանուին մեզի համար:

Պահելով բոլոր համեմատութիւնները եւ ամուր կանգնելով անոնց իրականութեան գետնին վրայ, կ'ուզէինք ըսել թէ՝ երբ հզօրները, կազմակերպուած պետութիւններն անգամ լուրջ մտահոգութիւններ ունին եւ կը բազմապատկեն իրենց հանրային եւ ռազմական ուժերը, նոր աղէտ մը չէ՞ որ կը սպառնայ մեզի, այս կարգի կացութեամբ եւ ներքին խաչակրութիւններով:

Ո՞վ կ'ուզենք խաբել, կարծելով թէ մեր բոլոր պահանջներուն կը բաւէ ինչ որ ունինք, եւ կը մնայ սպասել «Մեծ Տեսիլք»ին:

Նոյն իսկ Երեւանի ձգելով քաղաքական բոլոր մտահոգութիւնները — ինչպէս կ'ընեն ոմանք հոսանքներ — կրնա՞նք հանդիստ սրտով դիտել գաղութներու վիճակը:

Ահա փշուր – փշուր կը քակուի ներքին ճակատը, մէկ տարիէն միւսը, եւ զայրոյթ զայրոյթ.

Չկայ որ եւ է նշանախօսք, խորհրդանշան կամ ծրագիր, որ կարենար մեղմացնել կիրքերը, եւ տարամերժ տարրերը համախմբել միեւնոյն ճամբուն վրայ:

Նոյն իսկ Ապրիլ Տասներէկը ճեղքեր բացած է ու կը բանայ տարուէ տարի:

Ո՞ւր է այն համազգային սրբութիւնը որ պիտի կարենար խեղդել կանչել մեզ, գոնէ բարոյապէս սպառազինուելու համար, աշխարհի հրացանին եւ հրասայլին առջեւ… Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՐՈՑՔԻ ԿԸ ՎՏԱՐՈՒԻ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ ՊԻՏԻ ՍՊԱՍԷ, ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ԱՊԱՍՏԱՆԵԼԻՔ ՏԵՂ ՄԸ ԳՏՆԷ

Նախարարական խորհուրդը երեքշաբթի օր բացառիկ նիստ գումարելով, որոշեց սահմանէն դուրս հանել Թրոցքին: Հրամանը գործադրելի է անմիջապէս: Ամէն պարագայի մէջ, Թրոցքի այլեւս չի կրնար Փարիզ մնալ, եւ պիտի քշուի այս կամ այն սահմանը, մինչեւ որ մօտաւոր կամ հեռաւոր երկիր մը յանձն առնէ ընդունիլ աքսորականը: (Կ'ըսուի թէ Սպանիա գացած է):

Վտարման հրամանը ստանալէ անմիջապէս վերջը, Թրոցքի եւ հետեւորդները Պարպիզոնի վիլլային փեղկերը փակելով, սկսան բեռ կապել: Թրոցքի ինքն ալ չի գիտեր թէ ո՛ւր պիտի երթայ: Կը կարծուի թէ Թուրքիան ալ այս անգամ չպիտի արտօնէ որ Փրինքիփօ բնակի:

Ազգայնական մամուլը կը շնորհաւորէ կառավարութեան կարգադրութիւնը, կրկին յիշելով թէ Ֆրանսան չի կրնար որջ մը դառնալ դաւաճաններու եւ խռովարարներու: Մասնաւորապէս կը յիշուի թէ Թրոցքին էր որ ստորագրեց Պրէսթ Լիթովսքի դաշնագիրը, ռազմադաշտէն քաշելով Ռուսաստանը եւ պատճառ դառնալով հազարաւոր ֆրանսացի զինուորներու կորուստին եւ Մեծ Պատերազմին մէկ տարի երկարաձգման: «Մեր մեռած եւ նախկին զինուորներուն համար անարգանք է մեր երկրին մէջ տեղ տալ Թրոցքիին »: « Էքօ տը Փարի » կը պահանջէ խուզարկել Պարպիզոնի վիլլան, ստուգելու համար թէ Թրոցքի գաղտնի տպարան մը չունէ՞ր հոն: « Ժուռնալ » առջի օր հրատարակած էր Թրոցքիի ռուսերէն թերթին ճակատին լուսանկարը: Թերթը կը կոչուի « Ընդդիմադիր տեղեկատու » եւ օրկանն է Չորրորդ Ինթէրնասիոնալին: Թրոցքիի ստորագրութեամբ յօդուածի մը մէջ կան հետեւեալ տողերը.— « Յեղափոխական գործի տեսակէտով Գ. Միջազգայինը մեռած է: Յեղափոխութիւնը ուրիշ միջոցներ պիտի բռնէ: Լէնինեան բոլշեւիկները (Թրոցքիական) իրաւունք ունին հպարտանալու որ դէպքերու բերումով իրենց կ'իյնայ գծել նոր ուղին »:

Թերթերը կը պնդեն թէ նախկին գործավար գաղանապէս Պարպիզոն բնակած ատեն աշխատանքներ կատարած է, նոր համայնավարական բջիջներ կազմելու համար, որոնց նպատակը պիտի ըլլար « ընդհանուր գործադուլ եւ քաղաքացիական պատերազմ » սարքել: Այս յայտնութեան հետեւանքով շատ մը գործիչներու անուններ եւ հասցէներ գտնուած են: « Ընդդիմադիր Տեղեկատուն վերջերս գոհունակութեամբ կ'արձանագրէր « յեղափոխական նոր կազմակերպութեան վճռական յառաջդիմութիւնը »

Ամէնէն չափաւոր թերթերն ալ կը մեղադրեն թէ Թրոցքի չարաչար գործածած է նախկին կառավարութեան տուած արտօնութիւնը, խախտելով հիւրընկալութեան կանոնները:

Ֆրանսայի նոր պատասխանը սպառազինութեանց կրճատման մասին

Վ.ՃՌԱՊԷՍ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ

Նախարարական խորհուրդը իր առջի օրուան նիստին մէջ միաձայնութեամբ հաստատեց նոր ծանուցագիր մը, իբրեւ պատասխան Անգլիոյ պահանջած լուսաբանութեանց: Լակէ յետոյ արտաքին նախարարին զեկուցումը, որոշուեցաւ անմիջապէս անգլիական դեսպանատան գործակատարին հաղորդել տրուած որոշումը:

Ծանուցագիրը բացորոշապէս կ'ըսէ թէ Ֆրանսա չի կրնար հաւանիլ որ ինք նոր կրճատումներ կատարէ, եւ միեւնոյն ատեն Գերմանիան վերազինուի: Ֆրանսա չընդունիր նաեւ իտալական տեսակէտը, որ կը տրամադրէ առ այժմ եղած վիճակին մէջ պահել ֆրանսական եւ գերմանական բանակներուն ուժը: Կարճ խօսքով, Փարիզ «ոչ» կարեւոր կը պատասխանէ. այնպիսի հարցերու մասին, որոնք ուղղակի կապ ունին զինաթափութեան խորհրդաժողովի գոյութեան հետ: Գերմանացիները արդէն շատոնց յուսահատած են խորհրդաժողովէն, միշտ պնդելով իրենց վերազինման իրաւունքին վրայ:

ՀԱՅԸ ՉԳԻՏԻ ՍՂԷ

Հացագործներու կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետին եւ երկրագործական նախարարին, կարգ մը առաջարկներ ներկայացնելու համար: Վարչապետը խնդրեց որ, զոհողութիւններու այս շրջանին մէջ, հացագործներու ընկերակցութիւնն ալ նետուի ընդհանուր օրինակին եւ գինը աւելցնելու խնդիր չյարուցանէ, մինչեւ յառաջիկայ հունձքը: Ընկերակցութեան նախագահը խոստացաւ կոչ մը ուղղել բոլոր մասնաճիւղերուն:

⁂ Այն յանձնախումբը որ կազմուած է ապրուստի գիները քննելու եւ աժանցնելու համար, առջի օր կարեւոր զեկոյց մը լսեց հրապարակի գիներու մասին: Այդ զեկոյցէն կ'երեւայ թէ՝ հացին գինը աւելցած է, թէ բանջարեղէնները եւ պտուղները սուղ են տակաւին, բայց զգալապէս աժանցած են կաթը, կարագը, պանիրը, հաւկիթը, չոր բանջարեղէնները, բրինձը, սուրճը, եւ մանաւանդ ձէթը որուն գինը իջած է hարիւրին 30: Այս առթիւ տեղեկութիւններ տրուեցան նաեւ խարդախութեանց դէմ ձեռք առնուած միջոցներու մասին: Ցետոյ թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ կատարուեցան, ստուգելու համար թէ կարելի՞ է զգալապէս աժանցնել ապրուստը: Վիճաբանութեանց ընթացքին խստօրէն քննադատուեցան տուրքերու եւ փոխադրական ծախքերու ծանրութիւնը, ինչպէս եւ կարգ մը օրէնքներ որոնք պատճառ կ'ըլլան հացի եւ շաքարի սղութեան: Որոշուեցաւ մասնախումբ մը կազմել, հրապարակի գիները մանրակրկիտ քննութեան ենթարկելու եւ առաջարկներ բերելու համար:

Մետաղի ճարտարագործութեան

տագնապը Լիոնի մէջ

Լիոնի մետաղի գործարաններու սէնտիքայի ներքական ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ առջի օր: Նախագահը իր ճառին մէջ սեւ գոյներով նկարագրեց այս բանուկ ճարտարարուեստին ներկայ վիճակը: Արտածումները 200 միլիոն ֆրանք պակսած են, բաղդատելով 1932ի հետ: Արտածման մեծապէս կը վնասէ նաեւ այն յաւելուածական տուրքը զոր հաստատած է Անգլիա, փետրուարէն ի վեր: Զօրաւոր մրցակից մը դարձած է նաեւ Ճափոնը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԽԿՂԵՑԱՍԷՐ » ՄԵԳԵՐԱՆԵՐ

Որքան ալ զզուելի դարձած ըլլայ. կը փորձուիս աչքէ անցընել եւ կարդալ:

Նիւ Եորքի մէջ, բաղտի ծոցովի մը առթիւ — հոն ուր Հայկ Խօճասարեան «Հայորդիք – շանորդիք» խաղացած էր — կը խօսի նաեւ Տիկին Զարուհի Գալէմքեարեան:

« *Հայրենիք* »ի թղթակիցը կը գրէ թէ տիկինը գերազանցեց այդ բանախօսները, առելութիւն սերմանելու տեսակէտէն:

Կարդացէք ձեր սեփական աչքերով.

— « *Ես գիտեմ, որ երբ դատավարութիւնը վերջանայ, ձեզմէ շատեր պիտի մոռնան իրենց առելութիւնը եւ ձեռք մեկնեն անոնց, որոնք այսօր կ'անիծէք: ԵԹԷ ԱՅԴՊԷՍ ՎԱՐՈՒԻՔ, ԱՆԻԾԵԱԼ ԸԼԼԱՔ ԴՈՒՔ. ԱՅՍ ԱՏԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐՏԱԻՈՐ ԵՆՔ ՓՈԽԱՆՑԵԼ ՄԵՐ ԶԱՒԱԿՆԵՐՈՒՆ, ՍԵՐՈՒՆԴԷ ՍԵՐՈՒՆԴ* »:

Պոլսեցիները պէտք է ճանչնան այս Տիկինը.— Երբեմնի բանաստեղծուհի տեսարքէն, որ այլապէս շահեկան պատմութիւններ ունի:

Կարդացէք շարունակութիւնն ալ.

— « *Եկեղեցասէր կիներու վեհ նպատակները իրականացնելու եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տապալելու համար, երգչուհի Տիկին Զապէլ Արամ Փանոսեան իր կողմէ հինգ տոլար նուիրեց: Իրեն հետեւեցան բոլոր «եկեղեցասէր » կիները »:*

Այս երկրորդն ալ ծանրածանօթ է Պոլսէն մինչեւ Ամերիկա եւ Փարիզ: Եւ արուեստագիտուհի: Երգչուհի՛:

Եթէ Շիլլէրը ողջ ըլլար, կը կարծե՞ք թէ պիտի կրնար ըսել.— «Չարերը երգ չունին»:

Պ. Գրիգոր Եղիկեան, ինչպէս գործիչը, կը հարցնէր իր այնքան խառնիչ յօդուածաշարքին մէջ, ձաղկելով այս կարգի խայտառակութիւնները.

— « Հայ կինը զզուեցե՞լ է թէ գիտակից է դարձել »:

Չեմ գիտեր: Ըստ ոմանց կան թէ դաս մը կիներու համար — եկեղեցասէ՛ր — սանտրուած կամ ալեծածան մօրուք մը աւելի կ'արժէ, քան կնոջական կոչումը, մայրական բնազդը, մարդկային զգացումը, նոյնիսկ «Նահատակաց Տօն »ը:

— Բայց գրագիտուհին եւ երգչուհին պէտք չէ՞ որ տարբերութիւն մը ունենան մոլորեալ Ռսկուկներէն եւ Վարդուկներէն:

— Ո՞վ բառ թէ չունին: Եթէ Ռսկուկներն ու Վարդուկները փայտերով զինուած՝ կը սպասեն Նիւ Եորքի ամբաստանեալներու ճամբուն վրայ, այդ « կէննուկ կատրտելիքները » նախատելու եւ ծեծելու համար, գրագիտուհին եւ երգչուհին ալ հազպիներու նոգին կը վառեն, անձնուի՛րաբար կ'արծարծեն նախրական հուրը, ահբանդէ սերունդ փոխանցելու համար ատելութիւնը.

ՎԱՀԷ

Անգլիա կը զեղչէ տուրքերը,

ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏԵԼՈՎ ԿՐՃԱՏՈՒԱԾ ԹՈՇԱԿՆԵՐԸ

Անգլիոյ նիւթական նախարարը ապրիլ 17ին երեսփ. ժողովին ներկայացուց նոր նախահաշիւը, որ կը կոչուի «ապաքինման նիւթացոյց»: Վերջացող նիւթացոյցը 29 — 30 միլիոն ոսկիի շահ մը ձգած ըլլալով, կառավարութիւնը հետեւեալ առաւելութիւնները կ'ընծայէ նոր տարեշրջանին համար.— 1. Իւրաքանչիւր ոսկիի վրայ վեց փէննի կրճատել եկամուտի տուրքէ, սկսելով յուլիս 1էն.— 2. ամբողջովին վերահաստատել, յառաջիկայ յուլիս 1էն սկսեալ, գործազրկութեան նպաստը որ կրճատուած էր 1931ի տագնապին ատեն.— 3. Հարիւրին 50 վերահաստատել 1931ին կրճատուած թոշակները եւ աշխատավարձերը.— 4. Հարիւրին 25 զեղչել ինքնաշարժներու տուրքը, իջեցնելով 15 շիլինի:

Այս տարի ալ, նիւթացոյցը որ եւ է գումար չի նախատեսեր, ի հաշիւ պատերազմական պարտքերու վճարման (Մ. Նահանգներուն): Երեսփոխանները ջերմապէս ծափահարեցին նիւթական նախարարը, այս կազդուրիչ պատկերին առջեւ: 1934 — 35ի նախահաշիւը կը ներկայացնէ 727,200,000 ստերլին մուտք, 698,100,000 ստերլին ելք, որով շահ կը նախատեսուի 29,100,000 ոսկի.

Նիւթական նախարարը պատկերալից ճառ մը խօսեցաւ, նախահաշիւը ներկայացուցած ատեն:

— «Իմ լաւագոյն նիւթացոյցս ներկայացնելու համար, փոխ պիտի առնեմ Տիքընսի ամէնէն հռչակաւոր վէպերուն խորագիրները եւ պիտի ըսեմ թէ փակեցինք «Աւերակ Տան» դռները եւ այսօր կը բանանք «Մեծ Ցոյսերու» առաջին գլուխը: 1932ին շատ թանձր ամպեր կը կուտակուէին հորիզոնին վրայ. 1933ին մթնոլորտը քիչ մը պայծառացած էր, բայց հաւատք չունէինք թէ գիշերը պիտի ունենանք: Այսօր, պարոններ, պայծառ է երկինքը »:

Այս կազդուրումը գլխաւորապէս կը վերագրուի Անգլիոյ ներքին շուկային վերակազմութեան եւ զարգացման:

3000 ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ ԵՐԵՒԱՆ Կ'ԵՐԹԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐ ԸԼԼԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ?

Ծիւմհուրիէթ » կը գրէ այս վերնագրին տակ.— Աստանայի « Թուրք Սէօզիւ » թերթին Հալէպէն առած տեղեկութեանց համաձայն, Երեւանի կառավարութիւնը Դամասկոսի Հայկ. միութեան նախագահին նամակ մը գրելով, բսած է թէ կառավարութիւնը չափազանց պէտք ունի զինուորի եւ հետեւաբար Հայաստան կը հրաւիրէ Սուրիա գտնուող բոլոր Հայերը: Այս առթիւ, Ֆրանսական մէջ ծառայող բազմաթիւ Հայեր հրաւիրուած են եւ կը պատրաստուին Հայաստան մեկնելու:

Ամբողջ երկրին մէջ հրճուանք պատճառած է այն պարագան որ 3000ի մօտ հայ երիտասարդներ, իրենց ընտանիքներով պիտի հեռանան Սուրիայէն:

ԽՄԲ.— Աւելորդ է բացատրել թէ՝ թուրք թերթը զոհիկօրէն կը խեղաթիւրէ ներգաղթի վերաբերեալ տեղեկութիւնները: Մնաց որ, դեռ ոչինչ կարգադրուած է:

Ճափոնական մարտանաւեր Պոլսոյ մէջ

Ապրիլ 12ին Պոլիս հասան ճափոնական «Ասամա» եւ «Իվաթէ» դպրոցմարտանաւերը եւ գիմաւորուեցան «Համիտիէ» գրահաւորին կողմէ: Ճափոն ծովակալը զինուորական պատիւներով ընդունուեցաւ Տոլմա Պաղչէի քարափին վրայ, այցելեց Պոլսոյ կուսակալին եւ հրամանատարին, ծաղկեպսակ մը դրաւ հանրապետութեան յիշատակարանին վրայ եւ յաջորդ օրը գնաց Էնկիւրի: Վերադարձին 200 հոգինոց ընդունելութիւն մը սարքեց իր մարտանաւին մէջ, փառաբանելով թուրքաճափոն բարեկամութիւնը:

Կարոլ թագաւորին դէմ սարքուած դաւը

Ուրբաթ օր Պուքրէշի զինուորական ատեանին առջեւ պիտի դատուին խումբ մը ամբաստանեալներ, որոնք դաւադրութիւն մը սարքած էին, սպաննելու համար Կարոլ թագաւորը: Այս առթիւ կազմուած ամբաստանագիրը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԼԵԶՈՒԻ ԽՆԴԻՐԸ ՊՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԸՄԲՌՆՈՒՄՈՎ

Լեզուի խնդիրը հակադաշնակցական խմբակցութեան ամէնէն զօրաւոր զէնքերէն մէկն է:

— Դուք, Դաշնակցականներդ, համայնավարները կը կոչէք ապազգային տարր, այն ինչ հայերէնը Հայաստանի պետական լեզուն է եւ համայնավարներն անգամ այդ լեզուով կը խօսին…

Եւ կը գտնուին Զօպանեանի նման մարդիկ, որոնք Փարիզեան բեմերէն զարմանքով ու հիացումով կը պատմեն, թէ ինչպէս իրենց ականջներով լսած են, որ հայ բանուորը Զորագէսի մասին բացատրութիւններ տուած է հայերէն լեզուով:

Ինչպէս Զօպանեան պէտք է ըլլալ, զարմանալու համար, որ Հայաստանի մէջ հայ մարդը հայերէն կը խօսի: Ի հարկէ, եթէ խնդրին մօտենանք այդչափ տարրական ու «միամիտ» ձեւով, լեզուի հարցը շատ դիւրին է լուծել: Սակայն, խնդիրը միայն հայերէն խօսելու մասին չէ:

«Յառաջ»ը իր ապրիլ 13ի խմբագրականով շատ փաստացի ու համոզիչ կերպով հաստատեց թէ ինչ աստիճան աղճատման ու այլանդակման է ենթարկուած հայերէնը Խորհրդային Հայաստանի մէջ: Այդ մասին երկու կարծիք չի կրնար ըլլալ: Համոզուելու համար բաւական է թղթատել խորհրդային որ եւ է թերթ.

Նկատի ունենալով, որ այդ խմբագրականին մէջ լրիւ ցուցադրուած էր լեզուի աղաւաղումը, մենք կանգ կ'առնենք ուրիշ կարեւոր խնդրի մը վրայ: Այն է, թէ իրենք, պոլշեւիկները, ինչպէս կը մօտենան լեզուի խնդրին:

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ է որ Մ. Աբեղեանի նախագահութեամբ կազմուած է յանձնախումբ մը, որ պաշտօն ունի հայացնել օտար բառերը: Որքան գիտենք, յանձնաժողովն իր աշխատանքը չէ աւարտած տակաւին: Բայց խորհրդային թերթերու մէջ հրատարակուած շարք մը քննադատական յօդուածներ բացորոշապէս կը պարզեն այն մտայնութիւնը որ կը տիրապետէ համայնավարներու մէջ, լեզուի մասին:

«Խ. Հ.»ի մարտ 27 թիւին մէջ տպագրուած է ընդարձակ քննադատական մը՝ Լէնինի երկերու առաջին հատորի հայերէն հրատարակութեան մասին: Յօդուածագիրը բազմաթիւ մէջբերումներով ցոյց կուտայ թէ ինչպէս հայերէն թարգմանութեան մէջ սխալ դարձուածքներ ու անհամապատասխան բառեր գործածելով, խաթարուած է Լէնինի խօսքերուն իմաստը: Թարգմանողները նոյնպէս խիստ քննադատութեան կ'ենթարկուին անոր համար որ շարք մը բառերու տառացի թարգմանութեամբ անտեսուած է հայերէն լեզուի առանձնայատկութիւնը: Օրինակ՝ փոխանակ [illegible], գրուած է «դուրս բերել», «տարածելու» տեղ՝ «փոխագրել» եւ այլն: Համեմատելով ռուսերէն բնագրին հետ, պէտք է խոստովանիլ, որ եղած բոլոր մատնանշումներն ու դիտողութիւնները ճիշդ են:

Սակայն եւ այնպէս, յօդուածագիրը կը բողոքէ մէկ ուրիշ երեւոյթի մը դէմ: Եւ ահա այստեղ է, որ պոլշեւիկեան մտայնութիւնը երեւան կուգայ մերկապարանոց:

Ըստ Համայնավար հրապարակագրի, գրքին թարգմանիչները մեծ յանցանք են գործեր հայերէնի վերածելով բոլոր բառերն անխտիր: Այն ինչ, իր կարծիքով, բազմաթիւ միջազգային բնորոշումներ եւ ռուսերէն բառեր հայ լեզուի մէջ արդէն քաղաքացիական իրաւունք են ստացած եւ Հայերս պարտաւոր ենք պահպանել զանոնք: Այսպէս, յօդուածագիրը կը բողոքէ որ ռուսերէն հետեւեալ բառերը նոյնութեամբ չեն ձգուած, այլ թարգմանուած են.— «Միսսիա» (միսիոն), առաքելութիւն, «իլլիւզիա» (իլլիւզիոն) պատրանք, «մէտաֆիզիչնոստ» բնազանցականութիւն, «րեֆորմա» բարենորոգում, «կոալիցիա», համագործակցութիւն, «դոկումենտ»—վաւերագիր, «սիստեմա» — համակարգ (դրութիւն), «սֆէրա» — ոլորտ (շրջան՝ ազդեցութեան իմաստով), «պատրիոտիզմ» — ազգասիրութիւն կամ հայրենասիրութիւն, «կուլտուրա» — մշակոյթ, «մոնոպոլ» — մենաշնորհ եւ այլն:

Բաւական չէ, որ կարմիր հրապարակագիրը կը պահանջէ հայերէն լեզուի մէջ «գործածական» ռուսերէն այդ բառերը անձեռնմխելի համարել, այլ եւ դիտել կուտայ թէ այդ բառերը թարգմանել, կը նշանակէ «ազգային սահմանափակութեան լիառատ տուրք տալ»… «Սակայն պարզ կերպով պէտք է ընդգծել, — կ'եզրակացնէ յօդուածագիրը — որ միջազգային տերմինների գործածութեան այդ «փախուստից» եւ գրաբարական այդ հրապուրանքից փչում է նացիոնալիստական ազդեցութիւնների հոտ, որը գալիս է մանր-բուրժուական եւ բուրժուական ինտէլիգէնցիայի որոշ տարրերից: Վախկոտ եւ լպրծուն նացիոնալիզմն իրեն արտայայտելու համար խորութիւն չի գտնում կանալների մէջ, միայն թէ նա սողոսկելու անցք գտնի: Այս փաստը պէտք է միայն էլ աւելի սրի մեր զգաստութիւնը նացիոնալիզմի դէմ երկու փրոնտով մղուող պայքարում»:

Բայց ազգային ի՞նչ սահմանափակում կը ծագէր եթէ այս վերջին նախադասութեան մէջ «Տերմին»ի փոխարէն գործածուէր «յատկաբանութիւն», «նացիոնալիստական»ի տեղ՝ ազգայնական, «մանր-բուրժուական»ի տեղ՝ մանր քաղքենի եւ քաղքենիական, «ինտէլիգէնցիա»ի տեղ՝ մտաւորականութիւն, «կանալներ»ի տեղ՝ ուղիներ եւ «փրոնտ»ի տեղ՝ ճակատ: Միթէ մաքուր հայերէնով գրելն ու խօսիլն ալ խորհրդային աշխարհին մէջ յանցագործութի՞ւն կը համարուի:

Յօդուածագիրը իր առաջադրած պահանջը կը հիմնաւորէ այն իմաստակութեամբ որ ռուսերէնը շատ աւելի հարուստ է քան հայերէնը, հետեւաբար պէտք է օգտուիլ անոր բառամթերքէն (տերմինոլոգիա): Եւ երկրորդ, իբր թէ շարք մը միջազգային եւ ռուսերէն յատկաբանութիւններ մեր լեզուին հետ արդէն «մերուած» են եւ ոչ պակաս հասկնալի ընթերցողին համար:

Այստեղ արդէն շատ բնորոշ է հայ համայնավարին ազգային ինքնանուաստացումն ու ստրամոլ, ստրկական հոգեբանութիւնը: Ո՞վ ըսաւ թէ ռուսերէնը շատ աւելի հարուստ է քան հայերէնը: Եւ եթէ ռուսերէնը «մէթաֆիզիկ, իլլիւզիոն եւ րիֆորմ» բառերուն համապատասխան ռուսերէն բառերը ունենար, այդ օտար բառերը կը գործածէ՞ր ռուս գրողը: Երբեք: Շատ քիչ են այն օտար բառերը, (խօսքը հրապարակագրութեան եւ գեղարուեստական գրականութեան մասին), որոնց համապատասխան հայերէն բառը չունինք թերեւս: Այդ իսկ կ'ապացուցանէ, որ մեր լեզուն շատ աւելի հարուստ է: Օրինակ, ինչո՞վ են պակաս հասկնալի ու գեղեցիկ մեր «բնազանցական», «պատրանք» եւ «բարենորոգում» բառերը: Եւ միթէ՞ հայ բանուորն ու գիւղացին աւելի դիւրաւ կը հասկնան «մէտաֆիզիկ» բառը, քան «բնազանցական»ը: Երկու պարագաներուն մէջ ալ պէտք է այդ բառին իմաստը բացատրել ու հասկնալի դարձնել հայ աշխատաւորին: Հետեւաբար, ինչո՞ւ, օրինակ, մեր սքանչելի «պատրանք» բառը ձգել եւ «իլլիւզիա» ռուսերէն բառը կպցնել:

Ոչ, խնդիրը միայն բառերու մէջ չէ, այլ եւ հոգեբանութեան ու որոշ քաղաքականութեան: Հոգեբանութիւնը՝ ստրկական ու ստրամոլ եւ քաղաքականութիւնը՝ հայ լեզուի ու «կուլտուրայի» (մշակոյթ) ազգային դիմագծի կերպարանափոխում:

Մեր այս վերջին կարծիքն աւելի հիմնաւորելու համար, բերենք ուրիշ օրինակ մը:

Վերջերս Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ համամիութենական խորհ. գրողներու ժողովը: Հայ Գրողներու Միութեան ներկայացուցիչ՝ Դրաստամատ Սիմոնեան այս առթիւ արտասանած ճառին մէջ կ'ըսէ.

— «Սովետ. Հայաստանի գրականութիւնը յագեցած է նոյն գաղափարներով ու իտէալներով, ինչ որ ռուսական գրականութիւնը: Այդ հանգամանքն է առաջացնում արտասահմանի հայկական հակայեղափոխական այն շրջաններում, որոնք ջատագովում են ինքնատիպ զարգացում մը: Սակայն մենք հպարտանում ենք դրանով, որովհետեւ ռուսական գրականութեան մեծ իտէալները միաժամանակ մեր իտէալներն են»: («Գրական Թերթ», մարտ 20):

Մինչեւ այժմ գրականութեան մասին եղած պոլշեւիկեան նշանաբանն էր՝ «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ միջազգային»: Իսկ ներկայիս, ինչպէս որ ցոյց կուտայ Դրաստամատի յայտարարութիւնը, այդ նշանաբանը փոփոխութեան է ենթարկուած եւ հետեւեալ ձեւով պէտք է հասկնալ,— խորհրդահայ գրականութիւնը ձեւով ազգային է, իսկ բովանդակութեամբ ռուսական: Սակայն, ինչպէս տեսանք «Խ. Հ.»ի մէջ լոյս տեսած քննադատական յօդուածէն, «ազգային ձեւն» ալ վտանգի տակ է եւ հայ համայնավարները կը ձգտին բովանդակութեան հետ մեր լեզուն ալ ռուսացնել:

Ահա թէ ինչու Դաշնակցականները համայնավարները կը կոչեն ապազգային եւ կը շարունակեն իրենց պայքարը «կուլտուրական փրոնտ»ում:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Ց. Գ.— Վերջերս Պերլինէն ստացայ հայ ուսանողի մը նամակը (ռուսերէն), որով իր քաղաքական տեսակէտը կը պարզէ: Համաձայն իր տեսութեան, երբ Ռուսաստանի մէջ խորհրդային իշխանութիւնը տապալի եւ ռուս ազգային իշխանութիւն մը հաստատուի, Հայերը պէտք չէ ձգտին անջատուիլ Ռուսաստանէն, այլ պէտք է գոհանան մշակութային ինքնավարութեամբ:

Պերլինի հայրենակցիս կը յիշեցնեմ թէ ցարական իշխանութեան օրով Հայերը Կովկասի մէջ մշակութային որոշ ինքնավարութիւն ունէին: Սակայն, այդ հանգամանքը արգելք չէր որ այն ժամանակուան ռուս կառավարութիւնն ռուսացման կոպիտ քաղաքականութիւն մը վարէր: 13 տարի է, որ մեր հայրենիքը խորհրդային պետակի տակ նոյնպէս միացած է Ռուսաստանին եւ կը վայելէ մշակութային ինքնավարութիւն: Այս դրութիւնն կը հաստատէ թէ այդ պարագան ալ արգելք չէ, որ մեր մշակոյթը թէ ձեւով եւ թէ բովանդակութեամբ դէպի ռուսացում երթայ: Չեմ կարծեր որ ապագայ ազգային Ռուսաստանի մէջ մեր վիճակն աւելի լաւ ըլլայ, նոյն իսկ կը վախնամ որ ազգայնական տրամադրութիւններու գերակշռութեան այս շրջանին, աւելի ծանր կացութեան մատնուինք:

Ազգային մշակոյթը կրնայ զարգանալ միայն քաղաքական ու պետական ազատ եւ անկախ պայմաններու մէջ: Իսկ մշակութային ինքնավարութիւնը կրնայ միայն միջոց ծառայել ազգային անկախութեան հասնելու համար:

Ա. Ա.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՏԱՍՆԸՄԷԿ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԱԽՈՅԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՀԱԼԷՊ, 4 ապրիլ.— Այս շրջանի հայութեան մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ամէնէն մխիթարական եւ փրկարար երեւոյթն է: Իր գաղափարին ու դրօշին հաւատարիմ՝ ան կը շարունակէ իր ճամբան լուռ, բայց, հաստատուն քայլերով:

Գեղեցիկ ու հիանալի աւանդութիւն մը ստեղծած է ան իրեն համար, որ «Նաւասարդեան տօնը» յիշեցնել կուտայ մեզի: Տարին մէկ անգամ, Զատկի տօնական օրերուն, իր տասնեւմէկ մասնաճիւղերը կը հաւաքէ հայաշատ կեդրոններէն մէկուն մէջ, ուր իր մարզիկներն ու սկաուտները իրենց դրօշներուն ուժն ու հոգիներուն շնորհը ցուցնեն մեր ժողովուրդին:

Երրորդ տարին է այս, որ մեր շրջանի հայութիւնը հանդիսատես կ'ըլլայ իր կորիճ զաւակներուն մարմնակրթական ու հոգեկրթական հանդիսութիւններուն, եւ անխառն յուզումով մը կը վերապրի մեր ցեղին աւանդական «Նաւասարդեան տօներուն» առաւօտեան փառքն ու [illegible]:

Այս տարի դարձեալ Հալէպի մէջ եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի դաշտին վրայ տեղի ունեցան այս հանդիսութիւնները Զատկի կիրակի եւ երկուշաբթի օրերը առաւօտէն մինչեւ երեկոյ:

Խմումի իրիկուան ճրագալոյցի ուրախութիւններուն մէջ Հալէպի գաղութը անօրինակ խանդավառանքով ու խանդավառութեամբ կը սպասէ իր մարզիկներու եւ սկաուտներու գալուստին: Ամէն տուն ժամ մը աւելի կը վառէ իր սեղանին շուրջ եւ պնակ մը աւելի կը դնէ իր սեղանին վրայ այն սկաուտ հիւրին համար, որ քիչ վերջ իր սկաուտ զաւկին հետ եղբօր նման ներս պիտի մտնէ իր սեմէն:

Իրիկնամուտի խորհուրդներուն մէջ իրարու ետեւէ կը հասնին խումբերը Ալէքսանտրէթէն, Գորգ–Խանէն, Անտիոքէն, Լաթաքիայէն, Համէն, Տրիպոլիէն, Զահլէէն, Դամասկոսէն, Գուրճ–Համուտէն եւ Պէյրութէն: Ու բոլորը կը խռնուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի խուցի մը նման փոքրիկ ակումբին մէջ, ուրկէ կը ցրուին, մարզիկները իրենց յատկացուած պանդոկներուն մէջ, իսկ սկաուտները կ'ընկերանան Հալէպի իրենց սկաուտ աղբարիկներուն:

Անձնական խանդավառութիւն մը եւ խոր յուզում մը կայ Հալէպի սկաուտներուն եւ երիտասարդներուն մէջ որոնք շրջապատած են իրենց սիրելի հիւրերը: Կրնա՞ս նկարագրել ուրախութիւնը այն սկաուտին, որ սկաուտ աղբարիկ մը հիւր ունի այդ իրիկուն. ան իր հիւրին հետ տուն կը դիմէ անպատում ցնծութեամբ: Գիտէ, որ սեղանին շուրջը իր ծնողքը իրենց կը սպասեն: Հապա այն սկաուտը, որ սկաուտ աղբարիկ մը հիւր չունենար այդ իրիկուն, գիտէ՞ք թէ ինչ սարսուռ կը լեցուի սրտէն ներս, իր արցունքոտ աչքերով երբ կը հարցնէ.

—«Պարոն, ծնողքս սեղանին վրայ կը սպասեն, ի՞նչ ըսեմ անոնց երբ առանց հիւրի տուն դառնամ»… Ապրա՞ծ էք երբեք այդ հոգեցունց զգացումը.

Կիրակի առաւօտ: Լուսաւորչի եկեղեցին խաչի թեւերուն տակ պաշտամունքի թափն ունի, զանգերուն զօղանջները կտուրէ կտուր կը շրջին, հաւատացեալները Յարութեան հանդէսին կը հրաւիրեն: [illegible] բազմութիւն մը կը խռնուի եկեղեցին. Սկաուտները դռներուն առջեւ կը հսկեն կարգապահութեան:

Անդին Հ.Մ.Ը.Մ.ի դաշտը կը ծփայ դրօշակներու մէջ. ամէն մէկ անկիւն նուիրական հաղոյթը մեր արիւնին ու յոյսին խորհուրդները կը թափէ իր հովանիին տակ վազվզող ու պայքարող պատանիներուն սրտերէն ներս: Երբ Յարութիւնը յաւիտենական կեանքին յաւիտեան ապրելու հաւատքը կը նշանակէ, ապա ուրեմն Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտն ալ անով լեցուն է: Ժողովուրդը եկեղեցիին մէջ, ու պատանիները դաշտին վրայ նոյն ոգիով եւ միեւնոյն հաւատքով լի: Աղօթք ու աշխատանք, այս չէ՞ արդէն մեր ժողովուրդի հոգին:

Ու կը պայքարին մարզիկները խումբ առ խումբ, կը պայքարին եռանդուն, կորովի եւ եղբայրաբար: Ահա Ալէքսանտրէթն ու Համը, կը յաղթահարէ առաջինը 2ի դէմ 6ով. ահա Անտիոքն ու Զահլէն եւ Տրիպոլին ու Գորգ–Խանը, կը պարտուին Զահլէն 4ի դէմ 2ով եւ Գորգ–Խան 1ի դէմ 0ով: Յաղթականները «հուռա» կը պոռան իրենց պարտուող եղբայրներուն, որոնք խաղի ամբողջ տեւողութեանը յուսահատութիւն չճանչցան. պարտուողներն ալ ծափահարութեամբ կ'ողջունեն իրենց յաղթական եղբայրները:

Կէսօրէ վերջ բազմահազար բազմութիւն մը կը խռնուի դաշտին մէջն ու շուրջը: Օրուան թագուհին՝ Տիկին Ն. Աթանասեան եւ պատուոյ օրիորդները՝ օրիորդ Ֆ. Շահէն, Օր. Զորեան եւ Օր. Թուլումեան կը գրաւեն իրենց աթոռները: Սեղանին վրայ Տիկին Ֆ. Շահէնի եւ Տոքթ. Ճիւանեանի չքեղ ու գեղեցիկ բաժակները փայլը կ'աւելցնեն դաշտին:

Հրաւիրուած են մարզպանութեան Հալէպի պատուիրակը, Պ. Լամանոր, վալին, կրթական տեսուչը, ապահովութեան պետը, ոստիկանապետը, ֆրանսական եւ անգլիական հիւպատոսները, Սուրիոյ հայ եպիսկոպոսները՝ Գ. Գ. Հ. Փափազեան եւ Մովսէս Տէր Գալուստեան եւ ուրիշ բազմաթիւ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ:

Իրենց ներկայութեամբ դաշտը պատուած են ի մէջ այլոց նաեւ Գաւառ. Ժողովի ատենապետ, Քաղաք. Ժողովի ատենապետ՝ Գ. Գ. Ազիզեան, Հայր Հէնտրէն, Հայր Գալեանը, Հալէպի Թաղ. Խորհուրդի ատենապետը, ազգային եւ Կիւլպէնկեան վարժարաններու տնօրէնները եւ ուրիշ ընկերութիւններու ու մարզական Միութիւններու ներկայացուցիչները:

Դաշտին մէկ անկիւնը Հայր Գալեանի վարժարանի նուագախումբը իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած է հանդէսին, եւ Սուլթանիէ վարժարանի սկաուտներն եւս սիրայօժար կերպով կը հսկեն կարգապահութեան:

Հանդէսը կը սկսի սկաուտներուն եւ գայլուկներուն տողանցքով, շուրջ 400 սկաուտներ եւ գայլուկներ թափօր կը կազմեն նուագախումբին ետեւէն, որ կը յառաջանայ սուրիական եւ ֆրանսական դրօշակներուն միջեւ. բազմահազար ժողովուրդի խելայեղ ծափերուն մէջ:

Այդ փոքրիկ եւ անուշիկ գայլիկներուն ի տես՝ ամէն սիրտ ջերմագոյն յուզում մը կ'ապրի, շատեր չեն կրնար զսպել իրենց արցունքը:

Յետոյ կը սկսին մրցումները Ա. կարգի խումբերուն. նախ, Հալէպը Լաթաքիոյ դէմ, եւ ապա Դամասկոսը Պէյրութի դէմ: Հալէպը կը յաղթէ Լաթաքիոյ 1ի դէմ 6ով, եւ Դամասկոսը Պէյրութին 0ի դէմ 10ով: (Այս վերջին խումբերը անհաւասար ուժեր են):

Սկիզբէն մինչեւ վերջ կարգապահութիւնը կատարեալ է դաշտին ամէն կողմը եւ ժողովուրդը կը հետեւի խաղերուն խանդավառ տրամադրութիւնով:

×

Երկուշաբթի առաւօտ: Գիշերը կատաղի հով մը քանդած է դաշտին վրանները, զարդարուած բեմը, ու կը շարունակէ միեւնոյն սաստկութեամբ, բայց արգելք մը չի կրնար ըլլալ ան մեր մարզիկներու սրունքներու թափին առջեւ. Միեւնոյն թափով անոնք կը վերսկսին իրենց մրցումներուն, որոշեալ ժամուն: Նախորդ օրուան Բ. կարգի յաղթականներէն Ալէքսանտրէթն ու Անտիոքը կը մրցին իրարու հետ եւ յաղթական կ'ելլէ Ալէքսանտրէթը 1ի դէմ 2 եւ Գուրճ–Համուտ կը յաղթէ Տրիպոլիին 0ի դէմ 6ով:

Կէսօրէ վերջն ալ տեղի կ'ունենան Բ. եւ Ա. կարգի խումբերուն «ֆինալ»ներն ու պաշտօնական տողանցքը եւ բաժակներուն արուիլը:

Հակառակ անպաստ օդին, Հալէպի մարզասէր հասարակութիւնը կը լեցնէ դաշտը եւ կը շրջապատէ զայն խուռներամ, շուրջ 8000 հոգի: Անձնական կարգապահութիւն մը ամէն կողմ: Նախ՝ իրարու դէմ կը ճակատին Ալէքսանտրէթն ու Գուրճ–Համուտը: Պայքարը կ'ըլլայ բուռն եւ հետաքրքիր, յաղթութիւնը կը տանի Ալէքսանտրէթը 1ի դէմ 2 նշանակէտով, թէեւ շատ դժուարաւ: Յետոյ որոտընդոստ ծափերու մէջ դաշտ կ'իջնեն Դամասկոսն ու Հալէպը: Դատաւորն է դարձեալ Գ. Քեսըլը: Ողջոյնի հուռաներէն յետոյ կը սկսի խաղը եւ առաջին վայրկեանէն բուռն ու կրակոտ: Ժողովուրդը կը հետեւի հեւ ի հեւ: Հազիւ երեք վայրկեան անցած Հալէպի յառաջապահները գեղեցիկ վայրէջքով մը կը մօտենան Դամասկոսի բերդապահին, եւ Արտաշէսը ուժգին հարուածով մը կը նետէ գնդակը Դամասկոսի բերդէն ներս: Դամասկոսցիները ոչ մէկ շուարում ցոյց կուտան, եւ իրենց գեղեցիկ խաղարկութեամբ քանի մը վայրկեան վերջ կ'ընեն իրենց առաջին նշանակէտը: Հետզհետէ խաղը կը դառնայ աւելի հետաքրքրական եւ աւելի բուռն: Երկու կողմերն ալ աննման ճիգ մը կը ցուցադրեն: Դամասկոսի խումբի տղաքը շատ աւելի մեծ են եւ զօրաւոր մարմնով հին խաղացողներ. իրենց թէքնիքն ալ նոյնպէս զօրաւոր:

Մինչդեռ Հալէպի մարզիկները նոր պատանիներ են, փոքր հասակներով, ու թէպէտեւ իրենց կը պակսի թէքնիքը, սակայն, ճիշդ, արագաշարժ եւ համարձակ յարձակողներ, եւ այդ պատճառաւ ալ կը նեղեն իրենց հակառակորդները: Բայց եւ այնպէս, Դամասկոսը կը յաջողի նշանակել իր երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ նշանակէտը եւ կը շահի յաղթութիւնը 1ի դէմ 4ով: Յաղթութիւնները, սակայն որոնք շատ անգամ բախտի արդիւնք են, մեզի համար երկրորդական նշանակութիւն ունին, էականը խաղարկութեան ոգին եւ կարգապահութիւնն են: Ուրախ ենք ըսելու, որ երկու օր տեւող այդ մրցումներուն մէջ մեր մարզիկները ցոյց տուին անընկճելի ոգի մը եւ զմայլելի կարգապահութիւն մը:

Խաղին վերջաւորութեանը անձրեւը դադրեցաւ եւ օդը մեղմացաւ եւ երկինքը հիանալի ծիրանի գօտի մը կապեց. պահ մը այնպէս թուեցաւ թէ մարզիկներուն վրայ իջած էր այդ խաղաղութեան եօթներփեան ուխտը: Տեսիլքի մը տպաւորութիւնը ապրեցանք: Բազմահազար ժողովուրդ, մարզիկներուն հանդիսատես, երկնային վսեմ նարօտին տակ. իրաւ ալ դաշտին եղբայրական ոգին ու կարգապահութիւնը արժանի էր այդ պատիւին:

Անմիջապէս յետոյ տեղի ունեցաւ պաշտօնական տողանցքը շուրջ 400 սկաուտներու եւ 150 մարզիկներու: Թափօրը կը վարէր մարզիչ եւ սկաուտ խմբապետ եղբայր Լեւոն Արզարեանը: Խումբին առջեւէն կ'երթային Սուրիոյ եւ Լիբանանի հեծելախումբի ախոյեան՝ Գ. Յակոբ Գալըգճեանն ու իր եղբայր Օննիկ Գալըգճեանը (Ա-կարգի ու Զահլէի մասնաճիւղէն): Անոնց ետեւէն սկաուտ խմբապետները կը տանէին Ֆրանսական, սուրիական եւ հայկական դրօշակները, անոնց ետեւէն ալ կը քալէր Հ.Մ.Ը.Մ.ի դրօշը, որուն կը հետեւէին սկաուտները եւ տասնըմէկ մասնաճիւղերու պայքարող խումբերը իրենց դրօշներովը: Պահ մը ամբողջ դաշտը դրօշակներու եւ ժողովուրդի անվերջանալի ծափերուն մէջ վսեմ երեւոյթ մը կը պարզէր: Շատեր կ'արտասուէին իրենց յուզումէն:

Յետոյ տողանցքը կանգ առաւ դաշտին մէջտեղը մէկ ճակատի վրայ: Վարիչի «պատուի առ» կոչին երբ բոլոր դրօշները վար կը խոնարհին, օրուան թագուհին ու պատուոյ օրիորդները ճերմակ աղաւնիներ կ'արձակեն. ժողովուրդը կ'ողջունէ որոտընդոստ ծափերով: Ու յաղթական խումբերը կարգաւ կը յառաջանան ընդունելու բաժակները: Նախ՝ Դամասկոսը առաւ օրուան թագուհիէն 1934ի ախոյենական չքեղ բաժակը, որ նուիրած էր Տիկին Խաչատուր Շահէն, (այս բաժակը վերջնականապէս պիտի մնայ այն մասնաճիւղին մօտ, որ յաջորդաբար երեք անգամ յաղթական պիտի ելնէ): Յետոյ Ալէքսանդրէթը ստացաւ Բ. կարգի ախոյենական բաժակը, որ նուիրած էր Տոքթ. Ճիւանեան:

Վերջին անգամ մարզիկներու եւ սկաուտներու ամբողջ խումբը ի պատիւ օրուան թագուհիին, պատուոյ օրիորդներուն, Հալէպի մարզասէր ժողովուրդին ու Հ. Մ. Ը. Մ.ին, միահամուռ հուռաներ պոռալով մեկնեցան դաշտէն:

Մայրամուտի ստուերները իջած էին արդէն, դաշտը պարպուած էր, ուր խաղաղութիւն մը իջած էր հոն, ուր այնքան պայքարներ մղուած էին երկու օրէ ի վեր: Ու Հալէպի բովանդակ հայութիւնը արձանացած պարիսպներու նման դեռ կը մնար անշարժ դաշտին շուրջը:

Նաւասարդեան մեծաշուք տօներուն ոգին չէ՞ր արդեօք, որ այդ պահուն վսեմ ծանրութեամբ մը կը քալէր սրտերուն վրայէն…

Քանի մը տող եւս, յաջորդով:

ՍԱՐՀԱՏ

ԹԱՏՐՈՆ

«ԳԻԾԷՆ ԴՈՒՐՍ»

(Ա. Սարվազեանի)

Անցեալ կիրակի «Հայ Ժողովրդ. Թատրոն»ը Սէյֆի Մուրատեան վարժարանի «Գէշիշեաթաշեան» սրահին մէջ բեմադրեց առաջին անգամ ըլլալով Գ. Ա. Սարվազեանի մէկ նոր թատերախաղը, որ ներկայացուած է մերթ իբրեւ «ընտանեկան դրամ» եւ անշուշտ իբրեւ հայ կեանքի պատկեր մը:

Վերջին արարուածին վրայ վարագոյրին փակուելէն յետոյ անմարած կրնանք ըսել՝ որ «Գիծէն դուրս»ի հերոսներուն անունները կարելի է կոչել ոչ թէ Աննիկ, Գուրգէն կամ Շուշան, այլ կին մը, մարդ մը, մայր մը, քոյր մը եւն., եւ զետեղել գործողութիւնը երկինքին տակ՝ ուր եւ է տեղ:

Արդարեւ — անմիջապէս ըսենք — նիւթը հայկական բնոյթ չունի մասնաւորապէս, եւ նոյն իսկ դիւրաւ կարելի է որ եւ է ազգի կամ ցեղի գլխաւոր յատկանիշներուն արտայայտիչ կենտրոններէն մէկուն յարմարցուած նկատել: Գործը — այս սեղմ սահմաններէն անցնելով — կը տարածուի աւելի լայն, մարդկային ու ընդհանրական աշխարհի մը վրայ տարբեր՝ եւ զուգէ հեղինակին ցանկացածէն աւելի խորհրդանշանական նկարագիր մը ստանալով:

Անշուշտ կարելի էր — եւ է դարձեալ քանի մը սրբագրութեամբ — գործին տալ զուտ հայկական նկարագիր, բայց — դնելով զայն ցեղին պահպանման սրբազան մտահոգութիւններու կալուածին վրայ:

Բայց այդ ուղղութեամբ ցուցմունքները չըլլալէ առաջ, տեսնենք նիւթին վրայ:

Հայ նահապետական տուն մ՝ որուն ցեղագրական ծառին արմատները քանի մը դարու հող ունին իրենց տակ: Տիկին Շուշան Մելիք Աղամեան՝ այրի մայրը, Սօնա Մ. Աղամեան՝ քոյրը, Գ. Գուրգէն Մելիք Աղամեան՝ տղան եւ Աննիկ Մ. Աղամեան՝ այս վերջինին կինը կը կազմեն այդ հարուստ եւ աւանդապաշտ տան սիւները:

Շահէն Ալաճեան՝ Գուրգէնի հա–

Գ. Ա. Կոթիկեան եղաւ՝ փոխն ի փոխ սիրավառ ու Նախանձայոյզ Գուր — գէն մը, գնահատելի աշխատանքի մը փաստերը տալով

Գ. Ա. Գմրէթեանին բացատրաւ կը յաջողի իր ստեղծած որոշ տիպարները, ուր անփոխարինելի է, բայց երկրորդ սիրահարի դերերուն մէջ որոշ չափով կը կորսնցնէ իր տաղանդին հմայքը, չկրնալով լիովին տալ անոր բոլոր տարբերը՝ որոնց գնահատողներէն առաջինը եղած եմ: Իր Շահէնը սակայն գնահատելի ու խոհամիտ ճիգ մը եղաւ — եւ յաջող — ընդհանուր ներդաշնակութեան մէջ մնայուն:

Նոր Թատերգութիւնը իր էութեան մէջ արդարեւ մեր բաքերուն «Գինէին դուքս» կը մնայ: Ան կրնար հոգեբանական էթիւտի մը նկարագրէն դուրս

անսասան ժայռն է, որուն զարնուելով պիտի փշրուին մեր Հակառա — կորդներու բոլոր յարձակումները.

Գեղարուեստական բաժինը բաւական ճոխ էր: Յաջորդաբար եւ խոր յուզուած ներկաներ, երգեցին տիկիններ Խաչատրեան եւ Մաղիկեան եւ Գ. Իսկիւտարլեան: Գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին՝ Օր. Օսմանեան, Գ. Գ. Տիլանեան եւ Երկանեան եւ ընկերներ Կարապետեան ու Օսմանեան. Սրինգի վրայ նուագեց ընկեր Յ. Գալէնցեան, իսկ Թառի վրայ Գ. Գ. Բուրէն եւ Գ. Յովհաննիսեան: Ցեառյ ընկերներ Յ. Խաչատրեանի, Յ. Թոստայեանի, Գ. Ղազարեանի եւ Գ. Գալէնցեանի մասնակցութեամբ յաջողապէս ներկայացուեցաւ «Դզումի վաճառականը» զաւեշտը, կուշտ մը խնդացնելով ներկաները:

Ժամը 6ին Նախագահը քանի մը խրախուսիչ բառերով հանդէսը փակուած յայտարարեց:

Հանդէսէն վերջ տեղի ունեցաւ ընկերա — համակրական խնճոյք, ուր եղան արտասանութիւններ, երգեցողութիւն եւ կովկասեան ու հայկական պարեր: Ոգեւորութիւնը մեծ էր եւ տրամադրութիւնը բարձր: Բոլորն ալ լեցուն խոր հաւատքով եւ անձնուէր պատրաստակամութեամբ: Երկու երիտասարդներ արձանագրուեցան Դաշնակցական: Երգումը կատարուեցաւ տեղին վրայ: Զորս կողմէ կը տեղային մաղթանքներ ու շնորհաւորանքներ:

Թղթակից

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԿՐԹ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԻՎՐԱՆ, (Յապաղած).— Ապրիլ 7ին տեղի ունեցաւ Սէվրանի Հայ Կրթական Միութեան թատերական երեկոյթը: Ժամը 9ին վարչութեան քարտուղարը բացումը կատարեց: Թատրոն Արդար քանի մը ազգային երգեր նուագելէ յետոյ, գպրոցական պզտիկները շատ մաքուր հայերէնով արտասանութիւններ ըրին եւ երգեր երգեցին: Մէկ տարի առաջ շատերը Ա. Բ. Գ.ը չէին գիտեր: Շնորհիւ Օր. Զուարթ Ժամկոչեանի (Դպրոցասէրի վարժուհիին), պզտիկներու բաժինը շատ յաջող անցաւ: Մեր շնորհաւորութիւնները

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ի ԱՄՈՒԼ

ԻՆ ԿԱՅ ԻՆ ՉԿԱՅ

»»» · «««

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մէջ (6 ապրիլ).

— «Բնորոշ «մանրամասնութեան» մը վրայ կը հրաւիրենք ընթերցողին ուշադրութիւնը:

Հակադաշնակցական պայքարի յատկապէս վերջին շրջանին այլատիպ անուններու տակ բազմաթիւ «կոմիտէ»ներ եւ «Յանձնախումբ»եր բուսնեցան.— «Դաշտերգովայ» — կամ»ր՝ Ֆրանսայի մէջ, «Ն. Հայաստանի Բարեկամներու Հակադաշնակցական Կոմիտէ»ն՝ Ամերիկայի մէջ, «Դառնացած Սրտաբեկ Հայ ժողովրդային Յանձնախումբ» մը Եգիպտոսի մէջ, «Սուրիոյ մէջ Դաշնակ Տեռորի դէմ Պայքարող Առժամեայ Կեդր. Կոմիտէ» մը՝ Սուրիոյ մէջ եւն., եւն.

Այս բոլոր «կոմիտէ»ներն ու «Յանձնախումբ»երը հրապարակ կուգան «ազգի»ն անունէն,— համայնավար, բարեգործականի, հնչակեան, հոկնի, պլոքնի, ռամկավար, «միացեալ»ական, կղերական, հայրենակցականներ, «զաղթախնամ»ներ եւն. եւն.:

Այս բոլոր «կոմիտէ»ներուն եւ «Յանձնախումբ»երուն մէջ առանձնաբար կը յիշատակուի նաեւ Ռամկավարներու անունը:

Բնորոշ «մանրամասնութիւն»ը, որուն վրայ հրաւիրեցինք ընթերցողին ուշադրութիւնը, կը վերաբերի ճիշդ այս Թաչֆաչին:

Ռամկավարները կա՞ն թէ չկան այս «կոմիտէ»ներուն եւ «Յանձնախումբ»երուն մէջ:

Կը բաժնե՞ն թէ չեն բաժներ այն տեսակէտնե՛րն ու գաղափարնե՛րը, որ զանազանատիպ Պողոսներ կ՚արծարծեն իրենց հրապարակած թռուցիկներուն մէջ:

Օրինակ, Սուրիոյ «Կեդր. Կոմիտէ»ն իր թռուցիկին մէջ կը յայտարարէր որ իրեն մաս կը կազմէ նաեւ Ռամկավար կոմիտէն:

Ո՞ւր է այս տեղեկութիւնը թէ ոչ:

Անտեղի հարցում չէ որ կ՚ընենք: Այս կասկածանքը մեր մէջ կը ստեղծէ ինքը ռամկավար «կուսակցութեան» իր «խորհրդաւոր» կեցուածքով այս տեսակ բան «խորհրդաւոր» ելոյթներու հանդէպ:

Որովհետեւ, եթէ իրապէս մաս կը կազմէ այդ մարմիններուն եւ կը բաժնէ անոնց տեսակէտները, այդ պարագային ինչո՞ւ չի հերքեր այն թռուցիկները՝ որ կը հրատարակեն այդ «կոմիտէ»ներն ու «Յանձնախումբ»երը: Ինչո՞ւ հրապարակով, մամուլի էջերէն, չի պաշտպաներ անոնց արծարծած գաղափարները:

Իսկ եթէ մաս չի կազմեր ու չի բաժներ անոնց տեսակէտները, այդ պարագային ինչո՞ւ չի բողոքեր անոնց դէմ: Ինչո՞ւ հրապարակով, մամուլի էջերէն, չի ձաղկեր անոնց ընթացքը եւ պաշտպան չի կենար իր անարգուած անունին:

Ռամկավարութիւնը հրապարակաւ չի խարաներ «Սրտաբեկ»ները, որովհետեւ Հոգիով ու մարմնով անոնց հետ է ինք: Ու անոնց հետ է նաեւ կազմակերպչօրէն, գաղտնաբար:

Ռամկավարութիւնը հրապարակով չի պաշտպաներ «Սրտաբեկ»ները, որովհետեւ իր մէջ ույժ չունի բացնակատ այդ ապականութեան տէր կանգնելու, այնքան զազրելի եւ ստորին է ան:

Եւ որովհետեւ նաեւ արժանապատուութեան զգացում չունի, ուստի ռամկավարութիւնը լռելեայն յօժար է, որ ամէն հակադաշնակցական ձեռնարկի համար, առանց իր բացայայտ համաձայնութեան, նաեւ իր անունը յեղյեղուի:

Վերջին օրիկան իսկ վաղը կարող է շինծու անունի մը տակ հակադաշնակցական «Յանձնախումբ» մը ստեղծել եւ անոր տակը նաեւ ռամկավարութիւնը պատկերցնել, այն հաստատ հաւատքով, որ ս եւ է բողոք պիտի չլսուի իր այս արարքին դէմ»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Մեզի կը հաղորդեն թէ մատուռականներու յանձնախումբի միջնորդութեամբ մօտերս պիտի ներկայացուի Շիլլէրի «Աւազակները» ողբերգութիւնը, գերասան Արմէն Ար — մէբեանի 25ամեայ բեմական գործունէութեան առթիւ Ներկայացումը տեղի պիտի ունենայ Սոսիէթէ Սավանթի մէջ, 20 մայիս, կիրակի ցերեկ.

×

Կը տեղեկանանք թէ Արամ Զորրգի «Օմար Խայեամ»ը կը վերածուի Ֆրանսերէնի եւ անգլերէնի, հայկական հրատարակչական տան գրագէտ Ֆ. Լուի Փոափիլի ալ ... ։

Ծիշդ է թէ Փրանսերէն թարգմանուած են արդէն Օմար Խայեամի քառեակները զանազան գրողներու կողմէ, ...

Վաչուրեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՉ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

...

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՒԱՆԵԱՆ

(Շար.)

Կ'ըսէ թէ առաջին փորձ մը պիտի կատարուէր անցեալ նոյեմբեր 14ին, օգտուելով քաղաքական տագնապէն: Սակայն ձախողեցաւ եւ գեր — գնդապետ Փրէզոֆ նոր դաւ մը սարքեց ապրիլ 7-8ին: Դաւադիրները պանդոկի մը պատուհաններուն առջեւ դիրք բռնելով, ռումբեր պիտի նետէին արքայական թափօրին վրայ, երբ թագաւորն ու թագուհին մայր — եկեղեցի կ'երթային Զատկի արարողութեանց առթիւ: Թագաւորը սպաննուած կամ ծերբակալուած ատեն, դաւադիրները ծագած խուճապէն օգտուելով, պիտի գրաւէին նախարարութիւնները: Միեւնոյն ատեն դաւ մը սարքած էին մայր — եկեղեցիին դէմ, խուճապը սաստկացնելու համար: Ամբաստանեալները 13 հոգի են:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԸ

Վաղը, ուրբաթ, շրջաբերութեան կը հանուին ազգ. վիճակահանութեան 1934ի տոմսերը:

67 ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ ՊԱՏԺՈՒԱԾ

Վերջին ցոյցերու հետեւանքով, կառավարութիւնը հետեւեալ վարչական տնօրինութիւնները ըրաւ պետական պաշտօնեաներու մասին.— Թղթատարական վարչութենէն 23 պաշտօնատարներ պաշտօնանկ եղան, 13 հոգի պիտի տեղափոխուին, ուրիշներ ալ զանազան պատիժներ պիտի կրեն: Համագումար 47 հոգի: Փողերանոցի վարչութենէն պաշտօնանկ եղան 11 հոգի եւ չորս հոգի կախակայուեցան: Ընդհ. թիւը կը հասնի 67ի:

Աշխատանքի դաշնակցութիւնը նոր բողոքագիր մը հրատարակեց այս տնօրինութեանց դէմ: Վաղը ցոյց մը պիտի կատարուի քաղաքապետարանին առջեւ:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԷՕ - ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» ենթակոմիտէ հերթական ընդհ. անդամական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պանեէօի սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի գասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Բացականները նկատի կ'առնուին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէի վիճաքանական ժողովը/ամբողջական ժողովը երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Քէնտիրեանի ճաշարանը, 14, rue François Garcin: Նիւթ՝ Բռնապետութի՞ւն թէ ժողովրդավարութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊՕՄՕՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Եաքաթ երեկոյ Պար Թապայի սրահին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Գայլ Վահան, հայծակ եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի իրիկուան ժամը ճիշդ 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Թ Է Յ ԱՍ Ե Ղ Ա Ն

ՏՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

29 Ապրիլ, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Villa Chantenvef մէջ, 4 Bld. d'Enghien. Enghien-les-Bains

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն դաշնակով եւ ջութակով եւ մեներգով՝ Տիկ. ԱՆԱՀԻՏ ԽԷՐՊԷԿԵԱՆ, Օր. ՍԻՐԱՐՓԻ ԱՃԷՄԵԱՆ, Օր. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՉԻԹՈՒՆԻ եւ Օր.ներ ԱԼԻՍ եւ ՄԱՑՅԱ ՊԱՊՈՆԵԱՆ եւայլն:

Մուտքը 5 ֆրանք թէյասեղանի համար:

54 թիւ հանրակառքը Trinitéէն կը մեկնի անկէն: Շոգեկառք կար տիւ Նորէն կը մեկնի 13.47, 14.02ին եւ 14.28ին:

Թատերական ներկայացում Շավիլի մէջ

Ի ՆՊԱՍՏ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Salle Patinի մէջ 114, Grand'Rue, Chaville

կը ներկայացուին՝

« ՇՈՒԱՐԱԾ ՎԱՐԺԱՊԵՏ »Ը եւ « ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ »

Փարիզահայ Թատերախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Պաղտասարեանի

Հաղորդ. միջոց.— Pont de Sèvresէն առնել 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Ancienne Mairie:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Մ Ե Ր Կ Ե Ա Ն Ք Ը»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ — Գրեց՝ ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Ստուար հատոր մը՝ 300 էջով եւ ընտիր տպագրութեամբ:

Ստանալու համար դիմել.— H. Zartarian. 126. Ave. Simon. Bolivar. Paris (19):

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԵԿ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ, ԿԱՎՈՅԻ ՃՕԽ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45-47, Rue de la Boëtie, Métro: Miromesnil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՈՆԱՐ (Զուիցերիայէն հրաւիրուած)

կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԱՆԱՅԻՍ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնի ղեկավարութիւնը եւ երգեհոնի (orgue) բաժինը կը ստանձնէ ֆրանսացի յայտնի երաժշտագէտ ՓՕԼ ՊՕՇԷ, ուսուցիչ Փարիզի Պետական երաժշտանոցի:

Կը նուագեն, առանձին եւ խմբովին, թրիօրդներ՝ ՆԷԼԼԻ ԿՕԹԻԷ (Թաւ ջութակ), ՀՈՎԷՐԺՈՆ (ալթօ), ԿՐԷԺՕ (ջութակ), ՓՐԱՏԷԼ (դաշնակ): Պարոններ՝ ՓԻԷՐ ՊԱԺԷՕ (Թաւ սրինգ.hautbois. օփերայէն) եւ ԼԻՒՍԻԷՆ ԳՐԷՕՆ (սրինգ), բոլորն ալ Ա. մրցանակով պսակաւորներ Փարիզի Պետական երաժշտանոցէն:

Կը նուագեն հայ եկեղեցական եւ աշխարհիկ եղանակներ, եւ Հայաստանի արդի երաժիշտներու գործերէն:

Կ'արտասանէ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ Յ. Թումանեանի «ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԸ»

Կ'ԵՐԳԷ ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտները:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆր. օթեակները եւ միջնասրահը, 3 ֆր. Բ եւ Գ. կարգի պատշգամները:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

21 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՏՈՔԹ. Ա. ՊԻՏՈՆԻ (Նախագահ Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան) Եւ ներկայութեամբ ԼԻՈՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ, ՌՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԻՆ, ԼԻՈՆԻ ԶԻՆ. ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ:

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Խ. ՍՈՂԻԿԵԱՆ — Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մասնակցութեամբ հայ եւ ֆրանսացի արուեստագէտներէ բաղկացած նուագախումբի, ղեկավարութեամբ Գ.Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ, մեներգ. Օր. Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ, արտասանութիւն Օր. Մ. ԱՃԷՄԵԱՆԻ, Պ. ԼԵՒՈՆ ԱՃԷՄԵԱՆԻ եւ ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԱՅԻ կողմէ

Կը նուագեն ՏԻԿԻՆ ՔԼԷՕՔԱ (ջութակ), ՏԻԿ. ՄԱՐԿՈՒԹ ՎԻՒՕԱՐ (Թաւջութակ), Օր. Մ. ՕՓԷՆ (դաշնակ), Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (ջութակ):

Կ'երգեն կոմիտասի հռչակաւոր «Տէր Ողորմեա»ն, եռաձայն ՅԱՆՏԵԱՆ, ԳՈՒԼԱՄԱՆԵԱՆ եւ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ («Կոմիտաս» քառեակէն) ընկերակցութեամբ նուագախումբին.

ՄԱՐՍԻԼԻԱՅ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ին, Սինէմա Թափիվէօի մէջ

Կը նախագահէ՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Գեղարուեստական նոխ բաժին: — Կը նուագէ Զ. Ռ. Միութեան ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹԻ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ — Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ Յ. ԲԱՆՃԱՐԵԱՆ, Ղ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ ԵՒ ԱՐԹԱՔԻ

Ծախսերու մասնակցութեան համար ՄՈՒՏՔ 1 ֆրանք

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՋԷՅԹՈՒՆԻ ՆՈՐԻՑԱՇԱՐԺԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ, ՓԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏՐ. Կ. ԽԱՉԻ, ՍԵՐԱՍՏԻԱՅ եւ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Կը նախագահէ՝ Պ. Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ — Կը խօսի՝ Պ. Կ. ԽՐԱՅԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւններ եւայլն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գոնէսփարիզի հիւանդանոցի երկու հիւանդները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Մարսէյլի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ատենապետուհի Տիկին Քիպրիթճեանի. Տիկին գանձապահուհիին եւ բոլոր անդամներուն եւ անդամուհիներուն որ միշտ առատ կ'այցելեն հիւանդներուն եւ օգնութեան կու տան նիւթական աջակցութիւ.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տր. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի 70 ֆրանք, Տիկին Մաքրուհի Պօյաճեանի մահուան առթիւ, իր պարագաներէն.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Զ. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Ղ. Մարգոսեանի, իրեն պատահած սփոփ ցաւալի մահուան առթիւ եւ կը մաղթէ արագ ապաքինում:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան 1935ի «Պոյամարտ» օրացոյցի պատրաստութեան համար կը խնդրենք բոլոր այն հայրենակիցներէն, որոնց ցարդ հասարակութեան անծանօթ մնացած յեղափոխական դէմքերու կենսագրականներ, եւ կարեւոր դէպքերու մասին ծանօթութիւններ ունին, անմիջապէս ղրկեն Միութեան հասցէին K. Antikian, 49, rue Aubagne Marseille.

Ի դիմաց Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «Պոյամարտ» օրացոյցի Յանձնախումբ

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑԷՔ

Foyer Français ձեռնարկած է ֆրանսերէնի գիշերային դասընթացք հաստատել Պէլվիլի եւ Ալֆորվիլի Հայերուն համար: Ամսական 5 ֆրանք:

Փափաքողները կրնան գրել Գ. ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆի, 55, Rue Emile Desvaux. Paris 19:

L'ARMÉNIE

Ամէնէն հրատարակուող l'Arménie ֆրանսերէն պարբերաթերթը կը ծախուի Փարիզ, Լիոն եւ Մարսէյլ Hacheteի գործակալութեան այն քէօշկերը, ուր կը ծախուին նաեւ յունարէն թերթեր:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի 25-35 տարեկան վստահելի հայ կին մը տնական գործերու եւ երկու երախաներ (7 եւ 10 տարեկան) խնամելու համար: Գրել՝ Jean Abdalianի, quartier Colombe, Mougins (Alpes Maritimes):

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ՀԱԼԱԾ ՄԱՐՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԼԵՅՔՐ ՌԻՕԼԸՍ — Թարգմ. Մ.

— Օ՛հ, բաւ Թ. Ք., անհատնիկ փախուստի պահելի միջոց մը:

— Միակ միջոցը, աւելցուց Մէնտրս:

Թ. Ք. օդանաւին նշանակութիւնը հասկցաւ քիչ յետոյ, երբ զինուած պահակ մը կեցուց զայն. տանը հանեց ու անցաւ իր սորվածութեան հետ:

— Բայց ի՞նչ կայ, հարցուց պահակին:

— Բանտարկեալ մը փախաւ...

— Փախա՞ւ... օդանաւո՞վ...

— Ձեր զինուոր, պարոն, աշխատաւորներէն մէկն էր...

Բանտին դրան առջեւ, Թ. Ք. դուրս ցատկեց կառքէն եւ գնաց տնօրէնին: Այս վերջինը շատ յուզուած վիճակ ունէր, քանի որ բանտարկեալի մը փախուստը բաւական լուրջ խնդիր էր իրեն համար:

— Փորձանքն ինկայ, բաւ տնօրէնը, բանտարկեալներէս մէկը փախաւ, ինչպէս գիտէք անշուշտ...

— Եւ կարծեմ ուրիշ մըն ալ պիտի կորսնցնէք հիմա, պարոն, բաւ Թ. Ք. որ մեծ յարգանք ունէր զինուորականներուն հանդէպ.

Գրպանէն հանեց կարգադրութեան պահարանը եւ տնօրէնին սեղանին վրայ դրաւ:

— Ահիկա հրամանագիրն է Ճօն Լէքսմընի ազատ արձակման, աւելցուց օդնական ոստիկանապետը. դատապարտուած էր տասնըհինգ տարուան.

Տնօրէնը նայեցաւ նամակին.

— Երէկուան թուականով... զարմացաւ ան եւ գոհունակ հառաչ մը արձակեց. փա՛ռք քեզ Աստուած... փախչողը ան էր արդէն...

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Եօթերորդ գլխուն մէջ նկարագրուած դէպքերէն երկու տարի ետք, օր մը երբ Թ. Ք. Մէյրֆէրի Լոնտոն կը վերադառնար, «Մօրնինկ Փոսթ»ի մէջ կարդաց լուր մը որ իր ուշադրութիւնը գրաւեց: Համաձայն այդ լուրին, Բէյմինկթըն Դարբ' յոյն գաղութին ազդեցիկ անդամը, պատուոյ հիւրը եղած էր հելլենական ընկերակցութեան:

Թ. Ք. Դարբայի հանդիպած էր միայն մէկ անգամ, իր բարեկամին փախուստէն յետոյ: Ճօն Լէքսմըն անյայտացեր էր աշխարհի երեսէն այն տեսակ ատեն մը երբ իր ազատ արձակման հրամանը ստորագրուած էր. անոր հետ միասնաբար անյայտացեր էր նաեւ Կրէյսը: Այդ շրջանին Դարբան ալ մէջտեղը չէր վերջ ամիսի չափ. Երբ իրեն հարցուցեր էին Լէքսմըններու մասին, պատասխաներ էր թէ ոչ մէկ տեղեկութիւն ունէր:

Թ. Ք. իր մաքին մէջ լուծեց այս հանելուկը. Ճօն Լէքսմըն արդարութեան ձեռքէն փախած էր, կը դառնէր աշխարհի մէկ անկիւնը եւ անպատճառ միասին ապրած էր նաեւ իր կինը.

Օգնական ոստիկանապետը հրատարակել տուած էր նկարման հրամանագիրը, ինչպէս նաեւ իր կատարած աշխատանքներուն եւ գիծումներուն մանրամասնութիւնները: Անելին. հրամանագրին պատճէնը արտատպել տուած էր նոյնիսկ եւրոպական գըլխաւոր երկիրներու մամուլին մէջ:

Ճօն Լէքսմընի փախուստօրօրինական յանցանք մը կը նկատուէր տակաւին կարգ մը իրաւագէտներու կողմէ եւ վիճաբանութեան նիւթ հայթայթած էր անոնց, սակայն Թ. Ք. քունը չփախցուց ատոր համար: Փախուստի պարագաները ուշի ուշով քննութեան առնուած էին. բանտապահը որ իր պաշտօնէն արձակուած էր անմիջապէս, գինետուն մը ծախու առած էր Յայմըրթ-ի մէջ. եւ գումարը զոր վճարեր էր այդ գործին համար, կասկած չէր թողուր այլեւս թէ կարեւոր կաշառք մը ընդուներ էր:

Բայց ո՞վ սարքած էր փախուստը, Տիկին Լէ՞քսմընը թէ Դարբան...

Անկարելի էր ժխտել Դարբան: Ոստիկանութիւնը ստուգեր էր որ ինքնաշարժը վարձուած էր Էքսթէրի մէջ «սարսափի նմանող» մարդու մը կողմէ. մեքենավարը կ'ենք դրած էր. եւ Դարբայի օդակայանին մէջ զանուող երկու օդանաւերը այնտեղ կը մնային միշտ: Բայց որո՞ւ կը պատկանէր Ճօն Լէքսմընը փախցնող օդանաւը: Իրաւունքներ չէին ունէր հաւաստել թէ փախուստը կատարուած էր այդ ձեւով: Թ. Ք. խնդացեր էր անոնց թերահաւատութեան վրայ:

Այս բոլոր դէպքերը վերյիշեց օգնական ոստիկանապետը, երբ լոգնկառքը կը սուրար դաշտերուն մէջէն: Հատուածներ մը արձակեց, վար դրաւ թերթերը, ոտքերը երկնցուց դիմացի նստարանին վրայ ու սկսաւ մըտածել: Քանի մը վայրկեան վերջ, դարձեալ ձեռք առաւ լրագիրները, զինքը հետաքրքրող բաներ մը գտնելու համար անոնց մէջ:

Անցքին զարկաւ երկու սիւնակնոց յօդուած մը, որուն խորագիրը այնքան ալ չահեկան չէր թերեւս — Թիէռա տէլ Ֆուէկօյի հանքային հարստութիւնները: Եւ սակայն գեղեցիկ ոճով գրուած եւ տեղեկութիւններով հարուստ յօդուած մըն էր: Հարաւային Ամերիկայի ճահիճներուն եւ անտառներուն մասին ուսումնասիրութիւն մը, որուն վերջաբանին մէջ հեղինակը կը շեշտէր կարգ մը քարերու առեւտրական արժէքը.

Յօդուածը ստորագրած էր Ճ. Կ.: Օգնական ոստիկանապետը որուն դըխաւոր առաքինութիւններէն մէկն ալ իր հետաքրքրութիւնն էր, մատերուն վրայ համրեց բոլոր երկրախոյզներուն եւ հեղինակ — ճամբորդողներուն անունները, բայց չկրցաւ գուշակել Ճ. Կ.-ի ինքնութիւնը: Զափազանց բարկացաւ եւ Լոնտոնի իր գրասենեակը հասնելուն, առաջին գործը եղաւ հեռաձայնել «Թայմզ»ի խմբագրատունը:

— Այդ հարցումը իմ գրասենեակէս չի վերաբերիր, պատասխանեց թերթին գրական աշխատակիցը որ Թ. Ք.ի անձնական բարեկամն էր. բայց այդ մենք սովորութիւն չունինք մեր աշխատակիցներուն անունը յայտնելու, սակայն, անպաշտօն կերպով կրնամ ըսել թէ Ճ. Կ.ն Ճօրճ Կէյլորբըն է... սա ծանօթ երկրախոյզը, գիտես... որուն թերը առիւծ մը լափեր է եղեր

— Ճօրճ Կէյլորբըն, կրկնեց Թ. Ք. ի՛նչ աւանակ եմ...

— Այո, բաւ իր բարեկամը եւ հեռաձայնը գոցեց: Թ. Ք. ժամանակ մը չունեցաւ պատշաճ պատասխան մը տալու:

Թ. Ք. այդ գաղտնիքն ալ լուծեց ու այլեւս չխորհեցաւ այդ մասին:

Այդ օրը յատկացուցած էր Ճօն Լէքսմընի նիւթական խնդիրներու կարգադրութեան:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

HARATCH

(Fondé en 1925) :: R. Seine 276.285

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ՒՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑ ԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 20 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 20 Avril 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2475 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՋՐՈՅՑ ԲԱՐԵՊԱՇՏ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՀԵՏ

»»»» · · ««««

— Կաթողիկոսական կոնդակն ալ խծբծել սկսաք: Ո՞ւր կ'ուզէք հասնիլ այսպէս պայքար բանալով ամէն բանի դէմ:

— Փոխանակ սկզբունքի խնդիր հանելու, լաւ կ'ըլլար որ մասնանշէիք մեր սխալները, ծուռն ու անարդարը: Չէ՞ որ գանազան խնդիրներ յուզած էինք, այդ կոնդակին առթիւ:

— Ամէն պարագայի մէջ, անյարմար էր լրագրական բանավէճի առարկայ դարձնել Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը: Ի՞նչ կրնայ ընել խեղճը· հարկադրուած է համակերպիլ պայմաններուն: Կրնայ պետական քաղաքականութեան հակառակ երթալ:

— Եթէ ուշադրութեամբ հետեւած ըլլայիք, պիտի տեսնէիք որ մենք շատ քիչ կը գրադինք էջմիածինով, կաթողիկոսով կամ իր կոնդակներով: Շատ պարզ է մեր դիրքը, կղերին եւ իր իշխանութեան հանդէպ: Նախ, ի՞նչ կը նշանակէ գալուք կառավարել կոնդակներով: Երկրորդ, կաթողիկոսը պատասխանատու չըլլալով, տարիուած է իր կոնդակներուն մէջ գրի առնել եւ ստորագրել այնպիսի բաներ որոնք յայտնապէս վնասակար են եւ բեռ կը լեցնեն կրակին վրայ:

— Հապա ի՞նչպէս պիտի վերահաստատուի խաղաղութիւնը Ամերիկայի եւ ուրիշ գաղութներու մէջ: Ցորդոր, խրատ, երբեմն ալ հայրապետական սաստ· չէ՞ որ հովիւը կը կառավարէ հօտը:

— Անցա՛ն այդ օրերը, բարեկամ: Արտասահմանի հայ ժողովուրդը հօտ չէ: Ոչ ալ է ժողովուրդ հօտ չէ: Բայց թողունք տեսական հարցերը· կաթողիկոսը իր կոնդակներով կը միջամտէ այնպիսի հարցերու որոնք ոչ միայն մութ են իրեն համար, այլ եւ վեր՝ իր հայրապետական իրաւասութենէն: Այսպէս. վերջերս շրջաբերականով մը հրամայած էր հնազանդիլ առաջն. տեղապահ Մամբրէ վարդապետին: Կը ճանչնա՞ք այս թշուառականը, առեւտրական ասպարէզի մէջ ձախողած այս բարի ծաղիկը որ հայերէն իսկ չի գիտեր, որուն համար կ'ըսեն թէ «քոֆէ չանթան»ի երգիչ է եղած Սուրիոյ մէջ…: Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ մարդիկ հնազանդին այսպիսի տիպարի մը, «բնատ»ի համար ընտրուած եւ էջմիածին հաղորդուած տեղապահի մը, որ առաջին տեղը կը բռնէ իբրեւ պառակտիչ: Մեզի համար բուն խնդիրը այդ չէ: Կրօնաւոր կրօնաւորի կը հնազանդի կամ ոչ, — իրենց գործն է: Այս բոլորին մէջ ընդվզեցուցիչը այն է որ, էջմիածինը չըմբռներ ամերիկեան տագնապին բուն պատճառները, եւ կամ, ըմբռնելով հանդերձ, չարաչար կը գործածէ իր աւանդական հմայքն ու կաթողիկոսական կնիքը: Առաջնորդները կ'ընտրուին թեմերու ազգ. ժողովներէն: Արդ, Ամերիկան երկու մասի բաժնուած է այժմ, շատ խոր պատճառներով, եւ մինչեւ որ չլուծուի այդ վէճը, արտաքին որ եւ է միջամտութիւն վնասակար է: Եւ շատ աւելի վնասակար, երբ այդ միջամտութիւնը կը կատարուի կղերապետական մակնով: Էջմիածինը ո՞ւր, Ամերիկան ո՞ւր… Եթէ կ'ուզեն անպատճառ միջամտել, ինչո՞ւ քննիչ մը չեն ղրկեր, որպէսզի ամէն բան ստուգէ տեղին վրայ:

— Կը հաւատա՞ք թէ այդ միջոցը աւելի արդիւնաւոր պիտի ըլլայ: Եթէ բողոքողները նորէն չհամակերպին…

— Մենք ալ թերահաւատ ենք, հոգեբանական այս կացութեան մէջ, երբ նոյն իսկ դուռ — դրացի, այր եւ կին, քոյր եւ եղբայր, հայր ու փեսայ իրարու երես տեսնել չեն ուզեր, ազգային աղէտի մը վերածելով դեկտ. 24ի դէպքը: Բայց կոնդակները, հրամանագիրները երբե՛ք չեն կրնար լուծել տագնապը· ընդհակառակն, կը բարդացնեն զայն, զէնք դառնալով չարամիտներու ձեռքին մէջ:

— Բայց կաթողիկոսը շատ խելօք խրատներ ալ կու տայ, միշտ յանձնարարելով որ արտասահմանի առաջնորդները զբաղուին կուսակցական պայքարներէ, «հայելով միայն ի բարոյական եւ ի կրօնական շինութիւն»:

— Ո՞ւր էր թէ այդքանը միայն լսէին ոչ միայն վնզարաւոր առաջնորդները, այլ եւ անոնց անվեհեր խորհրդականներն ու փոքրաւորները: Եթէ մեր հոգեւոր հովիւները ամփոփուէին իրենց սեփական ասպարէզին մէջ, մենք ինչո՞ւ պիտի ունենայինք Ղեւոնդի, Կարապետի, Մամբրէի կամ Մարդուկէսեանի խնդիր: Չէ՞ք տեսներ, ամէն մէկ վարդապետ կամ եպիսկոպոս տեսակ մը «տէրէպէյի» է դարձեր, եւ իր ուզածին պէս կը մեկնէ ու կը գործածէ նոյն իսկ հայրապետական հրահանգները:

— Բայց ինչո՞ւ կը պահանջէք որ առաջնորդները թշնամական դիրք բռնեն Խ. Հայաստանի կառավարութեան հանդէպ, որուն ենթակայ է նաեւ էջմիածինը:

— Այդպիսի պահանջ գոյութիւն չկայ: Թող հոգեւոր հովիւները վստահին աշխարհական գործերու, թող հեռու մնան օրուան քաղաքական — կուսակցական պայքարներէն, եւ հաւատարմօրէն ծառայեն իրենց կոչումին· այն ատեն շատ մը փորձանքներ կը պակսին. էջմիածինն ո՞ր կոնդակին տրամադրութեամբ Ղեւոնդ արք. Դուրեանց Շիքակոյի միջազգային ցուցահանդէսին, ազգ. խորհրդանիշներ վար առնելու համար: Կաթողիկոսական ո՞ր հրահանգին կը համապատասխանէ Աթէնքի Հրէշին, Կարապետ Մազլըմեանի «ժուռնալը»: Կամ եթէ վաղը Աթէնքի ժողովուրդը պաշտօնանկ հռչակէ այդ անուղղայ դաւադիրը եւ կաթողիկոսը հրամայէ որ պահեն եւ հնազանդին, հետեւանքը բարի՞ք պիտի ըլլայ թէ չարիք: Հարցերը պէտք է քննել այս ուղղութեամբ, եւ ոչ թէ կանխակալ կարծիքներով կամ բանաւոր հօտի հոգեբանութեամբ: Եթէ արդի հայ կղերը բարոյապէս ինկած չըլլար, նախ ինք դատի կը կանչէր Մամբրէներն ու Կարապետները, ու կը դատապարտէր իբրեւ անարժան վեղարի եւ գաւազանի: Բայց, ջուրը ջաղացքը տարեր է:

— Այս ընթացքով ջախջախին ալ վրայ պիտի տանք:

— Միասին փնտռենք դարմանը, փոխանակ հաշտարանքներ արձակելու կամ ամեն — կարապետ կարծիքներ յայտնելու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎՃՌԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ԿՐՃԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՎԱԽ ԿԱՑ ՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ՎԻԺԻ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Ֆրանսա անգլիական կառավարութեան հաղորդեց իր վերջին ծանուցագիրը, իբրեւ պատասխան զինաթափութեան պայմաններու մասին եղած հարցումներու:

Վերջերս Անգլիա տրամադրութիւն յայտնած էր երաշխաւորութիւններ տալու Ֆրանսայի՝ զինաթափութեան պայմանագրի գործադրութեան մասին եւ կը կարծուէր թէ Ֆրանսա պիտի ընդունի իտալական ծրագիրը, որ կը թելադրէ ներկայ վիճակին մէջ պահել միւս ազգերու սպառազինութիւնները եւ օրինականացնել Գերմանիոյ կատարած վերազինումը:

Արդ, Ֆրանսա վճռապէս կը յայտարարէ թէ՝ նկատի առնելով Գերմանիոյ վերազինումը, ուրիշ բան չի մնար ընել եթէ ոչ ամբողջ խնդիրը յղել Ժընեւի խորհրդաժողովին: Միեւնոյն ատեն կ'ըսէ թէ չի կրնար ներկայ վիճակին մէջ սահմանափակել իր սպառազինութիւնները, չեչտելով. «Ֆրանսայի խաղաղասիրութեան կամքը պէտք չէ շփոթել թէ պաշտպանութեան լքումին հետ»:

Ֆրանսական ծանուցագիրը դիտել կու տայ թէ՝ ճիշդ այն օրը որ կը հաղորդուէր բրիտանական ծանուցագիրը, հրատարակուեցան Գերմանիոյ զինուորական, ծովային եւ օդանաւային նախահաշիւները որոնք 352 միլիոն մարքի յաւելում մը կը ցուցնեն 1934ի համար: Անգլ. կառավարութիւնը այնքան ազդուեցաւ այս յաւելումէն որ, բացատրութիւններ պահանջեց Գերմանիայէն, եւ «այդ բացատրութիւնները արդարացումէ աւելի հաստատում եղան»:

Ուրիշ փաստեր ալ յիշելէ յետոյ, ծանուցագիրը կը շարունակէ. — Այս կը նշանակէ թէ գերմանական կառավարութիւնը կ'ուզէ իր կամքը պարտադրել, շարունակելով իր վերազինումը իր յարմար դատած սահմանին մէջ ի հակառակ Վերսայլի դաշնագրին: Ան կ'ուզէ անմիջապէս աւելցնել եւ մեծ համեմատութեամբ աւելցնել ոչ միայն իր բանակին, այլեւ նաւատորմին եւ օդային ասպատակին ուժը: Աչքի առջեւ ունենալով այս վերջին կէտը, Գերմանիոյ դրացիները չեն կրնար անտեսել իրենց գլխուն վերեւ կախուած վտանգը, մանաւանդ որ վերջերս օդանաւային բազմաթիւ կայաններ կազմակերպուած են ապալինեալ շրջաններին մէջ, նոյնպէս հակառակ հաշտութեան դաշնագրին»:

Ծանուցագիրը կ'ըսէ նաեւ թէ Գերմանիա չի փորձեր քաղաքացիական կազմակերպութեանց վերածել իր կէս — զինուորական միութիւնները, այլ «կը կատարելագործէ զանոնք, պատերազմի ատեն գործածելու համար»:

«Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ գերմանական կառավարութիւնը գիտակցօրէն կամ ոչ, անկարելի դարձուցած է բանակցութիւնները որոնց հիմքերն իսկ քանդեց»: Ծանուցագիրը յետոյ կը բացատրէ թէ այս իսկ պատճառով, Ֆրանսա հարկադրուած է ամէն բանէ առաջ մտածել իր ապահովութեան մասին: Ենտոյ կը յիշեցնէ թէ՝ բանակցութեանց յաջողութեան համար անհրաժեշտ է որ Գերմանիա Ժընեւ վերադառնայ. Անգլիան ալ անհրաժեշտ կը գտնէր այդ ներկայութիւնը, բայց չկրցաւ խոստում ստանալ Գերմանիայէն:

Շեշտելէ յետոյ թէ Ֆրանսա պէտք է զգոյշ եւ արթուն մնայ, որովհետեւ ամէնէն ծանր կորուստները կրեց Մեծ պատերազմին մէջ, ծանուցագիրը կ'եզրակացնէ. — «Ֆրանսա կը ցաւի որ օտար նախաձեռնութիւն մը այսպէս յանկարծակի ի գերեւ կը հանէ բանակցութիւնները երկու երկիրներու միջեւ որոնք հաւասարապէս տոգորուած են բարեացակամութեամբ եւ ուղղամտութեամբ»: Ետքը կը յայտնէ թէ Մեծն Բրիտանիա պիտի շարունակէ գործակցիլ Ֆրանսայի հետ, ամրապնդելու համար խաղաղութեան երաշխաւորութիւնները:

Այսպէս ուրեմն, զինաթափութեան խնդիրը կը վերադառնայ հոն ուր կը գտնուէր անցեալ հոկտ. 14ին, երբ Գերմանիան առաւ քայլեց թէ ժողովէն եւ թէ Ազգերու Դաշնակցութենէն: Մասնաւոր բանակցութիւններն ալ ձախողած ըլլալով, կը մնայ նոր ելք մը գտնել Ժընեւի մէջ: Թերթերը կ'ըսեն թէ Ֆրանսայի այս վճռական ընթացքը հետեւանք է ազգայնական տարրերու ճնշումին, եւ թէ արտաքին նախարար Պ. Պարթու տրամադիր էր ընդունելու սպառազինութեանց կրճատումը, նոյնիսկ Գերմանիոյ մինչեւ հիմա կատարած վերազինումը օրինականացնելու գնով: Կ'ըսուի թէ այս առթիւ դեր կատարած է նաեւ Պ. Թիթուլէսքօ, որ ոչ միայն Ռումանիոյ արտաքին նախարարն է, այլեւ Փոքր Համաձայնութեան ներկայացուցիչը եւ որ Փարիզ կը գտնուի այժմ:

Ի՞նչ կ'ըսեն Գերմանիոյ մէջ

Փարիզեան թերթերու թղթակիցները Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Ֆրանսական պատասխանը շատ ծանր տպաւորութիւն գործեց Գերմանիոյ մէջ: Այս առթիւ, Գերմանական թերթերը ուժգնօրէն կը բողոքեն, հետեւեալ տեսակէտները պարզելով. — 1. Ֆրանսա սուտ կը խօսի, երբ կ'ըսէ թէ Գերմանիոյ վերազինումը հակառակ է Վերսայլի դաշնագրին. — 2. Գերմանիոյ վերազինումը շատ վար կը մնայ դաշնագրով տրուած մակարդակէն: Ֆրանսա ինքն է որ կը բռնաբարէ դաշնագիրը, սպառազինելով իր սահմանները, մինչդեռ պէտք էր զինաթափ ըլլար: Իրականին մէջ, Ֆրանսա ճակատ փոխած է, եւ բացէ ի բաց կը խուսափի համաձայնութեան գետին մը գտնելէ. չուզեր որ զինաթափութեան որ եւ է պայմանագիր կնքուի. — 3. Վերջապէս Ֆրանսա խնդիրը նորէն Ժընեւ փոխադրելով, կ'ուզէ վերջնապէս խափանել զինաթափութիւնը:

⁂ Ֆրանսական պատասխանը զարմանք պատճառեց Հռոմի մէջ, ուր կը կարծէին թէ Անգլիա կրցած է հարթել շատ մը թիւրիմացութիւններ: Մամուլը այլեւս ձախողած կը համարի զինաթափութեան խորհրդաժողովը:

Անգլիական կառավարութիւնը Սպիտակ տետրակ մը հրատարակեց, որ կը պարունակէ փետրուար 14էն ապրիլ 17 փոխանակուած ծանուցագիրները եւ ուրիշ վաւերագրեր:

Մ. Նահանգներու տկատր բացը

Մինչ Անգլիոյ ելմտացոյցը 29 — 30 միլիոն ոսկիի շահ կը ցուցնէր, Մ. Նահանգներու ելմտացոյցին բացը կը հասնի 3,072,988,000 տոլարի, ներկայ ելմտական շրջանի առաջին ինը ամիսներուն համար: Այս գումարը աւելի բարձր է քան նախորդ տարեշրջանի ամբողջական բացը եւ գրեթէ հաւասար՝ պատերազմի օրերու բացին:

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԷՆԿԻՒԻՐԻ հասաւ եւ մեծ պատիւներով ընդունուեցաւ Պ. Եէվթիչ, Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ մեռած է Պ. Գարոյի Լեւոնեան, երբեմն քաղաքապետ Ալեքսանդրապոլի, որ 1922ին Պուքրէշ հաստատուելով, «Նոր Արշալոյս» թերթը հիմնած էր:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՑԳԵՊԱՆԸ ԵՒ «ՄԻԱՑԵԱԼ»Ը

Հայ մը, Քիւրտ մը եւ Թուրք մը ընկերակցաբար կը ճամբորդէին ամառնային տաք օր մը, երբ անցան այգիի մը քովէն:

Հասուն խաղողներուն տեսքը անոնց ախորժակը գրգռեց, եւ չկրցան դիմանալ ցանկապատէն ներս մտնելու փորձութեան:

Բայց հազիւ սկսած էին խաղողէն ճաշակել, տես այգիին տէրը, նոյնպէս Թուրք մը, տեղւոյն հասաւ իրենց գլխուն:

Այգեպանը տեսնելով որ գողերը երեք հոգի են, եւ առանձին չպիտի կրնայ պատժել զանոնք, խորամանկութեան կը դիմէ, եւ դառնալով Հայուն, կ'ըսէ.

— Հայոց, այս մարդիկը ինծի պէս միւսլիմաններ են, թող իրենց կերածը հալալ ըլլայ, բայց դուն, ո՛վ կեավուր, ի՞նչպէս յանդգնեցար միւսլիմանի մը այգին մտնել:

Թուրքն ու Քիւրտը այս խօսքերը լսելով, լռելեայն կ'ընդունին կուտան այգեպանին, եւ փոխանակ իրենց ընկերը պաշտպանելու, կը ծեծեն, ու Հայը փառաւոր ծեծ մը ուտէ ու ցանկապատէն դուրս նետուի:

Այգեպանը յետոյ կը դառնայ Քիւրտին եւ կ'ըսէ.

— Հայոց՛, մենք այս մարդուն հետ միեւնոյն ազգին զաւակներն ենք, նոյն լեզուն եւ նոյն կրօնքը ունինք. թո՛ղ անոր կերածը հալալ ըլլայ, իսկ դուն, վայրենի՛ Քիւրտ, որ դեռ միւսլիման ըլլալու մեղքն ալ ունիս, ի՞նչպէս յանդգնեցար այգիս մտնել եւ խաղողներս փճացնել:

Քիւրտն ալ իր կարգին փառաւոր ծեծ մը կ'ուտէ ընկերոջ առջեւ որ իբրեւ ազգակից այգեպանին, ամբողջ սրտով իրաւունք կու տար անոր փաստարկութիւններուն:

Այգեպանը երբ առանձին կը մնայ Թուրքին հետ, խօսքը կ'ուղղէ անոր.

— Է՞յ, եղո՛ւր տեսնենք, ազգակից: Դուն որ Աստուծոյ եւ Մուհամմէտի օրէնքները կը ճանչնաս, եւ գիտես թէ գողութիւնը մարդասպանութեան եւ Աստուծմէ մեղք սեպուած է, ի՞նչպէս յանդգնեցար լոյս ցերեկով այգիս մտնել եւ խաղող գողնալ:

Այս ըսելով կ'իյնայ անպաշտպան մնացած Թուրքին վրայ եւ անոր ալ փառաւոր ծեծ մը քաշելով, կը նետէ ցանկապատէն դուրս:

×

Կարդալով այս պատմութիւնը, ձեր միտքը չի՞ գար նոյնակալոր «միացեալ ճակատ»ը:

Փոխարէնաբար, այգեպանին տեղ դրէք Երեւանը կամ էջմիածինը, իսկ հասուն խաղողի երեք «ընկեր»ներուն տեղ՝ ռամկավարը, հնչակ — բոլշեւիկը եւ… կղերը, որոնք «անձնուիրաբար» շրջապատած են այգին:

Անշուշտ այգեպանը պիտի արթնանայ առտու մը:

Բայց, առաջին անգամ ո՞րու գլխուն պիտի իջեցնէ բիրը…

ՍԱՔ

ԹՐՈՑՔԻ ՏԵՂ ՉԷ ԳՏԱԾ ՏԱԿԱՒԻՆ

Թրոցքիի բարեկամները դուռնէ դուռ ինկած են ի սփիւռս աշխարհի, հիւրընկալ երկիր մը գտնելու համար: Առջի օր գրուեցաւ կը շրջէր թէ Սպանիա գացած է, բայց յետոյ հերքուեցաւ: Դիմում կատարուած է մինչեւ Մ. Նահանգներ: Ողբերգութիւնը հոն է որ, ոչ միայն ազգայնականներն ու բոլոր տեսակի հակայեղափոխականները, այլ եւ ուղղափառ համայնավարները ամէն միջոցի կը դիմեն, որպէսզի աքսորականը չընդունուի: Ստալինի կուսակիցներուն աչքին Թրոցքին նոյնքան հակայեղափոխական է որքան ես ու դուն…

Մինչ այս մինչ այն, թերթերը կը շարունակեն զարմանազան յայտնութիւններ հրատարակել Թրոցքիի գաղտնի գործունէութեան մասին: Այսպէս, կը պատմեն թէ փետրուարեան դէպքերու սկիզբէն մինչեւ վերջը, նախկին գործավարը հետեւած է ամբողջ անցուդարձին, ժամը ժամին տեղեկութիւններ քաղելով սուրհանդակներու միջոցաւ: Միեւնոյն ատեն անդադար կը բանէր հեռախօսը: Միեւնոյն աղբիւրներէն կը հաւաստեն թէ Թրոցքիի գործակալները գիտած էին ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց եւ արհեստակցական կազմակերպութեանց, միացեալ ճակատ կազմելու համար: Այս նպատակով, «Վէրիթէ» անուն թերթ մըն ալ հրատարակուեցաւ երեք օր անընդհատ, եւ հազարաւոր թռուցիկներ ցրուեցին: Այս թերթը խորհրդէն աւ գաղտնի պաշտօնութիւն մըն ալ ունէր, Թրոցքիի գաղափարները տարածելու համար: Այս պատմութիւնները՝ հրապարակ հանուած են ձախակողմեան կողմէ, որ կը յայտարարէ թէ զօրաւոր փաստեր ունի:

Ռուսամերիկեան յարաբերութիւնները

Վերջերս Ուաշինկթընի մէջ օրէնք մը քուէարկուեցաւ, որուն համաձայն կարգ մը արգելքներ կը հաստատուին այն երկիրներուն դէմ որ պարտք ունին Մ. Նահանգներուն: Այս օրէնքին հիման վրայ, ռուսական առեւտուրի ամերիկեան դրամատունը որոշեց վարկ չբանալ Մոսկուայի, իսկ այս վերջինը կը սպառնայ դադրեցնել առեւտրական յարաբերութիւնները, որոնք նոր հաստատուեցան:

Կացութիւնը անորոշ ըլլալով խորհրդային պատուիրակութիւնը յետաձգեց իր մեկնումը դէպի Ամերիկա:

Երբ Լիթվինով Ուաշինկթըն այցելեց, Րուզվէլթի հետ համաձայնեցան որ ռուսական պարտքերու խնդիրը կարգադրուի դիւանագիտական ճամբով (Պարտքերու գումարն է 325 միլիոն տոլար): Այդ բանակցութիւնները սակայն կը մնան մինչեւ հիմա:

Խորհրդային Միութեան ծանր ծառայութեան պաշտօնաթերթը կը բողոքէ Մ. Նահանգներու բռնած դիրքին դէմ, զայն համարելով իբրեւ բարոյական ճնշում եւ անօգուտ սպառնալիք:

Հայաստանի պատերազմական պարտքը

Անգլիոյ ելմտացոյցին մէջ, ամէն տարի պարտականներու կարգին կը յիշատակուի նաեւ Հայաստանը: Այս տարի պարտքին գումարը բարձրացած է 1,409,000 անգլ. ոսկիի…

300,000 հրացանակիր բանուորներ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Կեդր. Արհեստակցական Միութեան խորհուրդը համաձայնութիւն մը կնքած է Օդանաւային եւ Քիմիական Պատերազմի Միութեան հետ, 300,000 մասնագէտ բանուորներ եւ գիւղացիներ ընտրելու եւ մարզելու համար իբրեւ «օժանդակ հրացանակիրներ, որպէսզի զօրացնեն երկրին զինուորական ուժը»:

Իւրաքանչիւր արհեստակցական միութիւն մինչեւ յուլիսի վերջերը պիտի ընտրէ առնուազն երկու մասնագէտ հրացանակիրներ՝ իւրաքանչիւր 100 ճաղաքացի անդամի վրայ, իսկ մէկ հոգի՝ գիւղական խարիւր անդամի վրայ: Օգոստոսին ընդհանուր զօրահանդէս մը պիտի կատարուի եւ դրամական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՉԻ ՆՇԱՆԱԿԵՐ ԱՆԳՈՐԾ

— oo —

Ինչով ալ վերջանալու ըլլան ներկայ ընկերային պայքարները, որոնք մարդկութիւնը ցնցումի են մատներ համաշխարհային պատերազմէն ասդին, անհնար է երեւակայել վաղուան կեանքը առանց կուսակցութիւններու։ Ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական տագնապներէն յառաջ եկած փոփոխութիւնները՝ կարգ մը երկիրներու մէջ ի նպաստ մենատիրական կարգ ու սարքին կամ ազգային միութեան, երբեք պատճառներ չեն եղած թաղրելու թէ կուսակցութիւններր հալածյալ դատապարտուած են։ Փոխանցման շրջանի յատուկ ներկայ տրամադրութիւնները, տիրող տագնապներու մէջ գերազնահատելով կուսակցութիւններու պատասխանատուութեան չափը, կրնան անշուշտ շատ երկիրներու մէջ նպաստել կուսակցութիւններու անհետացման, ինչպէս Ռուս, Միութեան, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Աւստրիոյ, Թուրքիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ։ Միեւնոյն պատճառներով, կրնան դրական երկիրներ ալ որոնք չհանդուրժեն կուսակցութեանց ղեկավարութեան և անմիջական իշխանութեան, ինչպէս ներկայ Ֆրանսան։

Բայց ասոնք բոլորն ալ ժամանակաւոր, հիւանդագին երեւոյթներ են, եւ ուշ — կանուխ կրնան անհետանալ, տեղի տալով կեանքի եւ մարդկային յառաջդիմութեան անխուսափելի պահանջներուն։

Դեռ աւելին ըլլալով, ընդհակառակն պատճառներ կան խորհելու թէ վաղուան կեանքը գերազանցապէս պիտի ղեկավարուի կազմակերպուած կուսակցութեանց կողմէ։ Որովհետեւ այդ ճամբովմիայն կրնայ յաջողիլ համակեցութիւնը մարդկային դասադասն խմբակցութեանց, միեւնոյն երկրի սահմաններուն մէջ։

Այդ ճամբով միայն կարելի է հակակշռել եւ ապահովել մարդկային կեանքի զարգացման եւ անդորրութեան կարգ ու սարքը։

Այս հարեւանցի ակնարկը անոր համար որ, մեր մէջ ալ կան շատերը — գլխաւորաբար անկուսակցականներ — որոնք իրենց անչարժութեան ու ծուլութեան քունին մէջ կուսակցութիւններու վախճանը կ՚երազեն տեւականօրէն։

— Երբ Ֆրանսական յուսատրուած ազգն իսկ չի հանդուրժեր իր կուսակցութիւններու գոյութեան, բնակ է թէ կուսակցութիւնները իրապէս չարիք են բոլորին համար, կ՚ըսեն եւ կը կրկնեն մեր անկուսակցականները։

— Իսկ մեր կուսակցութիւնները, որոնք արդէն իսկ չարիք են եղած իրենց գոյութեան առաջին օրէն, պէտք է միանգամընդմիշտ քշել մեր ազգային հրապարակէն, վերջնելու համար սա խայտառակ պառակտումները, կը վճռեն ուրիշներ։

Այս հոգեբանական վիճակին մէջ, կրնա՞ք երեւակայել պահ մը այն ալպաւորութիւնը — որ կը թողու «Յառաջ»ի հերթական գրոյցը «Բոլորտիքիս»ի մը հետ։

— Եղբայր, չենք հասկնար թէ ի՞նչ կ՚ուզէ «Յառաջ»ը չէզոքներէն կամ համակիրներէն։

Այստեղ արդէն իրենց այդ դժգոհութեան կամ շուարումին մէջ, մեր բարեկամները չեն խօսիր կուսակցութիւններու վերացման երազներու մասին։ Անոնք հոս կը թողուն միջազգային կեանքի մասին իրենց ունեցած «տեսութիւնները», որովհետեւ իրենց ներքին կեանքին մէջ կուսակցական մըն է նորէն «կուսակցան» Տ.-ը, որ կը նեղէ իր պանդական հարցերով։

Այս պարագանները կը մեզ դիւ քննել խնդիրը, հասկացողութեան մը գալու յոյսով։

Իրապէս, ի՞նչ է համակիրին եւ չէզոքին դերը հանրային կեանքի մէջ։ Անոնք ինչպէ՞ս կ՚արժեցնեն իրենց գոյութեան իմաստը։

Համակիր ու չէզոք բացատրութիւնները մեր մէջ ընդհանրապէս սխալ կը մեկնուին, մանաւանդ ոչ — կուսակցականներու կողմէ։

Այս սխալ բացատրութիւնը կը տեսնենք ամէնէն առաջ այն ատեն, երբ հարկ կ՚ըլլայ ճշդել պատասխանատուութիւնները հանրային այս կամ այն ձեռնարկին հանդէպ. Անհատապէս հանրային ծանր ու պատասխանատու աշխատանքներէն խուսափող եւ համազգային ձեռնարկներու համադէպ անտարբեր այս տարրերը, իրենց այս ընթացքը կը գտնեն իրրեւ բնական բացատրութիւնը իրենց կոչումին, այդ պատասխանատու ձեռնարկները բնական պարտականութիւնը համարելով կազմակերպուած կուսակցութիւններուն։

Եթէ պահ մը ճիշդ նկատենք այս դատաւորումը, առով կը վերջանա՞յ համակիրի եւ չէզոքի դերը։

Մեր մէջ տիրող հոգեբանութիւնը դրական պատասխան կուտայ այս հարցումին։ Որովհետեւ, շատ քիչ պարագաներու մէջ մեր անկուսակցականները լրջօրէն կը խորհին գործակցիլ այն բոլոր ձեռնարկներուն որոնց նախաձեռնութիւնը տրուած է կուսակցութեանց։ (Փակագծի մէջ բսենք թէ մեր խօսքը չի վերաբերիր այն դասակարգին որ միշտ ալ իրական զործակից ուժն է եղած կուսակցութիւններուն, մասնաւորաբար մեր ժողովրդական խոնարհ խաւերէն։ Մեր խօսքը կը վերաբերի բոլոր այսպէս կոչուած մտաւորական, բանգէտ եւ քաղաքացի անկուսակցականներուն)։

Այդ անկուսակցական զանգուածը դեռ աւելին ըլլալով, յաճախ ալ վերէն կը նայի կուսակցութիւններուն եւ անոնց կատարած ձեռնարկներն ալ փոքր աշխատանքներ կը նկատէ իրեն համար.

Իսկ ձախողութիւններու եւ անյաջողութիւններու պարագային, այս միեւնոյն զանգուածը հրապարակ կը նետէ իր պահած եւ անծանօթ «իմաստութիւն»ը, միաժամանակ դատելով ու դատապարտելով գործող կուսակցութիւնները։

Եւ ի՞նչ պատկեր է որ կը ցուցադրէ այս իրականութիւնը։

— Գործէն ու աշխատանքէն խուսափելով, բոլոր տեսակի նախաձեռնութիւններէն հրաժարելով, մինչ եւ ամէն պարագայի մէջ իր չընդունած ու չըրած կուսակցութիւններու համար ընդունելի եւ գործադրելի նկատելով, մեր ակնարկած անկուսակցական զանգուածը իրեն կը վերապահէ անյաջողութեան պարագաներուն քննադատելու դերը։

Սակայն հոս ալ քննադատութիւն առանց գործնական աշխատանքի, եթէ նոյնիսկ հարկ ըլլայ իրենց գործնական աշխատանքովը փրկել շատ մը անախորժութիւններ եւ դժուարութիւններ։ Ով եւ է ազգի եւ ով եւ է միջավայրի մէջ անհնար է գտնել այս տեսակ մտայնութիւն։

Ճիշդ է, այս բոլոր երկիրներու մէջ հանրային եւ քաղաքական կեանքի ղեկավարութիւնը կը գտնուի քաղաքական կուսակցութիւններու ուղղակի կամ անուղղակի ազդեցութեան տակ։

Աստով մէկտեղ, ոչ — կուսակցական զանգուածներն ալ իրենց կարգին հսկայական գործ կը կատարեն, մանաւանդ բարեսիրական, կրթական եւ տնտեսական ասպարէզներու մէջ։

Կուսակցութեանց ղեկավարած համազգային աշխատանքները ոչ մէկ տեղ այնքան անտեսուած է ոչ — կուսակցականներու կողմէ, որքան մեր մէջ։ Օտարներու մէջ անկուսակցականները իրենք են, որ յաճախ կը գտնեն իրական աղբիւրները կուսակցութեանց խոշոր ձեռնարկներուն։ Գերմանիոյ արդի «Առաջնորդ»ը, Հիթլէր երբեք չպիտի յաջողէր իր պայքարին մէջ, առանց գերման անկուսակցական զանգուածի օժանդակութեանը եւ մասնաւորաբար դրամատիրութեան խոշոր դոհաբերութեան.

Այս իրողութիւնը ենթադրել կուտա՞յ թէ անկուսակցականը կը կորսնցնէ իր անկախութիւնը։ Երբեք, որովհետեւ օգնելով կուսակցութեան մը ձեռնարկներուն, ի խնդիր այս կամ այն ընդհանուր նպատակին, ամէն բանէ առաջ քաղաքացիական պարտականութիւն մըն է որ կը կատարէ կուսակցութեան մը միջոցով։ Հոս կուսակցութիւնը անկուսակցականին համար կը հանդիսանայ իրրեւ միջոց — իր պարտականութիւնը կատարելու գործին մէջ, եւ յետոյ իրական չարժիչ ուժը — մեքենան — որ կը կերտէ ազգային այս կամ այն գործը, ծրագիրը։

Անկուսակցականը իր այս քայլով իր անկախութիւնը չի կորսնցներ եւ կուսակցական չի դառնար նաեւ այն բնական տարբերութեամբ որ կը մնայ իր և կուսակցականին միջեւ։ Մինչ գեռ անկուսակցականը լաւագոյն պարագային միայն օժանդակ մըն է կուսակցութեան մը ձեռնարկած աշխատանքի մէջ, վերջինը՝ կուսակցականը որոշ կարգով ու կանոնաւորութեամբ սահմանաւորուած զինուորն է, հետազօտ եւ կարգապահ աշխատաւորը այդ նոյն ձեռնարկներուն մէջ։ Ան չունի ոչ իր անձին, ոչ ալ իր նիւթական կարողութեան վրայ սեփականութեան իրաւունք։ Յաճախ չունի նոյն իսկ ազատութեան իրաւունք ալ։

Տարբերութիւնը շատ մեծ է։ «Կուսակցական կաշկանդումներէ» ազատ մնալու առաւելութեամբ փախչիլ կուսակցութեանց ղեկավարած հանրային ձեռնարկներէն, կը նշանակէ դասալքութեան դիմել.

Այս վտանգաւոր մեկուսացումը, որու շնորհիւ մարդիկ կը կորսուին եւ անպէտ կը դառնան, կը մնան բազմաթիւ ազգօգուտ ձեռնարկներու եւ ամլութեան կը դատապարտէ շատ մը ճիգեր ու զոհաբերութիւններ։ Եւ ատով իսկ, չէզոքը կամ անկուսակցականը կը կորսնցնէ նաեւ իր բարոյական հեղինակութիւնը, ինչ որ իր կարգին կը մնայ հանրային կեանքին։ Մինչդեռ անկուսակցականը կրնար հրաշքներ գործել իր չէտակութեամբ, զոհաբերութեամբ եւ գործօն մասնակցութեամբ։ Ուրիշ խօսքով եթէ ան հաւաքած եւ ամբարած ըլլար բարոյական դրամագլուխ մը, հանրութենէն եւ հանրութեան համար։

Այս պայմաններով, ան արդէն պէտք փնտռուէր այսօր իբրև իրաւարար կուռող կողմերուն միջեւ, իսկ հակառակ պարագային, իբրեւ թագուն վարիչ ուժ մը, հոգ չէ առժամեայ, իբրեւ փոխանցման շրջանի յատուկ պահանջ մը։

Ո՞վ է մեղաւորը, երբ մեր մէջ անկուսակցականը փաստօրէն զրկուած է հանրային կեանքին մէջ կարեւոր դեր կատարելէ։ Կուսակցութիւննե՞րը, իրենց ներքին պայքարներն ու վէճե՞րը, մեր ժողովրդի «կռուազան» նկարագի՞րը, աննպաստ պայմաննե՞րը։ Ո՛չ, հազար անգամ ոչ։

Բուն պատասխանատուն իրենք անկուսակցականներն են, իրենց ծոյլ ու վախկոտ թմրութիւններով։

Որքան շատ ըլլան իրական գործօն տարրերը, որքան նուազին ձեռքերը ծալլած «խօսքի սիրահարներն» ու «կռիւ դիտողները», այնքան աւելի կը նուազին թմրութեան եւ վէճերու պատճառները։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԱՐՔ-Ի ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

ooooo

Ստեփաննոս արք. Յովակիմեան ծնած էր Նիկոմիդիա, 1845 յունիս 12-ին։ Մկրտութեան անունն էր Սուրէն։ Կ՚ուսանի Արմաշի վանքին մէջ եւ, յետ իր ժամանակի սովորութեան կը դրուի արբղջութեամբ

23 տարեկան հասակին կ՚անցնի Պոլիս եւ կը յաճախէ Մայր վարժարանը։ Այս ո՛ւսանի եւ միեւնոյն ատեն դասատուութիւն կ՚ընէ Շահնազարեան դպրոցին մէջ։ Կը դառնայ Ներսէս եպիսկ. Վարժապետեանի քարտուղարը եւ կը ձեռնադրուի սարկաւագ։

Իր եկեղեցական — չինարարական գործունէութիւնը կը սկսի 1871էն, երբ Նիկոմիդիոյ առաջնորդ Ներսէս եպիսկ. Վարժապետեանի օգնականն էր։

1873ին վարդապետ կը ձեռնադրուի Իզմիթի մէջ եւ կ՚ընդունի այդ քաղաքայուած թեմին հովուութիւնը։ Այս շրջանին իսկ յայտնի կը դառնայ իր շինարարական գործունէութեամբ կը նորոգէ քաղաքին երկսեռ վարժարանները, կը հիմնէ բազմաթիւ բարեսիրական եւ մշակութային ընկերութիւններ, շինել կուտայ աղբիւրներ, կը նորոգէ Նիկոմիդիոյ համբաւաւոր եկեղեցին, կը բարւոքէ թեմին վիճակը եւն.։

1874ին Ատափազարի մէջ կը կառուցանէ աղջկանց առաջին վարժարանը, միեւնոյն ատեն հաստատելով կիրակնօրեայ չորս լսարաններ, յատկապէս կանանց համար։ Ականատեսները կը վկայեն թէ այդ լսարաններուն յաճախ ներկայ կ՚ըլլային 700է աւելի կիներ ու աղջիկներ...

Առաջնորդը կը գրաւէ նաեւ ժողովուրդին առողջապահական վիճակով։ 1874ին կը հանգանակէ 30.000 հանոց խոշոր գումար մը եւ կը կառուցանէ փառաւոր բաղնիք մը, չորս մը աղբիւրներ եւ բազմաթիւ բնակարաններ՝ երկրաշարժէն վնասուածներուն համար։ Ու ասկէ ալ կը սկսի իր մեծ ժողովրդականութիւնը

Երամյրք գիւղին մէջ, ժողովուրդը հաւաքական աշխատանքի լծելով, կը կառուցանէ գեղեցիկ եկեղեցի մը, կը նորոգէ դպրոցը եւ կը շինէ ջրաղաց մը, եկամուտը յատկացնելով դպրոցին։

Ռուս թրքական պատերազմին հետեւանքով հայ գաղթականութեան հոսանքը կը հասնի Նիկոմիդիոյ շրջանը։ Յովակիմեան եպիսկ. այս գաղթականներուն համար կը հիմնէ բոլորովին նոր գիւղեր՝ Հայոց գիւղ եւ Արամ գիւղ, օժտելով զանոնք եկեղեցիով, դպրոցով եւ հաստատուն եկամուտներով։ Արամ գիւղին մէջ տնկել կուտայ 3000 չորդանակի եւ այլ պտղատու ծառեր, արդիւնքը յատկացնելով դպրոցին։ Իր ջանքերով Օվաճըք հայ գիւղը ոչ միայն կ՚ազատուի իր պարտքերէն, այլ եւ կ՚ունենայ հեռու լեռներէն բերուած աղբիւրներ, որոնք կատարեալ օրհնութիւն մը կը դառնան այդ գիւղին համար։ Անոր ջանքերով կը վերաշինուի նաեւ հրդեհի զոհ դարձած Արսլանպէկ գիւղը։

1880ին միայն, Երեսփ. Ժողովի միաձայնութեամբ, Ստեփաննոս վարդ. Յովակիմեան առաջնորդ կը հռչակուի Նիկոմիդիոյ։

Իր քարոզներուն եւ անձամբ տուած օրինակներուն ազդեցութեան տակ, 1881ին կը հիմնուի Պարտիզակի Հայոց դպրոցը, 1000 քառ. մէթր տարածութեան վրայ։ Այս դպրոցի տեսչութիւնը ատեն մը կը վարէր Եղիշէ արք. Դուրեան։ Դպրոցը ունէր 1200է աւելի աշակերտներ, գեղեցիկ թատրոն եւ բեմ՝ ամէն յարմարութիւններով։ Դպրոցներ, եկեղեցիներ եւ բաղնիքներ կը կառուցանէ նաեւ Դուրմուշլէնի, Արմաւիրի եւ Պոլսոյ մէջ, մինչ ալ ինքնազրկման եւ անձնուրացութեան միջոցով օրինակ եւ քաջալերութիւն հանդիսանալով ժողովուրդին եւ վայելելով օտարներու նոյն իսկ Թուրք պաշտօնական ներկայացուցիչներու յարգանքն ու համակրանքը։

1873էն 1915 յուլիս, իր պաշտօնավարութեան միջոցին շինած է երկու գիւղ Խանտէկի մօտ Հայոց եւ Հովիւ անուններով, Խանտրաչի մէջ Գեղամ եւ Արամ գիւղերը, Օվաճըքի լեռներուն մէջ Ճամալըր գիւղը, Սապանճայի լերան մէջ Նոր գիւղը, Կապուտիկ գիւղը, 45 քաղաք եւ գիւղերու մէջ շինած է աղբիւր, բաղնիք, եկեղեցի, վարժարան, ջուր եւն.։

1922ին կ՚անցնի Վառնա, ուր երեք ամիսի չափ մնալէ յետոյ, կը մեկնի Թուտմէս ուր կը մնայ մինչեւ իր ընտրութիւնը իբրեւ Առաջն. տեղապահ Պուլկարահայոց։ 1926ին կը փոխադրուի Սոֆիա եւ իր ընտրութիւնը կը վաւերացուի կառավարութենէն, իսկ իր վաւերացումը էջմիածնէն կը հասնի գրեթէ երկու տարի վերջ։

1930 յունիսին կատարուեցաւ իր յոբելեանը։ Այս առթիւ հաւաքուած 110.000 լէվայի մօտ գումարը, որ այսօր տոկոսներով բարձրացած է 165.000ի, յատկացուած է վարժարանի շինութեան։

Հանգուցեալ էմէրէկ Թէօֆիլէ տէ Բիւռարի մաճառ իշխանին ոտերոտ-ին փոխադրութեան առթիւ անոր գերեզմանը անաղարտ պահած ըլլալուն եւ կարգ մը հիմնագրամներ Վիէննայի հնութեանց թանգարանին նուէրելուն, իբր վարձատրութիւն, աւստրիական կառավարութիւնը պատուած էր զինքը «Ֆրանց Եօզէֆ» պատուանշանին մեծ ժապաւէնով եւ միեւնոյն ժամանակ զրկած էր 300 ֆրանսական հնչուն ոսկի, զոր կը յատկացնէ ազգ. վարժարանի մը նորոգութենէն մնացած տոկոսաւոր պարտքին

Հանգուցեալը իրեն յատուկ ոճով գրած է իր կենսագրականը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ հատուածը, այնքան սրտառուչ եւ բնորոշ.

— «Իմ վիճակի ժողովուրդին գրեթէ ամառ ձմեռ կ՚այցելէի եւ ամէն քաղաք ու գիւղերու մէջ տեղւոյն ժողովուրդին հանգանակութեամբ գրեթէ 45 քաղաք ու գիւղերու մէջ, աղբիւր ու բաղնիք, եկեղեցի, վարժարան, ջուրի ակումբ, հովի ակումբ, քարուկիր մաղաղաններ, չուք եւն., եւն. շինած եմ Աստուծով եւ յամենայնի յաջողած։ Եւ ատոր իբրեւ, ուր որ գտնուած եմ, քաղաք ու գիւղ, անխափան Ս. Եկեղեցի գնացեր եմ ժամերգութեանց, Ս. Պատարագի ու Եկեղեցի ներկայ ըլլալու, եւ գլխաւորապէս ամէն իրիկուն, ու քիչ անգամ առտուներն՝ պայպայիս լեռնունն Ս. Աւետարանի բարոյական խօսքեր եմ ժողովրդեանս, եւ չեմ գիտեր թէ օր մը պակսած եմ եկեղեցէն, վասնզի կը վախնայի որ քահանայք ու ժողովուրդ կը ղայթակղին ու իրենց գէշ օրինակ կ՚ըլլամ։ Եւ այսպէս ապրեցայ 71էն մինչեւ 1873 իբրեւ հրամանատ սարկաւագ Հոգելոյս մեծաւորիս մօտ, Ներսէս Վարժապետեան արքազանին մօտ, երբ Առաջնորդի եւ անոր Ս. էջմիածին երթալէն, ուխտը ընելէն, Պոլիս դառնալէն Պատրիարքութեան առնէն եւ անկէց վերջն ալ մինչեւ 1915 ապրեցայ ժողովուրդիս հետ»։

ՆՇԱՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ

ooooo

Կսկիծը սրտիս եւ արցունքը աչքերուս մէջ գրի կ՚առնեմ այս տողերը, մեր պաշտելի Նշանին կեանքի քանի մը դրուագները յանձնելու համար մամուլին։

Պալքանեան պատերազմի ընթացքին գերի ինկած եւ Սոֆիա փոխադրուած էր այս տղան։ Բնիկ Ամասիացի, տեղւոյն ազգային վարժարանին մէջ իր ուսումը լրացնելէ յետոյ, զինուոր տարուած էր թրքական բանակին եւ գերի կ՚իյնար պուլկարական հողին վրայ։ Ազգային ժարմինը ազատեց զայն իր ընկերներուն հետ։ Նշան հազիւ փրկուած, Տօնիկեան Գալուստի արձարանը կը յաճախէր, կ՚աշխատէր ընկերական մթնոլորտ մը ստեղծել այդ վայրին մէջ, որպէսզի սրտացաւ հայրենակիցները քով քովի գալով օգնեն իր տարաբախտ հայրենակիցներուն։ Ինքն էր որ Զաւարեան լսարանին հիմը դրաւ։ Վերջապէս Սոֆիայի մէջ ստեղծուած էր օճախը, ուր Դաշնակցութեան շունչով սերունդներ պիտի պատրաստուէին։ Իր գերութեան ընկերները իր կողքին կանգնած էին։ Ընդհանուր համակրանք ստեղծուած էր իր գործունէութեան շուրջը։ Իբրեւ դերձակ կ՚աշխատէր ինքնապահ զատնել՝ որպէսզի կարենար աւելի օգտակար ըլլալ իր հայրենակիցներուն։ Իր անհատական նախաձեռնութեան շնորհիւ յաջողեցաւ խանութ մը բանալ։ Ուր որ նիւթական պէտք մը կար, Նշանը հոն էր իր առատաձեռնութեամբ։ Սոֆիայի բոլոր շարժումներու մէջ իր աջակցութիւնը աչքի կը զարնէր։

Վրայ հասաւ ընդհանուր պատերազմը։ Կամաւորներ կը հաւաքուէին ամէն կողմ։ Նշանը պատնէշին վրայ է. իր ազնիւ նկարագիրը եւ համոզիչ խօսքերը մեծ կշիռք ունէին։ Իր ծախսերով շատեր անցած էին Ռումանիա եւ անկէց Երկիր։ Թրքական բանակէն փախստական Հայերու ապաստան եւ ապրելու միջոցներ կը հայթայթէր, բոլոր դիմումներու, ազգային անհրաժեշտութիւններու առջեւ իր քսակը, տունը, սիրտը բաց էին։ Ղեւոնդ եպիսկոպոսը առաջնորդ էր Պուլկարիոյ թեմին։ Թուրքերը Գերմանիոյ միջնորդութեամբ կը պահանջէին անոր յանձնումը։ Եպիսկոպոսը բանտարկուած էր։ Նշանը զայրացած կ՚աղաղակէր. —Ի՞նչպէս կարելի է հայ կղերական մը յանձնել Թուրքին ձեռքը։ Դաշնակցական գործիչ ողբացեալ ընկեր Արզումանի հետ կը ստեղծեն ժողովրդական շարժում եւ պուլկար կառավարութիւնը մեր ընկերներուն ջանքերուն շնորհիւ Ղեւոնդ եպիսկոպոսը կը յանձնէ ազգին։ (Այդ օրերը քով ազանները իրենց եասաէր պատեանին մէջ կծկուած, գոցած էին իրենց սիրտը եւ դուռները այս կարգի դիմումներու առջեւ)։

Զինադադար է։ Հայաստանի Հանրապետութիւն, ներգաղթ, անկախութեան փոխառութիւն... Նշանը այդ բոլոր ձեռնարկներուն գլուխն է։ Երկար ատեններ Հ.Յ.Դ. Պալքանի Կոմիտէին անդամ եղած է։ Ուր որ գործ կար եւ զոհողութեան պահանջ, հոն էր մեր ընկերը, ինքնամոռաց եւ սրտացաւ. Հ.Մ.Ը.Մ.ի կազմակերպութիւն, ազգային եւ դպրոցական հարցեր, բոլոր այս կարգի միութիւններ շատ բան կը պարտին Նշանին։ Իր միակ հաճոյքը եղած է ծառայել ժողովուրդին եւ լծուիլ իր պաշտած Հ.Յ.Դաշնակցութեան աժանելի եւ դժնդակ պայքարներուն։

Ցաւիս մոռնամ այն երջանիկ պահերը զորս կ՚ունենայ, երբ յաջթական վերադարձեր կատարուած աշխատանքէ մը։

Ան չմոռցաւ իր մէկ ուրիշ պարտականութիւնն ալ։ Տուն տեղ կազմեց, հայ համեստ ընտանիքի մը աղջկան հետ ամուսնանալով։ Երկու տարի միայն տեւեց այդ երջանկութիւնը եւ անհա անողոք հարուած մը կուգայ մեզմէ բաժնելու մեր անմոռ Նշանը։

Հանգի՛ստ ոսկորներուդ, սիրելի Նշան։

ԳԻՂԵՑԻԿ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

>>>.<<<

Անցեալ Կիրակի տեղի ունեցաւ Փարիզի հայ ֆութպոլիստ երիտասարդները դարձեալ հաւաքոյթ մը ունեցան. ... ընթացքին կրկին չէզոքացուց ... փափաքը զոր ունի «Լիկ Փարիզիէն» բոլոր հայ խումբերը մէկ անունի մը Հ. Մ. Ը. Մ.-ի շուրջ բոլորուած տեսնել։ Անշուտ գործող խումբերէն միայն «Տորքեի» ներկայացուցիչն էր որ ներկայ էր, ինչպէս առաջին անգամուն. իսկ մնացեալ խումբերը ... իւնիօն սփորթիվ, Ֆ. Ք. Արմէնիէն եւն. — կը յուսան դեռ պզտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալ, ինչպէս կ՚ըսեն ... բուռնակելով իրենց անօգուտ գոյութիւնը, բայց ինչպէս ըսինք ֆութպոլի ֆրանս. ղեկավար մարմինը պիտի անդրդուելի ... յանձնաժողով

Վերոյիշեալ հաւաքոյթին մէջ ընտրուեցաւ առժամեայ յանձնաժողով մը որ անմիջապէս գործի պիտի ձեռնարկէ, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի շուրջ հաւաքելով բոլոր հայ ֆութպոլիստ երիտասարդները, յառաջիկայ եղանակի ... սկիզբէն իսկ վերականգնելու համար բանաւոր եւ անշահախնդիր գործունէութիւն մը Փարիզ յայտնուեցաւ նախապէս որ ֆութպոլի հայ՝ նախկին փառքերը — 1918 —1928 շրջանին — վերստին մէջտեղ եկլին եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի անունին տակ մասնակցին ամէն կիրակի առաւօտ տեղի ունեցող պաշտօնական մրցումներուն որոնք վերապահուած են «նախկիններուն» Այնպէս որ Մաթէէոսեան, Ծատուրեան, Աստուրեան, Տօլոպճեան, Եաւեան, Խուշլալեան, Արծիւեան, եւն., կրնան այժմէն պատրաստուիլ։

⁂ «Փարիզի մէջէն դրօշարշաւը որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր, մեծ յաջողութիւն մը ունեցաւ, ... ակումբներ — ... մարզիկով — որոնցմէ երկուքը ... մասնակցեցան անոր. բսենք թէ այս դրօշարշաւը կը բաղկանար ... հանգրուաններէ՝ 135էն 1585 մէթրի մինչեւ տարուբերող, մեկնակէտ ... իբր վերջաւան ունենալով Սթատ ժան Պոնէնը

Լովըլօք՝ որ Համալսարանական Մարզական Ակումբի (Անգլիա) անունով կը մասնակցէր 710 մէթրնոց առաջին արշաւին, մարզարանին ... բին վրայ իսկ, բնականաբար առաջին եկաւ եւ գաւազանիկը փոխանցեց իր ընկերոջ տասը մէթրի տարբերութեամբ մը։ Երկրորդ հանգրուանին՝ 1585 մէթր հեռուն, Նէօյի կամուրջին գլուխը՝ Ֆրանս. թիմն է որ առաջին անցաւ, Անգլիացին հոգ ... կորսնցուցած ըլլալով. Թասինկ երկու հանգրուան եւս առաջնութիւնը պահելէ վերջ իր տեղը ... անձամայ անշուշտ, Սթատ Ֆրանսէ որ զայն պահեց մինչեւ Սօլֆէրինօյի կամուրջը, ուրկէց մինչեւ Փօն Թասիֆայլ դացող ճամբուն երկայնքին Անգլիացիք յաջողեցան առաջ անցնիլ եւ մնալ առաջին մինչեւ Օսթէրլիցի կամուրջը ուր դարձեալ Սթատ Ֆրանսէի վազողն է որ գլուխ անցաւ եւ Պէրսիի կամուրջէն Սէնի միւս ափը ... կօշ — անցաւ Անգլիացիներէն առաջ։ Անգլիացիք կրկին առաջին ... Թօնքօրտի կամուրջին, այսինքն ... րեսփ. Ժողովի շէնքին առջեւ, բայց Սթատ Ֆրանսէի խումբը յաջողեցաւ դարձեալ առաջ անցնիլ Ալմայի կամուրջին մօտ, մինչեւ վերջին հանգրուանը, այսինքն Օթէօյի կամուրջին ալ ափը, երբ վազողներ երկրորդ անգամ ըլլալով Սէնը կանցնէին, Ֆրանս. խումբը առաջին էր ... ամէն ոք կը սպասէր անոր յաղթութեան, երբ վերջին եւ երկար հանգրուանին՝ 1585 մէթրի վրայ Անգլիացի վազողը քայլ առ քայլ ... իր մրցակիցին, զայն անցաւ եւ գաւազանիկը իր ընկերոջ փոխանցեց մարզարանին դուռը մօտ տասը մէթր տարբերութեամբ մը. 415 մէթրնոց վերջին արշաւին մէջ Անգլիացի թիմը 50 վայրկեան ... յաղթութեամբ ... թեց Սթատ Ֆրանսէի թիւ 50 վազողին։ Որով Անգլիացի ուսանողները առաջին դասուեցան այս միջազգային առաջին դրօշարշաւին մէջ. 25 քիլոմէթր վազելով 1 ժամ 53 երկվայրկեանէն։ Երկրորդ է Սթատ Ֆրանսէ մէկ ժամ 57 վրկ., Գ.— Ֆ. Ա. ժան Պուէն, Դ.— Պելժիացիները, Ե.— Թասինկ, Զ.— Սակարանին մարզիկները եւն.։ Մասնակցող մարզիկներու անուանացանկին մէջ հանդիպեցանք Հայու մը Աֆրիկեան անունով որ կը մասնակցէր Թընոյի խումբին եւ 12րդ եկաւ։

⁂ Հակառակ կիրակի օրուան ֆը...

րանս. յաղթանակին, մարզական շըր- ջանակներուն մէջ գոհ չեն ֆութպոլի ազգային խումբէն։ Եթէ մինչեւ մա- յիսի վերջերը բարելաւում մը չըլ- լայ, այնպէս կը կարծուի թէ Հռոմի, Համաշխարհային բաժա- կին խաղերուն մէջ շատ առաջ չպիտի երթան եւ պիտի պարտուին առաջին հանգրուանին իսկ։ Իտալիա եր- թալէ առաջ ֆրանս. ազգային խումբը մայիս 13ին Ամսթերտամի մէջ պի- տի մրցի Հոլանտայի դէմ. այդ օր- ուան մրցումին արդիւնք նախամեծար ի կը կարծենք այդ մասին որոշ յուսա- լու աւելի թիւն մը ցոյց տալէ առաջ

Համաշխարհային բաժակին մըր- ցումներուն ինչ ատրիճանի հասած րլլալուն մասին պիտի խօսինք առա- ջին.

⁂ Անգլիա եւ Սկովտիա որոնք չպի- տի մասնակցին Հռոմի մրցահանդէ- սին, իրարու մէջ մրցեցին, բառ ի- րենց, աշխարհի ախոյեանը. անցեալ տարի Կլասկոյի մէջ Սկովտիա էր որ յաղթած էր. այս տարի Լոնտոնի մօ- տակայ Ուէմպլէյի հսկայ մարզարա- նին մէջ Անգլիա ևոր յաղթեց 3-0ով

Այս ամիսէ մը Անգլիա կրկին յաղթէ Փրակայի եւ Վիէննայի մէջ, այն ատեն ինչպէս րսինք, համեմատութիւն մը պիտի փորձենք Հռոմի մրցահանդէ- սին յաղթական ելլալիք խումբին խա- ղին հետ. Ահա շարաթ օրուան յաղ- թական անգլիական խումբին կազ- մը. — բերդապահ՝ Մոս (Արսընալ) վերջապահ՝ Քուփըր (Տէրպի) եւ Հօփքինս (Արսընալ), միջնապահ՝ Սթօքէր (Պիրմինկէմ) Հարթ եւ Կո- փինկ (Լէտս), յառաջապահ՝ Քրուկ Տէրպի), Բարթէր (Սընտէրլանտ), Պոուէր (Տէրպի), Պասթին (Արսընալ) եւ Բրուք (Մանչէսթըր)։

⁂ Կիրակի օր, նախանցեալ կիրակի օրուան Քոլոմպի երկու հակառա- կորդները Լիլ եւ Սէթ կրկին դէմ առ դէմ գտնուեցան Սէթի մէջ, այս ան- գամ առաջին դասակարգին խումբե- րուն ախոյեանական մրցումի մը մէջ. Սէթ հաստատելով իր գերակշռութիւ- նը զարձեալ յաղթական ելաւ 1-0ով, այսինքն ճիշդ շաբաթ մը առաջուան արդիւնքով։ Այժմ ուրեմն Մարսէյլ եւ Սէթ կրկին առաջին են, իսկ Լիլ եր- րորդ.

⁂ Ըստ երեւոյթին Անգլիացիները 1931էն ի վեր ամէն յարաբերութիւն խզած են Ֆրանսայի Րըկպիի խումբե- րուն հետ, սա ամբաստանութեամբ թէ այդ խաղին հետեւորդները հոն դանազան չարաշահութիւններ կ'ընեն. առանց միջազգային հանդիպումնե- րու որեւէ խաղի մէջ յառաջդիմել կա- րելի չէ. այդ պատճառաւ ալ ֆրան- սացի րըկպիմէնները ոչ միայն առեղ- ծուած կ'ընեն, այլ հաւանաբար նա ալ կ'երթան։ Եթէ ձեր շաքարը մաքրա- զործէք, կրկին կը տեսնուինք կ'ըսեն Բրիտանացիները, եւ այդ պատճառաւ Ֆրանսացիք ամէն ջանք կը թափեն անոնց հաճելի երեւալու համար։

Անգլիոյ մէջ սակայն ատենէ մը ի վեր գոյութիւն ունի «րըկպի լիկ» ա- նունով անկախ կազմակերպութիւն մը որուն ենթակայ խումբերը այդ խա- ղը կը խաղան տասներեք խաղացող- ներով, փոխանակ րուն րըկպիի խա- ղին ունեցած տասնըհինգին — իւ- րաքանչիւր խումբի համար։ Այդ կազմակերպութիւնը կը ճանչնայ փը- րոֆէսիոնէլ խաղացողները, — կը տեսնէք թէ ամէն սփորի մէջ ցաւը նոյնն է — մինչ «տասնըհինգնոց խումբերուն դեկավար մարմինը՝ Րըկպի Եընեըն» բացարձակապէս կ'արգիլուանայ զանոնք

Րըկպի - Լիկը ուրեմն ուզեց Ֆրան- սայի մէջ հետեւորդներ ունենալ եւ յաջողեցաւ, օգտուելով այստեղի ա- նորուչ կացութենէն. անցեալ յունուար մէկին Սթատ Փըրշինկի մէջ Անգլիա- Աւստրալիա մրցումով մը ցուցադրու- թիւն մ'ընելէ վերջ, անոնք Անգլիա հրաւիրեցին Ֆրանսացի նորընծաները որոնք բաւական շուտ ընտելացան 13- նոց խաղին։ Անցեալ կիրակի օր նոր կազմակերպութիւնը իր առաջին մի- ջազգային մրցումը րրաւ Սթատ Պէ- ֆալոյի մէջ — Անգլիա - Ֆրանսա — մեծ յաջողութիւն մը գտնելով։ Այդ մրցումէն Անգլիա էր որ յաղթական ելաւ, ինչ որ բնական էր։ Այժմ Ֆը- րանսայի զանազան քաղաքներուն մէջ պիտի կազմուին րըկպիի փրոֆէսիոն- նէլ խումբեր, որոնց խաղը, ինչպէս րսինք րուն րըկպիէն պիտի տարբերի քանի մը կէտերու մէջ

⁂ Այս կիրակի օր Քոլոմպի մար- զարանին մէջ ֆութպոլի ներկայա- ցուցչական խումբը պիտի մրցի Սպա- նիոյ մայրաքաղաքին խումբին դէմ։

Իսկ պասքէթ - պոլի մէջ Ֆրանսայի ազգային խումբը պիտի ընդունի Պէլ- ճիքայի խումբին այցելութիւնը Սթատ Բոյան Կարոսի մէջ։

Լիլի մէջ հիւսիսային Ֆրանսայի ներկայացուցչական խումբը պիտի ընդունի անգլիական ծանօթ խումբի մը՝ Արսընալի այցելութիւնը։ Ֆութպոլի փրօֆականներն համար շրջակայի Լիլերուն ծզուած այս կի- րակին պիտի տեսնէ նաեւ ուրիշ մր- ցում մը որ տեղի պիտի ունենայ Շթութկարտի մէջ Ֆրանսայի եւ Գեր- մանիոյ հարաւային շրջաններուն ներ- կայացուցչական խումբերուն միջեւ։

Ժ.Ե.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կամաւորներ եւ...

»»»·«««

ՏԵՍԻՆ, 14 ապրիլ. — Բառը կիսատ ձգեցի, որովհետեւ չեմ գիտեր ինչ բառերով որակել աբարքը այն խմբա- կին որ կը կոչուի «Կամաւորներու Ազգ. Միութիւն» եւ որ սկսած է խարդախութեան կամուրջ ծառայել հակադաշնակցական ճակատին։ Ձեմ կրնար «Կամաւորներ» անունը կը- րող Միութիւն մը վարկաբեկել, բայց անոր ղեկավարներուն օձիքէն ամուր բռնած, կը հարցնեմ թէ ի՞նչ նպա- տակով ուզեցին խալաձեւել Համազ- գային ագատօնը որ տեղի կ'ունենայ ապրիլ 22ին։ Այդ տօնը այս տարի առանձնաց Չէյթունի Երիտասարդաց Միութիւնը, որուն կողմէ հրաւիր- ուած խորհրդակցական ժողովներուն երկու անգամ ներկայ եղան ռամկա- վարները, հնչակեանները եւ զանա- զան հայրենակցական Միութիւններ, իսկ վերջին ժողովին ներկայ էր նաեւ կամաւորներու կարմրուկ ներկայա- ցուցիչը, եւ զայն լրացնելու «հանդու- ցեալ» շարժումին մնացորդներէն պա- րոն մը։ Եկան, ժողովներուն մաս- նակցեցան, խօսք առին, խօսքեր լը- սեցին, եւ երբ դրօշակի խնդիր ար- ծարծուեցաւ, ռամկավար ծանօթ տարկաւագին կողմէ, անմօթաբար իրենց լիազօրագրերը եւ առին, ու մեկնեցան տուն։ Մենք կը կարծէինք թէ, երբ այս մարդիկը փոքրամաս- նութեան մէջ մնացին՝ պարտաւոր էին հնազանդիլ մեծամասնութեան, իսկ եթէ բնաւ չէին ուզեր մասնակ- ցիլ, կրնային հեռանալ։ Արդ, ի՞նչ ը- սել այս նորընծայ ու բոլոր ճակատ- ներէն գլուած մարդոց՝ որոնք ամէն մեղքիս վրայ «Համարիկներ» ալ են, մինչդեռ անոնց մէջ կան 24-25 տա- րեկան տղաքներ՝ որոնք Մեծ Պատե- րազմի ընթացքին դեռ կաթ կը ծծէին։

Խնդիրը սակայն «կամաւոր» բառին մասին չէ, այլ այն զզուելի խաղե- րուն, զորս կը զարգացնեն այդ անու- նին տակ պահուած հակադաշնակցա- կանները, առանց ամչնալու յայտա- րարելով թէ դրօշակը չեն ճանչնար, մանաւանդ … պետութիւն չկայ։

Ա՜հ, արտակարգ երկերեսութիւն, ինչքան զզուելի ես դուն, որ հետզհե- տէ պալար կը բանաս հայ ժողովուրդի կուրծքին վրայ։ Եւ հիմա դրօշակ չճանչցող այդ կամաւորներն ու ռամ- կավարները, ինչպէս ու ո՞ւր պաշ- տօն ենելի ազգի ենթակայ Տիգրանեան Միութի- նը՝ ձեռք ձեռքի տուած պաշտօն կը կատարեն, առանց խղճահարելու որ այդ տօնը նախապէս ուրիշներ կազ- մակերպած են…

Ոչ, պարոններ, դուք իրաւունք չու- նիք կամաւորներ կամ մարտիկներ կոչուելու, որովհետեւ որ եւ է զինուո- րի համար չկայ աւելի նուիրական սրբութիւն, քան ազգ. դրօշը։ Ու գի- տենք որ այս խառնակչութիւնը ուղ- ղուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։ Բայց, դգուշ, կը ճանչնանք ձեզ եւ ձեր ընկերակցութեան դարձող ժանեկաւորէ- ները, իրենց բոլոր դիմակներով։

Կորիւն Դրօշակեան

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ԱԶԴԻՒ

օօօօ

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնա- ճիւղը այս տարի ալ կը տօնէ Ազգա- յին Սգատօնը օրուան պատշաճ վե- հութիւնով եւ ընտիր գեղարուեստա- կան բաժինով։ Լրացուցիչ տեղեկու- թիւնները տեսնել մեր Գ. էջի յայտա- րարութեանց մէջ։

Հոս կը ծանրանանք միայն հան- դէսին գեղարուեստական բաժնին վը- րայ, որ կազմուած է խնամքով եւ տօնին համապատասխան ոգիով։

Սգահանդէսին բացումը կը կատար- ուի Պէթհովէնի Հերոսներու մահեր- գով, նուագախումբի մը կողմէ, ըն- կերակցութեամբ երգեհոնի

Ջութակահար Տրնիգ Կրամէօ կը նուագէ Տիրան Ալիքսանեանի Կանչէ կռունկը, Ձէն Սանար Հովանունին։

Նշան Ծէրքնեան կ'արտասանէ Յ. Թումանեանի «Հոգեհանգստը», օրուան տօնին իմաստը խորհրդանշող յուզումնառատ բանաստեղծութիւն մը դիւցազնավէպի մը շունչով։

Այս մասը կը վերջանայ նուագա- խումբով, որ Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով, պիտի նուագէ Հա- յաստանի կարողագոյն երաժշտագէտ- ներէն Ալ. Սպենդիարեանի Ղայբար- մա կտորը, զոր յարմար քառեակի վերածած է Գ. Աշամեան եւ Զուռնի Տրրնգի, հայկական կտոր մը, երեք ջութակի եւ ջաշնակի համար, հեղի- նակութիւն Ն. Տիգրանեանի։

Զ. Ռ. Միութիւնը, ուրեմն, այս առիթով գաղութի հայութեան կը ծանօթացնէ մեր հայրենիքի երաժշ- տագէտներուն նոր ու լաւագոյն գոր- ծերէն մէկ քանին։

Երկրորդ բաժնին մէջ կը լսենք յայտնի Թաւջութակահարուհի Նէլլի Կոթիէ, որ պիտի նուագէ Ա. Պար- թեւեանի Հերոսին մահը, Փօլ Ֆոշէի Վերջալոյսի երգը, եւ Կ. Ֆօրէի Մա- ռոդ կինը։

Ցետոյ կ'երգէ հայկանուշ Թորոս- եան, իր լաւագոյն եղանակներէն Ա- «Հայկին երգը», սրինգի ընկերակցու- թիւնով։ (Ցայտնի երաժշտագէտ Փօլ Ֆոշէ կոմիտաս վարդապետի ձայնա- գրած այսգեղեցիկ մեղեդին տուած է սրինգի բաժին մը, համապատասխան երգի ոճին, ոգին)։ Բ. — Կ'երգէ նաեւ, առաջին անգամ ըլլալով տա- ղանդաւոր երգահան Վարդան Սար- գսեանի գործերէն Հուրիներու Ող- բերգը, որ նախերգանքն է Յ. Թու- մանեանի «Անուշ» քնարերգակ Թա- տերգութեան, որուն պատրաստու- թեան ձեռնարկած է Վ. Սարգսեան. Հուրիներու Ողբերգին կ'ընկերանայ նուագարաններու քառեակ մը (երկու ջութակ, թաւջութակ եւ դաշնակ)։ Գ. — Կը վերջացնէ անմահ Տէր Ողոր- միան, որուն վեհ գեղեցկութիւնը գը- նահատեցինք 17 մարտի իր վերջին երգահանդէսին մէջ։ Եւ այս՝ երգե- հոնի եւ նուագախումբի ընկերակցու- թեամբ։

Հանդէսը կը փակուի Կրիկի Մա- հերգով(Լա մօր տ'Ազ) նուագախում- բին կողմէ.

Լիոնի Զ Ռ Միութեան մասնաճիւ- ղը եւս, շաբաթ երեկոյ, սգահանդէ- սին համար կազմած է նմանօրէն գե- ղեցիկ յայտագիր մը, գեղարուեստա- կան ճոխ բաժին մը, շնորհիւ մեր ե- րիտասարդ երաժիշտներէն Ա. Մել- քոնեանի։

Այսպէս, ամբողջ ամէնէն գեղեցիկ հանդէսները կը մնան, իրենց վեհու- թեամբ եւ կազմակերպութեամբ, սգա- հանդէսները, զորս կուտայ Զ. Ռ. Միութիւնը։

Զ. Ռ. Մ.ը կազմակերպած է այս սգահանդէսը անշահախնդիր եւ խան- դավառ նուիրումով, տալով մեզի ա- ռիթ տարին անգամ մը խմբովին սր- գալու մեր նահատակները եւ սիրոյ եւ համերաշխութեան մթնոլորտի մը մէջ հաղորդուելու անոնց յիշատա- կով։

Հայոց ժողովուրդ, ուրեմն Սալ Կա- վօ, այս կիրակի երեկոյ։

ՍԻԿԱՐԻ ԹՈՒՂԹԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

»»» «««

Սիկարի թուղթի ֆրանսական ար- տադրութիւնը տագնապի մէջ է ներ- կայիս։

Այս արդիւնաբերութիւնը, որ տ- ւելի քան մէկ դարէ ի վեր կը շարու- նակուի Ֆրանսայի մէջ, հարիւրին 90 համեմատութեամբ կ'արտածուէր աշխարհի բոլոր շուկաներուն վրայ։ Այսինքն տարեկան քսան միլիոն ֆրը սիկարի թուղթ կ'արտածուէր, քա- նակութիւն մը, որ անհրաժեշտ է 300 միլիառ սիկարէթի պատրաստութեան — սիկարէթի համաշխարհային բա- պառման հարիւրին 70ը։ Կը նշանակէ թէ հարիւրաւոր միլիոններ կը հոսէին Ֆրանսայէն ներս։ Հիմա նուազած է այդ աղբիւրին հասոյթը։

Երբ համաշխարհային տագնապը ծագեցաւ, ամէն կողմ սկսան թուղթի տնտեսական նոր միտքեր ու ծրագիր- ներ։ Եւ երկիրները, այդ գաղափար- ներէն թելադրուած, սկսան սահմա- նափակել ներածումները, փակել դուռները օտար ապրանքներու առջեւ։ Ֆրանսական սիկարի թուղթի մեծա- գոյն շուկան էին Մ. Նահանգները։ Տոլարին անկումը, Միացեալ Նա- հանգներու մէջ սիկարի թուղթի նոր գործարաններու կառուցումը մեծ հարուած մը տուին ֆրանսական ար- դիւնաբերութեան, որ հոգեվարքի օ- րեր կ'ապրի։

ՆԱՄՈՒԼ

«ԵՐԿՈՒ ՏԱՍՆԵԱԿ ԴԱՏԱՐԿԱՊՈՐՏՆԵՐ»

»»»·«««

Ուրո՞ւ մասին՝ է խօսքը. — Հօկի։ Ո՞վ է գրողը. — «Երիտասարդ Հայաստան», «օրգան Սոցիալ — Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան Ամերի- կայի շրջանին», որ ոչ ոքի կուտայ հնչակեանութեան պատիւը եւ «Հա- յաստանը սիրելու» առաջնութիւնը.

Կարդացէք եւ դատեցէք. խմբա- գրական է, ոչ թէ պատահական յօդ- ուած (17 մարտ).

— «Արտասահմանեան Հօկերու շարքերը հետզհետէ կը նօսրանան, կը քայքայուին դժբախտաբար եւ մին- չեւ հիմա Հօկի Հայաստանի Գլխաւոր վարչութիւնը թերացաւ իմէն բա- ցատրուած միջոցներուն եւ դարմա- նումներուն մէջ։ Ներքին, կազմա- կերպական կեանքի մէջ յառաջացած աղտեղութիւններու մէջ կը լողան արտասահմանեան Հօկերը եւ սակայն՝ Հայաստանի գլխաւոր վարչութիւնը՝ ստեղծուած այդ կացութիւնը կը դիտէ միայն՝ դատապարտելի անտարբե- րութեամբ մը եւ կը սպասէ անշուշտ որ, ինքնաբերաբար լուծուին դժուա- րութիւնները եւ ինք կարենայ միայն, հանգիստ սրտով՝ քանի մը տարին անգամ մը արտասահման մարդ հանել էջիկ մը դրամ հաւաքելու եւ կրկին Հայաստան դառնալու ցանկութեամբ։

ՀՕկի Գլխաւոր Վարչութեան կողմէ արտասահմանեան գաղութներու այ- ցելող կամ եկող ու գացող ներկայա- ցուցիչները, առանց ուժ տալու Հօկե- րու զօրեղացման եւ աւելի եւս կազ- դուրման աշխատանքներուն, տարին իրենց հետ այն՝ ինչ որ գտան. գոհա- ցան եղածովն ու երբեք միտք չունե- ցան բարբառելու ներքին աղտեղութիւն- ները. որոնք այսօր՝ աւելի քան ստու- գած են վտանգաւոր հանգամանք եւ կը սպառնան քերել ու հատցնել ար- տասահմանեան Հօկերը։ Ո՛չ միայն այդ, այլ նոյնիսկ, Հօկի Գլխաւոր վարչութեան պատասխանատու ներ- կայացուցիչներէն ոմանք, իրենց ոտ- քերը գաղութները ձգելէ յետոյ, փո- խանակ կարգաւորելու եւ ներմակ հու- նի մէջ դնելու Հօկերու մէջ ստեղ- ծուած անկարգութիւնները, աւելի եւս խորացուցին զայն եւ թերեւս գիտակ- ցաբար խարկադրեցին որ, մանաւ եւ գոհունակ տարբեր՝ Հօկերէն դուրս գան, որպէսզի քայքայումը փութացնի եւ այդպէսով կազայ եւ Հայաս- տանի օժանդակելու ռ եւ է շարժում ու ծնունդ։

Այս ուղղութեամբ տարիներ առաջ, ցցուն ու նշմարելի աշխատանք կա- տարեց Հօկի Գլխ. Վարչութեան ներ- կայացուցիչը, քաղաքացի Գրիգոր Վարդանեան իր Ամերիկա այցելու- թեան օրերուն։ Ան՝ այս գաղութը առաւ գնելէ անմիջապէս յետոյ՝ Հօկի ողնայարը կազմող հնչակեան ընկեր- ներու օձիքէն բռնեց եւ զանազան ճարպիկ դարձուածքներով հարկադ- րեց որ՝ հնչակեանները դուրս գան Հօ- կիմասնաճիւղերէն, հարց մըեւակայլի շարժառիթներով՝ որոնք հրապարա- կեցինք իր ժամանակին։ Ու Գ. Վար- դանեան, հազիւ իր քայլերը Ամերի- կայէն դուրս նետած, քայքայումը ծայր տուաւ Հօկի շարքերու մէջ եւ այսօր կացութիւնը ծանօթ է բոլորին արդէն։ Մենք առանին բողոքեցինք կատարուած անարդարութեան դէմ, եւ Հայաստանի շահերը պաշտպանե- լու եւ վտանգաւոր հետեւանքներու առջեւն առնելու թելադրանքներէն մղուած եւ սակայն, Հայաստանի Գլխ. Վարչութիւնը ո՛չ միայն պատասխա- նատուութեան չկանչեց Գ. Վարդան- եանը, այլեւ բացալերեց զայն. որովհե- տեւ մեզ անծանօթ մնացած առաքե- լութեամբ մը զայն կրկին ուղարկեց Ամերիկա եւ յետոյ Ֆրանսա եւ միւս եայաշատ գաղութները։

Մեր բողոքն ու ճնշումները դիտողութիւնն- րը չդադրեցուցինք ու կը շարունա- կենք տակաւին, պնդելով որ Հօկի Գլխ. Վարչութիւնը, գէթ նուազա- գոյն չափով հետաքրքրուի Հօկերու քայքայման եւ նօսրացման պատճառ հանդիսացող խնդիրներով եւ տանի անհրաժեշտ աշխատանքները Հօկերու քայքայման եւ նօսրացման պատճառ ւալիօրէն սակայն, ակնարկուած վար- չութիւնը, ոչ իսկ այդ ուղղութեամբ թեթեւ քայլ մը առաւ մինչեւ հիմա, ընդհակառակը՝ կարգ մը թափթը- փուկներու կողմէ եւ յառաջակուած թերթի մը մէջ երեւցած սուտ, եւ չինծու ապացուցներուն ականջ տը- րաւ եւ անոնց Հօկերու վրայ ի- րականացուցած տարբեր բողոք- ներն ու անկեղծ ցանկութիւնները։ Եւ այսօր՝ մեր բերին տակ գտնուող Ամե- րիկայի ՀՕԿը, հազիւ իր շարքերուն մէջ կը համրէ երկու տասնեակ մը դատարկապորտներ, որոնք եւ Հա- յաստանի օգնելու մտածումէն աւելի, կը մտածեն իրենց ստամոքսի կերա- կրման, կռնակնին տուած Հօկի եւ Պետ. Կարմիր Խաչի արդէն իսկ հաս- նելու վրայ եղող գանձանակին, որոնք հայ աշխատաւորներու սէնթերով են գոյացած։ Քանի՞ սէնթ գացած է Ա- մերիկայի Հօկէն դէպի եւ. Հայաս- տան։ Ի՞նչ ուժ կը ներկայացնէ օգ- նական համար, Ամերիկայի Հօկը։ Ա- րո՞նք են անոր շուրջ բոլորուողները Որո՞ւ կրցած են անոնք։ Հարցում- ներ են ասոնք՝ որոնց պատասխանը՝ Ամերիկահայ աշխատաւոր զանգուա- ծը կրնայ տալ, եթէ Հօկի Հայաստա- նի Գլխ. Վարչութիւնը, անկեղծօրէն ցանկայ հետաքրքրուիլ Հօկի այստեղի գործերով եւ փութացնէ իր ներկա- յացուցիչը, որ եթէ հնար է, կարե- նայ զարծել ու խոնդիրներուն մօտենալ անաչառախնդիր ակնոցով »։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ», վէպ. Գրեց Հրաչ Զարդարեան ։304 էջ։ Գին 15 ֆրանք։ Ստանալու համար գիմել Հ. Զարդար- եան, 126 Ավընիւ Սիմոն Պոլիվար, Փարիզ։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Օր մը բանակէն քառասուն հոգի կը ղրկուին Եարխինի մօտերը, ճամբայ շինելու (երեսունը Հայեր, մնացեալը Թուրք եւ Քիւրտ)։ Այս քառասուն հո- գիին երեք ժամապահ կ'ընկերա- նային։ Կողերի կամուրջէն քով եղ- բայրս Օվսէը եւ երկու յաղթանդամ Հայեր զինուորները կը խեղդեն, զէնքերը կ'առնեն եւ կ'ըսեն միւսնե- րուն. — Անգէն մարդոց հետ գործ չու- նինք, կրնաք երթալ ձեր գիւղերը։ Ցե- տոյ դառնալով Թերջանէցի Տուրսու- նին, Օվսէ կ'ըսէ. — Երթ մօրս քովերթա- ըսէ որ տղաքդ փախան։ Եղբայրներս դէպի Կարին կ'ուղղուին զինուորի հագուստով։ Օվսէը միշտ ըմբոստ է եղած։ Իր մասին մայրս հետեւեալը կը պատմէր. — Երբ մեր գիւղը Ըն- կերութեան (Հ. Յ. Դաշնակցութիւ- նը) տղաքը եկան, Գոհարենց Աւագը, Տէր Աղամենց աէրտէրին տղան, Բար- սեղը. Սրապենց Օվսէը, Զախալենց Օվսէը (Ցովհաննէս), Զախոյենց Դէ- որգը, Եաքերեղենց Վարդանը եւ Յօ- նականենց Իգնատիոսը, Մկոնեանց Գալուստը եւ Նիկոն մէկ խումբ էին. խմբապետը Աւագն էր։ Այս երիտա- սարդները սարսափի մատնած էին թէ գիւղը եւ թէ չրջականները։ Ցետոյ խումբին միացան Կողերցի լաւագոյն երիտասարդները. Նաեւ Բազարիճի Տըոց Նպատակն է եղած իրականա- ցնել Շրջիկի քարոզը. — Ով կով մը ունի, թող ծախէ եւ զէնք գնէ։ Խեղճ գիւղացիին ունեցածը արդէն մէկ կով էր, որու շնորհիւ թթու թան մը կ'ու- տէր, իսկ եթէ ծախէր, ի՞նչ պիտի ը- նէր։ Այս տղաքը դիմելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեր գիւղի կոմի- տէին, կը յայտնեն թէ իրենք միջոց- ներ պիտի առնեն հայ գիւղացին զինելու համար, թէեւ այդ միջոցը քիչ մը անպատուաբեր պիտի ըլլար։ Կոմիտէն կ'ըսէ. — Հայ ժողովուրդը զինելու համար անպատուութեան խնդիր չկայ։ Խաչգիւղէն քեօրեթրս տարեկան հինգ - վեց հարիւր որճա- գոյն խոյեր կը տանէին Երզնկա ծա- խելու։ Երբ մեր գիւղը կուգային, մէկէն հինգ տաս հատ կը պակսէր։ Քեռիս լաւ գիտէր իր քրոջը տղուն միտքը։ Կ'ըսէր. — Օվսէ, Նորէն խո- յերը պակսած են, աս աս տասը տա- կին, գնա գտիր։ Օվսէ կ'երթայ պա- հած խոյերը կը վերադարձնէ, իսկ ոմկինները կը յանձնէ խմբապետին. որով խելոյն զէնք կը գնուէր։ Եւ այս- պէս շատ մը միջոցներով, կարճ ժա- մանակէ մը Սարիքայան զինուած էր բոլոր տուներով։ Դերջանի միակ գիւ- ղըն էր, զուտ Հայ, միեւնոյն ատեն ալ Հ. Յ. Դաշնակցական։ Միւս գիւ- ղերը մեծամասնութեամբ Ս. Դ. Հն- չակեան էին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ խառն։ Դերջանի հայութիւնը ա- նակնկալի եկաւ. չկրցաւ ազատագրել, նախ երիտասարդութիւնը զինուոր առնուած, զէնքաբերները սպաննուած էին, որով Թուրքը ուզածին պէս մոր- թեց։

Տուրսունը պատմած էր ամբողջ Թերջանէցիներուն թէ եղբայրս զին- ուորը խեղդած է։ Առոր վրայ գիւղա- ցիները մեզի դէմ լարուեցան։ Հօրա- քրոջս տղան, Գարեգին, Մուղաստ տղային քրոջը տղուն քով էր, կ'ու- զէին սպաննել, Մուղաստին տղան ինծի պատուիրեց որ հօրաքրոջս տը- ղան մեր քով բերենք։ Գացի բերի. Ատեն մը մէկտեղ կեցանք։

1916 փետր. ամսուն մէջ էր, ռուս- սական բանակը Կարինը գրաւած դէ- պի Դերջան կը յառաջանար։ Թուրք զինուորները նահանջի ճամբան բռ- նած էին, իրենց հրացանները ճամբա- ները նետելով կը փախչէին։ Հայ կա- մաւորներուն վրէժխնդրութեան ար- ձագանգը բերնէ բերան կը խօսուէր։ Քանի մը օր առաջ Փալիկի մահբիմ Ղուշտէ եւ Ալին ճաչելու պահուն յանկարծակիի բերելով կը սպաննեն Փալիկը։

Իրիկուն մը մեր պառկած սաքուին մէջ, որ միեւնոյն ատեն գիւղացինե- րուն հաւաքատեղին էր, ես ու Գարե- գինը մսուրի մը մէջ նստած մտիկ կ'ընէինք գիւղացիներուն խօսքերը։ Հարցը մեր շուրջը կը դառնար. կ'ու- զէին մեզ սպաննել։ Այս գործին լըծ- ուած էր երկու տղաքը կարուած հաշ- մանդամ մը որ պիտի ըլլար մեզ ըս- պաննողը։ Թէեւ Մուղաստ աղան մեզ կը պաշտպանէր, հակառակելով ե- ղած առաջարկին բայց ի՞նչ կ'արժէր Մուղաստ աղային ընդդիմութիւնը, քանի որ բոլոր գիւղացիները վճռած էին մեր մահը։ Սպանութիւնը պիտի կատարուէր այսպէս. — Վաղը գիշեր պիտի գան մեզի պիտի ձայնեն թէ Զըրինոցէն ժանտարմաները ձեզ կ'ու- զեն։ Երբ մենք երթանք, ճամբան պի- տի սպաննեն, հակառակ պարագա- յին պիտի խեղդէին։

Պառկած ատեն Գարեգինը այս բո- լորը պատմեց մայրիկիս։ Խեղճ կինը ի՞նչ կրնար ընել. քանի որ փախելու ճար չկար։ Ամբողջ լեռները ձիւնով պատած էր. անկարելի էր որ լեռ բար- ձրանայինք։ Իսկ Քիւրտերը եր- թալու համար միակ ճամբան նահան- ջող զօրքերով լեցուած էր։ Ուրեմն մահը անխուսափելի էր, կամ գիւղը մնալով պիտի սպաննուէինք գիւղա- ցիներէն, կամ փախչելով պիտի բռ- պաննուէինք զօրքէն

Այդ գիշեր, գրեթէ չքնացանք։ Առ- տուն մայրս հաց եփելու գնաց, իսկ ես ու Գարեգինը տեսողը աւլեցինք, եղած թէյը քթոցը լեցուցինք, Գա- րեգինը շալկեց քթոցը եւ միասին սա- րինք թրէքնոցը թափելու։ Երբ թրէք- նոցը հասանք, տեսանք շատ մը Քիւր- տեր Քիւրտերէն։ Ասոնց մէջ էր Մէմոյին աղան՝ Եյուպը։ Այս Քիւր- տերը եկած էին իմանալու թէ ռուսա- կան բանակը մինչեւ ո՞ւր հասած էր, Քիրվան ըսաւ. — Պատրաստուեցէք, ձեզի հետ Քիւրտերը տանիմ։ Մենք գայինգիմայրիկիս պատմեցինք այս նորութիւնը։ Մայրս հացի գուն- տերը թոնիրին սեր Թողուց, քոյրս Արեգնազը հօրաքրոջս տղան շալկեց եւ գացինք միացանք Քիւրտերուն։

Սոսկալի ցուրտ մը կար։ Երբ մեր գիւղն անցանք, Գարեգինը յոգնած էր, ուզեցինք որ քոյրս քիչ մը քալէ, չկր- ցաւ։ Մօրս կ'ըսէր. — Մարէ, մարէ, դուրպան, ի՞նչ կ'ըլլի կտոր մը քնա- նամ։ Մայրս գիտէր որ եթէ քնանայ, այլ եւս չպիտի արթննայ եւ սկսաւ լալ։ Ինքն ալ ակար էր, չէր կրնար շալկել։ Եթէ քիչ մըն ալ ուշ մնայինք, բոլորս մէկ պիտի սառէինք։

Եյոօ քիրվան տեսաւ որ ճամբան պիտի մնանք, թաղիքէ մը մէջ փաթ- թեց քոյրս, գիրկը առաւ եւ սկսաւ քալել։ Վերջապէս Քիւրտերը հա- սանք. մերոնք եկան մեր քով։

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

պարգեւներ պիտի տրուին ամէնէն յաջող անդամներուն եւ խումբերուն համար:

Այս 300,000 հատընտիր հրացանակիրները պիտի կոչուին «Վորոշիլովի արձակազէններ» եւ պիտի կազմակերպուին գնդապետ Կամենեւի կողմէ, որ նախկին զարական սպայ մըն է: Ցանձնարարուած է 500,000 այս կարգի հրացանակիրներ կազմակերպել օգոստոս 15էն առաջ:

»»» · · «««

ՍԹԱՎԻՑՔԻ գործին խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը առջի օր լսեց Պ. Տալատիէն, վերաքննիչ Ատեանի նախագահ Պ. Տրէյֆիւսը եւ ուրիշ բազմաթիւ կարեւոր անձեր:

Ց.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԱՆԷՆՕ–ՔԱՆՑՆի «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պանթէօնի սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Բացականները նկատի կ'առնուին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մուրատ» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէի վիճաբանական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Գէնտիրեանի ճաշարանը, 14, rue François Garcin. Նիւթ՝ Բռնապետութի՞ւն թէ ժողովրդավարութիւն:

ՊՈՄՍՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ Գար Թաալայի սրահին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Գայլ Վահան, Կայծակ եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի կէսօրուան ժամը 2էն 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» Ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԷՆԹ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Անտոք Ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ
Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ, ԿԱՎՈՅԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45-47, Rue de la Boëtie, Métro: Miromesnil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՈՆԱՐ (Զուիցերիայէն հրաւիրուած)

կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԱՆԱՅԻՍ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնի ղեկավարութիւնը եւ երգեհոնի (orgue) բաժինը կը ստանձնէ ֆրանսացի յայտնի երաժշտագէտ ՓՕԼ ՖՈՇԷ, ուսուցիչ Փարիզի Պետական երաժշտանոցի:
կը նուագեն, առանձին եւ խմբովին, ծրիորդներ՝ ՆԷԼԼԻ ԿՕԹԻԷ (թաւ ջութակ), ԼՈՎԷՐԺՈՆ (ալթօ), ԿՐԱՆԺՕ (ջութակ), ՓՐԱՅԷԼ (դաշնակ): Պարոններ՝ ՓԻԷՐ ՊԱԺԷՕ թաւ սրինգ hautbois, ցփերայէն) եւ ԼԻՍԻՒԷՆ ՊՐԷՕՆ (սրինգ), բոլորն ալ Ա. մրցանակով պսակաւորներ Փարիզի Պետական երաժշտանոցէն՝
կը նուագեն հայ եկեղեցական եւ աշխարհիկ եղանակներ, եւ Հայաստանի արդի երաժիշտներու գործերէն:

Կ'արտասանէ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ Յ. Թումանեանի «ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԸ»

Կ'ԵՐԳԷ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 5 Ֆր. օթեակները եւ միջնասրահը, 3 Ֆր. Բ. եւ Գ. կարգի պատշգամները:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՏՈՔԹ. Ա. ՊԻՑՈՆԻ (նախագահ Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան)
եւ ներկայութեամբ ԼԻՈՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ, ՌՕՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԻՆ,
ԼԻՈՆԻ ԶԻՆ. ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ:

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Խ. ՍՈՂԻԿԵԱՆ — Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մասնակցութեամբ հայ եւ ֆրանսացի արուեստագէտներէ բաղկացած նուագախումբի, ղեկավարութեամբ Գ.Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ, մեներգ. Օր. Ս. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ, արտասանութիւն Օր. Մ. ԱՃԷՄԵԱՆԻ, Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆԻ եւ ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԻ կողմէ:
կը նուագեն ՏԻԿԻՆ ՔԼԵՕՔԱ (ջութակ), ՏԻԿ. ՄԱՐԿՈՒԻԹ ՎԻԻՅԱՐ (թաւջութակ). ՕՐ. Մ' ՕՓԼԸ (դաշնակ), Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (ջութակ):
կ'երգեն կոմիտասի հռչակաւոր «Տէր Ողորմեա»ն, եռաձայն ՉԱՆՑԵԱՆ, ԳՈՒԼԱՄԱՆԵԱՆ եւ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ («կոմիտաս» քառեակէն) ընկերակցութեամբ նուագախումբին

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ին, Սինէմա Թափիվէրի մէջ

կը նախագահէ՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Գեղարուեստական նոխ բաժին: — կը նուագէ Զ. Ռ. Միութեան ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹԻ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ — Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ Յ. ԲԱՆՃԱՐԵԱՆ, Ղ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ ԵՒ ԱՐԹԱՔԻ

Ծախքերու մասնակցութեան համար ՄՈՒՏՔ 1 ֆրանք

ՃԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ ՃԷՍԻՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ, ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ, ՍԵՐԱՍՏԻՈՅ եւ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Կը նախագահէ՝ Պ. Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ — Կը խօսի՝ Պ. Կ. ԽՐԱՑԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւններ եւայլն:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱՑԻՐԱԿԱՆ ՓԷՏՔԱՍԵԴԱՆ

Ի յիշատակ ընկերներ Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ ԵՒ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ
կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ
վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Salon St. Jaques-ի մէջ
4, rue Saint Jaques
5 ֆրանք մուտք ծախսերու մասնակցութեան համար

Թատերական ներկայացում Շավիլի մէջ

Ի ՆՊԱՍՏ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ
Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին Salle Patinի մէջ
114, Grand'Rue, Chaville
կը ներկայացուին
«ՇՈՒԱՐԱԾ ՎԱՐԺԱՊԵՏ»ը եւ «ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ»
Փարիզահայ թատերախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Պապազեանի
Հաղորդակց. միջոց — Pont de Sèvres-էն առնել 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Ancienne Mairie:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ալֆորվիլի Հայ Երկսեռ Երիտասարդաց Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հին եւ նոր բոլոր անդամ-անդամուհիները այս երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Մանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Ե. Յարութիւնեանի 13, rue d'Orcel, Փարիզ (18), Մէթրօ Barbès.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պարսկաստանի (Թեհրան) Տիկ. Դշխուհի Գաբրիէլեան (Մնացած Թիւթիւնճեան), հայրը՝ Օնիկ (սպաննուած), մայրը՝ Մարիամ (մեռած) կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Կարապետ եւ Յակոբ եւ իր քոյրերը՝ Թագուհի եւ Մաքրուհի, Տեղահանութեան միջոցին տարագրուած է իր եղբայրներէն եւ քոյրերէն հետ Գոնիա, ուր կորսնցուցած է իր եղբայրը Կարապետ իսկ իրենք տարագրուած են Եաթման այդ շրջանին մէջ ալ անյայտացած են իր եղբայրը Յակոբ եւ իր երկու քոյրերը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել S. Kapnelian c/o Pharmacie Melikian, Tcharrah Vezarat-Djeng, Tehéran, Perse (V. à U. R. S. S.):

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գործ կը փնտռէ Տրակինեանի մէջ բնակող աշխոյժ, վստահելի եւ ընտանիքի տէր հայրենակից մը, որ գիտէ ֆրանսերէն, հայերէն, հաշուակալութիւն, մեքենագիր եւ այլն: Կը ստանձնէ աշխատանք որ եւ է քաղաքի մէջ: Կուտայ նիւթական եւ բարոյական երաշխաւորութիւն:

Դիմել՝ Ervand Terzian, B. P. 3, Draguignan (Var).

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑԷՔ

Foyer Français ձեռնարկած է ֆրանսերէնի գիշերային դասընթացք հաստատելու Պէյվիլի եւ Ալֆորվիլի Հայերուն համար: Ամսական 5 ֆրանք:

Փափաքողները կրնան գրել Պ. Դ.Ր. ԹԵԼԼԱԼԵԱՆի, 15, Rue Emile Desvaux Paris 19.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Daguerre, PARIS (14e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ՀԵԼԱԾ ՄՈՒՍԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Մ.

Լէգամբններու անհետացումէն յետոյ այդ խնդիրներով ինքն էր որ կը զբաղէր: Իրեն համար բնաւ տարբերութիւն չըրաւ, երբ յայտնի եղաւ թէ ձօն գիրքը կտակակատար նշանակած էր եւ արդէն իսկ իբր խնամակալ աշխատած էր Տիկին Լէգամբնի գործերուն համար: Առէկ զատ վկայ եղած էր ձօնի հարսնիքէն առաջ կնքուած ամուսնական պայմանագրութեան մէջ: Լէգամբններու եկամուտը պզտիկ մը աճեցած էր: Հեղինակին գիրքերը ջուրի պէս կը սպառէին, իսկ Տիկին Լէգամբնի հօրաքրոջ անժամանակ մահուան պատճառաւ, աւելի եւս ծանրացած էին խնամակալին հոգերը, քանի որ հարուստ հօրաքոյրը իր ունեցածը — չունեցածը ձգած էր իր «զմբախտ եղբօրը աղջկան»:

— Տարի մը եւս կը պահեմ խնամակալի պաշտօնս, ըսաւ Թ. Ք. փաստաբանին. յետոյ կը հրաժարիմ:

— Կը կարծէ՞ք որ երեւան պիտի ելլեն, հարցուց՝ բաւական ծեր ու խելքը կարճ փաստաբանը:

— Անշուշտ, պատասխանեց Թ. Ք. անհամբերութեամբ: Լէգամբնի գիրքերուն բոլոր հերոսները ալ — կանուխ մէջտեղ կ'ելլեն. յարմար առիթին պիտի գայ եւ պիտի զարմացնէ մեզ:

Լէգամբնի վերադարձին մասին շատ ապահով էր Թ. Ք. ու երբեք չկորսնցուց այդ հաւատքը:

Ներքնապէս համոզուած էր նաեւ թէ Գարան օրին մէկը իր ձեռքին մէջ պիտի իյնար

Տարօրինակ պատմութիւններ շրջան կ'ընէին Գոյնին մասին. բայց ընդհանրապէս այդ պատմութիւններն ու զրոյցները հաւասար էին այն բամբասանքներուն որոնց շատ անգամ ենթակայ են հարուստներն ու կեանքի մէջ յաջողութիւն գտած մարդիկ:

Այդ պատմութիւններէն մէկը կ'ըսէր թէ Գարան Ալպանացի ղեկավար մը ըլլալէ աւելի, բարձր դերէ մը կը ծգտէր: Արդէն իսկ ղեկավարող ուժ մըն էր Ալպանիոյ մէջ: Իրաւ է որ անոր հայրը Գոյն էր, սակայն ինք շատ աւելին էր ալպանական ազդեցիկ ընտանիքի մը որ կարճատեւ տիրապետութիւն մը ունեցած էր այդ ապրստամբ երկրին վրայ:

Գարա իշխանութեան համար հոգի տուող մէկն էր. այդ բանին համար ինքզինքին ալ չէր խնայեր. իր ամբողջ հարստութիւնը ի սպաս դրած էր միայն այդ նպատակը յաջողցնելու մտահոգութեամբ եւ ինչ ալ ըլլային իր երիտասարդի խենթութիւնները — այդ մասին փաստեր կային — իր իտէալին իրագործման համար կ'աշխատէր այնպիսի թափով մը որուն անկարելի էր չհիանալ:

Թ. Ք. իր դարակին մէջ կը պահէր պզտիկ, կարմիր գիրք մը՝ երկաթէ կափարիչով զոր կարելի էր բանալով կղպել. այդ գիրքին մէջ որուն անունը դրած էր «Գայթակղութիւն», իր աղուոր գիրով գրի կ'առնէր մանր — մունր տեղեկութիւններ զորս չէր կրնար հրապարակել, չէր արհամարհեր տեղեկութեան ոչ մէկ աղբիւր եւ ամէն բան կ'արձանագրէր այնտեղ:

Ծօն Լէգամբնի գործերը յիշեցուցին Գարան եւ Գարայի համար եղած ընդունելութիւնը: Մէնըսը կրնար, այդ ընդունելութեան երթալով, իրեն բերել արտասահմանեան ճաշերուն ամփոփումը:

Բայց Մէնըսը չէր իրեն տեղեկացուցը թէ Գարան նոյնպէս կ'օժանդակէր կարգ մը ազդեցիկ մարդոց եւ թէ անոր օգնութեան շնորհիւ էր որ փոխ — նախարարներէն մէկը անանկութենէ խուսափած էր: Թ. Ք. այս տեղեկութիւնը ստացած էր այնպիսի միջոցով մը որուն կարելի չէ թերեւս «պատուաւոր» անունը տալ:

Մէնըսը գիտէր թէ պաքսարայի ակումբ մը կարևկցէմարդ փողոցին մէջ, բայց չէր գիտեր թէ նոյն ինքն զատական նախարարին ջղային կինը մէկ գիշերուան մէջ վեց հազար ոսկի կորսնցուցած էր այնտեղ:

Շատ աղտոտ բան էր, բայց զըմբախտաբար, պայմանադրական, ու — րովհետեւ զիրք ունեցողները այդ տեսակ ձեռքի — տակէ բաներ պիտի ընեն միշտ, երբ մէջտեղը կայ դրամն ու կինը: Սակայն Թ. Ք. իր պաշտօնին բարւոք կատարումին համար պարտաւոր կը զգար «առ ի գիտութիւն» արձանագրելու այդ սայթաքումները, որ աստիճան ալ աղտոտ ու պայմանադրական ըլլային: Որովհետեւ, կը մտածէր ան, «չես գիտեր ինչ կը պատահի»:

Դատական նախարարը շատ կայուն մարդ մըն էր, որովհետեւ կը ճանչնար Եւրոպայի վեհապետներուն մեծագոյն մասը: Աղքատ մարդ մըն էր, տարեկան երկու — երեք հազար ոսկի եկամուտով: Քաղաքական որոշ համոզումներ չունէր եւ չէր մասնակցեր երկու կուսակցութիւններուն բուռն պայքարներուն եւ երկուքին համար ալ փոխն ի փոխ աշխատած էր, իր շահերը նկատի ունենալով եւ առանց դաւաճանելու մէկուն կամ միւսին կողմէ: Անիկա յաջորդաբար նախարար եղած էր չորս տարբեր վարչութիւններու մէջ, միշտ առանձնելով իր թոշակը, թէեւ այդ չորս վարչութիւններուն քաղաքական ուղիները իրարմէ հիմնովին տարբեր էին:

Լէյտի Պարթօլէմիու, այս «ամէն բանի յարմարող» նախարարին կինը Սան Րէմօ գացած էր վերջերս: Թերթերը լուրը հաղորդելով, անարատ կերպով խօսած էին նաեւ անոր անհանգստութեան մասին:

Թ. Ք. սորվեցաւ թէ ո՛չ մէկ բժիշկ այցելութեան գացած էր նախարարին պաշտօնական բնակարանը որ կը գտնուէր Տաունինկ փողոցին մէջ. հետեւաբար, երբեւ կասկածոտ մարդ, տարբեր ենթադրութիւններ ըրաւ. իր «երեւելիներու ցանկ»ին մէջ կ'արձանագրէր իր զոհերուն նախընտրած ժամանցի տեսակները, որոնք, կերնանք միշանկեալ ըսել, համապատասխան չէին միշտ այն գրաւանքներուն որ նշանակուած են համանուն պաշտօնական հատորին մէջ երեւցող անուններուն դիմացը: Թ. Ք. պէտք եղածէն աւելի մանրամասնութեամբ նկարագրած էր իր «երեւելիներուն» խենթութիւններն ու տկարութիւնները:

Այդ գրքին մէջ Լէյտի Պարթօլէմիուին անունը յիշատակուած էր քանի մը տեղ: Անառարկելի իրողութիւն մըն էր որ անիկա ծնած էր 1874ին, եօթերորդ աղջիկն էր Գամբըլի կոմսին եւ Պէլինտա Մէրի անունով աղջիկ մը ունէր:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) - R Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.-

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	-
Ամերիկա	200 »	100 »	-
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	-

ՇԱԲԱԹ 21 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 21 Avril 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2476 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՑԵԱԼ «ՊԱՏԻՒ», ՄԸ՝ ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ

»»»··«««

«Ո՞ւր կ'ուզեն յանգիլ...» — կը հարցնէինք ապրիլ 10ին, երբ հեռագիրը կը հաղորդէր հայկական նոր խռովութիւններ՝ Պոսթընի եւ Շիքակոյի մէջ։

Մանրամասնութիւններ չունինք տակաւին, երկու դէպքերու մասին։

Կը սպասենք այսօր – վաղը։

Այսօր, Բ. էջին մէջ հրատարակած ենք թղթակցութիւն մը, որ հատուածաբար կը վերաբերի Պոսթընի խռովութեան, դատելով նախ հեռագրին եւ այս թղթակցութեան թուականներէն։ Թէեւ, հեռագիրը այն տպաւորութիւնը կը ձգէր թէ ընդհարումները տեղի ունեցած են եկեղեցիներու շուրջ։ Եւ շատ աւելի ծանր կը ներկայացնէր հետեւանքները։

Ուրեմն, մեր խօսքը Պոսթընի այն դէպքի մասին է որուն նկարագրութիւնը պիտի կարդաք այսօր իսկ.

Ինչպէս կը տեսնէք, նախայարձակները նորէն «միացեալ ճակատի» զինուորեալներն են։

Դաշնակցութիւնը հանդէս – բանախօսութիւն կը սարքէ։ Ծանօթ խառնիճաղանջը կ'երթայ խանգարելու։ Կ'երթայ սպառազինուած բիրերով ու երկաթի կտորներով, իսկ ամէնէն յառաջապահը՝ կիներով ու մանուկներով։

Նոր ռազմախաղ մը՞ն է այս, որուն առաջին փորձը կատարուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, նորէն Դաշնակցութեան սարքած հրապարակային ժողովին առթիւ։

Այն առեն ալ (25 փետր.), ճամբուն վրայ դիրք բռնած էին 2-300 ցուցարարներ,—«հայ, հրեայ, սեւամորթ, Թափառաշրջիկներ, հայ պառաւ կիներ, փոքր տղաներ եւ աղջիկներ», ինչպէս կը նկարագրէր «Հայրենիք»ի թղթակիցը. (Հակառակորդները այս թիւը վերածեցին քանի մը հազարի...)։

Այն առեն ալ, ինչպէս այս անգամ, խուժանը իր կատաղութիւնը կը թափէր ոչ միայն Դաշնակցութեան, այլ եւ ազգ. խորհրդանշանին դէմ։

Եւ խուժանին կարմիր կամ դեղին բիրաններ, յաջորդ օրը պարծանքո՞վ կ'աւետէին թէ եռագոյնը բզքտուեցաւ, ցեխերու մէջ կոխկրտուեցաւ եւն.։ (Անշուշտ այս այն խորհրդանշանը չէ որուն եռեւէն «բանակ է քալած», այլ «սանճաքը չէրիֆ»ը կամ քէմալական մահիկը...)։

Ուրեմն, ազդանշանը տրուած է։ Ո՛ւր որ դաշնակցական հանդէս մը կամ հրապարակային ժողով մը սարքուի, «միացեալ»ը զօրակոչ պիտի կատարէ, առանց ազգի, դաւանանքի, սեռի եւ տարիքի խտրութեան, զայն խանգարելու, փողոցային կռիւներ յարուցանելու եւ... չքանչան ստանալու համար։

Ճիշդ չորս ամիս է որ, գոյնզգոյն խաչակիրները անհամար ժողովներ կը կատարեն Մ. Նահանգներու բոլոր քաղաքներուն մէջ, վայրենօրէն չահագործելով դիակ մը, նոյն իսկ դրամական աղբիւրի վերածելով զայն, իսկ Դաշնակցութիւնը իրաւունք չունի կուսակցական բանախօսութիւն իսկ սարքելու։

Ո՛վ արձակեց հրամանը,— «Միացեալ»ը։ Ո՞վ է «միացեալ»ը.— Ամենազարշելի խառնիճաղանջը որ երբեք երեւան եկած ըլլայ մեր հանրային կեանքին մէջ, ոտքի տակ առնելով ամէն սրբութիւն։

Խոստովանինք թէ չափազանց միամիտ հարցում էր մերինը,— «Ո՞ւր կ'ուզեն յանգիլ»։

«Միացեալ»ը շատոնց տուած է պատասխանը։

Դեռ յունուարին, բողոքի ժողովներու մեղրալուսնի օրերուն, «միացեալ»ը հրատարակութեան կուտար 11 յօդուածներէ բաղկացած բանաձեւ մը, կը տրամադրէր.—

Պայքարի ենթարկել Դաշնակցութեան մտաւորականութիւնն ու գործօն անդամները, հանրային բոլոր ասպարէզներուն մէջ,— Վտարել Դաշնակցական պաշտօնէութիւնը՝ ազգ. հաստատութիւններէն եւ պայքարի ենթարկել այն հաստատութիւնները որոնք Դաշնակցականներ կը պահեն,— Պահանջել Մ. Նահանգներու կառավարութենէն, որ դադրեցնէ քննութեան ենթարկէ Դաշնակցութեան ամբողջ քաղաքական գործունէութիւնը,— Պահանջել Սովետ կառավարութենէն՝ որ պատժէ Դաշնակցական ամբողջ ղեկավարութիւնը,— Կազմակերպել ժողովրդական դատավարութիւններ բոլոր գաղութներու մէջ, Դաշնակցութիւնը նստեցնելով ամբաստանեալի աթոռին վրայ։

Զի՞ բաւեր այսքան արտայայտում, ապացուցանելու համար սարքուած դաւադրութեան ամբողջ անբարոյականութիւնը։

Անշուշտ այս բոլորը սահմանուած էին «ահուսարսափ» մատնելու Դաշնակցութիւնը։

Իրենց չար բախտէն, ոչ միայն մազ չշարժեցաւ Դաշնակցութեան գլխուն վրայ, այլ եւ աւելի խտացան շարքերը, նորանոր կորիզներ կազմուեցան կամ հիներ կրկնապատկուեցան, պատանեկան Միութիւնները բազմացան, «Հայրենիք»ը անգլիերէն շաբաթաթերթ մըն ալ ունեցաւ, աւելի քան երկու հազար բաժանորդներով, աւելի աշխուժացան այն կազմակերպութիւնները որ ուղղակի կապ ունին Դաշնակցութեան հետ, եւ,—

Ահա «միացեալ»ը փողոց իջած կիներով եւ մանուկներով...

Այնինքն այնքան մանրացած ու ինկած որ, իր անզօր կատաղութեան թափին մէջ, փողոցային ցոյցեր կազմակերպելու, կռիւ յարուցանելու, դրօշակ բզքտելու պաշտօնն անգամ՝ կիներու եւ մանուկներու կը վստահի։

Կրնայի՞ք երեւակայել դուք այսքան գազանային ազդանշան՝ հայ կնոջ բերնին մէջ, օտար պողոտաներու վրայ.

— Զարկէ՛ք անիծեալ Դաշնակներուն, զարկէ՛ք որ սատկին, զարկէ՛ք որ վերնան։ (Ցայտուած ենք շատ աւելի գռեհիկ բացագանչութիւններ)։

Կրնայի՞ք երեւակայել «ճակատ» մը այսքան անպատիւ, եւ պարտութիւն մը այսքան փողոցային...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՏԱՆԱՅԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼԸ ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 6ին Իսքէնտէրուն գնաց Ատանայի կուսակալ Միւմթազ պէյ եւ քանի մը ժամ հիւր եղաւ մարզպանութեան պատուիրակին որուն հետ ճաշելէ յետոյ մեկնեցաւ։ Այս այցելութիւնը տեղի տուած է զանազան մեկնութեանց. մասնաւորապէս Թուրքերը կը շահագործեն զայն, կապելով Իսքէնտէրունի սանճաքը Թուրքերուն ձգելու ծրագրին հետ։

«Աղզակ ու Թղթակիցը այս առթիւ կը գրէ Անտիոքէն (14 ապրիլ).

— Իրաւասու շրջանակներու հետ ունեցած տեսակցութիւններէս, այս առթիւ շրջանին գրոյցներու իսկութիւնը ճշդելու համար. վնոպէս կը հերքեն նման խնդիրի մը ոեւէ իրականութիւնը, որ եւ է առթիւ, որեւիցե երեւակայութեամբ վերագրելով այս լուրերու աղբիւրը։ Գալով Ատանայի կուսակալին Իսքէնտէրուն այցելութեան, այդ կը վերաբերի սահմանային եւ վարչական խնդիրներու կարգադրման։ Անկէ առաջ ըստ թրքական վարչական բաժանումին Իսքէնտէրունի սահմանային խնդիրներու առթիւ պաշտօնական յարաբերութիւնը տեղի կ'ունենար Ճէպէլ Պէրէքէթի վիլայէթին հետ, իսկ այժմ վարչական նոր կարգադրութեամբ Թուրքերը Ճէպէլ Պէրէքէթի վիլայէթը լուծելով վարչականօրէն բաժնած են Ատանայի եւ Այնթապի միջեւ, որով Ալէքսանտրէթի թրքական սահմանը կը պատկանի վարչականօրէն Ատանայի կուսակալութեան եւ որուն հետ ի հարկէ պիտի կատարուին պաշտօնական յարաբերութիւնները սահմանային հարցերու շուրջ։ Իբրեւ դրացի կուսակալ բարեկամական այցելութիւն մըն է որ կը տրուի թուրք կուսակալին կողմէ՝ Սանճաքի ֆրանսական ներկայացուցչին։

Նոր հրամանագրեր երկաթուղիներու մասին

»»»··«««

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց երեք նոր հրամանագիրներ, երկաթուղիներու վերակազմութեան եւ ծախքերու կրճատման մասին։ Այս օրէնքներուն շնորհիւ կը յուսան խնայել 2,000,000,000 ֆրանք։ Կազմուած է մանրամասն ծրագիր մը, որուն համաձայն պիտի ջնջուին շատ մը երկրորդական գիծեր, անոնց տեղ հաստատելով օթօպիւսներ եւ ուրիշ կառքեր։ Միեւնոյն ատեն կրճատումներ պիտի կատարուին թոշակներու եւ հանգստեան թոշակներու վրայ, հարիւրին 5 — 10 համեմատութեամբ, որքան ալ փոքր ըլլայ գումարը։ Հարիւրին 20 պիտի կրճատուին պարգեւները (բարւոք աշխատանքի, արագութեան եւայլնի համար), հարիւրին տասը՝ բնակութեան համար յատկացուած գումարները եւայլն։ Շատ մը աւելորդ պաշտօններ ալ պիտի ջնջուին։ Այս խնայողութիւնները ի զօրու պիտի ըլլան տարուան երկրորդ կէսին համար։

Այսպիսի ճիգ խլրտումներ սկսած են պաշտօնեաներուն մէջ, որոնց վրայ տեւական ճնշում ունին ընկերվարականներն եւ համայնավարները։

Պետական պաշտօնեաներու ցոյցերը

»»»··«««

Հակառակ ոստիկանական արգելքին, ընկերվարական եւ համայնավարական օրկաններն ու արհեստակցական կազմակերպութիւնները երէկ քաղաքապետութեան հրապարակը հրաւիրած էին իրենց կուսակիցները եւ բոլոր պետական պաշտօնեաները, բողոքի ցոյցեր կատարելու համար։ Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր։

Հրատարակուած կոչերը կը հրաւիրէին գրասենեակներէն, արհեստանոցներէն եւ գործարաններէն փողոց իջնել խմբովին, իրիկուան ժամը 6ին, ասմօրէն բողոքելու համար թշուառութեան հրամանագիրներուն, վերջին խռովութիւններէն ծնած յափշտակիչ կառավարութեան եւ ֆաշական մարդասպաններուն դէմ։ Միեւնոյն ատեն կը պահանջէին լուծել քաղաքապետական խորհուրդը, երեսփ. ժողովը եւ միացեալ ճակատ հաստատել։ Բոլոր կոչերն ալ ուղղուած էին պետական պաշտօնեաներուն, բանուորներուն, գործազուրկներուն եւ նախկին ռազմիկներուն։

Համայնավարներու կոչը յատկապէս կը պահանջէր ջնջել հրամանագիր-օրէնքները, վերահաստատել արձակուած պաշտօնեաներն ու կրճատուած թոշակները, լուծել ֆաշական միութիւնները, լուծել Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդը, նոր ընտրութիւնները կատարել համեմատական դրութեամբ եւն.։

⁂ Կ'ըսուի թէ թղթատարական նախարարը պատժած է 150 պաշտօնեաներ, մէկ մասը հրաժարեցնելով եւ միւսները տեղափոխելով։ Ելմտական նախարարն ալ խիստ միջոցներ ձեռք առած է։

Երկու կարեւոր դէպքեր Սթավիցքիի գործին մէջ

»»»··«««

Պ. Լէքուվէ, Վճռաբեկ Ատեանին Ա. նախագահը, որ վերջերս վկայութեան կանչուած էր քննիչ յանձնաժողովին առջեւ, մերժեց երկրորդ անգամ ներկայանալ։ Աւելի ճիշդ, չուզեց երեւ երեսի գալ պաշտօնանկ դատախազ Փռէսարի հետ եւ առանձին լուսաբանութիւններ պիտի տայ իր առաջին յայտարարութեանց մասին։ Այս մերժումը զարմանք պատճառեց քննիչ յանձնաժողովին, որ կրկնեց իր հրաւէրը։ Պ. Լէքուվէ նամակ մը գրելով դատական նախարարին, կ'ըսէ թէ տեղեկագիր մը պատրաստած է Փռէսարի մասին, հետեւաբար անպատեհ կը համարէ դէմ դիմաց ելլել անոր հետ։

Առջի օր հարցաքննուեցաւ դատական նախկին նախարար մը եւս, Պ. Փէնանսիէ, առանց նոր բան մը յայտնելու։

⁂ Երէկ, ուրբաթ, Տիժոնի մէջ 24 վկաներ կարգով դէմ դիմաց հանուեցան երեք ամբաստանեալներու, Պասոն Լուասցի, Քարպոնէի եւ Սփիրիթոյի հետ, որոնք ձերբակալուած են իբրեւ հեղինակները կամ մեղսակիցները դատաւոր Փռէնսի սպանութեան։ Խիստ հսկողութեան տակ առնուած էր դատարանը։ Հարցաքննութիւնները պիտի շարունակուին նաեւ այսօր, շաբաթ։

ԿԻՆ ԼՐՏԵՍ ՄԸ ԵՒՍ

Ոստիկանութիւնը կը փնտռէ 32 տարեկան ֆրանսուհի մը, Օր. Լուիզ Տիւվալ, իբրեւ մեղսակից զինուորական լրտեսութեան։ Օրիորդը իբրեւ միջնորդ ծառայած է ձերբակալուած լրտեսներուն, որոնց թիւը կը հասնի քսանի։

Անցեալ օր կրկին հարցաքննութեան ենթարկուեցան Տէր եւ Տիկին Սուից (ամերիկացի), որոնք բուն կազմակերպիչներն են ամբողջ գործին։ Առջի օր յանկարծակի բանուեցան, երբ փաստաբանը կը փնտռէին, սիկառներու մէջ անդամարելով...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐԿՏԵԼ ԳԻՏԷ՞Ս

Համբուրգ չունին հիթլէրական իշխանութեան հաստատած նորութիւնները։

Ապրիլ 15ին վերջացաւ քննութիւնը մեքենագիրներու։ Կը մասնակցէին երկու սեռէ 1,200,000 երիտասարդներ, պատասխանելով իրենց արհեստին եւ քաղաքացիական գիտելիքներու մասին եղած հարցումներու։ Քննութիւնը ոչ միայն տեսական էր, այլ եւ գործնական։

Երիտասարդները բաղդատաբար աժան ազատեցան։ Իսկ աղջիկները, որոնք ընդհանրապէս 14 — 16 տարեկան էին, պարզապէս քրտնեցան։

Երկու սեռին համար ալ, հարցումները կը սկսէին ընդհանուր գիտելիքներով։

Այսպէս, ենթակաները պարտաւոր էին պատասխանել սա տեսակ հարցումներու.

— «Հիթլէրական երիտասարդութիւնը ի՞նչ նշանակութիւն ունի ինծի համար»։

Մոլեռանդ հիթլէրական մը տուած էր հետեւեալ պատասխանը.

— «Հիթլէրական երիտասարդութիւնը ինծի համար չէ, այլ ես՝ իս հիթլէրական երիտասարդութեան համար եմ»։

Աղջիկներուն մասնաւորապէս կը հարցնէին.

— Ի՞նչ կ'ընես, եթէ մէկուն քիթէն արիւն վազէ։

Ցետոյ, ենթական ալ աւելի մօտեցնելով իր կոչումին, կը հարցնէին.

— Կարկտել գիտե՞ս։ Ի՞նչ կ'ընես, երբ գուլպայ մը ծակի կամ կօճակ մը փրթի։

Մի կարծէք թէ աղջիկը կ'ազատէր պատասխանելով այս հարցումներուն։

Ոչ. պարտաւոր էր գործնապէս ապացուցանել թէ գիտէ կարկտել, նորոգել, լուալ, արդուկել, դարձնել, յարմարցնել եւայլն։

Որովհետեւ, Հիթլէրի համար գերման կնոջ եւ աղջկան բուն կոչումը ընտանիքն է, տուն – տեղ կազմել եւ արտադրել... Մնացեալը երկրորդական է։

Ճիշդ ատոր համար ալ, մրցանակներ հաստատեց նաքանցու աղջիկներու համար, հազարաւորներ կտրելով շուկայի եւ գրասենեակներու կեանքէն։

Պատերազմէն առաջ, Վիլհելմ կայսրն ալ գերման կնոջ համար ունէր «ընտանիքի պատուական հօր» նշանաբանը մը, երեք «Ք»երը. (*Քիրխէ* — եկեղեցի, *Քիւխէ* — խոհանոց. *Քին-տէր* — երախաներ)։

Պատերազմը վեր ի վայր շրջեց ամէն բան, եւ հիմա Հիթլէր կ'ուզէ վերահաստատել հին կարգ ու սարքը։

... Քանի՞ հայ աղջիկներ անդամակերտ պիտի ելլէին, եթէ կարկտելու կամ լիբրալուր եփելու քննութիւն մըն ալ բացուէր մեր մէջ։ Սկսելով փարիզէն։

ՎԱՀԷ

ՍԳԵՐԹ ՕՆՆԱՆԵԱՆ ՋԻՆՈՒՈՐԻՆ

Ջ. Ո. Միութիւնը, վաղը, կիրակի, առաւօտուն, սգերթ մը կազմակերպած է դէպի Ցաղթական կամար, ծաղկեպսակ մը դնելու Անծանօթ Զինուորի դամբարանին վրայ։

Սգերթի թափօրին առջեւէն պիտի երթան ֆրանսական Բանակի հայ նախկին կամաւորները, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի սկաուտական խումբերը, յետոյ Ջամբանք եւ ժողովուրդը։

Թափօրին ժամադրավայրը՝ Մէթրօ Էթուալ, ժամը 9.30ին (Ավրնիւ Վակրամի մուտքին անկիւնը)։

X

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ յատկացուած է հայաջինջ սարսափներու, Ապրիլ Ցասնըմէկի սգահանդէսին առթիւ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԷՊՔԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (6 ապրիլ).—

Մեր առած տեղեկութիւններու համաձայն, Ղեւոնդ Արքեպիսկոպոս Դուրեանի սպանութեան գործին մէջ ամբաստանուած ութը մեղադրեալներու դատավարութիւնը պիտի սկսի մայիսի առաջին երկուշաբթի օրը։

Կրնայ պատահիլ, որ դատախազի կամ պաշտպան փաստաբանի պահանջին վրայ դատավարութիւնը յետաձգուի մէկ երկու շաբաթ եւս նշանակուած օրէն։

Ութը ամբաստանեալներու պաշտպանութիւնը ստանձնած են.—

Ճ. Պէնթըն, գլխաւոր պաշտպան փաստաբան, Թ. Շէրիտըն եւ Վահան Գարտաշեան, գործակից փաստաբաններ։ Պ. Պէնթըն եղած է ութը տարի Նիւ Եորքի շրջանային դատախազ, Պ. Շէրիտըն՝ շրջանային դատախազի օգնական եւ Նիւ Եորքի նահանգին ծերակուտական։

Սթավիցքիի գործ մըն ալ Պոլսոյ մէջ

—·—

«ԷՍՆԱՖ» ԴՐԱՄԱՏԱՆ 400,000 ՈՍԿԻՆ ՀԱԼԱԾ

Պոլսոյ քաղաքապետական ընդհ. ժողովը ապրիլ 15ին գումարեց իր վերջին նիստը, որ շատ աղմկալից անցաւ։ Ասոր պատճառն եղաւ այն խնդիրը թէ ի՞նչպէս հալեցաւ Էսնաֆ դրամատան 400,000 ոսկիները։ Անդամներէն Կալիպ Պախթիյար պէյ կարդաց քննիչ յանձնաժողովին տեղեկագիրը որ կ'ըսէ.—

«Ցաւով կը յայտնենք թէ դրամատան բոլոր պաշտօնեաները թերացած են իրենց պարտականութեան մէջ։ Առանց ապահովութեան, բուռերով դրամ վարկած է, եւ 400,000 ոսկի հոս հոն տրուած է, առանց ո եւ է երաշխաւորութեան»։

Կալիպ Պախթիյար պէյ շարունակելով իր բացատրութիւնը, ըսաւ թէ դրամատունը 100,000 ոսկի դրամագլուխով հիմնուած է 3 հոկտ. 1925ին։ Աւելի վերջը որոշուեցաւ 500,000ի բարձրացնել դրամագլուխը, Քաղաքապետութիւնը 200,000 տուաւ, իսկ մնացեալ բաժնեթուղթերն ալ ժողովուրդին կողմէ վճարուեցան։

— 400,500 ոսկիի աւանդ գումարը ամբողջովին փճացած է, ըսաւ ատենախօսը։ Կ'ըսուի թէ դրամատունը առնելիք ալ ունի եւ պարտքերը վճարելէ յետոյ դեռ 10,000 ոսկի կը մնայ։ Ատիկա ճիշդ չէ. դրամատունը ամբողջովին սպառած է իր դրամագլուխը։ Առնելիքներր առանց երաշխաւորութեան են եւ մէկ մասն ալ ժամանցումի ենթարկուած է։

Թրոցքի նորէն Թուրքիա՞ կ'երթայ

Ապահովութեան տեսչութիւնը ապրիլ 19ին Թրոցքիի յանձնեց Ֆրանսայէն վտարման պաշտօնագիրը։ Մինչեւ սահմանագլուխ իրեն պիտի ընկերանայ դաղտնի ոստիկան մը։ Կ'ըսուի թէ նախկին գործավարը նորէն դիմած է թրքական կառավարութեան, որպէսզի արտօնէ Պոլիս վերադառնալու։ Ցոյներ կան նաեւ Սպանիոյ մասին։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՍՏՈՒԵՐԸ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Կ'ըսէի, նախորդով, թէ Թուրքիա, « հնգամեայ ծրագիր »ով կը ձգտի « ազգային պահանջները գոհացնել ազգային ճարտարարուեստի միջոցով »։

Կ'ըսէի նաեւ, որ այս կերպով, վերջ մը տրուած կ'ըլլայ, գոնէ առ այժմ, երկրագործութեա՞ն թէ ճարտարարուեստի վէճին։ Քանի որ ճարտարարուեստին յառաջդիմութիւնը կ'ենթադրէ եւ երկրագործութեան յառաջդիմութիւն

Որովհետեւ,

1.— Երկրագործական կարգ մը արտադրութիւններ, որոնք արտասահմանեան շուկաներուն վրայ սպառում չունին՝ իբրեւ ճարտարարուեստական հում նիւթեր, տեղական ճարտարարուեստին գոյութիւնը անոնց կ'ապահովէ տեւական սպառում մը։ Թուրքիոյ մէջ, վերջերս, տեղական սպառումի պէտքը շատ զգալի կ'ըլլայ, որովհետեւ այդ տեսակ արտադրութիւններու քանակը համապատասխան չեն բրած արտասահմանէն եկած պահանջներու քանակին։

2.— Տեղական այդ արտադրութիւնները ենթակայ չեն ըլլար արտասահմանեան շուկաներու քմահաճ գիներուն, եւ, երբեմն, կրնան աւելի գին գտնել՝ տեղական ճարտարարուեստին ծառայելու համար, քան արտասահմանի մէջ (օրինակ, անցեալ տարի, մետաքսը 5—6 ոսկի աւելի կ'արժէր տեղին վրայ, քան դուրսը)։

3.— Կարգ մը երկրագործական հում նիւթեր կան, որոնք Թուրքիոյ մէջ չեն արտադրուիր, բայց համապատասխան կլիմայ ունի երկիրը։ Այնպէս որ՝ ճարտարարուեստի զարգացման շնորհիւ, զարկ կը տրուի, նաեւ, երկրագործական այդ տեսակ նիւթերու արտադրութեան։

Հնգամեայ ծրագիրին նախաձեռնողները կը խորհին, նաեւ, թէ ճարտարարուեստը պետութեան համար հաստատուն ու մնայուն տուրքերու եկամուտ մըն է։

Անշուշտ, թէ երկրագործութեան եւս զարգացման եւ թէ հաստատ եկամուտի պարագաները տեսական են եւ յօշափելի կրնան ըլլալ այն ատեն, երբ ճարտարարուեստը իրականութիւն կը դառնայ եւ կը ստեղծէ նոր պայմաններ (նպաստաւոր ըլլալու պարագային)։

Ուրեմն բաւական մեծ յոյսեր կապած է Էնկիւրի իր այս ծրագրին։ Ինչպէս ըսի, տեսութիւնը չփոթուած է գործնականութեան հետ ու բոլոր տեսակէտներն ու եզրակացութիւնները տրուած կամ հանուած են, նախ առանց նկատի առնելու ներքին ու արտաքին կարելիութիւններն ու պայմանները, որոնք յաճախ անողոք են ու պարտադրող։

Մանաւանդ հիմա, երբ տագնապը կը ճնշէ ամէն երկրի վրայ ու բոլորը արտակարգ ճիգերով իսկ չեն կրնար իրենց տնտեսական կեանքը վտանգներէ զերծ պահել։ Պարագան աւելի դժուար է, անշուշտ, երկրի մը համար, որ դեռ նոր պիտի սկսի իր ճարտարարուեստին, որ ոչ համապատասխան դրամագլուխ մը ունի որ իրը ըլլար, ոչ այդ ճարտարարուեստը պահող պայմաններ եւ ոչ ալ վարժ բանուորութիւն կամ մասնագէտներ։

Եթէ նկատի ունենանք մանաւանդ անօրինակ մրցակցութիւնը, ինքնին կը պարզուի թէ որքան մեծ անորոշութեան մէջ քայլ նետել կը փորձէ Էնկիւրին։

Վասնզի, ենթադրենք, պահ մը, որ այդ գործարանները հիմնուեցան։ Սկսան բանիլ եւ գործածել երկրին հում նիւթն ալ։ Ճարտարարուեստի մէջ, սակայն, կան պայմաններ, — շուկայ գտնել, կարելի եղածին չափ աժան ապրանք ընել, ուրիշին պատրաստածէն աւելի լաւը պատրաստել. Թուրքիա առաջին հոգը չունի։ Դեռ 20 տարի, ամնուազն, եթէ ծրագիրներ չինէ ու զանոնք իրականացնէ ալ, հազիւ կրնայ իր պէտք ունեցածը իր սահմաններուն մէջ հայթայթել։ Միւս երկու պայմանները եւս բաւարարելու անընդունակ է ու պիտի ըլլայ դեռ քսան տարի։ Նախ, անկարելի բան է որ Թուրքիա եւրոպականին հաւասար արտադրութիւն ունենայ։ Երկրորդ, չի կրնար մրցիլ դուրսէն գալիքին հետ։ Ասոր համար հարկ չկայ, կը կարծեմ, փաստեր բերելու։ Երբ խորհինք թէ՝ ժամացոյցներու հայրենիքին՝ Զուիցերիոյ մէջ աւելի աժան ժամացոյց կը վաճառէ Ճափոնը՝ ծայրագոյն Արեւելքի մինչեւ հոն փոխադրելով, մեզի համար պարզ կ'ըլլայ թէ՝ շուկայի համար իրար զգետնելու պատրաստ ճարտարարուեստի երկիրներ, նոյնպէս եւ Ճափոնը, ինչքան ուժեղ մրցակիցներ կրնան ըլլալ՝ Թուրքիոյ մէջ՝ Թուրքիոյ դէմ։

Էնկիւրին նախատեսած չէ՞ այդ բոլորը, հաշուած չէ՞։

Նոյն Էնկիւրին նոյն լաւատեսութիւնն ու խանդավառութիւնը ունէր, երբ երկաթուղիներու շինութեան բաւականը։ Հսկայ ծրագիր մըն էր ան ալ, — « երկաթեայ ցանց »։ Ու նոյնքան ողողուն՝ « պիտի »ներով, որոնք բոլորն ալ տեսական հանգամանք ունէին, ու կը սկսէին, ճիշդ հնգամեայ ծրագրին նման « եթէ »ներով։ Այն ատեն ալ՝ եթէ շոգեկառք ըլլար՝ փոխադրութիւնը կը դիւրանար, եթէ փոխադրութիւնը դիւրանար՝ երկրագործական արտադրութիւնները կը սպառէին, եթէ սպառէին՝ դրամ կը մտնէր երկիր, եթէ դրամ մտնէր՝ երկրին տնտեսութիւնը կը բարելաւէր, եթէ տնտեսութիւնը բարելաւէր՝ առեւտրական եւ պետական պիւտճէները կը հաւասարակշռէին, եթէ անոնք հաւասարակշռուէին՝ երկրին վերաշինութիւնը մեծ թափ կը ստանար, եթէ... Չշարունակենք, ատկայ։ Այդ « եթէ »ները կրնանք այսօրուան ծրագրին ալ յատկացնել։ Եւ նոյն պատրանքին հանդիպիլ։ Երբ հոգեբանօրէն վերլուծել ուզենք պիտի գանք այն եզրակացութեան թէ՝ այսօրուան Թուրքիան ալ, իր «եթէ»ները հատիկ հատիկ նետելով՝ խորքով կը յիշեցնէ երէկուան Թուրքը որ, համբիլը քաշելէն, նստած տեղը, ու ծնօտը շարժելէն՝ մինչեւ ... Մեքքէ կ'երթար։ Չէ կարելի ժխտել անշուշտ, որ այսօր ոտքի կանգնած է Թուրքիան. Ու կը շարժի. Փա՞ստ, — օրինակ երկաթուղիներու ցանցը։ Ի՞նչ բերաւ, սակայն, անիկա։ Ահագին բան բաւ. վէս, բախումներ, ամբողջ քաղաքականութեան մը փոփոխման առաջարկ. ընդդիմութիւն։ Աւելին, արմտիքները նորէն շարունակեցին փտտիլ հոս ու հոն, Պոլիսը կրկին կերաւ օտար ալիւր, փոխադրութիւնը երբեք չդիւրացաւ (գիները իջեցնել անկարելի եղաւ), եւ նոյն իսկ մարդոց փոխադրութեանը համար յանկարծ ինքնաշարժերը եղան իբրեւ մրցակից... Ու, մաժուլ թէ առեւտրական, սկսան դժգոհիլ։

Ուրեմն, Թուրքիան փորձով գիտէ թէ ամէն նախատեսութիւն իրականութիւն չէ։ Սուլինչը լաւ է, ազուոր, բայց, եթէ սուլէ, ինչպէս իրենք Թուրքերը կ'ըսեն...։ Նոյն իսկ, վաղը կրնան սուլել գործարաններու սուլոցներն ալ, բայց առանց նպաստաւոր արդիւնքի, ինչպէս կը սուլեն այսօր Թուրքիոյ շոգեկառքերը, իրենց պարապ վակոնները քաշքշելով Անատոլուի լերկ տափաստաններուն մէջէն...։

Հնգամեայ ծրագրին հետ սերտօրէն կապուած է նաեւ ստորաբաժանում մը։

Այսպէս.—

Ա.— Ճարտարարուեստի այս ճիւղը, որուն արտադրութիւնները երկրին մէջ մեծ քանակութեամբ կը սպառին, եւ որուն հում նիւթերը երկիրը կ'արտադրէ.

Բ.— Այն ճիւղը, որ երկրին հում նիւթերը, — որոնք սպառելի են — ամբողջ կամ կիսով կը պատրաստէ։

Գ.— Այն ճիւղը որուն արտադրութիւնները մեծ քանակութեամբ կը սպառին երկրին մէջ, բայց անոնց հում նիւթերը երկիրը այժմ չարտադրեր։ Բայց՝ կարելի է արտադրել։

Դ.— Այն ճիւղը որուն հում նիւթերը այժմ չ'արտադրեր եւ կարող չէ արտադրել երկիրը։

Հնգամեայ ծրագիրը անտեսած չէ, անշուշտ, այս տարբերութիւնները։ Ընդհակառակն, ան ձգտած է նախընտրել այն ճիւղերը, որոնք ոչ միայն լոկ օգուտ, այլ միւսներէն աւելի օգտակար կը նկատուին։

Այսպէս, գլխաւոր տեղը կը տրուի, շատ բնականօրէն, առաջին ճիւղին։ Այդպիսի ճարտարարուեստ մը նախ երկրին արտադրութիւնները գործածած կ'ըլլայ, եւ, յետոյ, զանոնք տեղին վրայ շինելով, դրամ դուրս չի հաներ։ Աւելին. զանոնք արտադրող երկրագործին հետ գործ կը գտնէ, նաեւ, բանուորը։ Օրինակ՝ բամպակեղէնը. Եթէ երկրին արտադրութիւնը չի բաւեր, առիթ մը կը ստեղծուի աւելի քանակութեամբ մշակելու, ու նոր աղբիւր մը, ահաւասիկ, գիւղացին համար։ Բայց, հարց է թէ՝ այդ հիւսուածեղէնը պիտի կարենա՞յ մրցիլ դուրսէն եկածին հետ։ Ի՞նչ ընել, եթէ Ճափոնը բնաւորէք շոգենաւերն ու, օրինակ, հինգ դրուշէն «քալիքօ» վաճառէ, որուն շինութեանը համար Թուրքիա ստիպուած է առ նուազն տասը դրուշ ծախսել...։ Այս «եթէ»ն ի՞նչպէս լուծել։ Արգիլե՞լ։ Բաժնետիրութի՞ւն։ Մաքսի խա՞յծ։ Պետական պիւտճէ՞ն։ Զինուորական ամփոփ պատրաստութեանց ստիպողութի՞ւնը...

Երկրորդ ճիւղին օրինակ կրնան ծառայել թաց մորթը, բուրդը, ձէթը եւն.։

Հոս, այլ եւս ներքին գործածութեան հարց չկայ։ Աւելորդ մասն մը արտածուած է խնդրոյ առարկան։ Բայց, այս պարագային ալ, շուկայ գտնելու, լաւը հայթայթելու եւ աւելի աժան կարենալ տալու խնդիրը կայ։ Թուղթն եւ չամիչին ցաւը մէջտեղն է։

Երրորդ ճիւղը կը նախատեսէ նոր ձեռնարկ մը, — արտադրելու սկսիլ նիւթեր որոնց շինութիւնները շատ կը սպառին երկրին մէջ։ Այսինքն՝ ներածուած կարգ մը ապրանքներ տեղին վրայ շինել ամբողջովին։ Այս ճիւղին մէջ մասամբ յաջողեցան անկէ առաջ, փորձելով շաքարի պատրաստութիւնը։ Եւ թափ ստացաւ ճակնդեղի մշակումը։ Բայց, հարց է թէ շաքարը այժմ քանի՞ի կ'ուտէ Թուրքիոյ ժողովուրդը եւ քանի՞ի կրնայ ուտել, եթէ գիները պատշօրէն բանայ։

Չորրորդ ճիւղը կաշկանդումի կ'ուզէ ենթարկել Էնկիւրի։ Օրինակ, այժմ ծխախոտի գործարաններ կան երկրին մէջ։ Ասոնց հարկ եղած հում նիւթերը ոչ կ'արտադրէ, ոչ ալ կրնայ արտադրել Թուրքիան։ Ճիշդ է որ, հում նիւթերը ներածելով եւ տեղին վրայ պատրաստելով, գէշ – աղէկ օրական մը կը ստանան որոշ թիւով աշխատաւորութիւն մը։ Բայց, առոր փոխարէն կը վնասուին այն կօշկակարները որոնք տեղական հում նիւթերով զանազան ձեւի կօշիկներ կը շինեն։

Այս բոլորը կը փաստեն թէ բաւական կնճռոտ ու բարդ խնդիր է «Հնգամեայ Ծրագիր» կոչուածը։ Այդ կնճռոտութիւնը աւելի լաւ ըմբռնած կ'ըլլանք, եթէ նկատի ունենանք նաեւ որ, ծրագրէն առաջ, հովանաւորութեան թէ բաշխիչութեան օրէնքներէն օգտուելով, անծրագրականօրէն ու պատահաբար հիմնուած մեծ ու պզտիկ գործարաններ կան, որոնցմէ ոմանք կը շահին, ուրիշներ, աւելի տկար, կրնան ճզմուիլ եթէ ծրագիրը իրականանայ, կրնայ, շատ բնականօրէն, մրցում մը ծայր տալ անհատական եւ պետական ձեռնարկներու միջեւ, եւ կրնայ պատահիլ որ ուրիշ ճիւղերու «ֆօրատներ» գան Թուրքիա՝ հսկայ դրամագլուխներով ու լրջօրէն սպառնան Մոսկուայէն թէ այլ տեղերէ եկած փոխառութեամբ շինուելիք գործարաններուն։

Որովհետեւ, երբ բաժնեգուցակի գրութիւնը, արգելք կ'ըլլայ իրեն՝ ապրանք ներածելու Թուրքիա, ան կրնայ գալ անձամբ (դրամագլուխ) եւ տեղին վրայ ապահովել իր շուկան, մինչեւ որ անդորրութեան պատսպարէ ծրագրով կառուցուածները։

Եւ կուգայ՝ Թուրքի մը՞ նոյն իսկ այդ ծրագիրը քաղեարկող կամ զայն մշակող երեսփոխանին թէ գործավարին ընկերակցութեամբ ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ՊՈՍԹԸՆԻ ՄԷՋ

»»»··«««

ԵՐԵՔ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻՆ ԲԻՐԵՐՈՎ, ԵՐԿԱԹԻ ԿՏՈՐՆԵՐՈՎ ԵՒ... ԿԻՆԵՐՈՎ

ԽՄԲ.— Երէկ Պոսթընէն ստացանք հետեւեալ թղթակցութիւնը, ապրիլ 8 թուականով։ Հեռագիրներու հաղորդած լուրն ալ ապրիլ 9 թուական էր։ Արդեօք ո՞ւր է Պոսթընի մէջ պատահած դէպքը։ Ամէն պարագայի մէջ, նոյնութեամբ կը հրատարակենք թղթակցութիւնը, պահելով ամերիկեան թղթաբերին.—

Տողերս գրի առնելէ քանի մը ժամ առաջ, տեղի ունեցաւ մեծագոյն Պոսթընի հրապարակային ժողովը, իւր քոյր կոմիտէներու նախաձեռնութեամբ։

«Միացեալ ճակատի խաժամուժը՝ ամէն ուղղութեամբ քայլեր առած էր ժողովը խանգարելու միտումով։

«Ճակատականները իրենց վայել գարշելի եղանակով մը, դիմած էին մեր կողմէ վարձուած սրահի վարչութեան, որպէսզի սրահը մեզ չտրամադրեն։

Սրահի (Թրիմընթ Թէմփլ) վարչութիւնը երկար խորհրդակցութենէ մը յետոյ, մեր կարգադիր յանձնախմբի անդամ ընկերներուն կը հաղորդէ, թէ դժբախտաբար սրահը չպիտի կրնան տրամադրել. եւ այդ՝ ոչ թէ հակառակորդներու քսութենէն վախնալով, այլ սրահին անունը որ եւ է անախորժ միջադէպի կապուած չտեսնելու ցանկութեամբ։ Եւ կ'առաջարկեն իրենց կողմէ ըլլալիք յետուն տոլարի կանխավճարով վարձել քաղաքին շքեղ եւ մեծագոյն թատրոններէն մին, (Փօլօրիըլ Թէաթր), ուր եւ տեղի ունեցաւ մեր խանդավառ ու յաղթական ժողովը։

«Միացեալ՝ ճակատի թափթփուքները, ինչպէս Նիւ Եորքի եւ ուրիշ գաղութներու մէջ, իրենց եպերելի հալածանքներին լծուած, փողոցային մամուլի մէջ թէ մասնաւոր թռուցիկներով, ժողովուրդին կը պատուիրէին չերթալ «Դաշնակ ոճրագործներու» ժողովին։ Եւ խորապէս գիտակցելով որ հայ ժողովուրդը իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ինչ պիտի տայ պատասխան մը պիտի իջեցնէ իրենց երեսին, կը փութան յայտարարուած նոր ժողովասրահին վարչութեան մօտ ու երկու հարիւր տոլար մեզմէ աւելի վճարելու խոստում կ'ընեն, եթէ սրահը մեզմէ առնուելով իրենց տրուի։ Ու երբ այս անգամ վճռապէս կը մերժուին, կը ջանան ու կը յաջողին խիստ մօտ սրահ մը վարձել, ազդակելու համար — «Պէտք չէ թողուլ որ Դուրեանի աշակերտները ազատ գործունէութիւն ունենան»։

Մենք չէինք քնանար։ Օրեր առաջ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուած էին։ Խումբ — խումբ ընկերներ կեցած էին բոլոր անցքերուն վրայ։

Ըստ յայտագրի, մեր ժողովասրահին դուռները պիտի բացուէին ժամը մէկին եւ ժողովը պիտի սկսէր ժամը երկուքին։

Ժամը 12ը անց, «Հայրենիք»ի ակումբէն (որ ժողովասրահէն քանի մը վայրկեան հեռու կը գտնուի), երբ ցեղակրօնները պաշտելի եռագոյնին ու ամերիկեան աստղազարդին առաջնորդութեամբ ու տպաւորիչ կարգապահ թափօրով կը յառաջանային դէպի ժողովատեղին, յանկարծական յարձակումի ենթարկուեցան «Միացեալ ճակատի շուրջ ԵՐԵՔ ՀԱՐԻՒՐ կին, մանուկ եւ այր «քաջերէն։ Մեր տղաքը, 40է ոչ աւելի, այնպիսի դաս մը տուին, որ բնաւ չպիտի կրնան մոռնալ։

Թամկավար — Հնչակ — Համայնավար կազմած խուժանը բացայայտ ձգտում ունէր եռագոյնը բզքտելու, բայց մեր արի տղոց շնորհիւ՝ ազգ. խորհրդանիշը մնաց իր փառաւոր բարձրութեան վրայ եւ որ եւ է կեղտոտ ձեռք չկրցաւ հպիլ անոր.

Անզէն էին մեր տղաքը, բայց դասը տուին նոյն այն զէնքերով, — լախտեր, երկաթէ խողովակներ, սրբածայր երկաթներ, եւն. — որոնցմով թրքաբարոյ տականքները յարձակում գործեցին։ Մեր ընկերներէն միայն երեք հոգի թեթեւ վէրքեր ստացան, իսկ խուժանին վիրաւորուածներուն թիւը աւելի քան տասնեակ եղաւ։

Այրերէն աւելի գիժացած էին ամբոխին մանուկները եւ մանաւանդ կիները, որոնք իրենց քղանցքին ապաւինած այրերը կը քաջալերէին վայրենի պոռչտուքներով.

— «Զարկէ՛ք անիծեալ Դաշնակներուն, զարկէք որ սատկին, զարկէք որ մեռնին, զարկէք, զարկէք, զարկէք»։

Այս միջոցին պաշտօնի վրայ գտնուող եօթը ոստիկաններուն միացան ուրիշ հարիւրաւոր ուժեր, որոնք կրցան վերջացնել քան վայրկեանէ աւելի տեւող կռիւը։

Ապա մեր տղաքը յաղթական մտան ժողովատեղին։ Յետոյ, ոստիկանները խուժեցին «Միացեալ»ի սրահը եւ հոն տեղի թափթփուքները դուրս քշելով հեռացուցին մեր շրջապատէն։ Նեղճերը այլ եւս չյանդգնելով մօտ գալ, հեռու վայրի մը մէջ Բ. սրահ մը վարձեցին, ողբալու [illegible] իրենց պարտութեան եւ անզօր[illegible]ան վրայ։

Տեղական թերթերու [illegible] հաւաստումով, եւ հակառակ կարգ մը արգելիչ ազդակներուն, մեր ժողովին ներկայ էին 2—3 հազար պատուաւոր Հայեր, իսկ բոլոր գոյնի թափթփուքներու ժողովին՝ 300էն քիչ մը աւելի։ Մէջն ըլլալով այլազգիներ

Մեր ժողովը բացուեցաւ ու վերջացաւ ըստ յայտագրի։ Ատենապետեց ընկ. Մ. Օզանեան եւ նախագահեցին Զոր. Սեպուհ ու Վ. Գարդաշեան։ Ատենախօսեցին ընկերներ Վ. Քրմոյեան, Վ. Ահարոնեան եւ Պ. Գարդաշեան (անգլիերէն)։ Երգեցին Օր. Էլմասեան եւ ընկ. Բաղրատունի։ Ջութակի վրայ նուագեց Օր. Կրէյս Տիրան։ Ընկ. Նուբեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Հայրենիք իմ, ներիր ինծի» ու կտոր մըն ալ ձօնուած պաշտելի եռագոյնին։ Ամերիկեան նուագախումբը միջնարարներուն նուագեց ազգային ու ամերիկեան քայլերգներ։ Ցեղակրօնները տպաւորիչ եղանակով մը հսկեցին այս մեծ, ներշնչող ու խանդավառ ժողովին կարգապահութեան

Ժողովի վերջաւորութեան, երբ նուագախումբը քայլերու թափ տալ կ'աշխատէր, բազմահազար ներկաները չէին ուզեր բաժնուիլ այս պատմական օրուան ժողովավայրէն։

Ժողովէն վերջ, ի պատիւ օրուան բանախօսներուն, արուեստագէտներուն եւ հիւրերուն, ճաշ մը տրուեցաւ «Հ.»ի ակումբին մէջ, եւ ընկերական ջերմ մթնոլորտով մը շարունակուեցաւ մինչեւ իրիկուն ուշ ատեն։

Հ. Ա. ԴԱՐԳԱՍԵԱՆ

ՅԱՆՈՒՆ ՍԻՐՈՒՆԴԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՀԱԼԷՊ.— Քանի մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ եւս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի փառաւոր մրցումներուն եւ այդ առթիւ եղած արտայայտութեանց մասին, որոնց նկարագրութիւնը դրկեր էի «Յառաջ»ին (Տես 19 ապրիլ)։

Կրնա՞նք յարգանքի չկենալ Հալէպի մեր ընտիր ժողովուրդին առջեւ, որ չորս տարիէ ի վեր խուռներամ միեւնոյն դաշտը կը խուժէ միշտ աւելի ոգեւորուած, ողջունելու եւ քաջալերելու համար իրենց մարզիկներուն եւ սկաուտներու մկաններուն ուժն ու ճիգը, եւ գուրգուրալու անոնց վրայ։ Աւելի մեծ վայելք մը, հրճուանք մը չունի ան, քան իր մարզիկ ու սկաուտ զաւակներուն տողանցքը։ Երբ կը յիշեմ վերջին մրցման ատեն կատաղի հովը, փոշին ու անձրեւը, ու այդ պահուն երբ կը յիշեմ այն մեծաքանակ ոգին, որ ցոյց տուաւ Հալէպի գաղութը իր սկաուտներուն ու մարզիկներուն հանդէպ, իրենց աթոռներուն վրայ անշարժ մնալով, չեմ կրնար չյիշել մեր տառապանքի մեծ երգիչին հետ՝ «Յարգանք քեզ, հայ ժողովուրդ»։

Ուրախութեամբ եւ գոհունակութեամբ հոս կ'ուզեմ յիշել նաեւ թէ, օրուան թագուհին, Տիկին Ն. Աթմաճեան հինգ ձեռք սկաուտի համազգեստ նուիրեց անոնց սկաուտներու համար. իսկ պատուոյ օրիորդներէն Թուլաճեան եւ Զորեան մէկ մէկ սկաուտական վրան նուիրեցին իրենց սկաուտ եղբայրներուն։

Հրաժեշտի իրիկուն։— Դաշտային խաղերէն վերջ, ըստ սովորութեան, իրիկուն, բոլոր մարզիկներն ու սկաուտները իրարու հրաժեշտ տալու համար հաւաքուեցան ազգ. մանկապարտէզի սրահը, զոր սիրով տրամադրած էին առաջնորդը ու յարգոյ հոգաբարձութիւնը։ Ներկայ էին նաեւ օրուան թագուհին եւ ուրիշ ընտանիքներ։ Հոս եւս անոնք միասնաբար ապրեցան գեղեցիկ իրիկուն մը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիր մարզիկներէն ծանօթ վազող եղբայր Վահրամ Ս. Փափազեան ներկայացուց անոնց Հ.Մ.Ը.Մ.ի ոգին, պատմեց դրուագներ ու մասնաւորապէս ծանրացաւ նահատակներ Քրիսեանի եւ Վ. Զերազի անձնուիրութեան մասին։

Խօսեցաւ նաեւ Հալէպի սկաուտ յանձնախումբի ատենապետ Տոքթ. Յ. Գասապեան, սկաուտական ոգիի բարձրութեան եւ նուիրումի մասին։ Խորունկ յուզումներու մէջ պատմեց դրուագ մը իրենց մասնաճիւղի կեանքէն, — թէ ինչպէս Հալէպի սկաուտ խմբապետներէն եղբայր Լեւոն Արզարեանը եւ ուրիշներ իրենց արիւնը տալով կրցած են մահուան ճիրաններէն խլել իրենց մէկ սկաուտ եղբայրը։ Խորունկ տպաւորութիւն թողուց այս պատմութիւնը բոլոր ներկաներուն վրայ։ Տոքթ. Գասապեան իր խօսքը վերջացուց հետեւեալը ուղղելով սկաուտներուն ու ներկաներուն «Այս է Հ. Մ. Ը. Մ.ի ոգին, եւ եղբայրութեան ու զոհաբերութեան այս ոգիով միայն կրնանք օգտակար ըլլալ մեր հալածական ցեղին»։

Յետոյ, եղբայր Երուանդ Գժեանը շուրջ մէկ ժամ Հ.Մ.Ը.Մ.ի կեանքէն՝ մարզանք, տողանցք, բուրգեր, երդման արարողութիւն, դաշտային խաղեր եւն., ու Ճէպէլ Մուսայի յուշարձանի բացման արարողութենէն գեղեցիկ տեսարաններ ցոյց տուաւ շարժանկարով։ Եղան նաեւ սիրուն զա[illegible]ներ մարզիկներու կողմէ։

Ուշ ատեն Երգ. Վարչութեան ներկայացուցիչը շնորհակալութիւն յայտնեց մասնաճիւղերէն եկող բոլոր մարզիկներուն ու սկաուտներուն եւ շնորհաւորեց զանոնք, որոնք այնքան դժուարութիւններով հեռաւոր վայրերէ եկեր հաւաքուեր էին հոս, իրենց կամքն ու ճիգը ցուցնելու իրենց ժողովուրդին։

— «Երթա՛ք բարով, բայց, [illegible] դացէք, բայց մի՛ մոռնաք միշտ եւ ամէն տեղ բարձր պահելու Հ.Մ.Ը.Մ.ի պատիւն ու ոգին, որ միեւնոյն ատեն պատիւն է ձեր ազգին։ Միշտ բարձրացէք ու բարձրացուցէք ձեր հետ ձեր բոլոր հայ փոքրիկ [illegible]ները։ Չմոռնաք, ձեզի համար չկայ յաղթանակ, ոչ փառք, դուք պիտի ծառայէք միայն ձեր ժողովուրդին ու ձեր հայրենիքին։ Երթաք բարով եղբայրներ»։

Եղբայրական ջերմ ու քաղցր մթնոլորտի մէջ բաժնուեցան իրարմէ մարզիկներն ու սկաուտները իրենց տեղերը վերադառնալու համար, ոմանք նոյն գիշերն իսկ, ուրիշներ յաջորդ առաւօտ.

Մեկնեցան անոնք, բայց ծանօթ եղանք մենք այդ սքանչելի մասնաճիւղերուն, անոնց կեանքին, վիճակին ու պահանջին։ Անոնք որ այդքան ապրումներ բաշխեցին մեզ ու պիտի բաշխէին տակաւին, գիտէ՞ք որ հրաշքով ապրած մէկ — մէկ բեկոր են, ամէն մէկը գաւառէ մը, ու նահապետական ընտանիքէ մը։ Գիտէ՞ք թէ ինչ տաժանելի ճիգով ու դժուարութիւնով կը շահին անոնք այս օրերուն իրենց ապրուստը։

Ամէն մէկը տարբեր տարբեր ենթագաւառէ եկած, այսօր քով քովի շարուած ու սիրտ սրտի կը կազմեն Հ.Մ.Ը.Մ.ի մեծ ու ազնիւ ընտանիքը, որուն մէջ կը գտնեն իրենց մխիթարութիւնը։

Եւ գիտէ՞ք թէ, ի՞նչ է իրենց պահանջը։ Անոնք կը խնդրեն մարզադաշտ մը կամ ակումբ մը, որպէսզի հոն կարենան շատ անգամ հաւաքուիլ ու մարզել իրենց մկաններն ու հոգիները։

Ահա, այս խնդրանքն է որ կ'ուզեմ յանձնել մեր ժողովրդի ուշադրութեան։ Դաշտ մը տուէք ձեր մարզիկ եւ սկաուտ զաւակներուն, ու վստահ եղէք որ անոնք աւելին պիտի տան ձեզի, յաղթանակէն աւելի գեղեցիկ փառք մը պիտի տան ձեզի։ Անոնք ձեզի պիտի տան նոր սերունդ մը անընկճելի կամքով եւ պողպատէ բազուկներով, պիտի տան ձեզի սերունդ մը պայծառ խղճմտանքով, անոխակալ եւ աներող սրտով, որոնց այնքան պէտք ունի մեր դժբախտ ու տառապակոծ ազգը։

ՍԱՐՀԱՏ

ՓԷՅՐՈՒԹ, 4 ապրիլ (Յառաջ).— Հ. Մ. Ը. Մ.ի անպարտելի ախոյեանը, Պ. Յակոբ Գալըգճեան, այս տարի եւս շահեցաւ հեծելանիւի Սուրիոյ եւ Լիբանանի արագութեան ախոյեանութիւնը։

Ապրիլ 8ին Զահլէի մէջ, Շթօրա–Տէյրպասի պողոտային վրայ տեղի ունեցաւ մրցումը, Իւնիոն վէլօսիփէտիք տը Ֆրանսի հսկողութեան տակ։ Ներկայ էին վերոյիշեալ միութեան նախագահը՝ Պ. Բոմիւսէ, պատուոյ նախագահ Պ. Ֆէլօթի, ընդհ. քարտուղար Պ. Մաթէր եւ վարչութեան բոլոր անդամները։

Կարգապահութեան կը հսկէին Լիբանանի ոստիկանները եւ մրցորդներու առջեւէն կ'երթային երկու ժանտարմաներ հեծելանիւով։

Մրցումին մասնակցեցան Ֆրանսացի, տեղացի եւ հայ մրցորդներ, որոնց մէջ նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անյաղթելի հեծելանուորդը՝ Պ. Յակոբ Գալըգճեան։

Ցնծապետ Ֆովոյի [illegible] հարուածով մը տրուած մեկնումի նշանին վրայ, Յակոբ անմիջապէս առաջ կ'անցնի, խուռներամ բազմութիւն մը «Ակո՛բ, Ակո՛բ» կը կանչէ։

Իրեն արժանաւոր մրցորդը եղած է դասապետ Էսքէյը։ Էսքէյին բոլոր ճիգերը ապարդիւն կ'անցնին եւ մէկ քիլոմէթրի այդ վազքը կը շահի Գալըգճեանը տասապատիկ ծափերու տակ եւ կ'արժանանայ 1934ի ախոյեանութեան պատիւին։ Երկու յաջորդական մրցումներու մէջ Էսքէյն ու ինք մնացեր էին ֆինալիստ։

Փարիզի «Մաչ» թերթին կողմէ տրուած Ա. կարգի պաշտօնական պատուանշանը կը տրուի Յակոբին ֆրանսական եռագոյնին մէջ փաթթուած վկայականով մը։

Այսպիսով իր պատուանշաններուն թիւը կը բարձրանայ 16ի, իսկ յաղթութիւններու շարքը 21ի։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւան

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

Ցանախ գրած ենք Երեւանի Հան֊րային մատենադարանին մասին, որ օրէ օր կը հարստանայ նոր հրատա֊րակութիւններով եւ հին գիրքերով։ Ներկայիս ունի 800,000 կտոր գիրք, որոնք դասաւորուած են հետեւեալ բա֊ժիններուն մէջ.— Հայ, ռուս, թուրք, եւ փոքր ժողովուրդներու, եւրոպա֊կան լեզուներու եւ մամուլի բաժին։ Աւելի զատ, մատենադարանը ունի մենաւոր գրադարաններ՝ Միասնիկ֊եանի, Արզութեանի, Ղորղանեանի, Լազարեան ճեմարանի, ճարտարա֊պետ Սերեբրակեանի, Լ. Մսերեանի անուններով։

Վերջերս մատենադարանը կրեց բարեկարգութիւն մը, այսպէս գրա֊կանութեան բաժինը գիրքերը դասա֊ւորեց ըստ լեզուներու եւ այսպէս դիւ֊րացնելով ընթերցողներուն աշխա֊տանքը։

Ընթերցողներուն թիւը տարուէ տա֊րի կ'աճի։ 1930ին մատենադարանի ընթերցողներուն թիւն էր 96.700, յա֊ջորդ տարի՝ 98.880, բայց 1932ին մէկ առնումով կը բարձրանայ մինչեւ 117.859։ Անցեալ տարի նոր աճում մը եւս՝ 131.122։

Ապրիլի սկիզբը կրթական գործա֊վարը, մատենադարան այցելելով, թելադրեց աւելի եւս ուժ տալ հայե֊րէն գիրքերու ճոխացման, մասնա֊ւոր ուշադրութեան յանձնեց արեւել֊եան եւ կովկասեան բաժիններուն կա֊րեւորութիւնը, յետոյ հրահանգ տը֊ւաւ որ աւելի լայն ձեւով մը փոխա֊նակութիւն կատարուի արտասահմա֊նի հայկական նոր հրատարակու֊թեանց հետ։

ՀԻՒՄԱԽՏԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

0000

300,000 րուբլի յատկացուեցաւ շի֊նելու համար Հիւծախտի հանրապե֊տական տուն մը։ Այս շէնքին ամբող֊ջական ծախք կը նախատեսուի 920,000 րուբլի։

Հիւծախտի հանրապետական տան մէջ պիտի տեղաւորուին հիւծախտի յատուկ բուժարանը, մանկական բա֊ժինով միասին, գիշերային ապաքի֊նարան (սանաթորիում) 40 հոգիներ, առողջապահական մանկապարտէզը, արեւաբուժարան 50 երախաներու հա֊մար, ոսկրային հիւծախտի բաժին եւ ծնօտի բուժարան 35 մահճակալով՝ թոքախտաւորներու յատուկ։

Հիւծախտի տունը պիտի ունենայ նաեւ փորձարան (լաբորատորիա), Ռէօնթկէնեան ճառագայթի բաժին, թանգարան։ Այստեղ պիտի կեդրո֊նացուի նաեւ հիւծախտի դէմ պայ֊քարի աշխատանքը։

Հիւծախտի տունը կը սկսի աշխա֊տիլ այս տարի, օգոստոսին։

Նոր հիւանդանոցներ

Այս տարի Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ ծաւալուն կերպով սկսած են հիւանդանոցներու եւ պան֊դոկներու շինութիւնները

Հիւանդանոցներու շինութեանց յատկացուած է 1,100,000 րուբլի։ Ծա֊ռով կ'աւարտի Երեւանի տարափոխիկ հիւանդութեանց հիւանդանոցը, բժշ֊կական եւ կլիմայաբուժական ինս֊տիտուտը, մանկաբուժական ինստ֊տի 3րդ յարկը։ Արթիկի հանքաւանին մէջ 50 մահճակալով հիւանդանոց մը շինելու համար 150,000 րուբլի վարկ յատկացուած է։ Որոշուած է ընդար֊ձակել Ղամարլուի եւ Թալինի հիւան֊դանոցները։

Երեւանի մէջ մօտ օրէն շահագործ֊ման կը յանձնուի մեքենական կեդ֊րոնական լուացարանը։

⁂ Մարտունիի գիւղերուն մէջ բա֊կսած են ծաղկի դէմ պատուաստել բո֊լոր մանուկները։ Ապրիլ 15ին նոյն գիւղերուն մէջ սկսան բնակչութիւնը պատուաստել կեղծաշկի եւ ժան֊տախտի դէմ։

Երկրաբանական խնուզութիւններ

00000

Հայաստանի լեռնա֊ջրա֊երկրա֊բանական յանձնաժողովը ձեռնարկած է այս տարի կարեւոր հետախուզու֊թեանց։ Երկրաբանական խոր քննու֊թեան պիտի ենթարկուի Սեւանա֊յ լեռնային շրջանը, ուր կը յու֊սացուի պղինձի հանքեր գտնել, իբրեւ շարունակութիւնը Ալլահվերդի֊Շ֊յուղ պղնձահանքերու երակին։ Քննու֊թիւն պիտի կատարուի նաեւ Լէնինա֊կան֊Ջաջուռ ուղղութեամբ, պար֊զելու համար այդ հողամասի բնական հանքային հարստութիւնները, մաս֊նաւորապէս քարածուխի գոյութիւնը։

Լէնինկրատի կեդրոնական մարմ֊նոյն կողմէ յանձնախումբ մը ներ֊կայիս կ'ուսումնասիրէ Ազարակի շր֊ջանը, ուր, ինչպէս գրած էինք, կա֊պարաքարի եւ պղինձի հանքեր կան։

Արուեստագէտներու ողիմպիական

»»» · «««

Ապրիլ ամսուան ընթացքին, Երեւա֊նի մէջ տեղի կ'ունենայ արուեստա֊գէտներու ողիմպիական մը, որուն կը մասնակցին երիտասարդ նկարիչներ, քանդակագործներ, երաժիշտներ, գը֊րողներ, բազմարուեստեան վարժա֊րանի ուսանողներ։ Կը մասնակցին նոյնպէս պետական թատրոնը, բան֊ւորական թատրոնը, պատանեկան թատրոնը, պետական օփերան։

Այս առթիւ պիտի կատարուի բացու֊մը Դ. Ղուկասեանի արձանին։

⁂ Ղարաքիլիսայի մէջ եւս տեղի ունեցաւ երիտասարդ արուեստագէտ֊ներու աշխատանքի ցուցահանդէս մը, որուն կը մասնակցէին 51 երիտասարդ գրողներ, նուագածուներ, երգչուհի֊ներ, նկարիչներ։ Բոլորը ցուցադրե֊ցին իրենց շնորհքն ու տաղանդի բեր֊քը։ 23 երիտասարդներ վարձատր֊ուեցան դրամական մրցանակներով։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ապրիլ 3ին Ղարաքիլիսայէն կը հե֊ռագրեն Երեւան թէ ամբողջ գիշեր ձիւն տեղաց։ Ձիւնը հասաւ 20 սան֊թիմեթր։ Ձիւնը կը շարունակուի։

Նոյն թուականով Արթիկէն եւս կը հեռագրեն թէ սաստիկ ձիւն կը տե֊ղայ։

⁂ Երեւանի քաղաքային պարտէզին մէջ հողային աշխատանքներ կատար֊ուած միջոցին, երեւան ելան փխքարէ ջրատար խողովակներ, որոնք կ'են֊թադրուի որ գետնղուած են ԺԶ. դա֊րուն։ Այս ջրատար խողովակները գե֊տեղուած էին պարզիկ սարգարին հին պալատին ուղղութեամբ։ Ճշդուած չէ թէ ո՞ւր է սկիզբը այս ջրատար խողո֊վակներուն։

⁂ Լէնինականի արդիւնաբերական հաստատութեանց (պանդոկներ եւ մանարան) ընդարձակման պատճա֊ռով, որոշուեցաւ նոյն քաղաքին ջը֊րանելեկտրակայանին ուժը հասցնել մինչեւ 5280 քիլովաթ։ Այս տարի, այդ աշխատանքներուն համար, յատ֊կացուած է 586,000 րուբլի։ Անհրա֊ժեշտ նկատուած է Արփաչայ գետին վերին մասերուն վրայ շինել ջրամ֊բար, որպէսզի ջրանելեկտրակայանը կանոնաւորապէս բանի ամբողջ տա֊րին.

⁂ Մարտունիի շրջանին մէջ բաց֊ուեցաւ մասնաւոր բուժարան մը կով֊կասեան գամփռներու համար։ Այս գամփռները հրաշալի հովիւներ կ'ըլ֊լան, տոկուն են, արթուն եւ ուժեղ։

ԽՕԹԸ ՊՈՐՏԷՆ ԱԼ ՎԵՐ

Բովանդակ Գերմանիոյ մէջ, նորա֊հաս երիտասարդութիւնը խումբ առ խումբ կը դիմէ Նացիներու շարքերը։ Եթէ թոյլ տրուի, ոչ մէկ երիտասարդ պիտի մնայ դուրսը։ Ինչպէս գրեցինք, վերջերս շրջաբերական մը կարգ մը արգելքներ դրաւ այս խուժումին առ֊ջեւ։ Ամէն երիտասարդ, որ կ'ուզէ արձանագրուիլ Նացիներու շարքերուն մէջ, պիտի ենթարկուի մասնաւոր քննութեան մը, որ պիտի ճշդէ իր ծննդոցը մինչեւ 1800 թուականը։ Մինչեւ այդ թուականը իր արիական արեան օտար կամ սեմական արիւն խառնուա՞ծ է թէ ոչ։ Այդ թուակա֊նէն առաջին քննութիւնը անհրաժեշտ չէ նկատուած, որովհետեւ մինչեւ 1800 Հրեաները ազատագրուած չէին Գեր֊մանիոյ մէջ, հետեւաբար չէին կրնար ամուսնութիւն կնքել Գերմանացինե֊րու հետ։

Այս հրահանգով, կուսակցութենէն կը հրաժարեցուին բոլոր այն Նացի֊ները, որոնց եօթը պորտէն ալ վեր, իրենց գերդաստանին մէջ օտար ա֊մուսնութիւն մը կնքուած է։ Ասկից զատ, ազատ որմնադրութեան յարած երիտասարդները, Նացիներու շար֊քերուն մէջ մտնելէ առաջ, պարտաւոր են երդումով յայտարարել թէ այլ եւս ոչ մէկ կապ եւ յարաբերութիւն պի֊տի մշակեն իրենց նախկին «եղբայր֊ներուն» [illegible] Նախկին ազատ֊որմ֊նադիրները, ընդունուելէ յետոյ Նա֊ցիներուն մէջ, պիտի չկարենան ղեկա֊վար դիրքեր գրաւել։ Նոյն արգելքնե֊րը նաեւ կաթոլիկ կազմակերպու֊թեանց նախկին անդամներուն մասին։

⁂ Գերմանական թերթերը վերջերս սկսած են պայքար մը 600 երախա֊ներու մասին, որոնք ծնած են Հռենո֊սի գրաւման շրջանին, Գերմանուհի֊ներու եւ աշհերիացի զինուորներու յարաբերութեանց պտուղ։

«Տէօյչէ Ցայթունկ»ի մէջ յօդուա֊ծագիր մը կ'առաջարկէ ամլացնել այս 600 երախաները, որոնք ծնած ըլլալով 1919ին, այսօր 15 տարեկան են, եւ շուտով ամուսնանալով՝ կրնան պղտո֊րել գերմանական արիւնը։ Յօդուա֊ծագիրը կ'աւելցնէ թէ ցեղախառնու֊թիւնը վտանգաւոր է, որովհետեւ ֆիզիքական եւ իմացական այլասեր֊ման կ'ենթարկէ։

Թագաւորի մը մահը շարժանկարելու համար

Հարկ եղաւ կոչ ուղղել պատմա֊կան խուզարկութեանց շատ մը մաս֊նագէտներու Metro Goldwyn Mayerի նոր արտադրութեան՝ La Reine Christineի տեսարաններէն մին շարժանկարելու համար, որուն գլխաւոր դերակատարն է Greta Garbo։

Այդ տեսարանը ցոյց կուտայ աւելի քան 300 տարի առաջ, Լիւծէնի ճակա֊տամարտի դաշտին վրայ Քրիստինէի հօր՝ Կիւսթավ Ադոլֆ թագաւորին մահը։ Այս տեսարանը ճշգրտօրէն ներկայացնելու համար պէտք եղաւ պրպտել բազմաթիւ թանգարաններու մէջ փոշիով ծածկուած եւ բորբոսած հատորները։ Հարկ էր գիտնալ,— ժամը քանի՞ն սպաննուած էր Կիւս֊թավ Ադոլֆ, օդը պայծա՞ռ էր թէ ամ֊պամած, թագաւորը ի՞նչ համազգեստ կը կրէր, ի՞նչպէս էր սուրը, թաթ֊պան ունէ՞ր, գլխարկին վրայ փե֊տուր կա՞ր, ի՞նչպէս հագած էին թշ֊նամի զինուորները, այդ թուականին ի՞նչ կերպով կը հագուեցնէին ձիերը։ Այդ ժամանակ ատրճանակ կը գոր֊ծածուէ՞ր։ Երկար շաբաթներու պր֊պտումներէ յետոյ, պատերազմի դաշ֊տին յատակագիծը, Կիւսթավ Ադոլ֊ֆի մահը ներկայացնող նկարներ եւ ուրիշ վաւերաթուղթեր ներկայացուե֊ցան բեմադրիչ Ռուբէն Մամուլեանի։ Եւ այս դժուարին տեսարանը թէեւ ֆիլմին մէջ առաջին, ամէնէն վերջ շարժանկարուեցաւ, երբ ճշդումը պէտք եղած կերպով տեղի ունեցաւ։ Արդիւնքը բացարձակապէս հիանալի եղաւ եւ ամէն քննադատութենէ զերծ։ La Reine Christineը մեզի ցոյց պիտի տայ թէ Կիւսթավ Ադոլֆ թագաւորը մեռաւ ամպամած օր մը՝ ճակատա֊մարտի դաշտին վրայ որ ամէն կողմէ մշուշով ծածկուած էր։ Կը կրէր կա֊շիէ համազգեստ, ժանեկաւոր բարձր օձիք մը։ Սուրը արծաթէ էր, շեղբը 3 ոթնաչափ, իսկ գեղաքանդակ երախ֊կալը ոսկի էր։ Երբ իր բանակները խուճապի մատնուեցան, երեք թշնամի զրահապատ զինուորներ՝ որոնց ցցու֊նազարդ սաղաւարտներուն եզերքները վար իջած էին, ճակատամարտի ծխա֊ցող աճիւններէն վեր առին թագա֊ւորը։

Այս երեք զինուորները զինուած էին ատրճանակներով եւ դաշոյններով։

Կիւսթավ թագաւորին խօսքը ի պա֊տասխան իրենց հարցումին՝ «Ո՞վ էք դուք», եղաւ ... «Շուէտի թագաւորն էի»։

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՀԱՒՐԱՆԻ ՄԷՋ

Հրէական ներգաղթի լուրը բաւա֊կան բուռն ընդդէմ բաժանումներու եւ վիճաբանու֊թեանց նիւթ դարձաւ Լիբանանեան եւ Սուրիական մամուլին մէջ։ Հակա֊ռակ քանի մը փոքր թերթերու պաշտ֊պանութեան, մեծ մասը սուրիական եւ լիբանանեան թերթերու, աղէտ մը կը նկատեն Հրեաներու գաղթը հովանա֊ւորեալ երկիրներ։ Իսլամական թեր֊թերը սկսած են բուռն պայքարի։

Հաւրանցիները խիստ գրգռուած այն լուրէն թէ սիոնականներուն պայ֊ման դրուած է բնակիլ եւ հողեր գը֊նել Հաւրանի շրջանները, պատուիրա֊կութիւն մը ղրկած են վարչապետին՝ բողոքելու համար այդ համաձայ֊նութեան դէմ։ Վարչապետ Շէյխ Թա֊ճէտտին պատուիրակութեան յայտա֊րարած է. «Որքան ատեն որ ես իշխա֊նութեան գլուխ մնամ, Հրեաները ոչ կրնան հող գնել եւ ոչ ալ վարձել Հաւ֊րանի շրջաններուն մէջ»։

ՆԱՄՈՒԼ

ԿԱՐՄԻՐ ԹԱԹԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

»»» · «««

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագ֊րականի մը մէջ (11 Ապրիլ)։

— «Անուրանալի է որ զանազան դի֊մակներու տակ, բոլշեւիզմը կը գործէ գաղութներու մէջ, յենարաններ կը գտնէ, բարեկամներ կը նուրէ։ Անորսա֊մար դիւրին եղաւ որս գտնելը, առանց յոգնութեան եւ քրտինք թափելու։ Ա֊ռաջին քայլին իսկ, դիմաւորողներ ունեցաւ, որոնք անվերապահ բարե֊կամութիւն եւ հնազանդութիւն առա֊ջարկեցին, փոխարէն առանց բան մը պահելու։ Բոլշեւիզմը զարմացաւ այս երեւոյթին ի տես։ Մինչ՝ կը խորհէր թէ աւելի մեծ դժուարութիւններու եւ ընդդիմութեան պիտի հանդիպէր գա֊ղութներու մէջ, գրկաբաց ընդունե֊լութեան եւ սիրալիր հրաւէրներու առջեւ գտնուեցաւ, ներքնապէս զար֊մանք զգալով ցուցադրուած տրկա֊մտութենէն եւ ինքնամատուցումէն։

Առաջին քայլափոխին իսկ, բոլշե֊ւիզմը իր առջեւ գտաւ հայ կղերը, ձեռքերը խաչաձեւած կուրծքին վրայ, գլխահակ եւ հրաման սպասող վիճա֊կին մէջ։ Սեւազգեստներէն՝ոչ առաջին հանդիպումը չէր ուզեր ունե֊նալ անոնց հետ։ Յեղափոխութեան ա֊ռաջին տարիներուն, բոլշեւիկութիւնը կարմրելու առաքինութիւնը մասամբ կը պահէր եւ պայքարի միջոցներուն ընտրութիւնը կ'ընէր, գաղափարական շրջագիծին մէջ մնալու համար։ Յե֊ղափոխութեան կուսութիւնը պղծը֊ւած չէր տակաւին։

Ասկէ՝ անհաճոյ տպաւորութիւն՝ որ ստացաւ հայ կղերէն, որ եղաւ ա֊ռաջին հանդիպողը իր ճամբուն վրայ։

Երկարած ձեռքը չնչ մերժեր։ Ու բոլշեւիզմը գիրկը բացաւ հայ կղերին, անոր հոգին մէջ կուտակուած մաղ֊ձէն եւ անսահման ազնութենէն օգ֊տուելու համար։ Հայ կղերը բոլշեւիկ չեղաւ, բայց կատարեց ալպան կաթո֊լիկ կղերին դերը՝ աւելի ճարպիկու֊թեամբ։ Հայ կղերը խաչը եւ աւետա֊րանը ձեռքէ չձգեց, բայց եկեղեցին վերածեց առեւտրական կեդրոնի մը, ուր կը յաճախէին միայն նաշիւ ուն֊ցողները։

Մեր եկեղեցիներուն մէջ ցուցադր֊ուեցան ամէնէն տխուր եւ ճողկալի բարքերը։ Ամուսնական խայտառա֊կութիւններ, կաշառք, զայթակղու֊թիւններ, դաւեր՝ տէրերու եւ զանգը֊ւածներու դէմ։

Հայ կղերը աստիճանաբար, քայլ առ քայլ անդունդ առաջնորդեց թէ ինքզինքը, թէ եկեղեցին եւ թէ միա֊միտ հաւատացեալները, բոլշեւիզմի ազդեցութեան տակ։

Երեւակայեցէք որ էջմիածնի որոշու֊մով Մ. Նահանգներու Հայոց առաջ֊նորդական տեղապահ կարգուած Մամբրէ վեր. Գալֆայեանը պատե֊րազմէն առաջ, Սուրիոյ մէջ Ք ա փ է Շ ա ն թ ա ն ի երգիչ եղած է, ժա֊մանակ մը յետոյ կաթոլիկ կրօնաւորի վերարկու հագնելու համար։

Այս բոլորը տեղի կ'ունենան բոլշե֊ւիզմի ազդեցութեան տակ։ Բոլշեւիզ֊մը մեծ գաղութի մը առաջնորդական պաշտօնը կուտայ նախկին ք է օ չ է֊կ ի մը։ Բոլշեւիզմը պատուաւոր քա֊ղաքացի կը հռչակէ նախկին առաւ֊փախաւ մը։ Բոլշեւիզմը փողոցային միջնորդներ իբր իր ներկայացուցիչ֊ներ կը նստեցնէ ազգային մարմին֊ներու մէջ, հայ կղերի կողքին։

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ գաղութնե֊րու մէջ, բարքերու անկման տանջու֊թեամբ, բոլշեւիզմն է որ կ'ընէ, զա֊նազան դիմակներ անցուցած դէմքին։

Թափը հայ կղերին ու եկեղեցին վրայ դնելէ յետոյ, բոլշեւիզմը չպիտի դժուարանար շրջանակը ընդլայնելու եւ գործունէութեան ցանցը ընդար֊ձակելու, Հայ կղերին ետին կեցած էր հայ դրամատէրը, հայ կրեսոսը, որ արդէն սնած ու մեծցած ապականած միջավայրի եւ գէշ բարքերու շրջա֊նակին մէջ, երբեք չըթուեցաւ դէմ֊քը, երբ դէմ յանդիման եկաւ բոլշե֊ւիզմին հետ։

Հրաշք էր։ Բոլշեւիզմը եւ հայ դը֊րամատիրութիւնը առաջին հանդի֊պումին իսկ սիրահարուեցան իրարու։ Ի՞նչ փաղաքշանքներ, ի՞նչ գուրգու֊րանք իրարու հանդէպ։ Ճաշասեղան֊ներ փառասերու մէջ, պատուոյ ըն֊դունելութիւններ սալոններու մէջ ու դեռ ինչեր։»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», պաշտօնաթերթ Զ. Ա. Միութեան, Դ. տարի, թիւ 10—12, բացառիկ բովանդակութեամբ, 48 էջ, նուիրուած Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին։ Յօդուածներ ունին.— Ե. Թումանեան, Մ. Վարանդեան, Շ. Միսաքեան, Ա. Չարթեան, Յ. Ճ. Սիրունի, Գ. Կառվարենց, Կ. Յ. Բասմաճեան, Եղիա Արմէն, Փայլակ Մանասէր, Ուխտաւոր, Մկրտիչ Պարսամեան, Վահան Փուլումճեան, Գ. Վրդ. Սրուանձտեանց, Գեղամ Տէր Կարապետեան, Զարեհ Ցալաք, Մ. Ա. Մանուկեան, Օ. Զարմունի, Ե. Տարոնեան, Ռուբէն Զարդարեան, Ռսկան Օհան, Կ. Պօլիկեան, Յակոբ Տէր Բակրեան, Վ. Սարգսեան, Գ. Միք֊թարեան, Զմչկիկ, Հ. Ակոնայեան, Արամ Ե. Գաբրիէլեան, Մ. Իրալեան, Տ. Ա. Կարինեան, Հ. Կապրաչեան, Տ. Ջալիարայի, Ս. Ընծրիկեան, Շ. Նարդունի, Անչէն Թերուն։ Եւ բազմաթիւ նկարներ, խմբանկարներ, խորհրդանշաններ։ Այս բացառիկ թիւին գինն է 3 ֆրանք։ Կը ծախուի Ապրիլ Յաւերժէկի աղահանդէսի սրահներուն մէջ, ամէն կողմ։

Բացուած է Ե. տարուան բաժանորդագրութիւնը

Տարեկան բաժնեգինը, Ֆրանսա 15 ֆրանք, արտասահման՝ 20 ֆրանք։ Դիմել A. Kapikian, 17 Ave. Philippe Auguste. PARIS։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Մատրիտէն կը հեռագրեն թէ քա֊ղաքին կեդրոնական թաղին եկեղե֊ցիին մէջ, անծանօթ մը դանակի մէկ հարուածով անշունչ գետին փռեց տի֊կին Անճէլա Ծերոնիսոէզ, 76 տարե֊կան, որ կ'աղօթէր պատարագի պա֊հուն։ Մարդասպանը ձերբակալուեցաւ եկեղեցիին մէջ։ Կատաղի անիշխանա֊կան մըն է մարդասպանը, 1932ին Ար֊ժանթինի հանրապետութենէն վտար֊ուած։ Նպատակը յայտնի չէ ոճիրին պատճառը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Եղբայրներուս ձերբակալումը լսե֊լով, ամէնքս ալ մայրիկս դատա֊պարտեցին, թէ ինչո՞ւ Թերպիւթէք գնաց եւ տղոցը ձերբակալման պատ֊ճառ եղաւ։

Քանի մը շաբաթ վերջը Ռուսերը դրաւած էին Մամախաթունը։ Մայրս մեր տղոց ըսաւ որ գիս առնեն Ռուսերուն մէջ փախչին։ Մերոնք ըսին թէ վաղը միւս օր հոս ալ կուգան։ Բայց, յուսախաբ եղան։ Ռուսական զօրքը մեր գիւղը կանգ առաւ, իսկ թուրք բանակը Հէյլէկի Դրոմի կողմը դիրք բռնեց, այլ եւս անկարելի էր Դերջան անցնիլ։ Հէյլէկի Դերջանի կողմը ռուս զօրքն էր, իսկ Դրոմի կողմը Թուրք զօրքը կը մնար։ Քանի մը շաբաթ վերջը Քիւրդերն ալ զօրանոցի վերածուեցան։ Հող քիւրտ տղայ մը մեզ մատնեց, զինուորները ձերբակալեցին մեզ եւ տարին Իսմա֊յիլ Զավուշին առջեւը բանտարկեցին։ Հոն երեսունի չափ երիտասարդներ մեզմէ զատեցին եւ բոլորին ձեռքե֊րուն շղթայ զարնելով գիշերանց տա֊րին անծանօթ ուղղութեամբ։ Ասոնց մէջ էին մերոնց Նշանը եւ Արմենակը, հօրեղբայրս՝ Եղիազար, կնքահայրս Ջախոյենց Գրիգորը, Թագոյենց Նշ֊անը, 12 տարեկան հօրաքրոջ տղան՝ Գարեգինը, Կոզերցի վարժապետը եւ ուրիշներ։ Իսկ մեզ, կիներն ու երա֊խաները հետեւեալ օրը ծեծելով, Մը֊վանց փոխադրեցին։ Հոն մեզ երկու օր բանտարկելէ յետոյ, երրորդ օրը սկսան զատել մեր ծնողներէն բոլոր պզտիկները։ Կարգը մեզի եկած էր, ես, քոյրս եւ հօրեղբօրս աղջիկը, մայրիկիս քղանցքը պինդ բռնած կու֊լայինք որ չզատեն։ Զինուորը սկսաւ գիս քաշքշել։ Մայրս կուլար եւ չէր ուզեր մեզմէ զատուիլ։ Զինուորները սկսան վայրագօրէն ծեծել մայրս որ արիւնլուայ վար ինկաւ։ Իսկ զինուոր֊ները մեզ քաշքշելով չան լակոտնե֊րու պէս, կը տանէին։ Ցանկարծ հա֊րիւրապետ մը եկաւ եւ զինուորները բարեւ կեցան։ Հարիւրապետը հար֊ցուց թէ ինչ կ'ընեն. զինուորներէն մէկը պատասխանեց թէ ընդհանուր հրամանատարութեան կարգադրու֊թեամբ պէտք է տղաքը մայրերէն զատուին։ — Ո՞ւր։ — Ծնող֊ները վաղը պիտի աքսորուին, իսկ ե֊րեխաներն անյարմարութեան պատճա֊ռով, մանուկները պէտք է հոս մնան։ Հարիւրապետը բարկացած ըսաւ.

— Ծնողները կը սատկին, թող զաւակներն ալ միասին սատկին։ Այս ի՞նչ անիրաւութիւն է։ Բաւական է եղած չարագործութիւնը, թշնամին եկած ձեր դուռը կանգնած է, փո֊խանակ անոր կուրծք տալու, խեղճ ու կրակ անզէն ժողովուրդին վրայ կը թափէք ձեր կատաղութիւնը։

Հարիւրապետը գնաց ընդհ. հրա֊մանատարութեան քով, բողոքելով եղած անգթութեան դէմ։ Մեզ վերա֊դարձուցին մեր ծնողքին։

Այդ ձմեռ Մրվանց կեցանք։ Քիւր֊տի մը ախոռը կը պառկէինք, ոչ կա֊նոնաւոր հագուստ ունէինք, ոչ ալ վերմակի նմանող քուրջի մը կտոր, որպէսզի գիշերը ծածկուէինք։ Մայրս մեզ կը թաղէր ախոռին անկիւնը հա֊ւաքուած խոտերուն մէջ։ Մինչեւ մեր վիզը կը ծածկուէինք տաք աղբով. Ատոնները կ'առնէին զինուորական վրանները մաքրելու կ'երթայինք եւ այսպէսով օրերը կ'անցընէինք։ Քոյրս Արեգնազը եւ հօրեղբօրս աղջիկը՝ Գա֊հարը միշտ մէկ վրան կ'երթային եւ շատ հաց ու միս կը բերէին։ Օր մըն ալ ես գացի քոյրերուս հետ նոյն վը֊րանը։ Հոդ մեզ կերակրեցին։ Զին֊ուորին մէկը սկսաւ շոյել մեզ եւ ը֊սաւ որ ամէն օր երթանք իրենց վրա֊նը։ Այսպէս շարունակ կ'երթայինք յիշեալ վրանը եւ մեր փորը կշտա֊ցնելէ յետոյ, մայրիկիս ալ կը տա֊նէինք։ Օր մը զինուորը պատուիրեց որ մայրիկիս ըսենք իրենց հարիւրապե֊տին համար սինձ հաւաքէ։ Յաջորդ օ֊րը ես քիչ մը տկար էի, մայրս պզտիկ֊ներուն հետ գնաց սինձ հաւաքելու դաշտը։ Նոյն վրանին զինուորը կը հանդիպի մայրիկիս եւ կ'ըսէ թէ իր ընկերը Հայ է եւ թէ իրմէ եւ հարիւ֊րապետէն զատ ոչ ոք գիտէ։ Ցետոյ մօրս կ'ըսէ.— Ռուս զինուորը լերան միւս կողմն է, եթէ կ'ուզես ձեզ սահ֊մանը անցընեմ գացէք, ազատուեցէք։ Մայրս կ'ըսէ.— Տղաս գիւղը հիւանդ է, եթէ ան ալ հոս ըլլար, այսպէս սինձ քաղելով կ'երթայինք, սահմանը կ'անցնէինք։ Երբ մայրս կը վերա֊դառնայ գիւղ, Աղուորանցի Հասան էֆ. կը հանդիպի եւ կը պատուիրէ մօրս որ պզտիկները առնէ գայ, որ֊պէսզի սահմանը անցընել տայ։ Այս Հասան էֆ. հարիւրապետ Հայեր սահմանէն ապահով անցուց դէպի ռուսական բանակը։ Իսկ Իսմայիլ Չավուշ բաւական թիւով Հայեր ա֊զատած էր, եթէ վերջին ձերբակալու֊մը տեղի չունենար, աւելի Հայ կ'ա֊զատէր, բայց դարձեալ ինքն է որ չորս չափահաս աղջիկներ փրկեց։ Ուղղակի ներկայանալով հրամանա֊տարութեան, խնդրեց չորս հայ աղ֊ջիկներուն ազատութիւնը։ Եւ յաջողե֊ցաւ։ Մէկը քոյրս էր՝ Ազատնին, մէկը՝ մերոնց Մաթոս կատայիս աղ֊ջիկը՝ Եղիսաբէթ, իսկ միւս երկուքը Ջիկը՝ Եղիսաբէթ, Հօրաքրոջս աղջիկը՝ Հռիփսիմէ եւ Խաչարեր, նաեւ հօրքուրս Համասփիւռը։ Քոյրս Ազատնին՝ Քոյրին Հիւսէ֊յինը պահեց իր տունը, իբրեւ իր աղ֊ջիկը, Մաթոս կատայիս աղջիկը Մո֊լայենց էյտօն պահեց, իսկ միւսները Իսմայիլ չաւուշը։ Ցետագային պիտի պատմեմ այս երեք Քիւրտերուն մար֊դասիրութիւնը։

Անդին չարագործ Քիւրտերը գործի վրայ էին. կուզային հայ կիները կը խաբէին թէ ձեզ ռուսական սահմանը պիտի անցընենք եւ կը տանէին ճամբուն կը սպաննէին։ Երկու Քիւրտեր Եաս֊տող գիւղէն, Կոզեր գիւղացի Մանու֊կենց հարսը եւ Սարըքայա գիւղէն Հարս Նարկիզը խաբելով թէ Ռուսաս֊տան պիտի տանին, անտառին մէջ կ'առաջնորդեն որ իրենց կին ըլլան։ Հարսները կը մերժեն։ Գազան Քիւր֊տերէն մէկը Նարկիզին ձեռքէն երա֊խան խլելով քարին կը զարնէ։ Տղեկին գլուխը կը ջախջախուի ու կը մեռնի։ Դարձեալ կը մօտենայ գազան Քիւրտը Նարկիզին եւ կ'ըսէ.— Զիս պիտի առնես, դըզէ փլայ (հայ աղջիկ)։ Նարկիզը կ'ըսէ.

— Դուն երբ՞ս ունիս, հրէ՛շ, ի՞նչ ես կեցեր, չսպաննե՞ս զիս։

Եւ քար մը առնելով կը խոյանայ Քիւրտին վրայ։ Քիւրտը սուրի հար֊ուածով մը երկուքի կը բաժնէ Նար֊կիզի մարմինը եւ յետոյ Մանուկենց հարսը։ Այս քստմնելի սպանդը մեզի պատմեց Եաստող գիւղացի Մուրցիկ Հասանը, որ մեր գիւղը Թորոս պա֊պուս ախոռը կը պառկէր եւ լալովմայրիկիս ըսաւ.— Զըլլայ թէ խաբուիք։

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԱՆԹԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի հերթական ընդհ. անդամական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պանթէօի սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մուրատ» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ԳԶՄՕՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ Գար Թապայի սրահին մէջ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Գայլ Վահան, կայծակ եւ մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը կիրակի իրիկուան ժամը ճիշտ 6ին ծանօթ հաւաքատեղին։Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» Ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՍԷՆԹ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Անտոք Ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատոմսով։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏ խումբը հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան 15 ամեակը եւ իր ծննդեան 60 ամեակը Ապրիլ 29ին Կիրակի օր։

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

29 Ապրիլ, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Villa Chantenvef մէջ, 4 Bld. d'Enghien. Enghien-les-Bains

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն դաշնակով եւ ջութակով եւ մեներգով՝ Տիկ. ԱՆԱՀԻՏ ԽԻՐԳԷԿԵԱՆ, Օր. ՑԻՐԱՐՓԻ ԱՃԷՄԵԱՆ, Օր ՀՈՒՐԻ ՉԻԳՈՒՆԻ եւ Օր Նոր ԱԼԻՍ եւ ՄԱՑՍԱ ԳԱԳՈՒԵԱՆ եւայլն։

Մուտքը 5 ֆրանք Թէյասեղանի համար։

54 Թիւ հանրակառքը Trinitéէն կը մեկնի Անկէն։ Շոգեկառք կարտիւ Նորէն կը մեկնի 13.47, 14.02ին եւ 14.28ին։

Վերջին ազդարարութիւն

«Ալիք»ի, «Յառաջ»ի, «Յուսաբեր»ի եւ «Հայրենիք» ամսագրի

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 31 մարտ.— Թաւրիզում եւ շրջաններում գտնուող այն բաժանորդները, որոնք ամիսներ շարունակ կարդացել են յիշեալ թերթերը, սակայն չեն վճարել բաժնեգիները եւ ձգձգել են, հակառակ իրենց եղած դիմումներին

Սրանով վերջին անգամ յայտարարում եմ այդ անպարտաճանաչ բաժանորդներին, որ մինչեւ 1934 թիւ մայիս 20ը փակեն իրենց հաշիւները, հակառակ դէպքում ստիպուած կը լինիմ այդպիսիների անունները թերթերում յայտարարելու եւ օրինական միջոցների դիմելու։ Իսկ այն բաժանորդները որոնք խրախանչիւր ամսի վերջին իրենց հաշիւները չեն փակի, այդպիսիների թերթը անմիջապէս կը դադարեցուի։

Գործակալ՝ ԽԱՉԻԿ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Եւրոպայի մայրական մեծագոյն գրատունը

Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւլն. ամէն տեսակ գրքեր
Արդիական կազմատուն
Տպագրական գործեր
Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ սփռուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամպարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւլն.-ի համար 13

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie, K. Bicêtre. Metro: Porte d'Italie

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԵԿ
Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 9ԻՆ ԿԱՎՈՅԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45-47, Rue de la Boëtie, Métro: Miromesnil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՈՆԱՐ (Զուիցերիայէն հրաւիրուած)

Կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԱՆԱՅԻՍ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնի ղեկավարութիւնը եւ երգեհոնի (orgue) բաժինը կը ստանձնէ ֆրանսացի յայտնի երաժշտագէտ ՓՕԼ ՊՈՇԷ, ուսուցիչ փարիզի պետական երաժշտանոցի։

Կը նուագեն, առանձին եւ խմբովին, օրիորդներ՝ ՆԷԼԼԻ ԿՕԹԻԷ (Թաւ ջութակ), ԼՈՎԷՐԺՈՆ (ալթօ), ԿՐԱՆԺՕ (ջութակ), ՓՐԱՅԷԼ (դաշնակ)։ Պարոններ՝ ՓԻԷՐ ՊԱԺԷՕ (Թաւ սրինգ.hautbois, օփերայէն) եւ ԼԻՒՍԻԷՆ ԳՐԷՕՆ (սրինգ), բոլորն ալ Ա. մրցանակով պսակաւորներ փարիզի պետական երաժշտանոցէն։

Կը նուագեն հայ եկեղեցական եւ աշխարհիկ եղանակներ, եւ Հայաստանի արդի երաժիշտներու գործերէն։

Կ'արտասանէ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ Յ. Թումանեանի «ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԸ»

Կ'ԵՐԳԷ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները։

Ծախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆր. օթեակները եւ միջնասրահը, 3 ֆր. բ. եւ գ. յարկի պատշգամները։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ Գ. ԲԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Բարձր հովանաւորութեամբ ՏՈՔԹ. Ա. ՊԻՑՈՆԻ (նախագահ նախկին Պատերազմիկներու Միութեան)

Եւ ներկայութեամբ ԼԻՈՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ, ՌՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԻՆ.

ԼԻՈՆԻ ԶԻՆ. ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ։

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Խ. ՍՈՂԻԿԵԱՆ — Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Մասնակցութեամբ հայ եւ ֆրանսացի արուեստագէտներէ բաղկացած նուագախումբի, ղեկավարութեամբ Գ.Ա.ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ, մեներգ. Օր. Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ, արտասանութիւն Օր. Մ. ԱՃԷՄԵԱՆԻ, Պ. ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆԻ եւ ՄԻՔԱՔ-ՄԻՐԶԷԻ կողմէ

Կը նուագեն ՏԻԿԻՆ ՔԼԷՕՔԱ (ջութակ), Տիկ. ՄԱՐԿԻՒԹ ՎԻԻՅԱՐ (Թաւջութակ), Օր. Մ. ՕՓԷՆ դաշնակ), Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (ջութակ)

Կ'երգեն կոմիտասի հռչակաւոր «Տէր Ողորմեա»ն, եռաձայն ՉԱՆՑԵԱՆ, ԳՈԼԱՄԱՆԵԱՆ եւ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ («կոմիտաս» քառեակէն) ընկերակցութեամբ նուագախումբին.

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ին, Սինէմա Թափիվէօի մէջ

Կը նախագահէ՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Գեղարուեստական նոխ բաժին։ — Կը նուագէ Զ. Ռ. Միութեան Վ.ԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹԻ ՄԷՋ

Կը նախագահէ՝ Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ — Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ Յ. ԲԱՆՃԱՐԵԱՆ, Ղ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ ԵՒ ԱՐԹԱՔԻ

Ծախքերու մասնակցութեան համար ՄՈՒՏՔ 1 ֆրանք

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՋԷՅԹՈՒՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ, ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ, ՍԵՐԱՍՏԻՈՅ եւ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Կը նախագահէ՝ Պ. Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ — Կը խօսի՝ Պ. Կ. ԽՐԱՑԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւններ եւայլն։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ի պատիւ ընկերներ Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ ԵՒ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Salon St. Jaquesի մէջ

4, rue Saint Jaques

5 ֆրանք մուտք ծախսերու մասնակցութեան համար

Թատերական ներկայացում Շավիլի մէջ

Ի ՆՊԱՍՏ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին Salle Patinի մէջ

114, Grand'Rue, Chaville

կը ներկայացուին՝

« ՇՈՒԱՐԱԾ ՎԱՐԺԱՊԵՏ »Ը եւ « ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ »

փարիզահայ Թատերախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Պաղտասարեանի

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Հաղորդակց. միջոց.— Pont de Sèvresէն առնել 1 Թիւ հանրակառքը եւ իջնել Ancienne Mairie։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Daucesme, PARIS (13e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղը կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ի յիշատակ հանգուցեալ ԳԷՈՐԳ ԳԱԶԱԶԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։ Բարեկամներ եւ հայրենակիցներ կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղը գաղութին պահանջին գոհացում տալով, բացած է բժշկ. դարմանատուն մը որ ունի իր մնայուն բժիշկը բնիկ Վալանսցի եւ հայ բժիշկ մը ՏՈՔԹ. ՍԻՓՍԻԹՃԵԱՆ։

Ամէն շաբաթ առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ ժամը 6 կ'ընդունին հիւանդները, 4 պիս րիւ Գուֆին

Մանրամասնութիւնները տեղեկանալ Կ. Խաչի վարչութենէն.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Զ. Ռ. Միութեան կեդր. վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Ղ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ, որ ինքնաշարժի արկածով մը կորսնցուց վերջերս իր թեւը։ Արագ ապաքինում եւ քաջութիւն։

(Կեդր.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Միրոն Մարգարեանի՝ իր մօր դառնաղէտ մահուան առթիւ

Ս. ԹԱԴԷՈՍ մատրան թաղական խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ ի նպաստ մատրան պարտքին տեղի ունեցած պայքէւարաշխութեան շահած են հետեւեալ թիւերը.—

815 թիւը սեղանի ժամացոյց, 412' ինքնահոս գրիչ, 738' մէկ զոյգ պայտ, 88' մէկ շիշ օ տը քոլոներ. 513' կնոջ մետաքսէ գուլպայ, 203' երկու շիշ շամփանեա, 625' մետաքսէ փողկապ։ Պարգեւները առնելու համար շահող թիւերով դիմել թաղական խորհուրդին։

ՎԱՐՁՈՒ Է

Կահաւորուած սենեակ մը, գին 200 ֆրանք։ Դիմել Պ. Կ. Մուրատեանի 13 րիւ Սօլնիէ, Փարիզ (9), մէթրօ՝ Քատէ։

Կ'ուզէ՞ք զուտ խաղողէ պատրաստուած Արեւելեան օղին խմել

ՓՆՏՌԵՑԷՔ

ՌԱՔԻ "ՏԻՒՁ"

«ԱՐԲԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔԸ»

Որ, ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ ու «քէյֆ» կուտայ

Ֆրանսայի համար ներածող

Ա. ՏԱԼԱՔՐԻՊԷԵԱՆ

Dêpot Central des Grandes Marques
8, rue Suffren (Place de la Bourse) Marseille
Tél. D. 70-89

Պատուաւոր գործակալներ կ'ուզուին գաւառներու համար։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Թրէֆ մը չինէ եւ քրէֆ ժորժէթի շրմիզիէ կարող անթրըփրընէօրներ. Ներկայանալ նմոյշով առաւօտները ժամը9—11։ Դիմել՝ DARONIAN, 2, rue St Philippe-Փարիզ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Մ.

Թ. Ք. մտածեց թէ արդեօք ինչ աղէտ պատահած էր որ նախարարին կինը համբորդութեան կ'երթար այդ եղանակին։ Տիկինը բաւական հարուստ էր, այո, բայց չէ՞ որ Լոնտոնի ամէնէն եռուն շրջանն էր այդ պահուն. հանելուկ։

Օգնական ոստիկանապետը հետղհետէ համոզեց ինքզինքը, սակայն, թէ լրագիրներու տուած տեղեկութիւնը ճիշդ ըլլալու էր եւ Տիկնոջ համբորդութեան պատճառը իր հիւանդութիւնն էր։ Ցեառյ Մէնսըր կանչել տուաւ։

— Լէյտի Պարթոլէմեուն գուն կարյան տարիր, կարծեմ...

— Այո...

— Առանձի՞ն էր։

— Միայն սպասուհին հետն էր. հիւանդ կ'երեւար...

— Ամիսներէ ի վեր հիւանդ կ'երեւայ... Պէլինտա Մէրին միասի՞ն էր։

Ոստիկանը զարմացաւ.

— Պէլինտա Մէրի՞ն... Ո՛չ, աղջիկը ըսել ուզեցիք, ոչ, անիկա պարոցն է՝ Ֆրանսայի մէջ տեղ մը...

Թ. Ք. ժողովրդական երգ մը սուլեց. գոցեց կարմիր գիրքը եւ դարակը դրաւ.

— Մարդիկ ուրախէն ալ կը գտնեն այդ տեսակ անունները, Պէլինտա Մէ՛րի... Մեղա՛յ, Աստուծոյ, ինծմէ աղէկներուն մասին կը խօսիմ... եթէ ժառանգականութիւնը իմաստ մը ունի, այդ աղջիկին ըլլալիքը սպասուհի է... Ի՞նչ կայ, բան մը կորսնցուցիր։

Մէնսըր գրպաններուն մէջ բան մը կը փնտռէր։

— Կարգ մը հարցումներ գրի առած էի զորս ձեզի պիտի հարցնէի, անոնց մէջն էր Լէյտի Պարթոլէմիուի խնդիրը. վեց ամիսէ ի վեր հոգեկան հակողութեան տակ է, չարունակե՞նք...

Թ. Ք. մտածեց քիչ մը. յետոյ գըլուխը թօթուեց.

— Լէյտի Պարթոլէմիուով կը հետաքրքրուիմ, որովհետեւ Գարան կը հետաքրքրուի անով... Ոճրագործ մըն է, բարեկամս...

Մէնսըր գրպանէն հանեց նամակներ, թուղթեր, փոքրիկ տետրակներ. փնտռտուքի մէջ էր. փոզոսց.

— Հարրո՞ւն ունիս, հարցուց Թ. Ք.։

— Ոչ, պարոն, բայց Գարան իրբեւ ոճրագործ բան մը չէ ըրած, ես հաւատք չունիմ այդ մասին, առէք զատ, ոճրագործ ըլլալու, ի՞նչ պէտք ունի, ահագին դրամ ունի, ժողովրդականութիւն կը վայելէ Լոնտոնի մէջ եւ իմ տեսած մարդերուս ալ ամէնէն գեղեցկադէմն է, բանի մը պէտք չունի։

Թ. Ք. արհամարհանքով նայեցաւ անոր։

— Քու աչքերդ փակ են, տղաս. չէ՞ս գիտեր որ խոշոր ոճրագործները նիւթական անհրաժեշտութիւններու համար չէ որ ոճրագործ կը դառնան։ Այն մարդը որ իր գործատիրոջ դրամը կը գողնայ, իր սիրած աղջկան քանի հինգ շիլլինոց ժանեակ մը նուիրելու համար, նիւթական շահ չունի, այլ իր մասին լաւ տպաւորութիւն առթելու գոհունակութիւնը։ Ոճիրներու մեծագոյն մասը այդ նպատակին համար կը գործուին — լաւ տպաւորութիւն առթելու։ Բժիշկ Ա.ը սպաննեց իր կինը որ խման էր եւ չլսուի. ատոր ձայնը չբաժնուեցաւ անկէ որ պէտքի գրացիները կասկած չունենան իր պատուաւորութեան մասին։ Պարոն Բ.ը իր կինները սպաննեց բաղնիքին մէջ, որպէսզի պահէ իր գործը եւ դիրքը եւ յարգուի ու սիրուի իր բարեկամներէն. ոճիրին առիթ տուած էր այն կարծիքը թէ ինք պատուաւոր մէկը չէր։ Անդին մեծահարուստ մը միլիոն գողցաւ ոչ թէ դրամի պէտք ունենալուն համար, այլ անոր համար որ ամէն մարդ իր աչքերը յառած էր անոր. հետեւաբար պէտք է խոշոր բնակարաններ եւ կալուածներ ունենար լաւ տպաւորութիւն առթելու համար։

— Հապա՞ այն ամուսինը որ իր կինիկը կը ծեծէ, ա՞ն ալ լաւ տպաւորութիւն գործելու համար կ'ընէ, հարցուց Մէնսըր հեգնանքով։

Թ. Ք. կարեկցութեամբ նայեցաւ անոր.

— Իր կնիկը ծեծող վարնոցը, սիրելի Մէնսըր, կը ծեծէ որովհետեւ կնիկը լաւ կարծիք չունի իր մասին. այսպէս է մեր տիրապետող կերպը, մեր ազգային յատկանիշը եւ մեծ ու պզտիկ բոլոր տեսակի ոճիրներուն սկզբնական շարժառիթը։ Անհաւատալի տեսր համար է որ Գարան գէշ ոճրագործ մըն է եւ, ըսած եմ, սարսափելի մահ մը պիտի ունենայ։

Թ. Ք. գլխարկը գլուխը անցուց եւ վերարկուն հագաւ.

— Բարեկամս՝ Գարան տեսնելու պիտի երթամ, ըսաւ. հետը խօսելու փափաք մը եկաւ մէջս. թերեւս լուրեր մը տայ...

Գարայի տանեցիներուն ծանօթ էր միայն անունով։ Ցոյնին վերադարձէն յետոյ միայն մէկ անգամ տեսակցութիւն ունեցած էր անոր հետ, բայց որովհետեւ չէր յաջողած տեղեկութիւն առնել Լէգամըններու մասին — տասը համար միայն գացած էր — չէ՞ր կրկնած իր այցելութիւնը։

Գարայի բնակարանը կը գտնուէր Քէտօկըն Սքուէրի անկիւնը։ Արտաքինով Անգլիացիի մը տունին կը նմանէր, պատուհաններուն առջեւ ծաղկամաններ, վարագոյրները՝ համեստ, դրան պղինձները միշտ փայլուն։

Ծառան դուռը բացաւ եւ ներս հրաւիրեց. նրբանցքին մէջ գտնուող... Հրաշալի կրակ մը կար բուխին մէջ. վառարանին վրայ կախուած էր Գարայի խաղանկարի պատկերը։

— Պ. Գարան շատ զբաղած է, ըսաւ ծառան։

— Այցետոմսս տուր իրեն, կարծեմ պիտի ուզէ զիս տեսնել...

Ծառան խոնարհութիւն մը ըրաւ, այցետոմսը դրաւ արծաթէ սկուտեղի մը մէջ ու սանդուղներէն վեր բարձրացաւ։ Վայրկեան մը վերջ վերադարձաւ.

— Հրամմեցէք, պարոն, ըսաւ եւ առաջնորդեց հիւրը։

Երբ ծառան դուռը բանալու կը պատրաստուէր, Թ. Ք. անոր դառնալով ըսաւ.

— Կարծեմ քեզ ուրիշ տեղ մը տեսած եմ, բարեկամ.

(Շար.)

L'ARMENIE

Աթէնք հրատարակուող l'Arménie կը ֆրանսերէն պարբերաթերթը ծախուի Փարիզ, Լիոն եւ Մարսէյլ Hachetteի գործակալութեան կրպակներու, որ կը ծախուին նաեւ յունարէն թերթեր։

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.200

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 22 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 22 Avril 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2477

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

»»»· · «««

— Տարօրինակ ժողովուրդ էք… Տարիներ եւ տարիներ ջարդուեցաք թշնամիէն, զոր կը կոչէք վայրենի, գազան, ճիւաղ, հրէշ, բարբարոս, բռնի, արիւնռուշտ, ջարդարար, աւազակ… Տարիներ ու տարիներ գէպքերը կրկնուեցան միեւնոյն եղանակով, եւ մէկը միւսէն ահաւոր ցնցումներով, բայց կը թուի թէ բան սորվելիք չունիք:

— . . . .

— Բարբարոսին սուրը կախուած էր ձեր գլխուն, դուք ալ սուր եւ զէնք ունէիք, բայց փոխանակ անոր ապաւինելու, ձեր աչքերն ուղղեցիք սահմանէն անդին, դէպի Եւրոպա եւ աւելի հեռուները: «Քեռին կուգայ կ'ազատէ, «Ինկլիզը Տարտանէլ հասած է…»: Չհասկցաք թէ աշխարհ բանկած էր, դոյութեան կռիւ էր, եւ թշնամին պիտի զարնէր անխնայ: Ե՞րբ կրնար երազել այսպիսի պատեհութիւն: Իսկ դուք, ո՞ր օրուան կը սպասէիք…

— Կը սպասէինք որ թշնամին իր ուժը չափէր մեր ռազմիկներուն հետ, ոչ թէ անզէն, անպաշտպան կիներու, ծերունիներու եւ երախաներու վրայ:

— Զրա՞ թէ բան չէք սորվեր: Գիտէիք թէ թշնամին հրէշային բնաւորութիւն ունէր, կ'ոչնչացնէր մեծերն ու փոքրերը, կնոջ կամ երախայի: Անոր համար ժամանակը եկած էր ձեր հաշիւը փակելու, ձեր արմատը չորցնելու: Ձեր անունն եղած է իրբեւ շատ բան գիտցող ժողովուրդ, բայց երեւան եկաւ որ Թուրքին պատմութիւնն անգամ չէք սորված, թէեւ անոր իշխանութեան տակ մնացիք վեց հարիւր տարի…

— Թշնամին իր քաջութեամբ չէր որ կը յաղթէր, այլ հրէշային վատութեամբ: Գիտնալով որ չպիտի կրնայ ճակատ ճակատի չափուիլ, գիմեց անարգ, ճիւաղային գաւաղութեան մը: Մինչեւ 45 տարեկանը զինուոր գրեց: Ցեղոյ հաւաքեց բոլոր գլուխները, Պոլսոյ ամէնէն ականաւոր դէմքէն մինչեւ յետին գիւղի ալէւորը, եւ մնացեալը սպանդանոց քշեց հօտի մը պէս, կէս ժամ, մէկ ժամ անդին ոչնչացնելու համար: Եւ այս բոլորը, ամբողջ ժողովուրդի մը անճիտումը կոչեց «կարգ մը անպատեհութիւններ», չանսատակ Թալէաթի բերնով: Մինչեւ այսօր ալ այդպէս կը կոչէ, այսինքն բան չի խոստովանիր…:

— Անգամ մը եւս խոստովանեցէք թէ բան չէք սորվեր: Ի՞նչ, կ'ուզէիք որ Թո՞ւրքն ալ ձեզի պէս թուղթին յանձնէր իր բրածն ու չըրածը: Վեց հարիւր տարուան փորձառութիւն եւ հմտութիւն ունի. աշխարհներ կը փլցնէ, առանց որ եւ է բան յայտնելու, եւ առանց որ եւ է բան խոստովանելու: Մինչդեռ դուք… Անոնք չատո՞նց համբած էին ձեր ակռաները: Ձեր ոտքը գետնէն կտրած էր Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին: Ձեր վրայ արեւ ցաթած էր զինադադարին, իսկ ան իր ձայնը քաշած, այնպէս ձեւացնելով թէ ամէն բանէ յուսահատած եւ ճակատագրին համակերպած է, նոր ու նոր ծրագիրներ կ'որոճար, պատմութիւն կը սերտէր եւ գործեր կը սարքէր: Մոռցեր էիք նոյն իսկ ձեր պատմութիւնը…

— Եթէ արտաքին պարագաները չնպաստէին, անոր գերեզմանը շատոնց փորուած էր: Անոր վերջին յաջողութիւնն ալ արդիւնք էր իր բարբարոսական եւ արիւնռուշտ բնազդին:

— Երեւի ձեր քրիստոնէական Աւետարանը ձեր զառադութիւնն ալ բթացուցած է: Եթէ Թուրքը օգտուեցաւ արտաքին պարագաներէն, այնքան դժնդակ պայմաններու մէջ, դուք որ առաւելութիւններ կը վայելէիք, ինչո՞ւ չօգտուեցաք եւ սկսաք պարել թուղթերու վրայ, ոտքերը գետնէն կտրած եւ ձեռքերը օդին մէջ… Թողո՞ւնք անցեալը, այսօր իսկ, երբ ոչ հող ունիք ձեր ոտքին տակ, ոչ ալ որ եւ է հեռանկար, նորէն թուղթն ու ճառն է ձեր ամբողջ զբաղմունքը: «Վրէ՛ժ, վրէ՛ժ» կ'աղաղակէք, սակայն միւս կողմէ այնպիսի գործեր կը կատարէք որ միայն ապէտ կամ խելակորոյս ժողովուրդի մը համար ներելի պիտի ըլլային:

— Կրնայի՞ք աւելի բաց խօսիլ:

— Գաղտնի՞ք է ինչ որ պիտի պարզեմ: Ձեր կեանքը իր նմանը չունի որ եւ է ժողովուրդի մէջ, ոչ անցեալով, ոչ ալ ներկայով: Եւ սակայն, կը թուի թէ նոր աշխարհ եկեր էք, եւ ուրիշ հող, ուրիշ պարտականութիւն չունիք եթէ ոչ իրարու հետ չափուիլ, իրար գզել եւ խօսքի տակ չմնալ: Մինչ թշնամին…

— Ամէն ժողովուրդի մէջ ալ կը պատահին այսպիսի բաներ. երկինքէն ինկած հրեշտակներ չենք վերջապէս: Հող չունինք, տուն չունինք, ցրուեցան ի սփիւռս աշխարհի, դուանէ դուռ ինկած…

— Այդ բոլորը ոչ թէ կ'արդարացնեն ձեզ, այլ աւելի կը ծանրացնեն ձեր մեղքը: Ճիշդ անոր համար որ ոչ հող ունիք ոտքի տակ, ոչ ալ վարկ՝ աշխարհի առջեւ, դուք պիտի տամնապատկուէիք իմաստով եւ հաւաքական առաքինութիւններով, մինչդեռ ձեր մեռելներն անգամ…

— Ներողութիւն. ամէն տարի կը կատարենք անոնց սգատօնը:

— Այո՛, այո՛, հառաչելով, յօրանջելով, կամ նորէն իրարմէ բաժնուելու, զանազան ճակատներ կազմելու համար: Ուրիշ ո՛ր եւ է ժողովուրդի մէջ այսպիսի տօն մը, անոր զարհուրանքը, անոր եղերական խորհուրդը սարսուռ պիտի ազդէր հազար-հազարներու, պիտի ցնցէր անոնց հոգիները, պիտի ամրապնդէր հաւաքական գիտակցութիւնը, պիտի նորոգէր հաւատքը, ուխտ, հատուցման կիրքը…

— Ամէն բան արտաքին երեւոյթներէն մի՛ դատէք. այս ժողովուրդը աշխարհին առպարէզ կը կարդայ իր թաքուն առաքինութիւններով…

— Այդպիսի հարստութիւններով լեցուն են իմ էջերս ալ: Բայց, շատ մի՛ տարուիք «անցեալ կատարեալի» փառքերով ու յիշատակներով: Խօսքը ներկայի մասին է: Կրնա՞ք հանդիստ խղճով եւ պայծառ գիտակցութեամբ վկայութիւն տալ այսօրուան համար: Այլեւս Զարհուրանքէն 19 տարի յետոյ, թեթեւցած կամ խաթարուած չէ՞ առաքինութեանց կշիռը…

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

940 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԵՑԱՆ ՈՒՐԲԱԹ ՕՐՈՒԱՆ ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

»»»· · «««

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌԱԾ ԷՐ

Հակառակ ոստիկանական արգելքին, ուրբաթ իրիկուն ահագին բազմութիւն խռնուած էր քաղաքապետութեան հրապարակին եւ շրջակայ փողոցներուն մէջ, բողոքելու համար հրամանագիր — օրէնքներուն դէմ (կրճատում թոշակներու, արձակում տասնեակ հազարաւոր պաշտօնեաներու եւայլն): Աջակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ ցոյցը ձախողեցաւ, իսկ ձախակողմեանները գոհ կ'երեւան արդիւնքէն: Ընկերվարական պաշտօնաթերթը քանի մը տասնեակ հազար կը հաշուէ ցուցարարներուն թիւը, «Իւմանիթէ»ն 40,000, իսկ ոստիկանութիւնը՝ վեց հազար … Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր: 940 հոգի ձերբակալուեցան, յետոյ ազատ արձակուելու համար. (շատ քիչերը վար դրուեցան): Գործողութեանց կը հսկէր ոստիկանութեան նոր վերատեսուչը, Պ. Լանժրոն: Ժամը 5ին քաղաքապետարանի առջեւ եւ շրջակաները համախմբուած էին բազմաթիւ պահակներ եւ ոստիկաններ, պատերազմական հրացաններով: Ձիարշաւով մօտենալ պաշտօնատան, ցուցարարները խռնուեցան կողմնակի փողոցներուն մէջ: Առաջին ընդհարումները տեղի ունեցան Գուլվառ Սեվաստոփոլի վրայ, երբ հարիւրի չափ կարմիր ցուցարարներ «Ինթէրնասիոնալ»ը կ'երգէին: Իրարանցում մըն ալ տեղի ունեցաւ Շաթըլէի մեթրոյին կայարանը, ուր կը գտնուէր ոստիկանութեան վերատեսուչը: Բազմաթիւ ցուցարարներ խուժեցին դէպի մեթրօ, խառնուելով ճամբորդներուն հետ: Ոստիկանները ուզեցին հետապնդել, բայց վերատեսուչը թոյլ չտուաւ: Ինչպէս կ'երեւայ, յանձնարարուած էր արգիլել անկարգութիւնները, բայց միեւնոյն ատեն զգուշանալ բռնութիւններէ, որպէսզի չկրկնուին փետրուար 6ի դէպքերը: Ժամը 5·30ին, այսինքն ցոյցի համար նշանակուած ժամանակէն կէս ժամ առաջ, հրապարակը մաքրուած էր եւ ցուցարարները ցրուած էին յարակից փողոցները: Զանազան փորձեր կատարուեցան նորէն համախմբուելու համար, բայց ոստիկանները աւելի անդին քշեցին: Հանրապետական հեծելազօրքը պատրաստ կը սպասէր իբրեւ պահեստի ուժ, եւ առիթ չունեցաւ միջամտելու: Ամբողջ գործողութիւնները կատարեցին ոստիկանները, իրենց սովորական զուարճախօսութիւններով: Կարգ մը թերթեր կ'ըսեն թէ ցուցարարները, որ պետական պաշտօնեաներ եւ նախկին ռազմիկներ պիտի ըլլային, մեծ մասով 16 — 20 տարեկան տղաքներ էին: Ցոյցին գլխաւոր նպատակն էր ոչ միայն բողոքել հրամանագիր — օրէնքներուն դէմ, այլեւ ապացուցանել ընկերվարական — հանրապետական միացեալ ճակատին ուժը, իբրեւ տեսակ մը ռազմափորձ մայիս 1ի ցոյցերուն համար:

Վածի հրապարակին վրայ գաղտնի ոստիկան մը ճանչցուելով, ծեծուեցաւ եւ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ: Ցոյցերը եւ ոստիկանական հետապնդումները տեւեցին մինչեւ ժամը 8: Երկաթի կտորներ եւ քարեր գտնուեցան շատ մը ցուցարարներու վրայ: Ընդհարումներու ընթացքին թեթեւ վէրքեր ստացան 50 հոգի: Բարեկարգութեան պահպանման համար շարժման մէջ դրուած էին 2000 ոստիկաններ, 800 շրջուն պահակներ եւ 300 հեծեալներ որոնք պահուած էին ռազմական կէտերու վրայ:

Թերթերը մանրամասնաբար կը շեշտեն թէ ցոյցերու ընթացքին ձերբակալուած բոլոր օտարականները պիտի արտաքսուին: Միւս յանցաւորները պիտի դատուին:

Թուրքիա նորէն կ'ընդունի Թրոցքին

— · —

ՍՊԻՏԱԿ ՌՈՒՍ ՄԸ ԿՈՒԶԷՐ ՓԵՏԵԼ ՄՕՐՈՒՔԸ…

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ թրքական կառավարութիւնը պատրաստ է նորէն Փրինքիփօ կղզին տրամադրելու Թրոցքիի բնակութեան համար: Ուրիշներ ալ կ'ըսեն թէ Քաթալոնիա կ'ուզէ երթալ, բայց սպանիական կառավարութիւնը մերժած է:

Նախկին գործավարը բռնծը կապած է արդէն, սպասելով վերջնական հրամանին: Իր թաքստոցին յայտնուելէն ի վեր բազմաթիւ թղթակիցներ եւ հետաքրքիրներ երեւցան Պարպիզոնի վիլլային շուրջը, բայց Թրոցքի երբեք ցոյց չտուաւ իր դէմքը: Քարտուղարը կամ ուրիշ հետեւորդ մը կը պատասխանէին հարցումներուն, առանց որոշ բաներ ըսելու:

Ուրբաթ օր սպիտակ Ռուս մը վիլլային պարտէզը մտաւ եւ պատէն մագլցելով, ռուսերէն և ֆրանսերէն լուտանքներ տեղաց Թրոցքիի եւ իր գործերուն հանդէպ: Անմիջապէս լուր տրուեցաւ ոստիկանութեան, եւ երկու ոստիկան — զինուորներ ձերբակալեցին Ռուսը որ կը կոչուի Փեթր Սեպալյօ եւ չարժամար է. Հարցաքննութեան ատեն խոստովանեցաւ թէ յատկապէս եկած էր քանի մը խօսք փոխանակելու համար: Երբ հարցուցին թէ ինչ կ'ուզէր ընել, պատասխանեց.

— «Կ'ուզեմ կարել իր աղտոտ մօրուքը եւ քիչ մը դրամ պահանջել. ան միլիոններ գողցաւ մեզմէ»:

Մարդուն վրայ խուզարկութիւն կատարուեցաւ, զէնքի համար, բայց չունէր: Ցետոյ պարտէզէն դուրս հանեցին եւ հրամայեցին որ հեռանայ: Քանի մը վայրկեան վերջ ուրիշ երկու սպիտակ Ռուսեր եկան ինքնաշարժով, դուրս ելան, պտոյտ մը կատարեցին վիլլային շուրջը եւ նորէն կառք նստելով հեռացան: Մա՛րդ չհասկցաւ թէ ինչ ընել կ'ուզէին: Շատ մը չարաճճիներ, մեծ մասով լրագրողներ, «Վոլկայի նաւերգը» կ'երգէին, մինչ երկու գաղտնի ոստիկաններ հսկողութիւն կը կատարէին մօտակայ անտառին մէջ, առանց նշմարուելու:

«Յառաջ»ի վիճակահանութեան նոր տոմսերը

Ինչպէս գրած էինք, «Յառաջ»ի ընթերցողներուն (խատավաճառ) համար 9րդ վիճակահանութենէն գնուած տոմսերէն մէկը 200 փրանք շահած ըլլալով, որոշած էինք երկու նոր տոմսեր գնել: Ահաւասիկ այդ տոմսերուն շարքն ու թիւերը.—

10րդ շարք, թիւ 10934 շարք G
10րդ շարք, թիւ 29886 շարք L

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ու վեր կացայ ես, որ մեր հայրենի օրէնքովը հին՝
Վերջին հանգիստը կարդամ իմ ազգի անթաղ դիերին,
Որ շէն ու քաղաք, որ սար ու հովիտ, ծովից մինչեւ ծով
Մարած են, մեռած, փռուած ու ցրուած հազար հազարով…:

Ու կրակ առայ Հայոց հրդեհի կարմիր բոցերից,
Էն խաղաղ ու պաղ երկրէնքի ծացում վառեցի նորից
Մասիսն ու Արան, Սիփանն ու Սերմանց, Նեմրութ, Թանդուրէք,
Հայոց աշխարհիքի մեծ կերոնները վառեցի մէկ մէկ,
Սուրբ Արագածի կանթեղն էլ, ինչպէս հեռաւոր արեւ,
Անհատ, աննուազ, միշտ վառ ու պայծառ իմ գլխի վերեւ…:

Կանգնեցի խոժոռ, մենակ ու հաստատ, Մասիսի նման,
Կանչեցի թըշուառ էն հոգիներին՝ ցրուած յաւիտեան
Մինչեւ Միջագետք, մինչեւ Ասորիք, մինչեւ Ծովն Հայոց,
Մինչեւ Հելլեսպոնտ, մինչեւ Պոնտոսի ափերն ալեկոծ:
—Հանգչե՛ք, իմ որբե՛ր, ի զո՞ւր են յուզմունք, ի զո՞ւր եւ անշահ,
Մարդակեր գազան՝ մարդը՝ դեռ երկար էսպէս կը մնայ… »:

Աչքիցս Եփրատ, ձախիցս Տիգրիս՝ անեղ ձէներով,
Սողմոս կարդալով՝ անցան, գլնացին խոր խոր ձորերով,
Ամպերն էլ ելան Ջիրաւի ձորից, Երսկայ բուրվառից,
Ճանապա՞րհ ընկան Ծաղկանց սարերից, Հայկական պարից,
Բոյլ — բոյլ, բուրուէտ, շարժուեցին դէպի կողմերը հեռու,
Գոհար ցօղելու, ծաղկունք բուրելու, բուրմունք խնկելու
Մինչեւ Միջագետք, մինչեւ Ասորիք, մինչեւ Ծովն Հայոց,
Մինչեւ Հելլեսպոնտ, մինչեւ Պոնտոսի ափերն ալեկոծ:
—Հանգչե՛ք, իմ որբե՛ր, ի զո՞ւր են յուզմունք, ի զո՞ւր եւ անշահ,
Մարդակեր գազան՝ մարդը՝ դեռ երկար էսպէս կը մնայ… »:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Դ.Ի.Պ.Ի ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ԴԱՄԲԱՐԱՆԸ

Սգերթ այսօր, կիրակի, առաւօտ ժամը 9·30ին, մասնակցութեամբ Զ.Ո. Միութեան, ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորներու, Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտներու եւն.: (Համախմբում Մէթրօ Էթուալ, Ավընիւ Վակրամի անկիւնը):

Հիթլէրի ծննդեան 45ամեակը

Ուրբաթ օր մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Ադոլֆ Հիթլէրի ծննդեան 45ամեակը: Վարչապետարանի դահլիճին մէջ դրուած էին նուէր խաչաձեւ տոմարներ, այցելուներու ստորագրութեանց եւ բարեմաղթութեանց համար, մինչ բաղադաններ անհամար հեռագիրներ, նամակներ, ծաղկեփունջեր եւ նուէրներ կ'ընդունէին: Առաւօտ ժամը 6ին հիթլէրական երիտասարդներու բազմութիւն մը իր նուագախումբով արթնցուց զայն: Ժամը 7ին անհամար պատանիներ զինուորական թափօր մը կատարեցին, գլուխները դէպի ձախ: Գերմանիոյ ամէն կողմերէն 50,000 նամակներ հասած էին առաջին օրը: Շատ մը վայրերու մէջ հաց արուեցաւ կարօտեալներու, ընկերակցութեամբ նուագախումբի: Աշխատանքի ճակատը Նիւրընպէրկի մէջ հաւաքած էր բազմաթիւ քանդակագործութիւններ որոնք երբեմնի արհեստները կը ներկայացնեն: Պաւարական քաղաքէ մը 12 տարեկան տղայ մը անհետանալով, Պերլին գացած էր, «Առաջնորդ»ը տեսնելու համար: Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը յօդուած մը հրատարակելով, կ'ըսէ թէ օր մը Հիթլէրի անունին վրայ պիտի դատաւորուի գերման ժողովուրդը, բաժնելով որուն ու ցաւերը: «Այս անունը խորհրդանշան մը դարձած է ամբողջ աշխարհի համար»:

Ստաւիսքիի եւ դատաւոր Փռէնսի խնդիրները

Ինչպէս գրած էինք, ուրբաթ օր Տիժոնի մէջ բազմաթիւ վկաներ դէմ գիմաց հանուեցան երեք ծանօթ ամբաստանեալներու հետ, բայց ոչ մէկը կրցաւ ճանչնալ զանոնք, ոչ ալ վճռական փաստ մը ներկայացնել: Կը կարծուի թէ այս քննութենէն վերջը, ամբաստանեալներէն Բոնրան եւ Սփիրիթօ պիտի արձակուին, իսկ Լուսաց՝ պատճառ դեռ պիտի պահուի, որովհետեւ հակառակ յայտարարութիւններ բրած է: Հաւանական է որ Փարիզ փոխադրուի, կոհարավաճառի մը կողմէ ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ գող:

Հարցաքննութեան ատեն զուարճալի տեսարաններ ալ պարզուեցան: Վկաներուն մէջ կը գտնուէր որձարանի սպասուհի մը: Ամբաստանեալներէն մէկուն պաշտպան փաստաբանը հարցուց անոր.— Ես չէ՞ որ հաւկիթները տարայ: — Այո՛, հիմա կը յիշեմ: Երկրորդ մը բսաւ.— Ես էի որ վճարեցի.— Այո՛. Երրորդ մը աւելցուց.— Ես էի որ ձեր ծոծրակին համբուրեցի: — Ասիկա ըսելու պէտք չունէիք…

⁂ Նորութիւն մը չկայ Ստաւիսքիի գործին քննութեանց մէջ, որոնք անընդհատ կը շարունակուին, թէ քննիչ յանձնաժողովին եւ թէ ոստիկանութեան կողմէ: Հարցաքննիչ դատաւորը առջի օր լսեց պետական պաշտօնեայ մը, Փօլ Վէսթ, որ պաշտօնական մասնագէտը եղած է հանգարական պարտաթուղթերուն վկան յայտարարեց.— Զօրավար Պառափ որ Ֆունթա (այժմ սատիճանագուրկ), Ստաւիսքին ինծի ներկայացուց 1933 հոկտեմբերին: Ըսաւ թէ Ստաւիսքի 200 միլիոն ֆրանքի հունգարական պարտաթուղթ ունի իր տրամադրութեան տակ: Կ'ուզէի տեղեկութիւններ ստանալ այդ սեփականութեան մասին: Բայց Պառափ ըսաւ.— «Անկեղծ է: Ես պատասխանատու եմ անոր համար, իմ պատուոյ եւ զինուորի խօսքիս վրայ: Պէտք չէ զայն չփոթել պետական պաշտօնեաներու գրամատան անօրէն ժոռժ Ալեքսանդրի հետ»:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄՈՒԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ…

Նախորդ վարչապետ Պ. Տալատիէ իր հարցաքննութեան ատեն բսած ըլլալով եթէ ֆրանսական մամուլին մեծ մասը գաղտնի վարկեր կը ստանայ բոլոր կառավարութիւններէն, օրէնք ի վեր բողոքներ կը տեղան մամուլի ընկերակցութեանց կողմէ: Պաւատական օրաթերթերու սէնտիքան, որ հարիւրի չափ թերթեր կը ներկայացնէ, տարեկան 2—15 միլիոն Ֆր. եկամուտով, իր կարգին բաց բողոքագիր մը ուղղեց: Շատ մը թերթեր հրապարակաւ կը պահանջեն որ Պ. Տալատիէ անուններ յիշէ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՏԱՐԱԳՈՐԾ ԹՈՒՐՔԸ ԵՒ ԻՐ ՄԵՂՍԱԿԻՑՆԵՐԸ

»»»··«««

Պատմութեան չար ոգին, դարերէ ի վեր կը հալածէ մեզ, մեր հայրենիքէն ներս՝ թէ դուրս:

Յաւիտեան հին օրերէն՝ մեր կուրծքին նստած էին Բիւզանդիոնը, Պարսկաստանը, Թաթարն ու Թուրքը:

Հայաստանի արեւմուտքը բռնած էին Թուրքերը, հիւսիս — արեւելքը Թաթարները, հարաւը Քիւրտերը, արեւելքը Պարսիկներն ու դարձեալ Թաթարները, միջնաշխարհը Թիւրք — մէնները, որոնք ձմեռը կը բռնէին մեր երկրի դաշտերը, իսկ ամառը կը բարձրանային լեռները:

Անդորրութիւնը երազ էր: Հայաստանը կը հեծէր անոնց մահաբեր կրունկներուն տակ: Դարձեալ ջարդ ու բռնութիւն, աւեր ու տարագրութիւն:

Գրիգոր Օշաթեցին,— այդ օրերու ողբասաց տարեգիրը,— մոնղոլ խաներու ոճրագործութիւնները այսպէս կը պատմէ.—

··· Զարս սրոյ ճարակ տուին
Ու զկանայսն գերեցին,
Զոմանց գլուխսն ճեղքէին,
Հանդերձ ներօքն խլէին,
Որպէս զոչխար մորթէին,
Փոխս ի թիկանցն հանէին
Զկէսոն հրով խորովէին
Ու ճենճերովքն ցնծային:

×

Անցան այդ օրերը պղտոր հեղեղի մը պէս:

Եկան համեմատաբար խաղաղ օրեր եւ հայ ժողովուրդը կրկին շինեց իր բունաւեր երկիրը:

Արեւելքի տիրակալութեան քարտէսը կրկին փոխուեցաւ:

Այժմ, հայ ժողովուրդի կուրծքին վրայ երկու տապանաքարեր են դրուած,— Թուրքիան եւ Ռուսաստանը: Մէկը՝ կը հալածէ ու կը սպանէ մեզ ֆիզիքապէս, միւսը՝ հոգեպէս:

Մեծ Եղեռնը, իր ահաւոր ծալքերուն մէջ, դարեր շարունակ պիտի մնայ մեր պատմութեան ԱՄԵՆԱՍԵՒ ԷՋԸ:

Սերունդներ շարունակ պէտք է մտածեն ու խոկան, այս անօրինակ եղեռնի գործադրութեան եւ պատճառներուն վրայ:

Երբ մէկ միլիոն հայութիւն, ծծկեր մանուկէն մինչեւ ղառամած ծերունին, լալահառաչ ու ղողահար, յուսահատութեան ու խաչելութեան ճամբան բռնեցին, անդնդախոր ձորերու եւ անապատներու մէջ, սուինններու եւ հրէշներու առջեւ բազմաթիւ անգամ մահը փնտռեցին ու տեսան, Եւրոպայէն Ամերիկա՝ Սաքօ եւ Վանծէթթիի առթիւ կատաղուած ցոյցերուն մէկ քառորդն անգամ չեղաւ ինքնապաստան «մարդասէրներուն կողմէն, փրկելու համար զանոնք:

Տասնեւինը տարի յետոյ, ոճրագործ Թուրքը ո՛չ միայն ինքնիրեն ներեց այդ մեծագոյն սպանդը, այլ դեռ պատրաստ է նորերն ալ գործելու, որովհետեւ լաւ կը ճանչնայ «քաղաքակիրթ մարդկութեան հաշիւներն ու զգացումները:

Թուրքիան ընդունուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ լորձնաշուրթն փառաբանութեամբ եւ արիւնոտ ձեռքի սեղմումներով···

Եղեռնի ճամբան, մեզ վերջնապէս համոզեց, որ մեր դարաւոր ոսոխին հետ մենք մինակ ենք: Եւրոպական պետութեանց անթիւ խոստումներն ու պաշտօնական յանձնառութիւնները, կը մնան փուչ մագաղաթներ, անզօր նոյն իսկ հայ հովիւի մը կեանքը ապահովելու:

Սակայն, լաւ է, թարմացնելու համար յիշողութիւնները, տեղ տանք քանի մը փաստերու, հարեւանցի մատնանշելու Գերմանիոյ դերը ջարդերու պահուն:

×

Իրերու բերումով, Թուրքիան գերմանական գաղութ մըն էր, մեծ պատերազմէն առաջ: Ֆրանսական ազդեցութիւնը հետզհետէ կը թուլնար: Գերմանիան՝ Արեւելքի միահեծան տէրը կ'ուզէր ըլլալ

Թուրքիոյ ամենակենսական գործառնութիւնները կը գտնուէին Գերմանացիներուն ձեռքը: Զինուորական մարզիչներ, երկաթուղիներ, նախարարական խորհրդականներ, առեւտրական ընկերութիւններ, դպրոցներ, հիւպատոսներ, մարտարարուեստական մենաշնորհներ, ողողած էին Թուրքիան:

Գերմանիոյ տնտեսական եւ քաղաքական ծաւալման ճամբուն վրայ, հայ ժողովուրդի ազգային բաղձանքները խոչընդոտներ էին:

Հայ ժողովուրդի աշխարհագրական մշտական դրացնութիւնը Ռուսաստանի, գերմանական մղձաւանջ մը դարձած էր:

Պարսկաստան, Կովկաս, Արաբիա, Միջագետք եւ Եգիպտոս դնել Թուրք տիրապետութեան տակ, կը նշանակէր, ձգել գերմանական հովանաւորութեան տակ:

Թուրքական եւ գերմանական պատրանքները,— համաթուրանականութիւն եւ համագերմանականութիւն, ի հաշիւ մեր ղանգուծային գոյութեան, կ'ուզէին իրարու գիրկընդխառնուիլ:

Ժամանակին, Պոլսոյ գերման դեսպան Վանկէնհայմ, յայտարարած էր.

— «Բաջալերել Հայերը, իրենց անկախութեան զգացումներուն մէջ, կը նշանակէ ռուս քաղաքականութեան խաղը խաղալ: Հայաստանը պէտք է անհետանայ»···

Գրեթէ նոյն միտքերը, աւելի յստակ ու որոշ կ'արտայայտէր Ջօր. Ֆօն Տէր Գօլց.

— «Թուրքիան նոր աղէտէ մը փրկելու համար, ռուս — թրքական սահմաններուն կից Վանի, Բաղէշի եւ Կարնոյ կուսակալութեան մէջ ապրող կէս միլիոն Հայերը, պէտք է հեռացուին ռուս — թրքական սահմանէն եւ փոխադրուին հարաւ՝ Հալէպի եւ Միջագետքի կողմերը, իսկ անտեղի Արաբներն ալ փոխադրուին անոնց տեղերը» :(Որնէ Փինօն, «Մէթոտ Ալլեմանտ, Թռակյա Թիւրք»):

Ֆրետերիկ Նաումանն,որ 1898ին Վիլհէլմին ընկերացաւ Պոլիս, կ'ըսէր

— «Մենք պարտաւոր ենք քաղաքականօրէն անտարբեր ըլլալու Թուրքիոյ մէջ ապրող քրիստոնեայ ժողովուրդներու տանջանքներուն, որքան ալ ցաւալի ըլլայ մեր զգացումներուն համար»···

Բաւական պերճախօս են փաստերը, ցոյց տալու համար, որ հայկական ջարդերուն մէջ Գերմանիան մաքուր ձեռքեր չունեցաւ:

Հայաստանի մէջ՝ Հարուածել Թուրանը, Մեզի համար եղաւ անմնախրնթաց եղեռնապատում մը:

Եւ այսօր, մեր նահատակներու ոգեկոչման, երբ եւս կը նայինք պահ մը, անմար վրէժխնդրական զգացումով կը լեցուին մեր հոգիները դէպի Թուրքը եւ անոր գործած անլուր բարբարոսութիւնն ու խժդժութիւնը:

Մեր անդարձ հեռացած նահատակներուն ոսկորները, անոնց ապրած անհնարին ողբերգութիւնը, մեզի եւ յետագայ սերունդներուն համար ռազմամթերք պիտի ըլլան, բարձրաձայն եւ ամրակուռ բազուկով հաշիւ պահանջելու: Ամենավերջին Հայը, պէտք է ըլլայ ամենավերջին Թուրքին դէմ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱՐՋԸ ԿՈՒԼԱՑ

»»»·«««

Գիղի Դաւաի Շահ - Հիւսէյին Հայկական գիւղը անծանօթ չէր կրնար մնալ հայաջինջ սարսափներէն: Անխորժակ ու տրամադրութիւն չկայ նկարագրելու այդ գիւղի կոտորածի պատկերը: Նոյն գիւղի մնացորդներէն՝ հաճեա ընտանիքի հայր մը որ կրցած էր իր փոքրիկ գերդաստանով ազատուիլ, պատմեց խիստ յուզիչ դրուագ մը:

— Որքան ճիշդ է ձեր պատմութիւնը, Պօղոս աղբար:

— Ես սովորութիւն չունիմ սուտ խօսելու. աչքովս տեսածն է որ, կը պատմեմ. հոգս չէ որ դուք չէք ու — գեր հաւատալ.

Եւ սկսաւ, ունկնդիրներս պահելով քարացած վիճակի մը մէջ.

— «Մեր գիւղը, տեղահան եղաւ. մեծ մասը գիւղին մէջ կոտորուեցան. մէկ մասը գիւղէն դուրս փախուստի միջոցին. շատ քիչեր կրցան ապաստանիլ ծանօթ Քիւրտերու տունը եւ մի քանիներ ալ պահուեցան անթափանցելի անտառներու խորը: Ես այս վերջիններէն էի: Զորս հոգինոց ընտանիքովս պահուեցայ անտառի մը մթին ու անծանօթ մէկ անկիւնը. ես, կինս, եւ երկու փոքրիկ երեխաներ. մէկ մէկ տարեկան երկուորեակ էին մանչ ու աղջիկ:

Անտառին մէջ գտնափոր խրճիթ մը շինեցի — գիշերները երբ ամէն կողմ խաղաղութիւնն ու լռութիւնը կը թագաւորէր, շատ զգոյշ դուրս կուգայի թաքստոցէս, հարեւան, ծանօթ Քիւրտերու տունները կ'երթայի պատառ մը կորեկ հաց ճարելու համար: Երկու մտահոգութեան մղձաւանջը կ'ապրէինք, մէկը՝ անտառին մէջ գոյութիւն ունեցող արջերն էին, որոնք ինչքա՞ն կատաղի, այնքա՞ն գիշատիչ էին որ, շրջանի ժողովուրդը անոնց սարսափէն անտառին մօտէն իսկ չէին անցնիր: Մեր երկրորդ մտահոգութիւնը՝ այդ կողմերը գիգերող որ եւ է ռուսիկանի կամ պետական պաշտօնեայի երեւումն էր: Երկու վտանգներէն զգուշանալու համար, գերմարդկային ճիգեր կը թափէինք: Մեր ձայները, խեղդած, մեր շշուկները շփաթուրած ձեռքի, աչքի ունքի շարժումներով կը խօսէինք Այս պայմանները մեծերուս համար գրեթէ դիւրին էր. բայց զոյգ, ծծկեր երեխաներս մանաւանդ մէկը իր շարունակական լացովը կատար - եալ վտանգ մըն էր. միջոց չունէինք ձայնը կտրելու. կ'ապրէինք ահաւոր վտանգի մը բոլոր սարսափը:

Պէտք էր լացող երեխան անհետացնել: Կնոջս հետ այդ որոշումը տուինք: Գործադրութեան ձեւին ու ժամանակին մասին կը խորհէինք:

Արեւը քաշուեցաւ մեր թիկունքի անտառուտ լերան ետեւ. մթնեց շրջակայքը եւ մենք դեռ երեխան անհետացնելու ձեւն ու ճարը որոշած չէինք, տեղն ու տեղը խեղդել ու թաղել կամ մօտակայ ձորին մէջ հոսող ջուրը նետել. ձեւեր էին ասոնք որոնց գործադրութեան համար անհրաժեշտ քաջութիւնն ու կորովը կը պակսէր: Այս տագնապի պահուն անտառին խորերէն խշշոցի մը աղմուկ լսուեցաւ: Աղմուկը հետզհետէ կը մեծնար եւ կը մօտենար մեզ, հսկայ բրդոտ արջ մը դանդաղ ու հանդիսաւոր կերպով մեր առջեւ կանգնեցաւ իր բոլոր հսաակովը: Երեխաները կուլային. մայրը կուլար. եւ ես բանականութիւնս կորսնցուցած՝ ապուշ նայուածքս սեւեռած արջին, քարացած մնացեր էի. պաշտպանուելու մասին պզտիկ խորհուրդ մը չանցաւ մտքէս. ամէն բան բախտին ձգեցի: Արջը յետոյքին վրայ հանդիստ նստաւ եւ առջեւի թաթերուն վրայ ծռեց գլուխը: Յագնապալի վայրկեաններ անցան. ան միօրինակ նստած էր մեր առջեւ, մղկտալու ձայներ կը հանէր երբեմն. իր աղեխորշ ձայնը աւելի կերկերուն, աւելի լսելի կ'ընէր, երբ երեխաները իրենց լացի ձայնը կը բարձրացնէին: Երբ պահ մը երեխաները քնանալու թմրութիւնը կ'ունենային եւ լացը կը դադրէր, արջն ալ իր մղկտոցը կը վերջացնէր, անոնց լացին հետ ինքն ալ կը մղկըտար: Ես տեսայ անոր աչքերուն արցունքը որ, կաթիլ կաթիլ կը հոսէր վար. արջը կուլա՛ր. մեր ողբերգական վիճակը ազդած էր արջին վրայ: Արջը, լացա՛ւ, չպիտի հաւատաք,բայց ես տեսայ այդ լացը, ես տեսայ այդ ամեհի գազանին հսկայ մարմնոյն կծկուիլը, արգահատական նայուածքին բոլոր փափկութիւնը:

Գիշերը անզգալաբար անցաւ. մեր աչքերուն քունը չէր մօտեցած, արջը մինչեւ վերջը իր դիրքը պահեց: Արշալոյսի շոյլերը արեւելքի խաւարը ճեղքեցին. շրջապատի պատկերը բոլորովին ուրուագծուիլ, քար ու թուփը, ծառ ու ճեղ տեսանելի դարձան, արջը երերաց հանդիսաւոր կերպով, աջ ու ձախ նայեցաւ, վերջին աղեխարշ ու խլացուցիչ ոռնոց մը ձգեց, ահագին ոտքերով հեռացաւ մեր մօտէն եւ անյայտացաւ անթափանց անտառին խորը:

Երկար օրեր արջի երես չտեսանք:

Մեր երկրորդ մտահոգութիւնը դեռ կար ու կը մնար. նորէն մտաբերեցինք մեր նախկին որոշումը — երեխան անհետացնել: Կէս ժամ պէտք էր այդ գործին համար: Ոտքի ելայ, ձորը դրկէն խլեցի երեխան՝ որ աղբուկի նման փակած էր ծիծերուն···: Այնքան կը յիշեմ որ,մրրնթաց առուակը մէկ երկու անգամ իր շառաչուն կոհակներով երեխային դիակը իր եզերքին զարկաւ եւ առաւ տարաւ:

— Նետեցի՞ր, հարցուց կինս:

— Այո, պատասխանեցի: Ուրիշ ոչ մէկ խօսք, արցունք չունէինք որ լայինք:

···Երկար օրեր անցան, առտու մը հեռուէն արձակուած թնդանօթի ձայները կ'որոտային եւ անոնց արձագանգը ամբողջ անտառը կը ցնցէր:

Ռուսերը մեր երկիրը մտած էին···

ՅՈՎՀ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՔՍ ԺԱԿՕԲ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Այլեւս գոյութիւն չունին խաչակիրներ, կ'ըսէ բանաստեղծը, որ - պէտքի երթան մարտնչելու նուիրական հողի մը համար, բայց կան մտաւորականներ որոնք խաչակրութեան կ'ելլեն անարդարութեան մը դէմ: Անարդարութի՜ւն: Որ ազգը Հայէն աւելի իրաւունքը ունի այդ բառը արտասանելու: Թերեւս ճիշդ է որ մեր դատը իր այսօրուան վիճակին մէջ պիտի չէր - նայ պաշտպաններ գտնել արտաքին գործոց նախարարութիւններուն եւ սակարաններուն մէջ (նոյն բանն է). բայց ոչ մէկ դժուարութեան կրնայ հանդիպիլ գտնելու համար պաշտպաններ մտաւորականներու եւ գրագէտներու զաւին մէջ: Եւ Ֆրանսան որ ամէն ժամանակ եւ ամէն արդար դատի առթիւ տուաւ խաչակիրներ, այսօր կը մեզանչէ Հայուն առջեւ: Առավ մեր դատը չի դադրիր անչուշտ արդար ըլլալէ, բայց Ֆրանսացի գրագէտը ինքզինքն է որ կ'ուրանայ, ինքզինքն է որ կը դաւաճանէ՝ իր լաւագոյն արիւնին մէջ: Ժիրօտու թէ Մօնթէռլան, Սէլին թէ Այմէ, Մօռան թէ Հէօժպուր՝ Հայը յիշեցին անցողակի կերպով միայն, մակերեսային խօսքերով՝ առանց կանգ առնելու անոր անսահման ողբերգութեան վրայ: Եւ սուգի այս ամսին, ապրիլ ամսին, ի՜նչ գոհունակութիւն է գտնել հոգի մը, բանաստեղծ մը, ամէնէն վաւերական եւ ամէնէն խոր բանաստեղծներէն որ անհունօրէն գթութեամբ եւ խանդաղատանքով կը հակի դէպի Հայը: Մաքս Ժակօբն է ան: Այն երկար քերթուածը որ կը կոչուի « Les Alliés sont en Arménie » իրաւ է թէ բոլորովին նոր գրութիւն մը չէ, բայց ան կուգայ մէկէն որ այսօր կ'իշխէ Ֆրանսական բանաստեղծութեան մէջ հաստուածին: Եւ քերթուածը բոլորովին անծանօթ էր մեզ ըլլալով անգտանելի Պէտք է զայն ամբողջութեամբ կարդալ տեսնելու համար թէ ի՜նչքան սիրով Մաքս Ժակօբ կը յիշէ Վարդանը, Նայիրին Ծաղկեցնները թէ Մամիկոնեանները: Կը պոռթկայ ցասումով, այլ եւ զարմանալի՜ նուիրումով ···Մանուկի ջարդերը յիշած միջոցին չի մոռնար ըսել թէ նոյն պահուն սոսար հին պատառները պատահաբար կը բացայայտէին աղէտին վայրէն:Ինք քրիստոնեայ մըն է մինչեւ իր ծուծը,բայց ոչ Գլօտէլի մը պէս Ֆրանսացի - քրիստոնեայ մը՝ ազգայնամոլ եւ այլամերժ, այլ մա՛րդ - քրիստոնեայ մը որ քնաւ չի վարանիր խարանելու արեւմտեան նիւթապաշտութիւնը եւ քերթուածը կ'աւարտէ խրախոյսի այս տողերով.

Tes larmes vont tarir, regarde l'avenir!

C'est apprendre à régner que d'apprendre à souffrir.

Կուտանք քերթուածին «կիզըը,լաւագոյն մասը՝ ըստ մեզ:

Փ.

HAIASDAN

Gémis donc, Haïasdan, crie pour qu'on t'entende.
Le monde entier, le dos tourné, plante des choux;
Ne faut-il pas que l'on achète et que l'on vende,
Qu'on se marie et qu'on mette au coffre des sous,
Mais quel autre que Dieu peut écouter la plainte
D'un peuple tout entier au pied de l'Ararat?
Il n'est plus de croisés mourant en Terre Sainte!
Il n'en est qu'en esprit et je suis de ceux-là...
Interprète effrayé de la douleur humaine,
Je vous offre les pleurs qu'on verse près de vous
Et le sang de ce prêtre qui s'ouvrit les veines,
Le proposant en prix pour apaiser des fous,
Seigneur!... voyez aussi! je vous offre mes larmes!
Le fer à Ton Côté que je sens dans le mien,
Celui qui d'Arméniens a causé tant d'alarmes,
Et les bûchers de ces nouveaux martyrs chrétiens!
La douleur de la terre est un gouffre sonore.
Comme tu as souffert, faut-il qu'on souffre encore?
Pour quelle dette, ô Dieu, une telle rançon?
Quoi! le sang de Ton Fils rougissant le calvaire
N'a-t-il pas des mortels obtenu le pardon?
Et ne devait-il pas apaiser ta colère?
Se peut-il, Jehovah, qu'il soit dans ton dessein
Qu'on prenne les enfants de la mère à son sein,
L'épouse à son époux, à son foyer la vierge?
Qu'on allume un bûcher du prêtre avec un cierge?
Celui qui t'abandonne appartient au démon
Qui le transperce à la pointe de l'hameçon;
Mais ce peuple arménien écoutait tes apôtres!
Ont-ils comme Jésus sur eux l'erreur des autres?
L'église dit que les martyrs des premiers temps
Etaient pour affirmer la puissance du Verbe;
Vous servez-vous, mon Dieu, des bourreaux musulmans
Pour punir les païens d'Occident trop superbes?

Max JACOB.

ՋՈՐԵՊԱՆ ԽԱԼԻԼ

»»»··«««

Առտուն մթնշաղին, ջորիներու կարաւանը սկսաւ Քոփի վերելքը: Նոյեմբերի կարճ ցերեկը հազիւ կը բաւէր կտրելու այդ լերան պարիվեր ու դարձդարձիկ ճամբանները:

Կարաւանին ետեւէն կը քալէր ջորեպան Խալիլ, ծանր, կուշտպլուզ, աղպզպեղ մարդ մը: Ձմեռնային հագուստներուն պատճառաւ ալ աւելի ալլանդակ երեւոյթ մը առած էր: Մարմինը մուշտակներուն տակ գունդ ու կլոր կոճղ մըն էր պարզապէս: «Գապալուղ»ը կը փաթթուէր վզին ու գլխուն շուրջ ու իր ծալքերուն խորէն կը պճլտային աչքերը միայն ու կը փնչար քիթը: Քանի մը քայլ ետեւ, ու եղեամը պիտի գար թառելու թարթիչին ու յօնքերուն:

Կը քալէր սակայն, համր, աչքն ու ձախին ի՛նալով, քայլերը քարշ տալով, այնքան ծանր էին մուճակները: Մերթ ընդ մերթ գլուխը վեր կ'առնէր ու կը նայէր իր տասնեակ մը ջորիներուն, որոնք մէկ գծի վրայ, իրենց հակերուն տակ շորորալով ու կքկալով, կը հետեւէին իրարու, նոյնքան

դանդաղ, նոյնքան չափածոյ քայլերով: Առջեւէն, գիրենք կ'առաջնորդէր Մահմուտ, ջորեպանին տղան:

Նոյեմբերեան սպիտակ աշխարհին մէջ, իրենցմէ զատ, ոչինչ էր արթնցած տակաւին. ճանապարհը կը մնար ամայի, օդը՝ սառած, լեռները՝ ապշահար: Խալիլ, թէեւ ականջները փակ, բայց յստակօրէն կ'իմանար իր անասուններուն վզէն կախ զանգակներու ու բոժոժներու մեղմ զօղանջիւնը, որ իր կեանքին միակ երաժշտութիւնն էր այլեւս: Այդ լուռ ու կայուն առտուան մէջ մանաւանդ, ալ աւելի՛ջերմ ու մտերիմ կը հնչէր անոնց ձայնը Խալիլի ականջին:

Ցանկարծ Խալիլ նշմարեց որ ջորիներէն մէկը կը կաղար, ճիշդ միեւնոյնը, « Ալաճա »ն, ան որ նախընթաց օր, Բաբերդէն մեկնելէն վերջ կորսնցուցած էր պայտին քանի մը գամերը: Արդարեւ, բրիկունը, Քոփի խանը հասնելուն պէս, հայր ու տղայ կրկին գամած էին պայտը. բայց անհասանելի, անասունը կը կաղար ու ալ աւելի գէշ···

Խալիլ փութացուց քայլերը, մօտեցաւ ջորիին: Սմբակին վրայէն արիւն կը հոսէր: Անախորժ բան մը անցաւ մտքէն: Ակներեւ էր եղածը. անճարաբանքով գամը ծուռ զարկած, միսն էին կենդանի մսին ուղղութեամբ···

Բայց ինչ օգուտ. անկարելի է կանգ առնել, ճարը խորհիլ, գէշ աղէկ քալելու է: Քոփի զառիթափներուն վրայ բուքերը սուղ են, մանաւանդ ալ — նանավերջի ցրտին այդ օրերուն. Խալիլ կը ճանչնայ Քոփը, անոր մրրիկները, անոր ննջ քմահաճոյքները ,ոչ. ներելի չէ տեւել, ոչ ալ վստահիլ Քոփի գիշերուան:

— Եահո՜ւ··· չի՛··· կ'իջնէ մտրակը անասունի քամակին ու միանգամայն հայրը ձայն կուտայ տղուն.

— Պէ տավրա՛ն··· Մահմուտ···

Խարազանի շաչիւնը կ'ոգեւորէ անասունները. « ալաճան » կը մոռնայ ոտքին ցաւը. կաղին կաղ կը պահէ իր տեղը շարքին մէջ. կը մագլցի, բայց ոլորապտոյտ ճանապարհը կը դառնայ, կը բարձրանայ ու չի վերջանար: Ջորիները կը սկսին հեւալ, սայթաքիլ, պահ մը կանգ կ'առնեն, բայց մտրակը կը սուլէ միշտ իրենց ականջին ետին··· « Ալաճան » կը մնայ չարքին պոչը. միջոցը կը բացուի իր եւ միւսներուն միջեւ:Խալիլ կը հայհոյէ, քարշ կուտայ, բայց յողնութիւնը կը զգետնէ զինքն ալ:

Կէսօրը կ'անցնին սարահարթի մը վրայ. անհրաժեշտ կ'ըլլայ թեթեւցնել « Ալաճա »յին բեռը: Քոփի գագաթը չեն անցած տակաւին, բայց շատ հեռու չէ: Ժամ մը ճամբայ թերեւս: Անկէ անդին զառիթափն է ու Խալիլ կը յուսայ, թէեւ ուշ, բայց վերջապէս, գիշերով իսկ ըլլայ, հասնիլ Բռնակապանի խանը:

Կը քալեն ուրեմն: Կաղ անասունը այլեւս ոչ մարդուն լեզուն կը հասկնայ, ոչ փայտին. վիրաւոր կճղակը կը նեղէ, կը տատամսեցնէ զինքը, իւրաքանչիւր քայլը չարչարանք մըն է. կ'երերայ ամբողջ մարմնով. կը յամառի կենալ, կը մնայ շնչասպառ, արցունքոտ աչքեր կը դարձնէ աջին ու ձախին··· հայր ու զաւակ կը խորհրդակցին, թեւը կը թեթեւցնեն, բայց ի զուր···

Վերջապէս կը յաջողին անցնիլ գագաթը, բայց տխնանավերջի յետմիջօրէն արդէն աւելը կը տանի իր խարուսիկ ժամերը··· Դաժան երկինքը սկըսած է մոխիր մաղել ոսկեձակ գագաթներուն վրայ··· վարը, ձորակներու ու խոռոչներու խորը, վերահաս գիշերը պահուըտուք կը խաղայ···

Ու յանկարծ, զառիվայր ճամբան հազիւ բռնած, իրենց դիմաց դառն հիւսիսի ձիւնախառն հովը. այն սառուցիկ քամին, որ կը պոռթկայ հանդիպակաց Փալան — Տէօքէնի սարալանջերէն, կը լզէ Օվայի սառուցիկ դաշտը ու կը բախի մոլեգնօրէն Քոփի վիթխարի կուրծքին···

Որքան զառիթափն ի վար կ'իջնէր Խալիլի կարաւանը, մրրիկը կը զայրանայր. Ջորեպանը ըմբռնեց կացութիւնը. քանի տակաւին գիշեր չէր եղած, պէտք էր գէթ սպասել ճամբան···

— Մահմուտ··· սա « խընզըր » անասունին հետ գլուխ չելլուիր··· բեռը չըլլար, ընելիքս գիտէք··· դուն ինծի մի նայիր··· բաց քայլերդ··· քաշէ անասուններուն գլուխը ու կեցար, ժամ առաջ, իջիր Բռնակապան: Ես ետեւէդ ուշ կանուխ կը հասնիմ « Ալաճա »յին հետ···

Մահմուտ քաշեց ջորիներուն շղթան. մրրիկի ետին կորսուեցաւ իրենց ուրուականը:

Այն ատեն Խալիլ կատաղօրէն սկըսաւ քաշել տալ կաղ ջորին: Զէ, ալ համբերութիւնը հատած էր: Քամին իրենց շուրջ կը բարձրացնէր ձիւնի ու սառի զուլաներ, որոնք կը պատռէին, կը սեղմուէին իրենց շուրջ Խալիլ մտրակը կը շաչէր անասունին կողերուն, եւ կը հայհոյէր.

— Եիւրիւ··· խընզըր··· երիփի — սէնէ···

Ի՞նչպէս կրնար քալել յոգնաբեկ անասունը ձիւնախառն մրրիկին դիմաց. երբ կճղակին ցաւը սրտին կը զարնէր Ցաւագին կը խոնչար հարուածներու տարափին տակ ու կը գալարէր ինքն իր վրայ···

Խալիլ սարսափահար նշմարեց որ գիշերն ու մրրիկը կը ծածկէին այլ եւս ճամբան: Անհնար էր ալ ճակատ տալ հովին դիմաց. Թաթառը սառի բիւրեղներ կը թքնէր իր դէմքին ու Խալիլ կը մնար, աչքերը փակ ու գրեթէ շնչահեղձ··· Զաղ սարսուռներ կ'անցնէին իր կռնակէն վար···

Իր երկիւղէն մոլեգնած, ան սկսաւ մտրակը իջեցնել ջորիին քթին ու մորթին:

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

(1)

(Շար.)

ԿՈՅՐ ԵՐԱԽԱՆ

Գիւղէն արդէն,— խումբ — խումբ այրեր շղթայակապ կը գնդակահարուին ձորի մը մէջ, գիւղին եզրը, յանձերու կամ ճամբաներու վրայ։ Ամէնէն, Հայերու տուները կը քանդուին, կրակ կայ գիւղին մէջ, բայց կը բարձրանան վեր, Թուրք զինուորները կը զուարճանան, գրա՜մ են գըրեր, փա՜ռք, կեցցէ՛ սակին՝ Ալլա՜հ օգնեց, Ալլա՜հ…»։

Ահա կարաւանը աքսորականներու ... վայրներ են, տժգոյն մռայլ նայուածքներով կը քալեն լուռ ու անխօս Ձայն չեն կրնար հանել եւ նոյն իսկ իրաւունք չունին աչքերը դէպի ետ դարձնելու, վասնզի հրէշը կանգնած է իր մօտ, պէտք չէ՜ խօսիլ, նոյն իսկ եթէ երկու եղբայրներ ըլլան անոնք Պէտք է քալել, քալել անվերջ, որովհետեւ փաշա Թալէաթը այդպէս էր հրամայած…

Կ'երթան, կ'անցնին լեռներու կածաններէն ու կ'իջնեն մացառներու մէջ. Լաց ու կոծ, աղօթք, խաչին զօրութեանը համար չարչարուած սիրտերու մէջ կը լսուին շշուկ, հեծկլտուք ու «տէ՜ր, տէ՜ր» մրմունջներ…

Ճամբան, ուր տաք արեւը քար կը խաշէ՝ կ'երեւային դիակները անոնց, որոնք քաղաքներէն ու գիւղերէն ելած էին վերադարձի յոյսով։

Գիշեր։ Կարաւանը ոտքի վրայ կանգ առաւ ձորի մը մէջ։ Շփոթ կայ, լացեր ու արտակեղեք հառաչանքներ կը լսուին, մայր մը իր չորս զաւակներէն ամէնէն պզտիկը հօրի մը մէջ նետեց ու անցաւ։ Ո՞ր մայրը չորս զաւակներ շալկած՝ պիտի կրնար քալել անապատի արեւին տակ, ծարաւ, բոպիկ, կիսամերկ եւ ... Ո՞ր մայրը, շպարուած Եւրոպացի՞ն, թէ՞ ոճրոտ Թուրքը…

— Տղամարդիկ թող պատուին կիներու խումբէն, ձայնեց, գիշերուան մթնութեան մէջ, կարաւանին պահապաններէն «չաւուշ»ը։

Կրկին ողբ, այս անգամ բարձրաձայն հեծկլտանք ու կուրծքերու փետտում։ Բոլորն ալ հասկցան թէ իրենց ճամբայ հանուած են ոչ թէ տեղափոխութեան համար՝ այլ մորթուելու, զատելով այրը՝ կնոջմէն, եղբայրը՝ քրոջմէն, հայրը՝ իր զաւկէն։

— Այրերը թող պատուին ու քաշուին մէկ կողմ,— կրկնուեցաւ ազդարարութիւնը։

Ոչ մէկ բողոք։ Ցասը վայրկեան յետոյ այրերը բաժնուեցան կիներէն, ու գիշերով, զինուորներու հսկողութեան տակ տարուեցան դէպի անծանօթ կողմեր եւ չատ չանցած լսուեցան հրացաններու ձայներ։ Մնացող կիներն ու աղջիկները սկսան լալ, աղաչել, աչքերը երկինք յառած՝ օգնութիւն խնդրել…

— Բան չկայ, բան չկայ, հովիւներուն հօտին մէջ գայլ է մտեր, այդ հրացանի ձայները հովիւներէն է որ կուգայ, գայլերուն համար է, մի վախնաք, ձեզի բան չկայ…

Ու կը հաւատային Հայերը…

— Պէկ, կ'աղաչեմ, իմ ամուսինս ինծմէ մի բաժնէք, վեց երախայ ունիմ, չեմ կրնար քալել, Ալլահի սիրոյն, ամուսինս մի զատէք ինծմէ։

Ահա Կարնոյ Հայութեան մեծ կարաւանը որ քշուելով Բաբերդ Հայքի լեռներէն՝ եկած էր Խարբերդ եւ ուրիշ կը փախէր։ Ո՞ւր գացին այդ բոլորը, ո՞ր լերան վրայ, ո՞ր ձորին մէջ, ու Եփրատի՞ թէ Տիգրիսի ջուրերուն մէջ.

Ա՜հ, հարցուցէք մեծ եղեռնէն փրկուած հայ բեկորներուն եւ անոնք պիտի պատմեն Իզօլի, Տէվէ-Պօյնիի, Հարզօլի, Դովէր, Խարաճատաղի, Մալաթիոյ, Տիգրանակերտի, Սեւերեկի, Ուրֆայի, եւ անհամար ձորերու, կիրճերու, լեռներու, ճամբաներու, հորերու, եւ գետափներու եղերական պատմութիւնները, որոնց առջեւ քարերն անգամ պիտի սարսռային.

×

Իմ ծննդավայրս ալ, Դասեմ, ենթարկուեցաւ Թուրքերու վայրագութեանց։ Գիւղին մէջ մարդ չմնաց։ Վեց անգամ Թուրքերը գիւղէն ներս մտան ու ո՛ր Հայը որ բռնեցին տարին։ Նախապէս տղամարդիկ, յետոյ մնացեալները, բոլո՛րը մէկ.

Մայրս ալ տարած էին, իսկ ես, եօթը տարու մօրաքրոջս հետ մէկտեղ մօրս ձեռքով պահուած էի մարագի յարդին մէջ։ Թուրքերը շատ փնտռեցին, չգտան, նոյն իսկ երեք անգամ եկան մեր մարագը, սուրերը խոթեցին յարդին մէջ, այն համոզումով թէ Հայերը հոն պէտք եւ կամ պիտի պահած կ'ըլլան։ Բարեբախտաբար սուրերուն ծայրը մինչեւ մեզի չհասաւ։ Ինչ որ կը խօսէին մենք կը լըսէինք ներսը, յարդին մէջ, Թրիքէ պզտիկ բոյն մը շինած էինք ու յետոյ, մայրս յարդը տեղաւորած էր մեր վրայ, ու բաւական ապահով կը զգայինք մեր վիճակը։ Ինչ որ կը նեղէր մեզ, նախ սարսափելի տաքն էր, որ ամռան այդ օրերուն կը քրտնեցնէր մեզ։ Օդ չկար, մեր հետ առած հացը եւ կարմիր կուժով ջուրը հատան, սպասեցինք մօրս որ կը կարծէինք թէ կուգայ բարի լուր մը կը բերէ եւ կամ հաց ու ջուր։ Ջուր անցան մեր սպասումները, որովհետեւ մօրս ձերբակալութենէն անտեղեակ էինք թէ ես եւ թէ մօրաքոյրս։

Ծարաւէս յայտնեցի մօրաքրոջս թէ ալ չեմ կրնար համբերել։ Մայրս չեկաւ, հոս տաքին պիտի խեղդուինք, ու հետեւաբար, միեւնոյն է,— պէտք է մեռնիլ ծարաւ ու անօթի, եւ կամ կ'երթանք կը խառնուինք միւսներուն, որոնք եկեղեցի տարուած էին։

Մօրաքոյրս բարկացաւ։ Ետոյ, զիս համոզելու համար, յորդորեց որ խելօք կենամ, ձայն չհանեմ, կրնայ ըլլալ որ մեր ձայնը լսուի դուրսէն

— Ձեռ ձգեր որ ելլես։
— Պիտի ելլեմ։
— Կը ծեծեմ։
— Դո՞ւն…
— Տղա՛յ, առ՛ եա։

Ու մտիկ չըրի, կոնակս տուի մեր պզտիկ բոյնին ու սկսայ հրել։ Մեր թաքստոցը փլաւ, լեցուեցաւ մինչեւ ծունկերս ու հազիւ կրցայ ինքզինքս դուրս ձգել։ Մօրաքոյրս, որ առաջ հակառակած էր ինծի, ինքն ալ հետեւեցաւ իմ օրինակիս եւ յարդին մէջէն ինքզինքը նետեց դուրս

Մարագին դուռը բաց էր։ Ելայ դուրս, անցայ գաւիթը ու յետոյ տեսայ որ թոնիրին կափարիչը մէկ կողմ է քաշուած ու մէջը բան չկայ։ Այնտեղ ալ մայրս էր պահուած, բայց, կ'երեւի Թուրքերը աւելի խորամանկ էին քան թէ մենք։

Ջերկարեմ, խիստ ծարաւ էի ու կեանքիս գնով կ'ուզէի աղբիւր իջնել, հոգիս զովացնել։ Ես մէկէն ինքզինքս նետեցի փողոց։

Մարդ չկար, քալեցի դէպի աղբիւրին կողմը, տեսայ որ դուրսէն եկած քիւրտ տղաքները հաւերը կը հալածեն բռնելու համար։ Զէ՞ որ Հայ չկար։ Ո՞վ պիտի ուտէր անտէր մնացած Հայուն հաւերը։ Հաւերէն մէկը Քիւրտերու ձեռքէն փախչելով, պատերուն տակէն կը մտնէր ինծի։ Առանց ըսելու վազեցի հաւերուն ետեւէն ու բռնեցի։ Եւ որպէսզի կարենայի աղբիւր երթալ, հաւը տարի եւ յանձնեցի Քիւրտերուն։ Անոնք շատ գոհ մնացին եւ հարցուցին թէ Հա՞յ եմ, թէ մուսուլման։

— Ես մուսուլման եմ, եղբայր, կեավուր չեմ… Ետոյ, որպէսզի աւելի հաւատալի բռնեմ մերգիւղի Թուրք անդապահի անունը տուի եւ առժամապէս ազատեցայ վտանգէն։

Դեռ քիւրտ տղոց մէջն էի, երբ մեր գիւղի հարուստներէն Թէրզեաններու չորս հինգ տարեկան կոյր երախան «մայրիկ, մայրիկ» պոռալով կը պըտտէր փողոցները։ Սիրտս կտոր կըտոր եղաւ այդ վայրկեանին։ Զէ՞ որ իմ մայրս ալ չկար, յետոյ, կը ճանչնայի զայն, սեւ օրեր չտեսած հօրեղբօրս հետ անոնց տունը կ'երթայինք։ Երախան պոռաց, լացաւ, պատերուն քսուելով «մայրի՛կ» աղաղակեց, տէր չկար եւ աչքերը կոյր էին։ Ո՜վ գիտէ քանի օրէ ի վեր հաց չէր կերած։ Մօրը կարօտը իր մատղաշ սրտին՝ թափառեցաւ փողոցէ փողոց, գիշերները դուրսը մնաց ու նոյն իսկ ապտակ ուտեցաւ Թուրք զինուորներէն

Ու մինչ ես կը մտածէի անոր անպատմելի թշուառութեան վրայ, ահա երեւացին խումբ մը Թուրք զինուորներ, բայց անոնց աչքերը վրիպեցան իմ վրայէս, որովհետեւ ես դեռ կը մնայի քիւրտ տղոց մէջ, որոնք իրենց հայրերուն հետ աւարի եկած էին Հայոց գիւղերը։ Կոյր երախան կրկին սկսաւ լալ ու «մայրիկ, մայրիկ» կանչել։ Թուրք զինուորներու ուշադրութիւնը բոլորովին դարձաւ այդ տղուն կողմը ու անոնք իրարու երես նայեցան ու բաներ մը ըսին իրարու։

Ցանկարծ երկու Թուրք զինուորներ յառաջ անցան ու մէկը, երկու ոտքերէն բռնած, իսկ միւսը՝ զոյգ թեւերէն, պզտիկ կոյր ու անտէր հայ երախան (հինգ տարեկան) նետեցին Թրիք շինելու յատուկ ջուրով լեցուն փոսին մէջ, ու սկսան քարեր զարնել արդէն խեղդուելու դատապարտուած տղեկին։ Տղեկը քանի մը անգամ թեւերը թափ տուաւ, դաշտ ջուրը բերանէն ներս կ'երթար եւ արդէն պիտի խեղդուէր, երբ Թուրքի մը նետած խոշոր քարը անոր գանկը փշրեց ու դիակը ջուրին տակ սուզուեցաւ։

Ես դարձայ տուն, առանց ջուր խըմելու եւ գացի նորէն մարագը պահուելու։

Վեց տարեկան էի…

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԲՈՅՐ

Ապրիլը սուգի ամիս մըն է Հայոց համար, ըլլալով տարեգարձը սարսափի յիշատակներու։

Ամբողջ ազգի մը բնաջնջման գազանային ծրագիրն էր որ կը գործադրուէր։ Հանճարներ մտքի եւ սրտի, գիտութեան եւ լեզուի կը յանձնուէին ամենաուժինչ, սիւնկ մարդոց վայրենօրէն բնաջնջուելու համար, որպէսզի զանոնք ծնող ժողովուրդն ալ իր կարգին ու ինքնին բնաջնջուէր եւ չորնար…

Բայց, ո՜վ հեգնանք, այսօր ան առաւել եւս կը ծաղկի եւ կ'ուռճանայ, զի արմատը ողջ է…

Իսկ մոռնա՞լ այնքան չարիք ու նախատինք, ո՞վ կրնայ, մանաւանդ անոնք որ իրենց աչքերով տեսան այդ անպատմելի հրէշութիւնները եւ ողջ մնացին հրաշքով միայն

Ի՞նչպէս մոռնալ ողջ - ողջ նահատակութիւնը մէկ միլիոնին, չներշնչուիլ անոնց գացած ճամբէն ու ծունկի չգալ անոնց անթաղ ոսկորներուն առջեւ, պահելու համար կտակը որ թողուցին ու փոխանցելու գալիք սերունդին։

Քանի չունինք ազատ երկիր, քանի տակաւին թափառական ու գաղթական տարածուած ենք ի սփիւռս աշխարհի, թող անոնց յիշատակի բոցը վառէ մեր սիրտերը, որպէսզի շարունակենք ճամբան, արհամարհելով ժամանակի դժուարութիւնները, հաւատարաց եւ ազգութեան գաղափարներու քարոզութիւնը։

Հաստատ մնանք մեր ուխտին մէջ, եւ յաղթանակը մերն է նորէն։

ՄԷՆ - ՍԷ

ՄԱՍԻՍ ԼԵՐԱՆ

Մասեաց սա՛ր, Մասեաց սա՛ր,

Այս վտարուն դարուն իմ գլխէս կ'անցնի. իմ ալեկս ճերմակ, քու գագաթդ ճերմակ, ես չէի տեսեր այսպիսի մեծ վտանգ։ Ո՜հ, չեմ կարող ժուժել։ Այլ դուն, յաւիտենից արձան, դուն քու բնակիչներուդ, քու զաւակներուդ վիճակը այսպէս դառնագոյն կը տեսնես, եւ ի՞նչպէս կը ժուժես։ Կամ ինկիր դուն ալ, ինկի՛ր, կործանէ՛ այս ազգին հետ, կամ պահէ՛ զանոնք ալ, քանի որ կ'ոգեշնչուրուիս դուն երկինքին ցօղին ու ամպերուն հետ։

Այո՛, քու որդիներուդ դեռ կը բերկրիս։ Անոնք դեռ Հայ են, եւ քանի որ Հայ են, կեանք ունին, կ'ապրին։ Աւաղուած ազգ մը կը ձգէ, կը մատնէ, բայց ի սպառ չի կործաներ. զայն կը մերկացնէ, հայրենիքէն ալ կը հանէ, կը ցրուէ, կը տարագրէ, բայց քանի որ այն ազգը իր անունը եւ իր լեզուն կը պահէ ու չի փոխեր, այն ազգը չի կորսուիր։ Գոյութիւնը եւ կեանքը ոչ թագաւորին թագին ճաճանչաւոր գոհարներուն մէջ է, ոչ գոռ եւ հուժկու զօրապետին ահեղ հրամանին մէջ, ոչ հսկաներու բազմութեան, ոչ պողովատին երկաթին, ոչ սուրին նիզակին, ոչ կերպասին բեհեզին, ոչ ճարտասանի լեզուին մէջ։ Այլ այդ սրբազան տարերքը ժողովուրդն է միայն, քանի կ'ապրի ժողովուրդ մը իր սեփական ազգային կեանքով, կ'ապրի ազգային լեզուով, այն ժողովուրդը թէեւ յետին գեղջուկ մնացած ըլլայ, տկարաւոր եւ յետին աղքատ, յետին սրտովը համարուած ըլլայ, բայց ազնիւ է, կենդանի է, լուսաւոր է, անոր սիրտը հայրենիքը չի մոռնար, հայրենի եւ ազգային յիշատակներ կ'եռացնեն անոր երակները, կը փառեն անոր խորհուրդը, կը յարուցանեն անոր հոգին։

Ո՜հ, Մասի՛ս, թէ իյնան քու որդիքդ, թէ ցրուին քու որդիքդ, թէ տարկանան քու որդիքդ, թէ մեռնին, դուն անմահ ես։ Ըսէ՛ անոնց սա պատուէրը.—Պինդ թող պահեն իրենց լեզուն, պինդ՝ իրենց անունը։

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

Անոնց, որ ինկան

››› ‹‹‹

Այսօր օտար ու պաղ հորիզոններու տակ, մեր թախծոտ ու մռայլ հոգիներուն մէջ՝ ուր սեւ տարակոյսն է սպրդեր, ձեր սրբասուրբ լուսափայլ յիշատակը կը ծաղկի չքեղ արշալոյսի մը պէս եւ մենք այդ յիշատակին առջեւ ծնրադիր կը խնկարկենք երկիւղածօրէն։

Մենք յոգնած ու պարտասած մեր անանուն, անսահման տառապանքէն, կը քալենք քրքրուած ու սատանգական, մոլորուն եւ առ խարխափ եւ չգիտենք ուր կ'երթանք, ի՞նչ կ'ընենք այսօր ձեր խնկելի յիշատակին օրը ուխտի ենք եկեր ձեր հսկայական դամբարանը, ուխտի ենք եկեր ձեր սրբարանը. կտոր մը խունկ, կաթիլ մը արցունք, փունջ մը ծաղիկ ենք բերեր ձեր ցիրուցան սրբազան ոսկորներուն, սրտի մաղթանքով, կիսիչ արցունքով, բզքտուած կուրծքով, ուխտի ենք եկեր ձեր անլաց, անշիրիմ եւ անպատան դիակներուն։ Ո՜վ դուք ճղակոտոր ցեղին լուսատու փարոսները, ով դուք լոյսի եւ գիտութեան ռահվիրաները, ով դուք մեծ առաքեալներ, որ ձեր բոցավառ շունչովը տարիներ շարունակ սերունդներ դաստիարակեցիք, եւ դուք բոլոր, բոլոր անմահներդ որ ինկաք արիւնոտ ճամբուն վրայ, այսօր երբ ձեր պաշտելի սուրբերը կը յածին մեր շուրջը՝ ձեզ կ'ողբերգեմ,— Ըսէ՛ք թէ մեր տառապանքը անհատնո՞ւմ է, ըսէք թէ մեր Գողգոթան անծայր և անվե՞րջ է, ըսէք թէ մեր հաւատքի եւ յոյսի ջահերը ընդմիշտ մարա՞ծ են։

Աշխարհը խուլ մնաց մեր բողոքին ու լացին, գոնէ դուք գերագոյն կակին տարէք մեր հեծեծանքը, մեր կտտացող վէրքերը, մեր աղեկէզ արցունքը, եւ պատառ պատառ եղած սիրտը. դուք որ պայքարի եւ յոշաբերութեան մարմնացումն էիք, լոյս տուէք, լոյս տուէք մեզի, ինչպէս երբեմն, ձեր հրաշունչ խօսքերով կը խանդավառէիք մեզ, տուէք մեզ ձեր անսպառ կորովը, չքեղ երազները, ձեր պողպատեայ կամքը, դրէք մեր նկուն սրտերուն մէջ այն Աստուածային կայծը որով բոցավառեցաք դուք, տուէք մեզ այն սրբազան կրակը որպէսզի մենք ալ ձեզի պէս վառեմ թըրիշչներ ունենանք ձեր կիսկատար թողած գործը շարունակելու համար։

ՆԱՐԿԻԶ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Զայրոյթ

●○○○

Ահա նոր տարին դարձեալ հին եւ նոր
Կը վերաբացուին վէրքերս ահաւոր,
Ուխտաւոր ամառ ճամբայդ աներկուն,
Կը տարուիմ նորէն հեռո՛ւն, խիստ հեռուն։

Եւ հոն բազուկներս դողդոջ տարածած,
Աչերս տխրամած, երկինք սեւեռած,
Կը գոչեմ. Ո՞ւր էք, Աստուածորդ հայոց,
Դու խաչելափառ որդին մ'իմոր,
Ո՞ւր էք դուք յայտնի կամ անյայտ սուրբեր,

Ծանօթ անծանօթ երկնաբնակներ,
Չտեսա՞ք միթէ թշնամին դաժան,
Այդ արիւնկզակ այլանդակ գազան,
Ի՞նչպէս եղեռնը սարքեց դիւային,
Ոճրագործութեանց անուրանալին,
Ըսէք չտեսա՞ք պոռնիկ Եւրոպան,
Եւ մաքրակրօն լիրբ Ամերիկան,
Ի՞նչ ստոր դաւերով շղթան գերութեան

Անցուցին վզին թշուառ հայութեան։
Եւ դեռ կը սպասէ՞ք, չէ՞ք գար գահավէժ
Մինչ գահն հիւծեւ կը գոչէ վրէժ։
Ո՛հ, եթէ դարձեալ մնաք անտարբեր,
Համոզումով լի խեղճ իմ անիծեր
Ձեր աստուածութեան եւ ձեր սրբութեան
Այսօր ալ, վաղն ալ, մինչեւ յաւիտեան

×

Աշխարհի վրայ ամէն բան սահման մը ունի, ամէն բան կը հպատակի զօրութեան մը, վրէժխնդրութեան զգացումը անհուն է երկնից նման եւ ըմբոստ լեռներու վրայ փչող հովերուն պէս։ Անիկա յաւիտենական է, կը փոխանցուի սերունդէ սերունդ եւ դարէ դար։ Այն մարդը որ զուրկ է այս զգացումէն, մարդ չէ։ Այն Հայը մանաւանդ, այո՛, Հայը որ չի տոգորիր այդ զգացումով, ոչ միայն Հայ չէ, եւ հետեւաբար մարդ, այլ եւ անարժան է անասուն կոչուելու։ Ո՜վ է սրբապիղծը, որ հակառակը պիտի արտայայտուէր, երբ այսօր կը տօնենք տարեդարձը նահատակութեան մեր բազմահազար զոհերուն։

ՅՈՎՀ. ՃԵՊԻՐՃԵԱՆ

ԽՄԲ.— Եօթանասնամեայ ծերունի մըն է հեղինակը այս տաղաչափութեան, եւ սեփական աչքերով տեսած՝ հայացեղ սպանդը։

Նաէ՛, մա՛յր

Գիշեր է մայր… ու ես լայնկեկ մը բացած պատուհանիս փեղկերը, աչքերս յառած երկնակամարին, կը փնտռեմ լուսինը որ 19 տարի առաջ ականատես եղաւ մեր ողբերգութեան։

Կը յիշե՞ս, մայր, երբ ես եւ դուն գիշերեցինք այն ճամբուն վրայ, որոնք դիակներով ծածկուած էին։ Կը յիշե՞ս թէ ի՞նչպէս ես անքախտ քու ծերացած ձեռքերդ բռնած քարշ կուտայի, որպէսզի շուտով հասնինք մօտակայ կարաւանին, որմէ շատ հեռու մնացեր էինք, ի խնդիր պուտ մը ջուրի։

Կը յիշե՞ս թէ ինչպէս մէկ - մէկ հատ կը ձգէին անոնք որ չէին կրնար քալել կարաւանին հետ եւ թէ ինչպէս Քիւրտի յանձնուեցաւ մը մօտեցաւ մեզի եւ սկսաւ քարկոծել զիս ու դուն, եւ քու դողդոջուն ձեռքերդ արգելք եղան։ Կը յիշե՞ս թէ ինչպէս գիշերը չուառով վրայ հասաւ ու ես ու դուն գիրկ գիրկի գիշերեցինք ճամբուն եզերքը, հեռու, չատ հեռու մահացնաց կարաւաններէն. ու երբ առաւօտ եղաւ, բաբր.

-- Որդիս, ծարաւ եմ, չատ չատ ծարաւ. գնա պուտ մը ջուր գտիր եւ յետոյ եկուր զիս տար։

Ու ես ապերախտս, թողուցի քեզ մին մինակ, դիակներով լեցուն ճամբուն վրայ եւ հեռացայ, մէկ ալ չվերադառնալու մտադրութեամբ։ Հեռացայ պատճառ դառնալով մահուանդ…

Այսօր, 19 տարի ետքը, երբ կը տօնենք տօնը անհամար նահատակներուն, մէկ խնդրանք ունիմ մա՛յր — Արթնցիր ու նորէ ինծի մա՛յր, որովհետեւ պուտ մը ջուրի կարօտովը մեռցուցի քեզ։

Կ. ՑՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Ինչպէս ըսի, Քիւմպէթներ եւ Մրուանց գիւղերը բերնէ բերան լեցուած էին զինուորներով։ Օր մը զինուոր մը կը բռնաբարէ մեր Սարբգայ գիւղացի Կոմինեց աղջիկը Հռոփը։ Առտուն կանուխ մայրը եկաւ մօրս պատմեց գիշերուան չարագործութիւնը։ Հետեւեալ օրը Ապրանք գիւղացի Ֆնտօ Հօքօյին (հօրաքոյր) հետ մայրս գնաց Քիւմպէթներ գիւղը եւ բողոքեց եղած չարագործութեան դէմ։ Ընդհանուր հրամանատարութիւնը կ'ըսէ մերոնց.— կը ճանչնա՞ք զինուորը։ — Այո, կը պատասխանեն մերոնք։ Յաջորդ օրը բոլոր զինուորները շարելով, չարագործը գտան եւ պատժեցին։ Բայց միւս կողմէն բարձրաստիճան սպաները ամէն ստորնութեան կը դիմէին.

Մայրս եւ Ապրանք գիւղացի Մանիշակը եւ Սէլվի Հօքոն Ղըլլաղ գիւղը գացեր էին մուրալու համար։ Հոն զինուորական մը մերոնց ուտելիք, ալիւր եւն. կուտայ եւ կ'ըսէ որ վաղը բանջար բերեն։ Մերոնք շնորհակալութիւն կը յայտնեն զինուորականին եւ կը խոստանան հետեւեալ օրը բանջար տանիլ։ Եւ ուրախ տրամադրութեամբ Մրուանց գիւղը եկան, իրենց բերած հացերով մեզ կերակրեցին եւ գացին բանջար հաւաքելու։ Իրիկունը եկան, իսկ միւս օրը առտուն գացին Ղըլլաղ գիւղը։ Երբ սպան մերիններուն կը տեսնէ, կը սկսի ձեւակերպութիւններ ընել, բանջարն առնելէ վերջը մայրս մէկ կողմ կը կանչէ եւ կ'առաջարկէ որ հարսներուն մէկը իրեն համար համոզէ։ Խեղճ մայրս գետի — դեղին կտրած, կուգայ հարսներուն կ'ըսէ — Շունին միտքը գէշ է, փախչինք։ Մերինները կը սկսին փախչիլ եւ շնչասպառ Ղըռըմի գետը կ'իյնան։ Քիչ կը մնայ որ գետին մէջ խեղդուին։ Հազիւ կ'ազատին ու կուգան Մրուանց գիւղը։ Ճամբան, ականատես կ'ըլլան սոսկալի սպանդի մը։ Մրուանց գիւղացի Քէօսէ Մէմօ կոչուած հրէշը մեր գիւղացի Թասենց Եղիազարը, Ապրանք գիւղացի Տէր Մարկոսենց տղան եւ երեսուն հոգի ալ Ազանդեր գիւղացի Հայեր, բոլորին ձեռքերը կապուած, կը սպաննէ կացինի հարուածներով։

Մայրս երբ տուն եկաւ, գերեզմանէն ելած մեռելի կը նմանէր։ Հազիւ կըցաւ պատմել երիտասարդներուն կացինի հարուածներու տակ իյնալը։ Այդ օրը մենք գրեթէ բան մը չէինք կերած։ Ես ոչխարի աղիքներ գտած էի փողոցէն, մայրս մաքրեց եփեց եւ կերանք։ Սակայն բանի մը տեղ չէր բռնած, անօթութենէ կը մարէինք։ Ես ու քոյրերս ուղղուեցանք նորէն մեզի ծանօթ վրանը, ուր գտանք մեզ սիրող զինուորը որ լաւ մը կերակրեց մեզ։

Այդ օրը հարիւրապետը հոդ չէր, զինուորը սկսաւ հայերէն խօսիլ մեզի հետ. ըսաւ թէ մեզ պիտի տանի ռուսական սահմանը։ Ինքը բնիկ Կարինցի էր։ Անցաւ քանի մը շաբաթ։ Ղըլլաղ գիւղը մնացող լեռը սպան մօրմէս զիս կ'ուզէր, զինուորական գաղտնիք տրամադրելու պատրուակով։ Նպատակը մօրմէս վրէժը լուծել էր։ Մայրս, որ մինչ մահուան դէմ առ դէմ վազած էր, անշուշտ չպիտի յանձնէր զիս, մանաւանդ որ ծանօթ հարիւրապետունէինք։ Սպան ներկայանալով Մրուանց գիւղի մխթարին, կ'ըսէ.— Այսինչ կեավուրին տղան պէտք է ինծի յանձնուի։ Մէկ ալ մեր պատկած սխտրը եկան մխթարը, լեռը սպան եւ գազան Քէօսէ Մէմօն։ Մխթարը մօրս ըսաւ.— Կեավուր կին, յամառութիւնդ ձգէ, պէտք է տղան տաս պէյ էֆէնտիին։ Մայրս պատասխանեց.— Ինչո՞ւ համար տամ. այնքան անտէր քիւրտ ու Թուրքի տղաքներ կան, պէյ էֆէնտին թող անոնցմէ առնէ։ Ես մինչեւ չմեռնիմ, ոչ ոքի տըղայ չեմ տար։ Քէօսէ Մէմօն սպառնաց թէ չտասնակ կ'ընեմ քեզ եւ տղան ալ կ'առնեմ։

Ինչպէս ըսի, մայրս մահէն վախցողներէն չէր, մինչ ալ դէմ խօսեցաւ։ Քէօսէ Մէմօն մէկ երկու բըռունցքի հարուածներ իջեցուց տանջուած մօրս գլխուն եւ քիթէն բերնէն արիւն եկաւ։ Ես մօրս վիզը փաթթըւած կուլայի. քոյրերս քովս չկային. յանկարծ սխտրին դուռը բացուեցաւ, ես դարձայ եւ տեսայ որ մեր ծանօթ հարիւրապետը չորս սուինաւոր զինուորներով սխտրէն ներս մտաւ։ Մայր ու զաւակ իրար դրկած կուլայինք։ Հարիւրապետը երբ մեզ տեսաւ արիւնլուայ, առանց բարեւ առնելու գոչեց.— Հէ՜յ, հրէշներ, ինչո՞ւ կը տանջէք այս խեղճերը…

Լիրբ սպան ձեռքերը վար կախած, մէկ շունչով բաներ մը մռլտաց։ Հարիւրապետը հրամայեց զինուորներուն որ կապեն երեք հրէշներուն ձեռքերը։ Քիչ վերջը մխթարին, Քէօսէ Մէմօյին եւ զինուորին ձեռքերը կապուեցան։ «Հրէշներ, կրկնեց, հարիւրապետը, եթէ քաջ էք, գացէք Հէյպէկ ճակատ կռուեցէք այս հալածուած ժողովրդի քաջերուն հետ։ Տըմարդութիւն է անզէն ժողովուրդը սպաննել»։ Սուինաւոր զինուորները առին տարին այդ երեք հրէշները. փառաւոր տեղ մը տալէ յետոյ ազատ կ'արձակեն։

Դէպքը այսպէս պատահած էր։ Երբ երեք հրէշները մեր բնակած սխտրը մտնելով կը սկսին զիս քաշկռտել, քոյրերս ուղղակի մեզի ծանօթ վրանը կ'երթան եւ Կարինցի հայ զինուորին կը պատմեն ամբողջ անցուդարձը։ Ու կը նստին կուլան։ Հայ զինուորը կ'երթայ հարիւրապետին լուր կուտայ։ Ինչպէս տեսանք, հարիւրապետը եկաւ եւ մեզ ազատեց։

Քանի մը օր վերջը, ռուսական բանակը սկսաւ յարձակողականի, մեր բարերար հարիւրապետն ալ ճակատ մեկնեցաւ։ Ռուսական թնդանօթները կ'արձագանգէին Դերջանի լեռներուն վրայ։ Թուրք զինուորները հետզհետէ փախուստի կը պատրաստուէին։ Բոլոր ցրուած հայ կիները հաւաքեցին ու տեղ մը բանտարկեցին։

ԴԷՊԻ ԵՐԶՆԿԱ

Հետեւեալ առաւօտ մեր կարաւանը, բաղկացած քառասուն հոգիէ,— ծեր, կին եւ մանուկ — անօթի ծարաւ եւ կիսամերկ, հինգ զինուորներու առաջնորդութեամբ ինկանք ճամբայ։ Առաջին գիշերը Սղանքեր գիւղը պիտի անցընէինք։ Այս գիւղը հայ եւ քիւրտ խառն էր. Քիւրտերը սպաննած էին իրենց դրացի Հայերը։ Երբ գիւղ հասանք, մեզ ուղղակի զինուորական հրամանատարութեան ներկայացուցին։ Պաշտօնական ձեւակերպութիւնները կատարելէ յետոյ տարին ցուրտ տեղ մը բանտարկեցին։ Ոչ հաց տուին եւ ոչ ալ պուտ մը ջուր։ Մինչ կը հայհոյէին մեր ցեղին։

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Գ. Մուշանով, Պուլկարիոյ վարչապետը, Պերլին հասաւ ապրիլ 19ին, եւ կայարանին մէջ ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով: Նոյն օրն իսկ խօսակցութիւններ ունեցաւ Հիթլէրի եւ միւս նախարարներուն հետ: Կ'ըսուի թէ այցելութեան նպատակը տնտեսական է, ոչ թէ քաղաքական

Կը յիշուի թէ Պորիս թագաւորն ալ վերջերս Պերլին գնաց: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժեն այս այցելութիւնները: Կ'ենթադրուի թէ Պուլկարիան յուսահատած է արեւմտեան պետութիւններէն (Անգլիա եւ Ֆրանսա):

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ օր սկսաւ գնդ. Փրէքուփի եւ միւս 12 ամբաստանեալներուն դատավարութիւնը, Պուքրէշի զինուորական ատեանին առջեւ: Ժողովուրդը այնքան գրգռուած էր որ ամբաստանեալները չկրցան փաստաբան գտնել: Բոլոր ամբաստանեալներն ալ միաձայն յայտարարեցին թէ երբեք նպատակ չունէին սպաննելու Կարոլ թագաւորը, այլ ծրագիրներ կ'որոճային Տիկին Լուփէսքուի դէմ (թագաւորին սիրուհին, աքսորի շրջանին): Դատավարութեան ատեն կարդացուեցաւ փաստաթուղթ մը, որ կը յայտնէր թէ դաւադրութեան յաջողութենէն յետոյ վարչապետ պիտի ըլլար գնդ. Փրէքուփ, իրեն ընկեր ունենալով արդի վարչապետը, Թաթարէսքու եւ արտաքին նախարարը, Թիթուլէսքու:

»»»··«««

9000 ԱՋԱԿՈՂՄԵԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐ ազատ արձակուեցան Սպանիոյ մէջ, ընդհ. ներումի մը շնորհիւ:

Գ. ՑՈՐԻՕ, Սէն Տըննի համայնավար քաղաքապետը, որ կուսակցութենէն կրակոտ անդամներէն մէկն է, հրաժարեցաւ եւ ասպարէզ կը կարդայ իր ընկերներուն, որպէսզի հաստատեն իրենց մեղադրանքները:

ԳԵՐՄԱՆ ԼՐՏԵՍՈՒՀԻ ՄԸ ձերբակալուեցաւ, ամբաստանուած ըլլալով թէ փորձած է ձեռք անցընել ֆրանսական «Սիւրքուֆ» սուզանաւուն յատակագիծը:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

29 Ապրիլ, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Villa Chanterivei մէջ, 4 Bld. d'Enghien Enghien-les-Bains

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն դաշնակով եւ ջութակով եւ մեներգով՝ Տիկ. ԱՆԱՀԻՏ ԽԷՐԳԼԵԱՆ. Օր. ՍԻՐԱՐՓԻ ԱՃԷՄԵԱՆ, Օր. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՉԻԹՈՒՆԻ եւ օր. ՆԵՐ ԱԼԻՍ եւ ԱՍՏՂ ՊԱՊՈՆԵԱՆ եւայլն:

Մուտքը 5 ֆրանք թէյասեղանի համար:

54 թիւ հանրակառքը Trinitéէն կը մեկնի անկէն: Շոգեկառք կար տիւ Նորէն կը մեկնի 13.47, 14.02ին եւ 14.28ին:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ

19, rue Blanche. Métro: Trinité

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ համեղի անակնկալներ:

Orchestre Sandros and his boys

ՄՈՒՏՔ 7.50 ՖՐԱՆՔ.

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՃՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Տիկ. ՓԸԹԻ ՏԷՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆ որ ականատես եղած է 1918ին Պագուի կոթէներուն եւ ատ հասարակ ծանօթ է հայկական ջարդերուն, կը խօսի վաղը, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Լիոնի Երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 ԱՊՐԻԼ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9.30ին **Salons COLISÉE**ի մէջ

Մարսէյլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Դպրոցասէրի նախկին սանուհիներու կողմէ՝

Ա. ՊԱՅՄԱԶԵԱՆԻ ՑԸՐՆ ՈՒ ՏՂԱՆ օփերէթը

„ԷԼ ՈՒ ԷԼ" հայկական պատկեր նահապետական կեանքէ առնուած ընկերացած երգի ու պարի

ՆԱՒԱՍՏԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԸ երգախառն

Դպրոցասէրի նորաբաց վարժարանին սաներուն կողմէ

Կը նուագէ Մարսէյլիոյ հանրածանօթ 12 հոգինոց **Arman-Guy** ճազը

ՄԵՆԵՐԳՆԵՐ ծանօթ երգչուհիներու կողմէ:

Մուտք՝ 10 եւ 5 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին Դպրոցասէրի սանուհիներուն եւ անդամներուն քով:

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ կիրակի, Պանթէօ – Քաշանի « Յառաջդիմասիրաց » վարժարանին ի նպաստ ներկայացում – հանդէս, ղեկավարութեամբ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ: Կը նուագէ դաշնակահար Գ. Յովհաննէսեան:

ՅՈՒՆԻՍ 7, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveauի մէջ

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ – Սպենդիարեանի, Կոմիտաս վարդապետի, Տէր Ղեւոնդեանի եւ Գ. Մ. Ալէմշահի բոլորովին նոր գործերը:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ
Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ ՅԻՆ ԿԱՎՈՅԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45-47, Rue de la Boëtie, Métro: Miromesnil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՈՆԱՐ (Զուիցերիայէն հրաւիրուած)

Կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԱՆԱՅԻՍ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ԱՐՇԱԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնի ղեկավարութիւնը եւ երգեհոնի (orgue) բաժինը կը ստանձնէ ֆրանսացի յայտնի երաժշտագէտ ՓՕԼ ՖՈՇԷ, ուսուցիչ Փարիզի Պետական Երաժշտանոցի:

Կը նուագեն, առանձին եւ խմբովին, Ցրկորդներ՝ ՆԷԼԼԻ ԿՕԹԻԷ (թաւ ջութակ), ԼՈՎԷՐԺՈՆ (ալթօ), ԿՐՈՆԺՕ (ջութակ), ՓՐՕՏԷԼ (դաշնակ): Պարոններ՝ ՓԻԷՐ ՊԱԺԷՕ թաւ սրինգ hautbois. (ափերայէն) եւ ԼԻՒՍԻԷՆ ՊՐԷՕՆ (սրինգ), բոլորն ալ Ա. մրցանակով պսակուողներ Փարիզի Պետական Երաժշտանոցէն:

Կը նուագեն հայ եկեղեցական եւ աշխարհիկ եղանակներ, եւ Հայաստանի արդի երաժիշտներու գործերէն:

Կ'արտասանէ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ Յ. Թումանեանի «ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԸ»

ԿԵՐԳԷ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները:

Ցախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆր. օթեակները եւ միջնասրահը, 3 ֆր. Բ եւ Գ. յարկի պատշգամները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այսօր կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ի յիշատակ հանգուցեալ ԳԷՈՐԳ ԳԱԶԱԶԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ: Բարեկամներ եւ հայրենակիցներ կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

Տ. Կ. ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղը գաղութիս պահանջին գոհացում տալով, բացած է բժշկ. դարմանատուն մը որ ունի իր մնայուն բժիշկը, ինչպէս նաեւ այցելու հայ բժիշկ մը ՏՕՔԹ. ՍԵՓԵԹՃԵԱՆ:

Ամէն շաբաթ առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ ժամը 6 կ'ընդունին հիւանդները, 4 պիս րիւ Պուֆիլ.

Մանրամասնութիւնները տեղեկանալ Կ. Խաչի վարչութենէն

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ո. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Յ. Կոչկակարեանի, որ դժբախտութիւնն ունեցաւ կորսնցնելու իր կինը:

Բաշխութիւն եւ հոգով կը մաղթենք ընկերոջ:

Վարչ.

ՎԱՐՁՈՒ Է

Կահաւորուած սենեակ մը, գին 200 ֆրանք: Դիմել Պ. Կ. Մուրատեանի 13 րիւ Սօլնիէ, Փարիզ (9), Ջերմուցիչ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Օտար Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ԱՊՐԻԼ 1934 — 24 Avril 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2478

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐԻՒՐ ՅԻՍՈՒՆ ԵՒ ՀԱԶԱՐ ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ

»»»··«««

Երկու պատկերներ՝ միեւնոյն օրուան մէջ։ Մէկը վրդովիչ, միւսը՝ կազդուրիչ։

Ապրիլեան սարսափներու տարեդարձին առթիւ, կիրակի առտու հոգեհանգիստ կատարուեցաւ Փարիզի ժամուն մէջ։ Ականատեսներ կը պատմեն թէ բազմութիւնը կը հասնէր 150ի։ Դուրսը մնացողներն ալ հաշուելով՝ ըսէք երկու հարիւր։

Ա՞յս է միայն ամբողջ ողբերգութիւնը։

Ո՛չ։ Մէկ միլիոնի հոգեհանգիստը կատարուած է «ի մէջի այլոց», Ղեւոնդ արք․ը եւ վերջերս մեռած հայրենակից մըն ալ միասին առնելով։

Միեւնոյն երիկուն, Սալ Կավոյի ամենամեծ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ջ. Ո. Միութեան սարքած սգահանդէսը։ Լեցուն էր ամբողջ դահլիճը, միջին սրահէն, օթեակներէն մինչեւ վերնատուններ։ Շատեր ալ ոտքի վրայ մնացին նրբանցքներուն մէջ, կամ վերադարձան, իրենց ուզած տեղը չգտնելով։

Ցատկանշական պարագայ մը եւս,— եկեղեցին բաց էր բոլորին առջեւ, այսինքն անվճար։ Իսկ Սալ Կավոյի սգահանդէսին համար մուտք էր նշանակուած 3 եւ 5 ֆրանք, տեղին համեմատ։

Եւ երրորդ ուշագրաւ պարագայ մը,— ժամուն բազմութեան մեծագոյն մասը կը կազմէին սովորական բարեպաշտները, եթէ չհաշուենք Ջ. Ո. Միութեան անդամները, Ֆրանսական բանակի նախկին կամաւորներէն ոմանք, Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաները եւ կարգ մը քաղաքացիներ, որոնք առտուն ծաղկեպսակ մը դնելով Անծանօթ Զինուորի դամբարանին վրայ, փութացեր էին եկեղեցի, ծաղկեպսակ մըն ալ հայ անծանօթ զինուորի յիշատակարանին վրայ դնելու համար։

Իսկ Սալ Կավոյի բազմութիւնը կը կազմէր բուն ժողովուրդը։ Զախջախիչ մեծամասնութեամբ երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ։ Աշխատաւոր, արհեստաւոր, միջին դաս։ Եթէ կ'ուզէք՝ «զինուորցուներ», 20էն 45 տարեկան։

Շատ քիչ էին մազերը ճերմկած քաղաքացիները։ Աւելի քիչ՝ այն դրոշ — բրոցները որոնց անունները գոց գիտեն բոլորը։

Մէկ խօսքով՝ իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին «ազգային երեւելիները»։ Մինչեւ իսկ Զօհրապներու, Տիրան Քէլէկեաններու, Սարգիս Սուինններու ահրնդակիցներն ու դաւանակիցները։ Ինչպէս եւ «բարձրաստիճան կղեր»ի կամ «Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցւոյ» ախոյեանները։

Ըսէ՞նք թէ՝ բացի «Յառաջ»էն, սգահանդէսի կամ ապրիլեան տարեդարձի մասին տող մը գիր չկար ուրիշ թերթի մէջ։ Ոչ իսկ ժամուն հոգեհանգիստի ազդը ... (Ներողութիւն, եթէ աչքէ վրիպած է)։

×

Ուրեմն, եկեղեցին իր պարտականութիւնը կը կատարէ ապրիլեան Արհաւիրքին տարեդարձը վերածելով Մշեցի «դարիպ»ի մը յուղարկաւորութեան։ Կամ, յիշելով այնքան որքան Եփրեմ Խուրի Ասորին, Եղիշան Կեսարացին, Բարեղ Հայրապետը, Անտոնինոսը, Թէոփիլոսը, Անիկետոսը, Փաւլինոսը, Դանիէլ մարգարէն կամ Սեդրաք – Միսաք – Աբեդնագովը, Անդրէ զօրավարն ու Կալինիկոսը, Ինդոսն ու Դոմնան...

Իսկ «ա՞զգ»ը.— Ան ալ «փոքէտ» կը խաղայ։ Կամ տունը նստած կը հառաչէ։ Ջի՞ բաւեր։

Բայց լա՛ւ է, լա՛ւ է այսպէս։

Թող խըրաքանչիւրն իր հարազատ կերպարանքով երեւայ գոնէ տարին մէկ անգամ։ Եւ թող պատմութիւնը գրէ թէ՝ նոյն իսկ Ապրիլեան Մեծ Եղեռնը դարձաւ կռուախնձոր, աշխարհի պղտորանքին վրայ։

1915ի ժառանգութիւնը չատոնց գտած է իր տէրը,— բուն ժողովուրդն ու իր երիտասարդութիւնը, մնացեալը ձգելով իր անփառունակ մեկուսացման եւ թմրութեան մէջ։

Ո՛ղջ մնայ ապրիլեան սերունդը — ժառանգութեան յառաջապահ գունդը — իր «չափահաս»ներով, աղջիկներով, ուղեկիցներով ու վկաներով, որոնք տիրաբար կանգնած պատնէշին վրայ, իրենց ափին մէջ ամուր բռնած ազգ. խորհրդանշանը, կը յայտարարեն այստեղ եւ ամէն տեղ.

— Ձեզի՛ ձեր սուրբերն ու վկաները, իրենց յայսմաւուրքով եւ հոգեհանգիստով։ Մենք ունինք մէկ միլիոն ջարդուածներու սուկօրներ, ձեր հազարին դէմ, եւ անոնց աւանդն ու յիշատակը պիտի փոխանցենք սերունդէ սերունդ, եթէ նոյն իսկ երկնաքարի ծանրութիւն ունենան։ Մենք տեսանք արեան գետերն ու արիւնազանգ անապատները, և ահաւասիկ հասակ նետած, մեր կանանչ արեւը ի սպառ կը գնենք Հատուցման դատին։ Ո՛չ լաց, ունինք, ոչ ալ նահանջ։ Գոտեպնդուած հաւատքով ու վճռականութեամբ, մենք մեր ճամբան կ'երթանք հաստատակամ։ Վա՛յ անոր որ մեռելի մը սառնութիւնը չունի իր սրտին մէջ ...

Այս չե՞ն ապացուցաներ կիրակի օրուան հարիւր յիսունն ու հազար հինգ հարիւրը. մէկուն սառուցեալ ձեւականութիւնը, որ մոմիս կը հոտի, եւ միւսին սաւառնաթեւ խոյանքը, որ միտք ու սիրտ կը նորոգէ, անպատում սարսուռ մը հոսեցնելով ջիղերու եւ աչքերու մէջ, ցնցելով մինչեւ ոսկորները։

Ոչ. եթէ ճակատագրուա՞ծ է որ այս ժողովուրդը մարի խղճսպառ ճրագի մը պէս, այդ պիտի ըլլայ ոչ թէ մէկ միլիոնի կոտորածով, այլ անոր յիշատակին մոռացումով։

Իսկ մենք փրկուա՞ծ ենք այդ վտանգէն։ Ժառանգութիւնը գտա՞ծ է իր տէրը։

Կը բաւէ որ, ան, տէրը, կարենայ անխախտ մնալ իր հաւատարմութեան մէջ, եւ չէչտակի նայիլ աշխարհին։ Ինչպէս նայեցան անոնք որ գացին ու չեկան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ՏՈՒՄԵՐԿԻ ՆՈՐ ՃԱՌԸ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

«Ո՛Վ ՈՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ԿԸ ԳՈՐԾԷ, ԴԱՒԱՃԱՆ Է»

Շաբաթ գիշեր երկրորդ անգամ ըլլալով ձայնասփիւռին առջեւ ճառ մը խօսեցաւ Պ. Տումէրկ, իր դահլիճին քաղաքականութեան մասին։ Մինչ առաջին ճառը տեսակ մը յորդորական էր, այս անգամ ազդարարութիւններ ալ կ'երեւային։ Բուն ճառին ամփոփումը տալէ առաջ, ըսենք թէ կառավարութիւնը որոշած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել ըմբոստ կամ պարտազանց պաշտօնեաներուն դէմ։ Մէջտեղ հանելով 1848ի օրէնք մը, որ գրեթէ մոռցուած էր, կառավարութիւնը հրահանգեց ընդհ. դատախազին՝ հետապնդում կատարել այն տարրերուն դէմ որոնք, հակառակ դրուած արգելքին, գրգռիչ կոչեր ուղղած էին ուրբաթ օրուան ցոյցին համար։ Այս օրէնքը պատիժ կը սպառնայ փողոցային ապօրէն համախմբումներու համար։ Այս հետապնդումը մասնաւորապէս ուղղուած է համայնավար «Իւմանիթէ»ի դէմ, որ կը հրաւիրէր պետական պաշտօնեաները՝ անտեսել կառավարութեան արգելք եւ բողոքի ցոյցեր սարքել քաղաքապետարանին առջեւ։ «Իւմանիթէ» կոչ մը ուղղած էր նաեւ ընդհ. գործադուլի համար, որ կը համարուի հակօրինական։

Վարչապետը իր ճառին մէջ շեշտեց պետական պաշտօնեաներու ըմբոստութեան ծանրակշիռ հանգամանքը։ Ըսաւ թէ կառավարութեան առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ խորտակել պետական պաշտօնեաներու ապօրէն միութիւնը, որ «պետութեան մէջ պետութիւն» կը նշանակէ։ «Որպէսզի արտասահմանը յարգէ մեզ, անհրաժեշտ է որ Ֆրանսական պետութիւնը յարգուի երկիրին մէջ, մանաւանդ անոնց կողմէ որ կը ծառայեն իրեն։ Անթոյլատրելի է որ հանրութիւնը նեղութեան մատնուի հանրային ծառայութեանց խափանումով։ Նիւթական վերակազմութեան հետ անհրաժեշտ է վերահաստատել նաեւ պետութեան հեղինակութիւնը։ Կը թուի թէ պետական պաշտօնեաները չեն ըմբռներ նիւթական կացութեան տագնապի հանգամանքը։ Ֆրանսա յարիէն աւելի պաշտօնեաներ կը պահէ։ Անհրաժեշտ էր կրճատում մը»։

Պ. Տումէրկ այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց նախկին ռազմիկներուն, որոնք յօժարակամ ընծայեցին իրենց աջակցութիւնը, ապահովելու համար նիւթական վերակազմութիւնը։

Վարչապետը յետոյ տեղեկութիւններ տուաւ յառաջ բերուած արդիւնքներու մասին եւ յայտարարեց թէ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, ապրուստը դիւրութիւնը մեղմացնելու համար։ Փասպանները խոստացած են աջակցիլ կառավարութեան։ Յոյս կայ թէ ուրիշ առեւտրական ճիւղեր ալ պիտի հետեւին այս օրինակին։ Վարչապետը այնքան լաւատես է որ, ըսաւ թէ հինգ օրուան ընթացքին 119,000,000 ֆրանքի ոսկի հոսած է Պանք տը Ֆրանսի գանձը, շնորհիւ տիրող վստահութեան։

Այս ճառէն եւ ուրիշ կարգ մը երեւոյթներէ կը հետեւի թէ կառավարութիւնը խստօրէն պիտի գործէ ծայրայեղ տարրերուն, յատկապէս համայնավարներուն դէմ։ Չպիտի արգիլուի անոնց պղատոնական գործունէութիւնը, բայց երբ խօսքէն գործի անցնին, անխնայ պիտի հետապնդուին։ Կը կարծուի թէ աջակողմեան ծայրայեղներուն դէմ ալ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին։ Պ. Տումէրկ շեշտեց իր ճառին մէջ.—«Ո՛վ որ ազգային միութենէ տարբեր բանի համար կը պայքարի, դաւաճան է Ֆրանսային»։

⁂ Պահպանողական եւ չափաւոր թերթերը ջերմապէս կը գնահատեն վարչապետին ճառը, իսկ ընկերվարականներն ու համայնավարները կը ծաղրեն զայն։ «Իւմանիթէ» կրակ կտրած է, մանաւանդ որ դատական հետապնդումներ պիտի կատարուին։ Իսկ «Փոփիւլէռ» կ'ըսէ թէ «Տումէրկ վար դրաւ իր դիմակը», պայքար բանալով պետական պաշտօնեաներուն դէմ։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՃԱՌԸ

ՈՒԺ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ՀԱՆՐՕԳՈՒՏ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ

Վարչապետէն ճառէն անմիջապէս վերջը, նիւթական նախարարը զեկոյց մը հրատարակեց, պարզելով ձեռք բերուած նպաստաւոր արդիւնքները։ Ըսաւ թէ կառավարութիւնը որոշած է հանրօգուտ շինութեանց ձեռնարկել, երկրին տնտեսական վերակազմութեան համար։ Շնորհիւ նիւթացոյցին հաւասարակշռութեան, կարելի պիտի ըլլայ զեղչել տոկոսի սակը։ «Անթոյլատրելի է որ Ֆրանսա հարիւրին վեց տոկոս վճարէ փոխ առնուած գումարին վրայ, երբ անգլիական կառավարութիւնը կը վճարէ միայն երկու քուկէս առ հարիւր։ Երբ տոկոսը իջնէ, ապրանքներու գիներն ալ պիտի իջնան։ Կառավարութեան ուրիշ մէկ գործը պիտի ըլլայ բարեփոխել եկամուտի տուրքի դրութիւնը, որպէսզի արտադրութեան ծախքերը պակսին եւ ապրուստը աժաննայ։ Սահմանափակ թիւով հարկատուներ են որ կը վճարեն եկամուտի տուրքը»։

Իբրեւ բարւոքման ապացոյց, նախարարական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Պանք տը Ֆրանսի ոսկիի պահեստը 500 միլիոն ֆրանք աւելցած է, ապրիլ 1էն ի վեր, Ֆրանսական արժեթուղթերը բարձրացած են 6—7 կէտ, ինչ որ կը նշանակէ 20 միլիառ յաւելում արժէթղթերու դրամագլուխին վրայ եւն.։ Առեւտրական կշիռն ալ աւելի լաւ է քան անցեալ տարի։ 1934ի առաջին եռամսեայ միջոցին ներածումները արտածումներէն աւելի եղած են միայն 2,142,000,000 ֆրանք, մինչդեռ 1933ի առաջին երեք ամիսներուն բացը, 3,253,000,000 ֆրանք էր։ Բարւոքում կը նշմարուի նաեւ տուրքերու արդիւնքին մէջ։ 1934 մարտին հասոյթները նախատեսուածէն պակաս եղած են միայն 108 միլիոն ֆրանք, իսկ 1933 մարտի արդիւնքէն 55,000,000 ֆրանք։ Նախատեսումներու պակասը հարիւրին 4·6 է այսօր, մինչդեռ հարիւրին 11·2էր յունուարին եւ փետրուարին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

Երէկ ստացանք Մարսիլիոյ Առաջնորդ Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեանի ապրիլ 16 թուակիր մէկ շրջաբերականը, որ կ'ըսէ թէ յուսահատելով հրաժարած է։

Պաշտօնական հրաժարականը ղրկուած է Էջմիածին, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին։

Շրջաբերականը ուրիշ խնդիրներ ալ կը յուզէ որոնց պիտի անդրադառնանք առանձին։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՕՆՍԻԷԻ ՇԱՀՈՂ ԹԻՒԵՐԸ

Քրէտի Ֆօնսիէի ապրիլ 15ի վիճակահանութենէն հետեւեալ թիւերը շահեցան.— 1886ի պարտաթուղթերէն 155,471 թիւը 100,000 ֆրանք, 1903ի 410,084 թիւը 100,000 եւ 1911ի 134,424 թիւը 50,000 ֆրանք շահեցան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ԻՐԱՐՈՒ ՊԱՏՄԵՑԷՔ...

oooo

Գրած էի թէ՝ Պոսթընի մէջ կազմուած է «Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւն» մը, որ պատրա՛ստ հոչակած է, հետեւեալ մարտակոչով.

— «Մենք, եկեղեցասէր տիկիններս, որ Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցւոյ կամաւոր եւ ուխտեալ եւ հաւատաւոր զինուորներն ենք, հարկ է որ կատարենք մեր զինուորական պարտականութիւնը՝ այսուհետեւ եւ միշտ։

Ժամը հնչած է, ուրեմն, գիտակցելու այս պարտականութեան, կենալու պատնէշին վրայ եւ ցուցադրելու մեր գիտակցութեան խորութիւնը»։

Ցիշեր էի, նաեւ, գրագիտուհի՝ Զարուհի Գալէմքեարեանի այսպէս ռազմաշունչ ազդարարութիւնը.

— «Եթէ մոռնաք ձեր առելութիւնը, անիծեալ ըլլաք։ Այս առելութիւնը պարտաւոր ենք փոխանցել մեր զաւակներուն, սերունդէ սերունդ»։

(Հարցը Թուրքի կամ Քիւրտի մասին չէ, այլ... Դաշնակցութեան)։

Այս բոլորը կ'ըլլան փետրուար—մարտին։

Առաջատները իջա՞ծ են ապրիլին, զարնան պայծառութեան եւ ջերմութեան հետ։

Պատասխանը կ'իմանաք Ամերիկայի ռամկավարներու պաշտօնաթերթէն.

— «Այսօր, հայ կինը, պոյքոթի օրհնեալ աւելը ձեռքը՝ իր տունէն դուրս կը շպրտէ անուղղակի խմբակին պատկանողներն ու համակիրները։ Հայ աղամարդը նոյն երկսայրի օրհնեալ զէնքով զինուած պահակ կեցած է ամէնուրեք, հայ եկեղեցիին, հայ դպրոցին եւ բոլոր հայ հաստատութիւններու դռներուն առջեւ, հաստատապէս թոյլ չտալու որ ևս այսուհետեւ նոյս ազգի դաշնակ կամ դաշնակ համակրութեամբ կասկածելին եւ է մէկը, վարդապետի, քահանայի, ուսուցիչի, հոգաբարձուի, գործիչի, նոյնիսկ ժամկոչի դիմակին տակ։ Եւ համայն հայութիւնն իր օծեալ թօթուելով կը կրկնէ — բարի ապատում՞» (Պայքար, 4 ապրիլ 1934)։

Ինչպէս կը տեսնէք, «Զակատօ»ը ամուր է եւ «Ցիհատ»ը պիտի շարունակուի մինչեւ որ... Հիւսիսային Բեւեռ քաշուին «հայրենիք — շանսրդիք»։

Կատակ չէ. պատնէշին վրայ, փողոցներու անկիւնը, ժամուն բանկալը եւ տուներու դուռներուն առջեւ դիրք բռնած են ոչ թէ ռամկավարները, որ միշտ կը սիրեն պատին տակէն քալել, այլ «տիկնայք փափկասունք»։

Թուրքերը հագիւ քանի մը խալիտէ «օնպաշի»ներ ունէին, թշնամին խորտակելու համար։ Իսկ մենք ունինք ամբողջ վաշտ մը «զինուորեալ կանանց», եկեղեցասէր եւ մանաւանդ կղերասէր։

Կարդացէք եւ պատմեցէք իրարու։

ՎԱՐԴԳԷՍ

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ԱՐՔ.Ի ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՄԲ

Նիկոմիդիոյ Թեմին առաջնորդ Ստեփաննոս սրբ. Յովակիմեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ապրիլ 15ին, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Մահուընէն մինչեւ թաղման օրը հագարաւորներ այցելած են։ Թէեւ մտադրութիւն կար յուղարկաւորութիւնը կատարելու Պոլսոյ մէջ եւ այս առթիւ դիմում եղած էր կուսակալութեան, բայց վերջին պահուն յարմար դատուեցաւ թաղումը կատարել Սոֆիայի մէջ։

Առտուն անսովոր բազմութիւն մը խռնուած էր եկեղեցիին շուրջը։ Ներս մտնելու արտօնուած էին միայն կիները։

Կէսօրէ վերջ.ժամկին մէջ սկսաւ թաղման արարողութիւնը։ Շրջաններէն եկած էին շատ մը քահանաներ եւ Բիւթանացիներու լեցուն նաեւ Թաղ. խորհուրդներու ներկայացուցիչներ։ Ներկայ էին նաեւ Ցար Պորիսի քարտուղարը, արտաքին եւ կրօնից տեսչութեան ներկայացուցիչը, լախամանետր, վարդապետներ, փրոֆէսէօրներ, մտաւորականներ, հայ գաղութին մեծ մասը եւ բազմաթիւ Պուլկարներ։ Կարգապահութեան կը հսկէին ոստիկան զօրքեր, հեծեալ եւ հետիոտն, ինչպէս նաեւ հայ սկաուտները։

Նախ հայերէն դամբանական մը խօսեցաւ գերման պատուելի Նիմա՝ եւ դրուատիքը ըրաւ Ստեփաննոս արքեպիսկ.ին։ Ի մէջ այլոց ըսաւ թէ Ծնունդին կիսէ ստացած է նամակ մը զոր կը պահէ որպէս սրբութիւն սրբոց։

Խօսեցան նաեւ երկու ուսուցիչներ, մէկը պուլկարերէն։

Անկէ վերջ, թափօրը ճամբայ ելաւ դէպի գերեզմանատուն։ Ճամբու բնթացքին չորս տեղ Աւետարան կարդացուեցաւ։ Հետզհետէ բազմութիւնը կը ստուարանար։ Մեծ պողոտաներուն վրայ երթեւեկը կանգ առաւ։ Արարողութեան սկիզբէն մինչեւ գերեզմանատուն, անընդհատ կը լուսանկարէին եւ շարժանկար կը քաշէին։ Եկեղեցիէն գերեզմանատուն թափօրին անցքը ժամէր տեւեց։ Ամէն մէկ քայլափոխի, հասարակութիւնը անխտիր յարգանքի կը կենար ու խաչ կը հանէր ուսամբարձ տարուող դագաղին առջեւ։

38 ծաղկեպսակներուն մէջ, որոնք բերուած կամ ղրկուած էին պուլկար թէ ազգային պաշտօնական հաստատութեանց կամ միութիւններու կողմէ, ուշագրաւ էին արտաքին նախարարութեան ու Ռուսճուքի թաղ. խորհուրդինը՝ ապակիի մէջ խաչուած Յիսուսը։

Մահուան առթիւ, պուլկարական մամուլը երկարօրէն գրադեցաւ։ Նոյնքան լայն տեղ տրուեցաւ նաեւ թաղման նկարագրութիւններուն։ Պուլկար փրոֆէսէօր մը, ինչպէս նաեւ պուլկար մամուլի ներկայացուցիչներ ամենուրեք տեղեկութիւններ կը հաւաքէին ու գրի կ'առնէին։

Ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, շաբաթ մը ամբողջ հանգուցեալին այցելուներ այնքան շատ են եղած որ օրական 2000 լէվա մոմի հասոյթ գոյացած է։

Մահուընէ մէկ օր առաջ, էջմիածնէն ստացուած է հեռագիր մը որով կրկին անգամ ըլլալով Սրբազանը ցմահ առաջնորդ կը ճանչցուէր, իսկ Փէրսահեան եպիսկ. փոխանորդ։ Այսուհանդերձ, խթման գիշերը, Թեմական թէ Թաղ. խորհուրդ, կը շարունակեն իրենց անընդհատ ընթացքը՝ պարտադրելով որ չյիշուի անոր անունը։ Գուսան վրդ.ը կը ծառանայ եւ կը յիշէ։ Իսկ երբ սարկաւագը կ'ուզէ հետեւիլ վարդապետի օրինակին, յիշելով Ստեփաննոս արքեպիսկոպոսի անունը՝ որպէս Պուլկարիոյ առաջնորդ, գինքը դուրս կը հանեն եկեղեցիէն՝ «եկեղեցին մերն է, անոր անունը չպիտի յիշուի» ըսելով։ Թէեւ մահէն վերջ տէր կանգնեցան եւ ցաւակցութիւններ ընդունեցին։

Սոֆիա Հայոց եկեղեցին, ինչպէս ծանօթ է, պիտի փլցուի։ Հետեւաբար կարելի չէր եկեղեցիի բակը թաղել։ Ռուսճուքէն եկած էր պատուիրակութիւն մը եւ Ռուսճուք թաղելու առաջարկը բերած. բայց յանձնախումբը մերժեց եւ Սրբազանը թաղուեցաւ Սոֆիայի Հայոց գերեզմանատան մատրան քով։

ՊԱՐՍԻՑ ՇԱՀԸ ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ Պարսկաստանի Շահը պաշտօնապէս Էնգիւրի պիտի այցելէ յունիս 15ին։ Կ'ըսուի թէ ճամբորդութիւնը պիտի կատարուի ինքնա—

(Մնացեալը շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՄԻՏ ԽԱՉԱԿՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

»»»··«««

Կան պայքարներ, որոնց սկիզբն ու վերջը դժուար է հասկանալ: Դրանցից են ներկայ ազգային երկպառակութիւնները:

Կան պայքարներ, որոնց հետապնդած շահն իսկ անորոշ է: Դրանցից է ներկայ ճիհատը Դաշնակցութեան դէմ:

Նման պայքարները, որքան սատրիկ լինեն, կը ծառայեն մի երրորդ անյայտ ուժի, որ թէեւ ինքը անմիջականօրէն պայքարի մէջ չէ, բայց միակ լահողն է նրանցից:

Նման կռուի ընթացքին պէտք է պաշտպանուել հզօրագոյն կերպով, բայց երբեք չկուրանալ կիրքէն: Կիրք ու զգացում անխուսափելիօրէն կը մթագնեն պաշտպանուողի իրաւանսութեան կարողութիւնը եւ, փոխանակ ակնկալուած շահի, միայն վնաս կը հասցնեն իրեն: Ճիշդ է, կարող է վնասուել նաեւ հակառակորդը, բայց շահը յաճախ կը փոխանցուի անփափաքելի երրորդին:

Այս եզրակացութեան կը գանք, երբ կարդանք «Սիոն»ի թիւ 3 խմբագրականը: Այն «Սիոն»ի, որ ի պաշտօնէ իրեն նշանաբան պէտք է դարձնէր խաղաղութիւնը եւ որ, մենաստան ապաստանած, ունենալու չէր կիրքը կրքով խեղդելու տրամադրութիւնը եւ պարզելու չէր իր դրօշը «Դաշտերդոհպաշկեդկոմ»ի կողքին: Փորձենք հասկանալ «Սիոն»ի ասածները:

Նա կը գրէ իրաւացիօրէն. «Հայ եկեղեցականը իր հոգին պիտի չպարպէ ու չէ պարպած բնաւ հաւատքէ: Համիտեան ջարդերու սարսափներու միջոցին չգտնուեցաւ հոգեւորական մը, որ ուրանար իր հաւատքը՝ շահելու համար իր կեանքը. վերջին պատերազմի անդոհին մէջ եւ աքսորականներու ընթացքին ոչ մի եկեղեցական ատեց իր կոչումին, ամէնքն ալ սիրով յանձն առին չարչարանք եւ նոյնիսկ մահ, իրենց հաւատքին սիրոյն համար»:

Այս տողերը, որ հպարտութեամբ կը յայտարարէ «Սիոն»ը, հպարտութեամբ ու պարծանքով պիտի հաստատենք նաեւ մենք, ու ապագայ հայ սերունդները իբր թանկագին աւանդ պիտի պահեն մեր եկեղեցականների անձնազոհութիւնը եւ իրենց հօտի հետ նրանց նահատակուելը: Այո, անմահ պիտի մնան մեզ համար Գասկեններ, Սմբատներ, Վարդաններ, Ստեփաններ, Շաւարշներ, Գեղամներ եւ շատ ուրիշ եպիսկոպոսներ եւ վարդապետներ, ծանօթ թէ անծանօթ. ինչպէս նաեւ բիւրաւոր քահանաներ, որոնք նոյնքան արի, որքան իրենց Մեծ Վարդապետը, դէպի մահ գնացին, ճգաւաճաններով իրենց համոզումին, հաւատքին եւ ժողովուրդին: Այդ փառքը չէ պատկանում միայն եկեղեցականներին, այլ եւ հայ ժողովրդին. եւ անիրաւ են նրանք, որոնք չեն տեսնում մեր ժողովրդի այդ փառքերից մէկը: Հերետիկոս թէ աստուածապաշտ, ով կ'ուզէ լինի, նա որ ինքն իրեն Հայ կը զգայ, անկարող է անգիտանալ մեր եկեղեցական դասի այդ արժէքը. եւ չանգիտացողը աւելի խստապահանջ պիտի դառնայ հանդէպ ներկայ եւ ապագայ մեր եկեղեցական դասի. որովհետեւ այս վերջինը ժառանգութիւն ունի, մի վսեմ աւանդ, այն է՝ մարտիրոսութիւն յանուն իր հօտի: Ժառանգութիւն ստանալը դիւրին է, բայց շատ դժուար է այն պահելը, եւ մանաւանդ սրբութեամբ ու անեղծ վիճակի մէջ:

Համամիտ լինելով Սիոնին հին արժէքների գնահատման մէջ, անհրաժեշտ կը նկատենք մի փոքրիկ ճշգում: Ոչ Համիտեան ջարդերին եւ ոչ էլ տարագրութեան «անդոհին մէջ» հալածանքը կրօնական չէր. կը հալածուէր հայ ազգը իբր քաղաքական ազդակ, հայ ժողովուրդը մահուան դատապարտուած էր նրա համար միայն, որ կ'ուզէր Հայ մնալ եւ կը ձգտէր իր ազգային ինքնորոշման, ազատութեան և անկախութեան:

Կը կարծեմ թէ այս հիմնական կէտը անվիճելի է նաեւ «Սիոն»ի համար, քանի որ մեզ հալածողները չեն հալածել մեզ լոկ իբր քրիստոնեայ, եւ ոչ էլ հալածուողներն են նահատակուել լոկ իբր Քրիստոսի հետեւորդ: Մենք հալածուեցանք եւ դեռ կը հալածուինք իբր Հայ, հայկական իտէալ ունենալուն համար: Այս ճշգումը կարեւոր է նաեւ բարձրացնելու համար նահատակ եկեղեցականութեան մարտիրոսութեան արժէքը, որովհետեւ աւելի ազնիւ է ու [illegible] ապրումների — թէկուզ կրօնական — համար նահատակուելը, քան գիտակցօրէն դէպի մահ երթալը իբր հովիւ ժողովրդի՝ նրա իտէալների, նրա շահի եւ ազատութեան համար: Այս ընդհանրական եւ բարձր գաղափարի համար էր, որ նրանք նահատակուեցին:

Եթէ այս ճշգումը անվիճելի լինի եւ Սիոնի համար, այդ պարագային դժուար չէ պարզել նրա թիւրիմացութիւնները եւ անհետեւողականութիւնը իր իսկ ներքին համոզումների եւ նախորդ քայլերի մէջ: Եթէ գործին կիրքը չխառնուի, ցաւին դարման գտնելը դժուար չի լինի:

Թիւրիմացութիւններից մէկը Սիոնի արծարծած տեսակէտն է Եռագոյնի մասին: «Ամէն Հայ գիտէ — ասում է Սիոն — թէ այդ գոյնը ինչ անոյշ յուշեր եւ յոյզեր կ'արթնցնէ ամբողջ ազգին սրտին մէջ, իբրեւ նշանակ պատմական վսեմ պահերու եւ իբրեւ խորհրդանիշ պարտուած իտէալի մը»:

Իրաւացի է Սիոն: Ինչպէս իր, այնպէս եւ մեր մէջ Եռագոյնը կ'արթնցնէ անոյշ յոյզեր, երբ կը դիտենք եւ կը գիտակցինք, որ այդ Դրօշը նուիրագործուած է մի միլիոն Հայութեան դեռ չչորացած արիւնով: Երբ կը պատկերացնենք Մայր Աթոռի զանգերի ղօղանջի տակ Վեհափառ Հայրապետի կողմէն նրա օծումը, ինչպէս որ կը լինէր մեր հինաւուրց փառայեղ շրջաններին. երբ կը գիտակցինք, որ մեր եպիսկոպոսները սկիհը կը ծածկէին Եռագոյնի ծալքերով՝ ի պաշտպանութիւն կրօնական սրբութեան. երբ կը գիտակցինք, որ այդ նոյն Եռագոյնի փողփողանքի ներքոյ մեր երիտասարդութիւնը դէպի մահ կը նետուէր հազար հազարով՝ յանուն Եռագոյնով խորհրդանշուող գաղափարների, երբ կը գիտակցինք այդ ամէնին, այն ժամանակ Եռագոյնը կը դառնայ մեզ համար սուրբ, ինչպէս որ է Գեղարդի կամ խաչափայտի մասունքը մի եկեղեցականի համար: Շնորհակալ ենք, որ Սիոն յանցանք չի համարում Եռագոյնի մեր պաշտամունքը եւ ինքն էլ պաշտում է այն մեզ հետ, այլ սրբութեանց մասունքների կողքին, որովհետեւ այդ նիւթական մասունքների մէջ խտանում են մի ժողովրդի բարոյական եւ քաղաքական իտէալները: Այո, Եռագոյնը մասունք է, որ խտացնում է իր մէջ հայ ժողովրդի իտէալները, ուստի եւ նա սուրբ պէտք է լինի համայն հայութեան համար:

Բայց մեր տարակարծութիւնը Սիոնի խմբագրի հետ կը սկսի այն կէտից, երբ նա Եռագոյնը կը համարէ պարտուած իտէալի խորհրդանիշ միայն: Մենք կ'ընդունենք, որ մեր Եռագոյնը ի զօրու չէ ծածանելու ոչ Խորհուրդների եւ ոչ Թուրքիոյ սահմանների մէջ: Այդ խորհրդանիշը արտաքսուած եւ հալածուած է, որովհետեւ հակառակ է թէ Մոսկուայէն եւ թէ Էնկիւրիին, որովհետեւ նա մարմնաւորում է իր մէջ հայ ազատագրութիւնը, որի նկատմամբ նրանք մահու ոխ ունեն: Կան մարդիկ, որոց համար Եռագոյնը մի լաթի կտոր է եւ կամ ինչպէս բանաձեւած է մի անսուռակ կին Ամերիկայի մէջ, Ընջոց է պզծութիւններ մաքրելու համար: Այո, այդպէս է Եռագոյնը հայ ժողովրդի ազատագրութիւնը չուզողների եւ նրա դահիճների համար: Բայց երբեք «Սիոն»ի, որի յորդորով իսկ նա պիտի տեղաւորուի «պատմական նուիրականութեանց թանգարանի մէջ»: Այն թանգարանին սակայն — աւելցնենք մենք — որ շինուած է մէկ միլիոն ժողովրդի մսից եւ արիւնից, եւ որ մենք անուանում ենք հայ ժողովուրդի հայրենիք:

Կարելի՞ է ոչնչացնել մի Եռագոյն, որ խտացումն է «ամէն մի Հայու անոյշ յուշերի եւ յոյզերի»: Մենք կ'ասենք ոչ. քանի հայ ժողովուրդը չէ հրաժարած իր ազգային ինքնութիւնից եւ քանի ազատութեան տենչը — թող թէ իբրեւ երազ — կը մնայ կենդանի Սիոնի խմբագրի հոգու մէջ իսկ: Կան սակայն միամիտներ, որոնք ասում են, թէ հնարաւոր է Եռագոյնի խաւարումը: Այդ միամիտներից էին եւ նրանք, որ խաչեցին Քրիստոսին, բայց անկարող եղան խաչելու քրիստոնէութիւնը: Ոչ, մենք համոզուած ենք, որ անհնար է պարտութեամբ սպանել հայ ժողովրդի իտէալը, քանի չէ մեռած ինքը հայ ժողովուրդը: Այդ հասկացան Լօրանով – Ռոստովսկի, Թալէաթ փաշա, ուստի եւ հայ ժողովուրդի Ֆիզիքական մահը նիւթեցին, ազատուելու համար նրա ազգային իտէալից: Բայց չյաջողեցան, որովհետեւ անկարող եղան բոլոր բնաջնջել հայ ժողովուրդը: Արդ, երբ Եռագոյնի դէմ պայքար կը մղուի, ի՞նչ է որոնուածը — հայ ժողովուրդի բնաջնջո՞ւմը, թէ նրա ինքնակամ այլասերումը, անձնասպանութիւնը.

Ի հարկէ, այդ է որոնածը եւ Խորհուրդների եւ Թուրքերի ու նաեւ նրանց ձայնակցողների: Բայց մենք բնաւ չենք հաւատում, որ լուրջ լինի նաեւ Սիոնի ձայնակցութիւնը, որովհետեւ այդ թերթի տէրն ու տնօրէնն էր որ երէկ, օծելով մասունքի նման սրբացուց Հայ Եռագոյնը իբրեւ մարմնաւ բոլոր հայ իտէալների: Ու եթէ Սիոն այսօր հակառակը կը քարոզէ, մե՞նք պիտի թոյլ տայինք մեզ ասելու, թէ նա հաւատքով թուլցած է, հակառակ որ ինքը կը պնդէ թէ՝ «հաւատքէ պարպուած չէ»:

Ռ.

(Վերջը յաջորդով)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

»»»·«««

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հակառակ իր նոր կազմակերպութեան, Կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային ընկերութիւնը, հետզհետէ լայն ծաւալ կը գտնէ Մարսիլիոյ եւ շրջակայքի հայութեան մէջ.

Կը թուի թէ, ժողովուրդին գիտակից տարրը, որ նախանձախնդրութիւնը ունի հայ լեզուին ու գրականութեան զարգացման եւ յարատեւման այս օտար ափերուն վրայ, լաւագոյն ձեւով ըմբռնած է «Համազգային»ի արժէքն ու նշանակութիւնը մեր գոյութեան պահպանման տեսակէտէն եւ անհրաժեշտ զոհողութիւններու առջեւ կանգ պիտի չառնէ, զայն տեղւոյս լաւագոյն կազմակերպութիւններէն մէկը դարձնելու համար:

Այս լաւատես խորհրդածութեանց կը մղուիմ, ի տես այն խանդավառութեան եւ հաւատքին որ երեւան եկաւ անցեալ կիրակի օր, 15 ապրիլ, կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին գումարուած «Համազգային»ի ներկայացուցչական ժողովին մէջ: Մինչեւ հիմա կազմակերպուած բոլոր մասնախումբերն ալ իրենց ներկայացուցիչներով եկած էին մասնակից ըլլալու Համազգայինի յառաջիկայ ուղեգիծի մշակումին եւ Խնամատար Մարմնի մը ընտրութեան որ վերին հսկիչը պիտի ըլլայ քաղաքիս, արուարձաններու եւ շրջակայքի մասնախումբերուն, իր կարգին կապուած ուղղակի Համազգայինի կեդրոնին:

Մինչեւ հիմա, համեմատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին, ստեղծուած են Համազգայինի մասնախումբեր՝ Մարսէյլ քաղաքին, Պօմոնի, Սէն – Ժէրոմի, Սէնթ Մարկրիթի, Սէն – Լուի, Փուլվար Օտտոյի եւ Վալանսի մէջ որ նոյնպէս փափաք յայտնած էր կապուիլ Մարսէյլի Խնամատար Մարմնին: Մօտերս հաստատուելու վրայ են նաեւ Սէնթ Անթուանի, Կարտանի, Էքսի եւ Լաւիօթայի մասնախումբերը, որովհետեւ յիշատակուած մասնախումբերու մօտ 350ի հասնող անդամներու պատկանելի թիւին վրայ կ'ունենանք զգալի յաւելում մը եւս:

Ներկայացուցչական ժողովի առաւելութիւններէն մէկն այն էր որ բոլոր ներկաներն ալ համերաշխ էին արտայայտուած կարծիքներուն եւ Խնամատար Մարմնի ընտրութեան մէջ: Խնամատար Մարմնի անդամներ ընտրուեցան Գ. Գ. Տոքթ. Մելքոնեան, Սուրէն Արզումանեան, Յարութիւն Շալճեան, Գարեգին Շահլամեան եւ Հայկ Աէրէնկիւլեան: Համազգայինի կանոնագրութեան համաձայն այս հինգ հոգինոց ցանկը պիտի ներկայացուի վարչութեան որ ի հաստատութիւն, ինչ որ կը յուսանք թէ շուտով տեղի կ'ունենայ եւ Խնամատար Մարմինը կը ձեռնարկէ շատ մը կենսական պէտքերու լրացումին: Այսպէս «Համազգային»ի լսարանի մը ստեղծումին ուր իրար մօտ գան շաբաթը կամ 15 օրը անգամ մը Մարսէյլի հայ հասարակութիւնն ու մտաւորական հայրենակիցները, իրար հետ հաղորդուելու եւ իրարմով մխիթարուելու: Նոյնպէս կենսական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Ֆրանսական վարժարաններու հայ աշակերտներուն հայերէն ուսուցման եւ հայեցի դաստիարակութեան խնդիրը: Կը յուսանք թէ նորընտիր Խնամատար Մարմինը պիտի կարենայ յարմար լուծում մը գտնել այս հարցին: Ասոնցմէ զատ պէտք է սարքել գիշերային դասընթացքներ չափահասներու համար, տալ «Մշակոյթի Օր»ը Համազգայինի անունով, աշխատիլ նիւթապէս եւ բարոյապէս օգտակար հանդիսանալ տեղական մանկապարտէզներու եւ նախակրթարաններու չքաւոր աշակերտութեան գրենական եւ այլ պիտոյքներու հայթայթման տեսակէտով: Յաճախակի սարքել դասախօսութիւններ Հայոց գրականութեան, պատմութեան եւ մշակոյթի զանազան մարզերու մասին, ջանալով հասարակութեան սիրցնել մեր գրականութիւնն ու մշակոյթը:

Այս Թելադրանքներէն զատ, վերոյիշեալ ներկայացուցչական ժողովին մէջ եղան շարք մը այլ կարեւոր առաջարկութիւններ որոնց իրագործումը կը պահանջէ համեմատաբար աւելի լայն նիւթական միջոցներ որոնք ներկայիս կը պակսին Համազգայինին: Հայ լեզուին, գրականութեան եւ մշակոյթին պահպանման նախանձախնդիր հայրենակիցներուն կը մնայ անդամագրուելով եւ ամսական մէկ Ֆրանքի պզտիկ վճարում մը ընելով, սատարել հայ մտաւորական մշակներ եւ դաստիարակներ պատրաստելու անհրաժեշտութեան որուն լծուած է Համազգայինի Պէյրութի Ճեմարանը, միաժամանակ հայ լեզուն եւ պատմութիւնը սորվեցնել տեղւոյս Ֆրանսական վարժարաններու հայ աշակերտութեան:

Գեղեցիկ առաջադրութիւններ, որոնց իրագործումը կախում ունի մեծ թիւով հայրենակիցներու անդամագրութենէն եւ ամսական միայն մէկ Ֆրանք վճարումէն:

Ո՞վ պիտի չուզէր իր մէկ Ֆրանքով հայ լեզուն եւ գրականութիւնը կենդանի պահել նորահաս սերունդի շրթներուն վրայ:

Տ. ԹԱԴՈՍԵԱՆ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

oooo

ՎԱԼԱՆՍ.— 1934 փետր. 25ին, 11 երիտասարդներով կազմեցինք Համազգայինի մասնախումբ մը Վալանսի մէջ: Առժամեայ վարչութիւնը բանակցութեան մէջ մտնելով Փարիզի կեդրոնին հետ, ստացաւ պէտք եղած հրատարակութիւններն ու քանջլերական նամակ: Ցետոյ սարքեց սահմանափակ ժողով մը՝ ուր բացատրելէ յետոյ Համազգայինի նպատակը եւ ստեղծագործութիւնը, անդամներուն թիւը բարձրացաւ 40ի:

Ապրիլ 13ին ունեցանք Համազգայինի առաջին անդամական ընդհ. ժողովը, ուր առժամեայ վարչութիւնը լրացուցած նկատելով իր նախնական աշխատանքները, ընդհ. ժողովին ներկայացուց իր հրաժարականը:

Ժողովը գնահատելով առժամեայ վարչութեան կատարած աշխատանքը, գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրեց իր մնայուն վարչութիւնը հետեւեալ կազմով.— Եղուարդ Գասեան նախագահ, Շահան Թէքթէքեան քարտուղար, Լեւոն Տէր Սարգիսեան գանձապահ, Մարտիրոս Գոյաճեան հաշուեքնիչ, իսկ խորհրդականներ՝ Գէորգ Միքայէլեան, Մկրտիչ Դաւիթեան, Մատթէոս Գրլգեան եւ Նշան Յօճապաշեան:

Առժամեայ վարչութիւնը մուտք ունեցած է 182 Ֆրանք, իսկ ծախք ոչինչ: Մանր ծախսերը հոգացած է վարչութիւնը.

Նորընտիր վարչութիւնը նկատի ունի հրապարակային ձեռնարկ մը, աւելի ժողովրդականացնելու համար Համազգային ընկերութիւնը:

Տեղեկատու

Ժընեւի «Հայաստան»ին մէջ

20 ԱՂՋԻԿՆԵՐ ԴՊՐՈՑ ԳԱՑԻՆ ԵՒ ՀԻՄԱ...

Պարագաներու բերումով ստիպուեցայ քանի մը օր Ժընեւ մնալ. Օդը հաճելի էր ու ժպտուն: Առիթէն օգտուելով ուզեցի այցելել «Հայաստան» որբանոցը. Գիտէի թէ քաղաքէն հեռու էր, բայց պէտք չունեցայ հարցնել ոչ ոքի. առողջ, կարմիր ու թխագոյն հայորդիներու պատուական երթեւեկը առաջնորդեց զիս.

Որբանոցի տեսուչ Գ. Ն. Գէկեան ազնուօրէն հիւրասիրեց զիս. Սկսած էր հետաքրքրութիւնս գոհացնել, երբ դուռը զարնուեցաւ: Սեւաչուի սիրուն աղջիկ մը բան մը հարցուց ու ժպիտը շրթներուն հեռացաւ: Հետաքրքրուեցայ: — Մեր որբուհիներէն է պատասխանեց տեսուչը: Ապշած նայելս տեսնելով բացատրութիւն մըն ալ աւելցնել — մեր որբանոցը երկսեռ է: Ու սկսաւ ցաւով պատմել թէ բոլոր մեծերը տեղական լաւագոյն վարժարանները աւարտելէ, լեզուներ ու տնտեսագիտութիւն սորվելէ վերջ ստիպուած են տուներու մէջ ծառայել: Վատ հարուած մըն էր իրենց բախտակից Հայու մը համար: Մտածել թէ մեր այս արի որբուհիները բարձր ընկերութեան լաւագոյն միջոցները զուիցերիական դաստիարակութեամբ բացառաբար սահմանելէ վերջ ալ, դեռ ստիպուած են մեր գրկուածներ իրենց կեանքի նուիրական նպատակէն, դեռ ստիպուած են որբութեան դժբախտութիւնը շարունակել տուներու ծառայութեան մէջ.

Ինչո՞ւ չի գրուիր ու մանաւանդ չի գրուած որոշ շրջանէ մը ասդին: Ի՞նչ պիտի ըլլան այս 20–22 երիտասարդուհիները որոնք հետզհետէ հրահանգներ կը ստանան երկրէն հեռանալու: Շրջանաւարտ մը ըստ երկրին օրէնքներուն պարտաւոր է հեռանալ Զուիցերիոյ մէջ աշխատանքի արդիւնքը համահաւասար է որքան տղոց նոյնքան աղջկանց: Ինչո՞ւ հայ մամուլը չէ հետաքրքրուած այս պատրաստուած Հայուհիներով: Այլասերման դէմ մեծ մեծ ճառեր կը խօսինք որովհետեւ օտար ամուսնութիւնը, որքան ալ հասկնալի ըլլայ անոր պատճառը, ցաւ կը պատճառէ իւրաքանչիւր գիտակից Հայու: Ինչո՞ւ մեր հարուստները գոնէ տարին անգամ մը քանի մը ամսուան համար մաս առ մաս հայաշատ կեդրոններ հրաւիրելով այս փոքրաթիւ Հայուհիները չեն ջանար նուազեցնել այլասերման վտանգը:

Ահա որբանոց մը ուր կը խօսուի մաքուր հայերէն, ուր կայ փափաքուած եւրոպական դաստիարակութիւնը. սակայն, դժբախտաբար, չկայ հայկական հետաքրքրութիւն: Յանձ—

ՋՈՐԵՊԱՆ ԽԱԼԻԼ

»»»··«««

— Այ Քեաֆիր... սատկելիք ո՞րդ եկած է... ա՞ս է ուզածդ...

Գինդ փակեր էր ջորիին շղթային ու կը շարունակէր հարուածները տեղալ անխնայ, երեսին, գլխուն, ըստ պատահի...

Անասունը ընդվզեցաւ այն ատեն: Քանի մը ոստումներ՝ աջին ու ձախին, ու յանկարծ Խալիլ զգաց որ գետինը կը փախի ոտքին տակէն ու թաւալգլոր, ինքն ու ջորին միասին կը սահին, կը գլտորին զառիվեր լանջէ մը վար...

Ցետոյ... շղթան կը փախի ձեռքէն Մարմինը կը կառչի կոշտերու. ոտքերը կը մխրճին ձիւնի մէջ ու անսպասելի կերպով կանգ կ'առնէ...

— Եա Ռապպի՜...

Մտածումի բնազդական, առաջին իսկ ճիգով Խալիլ կը զգայ որ ջարդուփշուր եղած չէ տակաւին, թէ ողջ է ու տէր՝ իր գլուխին ու անդամներուն:

Այո՛, ողջ ու կենդանի, հակառակ գիտախուիւ խաւարին, տանացող ձիւնամրրիկին, երանութեան սարսուռը ունեցաւ անիկա: Ի՜նչ փոյթ թէ երկինքը վար սահեր գլխին...

Բայց ատոփանաբար մտածումը կը սթափի, կը զգայ թէ կառչած է յուսակտուր, ճակատագրական անելի մը: Ո՞ւր է ինք, ո՞ւր կրնայ ըլլալ. ո՞ւր մնացին ճանապարհները. իրմէ քայլ մ'անդին ի՞նչ կը սպասէ իրեն: Անկարելի իսկ կ'ըլլայ անդրադառնալ այս եղերական հարցերուն, որովհետեւ սառը եւ սարսափը տիրապետած են իր մարմինին ու կը ճարակեն զինքը... Անօգնականութիւնը, մերկաշունչ թափահարումով կը դառնայ իր շուրջը. մթին, չարաշուք ու կծու թեւ մը կը բաբախէ իր գլխէն վերեւ ու յեղակարծ զայրոյթով կը պլլուի իր վզին, իրանին, գլուխին շուրջ, կը խեղդէ իր կոկորդը: Անոր հարուածներուն տակ, Խալիլ կը պստիկնայ, կը կծկտի ու գլուխը կը խոթէ սրունքներուն միջեւ: Եթէ փորձէ կոպերը թարթել, սառի սուր ասեղներ կը խրին ու կը խայթոտեն աչքերը... Ձիւնամրրիկին կաղկանձիւնը թոյլ չիտար իրեն խորհելու միայն ու բնական իր հոգեբուն մասին. մոռցած է այլեւս ջորին որ կորսուեցաւ գլխիվայր դէպի խորխորատը... իսկ մի՞անձը... կրնա՞յ Մահմուտ օճիքը ազատած ըլլալ փոթորիկին ճիրաններէն... Այս մտածումները, հազիւ ծագած, կը թողուն կը փախին իր մէջէն. իր կացութեան մէջ, ամէն հարց ու ամէն մտահոգութիւն կը թուի իրեն անհնարին, հեռակայ ու անարժէք: Իրմէ դուրս աշխարհը բացակայ է արդէն, գրեթէ անմատչելի: Ձի խորհիր իսկ անոր մասին, կայ ու կը մնայ ինք, մինակ, անզօր, մինչ իր շուրջ մահաշունչ Անյայտը կը սեղմէ իր կլափը ու անոր ժանիքները կը խրին, կը մխրճին իր մսերէն, ոսկորներէն ներս, համր բայց անխուսափելի վճռականութեամբ...

Խալիլ տակաւին կը պզտիկնայ. ատամները կը կափկափին ու անդամներուն ծայրը կը սկսի սողնաուբ մը որ ձգուի երակներուն, ջիղերուն ուղղութեամբ.

— Հէյ Եարապպի... կը խորհի Խալիլ: Գալուցումի, գահանդական դողի այդ րոպէին, յոյս նշոյլ մը կը ցատքէ յանկարծ իր խոր... փակ տեղնարկը կը դարձնէ գերագոյն, նախախնամական ափերուն... Մղկտացող հեծեծանով Խալիլ կը պաղատի, կը խոստանայ. գլուխը կը ցցէ մրրիկին դիմաց...

Ո՛հ, այո... ինք պիտի ծախէ, էյ Ալլահ, իր ջորիները, իր ունեցած չունեցածը. ճանապարհ պիտի ելնայ սրբազան երկիրը, Մեքքէ... ոտքով պիտի երթայ Մարգարէին դամբանին... բոպիկ ոտքերով պիտի անցնի ծովէն ու անապատէն... ճակատը պիտի քսէ Քեապէի փոշիներուն... Այո, Ժհաձի ճամբաներուն վրայ պիտի քալէ իր գօտին ու «զէմզէմ»ի անապակ ջրովը պիտի մաքրէ իր մեղքերը...

Կը թուի թէ Խալիլ կը քալէ արդէն... գլուխը բաց ու բոպիկ կը ճեղքէ անապատը... աւազները կ'այրեն իր ներբանը ու խորշակը կը խանձէ իր ճակատը... ի զուր կը ճգնի սակայն ընթանալ... անագորոյն ծանրութիւն մը չոքեր է ուսերուն եւ կը կոտրէ իր մէջքը... ի՞նչ բեռ է արդեօք, որուն ծանրութիւնը կը թափանցէ նոյնիսկ իր կուրծքէն ներս ու կը փլի կարծէք իր սրտին վրայ... Անոր զանգուածին տակ, Խալիլ կը մնայ անճար, ուժասպառ ու իր քայլերը կը կառչին գետնին, ճահիճի մէջ բռնուած մէկուն նման...

— Հէյ Ալլահ... ինչո՞ւ այս բեռը սրտիս վրայ... ինչո՞ւ չես թողուր ծառադ որ «հաճ»ի ճամբան կարէ...

Այն ատեն Խալիլ կ'անդրադառնայ որ այդ բեռը կուտակուող ձիւնամրրիկն է թերեւս... թերեւս իր ծանրացող մարմինը... կամ հաւանաբար զօտն յիշատակ մըն է, որ այդ պահուն արթնցեր է իր մէջ ու կը խրի, կը խարազնէ զինքը...

Յիշատակը անցած – մոռցուած դէպքի մը, որուն վրայ Խալիլ թափեր էր իր տարիներուն փոշին, մոխիրը, զայն թաղելու համար կարծես... իր բութ հոգին երբեք չէր փորձած նայելու հոն, անցեալի այդ հանգոյցին: Տարիներուն ետին փտած ըլլալու էր յիշատակը այս դէպքին, որու ուղղութեամբ ինք միշտ խուսափեր էր աչքերը դարձնելէ...

Ահաւասիկ սակայն — ուրկէ՞ ուր, եւ յանուն ինչի՞ — աւելի քան երբեք կենդանի, այն հեռաւոր դիպուածին պատկերը դուրս ցատքեր է մութէն, մոռացօնքէն... այդ պատկերը կանգներ է ճիշդ աչքին դիմաց. աչքերը կը թարթէ, գլուխը շուռ կու տայ, կը ջանայ վանել, հեռացնել զայն, բայց ան, յիշատակը հոն է, վէրքի նման կոտտացող, խղճի խայթի պէս անջնջելի...

... Արդարեւ, տասնեւհինգ տարի առաջ, նոյեմբերի օր մը, ինք վար կ'իջնէր Էրզրումի «Կեավուր պօղանը» փողոցէն. կը դիմէր «Մահլէ պաշը» հրապարակը...

Գիտէր որ նոյն օր աքսորու խաղ մը պիտի սարքուէր հայ գերիներու կախուն. դատաքրութեան ծրագիրը հաղորդուած էր իրենց օրեր առաջ, մզկիթներու մէջ...

Խալիլ, ետին ձգած ջորին, — միակը՝ զոր ունէր այն ատեն, — կը քալէ գրեթէ անտարբեր: Զարաշուք մտածում մը օրերէ ի վեր կը դառնայ ուղեղին մէջ. կ'որոճայ զայն աւելի ու աւելի, ու զայն կը խառնէ իր մսին ու արիւնին:

ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

(2)

նուած է Զուիցերիացիներու հետ — զգեստ նուաղող խնամքին. ու իր հիմնադիր Գ. Քրաֆթ Պօնարի յարատեւ ճիգերուն շնորհիւ է որ կը քալէ տակաւին շփոթ գոյութիւն մը, տարուէ տարի պակսող աղբիւրներու անձկութեան տակ: Ամէնէն փափուկը սակայն աղջիկներու պարագան է: Փափաքելի է որ, քանի դեռ ուշ չէ, մամուլը արթնցնէ ու հետաքրքրէ հայ գաղութները, մանաւանդ եւրոպական գաղութաբնակութիւն փնտռող երիտասարդութիւնը.

Անշուշտ, ոչ ոք պիտի փափաքէր որ հայ զարգացած, պարկեշտ եւ ազնիւ աղջիկ մը ստիպուի աղախին մնալ օտար տուներու մէջ:

ԱՆԾԱՆՕԹ ՄԸ

Զինուորագրութիւնը Անգլիոյ մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը հրատարակեն պատերազմական նախարարութեան մէկ շրջաբերականը, որ շատ յատկանշական է անով որ կը յանձնարարէ զինուորագրութեան տարօրինակ ձեւ մը: Վերջերս պատերազմական նախարարութիւնը դիտեց, որ օգուտ չունին «աշխարհ տեսնելու» հրաւէրները, գրաւիչ երկիրներու թնանկարները: Երիտասարդները որ եւ է յարձում ցոյց չեն տար «աշխարհ տեսնելու», գեղեցիկ երկիրներ դիտելու: Գործազուրկներն ալ չեն յօժարիր զէնք բռնել եւ իրենց փորը կշտացնել այս ձեւով:

Արդ, պէտք է գիտնալ, որ Անգլիա ազգային բանակ չունի, զինուորագրութիւնը պարտաւորիչ չէ: Վարձուորներ են զինուորները, սակայն վերջին տարիներուն ոչ ոք կ'ուզէ վարձու տալ իր կեանքը կամ իր ազատութիւնը եւ երթալ զինուորութեան: Զինաթափութեան ճառերը, աւելի ճիշդ թոյլթոյլումը ահա պատող կուտայ երիտասարդութեան մէջ:

Պատերազմական նախարարութիւնը, մտահոգ, սկսաւ մտածել զինուորագրութեան նոր ձեւի մը մասին: Եւ գտաւ այդ ձեւը, որ քիչ մը կը յիշեցնէ մամուլ կոչուած հին եղանակ մը. «Մամուլի» եղանակը կը գործադրուէր նախապէս Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ: Քոլպէր ԺԷ. դարուն ընչեց այդ եղանակը Ֆրանսայի մէջ, սակայն Անգլիոյ մէջ «մամուլը» շարունակուեցաւ մինչեւ ԺԹ. դարու կէսը: Ահա թէ ի՛նչ է զինուորագրութեան այն եղանակը, որ «մամուլ» կը կոչուի: (Բռնի զինուորութիւն):

Զինուորագրութեան պաշտօնեաները, տեսակ մը ոստիկաններ, կը շրջէին տանդղձասաներու մէջ, կ'ընտրէին քաջառողջ եւ յաղթանդամ երիտասարդները, կը բարեկամանային, յետոյ գինետուն կը տանէին, լաւ մը կը գինովցնէին եւ կէս — մեռել վիճակի մէջ կը փոխադրէին այն նաւուն վրայ, որուն նաւաստիները կը պակսէին: Նոյն պաշտօնեաները կ'աշխատէին երբեմն համոզելով տանիլ երիտասարդները: Ցաճախ, երբ չէին կրնար համոզել, բռունցք մը կ'իջեցնէին գլխուն, գետին կը տապալէին զայն, յետոյ այնպէս կը փոխադրէին գրանց:

«Մամուլի» այս ձեւը կը յիշեցնէ զինուորագրութեան այն եղանակը, որ պիտի գործադրուի ներկայիս:

Պատերազմական նախարարութիւնը հրաւիրած է պաշտօնեաները, որ զինուորահաւաքութիւն կատարեն. Իրենց բերած իւրաքանչիւր զինուորին համար պիտի ստանան չորս կամ հինգ շիլլին: Այս զինուորահաւաք պաշտօնեաները արտօնուած են գեղեցիկ խօսքերով, աղուոր պատմութիւններով, տասնապետներու եւ յիսնապետներու դիւրին ու հաճելի կեանքը նկարագրելով, երիտասարդներ որսալ եւ զինուորագրել:

Բայց կը տեսնուի, որ այս եղանակն ալ այնքան քաջալերական չէ: Եւ անգլիական մամուլին մէջ կարգ մը թերթեր երիտասարդներու զինաթափութեան պատասխանատուութիւնը կը նետեն ընկերվարական հրապարակագրութեան վրայ: Ո՛չ ոք սակայն խօսքը կ'ընէ պարտադիր զինուորութեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԸ Վալանսի մէջ

ՎԱԼԱՆՍ, 18 ապրիլ (Ցառաջ).— Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը ապրիլ 14ին բացաւ իր դարմանատունը, կարեւոր պահանջ մը գոհացնելու համար: Ուրախ ենք որ, շնորհիւ Կ. Խաչի անդամուհիներուն աշխատանքներուն իրականացաւ այս ծրագիրը: Ամէն շաբթու պիտի այցելէ հայ բժիշկ մը: Շաբաթ օրուան հերթապահ բժիշկն էր Տոքթ. Սէփէֆճեան, որ խղճմտօրէն քննեց մեր հիւանդները: Դարմանատուն ներկայացող բոլոր հիւանդները ըստացան պէտք եղած խնամքը: Ունէինք նաեւ երեք ծանր հիւանդներ որոնց մէկը բժշկ. տեղեկագրին համաձայն փոխադրեցինք հիւանդանոց, իսկ միւս երկուքը կը խնամուին տան մէջ: Ասոնցմէ զատ 16 հիւանդներ դարմանատունը եկան քննուելու համար, ոմանց տրուեցաւ ձրի դեղ. 6 հիւանդներ վճարեցին 10ական, իսկ 3 հոգի ալ 15ական, միւսները բոլորովին ձրի:

Դարմանատուն այցելողները շատ գոհ տպաւորութեան տակ մեկնեցան: Մեր դարմանատունը բացուելէ առաջ Կ. Խաչի վարչութիւնը հարկ եղած դիմումը կատարած է ստացած է գոհացուցիչ պատասխան: Կ. Խաչի անդամուհիներէն մէկը բոլորովին ձրի տրամադրած էր իր հիւրանոցը, իբրեւ դարմանատուն: Շաբաթ (28 ապրիլ) պիտի այցելէ բժ. Թօքաթլեան, մասնագէտ կանանց հիւանդութեան: Այսպէս յաջորդաբար պիտի շարունակեն այցելել հայ բժիշկները: Կը մաղթենք որ Կ. Խաչի անդամուհիները շարունակեն աշխատիլ նոյն եռանդով:

Այծեամ

Կեանքը Էքսի մէջ

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ.— «Ցառաջ»ի ընթերցողները կը յիշեն թէ մեր գաղութը ունէր «Ցառաջդիմական» Միութիւն մը, որ լուծուեցաւ 1933 յուլիս 7ին: Այս Միութիւնը իր գործունէութեամբ, գրի ու գրականութեան տարածման աշխատանքներով մէկ — երկու տարուան մէջ, Էքսի գրեթէ բոլոր կարող ու խոստմնալից երիտասարդները իր դրօշին տակ համախմբած էր, ստեղծելով անոնց ինքնազարգացման Միութիւնը գրական, պատմական արժէքաւոր գիրքեր հաւաքած, որոնց մէջ վարձած, գրադարան բացած եւ հանդէս — ներկայացումներու շարք մը սկսած էր, եւ յանկարծ քայքայուեցաւ: «Ցառաջդիմականի» ու զուգընթաց կար Թաղ. Խորհ. մը, որ նմանապէս լուծուեցաւ անցեալ փետրուարին: Էքսի նման հարուստ գաղութի մը համար, որ ունի 80 ընտանիք, ամօթ չէ՞ այս կազմալուծումը: Ցաճախ թերթերու մէջ կը կարդանք Ֆրանսայի այս կամ այն շրջանի մասին — մանկապարտէզներու բացումը: Կարտանը որ Էքսի քթին տակ է, ունի երեք դպրոց եւ զանազան միութիւններ: Էքսի գաղութը գրեթէ ամէնէն հինն է: 1920էն ի վեր Հայեր հոն հաստատուած են, բայց առանց որ եւ է կեդրոնական կամ բարձրագոյն մարմնի մը, որ իրաւասութիւն ունենար վարելու ազգ. գործերը:

Միլի հայ գաղութը որ վեց քիլօմէթր հեռու է Էքսէն, վերջերս լծուած է եռանդուն աշխատանքի մը: Երբ Էքսի մէջ կազմալուծուեցաւ Թաղ. Խորհուրդը, Միլի մեր հայրենակիցները ձեռք ձեռքի տուած՝ գործի փարեցան եւ հիմնեցին Թաղ. Խորհուրդ մը, Էքսի չարունակութիւնը ըլլալ կ'ուզէ. Միլցիները կ'ըսեն.— «Մենք բոլորս ալ երեք — չորս զաւակներու տէր ենք, չենք ուզեր որ մեր զաւակները այլասերին, մոռնալով հայրենի գեղեցիկ բարբառը: Անոնց մեղքը մեր վիզն է, մենք պարտաւոր ենք անոնց հայկցի դաստիարակութիւն տալ եւ այդ ուղղութեամբ անհրաժեշտ զոհողութիւնները ընել, նոր սերունդի մէջ վառուած ազատ Հայաստանի գիտակից եւ պարտաճանաչ քաղաքացիներ պատրաստելու համար: Ահա այս գիտակցութեամբ եւ առաջադրութեամբ է որ ձեր քանդած ((խօսքը Էքսի լուծուած Թաղ. Խորհուրդի մասին է), Թաղ. Խորհուրդը մենք կը վերակազմենք»: Ապրին Միլցիները: Միլի գաղութը ներկայիս ունի իր մանկապարտէզը, ուր տասի չափ մանուկներ կը դաստիարակուին հայեցի շունչով: Ուսուցիչն է Գ. Սարգիս Քէնտոյեան, որ հակառակ իր գործարանային յոգնեցուցիչ աշխատանքին, շաբաթը չորս օր Էքսէն Միլ կ'այցելէ, հայ մանուկներուն հայերէն Ա.Բ.Գ.ը սորվեցնելու համար, ոչինչ վարձատրութեամբ մը: Իսկապէս քաջալերութեան արժանի է այս երիտասարդը, որ կը յայտարարէ հրապարակաւ.— Փոխանակ սրճարաններու եւ ախէքմաներու մէջ ժամանակս պարապ անցընելու, ինքզինքս կը նուիրեմ նոր սերունդի դաստիարակութեան գործին»: Միլցիները մտադիր են դպրոց ալ շինել, որ մը մէկուն, որ մը միւսին տունը դպրոց կ'ընեն: Այսպիսի դժուարին պայմաններու մէջ երբ կը ձգտին մանկապարտէզ մը պահել, ինչ ըսել Էքսի աղա — էֆէնտիներուն, որ եղածն ալ քանդեցին ու հիմա «զուտ քեզի», «ես ինծի» ըսելով օրը իրիկուն կ'ընեն.

Թղթակից

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆՈՅՆ ՍԵՒ ՁԵՌՔԸ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

ՎԻԷՆ.— Այս երրորդ Հայրենակցականն է որ միեւնոյն աղբիւրէն բըխած բանաձեւ մը կ'ընդունի իբր պատգ. ժողովի որոշում:

Մեր Միութիւնը որ 1917ին կազմուած էր Ամերիկայի մէջ, որոշ կանոնագրով ու ծրագրով, մասամբ իրագործած էր իր վրայ ծանրացած պարտականութիւնները, մինչեւ 1927 պահելով իր սեփական որբանոցը Հալէպի մէջ, եւ օգնելով ամէն տեսակ դժբախտութեանց զոհերուն: 1927ին ընդունեց Վերաշինական անունը եւ սկսաւ այդ ճիւղին վրայ եւս որոշ աշխատանքներ տանիլ, սակայն առանց շեղելու իր բուն նպատակէն:

Մինչեւ 1932 բոլոր հասոյթներն անխտիր, Տիգրանակերտի օգտին համար կոյք կոյքի գործած են, առանց նկատի առնելու գաղափարի եւ մանաւանդ գործելակերպի տարակարծութիւնները.

Ամբողջ 15 տարի հաւաքաբար գործող Միութիւնը, այսօր ինչո՞ւ պէտք է պառակտուի: Ո՞ր սեւ ձեռքն է որ այս տարագիր բեկորներուս մէջ թոյն կը սրսկէ, փոխանակ Միութիւնը իր նպատակին ծառայեցնելու՝ ասյթաքումներու կը մղէ եւ մեր հազարումէկ պէտքերը անտես առնելով իրար բզքտելու կը մղէ:

Այո, կայ այդ սեւ ձեռքը, որ բուն անունով Ձեկա կը կոչուի: Փա՞ստ կ'ուզէք. Կարդանք միասին «Տիգրիսի» 1934 մարտ 1 թիւը.— «15րդ պատգամաւորական ժողովս երկար խորհրդակցութիւններէ եւ լուսաբանութիւններէ յետոյ, քուէարկեց հետեւեալ բանաձեւը.— Նկատի ունենալով որ Դաշնակցութիւնը 13 տարիէ ի վեր ճանչցուած է որպէս «հակախորհրդային Հայաստանեան կուսակցութիւն» եւ նկատելով որ միութիւնս խորհ. Հայաստանի մէջ շինարարական գործ կատարող Միութիւն է, 15րդ պատգ. ժողովս կ'որոշէ թէ բոլոր անոնք որ այս կուսակցութեան կը պատկանին, յետ այսու միութեանս անդամ ըլլալէ կը դադրին»:

Եւ միայն այս որոշումը տալով չեն գոհանար, այլ եւ պարտք սեպած են զայն հաղորդել իրենց տէրերուն, որպէս պատւոյ տոմս ստանան:

Ահա այն հեռագիրը զոր անունով միայն պատգ. ժողովը ղրկած է Հայաստան.—

«Հօկի Գլխաւոր Վարչութեան.— Հպարտ ենք ձեր յաղթանակներով: Խօսք կուտանք բաժնեկից լինել ձեր նուաճումներին Նոր Տիգրանակերտով: Մեր մէջէն մաքրած ենք այս ձեռնարկին թշնամիները: Նուիրում ենք մէկ Ֆօրտ օթօ ժողկոմխորհին եւ երկու «Թրրրք» Նոր Տիգրանակերտին»:

«Տիգրիսէն» այս մէջբերումները գրի առինք այն մարդոց համար որոնք կոյր կը ձեւանան եւ որոշ փաստեր անտեսելով տարբեր տեղ կը փնտռեն չար գլուխը:

Այսքանը կը բաւէ համոզուելու, մանաւանդ սրտցաւ Տիգրանակերտցիները լուսաբանելու համար: Հիմա դառնանք բուն հարցին:

Հայրենակիցներ, Ա.— Բառ Տ. կերտի հայը. Միութեան կանոնագրին ամէն մէկ Տիգրանակերտցի կրնայ անդամակցիլ ընկերութեան, առանց կուսակցական եւ յարանուանական խտրութեան՝ երբ կը կատարէ իր վըրայ դրուած պարտականութիւնը:

Ուստի ապօրինի որոշում մըն է տրուած երեքս ապօրինի պատգ. ժողովի մը կողմէ:

Բ.— Միութեանս Դաշնակցական եւ համակիր հատուածը առաւելագոյն չափով գործած եւ զոհաբերած է այս 17 տարուան շրջանին՝ քան ուրիշները: Փաստերը կարելի է անմիջապէս ստանալ մայր դիւանի հաշուեցոյցներէն մարմինէն.

Գ.— 15 մասնաճիւղերէ բաղկացած Միութեան մը Կեդր. Վարչութիւնը ի՞նչպէս ինքզինքը իրաւասու կը կարծէ միայն վեց մասնաճիւղերէ կազմուած պատգ. ժողով մը գումարել, Միութեանս կանոնագրին հակառակ բանաձեւեր քուէարկել եւ աջ ու ձախ պատգամներ արձակել:

Նկատելով որ այս պառակտումը կատարուած է որոշ նպատակով միջազգային կարմրուկներու հայանուն ձաղուկներուն հրամանով եւ գործակցութեամբ «Միացեալ Ճակատին», աւելորդ կը սեպենք որ եւ է յորդոր կամ սէր ու գուրգուրանք դէպի Հայրենակցականը: Ուրեմն կոչ կ'ուղղենք բոլոր սրտցաւ Տիգրանակերտցիներուն որ մեզ հետ ձեռք ձեռքի տան, այս բարձրացնեն եւ այս վատերը դուրս ձգեն, որպէսզի կարենանք վստահելի ձեռքերու յանձնել Հայրենակցականը, այլապէս այդ այլասերածները տզրուկի պէս պիտի քամեն մեր արիւնը: Միութիւն մը, ազգ մը, արտաքին ուժերով չէ որ կը պարտուի, այլ թուլամորթութեամբ, անտարբերութեամբ եւ անմիաբանութեամբ:

Ուրեմն, սիրելի Հայրենակիցներ, միակամ, արթուն եւ աչալուրջ գտնուինք, որպէսզի Միութիւնը կարենայ վերստանալ նախկին դիրքը եւ փոխադարձաբար օգնել եւ օգտուիլ [illegible]

Ի դիմաց Տ.կերտի Հ. եւ Վ. Միութեան մասնաճիւղի

Ց.Գ.— Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՐՈՑՑ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 ապրիլ).

— «Չկայ բարոյապէս աւելի ծանր ու աւելի ողբերգական բան մը քան դաւանափոխութիւնը:

Ու չկայ ոչինչ աւելի բշուառ ու զզուելի քան դաւանափոխը:

Բեթղեհեմի Ցեղափոխականը, որ Գողգոթայի վրայ քաւեց հաւատարմութիւնը իր հաւատքին, կը մնայ — բացառաբար իր այս հաւատարմութեանը համար — մարդկային ամէնէն հմայիչ ու ամէնէն կախարդական դէմքերէն մէկը:

Ու խաւարումի գիշերուան պատկերը, երբ մէկիկ - մէկիկ բոլոր մոմերը կը մարին ու վառ կը մնայ մէկ հատիկ մոմ մը միայն, քաջ մոլեռանդ Ուխտաւորի, այս պատկերը իր վեհութեամբն ու կախարդանքովը կը մնայ ամէնէն վսեմն ու դիւթիչը կեանքի բոլոր պատկերներուն մէջ:

Ծաւալուն շարժ մը, խոր ու ուժեղ, ցնցեց բոլոր կրօնքները եւ հաւատքի բարձունքներէն, թօշնած տերեւներու նման, մէկիկ - մէկիկ թափթփեց հին ուխտաւորները,— դարձաւ էրեւրու բանակ մը ամբողջ, անուրբ եւ անհոգի:

Ու մոլեռանդութեամբը նոր ուխտաւորի՝ դաւանափոխները այս զազրելի բանակը սկսաւ ամէն տիղմ թափել իր հին հաւատքի վրայ եւ նոյնքան մոլեռանդաբար ամէն գովք հիւսել իր նոր աստուածներու հասցէին:

Եւ չզգաց, չտեսաւ, թէ իր հին հաւատքի երեսին տեղացած ամէն թուք՝ թուք է նախ ի՛ր իսկ թերնով իր՛ երեսին նետուած:

Զրմռնեց ու չհասկցաւ, թէ ի դէմս կոխկրտուող հաւատքի իր ոտքերուն տակ կը կոխկրտուի իր իսկ անձը, որուն էութեան մասնիկն էր ան — ամէնէն սուրբն ու նուիրականը — տակաւին երէկ:

Եւ ուրովհետեւ բառերը պատրանքը կուտան հոգի, ուստի դաւանափոխը հօղարկել կարծեց իր բշուառ հոգին, իր հին հաւատքի եւ իր հին ուխտակիցներու խարանումին մէջ ոչ թէ իր, այլ ուրիշներու անձը տեսնելով:

Չկայ ոչինչ աւելի զզուելի քան դաւանափոխը:

Ուրովհետեւ չկայ ոչինչ աւելի վսեմ ու ներոստական քան խաչելութիւնը Գողգոթայի վրայ:

Երբ մանաւանդ շարժ է ամեն ուրեք, հզօր ու ծաւալուն, ալիւմալի հալածանք մը հին ուխտերու եւ հին ուխտաւորներու դէմ:

Խաւարումի գիշերը վերջացած չէ տակաւին: Դեռ պիտի մարին մէկիկ — մէկիկ շատերը այն մոմերէն, որ լոյս կուտան այսօր. Սակայն վառ պիտի մնայ հաւատքի ճշմարիտ կանթեղը— եթէ մինչեւ իսկ մէկ հատիկ ըլլայ կանթեղակիրը — եւ անոր ջինջ ու վարակիչ լոյսը հզօր շողերով պիտի փռուի լուսատենչ բազմութեանց վըրայ՝ վերածնութեան ճշմարիտ ճամբան ցուցնելով:

Բանզի հաւատք մը այնքան աւելի հզօր է եւ այնքան աւելի վսեմ, որքան աւելի հաւատացեալ մը խստակրօն է իր ուխտին եւ մոլեռանդ իր կեցուածքին մէջ:

Դաշնակցական ընկե՛ր, երդուէ չմեռնիլ անդառնալի մահերէն ամենէն անարգով, երդուէ դաւանափոխ չըլլալ:

Երբ տոկաս խաչին՝ վաղը քեզ հալածողները իսկ շուն պիտի դառնան եւ խոնարհաբար ոտքերդ լիզեն:

Եղիր խստակրօն ու մոլեռանդ, որպէսզի ըլլաս հմայիչ ու յաղթական:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅԵՐՈՒ ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐԸ

Պարսկական դեսպանատունէն պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ.—

Պարսիկ հպատակներուն կը հաղորդուի թէ ըստ 28րդ յօդուածին անցագիրներու նոր օրէնքին, որ 1933 նոյ. 20էն ի վեր գործադրութեան դրուած է, արտասահման բնակող ամէն պարսկահպատակ որ մինչեւ այդ գործադրութեան թուականը իր անցագիրը չէ վերանորոգած, ազատ պիտի մնայ անցեալ տարիներու տուգանքէն, պայմանաւ սակայն որ օրէնքի կիրարկութեան յաջորդող երկու տարիներու ընթացքին վերանորոգէ իր անցագիրը:

Այս պայմանաժամը աւարտելուն, նախատեսուած բոլոր տուգանքները պիտի վճարէ.

«ՅԱՌԱՋ»-Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Կէս գիշերին մեր պաշտած տունին երդիքէն առատ ջուր թափեցին բարբարոսները: Ուզեր էին մեզ խաշել, սակայն իրենց նպատակին չհասան: Մենք չէինք պաշտած իրենց գիտցած տեղը:

Երբ լուսցաւ, զինուորները եկան եւ մեզ նորէն տարին պաշտօնատեղին, արձանագրելէ յետոյ, ուրիշ հինգ զինուորներու ընկերակցութեամբ կարաւանը ուղղուեցաւ դէպի Ծաղկարի գիւղը: Մեզի կ'ըսէին թէ հոն պիտի սպաննեն: Այդ գիւղն ալ Հայ եւ Թուրք խառն եղած է: Երբ գիւղ հասանք, հոն ալ նոյն ձեւակերպութիւնը կատարեցին: Դարձեալ մեզի հաց չտուին եւ փակեցին ցուրտ տան մը մէջ: Մենք պզտիկներս հաց կ'ուզէինք, ոմանք կուլային: Երեք օրէ-ի վեր, պատառ մը հաց չէինք կերած: Մայրս որոշած էր Վժան գիւղին առջեւ մեզ ջուրը նետել:

Այդ գիշեր չկրցանք քնանալ. ամէն մէկը իր անցեալը կը պատմէր: Երբ կիներ կային 80—90 տարեկան: Կ'ըսէին,— Այսպէս զուլում բնաւ չէ եղած:

Մայրս կը պատմէր Ցէլիպաշներու տարափը: Իր պապը Ջինար գիւղէն է եղած, Ղուզուլչան գաւառէն: Կալոց ատեն մը 15 Ցէլիպաշներ կ'երթան Ջինար գիւղը հիւր կ'ըլլան մօրս պապուն. Հոդ. կերակուրները ուտելէ յետոյ, մօրս պապուն կ'առաջարկեն որ իր պզտիկ հարսը իրենց յանձնուի: Մեր պապուն պապը կ'երթայ տղոցը կը յայտնէ Ցէլիպաշներուն լիրբ առաջարկը: Տղաքը կ'որոշեն սպաննել Ցէլիպաշները: Ստեփան քեհեան կ'երթայ Ցէլիպաշներուն կ'ըսէ թէ իրիկունը հարսը պիտի բերէ: Երբ իրիկուն կ'ըլլայ, տղաքը կ'երթան եւ 15 Ցէլիպաշները կը մորթեն, ցորենները կալը կը թողուն եւ կը փախչին դէպի Դերջան. երբ Խաչ գիւղի մօտ կը հասնին, գոմէշները թող կուտան որ քիչ մը արածին: Գոմէշները կը սկսին կառչիլ, յանկարծ մէկը կ'անցնի հողին տակ: Գայս կ'երթայ դէպի գոմէշին անճեղացած տեղը, ուր տուն մըն է եղած, վար կ'իջնէ եւ կը տեսնէ ձիթհանք է: Լաղարեան գերդաստանը Խաչ գիւղի երկրորդ հիմնադիրը կ'ըլլայ: Հոդ դարձեալ իրենց նախկին հարստութիւնը ձեռք բերելով յետագային կ'ըլլան հարուստ Գրիգոր Քէհեան: (Մայրիկիս հայրը): Գալով ձիթհանքին, ինչպէս որ գտնուած էր, այնպէս ալ մնաց:

Կէս գիշեր եղած էր երբ ոտքի ձայներ առինք մեր պաշտած տունին երդիքէն: Վախցանք թէ դարձեալ եռացած ջուր պիտի թափեն մեր վրայ: Ամէն մէկս անկիւն մը քաշուեցանք, սրտատրոփ հետեւանքին սպասելով: (Դերջանի տուներուն պատուհանը երդիքէն կ'ըլլայ): Մէկ ալ պատուհանը բացին, ծրար մը վար ձգեցին եւ նորէն գոցեցին: Մերինները մօտեցան ծրարին, լուցափեցին եւ տեսան որ հաց է: Մութ տունին մէջ մեզի բաժնեցին հացը, ամէն մէկուս մէկ մէկ լաւաշ: Ոմանք կասկածեցան թէ թունաւորուած է: [illegible] կ'ըսէր քանի որ օրերով հաց չէինք կերած: Երեւան եկաւ որ հացը մեր գիւղը մուրացող Հասանն է բերած, գաղտագողի:

Երբ Հասանը Աղանդեր գիւղը մուրալու կ'երթայ հոն կը լսէ մեր, այսինքն հայ կիներուն եւ երեխաներուն անօթութիւնը. չհասկ Ծաղկարի գիւղը կուգայ, կը հասկնայ մեր ուր ըլլալը եւ իր մուրացած հացը կը բերէ հայ բեկորներուն, որոնց հացով ապրած էր ինքը:

Առտուն կարաւանը պիտի մեկնէր. դարձեալ նոյն ձեւակերպութիւնները պաշտօնական մարմինէն: Հինգ նոր զինուորներու առաջնորդութեամբ Վժան գիւղը ուղղուեցանք: Ճամբան մեր բարերար Հասանին հանդիպեցանք, մեզի պատմեց թէ ինչպէս հացերը տունին երդիքէն վար ձգած էր: Լալով բաժնուեցաւ մեզմէ: Երբ հասանք Վժան գիւղի կամուրջը, ես անմիջապէս միւս կողմը անցայ. լաւ գիտէի որ զիս ջուրը պիտի նետէր մայրս: Ան կամուրջին վրայ զիս կը փնտռէր: Երբ կը տեսնէ որ միւս ափն եմ, այլ եւս [illegible] զինուորները շինած էին, բայց շաբաթը եօթն օր Եփրատ գետը կը քանդէր զայն:

Վժան գիւղին մէջ մեզի հաց եւ կերակուր տրուեցաւ: Գիշեր մը մնալէ յետոյ առաւօտ ուղղուեցանք դէպի Սանասայի ձորը: Վերջին ակնարկ մը նետեցի հեթանոսական շրջանէն մինչեւ մեր օրերը սրբավայր ճանչցուած Հէյպէկ լերան, եւ յիշեցի եղբօրս՝ Անանիային ձօնը.—

ՁՕՆ ԴԵՐՋԱՆԻ

Իմ հայրենի լեռները հսկայ,
Գիւղերն աւեր, ոչ ոք չկայ,
Կը խօսի լռիկ դարաւոր Եփրատ,
Որ եղաւ հաւակ ցեղիս գերեզման:
Ա՜խ, իմ հայրենի՛ք, ծորանովիտ Դերջան,
Հէյպէկն է բագինը մէջտեղ որպէս իշխան
Արտերը խոպան, օճախները ծուխ չկայ...

Երբ մեր կարաւանը մտաւ Սանասայի ձորը, այլ եւս չէր երեւար Դերջանի լեռնաշղթան: Սանասայի ձորն ի վար զինուորական փրանէն զատ ուրիշ բան չէինք տեսներ: Պատերազմէն առաջ, Սանասայի ձորը ճամբայ չունէր. Դերջանցին Երզնկա երթալու համար Ձիթհէլի զառիվերի վրայով կ'երթար: Իսկ այսօր, շնորհիւ հայ զինուորներու տաժանակիր աշխատանքին, Սանասայի ձորն ի վար թուրք զինուորական օթօն կը սուրար:

Տէր Զօրի եւ Քէմախի կիրճին պէս, Սանասայի ձորն ալ ունի իր ահաւոր պատմութիւնը: Մամախաթունէն սկըսեալ մինչեւ Սանասայի ձորը, ճամբաները աշխատող բիւրաւոր հայ զինուորները ի՞նչ եղան: Սանասայի ձորն ի վար ճամբորդողը կը տեսնէր Եփրատի եզերքն ի վար փռուած հազարներով հայ զինուորներուն դիակները: Իսկ եթէ ուշի ուշով դիտէիր Եփրատի յատակը, հոն կը տեսնէիր բազմահազար դիակներ: Մեզի ընկերացող Ասորի զինուոր մը հետեւեալ տեղեկութիւնը տուաւ.

— Երբ ռուսական բանակը Հասան Գալէն կը գրաւէ, ճամբաներուն վրայ աշխատող հայ զինուորները Սանասայի ձորը կը բերեն եւ գիշերանց ռումբերով կը սպաննեն. իսկ հետեւեալ օրը, դիակները կը յանձնեն Եփրատի ալիքներուն: Արդէն մեր կարաւանը կը տեսնէր բիւրաւոր Հայերու դիակները...

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

չարժով եւ Թուրքը — Տրապիզոն գծով։ Շահը Տրապզոնէն պիտի երթայ Սամսոն, Թրքական մարտանաւով մը եւ անկէ Էնկիւրի, Սրվազի շոգեկառքով։

Դիւանագիտական այցելութիւններ եւ նոր մտահոգութիւններ

Արտաքին նախարար Պ. Պարթու Վարշաւիա գնաց չորսաթ օր եւ արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կու տան այս այցելութեան։ Պ. Պարթու մասնաւորապէս լուսաբանութիւններ պիտի ստանայ լեհ-գերման համաձայնութեան մասին, որ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ Փարիզի մէջ, եւ պիտի ջանայ մերձեցում հաստատել Լեհաստանի եւ Փոքր Համաձայնութեան միջեւ։ Ֆրանսա մինչեւ հիմա Լեհաստանի վրայ կը նայէր իբրեւ կրտսեր քրոջ, բայց Լեհաստան այժմ երիտասարդ եւ ամուր պետութիւն մը դարձած ըլլալով, կ'ուզէ հաւասարէ հաւասար խօսիլ։

Արտաքին նախարարը յետոյ պիտի երթայ Փրակա, նոյնքան կարեւոր բանակցութիւններ կատարելու համար։

⁂ Վարչապետ Պ. Տումէրկ կիրակի առտու կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին, Պ. Սուվիչի հետ, որ Փարիզ եկած է զինաթափութեան մասին խորհրդակցելու համար։ Կ'ըսուի թէ Իտալիա թելադրած է որ յետաձգուի զինաթափութեան խորհրդաժողովը, որպէսզի կարենայ Անգլիոյ հետ միջնորդել եւ մերձեցում հաստատել Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։ Պ. Տումէրկ՝ բացէ ի բաց յայտնած է Ֆրանսայի մտահոգութիւնները՝ Գերմանիոյ վերազինման առթիւ եւ հաւատք չունի մասնաւոր բանակցութեանց վրայ։

Պ. Սուվիչ Լոնտոն գնաց, Պ. Մաքտոնալտն ալ տեսնելու համար։

⁂ Պ. Եէֆթիչ, Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը, որ Էնկիւրի գացած էր, իր պաշտօնը լրացուցած ըլլալով դարձաւ Պելկրատ։ Այս առթիւ թերթերը գոհունակութիւն յայտնելով, կ'ըսեն թէ Պ. Եէֆթիչ եւ Թէվֆիք Րիւշտի երկարօրէն խորհրդակցած են, աւելի ընդլայնելու համար Պալքանեան դաշինքը։

⁂ Պուլկարիոյ վարչապետը Պերլինէն գնաց Հռոմ, քաղաքական եւ տնտեսական բանակցութիւններ կատարելու համար. Մերժեց որ եւ է յայտարարութիւն ընել իր տեսակցութեանց մասին, պարզապէս գոհունակութիւն յայտնելով եղած ընդունելութեան համար։

Տոլարը 15 ֆր.էն ալ վար իջաւ

Առնն մը քիչ — շատ կայուն վիճակի մէջ մնալէ յետոյ, տոլարը չորսաթ օր 5 ֆրանքէն ալ վար իջաւ։ Այս անկումը մեծ տպաւորութիւն գործեց սակարաններու վրայ։ Կը կարծուի թէ անկումը պիտի շարունակուի։

Թրոցքի Թուրքիա պիտի երթայ

Վերջնապէս կը հաստատուի թէ Թրոցքի նորէն Թուրքիա պիտի երթայ։ Միւս բոլոր երկիրները մերժած են անցագիր տալ։ Թուրքերն ալ շատ տրամադիր չէին ընդունելու, բայց քանի որ Փրինքիփօ պիտի բնակի եւ առարկեց չունի գործելու, « բարեկամաբար » համակերպած են։ Մինչեւ վերջին օրը զանազան տաղտուկներ կրեց կարմիր բանակին հիմնադիրը։ Ոչ միայն գործ ունեցաւ գաղտնի ոստիկաններու, թղթակիցներու եւ բազմաթիւ հետաքրքիրներու հետ, այլեւ … բարապաններ երեւցան, յետնեալ առնելիք մը գանձելու համար։ Անխուսափելի 1500 քիլօ ածուխի գին գանձեց (600 ֆրանք)։ Միւս կողմէ ինք ծախու հանեց շատ մը ունեցած իրեր եւ մասնաւորապէս երեք շուներ։ Այս վերջինները չծախուեցան, շատ սուղ ըլլալով։ Թղթակից մը հարցուց քարտուղարին թէ Թրոցքի դրամի պէ՞տք ունի որ կը ծախէ շուները։— « Ոչ թէ դրամի պէտք ունի, այլ շուներուն պէտք չունի »։

Մարդասպաններ նորէն չգտնուեցան

Հակառակ գաղտնի ոստիկան Պոնիի թափած ջանքերուն, տակաւին չգտնուեցան դատաւոր Փրէնսի սպանիչները։ Այն երեք ծանօթ կասկածելիները որ բռնուած էին — Լուսաց, Քարպոնէ — Վանթուրա եւ Սփիրիթօ եւ Տրժոն փոխադրուած, անպարտ արձակուեցան։ Միայն Պառօն Լուսաց Փարիզ փոխադրուելով պիտի դատուի ուրիշ յանցանքի մը համար։

Ուրեմն, երկու ամիս վերջն ալ, տակաւին չէ լուսաբանուած դատաւորին սպանութեան գաղտնիքը։

Գաղտնի ոստիկան Պոնի երեք շաբաթէ ի վեր իր քննութիւնները կը շարունակէ Միջերկրականի ափերը։

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ ՄԸՆ ԱԼ ՓԼԿԱՒ ...

Ֆրանսայի գործակցական միութեանց (քօօփէրաթիվ) դրամատունը, որ երկար ատենէ ի վեր կը հետապնդուէր զանազան անկանոնութեանց պատճառով, իր վճարումները առժամապէս դադրեցուց, ապրիլ 23էն սկսեալ։ Այս առթիւ հրատարակուած ազդը կ'ըսէ թէ դրամատան շարժուն եւ անշարժ հարստութեանց գումարը 500 միլիոն կ'անցնի, հետեւաբար յաճախորդները պէտք է պահեն իրենց պաղարիւնը։

Իրարանցումը այնքան մեծ էր որ, ութսաթէն չորսաթ ութ միլիոն ֆրանքի գումար մը քաշուեցաւ դրամատունէն։

ՀՌՈՄԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Ապրիլ 21ին մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Հռոմի հիմնարկութեան տարեդարձը, ամբողջ Իտալիոյ մէջ։ Լոմպարտիոյ գաւառէն 2500 պատերազմի հաշմանդամներ Հռոմ գացած էին, մասնակցելու համար։ Ապրիլ 21ը միեւնոյն ատեն աշխատանքի ազգային տօնն ըլլալով, 60,000 հանգստեան թոշակի տետրակներ տրուեցան ծեր կամ անկար բանուորներու (50 միլիոն լիրէթ)։ Գաւառներու մէջ այս տետրակները բաժնեցին նահանգապետները, իսկ Հռոմի մէջ՝ Պ. Մուսոլինի անձամբ յանձնեց հազար տետրակներ

Վերջին ազդարարութիւն

«Ալիք»ի, «Յառաջ»ի, «Յուսաբեր»ի եւ «Հայրենիք» ամսագրի

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 31 մարտ.— Թաւրիզում եւ շրջաններում գտնուող այն բաժանորդները, որոնք ամիսներ շարունակ կարդացել են յիշեալ թերթերը, սակայն չեն վճարել բաժնեգինները եւ ծածկել են, հակառակ իրենց եղած դիմումներին։

Սրանով վերջին անգամ յայտարարում եմ այդ անպարտաճանաչ բաժանորդներին, որ մինչեւ 1934 թիւ մայիս 20ը փակեն իրենց հաշիւները, հակառակ դէպքում ստիպուած կը լինիմ այդպիսիների անունները թերթերում յայտարարելու եւ օրինական միջոցների դիմելու։ Իսկ այն բաժանորդները որոնք խրատեցնելուց առաջ վերջին իրենց հաշիւները չեն փակի, այդպիսիների թերթը անմիջապէս կը դադարեցուի։

Գործակալ՝ ԽԱՉԻԿ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԼԷՅՏԸՐ ՌԻՕԼԸՍ Թարգմ. Մ.

Ծառան խնդաց.

— Կարելի է, պարոն, Սահմանադրական Ակումբն էի առաջ։

— Ուրեմն այնտեղ տեսած ըլլալու եմ ..

Ծառան ներս մտնելով արտասանեց հիւրին անունը։

Ընդարձակ սենեակ մըն էր, սքանչելի կարասիներով, բայց չունէր այն տաք ու հանգստաւէտ մթնոլորտը որ Անգլիացիի մը տան յատկանիշն է։

Գարա գրասեղանէն բարձրացաւ ու խնդումերես ողջունեց այցելուն։

— Բոլորովին անպատեհ հաճոյք մը, ըսաւ եւ սրտագին սեղմեց անոր ձեռքը։

Թ. Ք. տարիէ մը ի վեր չէր տեսած այս երիտասարդ ու սարօրինակ մարդը, որուն վրայ շատ քիչ փոփոխութիւն նշմարեց։ Աւելի ինքնավստահ ու շնորհալի չէր կրնար ըլլալ ան։ Իր ունեցած յաջողութիւնները չփացուցած չէին զինքը, քանի որ իր շարժումները շատ բնական էին։

— Կարծեմ այդքանը կը բաւէ, Միս Հոլընտ, ըսաւ Գարա դառնալով իր մեքենագրին որ կեցած էր գրասեղանին քովը։

— Մեր յոյն բարեկամը լաւ ճաշակ ունի քարտուղարուհիներու ընտրութեան մէջ, մտածեց Թ. Ք. որ մէկ ակնթարթի մէջ տեսած էր աղջկան խարտեաշ մազերն ու գեղեցիկ ոտքերը։

Անիկա կիներուն գեղեցկութեամբ դիւրաւ հրապուրուող մարդ չէր. համոզուած ամուրի մըն էր, որովհետեւ ժամանակ չունէր ամուսնութեան մասին խորհելու։ Եւ սակայն քարէ շինուած պէտք է ըլլար, չզգալու համար այդ աղջկան թարմութիւնը, գեղեցկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը։ Դիտողական, վառվռուն բան մը կար անոր վրայ։

— Մըն է ամէնէն արտառոց անունը զոր լսած էք, հարցուց Գարա խնդալով. ձեզի հարցնելուս պատճառը այն է որ Միս Հոլընտ ու ես կը խօսէինք նամակի մը մասին զոր մեզի ղրկեր է Մէճի Կուպըր անունով մէկը՝ դրամ ուզելու համար։

Աղջիկը թեթեւ մը ժպտեցաւ ու անոր ժպիտին մէջ Թ. Ք. տեսաւ զուարթ

— Ամէնէն արտառոց անո՞ւնը, կրկնեց Թ. Ք.… կարծեմ իմ ծանօթներուս մէջ ամէնէն գէշը Պէլինտա Մէրին է։

— Անիկա ծանօթ կը թուի ինծի, ըսաւ Գարա։

Թ. Ք. նայեցաւ աղջկան, որ համարձակօրէն իր աչքերը յառած էր գաղտնի ոստիկանին։ Յետոյ աղջիկը ակնարկ մը նետեց Գարային ու դուրս ելաւ։

— Պէտք է ձեզի ներկայացնէի, ըսաւ Գարա. քարտուղարուհիս է, գեղեցիկ է, չէ՞…

— Շատ, դիտել տուաւ Թ. Ք.։

— Կը սիրեմ գեղեցիկ բաներով շրջապատուիլ, ըսաւ Գարա որուն գահոյակ չեչոտ հաճելի չթուեցաւ գաղտնի ոստիկանին։

Յոյնը սեղանին վրայէն վերցուց արծաթէ տուփ մը եւ սիկարէթ հրամցուց իր հիւրին։ Մտերմական հագուստ մը հագած էր եւ հակառակ որ այդ զոյնը չէր վայլէր ամէն ստորականի, շատ յարմարած էր Գարային։

— Շատ կասկածոտ էք, Պ. Մէքլէտիթ…

— Կասկածո՞տ, ես…

— Այո, վստահ եմ որ կ'ուզէք տեղեկութիւններ հաւաքել իմ ծառաներուս մասին. գիտեմ որ չպիտի հանդստանաք, մինչեւ որ լուր չառնէք խոհարարիս, սպասաւորիս, քարտուղարիս անցեալին մասին…

Թ. Ք. խնդաց։

— Պատճառը մէկ կողմ, քիչ մը ունիմ այդ թերութիւնը, բայց ձեր տնական խնդիրներով երբեք չեմ զբաղած, միայն թէ հետաքրքրուած եմ ձեր կառավարին անցեալով…

— Օ՜հ, Գրատունը ըսել կ'ուզէք…

— Առնն մը Սմիթ էր անոր անունը, բայց կարեւորութիւն չունի. իսկական անունը Փորտիւլօս էր, ըսաւ Թ. Ք.։

— Օ՜հ, Փորտիւլօսը, կրկնեց Գարա լրջութեամբ. քովէս հանեցի երկար ժամանակ առաջ…

— Եւ թոշակ յատկացուցիք, կարծեմ ..

Գարա ոստիկանին նայեցաւ բայց մը. յետոյ շարունակեց.

— Հին ծառաներուս լաւ կը նայիմ։ Ի՞նչ բանի կը պարտիմ ձեր այցելութիւնը…

Թ. Ք. սիկարէթ մը վերցուց ու պատասխանեց.

— Խորհեցայ թէ կրնայիք ինծի օգտակար ըլլալ, ըսաւ այնպիսի անտարբերութեամբ մը որ կարծես իր գլխաւոր մտահոգութիւնը սիկարէթն էր։

— Ոչ մէկ բան աւելի մեծ ուրախութիւն պիտի տար ինծի, ըսաւ Գարա անհամբերութեամբ։ Կը թուի թէ դուք շատ ալ չփափաքեցաք շարունակել մեր յարաբերութիւնները որոնք հեզհեզ պիտի յանգէին թանկագին բարեկամութեան մը, շատ աւելի թանկագին ինծի համար — Գարա խնդաց — քան թէ ձեզի…

— Շատ ամչկոտ մարդ եմ եւ շատ քաշուող. ընդհանրապէս հաւատք ալ չունիմ իմ հրապոյրներուս մասին՝ ընկերութեան մէջ մտնել, ելլելու համար. հիմա ձեզի եկած եմ որովհետեւ դուք ամէնուն ծանօթ էք… լաւ յիշեցէք, որքա՞ն ատենէ որ ունիք այս աղջիկը, հարցուց Թ. Ք. յանկարծ։

Գարա ձեռքերը նայեցաւ, կարծես ներշնչուելու համար։

— Չորս… ոչ, երեք ամիսէ ի վեր. շատ կարող աղջիկ մըն է. գիւղական գործ չէ սովորաբար, աւելի լաւ ու սում սորված է քան իր դիրքը ունեցող շատ մը աղջիկներ, օրինակ. շատ աղէկ կը գրէ ու կը խօսի արդի լեզուներն լեզուն…

— Գանձ մը, դիտել տուաւ Թ. Ք.

— Իսկապէս. կը բնակի թիւ 80 Մարլիպօն փողոց. բարեկամ չունի եւ իրիկուններն կ'անցընէ տունէն ներս շատ պարկեշտ եւ քիչ մըն ալ պաղ ինծի հանդէպ…

Թ. Ք. յանկարծ նայեցաւ իր խօսակցին։

— Ինչո՞ւ այդ բոլորը կը պատմէք ինծի…

— Որպէսզի պարապ տեղը չյոգնիք, պատասխանեց Յոյնը սառնօրէն։ Ձեր տնյատ հետաքրքրութիւնը որ պաշտօնին մաս կը կազմէ, պիտի բռնէր ձեզ, վստահ եմ, անձամբ քննութիւն կատարելու։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH
(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԻՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ :	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 25 Avril 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année No 21..

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԻՄԱՐ _ ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

»»»··«««

Այսօր պիտի կարդաք շրջաբերական մը, Մարսէյլի առաջնորդին ստորագրութեամբ։

Գալաճեան եպիսկ. միթինկ մը սարքած էր 1933 դեկտ. 31ին, հրապարակաւ պատասխանելու համար իրեն դէմ եղած ամբաստանութեանց։ Այս առթիւ, ներկայացուց իր գործունէութեան հաշիւը եւ քիչ մըն ալ դրամ հաւաքեց, Թեմական կազմակերպութիւնը վերահաստատելու յանձնառութեամբ։

Ինչպէս կ'երեւայ, առաջնորդը չէ յաջողած գլուխ հանել իր ծրագիրը եւ այժմ շրջաբերականով մը կուտայ իր «վերջնական եւ անզատնալի» հրաժարականը։

Ինչպէս Գալաճեան եպիսկ.ի շատ մը գործերը, այս շրջաբերականն ալ խառնակոյտ մըն է յիմար-իմաստուն միտքերու եւ արտայայտութեանց։

Մարսէյլի առաջնորդը իրար խառնելով իր թեմը, Մ. Նահանգները, Ռումանիան, Պուլկարիան, Քալիֆորնիան, Ցունաստանը՝ իրենց առաջնորդական խնդիրներով, «800,000է աւելի հայ գաղութները», իր բարեկամներն ու թշնամիները, իր կարգին կը հնչեցնէ ահազանգը.— «Արթնցի՛ր, հայ ժողովուրդ, քանի դեռ ուշ չէ»։

Եւ այժմ յետաձգելով բուն Մարսէյլի խնդիրը, փորձենք հետեւիլ Գալաճեանի յուզած հարցերուն։

Միտքերու եւ լեզուի խառնիճաղանճին մէջ, կը հանդիպինք հետեւեալ խորհրդածութիւններուն.

— «Ու այսպէս անխնայօրէն(?) ու չարաչար կը հալածուին բոլոր առաջնորդ եպիսկոպոսները, Ռումանիայէն մինչեւ Գալիֆորնիա, Ցունաստանէն մինչեւ Նիւ Եորք»։

Գալաճեան մոռնալով թէ ինք առաջնորդ մըն է, ոչ թէ ազգային փրկիչ, կ'աղաղակէ սրտառուչ ինքնահաւանութեամբ.

— «Փոխանակ շինարար եւ ստեղծագործ աշխատանքներու, կենսունակ ուժերս այսպէս յումպէտս վատնելու ներքին անվերջ կռուոտ պայքարներու, անմտութիւն է եւ յիմարութիւն, քանի որ կարողութենէս բարձր է թումբ կենալ արտասահմանի 800,000է աւելի հայ գաղութներ փրկել իրենց սպառնացող վերահաս եւ անխուսափելի կազմալուծումներէն»։

Եւ կը յանգի շատ իմաստուն եզրակացութեան մը.

— «Արտասահմանի հայ ժողովուրդը կատարեալ հոգեկան հիւանդ մըն է եւ վերահաս ըլլալով իր այս հիւանդագին ծանր դրութեան, պէտք է ջանք եւ ճիգ ընէ ինքզինքը փրկելու։ Տարբեր փրկութեան ճամբայ չեմ տեսներ ես. ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՎ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԿԱՌԱՎԱՐԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿՆ ԱՆՑԱԾ Է ԱՅԼ ԵՒՍ, ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ Ի ՎԵՐ»։

Ուրեմն, Գալաճեան եպիսկ. յուսահատած է ոչ միայն Մարսէյլէն, ուր կը գործէ եօթը տարիէ ի վեր, այլ եւ բոլոր գաղութներէն։ «Ոչ մէկ հովուական պաշտօնի թեկնածու եմ առ այժմ, զի ոչ մէկ գաղութի մէջ խաղաղութիւն կայ եւ բոլոր առաջնորդներն ենթակայ են անլուր անարգանքի, հալածանքի եւ մինչեւ սպանման»։

Գալաճեան եպիսկ. ինքզինքը բժիշկի մը տեղ դրած է։ Բայց, ի՞նչ օգուտ, «եթէ հիւանդը կը մերժէ բժիշկը եւ կը հալածէ»։

Խորհրդածութեան առատ նիւթեր կան այս հարբեւանցի տեսութեանց մէջ։ Ե՛ւ յիմարաբանութիւններ՝ ե՛ւ իմաստութիւններ։

Եթէ Գալաճեան եպիսկ. միայն իր կեանքն ու գործը քննութեան ենթարկէր, դիւրաւ պիտի ըմբռնէր իր մատնանշած «հալածանք»ին պատճառները։

Իր յիշած գաղութներուն մէջ, ամէն մէկ առաջնորդ իր առանձին պատմութիւնն ունի։ Իմաստակութիւն է մէկը միւսին հետ խառնել, համատարած ողբերգութեան մը տպաւորութիւնը ձգելու համար։

Մարսէյլի առաջնորդը չի՞ գիտեր թէ ինչո՛ւ վարկաբեկուեցաւ ինքը, զուր բանալով շատ մը պայքարներու, արդար կամ անարդար։ Չի՞ գիտեր Նիւ Եորքի պատմութիւնը։ Եւ եթէ շատ բարդ է այս պարագան, Մազլըմեանի խնդի՞րն ալ չի գիտեր։ Տեսակէտ չունի՞ այդ մասին...

Այս ի՞նչ անմեղունակ «զոհեր» դարձան բոլորն ալ, մէկ օրէն միւսը։ Անօպայ խմբակի մը կողմէ Ստեփաննոս արք.ի դէմ գործուած գահընկէցութիւնը որ եւ է գաղափարական կապ ունի՞ անբարոյական Մազլըմեանի մը դէմ մղուած պայքարին հետ։

Հարցը այն է որ, գաղութներու կազմալուծման մէջ, մաքուր չեն բարձրաստիճան կոչուած կղերին ձեռքերը, մէջն ըլլալով Մարսէյլի առաջնորդն ալ։

Գալաճեան եպիսկ. ճշմարտութեան մէկ մասը կ'ըսէ, բայց միւսը չուզեր խոստովանիլ։

Ան աւելորդ կը յայտարարէ թէ շատոնց անցած է «հայրապետական կոնդակներով ժողովուրդը կառավարելու ժամանակը», բայց չըսեր մնացեալը.— Շատոնց անցած է, նաեւ, կղերապետութեան շրջանը։

Մենք ի՞նչ պէտք ունէինք առաջնորդներ հալածելու, եթէ անոնք ամփոփուէին իրենց վեղարին տակ, իբրեւ հոգեւոր հովիւներ, փոխանակ իշխանաւորի, պետի ձեւեր առնելու եւ քաղաքականութիւն խաղալու։

Եւ ինչո՞ւ պիտի զբաղէինք վարդապետ — եպիսկոպոսի զբաղումներով, եթէ անոնք նախանձախնդիր ըլլային իրենց դասակարգային բարոյականին։

Եթէ «արտասահմանի հայ ժողովուրդը կատարեալ հոգեկան հիւանդ մըն է», այդ հիւանդութեան զարգացման պատասխանատուներէն մէկն ալ «առաջնորդ» կոչուած կղերն է, իր աննախընթաց անկումով, ամուլ յոխորտանքներով ու փառասիրութեամբ, թեթեւամտութեամբ կամ նենգամտութեամբ։ (Բացառութիւնները չենք մոռնար)։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նախարարական շրջաբերական ապրուստի սղութեան մասին

Գրած էինք թէ կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի, ապրուստը աժանցնելու համար։ Առջի օր վարչապետին եւ Ներքին նախարարին ստորագրութեամբ շրջաբերական մը ուղղուեցաւ նահանգապետներուն, անոնց աջակցութիւնը խնդրելու համար։ Շրջաբերականը կը յանձնարարէ միջոցներ ձեռք առնել, մեծաքանակ գնումի եւ փոքրաքանակ վաճառման գիներուն տարբերութիւնը թեթեւցնելու համար։ Այս առաջադրութեամբ, անհրաժեշտ կը համարուի կրճատել ապրանքներու բաշխման ծախքերը եւ խափանել միջնորդներու կամ մանրավաճառներու գեղծումները։ Շրջաբերականը կը հրահանգէ կանոնաւորապէս ժողովի հրաւիրել 1921 հոկտեմբերին հաստատուած նահանգային յանձնախումբերը, ստիպողական եւ կորովի դիմումներ կատարել վաճառականներուն, գեղծարարներու հանդէպ գործադրել 1791ի, 1924ի եւ 1933ի մասնաւոր օրէնքները, մասնաւորապէս քննել հացի եւ միսի խնդիրները եւ ամսական տեղեկագիրներ ղրկել Ներքին գործերու նախարարութեան։

Զինաթափութեան խնդիրը ջո՞ւրը կ'իյնայ

Պ. Ֆուլվիօ Սուվիչ, Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, որ Փարիզէն Լոնտոն գացած էր, Պ. Մաքտոնալտի հետ տեսակցելով, յայտնեց թէ Ֆրանսա բոլորովին հակառակ է ո՛ր եւ է մասնաւոր բանակցութեան եւ կ'ուզէ որ զինաթափութեան խնդիրը կարգադրուի միայն եւ միայն Ժընեւի մէջ։ Խորհրդականը տեսակցեցաւ նաեւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին եւ ուրիշ իրաւասու անձերու հետ։ Լոնտոնի մէջ ալ այն համոզումը կը տիրէ թէ զինաթափութեան սկզբնական ծրագիրը ջուրը ինկած է, եւ կը մնայ անկարելին փորձել, որպէսզի նոր զինարշաւ մը չսկսի, ինչպէս եղաւ 1904ին եւ 1914ին, յանգելով համաշխարհային պատերազմին։ Ուրեմն, ոչ թէ սպառազինութեանց կրճատում է որ պիտի կատարուի, այլ սահմանափակում, եթէ համաձայնութիւն գոյանայ։

Ֆրանսա եւ Լեհաստան կ'ամրապնդեն իրենց բարեկամութիւնը

Պ. Պարթու, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը փայլուն ընդունելութիւն գտաւ Վարշաւայի մէջ։ Նախարարը սիրալիր խօսակցութիւններ ունեցաւ Լեհաստանի վարիչներուն հետ։ Թերթերը կը գրեն թէ տպաւորութիւնը շատ լաւ է եւ թէ ֆրանքօ-լեհ. գինակցութիւնը աւելի պիտի ամրապնդուի այսուհետեւ։ Երեք լեհ զօրավարներ եւ 11 բարձրաստիճան սպաներ Պատուոյ Լեգէոնի շքանշաններ ստացան, այս այցելութեան առթիւ։

Մուսոլինի միշտ անհրաժեշտ կը գտնէ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկեան թերթի մը թղթակիցը վերջերս տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ։ Իտալիոյ վարչապետը նորէն շեշտեց թէ անհրաժեշտ է վերաքննել պատերազմական դաշնագիրները։ Ահաւասիկ իր խօսքերուն ամփոփումը.—

«Ես լաւատես չեմ։ Բայց անմիջական պատերազմի վտանգ մը չեմ տեսներ։ Կը սխալին անոնք որ կը պնդեն թէ ներկայիս 1914ին կացութիւնը կը տիրէ։ Անտարակոյս, սպառնալիքներ կը զգացուին, եւ բազմաթիւ երկիրներ նեղուած են տնտեսական անհանդուրժելի դժուարութեանց։ Բայց պատերազմելու ցանկութիւն գոյութիւն չունի։ Եւրոպական ցամաքամասին վրայ, ոչ ոք պատերազմ կ'ուզէ։ Տասնամեայ խաղաղութիւն մը ապահովեցէք եւ ներկայ ճգնաժամը գրեթէ ամբողջովին պիտի փարատի։

Բայց խաղաղութիւնը չէ եւ չի կրնար յաւիտենական ըլլալ, ինչպէս չեն հաշտութեան դաշնագիրները։ Իտալիոյ մէջ նոր կարգ մը կը հաստատենք եւ չենք ուզեր խանգարուիլ մեր կազմակերպութեան մէջ։

«Պատերազմէն խուսափած չենք ըլլար, եթէ խուսափինք ճակատէն դիտելու իրերը։ Բոլորը գիտեն թէ ներկայ պարագաներու մէջ ո եւ է ազգ չպիտի զինաթափուի, եւ թէ Գերմանիա պիտի վերազինուի, եթէ միւս ազգերը չզինաթափուին։ Մէկ խօսքով, բոլորը կատարելապէս գիտեն թէ Վերսայլի մէջ գծուած Եւրոպայի դաշնագիրը պէտք է վերաքննուի, անկախ տեղի՛ ունենայ պատերազմով թէ ուրիշ միջոցով մը։ Ինչո՞ւ չէ,— «ուրիշ միջոցով մը»։ Ինչո՞ւ այս վերաքննութեան չձեռնարկել ոչ թէ մէկ անգամէն, այլ քաղաքական ու տնտեսական փոխարինութեանց աստիճանական դրութեամբ մը։

«Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Զինաթափութեան խորհրդաժողովը շատ մեծ յաւակնութիւններ ունին, եւ լայն սահմաններ կ'ընդգրկեն։ Մենք պէտք է իրականութեան հետ քալենք, այլ թէ ոչ իրականութիւնն է որ պիտի յաղթէ մեզի. Եւրոպա դժուար կրնայ միանալ։ Ազգերու Դաշնակցութիւններ չեն կրնար ըլլալ, մինչեւ որ դրացնութեան լաւ յարաբերութիւններ չհաստատուին ազգերու միջեւ։ Նախ խորտակենք ամէնէն մօտիկ պատուարները, տնտեսական գօտիներու ընդարձակման ձեռնարկներով։

Այս տեսակէտով, Հռոմի համաձայնութիւնները կը կազմեն առաջին քայլը դէպի Դանուբեան աւազանին վերականգնումը։ Եւ խաղաղեցման այս գործը պէտք է աստիճանաբար առաջ տարուի Չորսերու ուխտի հիման վրայ»։

«Լաւ կ'ըլլայ եթէ Թուրքիոյ տան Իսքէնտէրունը»

Ատանայի «Թիւրք Սէօզիւ» թերթը լուր մը հրատարակած էր որուն համաձայն իբր թէ Ֆրանսա Իսքէնտէրունի գաւառակը Թուրքիոյ պիտի վերադարձնէ. Յիշեալ թերթը կը գրէր թէ Սուրիոյ մարզպանն ալ լրագրողներու հաստատած է այս լուրը։

Այս առթիւ, «Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ թէ կարելի չէ եղած քննել այս լուրին որ աստիճան հիմնաւոր ըլլալը, եւ սակայն, «Ֆրանսա լաւ բան մը ըրած եւ արդարութիւն մը գործած կ'ըլլայ, եթէ այս մեծ մասով Թուրք բնակչութեամբ հողամասը մեզի վերադարձնէ։ Ֆրանսա որ տարիներով Ալզաս — Լօրէնի կարօտը քաշած է, ամէն ազգերէն աւելի կրնայ գնահատել Թուրքերը իրենց մայր հայրենիքին արժանացնելու պէտքը»։

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿԱԹՈՒԱԾԱՀԱՐ

»»»··«««

Երէկ ցաւով կ'արձանագրէինք նոր հարուած մը, որ շատ կը նմանի ընկեր Ա. Ահարոնեանի պատահած դժբախտութեան։

Երէկ Մարսէյլէն ստացանք հետեւեալ հեռագիրը, Բժ. Հ. Օհանջանեանի ստորագրութեամբ.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 23 ապրիլ.— Վարանդեան ուղեղային արիւնահոսութիւն ունեցաւ։ Ձախ կողմը ամբողջովին անդամալուծուած է։ Գիտակցութիւնը եւ խօսելու կարողութիւնը կը պահէ։ Վիճակը անստոյգ է մինչեւ տասը օր։

Ընկեր Վարանդեան արդէն վատառողջ, վերջերս նոր յուզումներու ենթարկուած էր եւ քանի մը անգամ անկողին ինկաւ։ Բժիշկները շատոնց պատուիրած էին զգուշանալ մտային յոգնութենէ եւ յուզումներէ։

Սպասելով նոր մանրամասնութեանց, արագ ապաքինում կը մաղթենք մեր վաստակաւոր ընկերոջ, նոյնը կրկնելով ընկեր Ահարոնեանի համար որուն վիճակն ալ անորոշ է տակաւին։

*** Վերջին պահուն հետեւեալ երկտողը ստացանք Մարսէյլէն, դարձեալ ապրիլ 23 թուականով.— Երէկ գիշեր ժամը 9ին, ընկեր Մ. Վարանդեան կաթուած ունեցաւ, երբ ճաշի նստած էր բարեկամներու հետ։ Անդամալուծուած են ձախ ձեռքն ու ոտքը։ Անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուած են։ Այսօր խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ յայտնի մասնագէտներու կողմէ*

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

»»»··«««

ԴԷՊԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ

Ներքին կացութիւնը նորէն ծանրացած է Ցունաստանի մէջ, իբրեւ հետեւանք Վէնիզէլոսի մղած պայքարին։ Անցեալ շաբթու կարեւոր խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցան վարչապետին եւ պատերազմական նախարարին միջեւ։ Վարչապետը կ'ուզէ որ նոր ընտրութիւններ կատարուին, որովհետեւ ընդդիմադիրները մեծամասնութիւն կը կազմեն ծերակոյտին մէջ։

Վարչապետին տեսակէտին համաձայն չէ զինուորական երրորդութիւնը, Գոնտիլիս — Մեթաքսաս — Հաճիքիրիաքոս, որ կ'առաջարկէ հետեւեալ տեսակէտը.

1.— Պալքանեան դաշինքին պատճառաւ ընտրութիւն պէտք չէ կատարել, որովհետեւ Ցունաստանի համար անմիջական վտանգ կը սպառնայ [illegible]։

2.— Նորընտրութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ ներքին խառնակութիւններու եւ կուսակցական կիրքերու շղթայազերծումին. [illegible]

3.— Երկու գլխաւոր կուսակցութիւններուն ուժերուն հաւասարութեան եւ անոնց մոլեռանդութեան պատճառաւ, դժուար թէ կացութիւնը փոխուի նոր ընտրութիւններով։ Հետեւաբար անհրաժեշտ է անմիջապէս լուծել Ծերակոյտը, որպէսզի դադրի անոր կուսակցական ընդդիմութիւնը, անպայման ժամանակով յետաձգել խորհրդարանական աշխատանքները, անկարգապահութիւններուն վերջ տալ եւ բանակին ապաքաղաքականութիւնը լրացնել։

Երրորդութիւնը յայտարարած է թէ նոր կացութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէ։

Պ. Մաքսիմոս դիտել կուտայ թէ իբր արտաքին նախարար համաձայն չէ, պիտի ըլլայ որ պալքանեան դաշինքին շուրջ նոր վիճաբանութիւն տեղի ունենայ Երեսփ. Ժողովին մէջ, եւ աւելցուցած է թէ կառավարութիւնը կրնայ զինք հրաժարած նկատել։

Վարչապետ Պ. Ցալտարիս համակարծիք է արտաքին նախարարին, միանգամայն պնդելով որ նոր կացութիւնը պարզուի խորհրդարանական ճամբով։ Այսինքն, Երեսփ. Ժողովին մէջ, արտաքին նախարարին հրաժարականին յայտարարութենէն յետոյ, ամբողջ կառավարութիւնը հրաժարական կուտայ եւ անմիջապէս յետոյ, նոր դահլիճին կազմութիւնը կը յանձնուի Պ. Գոնտիլիսին, որ իր գործակիցներով, պիտի ստեղծէ նոր կացութիւնը։

Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, կանխելով նոր ղաւաղութիւններ։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը աւելի ծանրացած է։ Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը պիտի պահանջէ որ Վէնիզէլոս դադրեցնէ իր պայքարը՝ Պալքանեան ուխտին դէմ, հակառակ պարագային ինք եւ ուրիշ 30 դէմքեր պիտի վտարուին Ցունաստանէն։*

Նաւարկութիւն Վանայ լիճին վրայ

»»»··«««

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Վանայ լիճի նաւարկութեան համար վարչութիւն մը կազմուած է որուն պաշտօնն է նաեւ հաստատել անտեսութեան եւ անդորրութեան ու երկրին պաշտպանութեան տեսակէտով անհրաժեշտ նոր նաւահանգիստներ։ Անոնց միջեւ շարժանաւեր պիտի բանին։

Ասկէ զատ, վարչութիւնը զարկ պիտի տայ ձկնորսութեան, եւ ծովեզերքի հողերով կղմինտրի եւ աղիւսի պատրաստութեան։ Պիտի հոգայ նաեւ որմնադիր, ծեփիչ, տաղձագործ եւն.։

Վարչութեան կեդրոնը Արճէշ պիտի հաստատուի եւ պիտի ունենայ նաւարկութեան, նաւաշինի, հաշուակալութեան եւ այլ ճիւղեր։ Ի հարկին կրնայ այդ. դրամատուներու գործակցութեամբ ձեռնարկներ ընել։ Վերջերս Վան այցելեց արեւելեան նահանգներու մարզպանը, Հիլմի պէյ։

Տասը թուրք բոլշեւիկներ ձերբակալուեցան Պոլսոյ մէջ

Պոլսոյ ոստիկանութիւնը բջիջ մը երեւան հանեց Պոլսոյ մէջ։ Բոլոր անդամները ձերբակալուեցան։ Վարիչն է՝ Տօքթ. Շէֆիք Հիւսնի, եղբայրը, քոյրը, Տօքթ. Հիքմէթ եւ եղբայրը։ Միւսները 18—20 տարեկան երիտասարդներ են։ Խուզարկութեանց միջոցին երեւան հանուեցան «Գըզըլ Իսթանպուլ» թերթը, մայիս 1ի յայտարարութիւններ, շրջաբերականներ, ժողովի ատենագրութիւններ եւայլն.

Զօրքի կրճատում Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ մարզպանութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած է.—
Լիբանանեան եւ սուրիական կառավարութիւնները երկու ժողովուրդներու

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

»»»..«««

Հիքմէթ պէյի պատասխանութեան այս մասը չափազանց կարեւոր եւ հետաքրքրական մանրամասնութիւններ կը պարունակէ։ Անշուշտ նպատակաւոր է այս։ Կրթական գործավարը կ'ուզէ նոր սերունդին ներկայացնել այն ճակատագիրը, որ վերապահուած էր Թուրքիոյ՝ Սէվրի դաշնագրին գործադրութեան, իսկ միւս կողմէ բարձրացնել արժէքը Թուրք ազգ. պայքարին, այսինքն մեծութիւնը Մուսթաֆա Քէմալի կատարած գործին

Աւելորդ պիտի ըլլար բացատրել թէ Սէվրի դաշնագիրը ինչ մեծ նշանակութիւն ունէր հայկական հայրենիքի եւ անկախ հայ պետութեան կազմութեան տեսակէտով, եւ թէ ինչպիսի մեծ յոյսեր կապուած էին անոր լրիւ գործադրութեան հետ։ Այսուհանդերձ մեր մէջ ալ քիչեր միայն կը ճանչնան զայն իր ամբողջութեանը մէջ։ Ուրեմն կարելի եղածին չափ ամփոփելով եւ համառօտելով հանդերձ անոր բովանդակութիւնը, պիտի աշխատինք տալ ամբողջական պատկեր մը։ Եթէ Թուրք երիտասարդութիւնը քաղելիք բազմաթիւ դասեր ունի Սէվրի դաշնագրին վերլուծումէն, մեր նորահաս սերունդն ալ, իր կարգին, կրնայ հրահանգիչ եւ «պիտանի գիտելիք» գտնել հոն։

×

Դաշնակից յաղթական պետութիւնները, 24 ապրիլ 1920ին, հաւաքուեցան Սան Ռէմոյի մէջ եւ ճշդեցին Սէվրի դաշնագրին գլխաւոր գիծերը։ Ապրիլ 29ին, Լոյտ Ճորճ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ բացատրութիւններ տուաւ այս մասին եւ աւելցուց.

— Նեղուցներու պաշտպանութիւնն ու հսկողութիւնը պիտի կատարուի մեր կողմէ։ Ֆրանսա պիտի գրաւէ Կիլիկիան, իսկ Իտալիա՝ Անթալիան։ Որոշուած է Հայաստանի հոգատարութիւնը յանձնել Մ. Նահանգներու։

Ուիլսըն, հոգատարութեան այս առաջարկը ներկայացուց Ծերակոյտին։ Ծերակոյտը յունիս մէկին մերժեց այս առաջարկը եւ Հայաստան մնաց առանց հոգատարի։

Սէվրի դաշնագրին քննութեան անցնելէ առաջ սակայն, ներկայացնենք Էնկիւրիի մէջ կատարուած կարգ մը դէպքեր

Մարտ 12էն յետոյ, ապրիլ 23ին Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը հաւաքուեցաւ Էնկիւրիի մէջ։ Այդ առենները կառավարութիւնն էր որ կը նշանակէր Ժողովը։ Լուծուելիք բազմաթիւ հարցերու կարգին կար նաեւ դաշնակից մը ճարելու խնդիրը։ Կ'որոշուի Ռուսիոյ հետ հասկացողութեան գալ։ Մայիս 11ին Մոսկուա կը մեկնի Թուրք պատուիրակութիւն մը՝ արտաքին գործավար Պէքիր Սամի պէյի նախագահութեամբ։ Պատուիրակութեան մաս կը կազմէ նաեւ տնտեսական գործավար Եուսուֆ Քէմալ պէյ։ Այս միջոցին Սէվրի դաշնագիրը արդէն հաղորդուած էր Պապը Ալիին։ Դարձեալ նոյն թուականներուն զինադադար մը կնքուած էր Միլլիճիներուն եւ Ֆրանսայի միջեւ, հարաւային սահմաններուն վրայ, ուր Ֆրանսացիները պարտութիւն մը կրած էին։

— «Մեր նպատակն էր, կ'ըսէ Հիքմէթ պէյ, մեր ուժերը հաւաքել եւ թերեւս ալ հասկացողութեան գալ Ֆրանսայի հետ։ Իսկ Ֆրանսացիները կ'աշխատէին պատրաստուիլ եւ զարնել յարձակողականի անցնիլ»։

Բայց Ֆրանսացիները զօրք ցամաք կը հանեն Զոնկուլտաք եւ կ'ըսեն.— Մենք զինադադար չենք կնքած։ Սուրիոյ մեր հրամանատարն է որ ըրած է այդ բանը։ Պատերազմը դարձեալ կը սկսի հարաւային սահմաններուն վրայ, եւ Սէվրի դաշնագրին ստորագրութենէն առաջ տեղի կ'ունենայ յունական մեծ յարձակողականը, յունիս 22ին։ Հելլենական բանակը մեծ յաջողութիւններ ձեռք կը ձգէ եւ կը յառաջանայ մինչեւ Ուշագ եւ Պրուսա.

Այս յարձակողականին ինչպիսի ազդեցութիւններու տակ կատարուած ըլլալը բացատրելու համար, Հիքմէթ պէյ կը կարդայ Վենիզելոսի Լոնտոնէն եւ Փարիզէն քաշած հեռագիրները։ Անոր առաջինին բովանդակութիւնը.

— «Լոյտ Ճորճին յայտնեցի.— Քէմալական բանակը ճզմելու համար Անգլիոյ օժանդակութիւնը անհրաժեշտ է։ Ծովէն, անգլիական նաւատորմը պէտք է բանէ Մարմարան։ Հելլենական ուժերը պիտի աւելցնեն։ Դրամական տեսակէտով ալ Անգլիոյ օժանդակութեան պէտք ունինք։ Թուրքերը պէտք է պարտուին եւ քշուին Անատոլուի արօտավայրերը»։

Ի վերջոյ Վենիզելոս կը յաջողի համոզել Լոյտ Ճորճը եւ յարձակողականի կ'անցնի. Իսկ Փարիզէն քաշած հեռագրին մէջ կ'ըսէ.

— «Միլրան անկեղծ մարդ մըն է։ Ֆրանսացիները նոր պատերազմ չեն ուզեր։ Յունաստանի հաշտութեան պայմանները Թուրքիոյ պարտադրելու համար, իրենց բերելիք զինուորական օժանդակութեան հարցը շօշափեցի։ Յունաստան պէտք եղած ուժը ունի։ Ամէն ջանք պիտի թափուի։ Թրքական դիմադրութիւնը տկար է»։

«Ինչպէս կը տեսնուի, կ'ըսէ Հիքմէթ պէյ, Անգլիոյ վարչապետն ու Վենիզելոս ընկերակցաբար կ'աշխատին։ Իսկ բրիտանական սպայակոյտն ու արտաքին նախարարը այն կարծիքը ունին թէ՝ Թուրքիա դիւրութեամբ չպիտի պարտուի։ Եթէ Թուրքիա հաշտութիւնը մերժէ, հայկական եւ պոնտական միացեալ պետութիւն մը պիտի կազմուի, Թուրքիա Պոլսէն պիտի վտարուի, եւ Յունաստան պիտի երկարի մինչեւ Էսքիշէհիր։ Յոյները յարձակողականի անցած առեն կը յուսային մեծ պետութեանց չափ հող առնել, եւ ձեռք ձգել Նեղուցներու հսկողութիւնը։ Յունիս 22ի յարձակողականը կատարուած է այս նպատակով եւ յաջողութեամբ պսակուած։ Բայց յաջողիլ՝ կը նշանակէ Թշնամի բանակը ոչնչացնել։ Մինչդեռ Յոյները միայն հողային գրաւումներ կատարեցին. Կարծեցին թէ՝ այս յարձակողականէն յետոյ Սէվրի դաշնագիրը պիտի ընդունինք»։

Սէվրի դաշնագիրը բազմաթիւ մասերէ կը բաղկանայ։ «Իւրաքանչիւր բաժին կրնայ երկիր մը ոչնչացնել», կ'ըսէ Հիքմէթ պէյ։

Առաջին մասը յար եւ նման է բոլոր հաշտութեան դաշնագիրներու նախաբանին։

Երկրորդը կը ճշդէ Թուրքիոյ սահմանները։ Եւրոպական սահմանն է Պոլսոյ նահանգը։ Արեւմուտքէն, դուրս կը ձգուին Էսքիշէհիր, Սմա, Գրրքաղաճ, Ալաշէհիր, Զոմաք։ Հարաւէն, սահմանէն անդին կը մնան Մարտին, Ուրֆա, Այնթապ։ Արեւելքի մէջ, Հայաստանի սահմաններուն ճշդումը կը ձգուի Միացեալ Նահանգներու Հանրապետութեան Նախագահին։ Ասոնք երեւութական սահմաններն են սակայն։ «Իրական սահմանները աւելի ողբերգական են»։ Պոլսոյ շրջանակին մէջ կը կազմուի «Նեղուցներու գօտի» մը։ Այս շրջանակը պիտի կառավարուէր յատուկ յանձնախումբի մը կողմէ, որուն մէջ մեծ պետութիւնները պիտի ունենային երկուական, իսկ փոքրերը մէկական ներկայացուցիչ։ Թուրքիան ներկայացուցիչ չպիտի ունենար։ Այս յանձնախումբը աւելի լայն վեհապետական իրաւունքներ ունէր, քան նոյն ինքն օսմ. վեհապետը. Բրիտանական բանակի սպարապետը, հրամանատարն էր միեւնոյն ատեն օսմ. ռազմական զօրքերու։ Ասկէ զատ Ատանայի, Մարաշի, Տիգրանակերտի եւ Սվազի նահանգները բովանդակող եւ մինչեւ Թոգատ մտնեցող հողամասը կ'անցնէր Ֆրանսայի տնտեսական եւ քաղաքական գերիշխանութեան։ Միեւնոյն պայմաններով Իտալիոյ կը տրուէին Քէօթահիա եւ Գոնիա նահանգները։ Թուրքիոյ կը մնար պզտիկ հողամաս մը։

Դաշնագրին երրորդ գլուխը կը վերաբերի քաղաքական հարցերու։ Ասոնց ամենակարեւորը կը համարուի առաջին յօդուածը (36րդ)։ Այս յօդուածը կը ճշդէ Պոլիսը Թուրքիոյ ձգելու պայմանները. Եթէ Թուրքիա Սէվրի դաշնագիրը եւ կամ փոքրամասնութեանց իրաւունքները չյարգէր, Պոլիսը Թուրքերէն պիտի առնուէր։ 64րդ յօդուածը կը վերաբերի Քիւրտերուն։ Եթէ Քիւրտերը մեծամասնութեամբ ցանկութիւն յայտնէին անկախ պետութիւն մը հաստատելու, Թուրքիա առարկութիւն չպիտի ընէր։ «Կը նշանակէ թէ, կ'ըսէ Հիքմէթ պէյ, տարի մը վերջ այս հողամասն ալ Անգլիացիներուն պիտի տրուէր։ 1920 Թուականին, Միջագետքի մէջ մեծ ապստամբութիւն մը ծագած եւ անգլիական բանակը հոն գրաւուած էր։ Հետեւաբար Անգլիացիները տարի մը յետոյ միայն կրնային այս տեղերը առնել»։

Արեւմտեան Անատոլուի վերաբերեալ յօդուածը կ'ըսէ թէ Իզմիրը կը պատկանի Թուրքիոյ, բայց օսմ. պետութիւնը Իզմիրի վարչութիւնը կը յանձնէ Յունաստանի։ Հինգ տարի վերջ, տեղական Երեսփ. Ժողովը եթէ մեծամասնութեամբ փափաք յայտնէ Յունաստանի միանալ եւ Ազգ. Դաշնակցութիւնը առարկութիւն չընէ, Իզմիրը կը կցուի Յունաստանի։

— Նպատակը բացորոշ է, կ'աւելցնէ Հիքմէթ պէյ։ Ըսել կ'ուզեն թէ, մենք Իզմիրը Յոյներուն չտուինք։ Միայն հինգ տարուան համար Յունաստանի ձգած ենք։ Հինգ տարի վերջ եթէ մեծամասնութիւնը Թուրքերը չահին, դարձեալ Թուրքիոյ կը թողունք։ Այս յօդուածները Թուրքիան խաբելու, անոր ուժերը տարրալուծելու, ժողովուրդը ընդդիմութեան մղող ազգ. կառավարութենէն պաղեցնելու նպատակով տրուած տղայական որոշումներ են»։

Դարձեալ, դաշնագրին քաղաքական բաժնին ուրիշ մէկ յօդուածին համաձայն, ամէն Հայ իրաւունք ունէր Թրքական հպատակութենէն անցնելու Դաշնակից պետութիւններէն մէկուն հպատակութեան, եւ օսմ. կառավարութիւնը իրաւունք չունէր առարկելու։ Այս յօդուածը կը ձգտէր օսմ. պետութիւնը ձգել առանց հպատակի։ 138րդ յօդուածին համաձայն անգլիական, ֆրանսական, իտալական եւ ճափոնական ներկայացուցիչներէ բաղկացեալ յանձնախումբ մը պիտի ճշդէր դատական «քափիթիւլասիոն»ները

ՀՐ. ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ԱՆՄԻՏ ԽԱԶԱԿՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

»»»..«««

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Սիոն» մի կարեւոր խրատ է տալիս, որի մասին լրջօրէն պէտք է մտածել։ «Մեր պաշտամունքը հանդէպ եռագոյնի, — ասում է նա, — պատճառ պիտի չդառնայ, որ մենք դէմ լինինք հայութեան հայրենիքին ներկայ կառավարութեան»...

Այս ծանրակշիռ խնդրին կարելի չէ ոչ խուժանավարութեամբ մօտենալ եւ ոչ էլ կեղծ դիմակով։ Պաշտամունքը Հայաստանի եւ հայութեան համար է ինչպէս որ Քրիստոսի եւ խաչի պաշտամունքը քրիստոնէութեան համար է։ Եռագոյնի պաշտամունքը դէմ չէ ոչ Հայաստանի եւ ոչ հայութեան շահերին. ընդհակառակն, այդ պաշտամունքն է որ պէտք է ծառայէ Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի շահերին, որովհետեւ, եթէ հայութեան իտէալն է իր հողերի ազատագրումը օտար իշխանութեան լուծից. եթէ հայութեան շահն է հայ հայրենիքի ամբողջացումը, եւ եթէ անվիճելի է, որ հայ ժողովուրդը չի ուզում մնալ ստրուկ, այլ ուզում է լինել ազատ, եւ եթէ ճիշդ է նաեւ այն, որ այդ ձգտումը ոչ թէ տեսութիւն, այլ գործնական նպատակ է, որին հասնելու համար տրուած են անթիւ ու անհամար զոհեր, — ապա եռագոյնի պաշտամունք ունեցողները անդաւաճան զրահակիրներ են, որ կ'երթան հայ ժողովրդի իտէալը իրականացնելու։ Այդ կը պահանջեն ոչ միայն մեր մեռած պապերը, այլ եւ ապրող Հայաստանը եւ հայութիւնը։ Սիրել եռագոյնը՝ կը նշանակէ սիրել հայութեան իտէալը եւ սիրել Հայաստանը, չսիրել եռագոյնը՝ կը նշանակէ եւ ցանկալ Հայաստանը եւ ժխտել հայութեան իտէալը։ Բարեխիղճ լինելու համար պէտք է ասել, որ «Սիոն» ոչ մէկն է, ոչ միւսը, ե՛ւ ուզում է ե՛ւ չի ուզում։ Բայց եկեղեցական պաշտօնեայի համար, որ հովիւ լինելու պարտականութիւնը եւ յաւակնութիւնը ունի, ե՛ւ այսպէս ե՛ւ այնպէս սեւեռով՝ անկարող է օձիքը ազատել. Նա պէտք է ասէ կամ այո՛, կամ ո՛չ։

Մեր խօսքը պարզ է եւ յստակ, հայ ժողովուրդը ունի մի իտէալ, որ իր ազգային ինքնութեան պահպանումը, իր երկիրների ամբողջացումը եւ ազատագրումն է. եւ այդ իտէալը կը խորհրդանշուի եռագոյնով։ Մեր պարտականութիւնն է լինել հայ ժողովրդի եւ Հայաստանի հետ, անկախ այս կամ այն վարչաձեւից, մինչեւ որ իրագործուի այդ իտէալը։ Ամէն մի Հայի պարտքն է ե՛ւ կեանք, ե՛ւ գոյք, եւ գիրք ու փառք զոհաբերել այդ իտէալի համար։

Չեմ կարծեր որ լրջախոհ անձինք կասկածեն մեր այս հաւաստիացման մասին։ Բայց մեր յայտարարութեանց մէջ «Սիոն» անշուշտ խակոյն պիտի նկատէ մեր եւ իր միջեւ եղած հակասութիւնը. այո՛, մենք անկախ վարչաձեւից եւ օրուան իշխանութիւններից՝ Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի հետ ենք. բայց չենք եւ երբեք էլ պիտի չլինենք այդ իշխանութեանց հետ, որքան ժամանակ որ հայ ժողովրդի իտէալը չէ իրագործուած։ Այստեղ տեղին է ճշդիւ սահմանել իշխանութիւն կամ կառավարութիւն ըմբռնումները։ Ըստ մեր հասկացողութեան՝ չկան Հայաստանի իշխանութիւն եւ կառավարութիւն, այլ կայ Մոսկուայի խորհրդային իշխանութիւն, թէրեւ մասնիկ ունենալով անդրկովկասեան հանրապետութիւնները. իսկ, միւս կողմից՝ կայ քէմալական իշխանութիւն, թէրեւ մասնիկ ունենալով Թափուր հայկական նահանգները։ Մինչ, ըստ «Սիոնի, կարծես չկան ոչ խորհրդային եւ ոչ էլ քէմալական իշխանութիւններ, այլ կայ միայն Հայաստանի իշխանութիւն։ Այս հակասութիւնը չենք բացատրում «Սիոնի տգիտութեամբ. իր կողմէն այդ միայն յուսահատական ճիգ է՝ գոնէ ինքնախաբէութեամբ ներշնչուելու թէ կայ Հայաստանում հայկական իշխանութիւն։ Բայց որքան էլ դառն լինի իրականութիւնը, պէտք է տեսնել զայն այնպէս, ինչպէս որ կայ։

Թրքահայաստանում ոչ Հայ կայ եւ ոչ հայ իշխանութիւն. իսկ Ռուսաց Հայաստանում կայ լոկ տեղական ինքնավարութիւն, թէպէտեւ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» անունը կրող, որ իրականութեան մէջ զէմստվոյի (տեղավարութիւն) չափանիշով մի իշխանութիւն է միայն, ենթակայ — կեանքով ու գոյքով — Մոսկուայի ղեկավարութեան։ Մեր պահանջը Հայաստանի այդ «գաւառապետներից» չէ, եւ մեր պայքարը նրանց դէմ չէ։ Ի վերջոյ մենք այնքան տխմար չենք, որ կարծենք, թէ մեր բուն թշնամին այդ գաւառապետներն են. թէկուզ նրանք կրեն վարչապետ, ժողովրդական կոմիսար կամ նախարար բարձրահնչուն տիտղոսներ։ Մեր պայքարը եւ մեր պահանջը Մոսկուային եւ Անգորային են ուղղուած։ Ի՞նչ է մեր ուզածը. այն որ Մոսկուան իր ձեռքի տակ եղած հայկական գաւառները — Ղարաբաղ, Լեռնային Գանձակ, Լոռի մասերը, Նախիջեւան, Ախալքալաք — իբրեւ լքեալ գոյք չըկառէ՝ նուիրաբերելով այդ հողերը Վրաստանին եւ Ազրբէջանին, այլ ժողովուրդների ինքնորոշման սկզբունքի վրայ թողլ տայ որ միանան Խորհ. Հայաստանին։ Այս մեր պահանջը դէմ է Մոսկուայի հաշիւներին, բայց բնաւ դէմ չէ Հայաստանի շահերին եւ խորհրդային Հայաստանի հայ իշխանաւորներին։ Եթէ իրապէս կայ հայ խորհրդային իշխանութիւն, մենք ոչ միայն դէմ չենք, այլ ընդհակառակն, կը պահանջենք հայկական գաւառների ամբողջացումը, թէկուզ խորհրդային իշխանութեան ներքոյ։

Մեր այս պահանջը արձագանգն է հայ ժողովրդի բնազդական թէ գիտակցուած իտէալների։ Ապացո՞յց կ'ուզէք. գիտեցէք բանտերը, եւ այնտեղ Դաշնակցականի կողքին դուք կը տեսնէք նաեւ բոլշեւիկ բանտարկեալին, ամբաստանուած «անհեթեթ շովինիզմով»... Արդ, «Սիոն»ին է մնում ասել՝ իրաւունքը բանտարկուածի՞ն է, թէ բանտարկող Մոսկուայինը։

Մեր պահանջն է «Հայաստանի Հանրապետութիւն» բառերը իրականութիւն դարձնել։ Երբ Մոսկուան «Հայաստան» եւ «Հանրապետութիւն» բառերը մէջտեղ նետած է իբր կարկանդակներ մանուկներին խաբելու կամ զուարճացնելու համար, մենք այդ բառերը լուրջ կ'ըմբռնենք, իրենց իսկական իմաստով, ու կ'ուզենք որ հայ ժողովուրդը ունենայ իր երկիրը իր իշխանութիւնը, թէկուզ այդ իշխանութիւնը լինի խորհրդային ու մենք մնանք տարագիր։

Այստեղ իշխանութեան տենչը չէ գրգիչ պատճառը մեր ձգտումների. Դրան թող հաւատայ գոնէ մենաստան ապաստանած «Սիոն»ը։ Իրօք անխիղճ պէտք է լինել նման վերագրում անելու համար մի կուսակցութեան, որ գիտէ եւ շատ լաւ գիտէ թէ ինչ է Հայաստանը եւ ինչ կը նշանակէ լինել նրա իշխանութիւնը։ Եթէ կ'ուզէք՝ լինել Հայաստանի իշխանաւոր աւելի դառն է, քան լինել տարագիր։ Այսպէս, լինելով ինքս տարագիր, անպարկեշտութիւն պիտի համարէի նահատակութիւն նկատել տարագրի կեանքը։ Ո՛չ, նահատակութիւնը ոչ Եւրոպայում է, ոչ էլ այստեղ կամ այլուր. իսկական նահատակութիւնը հոն, երկրի մէջն է, իշխանաւորից մինչեւ վերջին բանտարկեալի համար

Վերջացնելով մեր ասելիքը «Սիոնի քաղաքական [illegible] առթիւ, մի քանի խօսք էլ այն մասին, որ «Սիոն» չխոստովանելով հրապարակաւ, անշուշտ իր մտքումը կ'ասէ. «Բայց մեր այդ պահանջը դժուար է իրականացնել տալ մի իշխանութեան, որ տէրն 170 միլիոննոց ժողովուրդի, ինչպէս

ԶՈՐԵՊԱՆ ԽԱԼԻԼ

»»»..«««

Որոշած է այլեւս, եղերական այդ օրը ինք այցելութիւն պիտի տայ «Մահլէ Պաշի», Պէզզազ Գիզորդին։

Հինէն ի վեր կը ճանչնայ զայն. — նոր հասուոյն Արաբկիրէն, Ակնէն մանուկ փոխադրած է յաճախ. զայն նկատած է ոչ միայն լաւ վճարող առեւտրական, այլ նաեւ քրիստոնեայ «բարեկամ», որու տունին ու սեղանին փիլաւներէն միշտ կարելի է կշտանալ... անոր կրպակէն չէր անցներ առանց սուրճ ու թէյ խմելու կուշտ ու կուռ. անոր բնտանեկան սեղանին իսկ ներկայ եղած էր քանի քանի անգամներ ու ամէն տօնի, բաղարջն ու կաթան իր զօտին լեցուցած ... Գիզորդ աղան իր չորպաճին էր վերջապէս, որմէ առատիկ ապրանք վերցնելն ու անվճար մուրհակներով հատուցանելը եղեր էր իրեն համար [illegible] Միւսլիմանի պարտականութիւն...

Ահա ուրեմն նոյն այդ օրը, Խալիլ որոշած է երթալ Գիզորդ աղային վճարել իր պարտքերէն մաս մը։

Կէս օրուան մօտ կանգ կ'առնէ կրպակին առջեւ. Ջորին կը կապէ դրան։

— Մէրհապա, չորպաճի.

— Խօշ կէլտին, Խալիլ...

Հայ առեւտրականը խռովահար երեւոյթ մը ունի ու կը պատրաստուէր կրպակը փակել. Հաւանաբար ականջին չլուր մը հասած է. խոհեմութիւն չէ անշուշտ չփոթ օր մը, կրպակը բաց սպասել տաճկանոց հրապարակի մը վրայ. կէսօրուան մօտ արդէն լուռ, անբացատրելի սպառնալիք մը կախուած ըլլալ կը թուի քաղաքին վերեւ. Նենգ բան մը կը նախզգացուի օդին մէջ...

— Ինչո՞ւ գոյներնիդ նետած է. Գիզորդ աղա... խանութնիդ գոցելու վրա՞յ էք, ինչ...

— Էհ հա, Խալիլ.. քէյֆ չունիմ. տուն երթալ կ'ուզեմ...

— Աման աէն ալ ... ականջ մ'ի կախեր... իմ գալո՞ւս նայեցար... ղահուէ՞ մըն ալ խմելու չենք, պէ ճանըմ։

— Խօշ ըլլայ... Խալիլ... առ է նէ բան մը չէ... խաթըրդ համար քառորդ մ'ալ կը նստիմ...

Սուրճը կ'ապսպրուի. ու նարկիլէ մը։

Սուրճի գաւաթին շուրջ Խալիլ կը սկսի երկար ու բարակ խօսակցութեան մը. կը խօսի իր պարտքերէն. տոմար ու մուրհակ հանել կու տայ. հիսապ — քիթապ, տէֆթէր — գալէմ, կը գրեն ու կը ջնջեն. կը հանեն ու կը գումարեն... Խալիլ դեռ կը խօսի իր բարեկամութենէն. [illegible] կը զարնէ իր չորպաճիին ջղայնոտ, անհամբեր շարժումները. ծանր ու մեծ նստած է ու կը թողու որ մարդ նարկիլէն թէմպաքին... կրկին վառել փորձելու համար...

— Բերմէ ի՞նչ պահեմ, Խալիլ, կ'ըսէ [illegible] Գիզորդ. «ականջիս [illegible] բաներ մը հասաւ... [illegible] վիճակ մը կայ մէյտանը չիտակը. ուշս կը խաղայ... գլխուս զալիք մը կայ կարծես... կ'աճապարեմ երթալ... դրամի գործերը եղջէն ալ կը կարգադրենք... դուն խմէ եա, Խալիլ, խանութիս մայն ալ քաշէ... Ասոր եկած չեմ սպասեր... ուրիշ անգամ...

— Ի՞նչ կ'ըսես, չորպաճի... եա՛ հոս իջէն, ինչի՞ն կը վախնաս .. Խալիլ քանի ողջ է, գլխիդ մէկ հատիկ մազին...

Խօսքը բերանը՝ հրապարակի մէկ ծայրէն հրացանի մը ձայնը լսուեցաւ որու յաջորդեց անմիջապէս խուժանին ոռնոցը...

Գիզորդ աղա, գունատած, ոտքի ելաւ. Խալիլ, պաղարիւն, գետնափոր նկուղին կափարիչը բանալով, նշանացի հասկցուց հոն քաշուիլ... ու երբ հայ մարդը սանդուխէն վար կը սողոսկէր, եռուէն բան մը պայթեցաւ... լսե՞ց թէ չլսեց. ժամանակ ունեցա՞ւ հարց տալու թէ ո՞վ կրնար ըլլալ... գլուխը արիւնլուայ, գետապատ, անկենդան մարմինը գլորեցաւ մթին նկուղէն վար...

Խալիլ, անշփոթ, բոլոր շարժումները նախատեսուած մարդու հանդարտութեամբ վար առնեց խանութին. պարպեց գրպանները. նկուղին կափարիչը դնելէն վերջ, իր ջորին բռնեց կողպուած բանալիով փակեց կրպակը, ու... Ալլահա էմանէթ ... հեռացաւ ..

Քանի՞ անգամ նոյն օրը իր Ջորին բռնեց, ալ մոռցած է Խալիլ... բայց այդ օրէն վերջն էր ի հարկէ, որ Խալիլ տասնապատկեց իր ջորիներուն թիւը ու գիրքը չակեց Էրզրումի հրապարակին վրայ . . . .

Այդ դէպքերու յիշողութիւնն է միայն որ կը մնայ այլեւս կենդանի Քոփի սարին վրայ, մրրկաշունչ գիշերուան տակ զգետնուած մարդկային խլեակին մէջ. ամէն զգայութիւն ու ամէն մտածում զինք լքելէն վերջ, այդ պատկերը կը մնայ հաւատարիմ իրեն, իր միակ սեփականութիւնը, հոգիին հասուկ վերջին խարոյկը.

Խալիլի հոգին գերագոյն ճիգը կը փորձէ սակայն...

Պիտի յամառի դեռ քալել սառոյցներուն վրայ, մինչեւ հասնի Քեազվէի սրբատուն քարին... Ու արդէն ու սերուն վրայ ինկած գիւղի մը ծառութիւնը չզգայ, որպէսզի քայլերը թեթեւցնէ իր խղճին արիւնոտ շղթաներէն ...նախ քան «համճ» երթալը պիտի երթայ փնտռելու Գիզորդի այրին, պիտի երթայ հատուցանելու իր պարտքը .

... Ու արդարեւ կը թուի իրեն թէ կը քալէ ահա։ Կ'անցնի Էրզրումի ծանօթ փողոցներէն։ Կանգ կ'առնէ տան մը առջեւ, ուր ինք երբեմն աղ ու հաց կերած էր... Կը հրէ դուռը ու ներս կը մտնէ... երդիքի խաչքին տակ կը ճարճատէ բոցավառ՝ կրակը... հոն, ջերմ ու երանելի պայծառութեան մէջ կը թուի թէ կը նշմարէ երկու էակներ... ահա Գիզորդի կինը, ու անոր մօտ, հաւանաբար զաւակը... այո, անոնք, մեռեալին մայրն՝ միաս, հոգիին՝ հոգին, կրակը եւ վերանորոգ կեանքը...

Խալիլ, ծնկաչոք, բազուկները կը բանայ կրակին, աչքերը կը հայցէ կենոջ ու բան մը կը կարկառէ անոր...

— Խանում... ազիզ խանում... մուրատս ունիմ ու ուխտ կ'երթամ... կ'երթամ «համճ»ի ու «Քէապէ»ի ալ խարհը... ընդունէ սա քսակը... բոլոր առնելիքներդ, բոլոր պահանջներդ հէլալ ըրէ ինծի...

Կին ու որդին անթարթ կը նային իրեն. — Գիզորդ աղայի ազիզ հոգուն համար, խանում... առ սա քսակը ու արիւնի պարտքս ալ հէլալ ըրէ ինծի...

Կինը, կը թուի թէ կը ծռի իր կողմը, կը խլէ քսակը, կը խօթէ իր, Խալիլի կոկորդին ու կը պոռայ երեսին...

— Կէէ, ալ մարդ, կէէ առնելիքդ ալ, տալիքդ ալ... մենք քեզի հետ հալիւ չունինք... գնա Աստուծոյ հետ կարգադրէ խնդիրդ... երկինքը թող հալալ ընէ պարտքդ ալ, թափած արիւնդ ալ...

Ու վերթխարի բան մը խեղդելու աստիճան կը թխմուի կոկորդին... բոցերը՝ սառնողէն օձեր ըլլան կարծէք կը սողոսկին իր մարմնէն ներս, կը թափանցեն սիրտը, ու հոն, Քոփի սարին վրայ, մինչ մրրիկը կը շարունակէ դեռ պատառ պատառ ընել երկինքը, Զորեպան Խալիլ ալ կը մոռնայ ինքզինքը...

. . . .

Օրեր վերջ, ձիւնհալին, երբ կարելի եղաւ գտնել Խալիլի դիակը, ձորի մը խորը, անհետ դեռ ծնրադիր ու պաղատագին, աչքերուն մէջ կը սեղմէր քսակը...

Ոչ ոք հասկցաւ թէ իր հոգին փրկագինն էր, զոր Խալիլ փորձած էր տալ Աստուծոյ...

Հոն, ժանգոտ քանի մը պղինձ դրամներ գտնուեցան. այդ էր պատճառը հաւանաբար որ Տէրը մերժած էր իր խնդիրքը... Ոսկին ու արծաթը Խալիլ սեղմեր էր կուրծքին։

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

(Վերջ)

Ա. Ահարոնեանի յիւանդութեան առթիւ

ՓԱՐԻԶ, (Յապաղած).— «Յառաջի մէջ ցաւով կարդացինք մեր սիրելի ընկերոջ, հայկ. տառապանքի երգիչ, Ա. Ահարոնեանի ծանր տկարութիւնը։

Ուղղակի բոլոր ընկերների կողմից պարտք կը զգանք յայտնել մեր խորունկ ցաւը այդ առթիւ, մաղթելով որ ան այս երկրորդ հարուածին եւս դիմադրած, որով պիտի գոհ երկար տեսնելու բոլորիս երազը՝ անկախ եւ ազատ Հայրենիքը։

Լիայոյս ենք որ, ընկեր խմբագիր, միրայօժար կը առանձնէք լինելու մեր արտայայտիչը։

Խմբագրութիւն Մարմինը ստացած է հետեւեալ նամակը.—

ԳԷՑՐՈՒԹ.— Հայ Ճեմարանի ուսանողութիւնս կուզանք ուղել սպանիս յարգանքի տուրք մը, 340 Ֆր. փ. միացանց համեստ օժանդակութեամբ մեր սրտաբուխ ցաւակցութիւնը յայտնելու մեզի այնքան սիրելի ու «Մեծ Հայուն» այս դառնագին պատահարին առթիւ։

Եւ, առ այդ, պիտի խնդրէինք որ մեր այս հարազատ զգացումը արտայայտող արձագանգը բլլայիք Տիկին Ահարոնեանի մօտ։

Մեր բոլոր հոգիով կը փափաքինք ու կը մաղթենք լուսափոյթ ապաքինում մը մեր տառապանքներու երգիչին որուն հոգու հրդեհին ենք կապուած։

Հայ Ճեմարանի Ուսանողութիւն

** Աթէնքէն Զօր. Թորգոմ եւս երկար նամակով մը սրտագ ապաքինում կը մաղթէ եւ իր մեծարանքը կը յայտնէ, «յանուն հայկական ճակատի ազմիկներուն եւ Փոքր Ասիոյ վերջին հայ ազմիկներուն, անոր որ իր ճառերով համբուրած էր տասը տարի առաջ, Թիֆլիսի մէջ, երբ Կարին կ՚երթար բերդաքաղաքին հրամանատարութիւնը ստանձնելու»։

Ի՞նչ կ՚ըսէ Մարսէյլի առաջնորդը

»»»··«««

ԽՄԲ.— Երէկ հաղորդած էինք Մարսէյլի առաջնորդ Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեանի հրաժարումը։ Այս առթիւ հրատարակուած շրջաբերականէն կը քաղենք հետեւեալ յատկանշական կէտերը.—

.— «Տեսնելով որ ճիշդ 2 տարիէ ի վեր անհնար եղաւ ոչ Ազգ. Երեսփ. ժողով կազմել եւ ոչ ալ օրինաւոր ազգ. Կեդր. Վարչութիւն, այդ իսկ պատճառով Առաջնորդարանի նիւթական եւ բարոյական պատասխանատուութիւնը ծանրացաւ միայն իմ վրայ։

Այնուամենայնիւ 2 տարիէ ի վեր, տարի նիւթական եւ բարոյական ամէն զոհողութիւն, համբերեցի եւ տոկացի ամէն դժուարութեանց, միշտ յոյս տածելով որ վերջապէս մի բախտաւոր օրանպայման վերջ կը տրուի այս անկերպարան դժբախտ կացութեան։

Բայց ամիսներն ու տարիները եկան ու անցան, եւ հակառակ ամէն ջանքերուս, անհնար եղաւ Առաջնորդարանը իր օրինաւոր ժողովներով վերակազմել եւ պատասխանատուութեան ծանրութիւնը թեթեւցնել։

Արդ, ներկայ ընդհանուր անտարբերութեան մէջ, այլեւս խորապէս համոզուեցայ որ պաշտօնավարութեանս շարունակութիւնը ոչ օգտակար է, ոչ բաղձալի եւ ոչ ալ հնարաւոր, հետեւապէս նախատես կուտամ իմ վերջնական եւ անդառնալի հրաժարականս, Մարսէյլի թեմին առաջնորդութենէն։

Բայց որովհետեւ չկայ պատասխանատու անձ մը, որուն կարենամ փոխանցել Ազգ. Առաջնորդարանը իր ամբողջութեամբ, հետեւապէս ստիպուած պիտի սպասեմ դեռ եւս 45 օր, այն է մինչեւ 1 յունիս 1934։

Եթէ մինչեւ այս բախտորոշ օրը, Մարսէյլի 30,000նոց խոշոր հայ գաղութը կրկին չսթափի իր քունէն եւ շարունակէ իր կործանարար անտարբերութիւնը այն ատեն ի հարկէ ստիպեալ Ազգ. Առաջնորդարանի իսկողութիւնը առժամապէս պիտի յանձնեմ Արժ. քահանայ հայրերէն յարմարագոյնին եւ մեկնիմ անդարձ։

Որովհետեւ արտասահմանի հայ ընդհանուր գաղութներու ներկայ եղբայրասպան եւ կուսակցական կրքոտ ու արիւնոտ պայքարներուն մէջ անհնար է որ եւ է օգտակար գործունէութիւն ունենալ, որչափ ալ առ այս բարեյօժարութիւն եւ անձնազոհութիւն չպակսի ինծ։ Այս իսկ շարժառիթներով, ոչ մէկ եկեղեցական պաշտօնի թեկնածու եմ առ այժմ, զի ոչ մէկ գաղութի մէջ խաղաղութիւն կայ եւ բոլոր առաջնորդները նեղական են անլուր անարգանքի, հալածանքի եւ մինչեւ սպանման։

Փոխանակ շինարար եւ ստեղծագործ աշխատանքներու, կենսունակ ուժերս այսպէս յումպէտս վատնել ներքին անվերջ կրքոտ պայքարներու անմտութիւն է եւ յիմարութիւն, քանի որ կարողութենէս բարձր է թումբ կենալ եւ արտասահմանի 800.000է աւելի հայ գաղթերը փրկել իրենց սպառնացող վերահաս եւ անխուսափելի կազմալուծութենէն։

Եթէ հիւանդը կը մերժէ բժիշկը եւ կը հալածէ, որեւիցէ բժիշկ անզօր է այսպիսի հիւանդ մը փրկելու, որքան ալ մեծ հմտութիւն եւ բարի յօժարութիւն ունենայ։ Արտասահմանի հայ ժողովուրդը կատալեալ հոգեկան հիւանդ մըն է, ե վերահաս ըլլալով իր այս հիւանդագին ծանր կացութեան, պէտք է ջանք ու եռանդ ընէ ինքզինք փրկելու։ Տարբեր փրկութեան ճամբայ չեմ տեսներ, որովհետեւ հայրապետական կոնդակներով ժողովուրդը կառավարելու ժամանակն անցած է այլ եւս, համաշխարհային պատերազմէն ի վեր։

Արտասահմանի հայ գաղութներու ներկայ դժոխային վիճակի մասին պէտք տեսանք ընդհանուր ակնարկ մը նետել, անոր համար որպէսզի համոզենք ամենաանհաւատներն իսկ, թէ անկեղծ եմ իմ այս անդառնալի հրաժարականին մէջ եւ ուղղամտութեանս ու անկեղծութեանս դէմ կը սեպեմ այսպիսի տագնապալի պայմաններու մէջ հրաժարական խաղալ։ Արտասահմանի հայ գաղութներու բարելոնեան արդի կեանքին անցողակի եւ հակիրճ անդրադարձումն ըրի, զօրաւոր փաստ մը տալու համար ամէնքին, թէ հրաժարականիս ծնունդ տուող շարժառիթները շատ զօրաւոր հիմեր ունին, ոչ միայն Մարսէյլի այլ եւ ընդհանուր արդի հայ կեանքին մէջ։

Հետեւապէս ոչ ոք թող փորձուի, զուր ջանք ու աշխատանք թափելու, հրաժարականս մերժել տալու համար ժամավաճառ ըլլալու, որովհետեւ եօթ տարիէ ի վեր, հակառակ չարունակական անլուր թշնամութեանց եւ անարգանքներու, երբեք ոչ մէկ օր փորձուեցայ հրաժարական խաղալու։ Հետեւապէս բմբռնելու է թէ որքան խոր են հրաժարականիս դրդապատճառները, ինծ նման իր ամբողջ կեանքին մէջ յուսահատիլ ու վհատիլ չգիտցող հոգեւորականի մը մէջ, երբ այլ եւս օգտակար չի գտներ իր ներկայութիւնը Մարսէյլի մէջ»։

Շրջաբերականը կը վերջանայ շնորհակալութիւն յայտնելով բարեկամներուն եւ ներո՜ւմ շնորհելով թշնամիներուն։

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼՆԵՐԸ

Պուքրէշի զինուորական ատեանը մէկուկէս ժամ խորհրդակցելէ յետոյ, գնդ. Փրէքուփը եւ իր զինուոր ընկերները դատապարտեց տասը տարի բանտարկութեան եւ ստորնացուցման։ Քաղաքային ամբաստանեալներն ալ դատապարտուեցան տասնական տարի բանտարկութեան եւ հազարական տոլար տուգանքի։ Ութ սպաները եւ հինգ քաղաքացիները մինչեւ վերջը ուրացան թէ կ՚ուզէին սպաննել թագաւորը։ Միայն գնդապետը խոստովանեցաւ թէ դաւ մը սարքած էր Տիկին Լուփէսքուի դէմ (թագաւորին տարփուհին)։

Բայց դժուար է ծունկի բերել Թուրքը, որ երէկ մեր ժողովուրդը խաչեց։ Աններելի չէ, որ այս յառաջ խօսքերը (որ սակայն ուրիշներ բարձրաձայն կ՚արտասանեն), պատճառ են դարձած «Միոն Ժի» ալ խօլ դատումներին եւ հաւատքի տկարացման.— Գուցէ դժուար է, շատ դժուար իրականացումը մեր պահանջին, բայց երբեք անհնարին։ Եւ այդ դժուարութիւնները հաշուի առնելով է հարկաւ, որ մենք հեռու ենք եւ հեռու պիտի մնանք արկածախնդրութենէ եւ անժամանակ քայլերէ։ Մենք այսօր ի զօրու չենք պարտադրելու Եռագոյնը մեր թշնամի Մոսկուային եւ Անգարային, ինչպէս որ ի զօրու չեն «Միոն Ժի» խաչն ու խաչվառը պարտադիր դառնալու իր մրցակից ուրիշ կրօնքներին։ Բայց ինչպէս խաչն ու խաչվառը պարտադիր են մի եկեղեցականի համար, այնպէս էլ Եռագոյնը պարտադիր պէտք է լինի ամէն մի հայի, լինի նա ուղղափառ թէ հերետիկոս, միայն թէ իրեն Հայ ու Հայի սերունդ զգայ։ Այս է ահա մեր մտածումը Եռագոյնի մասին։

Թ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉՊԷՍ ՀԱԼԵՑԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐԸ

ooooo

Գրած էինք թէ Պոլսոյ խնամ դրամատունը հալեցուցած է իր ստացած գումարները։ Թուրք մամուլը հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս մասին, ամբողջ գործը եմանցնելով Սթավիցքիի գայթակղութեանց.—

Թուրք թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն խնամ դրամատան գումարներու փճացման մասին.—

Կէս միլիոն ոսկիի յանգող դրամագլուխէն հազիւ 5—6000 ոսկի մը մնացած է։ Դրամատունը հիմնուեցաւ 1925ին, քաղաքապետ Տոքթ. էմին պէյի օրով։

Դրամատան տնօրէն Ֆայիք պէյ չի գոհանար արհեստաւորներու օգնելով, այլ բազմաթիւ առեւտրական գործերու կը ձեռնարկէ։ Նախ 28,000 ոսկիով կը մասնակցի կաթի ընկերութեան գործին։ Քաղաքապետութիւնն ալ դրամատան միջոցաւ 32,000 ոսկի կը յատկացնէ կաթի գործին։ Թէ դրամատան եւ թէ քաղաքապետութեան տուած գումարները կը կորսուին, որովհետեւ կարելի չըլլար ընկերութենէն գտնել մէկը որ պարտաւոր ըլլայ գանոնք հատուցանել։

Միւս կողմէ, գերմանացի Ռիխարտ Վօլֆ 90.000 ոսկի կը ստանայ, դրամեքենաներ բերել տալու համար։ Եւ իբրեւ երաշխաւորութիւն կուտայ միայն պարզ մուրհակ մը, 15 գրշ.նոց դրոշմաթուղթով մը։ Վօլֆ Պոլսոյ մէջ կը ծախէ դրամին մէկ մասը, յետոյ Գերմանիա կը փախի։

Ասոնցմէ զատ, խնամ դրամատունը սաւառնակի վիճակահանութեան տոմսեր ծախելու կ՚ելլէ եւ այս պատճառով 80,000 ոսկի պարտական փը մնայ սաւառնակի միութեան։ Դրամատունը կ՚առարկէ թէ ինքն ալ 69000 ոսկի առնելիք ունի տոմսավաճառներէ։

Աւելի ծանր է արձաններու խնդիրը։ Արձանագործ Քէնան պէյ պալատոն կը ստանայ արձաններ շինելու զանազան քաղաքներու համար, որոնք ժամանակին կ՚ընեն իրենց վճարումները։ Բայց արձանները չեն շինուիր եւ Անատոլուի քաղաքապետութիւնները կը սկսին տրտնջալ։ Մինչ այդ, արձանագործը 28500 ոսկի կ՚առնէ դրամատունէն, բայց կ՚առարկէ թէ այս գումարը կը ստանայ իբրեւ ամսական, եւ ոչ թէ արձաններու ի հաշիւ կանխավճար։

Դարձեալ, Ֆէրիտ պէյ անուն մէկը 12000 ոսկի առած է, բայց կարելի չէ եղած ճշդել թէ ո՛վ է։

ԹՈՖԱԼ ԻՍՄԱՅԻԼ ՓԱՇԱ

Գաւորգիւզ, ազգականի մը տան մէջ մեռած է Իթթիհատի յայտնի պետերէն Թօփալ Իսմայիլ Հաքքը փաշա, որ պատերազմի միջոցին պարենաւորման նախագահ էր եւ այդ շրջանին կը կեղեքէր ժողովուրդը։

Իսմայիլ Հաքքը փաշա «Թօփալ» անուանուած է Եէմէնի յեղափոխութեան շրջանին իր սրունքներէն մէկը կտրելէն յետոյ։ Զինադադարի առաջին օրերուն Եւրոպա փախաւ եւ երկար ատեն թափառեցաւ այնտեղ։ Քէմալական յաղթանակէն քանի մը տարի վերջ Պոլիս վերադարձաւ եւ ուզեց կարգ մը ստոր ընկերութեանց հաշ—

ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ԱՆԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

oooo

Թէհրանի «Ալիք»ը խմբագրականի մը մէջ յիշելով Սալլմեան արք.ի «ժուռնալ»ը եւ «միացեալ ճակատ»ի խայտառակութիւնները, կը գրէ (1 ապրիլ)

— «Կա՞յ աւելի եղկելի, աւելի գըծուծ ու պժգալի արարք, քան այս կրապարակային, օր ցերեկով, ամբողջ աշխարհի առջեւ, գիտակցօրէն կատարուած դաւադրական լրբենի եղոյթը՝ չէ թէ մի անհատի կամ անհատների, այլ մի ամբողջ հայ կուսակցութեան դէմ, որ միայն Յունաստանում ունի 20,000 համակիրներ ու հետեւորդներ։

Ի՛նչպէս չը դողաց այդ հոգեւոր հրէշի գրիչը, երբ գրում էր նման թունոտ տողեր...

Ի՛նչպէս գէթ մի վայրկեան չը վարանեց այդ սեեմաւոր Յուդան, երբ ծրագրում էր իր արիւնոտ հարուածը տալու օտար իշխանութեան ձեռքով իր հարազատներին։

Խղճի ու մտքի այդքան բթութիւն։

Արդ, ե՞րբ պիտի սթափենք մեր բոլոր չէզոք, անկուսակցական տարրերը, որոնք ազգային գիտակցութիւն ու շունչ ունեն։

Միթէ ժամանակը չէ՞ համախմբելու մեր բոլոր կենսունակ ուժերը եւ կազմելու մի Համազգային ճակատ՝ ընդդէմ ոճրագործ «միացեալ ճակատ»ի եւ զանազան կեղծ ու պատիր «Ուխտեր»ի(*)։

Չէ՞ որ կազմակերպուած սրիկայութիւնների դէմ պէտք է դնել նոյն համազգայնօրէն կազմակերպուած պայքարող ուժ։

Երբ «միացեալ ճակատ»ի բարոյապէս ընկածները լրբօրէն յայտարարում են ի լուր աշխարհի, թէ «մտաւորութիւնը թօյլատրելի է հակառակորդի դէմ կռուող պայքարի մէջ»։

Երբ ազգի արժանապատուութեան մեծագոյն սիմբոլը՝ Եռագոյնը անարգւում է։

Երբ գծուծ անձնական շահերին ու համայնավարական հակումները քողարկւում են Հայաստանի սիրոյ դիմակով։

Երբ իր հօտի եւ համայն հայութեան անկեղծ յարգանքն ու ջերմ համակրանքը վայելող ալեզարդ հայ առաջնորդը անիրաւօրէն պաշտօնանկ է լինում ու վայրագօրէն աքսորի են ենթարկւում «միացեալ ճակատ»ի ստահակների կողմից։

Երբ լկտիօրէն շահագործելով Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութիւնը, «միացեալ յանցագործները» դրամ են հաւաքում եւ ապա այդ դրամի բաժանման շուրջ կռւի բռնւում, իրար «դիակապուտներ» ու «խաչագողներ» անւանում.

Երբ... բայց այս «երբ»երը վերջ չունեն. այդ բարոյապէս սնանկացածների գծուծ ստահակութիւններից ո՞րն յիշենք, ո՞րը թողնենք. բոլոր բարոյական Ռուբիկոնները արդէն անցել են «միացեալ»ի ոճրագործները...

Եւ քանի որ յոյս էլ չկայ, որ Յուդաների այդ ամբողջ բանակը, հետեւելով իրենց նախահօրը, կը խղճահարուեն եւ իրենք իրենց մահուան դատավճիռը կը տան, ուստի մեզ ի՞նչ է մնում անել։

Մեզ մնում է միայն մի ճանապարհ՝ օր առաջ եւ ամենուրեք կազմել «Համազգային ճակատներ» եւ մի մարդու պէս ծառանալով «միացեալ»ի սրիկաների դէմ, ասել մեր կտրուկ խօսքը՝

— Բաւէ՛, յե՛տ քաշէ՛ք ձեր կեղտոտ ձեռքերը առանց այն էլ բիւրաւոր վէրքերով յօշոտուած մեր ազգի ցեղից»։

...ուն յանձնառու ըլլալ, բայց չյաջողեցաւ։ Ոչ ոք օգնութիւն մը ըրաւ իրեն, հակառակ անոր որ ընդհ. պատերազմին, վակըֆի նշանաւոր գործերով շատերու հարստանալուն պատճառ եղած էր։ (Ճիւմհուրիէթ)։

ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ԱՃՈՒՄԸ

»»» «««

«Հայրենիք» ամսագրի փետր.ի համարի Ամերիկահայ բաժնին մէջ կը կարդանք.—

Ամերիկայի մէջ վերջին քանի մը ամիսներում, ինչպէս Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը, նոյնպէս Հայ Կարմիր Խաչը ունեցաւ խոշոր նուաճումներ։

Անցնող 3—4 ամիսներու ընթացքին Կարմիր Խաչի նոր մասնաճիւղեր կազմուեցան հետեւեալ վայրերում մէջ.— Պուէնոս Այրէս, Մեքսիքօ, Միլուոքի, Փրանզօ, Ս. Փօլ, Սան Ֆրանսիսկօ եւ Ֆաուլըր։ Իսկ Սանսաւուհիներու խումբեր կազմուեցան Լօրէնսի եւ Իսթ Ս. Լուիզի մէջ։

Հին եւ նոր մասնաճիւղերու վրայ աւելցած նոր անդամներու թիւը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ.—

Ֆիլատելֆիա 10, Նիակարա Ֆոլս 7, Րէյսին 7, Ուոթըրթաուն 7, Ուոքէկըն 4, Շիքակօ 20, Նիւ Պրիթըն 7, Ս. Միլուոքի 4, Չըլսի 4, Պրէնթ Ֆորտ 5, Հարթֆորտ 1, Մեքսիկօ 21, Փրանզօ 14, Ս. Փօլթըն 12, Սան Ֆրանսիսկօ 25, Ֆաուլըր 8, Միլուոքի 11, Պուէնոս Այրէս 70, Լօրէնս (Սանսաւուհիներ) 35, Ի. Ս. Լուիզ (Ս.Ս.) 18, Փրովիտէնս 47, Քլիվլէնտ 29, Տիթրոյիթ Սաթենիկ 25, Տէյթէյ 32, Հ. Փարք 67, Հէվըրհիլ 3, Իսթ Փրովիտէնս 5, Տրըյպարն 9, Կրանիթ Սիթի 12, Լորէնս 4, Պըֆըլօ 12։ Գումար 535

Միայն քանի մը ամսուան ընթացքին այսքան նոր անդամներու յաւելումը Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչին վրայ, անառարկելիօրէն ցոյց կուտայ անոր վայելած յայն ժողովրդականութիւնը։

Եթէ վերջին քանի մը շաբաթներու յաւելումներն ալ նկատի ունենանք, Կարմիր Խաչի մասնաճիւղերուն եղած յաւելումը կը բարձրանայ 672ի։

ՀԱՅ ԴԻՐՁԱԿԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Դերձակ Գ. Կարապետ Մուրատեան իր գործերէն նմոյշներ ցուցադրած ըլլալով Աստղին Արհեստներու ցուցահանդէսին մէջ, ստացած է մասնաւոր վկայական մը։

Ասորի բանուորներ Պաղտատի ճամբուն վրայ

Հալէպէն Դամասկոս կը սպասուին 500 Ասորի բանուորներ, որոնք պիտի աշխատին Պաղտատի ճամբուն վրայ Տմէյրի եւ Աղբա Շամալի միջեւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Երկու գիշեր այդ ձորին մէջ անցընելէ յետոյ, երրորդին Երզնկայի բացերն է՛նք արդէն։ Այդ երկու գիշերուան ընթացքին Թուրք զինուորները աննկարագրելի լրբութիւններու ենթարկեցին մեր կարաւանը։ Հոն մեզի հանդիպեցաւ անկեալ ձիերու վերակացու եւ մեր տանը մնացող Տիգրանակերտցի Օսման էֆէնտին։ Երբ մեր եղած ու պատահած վիճակը տեսաւ, շատ պէս լացաւ։

Մայրս բոպիկ էր։ Օսման էֆ. իր ոտքինները մօրս տուաւ, հետն ալ ոսկի մը։ Յետոյ մօրս ըսաւ.— Ալ — թուն հանըմ, խենթ աղան տեսայ. Տէյք — Գոյնիի մօտերը, պզտիկ է — Քէնտին հետ։ Հասանը այսպէս կը կոչէր եղբայրս՝ Օվասը, իսկ աղա — յրկ էֆէնտին Անանեան էր։ Յետոյ Օսման էֆ. մօրս ըսաւ.— Եթէ կուզես հետս Տիգրանակերտ տանիմ ձեզ, հոն մօրս եւ զաւակներուս պէս կը պահեմ։ Մայրս պատասխանեց.— Շնորհակալ եմ, բայց այս կիները ինչ որ ըլլան ես ալ այն կ՚ըլլամ. իմ արիւնս աւելի կարմի՞ր է։ Եւ այսպէս բաժնուեցանք։ Մեր կարաւանը բաւական քալած էր։ Յետոյ որ երկու անծանօթ կիներ մօրս հետ կը համբուրուէին եւ լալով իրար կը հարցնէին։ Քիչ վերջը հասկցայ որ մէկը քահանայ քեռոս երէցկինն էր, իսկ միւսը՝ հարսը՝ Գեղեցիկը, Խոլ գիւղացի։ Տխուր արտում հասանք Երզնկա։ Մեր հասած օրը քաղաքը դրօշազարդուած, խրախճանքի մէջ էր։ Մեզ ուղղակի առաջնորդեցին պետական պաշտօնատունը եւ կարգ մը ձեւակերպութիւններ կատարելէ յետոյ փոխադրեցին երկյարկանի գեղեցիկ տուն մը. անմիջապէս հաց եւ կերակուր բաշխեցին։ Զօրս ոստիկաններ մեր կեցած տանը դրան քով պահակ դրուեցան։ Քանի մը օր այսպէս բանտարկուած պահելէ յետոյ մեզ ազատ արձակեցին։ Կրնայինք քաղաքին մէջ պտըտիլ եւ իրիկունը վերադառնալ նոյն տունը։ Մեր կեցած տունը կը պատկանէր Երզնկացի մեծահարուստ Սարգիս էֆ.ին։

Շաբաթ մը վերջը մեր գաղթականութեանը եկան եղբօրս կինը՝ Մարիամը, քոյրը՝ Ագապին, մայրը՝ Կատարը, կնքամայր Գահարը եւ աղջիկը՝ Գէնկոն։ Այս կիները Ազուտրան գիւղը կը մնային, մեզի ծանօթ Հասանին քով։ Մէկ օր առաջ կը պատրաստուին սահմանը անցնելու։ Հասան իր ծառաներէն չորս հոգիի առաջնորդութեամբ կիները ճամբայ կը հանէ դէպի Թոնտուն։ Նախ պէտք է բարձրանան Ղուզան լեռը եւ անկէ վար պէտք է իջնեն երթան Կեօքտաշ գիւղը։ Հոգ է ռուսական զօրքը։ Այլեւս ազատուած կ՚ըլլան։ Կիները երբ Ղուզան լեռը կը բարձրանան, փոթորիկ մը կը սկսի լերան կատարէն եւ իրենց ճամբան կը կորսնցնեն, իսկ ուղեկից Քիւրտերը կը ձգեն կը հեռանան։ Գայլերը կը սկսին ոռնալ, խեղճ կիները չեն գիտեր որ կողմը երթալ. իրենց մէջ կ՚որոշեն լեռն ի վար սահիլ։ Ու կը սահին։ Շատերը ձիւնահիւսերու տակը կը մնան եւ կը մեռնին, իսկ ողջ մնացողները լերան ստորոտը իրար կը գտնեն. հետեւեալ Կեօքտաշ գիւղի լոյսը կը տեսնեն եւ իրենց քայլերը դէպի հոն կ՚ուղղեն։ Ցանկարծ իրենց առջեւ գիւղեր կը տեսնուին. Կը կարծեն թէ ռուսական գիւղեր են եւ ահա կը շրջապատուին։ Թուրք զօրքին այս առթիւ գործած բարբարոսութիւնը թող ընթերցողը ինքը երեւակայէ։ Կիները բռնաբարուելէ յետոյ մեր գաղթականութեանը կը բերուին...

Մենք որ ազատ համարձակ կը պտըտէինք Երզնկայի մէջ, շատերուն հանդիպեցանք։ Օր մը մայրիկիս հետ Թերջանէ գիւղացի մխթարին տղուն Ղուկասին հանդիպեցանք։ Ղուկասը մայրիկիս ըսաւ թէ մեզի Թերջանէ գիւղը տանիմ, հոն դուք զիս կը պաշտպանէք։ Մայրս համաձայնութիւն չտուաւ։ Այս Ղուկասն էր իմ առաջարար Նոյեր գիւղացի Փալիկին սպանիչը։ Երբ Ռուսերը Թերջանէ գիւղը կը գրաւեն, Ղուկասը վախէն կը փախչի, որովհետեւ երեք հայ աղջիկներ առած էր եւ գիտէր որ հայ կամաւորները իրեն չպիտի թողէին։

ՔՍԱԿ ՄԸ ԴՐԱՄ

Զօրս պզտիկ էինք։ Ես, Խոլ գիւղացի Խաչիկը, Տաղկարցի Համբարձումը եւ Ալդրանց գիւղացի Սիրունը։ Վերջինս մեր առաջնորդն էր։ Առանց Սիրունի տեղ մը չէինք կրնար երթալ։ Տօնավաճառի օր մըն էր, չորսս ալ գացինք մուրալու։ Վաճառնիներու կը նմանէինք, բոպիկ, մեր հագուստ կապուստը՝ շապիկ մը եւ վարտիք մը, ամէն կողմէն բաց, մեր մազերը կ՚երեւային, իսկ մեր մազերը մինչեւ ուսը կ՚իյնէին։ Երբ տօնավաճառին տեղը հասանք, ամէն մարդ մեզի կը նայէր, ոմանք հաց կուտային, ոմանք դրամ։ Թուրք լակոտները մեզ շրջապատած կը դիտէին։ Մէկը միւսին ցոյց կուտար մեզ ըսելով.— Տե՛ս, տես, կեավուր գերիներուն տղաքը մայրենի են։ Մեզի հետ թուրքերէն կը խօսէին, իսկ մենք ալ կը պատասխանէինք նոյն լեզուով։ Թուրք գիւղացիներ մածուն կը ծախէին։ Գեղեցիկ դէմքով, երկար հասակով սպայ մը միշտ մեր ետեւէն կը պտըտէր։ Գիւղացիէ մը երկու հատ մածուն առաւ եւ մեզ կանչեց, որպէսզի իր տունը տանինք։ Կճիկին մէկը Սիրունը առաւ, իսկ միւսն ալ ես։ Խաչիկը եւ Համբարձումն ալ միասին, գացինք սպային տունը։ Հոգ յանկարծ գեղեցիկ սպան սկսաւ մեզի հետ հայերէն խօսիլ, մեզ տարաւ սեղանի մը շուրջ շարեց, մածունով և ուտելիքներով մեզ կերակրեց։ Բաւական կեցանք հոն։ Յանկարծ ներս մտաւ թուխ երիտասարդ մը, զինուորական համազգեստով, ուսը մէկ կողմէն կախուած, աչքերը ակնոց. Մեզի անծանօթ լեզուով մը խօսեցան իրարու հետ։ Անկողջաւոր հարիւրապետը բաւական մեզի հարցումներ ուղղել։ Նախ հարցուց թէ ո՞ր անղացի ենք, ըսինք Դերջանի գիւղերէն ենք։ Յետոյ հարցուց թէ Դերջանի մէջ ուրիշ Հայ կա՞յ։ Ոչ, ըսինք, բոլորը մորթեցին։ Ամէնս մէկ պատմեցինք Սոնասյի ձորին ջարդերը, անոր մէջ նետուած դիակները։ Հարիւրապետը ջղայնացաւ եւ ընկերոջը ըսաւ.

— Ալ ինչո՞ւ կ՚ապրինք մենք, քանի որ սարեր ձորեր լեցուած են Հայոց դիակներով։

Ես սկիզբէն մինչեւ վերջի վայրկեանը աչքերս յառած էի հարիւրապետին աչքերուն։ Ան շատ կը նմանէր եղբօրս Օվասին։ Երբ դիակներու խօսքը լսեց, արծիւի աչքերէն արցունքը հեղեղի պէս հոսեցաւ։ Ես յուզուեցայ եւ սկսայ լալ, ինծի հետեւեցան ընկերներս ալ։ Սպան յապաղելով հարիւրապետին ըսաւ.—

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

յուղումը արտայայտեցին կարգ մը բոլի ըստակներու ամբիե, որոնց համաձայն իրր թէ քանակցութիւններ տեղի ունեցած են մարզպանութեան եւ սենական վարիչներու միջեւ։ Այդ բոլոր զրոյցները ալ սուտ են։ Ոչ մէկ խօսակցութիւն տեղի ունեցած է այդ ուղղութեամբ Մուլլինոյ եւ Լիբանանի մէջ հրէական զաղթավայրեր հաստատելու համար ոչ մէկ ծանոթ գոյութիւն ունի։ Անկէ զատ, մարզպանը յունուար 16 եւ 17 թուականը երկու որոշումներ ստորագրած է, որոնք խիստ պայմաններ կը պարունակեն օտարներու հետ եղած հողային առուծախի գծով։

Վերջին ցոյցերը եւ օտարականները

Անցեալ ուրբաթ օր, քաղաքապետարանին առջեւ կատարուած բողոքի ցոյցերուն առթիւ, ոստիկանութիւնը ձերբակալած էր 940 ցուցարարներ, բայց վար դրուեցան միայն 29 հոգի։ Այս կալանաւորներէն 20ը օտարականներ են։ Նրկուքը նախապէս վտարման հրաման ստացած, բայց խուսափած էին։ ուստի անմիջապէս սահման առաջնորդուեցան, ուրիշ վեց օտարականներու հետ։ Մէկը քանդարկուեցաւ, զիմացրած ըլլալով ոստիկաններուն։ Միւսներու ժամին քննութիւն կը կատարուի։

ՀԱ՞Ց ԷՐ ԽԵՂԴՈՒԱԾԸ

Առջի օր, Սէն Մարի մօտ, Մառն գետին վրայ շրջեցաւ նաւակ մը որուն մէջ կը գտնուէին այր եւ կին մը։ Աշտաարարները օգնութեան հասան, բայց ուշ էր, երկուքն ալ խեղդուած էին։ Դիակները քննութեան ենթարկուելով, նաւատարուեցաւ թէ այրը կը կոչուի Հէէֆրըր Պէգիամ, 23 տարեկան, իսկ բնկերուհին՝ ժիլպէրթ, 20 տարեկան։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Կիրակի օր որ Փուրպոյի փրօֆականեան յատկացուած էր ֆէտէրասիոնին շրջանակային մարմիններու կողմէ, ֆրանս. խումբերը եետեւեալ արդիւնքներ ձեռք ձգեցին.— Փարիզի մէջ Փարիզ յաղթեց Մարսէյլի 2—0. Լիլի մէջ Արնոտէլոնսո անգլ. խումբը յաղթեց եկաւ. Ֆրանսայի 3—2, Շթուդկարտի մէջ հայաւ. Ֆէրմամիա յաղթեց հայաս. Ֆրանսայի խումբին 6—1ով։

Գրլբամնի մէջ Մորպլիալի շրջանը անուանով կատարուած 291 Քլ. ի եծծնյանիւի վաղքը շահեցաւ Պելճիքայի Հարտիֆուէր իր հականակորդներէն 3 վայկեան առաջ հասնելով մրցումին վերջակէտը։

Գաւէտ — պոլի մէջ Ֆրանսա դիւրութեամբ յաղթեց Պելճիքայի 50—17ով։

Վերջին ազդարարութիւն

«Ալիճը», «Յառաջ»ի, «Թուտոթերթ»ի եւ «Հայրենիք» ամսագրի

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

— օօ —

ԹԱՒՐԻԶ, 31 մարտ.— Թաւրիզում եւ շրջանններում գտնուող այն բաժանորդները, որոնք ամիսներ շարունակ կարդացել են յիշեալ թերթերը, տակաւին չեն վճարել բաժնեգինները եւ ձգձգել են, հակառակ իրենց եղած դիմումներին։

Սրանով վերջին անգամ յայտարարում եմ այդ անպարտաճանաչ բաժանորդներին, որ մինչեւ 1934 թիւ մայիս 20ը փակեն իրենց հաշիւները, հակառակ դէպքում ստիպուած կը լինիմ այդպիսիների անունները թերթերում յայտարարելու եւ օրինական միջոցների դիմելու։ Իսկ այն բաժանորդները որոնք իւրաքանչիւր ամսի վերջին իրենց հաշիւները չեն փակի, այդպիսիների թերթը անմիջապէս կը դադարեցուի։

Գործակալ՝ ՌԱԶԻԿ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

«ԵՐԿՈՒՆՔ»

ՕՐԳԱՆ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

— օօ —

ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԳՐԱԿԱՆ, ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Դ. ՑԱՐԻ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Երկուաստիթիւթեամբ մեծ պայթաբարմարթեր, որ կ'ավրի եւ կը տեւէ 4 տարիէ ի վեր։ Ապրիլեան սամարը, Վահանական եբիստադրողներու բեմը,— ԵՐԿՈՒՆՔ կը երտարակէ եղիները հայ արբերու պատմութեան, յուշեր անձերէ եւ դէպքերէ ազատած բնիկարկաւն կեանքէն, ուսումնասիրութիւններ Հայոց զրականութեան եւ պատմութեան մասին, յօդուածներ յեղափոխական երեդու — սաց սերունդի մը նկարագրին կազմութեան համար, առողջապահական եւ մարզական երանակներ, վերապահութեան փորձեր մեր անցեալին ու ներկային վրայ, արգելքու ճամկագի, արգելքու ազարոփի աշխատանքներ։

Վերջակէտ բեմ մը, ուր պէտք է հաւաքուին մեր գաղութներու բոլոր երիտասարդները։

Տարեկան բաժնեգին.— 15 ֆրանք՝ Ֆրանսա, 20 ֆրանք՝ արտասահման։ Դիմել՝ A. KAPIKIAN, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS։

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Մուզմիկ» խումբի զատախօսական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկեր Տիրանեանի բնակարանին մէջ։

Կը խօսի ընկեր Ա. Թորոսեան։

Սեպտասէի ՄՈՒՐԱՏԻ յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏխումբը հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան 15ամեակը եւ իր ծննդեան 60ամեակը Ապրիլ 29ին Կիրակի օր։

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կ'արտասանեն Օր. ՕՍՄԱՆԵԱՆ, կը նուագէ Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ եւ ուրիշներ։ Զուռ եւ Խմամուած գեղարուեստական բաժին։

ՀՐԱՅՐԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սարսէյլի «ՀՐԱՅՐ» խումբի նախաձեռնութեամբ ՀՐԱՅՐի մահուան 30ամեակը կը կատարուի **Salle Géographie**ի մէջ

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ս. ՏԱՍՈՒՆԻ

6 Մայիս, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ»

29 Ապրիլ, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Villa Chantenvelt մէջ, 4 Bld. d'Enghien. Enghien-les-Bains

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն նուագիչ եւ զուսանք եւ մեներգչուհի. ԱՆԱՀԻՏ ԽԵՐԻԿԵԱՆ, Օր ՍԻՐԱՐՓԻ ԱՃԵՄԵԱՆ, Օր ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՁԻԹՈՒՆԻ եւ Օր ՆԻՆԱ ԱԼԻՍ եւ ԱՅՏԱ ԳԱՅՈՆ ԵԱՆ եւայլն։

Մուտքը 5 ֆրանք Թէյասեղանի համար։

54 թիւ Օմնիպիւսը Trinitéէն կը մեկնի անկէն։ Եղաճկագ կար տեղ Նորեն կը մեկնի 13.47, 14.02ին եւ 14.28ին։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ՊԱՆԹԷՕ — ՔԱՇԱՆԻ

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ԻՆՊԱՍՏ ՊԱՆԹԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Այս Կիրակի, 29 Ապրիլ կէսօրէ վերջ ճիշդ ժամը 3ին

Պանթէօ, 150, Route d'Orléans սրահին մէջ

Աշակերտներ կը ներկայացնեն «ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ» եւ «ԳՈՒՇԱԿ» խաղերը

Ղեկավարութեամբ՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

Զատ յայտագիր՝ խմբերգներ, արտասանութիւններ, կրկնասեան եւ ծայծական պարեր, անակնկալներ եւ այլ փորձեր։

Թատրոն Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ կը նուագէ

Եւ ուսերու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆրանք

Հաստատ. մէջող.— Աւելի Փոքր թ'Օրլէանէն 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանթէօյի կայարանը։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ Պ. **Georges Picot**ի

եւ Պատուոյ նախագահութեամբ Զօրավար **Edouard Brémond**ի

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 13 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 10Ը

ՍԱԼ ՕՇԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 9 Ave. Hoche (Métro Courcelle)

Արժանիքներեան անուանի օրքեստր, ղեկավար **Manuel Pizarro**

Գեղարուեստական բաժին - անակնկալներ։ Մուտք 15 ֆր.

Խաղալու տեղի չի տալու համար կը խնդրուի կանխօրօք սեղաններ վարձել։ Դիմել՝ հեռաձայնով Provence 95-61 եւ 34-61։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ (17), Ս. Սրմ.—	70։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յօֆր. Գ.—	154։
ԼԱՓԼԻՒՐԻՍ, Մ. Գ.—	100։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գարծ.— Ստացանք։	
ՍԱՎԻՆԵՕԻ, Գ. Գ.—	20։
ՊՈՆՏԻ, Փ. Գ.—	100։
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Ժ. Ա.—	70։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Փ. Ու.—	50։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Փ. Փ.—	60։
ՌՈՄԱՆ, Գարծ.—	97.50։
Վ.ԻԷՆ, Քէօչ.—	35։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան 1935ի «Թռչմարում օրացոյցի պատրաստութեան համար, կը ծնորհակ բոլոր այն հայրենակիցներին, որոնք ջարդ ահ տարակոյսներ տեղեկութիւն անծանօթ ծանօթ Տեառնը, յիշողութեամբ եւ շնորհակալ գերելոյ ընթերց գործողներ. եւ կարծում զխոյ մասին ծանօթութիւններ ունին մէջ ամենէն զրկեն Միութեան հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale. Marseille.

ԱՆԿԱՏԱՐ ՈՒ ՀԱՐԱՏԱՍ

ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԸ

Արամ Զարդի Թարգմանութեամբ 807 քառեակներ

Գեղարուեստական շքեղ կողք եւ լնտիր թուղթի վրայ

Այս գիրքը ոչ կարելի է չունենալ եւ ոչ ալ ունենալ չիտալ ամէն մէկ տան մէջ, որ ամէն ժամերու ընկեր, կեանքի առաջնորդ, բարձր գիրք։

Դիմեցէք աւգպոն Թարգմանիչին (1, rue du Turin, Arnouville-les-Gonesse S. et O.), եւ կամ ծանօթ թերթեր։

ԳԻՆ 15 ՖՐԱՆՔ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի 25-35 տարեկան վստահելի հայ կին մը տնական գործերու եւ երկու երախաներ (7 եւ 10 տարեկան) խնամելու համար։ Դիմել՝ Jean Abdalian, quartier Colombe, Mougins (Alpes Maritimes).

ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Նիսի մասնաճիւղի կազմակերպած պարահանդէսի պատմութեան շահած են հետեւեալ թիւերը. 70, 18, 166, 244, 156, 453, 160, 121, 40, 143, 298, 95, 154, 476, 136, 20, 28, 185, 5, 278, 42, 291, 175, 270։ Նուէրները ստանալու համար դիմել մասնաճիւղիս գանձապահուհին Տիկ. Հերմինէ Զօրիկեան, Cité Arménienne, Bld. de la Madeleine, Nice.

Կ'ԸՓՆՏՐՈՒԻ

Մարիամ Տատուրեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ ընկ. Զիւմարդըն Սարգիսոս Տատուրեան (27 տարեկան) որ Մարսէյլ կը գտնուէր հաղորդ առաջ։ Տեղեկացնել Յառաջին։

L'ARMENIE

Աթէնք հրատարակուած լ'Արմէնի ֆրանսերէն պարբերաթերթը կը ծախուի Փարիզ, Լիոն եւ Մարսէյլ Hachette գործակալութեան բոլոր փօզիթերը, ուր կը ծախուին նաեւ յունարէն թերթեր։

ՎԱՐՁՈՒ Է

Կահաւորուած սենեակ մը, գին 200 ֆրանք։ Դիմել Պ. Կ. Մալքոսեանի 13 բիս Սօլիէէ, Փարիզ (9), Métro Քատէ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ՀԱՅԱՄ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգ.՝ Մ.

Թ. Ք. խնդաց։

— Կինա՞մ նաւի, հարցուց։

Գարա քաղաքին մը հրամցուց առ նոր եւ գաղտնի ոստիկանի նետուծ գալ անոր մէջ։ Ենթադրանէ կոթեն գաւ եւ արոտեցելոր խուշանեւի, յուտ հանգիստ էր այլայլ։

— Ծառ վարպետ էք, Գ. Գարա, ըսաւ Թ. Ք.։

Բոյնը իրեն նայեցաւ լռութեամբ։

— Ոչ այնքան վարպետ ձեր աշխատութեան շարժառիթը հասկնալու համար...

— Շատ պարզ է, ըսաւ Թ. Ք., շատերուն ծանօթ էք այսօր, ի մէջ ալ յոյց ծանօթ էք նաեւ Լէյսի Գարթէյն մէտին...

— Այո, շատ լաւ կը ճանչնամ զինքը, ըսաւ Գարա յօժարակամ, շարին աւելի յօժարակամ։

Այդ պատասխանը անձամ արտայայտուած էր որ Թ. Ք. խորհեցաւ թէ Բոյնը հասկցած էր իր այցելութեան պատճառը։

— Գաղտնի՞ք ունի՞ք, թէ Լէյսի Գարթէյնին խէէ պատմեցաւ նախ բոլորութեան մէկնեցաւ. Ճիշդ այս պահուն, հարցուց Թ. Ք. բաւական կըն ունենալ։

Գարա խնդաց։

— Ինչ տարօրինակ հարցում, կարծես թէ անիկա իր ձեռքինները պիտի յայտնէր մէկու մը որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ սովորական ծանօթ մը...

— Եւ սակայն, ըսաւ Թ. Ք. միկան ըեքին կրակին նայելով, դուք զինքը բաւական կը ճանչնաք իր մօրեղբայրը պաշտելու համար...

— Մտերմ՞ կը...

Զարմանք կար անոր ձայնին մէջ, Թ. Ք. էնթերեն հայելոյկ, որովհետեւ Բոյնին զինքին վրայ նշմարեց տեսակ մը ակնածանք։ Հասկցաւ թէ ազատ էր եւ չար վճռական եղած էր իր կարծիքին մէջ։

— Այտինքն, ըսաւ Թ. Ք. պայս — րիչով, մուրհակ բռնելով ըսել կ'ու — զէ այն պարագային ընդհանուր կը գտնէի իր փոխառուին որեւէ խուզը գրամարկղը ստացած է։ Գարա պատասխան չտուաւ. զարմացեալ հաճոյ բանի մը եւ Թ. Ք.ի երկեցին ըսաւ.

— Անշուշտ դրամարկղը բանալին. աղատ էք անոր մէջ փնտռելու Լէյսի Գարթէյնիուն ինծի ատեան մուրհակներ... սիրելի, արդեօք կը կարծէք որ ես վարձկան մըն եմ։

— Մտքէս անցած չէ անոր այդ տեսակ բան մը, ըսաւ Թ. Ք. որ կը տեսէր.

Բայց Գարա սորվեց որ բանալին առնելը...

— Զանգանքը ուրեմն պիտի ըլլայ նէէ փնտռէ ձեր ուղածին պէս, ինձի այնպէս կը թուի թէ Լէյսին հիւանդութեան պատճառը կը վերադարձիտ կողմէ եղած վախճանական յարաբերութեան մը, ինչ կը միտէնը ձեր ծխել հարցեր համար, դուք ալ գտնեալ ստացեր ես ալ...

Սովորական մարդ մը կամ սովորական զաղտնի ոստիկան մը կամ պատմու եղծիուե պիտի ժխտէր այդ անձնօրէն իսկ րնդունումը եւ պիտի ըսէր թէ դրամարկղը բանալու եւ անձնական փոփոխ ըլլալ զզինքը ըսել երբեք յանձն կառնէր։ Բայց Թ. Ք. տեսաւ թէ Գարան յայտնի էր այդ պահը։

— Ձեր ենդրած կարելի է ասի։ Ան ասկեր, կ'ըսեմ Թ. Ք. ստիպեաց յանցանք մը ասի կը անի բանալու, անոր ձեր եւ զէմա դեռ...

— Ամենայն իրաւամբ ստածաիս բանալ, ուրիշ բան։ — Ձեր խնդրանքը...

— Կանոնաւոր, կանոնաւոր, ըսաւ Թ. Ք. Անհրաժեշտութեամբ եւ կարծի բնաս։ Գարա ստնեց դուռը բացաւ անոր համար։

— Ձեզ առաջնորդեմ, ըսաւ դարպասի կերպով։

Նրբանցքէն անցնելով մտան ընդարձակ սենեակ մը որ յուսադրուած էր երկաթեայ, ծողովով պայտաօրուած պատուհանով մը։ Լայնածաւալ վանդակաժէն մէջ փառաւոր կրակ մը կար եւ անհամեմատ ճոխութեամբ զարդարուած էր, հակառակ զուգած շքեղութեան։

— Ահաւասիկ յապաղման մը զոր, դուք երբեք Անգլիայի չվեմ նեբեկ ինծի։

Մահճակալին մօտիկը, պատին մէջ թաղուած էր կանաչ զսնակ դրամարկղը։

— Հրամեցէք, Պ. Մէքսիֆի. Ըսենք Գարայի բոլոր գաղտնիքները ձեզի կը տրամեն...

— Կարծեմ պարապ տեղը յանձն առ ինծի այս յարմարութիւնը, ըսաւ Թ. Ք.։

— Համոզուելու եմ ձեզի, ըսաւ Գարա ժպտելով։

— Յարգելի է որ ձեր քաղցի նուաճը իմ քաղցիս ալ կ'անցնի... ուելուց Թ. Ք. եւ բանալին վերադարձուց Բոյնին։

— Ձե՞զ ուզեր բանալ, հարցուց Գարա. Թ. Ք. գլուխ թօթուեց։

— Որչափ կը տեսնեմ դրամարկղը մ'անէնուած մըն է, իսկ բանալիին վրայ գրուած է «Զրայ» անունը. գաղտնի ոստիկան փորձատեղ վերնա զինքը թէ «Զրայ» մը որ պիտի ըլլար, «Մանխմա» դրամարկղ մը ունիներ...

— Ինչ ալ ըլլայ եմ, ըսաւ Գարա կարմանալով. Հիմա յիշեցի, բանալին յանձնուած էր ինծի գորտալու նպատակով, բայց միայն այս առաջ մը, մեկնութիւն մը։

— Հոգ չէ, ձեռուց Թ. Ք. [illegible]

Բոյնը ... դրամարկղը, կարծեմ մէկ... ինչ պիտի ըսեք, հարցուց Գարա...

— Հիմա կը տեսնէք, պատասխանեց Թ. Ք. ուրախ լսելով մը։

Գործերը դարձուց բանալին ... [illegible]

(Շար.)

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (37 տարեկան) տնական աշխատանքներու համար, օրական կամ ամսականով։ Դիմել Պ. Մխիթարեանի. 6, rue Blanqui, Փարիզ (13)։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 26 Avril 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2480

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՈՒ ԱՆՁՐԿԵՐ Է ՄԱՐՍԷՅԼԸ

Եւ այժմ խօսինք Մարսէյլի գործերու մասին, առաջնորդին ծանօթ շրջաբերականին առթիւ։

Չպիտի քրքրենք այդ հին եւ չէն գաղութին կազմալուծման բարդ պատճառները։ Վերջերս առիթ ունեցանք յայտնելու մեր տպաւորութիւնները, եւ կ'ուզենք խուսափիլ կրկնութիւններէ։

Գալաքեան եպիսկ. իր շրջաբերականին մէջ կ'ըսէ.

— «Եւկու տարիէ ի վեր անհնար եղաւ ոչ Ազգ. Երեսփ. ժողով կազմել եւ ոչ ալ օրինաւոր Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն։ Այդ իսկ պատճառով, Առաջնորդարանի նիւթական եւ բարոյական ամբողջ պատասխանատուութիւնը ծանրացաւ միայն իմ վրայ»

Ուրիշ աղբիւրէ մը կ'իմանանք թէ՝ Առաջնորդարանը ամսական 1000 Ֆրանք ծախք ունի, առանց հաշուելու առաջնորդին թոշակը. բայց ոչ իսկ այս գումարը կարելի է ճարել։

Մէկ խօսքով, կազմալուծում կամ անիշխանութիւն։ Միայն արուարձաններն ու գիւղերն են որ կը պահեն իրենց գլուխը, իւրաքանչիւրը իր կարողութեան համաձայն։

Ինչպէս ըսինք, չպիտի մտնենք մանրամասնութեանց մէջ։

Կարելի չէ երկու խօսքով պարզել այս կացութեան պատասխանատուութիւնները։ Մարսէյլի գաղութին չահը կը պահանջէ քննիչ ատեան մը կազմել եւ ճշդել ամէն բան։ Այլ եւս ոչ լրագրական թղթակցութիւնները օգուտ ունին, ոչ ալ փոխադարձ ամբաստանութիւնները։

Արդար ըլլալու համար, ըսենք թէ կազմալուծման պատասխանատուներուն մէջ կը գտնուին ոչ միայն Գալաքեանն ու Յօրասանճեանը, Հայրենակցականներն ու կուսակցութիւնները, այլ եւ Մարսէյլի ժողովուրդը ինք։

Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ, վերջապէս, այս բազմահայ կեդրոնը, ամէն բան բախտին ձգելով եւ իր պատեանին մէջ քաշուելով։

Որո՞ւ դէմ է քէնը։ Որմէ՞ վրէժ լուծել կ'ուզէն։

Գալաքեանը չէ՞ք ուզեր։ Հաւաքուեցէք, օրինաւոր Մարմիններ կազմեցէք, դատեցէք եւ ճամբեցէք։

Չէ՞ք ուզեր որ կուսակցութիւնները մասնակցին։ — Հրամեցէք ասպարէզ։ Կ'ուզէք որ միայն մէկ – մէկ ներկայացուցի՞չ ունենան։ — Հաւաքուեցէք եւ որոշեցէք։

Կարճ խօսքով, քրէական յանցանք է այս անտարբերութիւնը։ Իսկ հետեւանքը՝ կորստաբեր 20–25,000 հոգինոց գաղութի մը համար որ Փարիզին ասպարէզ կը կարդար երէկ։

Եթէ քիչ մըն ալ երկարաձգուի այս վիճակը, Մարսէյլն ալ պիտի դառնայ տեսակ մը Լիոն,— գաղութ մը ուր ծառ չի բուսնիր, ուր մարդիկ «ազգասիրական» պարտականութիւն կը սեպեն եղածն ալ քանդել, արմատ կամ ճիւղ։

Ամէն տեղ ալ, անսահման յաւակնութիւններ ունինք մեր ճակատագիրը վարելու մասին։ Եւ ունինք սանձարձակ ազատութիւն։

Եւ սակայն, ահա Միջերկրականի ափերուն վրայ թառած գաղութ մը, որ իր գլուխը կորսնցուցեր է երկու տարիէ ի վեր։

Ո՞ր օրուան, կամ ի՞նչ բանի կը սպասէ Մարսէյլը։ Հայրապետական կոնդակի՞, կաթողիկոսական նոր պատուիրակի՞ մը թէ հրաշքի։

Բոլորս ալ կ'ուզենք որ եկեղական իշխանութիւնը կամ հոգեւոր հովիւները կարելի եղածին չափ քիչ խառնուին ազգային գործերու, ամփոփուելով իրենց վեղարին տակ։

Արդ, երկու տարուան կազմալուծումը շրջաբերականի նիւթ կը ծառայէ եպիսկոպոսի մը, իբրեւ ահազանգ։ Իսկ բուն իրաւատէրը, գաղութը խոր քուն կը քաշէ, կարծես հարցը Զուլուներու մասին ըլլար։

Բարոյակա՞ն կորո՞վն է որ կը պակսի թէ նիւթական կարողութիւնը։

Ո՛ր տեսակէտէն ալ դատենք, ի՛նչպիսի չքմեղանքներ ալ փնտռենք, դժուա՞ր է ըմբռնել եւ բացատրել Մարսէյլի այսօրուան պատկերը։ Իսկ շատ աւելի դժուար՝ հանդուրժել անոր։

Որովհետեւ, վերջնական քայքայման կը տանի այս ճամբան։ Այն ալ հազիւ տասը տարուան ճիգէ մը յետոյ։

Այսպէ՞ս է որ պիտի ապահովենք արտասահմանի արմատախիլ բազմութեանց ինքնապաշտպանութիւնը։

Արեւելեան գաղութներուն մէջ, ուր շատ աւելի ծանր են առօրեայ հոգերը, մարդիկ հրաշքներ կը գործեն տարուէ տարի, որպէսզի բազմապատկեն դիմանալու կարողութիւնը։

Նոյն տարրերի բազմութեանց մաս չե՞ն կազմեր Մարսէյլն ու Լիոնը։ Նոյն տառապանքներէն անցած, նոյն վտանգներուն ենթակայ, եւ նոյն տենչերով տոգորուած։

Ինչո՞ւ մէկ մասը պիտի տքնի ու քրտնի այնքան տաժանելի պայմաններու մէջ, իսկ միւսը պիտի անճրկի, հակառակ բազմաթիւ առաւելութեանց։

Կ'ուզէինք չարաչար սխալած ըլլալ մեր յոռետեսութեան մէջ, եւ հաւատալ թէ անակնկալ մը կը պատրաստէ Մարսէյլի գաղութը, իր իսկ փրկութեան համար։

Կը գտնուինք շրջանի մը մէջ որ կը պահանջէ ուժերու կազմակերպում եւ բազմապատկում, սուր հետաքրքրութիւն եւ գիտակից, յարատեւ աշխատանք։

Իւրաքանչիւր գաղութ չաղախ մը պիտի դառնայ իր ներքին կազմակերպութեամբ եւ գործունէութեամբ։ Այսպէս ինքնապաշտպանութիւնն է որ կը սպառնայ, առանձին – առանձին եւ յետոյ բոլորին մէկ։

Հին պատմութիւններ, տեղի – անտեղի դառնութիւններ կամ ուրիշ պատրուակներ չեն կրնար արդարացնել այս անհեթեթ վիճակը։

Կարգի դիր տունդ, Մարսէ՛յլ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ԽՆԱՄԱԿԱ՞ԼՆ Է

»»»··«««

ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԿԸ ՄԵՐԺԷ.ՈՐ ԵՒ Է ՕՏԱՐ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Ճափոնի արտաքին նախարարը կարգ մը ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ ապրիլ 18ին, պարզելով իր կառավարութեան դիրքը Չինաստանի հանդէպ։ Այս յայտարարութիւնները զարմանք պատճառեցին միւս պետութեանց, եւ անգլիական կառավարութիւնը փութաց բացատրութիւն պահանջել։

Ապրիլ 24ին, ճափոնական դահլիճը իր լիակատար հաւանութիւնը յայտնեց արտաքին նախարարին յայտարարութեան, անգամ մըն ալ չեշտելով թէ Ճափոն չպիտի հանդուրժէ ո՛ր եւ է օտար միջամտութեան։

Նախարարական խորհուրդը հրատարակութեան տուաւ ցեկոյց մը որ կ'ըսէ.— Վերջին պաշտօնական յայտարարութիւնը պարզապէս ընդլայնումն է արտաքին նախարարին կողմէ մարտ 23ին խորհրդարանին մէջ եղած յայտարարութեան։ Հետեւաբար, ապրիլ 18ի յայտարարութիւնը երբեք չի հակասեր բաց դրան սկզբունքին եւ չի փոխեր Չինաստանի հողային ամբողջութիւնը։ Ճափոնական կառավարութիւնը որ եւ է առարկութիւն չունի պետութեանց կողմէ Չինաստանի ընծայուած որեւէ ոչ-քաղաքական աջակցութեան դէմ։ Համաձայն է նաեւ մշակութային աջակցութեան։ Բայց, ճափոնական կառավարութեան տեսակէտով, օտար պետութեանց սեղանաւորական եւ արհեստագիտական աջակցութիւնը կը ծդտի քաղաքական նշանակութիւն ունենալ։ Ճափոն հակառակ է այսպիսի աջակցութեան, նկատի առնելով իր յարաբերութիւնները Չինաստանի հետ եւ իր դիրքը՝ իբրեւ խաղաղութեան գլխաւոր պահակ Ծայր. Արեւելքի մէջ։ Ճափոն չի կրնար թոյլատրել ռազմական օդանաւերու կամ զէնքերու ներածումը դէպի Չինաստան, առանց ուժգնօրէն բողոքելու, որովհետեւ այդպիսի գործառնութիւնները ուշ - կանուխ պիտի նպաստեն Չինաստանի խաղաղութեան եւ միութեան քայքայման։ Այս է Ճափոնի դիրքը եւ կը սիրենք յուսալ թէ պետութիւնները պիտի ըմբռնեն զայն։

Այս ցեկոյցը առաջին պատասխան մը կը համարուի բրիտանական կառավարութեան ծանուցագրին։

Այս առթիւ, հեռագիրը ուրիշ կարեւոր լուրեր ալ կը հաղորդէ։ Ճափոն որոշած է յառաջիկայ երեք տարիներու ընթացքին կրկնապատկել իր զինուորական օդանաւերուն թիւը, որ 645 է այժմ։

Պերլինի ճափոնական դեսպանը տեսակցութեան մը ընթացքին յայտարարեց թէ նաւային յառաջիկայ խորհրդաժողովին մէջ անհրաժեշտ է ջնջել նաւային սպառազինութեանց անհաւասարութիւնները, որոնք հիմնուած են հին դաշնագիրներու վրայ։ Դեսպանը շեշտեց թէ մինչեւ որ Ճափոն միւս մեծ պետութեանց հաւասար տորմիղ մը չունենայ, չպիտի կրնայ անհրաժեշտ ապահովութիւնը վայելել Խաղաղականի մէջ։

⁂ Ինչպէս ըսինք, մեծ պետութիւնները իրար անցած են Ճափոնի բռնած դիրքին պատճառով։ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը առ այժմ լուռ կը մնայ, մինչեւ որ կացութիւնը պարզուի։ Անգլիա եւ Ամերիկա միեւնոյն տեսակէտն ունին այս հարցի մասին։ Ուաշինկթընի ճափոնական դեսպանը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը անշուշտ պիտի յարգէ եղած դաշնագիրները, միեւնոյն ատեն ձգտելով ամրապնդել Չինաստանի կացութիւնը։ Եւ իբրեւ օրինակ յիշեց Մանջուրիոյ նոր պետութիւնը, որ կը զարգանայ խաղաղօրէն եւ ուր մէկ միլիոն Չինացիներ կը գաղթեն ամէն տարի։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԻ

»»»··«««

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՑԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ներքին նախարար Պ. Սառօ առջի օր ճառ մը խօսեցաւ Ֆրանսայի եւ գաղութներու ոստիկանական պաշտօնեաներու ընկերակցութեան տարեկան հացկերոյթին առթիւ։ Ըսաւ թէ անյապաղ պիտի սկսի բարեկարգութիւնը Ապահովութեան Տեսչութեան, որուն անունը շատ քաշքշուեցաւ Սթավիցքիի գայթակղութեանց առթիւ։ Վերջին վեց տարիներու ընթացքին Ապահովութեան Տեսչութիւնը եւ իր շրջուն ոստիկանութիւնը հինգ հազարէ աւելի ձերբակալութիւններ կատարած են ոճիրներու համար, 38,000 ձերբակալութիւններ՝ զանազան յանցանքներու համար։ Միեւնոյն ժամանակաշրջանին ճշդուած է 250 հազար կասկածելի անհատներու ինքնութիւնը։ Ասոնց բոլորին ալ մատի հետքերը եւ լուսանկարները հանուած են։ Վերջապէս, Ապահովութեան Տեսչութիւնը ոստիկանական առեաններուն յանձնած է հազարաւոր գործեր։ Նախարարը ըսաւ թէ ժողովուրդը պիտի զարմանայ, երբ լսէ թէ Ապահովութեան Տեսչութիւնը կեդրոնական վարչութիւ՞ն չունի օտարականներու հսկողութեան համար, ոչ ալ տեղեկատու (մամուլի) բաժին կամ թարգմանութեան դրասենեակ։ Ետքը, չունի նաեւ անհրաժեշտ նիւթերը՝ սեղանաւորական եւ տնտեսական հարցերու մասին, որպէսզի կարենայ հսկել շահագէտներու եւ դերծաբարներու վրայ։ Ոստիկանական Վերատեսչութիւնը, որ միայն Փարիզով կը զբաղի, ունի տարեկան 546 միլիոն Ֆրանքի ելեւմուտք մը, ինչպէս եւ լայն ցանց մը տնօրէններու։ Ունի 800 դատական ոստիկանութեան սահմանուած եւ 500 ալ ընդհանուր գործերու կապուած գաղտնի ոստիկաններ կամ գէտեր։ Իսկ Ապահովութեան Տեսչութիւնը, որ ամբողջ Ֆրանսայի հետ կապուած է, ունի 47 միլիոն Ֆրանք ելեւմուտք, մէկ տնօրէն եւ միայն երկու հարիւր պաշտօնեաներ, դատական եւ ուրիշ պրպտումներու համար։

Պուլկարիոյ վարչապետը Հռոմի մէջ

Ինչպէս գրած էինք, Պ. Մուշանով Պերլինէն անցաւ Հռոմ, խորհրդակցելու համար քաղաքական եւ տնտեսական հարցերու մասին։ Քաղաքական խնդիրներու մէջ ամէնէն կարեւորը պալքանեան դաշինքն է, որմէ դուրս կը մնայ Պուլկարիա։ Իսկ տնտեսական տեսակէտով, այդ երկիրը մտահոգութեան մատնուած է Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ կնքուած պայմանագիրներէն։ Սոֆիայի մէջ կը վախնան թէ Հունգարիոյ եղած զիջումներու հետեւանքով, պիտի վնասուին Պուլկարիոյ կարգ մը հողագործական արտադրութեանց ներածումները։ Բանակցութիւնները կը շարունակուին։

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԹՌԻՉՔԻ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ

Երիտասարդ օդանաւորդ մը, Լուի Լըգօզ, 27 տարեկան, առջի օր թըռիչք մը կատարեց Ցողթական Կամարէն մինչեւ Քոնքորտի հրապարակը, 50-60 մեթր բարձրութեամբ։ Պարզապէս տուներու տանիքներուն քսուելով կ'անցնէր, ինչ որ կրնար աղէտալի հետեւանքներ ունենալ։ Օդանաւային ընկերակցութիւնը ետ առաւ իր արտօնագիրը, իբրեւ պատիժ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ԱՂՋԻԿ ՄԸ, ԳԱՐԱՄԱՆՑԻ « ՊԱԽԱԼ »Ը ԵՒ ․

Սճանչելի, սքանչելի՛ քերթեր արտադրեց «միացեալ ճակատը»:

« Եկեղեցաւէր », կղերաւէր տիկինների յետոյ, տեսաւաւէկ աղջիկներ ալ Գարամանցի «պախալ»ներու փառքը կ'երգեն։

Զրպարտութի՞ւն է։ Գտէ՛ք եւ կարդացէ՛ք « Նոր Արշալոյս »ի 1934 ապրիլ 22ի թիւը։

Այս շաբաթաթերթը, որ կը հրատարակուի Պուքրէշի մէջ, իբրեւ օրկանը Հօկի եւ թթու եկեղաշնակցական է, առաջին էջին վրայ տպած է նամակ մը « զոր Պոլսեցի օրիորդ մը Նիւ Եորքէն ղրկած է Պուքրէշի իր ազգականուհիին »։

Նամակը տեղեկութիւններ կու տայ Նիւ Եորքի դէպքին դատավարութեան մասին։ Եւ ի՛նչ տեղեկութիւններ.

— « Ոճրագործներէն երեքը շատ գաղտնիքներ մէջտեղ հանած են։ Ամէնքս անհամբեր կը սպասենք դաշնակ չէֆերուն ձերբակալման, որոնց վրայ դաղտնի հսկողութիւն կը կատարուի որպէսզի չըլլայ թէ երկրէն փախչին։ Հաւատացած ենք որ ոճրագործներուն իրենց յանցանքը ելեկտրական աթոռին վրայ քաւելէն վերջ, կարգը պիտի գայ « մեծ »երուն, որոնք ցկեանս պիտի բանտարկութեան դատապարտուին։ Այդ ատեն պիտի ըլլայ մեր ազգին փրկութիւնը »։

Յետոյ կը խօսի հանգանակութեան մասին։ Օրիորդը — կամ օրիորդի շրջազգեստ հագած դիմակաւորը — կը պատմէ թէ՝ հանգանակութիւնը « ուրախութեամբ յառաջ կը տարուի », թէ ամէնքն ալ կ'ուզեն որ Ղեւոնդ արք.ի մարմինը Հայաստան փոխադրուի։ «ՄԻԱՅՆ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ՈՐ ՆԻՒ ԵՈՐՔ ՄՆԱՅ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՄԷՆ ԱՌԻԹԻ ՇԱՀԱԳՈՐԾԵՆ»։

Այս առթիւ կ'իմանանք թէ « հայ բոլշեւիկները ամէնէնամենէնեղեցրն են.

առնենք այս բառը ծանկցած են (այսինքն ռամկավարներուն շահագործումը) եւ թոյլ չպիտի տան որ Սրբազանին մարմինը այստեղ մնայ)։

Ու վերջապէս — կ'արտատպեմ բառ առ բառ, որպէսզի ձեր սփակած աչքերով կարդաք.

— « Բոլոր հայ ընտանիքներն ու հայ ճաշարանները, որոնք իրենց միսն ու ուրիշ պէտքերը դաշնակ խանութներէն կ'առնէին, հիմակ կը դիմեն յունական եւ իտալական խանութները։ Տեսնաք, մարդոց երեսը ինչպէս կը խնդայ։ ԱՌ ԱՅԺՄ ԱՅՍՊԷՍՈՎ ՍԻՐՏԵՐՆԻՍ ԿԸ ԳՈՀԱՑՆԵՆՔ ԵՒ ՎՐԷԺՆԻՍ Կ'ԱՌՆԵՆՔ։ ԳԱՐԱՄԱՆՑԻ ՏԱՃԿԱԽՕՍ ՅՈՅՆ ՄԸ՝ ՈՐՈՒՆ ՅԱՃԱԽՈՐԴԸ ԵՂԱՆ ԵՆՔ, Կ'ԸՍԷ ԹԷ ԱՐԻՒՆԱՐԲՈՒ ԱՌԱՋԱԿՆԵՐ ԵՆ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՈՐ ՀԱՅ ԱԶԳԻՆ ՊԱՏԻՒԸ ՈՏՆԱԿՈԽ ԸՐԻՆ։ ՇԱՏ ՃԻՇԴ Է ՄԱՐԴԸ։

Այսպէս է, սիրելի Մասիս, պօյքօթ՝ առեւտուրի դէմ, պօյքօթ՝ այցելութեան դէմ։ Ամէնքը պիտի սնանկացնենք։ Շատերը չէզոք եկեղեցի կ'երթան՝ հաւատացնելու համար թէ Դաշնակցական չեն։ Բայց խաբուող չկայ »։

Հապա այս բոլորին թագ ու պսա՞կը։

Հակադաշնակ օրիորդը այնքան քինոտ սիրտ ունի եւ այնքան խոր գիտակցութիւն, որ այժմէն կ'աւետէ.

— « ԱՄԷՆՔՍ ԱՆՀԱՄԲԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ. ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՄ ԵՒ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆ ՊԻՏԻ ԳՐԵՄ ՔԵԶԻ։ ԻՍԿ ԵՐԲ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ԵԼԵՔՏՐԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻՆ ՎՐԱՅ ԴՐՈՒԻՆ, ՀԵՌԱԳԻՐ ՊԻՏԻ ՔԱՇԵՄ»։

Ես պիտի առաջարկէի թէյասեղան մը, գինեձօն մը, նոյն իսկ մեծ միթինկ մը սարքել ի պատիւ այս քա՛ջ օրիորդին եւ անոր Գարամանցի «պախալ»ին, ըստ հավանեաւ Բարեգործականի, որ « միացեալ »ին անխուսափելի է։

ՎԱՐԴԳԷՍ

Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի զինակցութիւնը

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՁԵԿՈՅՑ ԱՆՈՐ ԱՄՐԱՊՆԴՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Տեղական մամուլը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ արտաքին նախարարին դէպի Լեհաստան կատարած ճամբորդութեան արդիւնքները։ Նոյն գոհունակութիւնը կը տիրէ նաեւ Վարշաւայի մէջ։ Պաշտօնական տեսակցութեանց ընթացքին, կարելի եղած է հարթել կարգ մը թիւրիմացութիւններ որ կը տիրէին գերմանալեհ համաձայնութեան առթիւ։ Հաստատուած է թէ այդ համաձայնութիւնը որ եւ է ձեւով չի հակասեր Ֆրանքօ-լեհ զինակցութեան։ Ֆրանսայի նախարարին այցելութեան առթիւ հրատարակուած պաշտօնական ցեկոյցը կ'ըսէ թէ « ամէն բանէ առաջ, Լեհաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ կնքուած զինակցութեան հիմերը կը մնան անխախտ եւ թէ այդ զինակցութիւնը յայտնապէս շինարար տարր մըն է եւրոպական քաղաքականութեան զարգացման մէջ։ Օրուան մեծ խնդիրներու քննութեան առթիւ, անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ երկու կառավարութիւնները վճռած են շարունակել հաւատարիմ գործակցութիւնը որ մանաւորապէս օգտակար է Եւրոպայի խաղաղութեան համար »։

Թէեւ խորհրդակցութեանց վերջնական արդիւնքները յայտնի չեն, բայց կը յուսացուի թէ համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի շատ մը քաղաքական եւ տնտեսական հարցերու մասին։

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ, 23 ապրիլ (Յառաջ) — Ապրիլ 20ին Միլանի ամէնէն յայտնի մարզիկ խումբերու մէջ տեղի ունեցան զանազան մրցումներ։ « Pro Patria » խումբին մէջ, որ Իտալիոյ ամէնէն լաւ կազմակերպուած եւ զօրաւոր խումբն է, կը գտնուի նաեւ երիտասարդ մարզիկ մը, Ստեփան Սրապեան Կէյվէ-էջմէյցի (եղբայրը բանաստեղծ եւ « Յառաջ »ի աշխատակից Արամայիս Սրապեանի)։ Վերջինիս երիտասարդը, օժտուած մարմնական երկաթեայ կազմով՝ « թեթեւ դասակարգ »ի բազմաթիւ մրցորդներուն մէջ յաջողեցաւ առաջնութիւնը շահիլ ծանրութիւն վերցնելու փորձերուն մէջ։

Շատ գնահատելի եւ շնորհաւորելի է իր յաջողութիւնը, եթէ նկատի առնուի որ իր յաղթութիւնը արդիւնք է չափազանց կարճ ժամանակամիջոցի մը պատրաստութեան, նոյն մարզախումբին մէջ արձանագրուած ըլլալով հազիւ քանի մը ամիսէ ի վեր։

Ահաւասիկ իր արդիւնքը.— Աջ ձեռք 50 քիլօ, ձախ ձեռք 50 քիլօ, դանդաղօրէն 65 քիլօ, զոյգ ժամանակով 65 քիլօ, ոստումով 95 քիլօ.

Երիտասարդ մարզիկը խոստմնալից է նաեւ գունդ նետելու մէջ, ինչպէս երկաթի վրայ ազատ մարզանքներու։ Նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթենք։

Ո՞վ սարքած կրակելու ճամանը

»»»··«««

ՆՈՐԱՆՈՐ ՑԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔՆՆԻՉ ՑԱՆՑՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Փետրուար 6ի դէպքերուն քննիչ յանձնաժողովը առջի օր լսեց ոստիկանու-

(Յուրբերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

»»»··«««

Նախորդ յօդուածով տեսանք Սեւրի դաշնագրին այն մասերը, որոնք կը վերաբերին Թուրքիոյ սահմաններուն եւ քաղաքական հարցերու:

Դաշնագրին չորրորդ մասը կը խօսի փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան մասին: Դաշնակից պետութիւններու ներկայացուցիչներէն կազմուած յանձնախումբեր, Թուրքիոյ զանազան վայրերուն մէջ հաստատուելով, Հայերու հանդէպ խժդժութիւն գործած անձերը պիտի պատժէին.

Համաձայն 147րդ յօդուածին, եւրոպական վարժարաններէն վկայեալ ամէն անհատ իրաւունք կը ստանար Թուրքիա գալ եւ ուզած գործը ընել: Օսմ. կառավարութիւնը իրաւունք չունէր այս վկայականները վաւերացնելու:

— Եւրոպայէն թուղթ մը բերողը, արժանիքի տէր ըլլայ թէ ոչ, պիտի կրնար ամէն գործ կատարել: Բժիշկ, փաստաբան, երկրաչափ պիտի ըլլար. Այս յօդուածը, Թուրքիոյ հանրային կրթութիւնը մեռցնելու համար էր, կ'ըսէ Հիւմէթ պէյ

Փոքրամասնութիւններուն լայն իրաւունքներ կուտան 148րդ եւ 149րդ յօդուածները՝ կրօնական, ազգային եւ քաղաքական գետնի վրայ: Օրինակի համար, Հայերը, Յոյները, Հրեաները պիտի կրնային համայնքայիններ բանալ, եւ ի հարկին դիմել օտար միջամտութեան, այս իրաւունքները արժեցնելու համար:

Հինգերորդ մասը զինուորական տրամադրութիւններ կը բովանդակէ: Թագաւորին անձնապահ գունդը պիտի բաղկանար 700 հոգիէ: Ոստիկան զօրքերը 35 հազար, պահեստի զօրամասը 15 հազար հոգիէ պիտի բաղկանային: Ոստիկան զօրքը թնդանօթ չպիտի կրնար ունենալ: Ասոնք պիտի բաժնուէին լեգէոններու: Առաւելագոյն չորս լեգէոնէ բաղկացած այս ուժերը, նշանակուած վայրերու մէջ միայն պիտի կատարէին իրենց պարտականութիւնը, եւ սպայակոյտին 10—15 առ հարիւրը օտար սպաներէ պիտի բաղկանար:

Ազդեցութեան իւրաքանչիւր շրջանի մէջ, նոյն պետութեան պատկանող սպաներ միայն պիտի գտնուէին: Հետեւաբար երկիրը բաժնուած պիտի ըլլար չորս շրջանակի.— Նեղուցներու գօտի, իտալական եւ ֆրանսական գօտի: Չորրորդը բաց ձգուած էր: Ի վերջոյ Ամերիկան եթէ հոգատարութիւն պահանջէր, անոր պիտի տրուէր: Վերոյիշեալ ուժերէն զատ 15 հազարնոց օժանդակ զօրամաս մը եւս պիտի կազմուէր, որ իր տրամադրութեան տակ պիտի ունենար 225 գնդացիր եւ 75 լեռնային թնդանօթ: Պարտաւորիչ զինուորութիւնը պիտի վերնար: Զօրքերը վճարովի պիտի ըլլային: Ամ նուազն տասներկու տարի էր ծառայութեան շրջանը:

Որպէս պատերազմական նաւ կը թոյլատրէին միայն 600 թոնէ պակաս տարողութիւն ունեցողները: «Այսինքն «Շիրքէթ»ի նաւերը», կ'աւելցնէ Հիւմէթ պէյ: Երկրին մէջ զէնք կրելու իրաւունք ունեցողները — ոստիկան, անտառապահ, մաքսային գէտ եւն.— պիտի ենթարկուէին օտար հակակշիռի Այս կազմակերպութիւններուն մէջ եւս 15 առ հարիւր համեմատութեամբ օտար սպաներ պիտի գտնուէին: Զինուորական օդանաւ եւ ամրութիւններ արգիլուած են: Բոլոր այս պայմանագրութեանց գործադրութեան համար կը նշանակուէին զինուորական յանձնախումբեր: Օսմ. կառավարութիւնը թերեւս պատերազմական նախարար մը պիտի ունենար, բայց, իրականին մէջ, զինուորական ուժերու հրամանատարութիւնը պիտի անցնէր օտարներուն ձեռքը:

216րդ յօդուածը կը վերահաստատէ Զինադադարի 7րդ, 10րդ, 12րդ, 13րդ եւ 24րդ յօդուածները, որոնց համաձայն, Թուրքիոյ հետ հաշտութիւն կնքող պետութիւնները կրնան, իրենց ուզած ատենը եւ հարկ տեսնուած պարագային գրաւել որ եւ է վայր:

Վեցերորդ մասը կը վերաբերի պատերազմական գերիներու: Աւելորդ է այդ մասին խօսիլ:

Եօթերորդ մասը պատժական տրամադրութիւններ կը նախատեսէ այն բոլոր Թուրքերուն հանդէպ, որոնք վնաս կը հասցնէին օտարականներուն.

Ութերորդ մասը կը պարունակէ հատուցումներու հարցը: Այս բաժինը կը սկսի հետեւեալ նախաբանով.—

Թուրքիա անվերջ վնասներ հասցուցած է Դաշնակիցներուն: Այս վնասները հատուցանելու չափ հարստութիւն չունի: Հետեւաբար Թուրքիոյ տնտեսական վերականգնումին համար, յատուկ յանձնախումբ մը պիտի կազմուի: Այս յանձնախումբին պարտականութիւնն է վերակազմել Թուրքիոյ նախահաշիւը: Ելմտական տեսչութիւնը ենթակայ է անոր: Թուրքիոյ դրամին տեսակն ու քանակը պիտի որոշէին հանրային պարտքի վարչութիւնն ու Օսմ. դրամատունը: Ասոնց յանձնախումբին արտօնութեան, Թուրք կառավարութիւնը կարգադրութիւններ չպիտի կրնայ ընել, եւ ամբողջ հասոյթը յանձնախումբին հրամանին տակ պիտի գտնուի: Ելեւմուտը պիտի ծախսուի հետեւեալ ձեւով.— Նախ եւ առաջ հանրային պարտք, յանձնախումբի ծախք, գրաւման բանակի ծախքեր, Թուրքիոյ մնալիք հողերուն վրայ՝ զինադադարէն մինչեւ հաշտութիւն կնքուած թուականը դաշնակից բանակներու ծախք, եւ մնացեալ հատուցում դաշնակից հպատակներուն: Մնացեալը պիտի յատկացուէր Թուրքիոյ: «Համաձայնականները, կ'ըսէ Հիւմէթ պէյ, կրնային առանց պիւտճէի ձգել Թուրքիան, եւ կամ շարունակաբար փոխ դրամ տալ անոր»: Այս բոլորին փոխան կը ջնջուէին նախկին փոխառութեանց պարտքերը: Մենաշնորհ տալու իրաւունքը եւս կը պատկանէր յանձնախումբին: Մաքսային սակացոյցերն ու մաքսային ընդհ. տնօրէնը պիտի նշանակուէին դարձեալ նոյն յանձնախումբին կողմէ:

Դաշնագրին իններորդ մասը կը վերաբերի տնտեսական հարցերու: Դաշնակից բոլոր հպատակները լայնօրէն կ'օգտուին «քափիթիւլասիօն»ներէն եւ տուրքէ զերծ կը նկատուին: Նախապէս ըսինք արդէն թէ ամէն Թուրք պիտի կրնար օտարահպատակ դառնալ: Այս պայմաններուն տակ, ի հարկէ, ոչ ոք պիտի ուզէր թրքահպատակ մնալ, որովհետեւ օտար հպատակութիւն ընդունելով, տուրքէ պիտի ազատէր: Ուրեմն Թուրք պետութիւնը պիտի տարտղնուէր ինքնաբերաբար

Սեւրի դաշնագրին կարեւոր տրամադրութիւնները ասոնք են: Ամփոփելով կը տեսնենք որ, Թուրքիա բաժան-բաժան եղած, կը կորսնցնէ իր ամբողջ վեհապետութիւնը, զինուորական ուժերը կը վերածուին զանցառելի քանակի, եւ թրքահպատակութիւնը կը դառնայ ամէնէն անճարներուն մխիթարութիւնը: Թուրքիա կը դառնայ գաղթավայր մը՝ զուրկ ազգ. կեցավարութենէ եւ ժողովուրդէ:

— «Նպատակը այս էր արդէն, կը վերջացնէ Հիւմէթ պէյ: Դարերէ ի վեր աշխարհը սասանեցնող Թուրք ազգը մէջտեղէն պիտի վերնար: Այս բանը կ'իմրոնէ ամէն Թուրք»:

ՀՐԱՆԴ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

"ԹԱԳՈՒՀԻ ՔՐԻՍՏԻՆ"

«Ամփիր»ի շքեղ սրահը, ուր անցեալ տարի քանի մը առանձնաշնորհեալներու հետ ներկայ կ'ըլլայի՝ արդէն պատմական անուններու կապուած՝ Թիթա Ժօրժի օփէռէթի փորձերուն, այսօր անցած է Փաթէ-Նաթանի փարած առաջնակարգ սինեմաներու շարքը

Սթավիսքիի ուրուականը, Կրէթա Կարպոյի խորհրդաւոր երեւոյթը եւ Ռուբէն Մամուլեանի սիրելի անունը տարօրինակ տպաւորութիւն մը կը ստեղծէին, երբ առաջին անգամ ճերմակ պաստառին վրայ կը դիտէի հայ բեմադրին վերջին գործը՝ ուր ան վստահօրէն հասած է արուեստին գերագոյն նրբութիւններուն, ճկուն եւ մտացի թարգման մը գտնելով Կրէթա Կարպոյի մէջ:

Հետաքրքրութեան պակաս շարժանկար մը չէ նաեւ Կրէթայի հին բարեկամ —եւ նոր խաղընկեր— Ճօն Ժիլպէրի ներկայութիւնը, վերերեւումը, պարտադրուած խաղին հերոսուհիին կողմէն:

Ժամանակին տեսնողները չեն մոռցած անշուշտ «Կրանտ Փարատ»ի համակրելի ու գեղեցիկ հերոսը, որ խօսուն ժապաւէնին յայտնութենէն յետոյ՝ տարիներ մնաց ստուերին մէջ:

Իր փառքին գագաթնակէտին հասած օրերուն Ճ. Ժիլպէրի այսօրուան շարժանկարի թագուհիին ընձեռնած պաշտպանութիւնը եւ աջակցութիւնը, կը փոխարինուի այժմ վերջապէս այս վերջինին կողմէն, իր առաջին վախկոտ քայլերու պաշտպանին տալով կրկին փայլելու առիթը, երախտագիտութեան զմայլելի շարժումով մը:

Անշուշտ պիտի պատմուի որ Կ. Կարպօ կը սիրէ Ճ. Ժիլպէրը՝ ինչպէս վերջերս գրուեցաւ նաեւ Մամուլեանի մասին: Մեզի համար կարեւորը Ճ. Ժիլպէրի նման համակրելի եւ տաղանդաւոր արուեստագէտի մը վերայայտնութիւնն է՝ որուն համար բոլոր շարժանկարի սիրահարները երախտապարտ են անշուշտ Կ. Կարպոյին:

Մամուլեան այդ երկու արուեստագէտներէն կազմած է ներդաշնակ, սահուն ու հաճելի ժապաւէն մը, խղճամիտ ուսումնասիրութեամբ մը մանրամասնութիւններու՝ որոնց մէջ իսկ կը յայտնուի հայ բեմադրին արուեստագիտական խորունկ հասկացողութիւնը

Նիւթը խրթին ու բարդ չէ:

Իր հօր պատերազմի դաշտին վրայ մահանալէն յետոյ, Քրիստին Շուէտի ճակատագրին տէրն է:

Ան կը սիրէ անկախ ապրիլ, եւ այդ իսկ պատճառով յաճախ կը հեռանայ պալատէն՝ հաւատարիմ ծառայի մը հետ՝ անծանօթ հագուստներով, երկար պտոյտներ ընելու:

Այդ օրինակ թափառումներու միջոցին է՝ որ կը հանդիպի ճամբորդի մը արկածեալ կառքին՝ ուր ազնուական ու գեղատեսիլ երիտասարդ մը դէպ ի մայրաքաղաք երթալը կը յայտնէ իրեն

Ձիւնի փոթորիկ է. կարելի չէ շարունակել. պանդոկի մը հասցէն կ'ուզէ երկու ձիաւորներէն... Քրիստին կը մատնանշէ մօտակայ պանդոկ մը, բայց կանխելով կառքը՝ կը հասնի եւ կը վարձէ պանդոկին միակ սենեակը:

Քիչ յետոյ երբ ճամբորդը կը հասնի, պանդոկապետը սենեակին վարձակալը ցոյց կուտայ, յուսալով թէ երիտասարդ ազնուականը ճամբորդին հետ կը բաժնէ իր սենեակը:

Քրիստին՝ ստիպուած իր դերը կատարելու՝ կ'ընդունի. բայց երբ երկու հերոսները կը գտնուին մինակ, դէմ դիմաց, գեղեցիկ տեսարանի մը մէջ ճամբորդը — որ Սպանիոյ թագաւորին կողմէ ուղարկուած պատուիրակ մըն է՝ Քրիստին թագուհիին ձեռքը թագաւորին համար խնդրելու պաշտօնով — յանկարծ կը նկատէ կանացի ձեւերու յայտնագործումը...

Քրիստին կին մըն է պարզապէս երեք օր շարունակ, իր սիրահարին քով, արգելափակուած դուրսը տիրող ձիւնի փոթորիկէն:

Ան սակայն կը խոստանայ — բաժանումի պահուն — անոր հետեւիլ դէպի Սպանիա:

Տօն Անթօնիօ հետեւեալ օրը պալատին մէջ պաշտօնական ունկնդրութեան միջոցին միայն կը տեսնէ իր սիրուհիին իրական դիրքը

Քրիստին սակայն մոռցած չէ սկսուած հովուերգութիւնը կիսկատար ձգել. Ան որոշած է — նոյնիսկ գահէն հրաժարումի գնով — հետեւիլ Անթոնիօին, պատրուակելով թէ ան շուա՜ դէր եւ չի կրնար 30 տարիներ տեւող պատերազմը շարունակել, հակառակ իր բոլոր պալատականներու ցանկութեան:

Այդ որոշումը վարչապետ Մանիուսի երազներուն խորտակումն է: Ան կը սիրէ Քրիստինը, եւ կը ճգնի զայն պահել գահին վրայ, երազելով զայն ունենալ իր տրամադրութեան եւ իշխանութեան տակ:

Տօն Անթօնիօ ուժեղ հակառակորդ մը ունի, եւ պալատը կը ստիպէ թագուհին հեռացնել կաթոլիկ դեսպանը, վտանգաւոր նկատելով անոր ներկայութիւնը: Քրիստին երեւութական հրաժեշտ մը տալէ յետոյ, գաղտնօրէն կը տեղեկացնէ իր սիրահարին թէ՝ սահմանէն անդին անցնելէն յետոյ, ինքն ալ պիտի մեկնի, եւ պիտի գայ զինքը գտնելու, երթալ միասին ապրելու համար ազատ ու անկաշկանդ: Մանիուս տեղեկացած է գաղտնի որոշումին. ան կը կանխէ թագուհին, եւ իր հակառակորդին հետ մենամարտի մը միջոցին մահացու կերպով կը վիրաւորէ զայն:

Երբ Քրիստին կը հասնի, Տօն Անթօնիօ իր առագաստանաւի կամուրջին վրայ պառկած է մահամերձ. իր արքայական սիրուհին հազիւ ժամանակ ունի անոր վերջին շունչը ստանալու...

Եւ առագաստները կը պարզուին, նաւը կը մեկնի դէպի հեռաւոր հորիզոնները՝ ուր Քրիստին կը յուսար սէր եւ երջանկութիւն գտնել:

Ան հիմա իր պաշտելիին դիակը կ'առաջնորդէ հոն, նաւուն ցռուկին առաջ կանգնած անշարժ ու խորհրդաւոր, աչքերը գամած անծանօթին...

Մամուլեան զմայլելի պատկերներ տուած է ամբողջ ժապաւէնի շարքին: Հոն կան Ռամպրանտի մը արուեստին արժանի լոյս եւ ստուերի խաղեր, արտակարգօրէն տպաւորիչ գլուխներու վրայ:

Արուեստի կատարեալ գործ մըն է «Քրիստին»ը՝ որուն յաջողութիւնը մեզ կը հպարտացնէ:

Կ. Կարպօ գերազանցօրէն զգայուն եւ խորհրդաւոր, ցնցող կերպով կը մարմնաւորէ Քրիստինի նկարագիրը:

Ճ. Ժիլպէր՝ թէեւ քիչ մը թառամած՝ իր հրապոյրը կը պահէ դարձեալ, եւ Մամուլեան այդ երկու արուեստագէտներու էութենէն քաղած է ինչ որ ունին անոնք թանկագին եւ շնորհալի:

«Ամփիր»ը իր նոր ասպարէզը կը սկսի ուշագրաւ յաջողութեամբ մը:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԾԱՆՐ ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ

»»»·«««

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Ծանր կորուստ մը կրեց մեր գաղութը

Ապրիլ 18էն ի վեր ող եւս չէ Տիկին Սրբուհի Օնպաշեան:

Հայ տիպար մայր մը, որ, աւաղ, հազիւ հինգ տասնեակ տարիներ ապրած՝ իջաւ գերեզման

Դեռ շատ կարիք ունէինք անոր գործին ու խօսքին:

Այնքա՜ն բարի էր ան, ու այնքան անձնուէր

Չեմ յիշեր որ մէկու մը սիրտը կոտրած ըլլար ան: Կը հասնէր ամէնուն, հիւանդին, աղքատին, խեղճին ու աղքատին:

Մօտաւորապէս հինգ տարիէ ի վեր Կ. Խաչի գանձապահուհին էր. ոչ մէկ օր այս տիպար կինը դանդաղեցաւ այդ խիստ դժուարին գործէն: Կ'երթար դռնէ դուռ, եթէ պէտք ըլլար նոյն իսկ ամենահեռաւոր տուները ոտքով կ'երթար, եւ քանի անգամներ, մինչեւ որ գանձումները լրացնէր:

Կ. Խաչի մեր դպրոցով կ'ոգեւորուէր, եւ միշտ կ'ըսէր.

— «Ինչ լաւ եղաւ, սա դպրոցը, այսպիսով չզրկուեցան մեր փոքրիկները իրենց մայրենի լեզուէն»:

Դպրոցին սիրոյն ամէն յոգնութիւն յանձն կ'առնէր: Բերանացի՝ յաճախ գրաւոր կը դիմէր իրեն ծանօթ թէ անծանօթ Հայուհիներուն, որպէսզի անդամագրուին Կ. Խաչի:

Ցուրտ ձմեռ օր մըն էր. 1933 Նոյ. ամսուան մէջ, առաջարկեց որ միասին Լանսէյ երթանք այդ օրը: Նպատակը ուսումնասիրութիւն մը կատարել էր տեղւոյն վրայ թէ կարելիութիւն կա՞յ հոն եւս բանալու հայերէնի դասընթացք մը փոքրիկներու համար:

Մայրեր Լանսէյի, գիտցէք թէ այդ հայերէնի դասընթացքը որ ունիք շուրջ ամիսէ ի վեր, կը պարտիք այս ազգանուէր կնոջ:

Մօտ երկու ամիսէ ի վեր կը տառապէր թոքատապէ: Չկրցաւ տոկալ անողոք հիւանդութեան:

Հակառակ իր սաստիկ ցաւերուն միշտ կը խորհէր դպրոցի պզտիկներու Լանսէյի եւ Կրընոպլի մասին

Զատկին քանի մը օր էր մնացեր. իրիկուն մը փոքրիկ Մանուկը խօսք կը դրկէր, որպէսզի այդ իրիկուն շուտով երթամ զինքը տեսնեմ.

Գացի շտապով, կարծելով թէ շատ հիւանդ եւ անոր համար կ'ուզէ զիս

Ծանր էր վիճակը, բայց կարծես իր հոգը չէր: Ուզած էր զիս տեսնել, որպէսզի Կ. Խաչին համար Զատկի առթիւ վիճակահանութիւն մը կազմակերպեմ:

— «Զատկի օրեր է, քիչ մը դրամ կ'ունենանք, առիթ է»:

Որպէսզի ուրախանայ թէ իր առաջարկած ձեռնարկը յաջողած է՝ տասնեակներ ստանալէ յետոյ քանի մը անդամ — անդամուհիներ հաւաքուեցան իր սնարին մօտ, եւ խնդրեցի որ իր ձեռքով քաշէ իր կազմակերպած վիճակահանութիւնը:

Ուրախութիւնը անսահման էր հիւանդ վիճակին մէջ:

Վերջին ձեռնարկն էր ի նպաստ իր սիրած դպրոցին:

Հանգիստ ոսկորներուդ, պատուական հայ կին:

ՀԵՐՄԻՆԷ

ՄԵՐ ՆՇԱՆԸ

1922ի վերջին ամիսն էր կարծեմ, երբ ընկ. Շաւարշ՝ օր մը հանդիպելով ինձ, ըսաւ. «Երթանք, քեզ ծանօթացնեմ մեր գործակ ընկերոջ. Նշանի հետ»: Ստանք Մարիա Լուիզա թիւ 51 շէնքին (այժմեան «Քրիստափոր ընթերցարանին կից) բակին մէջ ներքեւի յարկը սենեակ մը, որ իբրեւ գործատեղի կը ծառայէր եւ ուր ընկ. Նշան գլուխը կախած կ'աշխատէր 2-3 բանուորներու հետ: Առաջին ծանօթութենէն յետոյ, այլ եւս ամէն օր կը հանդիպէինք այդ արհեստանոցը, որ կամաց կամաց դարձաւ մեր զինուոր ժամադրավայրը: Մանաւանդ կիրակի օրերը, ան հաւաքատեղի մըն էր զարկող ընկերներու եւ համակիրներու, ուր ժամերով կը խօսակցէինք ու ժամանակ կ'անցընէինք, աւելի ուշ՝ պտոյտ մը կատարելու համար դէպի [illegible]:

Այլ եւս մեր ընկերական ծանօթութիւնը վերածուած էր մտերմութեան. Արդէն Դաշնակցական ըլլալը կը նշանակէ մտերմութիւն, բայց ան աւելի կը բիւրեղանայ ու կը խորանայ, երբ կը հիմնուի փոխադարձ համակրանքի ու անկեղծ սիրոյ վրայ

Ամբողջ 12 երկար տարիներու ընթացքին, շատ մը կուսակցական, անձնական եւ հանրային աշխատանքներ ունեցանք միասին եւ մեր մտերմութիւնը դարձաւ աւելի քան ընկերական:

Ընկեր Նշան ուղղամիտ էր, գործնապաշտ եւ բարեսիրտ: Մի համակ վստահութիւն էր: Իր ընկերներու, բարեկամներու եւ նոյն իսկ ծանօթներու համար ամէնէն արժանահաւատ աւանդապահն էր ընկ. Նշան: Որոշ նպատակներով հաւաքուած դրամներ, վիճելի կամ հաշուեյարդարի ենթար-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

»»»··«««

Ծովիկ ապլան բացեց սենեակի դուռը եւ գլուխը դուրս հանեց դռնէն:

Յունուար ամիսն էր. ցուրտ ու սոսկալի գիշեր: Ձիւն էր տեղում, մրրիկ էր. քամին ոռնում էր կատաղօրէն ու խառնելով ձիւնի դէզերը՝ դէս ու դէն էր շպրտում:

— Վը՜ռռ, ու ո՜ւ. ու ո՜ւ...

Պարտէզի երկնասլաց բարտիները իրար էին զարնում իրենց մերկ ճիւղերը.

— Շը՜ը... շա՛փ, շը՛ը շառափ, շա՜փ, շա՛փ, շա՜փ...

Դուրսը մնացած մի կատու էր մլաւում սրտաճմլիկ ձայնով.

— Միա ու ո՜ւ, միա ո՜ւ... միաու ո՜ւ... Ո՞ր անխիղճն էր կատուին դուրսը ձգել այդ ցրտին:

— Վը՜ռռ, հո՜ւ ո՜ւ, ո ու — ո՜ւ...

Քամու հոսանքին դժուար էր պահել դուռը: Ծովիկ ապլայի մատները պաղում էին դրան եզերքին, բայց նա չէր ուզում նրա փաչել, չէր ուզում դուռը փակել:

Շունչը պահած, լռութիւնը լարած, նա նայում էր դարպասի կողմը:

Ո՛չ, սխալուած էր, մարդ չէր գալողը. քամին էր շարժում նրան:

Վստահ էր, թէ քամին է դուռը շարժում, բայց նորէն չէր կարողանում նրան փակել, դուռը ցցել: Դուրս եկաւ պատշգամ, ծածկեց դուռը. իջաւ մի քանի աստիճան սանդուղները ու մօտեցաւ բակի դարպասին:

Քամին ձիւն էր զարնում նրա երեսին, այրում, ծակծկում էր դէմքը, փչում, քարշ քաշում էր սեւ, ծանր շրջազգեստի փէշերը, ձիւնը լցւում էր նրա մազերին, բայց Ծովիկ ապլան ուշք չէր դարձնում, աշխատում էր բանալ դարպասի դռնակը: Դիւրին չէր. քամին հակառակ ուժ էր գործադրում: Վերջապէս բացուեց դռնակը, գլուխը հանեց փողոց:

— Վը՜ռռ... հու ո՜ւ. հու ո՜ւ...

— Աստուա՜ծ, դու հասնես բոլոր ճամբորդներին, դու հասնես բոլոր անտուն, անտէր դուրսը մնացողներին:

Ու Ծովիկ ապլան խաչակնքեց երեսը:

Փողոցն ամայի էր, տներում լոյսերը վաղուց էին մարած. կէս գիշերն անց էր:

Ծովիկ ապլան ճամբորդ ունէր. սպասում էր:

Նա շունչը պահած նայում էր փողոցն ի վար. գուցէ լսէ հեռուէն մի ոտնաձայն, գուցէ նշմարէ մարդկային մի ստուեր: Նեղ ու զառիվեր էր իրենց փողոցը. կառք չի բարձրանում. ոտքով անազին ճամբայ պիտի կտրել տուն հասնելու համար, ու այնքան ձիւն կայ, ու այնպէս ցուրտ է: Ի՞նչ գիտնայ Ծովիկ ապլան, թէ ե՞րբ են գալիս զինուորական գնացքները: Նրանց գալն ու մեկնելը միայն կառավարութեանն է յայտնի: Երկաթուղագիծն անցնում է բլրակների գիւղերի մօտով. վտա՜նգ, մահացու վտանգ. զգոյշ պէտք է լինել. թշնամուն չպիտի գիտցնել. լաւ է, որ յայտնի չէ զինուորական գնացքների գալն ու մեկնելը: Ու նա, որին սպասում է Ծովիկ ապլան, զինուոր է, կը գայ անշուշտ զինուորական գնացքով: Կը գայ... բայց ե՞րբ, ե՞րբ. գրել էր, թէ պիտի հասնէր այսօր: Այսօր, կէս գիշեր է արդէն. Ծովիկ ապլան սպասել է ամբողջ օրը սրտատրոփ. ու բացառում է, պիտի սպասէ:

Ոտնաձայն չի լսւում, ստուեր չի նշմարւում. ու ցուրտ է, սոսկալի մրրիկ:

— Վը՜ը ու ու. հու ո՜ւ, հու ո՜ւ...

— Աստուա՜ծ, դու հասնես բոլոր ճամբորդներին:

Ու Ծովիկ ապլան կսկիծով փակում է դուռը. քաշւում է դէպի տուն. անցնում է գաւիթ աջինով. դրան ներքէն շոգի է դուրս գալիս. տաք է ներսը: Ձին դոփում է գետնին. կովը որոճում է հանդարտ, ու հաւերն անշուշտ թառած են կովի մօտ, նրա բարի շնչով տաքացած ննջում: Իր զոյգ ոչխարները, մէկ հատիկ սպիտակ այծը կեր ունեն. տեղերը տաք է, մաքուր, գոհ են անշուշտ:

Ախոռի կողքին, հացատան միջի փոքրիկ սենեակում քնած է Յակոբ ախպէրը, նա չի ուզում ախոռէն հեռու լինել, որ անասուններին մօտիկ լինի, նրանց մէկ բանը պակաս չանի:

Ծովիկ ապլան խաչակնքեց ախոռի դուռը, բոլորատան դուռը ու վերջապէս սառած ոտները քարշ տալով՝ գնաց իր սենեակը: Բարձրացրեց լամպի պատրոյգը, լուսաւորեց սենեակը: Արծարծեց վառարանի կրակը. նրա շուրջը շարուած ծիրանի փայտերը շուտ ու մուտ տաքց, որ լաւ չորանան, պատրաստ լինեն ճարճատելով վառելու: Մահճակալի վրայ պառկած է մի սպիտակ վաճառ կատու: Ծովիկ ապլան ուզեց հեռացնել նրան, մեկնեց ձեռքը, բայց յանկարծ յետ քաշեց: «Թող մնայ, թող տաքացնէ անկողինը»: Անկողնի տէրը, որ պիտի գայ դրսէն, մրսած պիտի լինի, ոտները պաղած: Պաղած, այո, ինչպէ՞ս ինքն այդ չի մտածել. ցուրտ է, շատ ցուրտ:

Մի աղիւս դրեց վառարանի վրայ, տաքացրեց. փաթաթեց լաթերի մէջ ու դրեց անկողնի մէջ, ոտների կողմը. թող տաք լինի. չէ՞ որ գրել էր, թէ այսօր պիտի գայ. կը գայ անշուշտ:

Ոտքով չէ, որ ճամբէն մոլորի, ձիով չէ, որ ցրտից վախենայ: Գնացքով պիտի գայ: Վագոնի մէջ պատսպարուած: Իսկ կայարանէն մինչեւ տուն կը գայ, կը հասնի, քաջ է նա, կորիւն է նա:

Ծովիկ ապլան վստահ է իր զաւակի ապահովութեան, բայց նորէն նրա շրթունքները մրմնջում են. «Աստուա՜ծ, դու հասնես բոլոր ճամբորդներին»:

Ծովիկ ապլան նստեց վառարանի մօտ, քունը չէր տանում. Դարակէն հանեց Նարեկը, ակնոցները դրեց աչքերին. կռացաւ գրքի վրայ: Կարդում է, բայց չի ըմբռնում կարդացածը. միտքն հեռու է, եկողի հետ. նրա քայլերին կապուած:

Ո՞րքան ժամանակ է չի տեսել նրան, ո՞րքան ժամանակ...

Ծովիկ ապլան երբէք անգամ երկրէն է փաչել. երբէք անգամ երկուոֆի ցաւէն մահուան սարսուռն է զգացել ու երբէք անգամին էլ մանչ զառեալ է աշխարհից:

ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.) (1)

կունկիք զումարներ, կատարեալ ապականութեամբ անոր մօտ պահ կը ծածկուէին առանց ոեւէ ստացագրի, մինչեւ նպատակին գործածուելը կամ չեւ կարգադրուելը: Եւ մեր հարցերու կարգադրութիւնը պատուական Նշանը, միշտ ճշգապահ պատուիրահաղորդ, տարիներ չարու ու դիւրահաղորդ, տարիներ շարու — ու կ՛լուծէին կ՛արդարացնէր իր նրանակ՝ լիովին ստծուած անսահման վստահութիւնը: Ան դարձած էր ամէնուն համար «Մեր գանձապահ Նշանը»:

Ընկ. Նշան նոյնքան եւ աւելի փոտահելի էր եւ լրջամիտ՝ ընկերական — կազմակերպական մարզին մէջ եւ հաստատ իր միտքով ու բարեմիտ բնաւորութեան, իր ինքնուրոյն մտածումներն ու համոզումները ունէր այս կամ այն հարցին մէջ, միշտ պահելով իր ազգամտութիւնը եւ ընդհանուրին չափ անձնականէն վեր դասելու իր անխոնջ ու անկաշառ նկարագիրը:

Անոր պակասը հեազհետէ աւելի զգալի ու ճնշող պիտի ըլլայ շրջանակին համար, իսկ իր եռին ձգած խոր բանկ վիշտը անդարմանելի:

ԱՐԱՄ

(Այստ խօսք)

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՄՈՎ Կ'ՈՒԶԷ

Արեւմի կառավարական թերթերէն մէկը վերջերս թղթակից մը ղրկած է Սոֆիա, արպէսզի ուսումնասիրութիւններ կատարէ Պուլկարիոյ քաղաքական տենչերու մասին: Թղթակիցը իր առաջին նամակին մէջ կը պատմէ.—

Ամէն տեղ, ուրկէ անցայ, չէզոքները, որոնց հետ տեսնուեցայ, կազմակերպուած ձեւով մը ինծի կը կրկնէին, թէ պէտք է Տէտէաղաճի հողային նեղը տրուի Պուլկարիոյ եւ թէ այլ կերպ չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ առիթս ճշգուած է Նէօյիի դաշնագրին 49րդ յօդուածով: Անկարելի էր այսուհանդերձ, որ բոլորն ալ անգիտանային, թէ Նէօյիի դաշնագիրը չի խօսիր հողային ելքի մասին, այլ միայն կ՛ըսէ թէ տնտեսական դիւրութիւններ պիտի տրուին Եգէական վրայ: Բոլոր երեւելի պուլկար քաղաքագէտներուն, նախկին արտաքին նախարարներուն եւ վարչապետներուն, որոնց հետ խօսեցայ, հարցուցի թէ իրենք, որ յաւ գիտէին Նէօյիի դաշնագրին տրամադրութիւնները, կրնայի՞ն ըսել, թէ հոն հողային ելքի խօսք կայ: Անոնցմէ ոեւէ մէկը չհամարձակեցաւ նմանօրինակ բան մը հաստատել: Այսուհանդերձ, անոնցմէ ոեւէ մէկը, մինչեւ իսկ անոնց յայտարարութեանց ձեւին տակ չըսաւ ինծի, թէ Պուլկարիան չուզեր հողային այդ ելքը: Բոլորը կ՛ուզեն զայն: Եւ գիտնալով հանդերձ թէ պայման չէ, անոնք, պուլկար ժողովուրդին մօտ մշակած են այն գաղափարը, թէ Եգէականի վրայ հողային ելքի իրաւունքը ունին Նէօյիի դաշնագրին 49րդ յօդուածին հիման վրայ:

Այս մասին, Թղթակիցը խօսակցութիւն մը ունեցած է պուլկար կառավարութեան կիսապաշտօնական օրկան եւ Սոֆիայի մեծագոյն եւ ամէնէն լուրջ թերթերէն «Զօրայի» տնօրէն Գ. Քրափչէվի հետ, որ իրեն ըրած է հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— Եթէ կը կարծէք, որ Իրաւքս, Նէօյիի դաշնագիրը հողային ելքի իրաւունք չի տար մեզի, այդ պարագային պէտք է հաւանիլ, որ խնդիրը յանձնենք մեծ պետութեանց իրաւա…

…յութիւն

Իսկ նախկին վարչապետ Գ. Ցանքով, մասնաւոր հարցումի մը պատասխանելով ըսած է հետեւեալը.

— Նէօյիի դաշնագիրը մենք ստորագրեցինք ոչ թէ ձեզի, այլ համաձայնական մեծ պետութեանց հետ: Եւ այդ մեծ պետութիւններն, այն ատեն յայտարարեցին մեզի, թէ «տնտեսական դիւրութիւնները» պիտի ունենան հողային ելքի մը իմաստը: Այս պատճառով, հողային այս ելքը կ'ուզենք ոչ թէ ձեզմէ, այլ մեծ պետութիւններէն: Եթէ այսօր չենք խօսիր, պատճառը այն է, որ այդ պետութիւնները զբաղած են մեծ ու ծանրակշիռ հարցերով եւ հետեւաբար չեն կրնար զբաղիլ այս կարգի պզտիկէններով (մանր խնդիր): Կը սպասենք ուրեմն, որ անոնք նախ լուծեն իրենց մեծ հարցերը, որպէսզի յիշեցնենք անոնց մեր պահանջը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ապրիլ տասնըմէկ

ՏԵՍԻՆ, 23 ապրիլ (Յառաջ).— Ապրիլ Տասնըմէկի համազգային մեծ սգատօնի 19րդ տարեդարձը տօնուեցաւ կիրակի ցերեկ, ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Ժող. Տան սրահին մէջ, նախագահութեամբ Զէյթունի Երիտ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան, Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղին, Սեբաստիոյ Հնգ. Ուսումնասիրաց եւ Վասպ. Հայր. Միութիւններուն: Հակառակ «Միացեալ Ճակատ»ի կողմէն մութին մէջ կատարուած խաղերուն (մէկ շաբաթ առաջ տօներ էին 90 հոգիով եւ առանց դրօշի), սրահը գրեթէ լեցուած էր հայրենասէր բազմութեամբ: Սրահին զուգուած դրան վրայ կը ծածանէին Ֆրանս. եւ հայկական դրօշները, վերջինը սեւ երիզով մը, իսկ սրահին մէջ բեմի կողքին խոշոր եռագոյնը, դարձեալ սեւ երիզով մը պատուած Յատուկ մահարձմի մը վրայ շարուած էին ծաղկեպսակները մասնակցող միութիւններու: Իսկ անոնց վերեւը զետեղուած էր «Հայաստանի անկախութեան աւետաբերը» խոշոր լուսանկարը:

Հանդէսը բացուեցաւ Շոփէնի մահերգով, զոր նուագեց ընկ. Ա. Մելքոնեան եւ որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Օրուան նախագահը Գ. Գարոնեան վերջին օրը հիւանդացած ըլլալով նախագահեց ընկ. Վ. Հիւսեանը, որ իր բացման խօսքով ըսաւ. «Անծանօթ զինուորի յուշարձանի տեղը, մենք Հայերս ունինք միայն ապրիլ 11—24 ազգային սգատօն մը: Արտասահմանի տարագիր հայ ժողովուրդը ամէն տարի այս օրը, որպէս սրբազան պարտականութիւն, կուգայ իր յարգանքի տուրքը տալու իր մէկ միլիոն նահատակներուն, որոնք ինկան դաժան Թուրքի ձեռքով, հայ ազատագրական ճամբուն, հայրենիքի անկախութեան կարօտը սրտերուն մէջ: Միեւնոյն անոնք գաղափարի եւ իտէալի համար, մէկ կտակ միայն ձգելով մեզի վերապրող հայութեան,— չմոռնալ հատուցման եւ անկախութեան ձգտումը»: Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին փոքրիկներ Օր. Օր. Թաթալեան՝ «Հայու որբին», Աստուրեան՝ «Տարօն — Տարօնս», Քէչիչեան, Գալըջեան «Տապանագիր», Մարկոսեան՝ «Հայ ոգիին», Մերկերեան, Դալաքճեան, «Ցեղակրօնականներու պետը՝ Ն. Ճէլոյեան «Ձեզ կը նուիրեմ» եւ ընկ. Ա. Մարգարեան:

Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի ներկայացուցիչ ընկ. Ա. Միքայէլեանի յարգանքի խօսքերէն յետոյ, գրաւոր ուղերձներ կարդացին նախաձեռնող միութեան կողմէն Գ. Ն. Շանլեան, Ֆր. Կ. Խաչէն՝ Տիկ. Հ. Ցակոբեան, Սեբաստ. Հնգ. Ուսումնասիրացէն՝ Գ. Մ. Գարտաքճեան, իսկ Վասպ. Հայր. Միութեան՝ Ք.: Ընկ. Ա. Գ. Մելքոնեանի նուագէն յետոյ օրուան բանախօսը Գ. Կ. Խրայեան գեղեցիկ ճառով մը պարզեց մեր մէկ միլիոն զոհերու նահատակութեան պատճառները եւ անոնց կտակը — «Թէ ինչո՞ւ մեռան»:

Յետոյ ըսաւ.

— Ես կ'ուզէի որ այս տօնը տօնուէր ոչ թէ տարին մէկ օր միայն համազգային կերպով, այլ ամէն մէկ հայ տուն ինք առանձին տօնէր իր յարկին տակ, ըմբռնելու համար թէ ինչու մեռան մեր հայրերը եւ առաջնորդները, որոնք հոգի տալէն բարձրաձայն կ'ըսեն Թուրքերուն.— Ջարդեցէք, կոտորեցէք եւ սպաննեցէք մեզ, ինչպէս որ կ'ուզէք, բայց գիտցէք որ երկինքը ձայն ունի եւ մենք չենք մոռնար մեր կտակը յանձնելու մեր նոր սերունդին: Եթէ փլցնէք երկինքը եւ այդ աւերակներուն տակ թաղէք մեր սերունդը, գիտցէք որ այդ աւերակներու տակէն կը ծնի նոր սերունդ մը, աւելի գիտակից ու աւելի գօտեպինդ փարած հայ ազատագրական գաղափարին եւ վրէժխնդրական սրբազան ոգիին»:

Նախագահը հանդէսը փակելէ առաջ ըսաւ.— «Եկանք բոլորս միասին հոս՝ տալու համար մեր յարգանքի սրբազան տուրքը մէկ միլիոն նահատակներուն, սակայն վերադառնանք ոչ թէ սգաւորի հանգամանքով եւ տպաւորութեան տակ, այլ վրէժխնդրական արգար ցասումով լեցուած, զայն հաղորդելու մեր ներկայ եւ գալիք սերունդներուն, որպէսզի անոնք կարողանան տալ իմաստը «Թէ ինչո՞ւ մեռան» խորհրդաւոր հարցումին»:

Հանդէսը փակուեցաւ ընկ. Ա. Գ. Մելքոնեանի «Բամ Փորոտանով» եւ ներկաները մեկնեցան այն խոր համոզումով թէ ուշ կամ կանուխ պիտի գայ «արդար հատուցման ժամը»:

Վեհունի

ՎԻԷՆ, 23 ապրիլ (Յառաջ).— Այս տարի եւս Ջափահաս որբերու Միութեան Վիէնի մասնաճիւղը կազմակերպած էր ապրիլեան սգահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին, շքեղ սրահի մը մէջ: Հակառակ բոլոր ըղձուելի դաւերուն, խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը: Բեմին վրայ շինուած էր դագաղ մը սեւով ծածկուած, գլխուն վերեւ դրուած էր քառասուն կախաղաններու նկարը, շրջապատուած եռագոյն ժապաւէնով: Օրուան նախագահ ընկ. Ս. Գուլուստեան քանի մը խօսքերով բացաւ հանդէսը եւ ըսաւ.

— Հայրենակիցներ, կան մարդիկ որ մոռացութեան են տուած մեր մէկ միլիոն անթաղ նահատակները, որոնք այնքան վայրենօրէն յօշոտուեցան Թուրք դահիճներուն կողմէ, կան ուրիշներ ալ որ երբեք չեն ճանչնար այս օրը, բայց մենք Տէր Զօրի անապատներէն հրաշքով ազատուածներս որ այսօր չափահասներ անունը կը կը—րենք եւ կը կոչուինք Վահագնեան բանակ, արթուն ենք իբրեւ հաւատարիմ պահապաններ պատմական յիշատակին... զարեան եւ Արթաքի ջութակի վրայ նուագեցին Շոփէնի մահերգը զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: բեմ պահակներ: Յետոյ Գ.Գ. Ղ. Ղազարեան Արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Մ. Կարապետեան, Յ. Մաթոսեան եւ Ս. Մաթոսեան, յետոյ փոքրիկներ Ա. Գալստեան, Րաֆֆի Ուզունեան եւ Ա. Այանեան, բոլորն ալ օրուան պատշաճ կտորներ: Երգեց Գ.Ա. Տիգրանեան: Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի կողմէն ուղերձ մը կարդաց Օր. Ա. Գալստեան: Օրուան բանախօսն էր Տիկին Էլլէն Բիւզանդ որ յուզեց բոլոր ներկաները: «Մենք մեռելի օրը չատօնեք է որ կը յարգենք. այդ օրը եկեղեցի կ'երթայինք խունկ ծխելու, մոմ վառելու եւ ի բրաքանչիւր ծաղկեփունջեր կը տանէինք մեր մեռելներուն վրայ. բայց այսօր ո՞ւր են այդ մեռելները, ո՞ւր պէտք է գտնել, ո՞րո՞ւն հարցնել, Եփրատի՞ն թէ Տիգրիսին եւ կամ Տէր Զօրին»:

Հանդէսին տեւողութեան մէջ ընդմէջ նուագեցին Գ. Գ. Ղ. Ղազարեան եւ Արթաքի, հայկական եւ եւրոպական կտորներ: Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր հայրենիքով» եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ մեր մէկ միլիոն անմոռանալի նահատակներու վրէժը սրտին մէջ:

Այդ՞ն չափահասները որ հաւատարմօրէն կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը.

Գ. Մանուկեան

Աշխատաւորի նոր ծրագիր մը

Վերջերս Պելժիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնը մեծ ժողով մը գումարեց Պրիւսէլի մէջ, քննելու համար Հանրի տը Մանի ներկայացուցած աշխատանքի ծրագիրը:

Հանրի տը Ման պելժ նշանաւոր ընկերաբան մըն է, որ առէջ առաջ Պերլինի ընկերաբանութեան համալսարանին դասախօս էր: Գերմանիոյ մէջ Հիթլէրի վարչաձեւին հաստատումէն յետոյ, ստիպուեցաւ ձգել Գերմանիան եւ վերադառնալ իր երկիրը, ուր ներկայիս ուսուցիչ կարգուած է Պրիւսէլի Ազատ Համալսարանին մէջ եւ կարկառուն դէմք մըն է Պելժիոյ ընկերվարական կուսակցութեան:

Աշխատանքի մասին իր ներկայացուցած ծրագիրը, որ պելժ գործաւորական կուսակցութեան համագումարին կողմէ գրեթէ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ, մինչեւ այսօր կիրարկուած ընկերվարական սկզբունքներու...սակէտով կարգ մը փոփոխութիւններ կը մտցնէ երկրին տնտեսական եւ քաղաքական կեանքին ուղղութեան մէջ, եւ կը թելադրէ կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն՝ օրինական ամէն միջոցներու դիմել, ձեռք առնելու համար կառավարութեան ղեկը, եւ ստանձնելու պատասխանատուութեան կարեւոր բաժին մը, իրագործելու համար ընկերվարական վարչապետութեան խնդիրները

Տը Մանի ծրագիրը կարելի է ամփոփել հետեւեալ երեք գլխաւոր կէտերուն մէջ —

Ա.— Հիմնել տնտեսական խառն դրութիւն մը, անհատական բաժնին քով ունենալով ազգայնացած բաժին մը, որ իր մէջ առնէ վարկի կազմակերպութիւնը, եւ իրականին մէջ արդէն մենաշնորհեալ գլխաւոր ճարտարարուեստները

Բ.— Այս կերպով վերակազմուած ազգային տնտեսութիւնը օգտագործել ի նպաստ ներքին հրապարակի ընդարձակման, փարատելու համար անգործութիւնը, եւ պայմաններ ստեղծելու դէպի տնտեսական բարգաւաճութիւն

Գ.— Քաղաքական ասպարէզին մէջ իրականացնել պետութեան եւ խորհրդարանական դրութեան բարենորոգում, որ հիմը կը կազմէ տնտեսական եւ ընկերային իսկական ժողովրդապետութեան

Հ.Տ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԼԱՄՈՒԼ

ՀԱՒԱՏՔ ՈՒՆԵՆԱՆՔ

«Հայ Սկաուտ», Հ. Մ. Ը. Մ.ի պաշտօնաթերթը, որ վերսկսած է իր հրատարակութիւնը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Բ. Թիւի խմբագրականին մէջ, խօսքն ուղղելով հայ պատանիներուն.

— «Հաւատք ունենանք:

Այն շարան շարան խումբերը որ բռնեցին Մասիսներէն մինչեւ տաք հողերու սահմանը, մեր արթուն պահակներն հայրենի սուրբ օճախին, ոչ մէկը մնացած է յաւիտենական քունով, ինչպէս կը փափաքի թշնամին եւ կը կարծէ թերահաւատ Հայը:

Հայ պատանի, հաւատք ունեցիր ազգիդ բազում զօրութեանը, եւ վերջիներդ մէջ խիզախ եղիր. ապահովաբար բոլոր անոնք, որ փառաւոր եղեր կը խափանեն, կոխէ՛ եւ անցիր դասալիքները նամբուդ վրայ, եւ գիտցիր որ վերջին յաղթանակը, վերջին կռուողին կը մնայ:

Մայրդ արդէն քեզ զրահներ տուած է զօրաւոր բազուկներու հետ, ցեղի մը արիւնը, որ երբեք չդադրեցաւ եռալու պէս փոթորկելէն. Անոր ամէն մէկ կաթիլ երկնքի ցօղն էր որ թափեցաւ մեր հողին վրայ եւ անկից դուն ծնար, Հայ պատանի, թարմ արշալոյսի պէս կարմիր եւ կորովի: Դուն ես նախատակներու երկինք ցցուող սպառնացայտ բազուկը, դուն ես անոնց յաւիտենականութիւնը, ապագան: Ո՛չ, ո՛չ, այսօր քեզ համար ողբի տօն չէ, մենք չենք ուզեր որ մթագնիս ու լաս, եւ ոչ թայլ տաս որ քու վրադ կարեկցելի որբի մը պէս նային: Թող քու բոցավառ աչքերուդ մէջ տեսնեն հայրենիքիդ արեգակը: Թող հպարտ քայլերդ զգացնեն մեծ քու զօրութիւնը, որ օրէ օր կազմել պէս կ'ուռճանայ.

Գիտցիր, հայ պատանի, որ հայրենիքիդ նակատագիրը քու ափերուդ մէջ դրուած է. քու մէջդ է հայրենիքը եւ առանց քեզ մեր հողը մնացած անտէր է: Սեւեռէ՛ աչքերդ միշտ դէպի վեհափառ Մասիսը, դէպի հերոսական Սասունը, դէպի պողպատէ Վանը, դէպի սրտառուչ Աւարայր, Անի՛ն, Կիլիկիան: Ստրկութեան մէջ չունիս սրտիդ խօսող ոչ մէկ բառ, ոչ մէկ դէմք, լեզու զքեզ կրնայ հմայել. դուն Մարդ ես, ցեղ ես, ազգ ես, երբ մէկ ոտքդ Արագածին միւսդ Սիփանի վրայ կը հանգչի:

Չկան ուրեմն քեզ համար բուլամարթի հանոյքները, դուն զինուոր մըն ես միշտ պատրաստ, միշտ պաշտօնի վրայ. դուն զոհուած ես հայրենիքիդ խորանին, մինչեւ իսկ դուն քեզ չես պատկանիր, անհատ չես, անձ չես, այլ զանգուած, անդամ մը այն հսկային, որ Հայութիւն կը կոչուի, եւ որ երբայրութեամբ, գաղափարով, լեզուով, հայրենիքով եւ պատմութեամբ կապուած է սրբազան հողի մը:

Ահա թէ ինչու երբ այսօր վերստին կը բոլորուինք նահատակներու խոյանքին շուրջը մենք ողբ ու կոծ չունինք, եւ ոչ անյայս աղաղակներ, այլ յաղթանակի տօն է, եւ փառաւոր յաղթանակի. եթէ մնուան մեր սիրելիները, բայց հայրենիքի ազատութեան գաղափարը աւելի խորացուցին, արմատացուցին: Այնտեղ իրենք կը սպասեն. հոս մենք կը սպասենք եւ օր մը ուշ կամ շուտ իրար երկարած այս բոցեղէն ձեռքերը պիտի շղթայուին, ինչպէս լոյսը լոյսին հետ:

Չկան այլ եւս ինծ համար, քեզ համար, բոլորիս համար ուրիշ ոեւէ գաղափարական կամ սրբազան աւանդ մեր հայրերէն, քան այս ալիւնոտ կտակը, որ ոչ թէ տառերով կամ թուղթով աւանդուած է, այլ շունչէ շունչ, սիրտ առ սիրտ, որդին հօրմէն անհանգիստ մահուան մը անասար վայրկեանին: Ոչ մէկ հալածանք, ամէնէն սոսկալին եւ բռնաւորն ալ, կրնայ ուրեմն արմատախիլ ընել այս ազգը մինչեւ երկրիս կեդրոնն հասած արմատներէն: Եթէ ազգերը դպրատեր են՝ Հայութիւնը յաւիտենական է, որովհետեւ մենք մեր մայտիրտսու— թեամբ, արբեցօրէն ծաղկեցինք անմահ մահը հողագանգ տիտանները, բոլոր դարերուն թէ՝ Ահա հոս ենք, միշտ պատրաստ մեր պատնէշին վրայ:

Հոս ենք դարձեալ, հակառակ ահաւոր Գողգոթայի մը, կրկնապատկուած հաւատքով, նորոգուած հոգիով մեր զարմանալի եւ պաշտելի ցեղին բազում զօրութեամբ: Պիտի փոխանցենք սերունդէ սերունդ նոյն հաւատքը, նոյն գիրը, նոյն հոգին, նոյն արիւնը»:

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Լորտ Լէվըրհիւմ անգամ մը նկարչական գատական մարմնի մը անդամ էր նշանակուած: Երկրորդ օրը երբ պարգեւները պիտի բաժնուէին, իրեն ներկայացաւ աղքատ տղայ մը, որ ըսաւ սրանչալ.

— Իմ աշխատանքս իսկապէս աւելի բարձր բան մըն էր. բայց ոչ իսկ յիշատակութեան արժանացաւ, ինչո՞ւ:

— Հասկցիր, բսաւ լորտը բարութեամբ, եւ քիչ մըն ալ նեղացած, ցուցադրած ես արտակարգ ու անյնական ձուկ մը, զոր կիզած ես շանհձուկ անունով: Կ'երեւի երբեք պատեհութիւն չես ունեցած շանաձուկ տեսնելու.

Նկարիչը.— Առաջին պարգեւը ընդունողին նկարը կը ներկայացնէր հրեշտակներ. արդեօք ան տեսա՞ծ է հրեշտակ մը:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

— Գարոն բժիշկ, ինչո՞ւ պարապ տեղը դուք ձեզ կը տանջէք, քանի որ ընելիք մը չունիք:

Հարիւրապետը ըսաւ սպային.

— Կը սխալիս, սիրելիս, մենք շատ ու շատ ընելիք ունինք: Պէտք է միջոցներ ստեղծենք, որպէսզի կարեն օգտակար ըլլալ այս կիսամեռ բանտարկեալներուն (մատնանշելով մեզ), եթէ չպիտի կրնանք որ եւ է կերպով օգտակար ըլլալ մեր այս բազմաչարչար ժողովուրդին, այն ատեն ի՞նչ կ'արժէն Տօքթ. Նուրի եւ Քեազիմ անունները:

Միայն մեր կեանքին ազատութեա՞ն համար էր որ ընտրեցինք այս գզուելի անունները.

Յետոյ դրպանէն տեղեկատու թերթ մը հանեց կարդաց,— 45 դերիներ բռնուած էին Ռուսերէն: Քիչ վերջը Քեազիմ բացատրեց կառավարութեան լրբութիւնը, թէ ինչպէս ողջ մնացած Հայերը իբրեւ գերի քաղաքէ քաղաք կը պտտցնեն: Հոտհասկցանք որ մեզ իբրեւ գերի բերած էին, առոր համար քաղաքը դրօշակներով զարդարուած էր:

Մենք բաւական կեցանք այս սպաներուն քով: Մեզի ըսին որ յաջորդ օրը նորէն երթանք իրենց քով: Երբ տունէն դէպի զաղթակայան կ'ուղղուէինք, ճամբան մեզ քարի բռնեցին Թուրք յակամները Շնորհիւ Սիրունի յանդգնութեան, առանց ծեծ ուտելու զաղթակայան հասանք: Հետեւեալ օրը մեր կեցած տունին յարակից տունէն, մենք ալ մեր կարողութեան չափ փայտ տարինք ծախելու: Այս տունն ալ Հայու էր: Թուրքերը քանդելով տախտակները կը ծախէին:

Մենք մեր շալկած տախտակները տարինք ծախեցինք կաթնավաճառի մը եւ փոխարէն մէկ մէկ աման մածուն կերանք: Յանկարծ, միտքս ինկաւ Նուրի պէյի խօսքը.— «Վաղը նորէն եկէք»: Սիրունին ըսի, տղաքը կանչեցինք եւ ճամբայ ելանք: Երբ հասանք հարիւրապետին տունը, մեզ ուղղակի խոհանոց առաջնորդեց, հոն կուշտ մը ուտելէ յետոյ մեզ իր սենեակը տարաւ: Կարդաց նստանք: Մեզի հարցեր կ'ուղղէր, մենք ալ կը պատասխանէինք: Յանկարծ դուռը բացուեցաւ, Թրքուհի մը ներս մտաւ եւ երեսին քօղը բանալով Նուրի պէյին դէմը նստաւ: Թրքուհին ըսաւ.

— Գ. բժիշկ, այս տղեկները ձեզմէ՞ են:

— Այո՛, հանըմ էֆէնտի:

— Լաւ կ'ըլլար որ տղոցը հետ Թուրքերէն խօսէիք, որպէսզի ես ալ մասնակցիմ: Յետոյ, դառնալով մեզի հարցուց թէ Թուրքերէն գիտե՞նք: Մեր հաստատական պատասխանին վրայ խօսակցութիւնը սկսաւ Թուրքերէնով: Բժիշկը նախ հարցուց մեզի թէ որքան Հայեր կան զաղթակայանին մէջ: Ըսինք թէ նախապէս 45 հոգի էինք, վերջերս 6 — 7 հոգի եւս եկան: «Այդ 52 հոգիին մէջ քանի՞ տղայ կայ ձեզի պէս, հարցուց բժիշկը: Ըսինք.— երեք տղայ:

— Ի՞նչպէս երեք տղայ, դուք հոս չորս հոգի էք:

Մենք որ սկիզբէն գաղտնի պահած էինք մեզմէ մէկուն աղջիկ ըլլալը, վերջը ճարահատ յայտնեցինք թէ, մեր առաջնորդը աղջիկ է: (Սիրունը աղջիկ էր, բայց տասը տղայ կ'արժէր): Բժիշկը եւ Սիրունին աչքերը համբուրեց, անունը Սուրէն դրաւ. նոյնպէս Թրքուհին համբուրեց Սիրունին աչքերը, գիս բժիշկին մօտը ձգեց, Սուրէնը, Խաչիկը եւ Համբարձումը տարաւ իր տունը: Երեքն ալ դարձան նորահագուստներով, Յետոյեցայ, երբ ընկերներս նոր հագուստներ հագած քովս եկան: Այլ եւս իմ ընկերութիւնը յարմար չէր տեսներ անոնց հետ, որովհետեւ երեւութապէս փոխուած էին. հիմա անոնք քաղաքցի տղոց կը նմանէին, իսկ ես դարձեալ կիսավայրենի տղայ էի, հագուստներս պատռուած: Չէի համկնար թէ ինչո՛ւ զատեցին զիս իմ սատապանքի ընկերներէս, չէ՞ որ ես ալ մերկ էի անոնց պէս: Արդեօք Թրքուհին չախորժեցա՞ւ այն խօսքերէն զորս միշտ կը կրկնէի, ըսելով թէ գիւղերու վրայէն քալեցի: Որքան որ Թրքուհին բարեացակամութիւն կը ցուցնէր մեզի, բայց մենք ցեղային ատելութիւն ունէինք. չէ՞ որ այդ բարբարոս ցեղին զաւակները յօշոտեցին իմ ազնիւ ցեղը: Եւ այսօր իմ պաշտելի ցեղի մէկ զաւակին սիրոյն (բժիշկը) Թրքուհին հայ տղոց նոր հագուստ կը հագցնէ:

Յանկարծ սպան ներս մտաւ ձեռքը ծրար մը եւ մօտեցաւ ինծի: Բոլոր ընկերներուս քով զիս մերկացուցին. մանաւորապէս ինծի համար կարուած զինուորական հագուստներ հագցուցին, հետն ալ զոյգ մը «Էլմէնի»: Քանի մըն ալ դրամ տուին այս երկու սպաները, որպէսզի գաղթականյան տանինք:

Երկու սպաները այս դրամը իրենց ծանօթ շրջապատէն հանգանակած էին եւ մեզի տուին որ տանինք գաղթակայանը եւ բաժնենք: Ուրախ դուարթ զաղթակայանը գացինք: Ոչ ոք ճանչցաւ մեզ, որովհետեւ քաղքցի տղոց յատուկ զգեստով պճնուած էինք: Բրոտակով դրամը յանձնեցինք երէցկինին, ան ալ իր կարգին բաժնեց զաղթականներուն մէջ: Այնուհետեւ երկու սպաներուն տունը մեզի համար ախտավայր եղաւ: Ամէն առաւօտ կ'երթայինք հոն կը ճաշէինք: Բժիշկին եւ Թրքուհիին շնորհիւ կառավարութիւնը բոլոր հայ զաղթականներուն նոր հագուստ հագցուց, հիւանդներն ալ հիւանդանոց փոխադրել տուաւ:

Երեք շաբաթ Երզնկա մնալէ յետոյ, երբ ռուսական բանակը Սանտալի ձորը դրաւեց, Թուրք կառավարութեան կողմէ եկան մեզի ըսին որ յաջորդ օրուան համար պատրաստ ըլլանք Սեբաստիա երթալու: Մերոնք շատ վախցեցին այդ լուրէն, որպէսզի միջոց մը գտնեն Երզնկա մնալու համար, սակայն անօգուտ: Մեկնելէ առաջ գացինք մեզի ծանօթ սպաներուն քով, ըսինք թէ Սեբաստիա պիտի ղրկեն, Թրքուհին հոն էր. Նուրի պէյ ինծի ըսաւ որ մայրիկէս չզատուիմ եւ ոեւէ ալ երթամ Հայու տղայ ըլլալս չմոռնամ: Յետոյ չորս տղաքս համբուրեցինք Նուրի եւ Քեազիմ պէյերու եւ Թրքուհիին ձեռքերը եւ մեր վերջին հրաժեշտը տուինք երկու հայ զինուորականներուն: Այն օրէն մինչեւ այսօր անցած են 18 տարիներ: Շատ կը ցաւիմ որ չեմ գիտեր իրենց հայկական անունները: Բայց եթէ ողջ են, երբ կարդան այս տողերս, անմիջապէս պիտի յիշեն չորս կիսամերկ տղաքը... Յարգանք իրենց:

Յաջորդ առաւօտ կառավարութեան կողմէ վարձուած 10 կառքեր կանգառին մեր գաղթակայանին դուռը:

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

թեան Նախորդ վերատեսուչը, Պ. Պոնֆուա Սիպուռ, որ երկարօրէն պատմեց իր անուանման պարագաները, Քիափի հետ ունեցած խօսակցութիւնը եւ մանաւորապէս ծանրացաւ փետրուար 6ին իր ձեռք առած միջոցներուն վրայ: Պնդեց թէ ծրագիր կար երեսփ. ժողովին վրայ յարձակելու եւ ներս խուժելու. «Շատեր կ'ուրանան այդ պարագան, բայց սովորութիւն է ուրանալ այն նպատակները որոնք ի դերեւ ելած են: Իմ պարտականութիւնս էր արգիլել դէպի երեսփ. ժողով եւ դէպի Էլիզէ խուժումը: Ի՞նչ քննադատութիւններ չպիտի լսուէին այսօր, եթէ արշաւանքը յաջողէր եւ երեսփ. ժողովը մտնէին այն անհանգիստ հետեւանքներուն որ անխուսափելի էին: Քոնքորտի հրապարակը մաքրելու համար, անհրաժեշտ էր արգիլել ցոյցը. դուք պիտի ըսէք,— կրնայիք արգիլել: Եթէ հրամանագիր մը հանէի այդ իմաստով, չպիտի յարգուէր: Միւս կողմէ մտածեցի թէ լաւագոյն է իմ առջեւ համախմբել բազմութիւնը, որ-պէսզի ուրիշ տեղ չերթայ: Ուրիշ անպատեհութիւններ ալ կային Քոնքորտի հրապարակը չէզոքացնելու համար: Ձեռքիս տակ ունէի 8000 հոգիէնոց ուժ մը. շատ աւելին պէտք պիտի ըլլար: Ինծի կ'ըսեն թէ չընդդիմացայ կրակ բանալուն: Ուժգնօրէն կը յայտարարեմ թէ ես որ եւ է առեն հրաման չտուի կրակ բանալու եւ թէ որ եւ է առեն իմ աչքիս առջեւ կրակ չբացուեցաւ բազմութեան վրայ: Հակառակ ինծի, նոյնիսկ —զարշելի բան— կ'ըսէն եւ զաւակներուս դէմ տեղացած լուտանքներուն եւ սպառնալիքներուն, ես, իբրեւ հանրապետական պաշտօնատար, կը կարծեմ թէ իմ պարտականութիւնս կատարեցի խորհրդարանը պահպանելով խռովութեանց դէմ որոնք նախաբանն են յեղափոխու-թեանց»:

Այս յայտարարութիւններէն յետոյ բազմաթիւ հարցումներ ուղղուեցան նախկին վերատեսուչին, որ ի մէջ այլոց խոստովանեցաւ թէ նախարարական խորհուրդը որոշած էր շրջաններէն հրասայլեր բերել Փարիզ: Ցետոյ լսուեցան ուրիշ բազմաթիւ վկաներ, որոնք շատ մը հակասութիւններ կը պարունակեն

Սթավիցքիի Յանձնաժողովին մէջ

Իսկ Սթավիցքիի քննիչ յանձնաժողովին մէջ նորէն լսուեցան Պ. Լէքուվէ, Վերաքննիչ Ատեանի Նախագահ, եւ Պ. Փռէսառ, հանրապետութեան պաշտօնեայ դատախազը: Երկուքը երես երեսի պիտի բերուէին, բայց Պ. Լէքուվէ մերժած ըլլալով, զատ-զատ լսուեցան: Պաշտօնեայ դատախազը շատ մը նեղացուցիչ հարցումներու ենթարկուեցաւ: Քննիչ մը դիտել տուաւ,— 1934 յունուար 8ին, դուք առաջին նախագահ Պ. Տրէյֆիւսի առջեւ կը յայտարարէք թէ ոստիկան Փռւզէնի տեղեկագիրը երբեք յանձնուած չէ ձեզի: Արդ, 1931 հոկտեմբեր 12ին, ձեր իսկ ձեռքով կազմուած տեղեկագրի մը մէջ, կը խօսիք Փռւզէնի տեղեկագրի մասին: Ուրեմն ծանօթ էիք անոր: Ինչո՞ւ կանչել տուիք Պ. Փռէնը: Դատախազը շփոթ պատասխաններ տուաւ: Քննիչը շարունակեց անխնայ.— Ահա թէ ինչո՛ւ դատաւոր Փռէնս կը ջղագրգռուի եւ կը բացագանչէ տուն գացած ատեն. «Այժմ ալ կ'ուզեն զիս պատասխանատու հանել Սթավիցքիի դատերուն յետաձգման համար»: Ուրիշ քննիչ մըն ալ հարցուց,— «Դուք առաջին անգամ ե՞րբ լսեցիք Սթավիցքիի խնդիրը.— Կարծեմ 1931ին, Փռւզէնի տեղեկագրով.— Այն ատեն ի՞նչպէս բացատրել 1934 յունուար 8ի տեսարանը...

Իսկ Պ. Լէքուվէ եւս պատասխանեց բազմաթիւ հարցումներու, եւ մնդեց թէ դատաւոր Փռէնս փետրուար 15ին իր մահուվճիռը ստորագրեց եւ թէ շատ կարեւոր փաստաթուղթեր գողցուած են ապահովմնէն յետոյ:

Նախկին ռազմիկները եւ իրենց նախարարը

Տումէրկի դահլիճին մաս կը կազմէ Պ. Ռիվոլէ, Նախկին ռազմիկներու դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, իբրեւ կենսաթոշակներու Նախարար: Վերջերս կատարուած կրճատումներուն հետեւանքով, նախկին ռազմիկները յուսախաբութեան մատնուեցան: Առջի օր խոշոր միթինկ մը գումարուեցաւ, ուր բուռն խօսքեր արտասանուեցան հրամանագիր-օրէնքներուն եւ Պ. Ռիվոլէի դէմ: Ատենախօս մը դիտել տուաւ թէ թէ Պ. Ռիվոլէ խոստացած էր շահել նախկին ռազմիկներուն իրաւունքները, բայց նախարար դառնալէ յետոյ մոռցաւ իր խոստումը: Ուրիշ կրակոտ ճառերէ յետոյ, բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ կրկին եւ կրկին բողոքելով հրամանագիր-օրէնքներուն դէմ, կը պահանջէ Պ. Ռիվոլէի հրաժարումը:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի դասախօսական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկեր Ճիհանեանի բնակարանին մէջ:
Կը խօսի ընկեր Ս. Թորոսեան:

ՊԻԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը, ճիշտ 8.30ին 131, Fbg. du Templeի սրճարանը: Ներկայանալ անդամատետրով: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՓՕՍ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կարին ենթակոմիտէի ընկերահաւաքական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ընկեր Սեդրաք Թօփալեանի բնակարանին մէջ: Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ: Ընկ. Մ. Բարխեան կը խօսի Կարինի մասին:

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Զաւարեան եւ Ռոստոմ խումբերուն բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն.

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏ խումբը հովանաւորութեամբ ՋԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան 15 ամեակը եւ իր ծննդեան 60 ամեակը Ապրիլ 29ին Կիրակի օր:
Կը Նախագահէ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
Կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Կ'արտասանեն Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, կը նուագէ Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ եւ ուրիշներ
ջոկ եւ խնամուած գեղարուեստական բաժին:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կը յայտարարենք հրապարակաւ, որ ամսոյս 29ին կատարուելիք Լիոնի գաւառականի ընտրութեանց առթիւ կը մնանք բացարձակապէս ձեռնպահ:
Ասիկա առ ի գիտութիւն կը յայտնենք Լիոնի հայ հասարակութեան:
Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷ

×

Ստորագրեալներս կը յայտարարենք թէ Լիոնի մէջ ամսոյս 29ին տեղի ունենալիք «վիճակային ընդհանուր ժողովի ընտրելիներու» եռապատիկ ցանկին մէջ մենք մեր թեկնածութիւնը չենք դրած. այնպէս որ մեր անունները չեղեալ կը համարուին:
Ռ. Հարէլեան, Աւետիս Սիմոնեան, Թ. Այվազեան, Կ. Մանուկեան

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme, PARIS (13e)

LOTERIE NATIONALE

oooo

ԺԸ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի Ազգային Պարգեւախաղին ԺԸ. շրջանին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի, 24 ապրիլ:

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է G. շարքին 075.809 թիւը:

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է մէկ միլիոն ֆրանք.—

Շարք L	no 57.350
Շարք S	no 13.724
Շարք B	no 57.372
Շարք Y	no 08.798
Շարք A	no 94.706
Շարք E	no 23.718
Շարք S	no 18.575
Շարք X	no 92.238
Շարք E	no 66.149
Շարք D	no 36.750
Շարք Z	no 73.348
Շարք K	no 27.414
Շարք Y	no 42.137
Շարք S	no 30.998
Շարք D	no 91.188

Բոլոր շարքերուն մէջ (20 հատ) 77.437 թիւը շահած է 500,000 ֆրանք:

100.000 ֆրանք կը շահին 1.046 վերջացող թիւերը:

50.000 ֆրանք կը շահին 5.387 վերջացող թիւերը:

10.000 ֆրանք կը շահին 041 վերջացող թիւերը:

200 ֆրանք կը շահին 9 վերջացող թիւերը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի 25-35 տարեկան վստահելի հայ կին մը տնական գործերու եւ երկու երախաներ (7 եւ 10 տարեկան) խնամելու համար: Գրել՝ Jean Abdalianի, quartier Colombe, Mougins (Alpes Maritimes):

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (37 տարեկան) տնական աշխատանքներու համար, օրավարձով կամ ամսականով: Դիմել Գ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ, 6, rue Blanqui, Փարիզ (13):

ՎԱՐՁՈՒ Է

Կահաւորուած սենեակ մը, գին 200 ֆրանք: Դիմել Պ. Կ. Մուրատեանի 13 բիւ Սոլնիէ, Փարիզ (9), մետրօ՝ Քատէ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Մր... ութեան 1935ի «Դրօշակ»ի օրացոյցի պատրաստութեան համար կը խնդրենք բոլոր այն հայրենակիցներէն, որոնք ցարդ ... սարսափելի ... յեղափոխական դէմքերու կենսագրականներ, եւ կարեւոր դէպքերու մասին ծանօթութիւններ ունին մէջ ամիսէն ղրկեն Միութեան հասցէին K. Antikian, 49, rue Nationale Marseille.

„ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգ. Մ

— Շատ պարզ է, այնպէս չէ՞...

Այդ վայրկեանին Գարայի դէմքը այլափոխուեցաւ: Կասկածի բան մը կար անոր նայուածքին մէջ. Նետուեցաւ դրամարկղին առջեւ եւ խստութեամբ պոռաց.

— Կարծեմ ալ չափը անցաւ, Պ. Մէրէտիթ. եթէ դրամարկղս բանալ կ'ուզէք, արտօնագիր մը բերէք...

Թ. Ք. ուսերը թօթուեց, գործիքը հանեց պահպանակին մէջ դրաւ ու գրպանեց:

— Դուք ըսիք, սիրելի Պ. Գարա, բսաւ անուշ ձայնով մը. ի հարկէ գիտէի թէ ձեր ըրածը պարզապէս պլէֆ մըն էր եւ նպատակ չունէիք ձեր դրամարկղին պարունակութիւնը ինծի ցոյց տալու, ինչպէս նպատակ չէք ունեցած յայտնելու թէ ինչ պատահեցաւ Ճօն Լէքսմընին:

Ակնարկը ճիշդ տեղին էր:

Գաղտնի ոստիկանին դէմքին ջիղերը պրկուեցան. բարկացած էր. բայց շրթունքներուն եռեւը կը տեսնուէին իր ոխերիմ ակռաները ուշքերը պղտիկցեր էին, կզակը դուրս ցցուած էր. մարդու կերպարանք չկար այլեւս անոր արտայայտութեան մէջ.

— Դուռ, դուռ, պոռաց Թ. Ք. ու ձեռքը կասկածելի շարժումով մը հետեւ տարաւ.

— Ձեռքերդ վեր, շուտ...

Գարա թեւերը օդին մէջ բարձրացուց, որովհետեւ ոստիկանին ատրճանակը կը հանգչէր իր կուրծքին վրայ.

— Առաջին անգամը չէ որ ձեռքերդ վեր բարձրացնելու հրաման կը ստանաս կարծեմ, շարունակեց Թ. Ք. կատակով:

Ձախ ձեռքով անոր տաբատին ետեւի գրպանէն դուրս հանեց երկար դլան մը որ ելեկտրական լուսարձակի մը կը նմանէր, թէեւ խոշորացոյցին տեղ ունէր ապակեայ մը գլուխին պէս ծակ — ծակ բաժին մը: Գարան ոչ ատրճանակ ունէր, ոչ իսկ դանակ մը:

Թ. Ք. «լուսարձակին» կոճակը սեղմելու վրայ էր, երբ Գարա սարսափահար ճչաց.

— Աստուծոյ սիրոյն ուշադրութիւն ըրէ, չէ՞ս տեսներ որ ինծի ուղղած ես, մի սեղմեր, կը պաղատիմ...

— Ինչ, կը պայթի՞, հարցուց Թ. Ք. հետաքրքրութեամբ:

— Ոչ, ոչ.

Թ. Ք. «լուսարձակ»ին քիթը վար բռնելով կոճակը սեղմեց, ու յանկարծ հեղուկ մը դուրս ժայթքեց գորգին վրայ որ գունատեցաւ: Մուխ մը կը բարձրանար վեր Սենեակը կծու եւ անախորժ հոտով մը լեցուեցաւ: Թ. Ք. նայեցաւ Ցոյնին որ ճեփ ճերմակ եղած էր:

— Արջառ, հէ՞, ըսաւ գլուխը երերցնելով. ինչ բարի մարդ ես, այնպէս չէ՞...

Քիչ էր մնացած որ Ցոյնը ուշաթափ ըլլար. քանի մը բառեր արտասանեց քթին տակէն, բացատրելու համար թէ ինքնապաշտպանութեան համար կը պահէր այդ թոյնը, յետոյ մտիկ ըրաւ գաղտնի ոստիկանին որ՝ յուզուած, Գարայի եւ իր նախահայրերու կենդանութիւնը ըրաւ:

Ցոյնը հեզահաճ ինքզինքը զսպեց.

— Քու վրադ չէ որ պիտի թափէի զայն, Մէրէտիթ, երդում կ'ընեմ... թշնամիներով շրջապատուած եմ. ինքնապաշտպանութեան միջոց մը պէտք է ունենամ, թշնամիներս գիտեն ու կը վախնան.. երդում կ'ընեմ, քու վրադ չէ որ պիտի թափէի զայն... տարանկ արտառոց բան մոռցած չէ անցած... կը ցաւիմ որ դրամարկղին համար քթիդ խնդացի...

— Առիկա հոգդ մի ըներ, ըսաւ Թ. Ք. կարծեմ ես էի քթիդ խնդացողը... ոչ ես չեմ կրնար տալ, ընդհանուր ոստիկանութեան պէտք է յանձնեմ զայն, տարանկ գործիք երկար ատենէ ի վեր տեսած չէինք... ճնշուած օդով կը բանի երեւի...

Գարա հաստատական նշան մը ըրաւ.

— Հանճարեղ գիւտ մըն է, շարունակեց Թ. Ք. եթէ ես քու ուղեղդ ունենայի... բան մը, դարման մը կը խորհէի. տարօրինակով...

Ու օղնական ոստիկանապետը մեկնեցաւ:

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Սիրելի Պ. Մէրէտիթ,

«Զարմանալի կը ցաւիմ որ իմ փոքրիկ կատակս ձեզի հետ այդքան անփառունակ վախճան մը ունեցաւ:

Ինչպէս ծանօթ է ձեզի, շատ մեծ հիացում ունիմ ձեր մարդասիրական գործունէութեան մասին որ գնահատուած է ուրիշներուն կողմէ եւս:

Ցոյց ունիմ թէ երկուքս ալ պիտի մոռնանք այդ տխուր միջադէպը եւ պատեհութիւն պիտի տաք ինծի անձամբ ներողութիւն խնդրելու ձեզմէ: Կը թուի թէ միայն այդ կերպով պիտի կարողանամ արժանանալ ձեր յարգանքին եւ վերստանալ իմ վիրաւորուած ինքնասիրութիւնս:

Վստահ եմ որ պիտի հաճիք ինծի հետ ընթրել յառաջիկայ շաբթու օր մը, երբ ես առիթը պիտի ունենամ ձեզի ներկայացնելու շահեկան անձնաւորութիւն մը՝ Ճորճ Կէյթըրքօլը, որ քանի մը օր առաջ վերադարձաւ Փաթակոնիայէն:

Վստահ եմ նոյնպէս թէ դուք բաւական լայնախոհ մարդ ըլլալով, թոյլ չպիտի տայիք որ իմ յիմար բարկութիւնս արգելք ըլլայ մեր յարաբերութեանց պահպանումին որ, կը յուսամ, հաճելի է երկուքիս ալ համար: Եթէ արտօնէք Կէյթըրքօլին որ հաշտեցնէ մեզ — թէեւ անիկա պէտք չէ գիտնայ իր կատարելիք դերը — այն ատեն պիտի հաւատամ որ իր ճամբորդութիւններուն համար կատարած ծախքերը, պարապ տեղը վատնուած չեն: Ձերդ անկեղծօրէն ՐԷՄԻՆԿԹԸՆ Գարա:

Գարա նամակը ծալեց ու պահարանին մէջ դրաւ: Գրասեղանին զանգակը սեղմեց եւ քովի սենեակէն ներս եկաւ քարտուղարուհին:

— Այս նամակը ղրկել տուէք. Միս Հոլըն:

Աղջիկը գլուխը կախ սպասեց: Գարա ոտքի ելաւ ու սկսաւ սենեակին մէջ պտտիլ:

— Կը ճանչնա՞ք Թ. Ք. Մէրէտիթը, հարցուց յանկարծ:

— Իմացած եմ իր մասին, ըսաւ աղջիկը:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՆԳԻՍՏ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 27 ԱՊՐԻԼ — VENDREDI 27 Avril 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2481 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Վերջ ի վերջոյ Բարեգործականը բարի՞ք է թէ չարիք, այս ժողովուրդին համար։

—Ո՛չ ալ է բարեգործական հաստատութիւն մը կրնար չարիք ըլլալ։ Բայց, այն Բարեգործականը, որ կը գործէ մեր մէջ, դարձեր է տեսակ մը չարիք, իր ծրագիր – կանոնագրով եւ մանաւանդ ասօրեայ գործունէութեամբ։ Համոզուեցէ՛ք, վերջապէս, հատուածի «քլիք» մը նստած է այդ հաստատութեան գլխուն, եւ կը չափէ ու կը ձեւէ համաձայն իր հայեցողութեան։ Ոչ միայն ապաքինխական ամբարտաւանութիւնը, այլ եւ կուսակցական կիրքը հետըհետէ կ'աղճատեն, անճանաչելի կը դարձնեն զայն։

— Դուք ալ կուսակցական հայեցողութեամբ կը շարժիք։ Ձեր ամբողջ մամուլը տարիներէ ի վեր պայքար կը մղէ այս Միութեան դէմ, կը հալածէ եւ կը վարկաբեկէ զայն, փոխանակ ուժ տալու։

— Ձեր մոլորումը անոր մէջ է որ, երբեք ուշադրութիւն չէք ըներ թէ ի՛նչ կ'ըսենք։ Ինչո՞ւ չէք հետաքրքրուիր հիմնականով, քննադատութեանց առթիւ մէջտեղ դրուած փաստերով ու տեսակէտներով, եւ միայն ձեւը նկատի կ'առնէք։ Մենք պայքարը պայքարին համար — արուեստը արուեստին համար — չէ որ կը մղենք։ Ամէն անգամ որ քննադատական խօսք մը կ'ուղղենք, պատճառներն ալ կը յայտնենք։ Բայց, ինչպէս Բարեգործականի վարիչներն ու «թոլորաիքեան»ները, դուք ալ կանխակալ կարծիքներով կ'առաջնորդուիք։ Գամեր գամուած են ձեր գլխուն մէջ, եւ դժուար է իրար հասկնալ։ Դուք որոշեր էք մտիկ չընել, եթէ նոյն իսկ ըսենք թէ արեւը առտուն կը ծագի...

— Կը խոստովանիմ թէ ես կանոնաւոր չեմ հետեւած լրագրական պայքարներուն, բայց գիտեմ որ Դաշնակցութիւնը թշնամի է Բարեգործականին։

— Ծիրգ հակառակն է իրողութիւնը։ Բարեգործականն է որ, շեղելով իր նպատակէն, կը ձգտի դառնալ հակադիր, խափանարար ուժ մը ընդդէմ Դաշնակցութեան։ Երէկ ցարական կառավարութիւնը կ'ուզէր օգտագործել զայն — յիշեցէք Կովկասի փոխարքային զեկուցումը — իսկ այսօր՝ ուրիշները, նոյն իսկ Երեւանը։ Բարեգործականի այսօրուան գրասենեակը ոըջ մըն է կուսակցական մաքսաննդութեան, իսկ անոր վարիչ – պատուիրակը՝ գիմակաւոր գործիչ մը որ ջուր կը պղտորէ մասնաւոր թղթակցութիւններով եւ «կոմբինացիա»ներով։ Տեսէք, 1934 յունուարէն ի վեր իր նշանաւոր զեկոյցներէն ալ զրկա՞ծ է «Յառաջ»ը, եւ անշուշտ միւս դաշնակցական թերթերը...

— Բայց վարիչ – պատուիրակը ի՞նչ յանցանք ունի, քանի որ վարչական ժողով կայ։

— Իրականին մէջ վարիչ – պատուիրակը եւ վարչական ժողովի մէկ – երկու անդամներն են որ կը վարեն Բարեգործականը։ Անոնք ալ՝ Հարեւանցի կամ «ընկալեալ սովորութեամբ»։ Միւսները չուք են, իրենց պատեանին մէջ քաշուած ամիրաներ։ «Վահանը գիտէ, Վահանը կ'ընէ...»։

— Դուք ալ չափը անցուցիք թոշակի խնդիր յարուցանելով։ Այդպիսի հաստատութեան մը վարիչին համար շա՞տ է տարեկան 100–120,000 ֆրանքը։

— Ապացոյց մը եւս թէ ոչ յուզուած հարցերուն կը հետեւիք, ոչ ալ անոնց ոգին կը հասկնաք։ Լսեցէ՛ք, Ֆրանսան 40 միլիոն բնակիչ ունի։ Պետական պաշտօնեաներուն թիւն է 850,000։ Այս թիւին մէջ միայն 415 հոգի կան որ տարեկան 80–100,000 ֆրանք թոշակ կը ստանան, միայն 144 հոգի՝ 100–125,000, եւ միայն 33 հոգի՝ 125,000էն վեր։ Բարեգործականի վարիչ–պատուիրակը ո՞ր դասակարգին կը պատկանի, նկատի ունենալով որ մեր թիւն է՝ կէս միլիոն, քիչ մը աւելի կամ պակաս, իսկ անոր ալ մեծ մասը՝ հագիւ տարրական ապրուստ մը ապահոված։

— Բայց Բարեգործականը միլիոնաւոր ֆրանքներ պիտի մատակարարէ...

— Մի՛ ընդմիջէք։ Բարեգործականը առեւտրական հաստատութիւն չէ, բաժնետիրական ընկերութիւն կամ պանքա չէ։ Թերթերը կարդացէք. Ֆրանսական կառավարութիւնը կրճատեց պետական պաշտօնեաներուն, մինչեւ իսկ նախկին ռազմիկներուն, պատերազմի զոհերուն թոշակները, բացառիկ օրէնքներով։ Կրճատումը գործադրուեցաւ անխտիր, հարիւրին 5էն մինչեւ տասը. նախարարներուն համար՝ հարիւրին 15, հանրապետութեան նախագահին համար՝ 20։ Այս կրճատումներով Ֆրանսայի նախարարներուն թոշակը գրեթէ կը հաւասարի Բարեգործականի վարիչ - պատուիրակին թոշակին... Կը յիշէք անշուշտ, իտալական կառավարութիւնն ալ կրճատեց թոշակները, հարիւրին 6էն մինչեւ 12, իսկ նախարարներուն համար՝ հարիւրին 20։ Գերմանիան ամէն տարի նոր կրճատումներ կը կատարէ...

— Ուրիշ ի՞նչ զանգատներ ունիք Բարեգործականէն։

— Ահա այսպէս էք դուք. մէկ հարցէն միւսը կ'անցնիք, առանց որոշ տեսակէտ յայտնելու։ Տարիներով պարզած, մանրած, կրկնած եւ բանաձեւած ենք մեր գանգատները։ Միայն վերջինը առնելու համար, յիշենք Բարեգործականի կրթական ծրագիրը։ Անշուշտ կարդացած էք։

— Հարեւանցի կը յիշեմ. ի՞նչ գէշ բան կար անոր մէջ։

— Նենգամտութիւնն է որ կը սողոսկի երեւութապէս բարեմիտ այս ծրագրին մէջ անգամ։ Բարեգործականը ափ մը ցորեն կը ցուցնէ, երկու ափ որոմ ցանելու համար։ Ուրիշ առեն աւելի բաց կը խօսինք։ Հարցը այն է որ Բարեգործականը այդ ծրագրով եւ անոր կցուած «լուսաբանութիւններով» պարզապէս անել եւ անպատասխանատու վիճակի մը կը մատնէ գաղութներու ազգ. մարմինները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թրքական փոփոխականներ Խմբագրութեան մէջ

»»» · · «««

Պէյրութի « Էլ Նիհար » թերթը կը գրէ.—

Անտիոքի կառավարական վարժարանի բարձրագոյն դասարանի ուսանողութեան կողմէ Դամասկոս հասաւ պատուիրակութիւն մը, որ կը պահանջէ փիլիսոփայական դասընթացքի վերացումը. Կրթական նախարարութեան մօտ անոնք իրենց դիմումները կատարելէ վերջ, պատուիրակութեան անդամներէն մէկը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.—

« Անտիոքի մէջ նոր կուսակցութիւն մը կազմուած է « Քէմալի Անտիոքի կուսակցութիւն » անունով, որուն նպատակն է Ալէքսանտրէթի սանճագին մէջ յառաջ տանիլ թրքական փոփոխականը։ Այս կուսակցութեան անդամները հանրագրութիւններ դրկեցին Ենկիւրի, պահանջելով Ալէքսանտրէթի սանճագին Թուրքիոյ կցումը։ Այդ հանրագրութիւնները Թուրք կառավարութեան դրկուեցան ճիշդ այն միջոցին, երբ մարզպանը Ֆրանսայէն վերադարձին Ենկիւրի կը գտնուէր։ Այս նորակազմ կուսակցութիւնը Անտիոքի մէջ շատ կարեւոր եւ ուժեղ դիրք մը ունի այսօր եւ լծուած են Սանճագի Թուրքիոյ կցումին հակառակորդ բոլոր հոսանքները։ Նոր կուսակցութիւնը յաջողեցաւ նոյնիսկ վարժարանին մէջ արաբերէնի ուսուցումը արգիլել։ Անտիոքի « Անտիոք » թերթը որ արաբերէն կը հրատարակուի, հետհետէ սկսած է կորսնցնել իր կարեւորութիւնը եւ անոր տեղ կը տարածուի « Եէնի Կիւն » թրքատառ թերթը։ Վարժարանի արաբ աշակերտներն տեղ այժմ կ'ուզենք թուրք մը դնել »։

Ասիկա հոյակապ պետութիւնը թոյլ պիտի տա՞յ որ թրքական փոփոխականը այսքան յառաջ երթայ Սուրիոյ մէկ մասին մէջ։

Սպառազինութեանց կրճատման խնդիրը

Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը երեք օր Լոնտոն մնաց, ելք մը գտնելու համար զինաթափութեան հարցի մասին. Արդի՞ւնքը,— ամէն ջանք թափել, որպէսզի առաջքը առնուի նոր զինարշաւի մը։ Իսկ այս գործը կ'իյնայ զինաթափութեան ընդհ. յանձնաժողովին, որ նիստի հրաւիրուած է մայիս 29ին։ Իտալիոյ պատուիրակը վերադարձաւ Հռոմ։ Կատարուած խորհրդակցութիւններէն կը հետեւի թէ Գերմանիա, Իտալիա եւ Անգլիա մօտաւորապէս նոյն բանը կ'ուզեն։ Երեքին ծրագիրները իրարմէ կը տարբերին մանրամասնութիւններով, բայց համաձայն են հիմնական կէտին,—սպառազինութեանց վերահսկողութեան եւ կրճատման կամ սահմանափակման մասին։ Անգլիա կը յուսար թէ կարելի պիտի պիտի ըլլայ Ֆրանսան ալ համոզել, բայց՝ ան մերժեց վերջին պահուն։ Կ'ըսուի թէ Ֆրանսա կը սպասէ զինաթափութեան ընդհ. յանձնաժողովին գումարման, նոր ծրագիր մը ներկայացնելու համար։ Լոնտոնի եւ Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ այս պիտի նըրմանի կառքը ձիուն առջեւը դնելու։

Թուրքիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ բարեկամութեան ամրապնդումը

Միջազգային մամուլը մեծ կարեւորութիւն կուտայ Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարին վերջին այցելութեան, որ աւելի ամրապնդեց Թուրքիոյ հետ հաստատուած բարեկամութիւնը։ Այս առթիւ կը բացատրէ թէ՝ վերջին երկու տարիներու միջոցին չորս կարեւոր դէպքեր տեղի ունեցան։ Ա.— 1932 ապրիլին Ենկիւրիի մէջ ստորագրուեցաւ ափիոնի ներածման վերաբերեալ համաձայնութիւնը։ (Թէ Թուրքիա եւ թէ Եուկոսլավիա ափիոնի ամենակարեւոր արտադրիչներն են)։ Բ.— 1933 յուլիսին Լոնտոնի մէջ ստորագրուեցաւ նախայարձակման վերաբերեալ համաձայնագիրը։ Գ.— 1933 նոյեմբերին ստորագրուեցաւ բարեկամութեան, իրաւարարութեան եւ ոչ – յարձակման դաշնագիրը, ինչպէս եւ փոխադարձ պահանջներու խնդիրը։ Դ.— Վերջապէս, 1934 փետր. 9ին Աթէնքի մէջ ստորագրուեցաւ պալքանեան դաշինքը, որով Թուրքիա, Եուկոսլավիա, Յունաստան եւ Ռումանիա յանձն կ'առնեն պահպանել իրենց սահմանները, այսինքն ներկայ գոյավիճակը. ուրիշ խօսքով՝ «Պալքանը Պալքանցիներուն»։

Այսպէս ուրեմն, երկու տարին բաւական եղաւ, որպէսզի Պելկրատ եւ Ենկիւրի հաշուեյարդարի ենթարկեն բոլոր առկախ վէճերը, ամրապնդելով իրենց քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութիւնները։

Մասնաւորապէս Ֆրանսական մամուլը շատ գոհ կ'երեւայ այս արդիւնքէն։ Թուրքերը ի հարկէ շատ ուրախ են։

Տասը կոխ. մը սուրիական սահմանին վրայ

»»» · · «««

« ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԵՏ ՁԵՌՔ ՁԵՌՔԻ ՏԱԼՈՎ... »

Պոլսոյ « Միլլիյէթ » լրագիրը կը գրէ.—

Վերջերս ձեռք անցաւ եւ արժանի պատիժը գտաւ Պէքիր Տէտէի հրոսախումբը որ տարիներէ ի վեր Սուրիայէն մաքսանենգութիւն կը կատարէր Թուրքիա։

Այս զինեալ հրոսախումբին 30 անդամները փոքր խումբերով եւ զանազան տեղերէ կ'անցնէին սահմանէն։ Անոնք զանազան ապրանքներ ապահով կ'առնէին սահմանի վրայ տեղաւորուած Հայերու մթերանոցներէն եւ մութ ու անձրեւոտ գիշերները կ'անցնէին մեր հողը։

Այս անգամ լուր կ'առնուի թէ ապրանք պիտի փախցնեն։ Բայց անոնց մէկ խմբակը թակարդի մէջ իյնալու ձերբակալուելու արեւմուտքը։ Ընդհարման ընթացքին, մաքսանենգներէն մէկը սպաննուեցաւ եւ չորս բեռնաւոր ձիեր ձեռք անցուեցան։

Մնացեալ աւազակները բէնը փախան, բայց յաջորդ օրը պաշարուեցան. Տեղի ունեցած ընդհարման ընթացքին, անոնցմէ մէկն ալ սպաննուեցաւ, իսկ միւսները անձնատուր եղան։ Այս կերպով ձեռք անցան 28 մաքսանենգներ (20ը զինեալ) եւ ապրանքներով բեռնաւոր 30 ձիեր։ Ընդհարման ընթացքին, մեր ժանտարմներէն Սալիհ էֆ. Եահատակուեցաւ։

Նախնական յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Կազի Այնթապի մէջ, եւ անոր ներկայ գտնուելու պարտաւորուեցան նաեւ բռնուած աւազակները, որոնք Հայերու հետ ձեռք ձեռքի տալով կը վնասէին պետական գանձին։

Հրոսախումբին պետը, Գըզըլպաշ Պէքիր Տէտէ, օրերով աշխատեցաւ ծածկել իր ինքնութիւնը, յայտարարելով թէ պետը սպաննուած է ընդհարման ընթացքին։ Բայց ի վերջոյ հասկցուեցաւ թէ ինքն է աւազակներուն պետը։

Զինուորական մասնաւոր ատեանը, գիշեր ցերեկ աշխատելով, աւարտեց դատը եւ աւազակներուն մէկ մասը դատապարտեց 13, 9 եւ 7 տարուան բանտարկութեան, իսկ բոլորը՝ 394,000 ոսկի տուգանքի։

Ձեռք անցուած ապրանքներուն մէջ կան 322 կտոր մետաքսեղէն եւ բամպակեղէն, 54 կտոր հերպաս, 246 գործածուած բանկան եւ բանկոնակ, 16 մետաքս վերարկու, 120 քիլօ հաստատ ունիքեր, կէս միլիոն սիկարի թուղթի տուփ եւայլն։

Սիկարի թուղթերը դուրս ըլլալով, մնացեալ ապրանքները 14 հազար ոսկիի արժէք մը կը ներկայացնեն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ՝

ԼՈՋԱՆԻ ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

oooo

Մօտերս Լոնտոնի մէջ պիտի հրատարակուի գիրք մը՝ յետպատերազմեան դիւանագիտութեան եւ մասնաւորապէս Լոզանի խորհրդաժողովի մասին։

Հեղինակը՝ Հէրըլտ Նիքոլսըն, Լորտ Քըրզընի մտերիմ գործակիցն է եղած եւ քաջածանօթ՝ բոլոր անցուդարձերուն։ Այնպէս որ, մեծ հետաքրքրութեամբ պիտի պատճառէ գիրքը։

Կ'ուզէի՞ք համտեսել։ Լորտ Քըրզընի պատուիրակութեան անդամներէն մէկը յուշատետր մը պահած է, որուն 1922 դեկտ. 22ի էջին վրայ կը կարդանք.

— «Քըրզըն տարօրինակ տրամադրութիւն մը ունի այս առտու։ Գրեթէ ջղագար։ Երէկ գիշեր խօսակցութիւն մը ունեցած էր Իսմէթի, Պարէրի եւ Կառօնիի հետ։ Վերջին երկուքը (Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակները) կը քննեն Իսմէթի շուրջը, « Ձեր վսեմութիւնը » կոչելով ամէն մէկ խօսքին, « բարեկամ եւ սիրելի պաշտօնակից » անուանելով զայն։ Այս պարագան կը զզուեցնէ Քըրզընը։ Ամէն բան ծայրէն պիտի սկսէր նորէն ժամը 11ին, եւ Լորտը բարձրաձայն կը հառաչէր քանի ժամը կը մօտենար։ Անթուէն ելաւ եւ սկսաւ կապկել Կառօնին, Իսմէթի հետ խօսիլ ձեւացնելով, շոյելով, մեղրածորան խօսքեր ուղղելով անոր, որքան կարելի է բարձրաձայն։ Լորտ Քըրզըն շատ յաջող ծաղրածու մըն է (միմիք)։ Ամբողջ ժամանակը մերթ կը խնդար կեղծելով Կառօնին եւ մերթ բացագանչելով թէ քանի մը վայրկեանէն ամէն բան ծայրէն պիտի սկսին...

Այդ միջոցին հասան Իսմէթը եւ միւսները։ Իսմէթ ըստ սովորութեան եւ առաւ ինչ որ զիջած էր երէկ։ Քըրզըն նորէն իր թելնաթոռին մէջ ըն – կղմանեցաւ ուժասպառ յուսահատութեան մը շարժուձեւով »։

Ով եւ է խորհրդածութեան կը կարօտի՞ այս պերճախօս պատկերը.

Յուշագիրը կը պատմէ Լոզանի «միջամտեալ» գործերն ալ, որ կապ ունէին «փոքր ազգութիւններու» ճակատագրին եւ ուրիշ կենսական հարցերու հետ

— «Յունվ. Նանսէն կ'երեւար նախաճաշին յետոյ, պատմելու համար ... փոքրամասնութեանց հարցին։ Պ. Հէրըլտ Սփէնտըր կուգար ճաշէն յետոյ եւ կը մեղադրէր Անգլիան, Յունաստանի դէմ գործած դաւաճանութեան համար։ Աղա Պետրոս կը ներկայանար կէս օրուան ճաշէն առաջ, եւ կը յիշեցնէր այն բոլոր խոստումները զորս Անգլիա ըրած էր Ասորիներուն։ Պ. Օլիվըր Պալտուին, որ կապուած էր հայկական պատուիրակութեան, ... նամակներ կ'ուղղէր Մեծն Բրիտանիոյ ... մասին։ Վենիզէլոս կուգար յանուն դաշնակութիւններ ընելու։ Կ. Պոլսոյ Օրթոտոքս պատրիարքութեան ապագային մասին։ Պ. Տուքա (Ռումանիա) կուգար խավիարի տուփեր ներկայացնելու։ Պ. Նինչիչ (Սերպիա թելադրութիւններ կ'ընէր Սելանիկի մասին »

Այս յոյսերէն յետոյ զարմանալի՞ է որ Լոզանի դաշնագիրը ստորագրուեցաւ այնպէս ինչպէս որ գիտենք, ծանօթ Լորտ Քըրզընի «խաթէրին» շարժումներուն։

Թեւ ի՞նչ յայտնութեամբ կ'ըսպասենք, բանալու համար մեր «դիւանագիտական» ալբոմը, որոնք մինչեւ այսօր կը շփոթեն իրականութիւնը...

Վ.ԱՀԷ

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

»»» · · «««

Երէկ Մարսէյլի հիւանդանոց մարմինէն ստացանք հետեւեալ նամակը, ապրիլ 24 թուականով.—

Ա. Աճարոնեանէ վերջ Մ. Վարանդեանն ալ անողորմ հարուածը ստացաւ, 22 ապրիլ 934, կիրակի երեկոյեան ժամը 10ին։ Միւնխոր գիւղին մէջ (Պասկ) քանի մը վայրկեանի հեռաւորութեան վրայ իր ժողովուրդի գուտանը եւ մեծ հրապարակագիրն ու տեսաբանը կորսուած են արտաքին աշխարհէն, մէկը մահուան վտանգը անցուցած, միւսը տակաւին վտանգի մէջ։

Աճարոնեան խնամատար մարմինը շատ բնականօրէն պիտի դառնար նաեւ Վարանդեան խնամատար մարմին, առաջին րոպէէն իսկ, իրեն հետ ունենալով բժիշկներն ու անոնց մասնագէտներուն բժշկական խնամքի գործը։

Վարանդեանի վիճակը ծանր է այժմ ու մտահոգութիւն կը պատճառէ. Որուն մէջ դինք կը խնամեն իր բժշկութի աղջիկը եւ մասնաւոր հիւանդապահուհի մը. իսկ գիշերները՝ բժիշկ Սիմոնեանը։

Ընկեր բժ. Օհանջանեան կը գրէ նոյն թուականով.—

Ընկեր Վարանդեան անգիտակից վիճակի մէջ է։ Ցնցումներ եւ նոպաներ կ'ունենայ։ Ջերմաստիճան մերթ 90, մերթ 130։ Կարելի բոլոր միջոցները կը գործադրենք.— արիւն առնել, ներարկումներ եւն.։ Իսկ Աճարոնեանի վիճակը անփոփոխ է. ապաքինումը շատ դանդաղ կ'ընթանայ։

Ներգաղթը յետաձգուած է աշնան

Բարեգործականը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը ստացած է Երեւանէն, ի պատասխան ներգաղթի յետաձգման մասին եղած հարցումին.

«Հակառակ մեր կառավարութեան խոստման եւ ցանկութեան, գործնապէս կարելի չպիտի լինի այս գարնան ներգաղթի սկսել, որովհետեւ մի շարք կենսական կարեւորութիւն ունեցող ձեռնարկներ, գլխաւորապէս սննդեղէնի կառուցման կոմբինատի հսկայական կառուցումը, ուր 150 բաժանմունք պիտի ընդունին կարեւոր թիւով աշխատաւորներ, ինչպէս նաեւ մի կարգ Հայրենակցականների չինարարութիւնները, մասնաւորապէս Նուպարաշէնը, հազիւ պատրաստ կը լինին առաջիկայ աշնան միայն, երբ քաղ. Շահվերդեան կը մեկնի արտասահման։ Թէեւ այս յետաձգումը ցաւալի է, բայց կառավարութեան ցանկութիւնն է որ մեր արտասահմանեան հայրենակիցների փոխադրութիւնը կատարուի լաւագոյն պայմանների մէջ»։

(Յուղարկաւորութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

»»»..«««

Խորհրդային Հայաստանի տնտեսական նուաճումները միշտ ընդունած ենք վերապահութեամբ։ Երբեք վստահութիւն չենք ունեցած խորհրդային վիճակագրութեան հանդէպ։ Մանաւանդ որ Հայաստանի համայնավարները երկրին տնտեսական յառաջդիմութիւնը կը ցուցադրեն ոչ թէ չափելով ժողովրդի տնտեսական ընդհանուր մակարդակէն, այլ իրենց կազմած վիճակագրական թիւերէն։ Սակայն, ինչպէս կը վկայէ Հայաստանի պաշտօնաթերթը, այդ թիւերը նարդախ են եւ չինծու («Ս. Հ.» թիւ 48 եւ 56 առաջնորդողները)։

Այս տարի համայնավարները տենդագին կը պատրաստուին գարնանացանի։ Նախորդ տարիներու համեմատութեամբ, այս տարուան գարնանացանի կազմակերպումը կը դիւրանայ անով որ, սերմնցուն ամբարուած ու պատրաստուած է անցեալ աշունէն ի վեր։ Կը մնայ միայն զատել ու զտել սերմերը եւ անցնիլ աշխատանքի։

Ինչպէս միշտ, այս տարի ալ գարնանացանը կ'ընթանայ դանդաղ։ Ատկէ զատ «մի շարք գիւղերում եւ կոլտնտեսութիւններում տեղի ունեցան սերմացուի ոգալի փճացումներ եւ յափշտակումներ»։ Պաշտօնեաներէն շատ քիչերը կը գտնուին սերմնցուն պահպանելու պիտանի վիճակի մէջ։ Սերմնցուի պտուղը, որ բերքի համար այնքան մեծ կարեւորութիւն ունի, կը կատարուի անբաւարար չափերով եւ ստուգման չենթարկուիր սերմի ծլունակութիւնը։

Գարնանացանի աշխատանքներու այս վիճակին մէջ գտնուիլը, սակայն, արգելք չէ, որպէսզի շրջաններէն գո՞հացուցիչ եւ ծրագրի «գերակատարման» տեղեկութիւններ հաղորդուին կեդրոն։ Եւ «Ս. Հ.»ը անխնայ կը մերկացնէ երկրագործական գործավարութեան վիճակագրութեան խարդախութիւնները.

Շրջաններէն ստացուած տեղեկութիւններու համաձայն, սերմնցուի զտման աշխատանքները գերակատարուած են 30էն 70 առ հարիւր։ Այն ինչ իրականին մէջ, հողագործական գործավարութիւնը դիմած է «խաբեբայութեան եւ աչքակապութեան»։ Այսպէս, Սիսիանի շրջանէն կը հաղորդեն թէ ծրագիրը կատարուած է 170 առ հարիւր։ Այն ինչ, մենատնտեսներու մօտ 5821 կենդինար սերմնցուէն զտուած է միայն 3000 կենդինարը։ Մինչ Թալինի հաւաքական տնտեսութիւններուն մէջ սերմի զտման ծրագիրը կատարուած է 78,4 առ հարիւր, հող. գործավարութիւնը կը յայտարարէ ,թէ այդ նոյն շրջանին մէջ սերմի զտման ծրագիրը կատարուած է 150,2 առ հարիւր։ Իջեւանի շրջանի հաւաքական տնտեսութիւնները ծրագիրին իբր թէ կատարած են 149,2 առ հարիւր, այն ինչ 2,200 կենդինար սերմնցուէն զտուած է միայն 2000ը։ Աղբաբայի հաւաքական տնտեսութիւնները 9460 կենդինար հացահատիկի սերմնցուէն զտած են 8630 կենդ. իսկ հող.գործավարութիւնը կը ցուցնէ ծրագրի կատարումը 156,9 տոկոսով։ Գործավարութիւնը կը հաւաստէ թէ Արթիկի շրջանի հաւաքական տնտեսութիւնները սերմնցուն զտած են նախատեսուած ծրագիրէն 20,6 առ հարիւր աւելի, այն ինչ շրջանի սերմնցուի ամբողջ 18 առ հարիւր պակաս ունի։ Համաձայն գործավարութեան զեկոյցին, Ստեփանաւանի շրջանը ծրագիրը կատարած է 170,5 եւ Գորիսի շրջանը՝ 179,3 առ հարիւր։ Քննութիւնը պարզած է, որ այդ շրջաններուն մէջ մենատնտես գիւղացիները «ոչ մէկ բուռ» սերմնցու իսկ չեն զտած։ Նոյն պատկերը նաեւ մնացած շրջաններու մէջ։

Խորհրդային մամուլի այս մերկացումները իրենց իսկ վիճակագրութեան մահավճիռն են։ Համայնավարներու որակումով, խորհրդային վիճակագրութիւնը կատարեալ աչքակապութիւն մըն է։

Սակայն, ուշագրաւ է որ այդ խարդախութիւնները միայն ներկայիս կը նկատուին ու կը մերկացուին։ Թիւերու հետ խաղալու նոյն քմահաճոյքը գոյութիւն չունէ՞ր նաեւ երեք ամիս առաջ, երբ տեղի կ'ունենար համայնավար կուսակցութեան համահայաստանեան համագումարը ...։ Անշուշտ, կեղծ վիճակագրութիւնը խորհրդային քաղաքականութեան ամէնէն յատկանշական կողմն է։ Սակայն, համագումարին անհրաժեշտ էին չինծու թիւերը, որպէսզի ամբողջ աշխարհին հռչակուէր Հայաստանի տնտեսութեան սաւառնաթեւ նուաճումը եւ զարգացման ուժեղ «թափ»ը։

Բայց եւ այնպէս ,ինչո՞վ բացատրել վիճակագրական խարդախութիւններու երեւան հանուիլը։ Ցայտնի է, որ հնգամեայ առաջին ծրագիրը խորտակուեցաւ, իր հետ անդունդ քաշելով նաեւ երկրին ամբողջ տնտեսութիւնը։ «Գաղտնիք չէ» (Թանջեանի խօսքերով), որ առաջին հնգամեակին յաջորդեց պարէնի ու հացի սով։ Եւ ինչպէս միշտ, այս պարագային ալ պէտք էր յանցաւոր փնտռել։ Ի հարկէ, յանցաւոր ոչ թէ համայնավարներու տնտեսական քաղաքականութիւնն է, այլ ... հողժողկոմատը։ 17րդ համագումարին մէջ Ստալինը կրակ ու բոց տեղաց հողագործական գործավարութեան գլխուն եւ բնական էր որ Թումանի պէս նոյնը կրկնէին նաեւ իր հայաստանեան մանկլաւիկները։ Մոսկուայի մէջ պաշտօնանկ եղաւ հողագործական կոմիսարը, Հայաստանի մէջ ալ անմիջապէս պաշտօնէ արձակուեցաւ նոյն ճիւղի գործավար Անանեանը։ Եւ կասկած չկայ, որ եթէ վաղը Ստալինը հրամայէ մերկացնել նաեւ միւս գործավարութեանց գործունէութիւնը, պիտի տեսնենք, որ ամենուրեք նոյն վիճակագրական խարդախութիւններն ու չինծու թիւերը կը տիրապետեն։

Եթէ ճիշդ են «Ս. Հ.»ի մերկացումները, ապա անվիճելի է, որ խորհրդային վիճակագրութիւնն ամէնէն անվստահելի աղբիւրն է, Հայաստանի տնտեսութեան արդի վիճակի մասին ճշգրիտ գաղափար կազմելու համար։ Եւ եթէ անվստահելի է այդ աղբիւրը ,ուրեմն բոլորովին ջուրը կ'իյնան համայնավարներու «տնտեսական նուաճումներուն» շուրջ եղած գրգռագին յայտարարութիւններն եւ արտասահմանեան իրենց տհաս փառաբանողներու տիրացուական թմբուկները։

Սակայն, հետաքրքրական է հասկնալ, թէ ինչո՞ւ կը կատարուին այս խարդախութիւնները։

Համայնավարները միշտ կը պարծենան, թէ խորհ. Միութիւնը միակ երկիրն է, ուր տնտեսութիւնը ընդհ. ծրագրային ձեւ մը ունի։ Մէկ ծրագիր եւ մէկ գործելակերպ։ Սակայն, ամբողջ դժբախտութիւնը ճիշդ այն է, որ կազմուած ծրագիրները երբեք չեն համապատասխաներ երկրին իրական հնարաւորութիւններուն եւ պահանջներուն։ Իսկ աւելի մեծ դժբախտութիւնն այն է, որ ծրագիր կազմողները կուսակցական մարմիններն են։ Անոնք որ գործնական աշխատանք կը տանին եւ անմիջականօրէն կապուած են ժողովրդի ու տնտեսութեան հետ, դատապարտուած են կուսակցական մարմիններու մէջ պատրաստուած ծրագիրներն առանց վերապահութեան ընդունիլ ու գործադրել, ըլլան կուսակցական թէ անկուսակցական։

Նախորդ յօդուածներէս մէկուն մէջ կանգ առած էի այն երեւոյթին վրայ, թէ ինչպէս շրջանները կը բողոքեն կեդրոնէն ուղարկուած անգործադրելի ծրագիրներու դէմ։ Սակայն ,Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Միրզաբէկեան կը յայտարարէր, թէ պէտք է վերջ տալ այդպիսի պատւաւական խօսակցութիւններու եւ բոլոր շրջանները պարտաւոր են կեդրոնէն եկած ամէն մէկ ծրագիր համարել անքննադատելի։ Իսկ երբ ծրագիր մը քննադատելի է եւ միաժամանակ անիրագործելի, ի՞նչ պէտք է ընեն այն մարդիկ, որոնց անձնական ազատութիւնը, պաշտօնով ու կեանքի ապահովութեամբ պատասխանատու են Ստալիններու եւ Թանջեաններու առջեւ։

Ուրիշ ելք չկայ։ Կամ պէտք է դիմել խարդախութեան ու վիճակագրութիւնը կեղծել, եւ կամ թէ զրկուիլ կուսակցական տոմսէն ու խորհրդային ամէն բարիքէ։ Ինչպէս ցոյց կուտան փաստերը, շրջանները մինչեւ այժմ խարդախանքի ու կեղծիքի ճամբան են բռնած։

Իսկ Թանջեանները համագումարներու մէջ այդ կեղծիքը օգտագործելէ վերջ, աքացելով կը գլորեն իրենց իսկ մղումով խարդախութեան դիմող ընկերները։

ԱՇՈՏ — ԱՐՄՐՈՒՆԻ

''ՁՈՒ,,ԵՐԷՆ ՄԵԿԸ

»»»..«««

ԽՄԲ.— «Դաշնակ տէրորի զոհերու յանձնախումբը» այլ անունով «Դաշտերզոհպաշտ», ամէն անգամ որ անուն մը կ'աւելցնէ իր բռուցիկներուն մէջ, իրար խառնելով մէկ մէկու հետ կապ չունեցող դէպքեր։ Այդ «զոհ»երէն մէկն ալ Ցարէք Իսկէնտէրեանն էր, անշուշտ «անզուգական», «հայրենասէր» եւայլն։ Բայց ո՞վ է այս «թանկագին»ը։ Կարդացէք եւ իրարու պատմեցէք։ Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն է որ կը գրէ (24 մարտ).

Անաւասիկ տխրալի անուն մըն ալ, իր տեսակին մէջ եզակի, որու մասին մինչեւ այսօր ոչ մէկ տող գրուած է. Միմիայն կայ ու կը մնայ իր անունը ,թերթէ թերթ փոխադրուած, հակադաշնակցական կիրքեր հրահրելու սոսկ մտայնութեամբ։

Հայ ժողովուրդին մէջ սողացող շատ մը դաւաճաններու եւ սատրիչներու վիժածներու հանդիպեցանք տարագրութեան ժամանակաշրջանին, բայց երբեք չտեսանք Ցարէք Իսկէնտէրեանի նման անասուն հրէշ մը։

1916 — 18 թ. Հալէպի ահաւոր ողբերգութեան մէջ ապրող մարդիկ գիտեն թէ Իսկէնտէրեան ո՞վ էր եւ ինչ տխուր դեր վերապահուած էր իրեն՝ միացած «Իմարէթխանէ»ներու ընդհ. տնօրէն Ֆայիք պէյի հետ։

Անոնք իրենց մահաշունչ ուրուականը կը պտտցնէին «Իմարէթխանէ»ներու հաստատութեանց մէջ, ուր հազարաւոր անտէր ու անպաշտպան, մերկ ու բոպիկ հայ կիներ ու աղջիկներ արիւնապէն մինչեւ մայրամուտ օրական մէկ քիլօ հացի փոխարէն բուրդ կը գզէին ու կը մաշէին։

Զավահաս հայուհիներ, որոնք օրուան հացի կարօտ, յետին թշուառութեան մատնուած, պատառ մը չոր հացի համար «Իմարէթխանէ»ներու անկիւններ իրենց կեանքը քարշ կուտային, երբեմն բռնի եւ երբեմն խաբկանքով խոստումներով կ'առաջնորդուէին Իսկէնտէրեանին բնակարանը եւ կամ մասնաւոր վայրեր, իրենց գեխ ու ցոփ կեանքին պակասը լրացնելու համար։

Հայ ժողովուրդը, որ մօտէն կը հետեւէր այս խենէշային արարքներուն, միմիայն կը դաշնար ատամներ կրճտելով եւ վրէժխնդրական հառաչանքներ իրենց կոկորդին մէջ խեղդելով.

Ցարէք Իսկէնտէրեան, իբրեւ հաւատարիմ մարդուկը Ֆայիք պէյի, քանի քանի ծանօթ ու անծանօթ Հայեր չղթայակապ Տէր — էլ — Զօր առաջնորդել տուաւ։ Այլեւս չենք յիշեր այն բորենիին կողոպտած հսկայ գումարները, որոնք կը պատկանէին հայ աշխատաւոր կիներու։

Ցարէք Իսկէնտէրեան, հարիւրաւոր հայ կոյսերու արեան առջեւ երբեք չունեցաւ խղճի խայթ մը։ Ան ,տարիներ շարունակ, սանձարձակօրէն շահագործեց այն ահաւոր ու զայրոյթ տառապանքը, որ յատուկ էր միայն Հայու արիւնով թրծուած Վասակներու եւ վանաճներու։

Ցարէք Իսկէնտէրեան գիտէր թէ կուգայ ժամը՝ պահանջելու հաշիւր իր գործած մեղքերուն, իր դաւաճանական սարսափելի արարքին, որու նմանը երբեք տեսած ըլլայ հայ ժողովուրդը։

1918 թ. նոյեմբեր 11ին, զինադադարի վաղորդայնին, երբ Հալէպ ազատ շունչ մը կը քաշէր, «Իմարէթխանէ»ներու հազարաւոր քինախնդիր բնակիչները, իրենց թուրք բնակիչներուն վրայ կը յարձակէին բզկտելու համար։ Իսկէնտէրեան կրծկէր դրած էր։ Ան չկար Հալէպ։ Փախած էր անծանօթ ուղղութեամբ։ Մեկնած էր Գահիրէ եւ անկէց վերադարձած Իսկէնտէրուն, ուր անծանօթի մը կողմէ իր մեղքերը քաւեց։

Անոր մահով ամէն մարդ գոհ էր, շատ մը հնչակեաններ հպարտ էին, որ դաւաճան մը եւս պակսեցաւ իրենց շարքերէն, իսկ այսօր, Իսկէնտէրեանը հերոսներու կարգին անցած է եւ կը ներկայացուի իբր զոհ մը, զարդարելով հնչակեան օրկան «Արիտ — Հայաստան»ի էջերը։

Մենք չէ որ պիտի նախանձինք, բարի վայելում...։

Մ. Ց. ԹԻՐՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

ooooo

«Յառաջ»ի Հալէպի թղթակցին տեղ մենք անցեալ օր այս էջերուն մէջ հրատարակուած իր թղթակցութիւնը պիտի ձօնէինք «Հ.Մ.Ը.Մ.ի կեդրոնական անզոյ վարչութեան»։ Այդ նկարագրութիւնը կարդալով աւելի եւս կը չէզոքացի ցաւը անոնց որոնք Հ.Մ.Ը.Մ.ի կանոնաւոր եւ զօրաւոր կեդրոնի մը չգոյութենէն կը գանգատին։ Կը խնդրենք այս Միութեան բարեկամներէն գոյն չզատել իր Փարիզի կամ Ֆրանսայի մէջ ունեցած — աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել «չունեցած» — գործունէութենէն.Թերեւս Գ. Գ.Կիւմիւշկէրտան, Բալըգեան, Եաղզատեան եւ ընկ. ցոյց տային անհրաժեշտ կամքը Հ.Մ.Ը.Մ.ի վերին վարչութեան մէջ, եթէ անդամ մը այցելած ըլլային Սուրիոյ, Ցունաստանի, Ռումանիոյ կամ Պուլկարիոյ մեր մասնաճիւղերը. հոս իրենց տեսած քանի մը խմբակ սկաուտները կամ երկու — երեք ֆութպոլի խումբերը չկրցան իրենց տալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ունեցած կարեւորութեան ճշգրիտ պատկերը։

Բայց մեր այսօրուան նպատակը անցեալի թերութիւնները քննադատել չէ։

Պէտք է ճիգ մը փորձել, այլ եւս վերջ տալու համար այս կացութեան. «Հայ Սկաուտի» վերհրատարակումը առիթ մըն է, որպէսզի Հ. Մ. Ը.Մ.ի արտասահմանեան մասնաճիւղերը — որոնք ամէնէն աւելի իրաւունք ունին այս Միութեան անունով խօսելու քան Ֆրանսա գտնուողները — բանին թէ ինչ միջոցներ կ'առաջարկեն այդ բանին համար։

Բառ մըն կեդրոնը պէտք է հաստատել հոն՝ ուր կարելի է նիւթական միջոցներ գտնել. այն շրջանը որ կրնայ դրամանիւթ մը, քարտուղար մը պահել եւ պաշտօնաթերթը հրատարակել՝ թող յայտնէ։ Փարիզի բան մը չարժենալ ընելու գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ տարին 25—30 հազար ֆրանք չարժենալ գտնելն էր։ Ըստ մեր միւսոյն գործը Սուրիոյ կամ Պալքաններուն մէջ կարելի է տեսնել շատ աւելի նուազ ծախսերով մը, իրապէս ոճիր է դեռ աւելի եւս անգլուխ ձգել Հ. Մ. Ը. Մ.ի պէս մեծ դերի մը կոչուած կազմակերպութիւն մը։

Գիտենք թէ այս լուծումը գործին չի գար Փարիզ գտնուող «մարզական մասնագէտներուն» որոնց վստահելով էր որ կեդրոնը հոս ընել առաջարկեցին շատեր. թող անոնք ալ դոհանան — եթէ կեդրոնը փոխադրուի ուրիշ տեղ — թղթակցութեամբ իրենց ձեռնհասութիւնը ի սպաս դնելով Հ.Մ.Ը.Մ.ի։

⁂ Կիրակի օրուան ֆութպոլի մրցումներուն արդիւնքներէն ամէնէն ուշագրաւը այն ծանր պարտութիւնն է զոր հարաւային Ֆրանսայի — այսինքն երկրին ամէնէն զօրեղ խումբերը պարունակող շրջանին — ներկայացուցչական խումբը կրեց Շթութկարտի մէջ հարաւային Գերմանիոյ խումբէն, որ իրաւ է թէ բուն իսկ Գերմանիոյ ներկայացուցչական խումբը կարելի է նկատել. Ֆրանսացիներու մտահոգութիւնը կ'աւելնայ այդ արդիւնքին ի տես ,երբ անոնք կը խորհին Հռոմի մօտաւոր ճամբորդութեան մասին։

Սըրքըլանտ անգլիական խումբը գեղեցիկ ցուցադրութիւն մը բրած է Լիլի մէջ հակառակ անոր որ Եր. օր Արսընալի դէմ կարեւոր մրցում մը կատարած եւ կորսնցուցած էր 1—2ով եւ մրցումէն հազիւ քանի մը ժամ առաջ հասած էր հոն օդանաւով։

Գալով Քոլոմպի մէջ Փարիզի տարած յաղթանակին՝ Մատրիտի խումբին դէմ ,այդ մեծ բան մը չի նշանակեր, քանի որ սպանիական խումբը ամբողջական կազմով չէր եկած, իսկ ֆրանս. խումբին մէջ ալ չկային սոսկաներ — Խոմբոսո, Ֆինեմոր, Սաւաժօրտան — կային։

⁂ Այս կիրակի օր Ֆրանսայի ֆութպոլի «փրոֆէսիոնել»ի խումբերուն մրցումները կը շարունակուին Առաջին դասակարգին դասաւորութեան մէջ առաջին եղող Մարսէյլ կ'ընդունի Նիմի այցելութիւնը եւ Սէթ կ'երթայ Մոնփելիէ իսկ Լիլ կ'ընդունի Գանի այցելութիւնը։

Երկրորդ դասակարգին «հարաւային» խմբակին մէջ մրցումները վերջացած են եւ Ալէս 14 մրցումի համար 21 կէտով առաջին ըլլալով ,յառաջիկայ եղանակին կ'անցնի առաջին բաժանման մէջ։

⁂ Այս կիրակի օր Նոյնպէս Ամվերսի մէջ Պելժիքու Իտալիա երթալը կամ ոչ որոշելու սահմանուած կարեւոր մրցում մը տեղի պիտի ունենայ. Հոլանտա որ արդէն յաղթեց Իռլանտայի եւ վստահ է թէ պիտի երթայ Իտալիա, պիտի չափուի Պելճիքան ,ինչպէս քանի մը շաբաթ առաջ Ամսթերտամի մէջ։

Ինչպէս գիտենք, մայիս 10ին է որ Հոլանտա պիտի ընդունի Ֆրանսայի այցելութիւնը Ամսթերտամի մէջ Հոլանտա այս տարի մեծ խումբ մը ունենալ կը թուի։

⁂ Այս շաբաթ օր է որ տեղի կ'ունենայ Անգլիոյ բաժակին վերջին մրցումը Ուէմպլէյի հսկայ մարզադաշտին մէջ, Մանչէսթըր Սիթի եւ Փորթսմութ խումբերուն միջեւ. այս մրցումին արթնցուցած հետաքրքրութիւնը հասկնալու համար կը բաւէ ըսել թէ անոր, ֆէտէրասիոնը 379 հազար տոմսի խնդրանք ստացած է ,որոնց մարզադաշտը հազիւ կրնայ 93 հազար հոգի պարունակել։

Երկու մրցորդները կը պատկանին Լիկի առաջին դասակարգին, ուր փայլուն դասաւորում մը չունին քանի մը շաբաթ առաջ, այսինքն մրցումի մը մէջ Մանչէսթըր յաղթեց իր վաղուան հակառակորդին, բայց ասիկա չի նշանակեր թէ պիտի կրկնէ իր յաղթանակը։ Շաբաթ օր երկու խումբերէն Մանչէսթըր Սիթի յաղթեց Լոնտոնի խումբերէն Շէլսի, իսկ Փորթսմութ հաւասար մնաց Էվըրթընի հետ։

Գալով ախոյեանական մրցումներուն, Արսընալ շաբաթ օր յաղթեց Սընտըրլանտի եւ միայն մէկ կէտ պէտք ունի ախոյեան ըլլալու համար ինչ որ պիտի յաջողի, քանի որ դեռ երկու մրցում եւս ունի կատարելիք եւ կը բաւէ որ գոնէ մէկ անգամն հաւասար մնայ։

Անգլիոյ «ամաթէօր» ֆութպոլի խումբերուն վերաբերեալ բաժակին վերջին մրցումին մէջ Հայոց հին ծանօթ Տիւլվիչ — Համլէթ խումբը յաղթեց Լէթրնի. այդ խումբը 1928ին Զատկին, Տիֆլի մէջ 5—0ով յաղթած

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»..«««

Աստուած նրան աղջիկ զաւակ չէր պարգեւել։ Ա՛խ, մէկ հատ աղջիկ եթէ ունենար՝ հիմա այսպէս մենակ չպիտի լինէր։ Աստուած դուցէ աղջիկ էլ տար նրան, եթէ ամուսինը ողջ մնար։ Նրա վերջին զաւակի՝ Արամի ծնունդէն մի քանի ամիս յետոյ, ըսպանել էր նրա ամուսինը, զոհ գնալով թրքական մի դաւի։ Դեռ շատ երիտասարդ, շատ էլ գեղեցիկ էր եղած Մովիկ ապլան, երբ մեռել էր ամուսինը։ Ամուսնու ազգականներն առաջարկել էին նրան, իրենց յանձնել զաւակները եւ կրկին ամուսնանալ։ Ուզողներ էլ քիչ չէին եղած. բայց Մովիկ ապլան մերժել էր բոլորին։ Կրկին ամուսնանա՞լ։ Ո՛ր հայ կինը երեք զաւակով, մանաւանդ երբ մի կտոր հաց ունի ուտելու ,երկրորդ անգամ ամուսին կ'առնէ։

Փառք Աստուծոյ. նրա ամուսինը ձգել էր նրան մի փոքրիկ տուն եւ մի բաւական ընդարձակ այգի, որ եթէ լաւ մշակուէր, կարող էր ապրեցնել իր զաւակները։ Մովիկ ապլան նստել էր տանը, անչափահաս զաւակները ծւարել էր թեւի տակը. մայրի սեւը ձեռմակ հիւսելով՝ պահել, մեծացրել էր իր զաւակները։

Ճի՛շդն ասած՝ Մովիկ ապլան մենակ չէր մեծացրել իր զաւակները։ Նա իրեն թեւակից, իրեն օգնական ունեցել էր Յակոբ ախպէրը։ Յակոբ ախպէրը 96 թւականի գաղթականներէն էր։ Դեռ ամուսնու ողջ եղած ժամանակ նա ծառայութեան էր մտել իրենց մօտ։ Նա 35ի մօտ մի երիտասարդ էր այն ժամանակ, առողջ եւ աշխատունակ։ Բայց սրտի մի խորունկ մրմուռ փշրել էր նրա երջանկութիւնը եւ նա դարձել էր կեանքին անտարբեր։ Կին ու զաւակ էր կորցրել նա. տուն ու արտ էր թողել նա իր հայրենի երկրում. չլուծուած վրէժի բոց ունէր իր սրտում ,որ չէր թողնում կրկին կեանքին կապուել, կրկին երջանկութիւն երազել։ Աստուծոյ տուած գոյութիւնը պահելու համար միայն, մի կտոր հացի համար նա դարձել էր մշակ ուրիշի տան, ուրիշի այգուն։ Բայց այս մէկ ընտանիքը նրան ընդունել էր հարազատի պէս։ Այդ ընտանիքում ամէնը սիրել էին նրան. գուրգուրացել։ Ջանացել էին սպեղանի դնել նրա խոր վէրքերին. համոզել էին նոյն իսկ ամուսնանալ, կրկին ընտանիքի տէր դառնալ։ Բայց դեռ այդ բանը չեղած այդ բարի, այդ ազնիւ ընտանիքն էլ դժբախտացել էր, սուգի մատնել, խորունկ վիշտ պատճառելով նոյնպէս Յակոբ ախպօրը։ Եւ նա որոշել էր ցմահ մնալ այդ տանը։ Աշխատել այդ տան համար։ Մովիկ ապլայի հետ մեծացնել երեք որբերը, երեք հայ ընտանիք կազմելու համար։ Եւ Յակոբ ախպէրը Մովիկի տան օրհնութիւնն էր դարձել։ Նա էր մշակում այգին, նա էր տանում բերքը վաճառքի, նա էր քամում խաղողը եւ կարասները լցնում գինիով. նա էր խնամում անասունները եւ տանը պահում լի եւ առատ։ Հարազատ եղբօրէն աւելի՝ սիրելի էր նա Մովիկ ապլային։ Եղբայր էր նա, այո, եւ զաւակներին վարժեցրել էր «քեռի» կանչել նրան։

Յակոբ ախպէրը սիրել էր այդ ընտանիքը, նոյնացել էր նրա հետ։

Մովիկ ապլան քչէն շատէն կրթութիւն էր տուել իր զաւակներին. մանաւանդ փոքրին՝ Արամին։ Արամը վերջացրել էր Երեւանի թեմական դպրոցը։ Ցետոյ մտել էր պետական գիմնազիա։ Նրա երազն էր անցնել Ռուսաստան, ստանալ գիւղատնտեսական բարձրագոյն կրթութիւն։

Բայց այդ օրը չհասած՝ ծագել էր համաշխարհային պատերազմը, կիսատ թողնելով շատ ու շատ բաղձանքներ

Արամի երկու եղբայրները՝ իբրեւ զինուոր գնացել էին պատերազմի։ Մեծն սպանուել էր պատերազմի սկիզբներում։ Երկրորդ եղբայրը մի քանի անգամ վիրաւորուած՝ ազատուել էր մահուան ճանկերէն, վերադարձել էր տուն։

Ցետոյ յեղափոխութիւն, Կարսի անկում, կենաց եւ մահուան պայքար, Ղարաքիլիսէ, Սարդարապատ։ Երկրորդ եղբայրը սպանուել էր Արարատում. իսկ Արամը՝ իբրեւ կամաւոր զինւոր, նոյնպէս նետուած էր կռւի դաշտ. հերոսաբար մարտնչել էր Սարդարապատում, վիրաւորուել էր ուսէն, բայց ապրել էր, առողջացել։ Այժմ նա զինուոր էր ազատ Հայաստանի բանակում. ծառայում էր Սարըղամիշում. չորրորդ գնդի զինուոր էր։ Մէկ տարի էր նա տուն չէր եկել. մօրը չէր տեսել։ Օ՛, ինչպէս կարօտել էր նրան Մովիկ ապլան. երեք սէր, երեք կեանք էր ամփոփուած նրա մէջ։ Մովիկ ապլայի կեանքի խարիսխն էր նա, արեւը, օդը, շունչը, առանց Արամի... Ո՛չ, ո՛չ, այլեւս անկարելի, անիմաստ կը լինէր ապրել։

Ու նա է որ պիտի գայ. արձակուրդ ունի. մէկ ամիս տանը պիտի մնայ։ Պիտի գայ հիմա. թերեւս մէկ վայրկեանէն, թերեւս մէկ ժամէն. Պիտի գայ, թրթռում է սիրտը Մովիկ ապլայի. լռութիւնը լարած՝ դրան զարկին է սպասում. բայց գիշերն յառաջանում է ու դուռը չի զարնւում։

Մովիկ ապլայի կոպերը ծանրանում են. քնատում է, յօրանջում։

— Մուշլուղու ո՛ւ ...

Աքաղաղն է կանչում, բայց դեռ մութ է, փոթորիկը չէ դադրել, դեռ քամին ոռնում է կատաղօրէն եւ ծանրացնում սպասման պահը։

Թոնրատան դուռը բացւեց. գոմի դուռը ճռնչաց։ Յակոբ ախպէրն է. տաւարին կեր տալու գնաց։

Վառարանի կրակը մարմանդել է. սենեակը պաղի է տալիս։

Մովիկ ապլան քնած է թէ արթուն չգիտէ. երազ է տեսնում։

— Նորէն երկիրը շղթայուած է թշնամի հորդաներով. Նորէն ահազանգն է հնչում։ Նորէն մայրերը երկունքով ծնած, ցաւով մեծացրած իրենց զաւակների ձեռքը զէնք տալով՝ կռւի դաշտ են ուղարկում։ Ողջ են իր երեք զաւակները, մէկը միւսէն գեղեցիկ, մէկը միւսէն կայտառ։ Ու հայրենիքի թեւաւոր ոգին, կեցած Մովիկ ապլայի դիմացն՝ ասում է նրան.

«Ընտրիր մէկը զաւակներէդ ու պահիր քեզ համար, պիտի տանիմ երկուսը»։ Ու Մովիկ ապլան կանգնած է մոլոր. ո՞րն ընտրէ, ո՞րը պահէ իրեն համար։ Նրանք երեքն էլ հաւասար են տուել իրեն. նրանք երեքն էլ հաւասար բախտ ու երջանկութիւն են բերել իրեն. ո՞րը պահէ ,ու ո՞րը տայ ի՞նչ իրաւունքով մէկը պահէ ու միւսը տայ։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՋԵԱՆ

(2)

(Շար.)

էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբին: Քանի անգլիական ֆութպոլին մասին կը խօսինք, ըսենք թէ հակառակ այն՝ Սկովտիոյ դէմ Անգլիոյ տարած յաղթանակին որուն մասին գրած էինք անցեալ անգամ, բրիտանական ազգեանց միջեւ կատարուած մրցումներու դասաւորումին մէջ այս տարի ալ Սկովտիա գարձեալ Կալլէսն է որ առաջին կ'ելլէ երկու յաղթանակ մէկ հաւասար արդիւնքով. Անգլիա երկրորդ է երկու յաղթական մէկ պարտութեամբ, Իռլանտա երրորդ՝ մէկ յաղթ. մէկ պարտ. մէկ հաւասար արդիւնքով, իսկ Սկովտիա իր երեք մրցումներուն մէջն ալ պարտուած ըլլալով՝ վերջինն է: Կալլէսի բոլոր ֆութպոլիստները կը բաղկանան անգլ. խումբերէ. հետեւաբար զարմանալի չէ որ անոնք երկու տարի է յաջորդաբար շահին Բրիտանացիներու համար մեծ կարեւորութիւն ունեցող այս դասաւորման առաջնութիւնը:

** Այս կիրակի օր Սթատ Թօլան կարոսի մէջ տեղի կ'ունենայ պասքէթ-պոլի Ֆրանսայի ախոյեանութեան վերջին մրցումը «Օլէմփիք Լիլուա» եւ «Ֆուայէ տը Միւլհուզ» խումբերուն միջեւ: Ալզասցիք բազմաթիւ անգամներ արդէն շահած են այս տիտղոսը:

Փարիզի ռուսական պասքէթ-պոլի խումբը անցեալ ուրբաթ գիշեր Պէլժիքի մէջ շահեցաւ Ժ. Վէրմիլէնի կողմէ տրամադրուած բաժակ մը, իսկ յաղթ մը առաջ ալ իր սրահին մէջ յաղթած էր Օլ. Լիլուայի:

Առեն է որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով հայկ. պասքէթ-պոլի խումբերու կազմութիւնը նախաձեռնենք, այս մասին մեր բոլոր ճիգը պիտի թափենք:

Ժ. Ե.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

Օրուան կեանքը

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՖԻԼԻՊԷ, 18 ապրիլ (Յառաջ).— Ապրիլ 15 եւ 16, կիրակի եւ երկուշաբթի, Ֆիլիպէի մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ շրջանի 11րդ պատգ. ժողովը: Կը մասնակցէին բոլոր մասնաճիւղերը, բացի Շումէնէն եւ Եամպոլէն: Լսուեցան Շրջ. Վարչութեան եւ մասնաճիւղերու զեկուցումները: Մասնաճիւղերը գոհացուցիչ գործունէութիւն մը ունեցած են: Գոհունակութեամբ լսուեցաւ որ Վառնայի մէջ վերակազմուած է, վերջերս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը: Պատգամաւորի զեկուցման համաձայն, այս անգամ մասնաճիւղը դրուած է ամուր հիմերու վրայ: Օտար առաջնակարգ խումբերու մաս կազմող խաղացողներ միակամ ստեղծած են Հ.Մ.Ը.Մ.ի խումբ մը, որ կը նկատուի ամբողջ Վառնայի զօրաւորագոյն խումբը, քանի որ մասնակցողները բոլորն ալ գնահատուած ֆութպոլիստներ են:

Պատգամաւորական ժողովը, երկու օրուան համբերատար աշխատանքէ վերջ, առաւ կարգ մը որոշումներ:

Այսպէս, որոշուեցաւ աշխուժացնել Հ.Մ.Ը.Մ.ի ներքին գործունէութիւնը: Որպէսզի մասնաճիւղերը նիւթական դժուարութիւններու չմատնուին, ամէն տարի թէ ողիմպիական եւ թէ բանակում պիտի չկազմակերպուի: Այլ տարի մը ողիմպիական ու տարի մը բանակում: Յառաջիկայ օգոստոսին Ֆիլիպէի մէջ տեղի պիտի ունենայ ողիմպիականը, որուն պիտի տրուի նաեւ Հ. Մ. Ը.Մ.ի 15ամեակի տօնակատարութեան հանգամանք, բոլոր մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ: Կարգ մը հեռաւոր շրջաններու նիւթական օժանդակութիւններ պիտի ըլլան, որպէսզի կարենան իրենց խումբերը եւս բերել մեզ մասնաճիւղային մրցումներու համար:

Շրջ. Վարչութիւնը փոխադրուեցաւ Սոֆիա, հետեւեալ կազմով,— Պ.Պ. Ճարտ. Թ. Սեդրակեան, Հ. Խմիրեան, Լ. Գազանճեան, Լ. Մինասեան, Հ. Հալըճեան:

Պատգ. ժողովին հետ զուգընթաց, նոյն օրերուն Ֆիլիպէի մէջ տեղի ունեցաւ շրջանի սկաուտական համագումարը որ զբաղեցաւ բացառապէս սկաուտական խնդիրներով:

** Շր. գիշեր, 14 ապրիլ, Շրջ. Վարչութեան նախաձեռնութեամբ հանդէս մը տեղի ունեցաւ: Ցայտագրի զանազան թիւերու կարգին քանի մը հաճելի կտորներ նուագեց նաեւ Թուսճուքի «Առաջոս» նուագախումբը (բամպուռած), որ քանի մը օր առաջ Ֆիլիպէ եկած եւ մասնաւոր նուագահանդէս մը տուած էր:

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉ

Գթ. Խաչի մասնաճիւղը Զատկի առթիւ կազմակերպած էր ցուցահանդէս մը ուր ցուցադրուած էին իր սանուհիներուն ձեռական աշխատանքները: Այս երկրորդ տարին է որ Գթ. Խաչը Ֆիլիպէի մէջ կը կազմակերպէ նման ցուցահանդէսներ: Միութեան սրահը ծածկուած էր սանուհիներու ասեղնագործութիւններով, մեծամասնաբար ճաշակաւոր եւ խնամուած: Բոլոր այցելուները գոհ են մնացած, ինչպէս կ'երեւայ իրենց կողմէ գրի առնուած տպաւորութիւններէն:

Կիրակի, 15 ապրիլ, Գթ. Խաչի վարչութեան նախաձեռնութեամբ, «Թրակիայի Ծունաքի» սրահին մէջ տօնուեցաւ «Գթ. Խաչի Օր»: Հանդէսը բացուեցաւ Կ. Խաչի քայլերգով, զոր երգեց երկսեռ երգչախումբը՝ ընկ. Կ. Փափազեանի ղեկավարութեամբ: Յաջող արտասանութիւններ ըրին օրիորդներ Էպրուհի Զաքարեան եւ Մարիէն Պարախպանեան: Վարչութեան ատենապետուհի Տիկ. Մ. Սթամպօլեան կարդաց մասնաճիւղին անցեալ տարուան գործունէութիւնը պարզող զեկուցում մը: Գթ. Խաչի Սանուհեաց Միութեան կողմէ բերանացի զեկուցում մը բրաւ նաեւ սանուհի Ն. Գասպարեան: Սանուհիները շատ յաջող կերպով ներկայացուցին թատերախաղ մը: Յաջող էր նաեւ կենդանի պատկերը:

Այս առթիւ յիշենք որ Գթ. Խաչի Ֆիլիպէի մասնաճիւղը այս տարի եւս ուշագրաւ գործունէութիւն ունեցած է, բաշխելով հագուստ, ձկան իւղ եւ տալով նիւթական օժանդակութիւններ: Ցիշենք նաեւ սանուհիներու Միութեան ձեռնարկները: Այսպէս, անոնք ձմրան ընթացքին կազմակերպեցին — իրենց հայերէնի, Հայաստանի աշխարհագրութեան եւ հայ գրականութեան կանոնաւոր դասընթացքներէն անջատ գրական զրոյցներ, որոնց ընթացքին, սանուհիներ վերլուծեցին զանազան գործեր («Կարմիր ժամուց», «Լէզոյի արտոր», Զօհրապի նորավէպերէն, Զօպանեանէն եւն.): Ուշագրաւ է որ սանուհիները երկսեռ հասարակութեան առջեւ, բոլորն ազատօրէն ու սահուն հայերէնով արտայայտուելու ընդունակ են: Ունեցան նաեւ թարգմանութեանց երեկոյ մը ուր կարդացին իրենց կատարած թարգմանութիւնները օտար հեղինակներէ: Մեծ հետաքրքրութիւն առեղծեց նաեւ իրենց հրապարակային վիճաբանութիւնը՝ «Քաղաքակրթութիւնը մարդկային կեանքը աւելի՞ կ'երջանկացնէ թէ ոչ» նիւթի մասին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ապրիլեան սգատօնը Լիոնի մէջ

0000

ԼԻՈՆ, 24 ապրիլ (Յառաջ).— Մեր գաղութն ալ, շնորհիւ Զափահաս Որբերու Միութեան մասնաճիւղին ջանքերուն, փառաւորապէս տօնեց Ապրիլեան սգատօնը

Զ. Ո. Միութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէր թէ հայ արիները պաշտօնապէս հրաւիրուած էին հանդէսին կարգապահութեան հսկելու, սակայն չենք գիտեր թէ ինչու պատասխանելու տարրական քաղաքավարութիւնն անգամ չէին ունեցած: Պարտականութի՞ւն չունէին թէ միայն անուանական է իրենց գոյութիւնը:

Ամէն պարագայի տակ, մեզ կը մնայ քաջալերել վահագնեան սերունդի ճիգերն ու գնահատել զոհողութիւնները, որոնցմով կը ջանան ազգային աւանդութեանց ջահակիրը դառնալ, ստեղծելով ջերմ համակրութիւն հայ եւ օտար շրջանակներու մէջ:

Ուրեմն, ապրիլ 21ի երեկոյեան խուռներամ բազմութիւն մը, հաւատացեալներու ջերմեռանդ երկիւղածութեամբ, կը դիմէր Գ. Թաղապետարանի սրահը, իր յարգանքի համեստ բաժինը բերելու ազգի ու գաղափարի համար զոհուած մէկ միլիոն մարտիրոսներուն:

Համակ սգազարդուած էր բեմը, որու վրայ դագաղ մը կը հանգչէր բոնաւորուած զանազան միութեանց ծաղկեպսակներով: Վերը, պատին վրայ, զոյգ եռագոյնները նոյնպէս սգակիր

Արարողութեան ժամը հասած էր ու սրահը լեցուն: Մասնաւոր անհատ հրաւիրեալները, հայ թէ օտար, գրաւած էին առաջին նստարանները:

Խոր լռութեան մէջ, օրուան նախագահը, ընկ. Սողիկեան, բացաւ հանդէսը հակիրճ բայց տպաւորիչ բառերով, որմէ վերջ նուագախումբը ղեկավարութեամբ համակրելի եւ երիտասարդ արուեստագէտ Պ. Ա. Գ. Մելքոնեանի, սկսաւ նուագել Շոփէնի մահերգը. Արտասանութիւններ ըրին, Օր. Մ. Աճէմեան, Պ.Պ. Միսաք-Միրզէ եւ Ալէմեան: Մէջընդմէջ լսուեցան նուագախումբի կողմէ հետեւեալ կտորները.— Լա մօռ տ'Ազ, (Գրիկ), Սօնատ ֆիւն պր լիւն (Պէթհովէն), Սէլէպր Սօֆթիւոն (Շոփէն) նուագեց Օր. Մարկրիթ Վիլյառ Թաւջութակի վրայ. Ռոմանս — սօլօ տը վիօլօն Տիկ. Ֆլէսիայի կողմէ:

Օրուան յատկանշական եւ տպաւորիչ երգը եղաւ մեզի համար Կոմիտաս վրդ.ի հռչակաւոր «Տէր ողորմեա» (Կոմիտաս քառեակէն) զոր երգեցին Պ. Պ. Մելքոնեան, Զանոտեան եւ Գօլոմանեան, եռաձայն: Երգեց նաեւ Օր. Ծ. Տէր Պետրոսեան, ընկերակցութեամբ նուագախումբի «Ծիծեռնիկ, Ծիծեռնիկ» (Ա.Գ. Մելքոնեան) եւ «Քուն եղիր բալաս» (Կանաչեան):

Հարկ է ջերմապէս շնորհաւորել Պ. Ա. Գ. Մելքոնեանը որ այսքան խնամեալ կերպով յանձն առած էր մշակել գեղարուեստական բաժինը: Այսպիսի մենք դեռ շատ բան կը սպասենք իրմէ: Շնորհաւորելի են նաեւ բոլոր մասնակցողները, մանաւանդ Օր. Տէր Պետրոսեան, որ կրնայ իր ձայնով մրցիլ կարող երգչուհիներու հետ:

Կարգը եկած էր ատենախօսին, Տիկ. Էլլէն Բիւզանդին, հրաւիրուած Փարիզէն

Տիկինը լսելու առիթը ունեցած էի ուրիշ անգամ մըն ալ: Բայց այս անգամ ան գերազանցեց նախորդը: Օրուան տօնին ազդեցութեան տակ, իր խօսելու լայն աղբիւրները յորդեցան, յուզելով իրեն ամբողջ ունկնդրականները: Առենախօսութեան բոլոր տեւողութեան ընթացքին սարսուռով մը վերյիշեցինք Մեծ Եղեռնի արհաւիրքի օրերը: Ցիշեցինք թէ ինչպէս, հայութեան յաւիտենական ոսոխը, Թուրքը, դէպի աղանդանոց կ'առաջնորդէր անմեղ ժողովուրդը: Ցիշեցինք թէ ինչպէս ծերունազարդ տատեր ու մամեր, կաթնասուն մայրեր, երիտասարդ հարսեր, անմեղ մանուկներ, նորաբողբոջ երիտասարդներ Գողգոթան բարձրացան վիրաւոր այլ աներկիւղ: Ցիշեցինք թէ ինչպէս հայկական մշակոյթին սրբավայրերը վայրագօրէն յօշոտուեցան, յանուն ազգային ազատագրութեան:

Ցիշեցինք...

Ու անգամ մը եւս վճռեցինք երկիւղածութեամբ խոնարհիլ անոնց անյայտ գերեզմաններուն առջեւ:

Թրթռուն աչքերով էր որ Տիկին Էլլէն Բիւզանդ թողուց ամպիոնը:

Սգահանդէսին ներկայ էին.— Լիոնի քաղաքապետութեան եւ Ռոնի նահանգապետութեան ներկայացուցիչները, Նախկին ռազմիկներու ընկերակցութեանց ընդհ. քարտուղարը, Տոքթ. Մոռէլ, հայ եւ ֆրանսացի ծանօթ անձեր:

Իրենց մասնակցութիւնը բերած էին ծաղկեպսակներով կամ ուղերձներով.— Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը, Լիոնի Հայ Մայրերու Միութիւնը, Համազգայինի մասնաճիւղը, Հիւսէյնիկի Վերաշ. Միութիւնը, Մեծ Նոր Գիւղի Հայր. Միութիւնը: Քաղաքական կազմակերպութիւններէն՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Զափահաս Որբերու Լիոնի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ վերոյիշեալ անձերուն եւ կազմակերպութիւններուն: Մասնաւորապէս Պ. Ա. Գ. Մելքոնեանին որուն շնորհիւ մէջտեղ եկաւ գեղարուեստական գեղեցիկ բաժին մը: Օր. Ծ. Տէր Պետրոսեանի, որուն հրմայիչ ձայնը յուզեց բոլոր ներկաները: Վերջապէս Պ. Պ. Զանոտեանի եւ Գօլոմանեանի որոնք երգեցին «Տէր Ողորմեան»

Յաջորդ օրը, կիրակի ժամը 10ին, պատուիրակութիւն մը ընկերակցութեամբ Տիկ. Էլլէն Բիւզանդի եւ առաջնորդութեամբ Տոքթ. Պիտոնի, ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ Զինուորի դամբանին վրայ: Տօքթէօրը յուզուած խօսքերով շնորհակալութիւն յայտնեց Զ.Ո.Միութեան, իրենց այս գեղեցիկ ժէսթին համար ու խոստացաւ իր օժանդակութիւնը չխնայել ամէն անգամ որ պէտք ունենանք:

Հյապղան

Լ ԱՄՈՒԼ

ԳՈՒԵՀԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՄԱՍԱՄԲ ՆՈՐԻՆ

00000

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 ապրիլ).

— «Սելանիկի ազգային մարմնոյն ընտրութեան մէջ խայտառակ պարտութեան մատնուած մեր անարժան հակառակորդներուն կատաղութիւնը կը շարունակուի դեռ մոլեգին թափով մը: Ամիս մը անցաւ ու տակաւին չկրցան մարսել: Զղջոտի կրծան ալ մարսել, կ'երեւի, ամբողջ չորս տարի, ոռնալով, հանրային վճիռը, ամբողջ չորս տարի, զիրենք պիտի պահէ Սելանիկի հանրային կեանքի լուսանցքին վրայ եւ հնարաւորութիւն չպիտի տայ իրենց վայելելու այն բոլոր «պատեհութիւնները», զորս օգտագործեցին, անցեալ տարիներու ընթացքին:

Զյաջողելով որ եւ է կերպով ապահովել մարտ 18ին կատարուած ժողովրդական ազատ ընտրութեանց բեկումը, որուն համար շաբաթներով աւելի-քրտինք մտան եւ անպէտ «հանրագրութի՛ւն» մը հաւաքեցին, չյաջողելով ուրիշ որ եւ է եղանակով խանգարել նորընտիր ազգ. իշխանութեան տեղաւորումը Առաջնորդարանին մէջ, եւ, բոլոր լաւ գործերու թշնամի, չկարենալով հաշտ ու անտարբեր աչքով դիտել ազգային վարիչ շրջանակներու մօտ ծայր տուած ողջունելի գործունէութիւնը, համայնքիս անդորրութեան ու յառաջդիմութեան երդուեալ թշնամիները, սկսած են հիմա կիրարկել՝ անձերը բարոյապէս ահաբեկելու իրենց սիրական մեթոտը:

Այն օրէն ի վեր, երբ համայնքիս գլխուն իրական փորձանք դարձած «ջօնմէ «խմբագիր»ը ընտրութեանց առթիւ մարերուն ամէնէն թանձրովը սեւցած իր երեսը, տասնօրեայ հիւանդութենէ մը վերջ նորէն հանրութեան ցոյց տալու համարձակութիւնը ունեցաւ, անձերու դէմ ուղղուած մոլեգին «պայքար»ը, յաւելեալ եւ նոխացեալ սիւնակներով սկսաւ զարդարել պառաւներու քուրջին տժգոյն էջերը: Ու քանի օր է, անասելի, ոչ անոր գեհիկ վերագրումներէն ու ծաղրական ակնարկութիւններէն զերծ չմնացին մեր այն բոլոր պարկեշտ ու սրտցաւ հայրենակիցները, որոնք ազգային իշխանութեան անդամակցելու կամ անոր զօրավիգ հանդիսանալու, անոր աջակցելու «մե՛ղքը» գործեր էին: Տիկիններ ու պարոններ, յակոտէ յանուանէ նշաւակ դարձան անոր մերթ բացայայտ ու մերթ խորհրդաւոր, բայց միշտ չարանենգ ու պաղապաղ քաշքշուքներուն: Եւ անիկա, փոր մը հացի համար «գաղափար» ծախող այդ փերեզակը բոլորին մէջ կերաւ, ամէնուն անձնական արժանապատուութեան հետ խաղալու հլաւ, որպէսզի իր կորն խոլքովը «վրէ՛ժ» լուծէ, որպէսզի լրտչեցնէ, բարոյական ահաբեկումի ենթարկէ եւ ի վերջոյ յաջողի հեռացնել զանոնք ազգ. իշխանութենէն կամ անոր շրջանակէն, ընդհանուր խանդավառութեամբ սկսած գեղեցիկ գործ մը սաղմին մէջ իսկ խեղդելու անզօր մոլուցքէն տարուելով:

Թժգանք միայն կարելի է զգալ կարդալով այդ անձնական, գռեհիկ քաշքշուքները: Տարիներէ ի վեր, իր հասակէն եւ անցեալէն չամչցող այդ փերեզակը բռնած է օրինակի համար Թաղ. Խորհրդոյ ատենապետ Պ. Վ. Պարծանքեանի օձիքէն եւ փողոցային լեզուով մը կը ծաղրէ զայն, կը ծաղրէ անոր ատենապետի հանգամանքը եւ մինչեւ անգամ անոր հագուստը կամ գլխարկը: Կը ծաղրէ գիտնալով հանդերձ, որ ինք, իր ծաղրած անձին եղունգն իսկ չարժեր: Սեւցնե՞լ կ'ուզէ Պ. Պարծանքեանն ու անոր ընկերները իր այդ փողոցային յարձակումներով: Բայց չէ՞ որ իր ու իր նմաններուն թուքը շատ կա՛րճ կու գան մաքուր անձերու վրայ ամենաթեթեւ մուրն իսկ քսելու համար: Ո՛չ: «Գաղափարի» փերեզակը այդքան յանդուգն չէ: Անոր նպատակը բոլորովին ուրիշ է: Անիկա կ'ուզէ, որ իր ցեխարձակումներէն զզուելով, Պ. Վ. Պարծանքեան քաշուի ասպարէզէն: Կ'ուզէ որ, յարգով, ազգ. մարմնոյն միւս բոլոր անդամներուն վրայ ցեխ նետելով, անոնցմէ իւրաքանչիւրը ծաղրելով ու անարգելով ժանձրացնէ եւ մէկիկ մէկիկ հեռացնէ զանոնք ասպարէզէն, կազմալուծէ նորընտիր ազգային մարմինը, որպէսզի ի վերջոյ հրապարակը ազատ գտնելով, առաջուան պէս իր չարչիի վրանը զարնէ եկեղեցիի եւ դպրոցի շրջափակին մէջ»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

0000

Մանօթ իրաւաբէտ Պ. Պէրճար Վահէ (Պէօրէքճեան) որ վերջերս Յունաստան գացած էր, իբրեւ իրաւաբէտական խորհրդատու՝ կազմուելիք ֆրանքօ-հելլէնական ծխախոտի ընկերութեան մը, կը խնդրէ մեզմէ հրապարակել հետեւեալ լուսաբանութիւնը —

«Իմ Յունաստան կատարած ճամբորդութիւնս որ եւ է խորհրդաւոր հանգամանք չունէր: Ես հոն գացի զուտ արհեստիս բերումով: Կեանքիս մէջ որ եւ է քաղաքական կուսակցութեան չեմ պատկանած եւ որ եւ է կուսակցութենէ յանձնարարութիւն չեմ ստացած: Ինչ կը վերաբերի Աթէնքի մէջ կատարած տեսակցութիւններուս, անոնք որ եւ է խորհրդաւոր հանգամանք չունին: Իսկ Սելանիկի մէջ պատահած միջադէպը, իմ ու Պ. Փերսաժէի միջեւ, կը վերաբերի առեւտրական վէճի մը, զոր յանձնած եմ դատարանի: Աւելի՛ դուրս ամէն ինչ զրպարտութիւն կամ հիւանդ մտքի երեւակայութիւններ են:

Ահա կարճ պատասխանս այն բոլոր լրագրութիւններուն որ հրատարակուեցան լրջութենէ զուրկ կարգ մը հայերէն եւ յունարէն թերթերու մէջ:

ՊԷՐՃԱՐ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

×

ԼԻՈՆԷՆ Պ. Կիւրեղ Խրայեան կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ, թեկնածու չէ Նոր Գաւառական Ժողովի ընտրութեան համար, իր պարագաները թոյլատու չըլլալով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1.)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

ԵՐԵՔ ԱՄԻՍ ՃԱՄԲԱՅ ՔԱԼԵՑԻՆՔ

Գիւղերը կառքը պիտի նստէին, իսկ մեծերը պիտի քալէին: Վերջապէս մեր կարաւանը սկսաւ քալել դէպի Զարա քաղաքը: Հոգ. Հօրեղբօրս աղջիկը՝ Պաճարը մեռաւ. տարինք թրքական գերեզմանատունէն բաւական հեռու թաղեցինք: Այնուհետեւ մեր ճամբան շարունակեցինք քաղէ քաղաք: Մեզի ընկերացող զինուորները միշտ կը փոխուէին: Երբ Սեբաստիոյ մօտեցանք, ճամբաները աշխատող հազարներով հայ զինուորներ մեր քով եկան հարցնելու թէ այն կողմը, այսինքն Կարնոյ շրջանը Հայ կա՞յ... Ըսինք չկայ, բոլորը մորթեցին: Հայ զինուորները իրենց հացն ու դրամը կուտային մեզի, արցունքոտ աչքերով: Այս երիտասարդները կոտորուած էին իրենց հարազատները եւ չէին գիտեր թէ ինչ ճակատագիր է վերապահուած իրենց:

Վերջապէս հասանք Սեբաստիա: Հոն երեք օր մնացինք: Ճամբաները աշխատող հայ զինուորները իրենց մէջ դրամ հաւաքած էին, բերին մեզի բաժնեցին: Սեբաստացի հարուստ Թուրք մը, միեւնոյն ատեն ալ պետական պաշտօնեայ, ուզեց մեր կարաւանէն գեղեցիկ հարս մը առնել իրեն կին: Մերոնք բողոքեցին,— «Մենք չմեռած ոչ աղջիկ հարս չենք տար: Եթէ այդ տարին միջոցին գիշերը ըլլայինք, քաղէ քաղաք, գիւղէ գիւղ չէինք թափառեր: Մենք Հայ ենք պէտք է Հայ մեռնինք»:

Հետեւեալ առաւօտ կարաւանը ճամբայ ինկաւ դէպի անծանօթ վայրեր: Հասանք գիւղեր, որոնք հայկական էին, իսկ այժմ Թուրք մուհաճիրներով լեցուած: Այդ գիւղերէն ոչ մէկին անունը չեմ յիշեր: Օրերով քալելէ յետոյ հասանք Սեբաստիոյ Գոչհիսար գիւղը: Գիշեր մը մնացինք եւ մեր ճամբան շարունակեցինք: Հասանք ձոր մը որ լեցուած էր հազարաւոր կմախքներով: Մեզի ընկերացող Թուրք ժանտարման պատմեց թէ Կէմէրէկի Հայերը հոս սպաննուած են: Ետեւոյ հասանք քիւրտ գիւղ մը, ուր մեզի ըսին թէ ձեզ պիտի սպաննեն: Ինչ որ ունէինք ծախեցինք, մածուն եւ հաց առինք, որպէսզի անօթի չմեռնինք: Ու այսպէս քալելով հասանք Կեսարիոյ Թալաս քաղաքը: Միայն մէկ գիշեր մնալէ յետոյ, առաւօտ մեր ճամբան շարունակեցինք. բոլոր պատիկները կանգ առած էին, չէին կրնար քալել: Թուրք կառավարութիւնը Երզնկայէն մինչեւ Զարա մեզ կառքով փոխադրեց, իսկ Զարայէն ասդին ոտքով եկանք: Երեւակայեցէք թէ որքան ճամբայ կրնայինք քալել: Առտուն Թալասէն ելանք, դեռ արեւը չծագած, իրիկուն Թուրքերը մեզ քարի բռնեցին. շատերուն գլուխները կոտրուեցան: Մեզի ընկերացող ժանտարման բողոքեց խուժանին բարբարոսութեան դէմ, սակայն ո՞վ մտիկ կ'ընէր: Արիւնլուայ հասանք. կառավարութեան չէնքը, հոն փողոցային խօսքեր լսեցինք մեր ցեղի հասցէին: Զթողուցին որ գիշերը Կեսարիա մնանք. ուրիշ ժանտարմայի մը առաջնորդութեամբ հեռացանք քաղաքէն: Թող խաչեալ Նազովրեցին բաղդատէ մեր չարչարանքները իր Գողգոթային հետ: Անօթի ծարաւ, արիւն քրտինքի մէջ, ամիսներով ճամբայ քալած էինք եւ գիշեր մը իսկ չթողուցին քաղաքին մէջ անկիւնը մնալու:

Երբ բաւական հեռացած էինք Կեսարիայէն, արտի մը մէջ պառկեցանք: Առտուն նորէն ինկանք ճամբայ, մեր ոտքերը առաջ չէին երթար: Բոլորս ալ գլուած էինք այս անասնելի կեանքէն եւ չէինք ալ գիտեր թէ մինչեւ ուր պիտի երթանք: Հասանք Չերքէզի գիւղ մը: Եկան զիս մօրմէս խլելու: Մայրս ըսաւ թէ ես աղաս ոչ ոքի չեմ տար. Ուղեկից ժանտարման ալ բարի մարդ մըն էր, չձգեց որ այն գիւղը մնանք, որովհետեւ լաւ գիտէր Չերքէզներուն միտքը: Մենք գիւղէն հեռու գերեզմանոցի մը մէջ պառկեցանք: Կէս գիշերին Չերքէզները եկան եւ զիս պահանջեցին: Մերոնք զիս պահեցին գերեզմանի մը քարին տակ: Չերքէզները շատ փնտռեցին, բայց չկրցան գտնել, մանաւանդ որ մեզ ընկերացող ժանտարմաները հակառակ էին զիս յանձնելու: Չերքէզները ալ ծայրայեղութեան չդիմեցին, հաւանաբար կը գանէին զիս: Երբ առտուն ողջուկօրը մեր դժբախտ կարաւանին, ձգեցին գացին, իսկ մենք յառաջ առաւօտ շարունակեցինք ճամբան: Մեր կարաւանը կը նմանէր ծովուն վրայ ձգուած անղեկ նաւի մը, գերի հովին քմահաճոյքին: Ո՛ր կողմ մը ուզէր հոն կը տանէր մեզ: Մերթ աջ կը տանէին, մերթ ձախ: Շատերը կիսամեռ ինկան: Ես ալ հիւանդ էի եւ չէի կրնար քալել, ուժասպառ ինկայ ճամբուն վրայ: Անդրեաս մայրիկս որ զիս հոգ ձգէր, որովհետեւ չէի կրնար ոտք մը իսկ շարժել: Հէք մայրս լալագին փարեցաւ ինծի, քոյրս Արեգնազն ալ սկսաւ բարձրաձայն լալ: Կարաւանը կանգ առաւ, զիս շրջապատեցին, ժանտարմաները ըսին որ տղեկը հոս չենք կրնար ձգել, պէտք է միջոց մը խորհիլ: Ճամբուն եզերքը բաւական մնալէ յետոյ, մօրս եւ քրոջս լացը կարծես զիս կազդուրեցին: Տառապանքի երեք ընկերներս ալ ինծի յոյս կուտային թէ Ադչէհիր պիտի մնանք, այլ եւս տեղ չպիտի երթանք: Քաղաքը արդէն կ'երեւար: Մեր կարաւանի կիները փոխն ի փոխ զիս շալկեցին: Բաւական տեղ ալ ժանտարման շալկեց: Վերջապէս հասանք Ադչէհիր, ուր մօտ երկու օր մնացինք: Մեզի միացան Սեբաստացի 4 աղջիկներ: Այս աղջիկները Թուրքերու կողմէ առեւանգուած էին: Երբ կը լսեն որ հայ կիներէ բաղկացած կարաւան մը կ'անցնի, իրենց Թուրք էրիկները ձգելով եկան միացան մեր բազմաչարչար կարաւանին:

Երբ քաղաքէն հեռացանք, ճամբան մեր առջեւ կտրեցին չորս զինուած Թուրքեր եւ մեզմէ պահելով այդ չորս Հայուհիները, ժանտարմային պատուիրեցին որ քառորդ ժամ սպասէ: Մենք ճամբուն եզերքը նստանք, իսկ Թուրքերը առին տարին դժբախտ Հայուհիները: Բաւական նստելէ յետոյ, մեր կարաւանը շարժեցաւ: Մեր ճամբուն վրայ չորս կիներու մօրէ մերկ դիակները տեսանք, ստինքները կտրուած, աչքերը փորուած, փորերը պատռուած, աղիքները ամբողջովին դուրս թափուած: Այս դիակները Սեբաստացի չորս Հայուհիներուն նոր սպաննուած մարմիններն էին: Սպաննողները իրենց Թուրք ամուսիններն են եղած: Մեր դժբախտ կարաւանը սրտի յուզումով դիտեց այս նոր բարբարոսութիւնը:

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

Թուրքի ո՞ւր պահուած էր

Վասարման հրամանագրին յանձնումէն ի վեր երկրորդ շաբաթն է, եւ Թուրքի տակաւին չէ գտած հիւրընկալ երկիր մը։

Այժմ կը ստուգուի թէ երեքշաբթի օր հեռացած է Պարպիզոնի գիւղակէն եւ ապաստանած՝ բարեկամի մը տունը, պատսելով աւետարեր լուրին։ Ցասը օրէ ի վեր անտանելի դարձած էր իր կեանքը, երբեան հանուած ըլլալով իր Թաքստոցը։

Կ'ըսուի թէ նախկին գործավարը դիմած է Անգլիոյ իր բարեկամներուն, որպէսզի միջնորդեն եւ արտօնութիւն ձեռք բերեն գոնէ նորմանտական կղզիներուն մէջ բնակելու։ Շատ յոյս չկայ, որովհետեւ Անգլիատասրական կառավարութիւնը նախապէս մերժած էր արտօնութիւն տալ։

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Թոզմէկ» խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, ընկեր Ճիհանեանի բնակարանին մէջ։ Կը խօսի ընկեր Ս. Թորոսեան։

ՊԵԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8·30ին 131, Fbg. du Templeի սրճարանը։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Դաւառ

ՓՕՅ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կարին ենթակոմիտէի ընկերահաւաքական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ընկեր Սեդրաք Թօփալեանի բնակարանին մէջ։ Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ։ Ընկ. Մ. Բարխեան կը խօսի Կարինի մասին։

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Զաւարեան եւ Ռոստոմ խումբերուն բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ Պ. **Georges Picot**ի

եւ Պատուոյ նախագահութեամբ Զօրավար **Edouard Brémond**ի

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 13 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 10Ը

ՍԱԼ ՀՕՇԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ **9 Ave. Hoche** (Մէթրօ **Courcelle**)

Արժանեծանօթ անուանի օրքեսթր, ղեկավար **Manuel Pizarro**

Գեղարուեստական բաժին - անակնկալներ։ Մուտք 15 ֆր.

Խճողումի տեղի չի տալու համար կը խնդրուի կանխօրօք տեղամսներ վարձել։ Դիմել հեռախօսով *Provence 95-61* եւ *34-61*։

ՇԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նիկոմիդիոյ նախկին առաջնորդ Տ. Ա. Ստեփաննոս արք. Յովակիմեան որ իր վերջին տասը տարիները անցուց պաշտպանելով առաջնորդութեամբ, վախճանեցաւ Սոֆիոյ մէջ. երեքօր – եայ կարճատեւ հիւանդութենէ վերջ։

Ի յիշատակ հանգուցեալ ծերունազարդ սրբազանին հոգւոյն այս կիրակի առաւօտ Սէն Ժէռոմի նորակառոյց եկեղեցւոյ մէջ (Մարսէյլ), ժամուար Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի հանդիսաւորապէս, նախագահութեամբ Տ. Գրիգորիս եպիսկոպոս Պալաքեանի եւ մասնակցութեամբ Նիկոմիդացի ազգակից քահանայ հայրերու։

Կը խնդրուի Մարսէյլի ու բոլոր արուարձաններու հայրենակիցներէ, որպէսզի ներկայ ըլլան նոյն օրուան պատարագին եւ հոգեհանգստեան, յաւերժացնելու համար վաթսուն եւ մէկ ամեայ անձնազոհ եկեղեցականին անմահ յիշատակը։

Ժամանակացոյց – սկիզբն ժամերգութեանց, կիրակի առաւօտ ժամ 7, Ս. Պատարագ կիրակի առաւօտ ժամը 9·30ին, հոգեհանգիստ ժամը 11ին, քարոզ ժամը 11·30ին։

Շարիթուբէն առնել 5 թիւ թրամուէյը։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e.

ԱՊՐԻԼ 11-24Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱՂԱՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՂԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին

Կը խօսի Զ. Ռ. Մ. կեդր. վարչութեան անդամ Ա. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 29ին Կիրակի օր

Կը խօսի Զ. Ռ. Մ. կեդր. վարչութեան անդամ Ա. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏ խումբը հովանաւորութեամբ ՋԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան 15 ամեակը եւ իր ծննդեան 60 ամեակը Ապրիլ 29ին Կիրակի օր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 2 rue Alexandre Guilmant, Սալ Մասի Տէլմայի մէջ, Մէթրօն կայարանին դիմացը։

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կ'արտասանէ Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, եւ ուրիշներ

Ջոկ եւ խնամուած գեղարուեստական բաժին։

Հաղորդ. միջոց.— Առնել հանրակառք թիւ 23 եւ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տ'Իսի, ուր կը սպասեն առաջնորդներ։

Տախսերու համար կը գանձուի 3 ֆրանք։

ՀՐԱՅՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սարսէլի «ՀՐԱՅՐ» խումբի նախաձեռնութեամբ ՀՐԱՅՐի մահուան 30 ամեակը կը կատարուի **Salle Géographie**ի մէջ

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ

6 Մայիս, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին

Villa Chantenvetի մէջ, 4 Bld. d'Enghien. Enghien-les-Bains

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲՒԻԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն դաշնակով եւ ջութակով եւ մեներգով՝ Տիկ. ԱՆԱՀԻՏ ԽԷՐՊԷԿԵԱՆ, Օր ՍԻՐԱՐՓԻ ԱՃԸՄԵԱՆ, Օր ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՉԻԹՈՒՆԻ եւ Օր.Ներ ԱԼԻՍ եւ ԱՐՏԱ ՊԱՊՈՆԵԱՆ եւայլն։

Մուտքը 5 ֆրանք թէյասեղանի համար։

54 թիւ հանրակառքը Trinitéէն կը մեկնի Անկէն։ Երկաթուղի կար. տու Նորէն կը մեկնի 13.47, 14.02ին եւ 14.28ին։

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 5 rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) Մէթրօ՝ Vaugirard։ Յիշատակի երեկոյ, Թորոս Թորամանեանի մահուան առթիւ։ Գ. Թորամանեանի կեանքը եւ գործը, Յ Զաւրեանէ։ Յիշատակի խօսքեր ներկաներէ։ Կը մասնակցի նաեւ ճարտարապետ Գ. Ա. ԹԱՀԹԱՃԵԱՆ։ Մուտքը ազատ է։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԻՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ Հ. Մ. Ը. Մ ի Raincy-Rosny ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ «ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏ» թերթին

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին **Casino du Raincy** սրահին մէջ

Jazz-Tango ՄՈԼԻԲՈՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ **Mlle Rosie Macdonold**ի Շարլէի պարերգեն

Մուտք՝ 5 Փրանք։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ իր օգնութեան մնտուկին

6 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2·30ին

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, rue Blanche. Métro: Trinité

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ հաճելի անակնկալներ։

Orchestre Sandros and his boys

ՄՈՒՏՔ 7.50 ՖՐԱՆՔ.

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Այս Կիրակի, 29 Ապրիլ կէսօրէ վերջ ճիշտ ժամը 3ին Պանեօ, 150, Route d'Orléansի սրահին մէջ

Աշակերտները կը ներկայացնեն «ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ» եւ «ԳՈՒՇԱԿ» խաղերը

Ղեկավարութեամբ՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

Ջոկ յայտագիր՝ խմբերգներ, արտասանութիւններ, կովկասեան եւ հայկական պարեր, անակնկալներ եւ մոգական փորձեր։

Թառիստ Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ կը նուագէ

Տղաքերու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆրանք

Հաղորդ. միջոց.— Առնել Փորթ տ'Օրլէանէն 88 թիւ հանրակառքը և իջնել Պանեէօյի կայարանը։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի 25-35 տարեկան վստահելի հայ կին մը տնական գործերու եւ երկու երախաներ (7 եւ 10 տարեկան) խնամելու համար։ Գրել Jean Abdalianի, quartier Colombe, Mougins (Alpes Maritimes):

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (37 տարեկան) տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսականով։ Դիմել Գ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ, 6, rue Blanqui, Փարիզ (13):

ՎԱՐՁՈՒ Է

Կահաւորուած սենեակ մը, գին 200 ֆրանք։ Դիմել Պ. Կ. Մուրատեանի 18 բիս Սոլնիէ, Փարիզ (9), Մէթրօ՝ Քատէ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլորիա ճաշարանը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Ընդ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Կրընոպլի մասնաճիւղի անդամուհիներէն Տիկ. Թագուհի Պաշեանի քեռայրին մահուան առթիւ, յարգելի տիկնոջ պարագաներուն։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

Club Athlétique Iranien եւ Le Racing Club des Etudiants Persansի Ֆութպոլի մրցումը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին, Stade de Colombesի մէջ։

Ներկայ կ'ըլլան պարսից դեսպանը եւ դեսպանատան պաշտօնէութիւնը։

Կը հրաւիրուին բոլոր պարսկահայաստանները։

ԿԱՐԵԻՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը սորվեցնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տան մէջ։ Դիմել Ե. Ցարութիւնեանի 13, rue d'Orcel, Փարիզ (18), Մէթրօ Barbès.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Միութեան Գրադարանը ամառնային եղանակի առթիւ, մինչեւ Սեպտեմբեր՝ բաց է երեկոյեան ժամը 8–9, իսկ կիրակի օրերը 10–12։ Ընթերցողներէն կը խնդրուի որ այն ժամուն գան։

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑԷՔ

Foyer Français ձեռնարկած է ֆրանսերէնի դիշերային դասընթացք հաստատել Պելվիլի եւ Ալֆորվիլի Հայերուն համար։ Ամսական 5 ֆրանք։

Փափաքողները կրնան գրել Պ. ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆԻ, 35, Rue Emile Desvaux. Paris 19:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգ.Ժ. Մ.

— Անհաւատալի մարդ մը որ տարօրինակ միտք ունի, մարդ մը որուն դէմ իմ ամէնէն սիրելի զէնքս անզօր է ..

Քարտուղարուհին աչքերը բացած նայեցաւ անոր։

— Իսկ ո՞րն է ձեր ամէնէն սիրելի զէնքը, պարոն Գարա ...

— Վախը ...

Եթէ անիկա քաջալերութիւն կը սպասէր իր դիմացինէն խօսքը շարունակելու համար, յուսախաբ եղաւ։ Եւ սակայն յայտնի էր թէ պէտք չունէր այդ տեսակ քաջալերութեան մը, որովհետեւ Գարա սիրապետող հով մը ունէր վրան՝ իր ստորադասեալներուն առջեւ։

— Կայ մէկու մը միտք, կը բացատրէ մարդկէ զայն, օրին մէկը անոր յիշատակն ալ կը մոռնայ։ Եւ սակայն վախցուր զինքը, հասկցուր իրեն որ սարսափելի բան մը պիտի պատահի իրեն կամ իր սիրելիներուն — վերջինը աւելի լաւ է — այն ատեն երբեք չի կրնար մոռնալ քեզ։ Վախը բանական է՝ աւելի սարսափելի քան հաւատքննութեան չարչարանքի մեքենաները, ու աւելի ազդու քան խարոյկը։ Վախը հազար աչք ունի ու կը տեսնէ ամէնէն զարհուրելի բաները։

— Ուրեմն այդ է ձեր դաւանանքը։

— Դաւանանքիս մէկ մասը միայն, Միս Հոլընտ, պատասխանեց Գարա ժպտելով։

— Իսկ ի՞նչպէս կ'արդարացնէք այդ տեսակ զէնքի մը գործածութիւնը, հարցուց աղջիկը։

— Նպատակի մը հասնելու համար. օրինակ. բանի մը պէտք ունիմ զոր չեմ կրնար ձեռք անցընել սովորական միջոցներով, եւ կան բան մըն է ինծի համար, իմ երջանկութեանս համար, իմ հանգիստիս համար, իմ ինքնասիրութիւնս գոհացնելու համար, պէտք է զայն ունենամ անպատճառ. եթէ կարելի է գնել, լաւ. եթէ կարելի է գնել այն անձերը որոնց միջոցաւ կրնամ տիրանալ անոր, աւելի լաւ. եթէ կարենամ իմ արժանիքներուս շնորհիւ յաջողիլ, ի գործ կը դնեմ այդ արժանիքները, այլապէս ...

— Ո՜հ, ըսաւ աղջիկը գլուխը շարժելով. բայց անիկա «շանթաժ» չէ՞։

Գարա յօնքերը պռստեց.

— Այդ բառը երբեք չեմ գործածեր եւ չեմ ուզեր որ ուրիշներն ալ գործածեն իմ ներկայութեանս. «շանթաժ» ըլ դրամ կորզելու ստորին միջոց մըն է ...

— Բայց եւ այնպէս շատ օգտակար միջոց մը, ընդմիջեց աղջիկը ժպիտով մը. ըստ ձեր պատճառաբանութեան, այդ միջոցը գործածողներն ալ արդարանալի են ...

— Նայած թէ որ անկիւնէն կը դիտէք. իմ տեսակէտովս անոնք ոճրագործներ են՝, այսինքն մարդիկ որոնց հետ չեմ ուզեր մէկ է Թ. Ք.ն առտուընէ մինչեւ իրիկուն։ Մեծ յարգանք ունիմ Թ. Ք.ի հանդէպ. հաւանաբար դարձեալ պիտի հանդիպիք իրեն. առիթ կը պատէ իմ մասին հարցումներ ընելու ձեզի. աւելորդ է ըսել թէ ...

— Ձեր գործերուն մասին ոչ մէկ բան չեմ ըսեր, ընդմիջեց աղջիկը։

— Ձեզի շաբաթական երեք ոսկի կը վճարեմ ... միտք ունիմ հինգ ոսկիի բարձրացնելու ձեր թոշակը, որովհետեւ շատ յարմար էք իմ գործիս ...

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ աղջիկը հանդարտութեամբ, բայց արդէն զոհացուցիչ վճարում կը ստանամ ...

Յետոյ՝ զարմացած ու քիչ մըն ալ յուզուած երախտագիտութենով մը դուրս ելաւ սենեակէն։ Միթէ՞ ալ Բէ – մինկթըն Գարայի շնորհները՝ կը նշանակէր նախատել զայն։

Արդէն Թ. Ք.ի հետ ունեցած իր վէճին մէկ մասն ալ հետեւանք էր այն անտարբերութեան զոր գաղտնի ոստիկանը ցոյց տուած էր անոր շատ բարեացակամ վերաբերումին հանդէպ։

Գարա զանգակը զարկաւ, ծառան կանչելու համար։

— Ֆիշըր, ըսաւ Ցոյնը, երբ ծառան ներս եկաւ, Կէյտըրքօլ անունով մէկը պիտի գայ, մէկ թեւով մարդ մըն է ... որ եւ է պատրուակով վար դիր, որովհետեւ շատ դժուար է պէտք եղած ատեն զինքը գտնել ... կ'ուզեմ անպատճառ իրեն հետ տեսնուիլ ... դուրս պիտի ելլեմ, ժամը 6·30ին կուգամ, ամէն բան ըրէ որպէսզի բարկանէ մինչեւ վերադարձս ... դրամարկղին առաջնորդէ զինքը, գիրքերով կը հետաքրքրուի ...

— Շատ լաւ, պարոն, ըսաւ դիւրաւ Ֆիշըրը ... ձեր հագուստները պիտի փոխէ՞ք ...

— Ոչ, այսպէս կ'երթամ, միայն մուշտակ վերարկուս բեր, շատ ցուրտ է։ Վառարանին հոգ տար, չմարի, անձնական նամակներս ննջարանս տար եւ Միս Հոլընտին ճաշը տուր ...

Ֆիշըր մինչեւ ինքնաշարժը գնաց անոր հետ, մուշտակէ ծածկոցը փաթթեց անոր ոտքերուն, կառքին դռնակը գոցեց եւ ներս եկաւ։

Այդ վայրկեանէն յետոյ Ֆիշըրի վարմունքը քիչ մը տարօրինակ էր տանը մէջ։ Անբնական բան չկար ի հարկէ, երբ անիկա Գարայի աշխատանոցը գնաց թուղթերը կարգի դնելու համար։ Նոյնպէս անբնական չէր երբ աչքէ անցուց գրասեղանին դարակները, քանի որ ինք Ցոյնին վստահելի պաշտօնեան էր։

Գարա բարեկամ էր իր բոլոր ծառաներուն հետ, անշուշտ որոշ սահման մը։ Շատ անգամ Ֆիշըրը վարձատրած էր իր թոշակին կրկնապատիկը նուէրով մը։

Ֆիշըր կարեւոր բաներ մը չգտաւ թուղթերուն մէջ։ Սակայն յանկարծ ձեռքը ինկաւ Գարայի չէքի տետրակը, որուն արմատին վրայ նշանակուած էր 6000 ոսկիի գումար մը զոր նախորդ օրը գանձած էր դրամատունէն։ Այս յայտնութիւնը շատ հետաքրքրական էր ծառային համար որ չէքեր պրկած մտածեց։ Յետոյ գնաց Ցոյնին աշխատանոցը, ուր քարտուղարուհին նամակներու ընդօրինակութեամբ զբաղած էր։

Ֆիշըր վառարանին կրակը հրահրեց եւ հարցուց քարտուղարուհիին թէ որ եւ է հրաման ունի՞ր իրեն համար։ Յետոյ դարձեալ սկսաւ իր խուզարկութիւնները, այս անգամ ննջարանին։ Դրամարկղը բանալու փորձ չըրաւ, մտնելով ուրիշ փոքրիկ գրասեղանի մը ուր Գարա ընդհանրապէս կը պահէր իր օրը օրին ստացած անձնական նամակները. ծառան նորութիւն չգտաւ այնտեղ։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Զուիցերիա, Եգիպտոս, Յունաստան, Բուլղարիա	250 »	180 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 28 ԱՊՐԻԼ — SAMEDI 28 Avril 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2482

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ
(ԾՆԱԾ 1872 — ՄԵՌԱԾ 1934 ԱՊՐԻԼ 26)

ԸՆԿԵՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՈՂ ԵՒՍ Է

. . Վարանդեանն ալ կորսնցուցինք,— մէկը չատոնց նօսրացած սերունդի մը տաղանդաւոր եւ վաստակաշատ ներկայացուցիչներէն:

Վշտին ծանրութեան տակ, անկարելի է ներկայացնել այս դէմքը, որ իբրեւ հրապարակագիր եւ տեսաբան, իբրեւ հեղինակ եւ քաղաքական գործիչ, մօտ քառասուն տարի մնաց պատնէշին վրայ, գրելով, խօսելով, խմբելով եւ ներշնչելով: Պատմութիւնը պիտի գտնէ իր առաւելութիւններն ու թերութիւնները. բայց չպիտի կրնայ ժխտել մէկ բացորոշ իրողութիւն,— Միքայէլ Վարանդեան եղաւ ջերմեռանդ հաւատացեալ մը յեղափոխական եւ ընկերվարական իտէալին, խանդավառ տաղերգուն՝ հայ ազատագրական շարժման եւ իր խանդավառութեան ու գիտութեան անսպառ գանձերը տրամադրեց այս ժողովուրդի բարիքին, հայկական թէ օտար բեմի վրայ, մինչեւ վերջին շունչը:

×

Պատահեցաւ անխուսափելին: Այն չարաշուք հեռագրէն ի վեր որ կը ծանուցանէր ընկեր Միքայէլ Վարանդեանի անակնկալ հիւանդութիւնը — կաթուածահար — կիրակի օր, բարեկամի մը տունը ճաշած ատեն, յուսահատութիւնը պատած էր բոլորին միտքը: Հեռագիրն ալ — ստորագրուած՝ ընկեր Օհանջանեանի կողմէ — իր բժշկական սեղմ բառերով կը մատնէր լուրջ մտահոգութիւն: Եւ մենք յուրի կը սպասէինք ժամէ ժամ:

Հինգշաբթի օր թերթին տպագրութիւնը լրացած էր, երբ ստացանք հետեւեալ հեռագիրը.—

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ ԱՆՅՈՅՍ: ԼՈՒՐ ՏՈՒԷՔ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԵՒ ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ:

Կէս ժամ յետոյ, Մարսէյլէն հեռախօսով կը հաղորդէին գոյժը.— ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՄԵՌԱՒ ԱՅՍՕՐ ԺԱՄԸ 5ԻՆ:

Արդէն տկարակազմ եւ չափազանց զգոյշ, ընկեր Վարանդեան վերջերս կրկնապէս ազդուած էր ընկեր Ահարոնեանի հիւանդութենէն: Ներկայ եղած էր այն հանդէսին — փետրուար 11 — երբ Ահարոնեան կաթուածահար ինկաւ, կէս ժամով բանախօսութիւնը: Այդ օրէն ասդին, բոլորովին ընկճուած եւ 8-10 օր ալ անկողին ինկած էր: Ամէն օր աչքին առջեւ ունենալով հիւանդին տառապանքը, խորապէս կը ճնշուէր, ինչպէս կը յայտնէին իր նամակները:

Շաբաթ գիշեր պիտի նախագահէր Ապրիլեան սգահանդէսին: Ցաւօրդ գիշերը տեղի կ'ունենար անակնկալ հարուածը: Սիրտը վաղուց տկար ըլլալով, բժիշկները շատ յոյս չունէին, եւ ընկեր Համօն ալ մտահոգութեամբ կը համրէր վտանգի օրերը — 8 — 10 օր... Ապրիլ 24ին արդէն կորսնցուցած էր գիտակցութիւնը եւ ցնցումներ կ'ունենար, ինչ որ կը սաստկացնէր մտահոգութիւնը:

Դժբախտաբար իրականացաւ առաջին կասկածը,— այդ բոլորը նախանշաններն էին «քոմայ»ի (մահաքուն):

»»»··«««

ԹԱՂՈՒՄԸ ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ողբացեալ ընկերոջ յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վաղը, կիրակի, կէս օրէն յետոյ ժամը 2·30ին, Մարսէյլի Պոմոնի Հայոց եկեղեցին: Մարմինը պիտի ամփոփուի ՍԷՆ Փիէռի գերեզմանատունը: Յուղարկաւորութեան առթիւ ներկայացուցիչներ պիտի ունենան Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէն, ապա ընկերները, Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը եւ Փարիզի եւ ուրիշ շրջաններու մարմինները:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

»»»··«««

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ

Ողբացեալ ընկեր Միքայէլ Յովհաննէսեան (Վարանդեան) ծնած է Ղարաբաղի Վարանդա գաւառի Քեաթուկ գիւղին մէջ, 1872ին.

Իր նախնական եւ միջնակարգ կրթութիւնը Ղարաբաղի հայկական դպրոցներու մէջ ստանալէ յետոյ, մեծահարուստ Արամեանի (իր մօրեղբօր) աջակցութեամբ կ'անցնի Եւրոպա:

Ժընեւի համալսարանի ընկերային գիտութեանց կը հետեւի եւ կ'աւարտէ: Իր շրջանի ուսանողներն էին Գ. Խաժակ, փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց եւ Լ. Աթաբէկեան: Ընկ. Վարանդեան կ'անցնի Գերմանիա: Հոն եւս կը շարունակէ իր մասնագիտութիւնը.— ընկերային գիտութիւններ — եւ մարքսիզմի շունչին տակ, բուռն ու եռանդուն, կ'աշխատակցի գերմանական ընկերվարական թերթերու: Կ'աշխատակցի մասնաւորապէս Կարլ Կաուցկիի թերթին:

Ապա կ'անցնի Ֆրանսա: Հոն Սորպոնի դասախօսութեանց կը հետեւի եւ կը հարստացնէ իր պաշարն ու ծանօթութիւնները ընկերային գիտութեանց վերաբերեալ: Կ'աշխատակցի Ժօռէսի «Իւմանիթէ»ին շահեկան յօդուածներով:

Ընկեր Վարանդեան հմուտ էր բազմաթիւ լեզուներու՝ փրանսերէն, գերմաներէն, իտալերէն, ռուսերէն, լատիներէն եւ անգլիերէն: Իսկ մայրենի լեզուով իր երկերը՝ երիտասարդութեան ամէնէն սիրած ու փնտռած աշխատութիւններն էին: Խնամուած ոճ, թեւաւոր լեզու, հարուստ երեւակայութիւն եւ գրաւիչ առութիւններ:

Վարանդեան 1893ին կը մտնէ Հ. Յ. Դ. շարքերուն մէջ: Շուտով ուշադրութիւն կը գրաւէ: Մեծ մարդակերտը՝ Քրիստափոր, զայն կ'առնէ իր շունչին տակ:

1896էն մինչեւ 1914 մնայուն անդամ կը դառնայ «Դրօշակ» ի խմբագրութեան:

Քրիստափոր, Ղարիպ (Ահարոնեան), Վարանդեան, «Դրօշակ»ը կը հասցնեն նախանձելի բարձրութեան մը:

«Դրօշակ»ի խմբագրական կազմին մէջ էին ողբացեալ Ռոստոմ, Ե. Ակնունի, Վռամեան, Գ. Խաժակ, Ս. Զաւարեան եւ շատեր որ չկան այսօր...

1901էն 1912, ընկեր Վարանդեան անդամ է Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Բիւրոյի:

1905 — 1907 Թիֆլիս խմբագիր « Յառաջ » օրաթերթի:

1913 — 1916 խմբագիր « Հորիզոն »ի:

Ընկեր Վարանդեան՝ 1897ին մէկուկէս ամիս կը բանտարկուի Ռումանիոյ եւ 1915ին՝ մէկուկէս ամիս Ռուսաստանի մէջ:

Արեւմտեան երկիրներու մէջ հայկական դատի պաշտպանութիւնն ու փրոփականտը դրուած էր անոր ուսերուն վրայ: Քիյառի, Լօնկէի եւ ուրիշներու հետ խմբագրած է « Փրօ Արմէնիա »ն:

Երբ Շթութկարտի ընկերվարական միջազգային համաժողովէն յետոյ, ընկեր Վարանդեան, գրեթէ միշտ, փոքր ընդհատումներով, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ներկայացուցած է Բ. Միջազգայինի թէ Գործադիր մարմնի եւ թէ համագումարներուն մէջ:

Հ. Հանրապետութեան անկախութեան շրջանին մինչեւ 1921 դեսպան էր Հռոմի:

Ընկեր Վարանդեան մասնակցած է Հ. Յ. Դ. գրեթէ բոլոր ընդհ. ժողովներուն:

Մինչեւ իր վերջին ժամը, ողբացեալ ընկերը անդադար կը գրէր: Եռանդով կ'աշխատակցէր մեր կուսակցական մամուլին « Հայրենիք »ներու, « Յառաջ »ի, « Յուսաբեր »ի եւ « Դրօշակ »ի:

Վարանդեանի գրական երկերը անթիւ են: Ան մեծապէս սատարեց կուսակցական դաստիարակութեան, երիտասարդութեան խռովայոյզ պահանջներու գոհացման եւ արթնցուց ընկերային գիտութեանց հետեւելու անհրաժեշտութիւնը: Ջերմէ ձեռք կը խլուէին իր գիրքերն ու յօդուածները: Վիճաբանական, տեսական հարցերու շուրջ գրած յօդուածները, մեծ մասամբ, կը ստորագրէր Է.ԿՕ: Երկար ատեն աշխատակցած է նաեւ «Մուրճ» գրական, գիտական ամսագրին:

Ողբացեալ ընկեր Վարանդեանի տեղը, տակաւին երկար ատեն բաց պիտի մնայ: Վարանդեանները չեն ծնիր մէկ օրէն միւսը:

Իր գլխաւոր գործերն են,— «Դաշնակցութիւնը եւ իր հակառակորդները», «Հոսանքներ», «Վերածնող Թուրքիան», «Բողոքը Նորագոյն պատմութեան մէջ», «Հայրենիքի գաղափարը», «Կովկասեան վանդէան» «Հայ ազատագրական շարժման Նախապատմութիւնը», (երկու հատոր), «Սիմոն Զաւարեան», «Մուրատ», «Պատմութիւն Հ. Յ. Դաշնակցութեան» (Ա. հատոր), «Բանաստեղծ հրապարակախօսը» (Ա. Ահարոնեան), եւն.: Ունի նաեւ ֆրանսերէն հրատարակութիւններ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ

Խմբագրութիւնս որոշած է բացառիկ թիւ մը նուիրել ողբացեալ Վարանդեանի յիշատակին, յառաջիկայ կիրակի օր, 6 Մայիս:

×

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւր. Կեդր. Կոմիտէն սուգի օր կը հռչակէ այս կիրակի, ի յարգանս իր մեծ եւ տարաբախտ ընկերոջ՝ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ յուղարկաւորութեան, որ տեղի կ'ունենայ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին Պոմոնի (Մարսէյլ) Հայոց եկեղեցիին մէջ:

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԸՆԹԱՑ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

Երէկ Մարսէյլէն ստացանք հետեւեալ նամակը, (25 ապրիլ), որ կը պարզէ ընկ. Վարանդեանի հիւանդութեան նախընթաց պարագաները.—

Ընկ. Մ. Վարանդեանի առողջական վիճակը քայքայուած էր վերջին ամիսներուն: Մտային աշխատանքը գրեթէ արգիլուած էր փրօֆ. Օմէնի եւ ուրիշ բժիշկներու կողմէ, ... բարձր էր, 25ի կը հասնէր: Զինք շրջապատողները շարունակաբար կը զգուշացնէին հաւաքոյթներու ներկայ գտնուելէ, յօդուածներ գրելէ: Մասնաւորապէս ուշադրութիւն կը դարձուէր իր ...

Բայց այսուհանդերձ եթէ մէկ հաւաքոյթէն կը խուսափէր, միւսին անպատճառ ներկայ ըլլալ կ'ուզէր: Դաշնակցութեան դէմ ... պայքարին առթիւ շատ անհանգիստ էր, կ'ուզէր որ ժողովուրդը ... հակեցող ու ղեկավար տարրերը հասկացողութեան մը գան, վերջնական մխիթարական չէր գտներ:

Մտահոգ էր վերջերս որ « Դաշնակցութեան պատմութեան » երկրորդ հատորը չէ վերջացած տակաւին: Կարգ մը աղբիւրներ, մասնաւորապէս «Ապստամբ»ի հաւաքածոն, կը պակսէին իրեն: Փարիզ պիտի մեկնէր մէկ երկու ամսով, այդ ուղղութեամբ աշխատանքները դասաւորելու համար:

Մտահոգ էր որ Պուքրէշէն ընկերոջ մը այնքան տրամաբանական առաջարկները (Հրատարակչականի շուրջ) անպատասխանի մնացին: Հաւաքիր էր թերթերը (Յառաջ) եւ կ'ուզէր պատասխանել:

« Հայրենիք », « Յուսաբեր », « Յառաջ », « Ասպարէզ », « Նոր Օր » եւն. յօդուածներ կ'ուզէին, անհանգիստ էր, կ'ուզէր ամէնուն գոհացում տալ:

Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ընկերվարականներուն, մանաւանդ իր սիրելի Աւստրիոյ պարտութիւնը, նաեւ Ֆրանսացի ընկերվարականներու պառակտումը, Թրոցկիի բաժանումը մեծ ցաւ ազդած էին իրեն: Շատ կը սիրէր այս վերջինը, որովհետեւ ժօրէսեան գիծը պահած էր:

Բացի հայկական 5 — 7 օրաթերթերէ, կը կարդար Ֆրանսական եւ ռուսական 2 — 3 օրաթերթ: Ամէն օր հակառակ ամէն արգելքի 2 — 3 ժամ գրաւոր աշխատանք կը կատարէր, ու այսպէս կը սպառէր ղեղեցիկ եղանակի վերադարձին:

Ի՞նչ օգուտ որ իր սիրելի Աւստրիքին դժբախտութիւնը աւելի շատ վրայ հասաւ քան հարաւային Ֆրանսայի կապոյտ ու արեւոտ երկինքը:

Հարուածը շատ ծանր ազդեց իր վրայ, որովհետեւ պաշտելու չափ կը սիրէր Աւետիքը, որու առողջական վիճակի մասին պարտականութիւն ունեցած էր գրել բոլոր ծանօթ ու սիրած ընկերներուն ու բարեկամներուն: Չէր ուզեր որ մենք գրէինք, որովհետեւ, ըստ իրեն, մենք յուսահատներ էինք, իսկ ինքը լաւատես:

Իր անսովոր կաթուածէն ճիշդ երկու ժամ առաջ ընկերներու հետ նկարուելէ վերջ, երբ բարեկամի մը տունը թէյ առնելու կ'երթային, (առքուած ընկ. Օհանջանեանի մեկնումի առթիւ), յանկարծ դարձած էր եւ կը հաւատար թէ Ահարոնեանը շուտով պիտի գտնէ իր լեզուն եւ գիտակցութիւնը:

Նախընթաց օրը եւ նոյն կիրակին ժամերով աշխատած էր, Հայր Արշահամի մահուան տարեդարձին առթիւ իր յուշերը գրելու, վեթերան ընկերոջ հանդէպ իր պարտքը կատարելու համար: Զափազանց յոգնած էր, սեղանի շուրջ ստեղծուած ազնուութիւնը եւ Ահարոնեանի կենաց առաջարկուած բաժակաճառերը խորապէս ազդեցին իր վրայ: Հակիրճ բառերով յանուն իր սիրելի ընկերոջ շնորհակալութիւն յայտնեց, ու հազիւ նստած էր, հարուածը ստացաւ գլուխէն

Փոխնուր սենեակին մէջ ընկ. Օհանջանեանի կողմէ տարուեցան բոլոր նախնական խնամքները: Գիտակցութիւնը եւ լեզուն պահած էր, յոյս ունէինք թէ պիտի փրկուի:

Առտուան դէմ, 23 ապրիլ, վիճակը ծանրացաւ, թերինք մեծ մասնագէտ մը որ երկար քննութենէ վերջ, իր կարգին հաստատեց, ինչպէս բժ. Օհանջանեան եւ Սիվրիհիսարեան, թէ վիճակը շատ ծանր է եւ 10 օր պէտք է սպասել:— Հայկ Սէրէնկիւլեան

Օր. Ռիթա Մ. Վարանդեան, Տէր եւ Տիկ. Ա. Ահարոնեան եւ պարագաները խորին վշտով կը ծանուցանեն անփոխարինելի կորուստը իրենց սիրեցեալ հօր եւ եղբօր եւ աներորդւոյն՝

ԸՆԿԵՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

որ խուսարեցաւ կարճատեւ և տաժանելի հիւանդութենէ մը յետոյ:

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն խոր կսկիծով կը ծանուցանէ դառնաղէտ մահը իր վեթերան ընկերոջ, կուսակցութեան անխոնջ տեսաբանին եւ անվեհեր ախոյեանին,

ԸՆԿԵՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

որ շիջեցաւ անակնկալ հարուածով մը, ապրիլ 26ի իրիկունը, Մարսէյլի մէջ:

« Յառաջ »ի խմբագրութիւնը դառնօրէն կ'ողբայ կորուստը Հ. Յ. Դաշնակցութեան վաստակաւոր գործիչին եւ իր աշխատակցին,

ԸՆԿԵՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը խորին ցաւով կը ծանուցանէ Հռոմի նախկին դեսպան եւ հայկական դատի կորովի ներկայացուցիչ

ԸՆԿԵՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

անդարմանելի կորուստը:

ՊՈՍԹԸՆԻ ԴԷՊՔԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մասնաւոր նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ Պոսթընի վերջին դէպքին (8 ապրիլ) դատավարութիւնը տեղի ունեցած է Ապրիլ 17ին: Դատարանը յանցաւոր գտած է երեք Դաշնակցականներ եւ 7 հոգի ալ «միացեալ ճակատ»ի երեսներէն:

Երկու կողմն ալ դիմած են վերաքննութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅ ԲԵՄԱԴՐԻՉԻ ՄԸ ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

ԶՐՈՅՑ ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ, ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆԻ ԵՒ ՕԼԻՎԸՐ ՓՕԼՏՈՒԻՆԻ ՀԵՏ

Անցեալ շաբթու Լոնտոնի մէջ առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուեցաւ Ֆլոտ Ցառէրի «Ճակատամարտ»ը զոր շարժանկարի վերածած է Գ. Լեւոն Կարկանով։ Այս առթիւ Լոնտոն եկած էր նաեւ Գ. Ա. Խատիսեան։

Ժապաւէնը, որ այժմ կը ներկայացուի մայրաքաղաքին գլխաւոր թատրոններէն մէկուն մէջ, շատ մեծ ընդունելութիւն գտաւ մամուլին եւ հանրութեան կողմէ։ Գ. Կարկանով իր սպասածէն աւելի մեծ յաջողութիւն ունեցաւ այստեղ եւ կը յուսայ թէ Կոմոն Պրիթիշ ընկերութիւնը որ ժապաւէնը գնած է բրիտանական կայսրութեան բոլոր երկիրներուն մէջ ներկայացնելու համար, իրեն պիտի ապահովէ կատարեալ յաղթանակ մը թէ բարոյական եւ թէ նիւթական տեսակէտներով։

Ներկայացման առաջին գիշերը մասնաւոր հրաւէրով թատրոն եկած էին Ֆրանսական դեսպանատան առաջին քարտուղարն ու զինուորական կցորդը, Ճափոնական դեսպանը, Թատերական ծանօթ դէմքեր ինչպէս նաեւ Գ. Նուպար Կիւլպէնկեան՝ որդին յայտնի միլիոնատէրին։

Ինչպէս ըսի, Լոնտոնի մամուլը խանդավառ ընդունելութիւն ըրաւ մեր հայրենակցին այս առաջին ձեռնարկին, թէեւ լրագրողներէն ոչ մէկը իմացաւ թէ բեմադրիչը զաւակն էր այս հալածական ժողովուրդին...

— Հայը միայն ջարդուիլ գիտէ, գրեց խելառ մը ամիսներ առաջ։

Պատասխանը թող տան Մամուլեաններէն եւ Մայքըլ Արլէններէն, դեռ չյիշելու համար այն մտաւորական արժէքները որոնց տաղանդը Եւրոպայի մշակոյթի զարգացման միջոցներուն մասին ոչ ոք մտածեց տակաւին։ Չէ՞ որ աւելի կարեւոր, աւելի կենսական գործեր ունինք Նիւ Եորքէն մինչեւ Փարիզ ու մինչեւ Սուրիա...

Գ. Կարկանով կը պատրաստուի երկրորդ ժապաւէն մը բեմադրելու, որուն նիւթը պիտի ըլլայ հայրենասիրական պատմութիւն մը, ինչպէս «Ճակատամարտ»ը։

«Ճակատամարտ»ի ճափոնական տեսարանները առնուած են Ճափոնի մէջ (Նակասաքի), իսկ ծովային պատերազմը՝ լուսանկարուած է Ֆրանսայի մէջ։ Կը հաւատեն թէ ֆրանսական ծովային նախարարութիւնը ամէն տեսակ դիւրութիւն տուած է մեր հայրենակցին, ի հարկին մարտանաւ մըն ալ դնելով իր տրամադրութեան տակ։ Այս յաջողութեան մէջ կարեւոր դեր ունեցած է Գ. Ա. Խատիսեան։

Առաջին անգամն է որ անգլերէն լեզուով խօսուն ժապաւէն մը կը պատրաստուի Ֆրանսայի մէջ։

Դիտողութիւն մը։

Գ. Կարկանով մասնաւոր պատճառ մը ունէ՞ր արդեօք ֆրանսացի հազարաւոր դրամատուրգներէն ընտրելու Ֆլոտ Ցառէր, որուն անունն անգամ արիւն կը կաթեցնէ մեր սրտերուն մէջ... Այդ Թո՛ւրքը...

— Արուեստը հայրենիք չունի եւ հեղինակին թրքասէր տրամադրութիւնները շուք չեն ձգեր իր տաղանդին վրայ... պիտի ըսէ Կարկանով։

Արուեստը հայրենիք ունի թէ չունի, տարբեր խնդիր է. բայց... յաջորդ անգամ ընտրեցէք հեղինակ մը որ եթէ կաթիլ մը արցունք ալ թափած չըլլայ մեր տառապանքին համար, գոնէ չհեգնէ զայն...

X

Լոնտոնի շքեղ պանդոկներէն մէկուն դահլիճը նստած ենք Խատիսեանի հետ։ Կը խօսինք սարքին, ձորքն — ի՞նչ նոր լուրեր ունիք Անհարենանի մասին, ո՞ւր պիտի յանգին այս վէճերը, մինչեւ ե՞րբ «ճակատական ջներու» այս անփառունակ խաչակրութիւնը։

Մեզի դրացի ունինք երկու ալեհեր Անգլուհիներ, որոնք հետաքրքրուած են մեր բարբառով։

— Թուրքեր են, կ'ըսէ տիկիններէն մէկը իր ընկերուհիին եւ ժպիտով մը մեզի դառնալով.

— Ի՞նչ կ'ուզէք...

— Մենք Հայեր ենք, Տիկին, բայց խնդրեմ, ըսէք, հայերէն գիտէ՞ք...

— Օ՛հ, ոչ... Թուրքիա ապրած եմ եւ սորված եմ միայն այդ երկու բառերը — ի՞նչ կ'ուզէք...

— Ծանօ՞թ էք Հայ ժողովուրդին, կը հարցնեմ վարանումով։

Տիկինը որ սքանչելի ֆրանսերէն կը խօսի, կը պատասխանէ.

— Շատ քիչ բան գիտեմ ձեր մասին... շատ վարպետ ժողովուրդ մըն էք եւ շատ տառապած... Բայց Թուրքերը ծանօթ են ինծի... զարմուհիս Թուրքի մը հետ ամուսնացած է...

— Ափսո՜ս իրեն...

— Այո՛, իրաւունք ունիք, շատ դժբախտ է... բայց չէ՞ք կարծեր որ Թուրք տղամարդը գեղեցիկ է...

— Չեմ կարծեր, Տիկին, իսկ անոր հոգին, անոր սիրտը, անոր միտքը...

— Ինծի ի՞նչ անոր հոգին... դուք շատ տառապած էք Թուրքերուն ձեռքը, այնպէս չէ՞...

— Այնպէս է, Տիկին, այնպէս է...

— Ո՞ւր է ձեր հայրենիքը հիմա...

— Հոն ուր որ էր, Կովկասի մէջ փոքրիկ հանրապետութիւն մը... բայց մեր հողերը տակաւին... Տիկին, ահաւասիկ յայտագիրը ժապաւէնի մը որուն բեմադրիչը Հայ մըն է... կը տեսնէ՞ք Հայերը ի՞նչեր կրնան ընել ... տեսա՞ք Մայքըլ Արլէնը որ այստեղ էր քանի մը վայրկեան առաջ, ան ալ Հայ է...

— Գիտեմ, գիտեմ

Թուրքը գեղեցկադէ՛մ... ա՛լ ինչ պէտք կայ հետաքրքրուելու անոր հոգիով, անոր սրտով, անոր մտքով...

Իսկ Թրքուհի՞ն, Տիկին, գեղեցիկ չէ՞ ...այնքան գեղեցիկ, այնքա՜ն հըրապուրիչ որ իր հայրենիքին պատմութիւնն ալ յեղաշրջեց...

V

Պանդոկին դահլիճէն ներս դարձեալ Անկիւն մը կեցած է Մայքլ Արլէն. կը մօտենամ իրեն.

— Պարոն Արլէն, պիտի ուզէի ձեզի ներկայացնել Գ. Խատիսեանը...

— Խնդրե՛մ...

Ու վայրկեան մը վերջ Խատիսեան կը սեղմէ հայազգի գրագէտին ձեռքը.

— Ձեր անունը փառք մըն է մեզի համար, Գ. Արլէն. հպարտ ենք ձեր գործով եւ վստահ ենք որ հակառակ բոլոր խեթութիւններուն սրտով Հայ էք դուք... կը յիշեմ Զօպանեանի վէճը..

— Սրտով ու հոգիով Հայ, Գ. Խատիսեան, բոլոր գիրքերուս մէջ խոստովանած եմ ծագումս... Օ՛հ, այդ բանավէճը. ինչ տարի առաջ ի՜նչ բանավէճ, Զօպանեանը չէր հասկնար, խե՜ղճ...

X

Ու Խատիսեանի մեկնած օրը, հանդիպում մը եւս. այս անգամ Անգլիոյ փոխ — վարչապետին որդին՝ Օլիվըր Փօլտուինը — «Մեր Օլիվըրը»։

Ընկեր Խատիսեան ձեռքը բռնած է «Թայմզ»ը, երբ ներս կը մտնէ ան.

— Օլիվըր, զանձուցի՞ր եկար...

(Գ. Խատիսեան կ'ակնարկէ անգլիական կառավարութեան տարեկան հաշուեկշիռին որուն համաձայն Հ. Հանրապետութիւնը կը պարտի 1 միլիոն 598.000 ստեռլին. մանրամասնութիւնները լոյս տեսան այդ օրուան թերթերուն մէջ)։

— Ո՛չ, Գ. Խատիսեան, եկայ ձեր ձեռքը սեղմելու։

Ու Խատիսեան Կարկանովի կը պատմէ թէ ինչպէս հանդիպեցաւ այս ինքնատիպ տղուն։

— Եգիպտոս էի փոխառութեան հարցով, մեծ ընդունելութիւն, դրօշազարդութիւն Գահիրէի մէջ... Եւ օրին մէկը Օլիվըրը եկաւ ինծի — ես Անգլիոյ վարչապետին որդին եմ, կ'ուզեմ Հայաստան գալ ձեզի հետ, կը տանի՞ք... եթէ չէք հաւատար, հարցուցէք Զօրավար Էլլընպիին, այստեղ է

Պարոն Խատիսեան չի հաւատար. ինչպէ՜ս հաւատար — Անգլիոյ վարչապետին որդին ըլլալ ու Հայաստանի մասին մտածե՜լ...

Եւ սակայն յաջորդ օրը երբ Գ. Խատիսեան այցելութեան կ'երթայ անգլիացի զօրավարին, այս վերջինը իրեն կը ներկայացնէ «Դաշնակցական» Օլիվըր

— Այս երիտասարդը մեր վարչապետին որդին է.

Ու քանի մը շաբաթ վերջ, Օլիվըր կը մտնէ Հայաստանի բանակին մէջ. կը կռուի, գերի կը բռնուի Թուրքերէն, ու այդ թուականէն յետոյ իր հոգին եւ իր սիրտը կը նուիրէ «այս սքանչելի ժողովուրդին»։

Բայց Օլիվըր Փօլտուին գիտէ նաեւ մեր թերութիւնները.

— Միամիտ էք. Անգլիան ձեզի համար Լոնտոնի փառաւոր պողոտաներն են ու իր դրամատուները, հասկցէ՛ք վերջապէս որ մենք խաբեցինք ձեզ...

— Բայց տեսա՞ք թէ կառավարութիւնը ինչպէս բարեկարգեց երկրին տնտեսական կացութիւնը, կարդացի՞ք այսօրուան պիւտճէն, կը հարցնէ Կարկանով...

— Անգլիոյ տնտեսական կացութիւնը բարելաւելու համար հիւսիս գացէք, տեսէք թշուառութիւնը... ըսէք թէ ձեր յաջորդ շարժանկարին համար հայրենասիրական նիւթ մը կը փնտռէք... աւելորդ է... օրուան նիւթը ունեցողի եւ չունեցողի պայքարն է, ուրիշ նիւթ չկայ... Միւսքեան, ահաւասիկ քեզի գիրք մը, թարգմանէ, թող այս տեսակ պատմութիւններ ընտրեն, ես ալ կ'օգնեմ բեմադրութեան...

Ինքնատիպ իր խառնուածքով ու միլիոնատիրութեամբ, համոզուած ընկերվարական մը որուն համար մէկ սրբութիւն կայ այս երկրագունդին վրայ — զրկուածներուն յաղթանակը։ Այսպէս է Օլիվըրը։

Ա՛յս է պատճառը որ անծանօթ մը նամակ է գրեր իրեն օր մը, ըսելու համար.

— Մե՛ղք այն հօրը որ քեզի պէս զաւակ ունի...

Եւ Փօլտուին շնորհակալութիւն յայտնեց այդ անծանօթին անթելին վրայ։ (ԽՄԲ.— Գ. Փօլտուին շաբաթական դասախօսութիւններ կու տայ Լոնտոնի անթելին վրայ՝ շարժանկարի մասին)։

Անծանօթ նամակագիրը անիրաւ է ու չարամիտ։

Օլիվըր Փօլտուին պատուական Անգլիացի մըն է եւ իր բարեկամութիւնը թանկագին է մեզի համար։

X

Ներկայացման յաջորդ իրիկունը Խատիսեանի եւ Կարկանովի ճաշին եկան Ֆրանսական դեսպանատան առաջին քարտուղարը եւ զինուորական կցորդը։ Ու երկուքն ալ անվերապահօրէն գնահատեցին հայ արուեստագէտին գործը

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

Սելանիկի Նորընտիր Ազգ. Մարմինը սկսած է ոգեւոր գործունէութիւն մը։ Իր դիւանը կազմելէ վերջ, նշանակեց նաեւ Հոգաբարձութիւն մը, որ արդէն իսկ ձեռնարկած է գործի։

Վերակազմուեցաւ Դատաստանական Խորհուրդը, ստեղծուեցաւ եկեղեցիի հոգատար մարմին մը, ինչպէս նաեւ Աղքատախնամ մը։

Նորընտիր Թաղ. Խորհուրդը, Սելանիկի հայ հասարակութեան ուղղուած կոչի մը մէջ կ'ըսէ թէ, հիմնական ծրագիրներ ունի գաղութին ազգային կեանքը հասցնելու համար նիւթական եւ բարոյական նախանձելի վիճակի մը եւ իր կարելին պիտի ընէ, ազգ. վարժարանները դնելու համար բարգաւաճ ու կանոնաւոր աստիճանի մը վրայ։

Ինչպէս կ'իմանամ, պիտի կազմուի յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ քննել ազգ. վարժարանի նոր շէնքի մը կառուցման կարելիութիւնները։ Այս յանձնախումբը պիտի վայելէ ազգ. իշխանութեանց լայն օժանդակութիւնը։

Մարտ 18ի ժողովրդական ընտրութիւններէն ի վեր, Սելանիկի գաղութը կ'ապրի խանդավառ օրերու մէջ։ Ազգային բարեսիրական ամէն ձեռնարկի արդիւնքը կ'ըլլայ նախատեսուածէն աւելի։

Երիտասարդութիւնը ինքնաբերաբար եկեղեցական երգիչ խումբ մը կազմեց եւ Զատկի առիթով քառաձայն պատարագ կատարեց։ Կազմուած այս խումբը իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ բոլոր հանդիսաւոր առիթներուն։

Զատկի տօներուն աննախընթաց բազմութիւն հաւաքուած էր եկեղեցին, որուն շրջափակն ալ նեղ գալով փողոցը ահագին ժողովուրդ խռնուած էր։ Այս նախատեսութեամբ ... մութիւն ալ մասնակից ընելու համար քառաձայն պատարագին։

Դարձեալ, Զատկի տօներուն առթիւ ազգ. իշխանութիւնները եւ բարեգործական միութիւնները առատացան յիսուն հազար տրախմիի մօտ նուէրներ։

Ահա այսպէս մեծ ոգեւորութեամբ գործի սկսաւ Նորընտիր Թաղ. Խորհուրդը, եւ հազիւ ամիս մը բոլորած արդէն իսկ ցոյց կու տայ իր գործունէութեան բարեբեր արդիւնքը։ Գաղութը անոր կողքին է եւ այլ եւս վերջ գտած պէտք է նկատել մինչեւ հիմա եղած անհամութիւնները եւ կասկածելի ձեռնարկները։

Ասոր զուգընթաց, սակայն, մարտ 18ի ընտրութեան մէջ պարտուած կողմը, հակառակ անոր որ խոստովանեցաւ իր պարտութիւնը ընտրութեանց յաջորդող օրերուն, այս օրերուս սկսած է ծիծաղելի պոռչտուքներ դուրս տալ իր օրգանին միջոցաւ.

Անհամ, անհոտ եւ անգոյն առարկութիւններով ու վրան բաց սուտերով կանոնաւորապէս եղած ընտրութիւն մը ապօրինի ցոյց տալ կ'աշխատին, ուշացած մունետիկի մը բերնով եւ թելադրութեամբ։

Այս մարդիկը կարմրիլ ալ չեն գիտեր։ Երբ մէկ կողմէ պաշտօնապէս կը ստորագրեն ընտրութեան բացարձակ օրինաւորութիւնը, քանի մը շաբաթ վերջ մէջտեղ կ'ելլեն այն տեսակ յիմար առարկութիւններով որ, լսողը պիտի կարծէ թէ այս մարդիկը իրենց խելքն ալ թռցուցած են։

Բայց պէտք էր այս մէկն ալ կատարուէր, որպէսզի իրենց քանի մը միամիտ հետեւորդներն իսկ այսօր զզուանքով հեռանային ու միանային առողջ կանգուածին.

Նոր ռամկավար եղած այս խեղճերը չյիշեցան ընտրութեանց արդիւնքին։ Անոնք կը խորհէին թէ Սելանիկի պէս կարեւոր տեղ մը, ուր քանի մը տարին անգամ մը ներգաղթ կը կատարուի, կարելի է դիւրութեամբ Հայաստանի համար արձանագրուածները Դաշնակցութեան դէմ հանել, եւ այդ ծիրուն դրամագլուխով զայն պարտութեան մատնել։ Արդարեւ, ահագին աշխատանքներէ վերջ յաջողեցան իրենց տասնեւյագոյնը հաւաքել։ Հայաստանի համար արձանագրուածներ՝ 300, հակադաշնակցականներ՝ 80, Ռ. Ա. կուսակցութիւն՝ 20, համագումար 400 քուէ շահեցան, մինչ Դաշնակցութիւնը միայն իր ընկերներով եւ համակիրներով 550 քուէ կը համրէր։

Երբ այս է բացարձակ ու ճշմարիտ փաստը, ռամկավար թերթին բազմագոյն խմբագիրը իր տեղեկագիրներով օրօրած եւ հաւատացուցած էր Փարիզ նստող Մալէզեան եւ Զօպանեան էֆէնտիներուն թէ, Սելանիկի գաղութը դարձած է Բարեգործականի եւ Ռ. Ա. կուսակցութեան համակիր՝ շնորհիւ իր քանի մը տարուան աշխատանքին, հետեւաբար մարտ 18ի ընտրութեանց արդիւնքը փաստացի պիտի վկայէր իր գրած տեղեկագիրներուն ճշդութիւնը.

Մարտ 18ի ընտրութիւնը մէջտեղ հանեց բուն պատկերը։ Սելանիկահայը մօտէն կը ճանչնար այս խմբակին խեղճ մարդիկը, գիտէր անոնց հետապնդած պղտոր նպատակները, այս պատճառով, հակառակ ամէն տեսակ սուտերու եւ ամբոխավարութեանց, մարտ 18ին իր վճռական կամքը յայտնեց, ազգային կեանքէն շպրտելով մակաբոյծները խմբակը.

Ահա թէ ինչու դժուար կը մարսեն ժողովրդային հոսանքի յաղթանակը։ Ահա թէ ինչու այս արարածները այն բան կը փորձեն, մինչեւ այսօր, անհաջողութիւններ հաւաքելով, պառակտութիւն դրկելով կառավարութեան մօտ, որպէսզի ընտրութիւնները ապօրինի հռչակուին։ Ի՞նչ [illegible] արդեօք, չկարմրեցա՞ն երբ կառավարութեան կողմէ իսկ յանդիմանուեցան իբր կասկածելի խռովարարներ։ Ի՞նչ ըսել այս վարկաբեկուած մարդոց, թշուա՞ռ թէ թշուառական։

Բարեբախտաբար պատմութեան անցած է այլ եւս կասկածելիներու խմբակը։ Անոնց միջոցաւ եւ թելադրութեամբ մինչեւ այժմ եղած չարաշահութիւնները հանրութեան սեփականութիւնը պիտի դառնան ի մօտոյ.

⁂ Հ. Գ. Խաչի Սելանիկի մասնաճիւղը շատ գեղեցիկ թէյասեղանի երեկոյթ մը սարքեց, ուր ներկայ էր գաղութիս ընտրանին։ Այս առիթով եւս, Հ. Գ. Խաչը արժանացաւ մեծ գնահատանքի։ Թէյասեղանը Հ. Գ. Խաչի ապահովեց 6000 տրախմիի զուտ շահ մը.

Հ. Գ. Խաչը Զատկի տօներուն իր աւանդական սովորութեան համաձայն յիշեց վարժարաններու աղքատիկ աշակերտները եւ անոնց կօշիկներ նուիրեց իր պիւտճէի ներած չափով

Տիկնանց Բարեսիրական Միութիւնը, որ նոր կազմուեցաւ ազգային կարիքները մեղմացնելու առաջադրութեամբ, Զատկի առթիւ եկեղեցին ներկայանալի վիճակի մը հասցուց եւ իր կարգին աղքատիկ աշակերտներու բազմաթիւ կօշիկներ եւ հագուստներ հայթայթեց։ Մաղթելի է որ, Հ. Գ. Խաչ եւ Տիկնանց Բարեսիրական Միութիւն իրարու եւ ձեռք ձեռքի տուած աւելի տարածեն իրենց գործունէութեան դաշտը, քանի որ արդէն գիտեն թէ նոյնանման նպատակներ կը հետապնդեն։

Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղն ալ միշտ դադար չունի։ Տակաւին անցեալ կիրակի կարեւոր մրցում մը ունեցաւ Արաքս Փութպոլի խումբը, երկրորդ դասակարգի ախոյեան «Արիսի» հետ, եւ փայլուն խաղարկութենէ մը վերջ զայն պարտութեան մատնեց 1ի դէմ 4 նշանակէտով։ Հայ թէ օտար բազմաթիւ մարզասէրներ համակրանքով եւ հիացումով հետեւեցան կարեւոր այս մրցումին, որուն մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ականները ցոյց տուին իրենց միութեան արժանի քաջութիւնը եւ կորովը

Ամառուան եղանակին առթիւ, տարեկան ողիմպիականէն վերջ, պիտի սկսին սկաուտական կանոնաւոր արշաւանքները, ծովային եւ ցամաքային։

Յառաջիկայ տարեշրջանին համար Հ. Մ. Ը. Մ.ի առջեւ կը բացուի գործունէութեան աւելի ընդարձակ դաշտ, երբ նկատի ունենանք որ, ազգային վարժարաններու բոլոր աշակերտները պիտի նկատուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի բնական անդամները եւ պիտի մարզուին անոր ֆիզիքական եւ հոգեկան դաստիարակութեամբ։

Կ'իմանամ թէ, Ազգ. Մարմինը, ի յիշատակ ապրիլ 11—24ի մեծ եղեռնի զոհերուն, կազմակերպած է համազգային սգահանդէս մը որ տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 29ի կիրակին, պատշաճ հանդիսաւորութեամբ։

ՎԱՀԱԳՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»··«««

Ի՞նչ ծանր վիճակ, ո՛չ, ո՛չ, նա չի կարող ընտրութիւն անել։

«Ծառայիր, եթէ չընտրես ոչ մէկը՝ պիտի տանիմ երեքն էլ» — ասում է ոգին խստադէմ. ու Ծովիկ տալան մեկնում է ձեռքերը, ուզում է պահել նախ մեծը, միւս ձեռքը բռնում է երկրորդին, իսկ սիրտը կանչում է երրորդին

Ո՛չ, ո՛չ, մայրն ընտրութիւն չի կարող անել. ամէնը հաւասար սիրելի են. ամէնը միս ու ոսկոր են, ո՛ր մասին դիպչիս՝ ցա՛ւ, ցա՛ւ պիտի պատճառես։ Յուսահատ նա փակում է աչքերը. տանջանքէն քրտինք է ցայտում ճակատին. ու երբ բաց է անում աչքերը՝ չկային իր երեք զաւակներն էլ, հայրենիքի ոգին տարել էր նրանց։ Զաւակներին գրկելու, պաշտպանելու համար Ծովիկ տալայի պարզուած ձեռքերը թուլանում են, կախւում։

«Աստուա՛ծ, դու անվտանգ պահես երեքին էլ։ Կրկին տուն, կրկին մայրերի գիրկը դարձնես բոլոր զաւակներըս»։

Իրա՞ւ, թէ երազում, շունն է հաչում. վնգվնգում է. բարեկամի հոտ է առել։

Ծովիկ տալան սթափւում է. ուզում է տեղէն ելլել, ծնկները ծալւում են, դողում է ցրտի բռնած մէկի պէս. մաշիկները չի գտնում, ձեռքերը դողում են. դուռը չի կարողանում բանալ։

Դուռը հրում են, բաց անում դուրսէն։

— Քնա՞ծ ես, մայրիկ, քունդ անուշ, ահա ես, Արամդ։

— Արա՛մ, զաւակս...

Ու մայր ու որդի գրկւում են, համբուրւում։ Դրան մէջ Յակոբ ախպէրն է կանգնած։ Ծածուկ սրբում է ուրախութեան արցունքը։

— Կուրանամ ես, զաւակս, ամբողջ գիշերը չքնեցի, ճամբէդ նայեցի. սրտատրոփ դրան զարկին սպասեցի. բայց չեղաւ, դրան զարկն իսկ չլսեցի։

— Մայր, բայց դուռը չզարկի, հազիւ դրանը մօտեցած՝ Հասկալը հաչեց ու քիթն դուռը բացեց։

— Է՛, մայրիկ ջան, ծերացել ես, փոքրացել

Նա գրկեց մօրը, բարձրացրեց գետնէն, հասցրեց իր հասակին ու համբուրեց նրա ճակատը։

— Ջա՛ն, մայրիկ, ճերմկած մազերիդ մատաղ

— Ես քեզ մատաղ, որդի, կարմիր արեւիդ մատաղ։

— Քեռի Յակոբ, ի՞նչպէս ես։ Տեսնում եմ որ մէջքդ դեռ ուղիղ է, տանս բեռը դեռ կարող ես տանել։

Ու նա մտերմօրէն թոթվեց Յակոբ ախպօր ուսը։

— Քանի դու կաս, Արամ ջան, այս տան բեռը փետուրի ծանրութիւն չունի ինձ համար։

Շինէլդ (զինուորական վերարկու) եւ սապոգներդ (երկարաճիտ կօշիկ) թաց են, թող հանեմ, որ հանգստանաս։

— Հանեմ, այո, կը հանեմ, բայց դեռ ուզում եմ տեսնել ձիս, կովը, լա՞ւ են, կեր ունի՞ն։

— Ի հարկէ ունին, որդի. Յակոբ ախպէրը ողջ լինի։ Արամը ելնում է բակը, մայրը եւ Յակոբ ախպէրը հետեւում են նրան։

Արամը մօտենում է շղթայի զարնըւած շանը։ Շունը ճանաչում է, քսւում նրա առջեւ... լիզում է ձեռքերը, բարձրանում, դունչը քսում է Արամի երեսին։

— Դէ լաւ, լաւ, Հասկալ, գիտեմ որ հաւատարիմ ես ու սիրում ես ինձ։ Ջա՛ն, քանի անգամ ես զգացել խեղճ փիսիկս, քանի՞ անգամ փախցրել ես հաւերը, քանի՞ անգամ շղթադ կտրած փախել ես ու չարչարել քեռուն։ Խելօք կաց, թէ չէ ծեծ կ'ուտես, հա՞...

Կարծես շունը հասկանում է նրա լեզուն. քսւում ոտքերին, ներողութիւն է խնդրում իր չարութիւնների համար։

Արամը մտնում է գոմը. ձին խրխնջում է ուրախ, քերում է գետինը, կովը պլշում է աչքերը, մի բան է յիշում կարծես։

Արամը շոյում է ձիու ճակատը, համբուրում է կենդանու դունչը, աչքերը. շամիչ է հանում գրպանէն, կերցնում է նրան։ Շոյում է նաեւ կովի ճակատը, կռնակը, անուշադիր չի թողնում նաեւ ոչխարներն ու այծը։

— Կաթ ունի՞ կովս, պիտի խմե՞մ իր համով կաթը։

— Ոչ, որդի, ձագով է։

— Իսկ այս, նայում է երկու տարեկան հորթին։

— Ցուլ է, Արամ ջան, ազնիւ ցեղէ է, թանկ արժէ։

Ասում է Յակոբ ախպէրը հպարտ։

— Եւ ոչխար, եւ այծ, հաւ, ճիւ, հարուստ ենք, չա՞ն։

— Ինչո՞ւ հարուստ չլինենք, որդի, ասում է Ծովիկ տալան, հիմա որ երկիրը մերն է, հողը մերը, բերքը մերը՝ աւելի եռանդով կ'աշխատինք, աւելի քրտինք կը թափենք եւ աւելի առատ բերք կը քաղենք։

Փա՛ռք Աստուծոյ, կառավարութիւնը չի նեղում։

— Հիմա որ մերն է երկիրը... այո, մերն է երկիրը. Հայինն է Հայոց աշխարհը, եւ գիտե՞ս, մայրիկ, թէ որքա՜ն լաւ է այդ։ Ո՛չ, դու այդ չգիտես, այդ լաւ գիտնալու համար պէտք է զինուոր լինել, հայ բանակի զինուոր, երգը շրթունքին քայլել նրա դրօշի տակ, միշտ պատրաստ նրա պաշտպանութեան համար։ Հայրենիքը սիրելու համար զինուոր պէտք է լինել, մայրիկ, զինուո՛ր։ Անենք՝ դու էլ մի տեսակ զինուոր ես. զինուոր մայրիկս, կեանքիդ մատաղ։ Այնպէ՛ս կարօտել էի քեզ. այնպէս կարօտել էի մեր տունը։

Արամը մէկ անգամ էլ ջերմօրէն համբուրում է մօրը, եւ դուրս են գալիս գոմէն, մտնում են տուն։ Արամն առանձնանում է լուացուել, մաքրուելու համար։ Ծովիկ տալան նախաճաշի սեղանն է պատրաստում, Յակոբ ախպէրը Արամի շինէլն ու կօշիկներն է մաքրում։

Ծովիկ տալան չոր փայտ է դնում վառարանը, որ անմիջապէս բռնկում բոցավառւում, ախորժելի տաքութիւն է տարածում շուրջը։

Յակոբ ախպէրը բերում է ինքնաեռը, դնում սեղանի անկիւնը. թէյը պատրաստ է։

Գալիս է Արամը լուացուած ու թարմացած։ Մօտենում է սեղանին, անօթի է։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(3)

(Շար.)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԵՐ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ)·— Քանի մը շաբաթ առաջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իմ վրայ պարտք դրած էր այցելել կարգ մը ժամիններու եւ խումբերու:

Ամէնէն առաջ կ'որոշեմ այցելել փոքրիկ «Մուրատ» խումբին: Ամէնէն գեղջի արուարձը, մօտ տասը քիլոմէթր հեռու, լեռներով շրջապատուած եւ քաղ ու զմայլելի դաշտի մը վրայ կառուցուած այս գիւղաքաղաքը յայտնապէս վերարծարծեց հայրենի անմոռանալի յիշատակներս, իր ընդեցիկ արօտավայրերով եւ սօսիներով ծառապէս ընկճուած կը հասնիմ ընկեր Մ. Սէթեանի տունը: Սարէն ժողէն քիչ մը խօսելէ յետոյ, կ'երթանք ընկեր Քաջինենց, ուր արդէն ընկերները հաւաքուած կը սպասեն Մարսէյլէն եկող ներկայացուցիչին. Ընկեր Քաջինը ժողովը կը բանայ յորդորելով ընկերները որ առանց յուսահատելու շարունակենք մեր նախորդներուն գծած ուղին, բայց ազնիւ ճամբան: «Ուր կայ զոհաբերութեան ոգի եւ առնական կորով, պայքարելու կամք եւ ազատ ապրելու տենչ, ոչ մէկ խոչընդոտ չի կրնար մեզ ընկճել եւ մենք կ'ունենանք մեր ազատ Հայաստանը»:

Իրենց սովորական օրակարգը սպառելէ յետոյ, կարգը կուգայ ինծի: Միրով կ'ընդունի այն բոլոր հրահանգները զորս կուտամ Շրջ. Կոմիտէին անունով, բայց ի վերջոյ վրէժխնդիր եւ կայծակնահար աչքերով երիտասարդ ընկերներէն մէկը հարց կուտայ·

— Ինչո՞ւ այսքան նախատինք կը կրենք եւ մինչեւ ե՞րբ: Հայհոյելը ուժի տկարութիւն է եւ միտքի աղքատութիւն, Դաշնակցութիւնը երբեք այդ տեղերը չպիտի հասնի:

Ուրիշ մը,— ընկեր Արամ, համբերելն ալ չափ ու սահման մը ունի, ալ կը բաւէ:

— Սիրելի ընկեր, եթէ հայ ժողովրդին համար մեր ազատագրական պայքարը չըլլար, ոչ յեղափոխական կուսակցութիւններ կ'ունենայինք, ոչ Սերոբներ ու Անդրանիկներ, ոչ Սարդարապատ ու Ղարաքիլիսէ եւ ոչ ալ վաղուան մեծ եւ անկախ Հայաստանի կորիզը, այսօրուան փոքրիկ Հայաստանը: Թող որ այդ յիմարները իրենց նեխած գիրով եւ չունեցած ուժերով մուր քսեն. Դաշնակցութիւնը անսասան կը շարունակէ իր ճամբան: Այն ամուսինները որ իրենց կիները փողոց նետեցին, ինծի կը յիշեցնեն հայրենիք ծախողները: Ես ալ անցած եմ շատ մը բովերէ ու վայրագ ցեղերու մէջէն, բայց երբեք չեմ տեսած որ անոնց կիները քարերով սպառազինուած փողոց իջնեն բանտարկեալները խոշտանգելու: Ահա թէ ինչու ոչ միայն Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ գաղափարի սիրոյն, այլ եւ հայ ժողովրդի պատուին համար, մեր կուսակցութիւնը իր բոլոր ընկերներուն կը հրահանգէ ըլլալ պաղարիւն եւ լուռ: Մենք վրէժ ունինք միայն ու միայն Թուրքէն եւ պիտի լուծենք անվրէպ:

Կարգ մը ուրիշ թելադրութիւններէ յետոյ, կը բաժնուիմ ընկերներէն, որոնք անգամ մը եւս կ'ուխտեն իր հաւատարիմ պիտի մնան մեր կազմակերպութեան եւ հայ ժողովրդի գերագոյն շահերուն:

Նոյն օրը վերադարձիս կը հանդիպիմ Էքսի «Քեռի» խումբին: Ի՜նչ հոգի տղաք, նոյն խանդավառութիւնը, նոյն պահանջները եւ բողոքները,— թէ ինչու թոյլ կուտաք որ անմահ նահատակներն անգամ նախատուին. Այս անգամ կը հաւատան թէ բոլոր գաղութը մեզի հետ է, բացի քանի մը կարմիր կաշառակերներէ:

Ուրիշ կարգ մը խումբերու եւս այցելելէ յետոյ, ընկ. Կ. Ճանիկեանի հետ կ'երթանք «Սէմակ»ի (Լաւիր—թա): Հազիւ հասած այդ հիանալի գիւղաքաղաքը, ամէնէն առաջ ուշադրութիւնս կը գրաւէն ծովը եւ նոր կառուցուող հսկայ նաւերը: Ինչ ե՜ բանիլի ժողովուրդ: Ինչպէս չնախանձիս, երբ անհարկու բանակներով եւ տորփիլներով օժտուած ազգ մը քինի ինքնաջանութեամբ կ'աշխատի բան մը աւելցնելու: Իսկ մենք որ այս ահաւոր փոթորիկներուն դիմադրելու համար կը կարօտինք համագործակցութեան, եղածն ալ կը քանդենք:

Եւ ահա ընկեր Գեղամը խումբ մը ընկերներով: Կ'երթանք Լա Սիօթա ընկ. Յ. Գրպէրեանի բնակարանը, ուր արդէն ընկերները հաւաքուած են ժամանակէն առաջ: Նախ լուր կ'ուզեն Ա. Ահարոնեանի մասին, անհամբեր սպասելով ապաքինման: Յետոյ կ'անցնինք մեր ներքին գործերուն: Նոյն պահանջը, նոյն ցաւը,— «Մինչեւ ե՞րբ այս տառապանքը, այս նախատինքները, տարիքը առած ռամկավարներու կողմէ որոնք այլ եւս բեռ կրելու անկարող են եւ բարոյապէս բոշայացած, ինչպէս եւ համայնավարներու կողմէ: Թոյլ տուէք մեզի, մենք նետուած ձեռնոցները սիրով պիտի վերցնենք»: Այստեղ եւս կը յիշեցնենք թէ Դաշնակցութիւնը չի կրնար փողոց իջնել, իր անարժան հակառակորդներուն պէս: Նկատի ունեցէք մեր խաղաղի մեծութիւնը եւ քառասուն տարուան սառազերական գործունէութիւնը: Ուրեմն, ընկերներ, անգամ մըն ալ ուխտենք թէ մենք գործնական գործերն ենք սառուցային Քրիստոսափորին, անպասիր Սիմոնին եւ մեծահոգի Թոմասին եւ պիտի շարունակենք երեք առաջնորդներուն ճամբան մինչեւ իր վերջին կայանը. Ընկերները կ'ուխտեն եւ միաձայն կը գոչեն,— Դո՛ւրս մեզմէ թուլամորթները եւ անանկեալներու սպասողները:

Եւ այսպէս ներշնչուած Մարսէյլի 17 ենթակոմիտէներու եւ խումբերու խանդավառ հաւատարմութենէն, կ'ըսեմ բոլոր գաղափարական ընկերներուս,— Մենք պատրաստ ենք որ եւ է առեն:

ԱՐԱՄ ԱՐՄԱՂԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Վոլթէր սիրով կ'ընդունէր անոնք որ կուգային իրեն այցելել Ֆէրնէյի դղեակին մէջ: Նոր այցելու մը, շատ փառաւոր գոհ իրեն եղած ընդունելութենէն, փափաք յայտնեց վեց շաբաթ կենալ այնտեղ:

— Սիրելի պարոն, ըսաւ Վոլթէր ժպտելով, անշուշտ չէք ուզեր նմանիլ Տօն Քիշոթին:

— Ի՞նչպէս, հարցուց հիւրը զարմացած:

— Տօն Քիշոթ պանդոկները դղեակի տեղ կ'ընդունէր, իսկ դուք դղեակները պանդոկի տեղ կ'ընդունիք:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐԸ

»»» «««

Երուսաղէմի պատրիարքը հեռագրով հաղորդած է թէ փոխանորդ պիտի կարգէ Տիարպէքիրի իրենց կալուածներուն դատը Վճռաբեկին առջեւ պաշտպանելու համար:

Ինչպէս յայտնի է, այդ կալուածները, 40 կտոր, Տիարպէքիրի մէջ լքեալ նկատուած են եւ տեղին դատարանն ալ հաստատած է այդ պարագան, Թաղականութեան կողմէ բացուած դատին վրայ:

Ահա այս որոշումին դէմ է որ պիտի դիմուի Վճռաբեկին.

Պաղեստինի կառավարիչը յատկապէս հրաւիրած է երեք իրաւակից ազգերու ներկայացուցիչները եւ պաշտօնապէս յիշեցուցած է Ս. Յարութեան տաճարի նորոգութեան ստիպողականութիւնը: Հնագիտական վարչութեան որոշումով, պիտի կատարուին հարկ եղած գլխական ամրացումները, որպէսզի փլուզումի տեղի չմնայ:

Հայերը Օրտուի մէջ

»»» «««

Օրտուէն Թուրանիա հասած յոյն ճամբորդ տիկին մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ·—

«Օրտու քաղաքին մէջ այժմ կան 100 տուն Հայեր եւ չորս տուն Յոյներ:

Հայերու տնտեսական վիճակը գոհացուցիչ է: Անոնք մեծամասնութեամբ առեւտուրով կը պարապին եւ փոքր մաս մըն ալ արհեստներով, ինչպէս պայտար, առաղձագործ, երկաթագործ, եւն., որոնք իրենց նիւթական վիճակէն գոհ են: Ոք եւ է նեղութիւն պատճառող չկայ առ այժմ: Ամէն մարդ իր գործով կը զբաղի: Ունին եկեղեցի մը եւ քահանայ մը որ կանոնաւորապէս կը կատարէ իր կրօնական պարտականութիւնները: Դպրոց չունին. աշակերտական տարիք ունեցող հայ տղաք կը յաճախեն թրքական դպրոցներ»:

Դէպի օտարացում

oooo

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ (15 ապրիլ)·—

Պատուարժան Թաղ. Խորհուրդը տպած եւ ծխականներուն ղրկած է իր տարեկան տեղեկագիրը: Ոչ մէկ հայ բառ. ծայրէ ծայր ռումաներէն է: Եւ ըսել որ իրենք զիրենք 100 առ 100 հայ հռչակողներ են մեր թաղականները: Նախկինները, որ տեղացի էին եւ հայերէնի անծանօթ, երկու լեզուով ալ կը պատրաստէին այդ տեղեկագիրները..

Պատուարժան Թեմական Խորհուրդին ուղղուած որ եւ է խնդրագիր, կը պահանջուի որ հայերէն չգրուի այլ ռումաներէն. Դիւանագիտութեան կ'արժանանայ ան որ կը ջանայ իր առաջարկը հայ լեզուով պաշտպանել Թեմ. Խորհուրդին առջեւ: Կարծես թէ սրբազան առաջնորդը ռումաներէն հասկնար..

Հայ Ուս. Միութիւնը իր հրաւիրագրերը տպած է ռումէն լեզուով եւ իր անդամները անով կը հրաւիրէ ժողովի: Ու իր ակումբի դրան վրայ կը կարդաք «Հայ Ուս. Միութիւն» (ռումաներէն): Ոչ իսկ հայ բառ մը ակումբի մը վրայ որ վարժարանի շէնքին մէջ կը գտնուի եւ ուր երբ թէ հայերէն պիտի սորվին չգիտցողները:

Նախկին Հայ Մարտիկներու, Կամաւորներու եւ Լեգէոնականներու ընկերակցութեան ընկալագիրները տպուած են ռումաներէն լեզուով, կարծես անդամները հայերէն չգիտնային եւ կամ հայ տպարան պակսէր:

Շարքը կրնաք երկարել որքան որ ուզէք.

Այս բոլորը «փոքր», «չնչին» խնդիրներ են, սակայն շատ բան կը խօսին հայ նոր գաղութին օտարացման մասին:

Ուծացումը լեզուն է որ կը վարակէ նախ, յետոյ կամաց կամաց կ'անցնի .. ուղեղին, սրտին.

Փետր. 6ի դէպքերուն քննութիւնը

oooo

Գ. Ֆրօ, Տալատիէի դահլիճին ներքին նախարարը, առջի օր կրկին հարցաքննուեցաւ քննիչ յանձնաժողովին առջեւ: Յայտարարեց թէ ինք դաւադրութիւն չէր սարքած պետութեան դէմ, այլ պարզապէս ցանկ մը գրի առած էր, խառն դահլիճ մը կազմելու համար: Փնդեց թէ փետր. 6ի դէպքը հետեւանք էր վարչական փոփոխութեանց, գլխաւորաբար Գ. Քիափի հրաժարման: Օրինապէս պետական հարուածի փորձ չեղաւ, բայց անգամ մը որ բազմութիւնը փողոց թափեցաւ, իրենց տիրական նպատակն էր Ելիզէ. Ժողով ժամել: Վերջապէս բացատրեց թէ ծրագրուած ձերբակալութիւնները կրնան ապօրէն ըլլալ, բայց անհրաժեշտ էին: Ինք պարզապէս հրահանգ տուած էր կարելի եղածին չափ շատ մարդ ժողվել, որպէսզի նոր խռովութիւններ չծագին: Կրակ բանալու հրամանը ներքին նախարարութենէն տրուած չէր եւ երբեք այդ մասին խօսք անցած չէր իրեն եւ ոստիկանութեան վերատեսուչին միջեւ: Ոչ փնդացիր բերուած էր, ոչ ալ փամփուշտ բաժնուած: «Կարելի չէր պաշարման վիճակ հաստատել, ոստիկանները ու ժասպառ վիճակ մը ունէին. ցուցարարները աւելի բազմաթիւ եւ սպառազէն պիտի գային, ես պատասխանատու էի բարեկարգութեան եւ կ'ուզէի խուսափիլ արիւնհեղութենէն»:

Թուրքացուցիչները յարուեցան...

ooooo

«Թայմզ»ի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Գ. Գամթուի Լեհաստան այցելութեան առթիւ.—

Անհրաժեշտ էր մօտէն քննել կացութիւնը: Փարիզի մէջ անհրաժեշտ ուշադրութիւնը գրաւած չէր Լեհաստանի յառաջդիմութիւնը: Երեք նորազատ երկիրներէ կազմուած այս թոյլ համախմբումը դարձած էր Եւրոպայի առաջնակարգ պետութիւններէն մէկը, իր 30 միլիոն միատարր բնակչութեամբ: Կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի վերակազմութեան կենսական հարցերէն ոչ մէկը կարելի է կարգադրել առանց Լեհաստանի:

Գ. Պարթուի այցելութեան շնորհիւ, կարելի եղաւ հարթել շատ մը թիւրիմացութիւններ Ֆրանսայի տեսակէտով, սխալներ գործուած են երկու կողմէն ալ: Այսպէս, Ֆրանսա նկատի չէ առած Լեհաստանի շահերը, Չորսերու դաշինքը մշակուած առանց. իսկ Լեհաստան տեղեկութիւն չէ հաղորդած Ֆրանսայի, երբ համաձայնութիւն կը կնքէր Գերմանիոյ հետ: Կատարուած այցելութեան շնորհիւ, յոյս կը յայտնուի թէ երկու երկիրները աւելի սերտօրէն պիտի գործակցին այսուհետեւ: Միւս կողմէ, անվթար պահելով հանդերձ երկու երկիրներուն դաշնակցութիւնը, բարեփոխումներ պիտի կատարուին, քանի որ 13 տարի անցած է այդ համաձայնութեան կնքումէն ի վեր:

ԼԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱԴԱՒ ՁԵՌՔԸ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (12 ապրիլ)·

— «Ռուսիոյ մէջ խորհրդային իշխանութիւնը հաստատուեցաւ 1917ին, իսկ Հայաստանի մէջ՝ 1920ին: Այդ թուականներէն ասդին տարագիր հայութիւնը տուած է բազմաթիւ թանկարժէք զոհեր եւ ենթարկուած է բազմաթիւ ծանր աղէտներու: Առաջին անգամն է սակայն, 1917էն եւ 1920էն ասդին, որ Մոսկուայի ռուս իշխանութիւնը, տարագիր հայութեան «վիշտ»ը բաժնելով, պաշտօնապէս, իր իսկ ներկայացուցիչին միջոցով, արցունք կը թափէ հայ մարդու — եւ այն ալ ··· արքեպիսկոպոսի մը — դագաղին վրայ: Այս պատուին չարժանացաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն իսկ, Գէորգ Ե. Վշտալին, որ այնքան զրկանքով սիրով ընդունեց եւ ողջունեց խորհ. իշխանութեան մուտքը Հայաստան: Չարժանացաւ ոչ միայն ռուս իշխանութենէն, այլ եւ անոնց հայանուն մանկլաւիկներէն: Ընդհակառակը: Կաթողիկոսի մահուան լուրն իսկ, որքան կը յիշենք, գէթ երկտող բառով, անյարդ նկատեցին տալ խորհրդային թերթերը, հայ թէ ռուս: Մինչ այսօր նոյն խորհրդային իշխանութիւնները «սուրբ»ին առջեւ լայնօրէն բացած են Խ. Միութեանց դռները՝ անոր մարմինը, վեհորէն ու փիլոնով զարդարուած, հանդիսաւորապէս ներս առնելու համար:

Այս «անըմբռնելի» փաստերը անգամ մըն ալ յիշատակեցինք հոս, ըմբռնել կարենալու համար մեծութիւնը այն ծառայութեան, որ Հայրենուրաց «սուրբ»ը — իր քարոզներուն մէջ կը յորդորէր մոռնալ հայրենիքը եւ յիշել միայն Քրիստոսը — մատոյց խորհրդային իշխանութեան:

Պայքար հայութեան դէմ Դուրեանով չսկսաւ եւ Դուրեանով ալ պիտի չվերջանայ:

Այն հայադաւ ձեռքը՝ որ այս կղերականը զինեց տմլութեամբ եւ անոր միջոցով պառակտեց հոծ ու հայրենաշէն գաղութ մը, նոյն ձեռքը նոր Դուրեաններու միջոցով պիտի ջանայ ա'լ աւելի խորացնել պառակտումը մեր մէջ եւ նշմարիտ գինին դարձնել գաղթահայ կեանքը:

Մոսկուան այլ դեր վերապահած չունի այն դժբախտ Կալանաւորին, որ իր մեռկ ու թշուառ վիճակին մէջ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի տիտղոսը կը կրէ:

Իր վերջին պաշտօնագրով Էջմիածինը Դուրեանի տեղապահ կարգած է այս վերջինին վատթարագոյն մանկլաւիկը — տգէտ եւ վարկաբեկ — ոմն Մամբրէ վրդ. Գալֆայեան: Նոյն պաշտօնագրով Էջմիածինը հրահանգած է ենթարկուիլ այն ապօրէն «վարչութեան», որ կը գլխաւորէ այս վարդապետը: Ուրիշ պաշտօնագրով մը [illegible] մը:

Ամերիկահայ գաղութը բաժնուած է 74 հոգաբարձութեանց (թեմ), որոնք կը հովուին 19 եկեղեցականներու կողմէ. Առայժմ 46ը (հոգաբարձութիւններէն) եւ 10ը (հովիւներէն) [illegible] Ազգ. Վարչութեան եւ կ'ենթարկուին անոր իշխանութեան: Մինչ Գալֆայեանի գլխաւորած «վարչութեան» կ'ենթարկուին միայն 28 հոգաբարձութիւններ 9 եկեղեցականներով: Երեք — չորս եկեղեցականներ, 10էն զատ, [illegible] ընդունելով հանդերձ օրինաւորութիւնը բուն Ազգ. Վարչութեան, զանազան նկատումներով առժամաբար վերապահ դիրք բռնած են: Բացարձակապէս չէզոք դիրք բռնած է նաեւ ամերիկահայութեան նախկին առաջնորդը, Տիրայր արք. Յովհաննիսեան: Միամտութիւն է խորհիլ, թէ հոծ գաղութի մը այս գերակշիռ մեծամասնութիւնը, իր բոլոր հոգաբարձութիւններով, հոգեւոր հովիւներով եւ այլ կազմակերպութիւններով ու մարմիններով, գլխաւորութեամբ օրինաւոր Ազգ. Վարչութեան, որ իշխանութեան եկած է անառարկելիօրէն օրինաւոր Երեսփ. Ժողովէ մը (ոչ միայն վերջին, այլ եւ նախավերջին, որուն կը մասնակցէին բոլոր հոսանքները), յանցապարտօրէն անձնատուր պիտի ըլլայ Գալֆայեանի մը:

Ազգ. Վարչութիւնը դիմած է Կաթողիկոսին խնդրելով նշանակել յատուկ լիազօր մը եւ կամ յանձնախումբ մը՝ «խնդիրները քննելու եւ արդար ու գործնական կարգադրութիւններ ընելու համար»:

Մենք այս լաւատեսութիւնը չունինք.

Զուր է խօսիլ խաղաղութեան եւ համերաշխութեան մասին հոն, ուր Երեւանի մատը կայ:

Ամերիկահայութեան կնճիռը կամ չի լուծուիր եւ կամ կը լուծուի միայն ամերիկահայութեան ձեռքով:

ՖԱՅԶ ՆՐԲԵՔ ՉՆԿԱՑԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Երկու ամիս եղաւ որ անընդհատ կը քալէինք եւ միշտ նոր գիւղերու կը հանդիպէինք: Նեվշէհիր, Իւրկիւպ, քաղաքները մեր վրայ գէշ տպաւորութիւն թողուցին: Իւրկիւպի մէջ լսեցինք թէ Սեբաստիոյ մօտերը ճամբուն վրայ աքսորուող հայ գիւղացիները բոլորն ալ մորթուած են: Նոյն քաղաքէն հայր ու տղայ մը եկած կ'ուզէին զիս մօրմէս զատել: Մայրս մերժեց զիս յանձնել այդ թուրքերուն, բայց անկարելի եղաւ պահել: Հայր ու տղայ զէն ի ձեռին եկած մեր տան դրան քով կը սպասէին որ երբ դուրս ելլեմ, յափշտակեն: Մերինք բոլորը յուսահատած, չէին գիտեր ի՛նչ ընեն: Շատերը մօրս կ'ըսէին.— Տուր տղան թող տանին: Գոնէ այս տառապանքէն կ'ազատի. մենք մինչեւ ո՞ւր պիտի երթանք, տակաւին յայտնի չէ: Յոգնութիւնը մէկդի, աղտ ու ոջիլներն ի՛նչ ըսենք. մեզմէ շատերը ոջիլէն մեռան: Թուրք կառավարութիւնը ամբողջ ժողովուրդը սպաննել տալէ յետոյ, ողջ մնացածները ոջիլներուն մէջ կը մեռցնէր: Մեր քով եկաւ արաբ պաշտօնեայ մը, տեսաւ մեր կարաւանին թշուառ վիճակը եւ անէծքներ կարդաց Էնվէրներու հասցէին: Յետոյ տեսաւ որ մայրս կուլար, հարցուց թէ ինչո՞ւ կուլայ: Մայրս ցոյց տուաւ Թուրք հայր ու տղան, որ եկեր էին զիս առնելու: Արաբը գնաց բարկացաւ Թուրքերուն,— Եթէ տղայ կ'ուզէք, փողոցը լիքն է թուրք տղաներով, գացէք անոնցմէ առէք: Եւ վռնտեց հայր ու տղան: Երբ Թուրք լակոտը տեսաւ որ զիս չպիտի կրնայ առնել, գնաց իրեն պէս շատ մը Թուրք լակոտներ հաւաքեց, որոնք եկան մեր կեցած տունին պատուհանները կոտրեցին եւ քարկոծեցին: Այդ միջոցին Արաբը վրայ հասաւ եւ Թուրք լակոտները վռնտելով, ոստիկան մը պահակ կարգելէ յետոյ գնաց մեզի համար հաց եւ միս բերաւ ու բաժնեց:

Հետեւեալ առաւօտ նորէն ճամբայ ինկանք եւ գիւղէ գիւղ քալելով հասանք Սուշէհիր: Այս քաղաքին մէջ կարգ մը արհեստաւոր Հայեր կային: Երբ մեր կարաւանին Սուշէհիր գալը իմացան, անմիջապէս մեր քով եկան եւ մեզի համար կերակուր եփ. բերին: Տեսնելով որ աղտին եւ ոջիլին մէջ պիտի մեռնինք, գացին կառավարութենէն խնդրեցին, գոնէ երեք օր միջոց տայ, Սուշէհիր մնալու համար: Երեք օրուան պայմանաժամը անցնելէ յետոյ, կարասներով ջուր տաքցուցին, մեր հագուստները լուացին եւ խաշեցին, մէկ խօսքով ոջիլներէն ազատեցին:

Մենք կ'երթայինք ողջ ձգուած Հայերուն պարտէզները թութ կ'ուտէինք: Առտուն կանուխ նորէն թութ ուտելու գացած էի, մինչեւ այդ օրը կարաւանը պիտի մեկնէր եւ ես լուր չունէի: Մերինք կը պատրաստուէին երթալու, մայրս կը սկսի լալ թէ տղան չկայ: Ընկերներէս Սուրէնը, կնքամայր Գաճարը եկան եւ զիս գտան: Գացինք մերոնց կեցած տեղը. մայրս չկար, զիս փնտռելու գացած էր: Այս անգամ ալ ես սկսայ լալ մօրս համար: Քիչ մը սպասելէ յետոյ, մայրս եկաւ եւ կարաւանը ճամբայ ինկաւ դէպի Գոնեայի Քոչասարը:

Շաբաթներով քալելէ յետոյ հասանք յիշեալ քաղաքը: Օր մը կեցանք հոն եւ մեզ ղրկեցին Թոսրով աւանը: Դարձեալ օրերով քալեցինք եւ վերջապէս հոն հասանք: Հոս մեզ պիտի ցրուէին գիւղերը: Միւտիրը ղուսանափախ Հայ մըն էր, Սեբաստացի, 96ին Թրքացած: Այս մարդը արցունքով ընդունեց մեզ եւ ցրուեց Թիւրքմէն գիւղերը, իւրաքանչիւր գիւղի մէջ 5—10 հոգի: Մենք գացինք Եաղմուրհիւէք, Սուրէնենք՝ Հաճի Մամուսշահ, եւ այսպէս զանազան գիւղեր ցրուեցանք: Մօտ երեք տարի Թիւրքմէններուն մէջ մնացինք: Եաղմուրհիւէքի մէջ մեզ տարին առանց դուռի եւ պատուհանի տեղ մը ձգեցին, իբրեւ տուն. հոն կը պառկէինք կ'ելլէինք: Գիւղացիները լաւ կը վարուէին մեզի հետ: Օր մը գիւղացիներէն Քիւրտ Հասան անուն մէկը եկաւ եւ զիս մայրիկէս ուզեց իբրեւ կամվոր: Մայրս յանձնեց: Քիւրտը զիս առաւ տարաւ: Ամենանոց գիւղը զոր իրենք Ջէօլ կը կոչէին, որովհետեւ ձիւն չի գար հոն: Թիւրքմէնները երկուական գիւղեր ունէին: Ձմեռը բոլոր կենդանիներով Ջէօլը կ'երթային, կը վարէին, կը ցանէին մինչեւ մայիս, յետոյ կը վերադառնային ամառնոց գիւղերը: Ջէօլին հունձքը շուտ կը հասնէր, կ'երթային ամիսի մը չափ բերքը կը հանէին եւ յարդերը մարագները լեցնելէ յետոյ տուներուն դուռները կը գոցէին: Այս գիւղը Գոնիա Քոչասարի սահմանին մօտերը կը գտնուէր, ամառանոցներէն չորս ժամ հեռու: Եաղմուրհիւէքցի Քիւրտ Հասան զիս հոն տարաւ եւ ես իբրեւ կամվոր ամիսի մը չափ Ջէօլը կեցայ: Հոդ Սուրէնը տեսայ աղտ կ'արածէր. Ջէօլը այնքան տաք էր որ եթէ հաւկիթը գետին դնէիր, կ'եփէր: Իսկ մեր ոտքերը սրեխ չկար. բոպիկ կը քալէինք տաք աւազին վրայէն: Մօտ տարի մը կեցայ Քիւրտ Հասանին քով, աղան հովիւ էր եւ ոչխարները կ'արածէր, իսկ ես ալ օգնական: Երբ գիւղացիները տեսան որ քիչ թէ շատ օգտակար կ'ըլլամ Քիւրտ Հասանին, ուզեցին զիս իրենց հորթերը ինծի արածել տալ: Հորթարածելը շատ դժուար է. մանաւանդ գարունը կը ճանճոտին եւ կը սկսին փախչիլ: Ես չպիտի կրնայի բռնել հորթերը կարգի բերել: Գիւղապետը ուրիշ նպաստ ունենալով, կը ներկայանայ մօրս եւ խնդիրը կը պարզէ: Բայց նկատելով որ փոքր եմ եւ չպիտի կրնամ բռնել հորթերը արածել, մօրս կ'ըսէ թէ լաւ կ'ըլլայ դուք Ազապին հետ արածէք: (Ազապին քոյրն է մեր Հարսին): Յետոյ մայրս յանձն կ'առնէ գիւղին հորթերը արածել, իրեն օգնական ունենալով Ազապին: Մայրս որ եղած է հարուստ Գրիգոր Քէհեայի եւ Տէր Անանիայի Հարսը, ոսկի չարոցը վզին, դարձաւ Թիւրքմէններու հորթարած: Գալով ինծի, երբ Ջէօլէն վերադարձայ ամառնոց, այսինքն Եաղմուրհիւէք գիւղը, ճամբան տեսայ որ խեղճ մայրս եւ Ազապին ձեռքերը մէկ մէկ փայտ առած, բոպիկ հորթերուն ետեւէն կը վազէին: Այս տխուր տեսարանը յուզումով դիտեցի: Եաղմուրհիւէքի գիւղը հօտաղներուն հետ եզները կ'արածէի: Իրիկունը երբ եզներով տուն կը վերադառնայի, տեսայ որ գիւղապետը սեխանոցին զիս կանչեց: Գացի քովը: Ինծի ըսաւ.— «Կեցիր միասին երթանք»: Սեխոտ կապած ինկաւ: Ես... սելով դէպի գիւղ կ'երթայինք, երբ պիտի բաժնուէինք իրարմէ, յանկարծ գիւղապետը զիս գրկեց եւ ես լալու գին բողոքեցի: Գիւղապետը սպառնաց ըսելով թէ միտքը կը կանչէ, եւ զիս գրկելով իր տունը ճամբան բռնեց:

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Յառաջ պաշտօնատարներ դատի յանձնուած

»»»··«««

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Ինչպէս կ'երեւայ, կառավարութիւնը վճռած է խիստ հսկողութեան տակ պահել պետական պաշտօնեաները։ Անցի օր հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ հանուեցան երմտական նախարարութեան տասը պաշտօնատարները, որոնք աղմկալի ցոյցեր կատարած էին անցեալ շաբթու, թոշակներու կրճատման առթիւ։ Ցոյցը այնքան ուժգին էր որ ոստիկանութիւնը հարկադրուեցաւ միջամտել։ Այս տասը պաշտօնեաներուն ձերբակալումը եւ անոնց դէմ եղած մեղադրանքը գրեթէ աննախընթաց է Ֆրանսայի մէջ, որովհետեւ նախորդ դահլիճներու օրով այսպիսի պաշտօնեաները անպատիժ կ'ազատէին։

Հարցաքննութիւնը վերջացաւ ինքնութեանց ճշդումով, որովհետեւ ամբաստանեալները մերժեցին պատասխանել առանց փաստաբանի։

Միւս կողմէ, Թղթատարական նախարարութիւնը որոշած է հրամանագիր մը հանել, որուն համաձայն ընկերվարական եւ համայնավար գործօն զինուորեալներ չպիտի կրնան վարել այնպիսի պաշտօններ որոնց խանգարումը կրնայ վտանգել անհրաժեշտ սպասարկութիւնները,— անթել, հեռագիր եւ հեռաձայն։ Այս որոշման դէմ բուռն բողոքագիր մը հրատարակեց Թղթատարական պաշտօնեաներու գաշնակցութիւնը, որ կը գտնուի ընկերվարական ներու ազդեցութեան տակ։

Այս առթիւ շնորհալից պատմութիւններ կը հրատարակեն աջակողմեան թերթերը, գրելով թէ ծանօթ ցոյցին օրը երեք համայնավար պաշտօնեաներ գրաւած էին անթելի կեդրոնին ձայնասփիւռ գործիքները, խափանելով հաղորդակցութիւնները։ Միեւնոյն ատեն կը պատրաստուէին կրակոտ կոչեր ուղղել Ֆրանսայի, Մոսկուայի եւ ուրիշ երկիրներու իրենց ընկերներուն, բայց ժամանակին ճարտարագէտներ յաջողեցան կտրել թելերը։

Ֆրանսա եւ Չեխոսլովաքիա

»»»··«««

ՋԵՐՄ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ Պ. ՊԱՐԹՈՒԻ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Վարշաւայէն գնաց Փրակա, միեւնոյն դիւանագիտական առաքելութեամբ եւ ընդունուեցաւ ջերմ ցոյցերով։ Նախ Չեխոսլովաքիոյ իր պաշտօնակցին հետ տեսակցելէ յետոյ, ներկայացաւ հանրապետութեան նախագահ Պ. Մազարիքի եւ վարչապետ Պ. Մալիփեթրի։ Իրիկուան հացկերոյթ մը տրուեցաւ ուր ջերմ բաժակաճառեր արտասանուեցան։ Պ. Պենէշ, Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը, մասնաւորապէս շեշտեց իր բաժակաճառին մէջ.— « Մեր բարեկամութիւնը եւ գնահատութիւնը չենթարկուած է։ Ան ուրիշ նպատակ չունի եթէ ոչ մեր դրացիներուն մէջ ընդլայնել գործակցութեան շրջանակը, անկեղծ եւ ուղղամիտ բարեկամութեամբ։ Այս առթիւ կը ծանրանամ հարցի մը վրայ ուր ընդհանուր գործակցութիւնը մասնաւորապէս անհրաժեշտ է,— կեդրոնական Եւրոպայի համաձայնութիւնը։ 1920էն ի վեր, Փարիզ եւ Փրակա միշտ համաձայն են եղած կեդրոնական Եւրոպայի միջին պետութեանց անկեղծ գործակցութեան։ Ֆրանսան մեզի համար մեծ բարեկամ մը եւ գնահատելի մըն է, բայց մանաւանդ մեծ օրինակ մը »։

Նոյնքան սիրալիր բաժակաճառ մը խօսեցաւ Պ. Պարթու, շեշտելով.— « Ֆրանսա եւ Չեխոսլովաքիա կը ծառայեն միեւնոյն նպատակին։ Մենք մեր ապագայ սերունդներուն համար ուրիշ բան չենք պահանջեր եթէ ոչ ապահովումը իրենց ազատութեան եւ պահպանումը իրենց հայրենի ժառանգութեան։ Մենք կ'ուզենք որ միւս ժողովուրդները, բոլոր միւս ժողովուրդները խաղաղութեամբ վայելեն իրենց ազգային կեանքին բարիքները։ Այդպէսով Դաշնակցութիւնը մեզի համար կը մնայ քաղաքակրթութեան լաւագոյն ազդակներէն մէկը. մենք ոչ կ'ուզենք լքել զայն, ոչ ալ տկարացնել »։

Ծերակուտական մը, նախկին նախարար

50,000 ՖՐԱՆՔ ՍՏԱՑԱԾ ԷՐ ՍԹԱՎԻՍՔԻԷՆ

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը անցի օր երեք ժամ քրտնցուց նախկին նախարար մը, ծերակուտական Ռընէ Ռընու, որ խոստովանեցաւ թէ 50 հազար Ֆր. ստացած է «Անփիռ» թատրոնին տնօրէն Այոթէն, միջնորդելու համար ի նպաստ Սթավիսքիի։ Ահա իր խօսքերը.— « Ես աշխատանքիս վարձք ստացած եմ իբրեւ փաստաբան։ Գումարը ինծի յանձնուեցաւ իմ գրասենեակիս մէջ, Այոթի կողմէ, Սթավիսքիի անունով։ Հաւկցայ թէ գործը կարեւոր էր։ Նշանակեցի ստանալիք գումարս, 50,000 Ֆրանք որոնք յանձնուեցան Այոթի կողմէ »։

Յանձնաժողովը խորապէս ազդուեցաւ այս յայտարարութենէն։ Քննիչներէն Մ. Հանրիօ յայտարարեց.— Ես արմատական ընկերվարական եմ։ Եւ ողբալի կը գտնեմ որ իմ կուսակցութեանս նախկին նախագահը, երբեմն դատական նախարար, գտնուի խաբեբաներու եւ գողերու կողքին՝ ընդդէմ գահերուն։

Նախկին նախարարը յայտարարեց թէ 50,000 ֆրանքը բացառիկ վարձատրութիւն մը չէ իր սովորական ծառայութեան համար, (Այդ գումարը ստացած է 1926ին, ընդհանուր դատախազին գիմելու եւ Սթավիսքիի դէմ բացուած դատը խափանելու համար)։ Քննիչ մը հարցուց

— Չէ՞ք կարծեր թէ արդարութիւնը բան մը չի շահիր երբ նախկին դատական նախարար մը իշխանութիւնը ձգելէն ...

— Կը կարծեմ թէ ուրիշ նախկին դատական նախարարներ ալ իրենց արհեստը ի գործ կը դնեն եւ նոյնիսկ այս կարգին մէջ կան ... նախկին նախագահներ։

— Գիտէի՞ք թէ ո՛վ էր Սթավիսքի, երբ փաստաբան կ'ըլլայ խնդրեց գրաւոր անոր գործով։

— Բացարձակապէս ոչ։ Այոթ ինծի բսաւ թէ դատանորէն կը տեսակցի ... ուրիշ բան չըսաւ։

— Սովորութիւնը թոյլ կուտա՞յ որ ... մը չգիտնայ թէ ո՛վ կը ...

— Շատ մը պարագաներու մէջ պաշտպանութիւնը կը կազմակերպուի ... փոխանորդներու կամ բարեկամներուն կողմէ։

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

Պ. Տորիօ, Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան կրակոտ երեսփոխանը, որ վերջերս հրաժարեցաւ Սէն Տընիի քաղաքապետի պաշտօնէն, անցի օր միճարանական ժողով մը սարքած էր իր շրջանին մէջ, իր հակառակորդներուն դէմ։ Ներկայ էին կուսակցութեան յայտնի վարիչները, Քաշէն, Վայեան Քութիւրիէ եւ ուրիշներ։ Պ. Տորիօ ուժգնօրէն քննադատեց կեդր. կոմիտէն, իբրեւ բացարձակապէս անկարող վարելու զանգուածները։ Այս առթիւ կարդաց նամակ մը որով Կոմինտէրնը Մոսկուա կը հրաւիրէ զինքը։ Տորիօ մերժած է երթալ։ Երկու ժամ խօսելէ յետոյ, կարգը եկած էր հակառակորդներուն։ Բազմութիւնը հայհոյանքներով ընդունեց Մարսէլ Քաշէնը եւ չուզեց մտիկ ընել։ Խառնակութիւնը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր։ Ետքոյ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ որ կը գնահատէ Պ. Տորիօյի բռնած դիրքը։ (Միացեալ ճակատ ձախակողմեան տարրերու հետ)։ Կեդր. կոմիտէն Թրոցքիական եւ ծոցրայի բեկոր » եւն. կը կոչէ Տորիօն։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ...

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Թրքական կառավարութի... ...քիի վերադարձը, Փրինքիփօ կղզին բնակելու պայմանաւ. Միւս բոլոր երկիրները մերժած են։ Թերթերը կը գրեն թէ կարմիր աքսորականը պահուած է բարեկամի մը տունը, Փարիզէն հարիւր քիլոմեթր հեռու։

Հ. Յ. Դ.

ՊԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին 131, Fbg. du Temple սրճարանը։ Ներկայանալ անդամատոմսով։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Դիւան

ՓՕՑ Տ'ՕՐՆԱՅԻ Կարին ենթակոմիտէի ընկերահաւաքական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ընկեր Սեդրաք Թովմասեանի բնակարանին մէջ։ Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ։ Ընկ. Մ. Բարխեան կը խօսի Կարինի մասին։

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Զաւարեան եւ Ռոստոմ խումբերուն բոլոր ընկերները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն

ԱՊՐԻԼ 11-24Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

կը խօսի Զ. Ռ. Մ. կեդր. վարչութեան անդամ Ա. ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Վաղը Կիրակի օր

կը խօսի Զ. Ռ. Մ. կեդր. վարչութեան անդամ Ա. ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ ՏԵՂԻՈՅՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին տեղւոյն մատրան մէջ

Կը նախագահէ՝ Պ. Գ. ՔԷՆՏԷՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Տ. Ա. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ (հրաւիրուած Լիոնէն)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Պ. Ա. Մելքոնեան եւ Օր. Ծ. Տէր-Պետրոսեան Լիոնէն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 ԱՊՐԻԼ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9.30ին Salons COLISÉEի մէջ

Մարսէյլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Դպրոցասէրի նախկին սաներէն կողմէ՝

Ա. ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ ՏԷՐ՞Ն ՈՒ ԾԱՌԱ՞Ն օփէրէթը

„ԷԼ ՈՒ ԷԼ" հայկական պատկեր նահապետական կեանքէ առնուած ընկերացած երգի ու պարի

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐԸ երգախաղ

Կը նուագէ Մարսէյլիոյ հանրածանօթ 12 հոգինոց Arman-Guy ճազը

Մուտք՝ 10 եւ 5 ֆրանք

Տոմսեր կը ծախուին Դպրոցասէրի սան..., ...

...

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԷՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

վաղը կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Villa Chantereveի մէջ, 4 Bld d'Enghien. Enghien-les-Bains

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ... եւ ... ՑԻԼ. ԱՆԱՀԻՏ ... Օր. ՍԻՐԱՐՓԻ ԱՃԷՄԵԱՆ, Օր. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ... եւ ... ԱՅՍ եւ ԱՅՍ ... եւայլն

Մուտքը 5 ֆրանք թէյասեղանի համար։

54 թիւ հանրակառքը Trinitéէն կը մեկնի Էնկէն։ Շոգեկառք կար ... 14.02ին եւ 14.28ի։

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն. ժամը 9ին, 5 rue Paul Berruel (նախկին rue Cambronne, 131) Մէթրօ՝ Vaugirard։ Թէյասեղանի երեկոյ. ... Թորամանեանի մահուան առթիւ «Թ. Թորամանեանի կեանքը եւ գործը». Յ. Զարեան։ Յաջորդ ... ներկաներէ։ Կը մասնակցի նաեւ ճարտարապետ Պ. Ա. ԹԱՀԹԱՃԵԱՆ. Մուտքը ազատ է։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ՊԱՆԹԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ...

Ի ՆՊԱՍՏ ՊԱՆԹԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Վաղը կիրակի, 29 Ապրիլ կէսօրէ վերջ ժամը 3, Պանթէօ, 150, Route d'Orléansի ... մէջ

Առակներ կը ներկայացնեն «ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ» եւ «ԳՈՒՇԱԿ» ...

Ղեկավարութեամբ՝ ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

Յոխ յայտագիր՝ խմբերգներ, արտասանութիւններ, կովկասեան եւ ...կան պարեր, անակնկալներ եւ մոգական փորձեր.

Թառիս Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ կը նուագէ

Յախուներու մասնակցութեան համար մուտք 5 ...

Հաղորդ. միջոց.— Առնել Փորթ տ'Օրլէանէն 88 թիւ ... իջնել Պանթէօյի կայարանը։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ Հ. Մ. Ը. Մ ի Rainey Rosny ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ...

ի նպաստ «ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏ» ...

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Casino du Raincy սրահին մէջ

Jazz-Tango ՄԵԼՔՈՆ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Mlle Rosie Macdonaldի ...

Մուտք՝ 5 Ֆրանք

Վերջին ազդարարութիւն

«Ալիք»ի, «Յառաջ»ի, «Յուսաբեր»ի եւ «Հայրենիք» ամսագրի

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ

ԹԱՒՐԻԶ, 31 մարտ.— Թաւրիզում եւ շրջաններում գտնուող ... բաժանորդները, որոնք ամիսներ շարունակ կարդացել են յիշեալ թերթերը, ... կարին չեն վճարել բաժնեգիները եւ ձգձգել են, հակառակ իրենց եղած ... մումներին։

Սրանով վերջին անգամ յայտարարում եմ այդ անպարտաճանաչ բաժանորդներին, որ մինչեւ 1934 թիւ մայիս 20ը փակեն իրենց հաշիւները, ... ռակ դէպքում ստիպուած կը լինիմ այդպիսիների անունները թերթում յայտարարելու եւ օրինական միջոցների դիմելու։ Իսկ այն բաժանորդները, որոնք իրաւաւանցիւր ամսի վերջին իրենց հաշիւները չեն փակի, այդպիսիներին թերթը անմիջապէս կը դադարեցուի։

Գործակալ՝ ԽԱՉԻԿ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

(57 տարեկան, ...ի համար. ... դիմել ... Մ... ԱՐԼԱՆԻ. 6, rue Blanqui, Փարիզ (13)

Reibros ... Reibrosի ... 39 ... Reibrosի, 11, Rue Lafayette, Paris.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

... ժամը 3ին ...

ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է

Կախուորուած սենեակ մը, ... դիմել Պ. Կ. Մուրատեանի ... 13 թիւ Սօլնիէ, Փարիզ (9), մէջը ... Քառէ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. Seine 276.784

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 29 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 29 Avril 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2482

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

»»»··«««

... Դժուա՞ր է բռնօրէն ամփոփուիլ ու գրի առնել մտածումներ՝ դէմքի մը մասին որ դեռ երէկ փակեց իր աչքերը։

Միքայէլ Վարանդեան կը պատկանէր սերունդի մը, որուն այս կամ այն գործի մասին հակասական տպաւորութիւններ ունեցած ենք մենք, անմիջական յաջորդներս։

Պատանեկան շրջանի խանդավառ ու կախարդական տպաւորութիւններուն խառնուեցան, յետագային, վերապահութեան փորձերն ու պահանջները։ Դառնութիւններ ու պոռթկումներ փոթորկեցին մեր հոգին, եւ, ինչո՞ւ չըսել, սերունդի կամ հոգեբանութեան պայքար մը խառնիչ խօսքեր փոխանակել տուաւ։ Յաճախ հրապարակաւ։

Եւ սակայն, մեր յարգանքը մնաց անեղծ, կատարուած աշխատանքին եւ ձեռք բերուած վաստակին հանդէպ։

Այդ վաստակին մէջ, յեղափոխական գրականութեան եւ տեսարանական քարոզութեան մէջ, Վարանդեան առաջին օրէն իսկ միբարար գրուեց դիրք մը, որուն ժառանգորդը չունինք այսօր։ Կամ ունինք, տարբեր բովանդակութեամբ։

Իր խառնուածքովն իսկ, Վարանդեան սահմանուած էր դառնալու մտքի եւ գրչի ախոյեան մը։ Եւ այդպէս ալ մնաց երիտասարդութենէն մինչեւ մահուան րոպէն։

Վկայ՝ իր բազմաթիւ արտադրութիւններն ու հատոր – հատոր գիրքերը, որոնք չունին տուին սերունդներու եւ կուսան տաքուին, հակառակ ժամանակներու յեղաշրջման եւ տարիքի ծանրութեան։

Անշուշտ նաեւ այն պատճառով, որ ողբացեալ ընկերը ունէր խանդավառ ու ձգող լեզու, որ շատ քիչերուն տրուած է, մեր յեղափոխական – քաղաքական գրականութեան մէջ։

Սահուն, պատկերալից եւ յաճախ սաւառնոտ, այդ լեզուն — Վարանդեանի ոճը — ժառանգէլի, սիրելի կը դարձնէր չոր ու ցամաք նիւթեր ու տեսութիւններ։ Նոյն իսկ ոչ – դաշնակցականներ հաճոյքով կը փնտռէին իր գիրքերը, ինչպէս իր ճառերը։

Ան մնաց ինքնուրոյն եւ ստեղծագործ հեղինակութիւն մը, այս ճամբուն վրայ։ Եւ եթէ տարիներէ ի վեր կը նախընտրէր արեւմտահայերէն գրել, անշուշտ մէկ պատճառն ալ այն է որ իր գրագէտի խառնուածքով, միշտ աշխոյժ, գոյն ու ձեւ կը փնտռէր, ինչպէս եւ ազատ խոյանք։

Բուն քաղաքական կեանքը խորթ էր իր խառնուածքին, եւ գիւանագիտական գործունէութիւնը պիտի կազմէ առաջինը իր վրիպումներուն, ինչպէս ուրիշներու համար։

Ան աշխարհին կը նայէր «խոէալիստ»ի աչքերով, ու կը զարմանար որ «ընկեր» Մաքտոնըլտը կը խուսափէր երէկուան մտերմութենէն ու յիշատակներէն, երբ դարձաւ իշխանաւոր,— տէրն ու տիրականը Մեծն Բրիտանիոյ։

Գիտական վերլուծումներու մէջ ալ, «իտէալիստ»ի հոգեբանութիւնը միշտ պայքարի մէջ էր բուն գիտնականին հետ։

Եւ կը թուի թէ լաւ է որ այդպէս էր. որովհետեւ, մանաւանդ ռուսական ալեկոծութեան յորձանքը եւ «հասարակական» թարգմանածոյ, թխածոյ գրականութեան հեղեղը կը սպառնային խեղդել ինչ որ ինքնուրոյն էր եւ մարդկային։

Իր գործօն կեանքին մեծագոյն մասը անցուցած Եւրոպա, շարունակ շփման մէջ՝ առաջաւոր դէմքերու հետ եւ թաղուած՝ մատենադարաններու խորը, Վարանդեան դժուար կ՚ըմբռնէր բուն հայկական կեանքին բազմաթիւ հակասութիւնները։

Իր մէջ փիլիսոփան կը գերակշռէր բուն հանրային գործիչին վրայ։ Անկէ՝ իր երբեմնի պոռթկումները, որոնց շուտով կը յաջորդէր լաւատեսութեան եւ բարեացակամութեան անդորրութիւնը։

Ծորունկ էր իր վրդովումը ինչպէս ներքին վէճերու, նոյնպէս ազգային ճակատի ճարճատման առթիւ։ Եւ, իր հիւանդագին վիճակին մէջ անգամ, միջին ճամբաներ, ելքեր կը փնտռէր, որպէս զի անելի մը չյանգին պատակտումները։ «Վերջաւորութիւնը լաւ չէր տեսներ», ինչպէս գրեց, երէկ, թղթակից մը։

Թէեւ հեռու ապրած՝ բուն Երկրէն ու անոր փոթորիկներէն, Վարանդեան առաջինն եղաւ որ տեսողութեան ուժով եւ խոր ներշնչումով, վճիտ խանդավառութեամբ գրական բարձունքներու հասցուց հայկական ազատագրութեան արիւնոտ գործերը, մեր արիւնազանգ սարալանջերու հերոսներն ու անոնց փառքերը։

Իր վերջին գործն ալ, «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատմութիւն»ը, որ դժբախտաբար կիսատ մնաց, յատկապէս կը շեշտէ այդ գիծը, հասցնելով Քարլայլի «Հերոսապաշտութեան»։ Ինքն էր որ գրեց, այդ գրքի յառաջաբանին մէջ.

— «Անցեալի պաշտամունքը — հերոսներու եւ հերոսական գործերու պաշտամունքը — ամենազօրաւոր խթաններէն է ազգերու յառաջդիմութեան։ Գալոց սերունդները շատ մը հրահանգիչ դասեր պիտի քաղեն հայ յեղափոխական տարեգրութեան այդ սրտառուչ էջերէն,— դասեր ինքնամերժ զոհողութեան, քաղաքացիական արիութեան եւ ցինց, բարձրասլաց գաղափարականութեան»։

Ան կ՚ուզէր, կը ձգնէր այդ պաշտամունքին կրակովը վառակել ոչ միայն հայ երիտասարդութիւնը, այլ եւ օտարները։

Իր մահով, հայկական պատմութեան էջ մը կը փակուի նաեւ օտարներու այն շրջանակին համար որուն հետ այնքան սերտ կապեր հաստատած եւ պահած էր ողբացեալ ընկերը, իր պաշտօնին բերումով կամ անձնապէս։

... Թոյլ տուէք ընդհատել այստեղ, երկիւղածութեամբ խոնարհելու համար նոր գերեզմանին առջեւ։

Հողը թեթեւ վրադ, սիրելի Միքայէլ։

Շ.

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐԸ

Երէկ Մարսէյլի մեր թղթակիցէն ստացանք նամակ մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ինչպէս գրած էր « Յառաջ », ընկ. Վարանդեան խորապէս ազդուած էր ընկ. Ահարոնեանի հիւանդութենէն։ Փետրուար 11էն ի վեր բոլորովին փոխուած էր։ Երբեք չպիտի մոռնամ պատկեր մը.—

Այսպէս, փետրուար 13ին, երեքշաբթի օր, երբ երեկոյեան ուշ տանն վերադարձայ Պոմոն այն հիւանդանոցէն ուր կը պառկէր Ահարոնեան, ընկ. Միքայէլ Վարանդեան կը սպասէր նանրակառքի գիծին վրայ, իր տունէն հասակը ցցած չորս հովերուն։ Մօտեցայ իրեն, բարեւեցի, եւ ըսի թէ ինչո՞ւ կը սպասէ այս պաղ ու մշուշոտ օդին։ Պատասխանեց թէ լուրի մը կը սպասէր, ամենավերջին լուրին Ահարոնեանի մասին։

Դիտել տալով իրեն թէ օդը պաղ է եւ վտանգաւոր եւ յարմար է տուն երթալ, կրկնեցի անգամ մը եւս թէ մտահոգութեան պատճառ չկայ, հիւանդը լաւ է։

Եւ իր փառաւոր գլուխը դարձնելով ինծի, աչխամարհանքո՞վ թէ անզօր բարկութեամբ սաստեց.

— Կը ստե՞ս, ընկեր, կը ստե՞ս։ — Ոչ, ընկեր Վարանդեան...ո՛չ, պատւոյ խօսք։

— Ա՜հ, Հրա՛չ, տղաս, ջահիլ ես, ջահիլ ես, կ՚ուզես որ ինծ ալ այդ ջահիլութենէդ մասնակից դարձնես...

Վերջացող կիրակին, ապրիլ 22ին, Պոմոնի Դաշնակցական տղաքը կ՚որոշեն միասին լուսանկարուիլ, օգտուելով նաեւ ընկ. Հ. Օհանջանեանի ներկայութենէն։ Հակառակ օդին աննպաստ ըլլալուն, փափաքը կը կատարուի։

Կ՚ըսեն թէ, այդ օրը աշխատանքի գրասեղանին առջեւէն ելած եկած էր։ Եւ գիտէ՞ք քանի ժամէ ի վեր կ՚աշխատէր, 21 ապրիլ շաբաթ օրուընէ մինչեւ կէս գիշեր եւ կիրակի ամբողջ օրը, երբ տղաքը գինք հրաւիրեցին լուսանկարուելու։

Նոյն օրը երեկոյեան ճաշի հրաւիրուած էր ընկեր Համօ Օհանջանեանի հետ, ընկերոջ մը բնակարանին մէջ։ Նախապէս մերժած էր ներկայ ըլլալ Հ. Կ. Խաչի բէյառեդանին, Համազգայինին, եւ Հ. Յ. Դ. սեղանին, հիւանդութեան պատճառով։ Նոր հրաւէրը բարեկամական հանգամանք ունէր։ Կ՚ուտեն, կը խմեն եւ ապա սեղանակիցներէն մին, բաժակը կը վերցնէ բարեմաղթութիւններ ընելով մեծ հիւանդին եւ իրեն համար։

Ընկ. Վարանդեան ոտքի կ՚ելլէ, շնորհակալութիւն կը յայտնէ եղած յարգանքի եւ բարեմաղթութեանց համար։ Եւ հազիւ տեղը նստած, սեւ ողբերգութիւնը կը սկսի։ Գլուխը կը ծռէ իր քովը նստող ընկ. Շահլամեանին վրայ, եւ անորոշ բառեր կը փսփսայ։ Ընկեր Օհանջանեան որ միւս կողմը նստած էր, ձեռքը կը նետէ անմիջապէս բազկերակին, կը հաստատէ թէ լաւ չէ վիճակը։ Եւ բժիշկ Օհանջանեանի հրահանգին վրայ կը փոխադրեն յարակից սենեակ մը, անկողնի վրայ։ Փոխադրութեան միջոցին կը բացականչէ.— « Զգեցէք զիս, առանձինն կրնամ երթալ »։

Եւ անկողնին վրայ, իր աղջկան եւ շուրջիններուն խրախուսական խօսքեր կ՚ըսէ.— «Մի՛ վախնար, մի՛ վախնար, աղջիկս, Ռիթա, բան մը չկայ»։

Պէտք եղած անմիջական դարմանումները ընելէ վերջ, կը կանչեն նաեւ մասնագէտ ուրիշ բժիշկ մը եւս եւ կը հաստատեն թէ կաթուածահար եղած է ձախ կողմէն։

Գիշերուան մինչեւ ժամը մէկ, վիճակը վտանգ մը չէր ցուցներ, բայց մէկէն վերջն է որ կը ծանրանայ եւ կը տեւէ մինչեւ մահուան ժամը, հակառակ անոր որ յիշողութիւնը եւ լեզուն մասամբ կը պահէին իրենց գործերու կարողութիւնը։

Վերջապէս, կատարուած բոլոր բժշկական խնամքներն ու դարմանումները ազդեցութիւն մը չտուին, եւ մեռաւ մեծ վերթրանը։ — *Հրաչ*։

Հ. Յ. Դ. Բիւրոն եւ բոլոր Կեդր. եւ Մեկուսի կոմիտէները խորին վշտով կը ծանուցանեն մահը Հ. Յ. Դաշնակցութեան վաստակաւոր գործիչին,

ԸՆԿԵՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն, ընկեր բժ. Հ. Օհանջանեան եւ Ահարոնեան – Վարանդեան ընտանիք մարմինը խոր կսկիծով կը ծանուցանեն մահը վաստակաւոր յեղափոխականին եւ մեծ հայրենասէրին,

ԸՆԿԵՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

որ շիջեցաւ յետ կարճատեւ հիւանդութեան, Ապրիլ 26ին, Պոմոնի մէջ (Մարսէյլ)։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի կիրակի, 29 ապրիլ, կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին։ Մարմինը Պոմոնի եկեղեցին պիտի փոխադրուի իր բնակարանէն, 136 *Պուլվար Պոմոն, Վիլլա տէ զ՚Իրոնտէլ*, եւ կրօնական արարողութենէն յետոյ պիտի ամփոփուի Սէն Փիէռի գերեզմանատունը։

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յովհաննէսեան (Բագու), Տիկին Անահիտ Այօլօ (Մոսկուա), Օր. Ռիթա Վարանդեան (Մարսէյլ), Տիկին Նուարդ Ա. Ահարոնեան (ծնեալ Յովհաննէսեան), խորին ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը իրենց եղբօր եւ հօր,

ԸՆԿԵՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ հինգշաբթի, 26 ապրիլ, կէսօրէ յետոյ ժամը 5ին, Մարսէյլի մէջ։

Փարիզի « Եգիպտացի » կոմիտէն խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ անակնկալ մահը իր շրջանի վեթերանի՝

ԸՆԿԵՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

ՀՐԱՀԱՆԳ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն նկատի առնելով ընկերներու եւ մարմիններու դիմումները՝ ծաղկեպսակներ գնելու ողբացեալ ընկ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ յուղարկաւորութեան առթիւ, կը յայտարարէ.—

Կեդր. Կոմիտէն հաւաքական ծաղկեպսակ մը պատրաստած է այսօրուան յուղարկաւորութեան առթիւ, հետեւաբար կը յանձնարարէ այս նպատակով հաւաքուած գումարները յատկացնել Վեթերաններու ֆոնտին։

ՑՈՒՑԿԱՅԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊՈՒՔՐԷՇ, 27 ապրիլ (*Յառաջ*).— « Րաֆֆի » Մշակութային Միութիւնը, Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը, Գթութեան Խաչը երկիւղածօրէն կը խոնարհին մեծ հայրենասէրին՝ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ դագաղին առջեւ։

×

ՊՈՒՔՐԷՇ, 27 ապրիլ.— Մենք վարժուած էինք մեր զինուորներուն մահը տեսնելու մայր հայրենիքին մէջ, ժողովուրդին համար կռուած տանն։ Մեր սիրեցեալ Միքայէլին մահը կրկնապէս եղերական է, քանի որ տեղի կ՚ունենայ հեռու հայրենիքէն, իր բովանդակ ուժը ազգին ծառայութեան ի սպաս դնելէ յետոյ։ ԴՐՕ։

⁂ Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը իր խորին վշտակցութիւնը կը յայտնէ գրչի վաստակաւորին՝ Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

⁂ «Համազգային»ի Կեդր. Վարչութիւնը հարիւր փրանք կը յատկացնէ Ֆր. Կ. Խաչի Իսի Լէ Մուլինոյի բուժարանին, փոխան ծաղկեպսակի, ի յիշատակ գրչի մեծ վաստակաւորին։

Փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին։

Ընկեր Ե. Յ.	30
«Յառաջ»ի ընկերները (եւ ծաղկեպսակ)	50

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Չիքակոյի դէպքին մեղաւորները

Դեռ երէկ ստացանք « Հայրենիք »ի ապրիլ 14 — 18 թիւերը։ Պատերնի դատի մասին գրած էինք երէկ։ Չիքակոյի դէպքին առթիւ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

ՉԻՔԱԿՕ, ապրիլ 12.— Կիրակի օրուան խառնակիչներէն 7 — 8 հոգի բանտը են։ Կան նաեւ բանտարկուած կիներ։ Իւրաքանչիւրէն կը պահանջուի 2500 տոլար երաշխաւորութիւն։ Յառաջիկայ մայիսին տեղի պիտի ունենայ դատը։ Ոստիկանութիւնը կը հետապնդէ ուրիշ խառնակիչներ ալ, որոնք երկու օրէ ի վեր պահուըտած են։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, Նիւ Եորքի մէջ Դուրեանի սպանութեամբ ամբաստանուած Տանձերու դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Մայիս 14ին։

Դատարանին նախագահն է դատաւոր Քորիկըն։ Կառավարութեան դատախազն է Քամինսկի։

ՄԱՅԻՍ 1Ը Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, փառաւորապէս տօնելու համար Մայիս Մէկը։ Մոսկուայի կարմիր հրապարակին վրայ տեղի պիտի ունենայ հսկայ թափօր մը որուն պիտի մասնակցին մէկ միլիոն բանուորներ։ Ներկայ պիտի ըլլան Ստալին, Կալինին, Մոլոտով, Վորոշիլով եւ ուրիշ յայտնի դէմքեր։ Թափօրին առջեւէն պիտի երթան 25.000 կարմիր զինուորներ։ Արարողութիւնը պիտի սկսի առտուան ժամը 10ին եւ պիտի տեւէ մինչեւ 5։

⁂ Փարիզի մէջ այս տարի Մայիս 1ի տօնը պիտի ունենայ բազմաթիւ ցոյցի մը հանգամանքը։ Կառավարութիւնը անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած է, մանաւանդ օտարականներուն դէմ որոնք անմիջապէս պիտի վտարուին։

Նախկին նախարարը պիտի դատուի

»»»··«««

ՆՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Դատական նախարարը անմիջապէս ընդհ. դատախազին յանձնեց ծերակուտական եւ նախկին դատական նախարար Պ. Ռընէ Ռընուի վկայութիւնը։ Ինչպէս գրած էինք, նախկին նախարարը հարցաքննուելով քննիչ յանձնաժողովին առջեւ, խոստովանեցաւ թէ 50,000 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն, իբրեւ փաստաբանական վարձք։ Նախարարը չծածկեց թէ փորձած էր նոյ առնել տալ Սթավիսքիի ձերբակալման հրամանագիրը, բայց ընդհ. դատախազը մերժեց։ Այս առթիւ մամուլին հաղորդած յեկոյցով մը, Նախկին նախարարը կը յայտարարէ թէ ինք վարուած է իբրեւ փաստաբան։

Այս յայտնութիւնները հաղորդուեցան նաեւ փաստաբանական կաճառին։ Հաւանական է որ Պ. Ռընու վտարուի։ Այն օրէն ի վեր որ իր անունը խառնուեցաւ Սթավիսքիի գործին, չի կրնար երեւալ դատական պալատին մէջ։ Անգամ մը գացած էր եւ թշնամական ցոյցերու հանդիպեցաւ։

Ուրիշ նախկին նախարար մըն ալ, երեսփոխան եւ փաստաբան Անտրէ Հէս, քննեցաւ առջի օր։ Փորձեց ապացուցանել թէ ինչ որ ըրած է, արհեստին բերումով կատարած է, բայց քննիչ յանձնաժողովը անհասկնալի գտաւ Սթավիսքիի դէմ բացուած դատին 19 անգամ յետաձգումը։ Հարցաքննութեան ատեն բուռն վիճաբանութիւններ ծագեցան։

Կրկին հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ նաեւ Տօքթ. Փիէռ Վաշէ, որ ծանօթ է Մոնմարթրի շրջանակներուն եւ սիրական բժիշկը՝ ազնուական տիկիններու։ Լրացուցիչ բացատրութիւններ պահանջուեցան բժիշկին կողմէ Սթավիսքիի տրուած վկայականներու մասին, քանի որ խաչագողը անոնց շնորհիւ կրցած էր խուսափիլ դատական հետապնդումներէ։ Տօքթ. Վաշէ յայտարարեց թէ իր տուած վկայականները բոլորովին օրինաւոր էին, թէ Սթավիսքի կը տառապէր հալածախտէ, կը վախնար թէ 1.— Սեղանաւորներ կ՚ուզեն թունաւորել զինքը.— 2. Թէ գինքը յիմարանոց պիտի դնեն։ Բժիշկը խոստովանեցաւ թէ գիտէր որ Սթավիսքի ձերբակալուած եւ մէկ տարի բանտարկուած էր,

(Մնացեալ շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

ՑԻԾԵՆՔ ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ

ԽՄԲ․— Տակաւին չենք գիտեր թէ ի՛նչ ձեռագիրներ ձգած է մեր ողբացեալ ընկերը։ Բայց ապահովաբար իր վերջին խօսքը եղած պիտի ըլլայ հետեւեալ գրութիւնը, որ հրատարակուեցաւ «Երկունք»ի բացառիկ թիւին մէջ, ապրիլեան սգահանդէսին առթիւ։ Խորին յուզումով է որ կ'արտատպենք զայն, իբրեւ կտակ մը․—

Եւ դարձեալ Ապրիլ 24ը․․․։

Հայ մտքի նահատակութեան սգատօնն է, որ պիտի կրկնեն մեր սերունդները տարեց-տարի, եւ դարէ-դար․․․

Կարո՞ղ էք գտնել համաշխարհային պատմութեան մէջ հաւաքական նահատակութեան աւելի ցնցող տեսարան մը, քան այդ կարաւանը հայ առաջապահ գործիչներու, որոնք ասկէ 19 տարի առաջ կատարեցին իրենց ադեթը դէպի հեռու անապատները․․․։

Հայոց պատմութեան «Զարհուրանքի Թուականն» է այն։ Ի՞նչ են անոր հանդէպ Ֆրանսական «ԱՆԷ Թէրիոլ-ԼԸ»ի սարսափները` Վիկտոր Հիւգոյի հանճարեղ գրչով յաւերժացուած․․․։

Ժողովուրդի մը գլուխն էր, որ կը զատէին մարմինէն, նախ քան մարմինը յօշոտելը։

Հարիւրաւորներ էին այդ եզակի Գողգոթայի ճամբուն վրայ։ Գաղափարի աննկուն մարտիկներ` որ կ'երթային անմահութիւնը գրկելու ամէնէն դաժան վախճանին մէջ։ Մտաւորականներ — մեծագոյն մասը։ Զինուորներ գրչի ազատութեան։

Ակնունի — հայ ամբոխի զարդերէն մէկը, մեծ Արծրունիի գիտաւոր աշխատակիցը։ Զօհրապ, Զարդարեան — հայ գրականութեան, Հայոց մշակոյթի առաջնակարգ սիւներէն։ Սիամանթօ, Վարուժան — հայ մարտական բանաստեղծութեան զոյգ իշխաններ։ Վարդգէս, Խաժակ, Հրաչ, Սարգիս, Շահրիկ, Մինասեան, Դայֆայեան, Փաշայեան, Սեփերեան, Մարզպետ, — Հայ ազատագրական շարժման հինաւուրց ռահվիրաներ, հայկական «գետնայարկի» տաղանդաւոր քարոզիչներ։

Ու շքեղ փունջ մը երիտասարդ գործիչներու, գրագէտներու — Բարսեղ Շահպազ, Գեղամ, Սեւակ, Բարթող, Փիլոս եւ քանի՜ Փիլոսներ․․․։

Երեք յաջորդական սերունդներու ծաղիկն էր, որ արօրուեցաւ դահճի բիրտ ոտքերուն տակ։ Վի՜հ մըն էր, որ բացուեցաւ հայ մտքի անդաստանին մէջ․ ահաւոր բաց մը, զոր կը զգանք ամէն քայլ մեր կեանքի ու գործունէութեան բոլոր մարզերուն մէջ։ Փոքրիկ ազգի իմացական դէմքը մէկէն ի մէկ սեւս խոշտանգուեցաւ, խեղաթիւրուեցաւ այնքան բարձր արժէքներու կորուստով։

Ջանա՞նք չտեսնել աւերածը, ձգտի՞նք լեցնել բացուած վիհը։ Ի՞նչ են ազգերը առանց գրականութեան, արուեստի — մշակոյթի։ — Ազգ չեն արդէն։ Տգէտ ու բիրտ մարդկային համախմբումներ են միայն։ Նիւթ մըն են առանց հոգիի։ Նիւթական հարստութիւնը արժէքաւոր է, բայց անհունապէս աւելի թանկարժէք է հոգեւոր, իմացական հարստութիւնը։ Խօսք մը գրող, բանաստեղծ, արուեստագէտ դրամագլուխ մըն է ազգի մը համար։ Աշխարհահռչակ խորհող մըն է — փիլիսոփայ Կարլայլ — որ օրին մէկը այս իմաստալից յայտարարութիւնն բրաւ․

— Ես աւելի կը նախընտրեմ, որ Անգլիան իր Հնդկաստանը կորսնցնէ, քան իր Շէքսպիրը։ Մէկը չոր, կոպիտ նիւթն է, միւսը միտքն է, հայրենիքի ոգին, որ կը ճախրէ յաւերժօրէն աշխարհի բոլոր հորիզոններուն վրայ։ Շէքսպիրը` մէկ հատիկ մարդ, հանճարեղ գրող` աւելի մեծ գանձ մըն է ամէն գիտակից Անգլիացիի համար, քան Հնդկաստանը, որ պատուանդանն է Մեծն Բրիտանիոյ նիւթական վիթխարի հարստութեան․․․։

Այդպէս է իմացական արժէքներու կշիռն ու հմայքը։ Տեսէք թէ ի՞նչպէս նոր, երիտասարդ ազգերը, որ երեւան կուգան պատմութեան բեմին վրայ եւ կ'ուզեն պատուաւոր դիրք նուաճել քաղաքակիրթ ազգերու գերդաստանին մէջ, կը ձգտին ամէնէն առաջ այդ իմացական արժէքները ստեղծել։ Տեսէք թէ որքան ջանք ու ճիգ կը թափեն անգամ Թուրքերը իրենց դպրոցին ու գրականութեան համար, կը ձգտին ազգ դառնալ, պատմութիւն ստեղծել — պատմութիւն` ոչ միայն ռազմական արշաւներու, ջարդի ու թալանի, այլ եւ ազնիւ մշակոյթի, ստեղծագործող ճիգերու։ Այն Թուրքը, որու վրայ մենք սովոր ենք միշտ վերէն նայիլ, այսօր լուրջ քայլեր կ'ընէ քաղաքակրթութեան ճամբուն վրայ ու նոյնիսկ սկսած է մեզ գերազանցել․․․ մինչ մենք զբաղած ենք մեր կեղտերը մաքրելով, մեր ներքին Թուրքերու չահատակութիւնները խարանելով․․․։

Լեցուցէք մեր նօսրացած շարքերը, երիտասարդ ընկերներ, ոյժ տուէք հայ մշակոյթին, գրականութեան, բայց եւ մի մոռնաք — մեռելները։ Ականջ դրէք այս միւս խօսքը աշխարհահռչակ խորհողին` ընկերաբան Օգիւստ Կոնտին, որ կ'ըսէ թէ մարդկութիւնը, ազգերը բաղկացած են աւելի մեռելներէ, քան ողջերէ։ Ցիծեցէք, յիշեցէք մեռելները։ Ապրիլեան, Մայիսեան, Ցունիսեան եւ տարուան բոլոր ամիսներու նահատակները։

Մենք, որ աւելի «բախտաւոր» եղանք ու ճողոպրեցանք համայնաւեր խողխողումներէն, պատուի ու խղճի պարտք մը ունինք` մեր անձէն, սիրտէն, ճիգերէն բան մը տրամադրելու մեր պաշտելի մեռելներուն։ Հազարաւորներ են անոնք, որ զոհաբերեցին իրենց կեանքը հարազատ ժողովուրդին եւ կորան անյայտ խորշերու մէջ, անթաղ եւ անշիրիմ։ Բայց որպէսզի մեզմէ յետոյ ալ անոնց յիշատակը ձգուի դարէ դար, սերունդէ սերունդ, պէտք է որ գրուին անոնց գործերը, պէտք է որ պատմուի անոնց կեանքը։ Չունինք ազգային սրբատաճար մը, ուր ամփոփէինք նշխարները մեր մեծ դէմքերուն, չունինք «Անյայտ զինուորի» գերեզման մը, որու շուրջը ծնրադրութեան թափոր ընէին երախտագէտ բազմութիւնները։ Մեր հաւաքական պաշտամունքը կարող ենք միայն արտայայտել գրչով ու խօսքով, կենսագրական հատորներով, հրապարակային հանդէսներով։

Սրբազան պարտք մը` որ կը ծանրանայ գաղթային հայութեան վրայ։

Հայրենիքը ոչինչ կարող է ընել։

Հայրենիքը պրկուած է իր մեծագոյն զաւակները սիրելու եւ պատուելու իրաւունքէն։

Հայրենիքի մէջ պառկած արենոտ գերեզմանները մոռացութեան խոտով կը ծածկուին եւ անոնց անխօս բնակիչները պաշտօնական գրականութեան մէջ կ'ամբաստանուին ու կ'անարգուին։ Այդպէս կը թելադրէ կարմիր Զուլումներու ընկերային — բարոյական աշխարհահայեացքը։ Բայց մենք ալ 700,000 ենք մեր լայնարձակ գաղթաշխարհին մէջ, մենք ալ ոյժ մըն ենք։

Դուք, հարիւրաւոր երիտասարդ մտաւորականներ, ցաք ու ցրիւ աշխարհի բոլոր անկիւններուն, չափահաս որբեր, գաղափարական անվթար ուժեր, որ ունիք գրիչ, շնորհք ու տաղանդ, որ դեռ կ'ապրիք հայրենի յիշատակներով, որ կ'ոգեւորուիք մեր անմահ լեգէոններու գործերով եւ կ'ուզէք ապրիլ անոնց պէս զինք անձնուրացութեան ու վսեմ խենթութեան վայրկեաններ, — դուք էք որ պիտի ցրուէք անարգ մոռացումը այդ խնկելի գերեզմաններուն շուրջ, դուք էք, որ պիտի հանէք մեր երախտաւոր գործիչները մոռացութեան անդունդներէն եւ իրենց թովիչ պատկերներով ցուցադրէք Հայոց աշխարհին․․․։

Վայրենի ցեղերն անգամ իրենց ողջ ու մեռած հերոսներու պաշտամունքն ունին, զոր հէքեաթային զրոյցներով համեմած կը փոխանցեն սերունդէ սերունդ․․․։ Գիտեմ, աւա՜ղ, պիտի ըսէք, որ կան տարբեր մեր զարմանալի ցեղին մէջ, որոնց բարոյական մակարդակը այդ վայրենիներէն ալ ստոր է, կա՜ն մարդիկ, անխիղճ եւ անարգ մարդիկ, Թուք ու նզովանք մարդիկ, որոնք թշնամու ցեխադին աղաղակներուն մէջ հայրենի սրբութիւնները կը պղծեն, Ապրիլեան նահատակներու դրօշը կը պատռեն եւ ցեխերուն մէջ կը նետեն․․․։

Կ'անցնի՛ն անոնք ալ, հայ ցեղի այդ թշուառական վիժուածքները կ'անհետանան տրորուելով ժամանակի մաքրագործող ալիքներուն մէջ։ Թողէք ժանգոտած հոգիները եւ կատարեցէք ձեր պարտքը հանդէպ գաղափարի նահատակներուն։

Անոնք մեր գերագոյն արդարացումն են աշխարհի առջեւ, մեր շքեղագոյն տիտղոսը յառաջացեալ, պատուաւոր ու կիրթ ազգի մը։

Կատարենք մեր պարտքը հանդէպ մեր մեծ մեռելներուն, եթէ չենք ուզեր, որ պատմութիւնը սեւ ապերախտութեան կնիքը դրոշմէ մեր ճակատներուն։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

․․․ Եւ այն շարժումը, որ հակառակ աշխարհագրական ու քաղաքական միջավայրի բիւրաւոր խոչընդոտներուն, տուաւ այնքան շքեղ դրուագներ ռազմական կռուի ու քաջութեան եւ որ իր բոլոր զոհողութիւններով հանդերձ ստեղծեց նոր հայութիւն մը, կոտորակուած բայց կանգուն, քաջոյալէս աւելի բարձր, պատրաստ կուրծք տալու իր իրաւունքներու պաշտպանութեան համար — եռ, համախումբ հայութիւն մը, որ Բնաշխարհի վհտանին մէջ չուզեր ճկել իր պարանոցը նորագոյն բռնաւորներու առջեւ, չուզեր լքել իր ազատաշունչ եւ հայրենաշունչ հաւատամքը, — այդ շարժումը իր պատուաւոր տեղը ունի համամարդկային շարժումներու տարեգրութեան մէջ։

Մ. Վ.

ԾՈՂԾՈՂՈՒՆ ԱՆՈՒՆԸ

Երբ տեսնուիմ փողոցին մէջ անդարմանելիօրէն յուսահատ, բերանս գաւռ, աչքերս փոքրացած ու ոչնչացած, հոգիս փակ բոլոր երեւոյթներուն առջեւ, միտքս կարծես ընդմիշտ պարպուած, եւ սրտիս զարկը ու տեղը իսկ կորսնցուցած, այդ կը նշանակէ որ անպայման` սինեմայէ մը դուրս ելած եմ․․․

Կեանքիս մէջ սինեմայի առաջին ներկայացումէն մինչեւ այսօր այսպէս եղած է։ Թէեւ, հակառակ ատոր, կը խոստովանիմ որ, երբեմն օրեր, սինեմա երթալը միակ ելքը կ'երեւայ ինծի աշխարհին վրայ, եւ անդիմադրելիօրէն կը տարուիմ հրեղէն լոյսերով ողողուած սինեմաներուն դուռները, իյնալու համար անոր մութին մէջ, այսինքն իյնալու համար կեանքին շողշողուն պարապէն` պարապի մը մէջ որ գէթ առաւելութիւնն ունի մթութեան ամօթխածութեամբը շրջապատուելու․․․

Բայց եւ ինչ կուրցած, յուսալքուած վերադարձ դուրսի լոյսերուն մէջ․․․

Այս երեւոյթը երկու բացառութիւն ճանչցած էր ինծի համար․ — Հանճարեղ Շարլի Չէփլինը, եւ հնչական Փիլմերը ստեղծուելէն ի վեր, աշխարհի լուրերը։

Բայց անոնք ալ, ինչպէս այս աշխարհին վրայ բոլոր լաւ բաները, կամ հազուադէպ են, ինչպէս Շարլիին Փիլմերը, կամ վաղանցուկ, ինչպէս սինեմայի երկարաշունչ ու պարապ ներկայացումի մը պահուն, աշխարհին ցնցող ու բաբախուն լուրերը, իրենց տեսիլքին եւ օդերուն մէջէն որսացուած աղաղակներով ու խլացուցիչ, գինովցնող աղմուկով։

Բայց դէպքը մը Փարիզ, Պուլվառ Թռափայլի մէկ փոքր սինեմային մէջ, եւ խանդավառուած ու կախարդուած մնացի։ Մամուլեանին Տօքթ․ Ճէքիլ Էնտ Հայտը կը ներկայացնէին։

Հոն տեսայ սինեմայի լաւագոյն ձեւի մը եւ ամենակատարեալ արուեստի մը ետին, ձեռք մը, պրկուած եւ ուժեղ, որ կը քշէր, կը մղէր ամբողջ խաղը։

Ես կը զգայի որ այդ սեղմ եւ խորունկ գիծերով խաղարկութեան ետին կեցած էր ոչ Ֆրանսացի մը, ոչ Գերմանացի մը, եւ ոչ ալ Ռուս մը։ Տաղանդներն ալ իրենց անհատականութեան հետ ունին իրենց ազգութիւնը։ Հոն կար, ամուր գիծերու մէջ ամփոփուած, լայն, հեւասպառ, բաբախուն, գուրգուրանքին գինով, եւ անվերջ խորութեամբ մը ստեղծագործող, մասնաւոր որակով եւ գոյնով յուզում մը։ Հոն ես ճանչցայ հայկական տաղանդը։

Ես այդ գեղեցիկ գիծերով ուժեղ տաղանդը տեսած ու ճանչցած եմ իրրեւ զգալու եւ արտայայտելու բոլորովին ինքնուրոյն եւ ազգային ձեւ մը, մեր ազգին բոլորովին այլազան արտայայտութիւններուն մէջ, եւ մեր բոլոր արուեստներուն մէջ, ինչպէս ճարտարապետութեան, երաժշտութեան, բանաստեղծութեան։

Նոյն յուզումէն ծնած են մեր եկեղեցիները, եւ անթերի գիծերով ու խորունկ մեր ժողովրդական երգերը։

Եւ տեսնելով ինչ որ ամէնէն մօտիկէն տեսած եմ, նոյն այդ շունչն է որ Ռ. Ց. Գէորգէրեանը մղած է տանելու իր գործը, բանած իր երկաթէ եւ խանդաղատանքէ շինուած ձեռքերուն մէջ։

Այդ շունչն է որ կը տանի Սիամանթօին մրրկային բանաստեղծութիւնը։ Եւ Վահրամ Փափազեանին «Օթէլլօ»ն․․․

Ես միայն կը ցաւիմ, բոլորովին իմ անձնական պատասխանատուութեանս տակ, որ Մամուլեանը իր գեղեցիկ յաջողութիւնները կը վառէ սինեմայի երկրորդական արուեստին մէջ, Ար Մինէօն` որ, ինչպէս արտայայտուած էր վերջերս Մարսէլ Փանիօլ, միայն իրագործող մը կրնայ ըլլալ, եւ երբեք ստեղծագործ արուեստ մը։

Բայց այս ցաւը ես իմ մէջս կը պահեմ, եւ գիտեմ թէ բնաւ այդ չեն բաժներ ոչ աշխարհը, ոչ Հայերը, եւ ոչ ալ` թերեւս Մամուլեանը ինքը։

Եւ ես ալ ապահովաբար իր ներողամտութիւնը խնդրելու հարկին տակ կը գտնուիմ, որովհետեւ աշխարհին մէջ, փափաքիլ Հայու մը համար որ ստեղծագործ ըլլայ, այդ կը նշանակէ անոր թշուառութիւնը ապահովել։ Եւ ես ուրախ եմ տեսնելով գէթ մէկ արուեստագէտ Հայ որ իր պարապի ժամերուն միլիոններու հետ կը խաղայ․․․

Եւ յառաջանալով այս գիծերուն մէջ, պէտք է ըսել, ճիշդ անոր համար որ անիկա սինեմա կ'ընէ, հասկնալի ամէնուն համար, «Լը Թէաթր տէ Նասիոն», ինչպէս կոչուած է սինեման, ուր ամբողջ աշխարհը զինքը կ'ըմբռնէ, կը փառաբանէ, եւ առիթը կուտայ անոր միլիոններու հետ խաղալու, Հայերն ալ առաջին անգամ ըլլալով իրենց կեանքին մէջ, մեծապէս հպարտ են անով եւ պարզապէս կը պաշտեն Հայ Մամուլեանը։

Անիկա այսօր, սինեմայի շուքերուն եռուէն, ամէնէն ցայտուն Հայն է։

Եւ չափազանցութիւն չըլլայ ըսել, որ անոր փառքը այսօր, իր աստղերուն եւ միլիոններուն շողշողուն բարձունքներուն վրայ կանգնած, ամէն բանէ աւելի պատճառ է թերեւս որ իրենց ազգութիւնը ուրանալու հակամէտ Հայեր, առկայծն պատճառ մը գտնեն տեսնալու հայութեան սեմին վրայ, եւ ջերմօրէն ծափահարեն ու ազգային հպարտութիւն մը զգան, երբ սինեմայի սրահներուն լոյսերը մարին եւ ճերմակ պաստառին վրայ երեւայ հայ բեմադրիչին շողշողուն անունը։ Եւ կամ, յամառ զրոյց չըլլի թէ անհպելի Կրէթա Կարպօն հայու պիտի գայ հայ ազգին․․․

Երբ երկու տարի առաջ Մամուլեանը Փարիզ եկաւ եւ Փարամոնթը իրեն ընդունելութիւններ սարքեց, այն ատեն թէյասեղան տուին իրեն Հայերը։ Մեր բոլոր պաշտօնատ երեւելիներէն հիացումով շրջապատուեցաւ։

Կրնայ պատահիլ որ յիշողութիւնս տկար է, եւ մանաւանդ յաճախ լուսինին մէջ ապրելուս` աշխարհին պատահարները կրնան ինծմէն սպրդիլ երբեմն, բայց որքան որ գիտեմ, այդ տեսակ թէյասեղաններ մինչեւ հիմա մեր մէջ սարքուած են միայն այն արժանաւորներուն, որոնք անվիճելի հասած են իրենց եօթանասունըհինգ տարիքը անուշ․․․

Բայց, արդար ըլլալու համար, չըմոռնամ աւելցնել թէ պիտի անշուշտ սարքուէր նաեւ օրինակ Մայքըլ Արլէնին համար, անգլիերէն լեզուով արտայայտուող այդ Հայուն, եթէ հաճէր միայն երեւալ Հայերուն մէջ։ Եւ այդ խանդավառութիւնը ոչ թէ անոր համար որ ան աւելի տաղանդ ունի քան թէ հայ լեզուով արտայայտուող մեր գրագէտները, այլ ճիշդ անոր համար որ հայերէն չի գրեր, անգլիերէն կը գրէ, օտար աշխարհը կը կարդայ զինքը, օտարը հարստացուցած է զինքը, ու օտարը իշխանուհի հարս տուած է իրեն․․․

Բայց ես երբեմն ընդունակ եմ գէշ երազներ տեսնելու․․․ անցեալները հասո մը տեսայ, որուն սոսկումը տակաւին մնացած է մէջս։

Մամուլեանին մէկ ուրիշ Փիլմ տեսնելու գացած էի, «Սոնկ Օվ Սոնկզ»ը (Երգ Երգոց)։ Երբ լոյսերը մարեցան եւ լուսաւորուած պաստառին վրայ երեւցաւ իր պարզութեան մէջ շողշողուն` Մամուլեանին անունը, սրահէն խորքէն ծափահարութիւն մը ծայր տուաւ։ Հայեր էին որոնք կը հպարտանային սինեմայի արուեստին մէջ փայլող իրենց հայրենակիցին համար։

Իրաւունք ունէին եւ ես ալ հպարտ էի։

Միայն, ամբողջ ներկայացման ընթացքին, տեսնելով Զուտերմանի հիւսած թատերախաղը անհրեւակայելի կեանք առած, եւ անդրին ու ծեքենական Մարլէն Տիթրիխը անպատելի հոգի առած հայկական տաղանդին շնորհիւ, չկրցայ խորհելէ եւ ափսոսալ թէ մեղք որ սինեմա էր․․․

Դուրս ելած ատեն Հայերու շողշողուն դէմքեր տեսայ։ Անոնք հետաւէս ալ էին։ Կը շողշողային նաեւ, որովհետեւ անոնք Մամուլեանը կ'երեւակայէին, սինեմայի պաստառին ետին, միլիոններու հետ խաղացած պահերուն․․․

Ճամբուն եզերքէն կը քալէին, իրենց ամիքներուն մէջ ապաստանած, քանի մը հայ աղքատ բանաստեղծ եւ նկարիչ․․․

Տուն երթալուս, Թիկնաթոռիս մէջ երկարած եւ աչքերս առաստաղին, սա դէշ երազը տեսայ։ — Մամուլեանը յանկարծ փոխուած սինեմայի բովանդակ աշխարհէն, մէկ օրէն միւսը կորսնցուցած ամէն բան, միլիոն աստղ եւ անուն, կ'իյնայ Հայերուն մէջ, աղքատ, անտէր, անանուն եւ անօգնական ճարահատ, հետը առած իր անօգուտ տաղանդը, կը զարնէ շողշողուն օրերուն իրմով շողշողացած Հայերուն դուռները։ Կը զարնէ, կը զարնէ, կը զարնէ․․․

Անիկա, միւս տաղանդաւոր Հայերուն հարազատ լքուած եղբայրը դարձեր էր հիմա․․․

ՄԱՆԻԿ ԳԻՐԳԻՐԵԱՆ

․․․ Անցեալի պաշտամունքը — հերոսներու եւ հերոսական գործերու պաշտամունքը — ամենազօրաւոր խթաններէն է ազգերու յառաջդիմութեան։ Գալոց սերունդները շատ մը հրահանգիչ դասեր պիտի քաղեն հայ յեղափոխական տարեգրութեան այդ սրտառուչ էջերէն — դասեր ինքնամերժ զոհողութեան, քաղաքացիական արիութեան եւ ջինջ, բարձրայեց գաղափարականութեան։

Գալոց սերունդներուն համար ազնիւ ներշնչումներու անսպառ աղբիւր պիտի լինի այն տիտանեան սերունդը, որ ասկէ քառասուն տարի առաջ իր ձեռքն առաւ հայ ազատագրական շարժման դրօշը եւ անվհատ քալեց իր ճամբան անդունդէ անդունդ, տագնապէ տագնապ, հերկեց, ածաց ու ծախսակուեցաւ ամէնէն նուիրական գաղափարին համար, ամէնէն դժնդակ միջավայրում․․․

Մ. Վ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

»»»··«««

— Այս ի՜նչ առատութիւն․ մա՛յր, սպիտակ հաց, կարագ, մեղր, պանիր, հաւկիթ, կաթ, սեր, եւ դեռ սառում են թէ Հայաստանում սով կայ։

— Աստուած օրհնել է հայ աշխարհը, որդի, մէկ խաղաղ տարի, մի քիչ հաւատքով աշխատանք եւ Հայի տունը լեցուն կը լինի։

— Աստուծոյ օրհնութիւնն անպակաս լինի Հայոց աշխարհէն․․․

Օրհնում էր Յակոբ ախպէրը եւ հացի վրայ քսած մեղրը ու կարագ է հրամցնում Արամին։

— Կե՛ր, Արամ ջան, բանակում այս չունէք երեւի։

— Բանակու՞մ, է՛, ի՞նչ ասենք որ չունենք․ անօթի էլ չենք։ Մի օր այդ էլ կ'ունենանք, քեռի, , դո՛ւք, դուք, թիկունքում աշխատողներդ էք որ պիտի հասցնէք զօրքի մեղրն ու կարագն էլ։ Մի օր այդ էլ կ'ունենայ հայ զինուորը։

— Ամէ՜ն․․․

Շնչում են միասին Տովիկ ապլան ու Յակոբ ախպէրը։

Հազիւ մի քանի պատառ բան կերած ու մի բաժակ թէյ խմած` Արամն ելնում է տեղէն եւ սկսում է քրքրել տան անկիւնները, դարակները։ Իր գրքերը, տետրակները, ալպոմները հին — հին յիշատակներ, անուշ յիշատակներ։

Արամի ներկայութեամբ տունը լեցուել է կարծես․ լցուել է կեանքով, խինդ ու ծիծաղով։ Տովիկ ապլան դառնում է նրա շուրջը, հաւաքում է սեղանը, հարցնում է, թէ ինչ պատրաստէ ճաշի համար։

Արամը կլանուած է հին յիշատակներով, միեւնոյն է թէ ինչ պիտի կերցնեն իրեն։ Նա այնպէս ուրախ է, այնպէս երջանիկ տանը։

Իր յուշատետրի մէջ մի նկար։ Մի գեղատի աղջիկ դպրոցական համազգեստով, առատ մազերի երկու հիւս ուսերէն կախ․ մի անդուզական ժպիտ շրթունքին ու աչքերում նրա․․․

Դողում են Արամի ձեռքերը, Արաքսն է․ իր երազների դիցուհին։

Նայում է նա երկար ու ամօթխած դառնում է մօրը․

— Մայր, ի՞նչպէս են դերձակ Մարգարենք․ Գէորգէն լուր առա՞ն։

— Ոչ, որդի, անհետ կորսուեցաւ նա, մեծ է ծնողների վիշտը։ Բայց մասամբ այդ վիշտը փարատում է նրանց աղջիկը` Արաքսը։ Մի տեսնես, Արամ ջան, ինչ աղջիկ է դարձել․ լոյսի կտոր է, սիրո՛ւն, սիրո՛ւն, ու համեստ, բարի, ազնիւ։ Ամբողջ քաղաքի աչքը նրա վրայ է։ Երանի այն տանը, ուր հարս պիտի երթայ Արաքսը։

Արամը կարմրում է, դարձնում է երեսը, նկարը կամացուկ դնում է տետրակի մէջ, որ մայրը չտեսնի։

Արաքսը «լոյսի կտոր», Արամն իրաւունք ունի՞ մի բան յուսալու։

Եւ այո, եւ ոչ։ Իրենց մէջ ոչինչ չէ եղած, սիրոյ ոչ մի խօսք, այդ նկարն էլ աղջիկը չի տուել իրեն, ինքը գողացել է մէկ ուրիշի ալպոմէն։ Ոչինչ չի եղել, բա՛յց․․․ բայց այդ աղջկայ ժպիտները, այդ աղջկայ աչքերն իրեն ասել են բաներ, որ լեզուով չի ասուի։ Սակայն այդ օրերէն անցել է բաւական ժամանակ, ինչե՜ր կարող են փոխուած լինել, ինչե՜ր։

Երեւանը` մայրաքաղաք․ հայ երիտասարդութեան ընտրանին Երեւանում, ու Արաքսը «լոյսի կտոր»․ ինքը մի հասարակ զինուոր, տասնապետ։ Կրկին անգամ ուզեց նայել նկարին, բայց վճռական շարժումով տետրը փակեց, պահեց, խոր շունչ քաշեց ներսը մի յուզող բան հանգստացնելու համար։ Մայրը նկատեց նրա յուզումը, զգաց, որ Արամը մի բան ունէր։

— Մի քիչ պառկիր, հանգստացիր, Արամ ջան, յոգնած ես։

— Ո՛չ, մայրիկ, վագոնում հանգիստ էր, քնել եմ․ բացի այդ, մի մոռանայ որ ես զինուոր եմ, էն էլ հայ բանակի զինուոր․ յոգնութիւնը մեզ համար չէ։ Քաղաք պիտի իջնեմ, ընկերներիս կարօտել եմ․ ուզում եմ շուտով տեսնել։

— Դէ, չէ, այսօր տանը կաց, բարեկամներ կը գան քեզ տեսութեան, ամօթ է տանը չլինես։ Ասաց, Յակոբ ախպէրը եւ ուզեց դուրս տանել շինէլն ու մոյկերը։

— Ո՛չ, քեռի, մի տանի, պիտի երթամ, շուտ կը գամ․ համբերանք չունեմ։

Անհամբեր էր պնդելը․ մէկ տարիէն աւելի էր նա Երեւանում չէր եղած, իր ընկերներին տեսնելու, քաղաքն աչքէ անցընելու անձկանքէն այրւում էր։

— Ցուրտ է, որդի, տաքին բրդէ մի բան հագիր։ Ու նա երկարեց Արամին իր ձեռքով գործած բաճկոնը։

— Ցո՞ւրտ, հա՛, հա՛, հա՛, Երեւանը ցո՞ւրտ։ Դուք Սարըղամիշ չէք եղած, ի՞նչ ասեմ։ Այստեղ գարուն է, մայրիկ, այնտեղի համեմատութեամբ։

Եւ իսկապէս, փոթորիկը դադարել էր․ կարծես բնաւ չէր եղել, արեւ էր ծագել, ու ձիւնը պսպղում էր ադամանդների պէս։

— Արեւ է, բայց․․․

Արամը նայեց մօր աչքերին ու յանկարծ առաւ նրա ձեռքէն բաճկոնը։

— Մատներդ սիրեմ, մայրիկ ջան, այս անպայման դու ես գործել։ Թիֆղիկ է, Թիֆղիկ (այծի բուրդ), ի՞նչ փափուկ․ ի հարկէ կը հագնեմ, մի՞թէ կարելի է չհագնել։

Ու նա բաճկոնը քաշեց երեսին։

— Կատուի չափ փափուկ է, ու տա՛ք, տաք․ շնորհակալ եմ, մայրիկ ջան։

Տովիկ ապլայի սիրտը խայտաց գոհունակութենէն, իր նուէրն անտես չէր առնուած։

Արամը` մօրը չվշտացնելու համար` համուեց ու հագաւ բաճկոնը։

Այժմ կարող էր գնալ․ մայրը դէմ չէր։ Տովիկ ապլան ու Յակոբ ախպէրը երկար նայեցին նրա յետեւէն, մինչեւ նա չքեց միւս փողոցը անյայտացաւ։

— Յակոբ ախպէր, շո՛ւտ, հաւ մորթէ փլաւի համար, քաղաք իջիր, միբեր, ճաշին մարդ կ'ունենանք անպայման։

Յակոբ ախպէրը գոհ մտաւ, Տովիկ ապլան տուն դարձաւ․ այնքան գործ կար անելու։ Արամը տունն էր ու տունը լեցուն էր, լեցո՛ւն, Տովիկ ապլայի սիրտը ուրախ։

Կերակուրները եփուած են խոհանոցի մեծ վառարանի վրայ․ նրանց ախորժելի բոյրը լեցրել է տունը։ Տապակուած հաւը իր կարմիր սրունքները դուրս է ցցել փլաւի մէջէն․ չոր թութով ու չամիչով եփուած արքայանուշը պղնձէ ամանով դրուած է ձիւնի վրայ որ շուտ պաղի։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(4)

(Շար.)

ԿԵԱՆՔԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

oooo

ԱՆՁԵՐ.— Շիլլեր (Մահուան անկողնին մէջ).

Հէնրիխ Ֆօս (Երիտասարդ մը. Շիլլերի բարեկամը, որ զայն կը խնամէ անոր վերջին ժամերուն):

Շիլլեր.— Իմիններուս բան մի՛ ըսէք: Յիշեցէք Պղատոնի «Ֆէտոն»ին մէջ այն մասը թէ Սոկրատ, իր մահուան նախօրեակին իր կնոջ ու տղոց յանձնարարած է դուրս ելլել, որովհետեւ իրեն, երբեք պատշաճ չէ մեռնողին առջեւ արտասուել:

Ֆօս.— Ես պիտի լռեմ:

Շիլլեր.— Այժմ նկատելի բարելաւում մը ունիմ: Ցաւերս անհետացան: Այդ ցաւերը կրնան կրկին խռովել զիս, որովհետեւ ես կ'ուզէի դեռ շատ բաներ բացատրել ինքզինքիս: Ինչ, դուք կը լռէ՞ք:

Ֆօս.— Կը խորհէի թէ պէտք էր որ դուք դեռ երկար տարիներ ապրէիք:

Շիլլեր.— Երէկ ես ալ նոյն բանը մտածեցի: Բայց, այսօր ինծի համար բացայայտ է թէ իմ կեանքս վերջացած է, հակառակ անոր որ նախ, ձեռքս ունիմ աշխատանք մը զոր իմ աւարտելու գործս կը նկատեմ, եւ, երկրորդ, տղաքս դեռ անպաշտպան վիճակի մէջ են:

Ֆօս.— Ձեր հանգստացնելո՞ւ համար կ'ըսէք ատիկա:

Շիլլեր.— Ո՛չ, ես այլ եւս չեմ կրնար որ եւ է մէկը հանգստացնել: Շա՛տ խորհեր ունիմ: Ասիկա կը նմանի այն պարագային երբ տղեկ մը յանկարծ այր մը կը դառնայ: Այն ատեն, այդ բոլոր նախագծեալ գործերը լքուած կը թուին իրեն, ու բոլոր մտահոգութիւնները կը դադրին նշանակութիւն ունենալէ: Այդպիսի մէկը այդ պարագային պէտք է ըլլայ այնքան ազատ ու տոկուն, որքան ես եմ այժմ, որովհետեւ ան այլ եւս որ եւ է նոր գործ ու հոգ չունի:

Ֆօս.— Ձեր սիրելի կնոջն ու տղոցը հոգը պէտք է ստանձնեն ձեր բարեկամները: Բայց դեռ ի՞նչ երկ կ'ուզէիք գրել:

Շիլլեր.— Կը մտածէի այդ մասին: Ոմար քանի՞ տարեկան էր. կ'ըսեն թէ հարիւր տարի ապրած է: Իսկ Մեծն Աղեքսանդրը միայն երեսուն եւ երեք տարի: Անոնք երկուքն ալ իրենց գործերը լրացուցած են, ու ես երբեք չեմ մտածած թէ անոնց կեանքերը երկա՞ր են եղած թէ կարճ: Մենք կը սխալինք, սիրելի բարեկամ, երբ կը համրենք տարիները: Ես ի՞նչպէս կրնայի հանգիստ ըլլալ, եթէ վերջացուցած չըլլայի գործս: Մեր սահմանափակ տեւողութեան մէջ է որ կեանքը տարիներու կը բաժնուին, իրականին մէջ՝ կեանքը մեր գործն իսկ է:

Ֆօս.— Թերեւս, ես դեռ շատ երիտասարդ եմ:

Շիլլեր.— Ո՛չ, ձեր տարիքը կրնայ ըմբռնել ատիկա: Երբ մտածում մը երեւան գայ իմ մէջ, կարեւորութենէ զուրկ է թէ ան րոպէի՞ մը մէջ երեւան է եկած թէ տասնամեակի մը ընթացքին: Միայն անասունը եւ անասնական մարդը կ'ապրին ժամանակին մէջ, որովհետեւ անոնք կ'ապրին երջանկութեան րոպէին համար, բայց բան իսկ անասունը ու անասնական մարդը չեն համրեր իրենց տարիները: Անոնք երբ կը մեռնին, չեն գիտեր թէ քանի տարեկան են: Բարեկամ, ի՞նչ կեանք ապրեցայ ես: Ես միշտ ազատ էի: Ու հիմա մահը չի վհատեցներ զիս: Ես կը կանչեմ զայն: Ան կուգայ ժպտելով. կ'երկարէ ձեռքը ինծի ու կ'ըսէ.— «Դուն այժմ նոր ճամբէ մը պիտի ընթանաս»:

Ֆօս.— (ոգեւորուած) Այսուհանդերձ, պէտք չէ՞ որ կանչէք ձեր կինն ու տղաքը:

Շիլլեր.— (ժպտելով) Կիները չեն կրնար հասկնալ ասիկա: Անոնք կ'արտասուեն երբ իրենց ձեռքը կուտան այն այր մարդուն որ կը պղծէ կոյսը եւ անկէ կը կազմէ կինը: Անոնք կ'արտասուեն երբ զաւակ կը ծնին ու մայր կը դառնան: Անոնք կ'արտասուեն դէպի յառաջ նետուած ամէն մէկ քայլափոխի: Տղաքը եւս չեն կրնար հասկնալ: Անոնց համար մահը անըմբռնելի է, որովհետեւ անոնք դեռ ձեւակերպուած չեն ու չեն վերջացուցած իրենց գործը: Ա՛խ, բարեկամ, այժմ ի՛նչ խաղաղութիւն կը տիրէ մէջս: Ես երբեք այսպիսի անդորրութիւն չեմ զգացած, որովհետեւ մինչեւ այսօր ստիպուած էի տեւապէս աշխատիլ ու հիմա այլ եւս վերջացած է իմ գործս: Այս հանդարտութիւնը պիտի պահպանուի միայն քանի մը ժամ, մինչեւ այն ատեն երբ կեանքը ընդհատուի— բայց այժմ ի՛նչ է, ինծի համար, ժամանակը. այս ժամերը կամ գուցէ վայրկեանները երկարատեւ բայց անգործ ժամերէն աւելի արժէքաւոր են:

Ֆօս.— Ձեր աչքերը կը փայլին, ձեր բազկերակը կ'ուժովնայ: Բժիշկը հանգստացուցիչ դեղ մը տուաւ:

Շիլլեր.— Սիրելի Ֆօս, ի՞նչ կը խօսիք: Պէ՞տք է խուլ ձեւանալ եւ հաճելի մահը անգիտակցօրէն դիմաւորել: Մոմը վերջին րոպէներուն աւելի բարձր կը վառի. կաթիլ մը մեղրամոմը այդքա՞ն թանկ է որ անպատճառ պէտք է պահել զայն: Այո՛, յամենայն դէպս դուք բոլորդ մարդեր էք: Ի՞նչպէս: Միայն ե՞ս մարդ չեմ այլ եւս: Շօշափեցէք ձեռքս: Ֆօ՛ս, դեռ մա՞րդ եմ ու կը խօսի՞մ ձեզի հետ:

Ֆօս.— (Ետեւ կը դառնայ ու կուլայ):

Շիլլեր.— Կրկին արտասո՛ւք: Դուք չէք կրնար ըմբռնել ասիկա, ու ես չեմ ցանկար անհանդուրժելի ըլլալ ձեզի համար... Չէ՞ որ Սոկրատ ոտքի վրայ մեռաւ... Սիրելի Ֆօս, պէտք էր որ բարձ դնէիք ոտքիս: Իրապէս, ես այլ եւս որ եւ է ցաւ չունիմ. բայց այս պաղութիւնը խռովիչ զգացողութիւն մըն է:

Ես չէի ցանկար չեղիլ իմ մտածումներէս. անոնք դեռ անհրաժեշտ են ինծի համար: Իմ տանս կառուցմանը համար դեռ աղիւս մը կը պակսի ու հարկ է որ այժմ զայն գտնեմ —չէ՞ որ քանի մը ժամերէ ի վեր կը խօսինք:

Ֆօս.— Միայն քանի մը վայրկեանէ ի վեր:

Շիլլեր.— Զարմանալի՛: Բայց, ո՛չ, ատիկա այդքան զարմանալի չէ: Որքան բարի է բնութիւնը: Խորհեցէք: Ֆօս, ինծի կը թուի թէ մայրս կը տեսնեմ: Ճշմարիտ է որ մեր մարմինը, իբրեւ վերջին պահանջ, կը կանչէ այն հոգիներն ու դիմագծերը որոնք պէտք է ամենախոր կերպով դրոշմուած ըլլան մեր մէջ — մօր դիմագիծը, որ պիտի կարենայ ինծի օգնել: Ասիկա որքան գեղեցիկ է: Ան դէպի ինծի կուգայ. ձեռք կը շարժէ: Այո՛, ես գիտեմ որ այս պատկերը, այս դիմաստուերները իմ ուղեղիս մէկ ստեղծագործութիւնն է: Բայց ասիկա գեղեցիկ ու հրաշալի բաղդատութիւն մը չէ՞ — մահամերձ այրը իր մօրը յայտնութիւնը տեսնէ: Այո՛, մայր մը որ իր զաւակները ծնած ու մեծցուցած է, պէտք է ապրի այն ցաւերը ինչ ցաւեր որ կ'ապրի այրը. այն ատեն է որ ան արժանի կ'ըլլայ այդ մարդուն հաւասար յարգանքի: Ու այն ատեն ան կը համարձակի՞ իր զաւկին մահուան անկողնին քով կենալ— ո՛չ: Մտածումներս կը խառնաշփոթին — այո՛:

Ֆօս.— (Հիւանդը քիչ մը աւելի կը բարձրացնէ):

Շիլլեր.— Բարի՛ Ֆօս, դուք կռահեցի՞ք թէ ինչ է իմ անկեղծ փափաքս: Անկասկած, ամէն մէկ կեանք ստեղծուած է գործի մը համար. կամ՝ ինքը գործ մըն է, եթէ նոյն իսկ շատ համեստ կեանք մը ըլլայ: Դեռ մանկութենէս կը յիշեմ ծերունի մը: Ան շատ հեզ աչքեր ունէր: Ոչինչ գիտեմ անոր մասին: Ան թերեւս մանաւոր ոչ մէկ բան գլուխ հանած էր, բայց իր գործը եղած էր այն որ իբրեւ ծեր մարդ, այդքան նուրբ ու հեզ աչքեր ունէր: Մինչեւ այժմ ես երբեք չեմ գիտցած թէ այդ աչքերը ինծ համար ուսուցիչներ են եղած, թէ՝ առանց անոնց ես բոլորովին ուրիշ մարդ մը պիտի ըլլայի: Ա՛հ, եթէ ես կարենայի խորհիլ թէ իմ երկերս մարդկութեան համար ուսուցիչներ պիտի ըլլան ու իմ կեանքս փոքրիկ սենեակի մը մէջ չիջած չէ: Հիմա, այդ մարդուն համար՝ աչքերը իր գործն են: Իսկ իմ գործս թերեւս ոչ թէ իմ երկերս են, այլ բոլորովին ուրիշ բան մը: Այն ծերունին իր իրական գործի մասին ոչինչ գիտէր: Մենք կը ցանկանք համբերատար ըլլալ, չէ՞: Մենք կրնանք համբերատար ըլլալ, որովհետեւ տարօրինակ հանդարտ ենք: Այսպէս թէ այնպէս, ես վերջացուցի իմ աշխատանքս — գիտեմ այդ: Նայեցէք, Ֆօս, մայրս բռնած է երիտասարդի մը, համակրելի ու սիրելի պատանիի մը ձեռքէն: Մա՛յր, ասիկա է մահը: Կը տեսնես, մայր որ չեմ վախնար: Տղեկը ծաղիկ մը բռնած է, ծաղիկը կը դնէ ճակտիս քով: Ա՞յս է վախճանը: Որքա՛ն գեղեցիկ ու որքան հաճելի է այս վախճանը:

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

»»». .«««

ԽՄԲ.— Ուշացած՝ մեզմէ անկախ պատճառներով:

Փարիզահայ գաղութը, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, պատասխանելով Զ.Ո.Միութեան հրաւէրին, ապրիլ 22ի իրիկունը փութացած էր խուռներամ դէպի Կավոյի ընդարձակ սրահները: Սգատօնը բացուեցաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի արիներու կողմէն դրօշի հանդիսաւոր բարձրացումով, հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով:

Պէթհովէնի մահերգէն յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան նախագահը Պ. Քրաֆթ Պոնար, ընդհանուր քարտուղար միջազգային հայասէրներու Լիկային եւ տնօրէնը Պրնէէն—Ժընեւի հայ դպրոցին: Պ. ատենախօսը ներկաները մեռածներու յիշատակին մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեան հրաւիրելէ յետոյ ըսաւ.

— «Իմ սրտի խորէն անկեղծ գուրգուրանք մըն է որ կը տածեմ դէպի հայ ժողովուրդը, հիացում մը անոր կենսունակ եւ ապրելու ու տոկալու ընդունակ նկարագրին հանդէպ որ մարմնացումն է չորս հազար տարիներու աւելի փառաւոր քան անփառունակ պատմութեան մը: Ներկայ ժամանակներուս դժբախտ դէպքերն առիթ եղան որ հայ ժողովուրդին այդ համակրելի նկարագրին մօտէն ծանօթանամ, եւ այսօր ինքզինքս երջանիկ կը զգամ, երբ կը մտածեմ թէ ոչինչ չեմ խնայած իմ տրամադրելի կարողութիւններէս, գոնէ մաս մը թեթեւցնելու համար անոր անասելի տառապանքը: Եւ այժմ հպարտ եմ ձեզ անկեղծօրէն ըսելու որ ես նոյնքան Հայ եմ, որքան դուք: Այսօրուան ձեր սուգի երեկոյթը նուիրուած է 1915ի այն ահաւոր դէպքերուն, երբ Թուրք կառավարութիւնը տխուր քաջութիւնն ունեցաւ հրէշային ծրագրի մը իրագործման ձեռնարկելու: Ան վճռած էր ձեր ազգին բնաջնջումը: Դժբախտաբար երկայիս կարող չէք աւելի բան մը ընելու, երբ միջազգային կացութիւնն այնքան բարդ ու մռայլ է եւ փափուկ, երբ չունիք ծանօթ շիրիմներ ուխտատեղիներ, պատմական վայրեր, զինուորական գերեզմաննոցներ, յաղթական կամարներ, յուշարձաններ, երբ դուք զրկուած էք բոլոր ինչքերէն եւ նոյն իսկ ձեր հայրենիքին աւերակներէն: Բայց ես կը հաւատամ որ նախախնամութիւնը ձեզ պիտի հատուցանէ օր մը այս բոլորը, ես կը հաւատամ որ Միջագետքի անապատներուն մէջ տարագրուած բիւրաւոր Հայերու ոսկորները օր մը ի գայթակղութիւն պիտի չարժեն Ամենակալին համբերութիւնը եւ դարձեալ կը հաւատամ որ այդ օրը հեռու չէ: Բայց մինչ այդ, սիրելի չափահաս որբեր, դուք պատասխանատու աւանդապահներն էք հայ ազգային ոգիին: Դուք ազգային ժառանգութիւն մը ունիք, ոչ նիւթական, այլ սրբազան: Դուք Հայերդ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ քաղաքակրթութեան մը ռահվիրաներն եղած էք, քրիստոնէութեան փրկիչը, դուք ունեցած էք բանաստեղծներ, մատենագիրներ, գիտնականներ, որոնք ոչ միայն հայութեան այլ եւ համայն մարդկութեան պատիւ կը բերեն: Ձեր ժառանգութիւնը կենդանի բան մըն է: Մի թափառիք լայն մարզերու մէջ, ջանացէք պահել ձեր ազգային ազնիւ ոգին, կէտ նպատակ ունեցէք հայրենիքի փրկութիւնը, հեռու կեցէք կուսակցական ոգիէ որ չարիքի աղբիւր մըն է միայն ազգերու մէջ: Ձեզի հանդէպ ունեցած համակրանքս բացարձակ է»:

Մեր ծերունի բարեկամը յուզման տակ ընկճուած էր, երբ վերջացուց իր խօսքը ծափերու մէջ:

Յետոյ գեղարուեստական բաժնին հետ մէջընդմէջ խօսք առին օրուան բանախօսները:

Ընկ. Արշաւիր Խանճեանեան, յանուն Զ.Ո.Միութեան, ըսաւ ի մէջ այլոց. «Զ.Ո. Միութիւնը, որուն անունով խօսելու թախծոտ պարտականութիւնը կ'իյնայ ինծի, ամենեւին յոխորտալու պատճառ մը չունի թէ ինք է նախաձեռնարկը սգատօնին կազմակերպութեան: Ան այդ նախաձեռնութիւնը մենաշնորհ մը չի նկատեր: Իրաւունք մը չի դաւանիր զայն: Ընդհակառակն պարտականութիւն մը կը համարի: Իսկ պարտականութիւն և իրաւունք տարբեր բաներ են»:

Գրագիտուհի Տիկին Անայիս որուն անունը յայտագրին մէջ զետեղուած էր իբրեւ բանախօս, տկարութեան պատճառաւ բացակայ ըլլալով, գրաւոր ուղերձ մը ղրկած էր:

Յետոյ խօսք առաւ Շ. Միսաքեան.

— Շատեր կ'ըսեն. «Ի՞նչ անհրաժեշտութիւն ամէն տարի փող հնչեցնելու դէպքի մը մասին, որ արդէն աշխարհ գիտէ»: Լատինական առած մը կ'ըսէ. «Աստուած անգամ կոչնակի պէտք ունի»: Կարելի՞ է երեւակայել աւելի մեծ եւ աւելի դժոխային արհաւիրք, քան ինչ որ տեղի ունեցաւ 1915ին: Մենք պարտաւոր ենք ամէն տարի աւելի հզօր հնչեցնել կոչնակը, գոնէ տարին մէկ անգամ մեր ջիղերը սարսելու համար: Այս պատմութիւնը չի նմանիր ոչ մէկ պատմութեան, եւ մենք թոյլ չենք տար որ անտարբերութեան եւ անզգամութեան մոլեխինդը վարակէ տարագիր բազմութիւնները: Յաճախ հարց տրուած է թէ կարելի չէ՞ր արդեօք կանխել: Այսօր 19 տարի է անցած դէպքէն ի վեր եւ այդ հարցականը տակաւին կը մնայ: Պատասխանելու համար աչքի առջեւ ունենալու է իրողութիւնները: Կը բաւէ ըսել որ եթէ յանցանք մը կայ, յանցաւոր են կաթողիկոսէն մինչեւ յետին գիւղացին, ամէնէն կրակոտ յեղափոխականէն մինչեւ հակայեղափոխական առեւտրականը որ առատ ապրելու բաղձանքն ունեցածներ: Այս առթիւ յիշեց դէպքեր եւ վերջացուց հաւատարմութեան եւ գործակցութեան կրակոտ կոչով մը:

Գեղարուեստական բաժինը, կազմուած դասական կտորներէ եւ հայ ժողովրդական երգերէ, ղեկավարութեամբ Պ. Փոլ Ֆօշէի, անթերի յաջողութիւն մըն էր: Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, որուն կը պարտէր Զ.Ո. Միութիւնը սոյն բաժնին կազմակերպութիւնը, արժանի է ամէն գնահատանքի եւ շնորհաւորութեան: Մասնակցող արուեստագէտ եւ ուհիներն էին Օր. Տրնիգ Կրանտօ (ջութակ), Նէլլի Կոթիէ (թաւջութակ), Պ. Քաաթէլեան (ջութակ), Օր. Մարսէլ Լովէրժոն, Տիկին Ժիլ և Պ. Պրէտն:

Պ. Ն. Պէշիկթաշլեան խոր յուզումով արտասանեց Ե. Թումանեանի «Հոգեհանգիստ»ը:

Սգահանդէսը վերջացաւ ժամը 12ին քառորդ մնացած, Հայոց «Տէր Ողորմեա»յով (հեղ. Փ. Ֆօշէ), զոր երգեց Օր. Հ. Թորոսեան, հոգեթով շեշտով մը:

Զ.Ո. Միութեան պաշտօնաթերթ «Երկունք»ի բացառիկ թիւը, նուիրուած ապրիլեան եղեռնին, լոյս տեսած էր նոյն օրը եւ տասնեակներով ծախուեցաւ սգահանդէսին իրիկունը:

Ե. ԱՆԱՍԵԱՆ

Ե.Գ.— Սգահանդէսին իրիկունը, մանաւանդ վերջին պահուն, անսպասելի խնդում մը տեղի ունեցաւ կիլէներուն առջեւ ինչ որ դժուարացուց սպասարկութիւնը եւ յապաղումը անխուսափելի դարձաւ: Կը յայտարարենք որ այսուհետեւ Զ.Ո. Միութեան հանդէսները պիտի սկսին ժամը ժամուն, առանց այլեւայլի:

«ՈՒԶԵՑԻՆՔ, ՄԵՐԺԵՑԻՆՔ, ՅԱՂԹԵՑԻՆՔ»

»»». «««

Հիքմէթ պէյ, Թուրքիոյ կրթական գործավարը, ապրիլ 21ին խօսեցաւ Լօզանի դաշնագրի մասին: Կ'ամփոփենք գլխաւոր մասերը.—

Երբ Տարտանէլ կը յառաջանայինք Ֆրանքլէն Պուեօն Իզմիր եկաւ, եւ իր խոստման վրայ դէպի Պոլիս մեր յառաջացումը կասեցուցինք. Ասիկա Թրակիոյ մեզի թողուիլը կասեցնել կուտար: Ինքը ըսաւ որ «Հաշտութեան համաժողովին իբր Ֆրանսական պատուիրակ ես պիտի գամ»: Մենք ալ այս կ'ուզէինք, որովհետեւ մեր տեսակէտը հասկցած մէկն էր, բայց ուրիշ երկու պատուիրակներ եկան, որոնցմէ մէկը Պարէր՝ իր ընտանեկան վիճակով Թուրքերու բարեկամ չէր նկատուեր, որովհետեւ կինը Հայ էր: Միւս պատուիրակը Պոմփար՝ Օսմ. կայսրութեան ծանօթացած ըլլալով, Օսմանեան նախարարները տալդատելու վարժ էր ու այդպիսի անձեր կը փնտռէր իր դէմը եւ չգտնելով կը պայթանար:

Լօզանի մէջ Թուրքիոյ հետ կնքուած հաշտութիւնը Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Պուլկարիոյ հաշտութեան դաշնագիրներէն տարբեր էր, որովհետեւ այս վերջինները յաղթողէն պարտեալին հրամայուած պայմաններն էին եւ իրենց բան մը չէր հարցուած եւ խորհրդակցութիւն չէր եղած, մինչդեռ Թուրքիոյ հետ խորհրդակցութիւն, վիճաբանութիւն եղած է եւ պահ մը խզում յառաջ եկած ու ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացած է:

Ոչ–իսլամներ «պէտէլ» թող տան, զինուոր չըլլան: Ասիկա մերժուեցաւ: Թուրքիոյ մէջ հայկական տուն մը հաստատել ուզեր են, Անգլիացիները ուզած են որ այն գտնուի Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ, որով եթէ յառաջիկային Թուրքիա միջտեղէն վերնայ, Ֆրանսայի Անատոլու մուտքը պիտի դժուարանար եւ Սուրիոյ ճամբով Ֆրանսա չպիտի մտնար: Իսկ Ֆրանսա ուզած է որ հայկական տունը արեւելեան նահանգներու մէջ հաստատուի: Անոր ալ նպատակն էր յառաջիկային Ռուսիան նեղելու յոյսը:

Մենք այս խօսքերը ջրել իսկ չուզեցինք: Պատրիարքարաններու առանձնաշնորհները զօրացնել ուզած են, այն ալ մէկ կողմ դրինք: Պատրիարքն ալ հանել ուզեցինք, բայց առանց քաղաքական հանգամանքի մնալը ուզեցին մենք ալ անոր աչք գոցեցինք, ու չարժանագրեցինք: Պատրիարքին ցեղը, լեզուն եւ հոգին յայտ է եւ եթէ Յունաստան երթայ, միւս օրթոտոքսներու վրայ ազդեցութիւն չի մնար, մինչդեռ Պոլիս չէզոք տեղ է, ամէնքն ալ հոս մնալը ուզեցին: Ի մասնաւորի Յոյները:

Քրիստոնեաներու «պէտէլ» տալը պահանջուած ատեն անոնցմէ ուրոյն խումբերու կազմութիւնը պահանջեցինք: Ասոնցմէ ալ հրաժարեցան: Թուրքերու եւ Յոյներու փոխանակութիւնը քաղաքական հարկադրութեան արդիւնք էր եւ մենք համակերպեցանք ու աղէկ եղաւ: Պոլսոյ Յոյները քաղաքի բնակիչ են:

Օտարահպատակներուն բազմութեամբ Թուրքիա գալուն եւ տեղաւորուելուն հակառակեցանք, ինչպէս նաեւ անոնց ամէն գործ ընելուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Քիչ վերջը լուրը կը տարածուի գիւղին մէջ, թէ Իպրահիմ քէհեան գողցեր է կեավուրին տղան: Կէս գիշերին մայրս եկաւ գիւղապետին տունը եւ զիս տարաւ իրենց քով: Գիւղապետը մօրս ըսաւ թէ տղադ պէտք է իմ քովս կենայ... Մայրս բան մը չէր կրնար ըսել: Յետոյ գիւղապետը դառնալով մօրս, ըսաւ որ տղան շաբաթ մը քովս հանգիստ ընելէ յետոյ մեր հօտաղը պիտի ըլլայ:

Ես մերոնց քով շաբաթ մը կեցայ մօրս հետ. յետոյ Խօսրով աւանը գացինք միւտիրին քով, որ մեզ սիրով ընդունեց, հարցուց թէ ինչպէս կը վարուին գիւղացիները: Միւտիրին տղան բժիշկ էր եւ նոր վերադարձած Սեբաստիայէն: Յուզուելով պատմեց թէ ինչպէս Սեբաստիոյ մօտերը աշխատող հայ զինուորները ամէն իրիկուն 100ական դասելով կը տանէին կը սպաննէին: Մենք արտաքին աշխարհէն լուր չունէինք եւ հաւատացինք թէ աշխարհի վրայ Հայ չկայ այլեւս: Որովհետեւ երեք ամսուան ճամբորդութեան ընթացքին, միայն Սեբաստիոյ մօտերը Հայեր տեսանք, իսկ այսօր անոնց ջարդն ալ ճշդուեցաւ: Ես եւ մայրս բոլորովին յուսահատ վերադարձանք Եազմուրհիւէկ գիւղը: Մայրս միշտ զիս կը խրախուսէր թէ Ռուսաստանի մէջ Հայ շատ կայ եւ թէ «քէօփէկները» կարսի մօտերը կը մնան. եթէ ինքը մեռնի եւ երբ ես մեծնամ, քոյրս Արեգնազը առնեմ եւ միասին երթամ Ռուսաստան: Ահա այսպիսի խորհուրդներ կուտար մայրիկս ինծի եւ կ'ըսէր.

— Տղաս, կեանքիդ մէջ նշանաբան ունեցիր հետեւեալ խրատս— Հայ ծնած ես, պէտք է պատուով Հայ մեռնիս, ինչ որ ըսեն քեզի, մի հաւատար, գաւիր է անոնց կրօնքը, քանի նախնիքդ հետեւած են ուղղափառ քրիստոնէական կրօնքին. պէտք է որ դուն ալ հետեւիս նոյն ճամբուն:

Վերջապէս մայրս շատ բաներ պատմեց ինծի մեր նախահայրերէն եւ ըսաւ թէ անցեալին մէջ այս գիւղերը հայկական էին: Իրապէս հայկական գերեզմաններ կային ամէն գիւղի մէջ եւ շատ մըն ալ հայկական անուններ կը լսէինք Թիւրքմէններուն մէջ: Մեր կեցած գիւղի կէսը Իսպիր օղլու Մանուկին գերդաստանին կը պատկանէր: Ով գիտէ քանի սերունդներ անցած են եւ Եազմուրհիւէկ գիւղին մէջ տակաւին կը լսուի Իսպիր օղլու Մանուկին անունը: Եւ այսպէս շատ անուններ: Թիւրքմէն գիւղացին զարմանքով կը դիտէր մեզ եւ կ'ըսէր.— Հայը մեզի կը նմանի...

Ես շաբաթ մը մօրս քովը մնալէ յետոյ գացի Իպրահիմ քէհեայի քով եւ դարձայ անոր հօտաղը: Մօտ երկու տարի ծառայեցի, առանց վարձատրութիւն առնելու: Վերջին տարիները Նարմանցի Թուրք մուհաճիրները Թիւրքմէն գիւղերը եկան եւ սկսան զանազան չարիքներ պատմել հայ կամաւորներու մասին, թէ մեզ այսպէս այնպէս սպաննեցին Հայերը: Այս խօսքերուն վրայ շարացաւ Թիւրքմէն երիտասարդութիւնը: Իրենց գիւղերը ապաստանած հայ կիները գիշեր մը պատսպարան տեղերէն հանելով սարը կը տանէին եւ շաբաթներով չարչարելէ յետոյ գիւղը կը վերադարձնէին:

Երրորդ տարուան մէջ էր. միւտիրը Գոնիա մեկնած էր: Խօսրով աւանէն երկու ժանտարմաներ եկան Եազմուրհիւէկ գիւղը եւ հայ կիներուն առաջարկեցին որ կարգուին Թուրքերու հետ: Գիւղէն ժանտարմաներուն կ'ըսեն.

— Հայ կիները կ'ուզեն ամուսնանալ, բայց կին մը կայ որ չի ձգեր: Ժանտարմաները կը հետաքրքրուին եւ գիւղացիները մայրս ցոյց կուտան: Ժանտարմաները մայրս կանչելով կը չարչարեն եւ կ'ըսեն.

— Վիզդ «կիեմ» մը (խոտէ պարան) ձգելով քեզ շուներու պէս խեղդել կուտանք. ինչո՞ւ չես թողուր որ հայ հարսերը կարգուին:

Անշուշտ մայրս պատասխան չէր կրնար տալ, քանի որ հակառակ էր թրքանալու եւ միշտ կ'ըսէր.— Ամբողջ հայ ժողովուրդը մորթուեցաւ ճշմարիտ Հայու պէս, մեր արիւնը աւելի՞ կարմիր է...

Եւ այսպիսի խօսքերով հայ ազգութեան գաղափարը միշտ կ'արծարծէր դժբախտ բեկորներուն սրտերուն մէջ: Այդ օրը ես այգի էի գացեր, քառորդ ժամ հետոյ: Գիւղէն Թուրք տղեկ մը ինծի ըսաւ.

— Կեավուրի տղայ, ժանտարմաները մայրդ ծեծելով սպաննեցին, ի՞նչ կեցեր ես, չե՞րթա՞ս մօրդ օգնութեան:

Երբ Թուրք տղուն խօսքերը լսեցի, շանթահար եւ խելագար, ամբողջ ուժով դէպի գիւղ վազեցի: Ճամբան անցորդներ կը հարցնէին թէ ուր կը վազեմ: Պատասխանը կ'ըլլար լալագին.— «Մայրս սպաննեցին»: Ան իմ կեանքս եւ Հայ մնալս պաշտելի մօրս կը պարտէի: Ան էր որ տասնըհինգ հազար դիակներուն մէջ զիս պահեց, յաճախ իր կեանքը վտանգի տակ դնելով եւ վառ պահելով ցեղիս հաւատքը: Բայց ի՞նչպէս պիտի կրնայի հրէշներուն ձեռքէն փրկել մայրս. չէ՞ որ պզտիկ էի... Լալով գացի աղայիս կնոջ քով: Երբ աղայիս տղան ու կինը զիս տեսան, աչքերնին լալէն կարմրած էին: Աղայիս կինը որ զիս կը սիրէր իր տղուն պէս, գիրկը առնելով սկսաւ աչքերուս արցունքը սրբել: Յետոյ հարցուց թէ ինչու կուլամ: Պատմեցի թէ ժանտարմաները ծեծելով սպաննեցին մայրս: Հանըմը զիս շոյելով ըսաւ.— Չէ, տղաս, մայրդ ողջ է: Որքան ատեն որ մեր հոգին ողջ է, ոչ ոք չի կրնար մօրդ վնաս հասցնել: Յետոյ ինծի պատմեց թէ ինչպէս մայրս ազատած էր ժանտարմաներու չարչարանքներէն: Երբ ժանտարմաները մայրս կը տանջէին, Մէյրի հանըմ կ'երթայ եւ մայրիկիս ձեռքէն բռնելով իրենց տունը կը բերէ. ժանտարմաները ափիբերան կը մնան:

Յետոյ մօրս քով գացի եւ տեսայ թէ ինչպէս ղալկացած էր խեղճ մայրս: Ծեծէն երկու ականջը կոտրած էին:

Քանի մը շաբաթէն միւտիրը վերադարձած էր: Գիւղացիները իրենց չարագործութիւնը ծածկելու համար, մերոնցմէ առաջ գացեր բողոքեր էին թէ կեավուրին կիները Աստուծոյ հայհոյեցին: Ասոր վրայ մերոնք Խօսրով կանչուեցան, ուր հարցաքննութեամբ կը պարզուի եղած զրպարտութիւնը: Մերոնք կ'ըսեն.— Աստուածը միայն Թուրքերունը չէ, այդ Աստուածը պաշտելնուս համար է որ, այս տառապանքը կը կրենք: Միւտիրը կը վռնտէ Եազմուրհիւէկցի Թիւրքմէն գիւղացիները, իսկ մերոնց կ'ըսէ.— Գացէք Գոչասար բողոքեցէք եղած անարդարութեան դէմ:

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

բայց… չէր գիտեր պատճառը: Ցանձնաժողովը չհամոզուեցաւ այս բացատրութիւններէն, մանաւանդ որ Տօքթ. Վաչէ Հօթ Սամուայի նահանգապետին ներկայացուցած էր Սթավիցքին, առանց զգուշացնելու զայն: Այդ ներկայացումը տեղի ունեցած էր հացկերոյթի մը առթիւ որուն ներկայ էին շատ մը պաշտօնատարներ, երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ (մէկ մասը բանտարկուած են այսօր):

Մինենոյն նիստին մէջ կրկին հարցաքննուեցաւ Տօքթ. Մառի, որ հիւանդութեան վկայական մը տուած էր Սթավիցքիի: Տօքթ. Վաչէ յաջորդ օրը նորէն մեքենագրած էր այս վկայականը, առարկելով թէ սխալներ կը պարունակէ: Քննիչները հարցուցին թէ ինչո՛ւ թուական չէ դրած վկայականին վրայ: Տօքթ. Մառի եւ Տօքթ. Փոլ (ոստիկանութեան բժշկապետը) յայտարարեցին թէ Սթավիցքի լեարդի հիւանդութիւն ունէր, կերուխումի անձնատուր եղած ըլլալով, եւ ունէր նաեւ մաքի խանգարումներ:

Հ. Յ. Դ.

Ալֆորվիլի Ս. Միհրանեան ենթակոմիտէն ի յարգանս վերջերս ընկեր Վարանդեանի մահուան, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հայ Ակումբին մէջ:

ԽՍԻԻ «ՄՈՒՐԱՏԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ» առթիւ սարքուած հանդէսը յետաձգուած է ի յարգանս ողբացեալ ընկեր Վարանդեանի:

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Այսօր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Villa Chanterive-ի մէջ, 4 Bld. d'Enghien. Enghien-les-Bains

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն դաշնակով եւ ջութակով եւ մեներգով՝ Տիկ. ԱՆԱՀԻՏ ԽԷՐԳԷԿԵԱՆ, Օր. ՍԻՐԱՐՓԻ ԱՃԷՄԵԱՆ, Օր. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՔԻԹՈՒՐԻ եւ Օր.ներ ԱԼԻՍ եւ ԱՍՏՂԻԿ ՊԱՊՈՆԵԱՆ եւայլն:

Մուտքը 5 ֆրանք թէյասեղանի համար:

54 թիւ հանրակառքը Trinitéէն կը մեկնի անկէն: Շոգեկառք կայ տիւ Նորէն կը մեկնի 13.47, 14.02ին եւ 14.28ին:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ Պ. Georges Picot-ի

եւ Պատուոյ նախագահութեամբ Զօրավար Edouard Brémond-ի

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 13 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 10Ը

ՍԱԼ ՀՕՇԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 9 Ave. Hoche (Մեթրօ Courcelle)

Արժանթինեան անուանի օրքեսթր, ղեկավար Manuel Pizarro

Գեղարուեստական բաժին - անակնկալներ։ Մուտք 15 Ֆր.

Խնողումի տեղի չի տալու համար կը խնդրուի կանխօրօք սեղաններ վարձել:

Դիմել հեռախօսով Provence 95-61 եւ 34-61։

Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ   Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ եւ «Ս Ի Փ Ա Ն» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

9 Մայիս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Horticulture-ի շքեղ սրահին մէջ

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր. ԱՆՈՒՇԻ Համբարձման վիճակի տեսարանը, ջանգիւլիւմի նոխ քառեակներով, երգ ու պարերով. մասնակցութեամբ Տիկիններ՝ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻԻ. ԼԻԱՅԻ (հայկական եւ լեռնական պարեր): Կ'երգեն՝ Օր. ՀՌԻՓ. ՔՆԻԱԶԵԱՆ, Պարոններ՝ ԳՐ. ՄԷՀԹԷՐԵԱՆ. ԵՐ. ՌԻՆՃԵԱՆ Երգ ու պարերուն կ'ընկերանան Թառիստներ ՌՈՒԲԷՆ եւ ԴԱՐԵԴԻՆ: Հայկական գեղջկական սիրուած շուրջպարեր ՍԻՓԱՆԻ շքեղ տարազներով:

Կը ներկայացուի քրքջալիր զաւեշտ մը:

Եւրոպական պարեր «Poéma» եւ սիրուած թանկօներու նշանաւոր compos. Maria Melfi-ի ուժ հոգինոց նուագախումբով, մասնակցութեամբ յայտնի bandonéoniste Ernesto Remondini-ի։

Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ մատչելի գիներով:

Մուտք կիներու՝ 7.50 ֆրանք, իսկ այրերու՝ 10 ֆրանք։

Տոմսերը հայկական խմբագրատուններու. Հրանդ-Սամուէլի գրատունը, Հ. Կ. Խաչի Վարչութեան եւ Սիփանի անդամներու մօտ: Ընդհ. հասցէ.— Sako Hagopian. 158 rue du Chateau Paris (14). Tél. Ségur 40-96:

ԱՄԵՆ. եւ Գերերջ. Հոգեւոր Տիրոջ Աւետիս Պետրոս ԺԴ Կ. Պատրիարքի քահանայութեան յիսնամեակի յոբելեանին առթիւ այսօր, Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին Արհ. Գր. Եպս. Պահապանեանի, հանդիսաւոր ձայնաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ. 10bis. rue Thuin. Paris 5:

Ուստի կը խնդրուի որ հաճին ներկայ ըլլալ սոյն բարեպաշտական հանդէսին։

Աղօթարար Ժողովրդապետ
Գ. Ս. Վ. Քէտիճեան

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (37 տարեկան) տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսականով: Դիմել Գ. Մխիթարեանի. 6. rue Blanqui, Փարիզ (13):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ԻՆՊԱՍՏ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Այսօր Կիրակի, 29 Ապրիլ կէսօրէ վերջ ճիշդ ժամը 3ին

Պանեէօ, 150, Route d'Orléans-ի սրահին մէջ

Աշակերտները կը ներկայացնեն «ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ» եւ «ԳՈՒՇԱԿ» խաղերը

Ղեկավարութեամբ՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

Ճոխ յայտագիր՝ խմբերգներ, արտասանութիւններ, կովկասեան եւ հայկական պարեր, անակնկալներ եւ մոգական փորձեր:

Թառիստ Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ կը նուագէ

Սախպերու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆրանք

Հաղորդ. միջոց.— Առնել Փորթ տ'Օրլէանէն 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօյի կայարանը։

ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

16 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ Salle GAVEAU-ի ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՅՈՒՆԻՍ 2, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveau-ի ՄԷՋ

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սպենդիարեանի, Կոմիտաս վարդապետի, Տէր Ղեւոնդեանի եւ Գ. Մ. Ալէմշահի բոլորովին նոր գործերը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

«Մ Ե Ր Կ Ե Ա Ն Ք Ը»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Գին 15 ֆրանք. փոստի ծախքով. միայն կանխիկ. Ֆրանսա՝ 16 Ֆր. Արտասահման՝ 17 ֆրանք:

Դիմել.— H. Zartarian. 126. Ave. Simon Bolivar. Paris (19):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ   Թարգմ. Մ.

Մահճակալին քովը, պզտիկ սեղանի մը վրայ դրուած էր հեռաձայնի գործիքը: Ֆիշըր տեսաւ զայն ու խնդաց: Գարայի սենեակները գիտէին թէ անիկա հեռաձայնի ուղղակի գիծ մը հաստատել տուած էր՝ ընդհանուր ոստիկանութենէն մինչեւ իր բնակարանը:

— Շատ զարմանալի մարդ է, բսաւ Ֆիշըր ինքնիրեն:

Երբ սենեակէն դուրս կ'ելլէր, կանգ առաւ դրան առջեւ ու նայեցաւ փականքին:

— Զարմանալի մարդ, կրկնեց զարմեալ, դուռը գոցեց ու մատնկոտ երեւոյթով նրբանցքէն քալելով սկսաւ սանդուղներէն վար իջնել:

Սանդուղին վրայ էր տակաւին, երբ սպասուհիներէն մէկը դիմացը ելաւ:

— Մէկը եկեր է ու պարոն Գարան տեսնել կ'ուզէ, բսաւ անոր, ահաւասիկ իր այցետոմսը:

— Պարոն Ճորճ Կէյտըրքօլ… ո՞ւր է, պէտք է տեսնեմ զինքը, բսաւ Ֆիշըր հետաքրքրութեամբ:

Այցելուն անմիջապէս ուշադրութիւն գրաւող մէկն էր, որովհետեւ տարօրինակ կերպով հագուած էր եւ շատ թափթփած երեւոյթ մը ունէր: Կոնակը կար մաշած ու գծաւոր վերարկու մը. գլխուն վրայ՝ նոր ու փայլուն սիլինտր մը: Թանձր մազով մը ծածկուած էր ծնօտակը եւ ունէր գիտախոհ մօրուք մը որուն հետ կը խաղար ջղային շարժումներով: Ինքնիրեն կը խօսէր, քթին տակէն բաներ մը կը մռլտար ու առենը մէյ մը կը նայէր Գարայի նկարին որ կախուած էր վառարանին պատին վրայ:

Ակնոցը կարծես վար պիտի իյնար քթին վրայէն: Երկու հաստլիկ հատորներ կը սեղմուէին իր անութին տակ: Ֆիշըր, որ սուր տեսողութիւն ունէր, անոր վերարկուին տակ նշմարեց ճմռթկուած հագուստ մը, խոշոր, սեւ կօշիկներ եւ շապիկի մարգարիտէ կոճակներ:

Մարդը նայեցաւ ծառային:

— Ահ սանք, բսաւ հրամայական շեշտով մը եւ ցոյց տուաւ գիրքերը:

Ֆիշըր անմիջապէս հասկցաւ, բայց զարմանքով տեսաւ թէ անիկա տակաւին գիրքերը սեղմած էր իր թեւին տակ: Երբ Ֆիշըր ձեռքը երկնցուց գիրքերուն, դիպուածով հասկցաւ թէ այցելուին ձախ թեւը արուեստական էր:

— Ո՞ւր է Գարան, հարցուց մարդը:

— Հիմա կուգայ, պարոն, բսաւ Ֆիշըր:

— Դուրս ելած է, հա՞, պոռաց այցելուն, ես չեմ կրնար սպասել. ինչո՞ւ դուրս ելաւ, երեք տարի է ըրա՞ծը ինչ էր, չէ՞ր կրնար դուրս ելլել…

— Պարոն Գարան ձեզի կը սպասէ, պարոն, ժամը վեցին պիտի վերադառնայ…

— Ժամը վեցին… կրողին մեռնի, փրփրեցաւ մարդը… ես չուն չեմ որ մինչեւ վեցը իրեն սպասեմ… ժամը վեցին… Գարային ըսէ որ եկայ… գիրքերը հոս տուր…

— Բայց վստահ եղէք որ… կակազեց Ֆիշըր:

— Գիրքերը հոս տուր, ըսի, պոռաց մարդը:

Արագ շարժումով մը գրպանէն դուրս քաշեց ձախ ձեռքը, արմունկը մեր հանեց եւ աջ ձեռքով արուեստական թեւին տակ նետեց զարձեալ երկու հատորները, դուրս ծառան զժկամութեամբ իրեն վերադարձուցեր էր:

— Ըսէ պարոն Գարային որ ես իմ ուղած առենս պիտի գամ, հասկցա՞ր, իմ ուղած առենս… Մնաս բարով…

— Եթէ քիչ մը սպասէք, պարոն…

— Սպասելու գետնին տակն անցնի, մինչեւ մարդը, երեք տարի սպասեցի, խօսք կը հասկնա՞ս… ըսէ Պ. Գարային, որ ես պիտի գամ իմ ուզած առենս…

Եւ դուրս ելաւ ուժգնօրէն գոցելով դուռը: Ֆիշըր անմիջապէս աշխատանոցը վազեց Միս Հոլընտ նամակներուն պահարանները գոցելու վրայ էր:

— Կը վախնամ, Միս Հոլընտ, գլխուս մեծ փորձանք բացի:

— Ի՞նչ կայ, Ֆիշըր, հարցուց աղջիկը:

— Մէկը եկաւ Պ. Գարան տեսնելու եւ գիտեմ որ Պ. Գարան ալ զինքը տեսնել կ'ուզէր…

— Պարոն Կէյտըրքօլը, այնպէս չէ՞…

— Այո, օրիորդ, չկրցայ համոզել որ սպասէ…

Աղջիկը շրթունքները պրկեց ու մտածեց:

— Պ. Գարան շատ պիտի բարկանայ, բայց ինչ կրնայիր ընել, երանի թէ ինծի կանչէիր…

— Արիթ չեղաւ, բայց եթէ նորէն գայ, ուղղակի ձեզի կը բերեմ… բանի մը պէտք ունի՞ք, օրիորդ…

— Պարոն Գարան ժամը քանի՞ին պիտի վերադառնայ…

— Ժամը վեցին, օրիորդ…

— Այստեղ կարեւոր նամակ մը կայ զոր պէտք է անմիջապէս ուղարկենք:

— Հեռաձայնով մէկը կանչել տա՞մ…

— Ո՛չ, խոհեմութիւն չէ, զուն, անձամբ տար…

— Հաճոյքով, օրիորդ, պատասխանեց ծառան որ շատ անգամ Գարայի ամէնէն վստահելի թղթատարն էր…

Ֆիշըր պատրուակի կը սպասէր տունէն դուրս ելլելու համար ու այս պատեհութիւնը երկինքէն եկած շնորհ մըն էր իրեն:

Քարտուղարուհին անոր յանձնեց պահարանը որուն վրայ Ֆիշըր կարդաց անունը — « Պարոն Թ. Բ. Մէլէտիք, մասնաւոր տեղեկութեանց բաժին, Սկոթլընտ Եարտ, Լոնտոն: Զգուշութեամբ գրպանը դրաւ նամակը եւ սենեակէն դուրս ելաւ հագուստները փոխելու համար:

Հակառակ բնակարանին ընդարձակութեան, Գարա կը պահէր միայն ծառայ մը եւ սպասուհի մը: Խոհարարն ու զանազան աշխատանքներու համար անհրաժեշտ ծառաները օրը օրին կը վարձէր: Քարտուղարուհին գաղտ տունին մէջ կ'ապրէր տարեց կին մը որ միանգամայն սպասուհի էր եւ տնտեսուհի:

Միս Հոլընտ գրասեղանին առջեւ նստած աչքէ կ'անցընէր Գարայի նամակները զորս մեքենագրած էր ամբողջ օրը, եւ սակայն իր միտքը ուրիշ տեղ էր:

(Շար.)

Վ Ա Ր Ձ Ո Ւ Է

Կահաւորուած սենեակ մը, գին 200 ֆրանք: Դիմել Պ. Կ. Մուրատեանի 13 րիւ Սոլնիէ, Փարիզ (9), մէթրօ՝ Բատէ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)